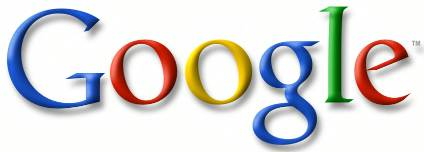

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

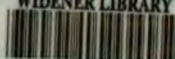
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

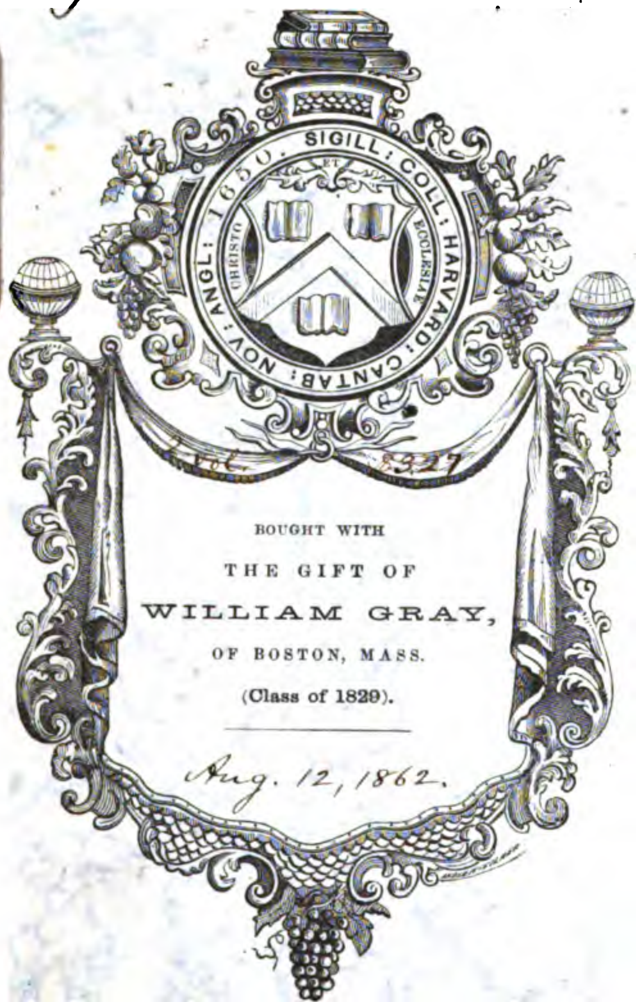
About Google Book Search

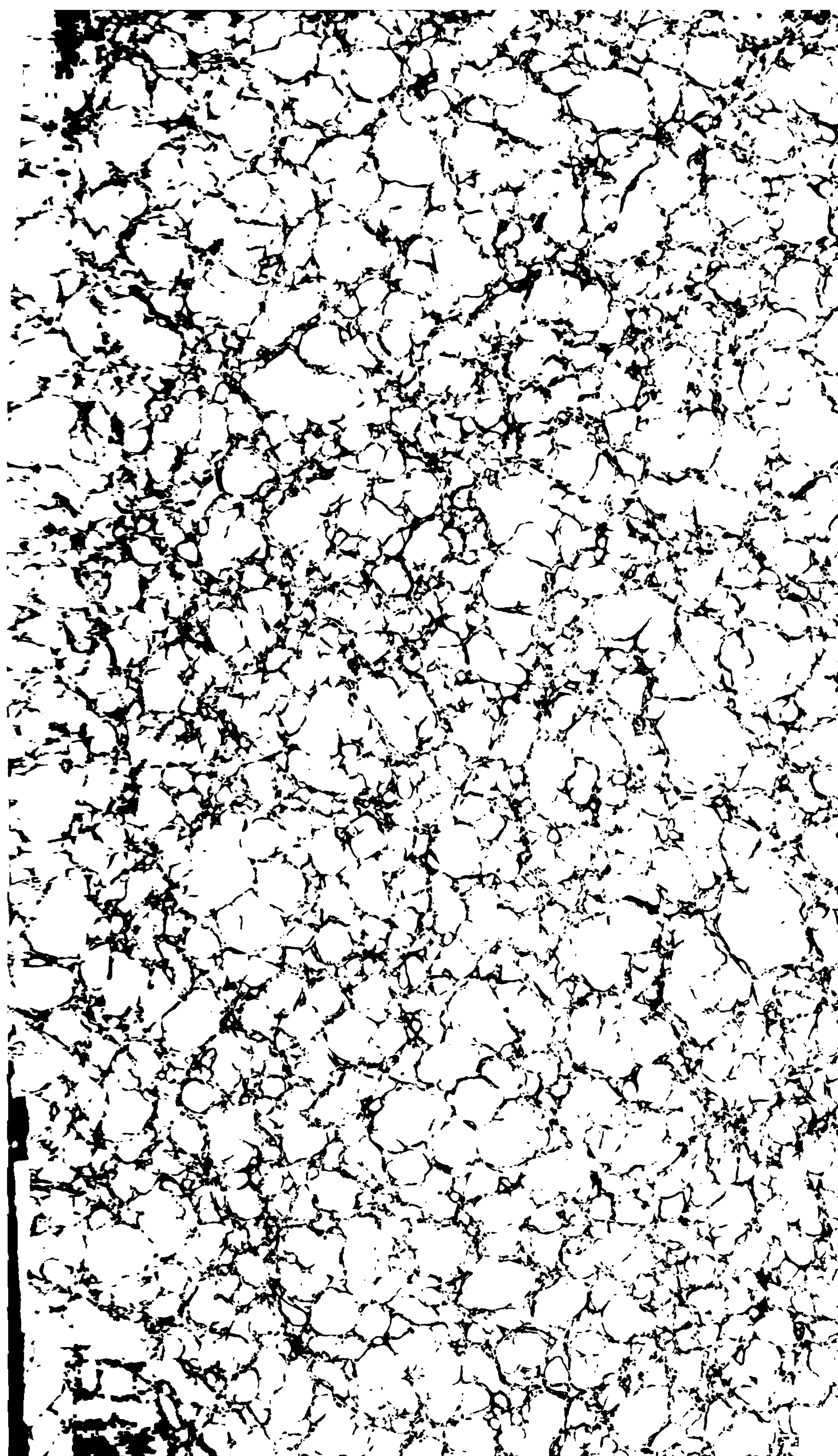
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

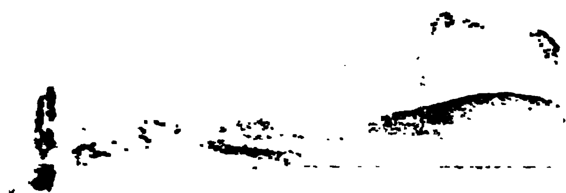

WIDENER LIBRARY
HX Q4BI N

5 1/2 93

Lh 9. 480.

DIONYSII LAMBINI

MONSTROLIENSIS REGII PROFESSORIS

IN

Q. HORATIUM FLACCUM

EX FIDE ATQUE AUCTORITATE COMPLURIUM LIBRORUM MANUSCRIPTORUM A SE EMENDATUM ET ALIQUOTIES RECOGNITUM ET CUM DIVERSIS EXEMPLARIBUS ANTIQUIS COMPARATUM MULTISQUE LOCIS PURGATUM

COMMENTARII

COPIOSISSIMI ET AB AUCTORE PLUS TERTIA PARTE AMPLIFICATI.

PARS I.

EDITIO NOVA.

CONFLUENTIBUS

IMPENSIS IACOBI HOELSCHER

MDCCCXXIX.

L h 9.480

1862, Aug. 12.
2 vol., $3.27
Gray Fund.

L. S.

Quamquam in bibliotheca Horatiana J. Wendelini Neuhaus (Lipsiae a. MDCCLXXV.) Horatii editiones a Dionysio Lambino recensitae vel eius commentariis instructae numerantur tres et viginti: omnes tamen hodie ita rarae sunt, ut vix una vel altera in antiquariorum scriniis reperiatur aut aliquando hastae subiiciatur. Itaque pergratum nos litterarum studiosis facturos esse sperabamus, quum doctissimos illos commentarios, quos a plurimis desiderari cognovimus, lectorum usui magis aptos recentare constitueremus.

Lambinus Horatii carmina bis ad fidem codicum emendata illustravit. prima editio prodiit apud J. Tornaesium Lugduni a. MDLXI. 4; altera auctior Lutetiae impressa est ab Joanne Candido typographo impensis Joa. Macaei bibliopolae Parisiensis a. MDLXVII. fol.. hanc Andreas Wechel Francofurti ad Moenum a. MDLXXVII. eadem forma repetiit eamque sponte sua sed recte postremam vocavit, siquidem Lambinus teste Thuano histor. l. LII. 5. f. crudeli et contumeliosa Petri Rami morte ita consternatus est, ut perculsa mente in morbum gravissimum inciderit, ex quo post mensem decessit a. MDLXXII., aetatis LVI. Quod idem librarius Francofurtensis in calce utriusque dedicationis anni numerum mutavit scripsitque a. MDLXXI. pro MDLXI., qui annus legitur in editione Parisina, ignoramus quo iure fecerit. Praeter has editiones tertia ut absolutissima praedicatur in Eberti V. D. lexico bibliographico no. 10168a, quam iterum Macaeus Parisiis a. MDLXXVIIII. fol. imprimendam curavit. eandem repetierunt Andreae Wecheli haeredes Claudius Mar-

nius et Joan. Aubrius a. MDLXXXXVI. 4. hac inscriptione: *D. L. Monstr. R. Prof., in Q. H. Fl. ex fide atque auctoritate complurium librorum manuscriptorum a se emendatum et cum diversis exemplaribus antiquis comparatum commentariisque copiosissimis explicatum et ab eodem ante paulo quam e vita decederet, aliquoties recognitum atque a mendis omnibus perpurgatum dilucidiusque quam prima et secunda editione commentariis auctis atque amplificatis illustratum. Quae huic quartae ac postremae ad tertiam conformatae editioni sint addita, epistola ad lectorem ordine tertia fusissime docebit.* Epistolam illam, quam ab editore Parisiensi scriptam esse patet, totam subiici placuit; haec est: *Quamdiu inter mortales mihi huius lucis usura frui concessum fuerit, amice lector, ego profecto nunquam, cum homines hominum causa sint generati, ut ipsi inter se alii aliis prodesse possint, neque sumtibus neque labori parcam, ut tua studia promovere atque provehere, aliqua certe ratione iuvare possim. Huius vero mei erga te studii atque voluntatis locupletiores certiores testes edere non possim, quam illos Latinae linguae principes, qui superioribus annis ex officina nostra prodierunt. Anno Dom. MDLXVIII. Dionysius Lambinus Monstrol. Reg. Graecarum litterarum professor, vir doctissimus, cuius memoria omnibus bonis et doctis propter summam eius virtutem et eruditionem sacrosancta esse debet, Q. Horatium Flaccum suis commentariis antea explicatum nova commentariorum accessione illustrarat, ut tertia etiam parte amplificati viderentur. Nunc vero tibi, studiose lector, eiusdem Lambini novam etiam, quod fortasse mirere, commentariorum accessionem, quasi ipse ab inferis sit excitatus, ex officina nostra profero, quam eius uxori, feminae lectissimae, acceptam ferre debes, quae eam tibi, qua est humanitate et in studiosos omneis benevolentia, felicitatem non invidit neque vero invidere voluerit, quae optime esset edocta, Lambinum suum a virtutum et litterarum laude profectum esse. Ad Lambini vero labores nos, ut perpetuo in vetere nostro iuvandorum studiorum tuorum instituto constaremus, Henrici Stephani viri egregie docti διατριβάς, unde felicem et facilem obscuriorum locorum explicationem petere posses, adiecimus eiusque po-*

tius quam ullius alterius argumenta, ubi nulla Lambini erant, ut Satyris et Epistolis praefiximus, propterea quod mira brevitate, sermonis puritate et elegantia totius rei summam, cui praefigerentur, complecti atque perstringere videbantur. Huc praeterea accessit versuum cuiusque Epodi et Odes ratio et rerum memorabilium scituque dignarum index locupletissimus, ut nihil in nova tanti operis editione desiderares tuisque studiis nostra diligentia non satis consultum esse quererere. His itaque bonis omnibus, amice lector, fruere et nostro labori generosisque conatibus nostris pro tuo animi candore fave, ut ad maiora posthac audenda atque suscipienda huius nostrae erga te voluntatis comprobatione incitemur. Vale. Epistolam sequitur admonitio ad lectorem: *Quae ex Lambini vigiliis recens superioribus eius et Lugduni et Lutetiae apud nos cusis commentariis addita sunt, ea duobus huiusmodi [ ] quasi semicirculis inclusa notantur. Ad calcem vero utriusque Horatianae partis annotationes omnibus studiosis admodum utiles, quas ex Henrici Stephani Horatio desumsimus, sunt adiectae. Quae quo singulae referantur, ex earum inscriptione cognosces.* Jam vides, lector benevole, huius editionis additamenta pleraque non a Lambino profecta sed transscripta esse ex H. Stephani editione, quae a. MDLXXVII. prodierat. genuinos enim Lambini commentarios sequuntur (H. Stephani) *annotatiunculae lectionesque variae in omnes Q. H. Fl. odas aut satyras et epistolas nec non in artem poeticam ad contextum Horatianum explicandum ac intelligendum oppido quam utiles et necessariae.* additus est in parte prima *Aldi Manutii tractatus de undeviginti generibus metrorum Horatii*, in parte altera *H. Stephani diatribae de variis in Horatium observationibus.* Quae omnia cum Stephani argumentis a nostra editione excludenda putavimus utpote supposititia atque illam, quam ipse quidem Lambinus ultimam curavit cuiusque imago correctior est Francofurtensis a. MDLXXVII., recudi iussimus. His vero uncis ( ) inclusa adscripsimus omnia, quae in editione ultima tamquam recens ab auctore addita notata sunt. Sed hac in re novum editorem deprehendimus non satis accurate versatum esse, quippe qui etiam verba cancellis distinxerit, quae in editione Lambini altera leguntur; (cfr. annot. ad Od. I,

1, 25 v. *profert autem* etc.) et contra in editione illa, quae Lambino mortuo parata est, nonnulla vidimus ex vetere commentario excidisse (v. ad Od. I, 3, 28. III, 4, 78. et alibi). Tum ne libri moles nimis accresceret, ipsius Horatii carmina omisimus. quid Lambinus scripserit, plerumque lemmata vel annotatio indicant; ubi nulla sunt, Lambini textum quem vocant cum editione Caroli Feae, quam Frider. Henricus Bothe in Germania repetiit, contulimus lectionemque variantem in ima pagina notavimus. Denique veterum scriptorum locis a Lambino excitatis diligenter, quantum scilicet fieri potuit, versuum, capitum, paragraphorum numeros adscripsimus, quem laborem taediosissimum nuper alii, quibus idem in re simili faciendum erat, aspernati sunt. (V. Carolum Georgium Jacob V. D. in praefat. ad Luciani Alexandrum p. XII.)

Confluentibus Cal. Jan. MDCCCXXIX.

IN
Q. HORATIUM FLACCUM,

postremo a D. Lambino editum, Germanus Valens Pimpontius, in Curia Parisiensi consiliarius Regius.

Lambinus Calabro in saltu mala gramina et umbras,
Scabritiem, dumi horrorem, quae plurima silvae
Monstra ferunt, paullo ante nova compescuit arte
Atque Venusinas segetes et sentibus arva
Obducta atque situ Dauni squallentia rura
Erudiit, rastris, ferro, insectatus aratro:
Montibus ut Calabris quondam pater Ennius hortos,
Emeritus sic Lambinus sua praemia palmae.
Nec satis hoc illi, nec brachia fessa remisit,
Expertus, generosa magis quo sunt sola, plureis
Culturae revocare vices, impendia, curas.
Acrius ergo avido incumbens superata labore
Atque iterata novo, vicit domuitque colendo,
Proscidit, effregit terram effregitque rebellem:
Respondet votis totiesque exercita tellus.
Salvete Ausonides nymphae, salvete Camoenae
Dauniades, multum tu magna Venusia salve,
Luce nova tantoque alacres gaudete nitore,
Lambinum circumfusae lustrate choreis,
Sacraque odorata circumdate tempora lauro.
Lambinus maneis vestri arcessivit alumni,
Paeonio Elysia cantu de valle reductos.

Dimidia iam parte sui tabescit ademta
Conclamatque gregem umbrarum in communia damna
Pindarus et frustra se abeunti opponit amico.
Hinc procul o queis nec nymphae nec carmina cordi:
Ecce audita mihi reserari ianua Ditis
Cantataeque domus Hecates saeva ora dehiscunt:
Auditurque invita senis renatare carina.
Prosequitur clamor revocantum, et saevit in auras.
Me tellus tremefacta quatit specubusque remugit,
Adventante umbra Flaccoque Acherunte remisso:
Interpres suus arcanis, en, ora resolvit,
Viva obscura prius pandens oracula voce.
Non tamen hanc, Lambine, tibi laudem aequus Apollo
Invidet insignem vel qua te reddidit artem.
Sic prius Hippolytum superas revocarat ad auras:
Sic Deus omnipotens Bacchi materque paterque
Bis nati fuerat: proprium mutarat eburno
Sic humerumque Pelops: Aesonque recoctus aheno
Prodierat magico. Dupliceis compendia magna
Excipiunt ortus et fortunata sequuntur
Fata, quidem tantis nunquam contraria fatis.

In eundem Io. Auratus Lemovix,
poeta Regius Graecus et Latinus.

Linguarum populis cum lis foret orta duarum:
  Hicque suos vates diceret, ille suos:
Multos Graecia se lyricos iactabat habere,
  Flaccum vix unum cum sua Roma daret.
Verba notat Nemesis Graecosque redegit ad unum,
  Esset ut hinc Flaccus, Pindarus inde super.
Sed tamen et Flaccus longe corruptus ab aevo
  Foedatusque situ, iam periturus erat:
Non tulit hoc Nemesis, formam sumensque virilem
  Lambini ambrosio sparsit odore senem.
Protinus excussa, serpentis more, senecta
  Splendet, in exuviis luxuriatque suis.
Hoc tibi nunc debent Latiae, Lambine, Camoenae,
  Aemula quod Graiae stant sua plectra lyrae.

In eundem Io. Passeratius,
Trecensis.

Olim Philippos, busta gentis Martiae,
Tuo imbuisses, docte Horati, sanguine:
Ni te per hosteis nuntius celer deûm
Denso paventem sustulisset aëre.
Et nunc Camoenae, pars tui praestantior,
Caliginosa nocte premerentur, nisi
Alter disertus ales, Atlantis nepos,
Lambinus, atro vindicasset a situ.

---

* 2

In eundem Anton.

Valetus Iunianensis, Lemovix.

Quem nuper tersum edideras, Lambine, poëtam,
Nunc fretus Genio vividiore, iterum
Paene recens placidas erumpere gestit in auras,
Lucis et usura liberiore frui.
Namque manu extrema extremaque incude recusus
Et nactus limae munera cara tuae,
Nunc totus nitet et vectus maioribus alis
Evolat a mendis integer et maculis.
Hunc ego dum cerno tam pulcro exire decorum
Cultu, sic tua me docta Minerva capit,
Ut, nisi sint Flacci plana omnia et integra, sancto
Jurarim haec Flaccum praeripuisse tibi.

D. LAMBINUS

CAROLO NONO,

GALLORUM REGI POTENTISSIMO ET CHRISTIANISSIMO

S. P. D.

Si quis unquam puer excelso loco natus, Carole Rex Christianissime, domesticis rerum fortiter, iuste praeclareque gerendarum exemplis abundavit: eorum profecto tanta tibi copia suppetit, ut, sive Franciscum I. avum tuum, sive Erricum II. patrem spectes, fortissimos potentissimosque Reges, ad quascunque illorum actiones prope divinas atque immortaleis mente et cogitatione te converteris, maximi latissimique laudis et gloriae campi sese tibi aperire atque explicare videantur. Nam tot res et tantas domi forisque gesserunt, tot populis iustum bellum intulerunt, tot supplicibus praesidio salutique fuerunt, tot urbeis expugnarunt, tam longe lateque regni Gallici fineis protulerunt, leges tam utileis tamque salutareis sanxerunt, ut, si tu, cum aetate processeris, eorum vestigia persequi aut etiam cum illis certare volueris, non sit metuendum, ne non, quanto illi superioribus Regibus praestiterunt, tanto tu illis facile antecellas. Atque arteis quidem ac virtutes eorum bellicas cum aetas nostra patrumque nostrorum admirata est, tum omnium gentium posterorumque saeculorum litterae celebrabunt, neque vero de civilibus aut urbanis, quarum hereditas atque imitatio aeque, atque illarum, ad te pertinet, posteritas unquam conticescet. Sunt enim magno excelso-

que animo dignissimae: sunt gravitatis, sapientiae, pietatis, iustitiae, liberalitatis, amoris in Gallorum civitates plenissimae. Sed ut ex his eas, quae ad iuris aequabilis descriptionem, quae ad iustitiam, quae ad religiones ac caeremonias pertinent, praetermittam, vellem mihi tanta suppeteret orationis facultas, ut singularem Francisci, avi tui (cuius nomen vigebit memoria hominum sempiterna), in viros eruditos benevolentiam ac liberalitatem meritis laudibus efferre possem. Quantis enim praemiis illos invitavit? quot et quantis muneribus cumulavit? Neque vero in Gallos tantum, hoc est in suos, ita animatus fuit, verum etiam exteros, atque adeo multo impensius, omni beneficiorum genere auxit atque ornavit. Ex quo factum est, ut ex omnibus terrarum oris ac partibus viri Hebraicarum, Graecarum, Latinarum litterarum scientia clari, philosophi, iurisconsulti, poetae, rhetores praemiis amplissimis excitati in Galliam tuam convenirent. Muta tum erant ab illis litteris, a liquida et germana philosophia, a veterum et probatorum auctorum vocibus Lutetiae gymnasia: vigebant in eis ineptae verborum captationes et concertationes: inanes et spinosae quaestiunculae ponebantur: fallaces et minutae conclusiunculae contorquebantur: disputationibus anilibus, barbaris nominibus ac vocibus, impolitissimorum librorum lectione omnium gymnasiorum parietes personabant: merae nugae, merae ineptiae, mera barbaries docebatur. Ignoti erant Homerus, Pindarus, Aeschylus, Sophocles, Euripides: ignoti Plato, Xenophon, Aristoteles, Theophrastus, Plutarchus: ignoti Herodotus, Thucydides, Polybius, Diodorus, ceteri Graeci scriptores omnes. Linguae Latinae elegantiam et munditiem, incorruptum Latini sermonis usum nemo noverat, nemo docebat. Hebraicae et Graecae linguae ne elementa quidem erant nota, omni elegantiore et puriore doctrina, omnibus Graecorum et Latinorum melioris notae scriptorum monumentis carebamus. Piget pudetque referre quanta tum omnium bonarum artium ignoratio Galliam tuam obsessam teneret: quantis tenebris populus tuus circumfusus, ac paene dicam, sepultus esset. Exortus est Franciscus ille, avus tuus, humanarum litterarum omniumque ingenuarum ar-

tium ac disciplinarum verissimo cognomento parens appellatus, qui rus merum, qui foedam barbariem, qui grave virus, qui crassas tenebras e scholis, ex urbibus, e tota Gallia suo splendore depelleret, fugaret, dissiparet: sermonis Hebraici, Graeci, Latini, omnium artium honestarum et reipublicae utilium studia in hominibus ingenio praestantibus commoveret atque excitaret. Id autem hac ratione assecutus est. Lutetiae duodecim doctores partim Gallos (in quibus erant illa Galliae tuae ornamenta, Franciscus Vatablus, P. Danesius, Iacob. Tusanus, Dion. Coronaeus, Orontius Finaeus) partim advenas (in quibus erant Bart. Latomus Germanus, Ioan. Poblatius Hispanus, Agathius Guidacerius, Paullus Paradisus, uterque item Hispanus, Ioan. Stracelius Flander, Vidus Vidius Florentinus) proposito atque attributo eis honestissimo praemio instituit: quorum alii mathematicas arteis, alii Hebraicas litteras, alii Graecas, alii Latinas, alii philosophiam ex ipsis fontibus haustam, alii artem medendi, et maxime eius partem eam, quae chirurgice a Graecis apellatur, publice docerent. Francisco successit Erricus, dignissimus patre filius, pater tuus, rerum domi forisque gestarum gloria clarissimus, qui patrem cum ceteris rebus omnibus paene vestigiis ipsis persecutus est, tum eximio in litteratos et eruditos homines amore ac studio cum illo certavit: atque in eorum, qui vel excesserant e vita vel alioqui sua sponte docendi munere defuncti fuerant, locum viros ingenio doctrinaque praestanteis substituit, P. Gallandium, Iacob. Silvium, Iac. Gopylum, Pet. Ramum, Adrian. Turnebum, Fr. Vicomercatum, Ioan. Auratum, Paschasium Hamelium, Ioan. Calignium, Ioan. Penam, Io. Mercerum, Bertinum Comitem, Rod. Bainum Britannum, Io. Quinquarboreum. Ita utroque regnante artes, litterae, disciplinae omnes in Gallia floruerunt. Nam armorum quidem rerumque bellicarum gloria iam pridem ceteris nationibus aut pares aut etiam superiores eramus: litterarum autem atque artium libero dignarum laudibus, antequam Franciscus avus tuus regnum obtineret, certe vincebamur. At nunc iidem Francisci avi tui et Errici patris beneficio ita litteras amplexi sumus, ut non modo iam cum Germania,

quae discentium atque eruditorum multitudine semper abundavit neque minus unquam litterarum, quam armorum cupiditate studioque flagravit, verum etiam cum Italia, quae cum viros acumine ingeniorum sollertiaque iudicandi praestanteis gignere existimatur, tum Latinarum quidem litterarum hereditatem quodam veluti gentilitatis iure sibi vendicavit, Graecarum autem possessionem quasi vacuam et caducam eversa ac deleta Graecia celeriter occupavit, ultro pedem conferre atque in certamen descendere audeamus. Hunc igitur ingeniorum cultum, hanc humanitatem, hanc optimarum artium celebritatem, quam ab avo et patre tuo consecuti sumus, tuae personae decorum est, Carole, tuis maioribus dignum, ei spei, quam de te habemus, consentaneum, te studiose tueri diligenterque conservare. Non enim credibile est, te ita dicturum, satis esse, si artis militaris et bellicae gloriam tibi ab illis relictam retineas, de urbanis et civilibus artibus non esse tibi magnopere laborandum. Nam primum, quarum artium exercitatio tuis maioribus tantopere fuerit probata, eas te arteis improbare, amplitudinem ac maiestatem tuam non decet: deinde ne te quidem praeterit, utpote a praestantissimis doctoribus ac magistris institutum optimisque praeceptis imbutum et, quod caput est, naturae bonitate valentem, scientiam inscientia, sapientiamque insipientia longe esse potiorem ac praestabiliorem: neque esse consentaneum, cuius Regis populus aureis habeat tereteis, eruditas et purgatas ingeniumque doctrina expolitum, eum Regem litterarum et scientiae suavitatem neque auribus sentire velle neque cogitatione comprehendere ac percipere curare. Neque porro existimo, tibi id probatum iri, quod de Alexandro Magno, Philippi Macedonum Regis filio, scriptores locupletes memoriae prodiderunt, illum ita animo fuisse affectum, ut, quoties Philippus aut urbem aliquam nobilem cepisse aut proelium secundum fecisse aut victoria aliqua denique potitus esse nuntiaretur, non admodum laete ferret suisque aequalibus diceret, patrem nihil magni praeclarique, quod gereret, sibi relicturum, existimans, quanto plureis urbeis Philippus expugnasset quantoque plureis victorias peperisset, tanto se aut pauciores rerum a se ge-

rendarum occasiones habiturum aut sibi pauciora, quae subigeret ac domaret, reliqua futura. Quamvis enim esset hoc insigne et luculentum eius animi magnitudinis et gloriae cupiditatis argumentum: si fortitudinem tamen non corporis viribus, sed animi robore metimur et si altitudinem animi non in fortunae temeritate neque in militum lacertis, sed in animo invicto positam esse arbitramur et si solidam veramque gloriam non in expugnandis urbibus neque in propagandis imperii finibus, sed in cohibendis et comprimendis animi motibus rebusque secundis moderate sapienterque ferendis locatam esse existimamus: fuisset illud profecto multo certius magnae ad virtutem futuram indolis Alexandri signum, primum secunda Philippi patris fortuna victoriisque laetari, deinde rationem inire, quemadmodum tot civitates, tot populos, tantum regnum sapienter iusteque moderari posset, quam in incerto belli eventu spem gloriae suae collocare. Nam cum duae sint artes potissimum, in quarum studium reges incumbere, quas perdiscere, in quibus versari vel soleant vel debeant, una militaris et bellica, per quam hostilis et externa iniuria propulsetur, altera civilis et urbana et quodammodo togata, per quam civitates optimis legibus institutisque temperatae concordia, otio, opibus, virtute floreant: dubitari non debet, quin ea, per quam populis vita beata quaeritur et cuius causa prior illa est comparata, longe illi sit anteponenda. Bella enim non nisi necessario suscipiuntur neque quisquam est, nisi immani plane ingenio praeditus, qui non per disceptationem ac rationem, quam per vim et ferrum ius suum obtinere malit. Cum illud non licet, ad hoc decurritur, ut, iniuria ferro repulsa, iure nostro armis recuperato, victoria bello parta, otio paceque potiamur. Quemadmodum autem navis gubernator ad cursum secundum, medicus ad aegri salutem suas omneis curas et cogitationes refert: sic bono principi eorum, quibus praeest, vita beata proposita debet esse, ut illi fortunae bonis sint locupletes et copiosi, viribus corporis valentes ac robusti, omnibus animi virtutibus instructi atque ornati, gloria famaque praestantes et clari: quae tum denique contingere solent, cum Reges sedulo dant operam, ut sint ipsi bellicosi simul et

sapientes cumque sapientiae, iustitiae, pietatis aeque, atque artium bellicarum cupiditate studioque ducuntur. Itaque antiquissimi illi poetae non aliam (opinor) ob causam Palladem armatam finxerunt, quam ut significarent in Regibus et rerumpub. moderatoribus bellicam virtutem cum sapientia coniunctam et copulatam esse oportere. Quam rationem secuti prisci illi heroës in disciplinam hominum eruditorum longoque usu peritorum filios suos studiose tradebant, et Reges ipsi doctos viros et sapienteis in comitatum amicitiamque suam cupidissime recipere solebant. Sic fortissimum illum Graecorum Achillem, Pelei Thessalorum Regis filium, a Chirone Centauro puerum eruditum esse litteris proditum est: et eidem iuveni ad Troiam profecto Phoenix ait apud Homerum, se comitem et custodem iccirco a patre esse additum, ut illum efficeret oratorem verborum actoremque rerum. Summus ille Atheniensium concionator, Pericles, qui annos quadraginta doctrina, consilio, eloquentia dicitur Athenis praefuisse, priusquam ad rempublicam accederet, ab Anaxagora Clazomenio fuerat institutus: Timotheum, Cononis praestantissimi imperatoris filium, Isocrates: Epaminondam Lysis Pythagoreus: Alexandrum Magnum Aristoteles erudierunt. Agesilaum Xenophon: Philolaum Archytas Tarentinus: Dionem Plato Atheniensis docuerunt. Sapientem autem consuetudinem et amicitiam a Regibus esse appetitam, testimonio sunt Solon et Anacharsis: quorum alterius sermone et congressu magnopere Croesus est delectatus atque adiutus: alterum cum Darius litteris et promissis invitasset, nihil profecit: testantur Plato et Aristippus, qui cum Dionysio vixerunt: et Callisthenes, qui cum Alexandro: alii denique quam plurimi. Iam vero in iis, qui sapientiae doctrinaeque laudibus clarent, non postremum locum poëtae videntur obtinere. Quin si verum quaerimus, vel iidem fuerunt olim poëtae et philosophi: quem in numerum referre licet Orpheum, Amphionem, Musaeum, Homerum, Hesiodum, Solonem, Phocylidem, Xenophanem, Parmenidem, Epimenidem, Empedoclem, Platonem: vel, si qui philosophi a studio poëtico fuerunt remotiores, quales sunt posteriores, ii, nisi poëtarum auctoritate ac testimonio sua decreta con-

firmarent ac fulcirent, a periculo ruinae non procul abessent: ut omittam, quod plerique ex his ad vitam bene et sapienter instituendam non multum adiumenti videntur attulisse. At ex poetis (eos excipio, qui nihil praeter voluptatem lectoris quaerunt) vix ullum reperias, qui non aut a vitio quidem turpitudineque animos avocet, ad virtutem autem et honestatem excitet atque acuat: aut mores corruptos emendet et corrigat: aut res vel temperanter moderateque factas vel magnifice fortiterque gestas immortalibus laudibus efferat atque ad sempiternam memoriam consecret: aut illustria virtutum exempla ex omni antiquitate repetita huius aetatis hominibus suppeditet: aut homines calamitosos et gravibus fortunae casibus afflictos soletur atque extollat. Quis philosophus unquam vel distinctius, quid sit virtus, quid vitium, quid turpe, quid honestum, disputavit: vel planius honesti pulchritudinem, inhonesti deformitatem, sapientiae vim et utilitatem, insipientiae imbecillitatem atque incommoda disputando demonstravit, quam Homerus divinis suis carminibus ante legentium oculos constituit? quis hominum mores et motus, quis animantium naturas, quis sola terrarum, quis aestus et fluctus marinos, quis ventorum flatus, quis navigandi pericula tempestatesque adversas, quis temporum varietates, quis proeliorum imaginem, quis urbium oppugnationes, quis acies instructas, quis imperatorias virtutes, quis rationem moderandorum animorum, quis formam bene moratarum civitatum, quis denique omnium rerum, quae hac universitate continentur, varietatem illustrius unquam Homero depinxit? Quid ceteros poetas, Epicos, Lyricos, Tragicos, Comicos persequar: quorum vel nomina commemorare longum sit? sed tamen quantum ex singulis generibus fructum quantaque cum voluptate coniunctum percipiunt, qui in talium scriptorum lectione versantur? Quid? quod poetae principibus et regibus atque adeo diis immortalibus cari fuisse dicuntur, ut Castori et Polluci Simonides: Apollini Pindarus: Polycrati Samio Anacreon: Aeschylus et Simonides Hieroni: Dionysio Siculo Polyxenus: Euripides Archelao: Scipionibus et Catoni maiori Ennius: Scipioni Africano minori et Laelio Sapienti Luci-

lius: Memmio Lucretius: C. Cilnio Maecenati, M. Vipsanio Agrippae, Caesari Augusto Virgilius, Varius, hic, quem tibi nunc donamus, Quinct. Horatius Flaccus. Pittacus Alcaeo, a quo fuerat non solum versibus et stilo violatus, verum etiam armis et ferro appetitus, cum ille in potestatem suam venisset, iniuriam acceptam remisit atque ignovit: C. Iulius Caesar eadem lenitate et clementia usus C. Valerio Catullo, a quo fuerat petulantissimis et contumeliosissimis versibus laceratus, secum redeundi in gratiam potestatem fecit. Eundem Catullum Manlius Torquatus, Tibullum Valerius Messalla singulari benevolentia complexi sunt. Sed quorsum tam multa de litteris, philosophis ac poetis? ut primum ostendam, clarissimorum et sapientissimorum principum regumque atque imperatorum factum et institutum Francisci I. avi tui et Erri II. patris, Regum maximorum, iudicio esse comprobatum: deinde ut te sponte tua currentem ad parem in litteras et litteratos voluntatem simileque studium excitem: postremo ut, quem poetam C. Cilnius Maecenas, eques Rom. nobilissimus, M. Vipsanius Agrippa, dux exercitus clarissimus, Caesar Augustus, princeps fortunatissimus, plurimi fecerunt vehementerque dilexerunt cuiusque consuetudine et ingenio et moribus plurimum delectati sunt, eius scripta, multorum quidem saeculorum auctoritate comprobata, sed temporum, litteris inimicorum, culpa valde depravata, quae nunc ad te defero quam plurimis locis non sine meo magno labore ac sudore propemodum suae nativae integritati restituta ac mendis foedissimis perpurgata iustisque commentariis a me explicata atque illustrata, eo vultu accipias eoque animo complectare, quo vultu et quo animo Franciscus avus tuus, quo Erricus pater, sapientissimi Reges, genus hoc sriptorum accipere atque amplexari solebant. Enimvero, Carole, non ego ad te poetam aliquem unum de multis affero, sed poetam omnibus suis numeris perfectum atque absolutum, summum atque adeo solum in tota lingua Latina Lyricum, Satyrarum scriptorem praestantissimum atque excellentissimum, multiplici et varia rerum copia refertum, illustri verborum splendore illuminatum, sententiarum pondere gravissimum, scribendi

elegantia politissimum ac purissimum, orationis figuris ornatissimum, in cudendis novis vocabulis sine invidia felicissimum, sine vituperatione audacissimum, in Graecorum loquendi generibus imitandis et cum prudentia iudicioque liberrimum ac solutissimum et cum libertate licentiaque cautissimum ac prudentissimum. Nemo unquam Latinorum iustitiam, fidem, continentiam, parsimoniam, religionem, patientiam paupertatis, contemtionem rerum humanarum laudavit ornatius: nemo iniustitiam, perfidiam, libidinem, avaritiam, luxuriam vituperavit acerbius: nemo ad subeunda pro patria pericula atque ad mortem pro libertate oppetendam inflammavit ardentius. Nemo neque ad virtutem acrius excitavit neque a vitio gravius revocavit: nemo bellorum civilium calamitatem miserabilius deploravit: nemo neque amores cantavit mollius ac tenerius neque tempestivorum conviviorum hilaritatem descripsit floridius: nemo hominum suae aetatis mores carpsit urbanius. Dies me deficiat, si huius poetae virtutes poeticas non modo persequi et commemorare scribendo aut distinguere partiendo, sed etiam recordari cogitando aut notare coner observando. Quodsi poeta omni laude cumulatus omnibusque suis partibus absolutus et perfectus ille est, qui voluptatem et delectationem lectoris cum utilitate fructuque coniunxit: sine controversia ceteris omnibus poetis Graecis ac Latinis (Homero excepto) Q. Horatius Flaccus merito est anteponendus: in quo sic dulcedo cum utilitate certat, ita suavitas gravitati par est, ut, si detracta voluptate ac dulcedine sola gravitas utilitasque spectetur, haec lectorem in legendo retinere queat, contra si quis demta utilitate solam versuum dulcedinem ac iucunditatam sequatur, haec eum sua illecebra captum, ut in se continenter affixus inhaereat, pellicere possit. Ex his autem commentariis cum ipso Flacco coniunctis cum duo corpora fecissem, quorum alterum ad carminum, alterum ad sermonum libros pertinet: eam potissimum partem tibi dicandam esse iudicavi, quae propterea, quod et ordine prior, et argumenti rerumque amplitudine elatior atque gravior, et verborum splendore illustrior atque ornatior, et concinnitate venustior ac floridior, et varietate ipsa gra-

tior ac iucundior est, tuae aetati simul et maiestati magis convenire videbatur. Vale et regna. Idib. Aprilis anno clↄ. Iↄ. LXXI. Lugduni.

IO. MALUDANUS
DE DIONYSII LAMBINI MONSTROLIENSIS
IN QU. HORATIUM FLACCUM
COMMENTARIIS.

Lippus scire, suos oculos quae fata manerent
Olim, cum cuperet, vatem ipse adiisse Sabellam
Fertur anum Flaccus, notam sibi (haruspice salvus
Arboris hac casum fulmenque lupique cruentum os,
Funestas pesteis evaserat atque Philippos)
Talia respondit mota vates anus urna:

DURA PARENS GENUIT TE LIPPUM FLACCE: NOVERCA
DURIOR AT VENIENS AETAS TIBI LUMEN UTRUMQUE
ERIPIET: TENEBRIS FIES ET TURPIS OBORTIS.
NEC TE IPSUM AGNOSCES NEQUE COGNOSCERIS AB ULLO
INTEGER: HAUD TAMEN HAC AETERNUM LUCE CAREBIS.
NAM TER QUINGENTAS SEXAGINTAQUE UBI MENSES
PROTULERIT TITAN: RAPTUM COLYRIA LUMEN
INLITA RESTITUENT. DISCUSSIS ERGO TENEBRIS
NEC LIPPUS NEC CAECUS ERIS: TIBI ET OMNIBU' NOTUS
TUNC ERIS: ET PULCRO SPLENDESCES INTEGER ORE
MULTOQUE EXSTABIS QUAM PRIMO ILLUSTRIOR AEVO.

Verum dixit anus. sunt hae colyria chartae.

IDEM LECTORI S. D.

Eum tibi poetam commendare non debeo, humanissime lector, vel cuius lectione omnes homines eruditi plurimum delectantur, vel qui suis ipsius virtutibus atque ornamentis satis commendatur: quamobrem commentarios in eum olim scripserim, nunc in lucem proferam, rationem tibi fortassis afferre debeo. Non te morabor pluribus. Ego hunc poetam partim mea sponte, partim doctorum virorum iudicium secutus, adolescens inprimis amavi, semperque libentissime legi: neque me ab eius lectione vel iuris civilis studia, vel potentiorum amicorum coniunctus et consuetudo, vel longinquae ac diuturnae peregrinationes unquam abstrahere potuerunt. Sed, cum in hoc scriptore mihi pleraque partim aliquanto obscuriora neque satis ab iis, qui eum explanandum susceperant, declarata, partim iniuria temporis depravata, quae sine ope codicum manuscriptorum restitui non possent, esse viderentur: nihil mihi tum quidem dabatur aliud, quam ut sperarem, me talium librorum copiam aliquando habiturum: interea vero e philosophis ac poetis Graecis et Latinis, ex antiquitatis Rom. monumentis, ex Athenaeo, Pausania, Suida, Stobaeo, ceteris ea, quae ad hunc poetam lucis aliquid afferre posse mihi viderentur, studiose colligere ac notare non desinebam, ut iis una cum amicis uterer, non ut ea divulgarem. Profectus sum tandem in Italiam cum viro clarissimo, Franc. Turnonio Car-

dinali. Romae cum eam, quam votis omnibusque antea expetiveram, veterum librorum copiam nactus essem, non putavi mihi oblatam de hominibus bene merendi occasionem mea negligentia e manibus amittendam esse. Itaque vetera, quotquot potui, exemplaria undique corrogata, alia eorum voluntate, quorum erant, in deversorium meum transportanda curavi: alia, quae e suis locis auferre nefas erat, suis quaeque in bibliothecis inspexi et consului. In bibliotheca Pontificis Rom. Vaticana, quae mihi beneficio Gulielmi Sirleti et Hieronymi, eius fratris, et Federici Brutii, quoties mihi commodum erat, patebat, quinque libros antiquissimos manuque scriptos reperi. Donatus Iannoctius Florentinus unum, qui fuerat amplissimi atque ornatissimi viri Rodolphi Cardinalis eoque mortuo cum aliquot aliis Graecis ac Latinis ad ipsum testamento pervenerat, mihi commodavit. A Gabriele Faerno, homine candidissimis moribus, unum item commodato accepi. Accesserunt duo, quorum alter erat Rainutii Farnesii clarissimi Card. typis ille quidem excusus, sed cum antiquissimis atque optimis codicibus comparatus atque ex eorum fide ac testimonio quamplurimis locis emendatus, alter Ludovico Ursino Farnesiorum consobrino, adolescenti pudenti ac probo, ab Annibale Caro donatus fuerat: in quo desiderabantur sermonum libri. Horum utriusque mihi facta a dominis copia est, opera Fulvii Ursini, hominis eruditissimi. Postremo mihi ex Italia reverso, commentariis meis iam absolutis, liber item calamo scriptus, vetustissimus, a Io. Tornesio, typographo Lugdunensi, nuper insperanti Lugduni oblatus est. Cum his igitur singulis libris coepi Romae attentissime atque accuratissime unum exemplum Horatianum typis descriptum conferre: contuli, lectionis varietatem librorumque dissensionem conferendo notavi. Non est huius temporis aut loci, lector erudite, pluribus verbis tibi commemorare, quantum mihi a vulgatis reperti sint discrepare: suis quaeque locis vel per te vel me indicante cognosces. Hoc tantum in praesenti fatebor, me, hac tanta dissensione ac discrepantia animadversa, spe animoque multo maiore ad commentarios meos informatos iam seu potius inchoatos quam primum absolvendos me contulisse, ut, si doctorum virorum iudicio

digni essent, qui in manus hominum pervenirent, utilesque studiosae iuventuti futuri viderentur, in publicum prodirent: sin minus, Qu. Horatius Flaccus saltem et antiquorum librorum auxilio et mea opera restitutus quodammodo revivisceret ac renasceretur. Nunc de commentariis meis, quid te ab eis exspectare velim quidque in eis conficiendis secutus sim, pauca dicam. Primum Horatium, ipsius auctoris sententia studiosissime investigata et perquisita similibusque locis inter se comparatis, explicavi ac declaravi. Deinde, quaecunque mihi visus est a poetis et philosophis Graecis, qui quidem exstent, sumsisse aut mutuatus esse, ea e fontibus petita tuis oculis optima fide subieci. Tum, quae ad Graecorum historias fabulasque pertinent, etiam ea e Graecis ipsis et poetarum Graecorum scholiastis excerpta tibi proposui tibique produxi: neque solum produxi, verum etiam Latine omnia fere reddidi. Praeterea Graeca omnia loquendi genera, in quibus creber et frequens est Horatius, diligenter observavi, notavi, indicavi; vim, pondus, elegantiam verborum ostendi; Horatianam Latine loquendi rationem cum optimorum Latini sermonis auctorum, Plauti, Terentii, Catulli, Ciceronis, Caesaris, Sallustii, Virgilii, Tibulli, Propertii, T. Livii loquendi consuetudine congruere demonstravi. Praeterea si qua verba lectiora aut si qua loquendi genera concinniora saepius et pluribus locis ab eo esse usurpata animadverti, ea diligenter collecta sub uno quasi aspectu, quam aptissimo potui loco, ut adolescenteis quaerendi labore levarem, collocavi. Postremo perquam multos auctorum Graecorum et Latinorum locos quasi aliud agens, occasione tamen oblata, et corruptos restitui et obscuros declaravi.

Rectam autem vocum scribendarum rationem, quam orthographiam Graeci nominant, eam sum secutus, quae plerisque doctissimis aetatis nostrae viris probatur quaeque in veteribus et fide dignis marmoribus repetitur: exempli causa haec nomina sic typis describenda curavi, *Maecenas*, *Paullus*, *Messalla*, *Sulpicius*, *Mucius Scaevola*, *Hirtius*, *Cascellius*, *Paetus*, *Calpurnius*, *Tiberis*, *Etruscus*, *Brundisium*, *Aricia etc.* Tum haec hoc modo, *silva*, *hiems*, *saeculum*, *maeror* et *maereo*, *caelum*, *hae-*

dus, *nuntius*, *convicium*, *otium*, *auctor*, *edera*, *heres*, *aënus etc.* Tum haec, quae ab uno veluti fonte manant, cum diphthongo *ae: faetus*, *faenus*, *faecundus*, *faemina*, *faenum:* haec autem, quae e Graeca voce ποινή nata sunt, cum diphthongo *oe: poena*, *poenitet:* illa autem *paene*, *paenuria*, cum diphth. *ae*, non quod alia eorum sit origo, sed quod talem scripturam confirment antiqua monumenta veteresque membranae. In his porro *sumsi*, *contemsi*, *comsi*, *promsi*, *demsi: sumtus*, *contemtus*, *comtus*, *promtus*, *demtus* et in his *emtus*, *ademtus*, *exemtus*, *interemtus*, *peremtus* primum antiquissimi Grammatici auctoritatem, deinde rationem ac veritatem ipsam sum secutus. Marii igitur Victorini, qui Aelii Donati fuit aequalis, haec verba sunt in lib. de orthographia, *Nam* hiems *et* sumsit *et* insumsit *et* demsit *sine dubio per* ms *scribetis et*, *quando in harum vocum mentionem incidimus*, *nec* insumptum *nec* emptum *nec* redemptum *nec* temptat *nec* attemptat *et similia istis per* pt *scribetis vitiose*, *sed*, *ut ego scripsi*, *iuxta* mt *ponetis.* Multum quidem apud nos valere debet tanti Grammatici sententia atque auctoritas; sed, si quis huius scripturae rationem quoque flagitabit, ea vero est in promtu posita minimeque obscura. Sed priusquam progrediar longius, etiam atque etiam abs te peto, lector humanissime, ut tibi hoc persuadeas, me et officio adductum et necessitate quadam coactum de his rebus, quae Grammaticorum sunt, hoc loco disputare. Nam, praeterquam quod consilium meum harum vocum ita scribendarum tibi probatum esse volo, quidam amicus meus, vir cum primis doctus, cum mihi prorsus assentiretur, rogavit me, ut tibi huius consilii factique mei rationem exponerem. Non debet igitur supinum a sui praeteriti vel lege vel natura discrepare neque ullam omnino litteram, quae in praesenti aut in praeterito non fuerit, assumere, praeter eas, quae supinorum sunt propriae, quales sunt s et t, nam in duplici x potestate s inest. Cum igitur haec verba *emo*, *redimo*, *adimo*, *eximo*, *interimo*, *perimo* et in praesentibus et in praeteritis littera p vacant, supina quoque eadem vacare debent, itaque scribenda sunt *emtum*, *redemtum*, *ademtum etc.* De his autem,

sumo, *promo*, *temno*, *como*, *demo* et similibus, dico praeter naturam liquidae *m*, quae est horum verborum littera quodammodo genitalis, id est, a qua ceteri modi ceteraque tempora oriuntur ac gignuntur, quam Graeci characteristicam appellant, dico, inquam, praeter illius litterae naturam *p* in eorum praeteritis et supinis interponi. Nam liquida *m*, quae fuit in praesenti, vel perit in praeterito, ut *premo pressi*, vel, si forte servatur, nullam praeterea assumit consonantem, ut *emo emi*, *gemo gemui*: idemque de liquida *n* sentiendum, ut *sino sini*, *pono posui*, *sperno sprevi*, in quibus perit: *cano cecini*, *geno* seu *gigno gignui*, in quibus retinetur. *P* autem in praeteritis eorum verborum dumtaxat intercedit, quorum in praesenti vel *b* inerat vel hoc ipsum *p*, qualia sunt *sorbeo*, *scribo*, *nubo*, *sculpo*, *carpo*, *rapio*. Nam *b* et *p* litterae sunt inter se affines et cognatae facileque altera in alterius locum migrat, quod item de *m* et *p* dici non potest, quae litterae ita sunt inter se dissimiles et dispares, ut altera cum altera numquam commutari possit. Iam vero, in quorum verborum praeteritis *p* inest, ut in his, *sorpsi*, *scripsi*, *nupsi*, *sculpsi*, *carpsi*, *rapui* et similibus, etiam in eorumdem supinis *p* repetitur, ut *sorptum*, *scriptum*, *nuptum*, *sculptum*, *carptum*, *raptum* et simil.: alioqui nullum eius in supino vestigium apparere debet. Neque me movet alius quidam nobilis grammaticus, qui tradidit *m* ante *t* sine *p* propter euphonismum scribi non solere. Atqui cacophonia est potius: multo enim lenior et facilior et suavior pronuntiatio est harum vocum ita scriptarum sine *p* *sumtum*, *contemtum*, *promtum etc.* Eo autem tempore nata est haec vitiosa scribendi consuetudo, quo tempore barbaries ignorantiaque Latini sermonis non modo Galliam nostram, verum etiam Italiam ceterasque orbis terrarum parteis occuparant, et quidem ex eorum inepta opinione nata, qui arbitrabantur, *m* ante *s* et *t* sine *p* neque scribi debere neque pronuntiari posse. Indidem horum vocabulorum foedissima et corruptissima scriptura manavit, quae etiam in quibusdam libris manuscriptis atque adeo in nonnullis veterum marmorum fragmentis repetitur, *hiemps*, *contempno*, *dampnatus*, *antempna*, *sollempnis*, *alumpnus*, *temptare*,

Pomptina tribus, quae nondum me puero e libris, qui tum typis excudebantur, penitus erat sublata, nunc autem ab omnibus viris litteratis repudiata, ab omnibus libris vulgatis funditus deleta est. Quodsi huiusmodi scripturae mendum ac vitium in his vocibus veritate expugnante ac pervincente correctum est, cur non item in illis *sumpsi*, *prompsi*, *contempsi* et simil., in his *emptum*, *interemptum* et simil. corrigetur, cum eandem in utrisque rationem valere videamus? Ego quidem hanc tam perversam scribendi consuetudinem, quae usque ad hoc tempus in talibus vocibus haeret, nunc tandem, ignorantiae tenebris ex Italia, Gallia Germaniaque fugatis litterarumque luce nationibus omnibus reddita, de medio censeo esse tollendam. Quodsi qui a me dissentient malentque inveteratum rudium saeculorum errorem pertinaciter defendere, quam vocem rationis audire; primum mei me facti conscientia consolabor, quod etiam in re levi parvique momenti meam sententiam hominibus simpliciter seduloque aperui, deinde ab illis petam, ut, si sibi licere volunt, cum vulgo sine metu reprehensionis errare, mihi liceat, cum paucis doctis sine culpa temeritatis et auctoritatem Victorini et rationem sequi; sed nimis multa de nugis. Nunc igitur Horatianae lyrae modos ac numeros audiamus. Vale.

IDEM LECTORI POSTREMAE (SECUNDAE) EDITIONIS.

Quid hac postrema (secunda) editione ad primam accesserit quantoque haec illi praestet, paucis te, bone et erudite lector, admonendum esse puto. Non enim ii sumus, quos pudeat fateri, nos multa quotidie audiendo, legendo, vivendo denique discere, quae nobis antea fuerint incognita atque ignorata. Nam si plerique homines gloriosum sibi esse ducunt, rem a patre acceptam vel mercatura vel negotiatione vel parsimonia vel alia aliqua honesta ratione amplificare: si Solonem illum, virum suae civitatis sapientissimum et unum e septem, non puduit de se scribere ac praedicare, se quotidie senescere multa addiscentem: quid caussae est, quare mihi turpe esse existimem, ingenue fateri, mihi non pauca hodie esse nota atque aperta, quae antea fuerint obscura atque ignota? Hoc igitur admonendus es, lector humanitate et doctrina expolite, hanc posteriorem editionem multis partibus esse priore meliorem ac perfectiorem. Cum enim hunc eruditissimum et acutissimum poetam, Qu. Horatium Flaccum, olim in Italia cum decem libris manuscriptis contulissem omneisque scripturae varietates satis diligenter observassem et ad oras unius exempli typis impressi adscripsissem: atque ex illorum librorum auctoritate multos quidem locos in hoc scriptore corruptos sanavissem, sed multo plureis partim

religione quadam deterritus, partim receptae lectionis consuetudine occupatus, partim vitae genere vago et instabili minimeque tranquillo iactatus, partim curis maioribus suspensus intactos atque incastigatos reliquissem; in patriam aliquando reversus brevique post tempore in collegium professorum Regiorum beneficio Regis Caroli noni, cui commentarios meos in quatuor carminum libros et epodos inscripseram ac dicaveram, cooptatus et Lutetiae vitae genus, praeterquam quod bellum intestinum, repente exortum annosque fere duos per omneis urbeis Galliae grassatum, bonas litteras et honestas disciplinas omneisque adeo virtutes paene dicam funditus in Gallia oppressit atque exstinxit, cetera quietum, otiosum ac tranquillum et meis studiis ac moribus appositum et accommodatum nactus, coepi multo liberius, quam unquam antea, nihil tamen de docendi munere mihi a rege imposito atque assignato detrahens, cum in omnibus scriptoribus Graecis ac Latinis dies nocteisque versari, tum vero ex Latinis quidem Lucretium, Ciceronem, Horatium, ex Graecis vero Homerum, Euripidem, Platonem, Demosthenem et Aristotelem relegere ac retractare. Itaque secundo mei muneris meaeque professionis anno Lucretium sexcentis locis partim coniectura, partim ex fide membranarum antiquarum emendatum et prope alium factum et brevibus commentariis explicatum divulgavi. Aliquot annis post totum M. Tullium partim a codicibus manuscriptis Memmianis, Husakinis, Clericanis, Cuiatianis adiutus, partim doctorum virorum, qui ante me in eo scriptore emendando elaborarunt, vigiliis sublevatus, partim meis ipsius viribus meaque industria atque opera nisus, locis innumerabilibus correctum notisque et scholiis brevissimis explanatum edidi. Quo labore perfunctus eum Horatium de integro in manus sumsissem, meminissem autem (quamvis meum in hoc poeta emendando et explicando positum studium omnibus nationibus humanitate et doctrina politis gratum accidisse scirem) sed tamen meminissem, varias ac diversas (ut sunt varia mortalium ingenia) ab iis, qui meos commentarios legissent, querelas esse iactatas aliosque exstitisse, qui libros veteres aut non satis diligenter a me esse inspectos et con-

sultos aut non satis religiose expressos atque imitatos quererentur, alios, qui dicerent non omneis locos Horatii difficileis atque obscuros a me esse explicatos et declaratos, alios, qui Latinam omnium testimoniorum et exemplorum Graecorum interpretationem requirerent, alios, qui multo pluribus exemplorum luminibus testimoniorumque auctoritatibus tum Graecis, tum Latinis meos commentarios ornari potuisse praedicarent, alios, qui nonnullorum locorum explicationem improbarent: his omnibus hac postrema editione satisfacere conatus sum. Ac primum quidem iis, qui arguebant, me libros veteres vel parum diligenter inspexisse vel parum religiose secutum esse, ita satisfeci. Nam praeterquam quod omneis scripturae varietates ex decem libris veteribus, quibus Romae sum usus et uno, quo Lugduni, exscriptas atque excerptas et ad oram unius libri impressi adscriptas diligentissime recognovi ac relegi, sex praeterea Lutetiae item manuscriptos nactus sum, unum a N. Clerici heredibus, duos ab humaniss. viro Lod. Russardo, iuris civilis apud Avaricum Biturigum interprete ac doctore, treis ab Io. Nicotio, prudentissimo et ornatissimo viro, non ita pridem legatione apud Lusitaniae regem functo, ad quos accessit sextus, mihi quatuor abhinc annos ab Io. Colombino Monstroliensi donatus. Partim igitur undecim illorum codicum priorum auctoritatibus repetitis ac retractatis iterumque atque iterum consideratis, partim sex libris posterioribus diligentissime collatis et attentissime perpensis, quos locos in priore editione mendosos imprudens reliqueram, eos hac posteriore in integrum restitui. Iis, qui negabant, totum Horatium esse a me explicatum, sic occurri, nullo prorsus loco, nulla sententia, nulla denique voce, quae modo lectorem non tardissimum remorari posset, intacta relicta. Tertiis hoc modo morem gessi, quod, quicquid est in commentariis meis ex Graecis auctoribus prolatum, Latine a nobis redditum est, incondite illud quidem interdum et impolite, sed ita tamen, ut sententia Graecorum verborum homini Graecis litteris non satis erudito non obscura esse possit. Quartis ita obsecutus sum, quod sexcentis exemplis ac testimoniis oratorum, poetarum, philosophorum, historico-

rum tum Graecorum, tum Latinorum hi commentarii amplificati atque aucti sunt. Postremis in eo cumulate satisfeci, quod quorundam locorum explicationem, quia ea mihi commoda et recta aut certe tolerabilis videbatur, argumentis et rationibus probabilibus confirmavi, in nonnullis sententiam mutavi. Meum illud institutum hic mordicus retinui perpetuoque servavi, ut, si quis Horatii locus ab aliquo alio vel ingeniose emendatus, vel erudite explicatus est, si quid a quopiam prolatum est ad aliquam Horatii sententiam declarandam, quod quidem sermone ac mentione dignum iudicarim, id suo auctori bona fide reddiderim neminemque sua laude spoliarim, contra si quid ab aliquo minus apte minusve probabiliter excogitatum et litteris mandatum est, id aut dissimularim aut sine acerbiore auctoris reprehensione coarguerim: neminem, quantumvis longe a recta regione aberrantem, ne lacessitus quidem nominatim contumeliosius appellarim. Vale.

HORATII
CARMINUM LIBER I.
AD MAECENATEM. ODE I.

Alios aliis rebus duci: se lyricorum versuum studio teneri.

1. MAECENAS] In omnibus fere manuscriptis codicibus, quibus usus sum, nomen *Maecenas* scriptum reperi et in prima et in secunda syllaba sine diphthongo: quam scripturam tametsi non probem omni ex parte, sequor in eo tamen, quod secunda per e vocalem, non ut vulgo, per oe diphthongum scribitur. adiuvat me codex orationum M. Tullii Ciceronis calamo exaratus in Cluentiana [c. 66.]: quo loco scriptum etiam est hoc nomen sine diphthongo in utraque syllaba. Iam vero quod ad primam attinet, Graecorum historicorum auctoritate moveor, apud quos *Μαικήνας* per *αι* diphthongum scribi solet in ea syllaba, ut in secunda per *η*, quae vocalis vertitur in *e* longum: et item apud Suidam in iis vocibus, quarum syllaba prima est *μ* cum diphth. *αι*. Quin Aelianus, qui cum Romanus esset, Graece scripsit, lib. 12. [c. 25.] *ποικίλ. ἱστορ.* hanc scripturam retinet. Praeterea apud P. Victorem lib. de regionibus orbis et Priscianum libro de accentib. in exempl. Aldinis sine ulla varietate perpetuo ita scriptum est hoc nomen. Unius praeterea marmoris antiqui testimonium producam, quod Romae visitur in aedibus Fusconum, e regione aedium Farnesianarum: in quo haec sunt incisa, *LIBERTORUM ET LIBERTARUM C. MAECENATIS L. F. POMT. POSTERISQUE EORUM, ET QUI AD ID TUENDUM CONTULERUNT, CONTULERINT.* Fuerunt autem Maecenates ordinis equestris, quemadmodum declarat M. Tull. in ea oratione, quam modo commemoravi, his verbis, *Tunc C. Flavius Pusio, Cn. Titinius, C. Maecenas, illa robora pop. Rom. ceterique huiuscemodi ordinis, non fecerunt idem, quod nunc Cluentius* etc. Horatius ipse multis locis hunc Maecenatem equitem appellat, ut Od. xx. huius lib. [3 sqq.] *datus in theatro Cum tibi plausus, Care Maecenas eques* etc. et Od. xvi. lib. 3. [18 sqq.] *iure perhorrui Late conspicuum tollere verticem, Maecenas equitum decus.* De eodem sic C. Velleius Paterculus, [II, 88, 2.] *Tunc urbis custodiis praepositus C. Maecenas, equestri, sed splendido genere natus, vir, ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis, providens, atque agendi sciens: simul vero aliquid ex negotio remitti posset, otio ac mollitiis*

paene ultra faeminam fluens, non minus Agrippa Caesari carus: sed minus honoratus: quippe vixit angusto clavo paene contentus: et maiora consequi potuit, sed non concupivit.

1. Atavis] atavum ait esse dictum Nonius Marcell. quasi tatam avi, id est, patrem. *Pueri enim*, inquit, *parvuli patres tatas, matres mammas appellant.* Varro Bimargo, [T. 1. p. 266. ed. Bip.] *Avi et atavi nostri, cum allium ac cepe eorum verba olerent, tamen optime animati erant.*

1. Regibus] Etruscis. Od. xxix. lib. 3. [1.] *Tyrrhena Regum progenies.* et Satyr. 6. lib. 1. [1 sq.] *Non, quia, Maecenas, Lydorum quicquid Etruscos Incoluit fineis, nemo generosior est te* etc. et Od. xx. huius lib. [5 sq.] *ut paterni fluminis ripae* etc. et Propert. lib. 3. [7, 1.] *Maecenas eques Etrusco de sanguine regum, Inter fortunam qui cupis esse tuam* etc.

2. O et praesidium] sic epist. 1. lib. 1. [v. 103.] *rerum tutela mearum Cum sis* etc. Ponitur autem hoc loco praesidii nomen translate, ut et epist. 2. ad Lol. lib. 1. [I, 18, 81.] *Tuterisque tuo fidentem praesidio* etc. et Od. I. lib. 2. [13.] *Insigne maestis praesidium reis.* et Od. xv. huius lib. [v. 13.] *Nequicquam Veneris praesidio ferox.* et Od. xxix. lib. 3. [v. 62.] *Tunc me biremis praesidio scaphae Tutum per Aegeos tumultus Aura feret.* proprie epistola 2. lib. 2. [v. 30.] *Praesidium regale loco deiecit.*

2. Decus] ornamentum. Nam et M. Tull. saepenumero haec duo coniungit, praesidium et ornamentum. sic et Virgil. ad Maec. Georg. 2. [v. 40.] *O decus, o famae merito pars maxima nostrae.* et Propertius lib. 2. [1, 73.] *Maecenas nostrae pars invidiosa iuventae, Et vitae et morti gloria iusta meae.*

3. Sunt quos curric.] id est, sunt qui delectantur equorum alendorum et certaminum curulium studio ob victorias Olympicas, quae omnium erant clarissimae. curriculi autem nomine malim hoc loco currum significari, quam spatium, in quo curritur, Festo autore fretus, qui curriculum a curru diminutum esse scribit.

3. Pulverem Olymp.] equorum cursu pulvis excitatur. Itaque ex eo, quod subsequitur, id, quod antecedit, intelligere debemus. Sic *Ἰλ. ψ'.* [v. 365 sq.] in certamine illo equestri, quod instituit Achilles in funere Patrocli, magna vis pulveris attollitur. ὑπὸ δὲ στέρνοισι κονίη Ἵστατ' ἀειρομένη. id est, sub pectoribus autem pulvis sublatus stabat. et paullo post [v. 372.] utitur Homerus verbo κονίοντες, quod idem fere valet, quod pulverem colligentes. οἱ δ' ἐπέτοντο κονίοντες πεδίοιο. Sic Virgil. lib. 3. Georgic. [v. 310.] *tum fulvae nimbus arenae Tollitur.* Quidam hoc referunt ad pulverem corporibus aspersum, seu corpora pulvere inquinata, quale est illud Od. I. lib. 2. [v. 21.] *Audire magnos iam videor duces, Non indecoro pulvere sordidos* etc. Certamen porro Olympicum ab Hercule fuisse institutum post Augeam devictum, Elida direptam ac vastatam, Phyleum restitutum atque in patrio regno collocatum, cum virorum paenuriam, quam belli calamitas effecerat, eorum, qui in acie ceciderant, uxoribus cum reliquiis exercitus commisceri iussis, explevisset, scribunt Homeri interpretes *Ἰλ. λ'.* Iam Pausanias in Eliacis [v, 8, 7.] tradit, xxvi. Olympiade

coeptum esse Olympiae equorum adultorum cursu certari, Thebanumque Pagondam pronunciatum esse victorem. Paterculus autem Olympicorum certaminum auctorem Iphitum quendam Eleum fuisse tradit. Qui equos hoc animo alebant, ut Olympiae certarent, dicebantur a Graecis *ἱπποτροφεῖν* et *τεθριπποτροφεῖν*.

4. Collegisse] sic utitur hoc verbo Satyr. 4. lib. 1. [v. 30 sq.] *quin per mala praeceps Fertur, uti pulvis collectus turbine.* alibi aliter: ut epist. 2. lib. 1. [v. 53.] *Auriculas citharae collecta sorde dolenteis.* et x. [v. 47.] *Imperat, aut servit collecta pecunia cuique.* et xi. [v. 13.] *nec qui Frigus collegit, furnos et balnea vitat* etc. et xii. [v. 1.] *Fructibus Agrippae Siculis, quos colligis Icci* etc. et xv. [v. 15.] *collectosne bibant imbreis.* et 2. libri 2. [v. 26 sq.] *collecta viatica multis Aerumnis.* sic Virg. Melib. [9, 63.] *Aut si, nox pluviam ne colligat ante, veremur.* et Lucret. lib. 1. [1090.] *Quod calor a medio fugiens ibi colligat igneis.*

4. Metaque fervidis Evitata rotis] eo ipso *Ἰλιάδ.* libro, [xxiii, 334. sqq.] quem modo testem produxi, Nestor Antilocho filio quadrigarum curriculum agitaturo tum alia, tum haec in primis praecipit, ut equum dexteriorem stimulet, eique habenas laxet: det operam, ut sinisterior ita metae appropinquet, ut modiolus rotae summam metam attingere quidem videatur: sed non tangat tamen, ne et equos vulneret, et currum effringat. Versus Homeri ascribam non solum ut quivis intelligat, quam fuerit cursoribus illis metae tactus periculosus ac fugiendus, verum etiam ut hic locus aliquantum illustretur. *Τῷ σὺ μάλ' ἐγχρίμψας ἐλάαν σχεδὸν ἅρμα καὶ ἵππους. Αὐτὸς δὲ κλινθῆναι ἐϋπλέκτῳ ἐνὶ δίφρῳ Ἦκ' ἐπ' ἀριστερὰ τοῖιν, ἀτὰρ τὸν δεξιὸν ἵππον Κένσαι ὁμοκλήσας, εἶξαί τε οἱ ἡνία χερσίν. Ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω. Ὥς ἄν τοι πλήμνη γε δοάσσεται ἄκρον ἱκέσθαι Κύκλου ποιητοῖο, λίθου δ' ἀλέασθαι ἐπαυρεῖν, Μήπως ἵππους τε τρώσῃς, κατά τ' ἅρματα ἄξῃς.* id est, huic metae valde appropinquans ad eam quam proxime currum et equos impelle. Tu ipse autem in curru bene compacto incumbito, paullum in partem sinistram horum. at dexterum equum pungito vociferans, eique manibus laxato habenas. Metae autem equus sinisterior sic appropinquato, ut tibi rotae modiolus summam quidem metam attigisse videatur, sed lapidis tactum vites tamen: ne quo pacto et equos vulneres, et currum perfringas. Sophocles autem in Electra [v. 743. ed. Br.] sic describit certamen equestre, seu curule, ut paene oculis cernere videamur. Eo loco Pseudorestes ille cum laxata laeva habena alter ex equis cursum suum inflexisset, imprudens ad summam columnam offendit: quo facto modiolos rotarum axemque perfregit, ipse e curru excussus est. Equi autem eo collapso, lorisque diruptis implicato, per medium Circum fugientes diversi abierunt, atque ita aurigam suum dilacerarunt, ut represso tandem a ceteris aurigis equorum cursu, solutus et explicatus ille a nemine suorum agnosceretur. Versus eos duntaxat ascribam, qui ad hunc locum pertinent: *Ἔπειτα λύων ἡνίαν ἀριστερὰν Κάμπτοντος ἵππου λανθάνει στήλην ἄκραν Παίσας· ἔθραυσε δ' ἄξονος μέσας χνόας, Κἀξ ἀντύγων ὤλισθε, σὺν δ' ἑλίσσεται Τμητοῖς ἱμᾶσι, τοῦ δὲ πίπτοντος πέδῳ Πῶλοι διεσπάρησαν εἰς μέσον δρόμον.* eodem pertinent illa Theocriti *εἰδ.* [κδ',

117 sqq.] Ἵππους δ' ἐξελάσασθαι ὑφ' ἅρματι, καὶ περὶ νύσσαν Ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχῷ σύριγγα φυλάξαι, Ἀμφιτρύων ὃν παῖδα φίλα φρονέων ἐδίδασκεν Αὐτός. docuerat (inquit) Amphitryo ipse filium suum ita equos currui iunctos agitare, rotaeque modiolum circum metam inflectere, ut eam vitaret. Videtur mihi etiam M. Tullius in oratione pro M. Coelio [31, 75.], quo loco adolescentiae voluptates ac libidines extenuat, postulatque a iudicibus, ne vicinitas et familiaritas Clodiae, mulieris impudicae, Caelio fraudi sit, ad hunc flexum, tantopere in certaminibus illis periculosum, respexisse. sic enim ille, *In hoc flexu aetatis (nihil enim occultabo fretus humanitate ac sapientia vestra) fama adolescentis haesit ad metas, notitia nova mulieris, et infelici vicinitate, et insolentia voluptatum.* Et item Eurip. in Hippol. coron. [86. ed. Matth.] Τέλος δὲ κάμψαιμ', ὥσπερ ἠρξάμην, βίον. id est, detur mihi vitae finem ita, ut coepi, flectere. quod valet, contingat mihi mors vitae consentanea. metam in epist. de arte poët. [v. 412.] pro calce stadii usurpavit. *Qui cupit optatam cursu contingere metam, Multa tulit fecitque puer.*

4. Fervidis] sic Virgil. Aeneid. [xi, 195.] *Frenaque ferventeisque rotas.* Idem Georgic. 3. [v. 107.] *volat vi fervidus axis.*

7. Hunc si mobilium] eo libentius *mobilium* lego, non *nobilium*, quod hanc scripturam et Porphyr. agnoscit, et nostrae aetatis viri doctissimi probant. Mobileis autem Quirites appellat Horatius propter comitiorum inconstantiam et varietatem, populique Rom. in suffragiis ferendis levitatem, quam pluribus locis declarat M. Tullius, ut in orat. pro Murena [c. 15, 35.] his verbis, *Quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes et quantos aestus habet ratio comitiorum? Dies intermissus unus, aut nox interposita, saepe perturbat omnia, et totam opinionem parva nonnumquam commutat aura rumoris* etc. et item pro Plancio, [4, 9.] *Non enim comitiis iudicat semper populus, sed movetur plerumque gratia: cedit precibus, facit eos, a quibus est maxime ambitus: denique si iudicat, non dilectu aut sapientia ducitur ad iudicandum, sed impetu nonnumquam et quadam etiam temeritate* etc. quae fuerant a M. Antonio Mureto annotata. sed quod idem Murteus scripturam *nobilium* iccirco reiicit, quod in mandandis honoribus non modo nobiles, sed etiam humiles et obscuri et plebeii ius suffragii habebant, ea ratio apud me non admodum valeret. Nam Quiritum nobilitas penditur et spectatur non ex ordine, sed ex universi populi antiquitate: quae sane a Quirino, id est, Romulo Romani generis auctore ducitur. magis me movet, quod epithetum *nobilium* hoc loco mihi videtur et otiosum, neque satis consonum: otiosum, quia nobilitatem populi Romani hic commemorare supervacaneum est: non est autem consonum, quia absurdum videtur, cum turbam dicat, nobilitatem ascribere. Contra cum turba et mobilitas aptissime una cohaereant: loquatur autem Horatius de suffragiis et comitiis, quibus nihil est incertius, nihil mutabilius, et in quibus magni corporum et animorum motus versantur, vox *mobilium* mihi videtur huic loco valde convenire. Nam nomen *mobilis* non ad res inanimas tantum pertinet, ut Od. vii. lib. 1. [v. 4.] *mobilibus pomaria rivis* etc. et Od.

xxiii. [v. 5 sq.] *Nam seu mobilibus veris inhorruit Adventus foliis.* et Satyr. vii. lib. 2. [v. 82.] *ut nervis alienis mobile lignum.* et epist. ad August. [ii, 2, 172.] *puncto mobilis horae:* verum etiam ad animum, ut Q. Metell. ad Cicer. lib. 5. epist. [1.] *Te tam mobili in me meosque esse animo non sperabam.* et Cicero ad Metell. secunda eius libri epist. *nec in te, ut scribis, animo fui mobili, sed ita stabili, ut in mea erga te voluntate, etiam desertus ab officiis tuis, permanerem.* Idem pro Q. Rosc. Com. [16, 49.] *quem hominem? levem? immo gravissimum. mobilem? immo constantissimum.* Caesar lib. 3. de bell. Gall. [c. 10.] *Itaque cum intelligeret, omneis fere Gallos novis rebus studere, et ad bellum mobiliter celeriterque excitari* etc. Idem lib. 4. [c. 5.] mobileis in consiliis capiendis appellat. Hor. lib. de Arte poët. [157.] *mobilibusque decor naturis dandus et annis.*

8. TERGEMINIS TOLLERE HONORIBUS] cogor hic ab iis dissentire, qui tergeminos honores accipiunt quaesturam, tribunatum plebis, aedilitatem maiorem, praeturam, consulatum, censuram. Nam tergemini non sex, aut senos: sed treis, aut ternos significant. declarant tergemini Horatii et tergemini Curiatii, adde Geryonem tergeminum, cui tria corpora fuisse confictum est a poëtis: quem iccirco ter amplum idem Horat. appellat Od. xiiii. lib. 2. [v. 7.] Lucret. lib. 5. [28.] *Quidve tripectora tergemini vis Geryonai?* Virgil. lib. 8. [v. 202.] *Nam maximus ultor Tergemini nece Geryonis* etc. Accedat triceps Cerberus, de quo sic Tibullus eleg. iiii. lib. 3. [v. 87 sq.] *Nec canis anguinea redimitus terga caterva, Cui tres sunt linguae tergeminumque caput.* Hoc igitur positum sit, per tergeminos honores vel treis magistratus significari, non sex: vel, quod magis probo, amplissimos et maximos honores. si treis, qui sint hi, videamus. Honorum gradus sunt hi, quaestura, aedilitas maior, (nisi cum tribunatus interponebatur,) praetura, consulatus. quod et M. Tullius declarat in Lucullo, [Acad. iv, 1, 1.] *In Asiam quaestor profectus sum, deinde absens aedilis factus, continuo praetor, post in Africam, inde ad consulatum.* et T. Livius lib. 32. [7.] annalium, *Comitia per M. Fulvium, et M'. Curium tribunos plebis impediebantur, quod T. Quinctium Flaminium consulatum ex quaestura petere non patiebantur. Iam aedilitatem, praeturamque fastidiri, nec per honorum gradus documentum sui danteis nobileis tendere ad consulatum, sed transcendendo medio summa imis continuare.* De censura et dictatura quid attinet dicere? cum dictatura quidem difficilibus tantum et turbulentis reipub. temporibus adhiberi solita sit: censoria autem notatio neque impedimento cuiquam fuerit umquam, quo minus eius ratio haberetur in petendis honoribus, et nonnumquam de rep. sublata sit: censores denique ipsi subscriptione censoria sibi standum esse numquam existimarint, ut ostendit M. Tull. in Cluentiana [43, 122.]? Adde quod ex censura nihil ad dignitatem hominis consularis accedere potest, cum scribat M. Tull. in Planciana, [24, 60.] honorum populi finem esse consulatum. His igitur positis existimarim ternarium numerum hoc loco vel simpliciter et litterate et proprie accipiendum: vel translate et proverbii loco. Si simpliciter et proprie placebit accipi, tergeminos honores intelligemus aedilitatem maiorem, praeturam, consulatum.

Quod si quis quaerat, quamobrem quaesturam e numero trium honorum tollam, praesertim cum primus magistratus urbanus nominetur, et M. Tull. Ver. VII. [Act. II, 5, 14, 35.] honoris nomine afficiat his verbis, *ita sum quaestor factus, ut mihi hunc honorem non delatum, sed commissum arbitrer:* respondebo, magistratum quidem fuisse et honorem, sed non curulem et minimae auctoritatis, nulliusque fere imperii. Itaque idem M. Tull. lib. 2. [Act. I, 4, 11.] accusat. primum honoris gradum nominat, non honorem. deinde quaestores dabantur praetoribus et consulibus tanquam adjutores et administri quidam. Praeterea quaestori praetor parentis erat loco, et quaestor praetori liberorum, ut ex multis M. Tullii locis intelligere licet. Tum vero quaestorem praetor poterat coërcere. quin etiam homini privato licebat eum in ius vocare. Neque autem vocationem, neque prehensionem in urbe habebat: ergo neque lictorem, neque viatorem, ut scribit A. Gellius ex Varrone: quod tamen verum non est. nam fasces et lictores habuisse perspicuum est ex oratione pro Plancio. Postremo fortasse dici potest, quaestorem non habuisse sententiae in senatu dicendae potestatem: sed tantummodo pedibus in aliorum sententiam discedere solitum esse: qua de re tamen nihil affirmo. agere quidem cum populo et concionem habere suo iure non poterat. neque est quod quisquam mihi dicat, ei, qui quaestor non fuisset, non licuisse majores petere magistratus: ergo quaesturam suum in honoribus locum debere obtinere. ad hoc enim respondebo, tanto magis eam in enumerandis honoribus nobis praetermittere licere, propterea quod etiam si non numeretur, reliquos magistratus tamen antecessisse intelligatur. De aedilitate maiore autem cum multa dici possint, quamobrem in honorum numero sit habenda, tum ea multum valent, quae scribit M. Tull. lib. 5. [Act. II, 5, 15, 36.] accusat. de sua aedilitate verba faciens: *Ob earum rerum laborem et sollicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiae dicendae locum, togam praetextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriam posteritatemque prodendam.* Nam ex illo loco perspicuum esse potest, quantum dignitatis atque amplitudinis afferat aedilitas. Praeterea aedili concionem advocare et cum populo agere licebat, quod non nisi maiori magistratui licebat. Quamvis autem praeturam et consulatum obtinere poterat, qui aedilitatem non gessisset: saepe tamen accidebat, ut offenderetur populus, si quis aedilitatem non petivisset. Nam in suspicionem illiberalitatis et avaritiae veniebat: quod declarat locus ille Ciceronis lib. de Offic. secundo [c. 17.] his verbis, *Vitanda tamen est suspicio avaritiae. Nam Mamerco, homini ditissimo, praetermissio aedilitatis consulatus repulsam attulit.* Ne illud quidem me movet, quod multi, aedilitatis repulsam passi, praetores et consules facti sunt. Id enim comitiorum inconstantiae populique levitati ascribendum est. Postremo M. Tull. ostendit lib. 3. [3, 7.] de legibus, aedilitatem primum ascensum fuisse ad amplioris honoris gradum. Iam vero de praetura quin ea secundum locum suo quodammodo iure sibi vendicet, nemo, opinor, dubitabit. Praetores enim absentibus consulibus consulare munus obtinebant more maiorum, ut scribit M. Tull. epist. ad Plancum lib. 10. et T. Livius lib. 7. [i. l. 8, 32. l. 3, 55.] tradit praetores dictos et habitos esse consulum collegas. Sequitur

consulatus, quem honorum populi finem fuisse paulo ante ex M. Tullio diximus. Ex superioribus igitur colligi potest, per tergeminos honores ab Horatio significari aedilitatem, praeturam, consulatum: vel, si quis aedilitatem praetermitti potuisse impune contendet, quaesturam, praeturam, consulatum. Tribunatus porro quamvis fuerit magistratus sacrosanctus et auxilii causa ab initio comparatus, non erat tamen necesse, eum, qui praeturam aut consulatum petiturus esset, tribunatum gessisse. Praeterea tribunatus multis annis post urbem conditam ex dissensione senatorum et plebis natus, et saepe intermissus est, ut ex T. Livio intelligere licet. Quod item ostendit M. Tullius Verr. [Act. I, 15, 45.] vel potius prooemio accus. Verr. his verbis, *Ipse denique Pompeius cum primum concionem habuit: ubi (id quod maxime exspectari videbatur) ostendit, se tribunitiam potestatem restituturum, factus est in eo strepitus et grata concionis admurmuratio.* Deinde tribunatum nemini, nisi qui e plebeia esset familia, capere licebat. deinde tribunatum petebant fere homines populares et ab optimatum consilio et secta remoti. Si igitur proprie tergeminos accipiemus, treis eos, quos dixi, honores intelligemus: sin translate et μυστηριωδῶς accipiemus, per tergeminos honores legitimum quendam et iustum et absolutum honorum numerum intelligemus, seu potius, ut supra dixi, summos et amplissimos honores, ut aedilitatem maiorem, praeturam, consulatum etc. quemadmodum saepe apud poëtas Graecos et Latinos τρὶς et *ter* usurpatum videmus pro multum et saepe. Hom. ὀδ. ε'. [306.] τρὶς μάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις, quod Virgil. expressit primo Aeneid. [v. 98.] et Hor. Od. XIII. huius libri, [v. 17.] *felices ter et amplius, Quos irrupta tenet copula.* et apud Aeschyl. in Prometh. [1023.] κακῶν τρικυμία. sic Od. XXVIII. eiusdem, [v 36.] *licebit Iniecto ter pulvere curras.* et Od. XVII. secundi, [v. 26.] *Laetum theatris ter crepuit sonum.* et Od. tertia lib. 3. [v. 65.] *Ter si resurgat murus aëneus.* et Od. XVIII. [v. 15 sq.] *Gaudet invisam pepulisse fossor Ter pede terram.* et Od. XXII. [v. 2 sq.] *Quae laboranteis utero puellas Ter vocata audis.* et Od. XVII. lib 2. [v. 17.] *Cum populus frequens Laetum theatris Ter crepuit sonum.* Atque hoc ex eo natum, quod numero ternario in sacris, in rebus divinis, atque adeo in carminibus et excantationibus utebantur, tanquam naturae divinae accommodatissimo et gratissimo. Theocr. φαρμακεύτρ. [β', 42.] Ἐς τρὶς ἀποσπένδω, καὶ τρὶς τάδε πότνια φωνῶ. quale est illud Virgilii in sua pharmac. [Ecl. 8, 73.] *Terna tibi haec primum triplici diversa colore Licia circumdo* etc. sic Tib. eleg. secunda lib. 1. [54.] *Ter cane, ter dictis despue carminibus.* Etiam oratores usurpant, ut Demosth. περὶ παραπρέσβ. τρὶς οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιος. id est, dignus, qui ter, non semel moriatur. Errant autem vehementer, qui per tergeminos honores maximos et saepius iteratos populi plausus significari putant.

8. TOLLERE HONORIB.] vel dixit tollere honoribus pro eo quod est, tollere ad honores, vel ita, ut dicimus ferre et tollere laudibus. sic enim Od. XXI. huius lib. [v. 9.] *Vos tempe totidem tollite laudibus.*

9. SI PROPRIO COND. HORR.] id est, si quam plurima fructuosissimorum agrorum habet iugera, si copiosus et dives est arator. Ita utitur eodem verbo epist. ad August. lib. 2. [v. 140 sq.] *Condita*

post frumenta levantes tempore festo Corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem.

10. Quicquid de Libycis ver. ar.] Libyam seu Africam numerant scriptores in regionibus frumenti fertilissimis: eo respiciens dixit Sat. 3. lib. 2. [v. 87.] *Frumenti quantum metit Africa.* et Martial. lib. 6. [86, 5.] *Possideat Libycas messeis Hermumque Tagumque* etc. Seneca Thyeste, [v. 356.] *Non quicquid Libycis terit Fervens area messibus.* Ennius Satyr. lib. 3. *Lati campi, quos gerit Africa terra politos.*

12. Attalicis conditionibus] id est, opulentissimis atque amplissimis conditionibus, et vel regno Asiae proposito, vel Asiaticis opibus oblatis, numquam neque huic ambitioso praesertim apud populum gratioso, neque illi aratori praesertim abundanti et copioso, persuadeas, ut, suo studio vitaeque instituto relicto, navigationis periculum quaestus causa subire velit. Fuit autem Attalus rex Pergami et totius Asiae, qui populum Rom. fecit heredem. de quo plura ad Od. xviii. lib. 2. [v. 5.]

13. Numquam dimoveas] sic quidem scriptum reperi in libris omnibus manu scriptis, sed malim legi *demoveas*, ut haec sit sententia: numquam eum de suo instituto sententiave deducas, aut demoveas. Non dubium est autem, quin hoc verbum non apud hunc poëtam solum, verum etiam apud M. Tull. permultis locis ita sit emendandum. Ut in orat. contra Rul. [ii, 29, 81.] *ex ea possessione remp. demovere.* et parad. [Verr. act. 1, 17, 52.] *de sententia demovere.* et Philip. quarta, [5, 13.] *Virtus est una altissimis defixa radicibus, quae numquam ulla vi labefactari potest, numquam demoveri loco.*

13. trabe Cypria] trabe, id est navi, hypallage. sic Virg. Aen. 3. [v. 191.] *Vela damus, vastumque cava trabe currimus aequor.* Sed quamobrem Cypria? quia Cyprus abundat materia opportuna atque utili ad naveis aedificandas vel a carina usque ad summam mali partem. Quidam tamen navem intelligunt totam ex trabibus cypriis, id est, cypri arboris compactam.

14. Myrtoum] mare Myrtoum a Myrtoo Oenomai auriga nominatum esse traditum est: quem Pelops ab Hippodamia falso apud se accusatum, quasi ei stuprum inferre conatus esset, cum illa absente Pelope Myrtoi complexum et concubitum ultro appetisset: in mare proximum e curru praecipitem deiecit. Verum Pausan. Arcadicis haec non probat. vult enim, mare Myrtoum a muliere quadam Myrtone esse appellatum. Pausaniae verba sunt haec, [viii, 14, 12.] *Οὐκ ἂν οὖν τὸ Μυρτῶον ἀπὸ Μυρτίλου τοῦ Ἑρμοῦ φαίνοιτο κεκλημένον, ἀρχόμενόν τε ἀπὸ Εὐβοίας, καὶ παρ' Ἑλένην ἐρήμην νῆσον καθῆκον εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἀλλά μοι δοκοῦσιν Εὐβοέων οἱ τὰ ἀρχαῖα μνημονεύοντες ἐοικότα εἰρηκέναι, λέγοντες ἀπὸ γυναικὸς Μυρτοῦς τῷ πελάγει γεγονέναι τὸ ὄνομα τῷ Μυρτώῳ.* id est, non igitur mare Myrtoum a Myrtilo Mercurii filio videri debeat appellatum, quod initium capit ab Euboea et praeter Helenam, insulam desertam, usque ad mare Aegaeum pertinet: sed mihi videntur Euboeorum ii, qui res antiquas memoriae prodiderunt, verisimilia quaedam et probabilia dixisse in eo, quod tradiderunt mari Myrtoo nomen esse impositum a muliere quadam Myrtone. est autem

mare Myrtoum maris Aegaei pars, et ita undosum, procellosum et naufragiis infestum.

14. PAVIDUS NAUTA] aptum epithetum. sic Od. XXIII. huius lib. [v. 2.] *Cervam pavidam;* et Od. II. epod. [v. 35.] *leporem pavidum* appellat. pavidum autem hoc loco nautam dixit propter adversas tempestates et naufragii metum. alibi nautas avidos dicit, ut Oda XXVIII. eiusdem libri, [v. 18.] *Exitio est avidis mare nautis.*

15. LUCTANTEM ICARIIS] participium luctantem cum dandi casu coniunxit, ut Od. III. huius lib. [v. 13.] dixit *decertantem Aquilonibus,* et ita de similibus sentiendum. lege quae annotata sunt ad Od. VI. lib. 2. [v. 16.] ibi, *viridique certat Baca Venafro.* Daedalum et Icarum eius filium post Pasiphaae cum tauro concubitum Minoïs iram fugienteis sese e Creta subduxisse, Icarumque, Solis propinquitate alis colliquefactis, in mare subiectum decidisse, atque ab eo mare Icarium esse nominatum, notius est, quam ut inculcare debuerim. infra Od. II. lib. 4. [v. 2.] *Ceratis ope Daedalea Nititur pennis.* Est autem etiam mare Icarium maris Aegaei pars.

15. AFRICUM] ventum ab occasu hiberno flantem: de quo Virg. lib. 1. Aen. [v. 85.] *Creberque procellis Africus.*

18. INDOCILIS PAUP. PA.] id est, qui neque adversa tempestate, neque naufragio, neque ullo alio navigationis incommodo patientiam paupertatis doceri potest. Haec quidem est nominis *indocilis* propria significatio, sed usurpavit M. Tul. pro eo, quod Graeci ἀδίδακτον dicunt, in Lucullo [Acad. IV, 1, 2.] his verbis, *Sed incredibilis quaedam ingenii magnitudo non desideravit indocilem usus disciplinam.* disciplinam usus indocilem dixit, quae nullis praeceptis contineatur, quae doceri non possit.

19. EST QUI NEC VETERIS] aliud hominum genus proponit, qui totam aetatem in compotationibus, in somno, in otio et voluptatibus consumunt.

19. MASSICI] vinum Massicum posuit pro quovis vino generoso. Nascitur autem in Massicis montibus, qui sunt in Campania, de quibus Plin. lib. 3. cap. V. *Ab hoc sinu incipiunt vitiferi colles et temulentia nobilis succo per omnes terras inclyto atque (ut veteres dixere) summum Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc Setini et Caecubi obtenduntur agri. His iunguntur Falerni, Caleni. Dein consurgunt Mass. Gaurani, Surrentinique montes.* Oda XXI. lib. 3. [v. 5.] *Quocumque lectum nomine Massicum* etc. et Satyra 4. lib. 2. [v. 51.] *Massica si caelo supponas vina sereno* etc. addidit nomen *veteris,* quia vetustas vinum commendat. qua de re alibi dicemus.

20. NEC PARTEM SOLIDO D.] demere partem de die solido idem valet, quod dicit Ode VII. lib. 2. [v. 6.] frangere diem. Et solidum diem, sive integrum appellare malis, hic nominat, quo die nihil quis edit, nec bibit: ut Od. V. lib. 4. [v. 38.] *dicimus integro Sicci mane die* etc. Est autem frangere diem, opere et labore usitato et quasi legitimo intermisso atque interrupto, corpus cibo et potione curare ac reficere Genioque indulgere. Solebant enim magna ex parte Romani illi veteres totum fere diem in rebus agendis ponere: sub vesperum autem, aut certe post meridiem corpora curare, vinoque et epulis operam dare.

Significat igitur, nonnullos adeo non esse vel in rep. administranda, vel in re familiari tuenda, vel in aliis studiis et negotiis occupatos, ut multo malint magnam diei partem in conviviis et compotationibus consumere, quam sicci et ieiuni usque ad vesperum permanere. Eadem ratione videtur M. Tullius in epistola ad Papirium Paetum lib. 9. [epist. 20.] integram famem appellare eam, quae ad cenae tempus perfertur, neque vel tantillo cibo sedata aut levata est. *Integram* (inquit) *famem ad ovum affero. ita usque ad assum vitulinum opera perducitur.* Quem igitur hic solidum diem nominat, Od. v. lib. 4. [l. l.] integrum appellat: et dies fractus opponitur integro, ut integer sit, de quo nihil sit detractum, quod in curando corpore ponatur: fractus autem, qui totus in negotio non sit positus, sed divisus ita, ut eius pars vel multo maxima, vel quantacumque sit, ad vinum atque epulas eiusmodique delicias et voluptates sive necessarias, sive non necessarias, conferatur.

21. Spernit] videtur esse μείωσις seu ἐλάττωσις, non spernit, pro exoptat, concupiscit. ordo autem hic est, nec spernit pocula optimi vini veteris, nec spernit demere, id est, detrahere partem de die et ad epulas ac voluptates conferre.

22. Nunc ad aquae lene caput sac.] aquam sacram, fontem intellige: qua de re mox dicemus. fontis caput autem est fontis principium et origo, unde primum erumpit et manat aqua. Ex quo a capite arcessere, id est, ab ipso principio petere seu repetere, et caput pro cuiusque rei principio et origine. Cic. pro Plancio, [23, 57.] *sed si quid sine capite manabit, aut si quid erit eiusmodi, ut non extet auctor, qui audierit* etc. et ib. [? cf. de Orat. I, 10, 42.] caput et fontem coniungit. *Etenim ad caput et ad fontem utriusque generis veniamus:* et pro Caelio, [8, 19.] *sin autem ut rivulus arcessitus et ductus ab ipso capite accusationis vestrae, laetabor* etc. et ibid. *horum duorum criminum video fontem, video auctorem, video certum nomen et caput.* et lib. 2. de finib. [11, 34.] *Atque ab isto capite fluere necesse est omnem rationem bonorum et malorum.* Caput fluvii autem est, quo in mare influit, quod ostium appellavit Virg. Georg. 4. [319.] *Tristis ad extremi sacrum caput astitit amnis.* et Caesar lib. 4. de bello Gall. [10.] loquens de Rheno, *Multisque capitibus in Oceanum influit.* Nam qui putant, caput fluvii esse principium et originem fluvii, errant: neque recte explicant locum illum Virg. Aeneid. lib. 8. [65.] *Hic mihi magna domus celsis caput urbibus exit.* Per caput enim Roma significatur. Hoc modo autem Virgilii versus explicandus est: *Hic*, id est, non longe ab exitu meo et ostio, quo in mare ingredior, *magna domus mihi exit*, id est, oriri incipit: *celsis caput urb.* id est, quae futura est aliarum magnarum urbium caput et princeps. Quod autem illi ex iis, quae paulo post sequuntur, sententiam suam confirmari dicunt, *Quo te cumque lacus miserantem incommoda* etc.; nihil dicunt. nam plane et perspicue his verbis fons fluvii significatur: quis neget? sed cum supra dicat, *Hic mihi magna domus* etc.; certum locum indicat Tiberis fluvius, ubi domus sua futura sit et caput urbium. Aeneas autem cum ita loquitur, *Quo te cumque lacus* etc.; incertum sibi esse significat ubi sit origo Tiberis. Praeterea cum Aene-

as longissime abesset ab origine et fonte Tiberis, non possunt illa verba, *Hic mihi magna domus*, de fonte fluvii intelligi, utpote quae locum propinquum indicant.

23. MULTOS CASTRA] multi castris et studio rei militaris delectantur.

23. ET LITUO TUBAE PERM. SON.] quemadmodum hic tubae sonitum cum lituo, ita Od. I. lib. 2. [v. 17 sq.] lituorum strepitum cum cornuum murmure coniungit in describenda pugnae imagine, his verbis, *Iam nunc minaci murmure cornuum Pertringis aureis, iam litui strepunt.* solebant enim Romani non solum tubis, verum etiam lituis acuere militum animos, ex quo apud Tull. tuba belli civilis, et lituus profectionis ad Pompeium, pro impulsore posita sunt. Verba Ciceronis sunt haec in epist. ad Ampium Balb. lib. 6. epist. [fam. 12.] *qui tulissent acerbius veniam tibi dari, quem illi appellant tubam belli civilis.* idem lib. II. epist. ad Attic. [12.] *Posteaque quam mihi literae a Balbo Cornelio minore missae essent, illum existimare, Quinctum fratrem lituum meae profectionis fuisse (ita enim scripsit)* etc. eodem pertinent illa Virgil. Georg. 3. [183.] *Primus equi labor est, animos atque arma videre Bellantum, lituosque pati.* et Aeneid. VI. [167.] de Miseno, *Hectora circum Et lituo pugnas insignis obibat et hasta.* Vide Aul. Gell. lib. 1. cap. XI. Fuit autem et alius lituus, insigne auguratus: de quo sic M. Tul. lib. 1. de divinat. [17, 30.] *Quid lituus iste vester, quod clarissimum est insigne auguratus? unde vobis est traditus? nempe eo Romulus regiones direxit, tum cum urbem condidit: qui quidem Romuli lituus, id est, incurvum et leviter a summo inflexum bacillum, quod ab eius litui, quo canitur, similitudine nomen invenit, cum situs esset in curia Saliorum, quae est in Palatio, eaque deflagrasset, inventus est integer.*

24. BELLAQUE MATRIBUS DETEST.] detestata posuit παθητικῶς, ut notat Priscian. lib. 8. matribus autem detestata bella dixit, propterea quod in eis matres plerumque filiis orbantur. sic inf. Od. XVI. lib. epod. [8.] *Parentibusque abominatus Annibal.* eodem pertinet illud Euripi. in Hecuba, [643. ed. Matth.] πολιὸν τ' ἐπὶ κρᾶτα μήτηρ τέκνων θανόντων τίθεται χέρα, δρύπτεταί τε παρειὰν δίαιμον ὄνυχα τιθεμένα σπαραγμοῖς. quorum verborum haec fere sententia est: canoque capiti mater manum infert liberis in bello mortuis, genasque lacerat ungue cruento. sic et Virgil. lib. II. Aeneid. [215.] *Hic matres miseraeque nurus, hic cara sororum Pectora maerentum, puerique parentibus orbi Dirum exsecrantur bellum.*

25. MANET SUB IOVE FRIGIDO] si dixisset, cubat sub Iove frigido, verbum Graecum expressisset αἰθριοκοιτεῖ. Iam quod Iovem pro caelo posuit, usitatum est omnibus poëtis Graecis et Latinis. Theocr. εἰδ. δ'. [43.] χ' ὁ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει. *Nunc pluit et claro nunc Iupiter aethere fulget.* Virg. Georg. 1. [418.] *Iupiter humidus Austris Denset, erant quae rara modo, et quae densa, relaxat.* idem secund. [419.] *Et iam maturis metuendus Iupiter uvis.* Hor. Od. XXII. huius lib. [19 sq.] *Quod latus mundi nebulae, malusque Iupiter urget.* et Od. X. lib. 3. [8.] *puro numine Iupiter.* Od. XIII. epod. [init.] *Horrida tempestas caelum contraxit et imbreis, Nivesque*

deducunt Iovem. Catullus [4, 20 sq.] autem pro vento posuit: *sive utrumque Iupiter Simul secundus incidisset in pedem.* Iam vero notum est ita loqui Latinos, caelum grave, tenue, frigidum, caliginosum, crassum, humidum, potius quam aër gravis, tenuis etc. Profert autem hunc locum Servius ad illum Virg. Aeneid. 3. [116.] *modo Iupiter adsit*, et *sub Iove* interpretatur ὑπὸ Διὶ, seu sub divo. profert et ad illum Aeneid. 6. [273.] *primisque in faucibus Orci*, ubi dicit, Deum esse positum pro loco, ut cum Iovem dicimus et aetherem significamus.

26. Venator] sic Hom. de venatorib. ὀδυσσ. ι', [120 sq.] οἵ τε καθ' ὕλην Ἄλγεα πάσχουσιν κορυφὰς ὀρέων ἐφέποντες, id est, qui in silva dolores perferunt, dum in summis montibus versantur. et M. Tull. lib. 2. Tuscul. [17, 40.] *Pernoctant venatores in nive, in montibus uri se patiuntur.* Horat. Satyr. ii. lib. 1. [105 sq.] *Leporem venator ut alta In nive sectatur.*

27. Catulis fidelib.] canum fidelitatem et studium venandi pluribus verbis declarat M. Tull. lib. 2. [63, 158.] de nat. deorum. *Canum tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio, tantumque odium in externos et tam incredibilis ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud, nisi ad hominum commoditates esse generatos?* vigileis appellat Horat. Ode xvi. lib. 3. [2.] *et vigilum canum Tristes excubiae.* Utrumque coniunxit Lucret. lib. 5. [862.] *et levisomna canum fido cum pectore corda.* Theocrit. εἰδ. [κε', 78 sq.] hoc animal in primis ad hominum convictum aptum ait esse et providum, in eoque iudicium duntaxat desiderat, quo discernat eos, in quos saevire debeat, ab iis, quibus eum parcere ac blandiri oporteat. sic Theocr. Ὦ πόποι· οἷον τοῦτο θεοὶ ποίησαν ἄνακτες Θηρίον ἀνθρώποισι μετέμμεναι, ὡς ἐπιμηθές. Εἴ οἱ καὶ φρένες ὧδε νοήμονες ἔνδοθεν ἦσαν, Ἤιδει δ' ᾧτε χρὴ χαλεπαινέμεν, ᾧτε καὶ οὐκί· Οὐκ ἄν τι θηρῶν τις ἐδήρισεν περὶ τιμῆς etc. quorum versuum haec fere sententia est, O dii immortales, qualem hanc bestiam dii finxerunt? quam aptam ad hominum convictum? quam providam et sagacem? Si ea in eo intelligentia esset, ut sciret cui irasci oporteat, cui non: nulla cum ea de principatu et honore certaret.

28. Marsus aper] Marsi Apuliae populi.

29. Me doctarum ederae] ederae praemia doctorum capitum, id est, doctorum virorum: nempe poëtarum. nam poëtae victores coronis ederaceis donabantur. epist. ad Iulium Florum, lib. 1. [3, 25.] *seu condis amabile carmen, Prima feres ederae victricis praemia.*

30. Diis miscent superis] in Deorum me contubernio quodammodo collocant. Diis me parem efficiunt.

31. Nympharumque leves] Nymphae aliae in nemoribus habitant: et hae a Graecis ἀλσηΐδες, id est, nemorales appellantur: aliae in aquis, quae naïdes, seu naïades et hydriades communi et generali nomine dicuntur. sed harum aliae sunt κρηνίδες Graece: Latine (si placet) fontanae nominentur. aliae ἐπιποταμίδες: liceat has fluviatileis appellare. sunt et aliquae ἐπιμελήϊδες seu ἐπιμηλιάδες (ut Pausan. in Arcad. [viii, 11, 2.]), quibus pecora sunt curae: nonnullae etiam ὀρεστιάδες, quae montes incolunt. Nymphas ita definit Theocriti interpres εἰδ. γ'.

[9.] Νύμφαι δ' εἰσὶ τὰ ἐν γυναικείῳ σχήματι ἐν τοῖς ὄρεσι φαινόμενα δαιμόνια. id est, Nymphae autem sunt, quae muliebri figura in montibus conspiciuntur daemonia, seu deorum numina. Ac de Nymphis quidem sic Hom. Il. υ'. [8 sq.] Οὔτ' ἄρα Νυμφάων, ταίτ' ἄλσεα καλὰ νέμονται, Καὶ πηγὰς ποταμῶν καὶ πείσεα ποιήεντα. Veteres autem cum omnium aquarum naturam, ut in qua praecipua vis insit alendi atque augendi, divinam existimabant, tum fluviorum et perennium fontium maxime. Ex quo et Nymphis naïadibus antra consecrabant, et eas maxima religione venerabantur et colebant. Itaque Ulyssem experrectum et patriam suam agnoscentem Homerus [Odyss. ν', 355 sqq.] facit Nymphas manibus ad caelum sublatis ad hunc modum precantem, Αὐτίκα δὲ νύμφας ἀρήσατο χεῖρας ἀνασχών· Νύμφαι νηϊάδες, κοῦραι Διός, οὔ ποτ' ἔγωγε Ὄψεσθ' ἄμμ' ἐφάμην, νῦν δ' εὐχωλῇς ἀγανῇσι Χαίρετ', ἀτὰρ καὶ δῶρα διδώσομεν, ὡς τὸ πάροσπερ. quorum versuum haec fere sententia est: statim Nymphas manibus sublatis veneratus est. Nymphae Naïades Iovis filiae, desperabam me umquam vos visurum. At nunc blandis precibus a me veneratae, salvete. Porro etiam vobis dona largiemur, quemadmodum et antea. et ὀδυσσ. ρ'. [240 sq.] Ulysse a Melanthio caprario calce percusso, Eumaeus tametsi eum nondum agnosceret, tamen tam improba et petulanti in hospitem egentem iniuria et contumelia commotus, Nymphas fontium praesides et custodes precatur, ut, si umquam eas Ulysses pie religioseque coluit, salvus in patriam revertatur, ut illius insolentiam comprimat, iniuriamque hospitibus illatam ulciscatur. sic igitur Hom. Νύμφαι κρηναῖαι, κοῦραι Διός, εἴποτ' Ὀδυσσεὺς Ὕμμ' ἐπὶ μηρί' ἔκηε καλύψας πίονι δημῷ etc. Theocritus autem Nymphas quasdam facit Castalidas, tanquam Musas. sed nihil vetat, quo minus et fons Castalius suas Nymphas habeat. Ne hoc quidem praeteribo, Nymphas terrorem iniicere interdum non solum agricolis, sed et quibuslibet aliis, eosque de gradu mentis deturbare. Unde νυμφόληπτοι dicti, quos Latini Lymphatos appellant. qua de re dicemus ad Od. XXXVII. huius lib. [14.]

32. SECERNUNT POPULO] a vulgo separant, ut ceteris hominibus praestantem. Utitur hoc verbo epist. de arte poët. [397.] *Publica privatis secernere.* et Ode III. lib. 3. [46.] *Secernit Europen ab Afro.*

33. NEC POLYHYMNIA] apparet ex hoc loco Polyhymniae nomen ab hymno ductum esse. sed Lucianus lib. περὶ ὀρχήσεων vult ἀπὸ τοῦ μεμνῆσθαι, his verbis, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς πολύμνειαν, ἵλεων ἔχειν αὐτῇ πρόκειται, καὶ μεμνῆσθαι πειρᾶται ἁπάντων. et filiam eius Polymniam propitiam habere ei propositum est, et omnia memoria tenere conatur. Ex eo quidam censuerunt hoc loco legendum esse πολυμνῆϊα: quod nomen quamque lectionem probarem, nisi codices omnes reclamarent. huic alii agriculturam, alii bene dicendi facultatem, alii artem gestu loquendi ascribunt: Horat. ἔτυμον nominis secutus, lyram et cantum. Iam vero etiam Ovidius [fast. 5, 9.] Polyhymniam dixit, ut annotat Muretus, *Dissensere Deae, quarum Polyhymnia coepit Prima.* et Virgil. in Ciri, [55.] *Nam verum fateamur: amat Polyhymnia verum.*

34. LESBOUM] propter Sapphonem et Alcaeum.

85. QUOD SI ME LYRICIS] quod si me ad Poëtarum lyricorum numerum ascribes etc. *Inseres* autem scriptum reperi in tribus lib. Vaticanis, quam scripturam magnopere probo.*)

86. SUBLIMI FERIAM] non assentior iis, qui hoc loco legi volunt *sublimis*. Nam et reperi scriptum *sublimi* in omnibus fere codicibus manu scriptis et sublimi vertice ita dictum esse puto, ut Od. XXVI. lib. 3. [11.] *sublimi flagello*. Praeterea, quod Germano Valenti Pimpuntio viro doctiss. videtur, fortasse loquendi figuram Homericam exprimere voluit, Ἰλιάδ. δ'. [443.] Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη: quod tamen Virgilius [Aen. IV, 177.] sic videtur Latine reddidisse, *caput inter nubila condit*. si quis tamen *sublimis* malet, non pugnabo. sic Ter. in Andr. [V, 2, 20.] *sublimem hunc intro rape, quantum pote 'st*. id est, ita eum sublatum rape, ut terram non tangat. et Virg. Aeneid. 5. [254.] *quem praepes ab Ida Sublimem pedibus rapuit Iovis armiger uncis*. Illud autem, quod est Od. XV. huius libri, [31.] *sublimi anhelitu*, translatum est. significat enim anhelitum ex alto pectoris recessu ductum: quod contingit iis, qui longo cursu defatigati, aegre animam recipiunt.

AD AUGUSTUM CAESAREM. ODE II.

Deos omneis iratos esse Romanis ob Caesaris caedem: unam imperii spem in Augusto constitutam.

2. RUBENTE DEXTERA.] per rubentem dexteram significat Horatius fulmen, aut certe dextram, qua Iupiter fulmina mittit, ut apud Virgil. Georg. 1. [329.] *Ipse pater media nimborum in nocte corusca Fulmina molitur dextra.* ubi tamen *corusca* cohaerere debet cum voce *fulmina* potius, quam cum voce *dextra*. sic Pindar. εἰδ. ι'. [Ol. 10, 96.] fulmen Iovis βέλος πυρπάλαμον nominat: id est, telum igneum dextra contortum. Et Hesiodus, [Theog. 72.] κέραυνον αἰθαλόεντα: id est, fulmen rubicundum. Non temere autem dixit sacras arceis fulmine esse percussas. hoc enim referendum est ad treis Iovis manubias: quarum maximae sunt eae, quae cum igni veniunt. Dicuntur autem esse Iovis manubiae tres, ut docet Festus. Unae minimae, quae monent tantum placidaeque sunt: alterae, quae maiores et quae veniunt cum fragore, discutiuntque aut divellunt: tertiae his ampliores, quae cum igne veniunt: et quanquam nullum sine igne fulgur est, hae tamen propriam differentiam habent, quod aut adurant, aut fuligine deforment, aut accendant, quae statum mutant consilio deorum superorum.

3. IACULATUS ARCEIS.] iaculari arceis pro petere et ferire, cum Horatiannum sit, tum minus est apud alios usitatum. sic idem Ode XII. lib. 3. [11.] *iaculari cervos*. et Ode XVI. lib. 2. [17.] *multa iaculari* dixit per tralationem pro multa petere multaque sibi proponere, quae quis consequi velit: quod Graeci στοχάζεσθαι dicunt. neque vero dubium est, quin Graecos imitatus, qui dicunt βάλλειν τὴν κεφαλήν, τὸ τεῖχος, τὸ ἧπαρ, τὴν καρδίαν, iaculandi verbum cum quarto casu rei, quae petitur, iunxerit: quod item prior fecerat Lucret. lib 4.

*) V. 35. In textu: *inseres*.

[1046.] *Sive puer membris muliebribus hunc iaculatur.* At Virg. aliter Aeneid. 1. [42.] *iaculata e nubibus ignem.* et 2. [276.] *Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus igneis:* et alibi, *iaculari montibus ornos.* Idem tamen in Moreto, [106.] si modo eius auctor Virgilius est, hoc verbum ita usurpavit, *Saepe viri nareis acer iaculatur apertas Spiritus.* Iam arces sacrae caelo tactae funesta et dira portendunt. Sic M. Tullius, [de divin. I, 11, 19.] *Nam pater altitonans stellanti nixus Olympo, Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit, Et Capitolinis iniecit sedibus igneis.* et Horat. Od. XII. lib. 1. [59.] *Tu parum castis inimica mittes Fulmina lucis.*

5. Terruit genteis] proxime dixerat terruit urbem, nempe Romam: nunc autem terruit genteis, quod longe illo superiore gravius et maius est.

6. Saeculum Pyrrhae] Pyrrham Epimethei et Panderae filiam, Deucalionisque uxorem fuisse, eosque eluvionis illius tempore Parnassum montem omnium altissimum, vel (ut alii voluht) Lycorim, conscendisse atque eo confugisse, ex interpretibus poëtarum Graecorum et Ovidio cognoscere licet. Aiunt autem alii, eluvionem illam esse hominibus a Diis invectam propter Tantali scelus, qui Pelopem filium in minutas parteis concisum et coctum eis comedendum apposuit: alii propter Lycaonis filium, cum vellet Iupiter omnem hominum impietatem e terra funditus delere atque exstinguere: qua de re Pindarus ὀλυμπ. εἰδ. θ'. [v. 75 sq.] Λέγοντι μὰν χθονὰ μὲν κατακλῦσαι μέλαιναν ὕδατος σθένος. id est, aiunt porro aquarum vi terram esse obrutam.

6. Nova monstra questae.] etiam M. Tull. hoc verbum cum accusandi casu iunxit, ut pro Flacco, [24, 57.] *non enim omnia, quae dolemus, eadem queri possumus*, et epist. ad App. Pulchrum lib. 3. [ep. 3.] *Multa nos quidem questi sumus.* et hic poëta epist. ad Scaevam, [I, 17, 53.] *Qui queritur salebras et acerbum frigus.* et Caes. lib. 6. de bell. Gall. [c. 42.] *Unum questus.*

7. Omne cum Proteus] Protea phocarum Neptuni custodem fuisse ex Hom. ὀδυσσ. δ'. [386 sqq.] et Georg. IIII. [395.] notum est. qua de re nonnulla dicemus ad illum locum, *Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?* epistola prima lib. 1. [90.] De Phocis autem et Homerus eo, quem dixi, libro et Oppianus, lib. 1. [Hal. I, 406.] φῶκαι δ' ἐννύχιαι μὲν ἀεὶ λείπουσι θάλασσαν· Πολλάκι δ' ἠμάτιαι πέτρῃς ἐνὶ καὶ ψαμάτοισιν Εὔκηλοι μίμνουσι, καὶ ἔξαλον ὕπνον ἔχουσι.

7. pecus] potest quidem dici, Phocas, cum vituli marini sint, non admodum nove pecus esse dictas: veruntamen si cui novum hoc videbitur, quia pisces sint, admonet Nonius, non solum pecudem quadrupes animal, verum etiam animal omne vocari. Plaut. Rud. [IV, 3, 5.] *Non vides referre me uvidum rete sine squammoso pecu?* Naevius Aegisto, *Tum autem lascivum Nerei simum pecus Ludens ad cantum classium lustrat.*

7. 8. Egit altos visere] hoc loquendi genus merum Graecum est, id est, egit ut viseret: de quo plura dicemus ad Od. XXIII. huius libri. De his igitur monstris queri potuerat Pyrrha: Phocas, quae solebant in littoribus pascere, in montium culminibus esse visas, propterea quod aquae terrarum planitiem operuerant: pisces in summis

arborum ramis, in quibus aves sidere et nidos construere solent, constitisse: damas, quae vel in silvis vagari, vel in lustris delitescere et quiescere consueverunt, in mari super terras effuso natare coactas esse.

10. NOTA QUAE SEDES FUER. COL.] columbas agresteis intellige, quae palumbes appellantur. *)

11. ET SUPERIECTO PAVIDAE N. AEQU. D.] profert hunc locum Servius ad illum Virg. Geor. 3. in extr. [539.] *timidi damae cervique fugaces.*

12. VIDIMUS FLAVUM TIBERIM] vidimus Tiberim reiectis ac repulsis undis ab Etrusco littore (influit enim in mare Tyrrhenum Tiberis) vel ab Etruriae finibus, ita crevisse, ut sinistra ripa effusus, qua agrum Romanum alluit urbemque hodie attingit, Regum priscorum monumenta et templa Deorum deiicere atque evertere velle videretur. Utitur autem hoc eodem epitheto Od. III. lib 2. [18.] *Villaque, flavus quam Tiberis lavit, Cedes.*

16. VESTAE] Vestam, quam ἑστίαν nominant Graeci, Rheae filiam facit Pindarus νεμ. εἰδ. ιά. [v. 1.] Haec dea foci custos et praeses habetur: ex quo etiam toti domui praesidere existimatur. Unde Vesta et focum domus et totam domum significat. notum proverbium ἀφ' ἑστίας ἄρχεσθαι, quod est vel a propinquis et domesticis, vel a melioribus et praestantioribus initium ducere.

17. QUERENTI] de Iulii Caesaris nece. Ab Ilia autem Martis, aut Tiberis, aut (ut alii volunt) Anienis, uxore vult Iulium Caesarem seu gentum Iuliam ortum habuisse.

18. IACTAT] sic utitur hoc verbo Od. XIIII. huius libri, [v. 13.] *Quamvis Pontica pinus, Silvae filia nobilis, Iactes et genus et nomen inutile.*

19. IOVE NON PROBANTE] significat Horatius gratificans Augusto, et paene dicam assentans, illum terrorem, illamque eluvionis calamitatem nullam aliam ob culpam Romanis esse illatam, quam ob Caesaris caedem: cuius rei argumentum est, quod Iupiter non modo non fuit illius terroris atque eluvionis auctor, sed ne approbator quidem: sola Ilia a Tiberi viro suo adiuta, iusto dolore excitata iustoque odio incensa, tam graveis poenas a populo Romano expetivit Iove paene invito.

20. U-XORIUS AMNIS] qui nimium in ea re uxori gratificaretur, nimiumque indulgeret. Hoc nomine appellantur mariti, qui se totos ad uxorum arbitrium fingunt et accommodant, qui eis omnibus fere in rebus obtemperant. Virg. Aen. IIII. [266.] *Pulchramque uxorius urbem Exstruis.* Admonendus est lector minus in his litteris tritus, primam syllabam nominis *uxorius* pertinere ad versum superiorem, hoc modo, *Iove non probante u-Xorius amnis.*

21. AUDIET CIVEIS AC.] huius loci haec sententia est: Posteri nostri ex bellorum civilium calamitate reliqui, atque ideo rari, audient, civeis in civium corpora exacuisse et strinxisse ferrum: quo quidem longe aequius ac reipub. utilius erat, Persas ceterosque populi Rom. hosteis interimi. acuere ferrum proprie dictum: illud translate epist. 3.

*) V. 10. *columbis.*

lib. 1. [23.] *Seu linguam causis acuis.* et illud lib. de Arte poët. [402.] *Tyrtaeusque mares animos in Martia bella Versibus exacuit.*

22. Quo graves Persae] sic Ode vii. lib. epod. [init.] *Quoquo scelesti ruitis? aut cur dexteris Aptantur enses conditi? Parumne campis atque Neptuno super Fusum est Latini sanguinis? Non ut superbas invidae Karthaginis Romanus arces ureret?* etc.

22. melius] rectius, iustius.

26. Fatigent] assiduis precibus obsecrent et tandem exorent. sic loquitur T. Livius lib. 23. [c. 36.] *inde fatigatus Campanorum precibus sequenti die cum omni apparatu oppugnandae urbis Cumas redit.* aliter hoc verbo utitur Od. xiv. lib. 4. [v. 17 sq.] *Spectandus, in certamine Martio Devota morti pectora liberae Quantis fatigaret ruinis.*

27. Virgines sanctae] Vestales, virgines intactae et incorruptae.

29. Parteis] munus. tralatio a partibus histrionum, ut epist. de Arte poët. [177.] *Ne forte seniles Mandentur iuveni partes.*

29. scelus expiandi] respexit morem veterum, qui sanguine humano contaminatos congressu et aditu prohibebant, donec expiati essent: et ii ipsi, qui manus habebant cruentas et sanguine inquinatas, egebant aliquo maiore, a quo expiarentur: et quoad hoc impetrassent, manus habebant impuras: lege annot. ad Od. xxii. huius lib. [init.] ibi, *scelerisque purus.* et ad Od. i. lib. 2. [4.] *Nondum expiatis uncta cruoribus.*

31. Nube candenteis humeros] in duobus lib. Vatic. et in Tornes. ita scriptum reperi, *Nube candenti humeros amictus.* quam scripturam si quis probabit, non repugnabo. nam quod vocis sequentis initium vocalis est aspirata, non est hoc novum. sic enim Ode xxviii. huius lib. [24.] *Ossibus et capiti inhumato* etc. *Nube amictus* autem, id est ἀόρατος et hominibus sese conspiciendum non praebens. Videtur expressisse illud Homericum, [Il. ε. 186.] νεφέλῃ εἰλυμένος ὤμους.

32. Augur] augur ab avium garritu dictus est. ex quo augurium. Hoc loco augurem μάντιν intellige, id est, rerum futurarum providum, qui praesentit ac divinat futura, eaque interpretatur. Sic Chiron apud Pindarum πυθ. εἰδ. θ'. [v. 80 sqq.] ait Apollini rerum omnium eventum certum, fixum, notum esse: illum rerum progressiones et causas cernere: illum scire, quot frondes ineunte vere terra profundat, quot arenae in mari et fluminibus impetu ventorum et fluctibus agitentur. Verba Pindari sunt haec, Κύριον, ὃς πάντων τέλος οἶσθα, καὶ πάσας κελεύθους, ὅσσα τε χθὼν ἠρινὰ φύλλ' ἀναπέμπει, χ' ὁπόσαι ἐν θαλάσσῃ καὶ ποταμοῖς ψάμμαθοι κύμασι ῥιπαῖς τ' ἀνέμων κλονέονται. Idem Horat. in Carm. saeculari [61.] pro Imper. Rom. *Augur et fulgente decorus arcu Phoebus.* cantorem appellat in lib. de Arte poët. [407.] *ne forte pudori Sit tibi Musa lyrae sollers et cantor Apollo.* etiam augurem appellat Virg. Aen. 4. [376.] *nunc augur Apollo* etc. Imploratur autem primo loco Apollo, quia deus habebatur Romanis maxime propitius et benevolus: atque ob hanc causam religiosissime ab illis colebatur.

33. Erycina ridens] frequens est Veneris epithetum φιλο-

μειδής apud Homer. [H. in Ven. 56, Il. δ'. 10.], quod procul dubio hic expressit Horatius. φιλομηδής autem scriptum per η in tertia syllaba aliud est ab illo. vult enim Hesiodus [Theog. 200.] Venerem φιλομηδέα appellatam, quia μηδέων ἐξεφαάνθη, id est τῶν αἰδοίων. secundo loco Venus imploratur, quia Aeneae mater et ita Romani generis parens. Lucret. lib. 1. [1.] *Aeneadum genitrix, hominum divumque voluptas, Alma Venus.*

34. QUAM IOCUS CIRCUMVOLAT] vel circum quam Iocus volat, vel quam circumvolat, ut sit verbum compositum, quomodo quibusdam placet, qua de re alio loco dicemus.

36. AUCTOR] auctor, id est, progenitor Romanorum, quia Mars Romuli parens, Romulus urbis Romae conditor.

37. LUDO] bellis, quae sunt Martis deliciae et oblectamenta.

38. LAEVES] expolitae, non asperae. sic Od. VII. lib. 2. [21.] *laevia ciboria.* et Od. ult. eiusd. lib. [11.] *laeves plumae.* et Od. VI. lib. 4. [28.] *Laevis Agyieu*, id est, imberbis. et Od. XVII. huius lib. [12.] *Laevia personuere saxa.* et Od. XI. lib. 2. [5.] *fugit retro Laevis Iuventas.* et epist. de Arte poët. [26.] *sectantem laevia nervi Deficiunt.* ibid. [332.] *aut laevi servanda cupresso.*

39. ACER ET MAURI PEDITIS] per acrem Mauri peditis vultum ἀνδρικὸν, id est, virilem et quasi trucem significat. Taleis autem vultu atque aspectu Mauros fuisse tradit Aelianus his verbis, *Εἰσὶ δὲ μαυρούσιοι καὶ καλοὶ καὶ μεγάλοι, καὶ ἀνδρικὸν ὁρῶσι*, quem locum mihi Io. Scaliger, iuvenis eruditissimus, indicavit.

41. SIVE MUTATA] vult Mercurium induta specie humana Augusti nomine appellari et Augustum esse Mercurium. Et ita Augusto assentatur.

43. PATIENS VOCARI CAESARIS ULTOR] Graeca plane est haec loquendi figura, ὑπομένων καλεῖσθαι Καίσαρος ἐκδικητής. Demost. περὶ τῆς παραπρεσβ. καὶ τοσαύτης ἀνανδρίας καὶ κακίας ὁμολογεῖτε ὑμεῖς εἶναι μεστοί. Latine enim diceremus: patiens te vocari Caesaris ultorem. sic epistola ad Quinctium lib. 1. [16, 30.] *Cum pateris sapiens emendatusque vocari.* sic Od. XXVII. lib. 3. [73.] *Uxor invicti Iovis esse nescis?* et epist. ad Torquat. lib. 1. [5, 15.] *patiarque vel inconsultus haberi.* sic Catullus, [4, 2.] *Ait fuisse navium celerrimus.* et Virgil. lib. 2. Aen. [377.] *sensit medios delapsus in hosteis.* et Propert. lib. 1. [3.] eleg. VI. [v. 40.] *Iurabo et bis sex integer esse dies.*

45. SERUS] serus redeas, pro sero redeas: olet hoc quoque Graecum quiddam. quo de genere dicemus ad Od. XVII. epod. precatur autem tacite, neque tamen obscure, ut diu vivat Augustus. hoc enim valent illa *sero in caelum redire*, quasi Mercurius sumta Augusti specie et figura e caelo in terras devolarit, sitque aliquando in caelum revolaturus.

46. POPULO QUIRINI] in membrana Don. Iannocti et una Vatic. *Quirino* scriptum est. fortasse recte et Horatiano more. Nam et in carmine saeculari [47.] ita locutus est, *Romulae genti date remque prolemque, Et decus omne.* et Od. XII. lib. 4. [18.] *Qui nunc Sulpiciis accubat horreis.*

47. INIQUUM] offensum, iratum, infensum.

50. Hic ames dici pater, atque princeps] haec ad historiam pertinent. Nam Augustus senatus consulto parens patriae appellatus est.

51. Medos] puto eosdem hic Medos dici, quos supra Persas appellavit, ut Od. xxvii. [5.] Medum acinacen dixit gladium Persicum. Et fortasse eodem nomine Parthos significat. Nam Augustus hoc tempore Parthis bellum inferre cogitabat: quod cum illi sensissent, Augusti fama permoti signa, quae Crassus et M. Antonius amiserant, ultro ad Augustum remiserunt. ut Od. xv. lib. 4. [7.] *Et signa nostro restituit Iovi Derepta Parthorum superbis Postibus horribilique Medo.* et epist. 18. lib. 1. [55.] *Militiam puer et Cantabrica bella tulisti Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit.*

51. equitare] vel *equitare* posuit translate pro Romanis insultare, vel proprie pro ex equo pugnare. Erant enim Parthi equites. Od. xix. eiusd. lib. [11.] *Et versis animosum equis Parthum dicere* etc.

IN VIRGILIUM ATHENAS PROFICISCENTEM. ODE III.

Secundam ei navigationem precatur: deinde occasionem nactus hominum audaciam detestatur.

1. Sic] Cum aliquid ab altero petimus, id ut facilius impetremus, ea solemus illi precari et optare, quae scimus ei esse optatissima, addita particula *Sic*. Estque hoc genus omnibus poëtis Graecis et Latinis perquam usitatum. Ac primum sane ab hoc poëta ordiamur. infra Od. xxviii. huius lib. [25.] *sic quodcumque minabitur Eurus Fluctibus Hesperiis, Venusinae Plectantur siluae.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 300.] *Stoice, post damnum sic vendas omnia pluris.* et hoc loco, *Sic te diva potens Cypri* etc. Catullus ad Coloniam, [17, 5.] *Sic tibi bonus ex tua Pons libidine fiat.* et de coma. Berenices, [66, 87.] *Sic magis o nuptae semper concordia vestras, Semper amor sedes incolat assiduas.* Virg. in Moeride, [Ecl. IX, 30.] *Sic tua Cyrnaeas fugiant examina taxos: Sic cytiso pastae distentent ubera vaccae.* et in Gallo, [Ecl. X, 4.] *Sic tibi cum fluctus inter labere Sicanos, Doris amara suam non intermisceat undam.* Tibullus lib. 2. eleg. v. [fin.] *Annue, sic tibi sint intonsi Phoebe capilli: Sic tua perpetuo sit tibi casta soror.* Apollon. lib. 2. Argon. [708.] *ἱλήκοις. αἰεί τοι ἄναξ ἄτμητοι ἔθειραι, Αἰὲν ἀδήλητοι· τῶς γὰρ θέμις.* ubi omissa est vox οὕτως, quod valet *Sic.* Illorum autem versuum haec fere sententia est: propitius sis. sic tibi o Apollo comae sint non praecisae, id est, intonsae, semper illaesae: ita enim fas et iustum est. Lucillius lib. 2. epig. in quendam edacem Dionysium nomine, *Οὕτω σοι πέψαι Διονύσιε ταῦτα γένοιτο Πάντα. νόμου δὲ χάριν δός τι καὶ ὧδε φαγεῖν* etc. id est, sic tibi Dionysi haec omnia, quae comedisti, concoquere contingat. At legis certe gratis, seu quia lex postulat, etiam hic aliquid nos comesse sine, neque omnia solus devora.

1. POTENS CYPRI] id est, domina Cypri, exemplo Graecorum, qui ita loquuntur κρατοῦσα Κύπρου. simile est illud Od. xxv. lib 3. [v. 14.] *O Naïadum potens, Baccharumque valentium Proceras manibus vertere fraxinos.* et Ode v. huius libri, [fin.] *Suspendisse potenti Vestimenta maris Deo.* et Ode xxix. lib. 3. [41.] *ille potens sui Laetusque deget, cui licet, in diem Dixisse, vixi.* quo loco videtur *potens* idem valere, quod apud Graecos ἐγκρατής, ἢ κύριος. et Ode vi. huius libri, [10.] *Imbellisque Lyrae Musa potens*, id est, musa, quae res ludicras et amatorias tantum canere potest: bellicas et graviores non potest. et carmine saeculari, Ode ultima, epod. [init.] *Phoebe sylvarumque potens Diana.* et Virgil. Aen. 1. [80.] *Nimborumque facis tempestatumque potentem.* et 3. [528.] *Dii maris et terrae tempestatumque potentes.* Sed cur navigaturo Virgilio secundam navigationem optans Venerem advocat? quia Venus ex mari nata est. Nota Venus ἀναδυομένη, anadyomene, id est, ex mari exiens seu ex alto caput et reliquum corpus proferens, Apellis opus: de qua Plinius lib. 35. cap. 10. Hinc marina dicta. idem Horat. Od. xxvi. lib. 3. [3 sq.] *defunctumque bello Barbiton hic paries habebit, Laevum marinae qui Veneris latus Custodit* etc. et Odae xi. lib. 4. [15.] *Qui dies mensem Veneris marinae Findit Aprilem.*

2. FRATRES HELENAE] Castor et Pollux, de quibus vide annot. in Od. xii. huius lib.

3. VENTORUMQUE REGAT PATER] Aeolus, de quo Hom. ὀδ. κ'. in principio libri, Αἰολίην δ' εἰς νῆσον ἀφικόμεθ'· ἔνθάδ' ἔναιεν Αἴολος Ἱπποτάδης φίλος ἀθανάτοισι θεοῖσι etc. quo loco appellat eum ταμίην ἀνέμων, id est, ventorum promum et condum, ut Plautino verbo utar. de eodem sic Virg. Aen. 1. [69 sq.] *Aeole, namque tibi Divum pater, atque hominum rex, Et mulcere dedit fluctus et tollere vento* etc.

4. OBSTRICTIS ALIIS PRAETER] sic et apud Homerum ὀδ. κ'. [20. sqq.] Aeolus ceteris ventis in utre illo, quem Ulyssi dederat, inclusis et constrictis solum Zephyrum, qui eum in patriam deferat, liberum ac solutum relinquit his verbis, Ἔνθάδε βυκτάων ἀνέμων κατέδησε κέλευθα. Κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων ποίησε Κρονίων Ἠμὲν παυέμεναι ἠδ' ὀρνυμεν, ὅν κε θέλῃσι. id est, hic mugientium et rudentium ventorum vias vinculis constrinxit. Illum enim promum et condum ventorum fecit Iupiter, ut eos possit modo comprimere, modo excitare quemcumque velit.

4. PRAETER IAPYGA] ventum Calabriae seu Apuliae iis utilem et secundum, qui ex Italia in Graeciam navigant: hunc album nominat Od. xxvii. lib. 3. [20.] *quid albus peccet Iapyx.* Virgil. lib. 11. Aeneid. [678.] equum Apulum *Iapyga* dixit, *et equo venator Iapyge fertur*, et ibidem [247.] Garganum Apuliae montem *Iapyga*. *Ille urbem Argyripam patriae cognomine gentis Victor Gargani condebat Iapygis agris.* Idem lib. 8. [710.] per Iapygem perspicue ventum Apulum significat, *Fecerat ignipotens undis et Iapyge ferri.* Est autem Iapygia vel Apulia ipsa, vel eius pars, et fortasse ea, quam hodie appellant Itali *terra di Baro*. Profert hunc locum Servius ad illum Virgilii modo a me commemoratum. Sed mendose opinor. Legitur enim apud eum *obstusis*, pro quo legendum putaverim potius *obstructis*.

5. QUAE TIBI CREDITUM etc.] tralatio ducta est a rebus creditis. quemadmodum igitur, quod mihi creditum est, id debeo ei, qui mihi credidit: ita et Horatius ait, navem Virgilium sibi commissum Atticae debere, id est, aequum esse, navem, quae Virgilium vehendum receperit, finibus Atticis reddere salvum et incolumem. de verbo credendi vide annot. ad Od. v. lib. 3.

7. REDDAS INCOLUMEM] animadvertat lector, quam significantibus et ad rem accommodatis verbis utatur Horatius. antecedit vox *creditum*. sequitur deinceps *debes*. postremo *reddas*. neque vero nomen *incolumem* otiosum est. Nam quae nobis credita sunt, ea salva et integra reddere debemus, et, ut loquuntur Iurisconsulti in eadem causa, quod Livius dicit, *recte reddere*. Servius ad illum Virgilii versum Aen. 6. [18.] *Redditus his primum terris* hunc locum profert: ubi tamen neque haec Horatiana neque Virgiliana recte explicat.

9. ILLI ROBUR ET AES TRIPLEX] id est, erat ille animo paene ferreo, atque adversus omneis terrores pectore maxime communito, qui primus navigare ausus est: vel sic, erat ille audax et imperterritus et impavidus, et ita rigido pectore, ut nullius periculi metu frangeretur, seu terreretur: erat immani audacia praeditus. *σιδηρόφρονα* vocant Graeci et *καρτερόφρονα* et *χαλκεοκάρδιον*, id est, virum ferrea duraque mente et aereo corde praeditum, qui non commovetur. Aesch. in Prometh. [242.] *σιδηρόφρων τε, κἀκ πέτρας εἰργασμένος* etc. Primam autem navem dicunt Argo fuisse, qua vecti sunt Graeciae principes illi Argonautae vellus aureum petentes. vide Plinium lib 8. cap. LVI. Catull. in Carmine illo pulcherrimo de Pelei et Thetidis nuptiis, [64, 11.] *Illa rudem cursu prima imbuit Amphitriten.* cum hoc loco congruunt illa Oppiani, lib. 1. *ἁλιευτ.* [v. 354.] *ὢ πόποι, ὅς πρώτιστος ὄχους ἁλὸς εὕρατο νῆας; Εἴτ' οὖν ἀθανάτων τις ἐπεφράσατ', εἴτε τις ἀνὴρ, Τολμήεις πρώτιστος ἐπεύξατο κῦμα περῆσαι* etc. quorum versuum haec fere sententia est: O dii immortales, qui primus maris vehicula reperit, naveis, sive quis deus ille fuerit, sive mortalis, primus omnium audacissimus gloriatus est, se fluctus traiecisse etc.

(10. TRUCI] sic. Catull. (IV, 9.): *trucemve ponticum sinum.*) [Ed. poster.]

12. PRAECIPITEM AFRICUM] Africus, quem Graeci *λίβα* appellant, ab occasu hiberno spirat, ut scribit Aristoteles *μετεωρ. β'.* opponiturque Caeciae linea recta, ab ortu aestivo flanti, Zephyroque seu Favonio proximus est. Aquilo autem a Septentrione spirat, ut videatur Horatius non admodum accurate in describenda ventorum pugna et concertatione ventos per lineam rectam oppositos exquisivisse. Praecipitem autem appellat ab effectu, quia, quicquid impellit, praeceps agit, seu praecipitat.

13. DECERTANTEM AQUILONIBUS] participium *decertantem* iunxit cum dandi casu, quo de genere vide annot. ad Od. VI. lib. 2. [v. 15.]

14. NEC TRISTEIS HYADAS] Atlantis et Aethrae duodecim fuerunt filiae et filius unus Hyas nomine. Hunc, cum in Lydia venaretur, a serpente ictum et interfectum sorores ita misere perditeque

*) V. 6. *Virgilium: finibus Atticis reddas* etc.

luxerunt, ut maerore et lacrymis contabuerint. sed ex illis quinque, quae immoderatius fratris mortem tulerunt, Iupiter in stellas vertit, easque in tauri fronte collocavit: reliquae septem, quae πλειάδες appellantur, maerore quoque illae quidem confectae sunt, verumtamen et diutius restiterunt et serius victae sunt. de quibus dicemus ad Od. XIIII. lib. 4. Hyadas autem nominatas esse dicunt vel ab Hyante fratre, vel ἀπὸ τοῦ ὕειν, id est, a pluendo, quia iis orientibus pluviae et tempestates soleant excitari, vel quia earum situs et ordo υ litterae similitudinem prae se ferat. M. Tullius lib. 2. [43, 111.] de natura Deorum, *Tauri caput stellis conspersum est frequentibus. Has Graeci stellas Hyadas vocitare suerunt, a pluendo: ὕειν enim est pluere: nostri imperite suculas, quasi a suibus essent, non ab imbribus nominatae.* *tristeis* autem dixit, quia pluvias denunciant, atque adeo important: unde nomen ductum, ut vult M. Tullius. Itaque eas Virgilius pluvias appellat lib. 1. Aen. [744.] in extr. et lib. 3. [516.]

15. Quo non arbiter Adriae] quo nullus ventus maius in mare Adriaticum imperium obtinet, sive tempestates commovere, sive mare tranquillare velit. Itaque hic *arbitrum* dominum et eum, qui alteri suo arbitratu imperat, intellige, ut Ode VII. lib. 2. [25.] *bibendi arbitrum* appellat convivii regem, eum, qui leges bibendi in convivio ponit. in epistola autem ad Bullatium, [11, 26.] *locum effusi late maris arbitrum*, mari vicinum intelligendum esse docebimus.

16. Tollere, seu ponere vult freta] sive velit fluctus excitare, quibus mare attollitur, sive componere, καθίζειν, sedare, placare, atque ad aequalitatem redigere: a qua aequoris fluxit appellatio. Virgil. lib. 1. [Aen. VII, 27.] *ponere* usurpavit absolute pro quiescere, ut interpretatur Servius: Cum venti posuere etc. omisit autem alterum *seu:* ut et *sive* Satyr. 5. lib. 1. [11.] *turdus, Sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc* etc. et Ode VI. huius lib. [v. 19.] *Cantamus vacui, sive quod urimur* etc. et Ode XV. [24.] *te Sthenelus sciens Pugnae, sive opus est imperitare equis, Non auriga piger.* sic Catull. in faseli dedicatione, [4, 20.] *laeva sive dextera Vocaret aura.* et idem Horat. Od. XXXII. huius libri, [6.] *qui ferox bello, tamen inter arma, Sive iactatam religarat udo Littore navim* etc. et Od. XXVII. lib. 3. [58 sqq.] *potes hac ab orno Pendulum zona bene te secuta e- Lidere collum, sive te rupes et acuta letho Saxa delectant.* Et M. Tull. contra Rullum, (II, 19, 57.) *adiungit agros in Macedonia, qui Regis Philippi fuerunt, sive Persei,* et ad Atticum lib. 8. [3.] *Nil perturbatius hoc ab urbe discessu, sive potius turpissima fuga.* Ter. Andr. [I, 2, 19.] *Dehinc postulo, sive aequum est, te oro Dave.*

17. Quem mortis tim. gra.] id est, quod mortis periculum? aut, quod mortis genus? aut, quam mortis viam? aut, quem mortis aditum? tralatio est: quasi ad mortem gradibus deveniamus, aut descendamus. sic Lucretius *Lethi ianuam* dixit.

18. Siccis oculis] ἄδακρυς.

18. Monstra natantia] Oppianus lib. α'. [360. ς', 24.] Κήτεα δ' ὀβριμόγυια, πελώρια, θαύματα πόντου etc.

19. Mare turgidum] sic Hesiod. [Theog. 131. cf. ib. 109.] πέλαγος οἴδματι θῦον. Aratus [909 sq.] unum ex signis insurgentium

ventorum ponit mare intumescens, Σῆμα δέ τοι ἀνέμοιο καὶ οἰδαίνουσα θάλασσα Γιγνέσθω. id est, signum autem tibi sit venti orientis mare turgescens. praeterea qui irati sunt, iis cor turgere dicunt poëtae. Homer. Il. ι'. [646.] Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ. id est, At mihi cor penitus turgescit tristibus iris.

20. Acroceraunia] monteis in Epiro ita dictos, quod ea altitudine sint, ut saepenumero fulmine petantur. Pausanias divisit hoc nomen in Atticis [v, 22.]: ἄκρα τῶν ὀρῶν, ἃ κεραύνια λέγουσι. sic Virgil. Georg. 1. [332.] *Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo Deiicit.* et 3. Aeneid. [506.] *Provehimur pelago vicina Ceraunia iuxta.* Mela [II, 3.] monteis Ceraunios nominat: a quibus (inquit ille) flexus est in Adriam. *Infameis* autem propter naufragia, vel propter naufragii periculum ac metum, ut alii malunt. ego autem puto propter naufragia apud eos aliquando facta. nam si nullum umquam ibi naufragium factum est, quid est quod quisquam naufragii periculum apud eos extimescat?

21. Nequicquam Deus abscidit] id est, frustra Deus terras a mari seclusit, si contra hanc Dei providentiam audent homines navigare.

22. Dissociabili] quem par erat a terris dissociari ac separari.

23. Impiae] impias dicit hominum naveis, quia Dei consilium negligere et aspernari videantur. hanc autem hominum audaciam impiam etiam Sophocles insectatur in Antigone, [332 sqq. ed. Br.] Πολλὰ τὰ δεινά, κοὐδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει. Τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν Πόντου χειμερίῳ νότῳ Χωρεῖ περιβρυχίοισι Περῶν ὑπ' οἴδμασι etc. et Oppian. lib. quinto in principio, Ὡς οὐδὲν μερόπεσσιν ἀμήχανον, οὐκ ἐνὶ γαίῃ Μητρὶ καμεῖν, οὐ κόλπον ἀν' εὑρώεντα θαλάσσης. quem Oppiani locum annotavit Muretus.

24. Vada] maria: ἐλάττωσις. Io. Passeratius tamen non putat esse ἐλάττωσιν, sed per vada significari loca in mari periculosissima et in quibus haerentes naves saepe dissolvuntur et perfringuntur, ut apud Virgilium Aeneid. 1. [112.] *Illiditque vadis* etc. ibid. [536.] *in vada caeca tulit.* et lib. 10. [303 sqq.] *Namque inflicta vadis dorso dum pendet iniquo Anceps sustentata diu, fluctusque fatigat: Solvitur, atque viros mediis exponit in undis.*

25. Audax omnia perpeti] cur non dixit *facere?* culpam vel continuo, vel certe aliquando, sequitur poena. ex consequenti igitur factum est intelligendum, quod antecedit. non enim paterentur, neque poenas darent homines, nisi iniuste atque impie facerent. Praeterea sic potest hic locus explicari. Gens humana, propositis etiam ante oculos gravissimis poenis, non deterretur tamen a maleficio: immo quemvis cruciatum subire ac perferre parata est, dummodo eo, quo cupiditas vocat, pervenire possit. ita est audax ad facinoris poenam sufferendam, ut ad res nefarias et lege vetitas concitatissime et effrenatissime ruat.

27. Audax Iapeti genus] Prometheus. Ex Hesiodo autem et Aeschylo [Prom. 8.] notum est, Prometheum ignem a Iove occultatum subduxisse, hominibusque distribuisse, atque ob eam causam iratum Iovem vivendi rationem antea facilem, quietam, laboris ac do-

loris expertem hominibus abdidisse. sic Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμερ. [50 sqq.] Κρύψε δὲ πῦρ, τὸ μὲν αὖθις ἐῢς παῖς Ἰαπετοῖο Ἔκλεψ' ἀνθρώποισι, Διὸς παρὰ μητιόεντος Ἐν κοίλῳ νάρθηκι λαθὼν Δία τερπικέραυνον. Euphorion autem scribit, hanc causam Iovem arripuisse, cur Prometheum Caucaso affigeret, quod comperisset, eum ex furtivo et violento Eurymedontis cum Iunone concubitu natum esse. Atque hanc ille occasionem nactus Prometheum quidem in vincula coniecit, Eurymedontem autem ad inferos deturbavit. Sed quod ignis furtum Prometheo ascribunt, tradit Pausanias in Corinthiacis, [II, 19, 5.] Argivos eam laudem Prometheo ademtam ad Phoroneum Inachi filium transcribere.

28. Fraude mala] *mala* est epithetum perpetuum: ne quis forte ita accipiat, quasi aliqua fraus sit bona. sic Satyra 6. lib. 1. [68.] dixit *mala lustra.* quanquam in quibusdam codicib. manu scriptis legitur *mala lucra* (ut dicemus illo loco). et *pravam stultitiam* epist. 2. lib. 2. [152.] et *malos fures* Satyr. 1. lib. 1. [77.] et *malam ambitionem* Satyr. 6. lib. 2. [78.] et Hom. κακὴν νόσον, κακὸν πόλεμον. Servius*) tamen ad illum Virgilii versum [Ecl. III, 77.] notat haec, quae sequuntur, *figurate faciam vitula dixit, ut faciam thure, faciam agna. Horat. 1. carminum,* [4, 12.] *Seu poscat agna, sive malit hoedo.* Unde videatur nihil hic esse mutandum a lectione recepta, si Servio credamus.

(29. Post ignem] profert hunc locum Servius ad illud Virgilii Sileno, (VI, 42.) *furtumque Promethei.)* [Ex edit. poster.]

31. Terris incubuit] terras occupavit, obsedit, atque oppressit. tale illud Virgil. Georg. 2. [311.] *Paesertim si tempestas a vertice silvis Incubuit.* aliter dictum est ab eodem, lib. [II, 507.] *Condit opes alius, defossoque incubat auro.* cui proximo simile illud est Ciceron. in Cluentiana, [26, 72.] *qui illi pecuniae, quam condiderat, spe iam atque animo incubaret.* hac de re sic Hesiod. [ἔργ. 55 sq.] Χαίρεις πῦρ κλέψας, καὶ ἐμὰς φρένας ἠπεροπεύσας, Σοί τ' αὐτῷ μέγα πῆμα, καὶ ἀνδράσιν ἐσσομένοισι. id est, Prometheu, gaudes, quod ignem furatus sis et me deceperis, quod quidem furtum et tibi et posteris magno malo erit. Idem de Pandora, [ibid. 94 sq.] Ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα Ἐσκέδασ', Ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρά. id est, At mulier cum de dolio operculum detraxisset, omnia, quae in eo erant, dissipavit, hominibus autem tristia mala molita est. Idem paullo post, [ibid. 100.] Ἀλλὰ δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται. Πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα etc. Alia autem innumerabilia funesta mala apud homines tumultuantur, seu tumultus excitant: plena est terra malorum, plenum mare.

32. Semotique prius tarda necessitas] hunc locum profert Servius ad illum locum Virgil. in Sileno, [Ecl. VI, 42.] *Caucaseasque refert volucreis, furtumque Promethei.*

32. tarda] vivebant enim diutius homines, tardiusque moriebantur.

*) V. 28. Haec verba *Servius tamen* etc. usque ad finem desunt ab edit. poster. V. 29. *domo.*

32. 33. NECESSITAS LETHI] quam hic lethi necessitatem nominat Horat. eam Ode I. lib. 3. [14.] necessitatem simpliciter appellat. Ode. XXIIII. eiusd. [6.] diram necessitatem, id est, ἀνάγκην quam dicunt Graeci. Homer. autem Ἰλιάδ. π'. [836.] diem mortis ἀναγκαῖον ἦμαρ appellat: idemque, quam Horat. lethi necessitatem dicit, μοῖραν ὀλοὴν τανηλεγέος θανάτοιο nominat ὀδυσσ. γ'. [238.] Pindarus vero ὀλυμπ. εἰδ. β'. [59.] sententiam illam, quam ferunt Pluto et Aeacus adversus improbos et sceleratos, ἀνάγκαν ἐχθρὰν vocat, quia iudicium illud nulla ratione infirmari, nulla gratia inflecti, nullo denique pretio corrumpi possit. vide annot. ad Oden XXXV. huius libri et XXIIII. tertii.

33. CORRIPUIT GRADUM] celerius advenit: celeravit gradum, ut Virgil. loquitur, Aeneid. 4. [641.] *illa gradum studio celerabat anili.*

34. EXPERTUS VACUUM DAEDALUS] et supra de Daedalo diximus nonnulla, et, ut nihil dixissemus, notissima omnibus est fabula: eamque etiam Virgil. tangit Aeneid. 6. [14 sqq.] *Daedalus, ut fama est, fugiens Minoïa regna, Praepetibus pennis ausus se credere coelo.* Traditum est autem, Daedalum praestantem fabrum atque architectum fuisse, eundemque aedificandarum navium rationem primum reperisse, atque ex eo natam de eius pennis et volatu fabulam. Itaque Graeci poëtae opera affabre et summo artificio elaborata δαίδαλα nominant. Hom. Ἰλ. σ'. [482.] αὐτὰρ ἐν αὐτῷ Ποίει δαίδαλα πολλὰ ἰδυίῃσι πραπίδεσσι. et ibid. [479.] Πάντοσε δαιδάλλων. et Apollon. lib. 1. Argon. [726 sq.] ἐν δὲ ἑκάστῳ Τέρματι δαίδαλα πολλὰ διακριδὸν εὖ ἐπέπαστο. Et Lucret. lib. 4. [555.] linguam *daedalam verborum* appellat, propterea quod voces articulat, ut ille loquitur, et [I, 7.] *daedalam Tellurem.* et Virgil. Georg. 4. [179.] *Et munire favos et daedala fingere tecta.* Plato in Menone [p. 97. b.] quaedam Δαιδάλου ἀγάλματα, id est, simulacra commemorat, quae soluta aufugiunt, fugitivorumque in morem dominum relinquunt: vincta autem manent: ad quae respiciens scribit illa in Euthyphrone, [p. 15. b.] Θαυμάσῃ οὖν ταῦτα λέγων, ἐάν σοι οἱ λόγοι φαίνωνται μὴ μένοντες, ἀλλὰ βαδίζοντες, καὶ ἐμὲ αἰτιάσῃ τὸν Δαίδαλον, βαδίζοντας αὐτοὺς ποιεῖν, αὐτὸς ὢν πολὺ τεχνικώτερος τοῦ Δαιδάλου, καὶ κύκλῳ περιιόντας ποιῶν. id est, miraberisne igitur tu, qui ista dicis, si verba videantur non manentia et stabilia, sed ambulantia et mobilia, et criminaberis me ea facere ambulatoria, cum tu sis multo maior artifex, quam Daedalus, cumque ea in orbem circumeuntia facias? Praeterea λογοδαιδάλους Graeci nominant verborum opifices quosdam et variandae atque ornandae orationis facultate instructos. Xenophon autem ἀπομν. [IV, 2, 33.] eo in loco, in quo ostendit, sapientiam sapientibus interdum esse inutilem ac damnosam, scribit Daedalum a Minoe captum esse propter sapientiam, eique servire coactum: denique uno tempore et patria et libertate esse spoliatum: cum aliquando autem aufugere cum filio conatus esset; filium quidem amisisse, sibi autem salutem expedire non potuisse, sed ad Barbaros delatum rursus illic servitutem, quam fugiebat, pertulisse. Pausanias vero in Achaïcis [VII, 4, 5 sq.] narrat, Daedalum, sororis filio interfecto, sua voluntate se ad Minoëm contulisse: deinde aliquanto post in suspicionem crimenque nescio quod vocatum, atque ab illo in carcerem una cum filio coniectum esse: postremo e custodia furtim elapsum ad Siculos confugisse.

34. VACUUM] inanem, ἔρημον, ab hominibus infrequentem, ut Od. xxv. lib. 3. [13.] *vacuum nemus.*

36. PERRUPIT ACHERUNTA] Herculi, duodecim illis notissimis laboribus perfuncto, decem et octo mensium spatio, Eurystheus duos ex eis non probans, unum, quem ille in expurgando Augiae stabulo, alterum, quem in hydra conficienda susceperat ac pertulerat, decimum tertium imposuit, ut Orci canem Cerberum ab inferis ad superos protraheret. Cum igitur ad Taenarum venisset Hercules, per cuius fauceis ad inferos descensus patet, duce Mercurio descendit. Ac de hoc Herculis ad inferos descensu meminit duobus locis Homerus, semel ὀδυσσ. λ'. [623 sq.] ubi sic loquitur Hercules, seu eius idolum, *Καί ποτέ μ' ἐνθάδ' ἔπεμψε κύν' ἄξοντ', οὐ γάρ ἔτ' ἄλλον Φράζετο τοῦδέ τί μοι χαλεπώτερον εἶναι ἄεθλον:* iterum ἰλιάδ. θ'. [366 sqq.] ubi Pallas de Iove queritur, eique exprobrat toties a se adiutum in periculis et servatum Herculem: ait denique se, si Iovis in Graecos acerbitatem praescivisset, numquam fuisse passuram, ut Hercules ab inferis reverteretur. sic Hom. *Εἰ γὰρ ἐγὼ τάδε ᾔδε' ἐνὶ φρεσὶ πευκαλίμῃσιν, Εὖτέ μιν εἰς 'Αΐδαο πυλάρταο προὔπεμψεν Ἐξ 'Ερέβευς ἄξοντα κύνα στυγεροῦ Ἀΐδαο, Οὐκ ἂν ὑπεξέφυγε Στυγὸς ὕδατος αἰπὰ ῥέεθρα. Perrupit* autem legendum sine copulatione *que*, et ita cod. Don. Faërni, Ursini et unus Vat. et Tornes.

36. ACHERUNTA] Pausanias in Atticis [I, 17, 5.] scribit, in Thesprotide Acherusiam paludem esse non longe a Cichyro, et fluvium Acheruntem et Cocytum, aquam omnium iniucundissimam: sibique videri Homerum, iis fluminibus visis et cognitis, ausum esse demum, illa de inferis fabulosa confingere. Tum vero fluviis infernis, ab iis, qui sunt in Thesprotide, mutuatum, nomina imposuisse.

37. NIL MORTALIBUS ARDUUM EST] aliquot libri veteres habent, *Nil mortalibus ardui est.*

38. CAELUM IPSUM PETIMUS STULTITIA] vel propter Phaëthontem hoc dicit, de quo dicemus annot. ad Oden XI. lib. 4. vel propter Gigantes: quod credibilius est.

39. NEQUE PER NOSTRUM PATIMUR SCELUS] nostris maleficiis et sceleribus videmur quodammodo vim Iovi afferre, eumque cogere, ut assidue fulmen habeat in manibus. Nam improbitate et impietate nostra Deum irritantes, non sinimus, eum erga nos aequum esse aut placabilem, sed contra impellimus, ut nos suo fulmine exterreat atque exanimet.

41. IRACUNDA] quae Iupiter effectus iracundus hominum impietate saepe sumit in manus. sic Od. XIV. lib. 2. [27.] *pavimentum superbum* dixit pavimentum domini superbi, ut vult Porphyr. et recte.

41. PONERE] de manibus. sic dicimus ponere vestem, ponere personam.

AD L. SEXTIUM CONSULAREM. ODE. IV.

Adventu veris et communi moriendi conditione proposita hortatur ad voluptates.

1. SOLVITUR ACRIS] descriptio veris est, quo tempore maxime

omne animantium genus hilaritati ac laetitiae sese dedere solet, omni tristitia, quam affert hiemis deformitas caelique gravitas et diei obscuritas, depulsa. Sed quod *solvi hiemem* dicit veris adventu, cum, quicquid solvitur, astrictum aut vinctum fuisse intelligatur; hiems autem non astringatur neque vinciatur, sed astringat potius et contrahat: perinde illud accipiemus, ac si dixisset, solvitur terra veris adventu, quae fuerat vi hiemis et frigore astricta: quo quidem proximo modo infra [10.] locutus est eadem Ode, *Aut flore, terrae quem ferunt solutae*, id est, laxatae, mollitae.

1. VICE] vicissitudine. sic Ode VII. lib. 4. [3.] *Mutat terra vices.*

2. TRAHUNTQUE SICCAS MACHINAE] scribit Vegetius libro quarto de re militari cap. XXXIX. ex die tertio iduum Novemb. usque ad diem sextum iduum Martii maria claudi. Hesiodus item *ἔργ. καὶ ἡμερ.* [617 sqq.] vetat post Virgiliarum occasum navigare, propterea quod eo tempore mare tempestatibus maximis concitatur. iubet autem naveis in littus subducere, saxisque undique communire, ut ventorum vim facilius perferre possint. sic Hesiod. *Εὖτ' ἂν Πληϊάδες σθένος ὄμβριμον Ὠρίωνος Φεύγουσαι πίπτωσιν ἐς ἠεροειδέα πόντον, Δὴ τότε παντοίων ἀνέμων θύουσιν ἀῆται, Καὶ τότε μηκέτι νῆας ἔχειν ἐπὶ οἴνοπι πόντῳ, Γῆν δ' ἐργάζεσθαι μεμνημένος, ὥς σε κελεύω. Νῆα δ' ἐπ' ἠπείρου ἐρύσαι, πυκάσαι τε λίθοισι Πάντοθεν, ὄφρ' ἴσχωσ' ἀνέμων μένος ὑγρὸν ἀέντων, Χείμαρον ἐξερύσας, ἵνα μὴ πύθῃ Διὸς ὄμβρος.* Hoc igitur tempore naves in littus subductae, trabibusque, quibus fulciebantur, impositae, tantisper ibi continebantur, dum tempus ad navigationem idoneum advenerit. tunc vero machinis, ut palangis, in mare retrahebantur. Palangae enim, ut docet Nonius, fustes sunt teretes, qui navibus subiiciuntur, cum attrahuntur ad pelagus, aut cum ad littora subducuntur. Ita haec huius loci sententia est, naves siccae, quae mensibus hibernis in littore, lignis subiectis, a navigatione conquieverunt, nunc veris adventu machinis in mare trahuntur. atque his significatur veris adventus. Solebant autem veteres, etiam cum per anni tempus navigare licebat, naveis tamen hoc modo lignis subiectis in littore collocare, tantisper scilicet, dum in bello aut alia in re occupati navigatione supersedebant: quod declarat Homerus *ἰλιάδ. α'.* [485 sqq.] *Νῆα μὲν οἵγε μέλαιναν ἐπ' ἠπείροιο ἔρυσσαν Ὕψου ἐπὶ ψαμάθου, ὑπὸ δ' ἕρματα μακρὰ τάνυσσαν, Αὐτοὶ δ' ἐσκίδναντο κατὰ* etc. Exemplum autem navium e continente in mare deducendarum extat in secundo libro [151 sqq.], cum Graeci Agamemnonis oratione, qua eorum animos tentarat, decepti cupidissime ad naveis concurrunt, atque ad reditum omne suum studium conferunt. *Τοὶ δ' ἀλλήλοισι κέλευον Ἅπτεσθαι νηῶν, ἠδ' ἑλκέμεν εἰς ἅλα δῖαν, Οὐρούς τ' ἐξεκάθαιρον, ἀϋτὴ δ' οὐρανὸν ἷκεν Οἴκαδε ἱεμένων, ὑπὸ δ' ᾕρεον ἕρματα νηῶν.* id est, illi autem mutuo hortabantur, ut manus ad naveis admoverent et in mare traherent: Et navalia purgabant: clamor autem eorum ad coelum ibat, domum redire cupientium. trabes autem navibus subiectas substrahebant. Adde hoc Attii, quod est apud Nonium, in voce *anima*, *Classes trahere in salum et vela ventorum animae immittere.*

2. MACHINAE] machinam ita definit Vitruvius: Est continens ex materia coniunctio, maximas ad onerum motus habens virtutes.

Ea movetur ex arte circulorum rotundationibus, quem motum Graeci κυκλικὴν κίνησιν appellant.

3. AUT ARATOR IGNI] Virg. Daphnide, [Ecl. v, 70.] *Ante focum si frigus erit.*

4. ALBICANT] albescunt.

5. IAM CYTHEREA CHOROS DUCIT VENUS] Venus, inquit, dux chori, iam cum Nymphis et Gratiis ad lunam saltat. *Luna imminente*, id est, propinqua: ex quo intellige *lucente*. et ita noctu. Nam *imminere* valet propinquum esse, non longe abesse: ut cum dicimus, mortem nobis quotidie imminere. sic Horat. Od. XXVII. lib. 3. [10.] *Imbrium divina avis imminentum*. et Od. XII. huius lib. [53.] *Parthos Latio imminenteis*, id est, animo et voluntate nocendi propinquos. et Od. XXII. lib. [3, 5.] *Imminens villae tua pinus esto.* Significat autem, mulieres et puellas veris tempore ad lunam saltare solere: idque Venere hortante aç praeeunte. Venus enim vere ineunte et Aprili mense, quem nonnulli παρὰ τὴν Ἀφροδίτην, id est, a Venere putant esse nominatum, reverti existimabatur: ex quo Lucretius lib. 5. [736.] *It Ver et Venus et Veneris praenuntius ante Pennatus graditur Zephyrus vestigia propter.* et Horatius Aprilem mensem Veneris dicit Oda XI. lib. 4. [15.] Neque temere Gratiae commemorantur et numerantur cum Venere. Nam scribit Plutarchus ἐν ἐρωτικῷ, Gratiam ab antiquis appellatam esse mulieris concessionem, qua se submittit et commodat viro, quemadmodum Pindarus ait, e Iunone sine Gratiis natum esse Vulcanum, quia nondum erat matura, cum a Iove compressa est: et Sappho puellam nondum nubilem, parvam et Gratiae expertem appellat. Postremo Servius ad illum Virgilii locum [Aen. I, 720.], *Matris Acidaliae* etc. scribit Gratias Veneri sacratas esse: quia eius ipsius et Liberi filiae sunt. nec immerito. Gratiae enim per horum Deorum munera conciliantur.

6. GRATIAE DECENTES] inter omneis convenit, treis esse Gratias: de nominibus autem non convenit. Homerus quidem ἰλιάδ. σ'. [382.] Vulcani uxorem seu concubinam facit unam ex Gratiis, sed eam communi nomine appellat Χάριν, nisi quis dicat eius nomen fuisse Calam, καλὴν, id est, pulchram: quod videtur probare Eustathius. sic Homer. *Τὴν δὲ ἴδε προμολοῦσα Χάρις λιπαροκρήδεμνος, Καλὴ, τὴν ὤπυιε περικλυτὸς Ἀμφιγυήεις.* et ξ' [267 sqq.] cum Iuno Iovem sopire ac fallere in animo haberet, ut eo dormiente Troiani minore negotio a Graecis opprimerentur, Somno Deo pollicetur, se ei unam ex Gratiis in matrimonium daturam, Pasitheam nomine: *Ἀλλ' ἴθ', ἐγὼ δέ κέ τοι Χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων Δώσω ὀπυιέμεναι, καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν, Πασιθέην· ἧς αἰὲν ἱμείρεαι ἤματα πάντα.* Hesiodus autem in Theogon. [907 sqq.] treis Gratias Iovis et Eurynomae vult esse filias, earumque nomina haec commemorat, Aglaïam, Euphrosynam, Thaliam. sic Hesiod. de Iove, *Τρεῖς δέ οἱ Εὐρυνόμη Χαρίτων τέκε καλλιπαρήους, Ἀγλαΐην τε, καὶ Εὐφροσύνην, Θαλίην τ' ἐρατεινήν.* Pindarus quoque ὀλυμπ. εἰδ. ὑστάτῳ [XIV, 13 sqq.] treis facit Gratias iisdem nominibus, quibus eas afficit Hesiodus, appellatas. *Πότνι' Ἀγλαΐα, φιλησίμολπέ τ' Εὐφροσύνη, θεῶν κρατίστου παῖδες, Ἐπακοοὶ νῦν, Θαλία τε ἐρασίμολπε.* Plutarchus denique in libello περὶ τοῦ ὅτι μάλιστα τοῖς ἡγεμόσι τὸν

φιλόσοφον δεῖ διαλέγεσθαι, haec eadem Gratiarum nomina comprobat his verbis, χαρᾶς γὰρ οὐδὲν οὕτω γόνιμόν ἐστιν ὡς χάρις. Ἀλλὰ σοφὸς ἦν ὁ ταῖς Χάρισι τὰ ὀνόματα θέμενος, Ἀγλαΐην, καὶ Εὐφροσύνην, καὶ Θάλειαν etc. id est, Nihil enim gaudii gignendi tantam vim habet, quantam gratia. Quin sapiens erat ille, qui Gratiis nomina imposuit, Aglaïam, Euphrosynam, Thaliam. Iam Pausanias in Boeoticis Eteoclem primum omnium mortalium Gratiis sacrificasse scribit. Idem tradit, Antimachum, neque numero Gratiarum definito, neque earum nominibus prolatis, eas Solis et Aeglae filias fecisse: Hermesianactem autem quendam elegorum scriptorem Pitho, id est, Suadam in Gratiis numerasse: quod item scriptum reperi in Proculi commentariis in Hesiodum ἔργ. καὶ ἡμερ. Sic autem ille: Χάριτες εἰσὶ τρεῖς, Πειθώ, Ἀγλαΐα καὶ Εὐφροσύνη. ὧραι τρεῖς, Εὐνομία, Δίκη, Εἰρήνη. Strabo vero libro Geog. VIII. tradit, Eteoclen in eo, quod primus Gratiarum templum constituerit, divitias et opes suas declarasse: quippe qui sive in accipiendo beneficio, sive in dando felix fuerit, sive in utroque, has Deas veneratus sit. Necesse est enim eum, qui ad illarum Dearum cultum animum studiumque suum contulerit, ad bene merendum de aliis fuisse aptum natura: multaque alia eodem loco addit Strabo de Eteocle et eius in dando et accipiendo beneficio felicitate: quae iccirco omitto, quia ad hunc locum non admodum pertinent. Non arbitror autem, mihi praetereundum Theocritum εἰδ. ιστ'. [104.] Gratias Eteocleas Deas appellare, propterea quia (inquit interpres) Eteocles primus omnium mortalium Gratiis sacrificavit. sic Theocr. Ὦ Ἐτεόκλειοι Χάριτες θεαὶ etc. quae congruunt cum iis, quae tradit Pausanias. Cur autem nudae sint Gratiae, dicemus ad illum locum, Ode XXX. huius libri, [6.] *et solutis Gratiae zonis* et cetera, et ad Odam XIX. lib. 3. [16.] ibi, *Gratia Nudis iuncta sororibus*, et Od. VII. lib. 4. [5.] ibi, *Gratia cum nymphis geminisque sororibus audet Ducere nuda choros.*

7. Alterno terram quatiunt pede] saltant nunc hoc, nunc illo pede terram pulsantes. sic loquitur Od. I. lib. 4. [28.] *In morem Salium ter quatient humum.* et Od. XVIII. lib. 3. [15 sq.] *Gaudet invisam pepulisse fossor Ter pede terram.* et huius lib. Od. XXXVII. [init.] *Nunc est bibendum, nunc pede libero Pulsanda tellus.* sic Apoll. 1. Argon. [539.] ἐμμελέως κραιπνοῖσι πέδον ῥήσσωσι πόδεσσι. et Catull. in nupt. Iuliae et Manlii, [61, 14.] *Pelle humum pedibus.* et Lucr. lib. 5. [1401.] *et duro terram pede pellere matrem. alterno pede* autem licet etiam ita explicare: numerose.

7. Dum graveis Cyclopum] Horatius alios poëtas secutus Vulcani officinam vult in Aetna fuisse: ex qua ignes illi, omnibus notissimi, auditi quidem certe, erumpunt. Atque hinc fortasse nata est fabula, Vulcanum cum Cyclopibus massas illas ferreas tundere, Iovisque fulmen quotidie aliud atque aliud cudere. Verisimile hoc etiam est, poëtas ad Vulcanias insulas respicere, quas Vulcanus quondam dicitur tenuisse. quanquam Apollonius lib. 3. Argon. [38 sqq.] Vulcanum facit fabricantem in Hiera insula, quae est una ex Aeoli insulis. Sed quod Cyclopum, non Vulcani dicit officinas, id eo pertinet, quod Vulcanus eorum ministerio et opera utitur in fabricando. sic apud Virgil. Aen. 8. [440.] in armis Aeneae cudendis Cyclopes Vulcano praesto sunt ac subser-

viunt. et apud Apollon. Argon. 1. [728 sq.] Iovis fulmen cudunt. *Ἐν μὲν ἔσαν Κύκλωπες ἐπ' ἀφθίτῳ ἥμενοι ἔργῳ Ζηνὶ κεραυνὸν ἄνακτι πονεύμενοι* etc. Homerus autem *Ἰλιάδ. σ'.* [369 sqq.] Vulcanum facit in coelo, non in Aetna, sine Cyclopum opera Thetidis rogatu Achillis arma fabricantem, viginti follibus nunc vehementiorem, nunc remissiorem flatum, prout operis vel ratio vel necessitas postulat, mittentibus. *Graveis* officinas Cyclopum sic dixit, ut Tibull. opus rusticum grave. sic autem Tib. [II, 1, 6.] *Et grave suspenso vomere cesset opus.*

8. VULCANUS] cuius uxor est Venus. Quin etiam una ex Gratiis Vulcani est amica seu concubina, ut paullo ante ostendimus. Interea (inquit) dum Vulcanus in officina Cyclopum fabricatur, Venus cum Nymphis et Gratiis saltat et choros ducit. *ardens* autem vel ad ignis naturam referendum, cuius deus est Vulcanus, vel, ut mavult Passeratius, ad Vulcani operis intenti studium: ut apud Virg. Aen. lib. 1. [427.] *Instant ardentes Tyrii.* et Georg. 4. [169.] *Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.* Idem lib. 4. Aen. [407.] *Opere omnis semita fervet.* Propert. lib. 4. epist. Arethusae, [III, 62.] *Succinctique calent ad nova lucra popae.* Horat. epod. Oda XVII. [35.] *Cales venenis officina Colchicis. Urere* autem *officinas* sic dictum esse putat idem Passerat. ut illud a Propertio, [II, 1, 54.] *Colchis Colchiacis urat ahena focis.* (Nonnulli libri veteres tamen habent *visit officinas.*) [Ex edit. poster.]

9. NUNC DECET AUT] nunc decet, aut myrteam coronam capiti imponere, aut ex aliis floribus concinnatam, quos terra laxata et soluta verni temporis tempore extulerit: quo more in conviviis veteres utebantur. attendat autem adolescens hoc loquendi genus: *caput impedire myrto*, pro eo quod est, corollas ex myrto capiti imponere. non admodum dissimilia sunt illa, Ode VII. [23.] *Tempora populea fertur vinxisse corona.* Ode XXV. lib. 3. [20.] *Cingentem viridi tempora Pampino.* Od. I. lib. 4. [22.] *Et vincire novis tempora floribus.* aliter dixit Satyr. 6. lib. 1. [27.] crus pellibus impedire. *Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus Pellibus.*

9. NITIDUM] *λιπαρὸν*, unguentis delibutum, ut Od. VII. lib. 2. [8.] *nitenteis Malobathro Syrio capillos.* et M. Tull. Catil. II. [3, 5.] *qui nitent unguentis, qui fulgent purpura.* et Plaut. Truculento, [II, 4, 3.] *fervide ut tota floret, ut oleo nitide nitet.* et Virgil. Aen. 5. [135.] *Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit.*

11. FAUNO DECET IMMOLARE.] Dionysius Halicar. *ἀρχ. ῥωμ. α'.* [c. 31.] tradit, Faunum Regem Aboriginum fuisse, a Marte prognatum, eumque a Romanis, tanquam aliquem patrium Deum, sacrificiis et carminibus coli. Dionysii verba sunt haec, *Ἐτύγχανε δὲ τότε τὴν βασιλείαν τῶν Ἀβοριγίνων παρειληφὼς Φαῦνος Ἄρεος, ὥς φασιν, ἀπόγονος ἀνὴρ μετὰ τοῦ δραστηρίου, καὶ σύνετος· καὶ αὐτὸν, ὡς ἐπιχωρίων τινὰ Ῥωμαῖοι δαιμόνων θυσίαις καὶ ᾠδαῖς γεραίρουσι.* Varr. lib. 6. [p. 88. ed. Bip.] de lingua Latina, Faunos Latinorum Deos appellat. M. Tull. lib. [3, 6, 15.] de nat. Deor. sub persona Balbi ait, saepe Faunorum voces exauditas, saepe visas formas Deorum, quemvis non hebetem aut impium Deos esse praesenteis confiteri coëgisse. Faunum qui-

dam volunt eundem esse, atque Papa, qui et Irius dicitur, Graecè Ἐπιάλτης. Fatidicum appellat Virgil. lib. 7. [81.] *At rex sollicitus monstris oracula Fauni Fatidici genitoris adit.* Fauno autem rem divinam faciebant et ovilia lustrabant Romani vere ineunte. Immolabant tamen eidem etiam nonis Decembris, ut Od. XVIII. lib. 3. [1.] *Faune nympharum fugientum amator* etc.

12. SEU POSCAT AGNAM etc.] sic codex Iannoct. et duo Vaticani, non, ut vulgo, *agna*, *haedo*. Atque ita locutus est ad Od. XVIII. lib. Epod. [16.] *Paratus expiare seu poposceris Centum iuvencos, sive mendaci lyra Voles sonari* etc. Sive autem hic subintelligatur *sibi immolari*, sive nihil subintelligatur, *agnam* et *haedum* videtur legendum potius, quam *agna* et *haedo*. Quod si quis dicet, subintelligi *sibi fieri*, et ita retineri posse lectionem vulgatam, ut intelligamus, eum ita esse locutum, *seu poscat sibi fieri*, id est, sacrificari *agna* etc. quemadmodum Virgil. Palaem. [Ecl. III, 77.] *Cum faciam vitula pro frugibus* etc. nimis erit violenta haec explicatio. (Servius tamen ad illum Virgilii versum notat haec quae sequuntur: *figurate* faciam vitula *dixit*, *ut faciam thure*, *faciam agna*. Horat. I. carmin. *seu poscat agna, sive malit hoedo*. unde videatur nihil hic esse mutandum a lectione recepta, si Servio credamus.) [Ex edit. poster.]

13. PALLIDA MORS] eadem figura loquendi mors dicitur pallida ab Horatio, qua χλωρὸν δέος ab Homero [Il. η', 479.] et φρίσσοντες ὄμβροι a Pindaro πυθ. εἴδ. [IV, 144.] et ταχερὸς ἔρως ab Anacr. et μάργος ἔρως ab Apollon. lib. 2. Videtur autem haec sententia ex Pindaro expressa νεμ. εἴδ. ζ'. [27 sq.] ἀφνεός τε, πενιχρός τε θανάτου πρὸς σᾶμα νέονται. sic idem Horat. Od. XVIII. lib. 2. [32 sqq.] *aequa tellus Pauperi recluditur, Regumque pueris*. vide annot. ad od. XXVIII. huius lib.

13. AEQUO PULSAT PEDE PAUP. TAB.] id est, aeque fortiter et libere pulsat divitum foreis, atque pauperum: aeque audet ingredi in aedeis sumtuosas, validas et munitas regum ac principum, ut humileis et fragileis pauperum casas. Nam qui domum aliquam ingredi volunt, interdum pedibus et calcibus pulsant et (ut loquitur ille in Eunucho) insultant foreis. Sic et ille senex Plautinus Mostell. [II, 2, 23.] *Pulsando pedibus paene confregi assulas*, inquit. Omnes quidem, qui in clausam domum intrare cupiunt, ostium pulsant. sat. 1. lib. 1. [10.] *Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.*

15. VITAE SUMMA BREVIS SPEM NOS VETAT] sic Od. XI, huius libri, [6.] *et spatio brevi Spem longam reseces*. *summam* posuit pro spatio. Et animadverte in utroque loco esse antithesin. *breve* enim longo opponitur.

16. IAM TE PREMET NOX] noctis nomine mortem intellige. sic Catull. [3, 14.] *O malae tenebrae orci.* et infra Od. XXVIII. [15.] *Omneis una manet nox*. quanquam illo loco in quibusdam exemplaribus scriptum est *una manet mors*.

16. FABULAEQUE MANES] Integra et emendata huius loci scriptura haec est, *fabulaeque manes*. neque inest hoc in loco ulla vel difficultas, vel obscuritas. Iam te (inquit) premet nox, manesque et inferi fabulosi, id est, de quibus tam multa et philosophi fabulantur et

poëtae. Plato quidem omnem fere, quem de inferis poenisque inferorum habet, sermonem μῦθον, id est, fabulam appellat: ut in Phaedone extremo, [p. 110. b.] ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Σιμμίας, ὦ Σώκρατες, ἡμεῖς γε τούτου τοῦ μύθου ἡδέως ἀκούσαιμεν. et primo de rep. Οἵτε γὰρ λεγόμενοι μῦθοι περὶ τῶν ᾅδου. et M. Tull. in Cluentiana, [61, 171.] *Nam nunc quidem quid illi tandem mali mors attulit? nisi forte ineptiis et fabulis ducimur, ut existimemus illum apud inferos impiorum supplicia perferre.* et Tuscul. 1. [5, 10.] tricipitem apud inferos Cerberum, Cocyti fremitum transvectionemque Acherontis, mento summam aquam attingentem, siti enectum Tantalum et Sisyphum, poëtarum portenta dicit esse. Idem in Catilinaria quarta, [4, 8.] *Itaque ut aliqua in vita formido improbis esset, posita, apud inferos eiusmodi quaedam illi antiqui supplicia impiis constituta esse voluerunt, quod videlicet intelligebant, his remotis, non esse mortem pertimescendam.* Ad hunc locum pertinet illud Callimachi, quod extat lib. 3. epig. [ep. xiv, 3.] Graece, Ὦ Χαρίδα, τί τὰ νέρθε; πολὺ σκότος. αἱ δ' ἄνοδοι. τί; Ψεῦδος. ὁ δὲ Πλούτων; μῦθος. ἀπωλόμεθα. id est, *O Charida, quid styx? nox est. quid averna? tenebrae. Quid vero ad superos tam celebres reditus? Mendaces vatum voces: quid Pluto, vel orcus? Fabula. nam exstincti pulvis et umbra sumus.* Homerus tamen et tragici poëtae et ceteri fere tum Graeci, tum Latini, inferos et poenas post mortem in improbós et impios constitutas comprobant. de quibus dubitare nobis Christianis est nefas.

17. Et domus exilis Plutonia] exilis, id est, angusta et parva, ut epist. lib. 1. epist. ad Maecen. 2. [6, 45.] *Exilis domus est, ubi non et multa supersunt, Et dominum* etc. *Exilis* autem domus Plutonia iccirco dicitur, quia manes et umbrae, quae hanc domum incolunt, exiles et tenues et aspectum oculorum fugientes. sic Virg. domos Ditis vacuas et inania regna dixit lib. 6. Aen. [269.] significans fortasse umbras et imagines mortuorum esse inaneis.

17. quo simul mearis] quo simulatque permearis ac perveneris. *simul* ad hunc poëtam plurimis in locis valet simulac, seu simulatque, itemque apud Catull. [4, 21. 22, 15. 51, 6.] M. Tull. [Acad. iv, 27. ep. ad Att. ii, 20.] Horatius Ode ix. huius libri, [9.] *qui simul Stravere ventos aequore fervido Depraeliantei*s etc. et xii, [27.] *quorum simul alba nautis Stella refulsit.* et Ode viii. lib. 2. [5.] *simul obligasti Perfidum votis caput, enitescis Pulchrior multo.* et Ode xvi. eiusdem, [2.] *simul atra nubes Condidit lunam.* et xii. lib. 3. [9.] *Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis.* et iv. eiusdem, [37.] *militia simul Fessas cohortes abdidit oppidis.* et xxvii. [33.] *Quae simul centum tetigit potentem Oppidis Cretam.* et lib. 4. Od. vii. [10.] *Ver proterit aestas, Interitura simul Pomifer autumnus fruges effuderit.* lib. 1. epist. [xix, 10.] ad Maecenatem epist. ea quae proxime antecedit ultimam, *Hoc simul edixit* etc. et lib. 2. epist. secunda, [49.] *Unde simul primum me dimisere Philippi Decisis humilem pennis.* et lib. 1. serm. Satyr. prima, [36.] *Quae simul inversum contristat Aquarius annum.* et lib. 2. Satyr. 6. [114.] *simul domus alta Molossis Personuit canibus.* Sic Cat. de Pelei et Thedidos nupt. [c. 64, 31.] *Quae simul optatae finito tempore luces Advenere.* et ad Iuventium,

Nam simul id factum est, multis diluta labella Guttis abstersisti omnibus articulis. sic M. Tull. Academic. [II. 16, 51.] *Itaque simul experrecti sumus, visa illa contemnimus*, et epist. ad Att. lib. 3. [I. 1.] *et simul a Caesare ei litterae, quas expectaret, remissae essent, auctorem etiam daturum.*

18. Nec regna vini sortiere] regna vini ea appellat, quae in conviviis constituebantur, in quibus is e convivis, cui tale regnum sorte obtigisset, leges bibendi ferebat: quibus ceteros omneis parere necesse erat. huiusmodi Regem arbitrum bibendi nominat Ode VII. lib. 2. [25.] *Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?* ad hunc morem spectans videtur illa dixisse M. Tull. Ver. v. *Iste enim praetor severus ac diligens, qui populi Rom. legibus nunquam paruisset, illis diligenter legibus, quae in poculis ponebantur, obtemperabat.* Has autem leges poëta noster insanas appellat Satyr. 6. lib. 2. [68 sq.] *solutus Legibus insanis.* eo pertinet illud Catullianum ad puerum, [27, 2 sq.] *Ingere mi calices amariores, Ut lex Postumiae iubet magistrae, Ebriosa acino ebriosioris.* quo loco Postumiam bibendi arbitram magistram nominat. sic M. Tull. in Catone, [14, 46.] *me vero et magisteria delectant a maioribus instituta et is sermo, qui more maiorum a summo adhibetur in poculo.* regna igitur vini ab Horatio dicuntur ea, quae a M. Tullio magisteria.

18. sortiere talis] Veneris iactus regem vini seu magistrum efficiebat. Ode VII. lib. 2. [l. l.] *Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?* qua de re plura dicemus ad eum locum. Sed non est mihi silentio praetereundum, Kuisinum, alioqui virum doctum, minus recte hunc locum ita explicasse. nec regna talis vini, id est, tam suavis et generosi vini, sortiere, ut *talis* sit patrii casus a recto *tale:* cum sit sexti casus numeri multitudinis a recto *talus.*

19. Nec tenerum Lycidam mirabere] puerum mollem et impudicum, cuius nunc iuvenes ardent amore, dum imberbis est et impubes: sed ubi adoleverit, nucibusque (ut aiunt) ludere desierit, quod non longum fiet: tum eius complexu virgines cupient potiri. Peto autem a verecundo lectore, ut, quoties tales loci occurrent, qui ad puerileis illos et flagitiosos amores pertineant, dent mihi hanc veniam, ut vel strictim attingam, vel omnino tacitos praetermittam.

20. Et mox virgines tepebunt] et quem mox virgines exoptabunt: cuius amore erunt incensae. totius igitur huius loci ab illis verbis, *Nunc decet aut viridi* etc. usque ad extremum, haec sententia est: Tantisper dum tempus anni patitur et vita suppetit, epulandum et bibendum est, atque ex floribus confectae corollae capiti imponendae sunt. omnibus enim peraeque moriendum est: et haec vita brevissima est. iamiam tempus adventat, cum tibi sit moriendum. quod quidem cum evenerit, neque amplius bibere, neque amare erit integrum. sed hac de re alibi plura. est enim sententia tum ab hoc poëta, tum ab aliis multis saepe decantata. Vide Od. IX. huius libri. Sed fugerat me lectorem admonere, hunc L. Sextium Bruti amicissimum fuisse: et nihilominus tamen ab Augusto, cum esset consul et Calpurnium Pisonem collegam haberet, in suum locum esse substitutum, anno ab urbe condita 780.

AD PYRRHAM. ODE V.

Miseros esse, qui illius amore teneantur. se ex eo, tanquam e naufragio, enatasse.

1. Quis multa] quis puer, id est, quis adolescens, aut iuvenis tener, unguento delibutus ac perfusus te tam molliter arcteque amplectitur? de verbo *urgendi* vide ad Od. xviii. lib. 2. [20.] *Perfusus liquidis odoribus* proprie, ut Cicero Verr. iii. [Act. ii, 1. 26, 67.] *Aqua denique ferventi Philodamus a Rubrio perfunditur.* Nam per liquidos odores unguenta significat. alii autem sunt aridi, quae Graeci διαπάσματα appellant.

4. Cui flavam religas comam] vel cuius comam religas: vel cui, ut placeas, comam religas tuam.

5. Simplex munditiis?] simpliciter culta atque ornata? non admodum exquisito neque sumtuoso corporis cultu adhibito?

5. Heu quoties] tale est illud Ode xv. epod. [23.] *Eheu translatos alio maerebis amores.*

6. Et aspera nigris aequora ventis] tralatio perpetua est, ducta a mari vi ventorum agitato et concitato. Significat, hunc adolescentem, qui nunc Pyrrha utitur facillima ac liberalissima, valde miraturum, cum illius levitatem, mobilitatem, saevitiam, perfidiam cognoverit. hi enim sunt venti, hae tempestates, haec denique naufragia, in quibus assidue miseri versantur amatores.

7. Nigris ventis] cur *nigris ventis?* an quia tempestates, quae a ventis excitantur, nigrae sunt? iccirco tempestatibus et hiemi nigra pecus immolatur. Virgil. lib. 3. Aeneid. [120.] *Nigram hiemi pecudem* etc. et lib. 5. [772] *Treis Eryci vitulos et tempestatibus agnam.* an quia Eurus pluvias excitat: caelum autem imbribus et nubibus nigrescit? Itaque infra Oda x. epod. [5.] Eurum nigrum appellavit. *Niger rudenteis Eurus inverso mari* etc. an quia nigra omnia deformia et iniucunda sunt? epist. ad Pison. [3.] *Ut turpiter atrum Desinat in piscem* etc. tempestates autem turbulentae et minus serenae, foedae et informes dicuntur. Virg. Georg. 1. [323.] *Et foedam glomerant tempestatem imbribus atris.* Horat. Od. x. lib. 2. [15.] *Informeis hiemes reducit Iupiter.* Sic autem Eurum nigrum appellat Od. x. epod. [l. 1.] *Niger rudenteis Eurus inverso mari, Fractosque remos differat.*

8. Insolens] id est, insuetus, qui tales in Pyrrha mores non sit expertus. sic dicimus insolens belli, iniuriae etc. Caesar lib. 2. de bello civili, [c. 36.] *Erat in oppido multitudo insolens belli diuturnitate otii.* M. Tull. 1. de orat. ad Q. Frat. [48, 207.] *ea requiruntur a me, quorum sim insolens, atque ignarus.* Sallust. in Prooemio hist. Cat. [c. 3, 4.] *Quae tametsi animus aspernabatur, insolens malarum artium.* aliter Od. huius lib. xvi. [21.] exercitum insolentem appellat. et Od. iv. lib. 2. [2.] Achillem insolentem. et Od. xvi. epod. [12 sqq.] equitem insolentem.

9. Te fruitur credulus aurea.] te experitur admodum paratam, promptam, ac liberalem: non asperam, non duram, neque

saevam, neque ferream. *Auream* autem vel pulchram accipe et formosam: vel optatam, caram, amabilem. Quid enim auro carius aut amabilius est? Eadem fere ratione mediocritatem auream dixit Od. x. lib. 2. [6.] significans nihil esse mediocritate melius, nihil optabilius, nihil amabilius.

10. QUI SEMPER VACUAM] id est, qui sperat, te unico semper amatore fore contentam, nullisque aliis gratificaturam.

11. NESCIUS AURAE FALLACIS] nescius atque ignarus amoris muliebris, qui quovis vento mobilior, incertior, ac fallacior est. permansit autem in tralatione, ut videatur ἀλληγορία ab illo loco, *Heu quoties fidem Mutatosque deos* etc. usque ad extremum.

12. MISERI QUIBUS] miseri sunt ii, quibus places et quibus videris amabilis. *intentata*, id est, non spectata, inexperta, non perspecta, neque usu cognita. utitur hoc nomine lib. de Arte poët. [285.] *Nil intentatum nostri liquere poëtae.*

13. ME TABULA SACER] qui naufragium fecerant, solebant naufragii sui casum in tabula pingendum curare, eamque tabulam e pariete templi suspensam, una cum vestimentis, in quibus fuerant servati, Neptuno consecrare. quod idem et hodie fieri solet, praeterquam, quod hic honos vel Divae Mariae, vel alicui alii Divo habetur. Significat igitur, se amores expertum esse non admodum laetos, neque dulceis, neque secundos: atque in eis naufragium aliquando fecisse, cum Pyrrham amaret seseque ab ea mutuo amari crederet. Nunc autem posteaquam eius inconstantiam levitatemque perspexerit et cognoverit: se iterum ad eundem scopulum suam navim non appulsurum, id est, non amplius in eius amore mutuo spem habiturum. M. Tullius ad illum naufragorum morem alludens sic ad Attic. scribit lib. 4. [17.] *Haec enim me una ex hoc naufragio tabula delectat.*

14. UVIDA] secutus sum aliquot lib. scriptos, qui ita habent, non ut vulgati, *humida*: in his Vatic. unum, Urs. Tornes.

15 sq. POTENTI VESTIMENTA MARIS DEO] ordo est, *Deo potenti maris*, id est, imperium maris obtinenti, nempe Neptuno.

AD M. VIPSANIUM AGRIPPAM. ODE VI.

Bella ab eo gesta a Vario cantatum iri: se conviviis tantum et amoribus describendis aptum esse.

1. SCRIBERIS VARIO] id est, Scriberis a Vario. Atque ita explicat Servius, hunc locum proferens ad illum Virg. versum, Georg. 3. [6.] *Cui non dictus Hylas puer?* profert eundem Aen. 1. [440.] ibi, *neque cernitur ulli*, aitque utrobique esse genus loquendi Graecum, ut, *Scriberis Vario* (inquit), id est, *Scribet te Varius.* de quo genere alibi dicemus. Varius poëta (inquit Hor.) res abs te fortissime gestas, tuasque victorias Heroico carmine persequetur et immortalitati commendabit. Commemorat hunc Varium multis locis Horat., ut epist. ad August. lib. 2. [1, 247.] *Dilecti tibi Virgilius, Variusque poëtae.* et Satyr. 6. lib. 1. [54 sq.] *Optimus olim Virgilius, post hunc Varius*

stra ad res bellicas scribendas inepta, utpote quae res imbelleis tantum leveisque et amatorias scribere et possit et soleat, vetant me tuas et Caesaris laudes attingere, ne, cum eas velim amplificare, ornare, atque illustrare, mei ingenii culpa imminuam, extenuem, obscurem. Oportet enim (ut ait Pindarus) πρόςφορον ἔργῳ κόμπον ἐπιέναι.

10. Imbellisque lyrae Musa potens] id est, Musa, cuius in potestate sita est imbellis lyra, quae domina est Musae non bellicosae, sed imbellis. *lyrae potens* dictum, ut supra [c. 3 init.] *potens Cypri.*

12. Culpa deterere ingeni] imminuere ingenii mei culpa. tralatio ducta est a ferro, vel aere, vel simili metallo, quod limando deteritur atque extenuatur. sic Od. iii. lib. 3. [70 sq.] *Desine pervicax Referre sermones Deorum et Magna modis tenuare parvis.* Tale argumentum est Od. xii. lib. 2. [1.] *Nolis longa ferae bella Numantiae* etc.

13. Tunica tectum adamantina] id est, armis adamante solidioribus tectum, χαλκοχίτωνα: expressit enim epitheton Homericum.

14 sq. Aut pulvere Troico Nigrum] id est, qui proelii tempore semper inter medios hosteis versabatur, neque vulnera extimescebat. Extat autem luculentum Idomenei de Merionae virtute testimonium Ἰλιάδ. ν'. [295.] hunc enim ille (ut alia praetermittam) dicit numquam vulnerari in cervicibus, aut a tergo solere: sed semper in adverso pectore, aut ventre. et ibidem dicitur ab Homero θοῷ ἀτάλαντος Ἄρηϊ. Erat autem Meriones Idomenei comes atque amicus. Ἰλιάδ. ρ'. [258 sq.] καὶ ὀπάων Ἰδομενῆος Μηριόνης ἀτάλαντος Ἐνυαλίῳ ἀνδρειφόντῃ. et Ἰλιάδ. ψ'. [528.] Μηριόνης θεράπων ἀγαπήνορος Ἰδομενῆος. de hoc autem loquendi genere, *niger pulvere* et *pulvere sordidus*, dicemus plura ad Od. xv. huius libri. [20.]

15. Aut ope Palladis] multis locis apud Homerum Pallas Diomedi praesto est, opitulatur, consulit, ac paene dicam, inservit: exempli causa Ἰλιάδ. ε'. in principio, Ἔνθ' αὖ Τυδεΐδῃ Διομήδεϊ Παλλὰς Ἀθήνη Δῶκε μένος καὶ θάρσος, ἵν' ἔκδηλος μετὰ πᾶσιν Ἀργείοισι γένοιτο, ἰδὲ κλέος ἐσθλὸν ἄροιτο. Ipse etiam Pindarus, νεμ. εἰδ. ι'. [v. 12.] ait, Diomedem a Pallade Deum immortalem esse factum. Διομήδεα δ' ἄμβροτον ξανθά ποτε Γλαυκῶπις ἔθηκε θεόν.

16. Superis parem] Homer. eodem lib. [884.] de Diomede Δαίμονι ἶσος. aut igitur expressit epitheta Homerica θεοείκελον, θεοῖς ἀτάλαντον, θεοῖς ἐναλίγκιον, aut rem ipsam spectavit, propterea quod Diomedes Venerem, atque adeo Martem ipsum vulneravit, Pandarum interfecit, equos Aeneae cepit, arma aurea a Glauco accepit, Idaeo Troiae praeconi solus reclamavit, fulminibus restitit, fugit omnium postremus, proelium redintegravit primus. Haec Eustathius libro decimo Iliad.

17. Nos convivia, nos proelia] profitetur Horatius se has res leviores scribere posse, non illas Heroicas et tragicas. non dissimile est illud Anacreontis, [Od. i.] Θέλω λέγειν Ἀτρείδας, Θέλω δὲ Κάδμον ᾄδειν, ἁ βάρβιτος δὲ χορδαῖς Ἔρωτα μοῦνον ἠχεῖ etc. id est, Volo referre Atridas, Volo referre Cadmum: Sed barbitus mihi unum Chordis resonat amorem. sic et noster Horat. Od. xv. lib. 4. [1 sqq.] ait,

se proelia et urbium expugnationes canere conantem ab Apolline esse revocatum. *Phoebus volentem proelia me loqui, Victas et urbeis, increpuit lyra, Ne parva Tyrrhenum per aequor Vela darem.*

18. Sectis in iuvenes unguibus acrium] iuvenum et puellarum pugna raro est cruenta, cum nec hae acutis admodum unguibus pugnent, immo vero eos studiose praesecent, ne adversarios laedant: nec illi eas ferro petant, sed iis armis utantur, quae puellis non morti'erum, sed optabile et iucundum vulnus infligunt. Ita igitur acres sunt virgines in iuvenes, ut tamen ungueis suos sectos habeant.

19. Cantamus vacui, sive] abest alterum *sive*, ut annotavimus supra ad Od. III. [15.] *Maior tollere, seu ponere vult freta.* cantamus igitur proelia virginum, sive quod otio abundamus, sive quod ipsi amore urimur nostro more. nobis enim usitatum est amare. quidam libri sic habent: *sive quid urimur.* quam scripturam si quis probabit, eius haec erit sententia: sive *vacui* id est, otio abundantes, sive *quid*, id est, aliqua ex parte urimur, nostro more leves. *quid*, τι, κατά τι. sed superiorem scripturam [*quod*] plures libri confirmant, et ego eam magis probo: ut intelligamus in nomine *vacui* subesse causam, hoc modo, Cantamus, quia vacui sumus: sive quod etc.

AD MUNATIUM PLANCUM CONSULAREM.
ODE VII.

Alias aliis, sibi Tiburtinam regionem placere. Cohortatio ad voluptates.

1. Claram Rhodon] cur claram? an propter insulae nobilitatem? ut Catul. ad Faselum, [4, 8.] *Rhodumve nobilem, horridamve Thraciam.* an propter ea, quae poëtae de hac memoriae prodiderunt? Pindarus enim εἰδ. ζ΄. ὀλυμπ. [v. 100.] ait, quo tempore Iupiter et ceteri Dii terram inter se diviserunt, eo tempore Rhodum non fuisse in promptu positam, sed in altissimo maris fundo reconditam, atque abstrusam. Sole autem absente cursumque suum conficiente, cum de portione orbis terrarum ei reservanda nullus Deorum Iovem admonuisset, factum esse, ut sua quasi legitima terrae portione caruerit. Ea re cognita, Iovem novam de integro sortitionem, priore improbata, inire voluisse: Solem autem id recusasse, Rhodumque, quam ceteris Diis occultam et incognitam, ipse cognitam et perspectam haberet, sibi adoptasse: idque a Iove et aliis Diis immortalibus ei concessum esse. sic Pindarus, φαντὶ δ' ἀνθρώπων παλαιαὶ ῥήσιες, οὔπω ὅτε χθόνα δατέοντο Ζεύς τε καὶ ἀθάνατοι, φανερὰν ἐν πελάγει Ῥόδον ἔμμεν ποντίῳ, Ἁλμυροῖς δ' ἐν βένθεσι νᾶσον κεκρύφθαι. reliqua ex Pindaro requirat qui volet. Idem in eodem carmine supra dixerat, Rhodum Veneris esse filiam, Solis uxorem: mox [v. 34.] τρίπολιν νῆσον nominat, quia sunt in ea tres urbes, Lindus, Ialysus, Camirus. quas commemorat Hom. in Boeot. [Il. β΄, 655 sq.] οἳ Ῥόδον ἀμφενέμοντο διὰ τρίχα κοσμηθέντες, Λίνδον, Ἰηλυσόν τε, καὶ ἀργινόεντα Κάμειρον. Strabo autem lib. 14. [c. 2. §. 5.] cum de Rhodi laudibus multa scribit, tum illud,

λιμέσι δὲ καὶ ὁδοῖς καὶ τείχεσι καὶ ἄλλῃ κατασκευῇ τοσοῦτον διαφέρει τῶν ἄλλων πόλεων, ὥστ' οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν ἑτέραν, ἀλλ' οὐδὲ πάρισον, μή τί γε κρείττω ταύτης τῆς πόλεως. id est, portibus autem et viis et muris et alia structura ita praestat aliis urbibus, ut nullam aliam huic urbi parem commemorare possimus, nedum meliorem. Profert ad hunc locum Porphirio illum versum Lucilii, *Carpathium Rhodos in pelagus inclinat aperta.*

1. Mytilenen] M. Tullius *Mytilenas* usurpat numero multitudinis contra Rull. [II, 14, 40.] *Quid Mytilenae? quae certe vestrae Quirites belli lege ac victoriae iure factae sunt, urbs et natura et descriptione aedificiorum et pulchritudine in primis nobilis.* Horat. autem semper numero singulari, ut et epist. ad Bullatium, [I, 11, 17.] *Incolumi Rhodus et Mytilene pulchra facit quod penula solstitio* etc.

2. Bimaris] *διθαλάσσου*, vel, ut quidam malunt, *ἀμφιθαλάσσου, ἁλιζώνοιο.* id est, duabus ex partibus mari cincti.

2. bimarisve Corinthi Moenia] Homerus in Catalogo seu Boeotiis [Il. β'. 570.] Corinthum *ἀφνειὸν* appellat propter emporium (inquit Strabo) in Isthmo positum: bimarem autem nominat Horatius, quia duabus sinibus cincta est: quorum alter Asiam, alter Italiam spectat, quorumque opportunitate efficitur, ut utrimque et illorum ad hos et horum ad illos facilis sit commeatus, rerumque omnium invectio atque exportatio. vide Strabonem lib. 8. [p. 261.] De Corintho sic M. Tull. in Agraria contra Rull. ad Quir. [II, 32, 87.] *Corinthi vestigium vix relictum est. Erat enim posita in angustiis atque in faucibus Graeciae, sic, ut terra claustra locorum teneret et duo maria maxime navigationi diversa paene coniungeret, cum pertenui discrimine separarentur.* eadem fere dicuntur off. 1., [N.D. III, 38.] *Corinthum funditus evertit L. Mummius*, scribit idem Paterc. lib. priore [c. 13.] et Florus lib. 52. epit.

3. Vel Baccho Thebas] Bacchi mater Semele, patria Thebae. Semele enim Thebana fuit. et Pentheus Rex Thebarum ab Agava, Inone, Antinoa, ceterisque mulieribus Thebanis Baccho sacrificantibus discerptus fuit, qua de re alibi dicemus. Ephippus autem lib. de Alexandri et Ephestionis sepultura (ut scribit Athen. lib. 10. [c. 11.]) mortem Alexandri irae Bacchi assignat. iniquo enim animo Bacchus tulerat, Thebas patriam suam ab illo esse oppugnatas, atque eversas. Ephippi verba sunt haec, *ὁδ' Ἀλέξανδρος ἐκ τούτου νοσήσας ἀπέθανε τοῦ Διονύσου μηνύσαντος αὐτῷ, διότι τὴν πατρίδα αὐτοῦ τὰς Θήβας ἐπολιόρκησε.*

3. vel Apolline Delphos Insigneis] nam et fuit Delphis nobile Apollinis oraculum, et Apollo Delphicus a poëtis nominari solet, et Horat. Delphicam laurum dixit Od. xxx. lib. 3. [15.] et Delphos sortilegos lib. de Arte poëtica. [219.]

4. aut Thessala Tempe] *Tempe* communi et generali appellatione nemora significant: proprie autem loca sunt inter Ossam et Olympum interiecta, amoenissima, quae appellantur Thessalica *τέμπη*. (De quibus l. Aelian. *ποικίλης ἱστορίας* lib. 3. princip.) [Ex edit. post.]

5. Sunt quibus unum opus est] sunt qui in hoc uno sunt occupati, ut Athenas carminibus suis nobilitent.

5. PALLADIS URBEM] id est Athenas, quod cur ita sit, docet interpres Pindari ad εἰδ. ζ'. Olymp. [48.] his verbis: Iovis capite, qua parte gravidus erat et parturiebat, a Vulcano secto ac diviso, Minervaque ex eo edita, praemonuit Sol Rhodios, ut primi omnium ei sacra facerent, quod esset necessarium et fatale, illam apud eos habitare, domiciliumque suum collocare, a quibus ei primis sacrificatum esset. Cum igitur Rhodii in arcem, ut Minervae sacrificarent, ascendissent, fugit eos cum ceteris rebus ad sacra comparatis ac necessariis ignem capere. Ita sine igni sacra fecerunt. Athenienses autem, qui primi igni adhibito sacrificassent, digni sunt habiti, in quorum urbe Minerva habitaret. vide Pindarum εἰδ. ζ'. ὀλυμπ. et interpr. Quidam libri veteres habent, *Palladis arceis.*

5. INTACTAE] virginis. Virg. Aen. 1. [345.] *Cui pater intactam dederat.*

7. ET UNDIQUE DECERPTAE FRONDI PRAEPONERE] id est, et omnibus omnium locorum et terrarum frondibus olivam anteponere. Est autem oliva Palladis propria, quod cur ita sit, docet interpres Homeri his verbis: Dicuntur olim Neptunus et Minervae diu inter se de Attica decertasse et contendisse. Neptunus tandem (haec enim controversiae finiendae ratio ab utroque probata est) in arce Atticae, terra tridente pulsata, fluctum marinum excitavit: Minerva vero e terra olivam extulit. Cecrops iudex utrique datus Atticam Minervae adiudicavit, cum diceret mare multis aliis in locis esse, olivam autem Athenarum esse propriam. Hic locus erat ita scriptus in omnibus codicibus calamo exaratis, *Undique decerptam fronti praeponere olivam*: in vulgatis autem fere omnibus sic legitur, *undique decerptae frondi praeponere olivam*: ut, si forte haec lectio minus probetur hominibus, non possim argui libros veteres corrupisse, sed vulgatos secutus esse. hoc tantum. sic igitur habent membranae veteres, *undique decerptam fronti praeponere olivam.* Atque hanc lectionem tuetur et retinet Turnebus lib. XI. et XIX. Adversar. et ita explicat: ex omni loco et materia et argumento veluti colligere oleagineum termitem et ex eo coronam nectere: quod est ubique et in omni argumento de Athenis et olea Minervae narrare: cuius felici festaque fronde homines coronantur. Sed ego a Turnebo dissentio. Nam primum sententia ipsa hanc lectionem refellit: deinde poëtae, opinor, non oleaginas, sed ederaceas coronas suis capitibus imponebant: sup. Od. I. [29.] *Me doctarum ederae praemia frontium* etc. et epist. 3. lib. 1. [25.] *Prima feres ederae victricis praemia.* Aut si etiam ex oliva coronam sibi imponebant: ut apud Papin. *Huc gemini vates sanctam canentis olivae Fronde comam et niveis ornati tempora vittis:* et si coronas ederaceas ii soli merebantur, qui vicerant, ut ego fateor: nihil tamen oleagina corona frons evincta atque ornata pertinet ad id, quod sentit Horatius. Nam non continuo qui coronam ex oliva concinnatam capiti suo imposuerunt, Minervam aut urbem Minervae laudant, neque eius ipsius coronae ornatu Palladis urbem laudare intelliguntur. quod Horatius velle dicere videtur. Praeterea quis mortalium sic umquam locutus est, *praeponere olivam fronti*, pro eo, quod est, frontem olea coronare seu ornare? Postremo quod paullo ante significavi,

cum hoc sentiat Horatius, nonnullos esse, qui toti sunt occupati in laudandis Athenis, urbe Palladis, nonne aptius cohaeret hoc statim subiectum, *et in oliva omnibus frondibus anteponenda*, quam illud, *et in colligendo oleagino termite ex omni argumento et ex eo corona nectenda?* verumtamen si quis scripturam antiquam pluris faciet et hanc damnabit, non equidem reclamabo.

8. PLURIMUS IN] id est, plurimi dum Iunoni gratificari et honorem habere volunt, Argos dicunt esse magnis et latis spatiis explicatum, et ita ad equorum cursum aptum. Nam Graeci poëtae Ἄργος ἵππειον nominant: ut Eurip. in Iphig. in Tauris, [683.] ὅταν ἐς Ἑλλάδ', ἵππειον τ' Ἄργος μόλῃς, [Suppl. 363.] et ἱππόβοτον, Homer. Ἰλιάδ. γ'. [74, β', 287.] Ἄργος ἐς ἱππόβοτον. et Theocr. εἰδ. κδ'. [129.] ἐπεὶ μάλα πολλὰ θοῶν ἐξήρατ' ἀγώνων Ἄργει ἐν ἱπποβότῳ κειμήλια. Iam Ἰλιάδ. δ'. [52.] Iuno ait, sibi treis urbeis esse carissimas: Argos, Spartam, Mycenas. Ἄργος τε, Σπάρτη τε, καὶ εὐρυάγεια Μυκήνη. et Pindarus, νεμ. εἰδ. ι'. [v. 3.] Ἄργος Ἥρας δῶμα θεοπρεπὲς appellat, id est, domum Iunonis decoram et dea dignam.

9. DITEISQUE MYCENAS] expressit Graecum epithetum πολυχρύσους, quod ascribit Mycenis Sophocles in Electra, [9.] φάσκειν Μυκήνας τὰς πολυχρύσους ὁρᾶν.

10. ME NEC TAM PATIENS LACEDAEMON] Homeri interpres, ut hoc quasi praeteriens annotem, scribit agrum Lacedaemonium Lacedaemona appellari: Spartam urbem: nonnullos autem esse, qui ipsius urbis partem Lacedaemona, partem Spartam nominent. Iam quod Horatius *patientem* vocat, id ad publicam puerorum institutionem referendum est, quae tota erat posita in patientiae disciplina. Plutarchus in Lucullo hac de re sic scribit, γράμματα μὲν ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον. ἡ δ' ἄλλη πᾶσα παιδεία πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερεῖν πονοῦντα, καὶ νικᾶν μαχόμενον. id est, litteras quidem utilitatis causa discebant: alia vero tota institutio eo referebatur, bene ut quisque pareret, et ut laborem perferre fortiter et pugnans vincere posset. Et M. Tul. Tuscul. 2. [14, 34.] *Spartae vero pueri ad aram sic verberibus accipiuntur, ut multus e visceribus sanguis exeat, nonnumquam etiam, ut cum ibi essem audiebam, ad necem: quorum non modo nemo exclamavit umquam, sed ne ingemuit quidem.* quod item narrat Plutarchus loco supra commemorato: τῶν ἐφήβων πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας ἑωράκαμεν ἀποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς. id est, multos ephebos in ara Dianae Orthiae vidimus plagis morienteis. (Licet etiam hoc referre ad institutorum Lacedaemoniorum severitatem victusque duritiem et totius vitae labores. Ex quo Alcibiades dicere solebat, non esse mirum, Lacedaemonios libenter pugnantes mortem oppetere. Aerumnas enim et molestias sibi a legibus impositas fugientes vitam laboriosam cum morte commutare et depecisci. Aelian. l. XIII. Aemil. Probus in Alcibiade eundem apud Lacedaemonios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, sic duritie se dedisse, ut parsimoniae victus atque cultus omneis Lacedaemonios vinceret.) [Ex edit. post.]

11. LARISSAE] Larissam Thessalicam designat, quam condidit

Acrisius, a Larissa Pelasgi urbe nominatam, ut ait Hellanicus. sunt enim Larissae tres, ut docet interpres Apollonii lib. 1.

11. PERCUSSIT] sic legendum, non *perculsit*, ut habent vulgati et nonnulli scripti cod., quod verbum ne Latinum quidem est. nam a verbo *percello* praeteritum unum est *perculi*. hanc scripturam confirmant cod. Iannot. Faër. Ursini, duo Vaticani, Tornes. *percussit* autem idem valet, quod permovit, affecit. Cicer. ad Attic. lib. 4. [8.] *Audivi ex Gavio hoc Firmano, Romae esse hominem et fuisse assiduum. percussit animum, dices, tantulane causa?* sic Terent. Andr. [I, 1, 98.] *Percussit illico animum.*

11. OPIMAE] Larissam opimam nominavit Homerum secutus, qui [ἐριβώλακα Il. α΄. 155. β΄. 841.] Φθίην ἐρίβωλον vocat, ἰλιάδ. ι΄. [363.] ἤματι κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἱκοίμην. Ita idem Horat. infra eod. lib. Od. XXXI. [4.] *Sardiniam opimam.*

13. ANIO] Anienem fluvium sic describit Dionys. Halic. lib. quinto, [p. 305.] Οὐαλέριος δὲ ἐγγὺς τῶν πολεμίων παρὰ ποταμὸν Ἀνίηνα, ὅς ἐκ πόλεως μὲν Τιβύρων καθ᾽ ὑψηλοῦ πολὺ ἐκχεῖται σκοπέλου, φέρεται δὲ διὰ τῶν Σαβίνων καὶ Ῥωμαίων πεδιάδος ὁρίζων τὴν ἑκατέρων χώραν. συνάπτει δὲ τὸ ῥεῦμα τῷ Τιβέρει ποταμῷ καλὸς μὲν ὀφθῆναι, γλυκὺς δὲ πίνεσθαι. id est, Valerius autem probe hosteis ad fluvium Anienem, qui ex urbe Tibure deorsum de celso scopulo multam aquam effundit, labitur autem per Sabinorum et Romanorum campum utrorumque regionem definiens. Influit autem hic fluvius in Tiberim aspectu quidem pulcher, potu autem iucundus.

12. ALBUNEAE RESONANTIS] de qua Virgil. Aen. 7. [83.] *Nemorum quae maxima sacro Fonte sonat* etc. fuit autem Albunea Nympha et Sybilla Italica, et ab ea fons et nemus appellatur.

13. TIBURNI LUCUS] recte admonet M. A. Muretus, legendum esse hoc loco *Tiburni* et ita excudendum curavimus: cum praesertim sic habeant nonnulli libri manuscr. et ita legendum quoque est Aen. 7. [671.] *Fratris Tiburni dictam cognomine gentem*: non *Tiburti*. Quod autem Adr. Turnebus *Tiburti* legi posse putat, fallitur. Nam primum Tiburis conditor dicebatur Tiburnus: deinde Tiburtinus non a Tiburto, sed a Tiburte, cuius rectus casus est *Tiburs*, formatur.

15. ALBUS UT OBSCURO etc.] albus Notus *Λευκόνοτος*. vide Arist. μετεωρ. β΄. Homerus quidem ἰλιάδ. λ΄. [306.] Notum ἀργεστὴν appellat, quae vox λευκὸν, id est, album valet. quamvis ταχὺν interdum significet. *Albus* autem, id est, αἰθρηγενέτης, quod est, serenitatis effector, clarus. Itaque hic opposuit album obscuro Horatius, non nomen, sed rem spectans: atque ita interpretatur Servius *claro* in versu illo Virgil. Georg. 1. [460.] *Et claro cernes siluas Aquilone moveri. Claro* (inquit) id est, *serenifico quia est et nubilus sicut omnes fere venti*: deinde producit testem hunc Horatii versum, his verbis, ut Horatius, *Albus ut obscuro deterg. nub. coelo* etc. Videtur autem Horatius totum hunc locum ex Pindaro expressisse, non servato tamen ordine et paucis quibusdam immutatis. sic Pindarus νεμ. εἰδ. ι΄. [immo Pyth. III, 183 sq.] Εἰ δὲ νόῳ τις ἔχει θνατῶν ἀλαθείας ὁδὸν, χρὴ πρὸς μακάρων τυγχάνοντα, εὖ πασχέμεν. ἄλλοτε δὲ ἀλλοῖαι πνοιαὶ ὑψιπετῶν ἀνέμων. id est, si quis mortalium veram vitae ratio-

nem ac viam instituit, debet ille iis bonis, quae a Diis immortalibus consecutus est, frui. alias enim alii flant venti. haec Pindari, si ordinem immutes, videbuntur cum Horatianis fere congruere. hoc modo Pindarus: Non semper iidem sunt ventorum flatus et ventis pluvialib. ac turbulentis succedunt alii, qui serenitatem et tranquillitatem afferunt. Horat. *Albus ut obscuro* etc. Pindarus: si quis mortalis veram vitae traducendae rationem animo comprehensam habet. Horat. *sapiens.* Pindarus: oportet eum, cum sinunt Dii immortales, bonis quaesitis frui et iucunde vivere, sibi denique bene facere. Hor. *finire memento Tristitiam vitaeque labores.* Atque haec quidem iccirco ita exposui et paene oculis subieci, ut intelligat adolescens, quemadmodum sint nobis imitandi interdum veteres poëtae et ceteri scriptores.

15. DETERGET] *detergit* quidem reperi scriptum in duobus libris calamo scriptis Don. et Faër. sed *deterget* tamen reposui, secutus lib. 2. Vaticanos et Ursini et Tornes. In eadem coniugatione hoc verbo usus est Satyr. 2. lib. 2. [24.] *Hoc potius, quam gallina tergere palatum.* sic Lucret. lib. 4. [250.] *Et quasi perterget pupillas, atque ita transit,* et paulo post. [254.] *Et nostros oculos perterget longior aura.*

16. NEQUE PARTURIT IMBREIS PERP.] tralatio a mulieribus gravidis ad ventum pluvium seu nubeis pluvia gravidas. alia tralatio est epistola ad Pisonem, [139.] *Parturiunt montes: nascetur ridiculus mus.*

19. MOLLI MERO] Virgil. Georg. 1. [341.] *Tunc agni pingues, tunc sunt mollissima vina.* Sic Graeci vinum, quod ad potum maturum est, quodque gratum et mitem saporem aetate collegit, *μαλακὸν* appellant.

19. SEU TE FULGENTIA SIGNIS] sive militiae, sive domi tuae eris. de signis militaribus dicemus fortasse alibi nonnulla.

21. TEUCER SALAMINA PATREMQUE] Teucer et Aiax Telamonius fratres fuerunt *ὁμοπάτριοι*, sed non ex eadem matre. Nam Teucer ex Hesiona Laomedontis filia, Priami sorore captiva, susceptus est: Aiax autem ex Periboea. iam Telamon et Peleus Aeaci et Endeïdos filii, Phoco Psamathi filio interfecto, Aegina profugere coacti sunt, illeque Salamina, hic in Thessaliam se contulit. Teucer igitur Troia eversa cum in patriam reversus patri in suspicionem de Aiacis morte venisset, a patris conspectu sese longe removit, atque in Cyprum profectus est, ubi alteram Salamina condidit eiusdem nominis atque illam priorem in Attica sitam. quod et Isocrates narrat in oratione ad Euagor. [p. 192. ed. Steph.] his verbis, *Τεῦκρος ἐπειδὴ Τροΐαν ξυνεξεῖλεν, ἀφικόμενος εἰς Κύπρον, Σαλαμῖνά τε κατῴκισεν ὁμώνυμον ποιήσας τῆς πρότερον αὐτῷ πατρίδος οὔσης* etc. M. Tullius 2. de oratore [46, 193.] profert aliquot Pacuvii versus de hac Telamonis falsa in Teucrum suspicione, seu ira, quod fratris mortem ultus non esset, *Segregare abs te ausus, aut sine illo Salamina ingredi? Neque paternum aspectum es veritus? quem aetate exacta indigum Liberum lacerasti, orbasti, extinxsti, neque fratris necis, Neque gnati eius parvi, qui tibi in tutelam est traditus?* etc. hac eadem de re C. Velleius Paterculus lib. [1, 1, 1.] quem locum quamvis proferat Muretus, ascribam tamen.

Teucer non receptus a patre Telamone ob segnitiem non vindicatae fratris iniuriae Cyprum appulsus cognominem patriae suae Salamina constituit.

22. CUM FUGERET] plus est, quam si dixisset, *cum relinqueret*: id quod notat Servius ad illud Virgil. Tityro, [Ecl. I, 4.] *Nos patriam fugimus.*

23. POPULEA CORONA] Hercules devicto Cerbero populum arborem ex Acheronte secum detulit, frondibusque populeis coronatus laetitiam, quam ex tot victoriis ceperat, declaravit. Itaque quam λεύκην Graeci vulgo nominant, Homerus ἰλιάδ. ν'. [389.] ἀχερωΐδα ab Acheronte appellat. Exemplo Herculis omnes in certamine aliquo cum laude et gloria versati, victoriamque consecuti, populi fronde coronabantur. Theoc. εἰδ. β'. [121.] κρατὶ δ' ἔχων λεύκαν Ἡρακλέος ἱερὸν ἔρνος. quo loco interpres scribit, populum sacram esse Herculi, propterea quod quam plurimis laboribus perfunctus erat et quam plurima certamina obierat et profligarat. Virg. Aeneid. 8. [276 sq.] *Dixerat: Herculea bicolor cum populus umbra Velavitque comas, foliisque innexa pependit.* Pausanias scribit in Eliacis, [v, 14, 2.] populum apud Acherontem fluvium in Thesprotia ab Hercule esse repertam, atque ob eam causam ab Homero Acheroïda appellatam. Pausaniae verba sunt haec altius repetita: *Τῆς δὲ λεύκης μόνης τοῖς ξύλοις ἐς τοῦ Διὸς τὰς θυσίας καὶ ἀπ' οὐδενὸς δένδρου τῶν ἄλλων, οἱ Ἠλεῖοι χρῆσθαι νομίζουσι, κατ' ἄλλο μὲν οὐδὲν προτιμῶντες, ἐμοὶ δοκεῖν, τὴν λεύκην: ὅτι δὲ Ἡρακλῆς ἐκόμισεν αὐτὴν ἐς Ἕλληνας ἐκ τῆς Θεσπρωτίδος χώρας. καί μοι καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρακλῆς ἐφαίνετο, ἡνίκα τῷ Διῒ ἔθυεν ἐν Ὀλυμπίᾳ, τῶν ἱερείων τὰ μηρία ἐπὶ λεύκης καῦσαι ξύλων. τὴν δὲ λεύκην ὁ Ἡρακλῆς πεφυκυῖαν περὶ τὸν Ἀχέροντα εὕρετο ἐν Θεσπρωτίᾳ ποταμὸν, καὶ τοῦδ' ἕνεκα φασὶν αὐτὴν ἀχερωΐδα ὑπὸ Ὁμήρου καλεῖσθαι.* id est, Solius autem populi lignis ad sacrificia Iovis et nullius alius arboris Elei uti in more positum habent, nullam aliam ob causam, mea quidem sententia, populum ceteris arboribus anteponentes, nisi quod Hercules eam ex Thesprotide regione ad Graecos deportavit. Quin etiam ipse Hercules cum Olympiae Iovi sacrificabat, victimarum coxas lignis populeis cremasse mihi videbatur. Populum autem natam circum Acheronta fluvium reperit in Thesprotia. Atque ob hanc causam aiunt eam Acheroidam ab Homero appellari. Iam de hoc loquendi genere, *caput* seu *tempora corona vincire*, diximus ad Od. IV. huius libri, [v. 9.] ibidem, *nitidum caput impedire myrto.* Quidam existimant iccirco dici hic ab Horatio Teucrum capiti coronam populeam potius, quam ex alia arbore imposuisse, quod Bacchi sacerdotes et Bacchanteis hac fronde uti consueverint: ex quo Demosth. de corona, [c. 79. p. 436. ed. Harles.] τοὺς ἐστεφανωμένους τῷ μαράθρῳ καὶ τῇ λεύκῃ. ubi grammatici notant, *ἐστεφανοῦντο οἱ τὰ Βακχικὰ τελούμενοι τῇ λεύκῃ διὰ τὸ χθόνιον μὲν εἶναι τὸ φυτόν· χθόνιον δὲ καὶ τὸν τῆς Περσεφόνης Διόνυσον· τὴν δὲ λεύκην πεφυκέναι φασὶ πρὸς τῷ Ἀχέροντι· ὅθεν καὶ ἀχερωΐδα καλεῖσθαι ὑπὸ Ὁμήρου.* id est, coronabantur populo ii, qui sacris Bacchi initiabantur, propterea quod et haec arbor inferna est, et Dionysius Proserpinae filius infernus ac terrestris. Populum autem natam

esse dicunt ad fluvium Acherontem: unde et Acheroidem ab Homero nominari.

27. Et auspice Teucro] id est, auctore, hortatore, ductum ab auspiciorum more: nihil enim publice Romae gerebatur, nisi auspicato. Erat autem magistratuum auspicari et consulere auspicia, eorumdemque obnuntiare. sic locutus est epist. 3. lib. 1. [13.] *fidibusne Latinis Thebanos aptare modos studet auspice Musa?* contra epist. [1, 85.] *cui si vitiosa libido Fecerit auspicium.*, proprie posuit Od. xxvii. lib. 3. [8.] *ego cui timebo Providus auspex?* et M. Tullius in Cluentiana, [5, 14.] *nullis auspicibus, funestis ominibus omnium.* eodem pertinet locus Od. xiv. lib. 4. [16 sq.] *immaneisque Rhoetos Auspiciis pepulit secundis.* et Od. vi. lib. 3. [9 sq.] *Iam bis Monaesis et Pacori manus Non auspicatos contudit impetus nostros.* et epist. ad August. lib. [Ep. ii, 1, 254.] *tuisque Auspiciis totum confecta duella per orbem.* Quidam per *auspicem* Teucrum Apollinem significari volunt. Sed facilius hoc obtinerent, si *auspice Teucri* legeretur: quam scripturam reperi in duobus libris manu scriptis. Hac de re tota iudicet lector, ego interea receptam tueor.

28. Certus enim promisit] de hoc Apollinis oraculo sibi edito sic loquitur Teucer ipse apud Eurip. in Helena, [146 sqq.] ὅπῃ νεὼς στείλαιμ' ἂν οὔριον πτερὸν, Εἰς γῆν ἐναλίαν Κύπρον, οὗ μ' ἐθέσπισεν Οἰκεῖν Ἀπόλλων ὄνομα νησιωτικὸν Σαλαμῖνα θέμενον τῆς ἐκεῖ χάριν πάτρας. *certum* autem accipe non cuius oracula apertam et simplicem sententiam habeant, (λοξίας enim propter obscuritatem et ambiguitatem dicebatur) sed verum, minimeque mentientem. Nam, ut est apud Pacuvium in Perib. *Flexa, non falsa, autumare dictio Delphis solet.*

29. Ambiguam tellure nova] id est, fore nobis alteram Salamina in Cypro, quae cum illa priore, quae est in Attica, comparari possit.

30. O fortes, peioraque passi] sumtum ex Homero ὀδυσσ. μ'. [208 sqq.] ὦ φίλοι, οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν· Οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπι κακὸν, ἢ ὅτε Κύκλωψ Εἴλει ἐνὶ σπέϊ γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι. quem quidem Homeri locum uberius atque ornatius expressit Virg. Aeneid. 1. [198 sq.] *O socii, neque enim ignari sumus ante malorum, O passi graviora* etc.

31. Nunc vino pellite curas] tale illud est Od. xi. lib. 2. [17 sq.] *dissipat Evius Curas edaceis.* et ix. epod. [37 sq.] *Curam metumque Caesaris rerum iuvat Dulci Lyaeo solvere.* sic Anacreon, [iv, fin.] Σκεδάσαι θέλω μερίμνας, volo dissipare curas. idem, [xxiv, init.] Ὅταν πίνω τὸν οἶνον, Εὕδουσιν αἱ μέριμναι, bibente me Falernum, Curae anxiae quiescunt. idem [xxxix, init.] ὅτ' ἐγὼ πίω τὸν οἶνον, Ἀπορίπτονται μέριμναι. Latices ubi Lyaeos bibo, curae abiguntur atrae. et Theognis, [1053 sq. Welck. 883 sq. Br.] Τοῦ πίνων ἀπὸ μὲν χαλεπὰς σκεδάσεις μελεδῶνας, Θωρηχθεὶς δ' ἔσεαι πολλὸν ἐλαφρότερος. id est, Vina bibens atras pelles e pectore curas: Et madidus Baccho rite levabis onus. Iterum Horat. epist. ad Vall. lib. 1. [15, 18.] *generosum et lene requiro, Quod curas abigat.*

32. Cras ingens iterabimus aequor.] vel id mare, quod in patriam redeuntes permensi sumus, iterum peragrabimus, patriam patremque fugientes: vel simpliciter iterum navigabimus. sic Od. xxxiv. huius lib. [4 sq.] *atque iterare Cogor relictos:* i. repetere cursus relictos. aliter hoc verbo utitur Od. xix. lib. 2. [11 sq.] *atque truncis Lapsa cavis iterare mella*: id est, iterum atque iterum canere, seu dicere. Od. xii. epod. [21 sq.] *Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae Cui properabantur?* per *vellera iterata muricibus* δίβαφα significat, purpureas vesteis bis tinctas. Od. iii. lib. 3. [61 sq.] *Troiae renascens alite Lugubri Fortuna tristi clade iterabitur.* id est, iterum expugnabitur, ac delebitur. epist. ad Loll. lib. 1. [18, 11.] *Sic iterat voces, sic verba cadentia tollit.* Cic. ad Att. lib. 14. [ep. 15.] ex quodam poëta, *itera dum eadem istaec mihi.* et Tuscul. 2. [19, 44.] *itera dum eadem istaec mihi. non enim intelligo.*

AD LYDIAM. ODE VIII.

Obscure iuvenem quendam, quem Sybarin vocat, ut amore perditum et voluptatibus colliquefactum notat.

2. Amando] dum ab eo amaris: sic Virg. [Georg. iii, 215.] *uritque videndo Faemina:* id est, dum videtur, vel dum te amat.

3. 4. Cur Apricum Oderit campum] cur oderit campum Martium, non quod pulverem laboremve ferre non possit, neque propter ullam animi aut corporis mollitiem, cum sit horum patientissimus: sed propter tui amorem, quo misere torquetur.

5. 6. Cur neque militaris Inter aequaleis] cur Sybaris neque inter aequaleis equitet militaris, id est, militarem in morem, vel ut hominem militarem decet, vel cum sit militaris, vel qui militaris esset, si equitaret. et hoc postremo modo saepe loquitur Horat. ut Satyr. 6. lib. 2. [8.] *Si veneror stultus nihil horum*, id est, si nihil horum a Diis precor, quod si facerem, stultus essem. quo de genere dicemus ad Od. xxviii. huius libri et ad oct. tertii. *militaris* autem est militiae idoneus, in re militari exercitatus. Salust. coniur. Catilin. de M. Petreio, [39, 6.] *homo militaris, quod amplius* xxx. *annis tribunus, aut praefectus* etc. *fuerat, pleros que ipsos, factaque eorum fortia noverat.* T. Livius lib. 35. annalium, *Nihil ea res animum militaris viri et multos experti casus imminuit.*

6. Gallica nec lupatis etc.] nec ora equorum Gallicorum, seu equos ipsos Gallicos moderetur et regat frenis lupinorum dentium in morem asperis, atque inaequalibus: cur non flectat equos Gallicanos in campo Martio. Lupati freni, quibus equi ferociores coercentur, a lupinorum dentium similitudine, seu a lupo, instrumento ferreo, unco et tortuoso instar dentium lupinorum, quod pro lupato freno usurpatur. Ovid. [Tr. iv, 6, 4.] *Duros accipit ore lupos.* unde equi praeferoces et ad tractandum difficiles λυκοσπάδες a Graecis nominantur. Extat Plutarchi disputatio διὰ τί τοὺς λυκοσπάδας ἵππους θυμοειδεῖς εἶναι λέγουσι. lib. 1. συμποσ. Virgil. Georgic. libro 3. [208.]

et duris parere lupatis. Graeci poëtae lupos a dentium asperitate καρχαρόδοντας appellant. Oppian. lib. 1. de piscib. καὶ ἔνδοθι κάρχαρον ἕρκος.

7. TEMPERET] moderetur, coerceat, regat. Od. XII. huius libri, [15.] *variisque mundum Temperat horis.* Od. IV. lib. 3. [45.] *Qui terram inertem, qui mare temperat.* id est, regit, moderatur. sic Satyr. 5. lib. 2. [70 sq.] *mulier si forte dolosa, Libertusve senem delirum temperet.* epist. 2. lib. 2. [187.] *Scit Genius, natale comes qui temperat astrum.* Od. XVI. epod. [56.] *Utrumque rege temperante caelitum.* et fortasse Od. III. lib. 4. [17 sq.] *O testudinis aureae, Dulcem quae strepitum Pieri temperas.* alias pro verbo abstinendi. ut Od. XXIV. lic. 3. [17 sq.] *Illic matre carentibus Privignis mulier temperat innocens.* quemadmodum et Virgil. Georg. 1. [360.] *Iam sibi tum curvis male temperat unda carinis.* alias pro eo, quod est ad mediocritatem quandam redigere. ut Od. XIX. lib. 3. [16.] *quis aquam temperet ignibus?* et epist. ad Maecenat. tertia lib. 1. [19, 28.] *Temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho.* aliter Od. XX. huius lib. [11.] *mea nec Falernae Temperant vites, neque Formiani Pocula colles.* et Od. XVII. epod. [80.] *Desiderique temperare poculum.*

8. CUR TIMET FLAVUM TIBERIM TANGERE?] cur a natando et a decursione seu denatatione Tiberina abhorret? sic Od. VII. lib. 3. [25 sqq.] utrumque coniunxit, equitationem in campo Martio et decursionem Tiberinam. *Quamvis non alius Flectere equum sciens Aeque conspicitur gramine Martio: Nec quisquam citus aeque Tusco denatat alveo.*

9. CUR OLIVUM etc.] cur luctari desiit? cur luctam horret? cur palaestram fugit mortis instar? Luctaturi oleo ungebantur. iccirco palaestras Graeci λιπαρὰς nominant, id est, pingueis et veluti oleo nitenteis. Et Battus ille apud Theocritum, cum dixisset ei Corydon, Aegonem una cum Milone ad Alpheum, id est, ad certamina Olympica esse profectum, quaerit ex eo deridens, quando ille oleum oculis viderit, significans illum numquam luctatum esse, quippe qui numquam oleo unctus sit. sic Theoc. εἰδ. δ'. [7.] καὶ πόκα τῆνος ἔλαιον ἐν ὀφθαλμοῖσιν ὀπώπῃ. Marcus Tullius autem lib. accus. IV. scribit, cum a senatu arcessitus in curiam Syracusanam iccirco se antea non venisse dixisset, quod Syracusanos amicos esse Verri suspicaretur, neque se ausum esse postulare, ut quicquam contra Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam C. Verris statuam videret (fuerat autem haec statua ex Heraclii bonis posita, quorum bonorum possessionem palaestrae Syracusanorum Verres contra omnia iura tradiderat) maximo gemitu facto, aspectu et commemoratione statuae, sibi responsum esse: ex Heraclii hereditate, quam palaestritis concessisset, multo maximam partem Verrem abstulisse, neque postulandum fuisse, ut ille palaestritas diligeret, qui etiam inventorem olei sustulisset. Catull. de Berecinthia et Attide, [c. 63, 64.] *Ego gymnasi fui flos, ego eram decus olei.*

11. SAEPE DISCO] Satyr. 2. lib. 2. [13.] *Seu te discus agit, pete cedentem aëra disco.* Propert. lib. 3. [14, 10.] *Missile nunc disci pondus in orbe rotat.* Hom. ὀδυσσ. θ'. [129.] Δίσκῳ δ' αὖ πάντων

προφερέστατος ἦεν Ἐλατρεύς. Disco autem omnium praestantissimus erat Elatreus. Idem ὀδυσσ. δ'. [625 sqq.] Μνηστῆρες δὲ πάροιθεν Ὀδυσσῆος μεγάροιο Δίσκοισιν τέρποντο καὶ αἰγανέῃσιν ἱέντες Ἐν τυκτῷ δαπέδῳ. id est, Proci autem ante Ulyssis aedeis discis delectabantur et iaculis mittendis, in area ad eam rem facta. erat aut discus aeneus, aut ferreus, aut etiam lapideus, qui cum medius esset loro seu amento circumnexus, non modo viribus et lacertis, verum etiam arte quadam adhibita ita in sublime iaciebatur, ut intra certos fineis decideret. sic enim describit Eustath. Δίσκος ἐκ σιδήρου ἐγίνετο, ἢ ἐκ ξύλου, ἢ ἐκ χαλκοῦ· ἐκ λίθου δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἱμάντι περὶ τὸ μέσον ἐνειρμένῳ στρεφόμενος καὶ ἀφιέμενος. i. discus ex ferro fiebat, vel e ligno, vel ex aere: sed plerumque e lapide, qui loro circumnexus medius contorquebatur ac iaciebatur. Dictus est antem a verbo δίκειν, quod est βάλλειν, hoc est, iacere. Itaque ludus erat plane Graecus, et a Graecis ad Romanos manarat.

12. SAEPE TRANS FINEM IACULO etc.] saepe contorto et misso ultra finem constitutum, iaculo nobilitatus.

12. EXPEDITO] id est, expedite et validis lacertis emisso. de verbo *expediendi* vide annot. ad Oden XXII. huius libri.

14. FILIUM THETIDIS] Achillem. *marinae* autem, quia nymphae marinae. Itaque apud Homer. lib. α'. ἰλιάδ. [359.] ab Achille vocata et implorata exit e mari, ut crassus quidam et caliginosus halitus. sic autem Homerus, καρπαλίμως δ' ἀνέδυ πολιῆς ἁλὸς ἠΰτ' ὀμίχλη.

14. SUB LACRYMOSA TROIAE FUNERA] paullo ante eversionem Troiae. hanc fabulam sic narrat interpres Hom. ἰλιάδ. ί. et τ'. Thetis sciens, Achillem, si in Thessalia remaneret neque cum ceteris Graeciae principibus ad Troiam oppugnandam navigaret, sine gloria illum quidem, sed diu tamen victurum; sin una cum illis proficisceretur, vitam eius brevem, gloriam immortalem futuram: eum in thalamo quodam cum puellis et mulieribus apud Lycomeden collocarat in Scyro, una ex Cycladibus. oraculo autem edito, Troiam sine Achille capi non posse: missi sunt a Graecis Nestor, Phoenix, Ulysses ad Peleum, Achillis patrem, rogatum, ut Achillem dimitteret. Peleo autem Achillem domi esse negante, id quod erat, Scyrum profecti sunt. Ac suspicati et subodorati, cum virginibus Achillem educari, de Ulyssis sententia hinc arma, illinc quasillos et fusos et cetera huius generis ante ostium cubiculi, in quo erant puellae et Achilles, exposuerunt. Ita puellae quidem in calathos continuo impetum fecerunt: Achilles vero arma corripuit. quo facto est cognitus. haec interpres Homeri, ut dixi, et Eustathius ἰλιάδ. τ'. De praepositione *sub* hoc modo accepta dicemus ad Od. prox. [v. 19.] —

15. NE VIRILIS CULTUS IN CAEDEM etc.] ne vestitus virilis eum protraheret ad bellum Troianum, id est, ne virili vestitu agnosceretur et ita ad bellum Troianum proficisci cogeretur. *Virilis cultus* sunt recti casus numeri singul., et ita subintelligendum *eum*.

AD THALIARCHUM. ODE IX.

Hieme indulgendum voluptati.

1. VIDES UT ALTA] Expressit illos Alcaei versus, qui apud Athen. leguntur lib. 10. [p. 430. a.] *ὕει μὲν ὁ Ζεύς, ἐν δ' οὐρανῷ μέγας Χειμών, πεπάγασιν δ' ὑδάτων ῥοαί· Κάββαλλε τὸν χειμῶν' ἐπὶ μὲν τιθεὶς Πῦρ, ἐν δὲ κιρνὰς οἶνον ἀφειδέως.* id est, Pluit quidem Iupiter, in caelo autem magna est hiems seu tempestas: aquarum autem fluxiones concretae sunt. hiemem depelle igne iniecto, vinoque large infuso.

1. NIVE CANDIDUM] sic lib. 3. Od. xxv. [10.] *Hebrum prospiciens et nive candidam Thracen.* Quidam putant, haec ita esse coniungenda, *stet nive*, pro eo quod est, horreat vel plenum sit nive: quale est illud Virgil. lib. 12. Aeneid. [408.] *Iam pulvere caelum Stare videt.* sic et Caecil. Syracus. *hic amet: familiae fame pereant: ager autem stet sentibus.* et Sisenna, *Caelum caligine stat.*

2. SORACTE] mons est in Sabinis, vel, ut alii volunt, Faliscis, quod nomen fere hodie retinet. quanquam et a nonnullis mons Divi Silvestri nominatur: monte san Tresto. Virgil. Aeneid. 11. [785.] *Summe deum sancti custos Soractis Apollo.*

2. SUSTINEANT ONUS] proprie dixit *sustinere onus.*

3. 4. GELUQUE FLUMINA CONSTITERINT ACUTO] flumina nisi vehementi frigore conglaciarint, libere fluunt: vi frigoris autem quodam modo impedita et constricta insistunt. *gelu* autem *acutum* appellat, ut Pindarus *χιόνα ὀξεῖαν.* et Virg. [Georg. i, 93.] *penetrabile frigus*, quia et qui nivem tractant et qui a frigore offenduntur ac laeduntur, simili quodam modo afficiuntur atque ii, quos ferri acies pupugerit.

5. DISSOLVE FRIGUS] Alcaeus [ap. Athen. x, p. 430, a.] *κάββαλλε τὸν χειμῶνα.*

5. LIGNA SUPER FOCO etc.] haec respondent illis Alcaei *ἐπὶ μὲν τιθεὶς Πῦρ.* sic infra Od. xvii. lib. 3. *dum potes, aridum Compone lignum.*

6. LARGE] Alcaeus *ἀφειδέως.*

6. BENIGNIUS] liberalius, prolixius, largius. de nomine *benignus* vide, quae sunt annotata ad Od. xvii. huius libri [15 sq.] ad illum locum, *benigno cornu.* ubi complura ex hoc poëta et aliis bonis scriptoribus collegimus exempla.

7. DEPROME] *deprome diota*, pro, prome de diota, Horatio usitatiss. ut *deduxit corpore* epist. ad Loll. [i, 2, 48.] et Od. i. lib. 3. [39.] *Decedit aerata triremi*, et similia, de quibus alibi.

7. QUADRIMUM] vinum commendat vetustas, non item cantilenas. Nam quo quaeque recentior est, eo placet magis, inquit Pindarus. Horat. epist. ad Aug. lib. 2. [1, 34.] *Si meliora dies, ut vina poëmata reddit* etc. Alcaeus *ἔγχεε, κύρνα παλαιόν.* id est, infunde, misce vinum vetus.

8. DIOTA] amphora duarum aurium, id est, duarum ansarum: aureis enim *ὦτα* nominant Graeci. Est autem et *amphora* nomen Graecum. *ἀμφορεὺς* enim et *ἀμφιφορεὺς* appellatur, et ita a Graecis

Grammaticis explicatur ac describitur, ἀγγεῖον κεραμοῦν ἀμφοτέρωθεν φερόμενον, ὅ ἐστι δίωτον. id est, vas fictile, quod utrinque portatur, id est, duas ansas habens. Latini hoc vas *quadrantal* appellant, quod octo et quadraginta sextarios capit, ut docet Festus.

9. PERMITTE DIVIS] videtur hoc loco Deorum providentiam et procurationem rerum humanarum probare: non item Satyr. 6. lib. 1. [100.] *credat Iudaeus Apella, Non ego. namque Deos didici securum agere aevum.* quem versum a Lucretio mutuatus est lib. 5. et 6. ut ostendemus suo loco. Vult igitur hoc loco Horatius, dierum accessionem ad vitam superiorem, id est, vitae longitudinem hominibus a fortuna donari.

9. SIMUL] id est, simulatque, ut annotavimus ad Od. IV. [v. 17.]

10. STRAVERE VENTOS AEQUORE FERVIDO DEPROELIANTEIS] id est, posteaquam ventos inter se decertanteis in mari sedaverunt, domuerunt, compresserunt, ἐστόρεσαν, ἐκοίμησαν.

13. QUID SIT FUTURUM CRAS, FUGE] nam ut ait Od. VII. lib. 4. [17 sq.] *Quis scit, an adiiciant hodiernae tempora vitae Crastina Dii superi?* Cum igitur dies crastinus nihil ad nos pertineat, neque in nostra potestate situs sit, stultum est, quid eo die sit futurum, scire velle. sed hac de re vide, quae annotavimus ad Oden illam septimam. Iam Ode huius lib. IX. tota in hoc argumento occupata est.

14. QUEM FORS DIERUM] id est, quemcumque: tmesis, ut Od. XVI. [2.] *Quem criminosis cumque voles modum Pones iambis.* et XXVII. [14.] *Quae te cumque domat Venus, Non erubescendis adurit Ignibus.* et epist. 1. lib. 1. [15.] *Quo me cumque rapit tempestas* etc. et sup. Od. VII. [25.] *Quo nos cumque feret melior fortuna parente.* et Satyr. 5. lib. 2. [51.] *Qui testamentum tradet tibi cumque legendum.* Secutus sum autem hoc loco meliores codices, in his duos Vatic. Faër. Tornes., in quibus scriptum est *fors*, non *sors*. Iam vero *fors* idem quod fortuna, quam Graeci interdum δαίμονα appellant. vide annotat. ad Satyr. 1. lib. 1. [init.]

14. LUCRO APPONE] quisquis dies tibi ad vitam accesserit, eum tibi deputato esse in lucro, ut loquitur Ter. Sic M. Tullius epist lib. 9. ad Paetum, [ep. 17.] *quia de lucro prope iam quadriennium vivimus.*

16. SPERNE] aspernare, reiice.

17. DONEC VIRENTI CANITIES ABEST] sic Od. III. lib. 2. [15.] Q. Dellio suadet, ut hilariter vivat, animo obsequatur et voluptati operam det, *Dum res et aetas et sororum Fila trium patiuntur atra.* et Od. XIII. epod. [4 sq.] *dumque virent genua, Et decet, obducta solvatur fronte senectus.* et Od. XI. lib. 2. [13 sqq.] *Cur non sub alta vel platano vel hac Pinu iacentes sic temere, et rosa Canos odorati capillos, Dum licet, Assyriaque nardo Potamus uncti?* et Theognis [955 sqq. Welck. 967 sqq. Br.] Ἥβῃ τερπόμενος παίζω. δηρὸν γὰρ ἔνερθεν Γῆς ὀλέσας ψυχὴν κείσομαι, ὥστε λίθος, Ἄφθογγος. λείψω δ' ἐρατὸν φαὸς ἠελίοιο. id est, *Pubertate fruens ludo. nam multa iacebo Saecula sub terra, mortuus, exanimis, Voce carens instar saxi. tum tela diei Aspicere et solis lumina desiero.* Idem praeci-

piens omnibus mortalibus, ut, dum aetas integra est, iucunde vivant, suisque bonis utantur, fruantur: hanc rationem subiungit, quia neque iterum pubescere, neque reviviscere Dii immortales quenquam mortalem sinunt. Verba autem illius haec sunt, [621 sqq. Welck. 1007 sqq. Br.] Ξυνὸν δ' ἀνθρώποις ὑποθήσομαι, ὄφρα τις ἥβης Ἀγλαὸν ἄνθος ἔχων, καὶ φρεσὶν ἐσθλὰ νοῇ, Τῶν αὐτοῦ κτεανῶν εὖ πασχέμεν. οὐ γὰρ ἀνηβᾶν Δὶς πέλεται πρὸς θεῶν, οὐδὲ λύσις θανάτου θνητοῖς ἀνθρώποισι. Simile est hoc Tibulli: [I, 1, 69.] *Interea dum fata sinunt, iungamus amores. Iam veniet tenebris mors adoperta caput. Iam subrepet iners aetas, nec amare licebit, Dicere nec cano delicias capite.* sic Plautus Bacchid. [v, 2, 76 sqq.] *Non tibi venit in mentem, amabo, si, dum vivas, tibi bene facias: Iam, pol id quidem esse haud perlonginquum? neque si hoc hodie amiseris, Post in morte id eventurum esse umquam?* sic Lucret. lib. 3. [925 sqq.] *Hoc etiam faciunt, ubi discubuere, tenentque Pocula saepe homines, et inumbrant ora coronis: Ex animo ut dicant: brevis est hic fructus homullis: Iam fuerit, neque post umquam revocare licebit.* sic infra Od. XII. lib. 2. [26.] *Nigrorumque memor, dum licet, ignium* etc. et Satyr. 6. lib. 2. [96.] *Dum licet, in rebus iucundis vive beatus.*

17. 18. CANITIES MOROSA] difficilis et morosa senectus.

18. CAMPUS] Martius, ut sup. [I, 8, 4.] *cur apricum Oderit campum.*

19. SUB NOCTEM] vel paullo ante noctem, vel paullo post. Utrumque enim significat apud probatos auctores, sed illud frequentius. ut sup. Od. proxima [8, 14 sq.] *sub lacrymosa Troiae Funera.* et Od. XVIII. lib. 2. [17 sq.] *Tu secanda marmora Locas sub ipsum funus.* et Od. II. epod. [44.] *Lassi sub adventum viri.* et Satyr. 1. lib. 1. [10.] *Sub Galli cantum consultor ubi ostia pulsat.* et epist. ad Quinctium lib. 1. [16, 22.] *occultam febrem sub tempus edendi Dissimules.* et Satyr. 7. lib. 2. [33.] *iusserit ad se Maecenas serum sub lumina prima venire.* et epist. 2. lib. 2. [169.] *Sub noctem gelidam lignis calefactat aënum.* et Satyr. 7. lib. 2. [109 sq.] *an hic peccat, sub noctem qui puer uvam Furtiva mutat strigili?* et Virg. Georg. 1. [445 sq.] *Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese Diversi rumpent radii.* ibid. [67 sq.] *sub ipsum Arcturum tenui sat erit suspendere sulco.* iterum Horatius Satyr. 1. lib. 2. [9.] *Irriguumque mero sub noctem corpus habento.* Catull. de nuptiis Pelei et Thetidis [64, 271.] *Aurora exoriente vagi sub lumina Solis.* apud M. Tull. valet *paullo post,* lib. 10. epist. ad Plancum, [ad Divv. x, 16.] *sub litteras Lepidi statim recitatae sunt tuae.*

19. LENES SUSURRI] quales edi solent ab amantibus, dum submissa voce una colloquuntur, ne ab aliis exaudiantur. nonnulli ad susurros rei venereae referunt. sic Theocr. εἰδ. [κζ', 66 sq.] Ὣς οἱ μὲν χλοεροῖσιν ἰαινόμενοι μελέεσσιν, Ἀλλήλοις ψιθύριζον. id est, sic illi viridibus membris se oblectantes inter se susurrabant.

20. COMPOSITA REPETANTUR HORA.] tempore constituto iterum atque iterum usurpentur. T. Livius dixit *ad compositam horam* lib. 22. annalium, *Ad compositam cum iis horam excitatis puerorum custodibus profectus* etc.

21. Nunc et latentis proditor] solet nonnumquam puella sese in angulum aliquem abdere, non quod amantem aspernetur, sed ut partim eius amorem exerceat atque exacuat, partim maiorem et sibi et illi voluptatem pariat reperta. nam non ita diu quaesita statim se ipsa risu prodit. iccirco hunc risum *proditorem* appellat, id est, indicem puellae delitescentis. *repetatur* igitur, id est, iterum atque iterum usurpetur talis risus, repetatur etiam pignus e puellae lacertis dereptum, nempe armillae, vel e digito, nempe annulus, e digito (inquam) non admodum pertinaci: quia sibi facile patitur puella ab amante pignus eripi, neque sese praebet in eum nimis pugnacem, neque pervicacem. Profert hunc locum Servius ad illud Virgil. Palaem. [Ecl. III, 65.] *et se cupit ante videri.*

23. Dereptum] sic legendum, non ut antea, *direptum*. Est autem *deripere* de quovis loco rapere, sed maxime de superiore. Plaut. in Menaechmis, [III, 55.] *sed quis hic est, qui capillo me hinc de curru deripit?* et apud hunc Poët. Od. XXVIII. lib. 3. [7 sq.] *Parcis deripere horreo Cessantem Bibuli consulis amphoram.* et apud Virgil. lib. 1. [211.] Aeneid. *Tergora deripiunt costis.* et lib. 3. [267.] *tum littore funem Deripere, excussosque iubet laxare rudenteis.* et apud eundem lib. 2. [743.] *Dereptumque ab equo dextra complectitur hostem.* et M. Tull. in orat. pro Sylla in princip. [I, 2.] *ut ille, iudices, quantum de mea auctoritate deripuisset, tantum se de huius praesidiis deminuturum speravit* etc. ubi in codicibus vulgatis corrupte legitur *diripuisset*, cum *diripere* sit dilacerare ac discerpere: *deripere* autem de aliquo loco per vim movere et rapere, ut diximus. Idem lib. accus. 4. [Acc. II, l. IV, 50, 112.] *Ennae tu de manu Cereris victoriam deripere et deam deae detrahere conatus es?* ubi vulgati codices habent *diripere.*

24. Male pertinaci] parum pertinaciter retinenti. *male* alias pro valde, ut annotatum est ad illum locum, *et male laxus In pede calceus haeret*, Satyr. 3. lib. 1. quo loco tamen adverbium *male* cohaerere debet cum verbo *haeret*, ut dicemus suo loco.

IN MERCURIUM. ODE X.

1. Mercuri facunde] merito *facunde*: est enim orationis Deus. Et Hermes dicitur a Graecis, ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας, id est, ab elocutione, quo animi sensum eloquimur, interpretamur, exprimimus. Profert autem hunc locum Servius ad illum Virgil. Aeneid. 4. [558.] *Omnia Mercurio similis, vocemque* etc.

1. nepos Atlantis] Maia, Atlantis filia, Mercurii mater ex Iove. vulgatissimum illud praetereo de Atlante caelum totamque hanc mundi fabricam humeris sustinente. qua de re Homer. ὀδυσσ. α [52 sq.] Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅς τε θαλάσσης Πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς Μακράς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν. Plato in Phaedone extremo eos reprehendit, qui alium Atlantem mente

divina robustiorem ac valentiorem, magisque immortalem se reperturos existimant. haec Plato: ἀλλ' ἡγοῦνται τούτου ἄν ποτε Ἄτλαντα ἰσχυρώτερον, καὶ ἀθανατώτερον, καὶ μᾶλλον ἅπαντα συνέχοντα ἐξευρεῖν. M. Tullius poëtarum fabulas et famam secutus in oratione pro Sextio, [8, 19.] Pisonem false insectans, dicit, in eius oculo tantam inesse gravitatem, tantam frontis contractionem, ut illo supercilio resp. seu annus ille, quo consulatum gerebat, tanquam Atlante caelum, niti videatur. Dionys. Halicarnass. ῥωμαϊκ. ἀρχαιολ. α΄. [c. 61.] Atlantem primum Arcadiae Regem fuisse scribit. ᾤκει δὲ (inquit) περὶ τὸ λεγόμενον Καυκάσειον ὄρος. Iterum M. Tullius Tuscul. v. [3, 8.] ait, Atlantem caelum sustinere ideo traditum esse, quod rerum caelestium divina cognitio nomen eius ad errorem fabulae traduxisset. Ad hunc locum pertinent hi Virg. versus lib. 8. Aen. [138 sqq.] de Euandro, quos mihi indicavit vir doctiss. Germ. Valens, *Vobis Mercurius pater est, quem candida Naia Cyllene gelido Conceptum vertice fudit: Et Maiam (auditis si quicquam credimus) Atlas, idem Atlas generat, caeli qui sidera torquet.*

2. QUI FEROS CULTUS] M. Tullius lib. 1. de Inventione [2, 2 sq.] et 1. de Oratore ad Quinct. fratrem [8, 33.] scribit, nullam aliam vim, quam sermonem et eloquentiam, aut dispersos *homines* unum in locum congregare, atque a fera agrestique vita ad hunc humanum cultum civilemque vivendi morem deducere: aut iam constitutis civitatibus leges, iudicia, iura describere potuisse. Idem tamen in Sextiana hominum a feritate ad iustitiam atque mansuetudinem traductionem prudentiae consilioque paucorum assignat. Verum cum prudentia sine oratione in se ipsa vertatur, ut idem scribit alibi, neque ad alios vim suam explicare possit: intelligendum est, primorum illorum hominum consilium cum sermone et facundia coniunctum perfecisse, ut feritas illa e vita hominum tolleretur. Cum igitur oratione et eloquentia plurimum exculta sit hominum vita, iisque rebus maxime homines a feris differant, non immerito Mercurio, qui, propterea quod in eo praecipua vis eloquentiae fuerit, Deorum interpres esse fingitur, hunc mansuetiorem et civiliorem vitae cultum vult Horatius acceptum referri. in epistola autem ad Pison. de Arte poët. a poëtis et musicis haec tanta beneficia ad homines vult esse profecta. Non absurdum fortasse fuerit, huc ascribere, quod mihi indicavit Germ. Valens; seniores Mercurios ita fingi a veteribus esse solitos, sine manibus et pedibus, membris virilibus arrectis, cum significarent, senes a ceteris muneribus, quae corpore obeuntur, immuneis, eloquentia et prudentia et consilio reip. prodesse et civitatis commoda amplificare debere. Refert Plutarch. lib. εἰ δεῖ πρεσβύτην πολιτεύεσθαι. Verba Plutarchi sunt haec in extr., si quis forte desideret, Διὸ καὶ τῶν Ἑρμῶν τοὺς πρεσβυτέρους ἄχειρας μὲν καὶ ἄποδας, ἐντεταμένους δὲ τοῖς μορίοις δημιουργοῦσιν, αἰνιττόμενοι τῶν γερόντων ἐλάχιστα δεῖσθαι διὰ τοῦ σώματος ἐνεργούντων, ἐὰν τὸν λόγον ἐνεργὸν ὡς προσήκει καὶ γόνιμον ἔχωσι.

2. FEROS CULTUS] vivendi morem ferum, immanem, nullaque humanitate politum.

3. VOCE FORMASTI] oratione et eloquentia, unde λόγιος dictus:

seu (si quis malit) musica conformavisti atque expolivisti: sic utitur hoc verbo lib. 3. Od. xxiv. [52 sqq.] *et tenerae nimis Mentes asperioribus Formandae studiis.* et in epistola ad Pison. [108 sq.] *Format enim natura prius nos intus ad omnem Fortunarum habitum, iuvat aut impellit ad iram* etc. et ibid. [307.] *Unde parentur opes, quid alat formetque poëtam.* et epist ad August. [ii, 1, 128.] *Mox etiam pectus praeceptis format amicis.* Satyr. 4. lib. 1. [121.] *sic me Formabat puerum dictis.* pro eodem usurpatur verbum *fingere.* ut Od. vi. lib. 3. [22.] *et fingitur artibus Iam nunc et incestos amores De tenero meditatur ungui.*

3. CATUS] id est, sollers, callidus, consideratus, acutus. quo nomine Aelius Sextus appellatus est, ut declarat versus Ennii, qui extat apud M. Tull. lib. 1. Tuscul. [9, 18. cf. de Or. i, 45, 90.] *Egregie cordatus homo Catus Aeliu' Sextus.* Idem de Legib. 1. [16, 45.] *Quis igitur prudentem et (ut ita dicam) catum non ex ipsius habitu, sed ex aliqua vi externa iudicet?* Utitur et noster Horat. Od. xii. lib. 3. [10 sq.] *Catus idem per apertum fugienteis Agitato grege cervos iaculari.* et lib. 2. epist. ad Iul. Florum, [2, 39.] *Post haec ille catus, quantumvis rusticus, ibit* etc. Plaut. Mostell. [v, 2, 21. cf. Poen. i, 1, 3.] *Hercle mihi cavendum est: nimis orator clues catus.* idem in Menaechmis, [i, 2, 22.] *sic decet dari facete verba custodi cate.* Terent. Andria, [v, 2, 14.] *Nescio quis senex modo venit: ellum: confidens, catus.* Ennius, *Iam cata signa ferae sonitum dare voce parabant.* quem versum producit Varro lib. 6. [p. 90 ed. Bip.] de lingua Latina et interpretatur *cata*, acuta, aitque, verbum esse Sabinum: eo Catum Aelium Sextum esse nominatum: non (ut aiunt) sapientem, sed acutum: et *cata dicta* accipienda pro acutis.

3. 4. ET DECORAE MORE PALAESTRAE.] feram et agrestem hominum vitam expolivisti, non voce solum et oratione: verum etiam palaestra, eaque decora, venusta et artificiosa. itaque ἀγώνιος etiam dicitur.

6. DEORUM NUNTIUM] expressit Homericum epithetum διάκτορον, seu διάκτορα et κήρυκα. *nuntius* autem hoc loco significat eum, qui nuntiat. sic Od. vii. lib. 3. [9 sq.] *Atqui sollicitae nuntius hospitae Suspirare Chloën* etc. et Od. iv. lib. 4. [69.] *Karthagini iam non ego nuntios Mittam superbos.* quanquam potest dici, illo loco pro rebus, quae nuntiantur, poni. Cicero in orat. pro Murena, *repente eo accedat ipse nuntius suae calamitatis.* Idem in Vatinium, [15, 35.] *adeone tibi misera et prostrata resp. visa est, ut non nuntios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilii auctores, non ministros muneris provincialis senatus more maiorum deligere posset?* Lucret. lib. 4. [707 sq.] *Refrigescit enim cunctando plaga per auras, Nec calida ad sensus decurrit nuntia rerum.* sic enim legendum, non *decurrunt. nuntia* autem nomen est tanquam adiectivum, ut Grammatici appellant, quemadmodum in duobus subsequentibus exemplis ex eod. auctore, eod. lib. [1025 sq.] *Conveniunt simulacra foris e corpore quoque Nuntia praeclari vultus pulcrique coloris: Qui ciet irritans loca turgida semine multo. Nuntia praeclari vultu,* id est, quae nuntiant et perferunt vultum praeclarum. Idem lib. 6.

[75 sq.] *Nec de corpore quae sancto simulacra feruntur, In menteis hominum divinae nuntia formae, Suscipere haec animi tranquilla pace valebis.* falluntur igitur qui ex his locis et ex Tibulli versibus, quos mox proferam, ostendere conantur, *nuntium* in neutro genere usitatum esse pro re, quae nuntiatur. sic Tibull. eleg. 1. lib. 2. [25 sq.] *Eventura precor: viden ut felicibus extis Significet placidos nuntia fibra Deos?* Idem eleg. 4. lib. 3. [5 sq.] *Divi vera monent venturae nuntia sortis: Vera monent Tuscis exta probata viris.* quorum verborum ordo est, *exta nuntia sortis futurae vera monent.* sic Virgil. lib. 4. Aen. [188.] de fama, *Tam ficti pravique tenax, quam nuntia veri.* Idem 6. [456 sq.] *Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo Venerat extinctam.* quanquam in hoc postremo exemplo *nuntius* accipi potest pro re nuntiata. Propert. eleg. 4. lib. 3. [5 sq.] *Omnis enim debet sine vano nuntius esse, Maioremque metu debet habere fidem.* Usurpatur praeterea pro re nuntiata in eodem genere, non in neutro, cuius rei extant exempla similiter apud probatos linguae Latinae auctores. Virgil. Aeneid. 9. [692 sq.] *Turbantique viros perfertur nuntius, hostem Feruere caede nova.* Caesar lib. 1. de bello civili, [53.] *Multi ex Italia ad Cn. Pompeium proficiscebantur, alii ut principes talem nuntium attulisse, alii ne eventum belli exspectasse aut ex omnibus novissimi venisse viderentur.* M. Tull. pro Corn. Balbo, *nolite per Deos immortaleis, iudices, hunc illi acerbum nuntium velle deferri.* Idem ad Att. lib. 3. *Me et tuae litterae et quidam boni nuntii, non optimis tamen auctoribus, et exspectatio vestrarum litterarum, et quod tibi ita placuerat, adhuc Thessalonicae tenebant.* ibid. de Q. Fratre, *nuntii nobis tristes, nec varii venerant.* et Catull. ad Verann. [9, 5.] *Venisti? o mihi nuntii beati.* Idem de Arrio, [84, 10.] *Cum subito affertur nuntius horribilis.*

7. Callidum, quicquid placuit, iocoso Condere] *callidum condere* genus est loquendi a Graecis sumtum: de quo dicemus ad Oden oct. lib. 4. [8. ?] de huiusmodi autem Mercurii ingenio haec tradunt Graeci. Iupiter Maiae unius Atlantidum amore captus Iunone insciente cum illa concubuit. ea hoc concubitu gravida facta Mercurium in Cyllene Arcadiae monte peperit, incredibili furandi studio deditum, non aliam (ut aiunt illi) ob causam, quam quod Iupiter concubitum illum uxori suae furatus sit: quasi vero omnes Iovis amores et concubitus non sint furtivi et clandestini. Verum, ut redeam ad Graecorum fabulas, eo ingenio natus Mercurius et (quod hic ei laudi ascribit Horatius) boves Apollinis furto avertit, eidemque malum minanti etiam arcum subduxit, et, cum Maia mater cum sororibus suis lavaret, omnium vesteis clam sustulit, ita ut illae nudae relictae, quo se verterent, non haberent. sed Homeri et Pindari interpretes tradunt, Mercurium pro bobus Apollini subreptis lyram ei reposuisse. Itaque χέλυν, chelyn, dictam esse λύραν, quasi λύτραν, quod ea se redemerit. Iccirco Horatius Od. xxi. huius libri [11 sq.] Apollinis humerum fraterna lyra insignem dicit. Mercurius enim et Apollo fratres sunt ὁμοπάτριοι.

11. Viduus pharetra Risit Apollo.] id est, dum te voce territat, tibique malum minatur Apollo, nisi boves redderes,

sentit continuo, te sibi pharetram quoque furtim ademisse. Quibus rebus cognitis, ridendum sibi, non te graviore aliqua poena dignum esse existimavit. Hanc fabulam sic depingit Philostratus *εἰκόνων* lib. 1. [26.] *Ἔτ' αὐτῶν ἀντιλεγόντων ἀλλήλοις, ὁ Ἑρμῆς ἵσταται κατόπιν τοῦ Ἀπόλλωνος· καὶ κούφως ἐπιπηδήσας τοῖς μεταφρένοις, ἀψοφητὶ λύει τὰ τόξα, καὶ συλῶν μὲν διέλαθεν· οὐ μὴν ἠγνοήθη σεσυληκώς. ἐνταῦθα ἡ σοφία τοῦ ζωγράφου. Διαχεῖ γὰρ τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ ποιεῖ χαίροντα. μεμέτρηται δὲ ὁ γέλως, οἷος ἐφιζάνειν τῷ προσώπῳ θυμὸν ἐκνικώσης ἡδονῆς.* id est, Cum adhuc inter se verbis concertarent Maia et Apollo, qui apud eam quaestus erat, Mercurium boves eas, quibus maxime delectabatur, sibi per dolum amovisse atque abegisse, et in speluncam quandam deiecisse: Mercurius stans a tergo Apollinis, cum admodum leviter in eius humeros insiliisset, sine ullo strepitu arcum et phaeretram solutam ei ita ademit, ut ille non animadverteret neque sentiret. Neque tamen postea dubitavit Apollo, quin ille arcum sibi et pharetram sustulisset. Atque hic elucet pictoris artificium. Risu enim diffundit Apollinem, eumque efficit gaudentem. moderatus autem risus est et eiusmodi duntaxat, ut eius vestigia in vultu insideant, iracundiam voluptate superante.

11. VIDUUS PHARETRA] spoliatus pharetra. hoc nomine utitur M. Tull. in iis, quae de Aeschylo vertit 2 Tuscul. [10, 25.] *sic me ipse viduus pesteis excipio anxias.* Virg. in [Culice 372.] *Cogor adire lacus viduos a lumine Phoebi.* Immerito autem reprehendit hic Horatium Servius, quasi minus proprie locutum, ad illum Virg. versum 8. Aen. [571.] *multis viduasset civibus urbem,* his verbis: Proprie *viduasset.* quia *urbe* est generis faeminei. Horatius autem abusive et satis incongrue in masculino posuit, cum dixit, *viduus pharetra.* Sed responderim Servio: non esse verum, *viduare* locum habere tantum in faeminis. Nam *viduare* est privare, spoliare, aut separare et disiungere. Itaque idem Horatius iterum dixit Od. IX. lib. 2. [8.] *Et foliis viduantur orni.*

13. QUIN ET ATRIDAS] haec sunt petita ex *Ἰλιάδ. ω'.* [347.] ubi Homerus Mercurium inducit adolescentis nunc primum pubescentis induta persona, Priamo sese ducem praebentem, ad Achillis naveis per media Graecorum castra eunti et Hectoris corpus sepeliendi causa ab Achille redimere cogitanti.

15. THESSALOSQUE IGNEIS] vigilias Thessalicas, quae agebantur in castris et navibus Achillis.

15. INIQUA] inimica, infesta. Quod autem quidam libri manu scr. habent *inimica,* id natum est ex glossa.

16. FEFELLIT] *ἔλαθε,* id est, latuit, quod perinde est, ac si diceret, ita per media Graecorum castra ad Achillis naveis pervenit, ut a nemine cognitus ac ne visus quidem fuerit. atque eo ipso verbo utitur Homerus, [563 sqq.] apud quem sic Achilles, *Καὶ δέ σε γινώσκω, Πρίαμε, φρεσίν, οὐδέ με λήθεις, Ὅττι θεῶν τίς σ' ἦγε θοὰς ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν. οὐ γάρ κεν τλαίη βροτὸς ἐλθέμεν, οὐδὲ μάλ' ἡβῶν, Ἐς στρατόν· οὐδὲ γὰρ ἂν φυλάκους λάθοι, οὐδέ κ' ὀχῆας Ῥεῖα μετοχλίσσειε θυράων ἡμετεράων.* id est, Et te animo cognosco, Priame, neque me fallis, te a deorum aliquo ad celereis Graecorum naveis deductum

esse. Non enim ausit quisquam mortalis, venire, ne valde iuvenis quidem, in exercitum Graecorum. neque enim custodes latere possit, neque repagula et seras forium nostrarum facile convellere aut transmovere queat. Sed verbum *fallere* apud Horatium pro Graeco λανθάνειν, quod est, latere, usurpari, id exemplis ostendere libet. Od. xi. lib. 3. [40.] *et scelestas Falle sorores.* et Od. xiv. eiusd. [20.] *Spartacum si qua potuit vagantem Fallere testa.* et Od. xvi. [32.] *et segetis certa fides meae Fulgentem imperio fertilis Africae Fallit sorte beatior.* quem locum suo loco explicabo. et Od. iv. lib. 4. [52.] *quos opimus Fallere et effugere est triumphus.* epist. ad Loll. lib. 1. [18, 103.] *An secretum iter et fallentis semita vitae.* et epist. ad Quinctium. [i, 16, 54.] *Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.* ibid. [61.] *Da mihi fallere, da iustum sanctumque videri.* et epist. ad Scaevam, [17, 10.] *Nec vixit male, qui natus moriensque fefellit.* Idem epist. ad Iulium Florum, lib. 2. [2, 127.] *Dum mea delectent mala me, vel denique fallant.* epist. ad Pison. de Arte poëtica, [437.] *Numquam te fallant animi sub vulpe latentes.* et Od. xv. epod. [21.] *Nec te Pythagorae fallant arcana renati.* et Od. iii. eiusd. lib. [7.] *Num viperinus his cruor Incoctus herbis me fefellit?* Usurpant pro eodem et alii scriptores, ut Lucret. lib. 4. [1178.] *Nec Veneres nostras hoc fallit.* Idem lib. 5. [1155.] *Etsi fallit enim Divum genus humanumque, Perpetuo tamen id fore clam diffidere debet.* Et Virg. Aeneid. lib. 4. [96.] *Nec me adeo fallit veritam te moenia nostra Suspectas habuisse domos Carthaginis altae.* Terent. Heautont. [iii, 2, 3.] *num me fefellit hosce id struere?* Cicer. pro Flacco, *multa nos fefellerunt.* Idem lib. 9. epist. ad Attic. *etiam illum ipsum, quem sequimur, multa fefellerunt.* Tit. Livius lib. 31. [25.] *non fefellit Achaeos, quo spectasset tam benigna pollicitatio.* piget ex aliis exempla colligere.

17. Tu pias laetis animas] iccirco πομπαῖος et ψυχοπομπὸς dicitur a Graecis.

18. Virgaque levem] videtur exprimere voluisse Graecam vocem χρυσόῤῥαπις. sic enim dictus est a Graecis Mercurius ab aurea virga, quam tenet, ut diximus ad Od. xxi. huius libri. de hac virga sic Homer. Ἰλιάδ. ω΄. [343 sq.] Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει, Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει, quem Virgil. imitatus est lib. 4. Aeneid. [242.] *Tum virgam capit, hac animas ille evocat Orco* etc. ὀδυσσ. ω΄. [5.] autem hac eadem virga animas deducit ad inferos. Τῇ ῥ' ἄγε κινήσας, αἱ δὲ τρίζουσαι ἕποντο. et ibid. [99 sq.] Ἀγχίμολον δέ σφ' ἦλθε διάκτορος Ἀργειφόντης, Ψυχὰς μνηστήρων κατάγων, Ὀδυσῆϊ δαμέντων. unde ψυχοπομπὸς a Graecis appellatus est, ut paullo ante dixi. huc pertinet illud Od. xxiv. eiusd. lib. [15.] *Non vanae redeat sanguis imagini, Quam virga semel horrida Nigro compulerit Mercurius gregi.* hanc virgam κηρηκεῖον appellant Graeci: Latini *caduceum*, seu *caruceum* potius, ut docti quidam malunt.

19 sq. Superis Deorum Gratus et imis] id est, Diis et superis et inferis gratus. notum proverbium κοινὸς Ἑρμῆς, i. communis Mercurius: quanquam huius proverbii usus etiam ad aliud pertinet. sciendum autem, hoc genus loquendi olere hellenismum, vocant-

que grammatici patriam casum divisionis. Deorum alii superi, alii inferi. Isocrat. τὰ καλὰ τῶν ζώων. sic Plin. *nigrae ovium.*

AD LEUCONOEN. ODE XI.

Indulgendum voluptati, omissa futurorum cura.

1. Tu ne quaesieris scire, (nefas)] omnes, qui in hunc poëtam scripserunt commentarios, coniuncte legunt, *scire nefas*, ut Od. xvi. lib. epod. [14.] *nefas videre:* et ita *nefas* erit hoc loco idem, quod Graeci dicunt ἀδύνατον. ut Od. xxiv. [19 sq.] *Durum, sed levius fit patientia, Quicquid corrigere est nefas.* quo modo etiam a M. Tull. usurpatur in Timaeo, [2, 4.] *Atque illum quidem quasi parentem huius universitatis invenire difficile, et cum iam inveneris, indicare in vulgus nefas.* Platonis verba, quae interpretatur eo loco M. Tullius, sunt haec: τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. eadem ratione videtur Od. iv. lib. 4. [22.] *fas* pro eo, quod δυνατὸν dicunt illi, posuisse. *Nec scire fas est omnia.* quamvis sciam, aliter accipi posse, ut dicemus suo loco. sic ergo hic locus explicandus est, si hoc modo distinguamus, *scire nefas.* sed quid vetat, quo minus ita legamus? *Tu ne quaesieris scire (nefas) quem mihi* etc. ut hoc *scire* cum verbo *quaesieris* coniungatur et *nefas* separatim legatur. Nam nemo, opinor, negabit, aeque Latine dici posse, *quaero scire*, ut *quaero doceri:* quo usus est Virgil. lib. 6. Aeneid. [614.] *ne quaere doceri, Quam poenam, aut quae forma viros fortunave mersit.* et M. Tull. lib. 3. de Finib. [3, 11.] *Egone, quaeris (inquit) scire, quid sentiam?* et hic idem Horat. Od. xxvii. lib. 3. [55.] *speciosa quaero Pascere tigreis.* et ep. ad Maecen. lib. 1. [1, 2.] *quaeris Maecenas iterum antiquo me includere ludo.* et Od. i. lib. 4. [12.] *Si torrere iecur quaeris idoneum.* et Od. xxiv. lib. 3. [27.] *Si quaeret pater urbium Subscribi statuis.* et Od. xvi. huius libri, [26] *nunc ego mitibus Mutare quaero tristia.* Iam quod ad genus carminis attinet, tale est illud Alcaei apud Athen. lib. 10. [p. 430. b.] Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. et Catulli, [xxx, 1.] *Alphene immemor, atque unanimis false sodalibus.* Extat autem similis sententia Od. xxix. lib. 3. [29 sq.] *Prudens futuri temporis exitum Caliginosa nocte premit Deus* etc.

2. Nec Babylonios Tent. num.] M. Tullius de Babyloniis lib. de Divin. 2. [46, 97.] quaedam scribit, quae videntur ad hunc locum pertinere, his verbis: *Nam quod aiunt, quadringenta et septuaginta millia annorum in periclitandis experiendisque pueris, quicumque essent nati, Babylonios posuisse, fallunt* etc. eademque reperiuntur lib. 1. [19, 36.] *Contemnamus etiam (inquit) Babylonios, eos, qui e Caucaso caeli signa servantes, numeris et motibus stellarum cursus persequuntur* etc. huc pertinent hi Lucretii versus ex lib. 5. [726 sq.] *Ut Babylonica Chaldaeam doctrina refutans, Astrologorum artem contra convincere tendit.*

3. Ut melius, quicquid erit] merus est hellenismus, ὥστε,

vel ὡς πᾶν τὸ συμβησόμενον βέλτιον φέρειν. id est, ut fortius, aut facilius, quicquid accidet, feras. neque vero quicquam subaudiendum est. sic enim loquuntur Graeci, ὡς φέρειν. id est, *ut pati.* et ita Linacer et Erasmus. At Muretus legit cum interrogatione. *Ut melius quicquid erit pati?* id est, quam melius est pati, quicquid evenerit? quam explicationem non improbo: puto tamen sic potius posse explicari: nec Babylonios tentaris numeros ὡς βέλτιον ὄν. id est, tanquam melius quiddam sit, pati, quicquid acciderit, quam futura praescire velle. solet enim ita loqui Horat., ut Satyr. 8. lib. 2. [89.] *Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos.* Atque hanc explicationem cum hic legisset Adr. Turnebus, probatam in adversaria sua retulit.

4. Seu plureis hiemes] videtur *hiemis* nomen hoc loco non simpliciter, nec uno modo poni, sed duobus. Nam hiemem, nisi fallor, hic intelligere debemus anni tempus, id est, brumam: ut pars anni totum annum significet: et plureis hiemes, plureis annos, ut Od. xv. huius lib. [35.] *Post certas hiemes uret Achaïcus Ignis Iliacas domos.* sic Virg. in Tityr. [Ecl. i, 70.] *Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.* sed quae sequuntur deinceps, servata eadem significatione constare non possunt. Nam haec verba, *Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare*, procul dubio ita intelligi non possunt, ut dicamus annum, qui nunc debilitat etc., sed hiemem, id est, χειμῶνα, undam, fluctum, tempestatem, quibus mare debilitatur ac frangitur saxis oppositis. ut apud Pindar. Ἰσθμ. εἴδ. ἕκτ. [vii, 51 sq.] Ἀλλὰ νῦν μοι Γαιάοχος εὐδίαν ὤπασεν Ἐκ χειμῶνος. id est, Sed nunc mihi Neptunus tranquillitatem obtulit ex tempestate et hieme. Ad hunc locum pertinent illa Ciceronis, quae sunt in epist. ad Paetum lib. 9. [ad Divv. ix, 16.] *Quam existimo levem et imbecillam, ab animo firmo et gravi, tanquam fluctum a saxo frangi oportere.* Sic Lucretius littus fluctifragum dixit lib. 1. [306.] propterea quod fluctus ad littus illisi ab eo franguntur et debilitantur.

6. Sapias, vina liques] id est, fac *sapias*, fac *vina liques.* vult sapientis esse, in rebus seriis ac severis non multum temporis ponere: in vino, epulis et voluptatibus maximam vitae partem consumere, ut sup. [7, 17.] *sic tu sapiens finire memento Tristitiam, vitaeque labores.* Priscianus lib. 18. hunc locum producit et *sapias* vult esse positum pro, *si sapias.* potest tamen ita explicari, ut ego paullo ante ostendi. *vina liquare* autem positum pro vina promere et fundere, potare: vel referendum ad veterum delicias, qui sacculis et colis vinariis vina percolabant et liquabant, ut essent liquidiora, quam explicationem probat Muretus.

6. Et spatio brevi etc.] quanto brevius est nostrae vitae spatium, tanto minus longae nostrae spes esse debent. Sunt autem eius spes longae, exempli causa, qui iucunde vivendi consilium in annum decimum differat, cum sit fortasse postridie, immo vero eo ipso die moriturus. quod vetat epist. ad Bullatium lib. 1. [11, 22.] *Tu quamcumque Deus tibi fortunaverit horam, Grata sume manu, nec dulcia differ in annum.* similis est huic loco is, qui est sup. Od. iv.

*) V. 4. *tribuit.*

[15.] *O beate Sexti, Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.*

7. DUM LOQUIMUR, FUGERIT] Suadet idem Theognis, [959 sqq. ed. Welck. 983 sqq. Br.] ut animum conviviis et epulis oblectemus, quia pubertas celeriter et cogitationis in morem praetereat, equorum cursum ac celeritatem superans. *Ἡμεῖς δ' ἐν θαλίῃσι φίλον καταθώμεθα θυμὸν, Ὄφρ' ἔτι τερπωλῆς ἔργ' ἐρατεινὰ φέρῃ. Αἶψα γὰρ, ὥστε νόημα, παρέρχεται ἀγλαὸς ἥβη, Οὐδ' ἵππων ὁρμὴ γίνεται ὠκυτέρη.*

8. CARPE DIEM] tralatio aptissima vel a fructibus et floribus carpendis, vel a lanificio. Quemadmodum igitur ii, qui vel flores vel lanam carpunt, paulatim carpunt: sic debent homines hodiernae vitae munere ac beneficio uti et frui, non spe et cogitatione quidem multos annos praecipere, occasionem autem et facultatem iucunde vivendi oblatam negligere ac praetermittere, aut in longum tempus differre. libet autem mihi huius verbi usum aliquot maxime huius poëtae, secundo loco aliorum exemplis ostendere. Od. XXVII. lib. 3. [44.] *meliusne fluctus Ire per longos fuit, an recenteis Carpere flores?* et ibid. *nisi herile mavis Carpere pensum.* Od. IX. lib. 4. [33.] *Totve tuos patiar labores Impune, Lolli carpere lividas Obliviones.* Satyr. 6. lib. 2. [93.] *Carpe viam (mihi crede) comes.* et Satyr. 5. lib. 1. [95.] *Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum Carpentes iter.* Od. II. lib. 4. [29.] *ego apis Matinae More modoque Grata carpentis thyma* etc. Plautus in Menaech. [v, 2, 46.] *Inter ancillas sedere iubeas, lanam carpere.* Catull. ad Manl. [LXVIII, 35.] *Illa mihi sedes, illic mihi carpitur aetas.* id est, sensim senesco. Virg. Georg. 4. [311.] *tenuemque magis, magis aëra carpunt.* id est, paulatim hauriunt. Idem 4. Aen. [32.] *Solane perpetua maerens carpere iuventa?* id est, paulatim senesces, minueris, tabesces, liquesces? Georg. 3. [347.] *Iniusto sub fasce viam cum carpit.* Idem ibidem, [142.] *et acri carpere prata fuga, Fluviosque innare recenteis.* M. Tullius pro Cluentio, [46, 129.] *Ut non animadvertas in omneis, sed carpas, ut velis, et paucos ex multis ad ignominiam sortiare?* *carpere agmen* apud Iulium Caes. lib. 1. de bello civili, [63.] *Relinquebatur Caesari nihil, nisi uti agmen adversariorum male haberet et carperet.* et ita Livius multis locis.

8. QUAM MINIMUM CRED. POST.] quam maxime diffidens diei, seu tempori futuro.

AD AUGUSTUM. ODE XII.

Diis, heroibus, virisque aliquot claris laudatis, postremo commendat Augustum.

1. QUEM VIRUM, AUT HEROA] videntur haec ex Pindaro expressa εἰδ. β'. ὀλυμπ. [init.] *Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, τίνα θεὸν, τίν' ἥρωα, τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν;* quod quidem et Muretus nuper et alii iam pridem annotarunt. Iam quod vel lyra, vel tibia vult homines aut heroas laudare posse, Pind. item utramque complectitur εἰδ.

δ'. ἰσθμ. [v, 83 sq.] Κλέονται δ' ἔν τε φορμίγγεσιν, ἐν αὐλῶν τε παμφώνοις ὁμοκλαῖς μυρίον χρόνον.

1. ACRI] sonora, acriorem sonitum edente, quam lyra.

2. SUMES CELEBRARE] id est, suscipies celebrandum, vel ut celebres, quo de genere dicemus ad Od. XXIII. huius lib. *sumes* autem multo plures habent libri veteres, quam *sumis*.

3. CUIUS RECINET IOCOSA etc.] imago vocis et cantionis tuae. *sumes* et *recinet* excudendum curavi, secutus cod. Urs. et Tornes. Est autem ἠχὼ (ut Aristot. scribit in problem. τμημ. ιθ'.) ἀφὴ φωνῆς τῆς νεατῆς ληγούσης. Id est, echo tactio est novissimae seu postremae vocis desinentis. Virgil. Georg. 4. [49 sq.] *Aut ubi concava pulsu Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.* poëta noster Od. XX. huius lib. [7.] *ut iocosa Redderet laudes tibi Vaticani Montis imago.* De ratione Echus seu Echonis lege pulcherrimos Lucretii versus lib. 4. [575 sqq.] et, si vacas, quae in eos annotavimus.

5. AUT IN UMBROSIS HELICONIS] de *Helicone* sic Strabo lib. 9. [c. 28.] ὁ δ' Ἑλικὼν συνεχὴς ἐστι τῇ Φωκίδι ἐκ τῶν πρὸς Ἄρκτον αὐτῆς μερῶν. id est, Helicon Phocidi est continens seu continuus, quibus ex partibus Septentrionem spectat. commemorat Hor. et in epist. ad Pison. [296.] *Excludit sanos Helicone poëtas Democritus.* et in epist. ad Augustum lib. 2. [1, 218.] *Ut studio maiore petant Helicona virentem.*

6. PINDO] *Pindus*, mons Arcadiae et fluvius. Alii autem volunt, Perrheboeae montem esse mari propinquum: Interpres Theocriti Thessaliae fluvium. sed hoc loco montis nomen est.

6. HAEMO] *Haemus* et Rhodope montes sunt Thraciae, sacris Liberi patris et Maenadum coetu, Orpheo primum initiante, celebrati ac nobilitati.

7. 8. UNDE VOCAL. TEMERE INSEC.] quid illa de Orpheo fabula notius, eum cithara canentem etiam arbores secutas esse? quam quidem sic interpretatur hic poëta in epistola ad Pisones, [391 sqq.] *Silvestreis homines sacer, interpresque Deorum Caedibus et victu foedo deterruit Orpheus, Dictus ob hoc lenire tigreis* etc. Apollon. lib. 1. Argonaut. [26 sqq.] Αὐτὰρ τὸν ἐνέπουσιν ἀτειρέας οὔρεσι πέτρας Θέλξαι ἀοιδάων ἐνοπῇ, ποταμῶν τε ῥέεθρα. Φηγοὶ δ' ἀγριάδες κείνης ἔτι σήματα μολπῆς Ἀκτῆς Θρηικίης ζώνης ἐπὶ τηλεθόωσαι Ἑξείης στιχόωσιν ἐπήτριμοι. Apud Euripidem Iphigenia negat, sibi Orphei eloquentiam datam esse, qua persuadere possit saxis, ut se sequantur: itaque lacrymas in subsidium adhibituram. Εἰ μὲν τὸν Ὀρφέως εἶχον, ὦ πάτερ, λόγον Πείθειν ἐπᾴδουσ', ὥσθ' ὁμαρτεῖν μοι πέτρας. Κηλεῖν τε τοῖς λόγοισιν οὓς ἐβουλόμην, Ἐνταῦθ' ἂν ἦλθον. νῦν δὲ τἀπ' ἐμοῦ σοφὰ Δάκρυα παρέξω. Philostratus iunior in Imaginib. haec de Orpheo, νεανιεύεται δέ τι καὶ μεῖζον ὁ ζωγράφος. δένδρα γὰρ ἀνασπάσας τῶν ῥιζῶν, ἀκροάτας ἄγει ταῦτα τῷ Ὀρφεῖ καὶ περιίστησιν αὐτῷ. πεύκη τε οὖν, καὶ κυπάριττος, καὶ κλῆθρος, καὶ αἴγειρος αὕτη, καὶ ὅσα ἄλλα δένδρα συμβαλόντα τοὺς πτόρθους, οἷον χεῖρας, περὶ τὸν Ὀρφέα ἕστηκε. id est, audet autem etiam quiddam maius pictor. Nam radicitus evulsis arboribus eas ipsas ad Orpheum ducit auditrices et circum eum constituit, ut coronae speciem praebeant. Pinus igitur et cupressus et

alnus et nigra populus et omnes aliae arbores, quotquot sunt, ramos conferentes, veluti manus, Orpheum circumsistunt. Pausanias Ἠλιακῶν β'. narrat, Aegyptium quendam sibi dixisse, Amphionem et Orphea magnos fuisse, atque iccirco hunc feras et arbores, illum saxa quibusdam vocibus et carminibus, id est, ἐπῳδαῖς, quoquo voluerint, ducere dictos esse. Virg. Georg. 4. [510.] *Mulcentem tigreis et agentem carmine quercus.* Propert. lib. 3. [2, 1.] *Orphea te tenuisse feras et concita dicunt Flumina Threicia detinuisse lyra.* De eod. plura lib. 3. epigram. Graec., quae huc ascribere supervacaneum videtur.

7. TEMERE] παραλόγως, αὐτομάτως, sine ratione, sua sponte et ita mirabiliter: alii passim, vulgo.

7. INSECUTAE] *sunt* subaud.

10. FLUMINUM LAPSUS] bene *fluminum lapsus*, nam *labi* dicuntur flumina. epist. 2. lib. 1. [43.] *At ille Labitur et labetur in omne volubilis aevum.*

11. BLANDUM ET AURITAS] *blandum ducere* dictum ab Horatio, ut alibi *sollers ponere* et *catus iaculari*, quo de genere dicemus ad Od. VIII. lib. 4.

11. AURITAS] tralatio est ab animatis. *auritus* (inquit Festus) vel a magnis auribus dicitur, vel ab audiendi facultate. Servius ad illum Virg. locum, Georg. 1. [308.] *Auritosque sequi lepores*, profert hunc locum haec annotans, *auritos*, id est, *maiores aures habentes. aliter Horat. Doctum et auritas fidib. canoris ducere quercus, sensum audiendi habenteis.*

18. QUID PRIUS DICAM] cum M. Ant. Muretus hunc locum corruptum esse iudicasset, eum ita putavit emendandum: *Quid prius dicam? solitis parentem Laudibus, qui res hominum* etc. ut Iovem ipsum parentem nominari intelligamus, quam quidem hominis eruditiss. coniecturam magnopere probo, eique ut ignoscatur, vehementer ab omnibus harum litterarum studiosis peto, qui locum perspicue corruptum, a libris veteribus destitutus ita restituit, ut eius divinatio, nisi nobis libri calamo exarati subvenissent, pro vera scriptura haberi possit. Ego autem antequam veram scripturam in uno codice Vaticano reperissem, vulgatam sic explicari posse putabam, *Quid prius dicam solitis parentum laudibus?* id est, quam solitas parentum nostrorum laudes? *laudes* porro *parentum* intelligebam non eas, quibus afficiendi sint parentes nostri: sed quibus illi Iovem afficere solebant, et quarum argumentum erat Iupiter et eius laudes. Itaque Iovem *parentum laudes* eo appellari arbitrabar, quod veterum carmina magna ex parte e Iovis laudibus constabant: proinde quasi ita diceret Horat. *Quid prius dicam Iove,* quem primo loco patres nostri canere et laudare solebant? vel hoc modo, *Quid prius dicam?* scripta hic interrogationis nota; *solitis parentum laudibus*, id est, quemadmodum parentes nostri Iovem laudare consueverunt, dicam, subaudi, eum, *Qui res hominum ac Deorum* etc. Quae iccirco ascripsi, ut, si quis forte pertinacius contendet, hunc locum non esse corruptum, ei quoque satisfactum sit. Nam ego quidem lectionem ex optimo cod. Vatic. erutam sequor: cu-

*) V. 18. *parentis.*

ius mihi testes sunt ipse Muretus et Federicus Brutius bibliothecae Vaticanae custos. Eius autem sententia perspicua est: *Quid prius dicam solitis parentis Laudibus?* id est, Quid prius dicam, quam solitas et usitatas parentis, nempe Iovis, laudes? *Qui res hominum, ac* etc. In nonnullis libris legitur, *Qui rex hominum ac Deorum*, quam scripturam equidem non damno: sed alteram sequor, praesertim ab optimis cod. Faër. Urs. uno Vatican. Tornes. confirmatam.

15. Qui mare et terras] huic loco simillimus ac plane geminus est ille lib. 3. Od. iv. [45.] *Qui terram inertem, qui mare temperat Ventosum, et urbeis, regnaque tristia* etc. Quidam libri habent *et terram*.

16. Temperat] moderatur, vel temperatum efficit. vid. ann. ad Od. viii. supra de hoc verbo.

16. horis] *horas* hoc loco quatuor anni parteis dissimileis intellige.

19. Proximos illi tamen] nihil est Iovi secundum: est tamen ei Pallas proxima, sed longo proxima intervallo. secundum enim intelligitur, quod statim sequitur et adhaeret: proximum vero, etiam quod longe remotum est, dummodo inter duo discreta nihil medium interiectum sit, ut docet Nonius, et annotarat Muretus. sic Virg. Aeneid. lib. 5. [320.] *Proximus huic, longo sed proximus intervallo.* et M. Tull. in Bruto, *L. Philippus Antonio proximus accedebat, sed longo intervallo tamen proximus.* Ita autem proximos Phoebi carminibus esse veri simile est, quamtumvis magni poëtae mortalis versus, cum Phoebi carminibus comparatos. Sic igitur Virgilianus ille Corydon in Melib. de Codro. *Nam proxima Phoebi Versibus ille facit.*

21. Proeliis audax] nota est omnibus illa Deorum et gigantum pugna, in qua Bacchus interfuisse, cuiusque magna pars fuisse dicitur, ut est in Od. xix. lib. 2. quo loco plura hac de re dicemus. Notae sunt praeterea Bacchi de Indis victoriae ac triumphi. de quibus Diodorus Siculus lib. 5. et Lucianus in eo lib., qui inscribitur προςλαλιά ἢ Διόνυσος.

22. Et saevis inimica virgo] Diana venatrix, ut Od. vi. lib. 4. [v. 33.] *Deliae tutela Deae fugaceis Lyncas et cervos cohibentis arcu.* Homerus Ἰλιάδ. ε΄. [v. 48 et 447.] Ἄρτεμις ἰοχέαιρα. quo epitheto utitur et Pindarus.

23. Certa] quae semper id ferit, quod petit. sic Catul. ad Manl. *Tempore quo certa Stymphalia monstra sagitta Perculit.*

25. Puerosque Ledae] *pueros* Graecorum more dixit. nam παῖς significat filium et puerum. sic Od. xix. [v. 2.] *Semeles puer.* et xii. lib. 3. [v. 4] *Cithereae puer ales.* et de Arte poët. [v. 185.] *Nec pueros coram populo Medea trucidet.* significat autem per Ledae pueros Castorem et Pollucem. Amborum enim unam esse matrem Ledam inter poëtas convenit. Sed iidem Castoris Tyndareum, seu Tyndarum, Pollucis Iovem patrem esse volunt, ut Pindarus νεμ. εἰδ. ι΄. apud quem sic Iupiter Polluci, [v. 150.] Ἐσσί μοι υἱός, τόνδε δ' ἔπειτα πόσις σπέρμα θνατὸν ματρὶ τεᾷ πελάσαις ἔσταξ' ἥρως. id est, Tu mihi filius es: istum autem vir heros semen mortale cum matri tuae admovisset, constituit. Iccirco illum mortalem, hunc immortalem esse na-

tum, ut Iovis filium. Castore autem ab Ida (ut scribit Pausanias Messanicis, cum quo consentit Theocrit. διοσκούροις) vel, ut alii malunt, a Meleagro, vel, ut nonnulli, a Polynice interfecto, Pollux, cum ei liceret esse immortali, maluit cum fratre Castore immortalitatem suam communicare, partemque vicissim mortalis conditionis, quae illius erat propria, ferre ac subire, quam solus immortalitate potiri. quod declarat Pindarus in eo carmine, quod supra proxime commemoravi, [v. 102 sq.] *Μεταμειβόμενοι δ' ἐναλλὰξ, ἁμέραν τὰν μὲν πατρὶ φίλῳ Διῒ νέμονται, τὰν δ' ὑπὸ κεύθεσι γαίας ἐν γυάλοισι Θεράπνας, Πότμον ἀμφιπλάντες ὁμοῖον.' ἐπεὶ Τοῦτον, ἢ πάμπαν θεὸς ἔμμεναι, οἰκεῖν τ' οὐρανῷ εἵλετ' αἰῶνα φθιμένου Πολυδεύκης Κάστορος ἐν πολέμῳ.* id est, Permutantes autem inter se alternis diem alium quidem apud carum patrem traducunt, alium sub terrae latebris in Therapnae cavitatibus, sortem similem subeuntes. Nam hanc vitam maluit Pollux, fratre Castore in bello mortuo, quam prorsus deus esse et in coelo habitare. sic et Hom. ὀδυσσ. λ'. [v. 300 sq.] *Κάστορά θ' ἱππόδαμον καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα· Τοὺς ἄμφω ζωοὺς κατέχει φυσίζοος αἶα· Οἳ καὶ νέρθεν γῆς τιμὴν πρὸς Ζηνὸς ἔχοντες Ἄλλοτε μὲν ζώουσ' ἑτερήμεροι, ἄλλοτε δ' αὖτε Τεθνᾶσιν, τιμὴν δὲ λελόγχασιν ἶσα θεοῖσιν.* Dicuntur autem ambo nihilominus *Διόσκουροι*, et in carmine illo Homerico in *Διοσκούρους* [v. 4 sq.] perspicue uterque dicitur esse a Iove procreatus, *Τοὺς ὑπὸ Ταϋγέτου κορυφῇ, ὄρεος μεγάλοιο, Μιχθεῖσ' ἐν φιλότητι κελαινέφει Κρονίωνι, Σωτῆρας τέκε παῖδας ἐπιχθονίων ἀνθρώπων.* a quo nihil discrepat Theocritus *Διοσκούροις*.

26. Hunc equis, illum] hunc equitem nobilem et victorem, videlicet Castorem: illum pugilem praestantissimum, nempe Pollucem. sic Satyr. 1. lib. 2. [v. 26.] *Castor gaudet equis, ovo prognatus eodem Pugnis.* et Hom., ut sup. diximus, [et Il. 3, 237.] *Κάστορα δ' ἱππόδαμον καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα.*

27. Quorum simul alba nautis] id est, simulatque Castoris et Pollucis sidus nautis apparuit. etc. quod amicum appellat Od. x. epod. [v. 9.] *Nec sidus atra nocte amicum appareat*, propterea quod sit nautis salutare, periculumque abesse significet. et sup. Od. III. lucida sidera nominat. *Sic te diva potens Cypri, Sic fratres Helenae lucida sidera, Ventorumque regat pater* etc.

29. Def. sax. agitatus hum. etc.] tale est illud Od. VIII. lib. 4. [v. 31.] *Clarum Tyndaridae sidus ab infimis Quassas eripiunt aequoribus rateis.* sic et Hom. vel aliquis alius in carmine illo εἰς *Διοσκούρους*, [v. 14.] *Αὐτίκα δ' ἀργαλέων ἀνέμων κατέπαυσαν ἀέλλας, Κύματα δ' ἐστόρεσαν λευκῆς ἁλὸς ἐν πελάγεσσιν Ναύταις, σήματα καλὰ πόνου σφίσιν· οἱ δὲ ἰδόντες Γήθησαν, παύσαντο δ' ὀϊζυροῖο πόνοιο.* quorum versuum haec fere sententia est: Statim autem saevorum ventorum procellas compresserunt, fluctus maris straverunt, nautis signa laeta laboris: illi autem ut viderunt, laetati sunt et finem metuendi ac laborandi fecerunt. et Pindarus πυθ. εἰδ. ε'. [v. 12.] *Εὐδίαν ὃς μετὰ χειμέριον Ὄμβρον τεὰν καταιθύσσει μάκαιραν ἑστίαν.* Et Theocr. multo apertius, *Διοσκούροις*, [v. 17 sq.] *Ἀλλ' ἔμπης ὑμεῖς γε καὶ ἐκ*

*) V. 29. *refulsit.*

βυθοῦ ἕλκετε νᾶας Αὐτοῖσιν ναύταισιν οἰομένοις θανέεσθαι. Αἶψα δ' ἀπολήγοντ' ἄνεμοι, λιπαρὰ δὲ γαλήνα Ἄμ πέλαγος· νεφέλαι δὲ διέδραμον ἄλλυδις ἄλλαι. Ἐκ δ' ἄρκτοι τ' ἐφανήσαν, ὄνων τ' ἀνὰ μέσσον ἀμαυρὴ Φάτνη, σημαίνοισα τὰ πρὸς πλόον εὔδια πάντα. quorum versuum haec fere sententia est: Attamen vos ex imo maris fundo naveis trahitis, una cum ipsis nautis iamiam sese interituros putantibus. Statim autem quiescunt venti, optata autem et nitida tranquillitas per totum mare permanat, nubes aliae alio dissipantur. ursae sese aperiunt ac patefaciunt, et asinorum praesepe obscurum significat, omnia ad navigationem esse parata atque expedita. *Defluit saxis*, pro, *fluit de saxis*, Horatianum, de quo alibi.

30. Concidunt venti,] tale illud Virgilianum putat esse Germanus Valens, *Sic cunctus pelagi cecidit fragor*. Aeneid. 1. [v. 154.]

31. Et minax (quod sic voluere)] sic reperi scriptum in cod. Faërni, Ursin. et duob. Vatic. Donati autem liber habet *quia sic*. Torn. *nam sic*, quae idem valent.

32. Recumbit] sternitur, exaequatur, sedatur, quiescit, *εὐνάζεται, στορέννυται.*

33. Romulum post hos prius] qui plura de Romulo et Numa Pompilio scire volet, legat Livium lib. 1. et Plutarch. in Rom. Verumtamen haec pauca ex Livio huc ascribam, [c. 21 extr.] *Ita duo deinceps reges alius alia via, ille bello, hic pace civitatem auxerunt: Romulus septem et triginta regnavit annos: Numa treis et quadraginta. Tum valida, tum temperata et belli et pacis artibus erat civitas.*

34. An superbos Tarquini fasceis] id est, an superbum Sext. Tarquinii imperium. Alii existimant, significari Iunium Brutum, quia (inquiunt), Tarquinio exacto, cum statim L. Tarquinius se consulatu abdicasset, fasces penes unum Brutum remanserunt. alii, ut Porph. et Acron, *Tarquinium Priscum* et *superbos fasceis* interpretantur magnificos, gloriosos et praestanteis. sic sup. Od. xi. [v. 13.] *Atridas superbos* dixit: et infr. Od. xxxv. [v. 4.] *superbos triumphos.* et Od. xiv. lib. 2. [27.] *pavimentum superbum.* et Virgil Aeneid. 6. [v. 818.] *animamque superbam Ultoris Bruti.*

35. An Catonis nobile lethum] M. Tull. epist. ad Pap. Paetum, [ad Div. ix, 18.] *Ceteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus, Scipio, Afranius foede perierunt: at Cato praeclare.* Plutarchus scribit, Catonem, cum audisset, Scipionem, Afranium, Iubam a C. Caesare devictos esse, sese Uticae gladio percussisse et cum filii interventu prohibitus esset, vulnusque curari coeptum esset, interea dum curaretur, vulnus obligatum rescidisse, atque ita animam efflasse. Laudat etiam Offic. 1. [c. 31.] genus hoc mortis M. Tull. et Hor. Od. i. lib. 2. [v. 24.] *Et cuncta terrarum subacta Praeter atrocem animum Catonis.*

37. Regulum] de Regulo lege Oden v. lib. 3. et Offic. lib. 1. [c. 39.] et 3. [c. 26.] et orat. in Pisonem, quo loco ita de Regulo, [19, 43.] *Nec mihi ille M. Regulus, quem Karthaginienses resectis palpebris illigatum in machina vigilando necaverunt, supplicio vide-*

tur affectus etc., et pro Sextio, [59, 127.] *Tu mihi etiam M. Atilium Regulum commemoras, qui redire ipse Karthaginem sua voluntate ad supplicium, quam sine iis captivis, a quibus ad senatum missus erat, Romae manere maluerit.*

37. SCAVROS] Cum Scaurorum in primis nobilis et clara virtus in rep. administranda exstiterit, tum singularis fuit M. Scauri gravitas et constantia, qui cum accusaretur a Q. Vario Hispano, quod socios ad arma concitasset, ita causam egit suam: *Q. Varius Hispanus M. Scaurum principem senatus arguit socios ad arma concitasse: M. Scaurus princeps senatus negat: testis nemo: utri vos Quirites credere debetis?* quibus auditis absolutus est. Hunc commemorat M. Tull. epist. lib. 1. ad App., cuius principium est *Periucundae* [ep. 9.] et lib. 1. de Orat. et in Bruto et orat pro Fonteio [7, 14.]

38. ANIMAEQUE MAGNAE PRODIGUM PAULLUM] qui *animam*, id est, vitam pro rep. profudit. Paullum igitur Aemilium significat, Terentii Varronis collegam, quibus consulibus ac ducibus maximam cladem ad Cannas accepit ab Annibale populus Rom. Eo enim proelio caesa sunt XLV. Romanorum millia cum Paullo consule et LXXX. senatoribus, XXX. partim consularibus, partim praetoriis, partim aedilitiis. vide Livium lib. 22. [c. 49.] Quod autem ad *magnam animam* attinet, magnorum virorum magnas animas esse credibile est. Itaque per *magnas animas* magnarum animarum seu magnorum animorum viros intelligere debemus.

40. FABRICIUMQUE] M. Tull. Offic. 3. [c. 22.] tradit, perfugam quendam, qui a Pyrrho in castra Fabricii venerat, eique pollicitus erat, si praemium sibi proposuisset, se, ut clam venisset, sic clam in Pyrrhi castra rediturum et eum veneno necaturum, a Fabricio cum custodia ad Pyrrhum esse remissum. Plutarchus autem in Pyrrho scribit, epistolam a medico ad Fabricium esse missam, in qua promitteret, se veneno regem necaturum, si sibi Romani sui facinoris praemium pollicerentur. Fabricium autem offensum hominis iniustitia, collega in eandem sententiam adducto, ad Pyrrhum litteras misisse, quibus eum moneret, ut sibi caveret. Plutarchi verba sunt haec, [21, 396.] *Ἧκεν ἀνὴρ εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸς Φαβρίκιον ἐπιστολὴν κομίζων, ἣν ἔγραψεν ὁ τοῦ βασιλέως ἰατρὸς ἐπαγγελλόμενος ἀναιρήσειν τὸν Πύῤῥον, εἰ χάρις αὐτῷ παρ' ἐκείνων ὁμολογηθείη λύσαντι τὸν πόλεμον ἀκινδύνως. Ὁ δὲ Φαβρίκιος δυσχεράνας πρὸς τὴν ἀδικίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν συνάρχοντα διαθεὶς ὁμοίως ἔπεμψε γράμματα πρὸς τὸν Πύῤῥον κατὰ τάχος φυλάττεσθαι τὸν κίνδυνον κελεύων.* hunc eundem Fabricium scribit ibid. Plut. aurum a Pyrrho oblatum accipere noluisse, et cum die postero Pyrrhus iussisset, elephantum (quod animalis genus numquam ille antea viderat) a Fabricii tergo, aulaeo interiecto, collocari, deinde, aulaeo sublato, elephantus ille supra Fabricii caput immanem atque horribilem vocem misisset, dixisse, neque heri se ab auro esse corruptum, neque hodie a fera exterritum.

41. HUNC] Fabricium.

41. ET INCOMTIS CURIUM] M. Tull. scribit in Catone maiore, [16, 55.] Curio ad focum sedenti magnum auri pondus cum Samnites attulissent, ab eo repudiatos esse: non enim aurum habere praeclarum

sibi videri dixit, sed eis, qui haberent aurum, imperare. *Incomtis* autem laudis causa posuit, quemadmodum contra turpe habebatur, calamistratam comam habere, ut Servius notat ad illud Virgil. Aen. 12. [v. 100.] *crineis Vibratos calido ferro,* ibique hunc locum profert.

42. CAMILLUM] L. Furius Camillus, cum ei dies a L. Apuleio tribuno pl. dicta esset, in exsilium sua voluntate abiit; idem, Roma a Gallis capta, absens et exsul consul creatus Gallis in auro appendendo iam occupatis cum exercitu intervenit, eosque sexto post Rom. captam mense ex Ital. expulit.

43. SAEVA PAUPERTAS] χαλεπὴ, ἀργαλέη, aspera et perpessu difficilis. sic χαλεπότητα saevitiam Latine reddidimus apud Arist. in libris de moribus, quos annis superioribus in lucem edidimus. Hesiodus paupertatem κακὴν appellat ἔργ. καὶ ἡμ. [v. 638.] Ἀλλὰ κακῇ ἐν πενίῃ. idem ibidem [v. 717.] οὐλομένην θυμοφθόρον, sine coniunctione, id est, perditam seu pestiferam et animi corruptricem. et idem Theognis θυμοφθόρον simpliciter. Horat. epist. 2. lib. 2. [v. 51.] audacem. *paupertas impulit audax, Ut versus facerem.* Plutarchus lib. περὶ φιλοστοργ. quanta sit paupertatis saevitia declarat his verbis, *Οἱ μὲν γὰρ πένητες οὐ τρέφουσι τέκνα φοβούμενοι, μὴ χεῖρον, ἢ προσήκει, τραφέντα δουλοπρεπῆ καὶ ἀπαίδευτα καὶ τῶν καλῶν πάντων ἐνδεᾶ γένηται· τὴν γὰρ πενίαν ἔσχατον ἡγούμενοι κακὸν οὐχ ὑπομένουσι μεταδοῦναι τέκνοις, ὥσπερ τινός χαλεποῦ καὶ μεγάλου νοσήματος.* id est, Nam pauperes liberos a se procreatos non alunt, metuentes, ne deterius quam convenit educati servilem in modum humiles atque abiecti et indocti et rerum omnium honestarum expertes evadant. Paupertatem enim malorum omnium extremum arbitrantes a se impetrare non possunt, ut eam filiis suis impertiantur tanquam morbum quendam saevum, gravem ac difficilem. Hunc locum mihi indicavit Germ. Valens.

42. TULIT] protulit, extulit.

43. ET AVITUS APTO CUM LARE FUNDUS.] fundus non emtus, sed a maioribus acceptus, cum domo non sumtuosius nec magnificentius, quam fundi fructus ferrent, aut quam fundum deceret, exstructa.

45. CRESCIT OCCULTO VELUT etc.] Haec videntur esse ex Pindaro sumta et imitata, ut indicavit mihi Scaliger, Nem. εἰδ. η΄. [v. 68.] *Αὔξεται δ' ἀρετὰ, χλωραῖς ἐέρσαις ὡς ὅτε δένδρον ἀίσσει* etc. id est, Crescit autem virtus, ut cum arbor recentibus et virideis herbas elicientibus roribus surgit etc.

46. FAMA MARCELLI] M. Claudium Marcellum significari, vulgo existimant, qui Gallos Insubres Viridomaro eorum duce superavit, qui Syracusas expugnavit, qui quinquies consul fuit, postremo qui cum collega speculandi causa e castris egressus ab equitatu Annibalis circumventus et occisus est. Quem cum interfectum esse audisset Annibal, (ut scribit Plutarchus in eius vita) ipse ad locum, in quo exanimis iacebat, accurrit, mortuo diu astitit, staturam et formam corporis diligenter et attente consideravit, neque hoste tam infesto ac molesto sublato aut vocem arrogantiorem misit, aut laetitiam immoderatam vultu significavit: sed mortis casum inopinatum miratus annulum

quidem ei de digito detraxit, corpus autem honorifico et insigni vestitu ornatum comburendum curavit, cineresque in urna argentea conditos, imposita etiam aurea corona, ad eius filium misit. De eodem M. Tull. lib. 4. accusat. cum alia multa, tum haec quoque valde honorifica commemorat, [in Verr. Act. 2, l. 4. c. 52, 115.] *Nemo fere vestrum est, quin, quemadmodum captae sint a M. Marcello Syracusae, saepe audierit, nonnunquam etiam in annalibus legerit. Conferte hanc pacem cum illo bello, huius praetoris adventum cum illius imperatoris victoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu invicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo qui cepit, conditas: ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas.* Ego M. Marcellum Octaviae filium significari puto: et ita Porph., de quo et Virgil. lib. 6. [v. 884.] *Tu Marcellus eris.* et Paterculus poster. volumine. [II, 83.]

47. Iulium sidus] Iulium Caesarem in Deorum numerum relatum accipe. Creditum est enim, stellam illam comatam, quae nocteis septem fulsit, Caesaris animum fuisse in caelum subvolantem, de qua sic Plutarch. Ἐφάνη γὰρ ἐπὶ νύκτας ἑπτὰ μετὰ τὴν Καίσαρος σφαγὴν διαπρεπὴς μέγας κομήτης. id est, visus est enim nocteis septem post Iulii Caesaris caedem stella comata, illustris et magna. Virg. Moer. [Ec. IX, 47.] *Ecce Dionaei processit Caesaris astrum.*

51. Tu secundo Caesare regnes] ita divisum sit inter te et Caesarem Augustum mundi totius imperium, ut tu in caelo regnes, Caesar orbem terrarum et res humanas moderetur et procuret.

53. Ille, seu Parthos] Parthos Augustus non domuit, sed pacem cum eis fecit. Illi enim signa militaria tum ea, quae Crassus, tum ea, quae Antonius amiserat, Augusto reposcenti reddiderunt. vide annot. ad Od. xv. lib. 4.

53. Latio imminenteis] Italiae insidianteis et male cogitanteis. Virgil. lib. 10. Aeneid. [v. 26.] *muris iterum imminet hostis Nascentis Troiae.*

54. Egerit] duxerit, neque quicquam refert, utrum Augustus ipse de Parthis triumpharit, an eo vel imperante et principatum obtinente, vel consule, vel auspice, alii Parthos in triumphum duxerint.

55. orientis orae] sic habent cod. Iann. Faër. Ursini, duo Vat. Torn. et Russard. Nicot. Cleric.

57. Te minor etc.] quantumvis magnas res gesserit, aequo animo tamen te inferior terrarum imperium obtinebit: tu autem in coelo regnabis.

57. latum reget] nonnulli veteres codices, et quidem non pauci, habent *laetum.*

57. aequus] aequo animo, ut Od. xxix. lib. 3. [v. 33.] *quod adest, memento Componere aequus.*

58. Tu gravi curru quaties] tale illud est Od. xxxiv. huius libri, [v. 5 sq.] *namque Diespiter Igni corusco nubila dividens Plerumque per purum tonanteis Egit equos volucremque currum.*

AD LYDIAM. ODE XIII.

Dolet sibi Telephum anteponi.

1. Cum tu Lydia] Hoc unum est ex iis, quae valde mordent et urunt amantem, si amica vel illo audiente rivalem laudet, vel eo excluso hunc intromittat, vel denique aliquam rem huic gratificetur, quam illi deneget. cuius rei elegans exemplum est id, quod in Eunucho parasitus suadet militi, [act. 3. sc. 1. v. 50 sq.] *Ubi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam Continuo: si quando illa dicet, Phaedriam Intromittamus comessatum. tu Pamphilam Cantatum provocemus* etc.

2. Cervicem roseam] sic Virgil. lib. 1. Aen. [v. 402.] *Dixit: et avertens rosea cervice refulsit.*

2. cerea] vel solida, vel polita et sine rugis, vel flexibilia, vel candida, vel tenera, et ita pulchra. ductum fortasse a cereis imaginibus, quas habebant Romani veteres in atriis. Servius ad illud Virgil. Alex. [Ec. II, 53.] *Addam cerea pruna* notat haec, *aut cerei coloris, aut mollia.* Horatius *cerea Telephi Laudas brachia* etc.

4. bile tumet iecur] iecur sedes est libidinis, non irae. Idque ita esse volunt ii, qui animi parteis sua quasque in sede collocatas esse dicunt, ut Plato: quam sententiam sequitur et Horatius alio loco, ut Od. i. lib. 4. [v. 12.] *Si torrere iecur quaeris idoneum*, ad quem locum plura dicemus. cur igitur hoc loco dissidet a se ipso, neque sibi constat? Poëtae sunt liberiores, quam philosophi, et maiore ex parte sequuntur sensum vulgi et opinionem popularem. Et fortasse hac in re Archilochum imitatus est, ut aliis in rebus. cuius extat hic versiculus apud Athen. lib. 3. χολὴν γὰρ οὐκ ἔχεις ἐν ἥπατι. sic Satyr. 9. lib. 1. [v. 66.] *meum iecur urere bilis.* Germanus Valens putabat, hoc etiam dici posse ad κύστιν χοληδόχον, id est, fellis receptaculum seu lienem Horatium spectasse: qui sine dubio hepati adiunctus est: et pro humoris copia aut paucitate intumescit, aut extenuatur ac minuitur. Atque iccirco *tumere bile iecur* dixit Horatius: quemadmodum Homerus Ἰλιάδ. ι'. mentem etiam prudentium ira intumescere dicit his versibus, [553 et 54.] Ἀλλ' ὅτε δὴ Μελέαγρον ἔδυ χόλος, ὅς τε καὶ ἄλλων Οἰδάνει ἐν στήθεσσι νόον πυκά περ φρονεόντων. non quod mens tumeat ira, sed quod fel, quod iecori proximum locatum est, ut sanguinem impurum et biliosum exciperet, immoderata bilis copia dilatetur ac turgescat. Virgilius quidem Aen. octavo [v. 220.] perspicue iram in felle posuit, ibi, *Alcidae furiis exarserat atro felle dolor:* simulque qualis bilis sit natura, ostendit verbo *exarserat.* At Homerus eodem lib. [v. 642.] sub persona Achillis cor sedem esse iracundiae videtur sentire, Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ etc. id est, ut M. Tull. vertit Tuscul. quaest. lib. 3. [9, 18.] *Corque meum penitus turgescit tristibus iris.* sic et Virg. lib. 6. Aen. [v. 407.] *tumida ex ira tum corda residunt.*

5. Tunc nec mens mihi] haec sunt amoris indicia. quibus alia quaedam adiicit Od. i. lib. 4. [v. 33.] *Sed cur, heu, Ligurine, cur Manat rara meas lacryma per genas? Cur facunda parum decoro Inter verba cadit lingua silentio?* et Od. xi. epod. [v. 8.] *convivio-*

rum et poenitet, In queis amantem et languor et silentium Arguit et latere petitus imo spiritus. sed longe plura eaque certiora eruditissima faemina Sappho posuit in mollissimo illo et politissimo carmine, quod Franciscus Portus, Graecorum hominum, qui hodie vivunt, mea quidem sententia, longe doctissimus, emendavit. [II. ex coll. Neue Prof. Port.] *Ὡς ἴδον γάρ σε, βραχέας μοι αὐδᾶς Οὐδὲν ἔτ' ἥκει, Ἀλλὰ κὰμ μὲν γλῶσσ' ἔαγ', ἂν δὲ λεπτὸν Αὐτίκα χρῷ πῦρ ὑποδεδρόμακεν, Ὀμμάτεσσιν δ' οὐδὲν ὄρημι, βομβεῦσιν δ' ἄκοαί μοι· Καδ δ' ἴδρως ψυχρὸς χέεται, τρόμος δὲ Πᾶσαν αἱρεῖ, χλωροτέρη δὲ ποίας Ἔμμι, τεθνᾶναι δ' ὀλίγου δέοισα Φαίνομαι ἄπνους.* Quod totum expressit Catul. ad Lesbiam, [LI.] *nam simul te, Lesbia, aspexi, nihil est super mi, * Lingua sed torpet, tenuis sub artus Flamma dimanat, sonitu suopte Tinniunt aures, gemina integuntur Lumina nocte.* Plutarchus autem in Demetrio narrat, Erasistratum medicum ex his amoris affectibus et indiciis non solum collegisse ac deprehendisse Antiochi morbum, qui ex amore natus erat, sed etiam cujus amore captus esset, cognovisse. Plutarchi verba sunt haec, *τῆς δὲ Στρατονίκης καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ μετὰ τοῦ Σελεύκου φοιτώσης πολλάκις, ἐγίνετο τὰ τῆς Σαπφοῦς ἐκεῖνα περὶ αὐτὸν πάντα· φωνῆς ἐπίσχεσις, ἐρύθημα πυρῶδες, ὄψεως ὑπόπηξις, ἱδρῶτες ὀξεῖς, ἀταξία καὶ θόρυβος ἐν τοῖς σφυγμοῖς, τέλος τῆς ψυχῆς κατὰ κράτος ἡττωμένης ἀπορία, καὶ θάμβος, καὶ ὠχρίασις.* id est, Stratonica autem (haec erat Antiochi noverca, quam ille amabat) et sola et cum Seleuco saepe ad Antiochum eunte, exsistebant in eo omnia illa, quae Sappho ponit, amoris indicia: vocis compressio et haesitantia linguae, rubor igneus, oculi in terram defixi, sudores acres et celeres, inaequalitas et perturbatio in pulsibus, ad extremum animo oppresso et succumbente consilii inopia et stupor et pallor. Sed non est silentio praetereundum, in verbis Plutarchi Guil. Canterum lib. novarum lectionum 5. cap. 28. pro *ὑπόπηξις*, quod feci ex corrupto *ὑποδείξεις*, constanter asseverare (eius enim sunt verba), scribendum *ὑπολείψεις*, id est, quasi defectiones. At ego *ὑπόπηξις* legendum arbitrabar, id est, stupor seu torpor, vel *ὑπότηξις*, id est, liquefactio seu tabes. Quod si neutrum horum placeat, malim scribi *ἐπίλειψις* seu *ἐπιλείψεις*, numero multitudinis. Verumtamen iudicent eruditi. Nam quod ad me attinet, Canteri coniecturam, ut probabilem et ingeniosam, valde laudo. Simile illud est Simaethae apud Theocritum Daphnidis amore captae, eiusque aspectu perturbatae et perculsae, [II, 107.] *πᾶσα μὲν ἐψύχθην χίονος πλέον, ἐκ δὲ μετώπω Ἱδρώς μευ κοχύεσκεν ἴσον νοτίαισιν ἐέρσαις. Οὐδέ τι φωνᾶσαι δυνάμαν, οὐδ' ὅσσον ἐν ὕπνῳ Κνυζῶνται φωνεῦντα φίλαν ποτὶ ματέρα τέκνα. Ἀλλ' ἐπάγην δαγῦδι καλὸν χρόα πάντοθεν ἴσα.* quorum versuum haec fere sententia est: tota quidem nive frigidior effecta sum: ex fronte autem sudor multus manabat roris australis instar. Neque quicquam eloqui, immo ne vocem quidem mittere poteram, ne tantam quidem, quantam pueri dormientes, ad matrem optatam quasi gannientes, edere solent: sed obrigui toto corpore et congelavi, ut glacies. Lucianus quoque in eo dialogo, qui *Ζεὺς τραγῳδὸς* inscribitur, similia quaedam profert, [c. 2. tom. VI. p. 225. lib. 7. ed. Bip.] *τὰ σημεῖα γὰρ ταῦτα, οἱ στεναγμοί, καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τὸ ὠχρὸν εἶναι, οὐκ ἄλλου του, ἢ ἐρωτός ἐστι.* et Apollonius lib. 3.

Argonaut. de Medea, [v. 962.] Ἐκ δ' ἄρα οἱ κραδίη στηθέων πέσεν, ὄμματα δ' αὔτως Ἤχλυσαν, θερμὸν δὲ παρηΐδας εἷλεν ἔρευθος, Γούνατα δ' οὔτ' ὀπίσω, οὔτε προπάροιθεν ἀεῖραι Ἔσθενεν, ἀλλ' ὑπένερθε πάγη πόδας. quorum versuum haec fere sententia est: Cor igitur ei ex praecordiis excidit, oculi caligarunt, rubor genas occupavit, genua neque in anticam, neque in posticam partem attollere poterat, sed prorsus ei pedes obriguerunt. Ne Valerii Aeditui quidem poëtae veteris versus, quos profert Aul. Gellius lib. 19. cap. 9. ab hoc loco et hac sententia alieni sunt. *Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis, Quid mi abs te quaeram, verba labris abeunt: Per pectus miserum manat subito mihi sudor, Si tacitus, subidus, duplo ideo pereo.*

6. CERTA SEDE MANENT] sic cod. Don. Faër. duo Vatic. Tornes.

7. ARGUENS] indicans. Virgil. Aeneid. 4. [v. 13.] *Degeneres animos timor arguit.* et Hor. epist. ad Maecen. 19. lib. 1. [v. 6.] *Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.* id est, eo ipso, quod Homerus multus est in vino laudando, indicat, se vinosum fuisse.

8. QUAM LENTIS PENITUS MACERER] quanto sunt amoris flammae languidiores, tanto et gravior morbus est et longior: nam neque amans ita affectus convalescere potest, nisi re adamata potiatur: neque vel metu, vel pudore deterritus, potiendi viam sibi expedire, neque languens interire.

8. MACERER] tabescam, liquescam, consumar, ut Od. XIV. epod. [v. 15.] *Me libertina nec uno Contenta Phryne macerat.* Lucret. lib. 3. Prooem. [v. 75.] *Macerat invidia ante oculos illum esse potentem* etc.

10. IMMODICAE MERO RIXAE] rixae ob vinum ultra modum progredientes.

11. PUER FURENS] ardens libidine et ἐν τῇ συνουσίᾳ.

12. IMPRESSIT MEMOREM DENTE LABRIS] labra tibi momordit: quale est illud Catull. [VIII, 18.] *Quem basiabis? cui labella mordebis?* solent enim amantes inter basia et amplexus mutuo labella mordere ita acriter interdum, ut morsiuncularum notae impressae maneant. quod declarat et M. Tul. Verr. [Act. II, l. 5. c. 13, 32.] *Hic scilicet est metuendum, ne excitetur Verres, ne denudetur a pectore, ne cicatrices populus Rom. aspiciat ex mulierum morsu vestigia libidinis atque nequitiae.* Et Plautus in Pseud. [I, 1, 65.] *Teneris labellis molles morsiunculae papillarum horridularum.* et Lucret. lib. 4. [1072 sq.] *Quid petiere premunt arcte, faciuntque dolorem Corporis et denteis illidunt saepe labellis.* et ibid. [1101 sq.] *Affigunt avide corpus, iunguntque salivas Oris, et inspirant pressantes dentibus ora Nequicquam, quoniam nil inde abradere possunt.* et Tibull. lib. 1. eleg. 6. [v. 13.] *Tunc succos herbasque dedi, queis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* idem 8. [v. 37.] *Et dare anhelanti pugnantibus humida linguis Oscula et in collo figere dente notas.* eodem pertinet id, quod narrat Plutarchus in Pomp. Floram meretricem commemorare solitam, se e Pompeii complexu morsus expertem numquam discessisse, ὡς οὐκ ἦν ἀδήκτως ἀπελθεῖν ἐκείνῳ συναναπαυσαμένην.

13. Non, si me satis audias] haec pertinent ad alienandam a rivali Lydiam, cum dicit, credibile non esse, eum constantem in amore fore, qui barbarum in morem acriore morsu laedat oscula.

14. Speres perpetuum] sume negationis particulam *non* e superiore versu, hoc modo: *Non speres perpetuum* etc. id est, non debes sperare, eum fore tibi amatorem perpetuum, qui etc.

15. Oscula, quae Venus] id est, oscula, quae rei venereae fructu cumulantur. quinque enim sunt amoris partes, seu gradus, seu lineae, aspectus, collocutio, tactus, osculum, concubitus. Terent. Eunuch. [iv, 2, 12.] *Certe extrema linea amare haud nihil est.*

17. Felices ter et amplius] τρισμάκαρες. Homer. ὀδυσσ. ε'. [306.] vel τρισόλβιοι.

18. Quos irrupta tenet] quorum coniunctio et concordia nullis dissidiis dirimi possit. *irruptam copulam* autem dixit imitatus, ut mihi indicavit Germ. Valens, Homericum illud δεσμὸν ἄῤῥηκτον, id est, vinculum irruptum. sic Hom. ἰλιάδ. ο'. [19 sq.] περὶ χερσὶ δὲ δεσμὸν ἴηλα Χρύσεον ἄῤῥηκτον.

20. Suprema] ultima. ut epist. ad Torq. lib. 1. [5, 3.] *Supremo te sole domi Torquate manebo.* et Od. xvii. lib. 2. [v. 10.] *ibimus, ibimus, Utcumque praecedes, supremum Carpere iter comites parati.* Catullus in carmine de Thetidis et Pelei nupt. [lxiv, 150.] *Et potius germanum amittere crevi, Quam tibi fallaci supremo in tempore deessem.* Varr. ex 12. tab. *Solis occasus diei suprema tempestas esto.*

IN BRUTUM BELLUM CIVILE REPARANTEM.
ODE XIV.

1. O navis, referent in mare] Quintilianus [viii, 6, 44.] scribit, perpetuam in hac Ode esse allegoriam, et hoc recte: tum *navis* nomine remp. significari, quod proximum non probant eruditissimi viri, multaque hic esse dicunt, quae ad rempub. accommodari non possint: sed videamus, utrum, quod Quintilianus scripsit, defendi possit, an sine controversia sit damnandum. Primum igitur Cn. Pompeium Magnum adversus Iul. Caesarem, deinde Brutum et Cassium adversus M. Antonium et Octavianum, postremo Sex. Pompeium Magni filium adversus Octavianum pro senatu populoque Rom. id est, pro libertate ferro decertasse, omnibus notum est. fuerunt igitur Pompeius Magnus, Brutus, Cassius, Sex. Pompeius et ceteri earundem partium, reip. scilicet et libertatis propugnatores ac defensores: atque ut, illis pugnantibus, de sua libertate dimicavit populus Rom., ita, devictis ac superatis, resp. profligata et ad unius principatum dominatumque redacta est. Cum autem victa esset reip. causa Pompeio duce et penes unum Iulium Caesarem omnis potestas esset: eo idibus Martiis a Bruto et Cassio ceterisque coniuratis interfecto, visa est respub. respirasse. Nihil enim aliud agebant Brutus et Cassius, quam ut populus Rom. non solum tyranno, verum etiam tyrannide sublata, liber esset. Verum ne his quidem ducibus suum ius recuperavit, sed illi duobus proeliis, in quibus interfuit Horatius, victi mortem sibi conciverunt, et ita res-

pub. primum in trium, deinde in duorum, postremo in unius potestatem venit. Successit his Sextus Pompeius. conatus est, rempub. toties iugulatam ac perditam, praesidiisque atque ornamentis suis omnibus spoliatam, restituere atque in libertatem pristinam vindicare. Verum de Sexto Pompeio fortasse nihil hic dicere attinet. M. Brutus igitur, victo et mortuo Cassio, de libertate altero proelio decernere cogitat; dissuadet Horatius. Quid agis, M. Brute, seu tu, popule Romane, cuius se vindicem ac propugnatorem M. Brutus profitetur? nonne vides, Cassio superato et extincto totque amplissimis et clarissimis viris eadem belli calamitate consumtis, tuas vireis infirmas et imbecillas esse? non vides, te, cum exercitum habeas mutilatum parvaque belli subsidia, cum civitates olim populi Rom. amicissimae vel abs te sint alienatae, vel ab adversariis tuis occupatae atque oppressae, vel denique metu perculsae, belli fortunam non satis tuto de integro tentare, neque posse adversariorum tuorum vireis potentiamque sustinere? Nullae tibi res integrae sunt, nulla propugnacula, non alia subsidia, non nova auxilia, non aliae belli gerendi facultates suppetunt: ne Deos quidem ullos habes tibi propitios, quos accepta clade iterum implorare possis. Neque vero est, quod vel senatus populique Rom. nobilitatem, vel tui generis antiquitatem, vel eorum, qui pro te propugnant, amplitutidinem ac virtutem iactes, vel armorum pulchritudine auroque glorieris. Quemadmodum enim nautis nihil prosunt ad tutius navigandum navis fractae et conquassatae pigmenta, aplustra ceteraque ornamenta: sic neque debes tuae nobilitati nimium confidere. Quare nisi te mavis bellorum civilium calamitate funditus deleri atque extingui; ne te toties proeliorum periculo committito. Sive illa superiora, quae hactenus hac de re exposuimus, ad populum Rom. accommodentur, sive ad Brutum: non videntur omnino absurda aut inepta futura. Bruto tamen magis, quam populo Rom. videntur convenire. Quod autem nonnulli malunt, hanc Oden ad Sext. Pompeium pertinere, libertatis, Cassio et Bruto mortuis, defensorem: plane ab iis dissentio. Ad hunc locum pertinent, quae scribit Plutarch. in Bruto his verbis, *Ἀλλ' ὥσπερ ἐν πλοίῳ πηδαλίου συντριβέντος ἕτερα ξύλα προσηλοῦν, καὶ προσαρμόττειν ἐπιχειροῦσιν, οὐκ εὖ μὲν, ἀναγκαῖα δὲ μαχόμενοι πρὸς τὴν χρείαν· οὕτω Βροῦτος ἐν δυνάμει τοσαύτῃ, καὶ μετεώροις πράγμασιν οὐκ ἔχων ἰσοῤῥοποῦντα στρατηγόν, ἠναγκάζετο χρῆσθαι τοῖς παροῦσιν* etc. id est, quemadmodum in navigio clavo comminuto nautae alia ligna affigere atque adiungere conantur, non recte illi quidem, sed necessitate coacti et utilitati servientes: sic Brutus in tanto exercitu et in rebus arduis, incertis, ac perturbatis, cum ducem parem non haberet, cogebatur eo uti, quod fors obtulerat. Omnino ad Bruti potius, quam ad Sext. Pompeii tempora videtur haec Ode pertinere. Si quis autem navis nomine remp. aut populum Rom. siguificari existimet, quod fecit Quintilianus, verba totius Odae fortasse non invita sequentur. nam sic et M. Tull. navis nomine remp. aut certe reipub. partem significat epist. ad Q. Cornif. lib. 12. *Quamobrem, mi Quincte, conscende nobiscum et quidem ad puppim. Una navis est iam bonorum omnium, quam quidem nos damus operam, ut rectam teneamus: utinam prospero cursu. Sed*

quicumque venti erunt, ars nostra certe non deerit. Sin Brutum mavult: omnia magis quadrare videbuntur, ut multi existimant, sed Turnebus non item.

3. NONNE VIDES, UT] nonne vides, Cassium interiisse? exercitum tuum accepta clade in Philippis imminutum et fractum esse? animos reliquorum militum metu perculsos concidisse?

4. NUDUM REMIGIO] sic dixit Satyr. 3. lib. 2. [184.] *Nudus agris, nudus nummis.*

5. ET MALUS CELERI SAUCIUS] *malus Africo saucius*, id est, ab Africo perfractus. tralatio est. sic Propertius de Ianua, [I, 16, 5.] *Nunc ego nocturnis potorum saucia rixis, Pulsata indignis saepe queror manibus.* quem locum mihi indicavit Passeratius, et praeterea illum ex Livii annal. lib. 37. [c. 24.] *contemplatus Eudamus hosteis, claudas, mutilatasque naveis remulco trahenteis.* Idem paullo post, [eod. c.] *Ipsius Eudami multis ictibus vulnerata navis erat.*

7. DURARE] perferre, *ὑπομένειν*, *καρτερεῖν*. hoc loco enim significat actionem: sed de hoc verbo alibi.

8. IMPERIOSIUS AEQUOR] tempestatem et fluctus belli civilis, vim et potentiam adversariorum. Translate autem dixit *imperiosum aequor*: proprie Satyr. 5. lib. 2. [v. 110.] *Sed me Imperiosa trahit Proserpina.*

10. NON DII, QUOS ITERUM PR. V. M.] veteres habebant in puppi navis quoddam veluti lararium, in quo erant locati dii navis praesides, custodes et quasi tutelares, sive Apollo, sive Castor et Pollux, sive Minerva, seu quis alius deus. Hesych. *Παταικοὶ θεοὶ Φοίνικες, οὓς ἱστᾶσι κατὰ τὰς πρύμνας τῶν νεῶν.* id est, Pataeci dii Phoenices, quos ponunt in puppibus navium. huc pertinet illud Persii, [VI, 30.] *iacet ipse in littore et una Ingentes de puppe Dei.* appellabantur dii illi *tutela* et *παράσημον τοῦ πλοίου.* id est, insigne navis.

11. QUAMVIS PONTICA PINUS] quamvis generis nobilitate et antiquitate glorieris, milites tamen speciosis istis imaginibus nihilo fiunt ad pugnandum alacriores, nihilove pugnaciores. referri possunt haec vel ad populi Rom. vel ad Bruti nobilitatem. sed hoc magis verbis convenit, quam illud, ut saepe iam diximus. quamquam Turnebo aliter videtur. *Ponticam* pinum autem dixit, quia in Ponto magna copia materiae est, unde naves fiant. Catull. [IV, 10.] *Ubi iste post faselus, antea fuit Comata silua, nam Citorio in iugo Loquente saepe sibilum edidit coma.*

14. NIL PICTIS TIMIDUS] naveis pictura illustrare solebant antiqui. Virgil. Georg. 4. [v. 289.] *Et circum pictis vehitur sua rura faselis.* *κοιλίας νῆας* dicunt Graeci, quem morem etiam nunc retinemus.

15. TU NISI VENTIS DEBES LUDIBRIUM] id est, tu nisi vis tuarum fortunarum, libertatis, vitae naufragium facere, noli amplius tentare belli fortunam. Virgil. lib. 6. Aeneid. [v. 75.] *Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.* Genus autem hoc loquendi, *debes*

*) V. 6. *gemant.*
**) V. 8. *possint.*

ludibrium ventis, pro eo, quod est, ludibrio ventis futura es, plane Graecum est. sic enim loquuntur illi, ὀφλισκάνειν γέλωτα, id est, debere risum, quod Latini dicunt, *ludibrio esse*. et ὀφλισκάνειν δίκην, *condemnari*. Plato in Apolog. Socr. [p. 39. B.] Νῦν δὴ ἐγὼ μὲν ἄπειμι ἀφ' ὑμῶν θανάτου δίκην ὄφλων. οὗτοι δὲ ὑπὸ τῆς ἀληθείας ὠφληκότες μοχθηρίαν καὶ ἀδικίαν. Idem in Sympos. ἵνα μὴ γέλωτα ὄφλω. Eurip. in Medea, [v. 1045.] Καί τοι τί πάσχω, βούλομαι γέλωτ᾽ ὀφλεῖν. Ἐχθροὺς μεθεῖσα τοὺς ἐμοὺς ἀζημίους. Idem Iphig. in Tauris, [v. 488.] μωρίαν τ' ὀφλισκάνει. Demosth. Philippica 1. ἐξ ὧν αἰσχύνην, καὶ ἀνανδρίαν, καὶ πάντα τὰ αἴσχιστα ὠφληκότες ἂν ἦμεν δημοσίᾳ. iisdem fere verbis utitur Olynth. secunda. Et Plutarch. in Bruto, ὠφλίσκανον οὖν τὰς δίκας ἐρήμας. Dionys. Halicarn. lib. 3. ῥωμαῖ. ἀρχαιολ. πολλὴν ὀφείλοντες αἰσχύνην ἀπῆλθον.

17. Nuper sollicitum] tu respublica, quae cum te tribunus militum Bruto duce defendebam, mihi taedio fuisti: nunc autem me absentem desiderio afficis ac maceras, curaque recuperandae libertatis torques, vita scopulos et angustias belli civilis: vel quod magis probant alii: tu Brute, qui mihi te duce rempublicam defendenti magno taedio fuisti, nunc autem etc. ut supra. Turnebus autem sic hunc locum explicat: Me nuper istius reip. taedebat et pigebat, et iniquo animo victores istos ferebam: nunc autem postquam periculum iteratur ac renovatur, quod erat mihi taedio, nunc desiderio esse incipit: ut magnopere metuam, ne status reip. mutetur facto naufragio.

19. Interfusa nitenteis Vites] vites aequora effusa inter Cycladas: vites freta et maris angustias naufragiis infestas, unde te explicare non facile possis. *Cyclades* insulae sunt in mare Aegaeo, quas Virgilius sparsas appellat lib. 3. Aeneid. [126.] *Sparsasque per aequor Cycladas et crebris legimus freta concita terris.* ad quem locum notat Servius, *sparsas* dici, quia nullo certo ordine constant, *Cycladas* autem appellari non a rotunditate, sed quod longo ordine longoque flexu eas circumire necesse sit, vel propter promontoria, vel quia natura fert, ut concitatiora sint maria terris vicina. Dionys. περιηγ. [v. 133.] Οὐ γάρ τις κείνῳ ἐναλίγκια κύματ' ὀφέλλει. id est, nullum mare fluctus attollit mari Aegaeo simileis, aut aequaleis. Epigramm. Graec. lib. 4. [II, 37, 108. Br. VII, 639. Pal.] πᾶσα θάλασσα, θάλασσα. τί κυκλάδας etc. *interfusa nitenteis* positum pro fusa inter nitenteis, ut dicemus ad Od. VII. lib. 2. Videtur autem Horatius magnam huius Odae partem ex illis Alcaïcis expressisse (ut indicavit Erricus Stephanus), quae extant apud Heraclidem Ponticum, τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κολύνδεται, Τὸ δ' ἔνθεν. ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσον ναῒ φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ * * * Χειμῶνι μοχθεῦντες μεγάλῳ. κᾳλὰν Πὰρ μὲν γὰρ ἄντλος ἱστοπέδαν ἔχει. Λαῖφος δὲ πᾶν ἄδηλον ἤδη, Καὶ λακίδες μεγάλαι κατ' αὐτό, χαλᾶσι δ' ἄγκυραι. * id est, Alius enim fluctus hinc, alius illinc volvitur, nos autem in medio iactamur cum atra nave, tempestate conflicti magna. Nam aqua marina ipsam mali partem infimam possidet: vela autem iam tota lacerata et absumpta sunt, multaque in eo peniculamenta trita et lacera sunt, anchorae autem laxantur.

NEREI VATICINIUM DE RUINA TROIAE.
ODE XV.

1. Pastor] Paris. fuerat enim in monte Ida expositus propter Hecubae somnium, et a pastore quodam educatus.

2. Helenam] sic habent cod. Iann. Tornes. et unus Vatic. non ut vulg. *Helenen.*

2. hospitam] Paridem duce Venere Lacedaemonem profectum esse, et a Menelao hospitio perhonorifico acceptum, eius uxori Helenae incontinentius, quam hospitem decebat, oculos adiecisse, eamque raptam in urbem Phoeniciae Sidonem primum, deinde Troiam advexisse, cum alii complures tradunt, tum Hom. interpres scribit Iliad. *γ*. Apud Homerum autem sic loquitur Paris eo, quem dixi, Iliad. libro, [v. 442.] *οὐ γάρ πώποτέ μ' ὧδε ἔρως φρένας ἀμφεκάλυψεν, Οὐδ' ὅτε σε πρότερον Λακεδαίμονος ἐξ ἐρατεινῆς Ἔπλεον ἁρπάξας ἐν ποντοπόροισι νέεσσιν.* quorum versuum haec fere sententia est: Numquam enim antea mihi amor ita mentem occupavit, ne tum quidem, cum te primum e Lacedaemone raptam navibus Troiam advexi.

3. Ingrato] non grato, molesto. cum ventorum naturae nihil sit accommodatius atque optatius, quam flare, seu spirare, utpote qui sint spiritus, otium illis esse molestissimum probabile est. *Ventos autem obruit otio*, id est, compressit, ne spirarent.

4. Fera fata] translatio est a feris animantibus.

5. Nereus] Nereus Ponti filius, a mendacio alienus et verax, ut vult Hesiod. in Theog. [v. 233.] *Νηρέα δ' ἀψευδέα, καὶ ἀληθέα γείνατο Πόντος.* Idem Thetidis pater et deus marinus. propter has caussas hic Nereus, nempe quia et deus marinus est, et minime mendax, fata Troiana canit. Nam quamvis etiam alii dii et futura praesciant, et vera loquantur, tamen magis erat consentaneum et consonum, deum marinum naviganti Paridi vaticinari, quam quemvis alium.

5. mala avi] *ἀπαισίῳ ὄρνιθι*, malis auspiciis. ut Od. III. lib. 3. [v. 61.] *Troiae renascens alite lugubri Fortuna tristi clade iterabitur.* et Od. X. epod. [v. 1.] *Mala soluta navis exit alite.* contra Od. VI. lib. 4. [v. 23.] *potiore ductos Alite muros.* et Od. XVI. epod. [v. 23.] *secunda Ratem occupare quid moramur alite?* sic Catull. in nuptias Iuliae, *bona cum bona Nubit alite virgo.* et Tibull. [III, 68.] *Fulserit his niveis Delius alitibus.* et Sophocl. in Oedip. Tyran. [v. 52.] *Ὄρνιθι αἰσίῳ.* contra *ἀπαίσιοι ὄρνιθες.*

7. Coniurata tuas rumpere] Eustathius in illum locum Homeri *Ἰλιάδ. β'.* [v. 339.] *Ποῦ δὴ συνθεσίαι τε καὶ ὅρκια βήσεται ἡμῖν*, haec tradit ex Stesichoro: Cum Graecorum fortissimus et praestantissimus quisque Helenam sibi uxorem expeteret tum propter generis splendorem, tum propter eximiam formam: pater Tyndareus, seu Tyndarus veritus, ne uno delecto et ceteris anteposito, alios sibi inimicos atque infensos redderet, eos omneis ad iusiurandum adegit, ei, cui filiam suam in matrimonium collocaret, ceteros opitulaturos, si qua in illum propter Helenam a quoquam inferretur iniuria. Quo iureiurando ab omnibus dato et accepto, Helenam Menelao despondit:

ita non multo post tempore rapta Helena, principes Graecorum in societatem belli venerunt iurisiurandi religione obstricti. Pausanias Laconic. [III, 20, 9.] tradit, post iusiurandum illud ultro citroque datum et acceptum, Tyndarum equum, quem eo ipso tempore mactaverat, in eundem locum defodisse. errant autem qui hoc *coniurata* ad sacramentum militiae referunt.

7. RUMPERE NUPTIAS] dirimere, dissolvere. Idem verbum etiam pertinet ad versum, qui sequitur, *Et regnum Priami vetus.* valebit autem ibi evertere, diruere.

9. EHEU, QUANTUS EQUIS] sic Homer. *Ἰλιάδ. β'.* [v. 388.] *Ἱδρώσει μέν τευ τελαμὼν ἀμφὶ στήθεσσιν Ἀσπίδος ἀμφιβρότης, περὶ δ' ἔγχεϊ χεῖρα καμεῖται· Ἱδρώσει δέ τευ ἵππος ἐΰξοον ἅρμα τιταίνων.* in utroque enim loco est *ὑποτύπωσις* proeliorum et cladis futurae.

10. QUANTA MOVES FUNERA] quantam cladem, quantas strages Troianis excitare paras?

11. IAM GALEAM PALLAS] Pausanias Eliac. 1. [V, 26, 6.] in ornamentis et donis Olympiacis numerat Palladis statuam galea et Aegide armatam his verbis, *Ἀθηνᾶ* (inquit) *ἕστηκε κράνος ἐπικειμένη καὶ αἰγίδα ἐνδεδυκυῖα.* Hom. sic de Pallade *Ἰλιάδ. ε'.* [v. 788.] *Ἀμφὶ δ' ὤμοισιν βάλετ' αἰγίδα θυσσανόεσσαν, Δεινήν, ἣν περὶ μὲν πάντῃ φόβος ἐστεφάνωται· Ἐν δ' ἔρις, ἐν δ' ἀλκή, ἐν δὲ κρυόεσσα ἰωκή.* id est, Humeris autem Aegida fimbriatam imposuit, horribilem aspectu et undique terrore coronatam. In ea erat contentio, in ea vires, in ea persecutio, seu clamor bellicus. et *Ἰλιάδ. β'.* [v. 446.] *μετὰ δὲ, γλαυκῶπις Ἀθήνη, Αἰγίδ' ἔχουσ' ἐρίτιμον, ἀγήραον, ἀθανάτην τε.* id est, postea autem Pallas vultu horribili Aegida tenens valde honoratam, senii expertem et immortalem. Non temere autem Horatius in describenda proelii imagine Palladem appellat. Ei enim Deae, ut et Marti, rei militaris et belli gerendi partes datae sunt. Itaque Iupiter apud Homerum *Ἰλιάδ. ε'.* Venerem ab omni studio et munere rerum bellicarum removens, eas res Marti et Palladi curae fore dicit, [v. 428 sq.] *Οὔτοι, τέκνον ἐμόν, δέδοται πολεμήϊα ἔργα· Ἀλλὰ σύγ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο· Ταῦτα δ' Ἄρηϊ θοῷ, καὶ Ἀθήνῃ πάντα μελήσει.* Non tibi, filia mea, res bellicae datae sunt; at tu tracta et persequere res nuptialeis et amoris plenas. Haec autem omnia Marti celeri et Minervae curae erunt. Pindarus item Pallada *κόραν ἐγχείβρομον* vocat *εἰδ. ζ'. ὀλυμπ.* id est, hasta frementem, seu, si dicere licet, hastifremam.

13. NEQUICQUAM VENERIS] hoc ex Hom. *Ἰλιάδ. γ'.* [v. 54.] *Οὐκ ἄν τοι χραίσμῃ κίθαρις, τά τε δῶρ' Ἀφροδίτης, Ἥ τε κόμη, τό τε εἶδος, ὅτ' ἐν κονίῃσι μιγείης.* id est, non tibi profuerit, aut praesidio fuerit cithara et Veneris munera, coma, forma, cum in terram deiectus fueris. et eodem libro Venus Paridem cum Menelao singulari certamine decertantem, iamiamque paene victum, e campo subducit ac liberat, et in thalamo odorato collocat, [v. 380.] *τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεός· ἐκάλυψε δ' ἐν ἠέρι πολλῇ. Κὰδ δ' εἶσ' ἐν θαλάμῳ εὐώδεϊ, κηώεντι.* adverbium autem *nequicquam* vel cum nomine *ferox* coniungi potest hoc modo: *nequicquam praesidio Veneris ferox,* id est, fretus, confisus, *pectes caesariem,* vel (quod minus probo)

cum verbo *pectes*: alterum *nequicquam* autem, quod sequitur, cum verbo *vitabis* cohaerere omnino debet. non admodum huic dissimile est illud Virgil. Aen. 12. [v. 52.] de Aenea, *Longe illi Dea mater erit, quae nube fugacem Faeminea tegat.* Iam *ferox* idem fere valet, quod animosus, elatus, superbus: non, ut vulgus putat, crudelis, aut inhumanus. idque exempla ex bonis auctoribus linguae Latinae declarabunt. Atque ab Horatio ordiamur. Od. xxxii. huius lib. [v. 6.] de Alcaeo: *Qui ferox bello, tamen inter arma* etc. Od. xxxv. eiusd. [v. 10.] *Urbesque, gentesque et Latium ferox.* et Od. xxxvii. eiusd. [v. 29.] *Deliberata morte ferocior.* cuius loci explicationem suo loco legito. et Od. v. lib. 2. [v. 13.] *currit enim ferox Aetas.* Od. ii. lib. 3. [v. 3.] *et Parthos feroceis Vexet eques metuendus hasta.* et iii. [v. 44.] *Roma ferox.* Od. ii. lib. 4. [v. 34 sq.] *quandoque trahet feroceis Per sacrum clivum merita decorus Fronde Sicambros.* et Od. iv. eiusd. [v. 31.] *nec imbellem feroces Progenerant aquilae columbam.* et ix. eiusd. [v. 21.] *non ferox Hector, vel acer Deiphobus graveis Excepit ictus pro pudicis Coniugibus puerisque primus.* et de Arte poët. [v. 123.] *Sit Medea ferox, invictaque.* M. Tull. Philipp. ii. [29, 71.] *Appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. Primo respondisti plane ferociter, et, ne omnia videar contra te dicere, propemodum aequa et iusta dicebas.* Idem Philipp. xii. [12, 29.] *sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, pro populi Rom. libertate et salute reip. nimis feroces et ad suam vim omnia nostra consilia revocantes.* Idem ad Attic. lib. 10. epist. [13.] *indulsit illi quidem suus pater semper, sed non facit indulgentia mendacem, aut avarum, aut non amantem suorum, ferocem fortasse et arrogantem et infestum facit.* Idem epist. ad M. Marcell. lib. 4. [ep. 9.] *sed miserius nihil, quam ipsa victoria, quae etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit.* Virgil. Aen. 1. [v. 263.] *Bellum ingens geret Italia, populosque feroceis Contundet.* Idem. lib. 4. [v. 135.] *Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit.* Catull. de nupt. Thet. et Pel. [lxiv, 248.] *Morte ferox Theseus,* id est, morte Minotauri elatus. T. Livius lib. 24. [c. 29.] *legatisque Syracusanorum de caede stationis Rom. querentibus ferociter responsum est.* Idem lib. 1. [c. 7.] *pastor accola eius loci nomine Cacus, ferox viribus* etc. ibidem [c. 12.] *In eum haec gloriantem cum globo ferocissimorum iuvenum Romulus impetum facit.* apud eundem, *ferox responsum* et *ferociter respondere* crebro leguntur. Sallust. de bello Iugurth. [c. 11.] *Sed Hiempsal, qui minimus ex illis erat, natura ferox et iam antea ignobilitatem Iugurthae despiciens* etc. Idem ibid. [c. 14.] *ut ille, qui nunc sceleribus suis ferox atque praeclarus est.* etc.

15. Imbelli cith. carm. divides] non, distribues faeminis, ut nonnulli explicant: sed grata faeminis carmina distincte, apte, accommodate, disposite lyra canes: carmina aliis atque aliis nervis captis ac percussis modulaberis, ut Prop. [iii, 3, 35.] *Haec ederas legit in thyrsos, haec carmina nervis Aptat.*

15. Imbelli cithara] minime ad bellum apta, otiosis et pacem colentibus convenienti. Itaque qui ad Achillem iratum missi

sunt Aiax et Achilles, ut eum placent et molliant, reperiunt eum cithara canentem. Hom. Il. ί. [v. 186.] τὸν δ' εὗρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ etc. Horat. epist. 7. lib. 1. [v. 45.] *Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.*

17. CNOSSII] Cretensis. Cnossa urbs Cretae, de qua Hom. ὀδυσσ. τ'. [v. 178.] Cretensem calamum autem posuit propter Idomeneum Cretensium ducem.

18. STREPITUMQUE] pugnantium, ut Tit. Liv. lib. 44. annalium, *et ab* XII. *millibus prope clamorem et strepitum pugnantium audiret.*

18. CELEREM SEQUI] genus loquendi a Graecis sumtum, Horatio usitatum, ut alias pluribus verbis ostendemus.

19. SERUS] sero, ut Od. XVI. epod. [v. 51.] *Nec vespertinus circum gemit ursus ovile*, et epist. ad Aug. [II, 1, 161.] *Serus enim Graecis admonuit acumina chartis.*

20. CRINEIS PULVERE COLLINES.] occumbes, cades, mortuus traheris. sic fere Od. VI. lib. 4. [v. 11.] *posuitque collum in Pulvere Teucro.* de quo genere dicemus ad Od. VII. lib. 2., quamquam qui pulvere obliti sunt ac sordidi, non semper victi aut caesi intelliguntur. Sunt enim nonnulli *Non indecoro pulvere sordidi.* ut Od. I. lib. 2. [v. 22.] et Od. VI. lib. 1. [v. 14.] *pulvere Troico Nigrum Merionen.* nisi forte intelligas, mortuos quidem esse illos, sed eam mortem esse laudabilem et gloriosam. Pindarus sane perspicue hoc genere loquendi utitur ad significandum animum in ipsa acie fortem et invictum, corpusque ad omnia belli pericula et vulnera excipienda promptum ac paratum. Sic enim Tiresias apud eum multo ante praedicit, crineis Herculis in illa Deorum et Gigantum pugna luto et pulvere inquinatum iri. [Nem. I, 102.] καὶ γὰρ ὅταν θεοὶ ἐν πεδίῳ Φλέγρας Γιγάντεσσιν μάχαν Ἀντιάζωσιν, μελέων ὑπὸ ῥιπαῖσι κεῖνου φαιδίμαν Γαίᾳ πεφύρεσθαι κόμαν. Sed non mihi videtur tacendum, in cod. Tornes. ita legi: *tamen, heu, serus adulteros Cultus pulvere collines*, quam scripturam tametsi nusquam alibi repererim, damnare tamen non ausim. Verum de ea iudicet lector emunctae naris.

21. EXITIUM T. G.] Quidam libri veteres habent *exitium tuae Genti.* sic autem locutus est apud M. Tull. lib. 1. de Divinatione [21, 42.] nescio quis poëta vetus, fortasse Pacuvius, hunc si tolleret, *Eum esse exitium Troiae, pestem Pergamo.*

23. URGENT] insequuntur.

23. 24. TE SALAMINIUS TEUCER, TE STHENELUS] discrepant hic libri manu scripti et a vulgatis et inter se. Nam cum vulgati omnes, quos quidem viderim, sic habeant, *Teucerque et Sthenelus*, ego copulationem *que* in nullo manu scripto reperi. habent autem scripti alii hoc modo, *Teucer te Sthenelus sciens:* in his duo Vatic. Iann. Faër. Russard. Nicotiani. alii, *Teucer et Sthenelus:* in his Vatican. unus et Tornės. neque est quod quemquam moveat syllaba posterior in nomine *Teucer* brevis. sic enim saepe alibi, ut [Od. I, 8, 36.] *Perrupit Acherunta* etc. et Od. I. *et Caeca timet aliunde fata.*

*) V. 21. *non.*
**) V. 22. *non.*

et Od. xiii. lib. 2. [16.] et ultimo versu huius Od. *Ignis Iliacas domos*. Ego hanc scripturam, ut simpliciorem et veriorem olim secutus eram: nunc alteram malo; vulgatam autem plane non probo.

24. SCIENS PUGNAE] hoc epitheto saepe utitur Homerus, ut Il. ε'. [v. 608.] Ἔνθ' Ἕκτωρ δύο φῶτε κατέκταν', εὖ εἰδότε χάρμης. et eod. lib. [v. 549.] Κρήθων, Ὀρσίλοχός τε, μάχης εὖ εἰδότε πάσης. et δ' [v. 310.] πολέμων εὖ εἰδώς. et ibidem, [v. 196, 210.] Ὅν τις ὀϊστεύσας ἔβαλεν, τόξων εὖ εἰδώς. sic infra Od. ix. lib. 3. [v. 10.] *Dulces docta modos et citharae sciens.*

25. SIVE OPUS EST IMPERITARE] omissum alterum *sive*. esset autem integra loquendi ratio hoc modo: et Sthenelus, sive pugnandum sit, pugnandi scientia instructus et bonus παραβάτης, idem aurigae socius ad pugnandum expeditus: sive equi moderandi, promtissimus auriga. erat autem Sthenelus Diomedis comes. Homerus Ἰλιάδ. δ'. et ε'.

26. MERIONEN QUOQUE] Meriones Idomenei comes. Homer. Ἰλιάδ. θ'. [v. 268 sq.] καὶ ὀπάων Ἰδομενῆος Μηριόνης, ἀτάλαντος Ἐνυαλίῳ ἀνδρειφόντῃ. et Ἰλιάδ. γ'.

27. ECCE FURIT TE REPERIRE ATROX] Vel *furit te reperire atrox*, id est, furenter persequitur, ut te reperiat: vel *atrox te reperire*, id est, atrox in te reperiendo. nam utrumque loquendi genus et a Graecis ductum et Horatianum est. Praeterea illud *furit* videtur Horatius ab Homero expressisse Ἰλιάδ. ζ'. [v. 100.] ἀλλ' ὅδε λίην Μαίνεται, οὐδέ τίς οἱ δύναται μένος ἰσοφαρίζειν. id est, At hic valde furit, neque ei quisquam par esse potest.

28. TYDIDES MELIOR PATRE] cum Agamemnon Ἰλιάδ. δ'., Graeciae principes ad fortiter pugnandum cohortans et alios ut ignavos obiurgans, alios laudans ut strenuos et acreis et forteis, Diomedem ignaviae argueret, dicens, patrem eius quidem Tydeum fortissimum et pugnacissimum fuisse, sed ex eo filium natum esse, oratione et lingua promptiorem, in pugna vero tardiorem ac deteriorem: Diomedes pudore deterritus, regisque majestatem reveritus, nihil respondet; Sthenelus autem, eius comes et familiaris, pro se et pro illo refert, se et Diomedem patribus esse meliores. Verba Hom. sunt haec, [v. 399.] Τοῖος ἔην Τυδεὺς Αἰτώλιος· ἀλλὰ τὸν υἱὸν Γείνατο εἷο χέρεια μάχῃ, ἀγορῇ δέ τ' ἀμείνω etc. responsum autem Stheneli, [v. 405.] ἡμεῖς τοι πατέρων μέγ' ἀμείνονες εὐχόμεθ' εἶναι. Idem Homerus ὀδυσσ. β'. ait, paucos admodum filios patribus virtute pares esse, plureis deteriores, raros meliores. sic Hom. [v. 276.] Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται· Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀμείνους.

28. MELIOR] fortior, valentior, ἀμείνων, κρείσσων, κάῤῥων, ut Od. vi. lib. 3. [v. 16.] *ille Missilibus melior sagittis*. et epist. x. lib. 1. [v. 34.] *Cervus equum pugna melior communibus herbis Pellebat.* sic Virgil. lib. 4. Georg. [89.] *Deterior qui visus, eum, ne prodigus obsit, Dede neci: melior vacua sine regnet in aula.* sic et Graeci, ut declarant superiora exempla ex Hom. et hoc ex Eurip. in Phoen. Ἐπεὶ δὲ κρεῖσσον τὸ κακόν ἐστι τ' ἀγαθοῦ. Non me pigebit, occasione oblata Plutarchi locum in Pyrrho [c. 26, 401.] corruptum in omnibus exemplaribus etiam manu scriptis emendare et explicare.

Verba Plutarchi sunt haec, *Εἷς δὲ τῶν παρόντων ὄνομα Μανδρικίδας εἶπε τῇ φωνῇ λακωνίζων· „αἱ μὲν ἐσσὶ τύ γε θεὸς, οὐδὲν μὴ πάθωμεν· οὐ γὰρ ἀδικεῦμεν· αἱ δ' ἄνθρωπος, ἔσεαι καὶ πευκαρπῶν ἄλλος.“* Legendum *ἔσεται καὶ σεῦ κάῤῥων ἄλλος.* id est, quidam ex iis, qui aderant, Mandricida nomine, dixit Laconico sermone: si tu quidem Deus es, non metuimus, ne quid abs te incommodi nobis accidat: non enim te iniuria afficimus; sin homo es, exsistet etiam aliquis alius te melior. quam quidem emendationem cum ego olim Amiotto viro doctiss., qui nuper Plutarchi vitas in sermonem Gallicum vertit, exposuissem, ita probavit, ut eam secutus sit.

29. Quem tu, cervus uti] quem tu non aliter fugies, quam lupum cervus. *εἰκών.* Aristoteles cervum in timidis animantibus numerat Tum Homerus timidos homines et fugaceis cum cervis comparare solet. *ἰλ. χ'.* [v. 1.] *Ὣς οἱ μὲν κατὰ ἄστυ πεφυζότες ἠΰτε νεβροὶ* etc. et Achilles Agamemnonem in iurgio dicit cervi cor habere. notus est versus ille, [Il. α', 225.] *Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο!* infra Od. iv. lib. 4. [50.] *Cervi luporum praeda rapacium Sectamur ultro, quos opimus Fallere et effugere est triumphus.*

31. Sublimi fugies mollis anhelitu] sublimem anhelitum accipio eum, qui multo extrinsecus hausto aëre et ita dilatatis et diductis pulmonibus exspiratur, et qui ex alto imoque pectore ducitur: quod accidere solet in magno corporis labore et longo cursu, vel graviore aliqua animi cura. Virg. Georg. 3. [v. 505.] *Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto Spiritus.*

32. Non hoc pollicitus tuae.] Helenae. multa enim de te magnifice praedicaras, quod quidem ei exprobrat Helena *ἰλιάδ. γ'.* [v. 430.] his verbis, *ἦ μὲν δὴ πρίν γ' εὔχεο* etc. vel dic pollicitus *κατὰ τὸ σιωπώμενον.* *tuae* dixit, ut Od. xxv. [v. 7.] *Me tuo longas pereunte nocteis* etc.

33. Iracunda diem proferet] diuturna illa et paene implacabilis Achillis ira bellum Troianum producet, Troiaeque expugnationem et eversionem morabitur ac retardabit. Homer. principio Iliad. *Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος.*

35. Post certas hiemes.] post annos novem, anno decimo, quod item Calchas auguratus fuerat ex passerum numero.

PALINODIA. ODE XVI.

Veniam petit a puella, quam iambis laeserat.

2. Quem criminosis cumque] *quemcumque*, sic epist. 1. ad Maecenat. [l. i, v. 15.] *Quo me cumque rapit tempestas* etc. et sup. Od. ix. [v. 14.] *Quem fors dierum cumque dabit.*

3. Pones iambis] sic loquitur Od. xv. lib. 3. [v. 1.] *Uxor pauperis Ibici Tandem nequitiae pone modum tuae.* sic enim legitur

*) V. 35. *Achaicus.*
**) V. 36. *Iliacas.*

in nonnullis membranis manu scriptis, ubi libri vulg. habent *fige modum*.

3. IAMBIS] quos in te scripsi et edidi.

5. NON DINDYMENE] cum studeat Horatius, puellam offensam versibus maledicis sibi placare, primum permittit ei, ut versus de medio tollat, sive exurere velit, sive in mare deiicere; deinde quia vult videri iratus scripsisse, ostendit, quánta sit irae vis, quippe quae vehementius commoveat hominum animos, quam Cybele, Apollo, Liber mentem sacerdotum, inter fratres implacabileis inimicitias concitet, urbeis funditus evertat. Postremo fatetur, se ira impulsum versus olim iambicos scripsisse, cum iuvenis esset, sed nunc aetatis maturitate mitigatum esse.

5. DINDYMENE] Cybele, Rhea. Dindymene autem a Dindymis, monte Phrygiae, ut Berecynthia a Berecyntho, Pessinuntia a Pessinunte. Bonam Deam Romani appellabant, cuius sacra oculis viri ne imprudentis quidem aspici fas erat. vide Catulli Galliambum.

5. ADYTIS] remotis et occultis templi, ut interpretatur Caes. lib. 3. de bello civili [c. 105.] his verbis, *Pergamique in occultis ac remotis templi, quo praeter sacerdotes adire fas non est, quae Graeci ἄδυτα appellant, tympana sonuerunt.* Sic autem restitui hunc locum apud Caesarem, ubi libri vulgati habent *ac remotis templis.* ἄδυτον (inquit Hesych.) σπήλαιον, ἢ τὸ ἀπόκρυφον μέρος τοῦ ἱεροῦ. id est, *adytum* est spelunca, aut intima et abstrusa pars templi.

6. MENTEM SACERDOTUM] sic Virgil. Aen. 6. [v. 48.] mentem Sybillae ab Apolline concitatam describit, *Non comtae mansere comae, sed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument* etc. M. Tull. hanc concitationem mentis a quadam vi et potestate terrae effici solitam esse putat. sic enim scribit de Divinat. lib. 1. [19, 38.] *Potest autem vis illa terrae, quae mentem Pythiae divino afflatu concitabat, evanuisse vetustate.*

6. INCOLA PYTHIUS] interpres Pindari *Pythia* scribit a loco esse appellata, loco autem nomen fuisse Pytho. Iam Pytho tradit interpres Homeri fuisse urbem Phocidis. Hom. ὀδυσσ. θ'. [v. 80.] Πυθοῖ ἐν ἠγαθέῃ, ὅθ' ὑπέρβη λάϊνον οὐδὸν Χρησόμενος. Idem ἰλ. ι'. [v. 404.] Οὐδ' ὅσα λάϊνος οὐδὸς ἀφήτορος ἐντὸς ἐέργει, Φοίβου Ἀπόλλωνος, Πυθοῖ ἐνὶ πετρηέσσῃ. id est, neque quam multa saxeum limen seu solum Phoebi oracula reddentis continet in urbe Pythone lapidosa. *Incola* igitur *Pythius* intelligitur Apollo, quod Pytho vel Pythona incolit urbem sibi sacram. Est autem dicta vel ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, quod est sciscitari, quaerere, vel ab eo, quod oraculi custos draco ab Apolline sagittis confixus, ibidem computruerit, quod Graeci dicunt πύθεσθαι. Lege quae scripsimus ad illum locum, *qui Pythia cantat*, in epistola de Arte poët. ad Pisones [v. 414.].

7. NON LIBER AEQUE] iram Bacchi senserunt Pentheus et Lycurgus, sentiunt eius sacerdotes Maenades, experti sunt denique et Centauri. Virg. Georg. 2. [v. 455.] *Bacchus et ad culpam causas dedit, ille furenteis Centauros letho domuit, Rhoecumque, Pholumque, Et magno Hylaeum Lapythis cratere minantem.*

8. CORYBANTES] *Corybantes*, Rheae sacerdotes, ἀπὸ τοῦ κρύ-

βειν dicti, propterea quod, cum Rhea partum partusque dolores Saturnum filios suos devorare solitum celare vellet, eos ad eam rem administros et adiutores adhibebat, illi autem tympanorum pulsu, cymbalorum sonitu, cornuum et tibiarum cantu partim Saturnum terrebant, partim Iovis vagientis et Rheae parturientis vocem avertebant. quod declarat et Callim. hymno in Iovem, [v. 52.] *Οὖλα δὲ Κουρῆτές γε περὶ πρύλιν ὀρχήσαντο Τεύχεα πεπλήγοντες, ἵνα Κρόνος οὔασιν ἠχὴν Ἀσπίδος εἰσαΐοι, καὶ μή σεο κουρίζοντος.* Et Lucret. lib. 2. [629 sqq.] *Hic armata manus (Curetas nomine Graii Quos memorant Phrygios) inter se forte catenas Ludunt, in numerumque exsultant sanguine pleti, Terrificas capitum quatientes numine cristas, Dictaeos referunt Curetas, qui Iovis illum Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur, Cum pueri circum puerum pernice chorea Armati in numerum starent, pernice chorea Armati in numerum pulsarent aeribus aera, Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus, Aeternumque daret matri sub pectore vulnus.* Lege et Strab. lib. 10. [c. 3.] ubi multa de Curetibus, quos eosdem esse atque Corybantas ait. Idem Strabo eodem libro [eod. cap. §. 13.] principium cuiusdam dithyrambi Pindarici profert, in quo Pindarus ritus sacrorum Bacchi apud Graecos et caeremonias sacrorum matris Deorum, quae fiunt apud Phryges, communione quadam omnium rerum et similitudine inter se coniungere videtur: quod item facit Horat. Od. XVIII. huius lib. [v. 13.] *saeva tene cum Berecynthio Cornu tympana.* sic Virgil. Aen. 3. [v. 112.] *Hinc mater cultrix Cybeli, Corybantiaque aera.* a Corybantibus manavit apud Graecos verbum *κορυβαντιᾷν*, quod valet Corybantum more insanire ac furere, divino quodam spiritu afflari. Plato in Symposio, [p. 215. D. c. 32.] *Ἔγωγ' οὖν, ὦ ἄνδρες, εἰ μὴ ἔμελλον κομιδῇ δόξειν μεθύειν, εἶπον ὀμόσας ἂν ὑμῖν, οἷα δὴ πέπονθα αὐτὸς ὑπὸ τῶν τούτου λόγων, καὶ πάσχω ἔτι καὶ νῦν. ὅταν γὰρ ἀκούω, πολύ μοι μᾶλλον ἢ τῶν Κορυβαντιώντων ἥτε καρδία πηδᾷ, καὶ δάκρυα ἐκχεῖται ὑπὸ τῶν λόγων τῶν τούτου.* id est, Ego igitur, viri, nisi vererer, ne valde ebrius viderer, dixissem vobis iuratus, quomodo ab istius verbis affectus sim, atque etiam nunc afficiar. Cum enim audio, mihi multo magis quam Corybantum in morem insanientibus et divino quodam furore concitatis et cor salit et lacrymae excutiuntur vi verborum. et in Ione, [p. 533 extr.] *καὶ οἱ μελοποιοὶ οἱ ἀγαθοὶ ὡσαύτως· ὥσπερ οἱ Κορυβαντιῶντες, οὐκ ἔμφρονες ὄντες ὀρχοῦνται.* id est, et boni poëtae, qui mele faciunt, similiter ut divino furore afflati, cum sana mente non sint, saltant. et ibid. [p. 536. C.] *οὐ γὰρ τέχνῃ, οὐδ' ἐπιστήμῃ περὶ Ὁμήρου λέγεις, ἃ λέγεις, ἀλλὰ θείᾳ μοίρᾳ, καὶ κατακωχῇ. ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες ἐκείνου μόνου αἰσθάνονται τοῦ μέλους ὀξέως ὃ ἂν ᾖ τοῦ θεοῦ, ἐξ ὅτου ἂν κατέχωνται.* id est, non enim arte, neque scientia de Homero loqueris, sed divino quodam numine atque afflatu, quemadmodum qui divino quodam furore sunt concitati, illud solum melos statim intelligunt atque arripiunt, quod sit eius dei, cuius spiritu afflati sint.

9. QUAS NEQUE NORICUS DETERRET ENSIS] significat, eum, qui iratus est, neque enseis neque ullum denique periculum aut

*) V. 8. *sic.*

cruciatum extimescere. Itaque recte Ennius iram principium insaniae esse dixit, et Pindarus *ὀλυμπ. εἰδ. ζ'. αἱ δὲ φρενῶν ταραχαὶ παρέπλαξαν καὶ σοφόν.* id est, mentis perturbationes etiam sapientem a recta via deduxerunt. Et Eurip. in Med. [v. 1075 sq.] *Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων, Ὅσπερ μεγίστων αἴτιος βροτοῖς κακῶν.* id est, ira autem meis consiliis potentior est, quae quidem hominibus magnorum malorum causas afferre solet. *Noricus ensis* a Noricis appellatus. sic Od. xvii. epod. [v. 71.] *Modo ense pectus Norico recludere.*

13. Fertur Prometheus] haec de particulis undique decerptis et desectis hominique illi primo adiunctis aptissime et elegantissime ab Horat. sunt excogitata. nullus enim alius horum auctor extat, quod sciam, nisi quis haec ad fabulam illam Platonicam referat, quae est in Protagora [p. 320 sq.], ubi scribit, cum Epimetheus in fingendis animantibus rationis expertibus omneis naturae facultates consumsisset, et, ita cum genus humanum fingendum esset, nihil, unde instrueretur atque ornaretur, superaret: Prometheum coactum esse, sapientiam artificialem a Minerva, ignem a Vulcano suffurari: Mercurium postea Iovis mandatu iustitiam et pudorem hominibus impertisse, ut civilem inter se societatem colere possent. huic igitur fabulae haec addit de suo Horatius. Ac fuit Prometheus Iapeti et Clymenae filius, ut scribit Hesiodus in Theogon. vide sup. Od. iii. faciunt autem Prometheum poëtae providum, sagacem ac sapientem, idque a Theophrasto scriptum esse refert interpres Apollon. lib. 2. Argonaut. itaque et nomen ἀπὸ τοῦ προμαθεῖν, vel ἀπὸ τοῦ προμηθεῖσθαι consecutus est, contra Epimetheum eius fratrem, imprudentem atque insipientem et malo demum accepto atque ex rerum eventu, quid expediret, quid non, intelligentem.

13. principi] primo sic Od. ult. lib. 3. [v. 13.] *Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxisse modos,* et Od. xvii. eiusd. [v. 6.] *Qui Formiarum moenia dicitur Princeps* etc. sic Caesar lib. 1. de bello Gall. [c. 7.] *Cuius legationis Numeius et Verodoctius principem locum obtinebant.* idem ibid. [c. 12.] *ea pars princeps poenas persolvit.* M. Tull. Accus. lib. 2. [Act. ii. 1, 2.] *Primum quod omnium nationum princeps Sicilia se ad amicitiam et fidem populi Rom. applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperii est, provincia est appellata.* et lib. 2. epist. ad Attic. *ego princeps in adiutoribus, ego secundus.*

14. Limo] πηλῷ. quomodo nati sint primi homines ex eorum sententia, quos hic sequitur Horatius, lege Diodorum Siculum lib. 1. et Lucret. lib. 5. [923 sqq.] et Hesiod. interpretes non longe a principio. huc pertinet illud Varronis, Eumenid. [p. 276. ed. Bip.] *Empedocles natos homines ex terra ait, uti blitum.*

15. Insani leonis] iracundi, rabidi. tralatio est a ratione praeditis. Lucretius lib. 3. [295 sqq.] de leonibus, *Sed calidi plus est illis, quibus acria corda Iracundaque mens facile effervescit in ira: Quo genere in primis vis est violenta leonum, Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes, Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.*

16. Stomacho] hinc *stomachum facere* et *stomachari* dicunt Latini, pro eo, quod est, iram commovere et irasci.

17. Irae Thyesten] quamvis haec sint omnibus nota ex tragicis poëtis: tamen M. Tullium ad hunc locum explicandum adhibeamus. sic igitur ille Tuscul. 4. [36, 77.] *Ira vero, quamdiu perturbat animum, dubitationem insaniae non habet, cuius impulsu existit etiam inter fratres tale iurgium: Quis te homo superavit umquam gentium impudentia? Quis autem malitia te? nosti, quae sequuntur: alternis enim versibus intorquentur inter fratres gravissimae contumeliae: ut facile appareat, Atrei filios esse, eius qui meditatur poenam in fratrem novam, Maior mihi moles, maius miscendum malum, Qui illius acerbum cor contundam et comprimam. Quae igitur hae erunt moles? Audi Thyesten ipsum: Impius Hortatur frater, ut meos malis miser Mandem natos. Eorum apponit viscera. Quid est enim, quo non progrediatur ira? eodem, quo furor* etc. ubi vulgo mendose legitur *manderem*. eadem fere reperiuntur in tertio libro de Orat. ad Q. fratrem [c. 77 sqq.].

18. Ultimae Stetere causae] *ultimae causae* sunt, quibus nullae aliae sunt propinquiores. verbum *stetere* autem significat, eas esse certas, fixas et paene necessarias. vel ultimas causas eadem ratione dixit, qua supplicium ultimum, seu extremum dicimus, ut ultimas intelligamus causas, quae exitum habeant, quae non sint inanes. sic Livius lib. 7. [c. 9.] *ea ultima fuit causa, cum multae ante querimoniae ultro citroque iactatae essent, cur per fetiales rebus repetitis bellum Tiburti populo indiceretur.*

20. Imprimeretque muris] Caius iurisconsultus in pandectis iuris civilis tit. de usufructu ait, Karthagini eversae aratrum impressum esse, ex eoque probare et colligere solent iurisconsulti, tum demum urbem aliquam esse desiisse atque interiisse, cum in ea aratrum circumductum sit. Ad hanc rem pertinet locus ille M. Tullii Philipp. 2. [40, 102.] *ut vexillum tolleres, ut aratrum circumduceres, cuius quidem vomere portam Capuae paene perstrinxisti, ut florentis Coloniae territorium minueretur.*

21. Insolens] victoria elatus. ut Od. xvi. epod. [v. 13.] *ossa Quirini (Nefas videre) dissipat insolens.* M. Tull. pro Marcell. [3, 9.] *victoria natura est insolens et superba.*

22. Compesce mentem] comprime animum. ut ep. ad Loll. lib. 1. [2, 63.] *animum rege, qui nisi paret, Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.* Od. xiv. lib. 2. [v. 9.] *Tityonque tristi Compescit unda.*

22. me quoque pectoris] utitur excusatione aetatis et perturbationis animi, quod in eam olim scripserit iambos.

25. Nunc ego mitibus Mutare] studeo tristem atque acerbam naturam meam lenire ac mitigare, studeo tristia relinquere, mitia autem persequi atque amplecti. haec enim verbi *mutare* vis est interdum: ut Od. xxix. huius libri, [v. 14.] *Socraticam et domum Mutare loricis Iberis Pollicitus meliora tendis.* et epist. ad Maecen. 7. lib. 1. [v. 36.] *nec Otia divitiis Arabum liberrima muto.* sic Sallust. [Catil. 58.] *Nemo nisi victor pace bellum mutavit.* et Propert. lib. 3. [20, 3.] *Durus qui potuit lucro mutare puellam.* sic et verbum ἀλλάτ-

rai apud Graecos nonnunquam. Eurip. in Hec. [v. 479.] λιποῦσ' Ἀσίαν Εὐρώπης θεράπαιναν, ἀλλάξασ' ἀΐδα θαλάμους. contra Od. xxxiv. huius lib. [v. 12.] *valet ima summis Mutare.* et Od. i. epod. [v. 27.] *Pecusve Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascuis.* sic Od. xii. lib. 2. [v. 21.] *Num tu, quae tenuit dives Achaemenes, Permutare velis crine Lycymniae?* et Od. i. lib. 3. [v. 47.] *Cur valle permutem Sabina Divitias operosiores?* et Od. ix. epod. [v. 28.] *Punico Lugubre mutavit sagum.* et Ode prox. [v. 1.] *Velox amoenum saepe Lucretilem Mutat Lycaeo Faunus.* sciendum est autem, veteres *mutandi* verbo usos esse pro eo, quod est emere aut vendere. ut Satyr. 4. lib. 1. [v. 29.] *Hic mutat merces surgente a sole ad eum, quo Vespertina tepet regio.* cui simile est illud Virgil. Pollione, [Ecl. iv, 39.] *nec nautica pinus Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.* et Georg. 3. [v. 307.] *quamvis Milesia magno Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.* et Horat. Serm. lib. 2. Satyr. 7. [v. 109.] *an hic peccat, sub noctem qui puer uvam Furtiva mutat strigili.* id est, emit. sed illud, quod est in principio 1. lib. Georg. [v. 8.] *vestro si munere tellus Chaoniam pingui glandem mutavit arista*; simile est huic loco Horatiano. Catullus quoque *mutari* videtur dixisse pro *emi*, in Asinium, [xii, 6 sq.] *crede Pollioni Fratri, qui tua furta vel talento Mutari velit.* Neque vero fit hoc temere, veteres enim venditione et emtione non utebantur, sed permutatione, in qua res pro re, non pretium dabatur. qua de re lege Aristotelis lib. 5. de moribus, et pandectas iuris civilis tit. de rerum permutatione. M. Tullius quoque (ut redeam ad id, quod initio dicebam) *commutandi* verbum in utramque partem usurpavit: ut pro Sextio, [16, 37.] *ut cum patriae caritate constantiae gloriam commutaret*, id est, ut patriae caritati constantiae gloriam anteponeret: et in Cluentiana, [46, 129.] *Qui fidem suam ad perniciem innocentis pecunia commutarunt*, id est, qui fidem suam pecunia vendiderunt, quod Graeci dicunt ἀντικατηλλάξαντο, vel κατηλλάξαντο. Ex his, quid sit apud M. Tullium *permutare pecuniam* et *pecuniae permutatio*, intelligere licet, qua de re tamen dicemus alio loco.

26. Dum mihi fias recantatis amica] id est, usque eo dum et ego stilo verso iisque maledictis, quae in te conieci, oblitteratis, ac tuis laudibus scriptis, tecum in gratiam redeam et tu placata me tua a me alienatione exanimatum recrees et in spem erigas meliorem.

28. Animumque reddas] sic loquitur Terent. And. *reddidisti animum.* (Andr. ii, 1, 33. sed cf. ad h. l. Bentleium.)

AD TYNDARIDEM. ODE XVII.

Invitat eam in Lucretilem.

1. Velox amoenum] id est, Faunus saepe ex monte Lycaeo in Lucretilem (qui mons est in Sabinis) demigrat. vide quae annotavimus de verbo *mutandi* ad Oden superiorem. Sed non est omittendum, Priscianum lib. 18. hunc locum ita explicare, *Lucretilem mu-*

tat Lycaeo, id est, Lycaeum mutat Lucretili. De Fauno autem vide, quae supra ad Od. IV. annotavi.

3. Defendit aestatem] id est, propulsat aestatem a capellis. sic Virgil. Meliboeo, [Ecl. VII, 47.] *Solstitium pecori defendite.* Plautus Rudente, [III, 4, 69.] *ut illas serves, vim defendas, dum ego herum adduco meum.* M. Tull. in Catone maiore, [15, 53.] *et nimios solis defendit ardores.* Idem pro Roscio Amer. [1, 1.] *iniuriam novo scelere conflatam putant oportere defendi.* Idem Offic. 3. [18, 74.] *etenim si is, qui non defendit iniuriam, neque propulsat a suis cum potest, iniuste facit* etc. Caesar lib. 1. de bello Gall. [c. 44.] *et quod non bellum intulerit, sed defenderit.* et Horat. Satyr. 3. lib. 1. [v. 4.] *et toga, quae defendere frigus, Quamvis crassa, queat.* (Sic Graeci dicunt ἀρήγειν, pro opem ferre et arcere.) [Ex edit. post.]

4. Pluviosque ventos] ventos, qui pluviam pariunt. epist. de Arte poët. [v. 18.] *aut pluvius describitur arcus.*

5. Impune tutum etc.] quidam libri veteres habent, *Impune totum per nemus* etc.

6. Deviae] quae saepe a recta via seu regione deerrant. paullo aliter dixit *devium scortum* Od. XI. lib. 2. [v. 21.]

7. Olentis uxores] hirci uxores, videlicet capellae. ἄκυρον, ut Satyr. 3. lib. 2. [v. 316.] *Bellua cognatos eliserit.* et Virg. Melib. [Ecl. VII, 7.] *Vir gregis ipse caper.* et Georg. 3. [v. 125.] *Quem legere ducem et pecori dixere maritum.*

8. Colubras] sic habent cod. 2. Vatic. et Faër. neque vero refert, utrum legamus, *colubros* an *colubras.* utrumque enim usu receptum est. Nonius.

9. Nec Martialeis haedilia lupos] nec haedorum septa, id est, greges metuunt lupos. *haedilia* autem pes est Ionicus pro choriambo, qui pedes tempore sunt inter se pares. sic Hom. ὀδυσσ. δ'. [90.] Ἕως ἐγὼ περὶ κεῖνα πολὺν βίοτον συναγείρων Ἠλώμην. et Cat. ad Cinnam, [CXIII, 1. sed cfr. interp. ad h. l.] *Consule Pompeio primum duo Cinna sedebant Moechilia: facto consule nunc iterum* etc. ubi anapaestus pro spondaeo positus est. ductum est autem *moechile* a moecho, ut haedile ab haedo. Et puto, ὁδοῦ πάρεργον, duobus moechilibus significari a Catullo domum Luculli, cuius uxorem Clodiam, Clodii sororem, Clodius ipse adulterasse dictus est, ut scribit Plut. in Caesare, et domum Lepidi, quem dolore periisse, uxoris adulterio ex quadam epist. cognito, Pompeio primum consule, scribit Plutarchus in Pompeio. sed Auratus et apud Catullum non *moechilia*, sed *moechidia* legendum putat, et hic *haedulei.* haeduleos autem idem vult valere quod haedulos. ego *haeduliae* malim legi, ut per haedulias intelligamus haedilia. Et vero liquido confirmare possum, in libris veteribus fere omnibus scriptum esse *haediliae.*

10. Utcumque] id est, quandocumque seu ubicumque. Nam *ut* quidem apud bonos scriptores valet interdum, ubi, qua parte, quo tempore, cum, simulatque. Catull. ad Fur. et Aurel. [XI, 4.] *Littus ut longe resonante Eoa Tunditur unda.* Idem ad Coloniam, [XVII, 10.] *Verum totius ut lacus, putidaeque paludis Lividissima, maximeque est profunda vorago.* id est, ubi. et ad Licinum, [L, 3.] *Ut*

convenerat esse. id est, simul ut, vel ubi. et Virgil. Aeneid. 5. [v. 330.] *Caesis ut forte iuvencis Fusus humum, virideisque super madefecerat herbas,* id est, ubi, seu quo loco. sic Terent. [Hecyr. III, 3, 18.] *mater consequitur: iam ut limen exirem, ad genua accidit.* id est, cum limen exirem. Horat. Od. III. epod. [v. 9.] *Ut Argonautas praeter omneis candidum Medea mirata est ducem, Perunxit hoc Iasonem.* et Satyr. 9. [v. 13.] *ut illi Nil respondebam; misere cupis (inquit) abire.* M. Tull. Offic. 3. [31, 112.] *at ille, ut ingressus est, confestim gladium destrinxit.* addatur igitur particula *cumque*, tantundem valebit, aut etiam amplius. sic Od. XXXV. huius libri, *utcumque mutata potenteis Veste domos inimica linquis.* et Od. IV. libri quarti, [v. 35.] *Utcumque defecere mores, Dedecorant bene nata culpae.* et Od. XVII. lib. 2. [v. 10.] *Ibimus, ibimus, Utcumque praecedes, supremum Carpere iter comites parati.* et Od. XVII. epod. [v. 52.] *Utcumque fortis exsilis puerpera.* et Od. IV. lib. 3. [v. 29.] *Utcumque mecum vos eritis, libens Insanientem navita Bosporum Tentabo.* sic Terent. in Heautont. [III, 3, 17.] *sed nostrum est intelligere, utcumque atque ubicumque opus sit, obsequi,* id est, quandocumque et quocumque loco. et Plaut. in Epidico, *Utcumque in alto ventus est, Epidice, ex imo velum vertitur.*

10. DULCI FISTULA] *fistula* Panos scilicet, aut Fauni. Pan enim fistulae inventor. Virgil. Alexi, [Ecl. II, 32.] *Pan primus calamos cera coniungere plureis Instituit: Pan curat oveis, oviumque magistros.* Idem Pharmaceut. [Ecl. VIII, 24.] *semper pastorum ille audit amores, Panaque, qui primus calamos non passus inerteis.* Pan deus pastorum est, atque iccirco monteis, silvas, valleis et solitudines colit. Idem Virgil. ibidem, [Ecl. II, 31.] *Mecum etiam in siluis imitabere Pana canendo.* Idem Georg. 2. [v. 493.] *Fortunatus et ille, deos qui novit agresteis, Panaque Siluanumque senem Nymphasque sorores.* et Lucret. lib. 4. [581 sqq.] *Sex etiam aut septem loca vidi reddere voces, Unam cum iaceres: ita colles collibus ipsis Verba repulsantes iterabant dicta referre. Haec loca capripedes Satyros Nymphasque tenere Finitimi fingunt et Faunos esse loquuntur, Quorum noctivago strepitu ludoque iocanti Affirmant volgo taciturna silentia rumpi, Chordarumque sonos fieri dulceisque querelas, Tibia quas fundit digitis pulsata canentum: Et genus agricolûm late sentiscere, cum Pan Pinea semiferi capitis velamina quassans, Unco saepe labro calamos percurrit hianteis, Fistula siluestrem ne cesset fundere musam.*

11. USTICAE CUBANTIS] montis in Sabinis. *cubantis*, leviter declivis, ut cubantis hominis speciem prae se ferre videatur.

12. LAEVIA] laevia saxa, assiduo aquarum cursu attrita et expolita. Virg. Georg. 2. [v. 449.] *Nec tiliae laeves.* et ibid. [v. 358.] *Tum laeveis calamos* etc. vide sup. quae annotavimus ad Od. II.

12. PERSONUERE] proprie et usitate, id est, sonitum acceptum reddidere, vel sonitu completae fuerunt. sic Satyr. 6. lib. 2. [v. 114.] *simul domus alta Molossis Personuit canibus.* et M. Tull. ad Lept. lib. 6. [ep. 18.] *et si abest maturitas aetatis, iam tamen personare aureis eius huiusmodi vocibus non est inutile.* et pro Rosc. Amerino, [46, 134.] *animi et aurium causa tot homines habet, ut quotidiano*

cantu vocum et nervorum tota vicinitas personet. alia huius verbi vis est epist. 1. lib. 1. [v. 7.] *Est mihi purgatam crebro qui personet aurem.* sic Virg. Aen. 6. [v. 418.] *Cerberus haec ingens latratu regna trifauci Personat.* et ibid. [v. 171.] *Sed tum forte cava dum personat aequora concha.*

14. Hinc] ex meo fundo.

15. Ad plenum] ita loquitur Virg. Georg. 2. [v. 244.] *Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus undae Ad plenum calcentur.*

15. benigno cornu.] pleno et largo cornu, ut in carmine saeculari ad Deos, [v. 59.] *Apparetque beata pleno Copia cornu.* et epist. ad Iccium, [i, 12, 29.] *Aurea fruges Italiae pleno defudit copia cornu.* Ordo est, *hinc*, id est, ex agro meo, *opulenta ruris honorum copia tibi manabit ad plenum, benigno cornu. ruris honores* appellat ea omnia, quae ruri nascuntur. *benignus* autem valet idem, quod largus, liberalis, munificus: proprie, qui bonis et dignis largitur, interdum etiam qui indignis, tum apud M. Tull., tum apud hunc poëtam et ceteros bonos latinitatis auctores: ex quo benignitas, quae idem valet, quod beneficientia et liberalitas. M. Tull. Frumentaria, [in V. Act. ii, l. 3. 83, 191.] *qui benignitate adducti per beneficium et gratiam civitatibus concesserunt, ut nummos pro frumento darent.* et Offic. 1. *videndum est, ne obsit benignitas et iis ipsis, quibus benigne videbitur fieri* etc. idem pro Deiotaro, [§. 36.] *Deiotarus dicere est solitus, benigne sibi a populo Rom. esse factum* etc. iterum Frumentaria, [Verr. iii, 84, 196.] *ut ambitiosi homines aut benigni, cum pluris senatus aestimasset, quam quanti esset annona, ex senatus aestimatione, non ex annonae ratione, solvisses.* ibid. [in Verr. Act. ii, l. 3. 85, 196.] *benigne ac liberaliter.* Orat. contra Rullum ad popul. *Gracchorum benignitas.* de Orat. lib. lib. 2. [25, 105.] *raro datur, ut possis liberalitatem ac benignitatem ab ambitu atque largitione seiungere.* Terent. in Hecyra, [v, 2, 2.] *nihil tibi apud me defieri patiar, quin, quod opus sit, benigne praebeatur.* Plaut. Menaechm. *Tanta ad narrandum argumentum est benignatis.* T. Livius lib. 9. [c. 42.] *praedae erat largior, et benignitatem per se gratam comitate adiuvabat.* Horat. Od. xxix. lib. 3. [v. 52.] de fortuna, *Nunc mihi, nunc alii benigna.* et Od. xviii. lib. 2. [v. 10.] *At fides et ingeni Benigna vena est.* et Od. i. epod. [v. 31.] *Satis superque me benignitas tua Ditavit.* et Satyr. 2. lib. 1. [v. 4.] *Quippe benignus erat: contra hic ne prodigus esse Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico, Frigus quo duramque famem depellere possit.* ibid. [v. 49.] *at hic si, Qua res, qua ratio suaderet, quaque modeste Munifico esse licet, vellet bonus atque benignus Esse, daret quantum satis esset.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 3.] *vini somnique benignus.* et Od. ii. lib. 4. [v. 51.] *dabimusque Divis Tura benignis.* et Od. xvii. epod. [v. 66.] *Egens benigne Tantalus semper dapis,* et epist. ad Scaevam lib. 1. [xvii, 11.] *Si prodesse tuis, paulloque benignius ipsum Te tractare voles.* et epist. ad Maecenat. secunda lib. 1. [vii, 62.] *benigne, Respondet.* Festus vult esse compositum ex *bono* et *gignendo.* notissimum est proverbium Ἀμαλθείας κέρας, id est, caprae Amaltheae cornu: quo significatur omnium rerum ubertas et copia.

17. HIC IN REDUCTA VALLE] *vallem reductam* appellat (opinor), quae sinus quosdam flexuosos et recessus habeat, in quibus quis a ventis et iniuria caeli tutus esse queat. sic Virg. Georg. 4. [v. 420.] *inque sinus scindit sese unda reductos.* eademque repetita sunt Aeneid. 1. [v. 161.] et Aeneid. 6. [v. 704.] *Interea videt Aeneas in valle reducta Seclusum nemus.* et Horat. Od. II. epod. [v. 11.] *Aut in reducta valle mugientium Prospectat errantes greges.*

17. CANICULAE VITABIS AESTUS] Caniculae nimios ardores vitabis. sed de Canicula dicemus nonnulla ad Od. XIII. lib. 3. [v. 9.] ibi, *Te flagrantis atrox hora Caniculae Nescit tangere.*

18. ET FIDE TEÏA] Lyra Anacreontis Teïi, id est, modis et cantibus, qui Anacreontis versibus sint pares et similes. *Anacreontis* (ut scribit M. Tull. Tusc. quaest. lib. 4.) [33, 71.] *tota poësis est amatoria.* de eodem sic Pausanias Atticis: [I, 25, 1.] Anacreontis Teïi, qui maiore ex parte res amatorias scripsit, statua in arce Atheniensium prima post Sapphonem locata est, eo habitu et statu corporis, cuiusmodi credibile est, esse hominis ebrii canentis. sed de Anacronte plura dicemus ad Od. XIV. lib. epod.

19. DICES LABORANTEIS IN UNO PENELOPEN] canes Penelopen et Circen utramque unius Ulyssis amore ardentem. Ulyssem autem ex Penelope Telemachum, ex Circe Telegonum patricidam suscepisse traditum est.

20. VITREAM] vel splendidam instar vitri et ita formosam: vel pellucidam, quales ab Epicuro Deos inductos esse scribit M. Tull. de Divinat. 2. [17, 40.] his verbis, *Deos enim ipsos iocandi causa induxit Epicurus pellucidos et perflabileis* etc. quos alibi μονογράμμους appellat: vel marinam, quod magis probo. aqua enim corpus est διαφανές, ut vitrum. Atque iccirco aqua vitrea dicitur, et color aquae vitreus: quasi pellucidus ac caeruleus. Itaque Nymphae marinae apud Virg. 4. Georg. [v. 33.] vellera carpunt vitreo colore fucata. sic Virg. *eam circum Milesia vellera Nymphae Carpebant hyali saturo fucata colore.* et Horat. pontum vitreum appellat. lib. 4. Od. II. [v. 3.] *vitreo daturus Nomina ponto.* Iam caeruleus seu glaucus color diis et deabus marinis et fluviis tribuitur. idem Od. XIII. epod. [v. 16.] de Thetide, *nec mater domum Caerula te revehet.* Virg. lib. 8. Aeneid. [v. 33.] de Tiberi, *eum tenuis glauco velabat amictu, Carbasus et crineis umbrosa tegebat arundo.* Idem 12. [v. 182.] *et quae caeruleo sunt numina ponto.* Idem quinto de Neptuno, [v. 819.] *Caeruleo per summa levis volat aequora curru.* Idem 8. extr. [v. 713.] de Nilo, *et tota veste vocantem Caeruleum in gremium.* alia ratione dixit famam vitream Satyr. 3. lib. 2. [v. 222.] *quem cepit vitrea fama.* per *vitream* enim fragilem significari voluit, ut famam popularem. Apud Varronem *vitreum* pellucidum significat. *Quorumdam vitreae togae ostentant tunicae clavos.* Nonius in nomine *vitreum.*

21. HIC INNOCENTIS POCULA] vinum Lesbium innocens appellat, id est, innoxium, quod, qui eo utatur, nihil intemperanter, nihil iracunde, nihil furiose agat: vel refer ad moderatum ac temperatum eius usum, quod idem tamen de ceteris vinis dici potest.

22. DUCES] bibes, hauries. sic Plautus Amphit. [I, 1, 274.]

eam ego, ut matre fuerat natum, vini eduxi meri, id est, ebibi. sic Horat. Od. XII. lib. 4. [v. 14.] *Sed pressum Calibus ducere Liberum Si gestis*. et Od. III. lib. 3. [v. 34.] *lucidas Inire sedes, ducere nectaris Succos*. non dissimile est illud Od. I. lib. 4. [v. 21.] *Illic plurima naribus Duces thura*. et verbum compositum *obducere*. Cicer. Tuscull. I. [40, 96.] de Theramene, *qui cum coniectus in carcerem triginta iussu tyrannorum venenum, ut sitiens, obduxisset, reliquum sic e poculo eiecit, ut id resonaret*. et ita quidam intelligendum putant locum illum 1. epist. lib. 1. ad Attic. *qui sic inopes et ab amicis et ab existimatione sunt, ut mihi videatur non esse ἀδύνατον, Curium abducere*. i. ut non videatur esse ἀδύνατον, aequo animo ferre etiam Curium competitorem. sic P. Victorius Florentinus explicat. tralatio ducta est a medicamentis liquidis, quae aegri exsorbere solent, ut convalescant: unde nata sunt illa genera loquendi, *exsorbere* et *devorare molestiam*.

22. NEC SEMELEIUS CUM MARTE] tum confundit Bacchus cum Marte proelia, cum a vino et poculis ad ferrum et arma venitur, vel cum vino simul et ferro certatur, quale fuit Lapitharum et Centaurorum convivium. Profert hunc locum Servius ad illum Virg. Georg. 2. [456.] *Ille furenteis Centauros* etc.

23. THYONEUS] sic dictus est Bacchus ἀπὸ τῆς Θυώνης τῆς Σεμέλης. Non Semelen Pindarus Thyonem appellat πυθ. εἰδ. γ'. [v. 176.] ἀτὰρ λευκωλένῳ γε Ζεὺς πατὴρ Ἤλυθεν ἐς λέχος ἱμερτὸν Θυώνᾳ. Verum Thyonen rursus dici volunt ἀπὸ τοῦ θύειν, quia Bacchus in choris concitatus feratur et furat. Interp. Apollon. Argon. 1. τὴν Σεμέλην Θυώνην καλοῦσιν, ἐπειδὴ Αἰσχύλος ἔγκυον αὐτὴν παρεισήγαγεν οὖσαν, καὶ ἐνθεαζομένην. id est, Semelen Thyonen nominant, quoniam Aeschylus praegnantem seu gravidam eam induxit et divino numine afflatam.

5. SUSPECTA] tu suspecta Cyro, videlicet suspicanti alium abs te amari.

25. NE MALE DISPARI] ne tibi tuo malo dispari, vel misere et valde dispari viribus, id est, inferiori, imbecilliori etc. Alii sic: non respondenti amore. vel coniunge *male* cum verbo *iniiciat*, ut paullo post dicemus.

26. INIICIAT MANUS] *iniicere manus* non est inferre, hoc enim semper cum vi intelligitur: illud autem etiam sine vi esse et intelligi potest. ut M. Tull. pro Q. Roscio Com. [16, 48.] *hic mihi veritas manum iniecit et paulisper consistere et commorari coëgit*. Et dominus apud Iurisconsultos rei suae manus iniicere dicitur, cum eam apud alium possessorem repertam apprehendit et vendicat, ex quo manus iniectio apud eosdem. Paterculus lib. posteriore, [II, 41, 1.] *secutus deinde est consulatus C. Caesaris, qui scribenti manum iniicit et quamlibet festinantem in se morari cogit*. Hoc loco autem nomen *incontinenteis* adiectum videtur augere vim verbi. Quin mihi magis placet, quod Passeratius nuper mihi dixit in sermone, videri *male* coniunctim esse intelligendum cum verbo *iniiciat*: ut *male iniiciat* intelligamus, immaniter et scelerate iniiciat, quam sententiam adiuvant hi Tibulli versus, [I, 6, 73.] *Non ego te pulsare velim, sed venerit iste Si furor*,

optarim non habuisse manus. Idem [i, 10, 59.] *Ah, lapis est ferrumque, suam quicumque puellam Verberat: e caelo deripit ille deos.* sic alibi *malum* pro scelerato et impio usurpatur. Hor. Od. xii. lib. 4. [v. 7.] *quod male barbaras Regum est ulta libidines.*

27. Coronam] corollam e floribus: solebant enim uti coronis in conviviis antiqui, qua de re et supra diximus et dicemus ad Od. ii. lib. 4. verumtamen etiam ex Lucretio hoc intelligere licet lib. 3. [925 sq.] *Hoc etiam faciunt, ubi discubuere, tenentque Pocula saepe homines et inumbrant ora coronis.* quod item declarat versus ille, quem citat Athen. lib. 3. ex Archestrato, Ἀεὶ δὲ στεφάνοισι κάρα παρὰ δαῖτα πυκάζου.

28. Immeritamque vestem] quae nihil commeruit, quamobrem ab amante Cyro irato scindatur. Satyr. 3. lib. 2. [v. 7.] *Culpantur frustra calami, immeritusque laborat Iratis natus paries diis atque poëtis.* Virgil. Moreto, [v. 109.] *Immeritoque furens dicit convicia fumo.* Terent Adelph. [i, 2, 40.] *Discidit vestem: resarcietur.*

AD QUINCTILIUM VARUM. ODE XVIII.

Vini potu moderato hilarari animum: immoderato rixas excitari.

1. Nullam Vare sacra] hic versus ex Alcaeo expressus est, μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω.

2. Mite solum] *mite*, quia uvae in eo natae mites sunt, seu quia miteis uvas effert. Virg. Georgic. 1. [v. 448.] *Heu male dum miteis defendet Pampinus uvas.* ab eodem *mitis vindemia* dicta, lib. 2. extr. [v. 522.] *Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.*

2. Catili] Virgilius geminat literam *l*, [Aen. vii, 670.] *Tum gemini fratres Tiburtia limina linquunt, Fratris Tiburni dictam cognomine gentem, Catillusque acerque Coras.* sic Horat. inf. Od. xxii. lib. 3. in nomine Apullicum geminat *l*.

3. Siccis] sobriis, vino nequaquam madidis. ut Od. v. lib. 4. [39.] *dicimus integro Sicci mane die.* et epist. ad Maecenat. 3. lib. 1. [19, 8.] *forum putealque Libonis Mandabo siccis, adimam cantare severis.* et M. Tull. contra Rullum in Senatu, [i, 1, 1.] *Utrum esse vobis consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur?* et Academ. quaest. lib. 4. [ii, 27, 88.] *dormientium et vinolentorum et furiosorum visa imbecilliora esse dicebas, quam vigilantium, siccorum, sanorum.* et Plaut. in Persa, [v, 2, 41.] *Iam diu factum est, cum bibimus: nimis sicci sumus.*

4. Mordaces] sic curas edaceis appellat Od. ii. lib. 2. [v. 17.] *Dissipat Euius Curas edaceis.* Graeci γυιοκόρους et θυμοδακεῖς μελεδῶνας nominant, quasi membra rodenteis et animum mordenteis, et θυμαλγεῖς et θυμοβόρους.

5. Gravem milit. aut pauper. crepat?] id est, quis potus militiae aut paupertatis incommoda queritur? quis de militia et paupertate loquitur, ut oneribus gravibus et non ferendis? duobus codicibus calamo scriptis reclamantibus, qui habent *increpat*, *crepat*

excudendum curavi, unum Vaticanum secutus, in quo scriptum est *increpat* alia manu, ut facile appareat, initio *crepat* scriptum fuisse. Praeterea Nonius Marcellus docet, *crepare* hoc loco valere, queri et dolere, citatque et hunc versum Horatii, et alterum Lucret. lib. 2. *Et crepat antiquum genus, ut pietate repletum Perfacile angustis tolleraret finibus aevum.* sed simpliciter dici potest, *crepare* per translationem quandam sermonis esse, assidue aliqua de re loqui, semperque eam in ore habere. quemadmodum in epist. ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 84.] *Sulcos et vineta crepat mera.* et in epist. ad Pisones de Arte poët. [v. 247.] *Aut immunda crepent ignominiosaque verba.* et Satyr. 8. lib. 2. [v. 33.] *Si quid Stertinius veri crepat.* et ita versus, qui deinceps sequitur, *Quis non te potius* etc. facillime poterit explicari hoc modo, Quis post vina militiam aut paupertatem habet in ore? quis non potius Bacchum et Venerem crebris usurpat vocibus ac sermonibus? Tale est illud Theognidis, [v. 1125.] *Εἰ πίομαι, πενίης θυμοφθόρου οὐ μελεδαίνω, Οὐδ' ἀνδρῶν ἐχθρῶν, οἵ με λέγουσι κακῶς.* id est, si bibero, paupertatem animorum pestem non curo, neque inimicos et malevolos homines, qui mihi maledicunt.

7. At, ne quis modici] At, ne quis supra modum bibat, monet Centaurorum et Lapitharum pugna in poculis orta et commissa, etc. sic Theognis, [v. 479–80. s. 307–8. ex ed. Welck.] *Ὃς δ' ἂν ὑπερβάλλῃ πόσιος μέτρον, οὐκ ἔτι κεῖνος Τῆς αὐτοῦ γλώσσης καρτερὸς, οὐδὲ νόου.* quorum versuum haec fere sententia est, Qui autem bibendi modum superarit, neque ille iam linguae suae, neque mentis compos est. Idem, [v. 497–98. s. 285–86. ex ed. Welck.] *Ἄφρονος ἀνδρὸς ὁμῶς καὶ σώφρονος οἶνος ὅταν δὴ Πίνεθ' ὑπὲρ τὸ μέτρον, κοῦφον ἔθηκε νόον.* id est, Cum vinum supra modum haustum fuerit, stulti peraeque et intelligentis mentem levem ac mobilem reddidit. citantur et hi versus ab Athen. lib. 2. [c. 1.] *Πάσας δ' ἐκ κραδίας ἀνίας ἀνδρῶν ἀλαπάζει Πινόμενος κατὰ μέτρον, ὑπὲρ μέτρον δὲ χερείων.* id est, Vinum modice potum omneis ex animo molestias abigit ac dissipat: sin immodice hauriatur, malum est. huc pertinent et versus Anacreont., qui citantur item ab Athen. lib. 14. *Οὐ φίλος, ὃς κρατῆρι παρὰ πλέῳ οἰνοποτάζων Νείκεα καὶ πόλεμον δακρυόεντα λέγει· Ἀλλ' ὅστις Μουσέων τε, καὶ ἀγλαὰ δῶρ' Ἀφροδίτης Συμμίσγων ἐρατῆς μνήσκεται εὐφροσύνης.* i. non est mihi gratus, qui ex pleno cratere vinum immoderate hauriens contentiones et bellum lacrymosum narrat: sed qui musarum et Veneris munera temperans et commiscens, nihil praeter laetitiam et hilaritatem in ore habet.

8. Centaurea monet cum Lapithis] Pirithous, Ixionis et Diae filius, epulum nuptiale Centauris, ut sibi necessitudine coniunctis, praebuit. Cum fugisset autem eum, Marti sacrificare, Deum illum irritavit, sibique infensum atque inimicum reddidit. Ita Centauri plus nimio poti sibi ipsi temperare non potuerunt, quin ingenio suo indulgentes Lapitharum uxoribus vim inferre conarentur. Lapithae autem hanc tam atrocem iniuriam et contumeliam iniquo animo ferentes atque ulcisci volentes, magnas Centaurorum strages ediderunt. Antinous apud Homer. *ἰλιάδ. φ'.* [immo *ὀδυσσ. φ'.*] malus auctor quidem ille, sed tamen hac parte verus, deterrere Ulyssem volens,

ne arcum illum difficillimum ad inflectendum intendere conaretur: hanc Lapitharum et Centaurorum historiam profert, dicens, Ulyssem immodico vini potu impulsum et mente captum, ut illos, rem suis viribus imparem suscipere ac tentare. [Odyss. xxi, 293 sq.] *Οἶνός σε τρώει μελιηδής, ὅστε καὶ ἄλλον Βλάπτει, ὅς ἄν μιν χανδὸν ἕλῃ, μηδ' αἴσιμα πίνῃ. Οἶνος καὶ Κένταυρον ἀγακλυτὸν Εὐρυτίωνα, Ἄασεν ἐν μεγάρῳ μεγαθύμου Πειριθόοιο, Ἐς Λαπίθας ἐλθόνθ', ὁ δ' ἐπεὶ φρένας ἄασεν οἴνῳ* etc. M. Tullius oratione in Pisonem consulum perpotationem cum Lapitharum et Centaurorum convivio comparat. sic ille, [10, 22.] *Quod quidem istius in illis reip. luctibus symposium quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur.* Centaurum Pindarus ex Ixione et nube Iunonis similitudinem gerente natum facit: eoque loco hanc Centaurorum et Lapitharum pugnam multis verbis persequitur interpres: quam in templo Thesei depictam fuisse scribit Plutarchus in Theseo. lege et de eadem Hesiodi Aspidem.

8. RIXA SUPER MERO DEBELLATA] rixa in convivio armis et ferro diiudicata. Verbo *debellandi* crebro utitur T. Livius, sed impersonaliter, ut loquuntur Grammatici, et interdum absolute.

9. MONET SITHONIIS NON LEVIS EVIUS] monet et Bacchus, qui a Thracibus summa religione colitur, quem non contemnunt Thraces Lycurgi exitio docti, vel, quem saepe sibi habeat iratum, cum plus aequo poti, quicquid sibi libet, etiam licere putant.

9. SITHONIIS] id est, Thracibus. Ode xxvi. lib. 3. [v. 10.] *Memphim carentem Sithonia nive. Evium* autem Bacchum esse appellatum a voce bacchantium *εὐοῖ*, cum sit notum, de ea re non dicam plura.

10. CUM FAS ATQUE NEFAS] cum fas et nefas non iure, nec ratione, nec honestate, sed sua libidine discernere ac metiri volunt: quod cum fit, res inter se maxime dissimiles ac contrariae facile miscentur et confunduntur. Libido enim omnium rerum discrimen ac delectum tollit, resque maxime inter se disiunctas ac diversas coniungit et exaequat, ne dum tanquam finis ac terminus fas et nefas discernere aut distinguere queat.

11. AVIDI] libidine inflammati. aliter *avidos nautas* dixit Od. xxviii. huius lib. [v. 18.] et Satyr. 3. lib. 2. [v. 151.] *avidum heredem.* et *convivas avidos* Satyr. 5. lib. 1. [v. 75.]

11. NON EGO TE CANDIDE] candide, liber, simplex, aperte, verax, sincere, Od. ii. epod. [v. 11.] *candidum Pauperis ingenium.* et Satyr. 5. lib. 1. [v. 41.] *animae, quales neque candidiores Terra tulit.* et Od. xiv. epod. [v. 5.] *candide Maecenas.* et epist. 6. lib. 1. [v. 68.] *si quid novisti rectius istis, Candidus imperti: si non, his utere mecum.*

13. INVITUM QUATIAM] sacra Bacchi maxima occultissimaque religione contineri, reconditissimaque in eis mysteria subesse, scribunt boni auctores. huius igitur loci haec sententia est: te invitum non commovebo, non te exagitabo, (nemo enim te lacessit impune) neque tua sacra pampinis involuta proferam in lucem, aut divulgabo, neque res ullas arcanas et reconditas enuntiabo: quod valet, non progrediar bibendo usque ad ebrietatem: nam qui immoderate bibunt et

nimio vini potu fiunt ebrii, res arcanas et reconditas ac tacendas enuntiare ac vulgare solent. *invitum* autem dixit, quia, quamvis Bacchus non invitus munera sua largiatur hominibus, invitus tamen eos vino obrui et ebrios fieri videt. Licet etiam haec ad sacrorum Bacchi consuetudinem referre, quam exponit Servius ad illum Virgil. locum, Aeneid. 4. [v. 301.] *qualis commotis excita sacris Thyas* etc. his verbis: Commotis sacris *ideo dixit, quia in sacrorum renovatione commovebantur simulacra: unde Horatius, non ego te, candide Bassareu, Invitum quatiam. Bassareum* autem Bacchum dictum volunt a Bassaris, de quibus magna quaestio est. Alii enim eas Bacchi nutrices fuisse dicunt, dictas παρὰ τὴν βάσιν καὶ ἀράν, propter insaniam scilicet, easdemque Lydas, Macetas, Mimallonas esse nominatas: alii Bassaras calceos fuisse volunt, alii vestimenti genus, ut dicemus et ad Od. xxv. lib. 3.

12. NEC VARIIS OBSITA] id est, obducta, operta. *obserere* enim hoc significat per translationem. Plautus in Trinummo, *hem istic oportet obseri mores malos, si in obserendo possint interficier.* Orgia autem significat.

13. SUB DIVUM RAPIAM] divulgabo, aperiam. ordo: *nec sub divum rapiam tua sacra variis frondibus obducta.*

13. SAEVA TENE CUM BERECYNTHIO] diximus supra ad Od. xvi. tympana, cymbala, cornua in sacris Cybeles et Bacchi adhiberi solita, eademque fere religione et eodem ritu utraque culta esse. qua de re qui plura scire volet, legat Clementis Alexandrini στρώματα. Tu igitur Bacche tympana et cornua tua, quae impios ad insaniam adigunt, contine et comprime; ne patere, me ad insaniam immoderato vini potu adigi, quemadmodum tuae Bacchae audito tuo tympano et Berecynthio cornu furore praecipites aguntur.

14. QUAE SUBSEQUITUR CAECUS AMOR] hi sunt vini intemperantius poti comites: *caecus amor sui*, quem Graeci φιλαυτίαν nominant: arrogantia atque insolentia caput altius, quam par est, attollens: linguae incontinentia, seu lingua soluta atque expedita ad res arcanas fideique commissas enuntiandas ac divulgandas.

15. ET TOLLENS VACUUM] Profert hunc locum Servius ad illum Virg. Aeneid. 9. [v. 633.] *Perque caput Romuli venit* etc. ubi tamen legitur *Attollens*, mendose opinor.

16. ARCANIQUE FIDES PRODIGA] fides parum certa et constans in tacendis consiliis occultis atque arcanis; fides effusa in efferendis et prodendis rebus tacendis. sic locutus est supra Od. xii. [v. 37.] *animaeque magnae Prodigum Paullum.* et epistola secunda ad Maecenatem lib. 1. [7, 42.] *neque multae prodigus herbae.*

16. PERLUCIDIOR VITRO] idem dicit, quod iam satis significarat, *fides perlucidior vitro*, id est, fides non continens clausa consilia sibi commissa, sed ea omnibus aperiens et indicans. aptissima autem vitri similitudine usus est ad significandam eorum levitatem ac perfidiam, qui consilium aliquod occultum sibi commissum continere et tegere non possunt. Quemadmodum enim vitri natura, quae perlucida est, nihil earum rerum, quibus imponitur, occultare aut tegere solet, immo eas perspicuas et aspectabileis, omniumque oculis expo-

sitas relinquit: sic ingenia vana et futilia nihil rerum occultarum clausum habere possunt, sed eas non solum lingua, verum etiam fronte et vultu aperiunt ac declarant. Ad hunc locum pertinet illud Od. xi. epod. [v. 13.] *Simul calentis inverecundus Deus Arcana promorat loco.* et Satyr. 4. lib. 1. [89.] *Condita cum verax aperit praecordia Liber.*

DE GLYCERA. ODE XIX.

Se illius amore uri.

1. Mater saeva Cupidinum] multos esse unius Veneris Cupidines, a nemine (quod sciam) traditum est. Philostratus autem multitudinem illam Cupidinum mala carpentium (ne quis forte miretur) Nympharum subolem esse dicit his verbis, εἰ δὲ πλῆθος αὐτῶν, (inquit) μὴ θαυμάσῃς. Νυμφῶν γάρ δὴ παῖδες οὗτοι. Quamobrem autem Lucianus dialogum quendam inscripserit Ἔρωτες, ex eius dialogi lectione intelligi, quam a me doceri, malo. hic versus iteratur Od. I. lib. 4. [v. 5.]

2. Thebanaeque iubet] Cadmus rex Thebarum, eius filia Semele. Hesiod. in Theog. [v. 940.] Καδμείη δ' ἄρα οἱ Σεμέλη τέκε φαίδιμον υἱὸν Μιχθεῖσ' ἐν φιλότητι Διώνυσον πολυγηθέα. id est, Cadmea autem peperit clarum filium Dionysum valde hilarum, congressa cum Iove. Iam Semelen complexu Iovis gravidam et ad pariendum vicinam, dolis Iunonis circumventam atque inductam, petiisse a Iove, ut ea ad se specie eoque habitu ventitaret, quo fuerat tum, cum primum Iunonis nuptias expetiverat: Iovem autem, qui ei pollicitus erat, se, quicquid illa peteret, concessurum, in curru ad eam venisse cum fulgure et fulmine, illamque metu exanimatam esse, vel (ut alii volunt) fulmine conflagrasse: Bacchum vero e flamma ereptum, in Iovis femur coniectum et insutum esse, docet Euripides in Bacchis. aliquot libri veteres habent *iubent.* paullo post omnes fere *Semelae,* non ut vulg. *Semeles.* *)

4. Finitis animum reddere amoribus] id est, referre animum ad amores, quibus finem constitueram. aliter dictum est illud supra, *animumque reddas,* Od. xvi.

6. Splendentis Pario marmore] de Pario marmore sic Strabo lib. 10. [c. 5. §. 7.] ἐν δὲ τῇ Πάρῳ ἡ Παρία λίθος λεγομένη ἀρίστη πρὸς τὴν μαρμαρογλυφίαν. In Paro est Parius lapis, qui dicitur esse optimus ad marmoris caelaturam.

7. Grata protervitas] qui sunt exercitati in rebus amatoriis, dicunt ingenii ferocitatem, fervorem et protervitatem in puella modestia et pudore et taciturnitate gratiorem esse. sic Od. v. lib. 2. [v. 15.] *Iam proterva Fronte petet Lalage maritum.* Od. xxv. huius libri, [v. 2.] *iuvenes protervi.* per translationem autem Od. xxvi. huius libri [v. 2.] *ventos protervos* nominat. et Od. xvi. epod. [v. 22.] *protervum Africum.* Servius ad illum Virg. locum Alex. [Ecl. ii, 14.] *tristeis Amarillidis iras* hunc locum profert; et videtur *protervitatem*

*) V. 2. In textu: *Semelae.*

interpretari iram non veram: *quae aliquid gratiae* (inquit) *habere* consuevit.

8. Lubricus aspici] lubricus ad aspiciendum. quem difficile sit ita constanter et continenter aspicere, ut Glycerae complexum non expetas, qui aspicientem percellere solet. et translatio ducta est a via lubrica, in qua insistere aut ingredi sine casu aliquo vel prolapsione aegre quisquam potest. Nonnuli sic: cuius splendorem oculi ferre non possunt: quod non displicet. alii vultum aspici lubricum, politissimum, nitidissimum et pulcherrimum interpretantur. nihil praeterea. animadvertendum autem hoc loquendi genus *lubricus aspici*, a Graecorum consuetudine ductum. de quo ád Od. viii. lib. 4. dicemus.

10. Cyprum deseruit] Cyprum, ubi religiosissime colitur et cuius est praeses, custos et domina, ut supra Od. iii. Hoc loco autem studiosum adolescentem admonere volo de eo, quod tradit interpres Homeri ἰλιάδ. ε'., cur Venus Cypris dicatur, recentioribus hominibus non esse notum. Ait enim ille Cyprin dictam ab Homero quasi κυόποριν, propterea quod sine Venere, id est, sine concubitu et complexu venereo mulieres gravidae non fiant. Induxit autem (inquit ille) et decepit Hesiodum ceterosque poëtas Homero posteriores id, quod ait Homerus ἰλιάδ. θ'. [Od. θ', 362.] ἡ δ' ἄρα Κύπρον ἵκανε φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη. ex illis verbis enim existimarunt, Venerem in Cypro esse natam: sed eo (inquit) profecta est, quia ibi colitur. non continuo autem, si quis Deus aliquo in loco colitur, in eo quoque natus est. ita numquam ab Homero Apollinem Delium aut Pythium esse appellatum, quamvis sciat Homerus, utroque in loco eum sanctissime coli, templaque ei religiosissima esse consecrata. Omnia autem fere deorum epitheta apud Homer. vel ab animi affectibus, vel ab actionibus, vel ab iis, quae ad corpus pertinent, deducta sunt, ut Ἀπόλλων ἑκατηβελέτης et ἑκηβόλος et ἑκάεργος. γλαυκῶπις Ἀθήνη. λευκώλενος Ἥρη. ῥοδοδάκτυλος Ἠώς. λευκόσφυρος Ἥβη. νεφεληγερέτα Ζεύς. Ἄρης βροτόλοιγος. Ποσειδῶν ἐνοσίγαιος et κυανοχαίτης. id est, Apollo iaculator et longe iaciens et procul a se arcens. Pallas glaucis oculis, seu horribili aspectu. Iuno candidis ulnis. Aurora roseis digitis. Hebe candidis talis, seu calcaneis. Iupiter nubium congregator. Mars mortalium pestis ac pernicies. Neptunus terrae concussor et glauca caesarie.

11. Et versis animosum equis Parthum] Parthos fugienteis ex equis pugnare traditum est: sic Od. xiii. lib. 2. [v. 17.] *Miles sagittas et celerem fugam Parthi: catenas Parthus et Italum Robur.* repetendum verbum *perhorrescit* ἀπὸ κοινοῦ. et epistola ad August. lib. 2. [1, 111.] *Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus, Invenior Parthis mendacior.* de quo loco suo loco. Virg. Georg. 3. [v. 31.] *Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis.* Cicero ad Papir. Paetum, [ix, 25.] iocans, *Itaque obtemperare cogito praeceptis tuis. hoc amplius, navicularum habere aliquid in ora maritima. contra equitem Parthum negant ullam armaturam meliorem inveniri posse.* Quidam legunt hoc loco *Nec versis*, quam scripturam quamvis nusquam repererim, non improbo tamen. Sed receptam sequor. nam copulatio *Et* pertinet ad nomen *Scythas*, non ad verbum

patitur. sic Od. xii. lib. 2. [v. 5.] *Nec saevos Lapithas et nimium mero Hylaeum.*

12. Nec, quae nihil attinent] Venus non patitur, me bella scribere, nec Scythas, nec alia id genus, quae nihil ad amorem attinent.

13. Hic vivum mihi caespitem] aggreditur ad Venerem sacrificio placandam, ut facilius eius puellae, cuius amore uritur, complexu potiatur. *Vivus caespes* autem interdum arae locum obtinet, maxime in rebus subitis et longiorem moram non ferentibus, ut Od. viii. lib. 3. [v. 4.] *posituque carbo in Caespite vivo.* Verbenarum quoque in sacrificiis usus erat, et ad aras adhibebantur. Terent. in Andria, [iv, 3, 11.] *ex ara sume verbenas.* et Od. ii. lib. 4. [v. 6.] *ara castis vincta verbenis. Sagmina* (inquit Festus) *vocantur verbenae, id est, herbae purae; quia ex loco sancto arcessebantur a consule, praetoreve, legatis proficiscentibus ad foedus faciendum.* Quin etiam frondeis feliceis, ut laurum, myrtum, olivam, verbenas appellabant veteres et his aras coronabant. Praeterea tus adolebant et vinum e patera libabant, quae omnia hic enumerantur. *Vivum* autem *caespitem* intellige virentem, seu cuius herba adhuc viridis est et terrae humore alitur. Contra Homerus *Il. ι'.* [v. 212.] flammam arefactam seu marcefactam esse dicit, quae exstincta est, *Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ πῦρ ἐκάη, καὶ πῦρ ἐμαράνθη.*

16. Mactata hostia] id est, postea quam mactata fuerit hostia. Scio, aliter explicare Erasmum et referre hoc in proverbiorum numerum, *lenior mactata hostia,* pro homine facili et mansueto. sed errat.

16. venient.] Glycera.

AD MAECENATEM. ODE XX.

Invitat eum ad convivium minime sumtuosum.

1. Vile Sabinum] vinum Sabinum, id est, non admodum magni pretii. epist. 12. lib. 1. [v. 24.] *vilem amicorum annonam esse* dicit, ubi quid deest viris bonis. epist. 15. [v. 34.] *omasum vile.* et 1. [v. 52.] *Vilius argentum est auro.* Satyr. 1. lib. 1. [v. 43.] *vilem assem.* Satyr. 2. lib. 2. [v. 45.] *vilibus ovis.*

2. Graeca testa] condebant vinum in testis, id est, amphoris seu cadis fictilibus, antiqui, quarum optimae erant, quae fingebantur in Graecia. propterea Graecam testam dixit. *Graecam* autem vel Cumanam vel Samiam intellige. huc pertinet illud Od. xiv. lib. 3. [v. 19.] *Spartacum si qua potuit vagantem Fallere testa.* et Od. xxi. eiusdem, *O nata mecum consule Manlio* etc. Falluntur autem, qui *testam* dolium interpretantur, quamvis dolia fictilia fuisse non negem.

3. Levi] *levi* a verbo lino, id est, picavi, vel gypso obduxi. hinc *relino.* Ter. in Heaut. [iii, 1, 51.] *relevi dolia omnia, omneis seras.*

3. datus in theatro Cum etc.] tempus notat, notum est

autem, claros et gratiosos et bene de rep. meritos viros, nisi forte aliqua invidia laborarent, a populo ludos spectante solitos esse plausu excipi, factiosos contra et invidiosos sibilis. M. Tull. pro Sextio, [58, 124.] *In hunc consessum P. Sextius tribunus pl. cum ageret nihil aliud in eo magistratu nisi meam causam, venit, ac se populo dedit, non plausus cupiditate, sed ut ipsi inimici nostri voluntatem universi populi viderent. Venit (ut scitis) ad columnam Maeniam. tantus est ex omnibus spectaculis usque a Capitolio, tantus ex fori cancellis plausus excitatus, ut numquam maior consensio, aut apertior populi Rom. universi fuisse ulla in causa diceretur.* ad quem morem referendum est illud Satyr. 1. lib. 1. [v. 66.] *populus me sibilat: at mihi plaudo Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.*

5. Ut paterni fluminis] Etrusci fluminis, id est, Tiberis: Maecenas enim Etruscus erat origine et a regibus Etruscis prognatus, ut diximus supra ad Oden primam, *Maecenas atavis edite regibus,* quod et Prop. docet. lib. 3. [9, 1.] *Maecenas eques Etrusco de sanguine Regum.* Tiberis autem ab Etruria fluit.

8. Iocosa Imago] echo, ut sup. Od. xii. [v. 4.]

9. Caecubum] *Vinum* subintell. Vinum Caecubum etiam ab Athenaeo commendatur lib. 1. [c. 24.] his verbis, εὐγενὴς δὲ καὶ ὁ Καίκουβος πληκτικός, εὔτονος. παλαιοῦται δὲ μετὰ ἱκανὰ ἔτη. i. generosum autem etiam est Caecubum, sensum pungens ac feriens, vehemens. colligit autem vetustatem aliquam post multos annos. scriptum est etiam in nonnullis codicib. *Caecubam,* ut pertineat ad nomen *uvam.*

9. et praelo domitam Caleno] de vino Caleno idem Athen. eod. lib. ὁ Καληνὸς κοῦφος, τοῦ Φαλέρνου εὐστομαχώτερος. id est, vinum Calenum, ventriculo utilius, quam Falernum. Od. xxxi. huius lib. [v. 9.] *Premant Calena falce, quibus dedit Fortuna vitem. Calenum* autem a Calibus dictum, quo deducta est Colonia a Romanis, ut scribit Paterculus lib. 1. [c. 14, 3.] *Uvam* pro vino posuit, ut docet Servius ad illum versum Virgilii Georg. 2. [v. 60.] *Et turpeis avibus praedam fert uva racemos.*

10. Mea nec Falernae temperant] *nec Falernae vites nec Formiani colles mea pocula temperant,* id est, pocula mea non sunt temperata vino Falerno neque Formiano: lege quae annot. ad Od. viii. sup.

IN DIANAM ET APOLLINEM. ODE XXI.

Saeculare Carmen.

1. Dianam] carmen est saeculare ἀποτρόπαιον, id est, comparatum ad mala impendentia seu alioqui timenda avertenda: ad Apollinem et Dianam. Hi autem dii offensi et irati, horribiles et formidolosi sunt: exanimant enim et interimunt. Exemplo est Niobe, cuius liberos mares quidem Apollo, faeminas autem interfecit Diana. Hom.

ὀδυσσ. ο'. [v. 410.] Ἐλθὼν ἀργυρότοξος Ἀπόλλων Ἀρτέμιδι ξύν, Οἷς ἀγανοῖς βελέεσσι κατέκτανε. Praeterea Apollo, qui idem Phoebus est et sol, annum metitur. Diana, quae eadem est luna, menstruum spatium conficit: et ita hi dii temporum omnium aeternitatem regunt et continent. Hoc igitur carmine puellae Dianam, pueri mares Apollinem placare ab Horatio iubentur, ut, bello composito et sedato, pacem atque otium, fame discussa et profligata, frugum ubertatem et rerum omnium copiam, peste depulsa, caeli salubritatem et corporum valetudinem populo Rom. impetrent. Denique si cui huius carminis sententia videbitur obscurior, legat aliud carmen saeculare, quod est post epod. Confirmo, illius carminis lectionem multum ad hoc lucis allaturam. Verum non est omittendum, Apollinem apud Homerum semper favere Troianis. Itaque Paridis sagittam in Achillis eam corporis partem, quae vulnerabilis esset, direxit. Virg. lib. Aeneid. 6. princip. [v. 56.] *Phoebe graveis Troiae semper miserate labores, Dardana qui Paridis direxsti tela manusque Corpus in Aeacidae.* Merito igitur orant eum Romani, qui ab Aenea orti sunt.

2. Intonsum] ἀκερσεκόμαν. Od. xv. epod. [v. 9.] *Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos.* Tibul. lib. 2. [5, 121.] *Annue: sic tibi sint intonsi Phoebe capilli.*

3. Latonamque supremo] Hesiodus Latonam quartam numerat Deam, cum qua Iupiter Titanibus devictis regnoque pacato concubuerit. [Theog. 918 sq.] Λητὼ δ' Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν, Ἱμερόεντα γόνον περὶ πάντων Οὐρανιώνων, Γείνατ' ἄρ' Αἰγιόχοιο Διὸς φιλότητι μιγεῖσα.

5. Vos laetam fluviis et nemorum] id est, vos virgines dicite Dianam *laetam fluviis* etc. id est, quae fluviis delectatur et arborum frondibus. *coma* autem lego, non *comam*, veterum codicum auctoritatem secutus, duorum Vatican. Iannoct. Ursini, Faër. Tornes. Nicotian.

5. nemorum coma.] arborum frondibus, ut Od. iii. lib. 4. [v. 11.] *Et spissae nemorum comae.* et Od. vii. [v. 2.] *redeunt iam gramina campis, Arboribusque comae.* et Catull. de faselo, [iv, 11.] *Nam Cytorio in iugo Loquente saepe sibilum edidit coma.*

6. Algido] Algidum (inquit Strabo) [v, 3, 9.] πολίχνιον, id est, urbs parva est inter Tusculum et montem Albanum: et mons eiusdem nominis. vide Od. iv. lib. 4. et xxiii. lib. 3.

7. Erymanthi] Erymanthus Arcadiae fluvius, ut scribit Mela, [ii, 3.] et mons eiusdem nominis.

8. Cragi] seu *Gragi*: nihil refert. est autem Cragus (inquit Strabo 14. lib.) [2, 5.] mons et oppidum in Lycia.

9. Vos] *mares*, quod sequitur versu proximo.

9. Tempe] Tempe Thessalica, de quibus sup. Od. i. et inf. Od. x. lib. 3. [v. 21.] *Non Zephyris agitata Tempe.*

9. tollite laudibus] ferte laudibus, laudate.

10. Natalemque Delon] in qua nati sunt Apollo et Diana: qua de re sic M. Tullius libro accusat. 3. [Act. ii, 1, 18, 48.] *Ne postea quidem potuisti accipere id, quod est proditum memoriae, ac litteris? Latonam ex longo errore et fuga gravidam et iam ad parien-*

dum vicinam temporibus exactis fugisse Delum, atque ibi Apollinem Dianamque peperisse etc.

12. FRATERNAQUE] et tollite laudibus Apollinis humerum insignem lyra fraterna, id est, quam a Mercurio fratre accepit, ut supra diximus ad Od. x. Mercurius enim fratri Apollini pro bobus ab eo furtim ablatis lyram reposuit: ex quo χρυσάωρ Apollo dictus ἀπὸ τοῦ τῆς κιθάρας ἀορτῆρος. sed rursus Apollo Mercurio virgam dedit ad vaticinandum magnam vim habentem: unde χρυσόῤῥαπις est nominatus. Profert hunc locum Servius ad illum Virg. Aen. 4. [v. 242.] *Tunc virgam capit: hac* etc.

13. BELLUM LACRIMOSUM] πόλεμον δακρυόεντα, vel πολύδακρυν. Hom. ἰλιάδ. γ΄. [132.] πολύδακρυν Ἄρηα, lacrymosum Martem, id est, bellum. Hic enumerantur tria horribilia mala, bellum, fames, pestis, quae placatum et propitium Apollinem confirmat Horatius a populo Rom. depulsurum. neque vero hoc incredibile aut absurdum est. Appellatur enim etiam hic deus ἀλεξικακός, id est, malorum depulsor.

13. HIC MISERAM FAMEM] recte *miseram*, nam fame nihil miserius. M. Tull. ad Attic. lib. 5. [ep. 21.] *Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames, qua nihil miserius est, quae tum erat in hac mea Asia (messis enim nulla fuerat) mihi optanda fuerit.* Homer. ὀδυσσ. μ΄. [v. 341.] ait morteis omneis esse hominibus tristeis atque acerbas, sed omnium miserrimum esse fame mori. verba Homeri sunt haec, *Πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσιν, Λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν.*

14. PESTEMQUE] pestem immittit et calamitatem importat Apollo iratus, ut lib. α΄. ἰλιάδ. [v. 10.] νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακήν. Est ergo eiusdem etiam depellere.

16. AGET] a populo Rom. in hosteis eius transferet, cum praesertim sua sponte Romanis amicus sit ac propitius, ut Troianorum nepotibus. depellet (inquit) a populo Rom. mala vestris precibus adductus, nempe bellum et famem et pestem.

AD ARISTIUM. ODE XXII.

Vitae integritatem et innocentiam ubique esse tutam.

1. INTEGER VITAE] sic dictum *integer vitae*, ut illud Satyr. 3. lib. 2. [v. 220.] *Integer animi. Quod si quis natam pro cara devovet agna, Integer est animi?* et ibid. [v. 65.] *Integer est mentis Damasippi creditor?* et Satyr. 9. lib. 1. [v. 11.] *o te Bolane cerebri Felicem.* simile illud Virg. Aeneid. 2. [v. 638.] *vos o, quibus integer aevi Sanguis, ait.* et 9. [v. 255.] *atque integer aevi Ascanius.* ibid. [v. 246.] *Hic annis gravis, atque animi maturus Alethes.* et libro 12. [v. 19.] *O praestans animi iuvenis.* et lib. 5. [v. 75.] *Hoc Helymus facit, hoc aevi maturus Acestes.* et lib. 4. [v. 203.] *Isque amens animi.* et lib. 11. [v. 417.] *fortunatusque laborum, Egregiusque animi iuvenis.* et Catull. in Galliambo, [LXIII, 4.] *Vagus animi.* et Plautus Trinummo,

satin, tu sanus mentis, aut animi tui, qui conditionem hanc repudies?

1. SCELERISQUE PURUS] *sceleris purum* accipio eum, qui castas et puras a sanguine manus habet, qualeis Hyppoliti dicit esse Phaedrae nutrix apud Eurip. *Ἁγνὰς μὲν, ὦ παῖ, χεῖρας αἵματος φέρεις.* contra Adrastus ille apud Herodot. Clione, is qui fratre suo interfecto sese ad Croesum contulerat, non habebat puras manus. sic Herod. [I, 35.] *ἀπικνέεται ἐς τὰς Σάρδις ἀνὴρ συμφορῇ ἐχόμενος, καὶ οὐ καθαρὸς χεῖρας ἐών* etc. sic Horat. Satyr. 1. lib. 2. [v. 54.] filii dexteram, quae a matris caede temperet, ridicule et dissimulanter *piam* vocat, quamvis ille matrem veneno sit necaturus. Od. XVII. epod. [v. 49.] *Tibi hospitale pectus et purae manus.* et Satyr. 4. lib. 1. [v. 68.] *at bene si quis, Et vivat puris manibus.* M. Tull. *purus a sanguine civili.* Livius lib. 45. *cum omnis praefatio sacrorum eos, quibus non sint purae manus, sacris arceat, vos penetralia vestra contaminari cruento latronis corpore sinetis?* sic loquuntur et Graeci. Plato lib. sex. de Rep. *καθαρὸς ἀδικίας καὶ ἀνοσίων ἔργων.* id est, purus iniustitiae et impiorum facinorum. et usquequaque apud eosdem *ἁγνὸς φόνου*, id est, purus a caede. hoc idem nomen iunxit cum auferendi casu Satyr. 3. lib. 2. [v. 213.] *Stas animo et purum est vitio tibi, cum tumidum est cor?* eadem satyra cruentum sanguine paterno dixit, qui manus habet impuras sanguine paterno, id est, qui parentem interfecit.

2. NON EGET MAURIS IACULIS] hanc esse germanam scripturam testantur aliquot antiqui codices. atque huic generi geminum est illud Od. VI. lib. 2. [v. 3.] *Ubi Maura semper Aestuat unda.* et Od. X. lib. 3. [v. 18.] *Nec Mauris animum mitior anguibus.* in cod. Torn. deletum erat *s* ab aliquo imperito et arrogante lectore. *Maura* autem *iacula* dixit, quia Mauri optimi erant iaculatores.

5. SIVE PER SYRTEIS ITER] sive iter facturus per Syrteis, sive per Caucasum. Duae Syrtes in mari Lybico a scriptoribus commemorantur, magna et parva, de quibus cum alia multa ad hunc locum accommodata scribit Strabo lib. 17. tum haec inprimis, [3, 20.] *ἡ χαλεπότης δὲ ταύτης τῆς Σύρτεως καὶ τῆς μικρᾶς, ὅτι πολλαχοῦ τεναγώδης ἐστὶν ἡ βυθὸς κατὰ τὰ ἀμπώτεις καὶ τὰς πλημμυρίδας. συμβαίνει δή τισι, συμπίπτειν εἰς τὰ βραχέα καὶ καθίζειν· σπάνιον δ᾽ εἶναι τὸ σωζόμενον σκάφος. διόπερ τὸν παράπλουν ποιοῦνται φυλαττόμενοι, μὴ ἐμπέσοιεν εἰς τοὺς κόλπους ὑπ᾽ ἀνέμων ἀφύλακτοι ληφθέντες* etc. id est, huius autem Syrtis et alterius, quae minor appellatur, difficultas est, quod multis locis fundus paludosus ac limosus est sub aestus maritimos recedenteis et accedenteis. Evenit igitur nonnullis, ut in brevia incidant et considant, raraque sit ea navis, quae servatur. Quocirca longe ab his navigationis suae cursum removent, caventes, ne, cum in sinus inciderint, a ventis occupentur imparati. Quibus consentanea sunt, quae de iis scribit Apollon. lib. 4. Argon. [v. 1237.] *πάντῃ γὰρ τέναγος, πάντῃ μνιόεντα βυθοῖο Τάρφεα, κωφὴ δέ σφιν ἐπιβλύει ὕδατος ἄχνη, Ἠερίη δ᾽ ἄμαθος παρακέκλιται.* id est, usquequaque enim lacunae limosae, usquequaque fossae in fundo alga refertae, surda in eis scatet aquae spuma. Obscura autem et densa arena adiacet. Dicta autem Syrtis est *παρὰ τὸ σύρεσθαι, ὅτι κατὰ καιρούς τινας πολὺ ὕδωρ*

ἐκσύρεται. De his Syrtibus ita scribit Dionysius Alexand. (Per. 198.) Ἐξείης δ' ἐπὶ Σύρτις ἀγάῤῥοον ὁλκὸν ἑλίσσει Βαιοτέρη, μετὰ τὴν δὲ πρὸς αὐγὰς ἔρχεται ἄλλη. Et Sallustius de iisdem sic bello Iugurt. [c. 78.] *Nam duo sunt sinus prope in extrema Africa, impares magnitudine, pari natura, quorum proxima terrae praealta sunt: cetera uti tulit, alias alta sunt, alias in tempestate vadosa. Nam ubi mare magnum esse et saevire coepit ventis, limum arenamque et saxa ingentia fluctus trahunt: ita facies locorum cum ventis simul mutatur: Syrtes ab tractu nominatae.* Horat. Od. vi. lib. 2. [v. 3.] Syrteis barbaras appellat, *ubi Maura semper Aestuat unda.* Sed cum Horat. hic loquatur non de eo, qui navigat, sed de eo, qui pedibus iter facit et qui per loca belluis immanibus infesta ambulans iaculis et sagittis eget: non sunt hic intelligendae syrtes illae in mari Lybico, sed potius Lybiae solitudines mediterraneae arenosae, pulverulentae et siticulosae: seu, si quis malit, littora talibus marinis syrtibus propinqua. tales sunt syrtes illae Getulae, quas ait se aditurum avem canoram factum, Ode ult. lib. 2. [v. 14.] *Visam gementis littora Bospori, Syrteisque Getulas canorus Ales, Hyperboreosque campos.*

5. Aestuosas] *aestuosas* vocat non propter aestus maris accedenteis et recedenteis: ut Od. vii. lib. 2. [v. 15.] *Te rursus in bellum resorbens Unda fretis tulit aestuosis*, cum hae Syrtes sint Mediterraneae; sed propter caeli aut arenarum calorem, quemadmodum Od. xxxi. Calabriam aestuosam dicit.

6. Inhospitalem] ἄξενον, ἀπάνθρωπον appellat Aeschylus, quod annotavit Muretus. Idem Aesch. ἄβατον ἐρημίαν. [Prom. 2.]

7. Vel quae loca fabulosus] vel per ea loca, quae Hydaspes Indiae fluvius praeterlabitur et alluit, de quo multa fabulosa scribuntur ab historicis.

11. Curis vagor expeditis] secutus sum omnium veterum librorum fidem atque auctoritatem, in quibus sine ulla varietate, excepto Faërni codice, reperi scriptum *curis expeditis*, non *expeditus*, quam quidem scripturam agnoscit Porphyr. Quamvis autem sciam, Latine dici posse *curis expeditus*, tamen nescio, quomodo hoc alterum est venustius et magis Horatianum. Sic dixit Catullus *curis solutis*, ad Sirmionem peninsulam, [xxxi, 7.] *O quid solutis est beatius curis?* Quemadmodum enim usitate dicunt Latini, *solvere animum cura, metu* et similibus: et item *solvere curam* et *metum*, Horat. Od. ix. epod. [v. 37.] *metumque Caesaris rerum iuvat Dulci Lyaeo solvere.* Virg. Aen. [v. 562.] *Solvite corde metum Teucri.* Lucr. lib. 4. [v. 906.] *atque animi curas pectore solvat.* et Graeci, ut Eurip. in Oreste, [v. 104.] σὺ νῦν χάριν μοι τὸν φόβον λύσασα δός. sic *expedire animum curis* et *expedire curas.* Prioris generis exempla ex Horatio petere licet. Od. xxiv. lib. 3. [v. 7.] *Non animum metu, Non mortis laqueis expedies caput.* Od. xxvii. huius lib. [v. 23.] *vix illigatum te triformi Pegasus expediet Chimaera.* quamquam scio, nonnullis in libris legi *Chimaerae*, quae scriptura si placet, subaudiendum *amore* aut *servitute*, aut *Chimaera* ipsa, aut quippiam aliud simile. et Od. xi. epod. [v. 25.] *Amor Lycisci me tenet, Unde expedire non amicorum queant Libera consilia, Nec contumeliae graves.* Iam apud M. Tull. crebra

sunt haec loquendi genera: *expedire se ab occupationibus*, *expedire se ex laqueis*, *expedire salutem*. pro Rabir. Post. [9, 24.] *Si quidem tam non semper stulti, quam sero sapientis est, cum stultitia sua impeditus sit, quoquo modo possit, se expedire.* Idem ad Attic. [II, ep. 25.] *nos expedies omni molestia.* Terent. Hecyra, [III, 1, 18.] *At sic citius, qui te expedias his aerumnis, reperias.* alterius exempla sunt, *expedire negotia, expedire exitum, expedire nodum* etc. Horat. Od. VIII. huius libri, [v. 12.] *iaculo nobilis expedito.* sic Terent. Hecyra, *Rem cognosces, iram expedies.* Virgil. Aeneid. 4. [v. 592.] *Non arma expedient?*

12. Fugit inermem] vox *inermem* non est otiosa: videtur enim lupus ille tam ferus et immanis Horatium inermem divinitus fugisse; quod si iaculis instructum atque armatum fugisset, neque ita mirum esset, neque integritati et innocentiae vitae assignandum videretur.

13. Militaris Daunia] ad militiam apta. supra Od. VIII. [v. 5.] *cur neque militaris Inter aequaleis equitet.* vel *militaris*; quae milites effert strenuos ac forteis. Apulos Strabo lib. quinto [c. 4. §. 2.] tradit Daunos a Graecis appellatos esse.

14. Esculetis] ab esculo esculetum, ut a frutice fruticetum, e salice salicetum, a dumo dumetum.

15. Nec Iubae tellus] Mauritania, seu potius Numidia, cuius rex Iuba. ab hoc C. Curio legatus Caesaris in Africa cum exercitu caesus est. qua de re Iulius Florus lib. 110. [H. R. IV, 2, 34. Duck.] et C. Caesar. lib. 2. de bello civili [c. 38–42.].

17. Pigr. ubi nulla camp.] pone me in campis incultis et sterilibus et horridis propter immoderatum frigus, in quibus denique (ut ait ille) *nullae arbores frondescunt, nullae vites pampinis pubescunt, nulli rami bacarum ubertate incurvescunt* etc. Hae sunt igitur orae duae inhabitabiles, quae obriguerunt pruina. tertia est, quae maximo solis ardore torretur, ut ait M. Tull. lib. sexto de rep. [Som. Scip. VI.], quam Horatius his verbis describit infra deinceps, *Pone sub curru nimium propinqui Solis.* Atqui hanc esse temperatam et habitabilem, qui nostra et avorum nostrorum aetate navigarunt, compererunt. huc pertinet ille locus lib. 3. Od. III. [v. 55.] *Qua parte debacchentur ignes, Qua nebulae pluviique rores.* et Od. XXIV. eiusdem lib. [v. 36.] *si neque fervidis Pars inclusa caloribus Mundi, nec Boreae finitimum latus, Durataeque solo nives Mercatorem abigunt.* has easdem oras significat et describit Virg. Georg. 1. [v. 233.] *Quinque tenent caelum Zonae, quarum una corusco Semper sole rubens* etc. notissimi enim sunt versus, et M. Tull. lib. sexto de rep., ut paullo ante diximus, et lib. 1. Tuscul. [28, 69.] *ceteras parteis incultas, quod aut frigore rigeant, aut urantur calore.* et Lucret. lib. 5. [v. 205 sq.] sed paullo aliter, *Inde duas porro prope parteis fervidus ardor, Assiduusque geli casus mortalibus aufert*, et Tib. lib. 4. ad Messalam pluribus versibus [I, v. 152 sq.]. Nomine autem Latino *pigris* videtur Graecum nomen ἀργοῖς exprimere voluisse.

19. Malusque Iupiter] grave, caliginosum, insalubre caelum. vide supra ad Od. I. *manet sub Iove frigido.*

20. Urget] premit, occupat, perpetuo tegit.

21. Sub curru nim. prop. Solis] hanc orbis terrarum partem existimabant veteres Solis ardore torreri, quae tamen est temperata, ut dixi, eiusque temperationis rationem iam antea docuerat Albertus Magnus.

23. Dulce ridentem] sic Catullus ad Lesb. [li, 3.] *identidem te Spectat et audit dulce ridentem, misero quod omneis eripit sensus mihi.* Quod quidem Sappho Graece dixerat (nam ab ea transtulit in usum suum Catullus) γελώσας ἱμερόεν. Idem Catull. [xlii, 7.] *illa, quam videtis turpe incedere.* Hom. ὀδ. ξ. [v. 465.] καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι. et Pindar. in Pyth. carm. 9. [v. 39. sed cfr. Boeckh.] γλιαρὸν γελάσσαις. et Apollon. 3. Argon. [v. 1009.] Νεκτάρεον μείδησε. similia sunt haec Horatiana. Od. xii. lib. 2. [v. 14.] *me voluit dicere lucidum Fulgenteis oculos.* et Od. xix. lib. eod. [v. 6.] *turbidum Laetatur.* et epist. ad Iul. Flor. lib. 2. [2, 9.] *canet indoctum, sed dulce bibenti.* et Od. xxvii. lib. 3. [v. 67.] *Perfidum ridens Venus.* Quamquam illud *canet indoctum, sed dulce bibenti* potest dici esse dissimile, propterea quod verbum *canere* cum quarto casu coniungi solet et vocis agentis est.

AD CHLOEN. ODE XXIII.

Non esse iam, quod virileis complexus extimescat, viro matura.

1. Vitas inul. me simil.] Videtur Horatius haec ex Anacreonte expressisse, ut iam pridem indicavit Erricus Stephanus vir doctiss. Versus autem Anacr. [apud Athenaeum ix, 12.] aliquantum depravatos sic emendavi: Ἅ τε νεφρὸν νεοθηλέα γαλαθηνόν, Ὅς ἐν ὕλῃ κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ἀπὸ μητρὸς ἐπτοήθη. Iam vero *inuleo* habent libri veteres complures sine aspirationis nota, quos secutus sum.

3. Non sine vano etc.] Virg. Georg. 3. [v. 79.] *Nec vanos horret strepitus.*

4. Et siluae] διαίρεσις est, ut Od. xiii. epod. [v. 2.] *Niveesque deducunt Iovem, Nunc mare nunc silüae Threïcio Aquilone sonant.* Sic Catullus de coma Berenices, [lxvi, 38.] *Pristina vota novo munere dissolüo.* ibid. [v. 74.] *Condita quin vere pectoris evolüam.* et de poëmate Smyrna, [xcv, 6.] *Smyrnam incana diu saecula pervolüent.* Et Lucret. lib. 1. [v. 519 sq.] *Materies igitur, solido quae corpore constat, Esse aeterna potest, cum cetera dissolüantur.* et eod. lib. [v. 765.] *Atque in eas rursum res omnia dissolüuntur.* et lib. 3. [v. 816.] *Quo quasi res possint discedere, dissolüique:* nisi quis contendat, versus esse spondiacos. et Tibull. eleg. 7. lib. 1. [v. 1.] *Hunc cecinere diem Parcae fatalia nentes Stamina non ülli dissolüenda Deo.* et 10. [v. 62.] *Sit satis ornatas dissolüisse comas.*

5. Nam seu mob. veris inh.] cum haec scriptura optimorum codicum manu scriptorum auctoritate nitatur, ex eaque optima sententia ducatur, non video, cur debeat mutari, eaque probari,

quam quidam viri docti dicunt in antiquis nonnullis libris reperiri, *Nam seu mobilibus vitis inhorruit Ad ventum foliis.* per *veris adventum* autem Favonium significari puto, veris comitem.

8. Et corde et genib. trem.] Virg. lib. 2. Aeneid. [v. 728.] *Nunc omnes terrent aurae, sonus excitat omnis suspensum* etc.

9. Tigris ut asp.] epist. ad Pis. [v. 13.] *Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.* Virg. Aeneid. 4. [v. 367.] *Hircanaeque admorunt ubera tigres.*

10. Getulusve leo] Virg. Aen. 5. [351.] *tergum Getuli immane leonis.*

10. Frangere pers.] persequor, ut frangam et dilacerem. placet hoc loco colligere aliquot huiusmodi loquendi genera Horatiana a Graecis sumta. sup. Od. xii. [v. 2.] *sumis celebrare Clio.* Od. xviii. lib. 2. *hic levare functum Pauperem laboribus Vocatus atque non vocatus audit.* supra Od. xv. [v. 27.] *ecce furit te reperire.* infra Od. xxvi. [1.] *Musis amicus tristitiam et metus tradam protervis in mare Creticum Portare ventis.* et Od. xxxvii. [v. 30.] *Saevis Liburnis scilicet invidens Privata deduci superbo Non humilis mulier triumpho.* et Od. iii. lib. 2. [v. 11.] *qua obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo.*

12. Tempest. viro] Virg. lib. 7. [v. 53.] *Iam matura viro, plenis et nubilis annis.* Est autem faemina viro tempestiva, sententia iurisconsultorum, anno duodecimo. Xenophontis in Oeconom. xv. Plato scribit ἀκμῆς χρόνον, id est, tempus floris in faemina esse annum xx., Hesiodus autem vult, annos quatuor virginem pubescere, anno a pubertate quinto nubere: sic enim intelligendus versus ille Hesiodi est, [O. et D. v. 698.] ἡ δὲ γυνὴ τέτορ' ἡβῴη, πέμπτῳ δὲ γαμοῖτο. id est, faemina quattuor annos pubescat, quinto nubat. Itaque si pubertas, ut iurisconsulti censent, anno duodecimo incipit, anno xvii. erit nubilis: si anno xiv. (ut mavult Proculus), xix. erit viro tempestiva.

AD VIRGILIUM. ODE XXIV.

Deflet Quinctilii Vari mortem.

1. Quis desiderio etc.] id est, quid est, cur quenquam pudeat desiderio tam cari hominis affici? aut quid est, cur quisquam eius desiderii finem facere debeat.

2. Cari capitis] sic loquuntur Graeci, φίλη κεφαλή, μιαρὰ κεφαλή, unde haec Latinis usitatissima, *festivum caput, lepidum caput, ridiculum caput.* ex nobilissima corporis scilicet parte totum intelligimus.

2. 3. praecipe lugubr. Cant.] hortatur et orat Musam, ut sibi suggerat et subministret cantus lugubreis et funebreis et ad deplorandam Quinctilii mortem accommodatos. Non est autem *praecipere* idem, quod iubere aut imperare, ut vulgus putat, sed praemonstrare potius et docere. ut Satyr. secunda lib. 2. [v. 2.] *Nec meus hic sermo est, sed quem praecepit Ofellus.* et in epistola de Arte poët.

[v. 335.] *Quicquid praecipies, esto brevis.* unde praecepta, quae Graeci vocant ὑποθήκας, epist. ad August. [II, 1, 128.] *Mox etiam pectus praeceptis format amicis.* M. Tull. Catilinaria 3. [5, 10.] *orare, ut item illi facerent, quae sibi legati eorum praecepissent.* Idem pro Murena, [2, 4.] *Quod si e portu solventibus ii, qui iam in portum ex alto invehuntur, praecipere summo studio solent et tempestatum rationem, et praedonum et locorum* etc. Idem Catil. 2. ad Quirit. [9, 19.] *quibus hoc praecipiendum videtur, unum scilicet et idem, quod ceteris omnibus, ut desperent, se id, quod conantur, consequi posse.* Terent. Adelph. [v, 9, 6.] *Docui, monui, bene praecepi semper, quae potui, omnia.* ibid. [Adelph. III, 3, 70.] *et quod queo, Conservis ad eundem illis praecipio modum. Hoc falsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum.*

5. Ergo Quinctilium] hi sunt cantus lugubres, quos fingit Horatius a Musa sibi esse praemonstratos, praeceptos et traditos. Non sine artificio autem Horatius Virgilium magno animi dolore ex Quinctilii Vari morte affectum consolaturus sensim et caute aegro saucioque animo medicinam adhibet, ne ad vulnus recens illidat manus, ut ait ille apud Aeschylum. Videtur enim primum assentiri atque indulgere legenti, eiusque fletum et lacrymas approbare, qui talis amici iacturam fecerit: itaque cum Diis immortalibus de hac Quinctilii morte quodammodo expostulat; deinde posteaquam sese Virgilio lacrymarum et luctus quodammodo socium adiunxit, aggreditur paullo maiore fiducia ad eius aegritudinem minuendam ac levandam commemoratione condicionis humanae, quae est, ut semel omnibus moriendum sit. Postremo ostendit nihil eum lugendo assecuturum, neque ulla umquam ratione effecturum, ut Quinctilius reviviscat.

5. perpetuus sopor] mors. Longum somnum appellat Od. XI. lib. 3. [v. 38.] *ne longus tibi somnus, unde non times, detur.* Graeci χάλκεον ὕπνον, νήγρετον, νήδυμον vocant, ferreum somnum, somnum, unde nemo expergiscitur, somnum, quem numquam quisquam exuere potest, vel a quo nemo (ut ita dicam) egredi aut exire potest: quamquam νήδυμος ὕπνος interdum usurpatur pro dulci aut alto somno: Virgil. [Aen. x, 745. xII, 309.] *ferreum somnum,* et *duram quietem.* Somnum autem mortis fratrem dici a poëtis vel pueri norunt. Homerus ἰλιάδ. ξ'. [v. 230.] Ἔνθ' Ὕπνῳ ξύμβληντο, κασιγνήτῳ Θανάτοιο. Hesiod. Theog. [v. 757.] somnum et mortem noctis esse filios tradit, Ἔνθα δὲ Νυκτὸς παῖδες ἐρεμνῆς οἰκί' ἔχουσιν Ὕπνος καὶ Θάνατος, δεινοὶ θεοί· οὐδέ ποτ' αὐτοὺς Ἠέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν Οὐρανὸν εἰσανιών. Pausanias Eliacor. 1. [v, 18, 1.] narrat, se inter ceteras statuas, quae erant Olympiae, Noctem vidisse in muliebrem figuram habitumque formatam, quae manu dextera puerum album dormientem teneret, laeva nigrum dormienti similem, utrumque distortis pedibus: esse autem Θάνατον alterum, alterum Somnum, et utriusque Noctem esse nutricem. De somno et morte et eorum causis post Aristot. lege Plutarchum περὶ τῶν τοῖς φιλοσόφ. ἀρεσκ.

6. Urget?] occupat, opprimit, constrictum tenet?

6. Iustitiae soror etc.] fidem appellatam esse ab eo, quod fiat, quod dictum est, scribit M. Tull. Offic. 1. [7, 23.] et in epistola

quadam ad Tiron. et epist. ad Att. lib. 12. quae res maxime est iustitiae consentanea. Nam ut qui fidem fallit, iustus nullo modo dicendus est, ita qui iustus est, is maxime fidem praestat. verba autem Ciceronis in epist. ad Att. sunt haec, *Cocceum velim appelles, quod enim dixerat, non facit.* id est, non praestat fidem.

7. Incorrupta] quae neque pretio neque gratia violatur. ἀδωροδόκητος, vel ἀδέκαστος, vel ἄφθαρτος, ut virgo. Raram appellat Od. xxxv. eiusd. lib. [v. 21.]

7. nudaque Veritas] cur nuda? an quod, qui eam colunt, aperti sunt ac simplices, minime omnium tecti, aut insidiosi, aut fraudulenti? an quod veritatis oratio simplex esse debet, neque ullum verborum ornamentum, neque artificium, neque fucum aliumve cultum desiderat? an quod vult in luce et in omnium oculis collocari, fugit latebras ac tenebras? non semper tamen nuda debet esse veritas, ut ait Pindarus, qua de re vide Od. ii. lib. 3.

9. Multis ille bonis] sic habent libri manu scripti 2. Vatic. Don. Faër. Ursin. Tornes. Nicotian. Russard. Sententia aperta est. Subintelligendum enim *viris.*

9. flebilis] deflendus, deplorandus, non idem valet hoc nomen Od. ii. lib. 4. [v. 21.] *Flebili sponsae iuvenemve raptum Plorat:* neque Od. ix. lib. 2. [v. 9.] *Tu semper urges flebilibus modis Mysten ademtum.*

11. Non ita creditum] non enim ita tibi creditus est Quinctilius a Diis immortalibus, ut sibi eum numquam abs te repetere liceret: immo vero ea lege in lucem editus fuit, ut aliquando, et cum ita eis videretur, moreretur. Iniquus es igitur, qui quasi eo repetito aut erepto tibi facta sit iniuria, ita cum illis expostules petasque, ut eum tibi ab inferis excitatum restituant, quod numquam obtinebis, etiamsi blandius Orpheo cithara canas.

13. Quid si Threïcio] de Orpheo supra diximus Od. xii. *Threïcio* autem dictum more Graecorum Θρηΐκίῳ. sic Od. xiii. epod. [v. 3.] *nunc mare, nunc silüae Threïcio Aquilone sonant.* Secutus sum hoc loco scripturam cod. duorum Vatic. Faër. Urs., cum quibus in eo consentit cod. Iannoct., quod habet *Num*, dissentit in eo, quod habet *Quod si.* Tornesianus contra congruit, quod habet *Quid si,* discrepat, quod habet *Non.* Vulgati autem codices sic habent, *Quod si Threïcio bland. Orph.* etc. *Non vanae redeat sanguis imagini.*

14. Aud. moder. arb.] sup. Od. xii. [v. 11.] *Blandum et auritas fidibus canoris Ducere quercus.*

15. Vanae imagini] τῷ εἰδώλῳ. sic Virg. Aen. 4. [654.] *Et nunc magna mei sub terras ibit imago.* sic Ulysses ὀδ. λ'. [v. 602.] εἴδωλον quidem Herculis apud inferos esse narrat, ipsum autem in caelo cum ceteris Diis immortalibus oblectari, qua de re extat apud Lucianum facetissimus et argutissimus dialogus.

16. Virga horrida] de hac virga diximus sup. Od. x.

17. Non len. prec. fata recl.] qui non est ea lenitate,

V. 15. *num vanae.*

ut precibus fati nexus et necessitatem resolvat ac rescindat. *lenis recludere* genus loquendi Graecum, de quo alias.

18. NIGRO COMPULERIT] compulerit in animarum seu umbrarum gregem.

20. QUICQ. CORR. EST NEF.] ἀδύνατον, non pote, ut supra Od. XI. [1.] Ad hanc sententiam pertinet illud Eurip. Med. [v. 1014.] *Κούφως φέρειν χρὴ θνητὸν ὄντα συμφοράς.* id est, Oportet eum, qui mortalis sit, calamitates leviter ferre. Idem in Hippol. coron. *Ῥᾷον δὲ νόσον μεθ' ἡσυχίας Καὶ γενναίου λήματος οἴσεις.* id est, quiescendo, seu patiendo et animo generoso facilius morbum feres.

AD LYDIAM. ODE XXV.

Insultat ei, quod iam vetula vicissim a iuvenibus contemnatur.

1. PARCIUS IUNCTAS] dicit Horatius, Lydiae fenestras ab adolescentibus rarius, quam antea, lapidum iactu verberari, neque iam eam nocturno amatorum adventu e somno excitari, quibus verbis significat, pristinam eius formam, qua incendebantur amantes, tempore defloruisse. Codices Donati et Faërni et quidam alii discordant hic a vulgatis. *iactibus* enim in eis legitur non *ictibus*, cum quibus consentit Tornes. atque haec lectio fortasse est verior. Praeterea in quibusdam libris veterib. scriptum reperi *vinctas*, quos non sequor.

3. AMATQUE IAN. LIM.] ianua tua, quae crebro aperiebatur propter multitudinem eorum, qui tuum complexum expetebant, nunc perpetuo clausa et obserata est.

5. MULTUM FACILEIS] multum faciles erant cardines, quia ianua crebro aperiebatur. quidam legunt *facilis*, ut sit recti casus num. sing.

6. AUDIS MIN. ET MIN. IAM.] minus saepe audiuntur a te illae miserabiles amatorum voces, quos tu aetatis flore et oris pulchritudine ferox excludebas. sic loquitur Satyr. 5. lib. 2. [v. 100.] *quartae sit partis Ulysses, Audieris, heres.* et Satyr. 6. lib. 1. [v. 29.] *Audit continuo, quis homo hic est? quo patre natus?* et Homerus Ἰλιάδ. φ'. [v. 97.] *Ὣς ἄρα μιν Πριάμοιο προσηύδα φαίδιμος υἱός, Λισσόμενος ἐπέεσσιν· ἀμείλικτον δ' ὄπ' ἄκουσεν, Νήπιε, μή μοι ἄποινα πιφαύσκεο, μηδ' ἀγόρευε!* id est, Sic eum affatus est Priami filius suppliciter orans. At hic vocem duram et immitem audivit, Stulte, ne mihi munera fare, neque narra. et M. Tull. Tuscul. 2. [13, 32.] *Afflictusne et lamentabili voce plorans audies,' O virum fortem?* idem fragm. Academ. ad Varr. [ex l. incerto.] *Et quaere, quem magis amet, Zenonem, a quo bestia nominatur, an Arcesilam, a quo audit, Tu fortasse verum dicis, sed requiram diligentius.*

7. ME TUO LONG. PERE. NOCT.] haec erat amoris exclusi vox. Post verbum *dormis* in codice Faërni scripta est interrogationis nota: quem secutus sum.

7. LONGAS NOCTEIS] epist. 1. lib. 1. [v. 20.] *Ut nox longa quibus mentitur amica* etc.

9. INVICEM MOECHOS] tu nunc vicissim anus facta tuae praeteritae arrogantiae atque intolerantiae poenas dabis, complexumque iuvenum exoptans illorum fastidium, ferociam et superbiam experieris. *Moechos* autem appellat corruptores et amatores, ut infra Od. XXXIII. [v. 9.] *Quam turpi Pholoë peccet adultero.* et XXXVI. [v. 18.] *Nec Damalis novo Divelletur adultero.* et Od. XVI. lib. 3. [v. 4.] *Nocturnis ab adulteris.*

10. IN SOLO ANGIP.] deserto, ut Catull. de nupt. Pel. [LXIV, 154.] *sola sub rupe.* Et Lucret. lib. 4, [v. 577. sq.] *quo pacto per loca sola, Saxa pares formas verborum ex ordine reddant.* et Virg. lib. XI. [569.] *Pastorum et solis exegit montibus aevum. angiportus* et *angiportum*, utrumque est in usu. Catull. [LVIII, 4.] *Nunc in quadriviis et angiportis Glubit magnanimos Remi nepotes.* Terent. Adelph. [IV, 2, 39.] *id quidem angiportum non est pervium.* Est autem *angiportus* iter compendiarium in oppido, inde dictus, quod sit angustus in portum aditus. Festus. (In angiportis prostabant vulgata scorta, ut etiam ex versibus Catulli, quos modo protuli, intelligere licet.) [Ex edit. post.]

10. LEVIS] amans, praesertim anus. nam si amare leve est etiam in iuvenibus et puellis, quanto magis in senibus et vetulis? vel *levis*, id est, vilis et contemta et nullius pretii.

11. THRACIO] Thracio vento, Aquilone. de quo sic Hesiodus, [O. et D. 507.] *Ὅςτε διὰ Θρῄκης ἱπποτρόφου εὐρέϊ πόντῳ Ἐμπνεύσας ὤρινε.* idem, [ibid. 553.] *Πυκνὰ Θρηικίου Βορέου νέφεα κλονέοντος.* Theocrit. εἰδ. λβ'. *Ἠὲ Νότοιο βίη, ἠὲ Θρῃκὸς Βορέαο.* Aratus de Andromeda, [v. 355.] *Ἡ μὲν γὰρ Θρηΐκος ὑπὸ πνοιῇ Βορέαο* etc. Homer. autem ἰλ. ι'. [v. 5.] Boream et Zephyrum facit e Thracia spiranteis. *Βορέης καὶ Ζέφυρος, τώτε Θρῄκηθεν ἄητον.* Horat. infra Od. XIII. epod. [v. 2.] *Nunc mare, nunc siluae Threïcio Aquilone sonant.* Appellata autem est a nonnullis Thracia *ἀνέμων ἐργαστήριον ἢ οἰκητήριον*, id est, ventorum officina seu domicilium, propterea quod est frigidissima. Itaque Eurip. in Hecuba, *Θρῄκην χιονώδη* appellat et item Apollon. lib. 1. Argon. id est, Thraciam nivosam. vide annotation. ad Od. XII. lib. 4.

11. BACCHANTE] vehementer et, paene dicam, furenter flante, ducta translatio est a sacerdotibus Bacchi bacchantibus.

11. SUB INTER-LUN.] amplificatio est. Est enim gravissimum, noctu, flante Aquilone et interlunii tempore, sub dio pernoctare. et attende, versum non esse nomine integro clausum, quod vitiosum esse docet Hephaestion in enchiridio, profertque versus hos Simonidis, *ἦ μὲν Ἀθηναίοισι κλέος γένεθ', ἡνίκ' Ἀριστο-Γείτων Ἱππάρχον κτεῖνε, καὶ Ἁρμόδιος.* sed fortasse in Lyrico et maxime Sapphico carmine licentia maior est: itaque utitur ea interdum Sappho, exempli causa [II, 11.] *Ὀμμάττεσσιν δ' οὐδὲν ὄρημι· βομβεῦ-Σιν δ' ἀκοαί μοι.* Et Horat. item Od. XVI. lib. 2. [v. 7.] *non gemmis, neque purpura ve-Nale, nec auro.* Idem tamen crebro dividit nomina composita in hexametris, ut Satyr. 9. lib. 1. [v. 51.] *est locus uni-Cuique suus.* Satyr. 3. lib. 2. [v. 117.] *age, si stramentis incubet unde-Octoginta annos natus.* ibidem, [179.] *Praeterea ne vos titillet gloria, iure-*

Iurando obstringam ambo. epist. ad Iulium Florum libro secundo, [2, 93.] *Quanto cum fastu, quanto molimine circum-Spectemus vacuam Romanis vatibus aedem.* epist. ad Pison. de Arte poët. [v. 290.] *si non offenderet unum-Quemque poëtarum limae labor.* Est autem *interlunium* tempus illud, quo Sol cum Luna coniungitur, quo tempore maximae sunt noctis tenebrae. Varro vocat *intermenstruum*, Plinius lunam silentem, aut silentium lunae. vide infra ad Od. VIII. lib. 2.

11. SUB] paullo ante, vel circiter. ut sup. Od. x.

14. QUAE SOLET MATR. etc.] quae solet equas concitare et ad furorem adigere. Virgil. Georg. 3. [v. 266.] *Scilicet ante omneis furor est insignis equarum: Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem Ascanium, superant monteis et flumina tranant.* unde dicitur ἱππομανεῖν, id est, equire, quod valet libidine maris ardere, ὀργᾷν εἰς ὀχείαν. Et mulieres libidinosae et libidine ardentes dicuntur ἱππομανεῖς et ἱππομανεῖν, quamvis alias ἱππομανής significet eum, qui immoderato equorum studio teneatur, et ἱππομανία immoderatum equorum studium. Haec a Germ. Valente. lege Plin de equarum libidine.

14. FURIARE] Virg. Aen. 2. [v. 407.] *furiata mente Choroebus.*

15. CIRCA IECUR] iecur sedes est libidinis, ut ostendemus lib. 4. ad Od. I. Plato quidem cupiditatem in iecore locat.

15. ULCEROSUM] ulceribus madens propter ardorem libidinis. Itaque Virgil. et ante eum ceteri Tityi iecur fingunt a vulture depastum perpetuo renasci. sic Virg. lib. 6. [597.] *rostroque immanis vultur adunco Immortale iecur tondens faecundaque poenis Viscera, rimaturque epulis habitatque sub alto Pectore, nec requies fibris datur ulla renatis.* et Hom. ὀδ. λ'. [v. 577.] *Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον* etc. id est, vultures autem duo ei utrinque assidentes iecur tondebant.

16. NON SINE QU.] quereris, quod iuventus hilara magis delectetur edera virenti et myrto, quam frondibus aridis, id est, quod puellas vetulis anteponat. Ederam Festus ait esse dictam, vel quod haereat, vel quod edita petat, vel quod id, cui adhaeserit, edat. Reliqua lege apud Fest.

18. PULLA MAG. ATQUE MYRTO] magisque gaudeat pulla, id est, subviridi myrto, subaud. *quam frondibus aridis.* falluntur autem, qui *atque* positum putant hoc loco pro *quam.* Nam et supra myrtum viridem nominavit Od. IV. [v. 9.] et fiebant ex myrto corollae, ut intelligere licet ex eadem Ode et ex VII. lib. 2. [v. 23.] *quis udo Deproperare apio coronas Curatve myrto?* et Od. XV. eiusdem libri myrtum numerat in iis floribus seu frondibus, e quibus suaves odores efflantur: *tum violaria et Myrtus et omnis copia narium Spargent olivetis odorem Fertilibus domino priori.* et Ode ultima huius libri solam myrtum in convivii apparatu vult adhiberi: *Simplici myrto nihil allabores.* et Catull. in carm. in nuptias Iuliae et Manlii virginem Iuliam cum myrto comparat his verbis, [LXI, 22.] *Floridis velut enitens Myrtus Asia ramulis.* Est autem myrtus sacra Veneri, eademque gratissima, ut oliva Palladi, populus Herculi, laurus Apollini. Virgil. in Meliboeo, [Ecl. VII, 61.] *Populus Alcidae gratissima, vitis Iaccho, Formosae myrtus Veneri, sua laurea Phoebo.*

et Georg. 1. de Caesare Aug. loquens, [v. 28.] *cingens materna tempora myrto.* Itaque nonnulli Venerem Murtiam a myrto dicunt esse nominatam, ut scribit Varro lib. 4. [p. 48 ed. Bip.] de lingua Latina. Praeterea myrtus memoratur in frondibus felicibus, ut laurus, oliva etc.

19. HIEMIS SODALI] sic Od. XVIII. lib. 3. [v. 6.] *crateram Veneris sodalem* appellat. et Hom. ἰλιάδ. ι'. [v. 2.] φύζαν φόβου κρυόεντος ἑταίρην. id est, fugam timoris horribilis sodalem.

20. HEBRO] Thraciae fluvio. Est autem Thracia orbis terrarum pars frigidissima, sententia veterum, ut paullo ante diximus.

DE AELIO LAMIA. ODE XXVI.

Se soluto animo velle Lamiam laudare.

1. MUSIS AMICUS] significat, eum, qui Musas colat, non facile a cura, metu, molestia, aegritudine et ceteris animi pestibus invadi solere. Hesiodus quoque ait in Theogonia, si quis moerore affectus poëtam aut cantorem aliquem audierit vel Deorum vel superioris aetatis hominum laudes canentem, statim omnem ex animo molestiam luctumque deponere, his verbis, [v. 98 sq.] *Εἰ γάρ τις καὶ πένθος ἔχων νεοκηδέϊ θυμῷ Ἄζηται κραδίην ἀκαχήμενος, αὐτὰρ ἀοιδὸς Μουσάων θεράπων κλεῖα προτέρων ἀνθρώπων Ὑμνήσῃ, μάκαράς τε θεοὺς οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν, Αἶψ' ὅγε δυσφροσυνῶν ἐπιλήθεται οὐδέ τι κηδέων Μέμνηται.* Theocritus autem Musas dicit optimum esse ad amoris vulnus sanandum remedium ac medicamentum in Cyclope, [ια'. v. 1.] *Οὐδὲν ποττὸν ἔρωτα πεφύκει φάρμακον ἄλλο, Νικία, οὔτ' ἔγχριστον, ἐμοὶ δοκεῖ, οὔτ' ἐπίπαστον, Ἢ ταὶ Πιερίδες.*

1. TRISTITIAM ET MET. TRAD. PROT.] id est, tristitiam et metum ex animo eiiciam, aegritudines et curas omneis pellam. Sic loquuntur poëtae, cum significare volunt, aliquid se oblivisci, aut negligere, aut deponere ac delere ex animo velle. Hom. ὀδυσσ. θ'. [v. 408.] ἔπος δ' εἴπερ τι βέβακται Δεινόν, ἄφαρ τὸ φέροιεν ἀναρπάξασαι θύελλαι. id est, si quid autem grave ac molestum dictum est, id ablatum diripiant et dissipent venti seu procellae. Anacreon, [XXXIX, 5.] *Ἀπορίπτονται μέριμναι, Πολυφρόντιδές τε βουλαὶ Ἐς ἁλικτύπους ἀήτας.* id est, abiiciuntur ac dissipantur curae et sollicitae cogitationes in ventos mare verberanteis, seu maris murmur excitanteis. Idem, [Fragm. II, 9.] *Ἐμῶν φρενῶν μὲν αὔραις Φέρειν ἔδωκα λύπας.* id est, animi mei aegritudines auris dedi differendas. Theocr. Διοσκούρ. [κβ', 167.] *Ἴσχον τοιάδε πολλά· τὰ δ' εἰς ὑγρὸν ᾤχετο κῦμα Πνοιὴ ἔχοισ' ἀνέμοιο.* habebam talia multa; sed haec in fluctum maris abstulit venti flatus. Apollon. lib. 1. Argon. [v. 1335.] *ἀλλ' ἀνέμοισι Δῶομεν ἀμπλακίην, ὡς καὶ πάρος εὐμενέοντες.* id est, at peccatum praeteritum ventis tradamus, et, ut antea, benevolentiam inter nos colamus. Catull. ad Ortalum, [LXV, 17.] *Ne tua dicta vagis nequicquam credita ventis Effluxisse meo forte putes animo.* Idem de nuptiis Pelei, [LXIV, 59.] *Irrita ventosae linquens promissa procellae.* Idem ad Alphenum, [XXX, 10.]

Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia factaque Ventos irrita ferre ad nebulas aërias sinis. Tibull. eleg. 5. lib. 1. [35.] *Haec mihi fingebam, quae nunc Caurusque, Notusque Iactat odoratos vota per Armenios.* et Hor. Od. xi. epod. [16.] *Ut haec ingrata ventis dividat Fomenta.* Lucret. lib. 4. [v. 929.] *tu fac ne ventis verba profundam.* Virgil. Aeneid. 9. [312.] *sed aurae Omnia discerpunt et nubibus irrita donant.* (Idem [xi, 798.] *Non dedit, inque Notos vocem vertere procellae.*) [Ex edit. post.]

2. PROTERVIS] sic Lucretius petulanteis Euros, seu, ut habent alii libri, auras, dixit lib. 6. [v. 110.] *Interdum perscissa furit petulantibus Euris.*

3. SUB ARCTO] duae ursae in regione Aquilonari elucent, altera maior, quae et Ἑλίκη et ἅμαξα, id est, currus, quia currus similitudinem gerat, appellatur; altera ei propinqua, minor, quae Cynosura, sic dicta, quod canis caudae inflexae similis sit. Callistonem autem Lycaonis filiam a Iove amatam et compressam esse, deinde a Iunone re cognita in ursam conversam et Dianae instar ferae sagittis configendam esse traditam, postremo a Iove in caelo collocatam, poëtae fabulantur. Aratus paullo aliter hanc fabulam narrat, aitque, ab his duabus ursis Iovem, cum puer esset et cum a Corybantibus custodiretur, educatum esse.

4. GELIDAE MET. ORAE] vel ab ora gelida metuatur, vel dic, a quibus *Rex orae gelidae metuatur.*

5. QUID TYRID. TERR.] non admodum sollicitus, quid Tyridates extimescat, aut quis ei bellum inferre cogitet. sic Od. xi. lib. 2. [1.] *Quid bellicosus Cantaber et Scythes. Hirpine Quincti cogitet* etc. quidam libri scripti habent *Mithridatem*, sed cum litura.

6. FONTIBUS INTEGR.] puris, sinceris, εἰλικρινέσι. sic Lucret. lib. 4. [v. 2 sq.] *iuvat integros accedere fonteis Atque haurire, iuvatque novos decerpere flores.*

9. PIMPLEA DULCIS] Musa Pimplea a Pimpleo monte et fonte sic appellata, de quo Strabo lib. 9. Θρᾷκες τὴν Πιερίαν, καὶ τὸ Λείβηθρον, καὶ τὸ Πίμπλειον ὄρος ταῖς Μούσαις ἀνέδειξαν. Ἐκλιπόντων δ' ἐκείνων, Μακεδόνες νῦν ἔχουσι τὰ χωρία ταῦτα. Catull. [cv, 1.] *Mentula conatur Pimpleum scandere montem: Musae furcillis praecipitem eiiciunt.* Callimach. in hymno ad Delum, [v. 7.] Ὡς Μοῦσαι τὸν ἀοιδόν, ὃ μὴ Πίμπλειαν ἀείσει, Ἔχθουσι.

9. NIL SINE TE MEI PROS.] codex Donati et nonnulli alii habent, *Nil sine te mei Possunt honores*, quae lectio non est reiicienda, immo vero fortasse vulgatae anteponenda.

10. HUNC] Lamiam.

11. LESBIO SACRARE] decet te et tuas sorores hunc immortalitati consecrare fidibus Latinis et carmine Sapphico vel Alcaïco.

ODE XXVII.

Ad sodaleis inter pocula rixanteis et poculis ipsis pugnanteis: hoc esse barbarorum. Invitatus ut bibat, id se ea lege facturum, si frater Megillae nomen amicae suae proferat, vel sibi in aurem dicat.

1. Natis in usum] *Natus*, id est, natura factis, *πεφυκόσιν*. alioqui scyphi fiunt ab artifice, non nascuntur. Sic Lucilius, *Iudicis Hortensi est ad eam rem nata palaestra.* profert Porphyr. Hoc igitur dicit: Ad compotationem et hilaritatem scyphi comparati sunt natura: iis abuti ad pugnas et proelia, et Thracum est et similium barbarorum, non humanitate politorum et excultorum hominum. Thracum et Scytharum ebrietatem notat Plato lib. 1. de Legibus [p. 637. extr.] his verbis, *Σκύθαι δὲ καὶ Θρᾷκες ἀκράτῳ παντάπασι χρώμενοι γυναῖκές τε καὶ αὐτοί, καὶ κατὰ τῶν ἱματίων καταχεόμενοι, καλόν καὶ εὔδαιμον ἐπιτήδευμα νενομίκασι.* id est, Scythae autem et Thraces vino mero prorsus utentes et ipsi et mulieres, perfusasque ac madefactas vino vesteis habentes, praeclarum et beatum studium esse existimant, idque ab illis more et consuetudine receptum est. Concinit his Horatianis illud Anacreontis, [LVII, 7.] *Ἄγε, δῶτε, μηκέθ' οὕτω Πατάγῳ τε κ' ἀλαλητῷ Σκυθικὴν πόσιν παρ' οἴνῳ Μελετῶμεν, ἀλλὰ καλοῖς Ὑποπίνοντες ἐν ὕμνοις.* quorum versuum haec fere sententia est, (Nam mihi properanti et aliud, quod magis ad rem attinet, agenti numeros versuum reddere non licet) Age, date ut bibam, neque ita strepitu et clamore omnia miscentes in vino Scythicam compotationem meditemur: sed carminibus potius concinnis ac iucundis pocula temperemus. (Aemilius Probus in Alcibiade apud Thraces homines vinolentos.) [Ex edit. post.]

3. Verecundum] id est, verecunde tractandum. Eundem inverecundum nominat Od. xi. epod. [v. 13.] *Simul calentis inverecundus Deus Fervidiore mero arcana promorat loco.* alia scilicet ratione, nempe quia, qui vinum intemperantius biberunt, inverecundi sint, nihilque neque vereantur, neque extimescant.

4. Sang. proh. rixis] vel prohibete rixas à Baccho, ut sit hypallage, vel proprie et usitato more locutus est. sic enim M. Tull. pro lege Manil. [7, 18.] *Erit igitur humanitatis vestrae tantum civium Rom. numerum calamitate prohibere.* Idem Hor. de Arte poët. [v. 398.] *Concubitu prohibere vago.* Usitatiora sunt illa, *prohibere itinere*, *prohibere domo.* Caes. et Terent.

5. Vino et lucern. Med. acin. Imm. etc.] i. longissime distat ac magnopere discrepat ferrum a vino et conviviis. Lucernas autem cum vino coniungit, quia olim noctu potissimum convivia agitabantur. Od. viii. lib. 3. [v. 14.] *et vigiles lucernas Perfer in lucem.* ad quem locum plura.

5. Medus acinaces] acinaces nomen est peregrinum, quod genus *γλῶτταν* appellat Aristot. lib. *περὶ ποιητικῆς*. Est autem gladius Persicus. Plato lib. 8. de Rep. [p. 553. C.] eo loco, ubi ostendit, quemadmodum rerum publ. status hominesque, qui in eis versantur, commutentur, Persarum regis gladium acinacen ostendit appellari his

verbis, τὸ φιλοχρήματον μέγαν βασιλέα ποιεῖν ἐν ἑαυτῷ, τιάρας τε καὶ στρεπτοὺς καὶ ἀκινάκας παραζωννύντα. et Dion. lib. 50. de Antonio, καὶ ἀκινάκην ἔστιν ὅτε παρεζώννυτο, ἐσθῆτί τε ἔξω τῶν πατρίων ἐχρῆτο. id est, et acinacen interdum accingebat, et vestitu alieno a patriis institutis utebatur. Medum autem appellat, quia Medorum imperium ad Persas translatum fuit, Medique et Persae uni Cyro paruerunt. Sic sup. Od. II. *Medos* pro *Persis* posuit, ut annotavimus. et Catull. de coma Berenices, [LXVI, 45.] *Cum Medi irrupere novum mare.* Atque haec a M. Ant. Mureto fuerant iam pluribus verbis explicata.

6. IMMANE QUANT. DISCR.] summopere discrepat. Est autem hoc genus loquendi Graecorum proprium: sic enim loquuntur illi, θαυμαστὸν ὅσον, mirabile quantum, id est, mirifice et mirum in modum, ἀμήχανον ὅσον, ἀμήθητον ὅσον. Arist. πολιτ. β΄. ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀμύθητον ὅσον διαφέρει νομίζειν ἴδιόν τι. id est, praeterea dici non potest, quantum referat ad voluptatem, existimare aliquid suum esse et proprium. Demosth. περὶ παραπρεσβ. ὡς θαυμάσια ἡλίκα πεισόμενοι διὰ τούτους ἀγαθά. i. tanquam mirabilibus quantis per hos bonis abundaturi. Plato Polit. α΄. ἱδρῶτος θαυμαστοῦ ὅσον. Idem θ΄. οὐκοῦν εἰ τοσοῦτον ἡδονῇ νικᾷ ὁ ἀγαθός τε καὶ δίκαιος τὸν κακόν τε καὶ ἄδικον, ἀμηχάνῳ δὴ ὅσῳ νικήσει εὐσχημοσύνῃ τε βίου καὶ κάλλει καὶ ἀρετῇ. Si igitur vir bonus et iustus tanto improbum et iniustum hominem voluptate et iucunditate vitae superat, inexplicabili quanto superabit vitae elegantia, decore et pulchritudine. Idem in Alcibiade, θαυμαστὴν ὅσην περί σε προθυμίαν ἔχει. Tale illud Aristoph. in Ranis, εὐθὺς γὰρ ἡμάρτηκεν οὐράνιον ὅσον. id est, statim enim aberravit caeleste quantum, id est, spatium ingens, quantum scilicet caelum a terris distat. Atque ad eundem modum M. Tullius loquitur lib. de Finib. 4. *sed differre inter honestum et turpe nimium quantum, nescio quid immensum.* idem Orat. perf. [26, 87.] *Huic generi orationis aspergentur etiam sales, qui in dicendo mirum* [al. *nimium*] *quantum valent.* id est, θαυμαστὸν ὅσον. Non dissimile exemplum est, quod e secundo historiarum Salustii libro producit Nonius Marcellus, *immane quantum animi exarsere:* nam *immanis* ponitur interdum pro magno, ut docet Festus. sic et Cornel. Tacitus lib. 10. [Hist. III, 62.] *Et Flavianus exercitus immane quantum animo, exitium Valentis, ut finem belli, accepit.*

7. LENITE CLAM. SOD.] sic Od. VIII. lib. 3. [v. 15.] *procul omnis esto Clamor et ira.* notum est illud Pindari, ἀσυχία φιλεῖ τὸ συμπόσιον. id est, silentium convivio carum est. Hortatur autem sive Horatius sive quis alius sodaleis suos, ut vociferari et contendere inter se desinant, seseque in lectis eo corporis situ contineant, quo esse et bibere, non autem pugnare possint.

8. ET CUBITO REM. PR.] hoc corporis habitu ac situ coenabant Graeci fere omnes et Romani illi veteres, accumbentes scilicet et cubito innitentes, non sedentes: cuius rei complura in ruinis et parietinis Italiae vestigia ac monumenta vidi. Ad hunc locum pertinet ille, qui est Satyr. 4. lib. 2. [v. 37.] *Nec satis est cara pisceis averrere mensa Ignarum, quibus est ius aptius et quibus assis Languidus in cubitum sese conviva reponat.* quos versus suo loco explicabimus:

hoc tantum dicemus in praesentia, ex his duobus locis perspicuum esse, ita composito corpore coenasse veteres, ut, modice inflexa et incurvata superiore corporis parte, reliqua iacerent, quod est *accubare.* Nam ridiculum est, quod scribit Acron, deorum esse *accumbere*, virorum *discumbere*, ferarum *recumbere*, cum ita loquatur M. Tullius oratione de suppliciis, [in Ver. Act. II. l. v. 31, 81.] *ut muliebria quotidie convivia essent, vir accumberet nemo, praeter ipsum et praetextatum filium.* Idem ep. ad Pap. Paetum, lib. 9. [ep. 27.] *Accubueram hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi*, et pro Deiot. [6, 17.] *huc te e balneo, priusquam accumberes, ducere volebat.* et in Catil. 2. ad Quirit. [5, 10.] *qui mihi accubantes in conviviis complexi mulieres impudicas, vino languidi, conferti cibo* etc. et Terent. Eunucho, [IV, 5, 2.] *At dum accubabam, quam videbar mihi esse pulchre sobrius?* Itaque hoc tantum interesse puto inter illa duo priora, *accumbere* et *discumbere*, quod *discumbere* semper de pluribus dicitur, ut M. Tull. ad Attic. lib. 5. epist. 1. *discubuimus omnes praeter illam; accumbere* autem et de uno et de pluribus sive hominibus, sive diis. Qui autem *recubare* putat ad feras duntaxat pertinere, legat primum versum Virg. in Tityro et illum locum M. Tull. pro Deiot. [15, 42.] *Cum in lectulo recubuisses.* et 2. de Orat. *cum ceteris in campo se exercentibus, in herba ipse recubuisset.* et de Divinat. 1. [27, 57.] *deinde cum se collegisset, idque visum pro nihilo habendum esse duxisset, recubuisse.* Nam ex illis locis intelligere licet, *recubare* seu *recumbere* non esse ferarum proprium. Est autem *recumbere* toto corpore iacere, ita scilicet composito, ut facile somnum capere possis; interdum tamen pro *accumbendi* verbo usurpatur, ut ep. ad Torquat. lib. 1. [5, 1.] *Si potes archaicis conviva recumbere lectis.* Heroas porro et primos illos homines sedisse inter coenandum, non accubuisse, ex Homero perspici potest. Uno aut altero exemplo contenti erimus, *ἰλιάδ. λ'.* [623.] *αὐτὰρ ἔπειτα Ἐς κλισίην ἐλθόντες, ἐπὶ κλισμοῖσι κάθιζον* etc. id est, Postea porro cum in tabernaculum venissent, in sedibus sedebant. et *ὀδυσσ.* (*ι'* v. 7.) *Δαιτύμονες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται ἀοιδοῦ Ἥμενοι ἑξείης.* Convivae autem in aedibus audiant cantorem ordine sedentes. quod item scribit Athen. lib. 7. his verbis, *ὑπολαμβάνοντες οὖν τοὺς θεοὺς πλησίον αὐτῶν εἶναι, τὰς ἑορτὰς κοσμίως καὶ σωφρόνως διῆγον. ὅθεν, οὔ τε κατακλίνεσθαι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔθος ἦν, ἀλλὰ δαίνυνθ' ἑζόμενοι.* id est, moderate et temperanter dies festos agitabant antiqui. Itaque neque solebant accumbere, sed epulabantur sedentes. Iterum Hom. *ὀδυσσ. η'.* [v. 203.] *Δαίνυνταί τε παρ' ἄμμι καθήμενοι, ἔνθα περ ἡμεῖς.* Idem alibi, [Od. *α'*, 145.] *Ἑξείης δ' ἕζοντο κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε.* Catullus etiam Deos sedenteis, non accumbenteis facit in carmine de Pelei et Thet. nuptiis, *Qui postquam niveis flexerunt sedibus artus* etc. Et Appollon. Argon. lib. 2. [v. 304 sq.] *Αὐτὰρ ἐπεὶ μέγα δόρπον ἐνὶ μεγάροισιν ἔθεντο, Δαίνυνθ' ἑζόμενοι.* id est, Posteaquam autem magnam et copiosam coenam in amplis aedibus apposuerunt, Tum epulari coeperunt sedentes. Quod autem Germanus Valens indicavit mihi, Servium notare ad illum locum Virgil. lib. 7. Aen. [v. 175.] *hic ariete caeso Perpetuis soliti patres considere mensis: maiores enim nostri sedentes epulabantur, quem morem habuerunt a La-*

conibus et Cretensibus, ut Varro docet lib. de populo Rom. nihil hoc valet ad refellendum quod dicebamus initio, Romanos illos veteres cubanteis coenasse. Nam haec verba Servii, quae sumta sunt ex Varrone et Virgilio, referenda sunt ad primos illos et antiquissimos Romanos, qui severiores et duriores et continentiores erant: posteriores enim mollius et remissius vixerunt antiquis, quemadmodum ostendimus ex Athenaeo et Homero, heroas sedenteis corpora cibo curasse, non accumbentes. Quin si res eget pluribus argumentis aut ampliore auctoritate, Plutarchus accedat, qui lib. *συμποσ.*, *πότερον αὐτὸν δεῖ κατακλίνειν τοὺς ἑστιωμένους τὸν ὑποδεχόμενον.* usquequaque his vocibus utitur *κατακλίνειν*, *κατάκλισις*, *κατακεῖσθαι*, *κατακλίνεσθαι.* et Plato lib. 2. de Rep. de epulis loquens, *ἐπὶ κλινῶν κατακεῖσθαι*, i. in lectis cubare. ibid. *κατακλινόντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων μίλακι καὶ μυῤῥίναις.* id est, discumbentes in lectis gramineis edera et myrto stratis. Aristoph. Pluto, *κοσμίως κατεκείμεθα*, id est, modeste discumbebamus. idem Vesp. *κατακλινόμενοί τε ἐπὶ ταῖς κοίταις.* id est, et accumbentes in lectis. Quae postrema exempla suppeditavit mihi Germanus Valens. De tricliniis vero, in quibus discumbere solebant, dicemus ad illum locum Satyr. 4. lib. 1. [v. 86.] *Saepe tribus lectis videas coenare quaternos.*

9. VULTIS SEVERI] invitatus ad combibendum, id se alia conditione facturum negat, quam si frater Megillae unus e convivis amicae suae nomen edat et pronuntiet, sive sibi in aurem dicat.

9. SEVERI FALERNI] austeri. Forte appellat Satyr. 4. lib. 2. [v. 24.], *Aufidius forti miscebat mella Falerno Mendose.* Athen. lib. 1. [c. 24.] scribit, vinum Falernum aliud austerum esse, aliud dulce: dulce autem fieri, cum sub vindemiae tempus noti flaverint etc. verba Athen. sunt haec, *εἴδη δύο τοῦ Φαλέρνου, ὁ αὐστηρὸς καὶ ὁ γλυκάζων· οὗτος δὲ τοιοῦτος γίνεται, ὅταν ὑπὸ τὸν τρυγητὸν νότοι πνεύσωσι.*

10. OPUNTIAE] a nomine *Opus* fit Opuntius. Est autem *Opus* urbs Locridis.

11. QUO BEATUS VULNERE, QUA PEREAT] id est, cuius puellae amore saucius. Sed quomodo quisquam uno tempore et beatus et saucius esse, atque adeo perire potest? amor est varium quiddam et multiplex: noti sunt *δυςέρωτες*, notum illud *γλυκύπικρον*, notum illud Terent. Eun. [I, 1, 14.] *in amore haec omnia insunt vitia, iniuriae, suspiciones* etc. Postremo notum illud Anacreontis, [XXXXVI, 1.] *Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι, Χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι, Χαλεπώτερον δὲ πάντων Ἀποτυγχάνειν φιλοῦντα.* id est, Et non amare durum, Et vero amare durum, Durissima omnium res Amare, nec potiri. Quibus consentaneum est hoc Tibull. lib. 2. [1, 79.] *Ah miseri, quos hic graviter Deus urget, at ille Felix, cui placidus leniter afflat amor.* In summa, amans eo, quod potiatur, beatus dici potest: quod serviat autem et quod semper sollicitus sit, perit et miser est. (His consentaneum est illud Catulli de Venere, [LXVIII, 18.] *quae dulcem curis miscet amaritiem.* et illud Plauti in Cistellar. [I, 1, 71.] *Namque ecastor amor et melle et felle est iucundissimus, Gustu dat dulce, amarum usque ad satietatem aggerat.*) [Ex edit. postr.]

12. SAGITTA] noti sunt Cupidinis arcus, notae sagittae, nihil

tritius est apud poëtas tum Graecos, tum Latinos. Unus Propertius nobis erit nunc instar omnium lib. 2. [12, 9.] *Et merito hamatis manus est armata sagittis, Et pharetra ex humero Cnossia utroque iacet.* Lege et Philostratum in imaginibus et infra Od. VIII. lib. 2. [v. 85.] *Semper ardenteis acuens sagittas Cote cruenta.* Xenophon autem ἀπομν. α'. ait, iccirco Cupidines sagittarios fingi, quod formosi et formosae etiam e longinquo loco vulnerant. Verba illius sunt haec, [1, 3, 13.] ἴσως δὲ καὶ οἱ Ἔρωτες τοξόται διὰ τοῦτο καλοῦνται, ὅτι καὶ πόῤῥωθεν οἱ καλοὶ τιτρώσκουσιν.

13. Cessat voluntas? non alia bib. etc.] id est, negas te mihi eius puellae, quam amas, nomen editurum, aut in aurem dicturum? at nihil aliud mereri velim, ut bibam, nulla alia mercede, nullove alio pretio adducar ad bibendum. *Voluptas* habent cod. Ianu. Ursin. Vatic. Torn. Russard. et nonnulli alii, non *voluntas*, quam scripturam non sum secutus tamen.

14. Quae te cumq. dom. Ven.] blanditur ei nunc, ut nomen amicae ab eo eliciat atque exprimat hoc modo: quamcunque puellam amas, quocumque amorem tuum contulisti, eam tibi amicam quaesisti et comparasti, cuius te neque pudere, neque poenitere debeat; amas aliquam honesto loco natam et forma praestantem puellam; amorem tuum honesto aliquo et gloriatione potius, quam pudore digno loco collocasti. *Quae te cumque* pro *Quaecumque te.*

16. Ingenuoque semp. Am. pecc.] non aliquam ignobilem et generis servilis, sed liberam et ingenuam amas.

17. Quicquid hab. age, Dep.] quaecumque ea sit, age, committe mihi tacituro, dic mihi in aurem non vulgaturo.

18. Tutis auribus] non perfluentibus neque rimosis, sed undique septis et clausis ad continendam rem arcanam creditam.

18. Ah miser] audito tandem puellae illius nomine immitis fortasse et illiberalis et saevo ingenio praeditae, ita exclamat.

19. Quanta lab. in Char.] quam saevam, difficilem, improbam, rapacem, avaram puellam nactus es? Procul dubio tibi res est cum illiberali et immiti puella, quae te sit excruciatura, qua numquam sis potiturus. Non dissimulabo, in tribus libris manu scriptis scriptum esse, *Quanta laborabas Charybdi.*

19. Charybdi] Charybdin aquarum dicunt esse voraginem inter Adriaticum et Tyrrhenum mare, quae vim quamdam absorbendi habeat, Scyllae maxime geminam. quam Scyllam credibilius est scopulum aliquem fuisse, idque ex Homero ipso colligere licet, cuius hi sunt versus, ὀδυσσ. μ'. [v. 103.] Τῷ δ' ἐν ἐρινεὸς ἔστι μέγας φύλλοισι τεθαλώς· Τῷ δ' ὑπὸ δῖα Χάρυβδις ἀναῤῥοιβδεῖ μέλαν ὕδωρ. Τρὶς μὲν γάρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναροιβδεῖ Δεινόν· μὴ σύγε κεῖθι τύχοις, ὅτε ῥοιβδήσειεν. Eodem libro, [v. 235.] Ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις Δεινὸν ἀνεῤῥοίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ. Idem videtur sensisse Virgil. Aeneid. 3. [v. 420.] *Dextrum Scylla latus, laevum implacata Charybdis Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos Sorbet in abruptum fluctus rursusque sub auras Erigit*

V. 19. *laboras in.*

alternos et sidera verberat unda. M. Tull. orat. de harusp. respons. [§. 59.] *quam denique tam immanem Charybdin poëtae fingendo exprimere potuerunt, quae tantos exhaurire gurgites posset, quantas iste Byzantiorum Brogitarorumque praedas exsorbuit?* Idem de Orat. 3. [§. 162.] *Charybdin bonorum, voraginem potius dixerim: facilius enim ad ea, quae visa, quam ad illa, quae audita sunt, mentis oculi feruntur.* Idem Phil. 2. [§. 67.] *Quae Charybdis tam vorax? Charybdin dico? quae si fuit, fuit animal unum: Oceanus, medius fidius, vix videtur tot res, tam dissipatas, tam distantibus in locis positas, tam cito absorbere potuisse.* Tibull. ad Mess. lib. 4. [1, 73.] *Nec violenta suo consumsit more Charybdis, Vel si sublimis fluctu consurgeret imo, Vel si interrupto nudaret gurgite pontum.* Iam admonui, me in tribus exemplaribus antiquis scriptum reperisse *Quanta laborabas Charybdi*, quam scripturam tamen non sum secutus. Sic enim loquitur Od. xvii, sup. [v. 18.] *et fide Teia Dices laboranteis in uno Penelopem vitreamque Circem.*

20. Flamma] Virgil. Aeneid. 4. [v. 66.] *est mollis flamma medullas.*

21. Quae saga] quae te saga cantionibus et carminibus amore poterit liberare? *Sagire* (inquit M. Tull. de Divinat. lib. 1. [§. 65.]) *sentire acute est, ex quo sagae anus, quia multa scire volunt.*

21. Thessalis] Thessali potionibus et venenis, id est, medicamentis et poculis quibusdam partim bonam mentem hominibus adimebant, partim contrariis restituebant. Plaut. Amphit. [iv, 3, 9.] *Ego pol illum ulciscar hodie Thessalum veneficum, Qui perverse adeo perturbavit familiae mentem meae.* Tibull. lib. 2. eleg. 4. [v. 55.] *Quicquid habet Circe, quicquid Medea veneni, Quicquid et herbarum Thessala terra gerit.* Gradatio est *saga, magus, Deus.*

23. Vix illig. te trif.] puellam illam cum Charybdi paullo ante comparavit, nunc cum Chimaera, quam triformem fuisse ex vulgatissimo Homeri versu notum est, [Il. ζ', 181.] *Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.* Atque idem versus apud Hesiodum quoque reperitur in Theog. [v. 383.], ut necesse sit vel Hesiodum ab Homero mutuatum esse, vel utrumque ab aliquo superioris aetatis poëta, si quis Homero antiquior poëta fuit. Iam Chimaera ex Thiphone et Echidna nata est; soror eius fuit Hydra, fratres Orthus et Cerberus, ut scribit Hesiod. in Theog. Chimaeram interfecit Bellerophon equo Pegaso vectus, qua de re sic Hesiod. [v. 325.] *τὴν μὲν Πήγασος εἷλε καὶ ἐσθλὸς Βελλεροφόντης.*

24. Pegasus] equum Pegasum Medusae filium nominat Pindarus, quia ex Gorgonis capite, quod ei abscidit Perseus, exsilierit, ut scribit Hesiodus in Theog. [v. 280.] *τῆς ὅτε δὴ Περσεὺς κεφαλὴν ἀποδειροτόμησεν, Ἐξέτορεν Χρυσάωρ τε μέγας καὶ Πήγασος ἵππος.* Quantas autem et quam multas ad res fortiter et praeclare gerendas hic equus Bellerophonti fuerit utilis atque opportunus, et quemadmodum eidem Bellerophonti Pallas in somnis frenum dederit, quo equum antea ferum, indomitum, indocilem regeret ac moderaretur, et quemadmodum eius opportunitate fretus Amazonas Chimaeramque flammas ex ore evomentem et Solymos devicerit, copiose narrat Pindar. Olymp.

εἰδ. ιγ'. [v. 84. B. s. 124. v.] Σὺν δ' ἐκείνῳ (Pegaso) καί ποτ' Ἀμαζονίδων αἰθέρος ψυχρᾶς ἀπὸ κόλπων ἐρήμου τοξόταν βάλλων γυναικεῖον στρατόν, Καὶ Χείμαιραν πῦρ πνέοισαν καὶ Σολύμους ἔπεφνεν etc. Homerus autem hanc de Pegaso et Bellerophonte fabulam omnium plenissime narrat ἰλιάδ. ς'. Aratus quoque de Pegaso scribit nonnulla; ex eis petat, qui volet.

24. EXPEDIET] illigatum et impeditum expediet, id est, solvet. *Chimaerae* quidem habent libri vulgati et nonnulli scripti, *Chimaera* autem Donati, Faërni, Ursini, unus Vatic. Tornes., ut *triformi Chimaera* cohaereat cum verbo *expediet*.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas nautae cuidam respondens, omnibus esse moriendum, oransque, ne se insepultum iacere patiatur, sed corpori suo terram aut arenam iniiciat.

1. TE MARIS ET TERRAE] Archytas Tarentinus ita fuit philosophus et geometra, ut a reip. administratione tamen non abstinuerit, quemadmodum declarat pulcherrima illa Platonis ad eum epistola.

2. COHIBENT] continent et coercent te, qui vivus maria et terras dimensus es, caelumque adeo ipsum mente et animo percurristi.

3. PULVERIS EXIGUI PARVA MUNERA] paullum pulveris, non tantum terrae, quantum satis sit ad totum corpus tuum contegendum.

3. PROPE LITTUS MAT.] in Apulia. Od. II. lib. 4. [v. 27.] *Ego apis Matinae more modoque* etc. *Carmina fingo.*

4. NEC QUICQ. TIBI PROD. etc.] nec quicquam tibi adiumenti attulit ad mortem effugiendam, quod in rerum caelestium cognitionem plurimum studii operaeque contulisti, caelique magnitudinem mente peragrasti, cum esses omnino moriturus. Phavorinus apud Aulum Gellium lib. 10. [c. 12.] haec de Archyta, Ἀρχύτας Ταραντῖνος, φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὤν, ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην πετομένην, ἥτις εἴποτε καθίσειεν, οὐκ ἔτι ἀνίστατο, μέχρι γὰρ τούτου * cetera desunt apud Aulum Gell., id est, Archytas Tarentinus, cum philosophus simul et machinarum opifex esset, columbam ligneam effecit volantem, quae si quando consideret, non amplius surgebat.

7. OCCIDIT ET PELOPIS] responsio est Archytae. Pelopis genitor est Tantalus, de quo plura lib. 1. Satyr. 1. Quid mirum est (inquit Archytas) me mathematicum et philosophum mortuum esse? mortuus est et Tantalus conviva Deorum, Tithonus quoque Aurorae coniux ex hominum numero sublatus est, aliique praestantissimi viri mortem obierunt. Plutarchus ἐν τῷ παραμυθητ. πρὸς Ἀπολλών. scribit, Antimachum poëtam mortua sibi uxore Lyda, quam vehementer amabat, scripsisse elegiam quamdam ad consolandum et leniendum maerorem suum, in qua calamitates heroïcas colligebat, malis alienis suum casum ac dolorem levare ac minuere studens. Est autem unum hoc quoque ex iis, quae in consolationibus adhibere et usurpare sole-

mus, si quem magnum et praestantem virum, cui similis calamitas, atque ei, quem consolari volumus, acciderit, proferre possimus. Eo argumento usus est Servius Sulpicius ad consolandum M. Tullium Cicer. de obitu filiae. Primum enim ostendit, urbeis antiquissimas et florentiss. funditus esse deletas, deinde, viros clarissimos interiisse. sic Servius, [ad Div. IV, 5.] *Quae res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo tibi commemorare, si forte eadem res tibi minuere dolorem possit. Ex Asia rediens, cum ab Aegina Megaram versus navigarem, coepi regiones circumcirca prospicere. post me erat Aegina, ante Megara, dextra Piraeus, sinistra Corinthus: quae oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostata et diruta ante oculos iacent. Coepi egomet mecum sic cogitare: Hem! nos homunculi indignamur, si quis nostrum interiit aut occisus est, quorum vita brevior esse debet, cum uno loco tot oppidorum cadavera proiecta iaceant?* etc. et M. Tull. ad Torquatum lib. 6. [ep. 4.] *Postremo is vir vel etiam ii viri hoc bello occiderunt, ut impudentis videatur eandem fortunam, si res cogat, recusare.* Sic et Achilles ἰλιάδ. φ'. [v. 107 sq.] Lycaonem unum e filiis Priami mortem deprecantem, pretiumque salutis et vitae promittentem, hortatur, ut aequo animo mortem ferat, caesum esse Patroclum illo multo meliorem, se quoque eximia corporis statura et pulchritudine praeditum, Aeaci et Thetidis filium, vel mane vel meridie, vel vesperi moriturum. Sic ille, Ἀλλά, φίλος, θάνε καὶ σύ· τίη ὀλοφύρεαι αὔτως; Κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σέο πολλὸν ἀμείνων. Οὐχ ὁράᾳς, οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε; Πατρὸς δ' εἰμ' ἀγαθοῖο, θεὰ δέ μ' ἐγείνατο μήτηρ· Ἀλλ' ἔπι τοι κἀμοὶ θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή Ἔσσεται ἢ ἠῶ, ἢ δείλην, ἢ μέσον ἦμαρ etc. Atque hoc eodem mortis solatio nos uti iubet Lucret. lib. 3. [v. 1037 sqq.] ostendens, Aeneam, Xerxem, Scipiones, Homerum et innumerabileis alios clarissimos viros de vita decessisse, *Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis, Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit, Qui melior, quam tu, multis fuit improbe rebus: Inde alii multi reges, rerumque potentes, Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.* et apud Virgil. lib. 10. Aeneid. [v. 469 sq.] Iupiter Herculem ob imminentem et propinquum Pallantis interitum ingemiscentem his verbis solatur, *Stat sua cuique dies, breve et irreparabile tempus Omnibus est vitae: sed famam extendere factis, Hoc virtutis opus. Troiae sub moenibus altis Tot nati cecidere Deum: quin occidit una Sarpedon, mea progenies, etiam sua Turnum Fata vocant, metasque dati pervenit ad aevi.* Postremo Horatius duobus locis pro eo, quod est *mori*, posuit *ire* aut *decidere*, quo Aeneas, quo Numa, quo Ancus et ceteri, Od. VII. lib. 4. [v. 14.] *Nos, ubi decidimus, Quo pius Aeneas, quo Tullus dives et Ancus* etc. et epist. ad Numicium lib. 1. [6, 25.] *cum bene notum Porticus Agrippae et via te conspexerit Appi, Ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus.*

8. TITHONUSQUE REMOTUS] Od. XVI. lib. 2. [30.] *Longa Tithonum minuit senectus.*

9. ET IOVIS ARCANIS MINOS] Hom. ὀδ. τ'. [v. 178.] de Minoë, Τοῖσι δ' ἐνὶ Κνωσσός, μεγάλη πόλις· ἔνθά τε Μίνως Ἐννέωρος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστής. i. In his autem Cnossus, urbs

magna, in qua Minos regnavit, qui cum magno Iove sermones habere solebat. et Plato in Min. [p. 319.] cum multa alia de hoc tradat, qualia sunt, Minoëm fuisse a Iove eruditum atque institutum, et nono quoque anno cum eo versari et sermones conferre solitum, tum illos Hom. versus profert, eorumque sententiam explicat.

10. PANTHOIDEN] Pythagoram significat, qui *παλιγγενεσίαν* illam et *μετεμψύχωσιν* in se ipso confirmans dicebat, se Euphorbum fuisse Panthoi filium, de quo Hom. *ἰλιάδ. π'.* [808 sq.] *Πανθοΐδης Εὔφορβος, ὃς ἡλικίην ἐκέκαστο Ἔγχεΐ θ', ἱπποσύνῃ τε, πόδεσσί τε καρπαλίμοισιν.* Nam Pythagoras quidem (ut scribit Pausan. Corinth. [II, 13, 2.]) Mnesarchi fuit filius, Euphronis nepos, Hippasi pronepos.

11. QUAMVIS CLYPEO TROIANA etc.] id est, quamvis detracto e poste templi Euphorbi clypeo testatus se Troianis temporibus Euphorbum fuisse, nihil praeter corpus interire sibi persuaserat. Diogenes Laertius [l. VIII, c. 1.] hos versus ait se in hanc de Pythagora fabulam lusisse.

Τὰς φρένας ἢν ἐθέλῃς τὰς Πυθαγόραο νοῆσαι·
Ἀσπίδος Εὐφόρβου βλέψον ἐς ὀμφαλοόν.
Φησὶ γάρ, οὗτος ἐγὼν ἤμην πρώην βροτός, ὃς δὲ
Ὅττ' οὐκ ἦν, φάσκει, ὅστις ἔην, ὅτ' ἔην? id est.

Pythagorae penitus si vis cognoscere mentem,
Euphorbi scutum conspice Panthoïdae.
Quondam, inquit, fui homo hic. qui cum haud erat, ipse fuisse
Se dicit: vivus, dic mihi, qualis erat?

Interpres autem Sophoclis de Pythagora mihi videtur quaedam scripsisse digna, quae huc ascribantur, [*Σχολ. παλ.* in Elect. v. 62. Br.] *Πυθαγόρας καθείρξας ἑαυτὸν ἐν ὑπογείῳ, λογοποιεῖν ἐκέλευσε τὴν μητέρα, ὡς τεθνηκὼς εἴη, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιφανείς, περὶ παλιγγενεσίας καὶ τῶν καθ' Ἅιδου τινὰ ἐτερατεύετο, διηγούμενος πρὸς τοὺς ζῶντας περὶ τῶν οἰκείων, οἷς ἐν Ἅιδου συντετυχέναι ἔλεγεν. ἐξ ὧν τοιαύτην ἑαυτῷ δόξαν περιέθηκεν, ὡς πρὸ μὲν τῶν Τρωϊκῶν Αἰθαλίδης ἦν ὁ Ἑρμοῦ, εἶτα Εὔφορβος, εἶτα Ἑρμότιμος, εἶτα Πύθιος ὁ Δήλιος, εἶτ' ἐπὶ πᾶσι Πυθαγόρας.* id est, Pythagoras cum se in loco quodam subterraneo conclusisset, iussit matrem hunc de se sermonem vulgare, se mortuum esse. Postea autem cum sese in conspectum hominum retulisset, quaedam de palingenesia, id est, iterata quadam origine et de iis rebus, quae sunt apud inferos monstri similia, praedicabat, verba faciens apud eos, qui vivebant de eorum propinquis, quibuscum se apud inferos locutum et congressum esse dicebat. Ex quibus hanc sibi hominum de ipso opinionem comparavit, se fuisse ante Troiana tempora Aethalidem Mercurii filium, deinde Euphorbum, deinde Hermotimum, deinceps Pythium Delium, postremo Pythagoram. Similia quaedam scribit interpres Apollon. in Argonaut. lib. 1. *Πυθαγόρας δὲ ἐν τῷ μεταλλοιοῦσθαι τὰς ψυχὰς καὶ παρεισδύνειν εἰς ἕτερα σώματα φησὶν ὅτι γένοιτο Ἑρμοῦ υἱὸς καὶ Σαμίας ἑταίρας καὶ Πυθαγόρας.* id est, Pythagoras in eo, quod animae immutantur et migrant in alia corpora, dicit se fuisse Mercurii et meretricis cuiusdam Samiae filium et Pythagoram.

11. REFIXO] id est, detracto, ut epist. ad Loll. 2. lib. 1. [18, 56.] *Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit.* et Od. XVII. epod. [v. 5.] *Refixa caelo devocare sidera.*

15. NON SORDIDUS AUCTOR NATURAE etc.] id est, qui rerum omnium occultarum naturas et causas studiosissime exquisierat, quique in vero inveniendo plurimum studii posuerat, ex iisque rebus magnam sibi auctoritatem compararat. Scripserat autem lib. de natura, ut tradit Laërt. sic infra Od. XV. epod. [v. 21.] *Nec te Pythagorae fallant arcana renati.*

15. SED OMNEIS UNA MANET NOX] ut sententia haec verissima est, ita a scriptoribus admodum frequentata. Horat. supra Od. IV. [13.] *Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas Regumque turreis.* et Od. XIV. lib. 2. [v. 1.] *Eheu fugaces, Postume, Postume, Labuntur anni, nec pietas moram* etc. quae sequuntur. et Od. III. eiusdem, [v. 25.] *Omneis eodem cogimur, omnium Versatur urna.* et Od. XVIII. eiusd. [v. 32.] *aequa tellus Pauperi recluditur, Regumque pueris.* et Od. III. lib. 2. [v. 21.] *Divesne prisco natus ab Inacho, Nil interest, an pauper et infima De gente sub dio moreris Victima nil miserantis Orci.* et Od. I. lib. 3. [v. 14.] *aequa lege necessitas Sortitur insigneis et imos.* et Homerus ἰλιάδ. ζ'. [v. 488 sq.] *Μοῖραν δ' οὔτινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν, Οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἐσθλόν, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται.* Parcam autem neminem effugere posse dico, neque malum, neque bonum, postquam semel natus sit. et Pindar. ἰσθμ. εἴδ. ἕκτῳ, [v. 59.] *θνάσκομεν γὰρ ὁμῶς ἅπαντες, Δαίμων δ' ἄϊστος.* id est, Omnes enim similiter morimur, Parca autem non cernitur. et Lysias *ἐν ἐπιταφίῳ τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς, Ὥστε τί δεῖ, ἃ πάλαι προσεδοκῶμεν πείσεσθαι, ὑπὲρ τούτων νῦν ἄχθεσθαι, ἢ λίαν οὕτω βαρέως φέρειν, ἐπὶ ταῖς τῆς φύσεως συμφοραῖς, ἐπισταμένους ὅτι ὁ θάνατος κοινός, καὶ τοῖς χειρίστοις, καὶ τοῖς βελτίστοις; οὔτε γὰρ τοὺς πονηροὺς ὑπερορᾷ, οὔτε τοὺς ἀγαθοὺς θαυμάζει· ἀλλ' ἴσον ἑαυτὸν παρέχει πᾶσιν.* id est, Quare quid oportet, quae nos olim mala exspectabamus, ut nobis eventura, iis nunc angi, aut ita graviter ferre naturae casus adversos, cum sciamus, mortem esse deterrimis et praestantiss. communem? Nam neque improbos despicit neque bonos admiratur, sed sese omnibus aequalem praebet. Iterum Horat. Satyr. 6. lib. 2. [v. 95.] *neque ulla est, Aut magno, aut parvo lethi fuga.* et Propert. lib. 3. eleg. 18. [v. 21.] *Sed tamen huc omnes, huc primus et ultimus ordo, Est mala, sed cunctis ista tenenda via est.*

15. NOX] id est, mors. sic Catull. [v, 5.] *Nobis cum semel occidit brevis lux, Nox est perpetua una dormienda.* Nam ut *lux* pro vita a scriptoribus usurpatur (M. Tull. pro Rosc. Amer. [§. 63.] *propter quos hanc suavissimam lucem aspexeris, eos indignissime luce privare?* et lib. 4. accus. de signis, [Act. II. l. 5. 29, 75.] *cur piratis lucis usuram tam diuturnam dedisti?*) ita *nox* et *tenebrae* pro morte. iterum Catull. [III, 13.] *At vobis male sit malae tenebrae Orci, quae omnia bella devoratis.* et supra Hor. Od. IV. [v. 16.] *Iam te premet nox, fabulaeque manes.* in tribus lib. antiquis reperi scriptum *sed omneis una manet mors.*

15. MANET] id est, una omnibus nox imminet, una mortis necessitas omneis exspectat, omneis exceptura est.

17. DANT ALIOS FURIAE] significat a Furiis bella conflari, et furiosorum esse, armis decertare. Itaque apud Virgil. lib. 7. Aen. Iuno bellum conflare inter Latinos et Troianos cogitans Alecto ab inferis evocat, ut hoc negotium conficiat. sic Virg. [v. 323.] *Haec ubi dicta dedit, terras horrenda petivit, Luctificam Alecto dirarum ab sede sororum, Infernisque ciet tenebris, cui tristia bella, Iraeque insidiaeque et crimina noxia cordi.* Hoc igitur dicit non obscure: alii in acie occidunt, alii naufragio pereunt. Cod. Tornes. habet *Exitio est avidum mare nautis*, fortasse non male. ut Od. XXIX. lib. 3. [61.] *Addant avaro divitias mari.* ego tamen sequor alteram scripturam et vulgatam.

19. DENSENTUR] sic in cod. Tornes. et trib. aliis scriptum est, *densentur* inquam, non ut in vulgatis *densantur*, quo verbo usus est Lucret. non semel. *densentur* autem, id est, cumulantur, exaggerantur, ἐπασσύτεροι κεῖνται οἱ γέροντες καὶ οἱ νέοι.

20. NULLUM SAEVA CAPUT PROSERPINA] Proserpina mortis et vitae arbitra est. Martial. ad Lucinum quendam, [III, 43, 3.] *Non omneis fallis, scit te Proserpina canum, Personam capiti detrahet illa tuo.* Et apud Virgil. lib. 4. Aen extr. cum Dido magno cum cruciatu et longo tractu temporis moreretur, quia ei, utpote ante diem morienti, Proserpina nondum *flavum vertice crinem Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco,* devolat Iris e coelo, quae eam corpore exsolvat. et Satyr. 5. lib. 2. [110.] Tiresias cum Ulyss. pauca locutus a Proserpina retrahitur, *sed me* (inquit ille) *imperiosa trahit Proserpina, vive valeque. fugit* autem hoc loco, cum priorem syllabam habeat productam, temporis praeteriti est.

21. RAPIDUS] liber Faërni habet *rabidus*, non probo.

21. ORIONIS] Hyrieus Neptuni et Alcyonae filius Tanagrae, quae urbs est Boeotiae, habitabat. Hic cum esset hospitalissimus, Deosque aliquando liberaliter hospitio accepisset, Iupiter, Neptunus, Mercurius ob eam hospitalitatem gratiam ei referre volentes iusserunt, ut, quod ei commodum esset, abs se peteret. Ille autem cum liberis careret, neque uxorem ducere vellet, tamen filium petivit. Tum Dii pellem bovis sibi ab illo immolati comminxerunt et semine consperserunt: quo facto monuerunt, ut eam pellem in terra conderet ac defoderet, et decem post mensibus effoderet. Interea natus est Ourion, ducto nomine ἀπὸ τοῦ οὐρεῖν, id est, a meiendo, qui paullum immutatis litteris Ὠρίων, Orion speciosioris et honestioris appellationis gratia postea dictus est. Is Dianae, cum qua venabatur, stuprum inferre conatus est, qua re dea irritata scorpium e terra extulit, a quo Orion in talo ictus interiit. Iupiter autem, eum miseratus, in astra retulit. Eo fit, ut Oriente Scorpio occidat Orion. Verum Homerus ὀδυσσ. ε'. [v. 123 sq.] dicit, eum a Diana sagittis esse confixum, Ἕως μιν ἐν Ὀρτυγίῃ χρυσόθρονος Ἄρτεμις ἁγνὴ Οἷς ἀγανοῖς βελέεσσιν ἐποιχομένη κατέπεφνεν. Lege Aratum de Orione et Diana. Horatius lib 3. Od. IV. [v. 71.] *Tentator Orion Dianae.* et XIII. lib. 2. [v. 39.] *Nec curat Orion leones Aut timidos agitare lyncas.* *devexum*

autem intellige, vel qui ad occasum vergit, vel qui in declivi caeli parte situs est, sive autem oriatur, sive occidat, tempestates excitat. Iccirco Virgilius nimbosum vocat.

23. AT TU NAUTA VAGAE] At tu, nauta, ne parce malignus, particulam arenae dare ossibus et capiti inhumato, terram ossibus et capiti inhumato benigne iniice.

23. MALIGNUS] malignus esses, si parceres: vel ne te in eo malignum praebe, ut parcas. sic loquitur Satyr. 6. lib. 2. [8.] *Si veneror stultus nihil horum*, id est, si non sum ita stultus, ut aliquid horum venerer, seu precer et optem. vide annot. ad Od. XIII. lib. 3. iam illud *parce dare* huic poëtae usitatum est, exempli causa Od. XXVIII. lib. 3. [v. 7.] *Parcis deripere horreo Cessantem* etc. et Sat. 2. lib. 2. [v. 58.] *Et nisi mutatum parcit diffundere vinum*, id est, non vult. sic Catullus de nuptiis Pelei, [LXIV, 146.] *Nil metuunt iurare, nihil promittere parcunt.* id est, nihil est, quod promittere non audeant. et Titus Livius lib. 34. [c. 32.] *Proinde parce sic fidem ac iura societatis iactare.* iterum Horat. Od. VIII. [l. III. v. 26.] *Parce privatus nimium cavere. Malignus* idem fere valet, quod angustus, opponiturque benigno, ut annotatum est ad illum locum epist. ad August. lib. 2. [1, 109.] *laudare maligne.*

25. SIC] lege, quae supra diximus de hac particula Od. III. [v. 1.]

25. QUODCUMQUE MINAB.] verbum *minandi* iunxit casui accusandi, ut epist. ad Celsum, [I, 8, 3.] *dic pulchra et multa minantem, Vivere nec recte, nec suaviter.* et Od. IX. epod. [v. 9.] *Minatus urbi vincula.* sic saepe M. Tull. ut Tuscul. 1. [43, 102.] *Theodoro cum Lysimachus Rex crucem minaretur, istis quaeso* (inquit) *ista horribilia minitare purpuratis tuis.*

26. VENUS. PLEC. SILUAE] in Venusinas silüas recidat: silüae Venusinae luant etc. sic loquitur epist. 2. lib. 1. [v. 14.] *Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.*

27. TE SOSPITE] te salvo, te incolumi.

28. AEQUO AB IOVE] *aequo*, id est, tibi placato, seu favente, seu non irato. sic epist. ad August. lib. 2. [1, 68.] *et mecum facit et Iove iudicat aequo.*

30. NEGL. IMMER. NOC. POSTM. etc.] hunc locum in omnibus libris corruptum non levi coniectura ductus emendavi. Nam cum in uno codice Vaticano et in Iannoct. et in Cleric. Russard. Nicot. *forsan* pro *fors et*, in nonnullis aliis *forset* reperissem, facile mihi persuasi, illud *forsan* principio fuisse ascriptum ad explicandam vocem obscuriorem *forsit* seu *forset*, quod idem valet, deinde deleto *forsit*, quo et alibi utitur Horat., in eius locum fuisse substitutum *fors et.* Verumtamen ne quis religiosior me paullo audaciorem esse diceret, *forsan*, quod reperitur in quinque lib. antiq., pro meo iure arripui, ita tamen, ut *forsit* multo malim. Sententia autem huius loci sic restituti non est obscura. *forsit*, seu *forsan* non dubitas, aut non vertis religioni culpam admittere, quae sit etiam tuis liberis immerentibus nocitura. si ita est, debita iura, id est, iustitia, quae aliqua ex parte in reciproca perpessione consistit, et vicissitudo mali te maneant, id est, tibi impendeant et instent, te excipiant, poenas deni-

que abs te repetant: vel sic, Hoc idem malum, nempe insepultum esse, tibi eveniat.

30. IMMERITIS] quia poena non debet alium quemquam attingere, quam eum qui culpam commisit. Verumtamen saepe aliter fit, ut Georg. 1. [v. 502.] *Laomedonteae luimus periuria Troiae*, ad quem Virgilii locum hunc Horatii profert Servius. Tale et illud Od. VI. lib. 3. [v. 1.] *Delicta maiorum immeritus lues Romane*. et illud epist. [2.] lib. 1. [v. 14.] *Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.*

31. POSTMODO] paullo post.

31. TE NATIS] ex te natis.

31. FRAUDEM] culpam, noxam.

32. DEBITA IURA, VIC. SUP.] nunc his, quae sequuntur, ei male precatur, si se insepultum relinquat.

32. VICESQUE SUPERBAE] poenae reciprocae graves et acerbae, ἀμοιβαί, τὸ ἀντιπεπονθός, talio, poenae ultrices, vel poenae superbis factis dignae. Sed Passeratius mavult legi *superbe*, in vocandi casu. adiuvat eum codex unus manuscr., quem domi habeo, in cuius ora ascriptum est ad hunc locum, *superbe*, quia me inhumatum esse sivisti.

33. TE MANEANT IPSUM] tibi sint paratae, te exspectent. M. Tull. cum dandi casu coniunxit Philipp. 2. [5, 11. sed cfr. Interpp.] *cuius quidem tibi fatum, sicut C. Curioni, manet.* sic enim scriptum est in antiq. codice. et Catullus, [VIII, 15.] *Scelesta, tene? quae tibi manet vita?* cum accus. Plaut. Mostell. *Meum bonum me, te tuum maneat malum.* et Hor. Od. XIII. epod. [v. 13.] *Te manet Assaraci tellus*, id est, tibi parata et reservata est, te exspectat. et Od. XVI. epod. [v. 41.] *Nos manet Oceanus circumvagus.* et Od. XVII. [v. 62.] *Si tardiora fata te votis manent?* et epist. ad Torquat. lib. 1. [5, 3.] *Supremo te sole domi Torquate manebo.* et epist. ad librum suum, lib. 1. [20, 17.] *Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem Occupet extremis in vicis balba senectus.* id est, hoc tibi impendet, hoc tibi eventurum est. et hac Ode paullo ante, *sed omneis una manet nox.* et Od. XVIII. lib. 2. [v. 29.] *Nulla certior tamen Rapacis Orci fine destinata Aula divitem manet Herum.* Terent. Phor. [IV, 1, 4.] *Simul autem non manebat aetas virginis Meam negligentiam.* Et ita loquuntur Graeci, ut Pindarus Ἰσθμ. εἰδ. ϛ'. τὸ γὰρ πὰρ δίκαν γλυκὺ πικροτάτα μένει τελευτά. Conversa ratione dixit Horat. Od. XI. lib. 3. [v. 29.] *Quae manent culpas etiam sub Orco.* id est, quae etiam apud inferos, ubi poenas suarum culparum sufferunt, nondum tamen culpis liberantur, vel ita luunt poenas, ut culpae inexpiabiles maneant.

33. PRECIBUS NON LINQUAR] *preces* appellat execrationes, ἀράς, ut Od. V. epod. [v. 86.] vel simpliciter accipito. Significat autem, Deos suis precibus adductos poenas inhumanitatis ab hoc nauta repetituros, proinde ac si diceret, eventura precatus sum.

33. PRECIBUS NON LINQUAR INULTIS] Passeratius putabat, *inultus* esse reponendum, ut sit haec sententia: non linquar inultus ob eas preces, quibus te devovi.

34. TEQUE PIAC. NULLA RES.] nullae victimae, nulla sacrificia, nullae denique placationes te culpa exsolvent nec liberabunt, nisi

V. 31. *Forsan.*

meis ossibus terram inieceris. Significat, scelus admissurum nefarium atque inexpiabile, nisi cadaver suum insepultum repertum terra iniecta tegat, quod sepulturae genus erat omnium postremum. Verumtamen qui corpus insepultum reliquerat, neque saltem iniecta gleba sepelierat, hoc nefas a se admissum porca praecidanea immolata expiare ac luere poterat, ut docet Festus in voce *praecidanea, seu praecidaria agna et porca.*

35. QUAMQUAM FEST.] iterum studet ei blandiendo persuadere, ut humo iniecta corpus suum contegat.

36. INIECTO TER PULV. CUR.] tradit M. Tull. lib. 2. de Legibus, [22, 57.] *humatos proprie dictos esse eos, quos humus iniecta contegeret*, eumque morem a iure pontificali confirmari, quod, priusquam in os iniecta gleba sit, locus ille, ubi crematum corpus est, nihil habeat religionis. Et Varro lib. 4. [p. 9. ed. Bip.] de lingua Latina scribit, quoad quis inhumatus sit, qui Romae combustus non est, aut cuius in sepulchrum iniecta gleba non est, eius familiam funestam manere. Et Servius ad hunc locum Virgil. lib. 6. Aeneid. [v. 176.] ubi Misenus sepelitur, *Praecipue pius Aeneas* etc. haec ascribit, Qui de pietatis generibus scripserunt, primum locum in sepultura esse voluerunt: unde cum pontificibus nefas esset, cadaver videre, magis tamen nefas fuerat si visum insepultum relinquerent. Genus autem sepulturae fuerat, iniectio pulveris, unde est, *aut tu mihi terram Iniice*, et Horat. *non est mora longa, licebit Iniecto te pulvere curras.* Idem Servius ad illum locum eiusd. eod lib. *inops inhumataque turba, Inopem* (inquit) intelligit sine pulveris iactu. Nam *Ops* terra est. Iniectio autem fieri poterat etiam sine cadavere, nempe quibusdam sacris sollennibus, ex ritu pontificali; et sepultura inanis tantundem valebat, quantum plena, ut intelligere licet ex ea, qua Deiphobus affectus est. Nam nihilo minus eius umbra transvecta est, quamvis ei Aeneas cenotaphium dumtaxat fecerit, id est, tumulum inanem, ut lib. 6. Aen. [v. 505 sq.] *Tunc egomet tumulum Rhoetaeo in littore inanem Constitui, et magna manes ter voce vocavi* etc. Horribile autem et formidolosum fuisse veteribus illis iacere inhumatos, cum alii scriptores, tum maxime poëtae declarant. Hector quidem apud Hom. *Ἰλ.* χ'. [v. 337 sqq.] iamiam moriturus in magni beneficii loco ab Achille petit, ne se canibus dilacerandum relinquat, sed patri Priamo potius matrique Hecubae sepeliendum atque humandum reddat. Apud eundem Patroclus Achilli in somnis obiectus eum orat, ut se quam primum sepultura afficiat, ne ab introitu et ostio inferorum excludatur: umbras enim et manes sibi obstare, quominus fluvium traiicere possit, ideoque se vagari et errare per vastas Orci solitudines. Verba Patrocli sunt haec, *Ἰλ.* ψ'. [v. 71 sqq.] *Θάπτε με ὄττι τάχιστα, πύλας Ἀΐδαο περήσαι. Τῆλέ με εἴργουσι ψυχαὶ, εἴδωλα καμόντων, Οὐδέ μέ πως μίσγεσθαι ὑπὲρ ποταμοῖο ἐῶσιν· Ἀλλ' αὔτως ἀλάλημαι ἀν' εὐρυπυλὲς Ἄϊδος δῶ.* Ariadna quoque apud Catullum queritur, se pro tot in Thesea officiis ac beneficiis dilacerandam feris relictum iri, neque iniecta terra tumulatum iri. sic illa, [LXIV, 152 sq.] *Pro quo dilaceranda feris dabor alitibusque Praeda, nec iniecta tumulabor mortua terra.* et apud Virgil. [Aen. VI, 371.] Palinurus Aeneam orat, ut aut

sibi terram iniiciat, aut corpus suum secum tollat per undas, *Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam* (inquit ille). Denique totum Antigonae Sophoclis argumentum in eo vertitur, quod Creon Polynicen vetuit sepeliri, soror Antigona eum clam humo contexit, quo in facto deprehensa suoque ipsius indicio prodita viva in terram defossa est. et ὀδυσσ. γ'. [v. 256 sqq.] Telemacho de Agamemnonis nece quaerenti cum alia multa, tum hoc respondet Nestor, si Menelaus Troia reversus Aegisthum Agamemnonis percussorem domi vivum offendisset, neminem illi fuisse mortuo terram iniecturum; sed eum canes et volucreis fuisse discerpturos ac dilaceraturos, neque ullam e Graeciae mulieribus mortem eius fuisse defleturam. Sic Hom. *Εἰ ζώοντ' Αἴγισθον ἐνὶ μεγάροισιν ἔτετμεν Ἀτρείδης Τροίηθεν ἰὼν, ξανθὸς Μενέλαος· Τῷ κέ οἱ οὐδὲ θανόντι χυτὴν ἐπὶ γαῖαν ἔχευαν, Ἀλλ' ἄρα τόνγε κύνες τε καὶ οἰωνοὶ κατέδαψαν, Κείμενον ἐν πεδίῳ ἑκὰς Ἄργεος ἠδὲ τοκήων.* qua de re plura dicemus ad Od. v. epod.

36. Ter] hic numerus non solùm perfectionem quandam significat, sed etiam μυστηριώδης τίς ἐστιν, ut diximus supra ad Oden primam [v. 8.].

36. curras] naviges; ex quo *cursum* etiam in navigatione usurpant Latini per translationem. M. Tull. Offic. 3. [12, 50.] *si idem sciat, complureis mercatores ab Alexandria solvisse, naveisque in cursu frumento onustas petentes Rhodum viderit.* Idem de nat. Deorum lib 3. [34, 83.] *Dionysius cum fanùm Proserpinae Locris expilasset, navigabat Syracusas, isque cum secundissime cursum teneret, Videtisne (inquit), amici, quam bona a Diis immortalibus navigatio sacrilegis detur?* Idem ad Brutum èpist. [15.] cuius initium est, *Messalam habes. Itaque in medio Achaico cursu, cum Etesiarum diebus Auster me in Italiam quasi dissuasor mei consilii retulisset, te vidi Veliae.* Hor. Od. xxxiv. huius lib. [v. 3 sq.] *nunc retrorsum Vela dare atque iterare cursus Cogor relictos.* Catull. de nupt. Pel. et Thet. [lxiv, 11.] *Illa rudem cursu prima imbuit Amphitriten.* et crebro Virgil.

AD ICCIUM. ODE XXIX.

Mirum quiddam et monstri simile dicit esse, eum a philosophiae studio ad militiam transisse.

1. Beatis] opulentis.

1. nunc Arab. invid.] Arabia εὐδαίμων, cinnami thurisque feracissima. infra Od. xxxiv. lib. 3. [init.] *Intactis opulentior Thesauris Arabum* etc. et epist. ad Maecen. lib 1. [7. v. 36.] *nec Otia divitiis Arabum liberrima muto.* Constat autem Augustum hoc tempore Parthis et Arabibus bellum inferre cogitasse, eoque referendum est id quod est infra Od. xxxv. huius lib. [v. 30 sqq.] *et iuvenum recens Examen Eois timendum Partibus Oceanoque rubro.*

2. Gazis] Γάζα (inquit Hesych.) πόλις· παρὰ δὲ Πέρσαις βασίλειον, ἢ οἱ ἐκ τῶν πολλῶν φερόμενοι φόροι, ἢ τὰ τίμια. M. Tull.

[pro Leg. Manil. 23, 66.] *qui ab auro gazaque regia manus abstinuisset.* et Offic. 2. [22, 76.] *omni Macedonum gaza, quae fuit maxima, potitus est Paullus.* Horat. infra Od. xvi. lib. 2. [v. 9.] *Non enim gazae neque consularis Summovet lictor miseros tumultus Mentis.* Pompon. Mela, [1, 11.] *Ceterum in Palaestina est ingens et munita admodum Gaza (sic Persae aerarium vocant) et inde nomen est, quod cum Cambyses armis Aegyptum peteret, huc belli opes et pecuniam intulerat.*

4. Horribilique Medo] Medis et Persis et Parthis, ut supra Od. ii. [fin.] *Neu sinas Medos equitare inultos Te duce Caesar.* quibuscum bellum gerere populus Rom. seu potius Augustus populi Rom. nomine cogitabat.

5. Nectis catenas] servitutem meditaris et comparas: nam bello capti eorum, qui vicerunt, servi fiunt iure gentium.

7. Ex aula] vel puer aliquis, qui regi servierit, vel puer nobili genere natus a te bello captus. T. Livius lib. 45. Annal. [c. 6.] *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad ministerium regis electi.*

7 sq. capillis unctis] unguento delibutis.

8. Ad cyathum statuetur] pocula tibi ministrabit in convivio.

9. Sagittas tendere etc.] Od. x. lib. 2. [v. 19. 20.] *arcum tendere* dixit magis proprie. Verumtamen etiam Virgil. ita locutus est lib. 9. Aeneid. [v. 606] *et spicula tendere cornu.*

10. Quis neget arduis] quis neget, fluvios sursum relabi et refluere posse, cum tu libros Platonis, Panaetii, Xenoph., Aristot., quos tu legendi causa coemeras, armis commutes, philosophiaeque studio relicto, te ad rem militarem conferas? Sunt autem haec ex Euripidis Medea [v. 414 sq. ed. Matth.] sumta, ubi sic chorus, *ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί· καὶ δίκη, καὶ πάντα πάλιν στρέφεται.* id est, sursum fluviorum sacrorum eunt fontes, et iustitia et omnia retro vertuntur. Et proverbii speciem quandam obtinent. utitur M. Tull. ad Atticum lib. 15. [ep. 4. cf. Ern. cl. Cic. Ind. Graec. 1. v. ἄνω.] *de Lenio rem laudo: si vero etiam Carsulenus, ἄνω ποταμῶν.* Usurpavit et Demosth. in orat. *περὶ παραπρεσβείας, Ἀλλὰ δῆτα ἄνω ποταμῶν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ πάντες, ὅσοι οἱ περὶ πορνείας ἐῤῥύησαν λόγοι.* id est, sed plane scilicet fluviorum instar sursum relabentium illo die omnia, quae de impudicitia facta sunt, verba fluxerunt. Non dissimile est illud eiusdem Euripid. *Ἱκετίδ.* [v. 520. ed. Matth.] *ἄνω γὰρ ῥέοι τὰ πράγμαθ' οὕτως, εἰ 'πειταξόμεσθα δή.* id est, sursum enim fluere res videbuntur, si nobis alterius imperio parendum erit.

11. Relabi] id est, lapsos e montibus in monteis reverti.

14. Panaeti] Panaetii, philosophi Stoici, quem saepe commemorat M. Tullius, quemque imitatus est in libris de officiis.

14. Socraticam et domum] id est, Socraticam familiam, Platonem, Aeschinem Socraticum, Xenophontem, denique Academicos veteres. Vide annot. ad illum locum epist. 1. lib. 1. [v. 13.] *quo me duce, quo lare tuter.*

15. Mutare loricis Iberis etc.] id est, loricas Iberas

philosophiae anteponere, vel, philosophiae studio omisso, militiam persequi et arma capere. De verbi *mutare* structura lege quae annotata sunt ad Od. x. huius lib.

16. TENDIS] in quibusdam libris scriptum est *temnis*, quam scripturam si probamus, idem fere valet, quod, non dubitas, non vertis religioni, audes, ut sup. Od. prox. [v. 30 sq.] *negligis fraudem committere forsit.* sed plures, iique manuscripti, in his cod. Don. Farnes. Torn. tres Vaticani, habent *tendis*, quam scripturam secutus sum. *Tendis* autem positum esse intelligemus pro contendis, seu cogitas et in animo habes.

16. POLLICITUS MEL.] quam rei militari operam dare: longe enim praestat philosophari, quam militare.

AD VENEREM. ODE XXX.

Ut in aedeis Glycerae veniat.

1. REGINA CNIDI] Venerem Cnidi sanctissime coli tradunt boni auctores, in his Pausan. Attic. [I, 1, 3.] *Κνίδιοι* (inquit) *τιμῶσιν Ἀφροδίτην μάλιστα, καὶ σφίσιν ἐστὶν ἱερὰ τοῦ θεοῦ* etc. de Cypro supra diximus Od. XIX.

2 sq. ET VOC. THURE TE MULTO] tibi sacrificantis.

4. AEDEM] cur non dixit *ad aedeis decoras*, cum *aedes* numero singulari significet templum et locum, in quo Deus aliquis colitur? dicendum, per aedem Glycerae significari sacellum a Glycera Veneri consecratum. Colebat enim domi suos quisque Deos, qui dicebantur lares familiares et penates.

5. FERVIDUS PUER] Cupido.

5 sq. ET SOLUT. GRAT. ZON.] cur Gratiarum zonae solutae sunt? an quod munifici et liberales homines, qui sunt omnibus gratissimi, omnia habent aperta ac soluta? et ob eandem causam nudae dicuntur ab eodem Od. VII. lib. 4. [v. 5 sq.] *Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet Ducere nuda choros.* et XIX. lib. 3. [v. 16.] *Gratia nudis iuncta sororibus.* an quod Gratiae, quae Veneris sunt comites, *τὴν ζώνην λύουσιν*, id est, zonam solvunt? si quis autem nescit, quid sit *zonam solvere*, discat ex Homer. *ὀδυσσ. λ'.* [v. 245.] *Λῦσε δὲ παρθενίην ζωνήν, κατὰ δ' ὕπνον ἔχευεν.* et Theocr. *εἰδ. κ'.* *Λῦσε δέ οἱ μίτρην, καὶ οἱ λέχος ἔντυνον ὧραι.* et Catull. ad Ian. [LXVII, 27 sq.] *Ne quaerendum aliunde foret nervosius illud, Quod posset zonam solvere virgineam.* an quod etiam pauperes et qui nullis divitiis aut facultatibus instructi sunt, possunt ab altero gratiam inire et in eum beneficium aliquod conferre, puta opera et arte et virtute? an quod inter amicos omnia sunt nuda, soluta et aperta? quod postremum est Porphyr. Ita autem pingi solebant Gratiae tres, ut testatur Seneca, manibus implexis, ridentes, iuvenes, virgines, solutis ac perlucidis vestibus. Adde huic Servium, qui haec notat ad illum Virg. locum Aeneid. 1. *Matris Acidaliae.* in monte Acidalio lavant se Gratiae, quas Veneri constat esse sacratas. Ipsius enim et Liberi filiae sunt, nec im-

merito: Gratiae enim per horum fere numinum munera conciliantur. Ideo autem nudae sunt, quod Gratiae sine fuco esse debent: ideo connexae, quia eas insolubileis esse decet. Horat. *Segnesque nodum solvere Gratiae.* (haec sunt ex Od. xxi. lib. 3. [v. 22.]) Quod vero una aversa pingitur, duae nos aspicientes, haec ratio est, quia profecta a nobis gratia, duplex solet reverti. alii sic, in quibus Michaël Ephesius in lib. 5. de moribus ad Nicom. διὰ τοῦτο καὶ τριῶν ἐν τῷ νεῷ Χαρίτων ἡ μέση οὖσα τῶν ἄκρων, ἔμπαλιν ἔστραπται πρὸς τὸν χαρισάμενον, καὶ δεξιοῦται· καὶ τὸ μὲν ἐπεστράφθαι πρὸς τῶν εὖ πεποιηκότα, ἣν σύμβολον ὑπηρεσίας. τὸ δὲ δεξιοῦσθαι, τοῦ πάλιν ἀρχὴν αὐτὴν ποιεῖσθαι τοῦ ἀντευεργετεῖν. id est, iccirco media trium Gratiarum, quae in templo sunt positae, retro versa est in eum, qui beneficium contulit et dextram ei porrigit, benigneque eum accipit. Ac quod in eum, qui bene meritus est, sit conversa, signum est officii, atque obsequii; quod autem manu porrecta eum accipiat, significat, eam non satis habere gratiam referre, sed etiam novum beneficii conferendi initium facere.

7. Et parum com. sine te Iuv.] significat, iuvenes sine rebus venereis et amatoriis severiores ac tristiores esse, quam aetatem deceat. Est autem Iuventas iuventae Dea, Iovis et Iunonis filia, quam laevem, id est, imberbem appellat Od. xi. lib. 2. [v. 5.] *fugit retro Levis Iuventas.* De ea M. Tull. lib. 1. [40, 112.] de natura Deorum sic scribit, *At poëtae quidem nectar, ambrosiam, epulas comparant, et una Iuventatem, aut Ganymedem pocula ministrantem*, et Tuscul. lib. 1. [26, 65.] *non enim ambrosia Deos, aut nectare, aut Iuventate pocula ministrante laetari arbitror.* Appellatur autem haec a Graecis Hebe, id est, pubertas, quam Homer. Herculis uxorem facit.

ODE XXXI.

Se non divitias, sed tranquillam hilaramque vitam ab Apolline poscere.

1. Quid dedic. posc. Apoll.] Apollinem, cui templum excitavit dedicavitque Caesar Augustus in Palatio, ut scribit Sueton. eodemque loco bibliothecam libris omnibus instructam. Horat. epist. ad Iul. Flor. lib. 1. [3, 16 sq.] *et tangere vitet Scripta, Palatinus quaecumque recepit Apollo.* et lib. 2. ad August. [1, 216.] *si munus Apolline dignum Vis complere libris.*

2. De patera nov. Fund. liq.] vini primitias libans et offerens Diis immortalibus. sic Od. v. lib. 4. [v. 33 sq.] *te prosequitur mero Defuso pateris.*

3. 4. Non op. Sardiniae segetes feracis] sic habent libri veteres Donati, Faërni, Urs. Tornes. duo Vatic. Non admodum dissimile est illud, quod optat Pindarus εἰδ. η'. νεμ. [v. 63 sqq.] Alii (inquit) aurum optant, alii possessiones, fundos et praedia: mihi autem detur, posteaquam meis civibus placuerim, res laudabileis laudibus affecerim, iniustas et improbas vituperarim, ossa terrae mandare. Verba Graeca petat ex Pindaro, qui volet: nos locum indicavimus.

3. opimae] pinguis et uberis, sed tamen insalubris et pestilen-

tis. M. Tull. epist. lib. 7. ad F. Gallum, [ep. 24.] *Id ego in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorem patria sua.* Idem ad Q. Frat. lib. 2. [3.] *Cura, mi frater, ut valeas, et quanquam est hiems, tamen Sardiniam esse cogites. Opimum* Varro et Festus ab Ope deducunt, Saturni uxore, quod ipse agrorum cultor habetur, a satu nominatus, tenensque falcem effingitur, quod est insigne agricolae. Unde *spolia* quoque, quae dux populi Rom. duci hostium detraxit, *opima* dicuntur. Haec Festus. sic supra idem Horatius [1, 7, 11.] *Larissam opimam* dixit.

3. SEGETES FERACEIS] agros fertileis. *seges* ea pars agri, quae arata et consita est. Horatius translate posuit epist. 7. lib. 1. [21.] *Haec seges ingratos tulit et feret omnibus annis.*

5. AESTUOSAE] solis ardore torridae, sic supra Od. XXII. [v. 5.] *Syrteis aestuosas* appellat.

6. EBUR INDICUM] Virg. Georg. lib. 1. [v. 57.] *India mittit ebur.* Sed cui sunt inauditi elephanti Indici?

7. LIRIS] Campaniae fluvius: mendose autem scribitur per *y* in quib. cod., de quo plura ad illum locum, *et innantem Maricae littoribus ten. Lirim.* Od. XVII. lib. 3. [v. 8.]

8. MORDET] alluit, translatio est. *Lambit* sup. Od. XXII. [v. 4.] alia translatione. Sic Lucret. lib. 5. [v. 257.] *et ripas radentia flumina rodunt.* et Virgil. lib. 8. Aeneid. [v. 68.] *ego sum, pleno quem flumine cernis Stringentem ripas et pinguia culta secantem.*

9. PREMANT] amputent presso pollice, vel uvas cultello abscissas in torculari calcent et premant. Sic fere Virgil. 1. Georg. [v. 157.] dixit falce umbras premere, *et ruris opaci Falce premes umbras.*

9. CALENA FALCE] cultello falcis instar incurvo. *Calena* autem a Calibus, ut sup. Od. XX. *Vinum Calenum.* [v. 9.] *Falce* autem *Calena*, qua vitem premant domini vinum Calenum vult significari, ut Od. XX. per uvam praelo domitam Caleno vinum Calenum. Sic Propert. [IV, 6, 73.] *Vinaque fundantur praelis elisa Falernis.* Idem Horat. per amphoram Laestrygoniam vinum Formianum vult intelligi Od. XVI. lib. 3. [v. 34.] *Nec Laestrygonia Bacchus in amphora Languescit mihi.* quae sunt observata a Passeratio.

11. EXSICCET] exhauriat, ebibat, hypallage: dicimus enim *exsiccare culullos* et *pocula*, ut Satyr. 6. lib. 2. [v. 68.] *Siccat inaequaleis calices conviva tribulis.* Q. Cicero ad Tiron. lib. 16. epist. [epist. 26.] *lagenas etiam inaneis obsignabat, ne dicerentur inanes aliquae fuisse, quae furtim essent exsiccatae.* Priscianus lib. 2. scribit, *ex* ante *c. p. q. s.* manere integrum: verumtamen, ne offendantur aures, *s.* elidi. Quod si verum est, scribendum *exiccet*: ego tamen *exsiccet* scribendum censeo, et cur censeam, causam afferre possum.

11. CULULLIS] poculis, calicibus. epist. ad Pis. [v. 434.] *Reges dicuntur multis urgere culullis Et torquere mero* etc. sed cululli erant initio fictiles et in sacrificiis tantum utiles, ut vult Acron. Alii volunt, culullos a culleis dictos per diminutionem, neque tamen pocula, quibus in conviviis uterentur, fuisse negant.

12. VINA SYRA REPARATA] Franc. Duarenus, iurisconsultus

clarissimus, qui nuper morte immatura nobis ereptus est, lib. 1. annivers. disputation. hunc locum sic explicat: *vina quae sint emta nummis ex venditione Syrae mercis refectis*, idque confirmat testimonio veterum iurisconsultorum, apud quos *parare* pro *emendi* verbo in usu est. Sic et M. Tullius usurpat cum alibi, tum in orat. pro Flacco, [29, 71.] *Si tam te Crassi agri delectabant, hic alicubi in Crustumio aut in Capenati paravisses.* et Horat. Satyr. 3. lib. 2. [v. 129.] *servosve tuos, quos aere pararis.* quemadmodum autem *redimere* pro eo, quod est emere, ponere solemus: ita et *reparare* pro parandi verbo ab Horatio usurpatum est: vel *reparata* dictum est pro permutata: quod idem valet ut supra docuimus. Aliter usurpavit Od. xxxvii. huius lib. [v. 23 sq.] ibi, *nec latenteis Classe cita reparavit oras*, ut suo loco dicemus.

13. Diis carus ipsis] argumentum est a consequentibus. Ter et quater in anno mare Atlanticum salvus navigat: ergo Diis carus est. Fieri enim non potest, ut quisquam tam secunda navigatione utatur sine Deorum immortalium beneficio ac benignitate: quemadmodum neque cuiquam res adversae sine eorundem ira aut certe voluntate accidunt. Quod ita esse Theognis ostendit, [v. 121 sq. Welck. 165 sq. Br.] *Οὐδεὶς ἀνθρώπων οὔτ' ὄλβιος, οὔτε πενιχρός, Οὔτε κακὸς νόσφιν δαίμονος, οὔτ' ἀγαθός.* id est, Nullus mortalis neque dives, neque pauper, neque malus, neque bonus sine deo est.

15. Impune] sine ulla iactura, sine naufragio. sup. Od. xvii. [v. 5 sq.] *Impune tutum per nemus arbutos Quaerunt latenteis* etc.

15. me pasc. olivae] sic Od. ii. epod. [v. 54 sqq.] *Non attagen Ionicus iucundior, Quam lecta de pinguissimis Oliva ramis arborum.*

16. Cichorea] cichorea est numeri multitudinis *κιχορεῖα* a singulari *κιχορεῖον*. *e* autem ex diphth. *ει* longum est. vide Prisc. lib. 2.

16. Leves] quae ventrem gravem levant, non ut quidam, inemtae, aut contemtae: quamquam iudicet lector.

16. malvae] sic Od. ii. epod. [v. 58.] *aut gravi Malvae salubres corpori.*

17. Frui paratis] semper Horat. usum bonorum partorum commendat, quod pluribus verbis alibi ostendemus.

17. valido] omnium enim rerum humanarum optimum est valere, proximum pulchritudo, tertium vires corporis, quartum divitiae. Vulgatissimus est apud Graecos hic senarius, *οὐκ ἔσθ' ὑγιείας κρεῖττον οὐδὲν ἐν βίῳ.* id est, Bona valetudine nihil est in vita melius.

18. Latoe] o Apollo, da mihi, ut possim firmus et validus bonis quaesitis et partis frui. *Latoum* dixit a Graeco *Λητῷος*.

18. integra Cum mente] humanitatem ex homine exuit homoque esse desiit, tametsi hominis figuram et speciem gerat, qui sanae mentis non est. Nam neque homo quicquam in se ipsum mente melius habet, et unusquisque nostrûm mens est, ut docet Aristoteles in libris de moribus ad Nicomachum. Theognis autem nihil in nobis esse mente melius, nihil contra amentia gravius aut molestius, ita declarat,

V. 18. *et, precor.*

[v. 461 sq. Welck. 895 sq. Br.] *Γνώμης δ' οὐδὲν ἄμεινον ἀνὴρ ἔχει ἐν γε ἑαυτῷ, Οὐδ' ἀγνωμοσύνης Κύρν' ἀνιηρότερον.* Legendum autem *et precor integra*, non *at precor*.

19. Turpem] inertem vel inhonoratam atque ingloriam.

ODE XXXII.

Barbiton sive testudinem suam commendat.

1. Poscimus] non est dissimulandum, in omnibus fere libris manu scr. reperiri *Poscimur*.

1. vacui] otiosi, feriati, *σχολάζοντες*.

2. Lusimus] id est, cecinimus, vel (ut Servius ad illum Virgilii versum Tityro, [Ecl. I, 10.] *Ludere quae vellem calamo permisit agresti*) scripsimus, quod mihi minus placet.

3. Latinum] cuius ego sum auctor et princeps.

5. Lesbio primum modulate] id est, qui primum modulatis et distinctis sonis temperatus es ab Alcaeo, vel quo primum Alcaeus usus est. Sup. Od. xxvi. [v. 11.] *Hunc Lesbio sacrare plectro Teque tuasque decet sorores.* et Od. vi. lib. 4. [v. 35.] *Lesbium servate pedem, meique Pollicis ictum.* vocem *modulate* ita accipio, ut sit participium *παθητικόν*, cuius contrar. immodulatus. De Arte poët. [v. 263.] *Non quivis videt immodulata poëmata iudex.* vel sic, *modulate*, id est, qui Alcaeo obsecutus et gratificatus cantus modulatos edidisti, qui ab Alcaeo sumtus, usurpatus, adhibitus es ad modulandos et canendos versus lyricos.

6. Tamen inter arma] omisit alterum *sive*, ut sup. Od. III. [v. 16.] *tollere seu ponere vult freta.* hoc modo: sive inter arma, id est, sive esset in castris, sive in aliquo portu constiterat a longa et difficili navigatione conquiescens. Constat autem, Alcaeum virum militarem et bellicosum fuisse. Gessit enim bellum cum Atheniensibus, et maxime cum tyrannis: nam Pittacum tyrannum Mitylenis expulit. Od. XIII. lib. 2. [v. 30.] *Utrumque sacro digna silentio Mirantur umbrae dicere, sed magis Pugnas et exactos tyrannos* etc.

7. Religarat] apto et usitato verbo usus est. sic Satyr. 5. lib. 1. [v. 18.] *ac missae pastum retinacula mulae Nauta piger saxo religat.* et Cat. in nupt. Pelei et Thet. [LXIV, 174.] *Perfidus in Cretam religasset navita funem.* dissimile est illud sup. Od. v. [4.] *Cui flavam religas comam.* Iam quod ait Horatius hoc loco, Alcaeum virum militarem interdum res amatorias cecinisse, id testatur Cicero lib. 4. Tusc. [33, 71.] his verbis, *Fortis vir in sua rep. cognitus, quae de iuvenum amore scripsit Alcaeus.*

9. Et illi semp. haer.] Cupidinem. Neque ab hoc loco aliena, neque fortasse omnibus nota illa est fabula apud Platonem in symposio, qua novam rationem affert, cur Veneri semper adhaereat Cupido. Scribit igitur Plato, nata Venere Iovem natalitia Diis praebuisse, atque in eo convivio cum ceteros Deos, tum Porum Metidis filium interfuisse, illum autem largius aequo potum nectareque ebrium in Iovis

hortos introivisse ibique obdormivisse; Peniam vero (paupertatem Latini dicunt) quae ad illud convivium mendicandi gratia venerat, insidias Poro egestate coactam struxisse et propter illum cubuisse, ut ab eo (si modo id consequi posset) gravida facta filium pareret; illam igitur a Poro compressam esse, atque ex eo concubitu gravidam factam Cupidinem peperisse: inde evenisse, ut Cupido Venerem potius, quam matrem, sequatur, illique ministret. Iam cum omnes fere Cupidinem Veneris filium faciant, Sappho ab aliis dissidens e coelo et terra natum fingit, ut scribit Interpr. Apollon. in lib. 3. Argon.

11. Et Lyc. nigr. oc. nigroque] nigros oculos laudabant veteres illi in pueris et puellis. Catull. in Acmen. [xliii, 1.] *Salve nec minimo puella naso, Nec bello pede, nec nigris ocellis.* et Horat. epist. ad Pisones, [v. 37.] *Spectandum nigris oculis nigroque capillo* Anacreon [*κθ'*, 3 sq.] taleis suo Bathyllo oculos et capillos depingi iubet, *Λιπαρὰς κόμας ποίησον Τὰ μὲν ἔνδοθεν μελαίνας, Τὰ δ' ἐς ἄκρον ἡλιώσας.* Deinde paucis versibus interpositis, [12 sq.] *Μέλαν ὄμμα γοργὸν ἔστω Κεκερασμένον γαλήνῃ.* Talem et suae puellae comam esse vult, [*κη'*, 5 sqq.] *Γράφε τὴν ἐμὴν ἑταῖραν, Γράφε μοι τρίχας τὸ πρῶτον Ἁπαλάς τε καὶ μελαίνας.* id est, *Mihi pinge meam puellam, Primum comas tenellas Nigrasque pinge pictor.* Itaque quibus natura nigri non erant oculi, sive faeminis, sive maribus, faeminarum similibus, ii fuligine supercilia denigrabant. Arnob. lib. 2. advers. Genteis, *Laminas pertunderent aurium, imminuerent fronteis limbis, fuligine oculos obumbrarent, nec in formis erubescerent masculorum calamistris vibrare caesariem.* Homer. *ἑλίκωπας* Graecos appellat; id est, *μελανοφθάλμους,* seu nigris oculis, quamvis sciam, etiam aliter accipi.

13. Et dapibus supr. Gr. test.] Itaque apud Hom. *Ἰλ. α'.* [v. 602 sq.] Apollo cithara canit, cui Musae voce respondent, *Δαίνυντ', οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης, Οὐ μὲν φόρμιγγος περικαλλέος, ἣν ἔχ' Ἀπόλλων, Μουσάων θ', αἳ ἄειδον ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ.* id est, Epulabantur, neque quicquam eis deerat, quod comesse vellent, neque cithara, quam tenebat Apollo, neque Musae, quae ei vicissim voce respondebant.

15. Dulce len. mihi cumq.] *cumque* et *quandoque* idem valent. *quandoque* autem apud hunc poëtam saepe pro quandocumque ponitur, ut alibi dicemus. Uno nunc exemplo contentus ero. Od. i. lib. 4. [v. 17 sqq.] *Et quandoque potentior Largis muneribus riserit aemuli, Albanos prope, te, lacus, Ponet marmoream.* Sic igitur hunc locum explicat Porph., o barbite, mearum curarum ac molestiarum lenimen mihi suave ac iucundum, quotiescumque te evoco, salve. alii, salve mihi etc. Ego *cumque* puto accipiendum pro quovis tempore, hoc modo: salve dulce lenimen mihi quovis tempore te vocanti.

AD ALBIUM TIBULLUM. ODE XXXIII.

Ne doleat, sibi rivalem iuniorem a Glycera anteponi.

1. Albi, ne doleas] Albi, ne forte doleas etc. hoc te scire volo, *Insignem tenui* etc. Haec ascripsi, ne quis putet, *ne* hic esse

prohibentis particulam: nam hic valet, ne forte, vel ut ne, ut Od. xix. lib. 4. [init.] *Ne forte credas* etc.

1. PLUS NIMIO MEMOR IMM.] plus nimio, id est, plus multo. Idem epist. 10. lib. 1. [v. 30.] *Quem res plus nimio delectavère secundae* etc. Sic Lucret. lib. 5. [v. 565.] *Nec nimio solis maior rota, nec minor ardor.* Idem ibid. [v. 986.] *Nec nimio tam plus, quam nunc, mortalia saecla Dulcia linquebant labentis lumina vitae.* Anton. ad Ciceron. lib. 10. epist. ad Attic. [8.] *Sed quia te nimio plus diligo, non possum dissimulare* etc. Plautus Bacchid. [I, 2, 43.] *Vixisse nimio satius est, quam vivere.* Idem ibid. [I, 1, 56.] *Nimio es tu ad istas res discipulus docilior, Quam ad illa, quae te docui, ubi operam perdidi.*

3. CUR TIBI] nè supra modum doleas, quod tibi rivalis iunior anteponatur (haec enim verbi *praeniteat* vis est) seu, quod pluris fiat a Glycera, quam tu, id est, quod ei carior sit et gratior. *Insignem tenui fronte* etc. Sic supra verbo simplici usus est, Od. v. [v. 13.] *miseri, quibus intentata nites,* id est, grata es, places. *Cur* autem eleganter positum pro, eo quod, ut epist. ad Celsum Albinov. lib. 1. [8, 9.] *Fidis offendar medicis, irascar amicis, Cur me funesto properent arcere veterno?* et ita fere semper loquitur Horat.; paullo aliter M. Tull. ut Verr. de iure dicundo, *tamen digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi susciperem.* Cuius rei plura exempla legito ad illum locum, *Cur me funesto* etc. [Epist. I. 1.]

5. INSIGNEM TENUI FRONTE LYCORIDA] ostendit, quam misera sit amantium conditio, qui raro admodum pari voluntate mutuoque amore inter se respondent. Lycoris (inquit) Cyri amore incenditur, Cyrus a Lycoride abhorret, in Pholoën a se alienam propensior, quae eo tibi dico, ne forte doleas etc. Nam haec pendent et apta sunt ex superioribus, ut diximus. Hanc animorum et voluntatum in amantibus dissensionem ac discordiam pulcherrime describit Lodoicus Ariostus, poëta Italus, versibus Italico sermone scriptis, quos quia in his commentariis aliam sermonem, quam quo olim Latini utebantur, inculcare, indecorum esse puto, verti hoc modo, *Improbe amor, puer iniustissime, cur ita raro Nostra a te efficitur voti sententia compos? Cur ita delectat te, perfide, corda duorum Cernere dissidiis inter se infesta superbis? Arces me a liquidisque vadis et gurgite tuto. Pertrahis in rapidosque amneis caecasque lacunas. Quae me ultro petit, hinc revocas, alioque retorques: Quae fugit, huius me tabescere cogis amore.* Ad eandem sententiam pertinent hi Moschi versus, *Ἤρα Πὰν Ἀχῶς τᾶς γειτόνος, ἤρατο δ' Ἀχὼ Σκιρτητᾶ Σατύρω, Σάτυρος δ' ἐπεμαίνετο Λύδᾳ. Ὡς Ἀχὼ τὸν Πᾶνα, τόσον Σάτυρος φλέγεν Ἀχῶ, Καὶ Λύδα Σατυρίσκον· ἔρως δ' ἐσμύχετ' ἀμοιβᾷ.* id est, *Echonem ardebat vicinam Pan, Satyrum Echo Lascivum, Satyrus Lydae flagrabat amore. Quantum Echo Panem, Pan tantum Echona coquebat; tam Lyde Satyrum: perdebat talio amorem.* *Ταῦτα δ' ἔπη ἐπόρισεν ἐμοὶ Φουλουιὸς ὁ Οὐρσῖνος, ἀνὴρ πάνυ πεπαιδευμένος.*

5. TENUI FRONTE] sic epist. 2. ad Maecen. lib. 1. [Ep. I, 7, 26.] *reddes Forte latus, nigros angusta fronte capillos.*

7. SED PRIUS APPULIS] sic Od. xvi. epod. [v. 30 sqq.] *Novaque monstra iunxerit libidine Mirus amor, iuvet ut tigreis subsidere*

cervis, *Adulteretur et columba milvio*. significat autem, Cyrum numquam Pholoa potiturum.

9. Quam turpi] quam Cyro amatori Pholoë gratificetur et morem gerat. sic infra amatorem, adulterum appellat, Od. xxxvi. [v. 18 sq.] *nec Damalis novo Divelletur adultero.* Sic Catull. ad Furium et Aurel. [xi, 17.] *Cum suis vivat valeatque moechis.* et Plaut. in Mil. glor. [iii, 1, 180.] *Herus meus ita magnus moechus est mulierum, ut neminem fuisse neque futurum credo.* turpem autem accipe, non quod revera sit turpis, sed quod ei talis videatur, vel refer ad animi turpitudinem.

10. Sic visum Veneri] sic loquebantur veteres in rebus parum secundis et casibus adversis. Virg. lib. 3. [init.] *Postquam res Asiae Priamique evertere gentem Immeritam visum superis.* Idem 2. [v. 428. ibiq. Burm.] *Diis aliter visum.* Idem ibid. [v. 659.] *Si nihil ex tanta superis placet urbe relinqui.* Homer. *Ιλ. β'.* [v. 116.] *Οὕτω που Διῒ μέλλει ὑπερμενέϊ φίλον εἶναι.* qui versus iteratur et *Ιλ. ι'.* [v. 23.] et alibi. Idem *Ιλ. ν'.* [v. 226.] *ἀλλά που οὕτω Μέλλει δὴ φίλον εἶναι ὑπερμενέϊ Κρονίωνι.* Et Plautus Amphitr. [ii, 2, 5.] *Ita diis est placitum, voluptati ut moeror comes consequatur.*

10. Cui placet imp. formas atque] sine dubio ex formarum aut animorum dissimilitudine nascitur amoris inaequalitas, atque adeo alienatio ac dissensio, cum vel deformis formosam, vel senex puellam, vel quis alius ingenio et moribus disparem amat. Quoniam autem non saepe contingit, ut pares aetates, formae, naturae, mores, ingenia copulentur inter se et ad amandum sese applicent: iccirco quamplurimi exsistunt in amore naufragi et calamitosi et, ut Graeci appellant, δυςέρωτες, pauci admodum, quibus omnia ex animi sententia procedant.

11. Sub iuga aenea] sub coniunctionem inaequalem ac disparem, duramque servitutem. Est enim durissimum servitutis genus, eam amare, quae aspernetur amantem. *Aënea* autem scriptum reperi in cod. Donati et Faërni sine aspirationis nota in secunda syllaba, quam scripturam secutus sum. nam et Aulus Gell. lib. 2. cap. 4. testatur nomen *aëna* in libro mirandae vetustatis 2. Aeneid. [470.] scriptum fuisse sine aspiratione. Idem tamen ascribit aspirationis notam postea esse appositam.

12. Saevo] χαλεπῷ, difficili, immiti, ut supra Od. xix. [init.] *Mater saeva Cupidinum.* haec enim vis est nominis *saevus.* sic et Od. xxix. lib. 3. [v. 49.] *Fortuna saevo laeta negotio.* et epist. ad Iul. Florum lib. 2. [2,21 sq.] *ne mea saevus Iurgares, ad te quod epistola nulla veniret.* et Satyr. 2. lib. 2. [68.] *hic neque servis Albuci senis exemplo, dum munia didit, Saevus erit.* Sup. Od. xii. [v. 43.] *Saeva paupertas.* Infra Od. xxxv. [v. 17.] *saeva necessitas.* epist. ad Lollium lib. 1. [18, 13.] *Ut puerum credas saevo dictata magistro Reddere.* Lucretius lib. 3. [v. 806.] *saevas tolerare procellas.* Terentius Phorm. [v, 1, 17.] *Conclusam hic habeo uxorem saevam.* Ex quo *saevitia* asperitas quaedam et iracundia, χαλεπότης. Od. xii. lib. 2. [v. 25 sq.] *dum flagrantia detorquet ad Oscula Cervicem, aut facili saevitia negat.* Virgil. Aeneid. 1. [458.] *saevumque ambobus Achillem.* et 2. [29.] *hic saevus tendebat*

Achilles. et verbum *saevire, χαλεπαίνειν*, Satyr. 2. [2, 126.] *Saevidt atque novos moveat fortuna tumultus* etc. et Od. III. lib. 3. [v. 37.] *Dum longus inter saeviat Ilium Romamque pontus.* Plautus Epidico, [v, 1, 51 sq.] *sed memento, si quid saeviunt senes, suppetias mihi cum sorore ferre.* Virg. Aen. 6. [544.] *ne saevi magna sacerdos.*

12. Ioco] *Iocum* Deum hoc loco accipio, ut supra Od. II. [v. 34.] *Quam Iocus circumvolat et Cupido*, ut sit, cui Veneri una cum saevo Cupidine placet, impares et discordeis formas inter se iungere. Sed Passeratius mavult, iocum hic poni pro re ludicra et oblectamento Veneris, ut Od. II. huius libri bellum Martis ludum appellavit, *Heu nimis longo satiate ludo.* Similia sunt illa, Od. XXIX. lib. 3. [v. 50.] *Fortuna saevo laeta negotio, Ludum insolentem ludere pertinax.* et Od. I. lib. 2. [v. 8.] *Ludumque fortunae* etc. et Od. XXVIII. huius lib. [v. 17.] *Dant alios furiae saevo spectacula Marti* etc.

13. Ipsum me melior] cum ego ipse ab elegantiore et commodiore puella ultro expeterer, Myrtalae tamen difficili, saevae, iracundae, a me alienae serviebam, quae mihi servitus erat iucunda.

14. Grata detinuit comp. Myrt.] id est, grata servitute. Duo inter se coniunxit propemodum repugnantia: nam vix credibile est, cuiquam seruitutem et compedes esse gratas; et tamen hoc in amore evenit, quale est illud γλυκύπικρον. Ita autem gratae sunt amantibus compedes, ut servis dulcis est servitus sub eo domino, unde aliquid emolumenti sperant. Nam ut hi emolumenti spe capti dominorum saevitiam perferunt, sic illi dominarum suarum amore irretiti, unde sibi incredibileis voluptates promittunt, earum asperitatem aequo animo ferunt. Hic igitur nomen *compedis* servitutem significat, epithetum autem *grata ei* adiunctum declarat, amanteis libenter et iucunde puellis iis, quarum amore devincti sunt, servire, quantumvis difficiles sint atque illiberales. Sic Od. XI. lib. 4. [v. 23 sq.] *tenetque grata Compede vinctum.* Verbis propriis amantium servitutem et puellarum dominationem demonstravit Od. VIII. lib. 2. [17 sqq.] *Adde quod pubes tibi crescit omnis, Servitus crescit nova, nec priores Impiae tectum dominae relinquunt Saepe minati.* Alia translatione dixit epist. ad Iul. Flor. lib. 1. [3, 3 sqq.] *Thracane vos, Ebrusque nivali Compede vinctus* etc.

15. Acrior] iracundior, ut Od. IX. lib. 3. [v. 23.] *et improbo iracundior Adria.* ὑπερβολή.

16. Curvantis Calab. sinus] id est, sese in Calabriam insinuantis.

ODE XXXIV.

Poenitere se, quod, dum Epicuream disciplinam sectaretur, parum studiose Deos coluerit.

1. Parcus Deorum] dicit, se, qui antea non satis pie neque religiose deos immortaleis coluerit, Cyrenaïcae et Epicureae sectae praeceptis ac decretis imbutus, sententiam consiliumque nunc necessario mutare, Deorum metu non inani perterritum.

2. INSAN. DUM SAP.] *consultus sapientiae* sic dictum, ut dicimus, iurisconsultus. *Sapientiam* autem *insanientem* intelligit Epicuream, aut Cyrenaïcam, quae praeter cetera docet, contemnere omneis religiones. Venuste autem *insanientem sapientiam* dixit Graecorum exemplo, apud quos crebrum est hoc genus loquendi. Eurip. in Hecuba, [v. 607. ed. Matth.] νύμφην ἄνυμφον, παρθένον τ' ἀπάρθενον. Soph. in Aiace, [665. Br.] ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. Oppianus ἁλιευτ., δῶρα δύςδωρα. Iterum Sophocl. [Oed. T. 1214.] γάμοι ἄγαμοι. Idem in Electra, [1154.] μήτηρ ἀμήτωρ. Aristoph. βίος ἀβίωτος. et Hom. ὀδυσσ. σ'. [v. 73.] Ἠ τάχα Ἶρος ἄϊρος ἐπίσπαστον κακὸν ἕξει. et ὀδυσσ. ψ'. [v. 97.] μῆτερ δύσμητερ. et illud: ἁ χάρις ἁ βραδύπους, ἄχαρις χάρις. quae cum alii Latini scriptores, tum Horatius noster multis locis est imitatus. M. Tullius Philippica 1. [2, 5.] *iidemque bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturam effecerant.* et vetus quidam poëta apud M. Tull. lib. 3. de Orat. [58, 219.] *Qua tempestate Paris Helenam innuptis iunxit nuptiis.* Catull. de nuptiis Pelei, [LXIV, 83.] *funera necfunera.* (quo loco admonitum lectorem velim, *necfunera* unum nomen esse, qualia sunt illa *necopinato*, et apud Iuriscons. *res necmancipi*, *furtum necmanifestum.*) Idem in Lucullo, [Acad. 4, 1, 2.] *usus disciplina indocilis.* Ennius, *artem inertem.* Horat. Od. XII. lib. 2. [16.] *facili saevitia.* (nam supra ostendimus, *saevum* idem valere, quod χαλεπὸν, id est, difficile.) His fere similia sunt illa epist. ad Bullat. [II, 28.] *Strenua nos exercet inertia.* et epist. ad Iccium, [12, 19.] *concordia discors.*

3. NUNC RETRORSUM VELA DARE] sic Virg. lib. 3. [v. 686.] *Certum est dare lintea retro* etc.

4. ATQUE ITERARE CURS. COO. REL.] Graecum verbum expressit παλινδρομεῖν, id est, recurrere. De verbo *iterare* diximus ad Od. VII. [v. 32.] est autem ἀλληγορία, cum significet, se cogi mutare consilium. *Cursum* perspicue hic posuit pro navigatione, ut supra annot. ad Od. XXVIII. [extr.]

5. DIESPITER] Iupiter. Varro lib. 4. de lingua Lat. [p. 20 ed. Bip.] *Diespiter, id est, Dies pater.* Dies pater, id est, diei et lucis pater. Duonem etiam Δία κεραύνιον, id est Iovem Fulmineum esse dicunt, quae notio huic loco valde quadrat.

6. IGNI CORUSCO] fulmine. sic M. Tull. Tusc. 2. [9, 21.] *Iace, obsecro, in me vim coruscam fulminis.* At Virg. Aen. 2. [v. 553.] *ensem coruscum* appellat.

7. PLERUMQUE PER PURUM] hoc negat Lucret. lib. 6. [v. 245 sqq.] fieri posse his verbis, *Fulmina gignier e crassis alteque putandum est Nubibus exstructis: nam caelo nulla sereno Nec leviter densis mittuntur nubibus umquam.* Idem paullo post, *Denique cur numquam caelo iacit undique puro Iupiter in terras fulmen sonitusque profundit?* Sallust. tamen hist. de bell. Catilinar. narrat, M. Herennium die sereno fulmine ictum esse. Sed in his intelligendum est, tonitrua et fulmina naturalia caelo nubilo et nubibus alte exstructis fieri, prodigiosa autem et divina puro et sereno. Itaque videtur hic Horatius (ut recte iudicabat Germanus Valens) significare, talia fulmina, qualia hic describit, malum sibi minari, nisi resipiscat: eademque valere ad

se et ceteros homines ab impietate deterrendos. Nam tonitrua et fulmina divina, qualia sunt ea, quae caelo puro fiunt, tristia et mala portendunt hominibus. Ex ea opinione sunt illa Georg. 1. [v. 487 sq.] *Non alias caelo ceciderunt plura sereno Fulgura, nec diri toties arsere cometae.* Idem lib. 8. Aen. [v. 527 sqq.] *Iterum atque iterum fragor intonat ingens, Arma inter nubem caeli regione serena Per sudum rutilare vident, et pulsa tonare.* Idem lib. 9. Aeneid. [630 sq.] *Audiit et caelo genitor de parte serena Intonuit laevum.* Homer. ὀδυσσ. υ'. [v. 113 sq.] *Ἦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος, Οὐδέ ποθι νέφος ἐστί· τέρας νύ τεῳ τόδε φαίνεις.* id est, o Iupiter, profecto graviter e caelo tonuisti, neque tamen usquam nubes est: ostentum igitur aliquod tuum nobis praebes. M. Tull. [de Div. I, 11, 18.] *Aut cum terribili percussus fulmine civis Luce serenanti vitai lumina liquit.*

7. PER PURUM] caelo sereno. Sic Virgilius Georg. 2. [364.] *et dum se laetus ad auras Palmes agit laxis per purum immissus habenis.* *δι' αἰθρίας* dicunt Graeci.

7. 8. TON. EGIT EQ. VOLUCR.] tonuit. sed poëtarum more locutus est, ut supra Od. XII. [v. 58.] *Tu gravi curru quaties Olympum.*

9. QUO BRUTA TELLUS] sic infra Od. IV. lib. 3. [v. 45.] tellurem inertem appellat, utrumque, quia hoc elementum omnium gravissimum atque (ut ita dicam) immobilissimum est. *Nam brutum* (inquit Festus) *antiqui gravem appellabant.* Nonius autem, *Brutum dicitur hebes atque obtusum.* Servius tamen *brutam* videtur interpretari immobilem. Ille enim ad illum Virgilii locum 10. Aeneid. [v. 322.] *Et tremefacta solo Tellus* etc. notat haec quae sequuntur, *loquente Iove stupor elementorum ostenditur per naturae mutationem. Nam quicquid in aeterno motu est, quievit, et contra terra mota est, quae semper immobilis est. unde Horat. Quo bruta tellus* etc. (Arnobius l. 6. haec duo coniunctim posuit: *iners* et *brutum*; sic ille: *stupiditas quae tanta est, (detrecto enim dicere caecitatem) rerum existimare natura, formarum qualitate mutari et accipere numen ex habitu, quod in primigenio corpore iners fuerit et brutum, et sensus nobilitate privatum.*) [Ex edit. postr.]

10. STYX] cum multa scribat Pausanias in Arcadicis de Styge, tum haec quoque tradit, Homerum Stygis nomen in suam poësin coniecisse, respicientem ad eam aquam, quae e Styge, fluvio Arcadico, manat. Nam in iureiurando Iunonis (inquit) fecit eam ita loquentem, [VIII, 18, 2.] *Ἴστω νῦν τόδε Γαῖα καὶ Οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθε, Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ.* Paullo post idem Pausanias, [ibid. §. 4.] *Τὸ δὲ ὕδωρ τὸ ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ τοῦ παρὰ τὴν Νώνακριν στάζον ἐμπίπτει μὲν πρῶτον εἰς πέτραν ὑψηλήν, διεξελθὸν δὲ διὰ τῆς πέτρας ἐς τὸν Κρᾶθιν ποταμὸν κάτεισι· θάνατον δὲ τὸ ὕδωρ φέρει τοῦτο καὶ ἀνθρώπῳ καὶ ἄλλῳ ζώῳ παντί. Λέγεται δέ, ὅτι γένοιτό ποτε ὄλεθρος ἀπ' αὐτοῦ καὶ αἰξίν, αἳ τοῦ ὕδατος ἔπιον πρῶτον.* id est, aqua autem, quae e saxo praerupto Nonacrin manat, incidit primum quidem in rupem excelsam: deinde posteaquam per rupem illam dimanavit et inde exiit, in Crathin fluvium delabitur. Mortem autem haec aqua et homini et alii cuivis animanti affert. Atque etiam aiunt, capras quon-

dam omneis, quae ex hac aqua bibissent, interiisse. Sequitur deinceps apud Pausaniam, Fueritne hoc veneni genere enectus Alexander magnus, pro comperto non habeo: memoriae certe proditum esse scio. Haec Pausan. Plutarchus autem in Alexandro videtur non dubitare, quin Alexander huius aquae potu extinctus sit. Iam quamobrem Dii per Stygiam paludem iurent, consule Eustath. et Servium et Arnobium.

10. Taenari] *Ταίναρος* (inquit interpres Pindari) *πόλις Λακωνική, ἐν ᾗ ἐστὶ πύλη εἰς Ἅιδου.* id est, Taenarus urbs est Laconica, in qua est ad inferos ianua. alii dicunt esse promontorium in Peloponneso, ubi specus est Acherusiae ei, quae in Ponto est, similis.

12. Valet ima summ. Mut.] id est, potest ea, quae sunt humilia et infima, summa efficere et contra. Atque hanc sententiam mutuatus esse videtur ab Hesiodo *ἔργ. καὶ ἡμερ.* [v. 5.] ut recte annotat M. Anton. Muretus, *Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει.* id est, facile humilem attollit seu potentem efficit: sublatum autem et potentem extenuat ac deprimit. Huc pertinet illud Aesopi responsum, qui interrogatus, quid Iupiter faceret, *τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινοῖ* (inquit), *τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψοῖ.* id est, alta quidem humilia reddit, humilia autem attollit. Pindarus autem *εἰδ. η'. πυθ.* [v. 76 ed. Boeckh.] docet, bona quae appellantur, praesertim ea, quae non sunt labore parta, non esse cuiusquam sapientiae aut consilio assignanda, sed Deo, seu fortunae: non enim esse in hominibus situm, ut sint opulenti ac beati, sed a fortuna facultates rei familiaris et copias suppeditari ac praeberi, quae modo hunc attollat ceterisque omnibus superiorem efficiat, modo illum deprimat et in aliorum potestatem redigat. Sic Pindar. *Τὰ δ' οὐκ ἐπ' ἀνδράσι κεῖται· Δαίμων δὲ παρίσχει, Ἄλλοτε δ' ἄλλον ὕπερθε βάλλων μέν, Ἄλλον δ' ὑπὸ χειρῶν Μέτρῳ καταβαίνει.* Eandem rem sic Xenophon lib. 6. *ἑλληνικῶν*, [4, 23.] *Καὶ ὁ θεὸς δ', ὡς ἔοικε πολλάκις, χαίρει τοὺς μὲν μικροὺς μεγάλους ποιῶν, τοὺς δὲ μεγάλους μικρούς.* id est, Deus autem, ut apparet, saepenumero amat, et parvos atque humileis magnos facere atque attollere, et magnos atque excelsos minuere ac deprimere. et Sallust. coniur. Catil. [c. 8 init.] *sed profecto Fortuna in omni re dominatur, ea res cunctas ex libidine magis, quam ex vero celebrat obscuratque.*

13. Insignem attenuat] obscurat, ita tenuem reddit, ut fugiat aspectum. *τὸν ἀριπρεπῆ ἀμαυροῖ, ἐπιφανῆ ἀφανίζει ἢ ἀφανῆ ποιεῖ.*

14. Obscura promens] id est, ea, quae non apparent, retegens, aperiens, in promtu atque in oculis omnium ponens.

14. Hinc ap. rapax etc.] haec cohaerent cum superioribus, unoque spiritu (ut ita dicam) continentur. Ab hoc (inquit) fortuna summas opes et amplissimos honores aufert, in illum transfert; ita videtur Deum et Fortunam pro eodem ponere.

16. Cum strid. ac.] His verbis puto significari subitam fortunae commutationem, quae vix intelligi potest sine magno sonitu ac fragore, potius, quam eorum, qui de superiore gradu in inferiorem deturbantur, clamores et lamentationes. *Stridor* enim sonitum ac

strepitum significat, non clamorem, quanquam si quis hoc malit, pugnare nolo, cum praesertim sic explicet Porphyrio.

ODE XXXV.

Ad Fortunam orans, ut servet Caesarem in Britannos ire meditantem.

1. O Diva] M. Tull. lib. de natura Deor. 3. [24, 61.] sub persona Cottae ea, quae a Balbo de diis fuerant disputata, refellens et contra disserens, iis Diis reiectis, qui a vetere Graecia conficti sunt diique habiti, ea quoque, quae rerum vim habent, non Deorum, e numero, et, paene dicam, e concilio Deorum tollit, qualia sunt, mens, fides, spes, victoria, salus, concordia. *Aut enim illa* (inquit) *in nobismet insunt ipsis, ut mens, ut spes, ut virtus, ut concordia: aut optanda nobis sunt, nt honos, ut salus, ut victoria, quarum rerum utilitatem video, etiam consecrata simulacra. Quare autem in his vis deorum insit, tum intelligam, cum cognovero. Quo in genere maxime est Fortuna numeranda, quam nemo ab inconstantia et temeritate seiungit: quae digna certe non sunt Deo.* Pindarus autem Fortunam Iovis liberatoris filiam et servatricem urbium appellans eius opera naveis in mari, in terra bellum, hominumque conventus et conciones gubernari dicit, atque ita duodecimum carmen Olymp. orditur, *Λίσσομαι, παῖ Ζηνὸς Ἐλευθερίου, Ἱμέρ' εὐρυσθενέ' ἀμφὶ πόλει, Σώτειρα Τύχα. Τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ Νᾶες, ἐν χέρσῳ τε λαίψηροὶ πόλεμοι, Κἀγοραὶ βουληφόροι.* Non est porro dubium, quin Fortunam in Deorum coetu homines collocarint, ea, quorum causas ignorant, fortuito fieri, magnamque partem rerum humanarum nutu et arbitrio Fortunae gubernari existimantes. Pausanias scribit in Messenicis [iv, 30, 6.], Bupalum quendam praestantem templorum aedificandorum fingendorumque animalium artificem primum Smyrnaeis Fortunae statuam fecisse, polum in capite sustinentem et altera manu Amaltheae cornu tenentem. Idem Achaicis [vii, 26, 8.] admonet, Pindarum Fortunam unam e Parcis facere, eamque omnium sororum potentissimam, qua in re se illi assentiri dicit. Pausan. verba sunt, *Ἐγὼ μὲν οὖν Πινδάρου τά τ' ἄλλα πείθομαι τῇ ᾠδῇ, καὶ Μοιρῶν τε εἶναι μίαν τὴν Τύχην, καὶ ὑπὲρ τὰς ἀδελφὰς τὶ ἰσχύειν.*

1. quae regis Antium] quemadmodum supra Od. xxviii. [v. 29.] Neptunum Tarenti custodem dixit non aliam ob causam, quam quod illi ea in urbe templum erat consecratum: sic et hoc loco Antium ait a Fortuna regi, proinde ac si diceret, Fortunam Antio praeesse ac praesidere, hoc est, Antii coli sacrificiisque sollennibus placari, ut urbis custodem. et ita saepe M. Tull. loquitur. non longe abiero: pro lege Man. [24, 70.] *testorque omneis Deos et eos maxime, qui huic loco temploque praesident.* Appellant autem Graeci Deum, qui aliquo in loco praecipue colitur et in quo maxime toti civitati praesidium est constitutum, *πολιοῦχον.*

2. Praesens vel imo etc.] id est, quae potes etiam ex infimo gradu et loco hominem ad summum extollere, et contra e fastigio

rerum humanarum et maxima gloria ad interitum praecipitem agere. Iam hoc genus *praesens tollere* tale est, qualia sunt illa, *pertinax ludere, durus componere versus, nobilis superare* et cetera, de quibus dicemus Od. VIII. lib. 4. iccirco autem *praesens* pro potente positum est, vel quod is, qui praesto est, maiorem vim habet, quam qui abest, vel quod usitato loquendi more Deos praesenteis appellamus, qui in nostris dubiis ac difficilibus temporibus statim nobis auxilium ferunt, aut, qui a nobis coluntur et oculis cernuntur, ut Sol et Luna M. Tull. Tuscul. 1. [12, 28.] *et usque ad Oceanum Hercules, tantus et tam praesens habetur Deus.* Terent. in Phorm. [II, 2, 31.] *non tu hunc habeas plane praesentem Deum?* Virgil. in Tityro, [Ecl. 1, 43.] *Nec tam praesenteis alibi cognoscere Divos.* et iterum M. Tull. Cat. 3. [8, 18.] de Diis, *tum vero ita praesentes his temporibus opem et auxilium nobis tulerunt, ut eos paene oculis videre possemus.* Ex eodem fonte manarunt illa, *praesens animus, praesens venenum, praesens auxilium, praesens pestis.* et fortasse assentans Augusto Horatius ambigue dixit illud epist. 1. lib. 2. [v. 15.] *Praesenti tibi maturos largimur honores,* ut dicemus suo loco. Idem Od. V. lib. 3. [v. 2.] *praesens Divus habebitur Augustus.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 68.] *Reiecta praeda, quam praesens Mercurius fert.*

4. Vertere funeribus] vertere in funera. Similia sunt his illa, quae sunt in Od. superiore [v. 12.] de Deo et Fortuna, *valet ima summis Mutare* etc. et quae Od. XXIX. lib. 3. [v. 49 sqq.] *Fortuna saevo laeta negotio* etc.

5. Te pauper amb. soll. p. Rur. colonus] Od. XIV. lib. 2. [v. 12.] *Sive inopes erimus coloni.*

7 sq. Lacessit Carp. pel.] remis impellit, in Carpathio mari navigat e Bithynia profectus: vel, quod magis probo, speciem pro genere positam intelligito.

9. Profugi Scythae] eadem ratione hic profugos Scythas appellat, qua Od. XXIV. lib. 3. [v. 9.] *campestreis melius Campestreis* (inquit) *melius Scythae, Quorum plaustra vagas rite trahunt domos.*

12. Purpurei] id est, purpurati, purpura collucentes. itaque plus dixit, quam si purpuratos dixisset.

13. Proruas] percellas, evertas. Utitur hoc verbo et Od. IV. lib. 4. [v. 66.] *multa proruet integrum Cum laude victorem.*

14. Stantem columm.] statum et incolumitatem imperii. Donat. in Phor. [II, 1, 57.] *columnam* hic positum dicit esse pro columine imperii.

14. neu pop. freq.] neve populus congregatus seditionem concitet, et quietos ad arma capienda in tyrannum hortetur. Haec autem repetitio *ad arma, ad arma* populi concitati impetum et furorem declarat, et paene dicam, oculis subiicit. ἐπαναδίπλωσιν vocant Graeci.

17. Te semper anteit saeva] primum mendose legitur in quibusdam libris *serva necessitas*, cum *saeva* legendum sit, ut habent libri manu scripti. Deinde Aristoteles lib. 3. de morib. ad Nicomach. quattuor rerum causas enumerat φύσιν, ἀνάγκην, τύχην, νοῦν, id est, naturam, necessitatem, fortunam, mentem. Earum igitur rerum

dominam esse fortunam, easque res esse fortuitas arbitramur, quae neque semper, neque plerumque, neque alicuius rei gratia fiunt, et quarum causae non sunt terminatae, vel quarum causas ignoramus, cum eae causae non sint necessariae, et cum earum effecta possint esse, vel non esse. Quarum autem rerum causae sunt nobis quidem incognitae et occultae, sed necessariae: earum causas necessitati ascribimus. Propterea autem, quod, quae necessario fiunt, exploratiora, certiora, stabiliora denique sunt, quam quae fortuito, iccirco fortunam anteit necessitas. Necessitatis autem firmitatem ac stabilitatem declarant clavi trabales, cunei, uncus, plumbum: haec enim omnia ad colligandum firmiterque continendum valent. Appellant porro Graeci necessitatem ἀνάγκην, eamque nonnulli eandem esse volunt atque εἱμαρμένην, id est, fatum. Itaque et supra Horat. [3, 82.] *lethi necessitatem* nominat mortem seu Parcam, et multis aliis locis, ut ad Od. III. annotavimus. Alii necessitatem Parcarum matrem faciunt. Plato quidem lib. ultimo de Rep. necessitati, ut Parcae, fusum attribuit, colum, uncum, verticillum. Idem in Timaeo mundi principium et originem a necessitatis et mentis conspiratione ducit, mentemque necessitati imperantem dicit plurima eorum, quae fiunt, modificare et in quam optimum habitum fingere et conformare. Intelligendum est autem, haec fuisse Antii in tabula depicta, quae nunc Horat. nobis pulcherrimis versibus expressa proponit.

18. Clavos trabaleis] clavi trabales, uncus et caetera, quae necessitati tribuuntur, pertinent vel ad exprimendam necessitatis vim ac potentiam, vel potius ad significandam firmitatem ac stabilitatem. Quemadmodum enim haec omnia vel vim afferunt, et adhibentur ad torquendum et cruciandum, vel valent ad continendum, vinciendum ac firmandum: sic necessitas primum quovis impellit invitos, neque quisquam eam effugere, neque domare, neque flectere potest; deinde ad perpetuitatem fixa et stabilis est, adeo ut neque labefactari, neque moveri, neque refigi possit. Sunt autem *clavi trabales*, quibus trabes configuntur: quos necesse est magnitudine praestare. unde proverbium, *clavo trabali figere*. M. Tull. Verrina de suppliciis, [Act. II, 5. 21, 53.] *ut hoc beneficium (quemadmodum dicitur) clavo trabali figeret*, id est, confirmaret et constabiliret. Clavos adamantinos attribuit necessitati Od. XXIV. lib. 3. [v. 5.] noster Horat., *Si figit adamantinos Summis verticibus dira necessitas Clavos, non animum metu, Non mortis laqueis expedies caput.* Necessitate autem nihil esse potentius cum alii multi tum Euripides ait in Helena his verbis, [v. 513 sq. ed. Matth.] λόγος γάρ ἐστιν οὐκ ἐμός, σοφῶν δ' ἔπος, Δεινῆς ἀνάγκης οὐδὲν ἰσχύειν πλέον.

18. et cuneos manu gest.] cuneis insertis non solum res perrumpuntur et finduntur, ut lib. 1. Georg. [v. 144.] *Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.* et Tuscul. 2. [10, 23.] *Hos ille cuneos fabrica crudeli inserens, Perrupit artus:* sed etiam continentur, ut intelligere licet ex Vitruvii lib. 10. cap. 10.

20. Uncus] unco utebantur antiqui ad cruciatus et maleficiorum poenas. M. Tull. Philip. 1. [2, 5.] *uncus impactus est fugitivo illi* Suet. in Tiber. [c. 54.] *Putant Neronem ad voluntariam mortem coa-*

ctum, cum ei carnifex, quasi ex Senatus auctoritate missus, laqueos et uncos ostentaret. Iterum M. Tull. in orat. pro C. Rabirio, [5, 16.] *nos a verberibus, ab unco, a crucis denique terrore neque res gestae, neque acta aetas, neque nostri honores vindicabunt?* utebantur olim uncis etiam ad astringendum et continendum plumbo liquido addito, itemque nos hodie utimur. Sunt autem tales unci hami quidam ferrei, quibus saxa et caementa firmissime inter se devinciuntur et continentur, praesertim plumbo adiecto. Vitruvius ansas appellat lib. 2. cap. 8. *Quod si quis noluerit in id vitium incidere, medio cavo servato, secundum orthostratas intrinsecus ex rubro saxo quadrato, aut ex testa, aut silicibus ordinariis struat bipedaleis parietes, et cum ansis ferreis et plumbo frontes vinctae sint.* Arnobius, *Quid miserius his esse aut quid infelicius poterit, quam si eos in basibus ita unci retinent et plumbeae vinctiones? Liquidum* autem *plumbum* ad tenacitatem et vinctionem plurimum valere declarat etiam Eurip. [Andr. 266 sq.] his versibus, *Κάϑησ' ἑδραία· καὶ γὰρ εἰ πέριξ σ' ἔχει Τηκτὸς μόλυβδος, ἐξαναστήσω σ' ἐγώ.* id est, sedeto stabilis et firma: nam etiamsi te circum devinctam continebit liquidum plumbum, ego te e loco excitabo et emovebo.

21. Te spes] nota est illa Hesiodi de Pandora eiusque dolio fabula, quam cum Epimetheus domum recepisset, doliique operculum removisset, innumerabilis illa malorum colluvio, quae in dolio inclusa continebatur, erupit, et ab eo usque tempore in omneis terrarum parteis dispersa ac dissipata homines assidue exagitat, vexat, excruciat. Spes sola dolio, priusquam et ipsa cum aliis evolaret, obturato remansit, ut haec esset humanarum miseriarum solatium et lenimen. Itaque non temere cum Fortuna in illa tabula pingebatur. Significabat enim pictura, homines in adversa fortuna spe sola sustentari, tanquam maximo et unico incommodorum et dolorum suorum allevamento. Versus Hesiodi [ἔργ. καὶ. ἡμ. 96 sqq.] sunt hi, *Μούνη δ' αὐτόϑι Ἐλπὶς ἐν ἀῤῥήκτοισι δόμοισιν Ἔνδον ἔμιμνε πίϑου ὑπὸ χείλεσιν, οὐδὲ ϑύραζε Ἐξέπτη· πρόσϑεν γὰρ ἐπέμβαλε πῶμα πίϑοιο* etc. Atque ad hanc, opinor, fabulam respiciens Theognis [v. 85 sq. Welck. 1135 sq. Br.] spem solam in terris cum hominibus remansisse deam praesentem et propitiam, ceteros Deos ac Deas in caelum abiisse dicit, *Ἐλπὶς ἐν ἀνϑρώποισι μόνη ϑεὸς ἐσϑλὴ ἔνεστιν, Ἄλλοι δ' Οὔλυμπον δ' ἐκπρολιπόντες ἔβαν.* Hoc igitur significat Horat., spem et fidem assiduas adversae fortunae comites ac socias esse: spem, quia fortis et animosi est, in rebus afflictis sperare: nam (ut ait Theocritus) vivorum est sperare, mortuis autem nihil reliquum est, quod sperent: *ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ ϑανόντες:* fidem, quia veri et fideles amici numquam, ne fortuna quidem adversante ac reflante, deserunt, sed vel amicis opitulantur, vel eorum miseriam prope aeque dolendo faciunt leviorem; assentatores autem, parasiti, scurrae, lenones, meretrices statim, ut aliquid adversi incidit, diffugiunt, neque a se impetrare possunt, ut rerum adversarum onus pro sua parte ferant.

21. Et albo rara fides etc.] Servius in illum Virgil. vers. Aeneid. 1. [v. 292.] *Cana fides et Vesta Remo cum fr. Quir.* haec annotat, *Cana fides, vel quod in canis hominibus invenitur, vel quod ei*

albo panno involuta manu sacrificatur, per quod significatur, fidem oportere esse arcanam, tectam et velatam. Unde et Horat. *Te spes et albo rara fides* etc. idem fere notat ad illum locum, [Aen. VIII, 635.] *raptas sine iure Sabinas Consessu caveae magnis Circensibus actis* etc.

22. Nec com. abn. Utcumque etc.] id est, nec te comitem aspernatur, vel nec ipsa tibi comes esse recusat, quandocumque tu fugis et deseris eos, quos antea coluisti ac beasti, id est, cum tu commutaris et ex amica et secunda fis inimica et adversa. Significat, viros bonos et fideleis amicos non deserere amicum olim florentem, nunc miserum fortuna commutata et rebus conversis. Per *fortunam abeuntem* et aufugientem significatur adversa: per *manentem* secunda, ut Od. XXIX. lib. 3. [v. 53 sq.] *Laudo manentem, si celereis quatit Pennas, resigno quae dedit*, ad quem locum plura exempla afferemus.

25. At vulg. inf. et meretr.] At vulgus et infideleis amici diffugiunt te mutata. Bonfinis autem omnium, qui umquam fuerunt, corrector et ineptiss. et audaciss. male hic *et* pro *at* reponit.

26. Diffug. cadis Cum faece] ἀλληγορία est. Significat autem Horat., infideleis amicos et eos, qui emolumentum sequuntur in amicitia, rebus amicorum accisis et afflictis, divitiisque vel consumtis atque exhaustis, vel casu aliquo amissis atque ereptis, diffugere. Huc pertinet Graecorum proverbium ζεῖ χύτρα, ζῇ φιλία, id est, fervet olla, vivit amicitia. Eodem Petronii Arbitri versus. [Satyr. c. 80.] *Si fortuna manet, vultum servatis amici: Cum cecidit, turpi vertitis ora fuga. Grex agit in scena mimum, pater ille vocatur, Filius hic, nomen divitis ille gerit. Mox ubi ridendas inclusit pagina parteis, Vera redit facies, dissimulata perit.* (Porro autem Xenophon l. 4. de rebus Graecor., [8, 4.] non est mirum, inquit, in rebus secundis aliquos fideleis reperiri; at ubi aliqui in eorum rebus adversis constantes et firmi reperti fuerint, qui antea fuerint amici, hoc in perpetuum hominum sermone celebratur et memoriae hominum sempiternae mandatur. Sic Xenophon, *καὶ γὰρ τὸ μὲν ἐν ταῖς εὐπραξίαις πίστους φαίνεσθαι, οὐδὲν θαυμαστόν· ὅταν δέ τινες ἐν συμφοραῖς γενομένων φίλων βέβαιοι φανῶσι, τοῦδ' εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον μνημονεύεται.*) [Ex edit. post.]

28. Ferre iug. pariter dol.] *dolosi ferre iugum* unum est ex iis loquendi generibus, quae a Graecis mutuatus est Horatius, de quibus alibi. *Dolosi* igitur *ferre*, id est, dolosi in ferendo pariter cum amicis, calamitate affectis, iugo: quod simile est, ac si diceret: in secunda amicorum fortuna superiora omnia habere aut omnium commodorum participes esse volunt: in adversa autem calamitatis partem subire nolunt. Translatio est a bobus iunctis. Non vacat autem dolo is, qui in societate lucri partem aequalem aut etiam maiorem sibi deposcit, damni vero si quid incidat, id ne minima quidem ex parte ad se pertinere velit. Sed verum est, quod et hic ait Horatius et Nem. εἴδ. ί. Pindar. [v. 78. Boeckh.] paucos reperiri in laboribus et periculis fideleis. Verba Pindari sunt haec, quibus consentanea sunt haec Horatiana, *Παῦροι δ' ἐν πόνῳ πιστοὶ βροτῶν καμάτου μεταλαμβάνειν.* Nam quale est hoc, quod dixit Hor. *dolosi ferre*, tale est illud Pindaricum, *παῦροι πιστοὶ μεταλαμβάνειν.* Horat. *iugum*, Pindar. *καμάτου.*

Theognis hanc eandem sententiam saepe iterat. Uno et altero exemplo erimus contenti, [v. 395 sq. Welck. 696 sq. Br.] *Εὖ μὲν ἔχοντος ἐμοῦ πολλοὶ φίλοι ἢν δέ τι δεινὸν Ἐγκύρσῃ, παῦροι πιστὸν ἔχουσι νόον.* et alibi, [v. 899. Welck. 79 sqq. Br.] *Παύρους εὑρήσεις, Πολυπαίδη, ἄνδρας ἑταίρους Πιστοὺς ἐν χαλεποῖς πρήγμασι γιγνομένους, Οἵτινες ἂν τολμῷεν ὁμόφρονα θυμὸν ἔχοντες Ἶσον τῶν ἀγαθῶν τῶν τε κακῶν μετέχειν. Πολλοί τοι πόσιος καὶ βρώσιος εἰσὶν ἑταῖροι, Ἐν δὲ σπουδαίῳ πράγματι παυρότεροι.*

29. In ultimos Orbis Brit.] Virg. Tit. [Ecl. i, 67.] *Et penitus toto divisos orbe Britannos.*

30. Et iuvenum recens examen] exercitum ex iuvenibus conflatum. *Examen* de apibus proprie dicitur, transfertur autem ad alia, ut hic et Od. ii. epod. [v. 65.] *Positosque vernas ditis examen domus.*

31. Eois timend. Partib. Oceanoque] serva (inquit) exercitum populi Rom. formidolosum partibus solis orientis eique mari, quod ad orientem spectat. Nonnulli *Oceanum rubrum* positum esse volunt ad significandam eam mundi partem, quae sita est ad solem occidentem, a quibus dissentio. Hoc enim significat Horatius, se precari, ut, quemadmodum hic exercitus metuendus est partibus et mari solis orientis, puta Persis, Medis, Parthis, Arabibus: ita sit horribilis Britannis, qui oram mundi soli occidenti propinquam incolunt, adversus quos hunc exercitum ducturus sit Augustus.

33. Eheu cicatricum etc.] cur pudet? quia turpia sunt vulnera in bello civili accepta. Qui hic tuentur nescio quam scripturam antiquam *Heu, Heu, cicatr. et scel. p.*, nihil de eis gravius dicam, quam quod in sole caliganteis oculos habent.

33. Et sceleris] scelus est enim civem interficere et bellis civilibus interesse.

34. Fratrumque] civium, vel dic proprie, consanguineorum, et germanorum: eveniebat enim interdum, ut duo fratres contrariarum essent partium.

34. Quid nos dura refug. Aetas?] aetas annorum triginta spatium continet, ut infra dicemus. Bella autem civilia a Sylla, Mario, Octavio, Cinna, iterum Sylla et Mario, Carbone, Pompeio, Caesare gesta in triginta annorum spatio vertuntur. Consecuta sunt Octaviani, M. Antonii, Bruti et Cassii tempora. Itaque bella civilia ad alteram aetatem pervenerunt ac permanarunt, ut idem ait Od. xvi. epod. [v. 9.] *Altera iam teritur bellis civilibus aetas.* Hoc igitur dicit Horatius: a quo maleficio aut scelere refugerunt huius aetatis homines? quid est tam nefarium, quod non admiserint? quas aras non violarunt?

37. Metu deorum] *metum deorum* hic pro cultu deorum seu pietate et religione adversus deos, quam *εὐσέβειαν* Graeci appellant, posuisse videtur. Nam proprie metus deorum in vitio locum habet et vituperatur. Est enim superstitio et vitiosa religio, quam *δεισιδαιμονίαν* appellant Graeci, id est, metum seu timorem deorum. ut Satyr. 3. lib. 2. [v. 295.] *Quone malo mentem concussa? timore deorum.*

V. 36. *munis.*

38. O UTINAM NOVA INCUDE DEFIGAS RECUSUM] ego hunc locum in omnibus libris et impressis et manu scriptis corruptum litteris leviter immutatis olim sic restituendum putaveram, *O utinam nova Incude destringas recusum In Mass.* etc. Vulgata enim lectio *diffingas* plane corrupta erat: nam *diffingere* est dissolvere et demoliri, ut Od. XXIX. lib. 3. [v. 47 sq.] *neque Diffinget infectumque reddet, Quod fugiens semel hora vexit*, quod huic loco non convenit. *Destringere* autem ferrum cum aliis optimis linguae Latinae auctoribus valde usitatum est, tum Horatio. M. Tull. Offic. 3. [31, 112.] *At ille, ut ingressus est, confestim gladium destrinxit.* Idem in Catil. 3. [1, 2.] *iidemque gladios in remp. destrictos retudimus.* Horat. Od. 1. lib. 3. [v. 17.] *Destrictus ensis cui super impia Cervice pendet* etc. et Satyr. 1. lib. 2. [v. 41.] *quem* (ensem) *cur destringere coner?* etc. praeterea illud alterum verbum *retusum*, quod erat etiam corruptum, emendavimus, et *recusum* substituimus. Erat igitur huiusmodi horum verborum sententia: O utinam destringas ferrum in Massagetas et Arabas et ceteros hosteis populi Rom. nova incude recusum, id est, posteaquam nova incude fuerit recusum; est enim bellis civilibus et corporibus civium Rom. retusum. Sed nunc posteaquam adversaria mea relegi, in quibus notatum mea manu reperi, in codice Ful. Ursini scriptum fuisse *defigas*, eodemque modo Canterium in alio codice item manu scripto legisse audivi: scripturam veterem coniecturae meae antepono, et sic in omnibus exemplis reponendum censeo. Quod ad vocem *recusum* attinet, sententiam non muto: nam *retusum* nullo modo ferri potest. Iam quod Adr. Turnebus vulgatam lectionem *diffingas* tueri conatur, et *diffingas* ita explicat, aliter fingas, non probo. Nihilominus quod Pseudoporphyrio *diffingas* interpretatur *redacuas*. Nam neque Porphyrioni hoc venit umquam in mentem, neque a quoquo emunctae naris homine ferri potest: cum *diffingere*, ut dixi, sit id, quod cusum, fictum et fabricatum est, deformare, corrumpere atque interimere: qui de integro autem ensem acuat, non perimat, sed reparet ac restituat. Praeterea si daremus (quod tamen non possumus) *diffingere* esse reparare, reficere atque, ut ita dicam, refabricari; nonne ineptissimus esset hic sermo: o utinam reficias ensem, seu redacuas ferrum, quod caede civium retusum est, in Massagetas et Arabas? nonne elegantia Horatiana indignissimus? Postremo quid sibi vult illud *reacuere*, seu *redacuere ferrum nova incude? nova cote* diceret potius. Omnino nihil hac explicatione pinguius fingi potest.

ODE XXXVI.

Ob Numidae reditum gaudio exsultat.

1. ET THURE] thus semper adhibetur in sacrificiis, ut supra Od. XIX. [v. 14.] *Verbenas, pueri, ponite thuraque* etc. et XXX. [v. 3.] *et vocantis Thure te multo Glycerae decoram Transfer in aedem.*

2. PLACARE] placare deos, iratos futuros, nisi eis sacrificia promissa persolvantur. de Arte poët. [v. 212.] *vinoque diurno Placari Genius festis impune diebus.*

2. SANGUINE DEBITO] *debito* vel voti, vel officii causa. ut Od. VI. lib. 2. [extr.] *ibi tu calentem Debita sparges lacryma favillam Vatis amici.*

4. HESPERIA ULTIMA] epithetum *ultima* distinguit eam Hesperiam, quae pro Italia ponitur, ab Hesperia, quae est ad Occidentem versa. Nam alias per Hesperiam etiam apud hunc poëtam Italia significatur, ut Od. VI. lib. 3. [v. 7 sq.] *Dii multa neglecti dederunt Hesperiae mala luctuosae.* et Od. V. lib. 4. [v. 37 sq.] *Longas o utinam dux bone ferias Praestes Hesperiae.*

4. SOSPES] salvus et incolumis.

6. NULLI PLURA TAMEN etc.] Nulli tamen plura tribuit aut impertit oscula, quam Lamiae.

8. ACTAE NON ALIO REGE] memor pueritiae eodem rege traductae, id est, eodem magistro ac doctore, seu eodem et communi amico potentiore, ut epist. ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 37 sq.] *rexque paterque Audisti coram.* et ad Scaevam, [17, 43 sq.] *Coram rege suo de paupertate tacentes Plus poscente ferent.* Idem valet *potens amicus,* ut epist. ad Loll. lib. 1. [18, 44.] *tu cede potentis amici Lenibus imperiis.* et Od. XVIII. [2, 18, 12.] *nec potentem amicum largiora flagito.* Sic Parasitus apud Plautum in Asinaria [v, 2, 69.] regem eum appellat, a quo alitur. *Nam ni impetro, regem perdidi. ex amore tantum est homini incendium.* itemque in Menaechmis. Ego igitur haec verba *non alio* sic accipio, ut significent, Pompeium Numidam et Lamiam eodem et communi rege, id est, potenti seu magno amico, qui hic non nominatur, usos esse, seu eodem magistro ac doctore, quod probabilius est, atque ita Turnebo videtur; alii, ut dicat Horat., Lamiam Numidae regem fuisse, a quibus dissentio.

9. MUTATAEQUE SIMUL TOGAE] cum essent aequales, eodem tempore togam virilem sumpserunt.

10. CRESSA NE CAREAT] *Cressa nota*, id est, alba, a Creta insula. ex quo nomine *Cressus*, *Cretensis*, *Creticus.* Neque vero referendum est hoc ad Cretensium morem, quo Acro et Porphyrio eos solitos ait dies laetos albis lapillis notare, et contra etc. Thracum enim fuit haec consuetudo, qui (ut scribit Plinius lib. 7. [c. 40.]) eos dies, quibus secunda fortuna essent usi, iucundeque et beate vixissent, albo lapillo notabant, nigro contrarios. Sed *Cressa* idem valet, quod alba seu candida, ut dixi, et Creta non solum insulae nomen est, sed etiam lutum illud album significat, quo utebantur cerae loco Graeci Asiatici ad obsignandas litteras et privatas et publicas, propterea quod in Creta magna est talis luti copia. Cic. pro Flacco, [16, 37.] *Haec quae est a nobis prolata laudatio, obsignata erat creta illa Asiatica, qua utuntur omnes in publicis et privatis litteris.* Hoc igitur dicit Horat.: notetur hic dies candida nota, ut vere felix et faustus. Sic Catullus ad Lesbiam, [CVII, 6.] *O lucem dignam candidiore nota.* et fortasse idem Catull. [VIII, 3 et 8.] *soles candidos* appellat dies candida nota notandos, ut Horat. contra Satyr. 9. lib. 1. [v. 72.] *nigrum solem.* nisi forte alia ratione dictum est *nigrum solem*, ut videbimus suo loco.

11. NEU PROMTAE MODUS etc.] neve modus adhibeatur in bibendo. *Promere* et *depromere vinum* et *vini amphoras* Latinis scri-

ptoribus usitatum est loquendi genus. Od. xxi. lib. 3. [v. 7 sq.] *Descende Corvino iubente Promere languidiora vina.* et xxviii. eiusd. libri, [v. 2 sq.] *prome reconditum Lyde strenua Caecubum.* et infr. Ode prox. [v. 5.] *Antehac nefas depromere Caecubum.* et Plaut. in milit. glor. [iii, 2, 16.] *Promsisti tu illi vinum? LUC. non promsi.* Quidam libri habent ubique *Nec* pro *Neu*.

12. Neu morem in Salium] neu cessemus, Saliorum more salire, seu potius saltare. Od. i. lib. 4. [v. 28.] *In morem Salium ter quatient humum.* Virgil. lib. 8. [v. 663.] *Hinc exsultanteis Salios nudosque lupercos.* Erant autem Salii Martis Gradivi sacerdotes a Numa Pompilio instituti, qui certis anni temporibus carmina cantabant cum tripudiis et saltibus sollennibus, de quibus qui plura scire volet, legat Dionys. Halicar. lib. 2. *Salium* autem quarti casus esse numeri singularis, non patrii in numero multitudinis esse puto, ab adiectivo (ut grammatici vocant) *Salius, a, um,* ut a Sulpicio subst. adiectivum facit Od. xii. lib. 4. [v. 18.] *Qui nunc Sulpiciis accubat horreis.*

13. Neu multi Dam. meri] id est, neve Damalis puella bibacissima, certantibus inter se vino convivis, Bassum vincere contendat bibendo aut magnitudine poculorum, sed cum Numida certet potius. Sic dictum est autem ab Horat. *Damalis multi meri*, ut a M. Tull. *homo non multi cibi, sed multi ioci.* in epist ultima lib. 9. ad Papirium Paetum. De huiusmodi certamine facete in quendam Falcidium Cicero pro Flacco, [37, 92.] *Magnum erat ei certamen propositum, magna cum Graecis contentio, qui tamen (ut opinor) iacent victi. Nam iste unus totam Asiam magnitudine poculorum bibendoque superavit.*

14. Bassum Threïcia vincat Amystide] Amystidem poculi genus fuisse quidam dicunt *ἀπὸ τοῦ ἀμυστὶ πίνειν*, id est, ab eo, quod est, haustim et labris non clausis bibere. *μύζω* enim est mussare, sugere, os et labra claudere. Quod si quis *ἀμύστιδα* seu *ἄμυστιν* talem compotationem intemperatam et barbaram intelligi malit, ei libentius assentiar. Utitur hoc nomine Anacr. [lv, 1 sqq. Moeb.] *ἄγε δὴ φέρ' ἡμῖν, ὦ παῖ, Κελέβην, ὅπως ἄμυστιν Προπίω.* et Eurip. seu Arist. in Cyclope, [v. 416 ed. Matth.] *Ἐδέξατ', ἔσπασεν ἄμυστιν ἑλκύσας.* id est, accepit, hausit poculum illud Thracium et ebibit. et Callimachus [fragm. Bentlei. n. cix.] apud Macrob. lib. 5. cap. 21. *καὶ γὰρ ὁ Θρηΐκίην ἀπανήνατο χανδὸν ἄμυστιν ζωροποτεῖν· δ' ὀλίγῳ ἥδετο κισσυβίῳ.* id est, ille enim Thracium poculum patente ore ebibere recusavit, parvo autem poculo delectabatur. Ex quo fit *ἀμυστίζειν*, quod valet, sine respiratione et uno quasi spiritu bibere. Plutarch. *συμποσ.* lib. *γ'. κεφ. ε'. Τοὺς γὰρ ἄθρουν καὶ ἀπνευστὶ πίνοντας, ὅπερ ἀμυστίζειν ὠνόμασται, οἱ πάλαιοι ἥκιστα φασὶ περιπίπτειν μέθαις.* id est, eos enim, qui uno haustu et sine respiratione bibunt, quod *ἀμυστίζειν* nominatur, veteres aiunt minime esse ebrietati opportunum. (Threïcia autem, qua utebantur Thraces homines vinosi et vinolenti, supra Od. xxvii.) [Ex edit. post.]

15. Neu desint ep. rosae, Neu vivax ap.] sic et Od. iii. lib. 2. [v. 13 sq.] rosae et unguenta in convivio adhibentur, *Huc vina et unguenta et nimium breveis Flores amoenae ferre iube rosae.*

16. Vivax] quod diu viret. Theocr. ὕλα. [Id. ιγ', 42.] καὶ θάλλοντα σέλινα. Verborum gratiam vivacem dixit epist. ad Pisones, [v. 69.] *Nedum sermonum stet honos et gratia vivax.* contra *breve lilium* idem Horat.

17 sq. Putreis Dep. oc.] id est, omnes alii praeter Numidam putreis in Damalin oculos declinabunt et claudent somno occupati et obdormiscent, neque quantumvis eius amplexum concupiscant, ea potientur, sed eos Veneri intentos somnus auferet. *Deponent oculos*, id est, demittent et declinabunt palpebras somno oppressi. *putreis in Damalin* autem, id est, vel amore et cupiditate Damalis fractos, vel ebrios. Licet etiam coniungere verbum *deponent* cum hoc *in Damalin*, ut sit *deponent oculos in Damalin* tanquam onus, *putreis* autem, id est, libidine natanteis, seu colliquefactos, ut apud Theocr. εἰδ. α'. [v. 91.] τάκεαι ὀφθαλμώς, ὅτι οὐ μετὰ ταῖσι χορεύεις. id est, colliquefiunt tibi oculi, quia cum eis non saltas. Sic Plautus Curcul. [II, 3, 80.] *Propino magnum poculum, ille ebibit, Caput deponit, condormiscit.* Idem Mostell. [II, 1, 35.] *Ecce autem hic deposuit caput et dormit: suscita.* Iam iis, quibus somnus obrepit, *Brachia palpebraeque cadunt, poplitesque procumbunt*, ut ait Lucretius lib. 4. [v. 950.] Licet etiam interpretari *deponent* condent et quasi sepelient. Nam *depositi* dicuntur deplorati et quasi desperati. Caecilius, *Depositus modo sum anima, vita sepultus sum.* Virgil. lib. 12. [395.] *Ille ut depositi proferret fata parentis.* Sic depositam Remp. dixit M. Tull. actione 1. notant Asconius et Nonius. Sic et Arnobius usurpat depositum corpus lib. 1. advers. genteis, *Unus fuit e nobis, qui deposito corpore innumeris se hominum pro vita in luce detexit?*

19. Adultero] amatore, ut supra diximus Od. xxxiii. [v. 9.] *novo* autem, videlicet Pomponio Numida.

20. Lascivis eder. amb.] *ambitiosam* hoc loco accipe brachia collo implicantem, complectentem. sic Od. xv. epod. [v. 15 sq.] *Arctius, atque edera procera astringitur ilex Lentis adhaerens brachiis.* et Catullus de Iuliae et Manl. nuptiis, [LXI, 34.] *tenax edera hac et hac Arborem implicat errans.* Sic contra ambitiosi homines dicuntur nimis amplecti plebem, qui plebem largitionibus corrumpunt et qui regnum appetunt. M. Tull. in orat. pro Milone de Sp. Melio [27, 73.].

ODE XXXVII.

Ob victoriam Actiacam Genio indulgendum esse.

1. Nunc est bibendum] videtur haec ab Alcaeo esse mutuatus, cuius hi versus reperiuntur apud Athen. lib. 10. [c. 8.] *Νῦν χρὴ μεθύσκειν καὶ τινὰ πρὸς βίαν Πίνειν.*

2. Saliaribus] opiparis et sumtuosis. M. Tull. [ad Attic. 5, 9.] *Saliarem in modum.* Salios eosdem fuisse apud Romanos atque Curetas apud Graecos narrat Dionys. Halicarn. lib. 2. antiq. Rom., de quibus ille multa sub extrem. lib. ab illo loco, [c. 70.] *Ἕκτη δὲ μοῖρα*

τῆς περὶ τὰ θεῖα νομοθεσίας ἣν ἡ Προσνεμηθεῖσα τοῖς καλουμένοις ὑπὸ Ῥωμαίων Σαλίοις etc.

3. Ornare pulv. Deor.] solebant Rom. vel devictis hostibus, vel quovis alio modo Republ. bene gesta et periculo communi propulsato, ad omnia pulvinaria Deorum supplicationem decernere, atque aliquot dies festos laetitia publica celebrandos indicere. Sic Cic. Cat. 3. [10, 23.] *Quamobrem Quirites quoniam ad omnia pulvinaria supplicatio decreta est, celebratote illos dies cum coniugibus et liberis vestris.* Habebant autem singuli Dii suos lectos et pulvinos, quibus imponebantur: quam superstitionem Romanorum insectatur et irridet Arnob. lib. 7. adversus genteis, his verbis, *Lectisternium Cereris erit idibus proximis. habent enim dii lectos, atque, ut stratis possint mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impressio.* Hac Oda autem Horat. sodaleis suos ad laetitiam exhortatur ob victoriam Actiacam.

4. Tempus erat] sic scriptum reperi in libro Donati, Faërni, Tornes. Vaticanis duobus: alii corrumpentes *erit* reponunt, alii *erat* positum volunt pro *est*. Ego puto proprie locutum esse Horatium, longeque adeo significantius, quam si verbo praesentis temporis usus esset, hoc modo: non erat fas antehac e caellis avitis vinum depromere conviviaque agitare: sed nunc devicto M. Antonio cum Cleopatra, hoc erat illud tempus, in quo decebat epulari et convivari. Sic loquitur Aelian. var. histor. lib. 1. [3, 1.] Σοφόν τι ἄρα χρῆμα ἦν γένος βατράχων Αἰγυπτίων. et Oppian. lib. 3. ἁλιευτ. [v. 93.] Ἰχθύσι δ' οὐκ ἄρα μοῦνον ἐπ' ἀλλήλοισι νόημα Πυκνὸν ἔην καὶ μῆτις ἐπίκλοπος etc. et Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμέρ. [v. 11.] Οὐκ ἄρα μοῦνον ἔην ἐρίδων γένος, ἀλλ' ἐπὶ γαῖαν Εἰσὶ δύω. Theocr. εἰδ. ε'. [v. 79.] ὦ Παιάν, ἦ στωμύλος ἦσθα, Κομάτα. et ita loquitur epist. ad Scaevum lib. 1. [17, 54.] *atqui rerum caput hoc erat, hic fons.* et Satyr. 10. lib. 1. [v. 46 sq.] *Hoc erat excepto frustra Varrone Atacino Atque quibusdam aliis melius quod scribere possem.*

6. Dum Capitolio] interea dum Cleopatra et M. Antonius ea moliebantur, quibus Capitolium imperiumque populi Rom. everteterent.

7. Dementeis ruinas] a demente Cleopatra cogitatas et comparatas. Fortasse hic locus versuum Ennian. qui sunt in Catone Ciceronis [6, 16.] corrumpendorum occasionem dedit. Sic enim vulgo leguntur, *Quo vobis mentes, rectae quae stare solebant Antehac, dementi sese flexere ruina?* cum ita sint legendi, *Quo vobis mentes, rectae q. st. sol. Antehac, dementes sese flexere viaï?*

9. Contaminato cum grege turpium] cum eunuchis turpi morbo laborantibus, viris effaeminatis et impudicis. Eunuchos igitur viros appellat non simpliciter, sed viros morbo illo corporis et animi turpeis et foedos, propter quem ad patiendum quam ad agendum sunt aptiores ac propensiores. Vide annot. ad illum locum Satyr. 6. lib. 1. [30.] *Ut si qui aegrotet, quo morbo Barrus.* Gregorius Nazianzenus ἐπιταφ. Basilii magni sic de Eunuchis, τοὺς ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος, τοὺς ἐν γυναιξὶν ἄνδρας, ἐν ἀνδράσι γυναῖκας, τοὺς τοῦτο μόνον ἀνδρικοὺς, τὴν ἀσέβειαν, οἳ τὸ φυσικῶς ἀσελγαίνειν οὐκ ἔχοντες, ᾧ δύναν-

και μόνον, τῇ γλώττῃ πορνεύουσιν. id est, Viros ex mulierum cubiculo egressos atque ad eas custodiendas et oblectandas accommodatos, inter mulieres viros, inter viros mulieres, atque ad omnia obscaena patienda promtos ac paratos, una re dumtaxat virileis et forteis, quod impii ac scelerati sint, qui quoniam iis membris, quae ad procreandum a natura viris data sunt, libidini obsequi nequeunt, lingua impura atque impudica, qua possunt tantum, scortantur. Haec Nazianzenus. Traditum est praeterea ab iis, qui ex figurae inspectione de ingenio faciunt coniecturam, eos magnam partem immiti esse ingenio, fraudulentos, facinorosos, audaceis, maleficos ac sceleratos.

10. QUIDLIB. IMP. SPER.] *impotens sperare*, id est, in eo impotens, quod quidlibet sperare auderet. *Impotens sperare* autem a Graecis sumtum, de quo genere vide ad Od. VIII. lib. 4. Iam *impotens* valet apud bonos scriptores idem fere, quod apud Graecos *ἀκρατής*, incontinens, effrenatus, non rationi obediens, sed affectibus et perturbationibus animi serviens. M. Tull. epist. ad M. Marcell. [ad fam. IV, 4.] *Victoria etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit.* Idem de harusp. respons. [2, 3.] *nihil feci iratus, nihil impotenti animo.* Idem Philipp. 6. [9, 24.] Antoninum impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum etc. nominat. Sic Catull. [IV, 18.] de faselo, *freta impotentia*, id est, impotentium hominum more aestuantia et saevientia. idem [XXXV, 12.] ad Papyrum, ut Caecilium arcessat, *Illum deperit impotente amore*, id est, immodico et immoderato. et Horat. Od. I. lib. 2. [v. 25 sq.] *Iuno impotens*, id est, ira et odio elata, ira inflammata, ab ira victa, quae iram continere non poterat, vel quae odium suum exsaturare non potuerat. et Od. ult. lib. 3. [v. 3.] *Aquilo impotens*, supra modum saeviens, vehemens, ut sit translatio a rebus animatis, ut *freta impotentia*. *Impotens* igitur *sperare*, id est, quae sese continere non poterat, quin quidlibet speraret.

11. FORTUNAQUE DULCI EBRIA] rebus secundis elata et impos mentis. Sic Demosthenes Philipp. prima [p. 54. ed. Reisk.] Philippum dicit magnitudine rerum gestarum ebrium esse, *Ἐγὼ δ' οἶμαι μέν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὴ τοὺς θεούς, ἐκεῖνον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων* etc. et Anacreon. *ἔρωτι μεθύοντα*, id est, amore ebrium dixit. et Theocrit. in Dioscuris [Id. κβ', 98.] *πληγαῖς μεθύων*, id est, plagis ebrius. idem apud Hephaestionem, *Ἀρθεὶς δ' ἦντ' ἀπὸ Λευκάδος πέτρης Ἐς πολιὸν κῦμα κολυμβῶ μεθύων ἔρωτι.*

12. SED MINUIT FUR.] sed eius dementiam, insolentiam atque impotentiam compressit tanta in pugna Actiaca clades accepta, ut vix una navis salva ei restiterit. Itaque eius animum rebus prosperis ferocem, impotentem, insolentem, res adversae *ἐσωφρόνισαν*, id est, castigarunt et ad sanitatem mentis revocarunt.

14. MENTEMQUE LYMPH.] Lymphatos appellant Latini, quos Graeci *νυμφολήπτους*, ut supra diximus, quam vocem videtur usurpasse Plato in Phaedro [p. 238. C.] pro furioso et mente concitato, *ὥστε ἐὰν ἄρα πολλάκις νυμφόληπτος προϊόντος τοῦ λόγου γένωμαι, μὴ θαυμάσῃς.* Sext. Pompeius Festus scribit lymphas dictas esse a Nymphis, vulgoque memoriae proditum esse, quicumque speciem e fonte,

id est, effigiem Nymphae viderint, furendi finem non facere, quos Graeci νυμφολήπτους, Latini lymphatos appellant. Alii lymphatos dici existimant eos, qui metu et horrore quodam aquae afficiuntur, adeo ut se saepe in aquas praecipiteis agant, quos Graeci ὑδροφόβους appellant, morbo a canis rabiosi morsu contracto, quem ὑδροφοβικὸν πάθος vocat Dioscorides, et ὑδροφοβίαν, quo morbo tentati aquam horrent ceu canes ipsi, et aquae metu simul et desiderio sitique excruciantur. Dicuntur autem νυμφόληπτοι eadem ratione qua μουσόληπτοι, ut si Latine dicantur illi a nymphis, hi a musis capti.

14. Mareotico] vino, quod ad Mareotidem Aegypti paludem nascitur. Virgil. Georg. 2. [v. 91.] *sunt et Mareotides albae.* Athen. lib. 1. [c. 30.] δειπνοσοφ. scribit, vinum Mareoticum esse Alexandrinum, a Marea fonte, qui in Alexandria est, et ab urbe ei fonti vicina eiusdem nominis appellatum: eamque urbem fuisse olim maximam, nunc esse vicum, paucis verbis post, a Marone quodam uno ex iis, qui cum Baccho militarunt, esse nominatam. Multas autem huius Mareotici vini laudes commemorat ibidem Athen. Florem Lybicum appellat Plautus Casina, [III, 5, 15.] *Nisi haec Meraco se uspiam percussit flore Lybico.*

15. Redegit in ver. tim.] qui rebus secundis insolentes fiunt et quibus vinum bonam mentem ademit aut corrupit, ii periculi, in quo forte versantur, magnitudinem neque attendunt neque sentiunt, quamdiu ita sunt affecti, postea autem quam ad se redierunt, tum demum timere incipiunt, tum demum periculo scilicet edocti ad se redeunt et se colligunt. Videtur igitur Horatius significare, Cleopatram, quamvis ob res secundas furore amentiaque praecipitem et temulentam, veris tamen timoribus tum affectam fuisse, cum eam Caesar victor insequebatur. Dixit autem *veros timores*, quia sunt et alii vani timores, maxime in bello. notum illud πολλὰ κενὰ τοῦ πολέμου.

15. veros timores] sic epist. 17. lib. 1. [v. 57.] *uti mox nulla fides damnis, verisque doloribus adsit.*

16. Volantem] quam celerrime poterat fugientem.

17. Adurgens] persequens, proxime insequens.

18. Molleis columbas] imbelleis appellat Od. IV. lib. 4. [v. 31 sq.] *nec imbellem feroces Progenerant aquilae columbam.*

20. Daret ut catenis etc.] ut vivam caperet. Quod Augustum duas ob causas vehementer exoptasse, primum quod verebatur, ne illa pecuniam, quam penes se habebat, corrumperet ac dissiparet, deinde quod eam existimaret magnum momentum ad triumphi decus et gloriam allaturam, si viva Romam deportaretur, scribit Plutarch. in Antonio [p. 952.] his verbis, Ἐκ δὲ τούτων τὸν Προκυλήϊον ἔπεμψε κελεύσας, ἢν δύνηται, μάλιστα τῆς Κλεοπάτρας ζώσης κρατῆσαι. καὶ γὰρ ἐφοβεῖτο περὶ τῶν χρημάτων, καὶ μέγα πρὸς δόξαν ἡγεῖτο τοῦ θριάμβου, καταγεῖν ἐκείνην.

22. Nec muliebr. Exp. ens.] quemadmodum vere dicere licet, eam non extimuisse ferrum, ita constat ense non periisse, sed dumtaxat conatam esse sibi manus afferre, a Proculeio autem esse prohibitam. *expavit* autem, id est, extimuit.

22. MULIEBRITER] Od. XVI. epod. [v. 39.] *Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum.*

23. NEC LAT. CLASSE CITA etc.] id est, nec sese contulit in abditas et abstrusas Aegypti latebras, in quibus vel delitesceret, vel novum exercitum adversus Caesarem compararet. Ad hunc locum pertinent hi Virgil. versus lib. 8. Aen. [v. 711 sqq.] *Contra autem magno maerentem corpore Nilum, Pandentemque sinus et tota veste vocantem, Caeruleum in gremium, latebrosaque flumina victos,* ad quos notat Servius, Cleopatram praesagio mortis futurae et metu perturbatam tuti recessus immemorem fuisse, ubi facile poterat bellum reparare, de qua re se moriens dicitur accusasse: ex quibus et Servii verbis et Virgilii versibus possum recte videri hunc locum Horat. explicasse, cum ita dixi, *Nec Cleopatra sese contulit in abditas Aegypti latebras, in quibus vel latitaret, vel novum exercitum compararet, seque adversus Caesarem novo belli apparatu instrueret.* Alii tamen sic malunt, nec se in Aegyptum contulit, ubi latitaret: cum quibus pugnare nolo.

26. FORTIS ET ASPERAS TRACT. SERP.] Plutarchus scribit in Antonio, de genere mortis Cleopatrae nihil umquam certi sciri potuisse: nullum veneni vestigium in eius corpore apparuisse, duas tantum cicatrices esse repertas, exileis et obscuras, quibus adductum Caesarem fictam eius imaginem in triumphum deportasse, cui aspis affixa adhaereret. Propertius lib. 3. [11, 53.] faeminas imperare amantibus, *Brachia spectavi sacris admorsa colubris, Et trahere occultum membra soporis iter.*

28. CORPORE COMBIB.] conciperet, admitteret. et ita M. Tull. lib. 3. de Finibus, [2, 9.] *sed infici tamen iam debet iis artibus, quas si, dum tener est, combiberit, ad maiora veniet paratior.* Idem in Hortens. [fragm. ap. Non. imbuere, sufficere.] *Uti qui combibi purpuram volunt, sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam.*

29. DELIBERATA MORTE etc.] Pet. Victorius, vir optime de litteratis meritus, lib. 10. var. lect. hunc locum sic esse distinguendum docet, *Deliberata morte ferocior, Saevis Liburnis scilicet invidens* etc. et saevis Liburnis naveis significari, non Liburnos populos: cui prorsus assentior, praesertim cum faciat cum eo Plutarchus in Anton. his verbis: ἐν τούτῳ Λιβυρνίδες ὤφθησαν διώκουσαι παρὰ Καίσαρος. Praeterea Vegetius lib. 4. de re militari [c. 34. sec. al. edd. v, 3.] scribit, Actiaco proelio Liburnorum auxiliis praecipue victum esse Antonium, atque iccirco experimento tanti certaminis patuisse, Liburnorum naveis ceteris aptiores esse. Erit igitur haec sententia, Cleopatra deliberata morte, id est, cum moriendi consilium cepisset, seu cum mori decrevisset, ferocior, id est, animosior, quam antea, ausa est, venenum bibere et serpenteis tractare, quarum contactu et morsu venenum toto corpore conciperet, scilicet Augusto eam laudem gloriamque invidens, ut capta per triumphum duceretur. Praeterea Lucianus, [T. II, p. 403. ed. Reiz.] bonus auctor, Liburnos et Liburnorum naveis commemorat in eo dialogo, qui inscribitur Ἔρωτες, ἐπὶ Ἰταλίαν μοι πλεῖν διανοουμένῳ, ταχὺν αὐτῶν σκάφος εὐτρέπιστο, τούτων τῶν

δικρότων, οἷς μάλιστα χρῆσθαι Λίβυρνοι δοκοῦσιν, ἔθνος Ἰονίῳ κόλπῳ παρῳκισμένον. id est, in Italiam navigare cogitanti scapha mihi parata fuerat ex iis, quae duobus remis impelluntur. Quod si quis volet servata eadem, quam P. Victorio auctore adhibeo, distinctione, nomine *Liburnis* populos, non eorum naveis intelligere, non admodum improbabo, ut sic explicetur hic locus: Cleopatra deliberata morte ferocior effecta, quam prius fuerat, scilicet invidens saevis Liburnis populis illis, quorum navibus magna ex parte parta fuerat Augusto victoria, et cetera, ut supra. Ego tamen explicationem priorem malo.

30. INVIDENS DEDUCI] tale est hoc, qualia sunt illa, quae collegimus ad Od. XXIII. Iam, quod ad verbum *invidendi* attinet, ita Homerus loquitur ὀδ. λ'. [v. 380 sq.] ubi Ulysses ab Alcinoo oratus, ut reliqua de suis erroribus, laboribus, incommodis persequatur, sic respondet, *Εἰ δ' ἔτ' ἀκουέμεναί γε λιλαίεαι, οὐκ ἂν ἔγωγε Τούτων σοι φθονέοιμι καὶ οἰκτρότερ' ἄλλ' ἀγορεῦσαι.* id est, non invidebo tibi his et alia miserabiliora narrare etc.

31. PRIVATA] non iam regina, ut Satyr. 3. lib. 1. [142.] *Privatusque magis vivam te rege beatus.* alii inepte subintelligunt *regno.*

31. SUPERBO] supra Od. XXXV. [v. 3 sq.] *superbos Vertere funeribus triumphos.*

32. NON HUM. MUL.] non abiecta, non contemta, immo summo loco nata ac generosissima. M. Tull. in Laelio, [9, 29.] *humilem sane et minime generosum (ut ita dicam) relinquunt ortum amicitiae.* vel non fracto et parvo, sed excelso et magno animo.

AD PUERUM. ODE XXXVIII.

Se tenui apparatu gaudere.

1. PERSICOS ODI PUER] id est, O puer, nolo in convivio adhiberi unguenta, odores, coronas operosas et simileis delicias, quibus Medi et Persae uti solebant. Persarum sumtuosum et luxuriosum apparatum paucis verbis declarat Herodotus *Καλλιόπῃ*, quo loco Pausanias victoria potitus contra Persas et suppellectile Mardonii Persarum ducis visa, multo auro atque argento et peripetasmatis varie depictis, iubet pistores et coquos Mardonii eodem modo eodemque ornatu coenam sibi apparare, quo modo Mardonio solebant. Quod cum illi fecissent, hic Pausanias cum aspexisset lectos aureos et argenteos et magnificum illum coenae apparatum, obstupefactus epularum appositarum et ceterarum rerum expositarum copia, iussit ridens suos ministros sibi coenam Laconicam parare: quo facto cum magnum inter hos duos apparatus intervallum esset interiectum, tum ridens Graecorum duces evocari iussit etc. Intelligendum est autem, luxuriem et sumtuosum apparatum apud Persas increbruisse, posteaquam rerum potiti sunt Medorumque imperium subegerunt. Nam antea tenuissimum eo-

rum victum fuisse tradit Xenophon *Κύρου παιδ.* princip. [I, 2, 8.] his verbis, *φέρονται δὲ οἴκοθεν σῖτα μὲν ἄρτους, ὄψον δὲ κάρδαμον, πιεῖν δὲ ἤν τις διψῇ, κώθωνα, ὡς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀρύσασθαι.* id est, nam domo afferunt in cibum quidem panes, in obsonium autem nasturtium, in potum autem, si quis sitiat, poculum fictile, ut aquam de quovis flumine hauriant. Quem Xenophontis locum spectans M. Tull. lib. 5. quaest. Tuscul. [34, 99.] *Persarum victus* (inquit) *a Xenophonte exponitur, quos negat ad panem adhibere quicquam praeter nasturtium.*

2. NEXAE PHIL. COR.] de coronis in convivio adhiberi solitis cum aliquid supra dixerimus ad Od. XVII., tum plura dicemus ad Od. XI. lib. 4. Huc autem libet ascribere, quae tradita sunt ab Athenaeo lib. ultimo *δειπνοσοφιστ.*, ubi loquitur de coronis et unguentis, qui locus non reperitur in libris vulgatis. Docet igitur ille, multorum antiquorum poëtarum, philosophorum, aliorumque scriptorum testimoniis collectis, initio reperta esse vincula forte fortuna oblata, quibus in conviviis et poculis capita religarent, propter dolorum capitis ex vino liberalius poto gravitatem et intentionem, cum capitis et temporum vinctionem ad illos dolores sedandos valere existimarent; posterius vero ornatum etiam ad haec vincula accessisse, a conviviis non alienum, coronis floreïs concinnatis et connexis. Capiti autem coronas imponi solitas ad arcendos (ut diximus) capitis dolores ex immoderato vini potu conflatos, quia in capite sensus omnes inesse videantur, et quia utile sit, in potu caput esse tectum et tempora revincta, quanquam etiam pectus coronare solerent, ut cordis et vitae sedem. Vincula autem capitis paratissima et usitatissima fuisse hederacea, quia hedera et ubivis locorum vulgoque nascatur et aspectum praebeat non iniucundum ob viriditatem innatam, et latitudine frondium ac magnitudine corymborum facillime frontem opacare possit, et contentionem in constringendo ac vinciendo sine periculo ferre queat, et refrigerandi vim habeat sine odoris gravitate. Cum igitur coronae primum ad prohibendum immoderati potus incommodum et valetudinis causa essent excogitatae, deinde etiam voluptatis ratio esset habita: ita connecti coeptae sunt ex rosa, viola, lauro, amaraco, lilio, narcisso, myrto et similibus floribus, de quorum florum singulorum natura et virtute multa ibidem Athenaeus. *Philyra* autem tenuissima et subtilissima est tiliae membrana, qua accuratius et operosius coronae nectebantur. Plinius lib. 16. cap. 14. *Inter corticem et lignum tenueis tunicas multiplici membrana, e quibus vincula tiliae vocantur, tenuissime earum philyrae coronarum lemniscis celebres antiquorumque honore.*

4. SERA] quae in longinquis terrarum oris tardius nascitur.

5. SIMPLICI MYRTO etc.] nihil te adhibere volo ad convivii apparatum praeter myrtum, cuius odor et gratissimus est et minime sumtuosus. Myrtum myrrhinam appellant Graeci, de qua multa Athen. libro illo ultimo. Frons est et Veneri gratissima et ad discutiendum vini vaporem utilissima. De ea diximus nonnulla sup. ad Od. XXV.

5. NIHIL ALLABORES] nihil addas. sed allaborare est *ἐμφατι-*

κάπτερον. Valet enim laboriose aliquid alteri addere. Utitur eod. verbo Od. VIII. lib. epod. [extr.] *Ore allaborandum est tibi.*

6. Sedululus curo] Ordo est, sedulo curo, ne quid addas myrto. Ex myrto autem fiebant etiam coronae, quibus in vino et epulis utebantur, ut Od. VII. lib. 2. [v. 23 sqq.] *Quis udo Deproperare apio coronas Curatve myrto?*

7 sq. Sub arcta vite] sub angusta pergula, ex vite ad umbram comparata.

HORATII
CARMINUM LIBER II.

AD C. ASINIUM POLLIONEM. ODE I.

Commendat scripta illius, quibus bella civilia complectebatur.

1. MOTUM CIVICUM] bellum civile. sed aptius est nomen *motus* et significantius. Pollionem, qui tragoedias seu praetextas potius scribebat de bellis civilibus, monet Horatius, ut hanc scripturam tantisper intermittat, dum restituatur in ordinem atque in suum statum Respub., vel, ut alii malunt, dum historiam de eodem bello civili ordine perscripserit. Erat enim Pollio et tragoediarum et historiarum scriptor. Pollionem autem tragoediarum seu praetextarum fuisse scriptorem declarant illa Horatiana Satyr. 10. lib. 1. [v. 42 sq.] *Pollio regum Facta canit pede ter percusso.* Idem infra hac eadem Oda, [v. 9.] *Paullum severae musa tragoediae Desit theatris* etc. Quod autem quidam alioqui docti existimant, principium huius Od. *Motum ex Metell.* etc. intelligendum esse de scriptione historiae, mihi vehementer errare videntur, et miror, hoc eis umquam in mentem venire potuisse. Nam et verborum structura et orationis series et sententia ipsa perspicue declarant, hoc totum ad tragoediae scriptionem pertinere. Sic enim Horatius: Tu Pollio tractas motum civilem a Metello consule bellique causas etc., periculosae plenum opus aleae etc. Intermitte (inquit Horatius) istam scriptionem, et sine musam tragicam paullisper desiderari a theatris: mox ubi cum aliis senatoribus rempubl. in suum statum restitueris, seu in ordinem redegeris atque ordinaris, grande munus scriptionis tragicae repetes. Haec mihi videtur esse huius loci sententia, quam malevoli quidam homines et invidia obcaecati non viderunt. Servius hunc locum profert ad illum Virg. lib. 6. Aeneid. [v. 772.] *civili tempora quercu.*

1. EX METELLO CONSULE] L. Afranii collega, de quo sic M. Tull. epist. ad Attic. lib. 1. *Metellus tuus est egregius consul. unum reprehendo, quod otium e Gallia non magnopere nuntiari gaudet.*

2. BELLIQUE CAUSAS] belli causae verbo erant (ut ipse Caesar dicebat), quod intercessio sublata, ius tribunitium sublatum, circumscriptus esset Antonius, revera dominandi cupiditas et πλεονεξία.

3. LUDUMQUE FORTUNAE] sic sup. Od. II. lib. 1. bellum ludum Martis appellavit. Iam quis nescit, Fortunam in bello plurimum posse? Ex quo dicunt Latini *belli Fortunam experiri*, seu *tentari* et apud Ennium, *Quorum virtuti belli fortuna pepercit* etc.

3. GRAVEISQUE PRINCIPUM AMIC.] primum L. Crassi, Cn. Pompeii, C. Caesaris, deinde Octaviani, M. Lepidi, M. Antonii.

5. NONDUM EXP. UNCTA] arma sanguine civili, cuius nondum poenas meritas luimus, oblita, arma adhuc cruenta sanguine civili, nequedum aliqua expiatione pura effecta. Videtur spectare ad morem veterum Graecorum, qui si caedem aliquam extra bellum admisissent, tam diu manus habebant cruentas atque impuras, donec ab aliquo rege expiati atque abluti essent. annot. sup. Od. II. lib. 1. [v. 29.] *Cui dabit parteis scelus expiandi Iupiter?*

6. PERICULOSAE PLEN. OP. AL.] propter incertum belli eventum: nam cum sit necesse in scribendis his praetextis, multorum vitia notare, multorumque voluntates offendere, verisimile est, eos, quos scriptis offenderis, si vicerint, graviter laturos. Licet hoc etiam referre ad historiarum scriptionem, ex sententia Servii. Haec enim annotat ille ad illum Virg. versum Palaem. [Ecl. III, 84.] *Pollio enim amat nostram* etc. *Blanditur iam Pollioni patrono, quem tragoediarum et historiarum scriptorem fuisse testatur Horatius. Nam in secundo carminum dicit de historiis, Periculosae plenum opus aleae Tractas* etc. *Idem paullo post de tragoed., Paullum severae musae tragoediae* etc.

7. ET INCEDIS PER IGNEIS] allegoria est, qua obscure significat idem, quod proxime dixerat, periculosum esse, illorum temporum tragoediam scribere, seu tragoediae scribendae ex bellis civilibus argumentum sumere. (Videtur autem ad illud proverbium Graecum alludere, quod commemorat Suidas, ἐν πυρὶ βέβηκας.) [Ex edit. postr.]

8. CINERI DOLOSO] cineri, qui celat et tegit ignes subiectos. Sic infra Od. XXVII. lib. 3. [v. 25 sq.] *Taurum dolosum* appellat, qui deum celat.

9. PAULLUM SEVERAE] sine, ut theatra tantisper tuis tragoediis careant, dum hi motus civiles conquiescunt, perinde ac si diceret, intermitte usque eo scriptionem tragicam, quo ad remp. dissipatam ac disiectam ordinaris, vel intermitte tragoediae scribendae studium, neve tragoedias tuas, quae tali argumento constant, scenae committe hoc tempore, rebus videlicet nondum compositis neque ordinatis.

10. MOX, UBI PUBLICAS R. O.] id est, ubi ea, quae sunt in rep. turbata, dissipata, disiecta, digesseris, disposueris, in suum ordinem restitueris, munus scribendi abs te susceptum repetes: vel ubi historiam belli civilis oratione soluta conscripseris, ut alii volunt.

12. CECROPIO] Attico, seu Atheniensi. Thespis enim, Aeschylus, Sophocles, Euripides, tragoediarum scriptores, Athenienses fuerunt, suasque tragoedias Athenis docuerunt. Fuit autem Cecrops Actaei gener, eius, quem primum in Attica regnasse scribit Pausanias Atticis, [I, 2, 6.] his verbis, Ἀκταῖον λέγουσιν ἐν τῇ Ἀττικῇ βασιλεῦσαι πρῶτον. ἀποθανόντος δὲ Ἀκταίου Κέκρωψ ἐκδέχεται τὴν ἀρχὴν θυγατρὶ συνοικῶν Ἀκταίου.

13. INSIGNE MAEST. PRAES. REIS ET CONSULENTI] id est, qui et causis agendis reisque defendendis et consilio dando sententiaque dicenda, cum in senatu magnis de rebus consultatur, multum vales.

15. CUI LAURUS] significat eum de Dalmatis triumphum egisse. Vicerat autem Salonam Dalmatiae civitatem, ut notat Servius ad illum Virgil. locum Palaem. [Ecl. III, 88.] *quo te quoque gaudet*, ubi hos versus Horatii profert.

17. IAM NUNC MINACI] ostendit Pollionem ita subiicere oculis proeliorum imaginem, ut ii, qui legant, spectare atque iis, quae narrantur, interesse sibi videantur. et est elegans ὑποτύπωσις. In proeliis autem ad exacuendos et excitandos militum animos cornua, litui, tubae adhibebantur, ut ex hoc loco, et Od. I. lib. 1. [v. 23 sq.] colligitur: *et lituo tubae Permistus sonitus.* Erat autem lituus genus buccinae incurvae. Ennius, *Inde loci lituus sonitus effudit acutos.* Festus.

22. NON INDEC. PULV. SORD.] qui pro patriae libertate fortiter pugnantes occubuerunt. vide sup. Od. VI. lib. 1. [v. 14 sq.] *pulvere Troico Nigrum Merionen.*

23. ET CUNCTA TERR.] et omneis terrarum parteis. Similia sunt illa, quae alibi annotabimus, *angusta viarum, extrema finium, amara curarum* etc.

24. PRAETER ATR. AN. CAT.] sup. Od. XII. [v. 35.] *et Catonis Nobile lethum.* Plutarchus in Catone scribit, populum Uticensem statim audita Catonis morte ad eius fores concurrisse, atque una voce conclamantem illum solum servatorem ac beneficum, solum liberum, solum invictum appellasse, his verbis, [c. LXXI.] καὶ μικρὸν ὕστερον ὁ δῆμος τῶν Ἰτυκαίων μιᾷ φωνῇ τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα, καὶ μόνον ἐλεύθερον, καὶ μόνον ἀήττητον καλούντων. Ipse Caesar vero accepto de eiusdem morte nuntio dixisse fertur, Cato, invideo tibi mortem: tu enim mihi tuam salutem invidisti. *Atrocem* igitur *animum* intellige constantem, imperterritum, ἄφοβον: nam assentior iis, qui hoc nomen a verbo Graeco deductum volunt τρέω, quod valet tremere, ut sit *atrox* is, qui non timeat, quamquam scio, *atrocem* interdum aliud significare.

25. IUNO ET DEORUM] Iuno et alii dii, qui Numidis faverant in bello Iugurthino, Numidarum et Afrorum calamitate neceque Iugurthae (fuit enim ille Romae in carcere necatus) offensi, victores ipsos, nempe Romanos eorumque posteros, Iugurthae manibus, tamquam victimas, mactarunt ac parentarunt.

26. INULTA TELLURE] Africa.

26. IMPOTENS] vel ἀκρατὴς τῆς ὀργῆς, ut supra Od. XXXVII. [v. 10.] id est, irata, vel non potens, id est, quae non potuerat odium suum explere.

27. VICTORUM NEPOTES] posteros Romanorum, qui fuerant victoria potiti.

28. INFERIAS] victimas, quae manibus immolantur seu mactantur. De Iugurtha autem lege Sallust.

30. IMPIA] scelerata, patriae perniciosa, in quibus civis civem trucidat.

32. HESPERIAE] Italicae, ut Od. XXXVI. lib. 1. [v. 4.] Dionys. Halicar. ἀρχαιολ. Ῥωμ. [I, c. 35.] Ἕλληνες Ἑσπερίαν καὶ Αὐσονίαν ἐκά-

λουν τὴν Ἰταλίαν· οἱ δ' ἐπιχώριοι Σατορνίαν. i. Graeci Italiam Hesperiam et Ausoniam appellabant, incolae autem Saturniam.

34. Dauniae caedes] Appulorum et Italorum caedes.

37. Sed ne relictis Musa] sic Musam reprimit Od. iii. lib. 3. [v. 70.] *Quo Musa tendis? desine pervicax Referre sermones Deorum.* sic Pindarus in medio carmine se ipsum, ab eo, quod instituerat, aberrantem, aut ad ea, quae ad rem susceptam minus pertinebant, digredientem reprimit et revocat, εἰδ. γ'. νεμ. [v. 26 sq. ed. Boeckh.] Θυμέ, Τίνα πρὸς ἀλλοδαπὰν Ἄκραν ἐμὸν πλόον παραμείβῃ; et Olymp. εἰδ. θ'. [v. 35 sq. eiusd. ed.] cum Herculem tribus Diis, quos eo loco nominat, praestantiorem esse ostendisset, se ipsum reprimens talemque orationem abominans, odiosam atque invisam sapientiam esse dicit, Diis maledicere: Ἀπό μοι λόγον Τοῦτον, στόμα, ῥίψον· Ἐπεὶ τόγε λοιδορῆσαι θεοὺς, ἐχθρὰ σοφία. et paullo post, [v. 40.] Μὴ νῦν λαλάγει τά etc.

37. Procax] Satyr. 6. lib. 2. [v. 66.] *servosque procaceis Pasco libatis dapibus.*

38. Ceae naeniae] Simonidei carminis: fuit enim Simonidis (ut scribit Quinctilianus) virtus mirifica in commiseratione commovenda et in tractandis rerum tristium argumentis. Ideoque Catull. [xxxviii, 8.] *Paullum quidlibet allocutionis Maestius lacrymis Simonideis.* *Ceeae* sine diphthongo in priore syllaba scriptum est in omnib. lib. veter. Theocr. εἰδ. ιϛ'. [v. 44.] Εἰ μὴ δεινὸς ἀοιδὸς ὁ Κήιος αἰόλα φωνέων etc. Aptissimo autem vocabulo usus est *naenia*, quod est carmen funebre et lugubre, ut Ode ultima huius libri, [v. 21.] *Absint inani funere naeniae.* quamvis pro quovis carmine ab eodem usurpetur, ut Od. xxviii. lib. 3. [v. 16.] *Dicetur merita nox quoque naenia.* et epist. 1. lib. 1. [v. 62 sq.] *an puerorum Naenia, quae regnum recte facientibus offert.*

38. retractes] iterum tractes. sic Virg. lib. 7. Aen. [v. 694.] *Agmina in arma vocat subito ferrumque retractat.*

39. Dionaeo sub antro] Dionen Veneris matrem esse, etiam Homerus testatur ἰλ. ε'. [v. 370 sqq.], quo in loco ait Venerem a Diomede vulneratam atque in caelum reversam statim in sinum et complexum matris Dionae concidisse: Ἡ δ' ἐν γούνασι πίπτε Διώνης δῖ' Ἀφροδίτη, Μητρὸς ἑῆς· ἡ δ' ἀγκὰς ἐλάζετο θυγατέρα ἥν. et Eurip. Hel. [v. 1098.] Κούρη Διώνης Κύπρι, μή μ' ἐξεργάσῃ. Theocr. autem εἰδ. ιε'. [v. 106.] Venerem Dionaeam appellat, Κύπρι Διωναία, et Virgil. in Moeride [Ecl. ix, 47.] Augustum Caesarem tanquam ab Iulo et Venere prognatum Dionaeum vocat: *Ecce Dionaei processit Caesaris astrum.* Hoc igitur loco *antrum Dionaeum* Venereum intelligemus, in quo sint canendae res leves et amatoriae et Venereae.

40. Quaere modos] versus, cantus, ut Od. iii. lib. 3. [extr.] *Magna modis tenuare parvis.* et huius lib. Od. xii. [v. 3.] *nec Siculum mare Poeno purpureum sanguine mollibus Aptari citharae modis.* et ix. lib. 3. [v. 10.] *Dulceis docta modos.* et de Arte poët. [v. 211.] *Accessit numerisque modisque licentia maior.*

AD C. SALLUSTIUM CRISPUM. ODE II.

Primum Proculeium laudat ob liberalitatem in fratres. Deinde ostendit, eum, qui suas cupiditates reprimere pecuniamque contemnere possit, solum regem, solum beatum esse.

1. Nullus argento color est etc.] Horum verborum haec sententia est, Nihil habet nitoris argentum, nihil splendoris, nihil pulchritudinis, nisi usu modico ac moderato, id est, neque nimium profuso, neque nimium parco splendorem et nitorem acquirat.

2. Abditae terris inimice lamnae] o Crispe Sallusti, inimice laminis, id est, crustis tenuibus aureis seu argenteis in terram defossis, qui odisti nimiam pecuniae custodiam, liberalitatem autem et munificentiam diligis. *Lamnae* positum pro laminae, ut epist. ad Vall. [I, 15, 36.] *ventres lamna candente nepotum Diceret urendos.* Falluntur autem, qui pertinaciter contendunt, hic esse legendum *Abdito.* Nam plane hic est ordo verborum, *O Crispe Sallusti, inimice lamnae*, seu laminae, *terris abditae*, id est, in terras defossae, *Nullus est color argento* etc. Quod si ita locutus esset Horatius, ut quidam eum locutum esse volunt, *Nullus est color argento abdito terris, nisi splendeat usu temperato*, nonne esset ineptissime locutus? Quid enim ineptius atque absurdius, quam ita loqui, *Nullus est nitor argento in terras abdito et ita deformi et rubiginoso, nisi niteat?* etc. Est enim simile ac si quis ita dicat, *Nulla est mulieris deformis gratia aut venustas, nisi formosa sit.*

5. Extento] longo, producto, translatum: proprie dixit epist. ad August. [II, 1, 210 sq.] *Ille per extentum funem mihi posse videtur Ire poëta.* et Od. XV. huius lib. [v. 2 sq.] *undique latius Extenta visentur Lucrino Stagna lacu.*

7. Illum aget penna met. solvi] omnino sic est legendum, et ita reperi scriptum in omnibus codicib. manu scriptis; denique hanc lectionem agnoscit Porphyr. Corruperunt autem hunc locum arrogantes quidam et indocti homines, qui, cum facile animadverterent, hoc sentire Horatium, Proculeii nomen propter eius eximiam in fratres suos liberalitatem immortale futurum, existimarentque, si *metuente* legeretur, plane aliam et contrariam huius loci sententiam futuram, quasi *penna metuens solvi* sit ea, quam dies aut vis aliqua sit solutura, negationem *haud* addiderunt. Sed quamvis nemo mediocriter doctus dubitet, quin haec sit vera et germana scriptura, constitui tamen, ut adolescentibus consulam, eius rationem explicare. *Penna* igitur *metuens solvi* ea est, cuius nulla umquam dissolutio est futura. Atque ita loquitur Virg. Georg. 1. [v. 246.] *Arctos Oceani metuenteis aequore tingi.* quibus verbis nihil aliud significat Virgilius, quam Arctos numquam occidere, et *metuenteis* valet φυλαττομένας, id est, caventeis. Est enim versus ille ex Arato [v. 48.] ad verbum fere expressus, Ἄρκτοι κυανέου πεφυλαγμέναι Ὠκεανοῖο. quod idem est apud Homer. Ἰλ. σ΄. [v. 489.] de ursa maiore, Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο. Sed cuius testimonium gravius nobis esse debet, quam ipsius Horatii, qui frequentissimus est in huiusmodi loquendi

generibus? sic loquitur Satyr. quinta libro secundo, [v. 67 sq.] *forti nubet procera Corano Filia Nasicae metuentis reddere soldum.* nam *metuentis* hoc loco nihil aliud esse puto, quam nolentis. et lib. 3. Od. xi. [v. 10 sq.] *metuitque tangi Nuptiarum expers,* id est, non vult tangi. et Od. v. lib. 4. [v. 20.] *Culpari metuit fides*, id est, nemo est, qui violare fidem velit. et Od. xxiv. lib. 3. [v. 22 sq.] *et metuens alterius viri Certo foedere castitas*, id est, castitas ab altero viro abhorrens. et epist. 1. lib. 2. [v. 167.] *Sed turpem putat in scriptis metuitque lituram.* et epist. ad Quinctium. lib. 1. [16, 60.] *Labra movet metuens audiri*, id est, nolens audiri. et ad Loll. 2. eod. lib. [18, init.] *Si bene te novi, metues liberrime Lolli Scurrantis speciem praebere professus amicum.* sic et Persius Satyr. 1. [v. 45 sqq.] *Non ego cum scribo, si forte quid aptius exit, Quando haec rara avis est, si quid tamen aptius exit, Laudari metuam.* Translationem autem ductam esse ex eo puto, quod, qui metuunt quippiam, id ipsum fugiunt et vitant quam maxime possunt. Itaque Virgil. haec verba Arati *πεφυλαγμέναι Ὠκεανοῖο* ita vertit, *Oceani metuentes aequore tingi*, cum verbum Graecum *φυλάττεσθαι* idem quod cavere et vitare significet. Sic igitur hic locus est legendus; neque exsistat posthac quisquam usque adeo audax atque impudens, ut, quae apud bonos scriptores non intelligit, audeat corrumpere. Haec ego cum M. Mureto Venetiis demonstrassem, quin ita esset, ut sentio, ne dubitandum quidem esse dixit: sed cum in iis exemplis, quae sunt ab eo (ut dicebat) aliquot locis emendata, hoc mendum haerere vidisset, huius errati culpam in operas typographi contulit, et paucis post mensibus, cum libros variarum lectionum ederet, magnam partem eorum, quae ad hunc locum in meis commentariis legerat, in sept. caput primi libri me connivente et permittente retulit.

9. Latius regn. avid. etc.] sententia generalis est: hoc enim significat, latiores unumquemque regni fineis habiturum, si suas cupiditates reprimat ac refrenet, quam si disiunctissimas terrarum parteis possessionibus continuet et coniungat.

10. Spiritum] φρόνημα.

13. Crescit indulgens] significat, avarum non sanari pecuniae accessione, quemadmodum neque hydropicus convalescit aquae potu. sic Bion apud Teletem lib. de comparatione divitiar. et paup., *Καὶ εἴ τις βούλεται ἢ αὐτὸς ἐνδείας καὶ σπάνεως ἀπολυθῆναι ἢ ἄλλον παραλῦσαι, μὴ χρήματα αὐτῷ ζητείτω. ὅμοιον γάρ, φησὶν ὁ Βίων, ὡς, εἴ τις τὸν ὑδρωπικὸν βουλόμενος παῦσαι τοῦ δίψους, τὸν μὲν ὕδρωπα μὴ θεραπεύοι· κρήνας δὲ καὶ ποταμοὺς αὐτῷ παρασκευάζοι· ἐκεῖνός τε γὰρ ἂν πρότερον πίνων διαῤῥαγείη ἢ παύσαιτο δίψους· οὗτός τε οὐκ ἄν ποτε ἱκανωθείη, ὅταν ᾖ ἄπληστος.* id est, et si quis vult aut ipse indigentia et inopia liberari, aut alium liberare, ne pecunias sibi aut illi quaerat. Simile enim fuerit, inquit Bion, ut, si quis hydropicum siti liberare volens, hydropa quidem non curet, fonteis autem et fluvios ei apparet atque apponat: nam et ille prius bibendo rumpatur, quam morbo levetur, et hic numquam satis habuerit, cum sit insatiabilis.

13. Dirus hydrops] hydrops morbus est notissimus et gene-

ris faeminei est apud Graecos, ἡ ὕδρωψ. Hydropicum nominant, qui eo morbo laborat. vide Corn. Celsum lib. 3. Videtur tamen hoc loco poni morbus pro aegro. Quidam libri veteres habent *durus*, quos non sequor.

15. FUGERIT VENIS] fugerit e venis.

15. ET AQUOSUS ALBO CORP. LANG.] albo corpore, id est, pigro, languido et inerti, ἀργῷ. sic Satyr. 2. lib. 2. [v. 21 sq.] *pinguem vitiis albumque nec ostrea Nec scarus aut poterit peregrina iuvare lagois.* et Pers. *Turgidus hic epulis atque albo ventre lavatur.* Iam per haec duo *aquosum languorem*, morbum significavit ὕδρωπα.

17. PHRAATEN] fuit hic *Phraates* rex Parthorum. Iul. Flor. epit. 100. Cornel. Tacitus lib. 2. Strabo lib. 6. Hor. de eod. epist. ad Iccium lib. 1. [12, 27.] *ius imperiumque Phraates Caesaris accepit genibus minor.* fuit et Phraortes (adversus quem pugnavit M. Antonius) rex Parthorum, Medorum, Persarum, de quo Plutarch. in Antonio. Iccirco quidam hoc loco legi volunt *Phraortem*, a quibus dissentio: nihil enim vetat, quo minus Phraates idem et Parthorum et Persarum regnum obtinuerit, ut Od. v. lib. 3. Praeterea Priscian. lib. 18. hunc locum testem producens vulgatam scripturam agnoscit.

17. REDDITUM CYRI SOLIO] in Cyri sedem et locum, id est, in regnum imperiumque Persarum restitutum. Est autem haec huius loci sententia, quam quidam indignis modis depravant. Virtus igitur (inquit Horat.), a plebe dissidens, Phraatem regem in numero beatorum non habet, populumque et multitudinem imperitam, quae solet reges et dynastas in beatis numerare, immo vero eos solos beatos praedicare, dedocet his vocibus uti, falsis praesertim, dum ipsa eum solum vere beatum ac vere regem iudicat, qui pecuniam contemnit, qui auri splendore non capitur neque commovetur. Hunc Phraatem commemorat epist. 12. lib. 1. [l. l.] *ius imperiumque Phraates Caesaris accepit genibus minor.* Est autem hic versus, *Dissidens plebi numero beatorum*, hypermeter, et syllaba eius ultima pertinet ad versum sequentem. Cuius generis exempla alibi colligemus. Iam hoc *dissidens plebi*, pro illo *dissidens a plebe*, Horatianum est, ut sup. lib. 1. Od. XXVII. [v. 5.] *Vino et lucernis Medus acinaces Immane quantum discrepat*, pro discrepat a vino et lucernis. et epist. 2. lib. 2. in extr. [v. 194 sq.] *et tamen idem Scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti Discrepet.* et Satyr. 6. lib. 1. [v. 92.] *longe mea discrepat istis Et vox et ratio.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 108.] *quid discrepat istis, Qui nummos aurumque recondit nescius uti Compositis?* et de Arte poët. [v. 152.] *Primo ne medium, medio ne discrepet imum.* ibid. [v. 219 sq.] *et divina futuri Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.* Sic apud eundem *distare* et *differre* cum casu dandi coniunguntur. Od. IX. lib. 4. [v. 29.] *Paullum sepultae distat inertiae Celata virtus.* et epist. ad Maecen. 2. lib. 1. [v. 28.] *quid distent aera lupinis.* et epist ad Loll. 2. eod. lib. [18, 4.] *infido scurrae distabit amicus.* de Arte poët. [v. 236.] *Nec sic enitar tragico differre colori* etc. et Satyr. 4. lib. 1. [v. 48.] *nisi quod pede certo Differt sermoni sermo merus.*

V. 18. *beato* - *Bum.*

22. Propriamque laurum] id est, perpetuam et quae amitti aut eripi non possit, ut Satyr. 6. lib. 2. [v. 5.] *nihil amplius oro, Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis.*

23. Quisquis ingen. oc. irr etc.] Nemo mihi videtur hunc locum recte explicare. Nam alii *oculo irretorto* interpretantur *sine cupiditate et sine invidia*, alii *non reflexo a continentia ad cupiditatem*, alii *non invidente*, alii aliter, quae omnia mihi sunt tenebrae. Ego vero huic pulcherrimae sententiae ab illis obscuratae potius, quam declaratae, lucem ex aliis scriptoribus afferre volo. Pindarus igitur πυθ. εἰδ. γ΄. [v. 96 sq.] de Aesculapio loquens, non dissimili dicendi figura ait, eum auri aspectu ac splendore captum Hippolytum mortuum ab inferis revocasse, his, Ἀλλὰ κέρδει καὶ σοφία δέδεται. Ἔτραπεν κἀκεῖνον ἀγάνορι μισθῷ χρυσὸς ἐν χερσὶ φανείς. id est, sed illius oculos reflexit ac retorsit aurum splendens in alterius manibus conspectum, victa est oculorum eius acies auri splendore. Itaque ex his Pindari verbis sic hunc Horatii locum explico: Virtus Phraatem e numero beatorum eximit, uni regnum deferens, qui ingenteis auri acervos ita spectat, ut oculos suos nullam in aliam partem reflectat aut retorqueat, qui aurum rectis oculis intueri potest, cuius ea est oculorum animi acies, ut auri splendore non offendatur neque praestinguatur, id est, qui ita aspicit, ut non concupiscat aut corrumpatur. Est autem metaphora ducta ab iis, qui oculorum vitio lucem aspicere non possunt, sed oculos ab ea demovere atque in aliam partem reflectere coguntur. Unde natae sunt hae et apud Graecos et apud Latinos loquendi figurae, ὀρθοῖς ὄμμασι προσβλέπειν, ἀσκαρδαμύκτοις, ἀτρέπτοις, id est, rectis, fixis, immotis, non reflexis oculis intueri, id est, sine dubitatione et sine metu aspicere. Theocrit. εἰδ. ε΄. [v. 35 sq.] μέγα δ' ἄχθομαι, εἰ τύ με τολμᾷς Ὄμμασι τοῖς ὀρθοῖσι ποτιβλέπεν. id est, moleste autem fero, si tu me audes rectis oculis intueri, si aspectus mei splendor et dignitas meaque praestantia non te deterret, quo minus adversum aspicere audeas. Suet. in Augusto, [c. 16.] *unde praebitam Antonio materiam putem exprobranti, ne rectis quidem oculis eum aspicere potuisse instructam aciem.* Aristoph. ἱππ., βλέψον εἰς ἐμ ἀσκαρδάμυκτος. Oppian. lib. 1. κυνηγετ. [208.] Ἢ πῶς ἂν δέδορκ' ἀσκαρδαμύκτοισιν ὀπωπαῖς Αἰζηοῖσι λόχον πεπυκασμένον ὁπλίτῃσι. Καὶ χαλκὸν σελαγεῦντα, καὶ ἀστράπτοντα σίδηρον. (Dicunt et αὐτοφθαλμεῖν Graeci et ἀνεῴγοσιν ὀφθαλμοῖς ἀντιβλέπειν.) [Ex edit post.] Huc pertinet Plutarchi locus in Cicerone, [p. 334. ed. Wyttenb. c. 5.] quo loco eum cum Demosthene comparat ostenditque, illum adversus munera et corruptelas integrum, sanctum, castum atque undique septum fuisse, hunc contra ad corrumpendum tenerum ac facilem. Sic autem loquitur Plutarch. πρὸς τὰς δωρεὰς βασιλέων ἀντιβλέψαι Δημοσθένης οὐκ ἂν ἐτόλμησε. id est, non ausus esset Demosthenes regum munera adversis et irretortis oculis intueri: erat illi ita tenera et imbecilla oculorum acies, ut auri splendore praestingueretur. Quemadmodum igitur ait Plutarchus, Demosthenem non fuisse ausurum regum munera irretortis oculis intueri, quibus verbis significat, illum fuisse δωροδόκον, id est, ad capienda munera facilem, promtum ac proclivem: sic hoc loco Horat. dicit, eum vere regnare verosque triumphos agere,

qui magnam vim auri et argenti spectare possit oculis irretortis, id est, qui pecuniae magnitudine de consilio suscepto ac proposito non deducatur, qui pecuniam contemnat, qui habeat animum a pecunia incorruptum, integrum, invictum. Est enim (ut dixi) translatio ab oculorum sanitate et integritate ad animi magnitudinem et castitatem. Utitur eadem similitudine M. Tull. in epist. quadam [ep. 18.] ad Brutum, cuius initium est, *Cum saepe te litteris* etc. significans, periculum esse, ne animus Octaviani vincatur a specie honoris falsa, his verbis, *Videtur enim in eo esse indoles, sed flexibilis aetas, multique ad depravandum parati, qui splendore falsi honoris obiecto aciem boni ingenii praestingui posse confidunt.* Quamobrem autem oculi splendore offendantur, elegantem reddit rationem Lucretius lib. 4. [v. 325 sqq.] *Splendida porro oculi fugitant vitantque tueri. Sol etiam caecat, contra si tendere pergas, Propterea, quia vis magna est ipsius, et alte Aëra per purum graviter simulacra feruntur, Et feriunt oculos turbantia compositura. Praeterea splendor quicumque est acer, adurit Saepe oculos, ideo quod semina possidet ignis Multa, dolorem oculis quae gignunt insinuando.* Quod autem Turnebus ita hunc locum explicat, *Quisquis ingenteis oculo irr. Sp. ac.* id est, quisquis non est avarus, nec aspectu pecuniae movetur: plane idem atque ego sentit nihilque a me in eo discrepat; sed cum addit, *nam qui pecuniae est avidus et studiosus, ad eius acervos subinde retorquet oculos ac paene strabus efficitur, nec sic ab ea avelli potest, quin oculos saepenumero reflectat, ut eam aspiciat:* cum, inquam, haec addit, a mea sententia longissime discedit et in communem aliorum multorum errorem revolvitur. Ita enim dicunt, eum, qui aliquid invitus relinquit aut aliquid vehementer concupiscit, identidem ad illud oculos retorquere. Esto. Sed quid hoc ad huius loci explicationem pertinet? Nihilo plus, quam exempla, quae colligunt: nihil enim in eis est, quod ad hunc locum accommodari possit. Alii enim Orphei exemplum afferunt, cui cum hac lege esset uxor reddita, ut sequeretur illa a tergo, praeiret ipse, neque oculos ad eam retorqueret, id est, neque eam respiceret, *ille Restitit, Euridicemque suam iam luce sub ipsa Immemor, heu, victusque animi respexit: ibi omnis Effusus labor, atque immitis rupta tyranni Foedera, terque fragor stagnis auditus Averni* etc. Alii Catilinae exemplum proferunt, qui, cum ex urbe eiectus esset, oculos saepe ad eam urbem, quam invitus reliquerat, reflectebat ac retorquebat, eamque ex suis faucibus ereptam esse lugebat. Addunt et Ovidii versum nescio quo ex libro, [Met. III, 68.] *Ille dolore ferox caput in sua terga retorsit.* Sed haec exempla nihil habent, quod huic loco conveniat. Nam neque Orpheus uxorem suam Eurydicen spectabat ante quam ad eam oculos retorsit, sed cum antecederet, oculosque ad ea, quae ante pedes erant, versos haberet, immemor conditionis et legis, sub qua fuerat sibi uxor reddita, in uxorem pone sequentem caput et oculos retorsit. Sic Catilina cum urbem invitus reliquisset viaque Aurelia in castra Manliana proficisceretur, quae Fesulis erant, oculos in Etruriam versos habebat, urbem a tergo relinquebat: in quam, propterea quod eam, ut cupierat, non incenderat, saepe oculos retorquebat. Idem de illo Ovidiano *caput in sua terga retorquente* dici potest.

At hic, quem Horatius noster vult vere regem esse vereque triumphare, spectat auri acervos oculo irretorto, id est, ita spectat acervos, ut oculos alio non retorqueat, sed eos in acervis defixos habeat: isti autem ita dicunt, aut certe ita debent dicere, si volunt exempla, quae afferunt, ad haec accommodare, non retorquere oculum ad acervos. At quomodo quis potest oculum retorquere ad id, quod spectat? hoc enim natura et ratio postulant, ut, qui retorquet oculos, alio retorqueat, quam quo os versum habet et quo intuetur et spectat, ut Orpheus et Catilina alio retorquent oculos, quam quo oculos adversos habent: eo autem oculos adversos habent, quo versus iter faciunt, Orpheus in eorum, qui vivunt, sedem et lucem versus, Catilina in Etruriam. Non enim Orpheus ab inferis ad superos et ad hominum sedem uxore pone sequente rediens oculos ad Orcum et inferos versos habet: nam instar nepae retrogrederetur; neque Catilina ex urbe in Etruriam proficiscens urbem aspicit: sed et ille, aspiciens quae ante oculos et ante pedes sunt, iussorum Proserpinae immemor, in uxorem retorquet oculos, et Catilina via Aurelia iter faciens et in Etruriam aspectum et faciem directam habens, dolore affectus ob id quod consilium urbis incendendae ad exitum non perduxit, subinde ad urbem reflectit oculos. At hic noster beatus, qui ab Horatio describitur quique ingenteis auri acervos spectans oculo irretorto inducitur, si oculum retorqueret, nonne ab acervis in aliam partem retorqueret? Cum igitur acervos oculo irreflexo atque irretorto spectat, rectos ac defixos in acervis oculos habere intelligitur, et ita sanos et acreis et integros et incolumeis, qualis est Aquilarum acies, quae fulgore solis non laeditur neque obtunditur; non teneros et imbecillos, quales sunt lipporum oculi, qui quovis splendore offenduntur, ita ut lucem ferre non possint, sed a re splendida et lucida vel in aliam partem reflectendi vel claudendi sint: quod nisi faciant, totam oculorum aciem corrumpunt et vel strabones vel caeci fiunt. Atque hoc modo convenit ad hanc sententiam illud Varronis, quod profert Turnebus, sed ille aliter intelligit, *Multi enim, qui limina intrarunt integris oculis, strabones facti sunt. Habet enim quiddam ἑλκυστικὸν,* (id est, ad trahendum valens,) *provincialis formosula uxor.* Significat enim Varro, multos esse magistratus, qui, si quam in provincia mulierem forma praestantem aspexerint, statim libidine incensi ea potiri velint, quia non habent oculos sanos, continenteis et rectos, sed imbecillos, pravos et perversos. Eos enim mulieris formosae aspectus corrumpit ac depravat, quemadmodum nimius fulgor oculorum nostrorum aciem praestinguit, hebetat et corrumpit. Est enim allegoria quaedam, ut dixi, et translatio ab oculis corporis ad oculos animi. Potest tamen etiam hoc dici, translationem esse ab iis, qui iter facientes atque ambulantes retorquent oculos ad dexteram aut laevam, ita ut strabi fieri videantur. Cuiusmodi illud quoque est ex Lucilio, *Nulli me invidere, non strabonem fieri saepius deliciis me istorum.* Nimis fortasse longus fui, sed refellenda fuit quorumdam hominum pertinacia, qui eo ingenio sunt, ut quidvis, quamtumvis ineptum, effutire, quam alterius inventa approbare malint. Huc pertinent Laberii versus, quos profert Gellius lib. 10. cap. 17. *Democritus Abderites, physicus philo-*

sophus, Clypeum constituit contra exortum Hyperionis, Oculos effodere ut posset splendore aereo Radiis solis aciem effodit luminis, Malis bene esse ne videret civibus: Sic ego splendore fulgentis pecuniae Volo elucificare exitum aetatis meae, Ne in re bona videam esse nequam filium. Hos autem versus sic in suum modum numerumque restitui.

AD DELLIUM. ODE III.

Neque demittendum adversis neque efferendum secundis rebus animum, sed hilariter vivendum, cum aequa sit omnibus moriendi conditio.

1. Aequam memento] aequam, id est, aequabilem, non contractam, aut demissam, aut fractam rebus adversis atque asperis: memento aequo animo ferre res adversas. Sic Plaut. Aulul. [II, 2, 10.] *Pol, si est animus aequus tibi, satis habes, qui bene vitam colas.* Idem in Rud. [II, 3, 71.] *ergo animus aequus optimum est aerumnae condimentum.* Terent. Adelph. [V, 3, 51.] *ne nimium modo Bonae tuae istae nos rationes Mitio et tuus iste animus aequus subvertat.* Lucret. lib. 5. [1170 sq.] *Divitiae grandes homini sunt vivere parce Aequo animo. animus aequus* his locis valet tranquillus, sedatus, non commotus, non perturbatus. Sic Horat. epist. ad Loll. lib. 1. [18 fin.] *Det vitam, det opes: aequum mi animum ipse parabo.* Idem Satyr. 5. lib. 1. [v. 8 sq.] *coenanteis haud animo aequo Exspectans comites.* Idem epist. ad Bullat. [11, fin.] *Est Ulubris, animus si te non deficit aequus.* Idem Satyr. 8. lib. 2. [v. 233.] *Accipe, quid contra iuvenis responderit aequus.* Interdum non iratus neque offensus. Cic. pro Rosc. Amer. [50, 145.] *Concedo, et quod animus aequus est, et quia necesse est.* Idem in orat. perfect. [10, 34.] *Consequeris tamen, ut eos ipsos, quos contra statuas, aequos placatosque dimittas.* Hor. Od. XVIII. lib. 3. [v. 4.] *abeasque parvis Aequus alumnis.* et Od. XXIX. eius. lib. [v. 33.] *quod adest, memento Componere aequus.* et carmine saeculari ad Deos, [v. 68.] *Si palatinas videt aequus arceis.* Idem epist. ad Scaevam lib. 1. [17, 24.] *Tentantem maiora, fere praesentibus aequum.* et Od. XII. lib. 1. [v. 57.] *Te minor latum reget aequus orbem.* et *aequitas animi* est tranquillitas quaedam et placabilitas. M. Tull. in Agrar. *Quantum tibi agri vendet socer tuus? Si ego eius aequitatem animi novi, vendet non invitus.* Idem ad Attic. lib. 4. ult. epist. [17.] *perspice aequitatem animi mei et ludum et contemtionem Seleucianae provinciae.*

1. Rebus in arduis] in rebus asperis et adversis, ἐν τοῖς δεινοῖς, ἐν τοῖς φοβεροῖς.

2. Non secus in bonis] in secundis. In libro Donati et Faërni scriptum est *non secus ac bonis*: sed in libro Faërni inest litura.

5. Seu maestus omni etc.] haec cohaerent cum superioribus illis *moriture Delli* hoc modo, Delli, qui omnino moriturus es, sive te per omnem aetatem moerori et agritudini dedideris, sive hilariter et iucunde vixeris.

6. In remoto gramine] in loco aliquo viridi et herboso, ab arbitris remoto ac libero, in quo otiosus recubes animumque relaxes.

6. 7. TE BEARIS] te hilariter et beatorum in morem curaris, te vino praestantissimo invitaris, tibi bene feceris, ut loquitur Plautus. Utitur eodem verbo Od. VIII. lib. 4. [v. 29.] *Caelo Musa beat.* et epist. ad Loll. 2. lib. 1. [18, 75.] *Munere te parvo beet.* et epist. 2. lib. 2. [v. 121.] *Latiumque beabit divite lingua*

8. INTERIORE NOTA FALERNI] vino optimo et vetustissimo et propter eximiam bonitatem in intima caellae vinariae parte recondito et notam insignem, quae aetatem significet, nempe consulum nominibus inscriptis, prae se ferente: vel *interriorem notam* dixit pro meliore. Solebant autem veteres illi (qui mos etiam ad nostra tempora permansit) vini cados, testas, amphoras in caellis condere notatas, id est, insignibus quibusdam litteris aut aliis notis, sed maxime consulum nominibus distinctas, ad tempus ac praestantiam vini significandam. Quo ex more natum illud est loquendi genus *de meliore nota.* Curius ad Cic. lib. 7. [29.] *Quare, Cicero mi, persevera constanter nos conservare, et Sulpicii successori nos de meliore nota commenda* etc. Catull. ad Manlium, [LXVIII, 27 sq.] *Quare quod scribis Veronae turpe Catullo Esse, quod hic quisquam de meliore nota, Frigida defesso tepefecit membra cubili* etc. Horat. autem proprie Satyr. 10. lib. 1. [v. 24.] *ut Chio nota si commista Falerni est.* M. Tull. in Bruto de Thucydide, [83, 287.] *Orationes autem, quas interposuit, (multae enim sunt) eas ego laudare soleo, imitari neque possim, si velim, nec velim fortasse, si possim. Ut, si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis consulibus natum velit, nec rursus ita vetere, ut Opimium aut Anicium consulem quaerat. Atqui eae notae sunt optimae, credo: sed nimia vetustas nec habet eam, quam quaerimus, suavitatem, nec est iam sane tolerabilis.*

9. QUA PINUS INGENS etc.] nunc locum describit, ubi Dellius iucunde et beate vivere possit, umbrosum videlicet, amoenum, fonti perenni vicinum. Sic Lucret. lib. 2. [v. 29.] *Tum tamen inter se prostrati in gramine molli Propter aquae rivum sub ramis arboris altae, Non magnis opibus iucunde corpora habebant.* In nonnullis lib. antiquis scriptum est *Qua pinus*, quam scripturam secutus sum. Sic enim loquuntur boni scriptores. Tibull. lib. 2. [5, 95.] *Tunc operata Deo pubes discumbet in herba Arboris antiquae, qua levis umbra cadet.*

9. PINUS INGENS] Od. X. huius lib. [v. 9.] *Saepius ventis agitatur ingens Pinus.*

10. AMANT] φιλοῦσιν, id est, solent, more Graeco. ut Od. XVI. lib. 3. [v. 15 sqq.] *Aurum per medios ire satellites Et perrumpere amat saxa, potentius Ictu fulmineo.* et Od. VIII. epod. [v. 15.] *Quid, quod libelli Stoici inter Sericos iacere pulvillos amant.* Sic loquitur Plato πολιτ. ς'. οἷα δὴ ἐν πολέμῳ φιλεῖ, id est, qualia in bello amant. Idem η'. καὶ τῷ ὄντι τὸ ἀγάν τι ποιεῖν μεγάλην φιλεῖ εἰς τοὐναντίον μεταβολὴν ἀνταποδιδόναι. id est, et revera supra modum aliquid facere, magnam amat in contrarium mutationem reponere. Sic item alii, ut Dionys. Halicar. ἀρχ. Ῥωμ. θ'. οἷα δὲ φιλεῖ πάσχειν στρατιὰ νεοσύλλεκτος etc. id est, qualia accidere amant exercitui recens collecto.

V. 9. *qua.*

11. QUA OBLIQUO] Codices quidem veteres Iannoct. Faër. Torn. et vulgati habent *Quo obliquo*, sed secutus sum rationem ac veritatem, praesertim aliorum librorum auctoritate confirmatam.

12. LYMPHA FUGAX] mirus, ac paene dicam, divinus Horatius est in epithetis inveniendis. *Lympha fugax* a cursu; alibi *Lymphae loquaces* a strepitu et murmure, ut Od. XIII. lib. 3. [v. 15 sq.]

12. TREPIDARE] aptissimum verbum ad significandum aquae trepidae trepideque fluentis cursum. Est enim *trepidare* positum pro trepide fluere. Iam vero hoc totum *laborat trepidare* idem valet, quod laboriose fluit, laborat in fluendo propter lapillos subiectos, et translatio est a rebus animatis. *Trepidandi* verbo autem sic usus est epist. ad Fuscum Arist. lib. 1. [10, 21.] *Quam, quae per pronum trepidat cum murmure rivum.*

13. HUC VINA ET UNG. etc.] praeter vina adhibebant veteres in conviviis ad luxum et delicias rosas et unguenta. sic Od. XXIX. lib. 3. [v. 1 sqq.] *Thyrrena regum progenies, tibi Non ante verso lene merum cado Cum flore Maecenas rosarum et Pressa tuis balanus capillis Iumdudum apud me est.* Sic Anacreon, Ἐμοὶ μέλει, μύροισι Καταβρέχειν ὑπήνην, Ἐμοὶ μέλει, ῥόδοισι Καταστέφειν κάρηνα. id est, Mihi curae est, unguentis madefacere caesariem, Mihi curae est, rosis coronare verticem. In hunc igitur locum, quem modo descripsi, iube vina et ceteras delicias ferri.

13. ET NIMIUM BREVEIS etc.] qui cito deflorescunt.

15. DUM RES ET AET. ET SOR.] sic supra Od. IX. lib. 1. [v. 17 sq.] *Donec virenti canities abest Morosa* etc. res, οὐσία, τὰ ὑπάρχοντα, bona, facultates, ut saepe alibi apud eundem.

15. SORORUM TRIUM] Parcarum, quas Noctis filias facit Hesiod. in Theog. [v. 217 sqq.] earum autem nomina sunt e re ficta, *Κλωθὼ παρὰ τὸ συγκλώθειν τὰ ἀνθρώπινα*, quia res humanas connectat; *ἡ δὲ Λάχεσις παρὰ τὸ λαγχάνειν*, cuius opera suam quisque fortunam sortiatur; tertia *Ἄτροπος παρὰ τὸ ἀμετάτρεπτον τῆς μοιριδίου ἀνάγκης*, id est, propterea quod necessitas illa fatalis nullo modo flecti aut immutari possit, ut supra diximus.

18. FLAVUS TIBERIS] sic Od. II. lib. 1. [v. 13.] *Vidimus flavum Tiberim.*

18. LAVIT] semper fere hoc verbo in tertia inflexione utitur, numquam in prima. Od. IV. lib. 3. [61.] *Qui rore puro Castaliae lavit Crineis solutos.* et Od. XII. eiusd. [v. 2.] *Neque dulci mala vino lavere.* et Od. VI. lib. 4. [v. 26.] *Phoebe, qui Xantho lavis igne crineis.* et Satyr. 5. lib. 1. [v. 24.] *Ora manusque tua lavimus Feronia lympha.* Sic et Cat. in Egnatium, [XXXIX, 14.] *Aut quilibet, qui puriter lavit denteis.* Virgil. Georg. 3. [v. 359.] *nec cum praecipitem Oceani rubro lavit aequore currum.* et Aeneid. 3. [v. 663.] *Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem.* Accius Medea, *Lavere falsis* (al. *salsis*) *vultum lacrymis.*

19. ET EXSTRUCTIS IN ALT. DIV. etc.] et divitiis coacervatis atque exaggeratis. Sic loquitur Lucret. lib. 6. [v. 184 sq.] *Scili-*

V. 11. *qua.* V. 17. *domo.*

cet hoc densis fit nubibus et simul alte Exstructis. insignis autem dementiae esse, incerti fortasse aut certe ignoti heredis causa assidue sollicitum et anxium vivere, neque bonis vel quaesitis vel a patre aut aliquo propinquo acceptis uti, animum inducere, multis locis ostendit Horat., eumque animi morbum gravissime insectatur epistol. ad Torquat. [5, 13.] *Parcus ob heredis curam nimiumque severus Assidet insano.* epist. ultima lib. 2. [v. 190 sq.] *Utar et ex modico, quantum res poscet, acervo Tollam, nec metuam, quid de me iudicet heres.* et Od. VII. lib. 4. [v. 19 sq.] *Cuncta manus avidas fugient heredis, amico Quae dederis animo.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 151.] *Ni tua custodis, avidus iam hoc auferet heres.*

21. Divesne prisco natus ab etc.] quia *Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas Regumque turreis,* Od. IV. lib. 1. [v. 13 sq.] *neque ulla Aut magno aut parvo lethi fuga,* Satyr. 6. lib. 2. [v. 94 sq.] Lege, quae collegimus ad Od. XXVIII. lib. 1.

21. Inacho] rege Argivorum, de quo et Od. XIX. lib. 3. [v. 2.]

23. Sub dio mor.] sub caelo vivas, sine tecto. *sub dio* est, qui non est sub tecto (inquit Festus). Od. II. lib. 3. [v. 5.] *Vitamque sub dio et trepidis agat In rebus.* nihil autem refert, *sub divo* an *sub dio* scriptum sit. Servius tamen videtur legisse *sub divo*, qui profert hunc locum ad illum Virg. Aeneid. 12. [v. 139.] *Diva deum,* et *sub divo* interpretatur sub aëre.

24. Victima nil mis. Orci] videtur Graecum epithetum exprimere voluisse, quod Orco attribuit Hesiod. in Theog. [v. 456.] νηλεὲς ἦτορ ἔχοντος; quia scilicet nullius eum miserescat. *Orci* igitur *victima*, id est, tu mortalis seu moriturus.

25. Omnes eodem cog.] compellimur. sic supra *Omneis una manet nox* Od. XXVIII. lib. 1. [v. 15.]

25 sq. Omnium Vers. urna] sic Od. I. lib. 3. [v. 16.] *Omne capax movet urna nomen.* Virg. lib. Aen. 6. [v. 432.] *Quaesitor Minos urnam movet.* Porro haec de urna et sortibus fabula ex veterum more nata est, qui pleraque sortibus decernebant ac iudicabant. Apud Homer. *Il.* γ'. cum quaereretur, uter prior in adversarium hastam iaceret, Parisne an Agamemnon, res sorti permissa est. Itaque cum uterque sortem suam dissimilem aut aliqua nota distinctam in galeam coniecisset, Hectorque sorteis agitando confudisset: Paridis sors prior e galea extitit. Verba Homeri sunt haec, [v. 316 sq.] Κλήρους ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ βάλλον ἑλόντες, Ὁππότερος δὴ πρόσθεν ἀφείη χάλκεον ἔγχος etc. sequitur deinceps, Ὣς ἄρ' ἔφαν· πάλλεν δὲ μέγας κορυθαίολος Ἕκτωρ, Ἂψ ὁρόων· Πάριος δὲ θοῶς ἐκ κλῆρος ὄρουσεν. et *Il.* η'. [v. 175.] ubi Hector et Aiax singulare certamen ineunt, Ὣς ἔφαθ'· οἱ δὲ κλῆρον ἐσημήναντο ἕκαστος, Ἐν δ' ἔβαλον κυνέῃ Ἀγαμέμνονος Ἀτρείδαο etc. i. sic locutus est. illi autem sorteis singuli suas notarunt, Tum in cassidem Agamemnonis coniecerunt. Quin etiam in iudiciis et actionibus et quaestionibus sortes locum habebant. M. Tull. Verr. de iure dicundo, [acc. II, 2, 17, 42.] *Quod ab eo pridie, cum multis lacrymis eum oraret atque obsecraret Heraclius, impetrare non potuerat: id ei postero die venit in mentem, e lege Rupilia sortiri dicas oportere. Educit ex urna treis. Iis, ut absentem Heraclium condemnent, imperat. Itaque con-*

demnant. Horat. Satyr. 1. lib. 2. *Cervius iratus leges minitatur et urnam.* Atque huc referendus est hic locus et tota illa de urna Minois fabula. Tum sacerdotia in Graecia sortito capiebantur, ut et in Sicilia. M. Tull. ead. Verr. [l. l. 51, 126.] *Syracusis lex est de religione, quae in annos singulos Iovis sacerdotem sortito capi iubeat: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur. Cum suffragiis tres ex tribus generibus creati sunt, res revocatur ad sortem* etc. ibid. [l. l. 127.] *iubet ille sibi legem legi. Recitatur: in qua scriptum erat, ut, quot essent renunciati, tot in hydriam sortes coniicerentur: cuius nomen exisset, ut is haberet sacerdotium.*

26. Serius, ocyus etc.] sive tardius sive celerius aut citius moriendum est. Sic Archinus, πᾶσιν ἀνθρώποις ὀφείλεται ἀποθανεῖν ἢ πρότερον, ἢ ὕστερον. id est, Omnes homines morti debentur, sive prius, sive posterius. Propert. lib. 2. [21, 58.] ad Iovem pro amica aegrotante, *Longius, aut propius mors sua quemque manet.*

27. Et nos in aet. exs. imp. cymbae] Charontis. Theocr. εἰδ. ιϛ΄. [v. 41.] ἐς εὐρεῖαν σχεδίαν στυγνοῦ Ἀχέροντος. quo loco fortasse legendum στυγνοῖο Χάροντος. id est, in amplam cymbam tristis Charontis. Sed non dissimulabo, me scriptum reperisse in duob. lib. Vatic. et Tornes. *in aeternum exitium impos.* etc., de qua scriptura iudicabit lector eruditus. Ego autem *exsulium* Latinos dixisse puto, non *exsilium*, ab exsule, quod nomen a *solo* ductum est, non ab *exsiliendo*, ut vulgus putat. *Solum* (inquit Festus) quis dubitet, quin locum significet, cum *exsules* quoque dicantur loco pulsi?

AD XANTHIAM PHOCEUM. ODE IV.

Quod ancillam amet, non esse, cur eum pudeat: multis enim magnis viris idem usu venisse.

1. Ne sit anc. tibi am. pud.] sic in lib. de Arte poët. [v. 406 sq.] *ne forte pudori Sit tibi Musa lyrae sollers. ne* enim hic non habet vim vetandi, sed negandi finem, ut supra Od. xxxiii. lib. 1. [init.] *Albi, ne doleas* etc.

2. Insolentem] an qui non erat solitus amare? ut Od. v. lib. 1. [v. 8.] *et aspera Nigris aequora ventis Emirabitur insolens.* an elatum et ferocem? ut Od. xvi. eiusd. lib. [v. 21.] *imprimeretque muris Hostile aratrum exercitus insolens.*

3. Serva Briseis] δοριχτήτη. Homer. δορυάλωτος. de qua sic Achilles ἰλ. ι΄. [v. 340 sq.] Ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων Ἀτρεῖδαι; ἐπεὶ ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων etc. quos versus mox testeis producemus, eorumque sententiam priore loco ponemus.

4. Movit Achillem] ita movit, ut ea sibi ab Agamemnone erepta tantisper bello abstinuerit, donec Patroclum ab Hectore interfectum viderit, neque prius muneribus ab Agamemnone sibi promissis ac delatis placari potuerit. Hom. ἰλ. ι΄. Eodem loco sic loquitur Achilles: Agamemnonem exercitum comparasse bellumque Troianis intulisse non aliam ob causam, quam ob ereptam Menelao fratri Helenam: non soles

Atridas suas uxores amare, sed, ut quisque vir est optimus et prudentissimus, ita ei suam uxorem esse carissimam; se item Briseïda ex animo amavisse, quamvis bello partam et servam. Verba Hom. sunt haec, [Il. I. 338 sqq.] τί δὲ λαὸν ἀνήγαγεν ἐνθάδ' ἀγείρας Ἀτρείδης; ἦ οὐχ Ἑλένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο; Ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων Ἀτρεῖδαι; ἐπεὶ ὅστις τ' ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων Τὴν αὐτοῦ φιλέει καὶ κήδεται· ὡς καὶ ἐγὼ τὴν Ἐκ θυμοῦ φίλεον, δουρικτήτην περ ἐοῦσαν. quem Hom. locum expressit Virg. Aeneid. 9. [v. 138 sqq.]

5. Telamone natum] Aiacem Telamonium. ἐμφατικῶς, multo enim praestabat Aiax Telamonius Oïleo. Homer. Il. β'. [v. 768 sq.] Ἀνδρῶν δ' αὖ μέγ' ἄριστος ἔην Τελαμώνιος Αἴας, Ὄφρ' Ἀχιλεὺς μήνιεν. et ibid. sup. Oïleum cum Telamonio conferens illum ait longe hoc fuisse minorem, his verbis, [v. 527 sq.] Λοκρῶν δ' ἡγεμόνευεν Ὀϊλῆος ταχὺς Αἴας, Μείων, οὔτι τόσος γε ὅσος Τελαμώνιος Αἴας, Ἀλλὰ πολὺ μείων.

6. Tecmessae] in voce *Tecmessae* liquescit *m*, ut in illo versu Catull. Galliamb. [LXIII, 60.] *n* in voce gymnasiis, *Abero foro, palaestra, stadio atque gymnasiis.*

7. Atrides] Agamemnon.

8. Virgine rapta] Cassandra, Priami filia. *Arsit virgine* autem dixit, ut Od. IX. lib. 3. [v. 6.] *Donec non alia magis Arsisti.* Quamquam *Virgine rapta* dici potest esse absolute positum.

10. Thessalo victore] Achille, vel Neoptolemo, eius filio, ut quidam malunt, a quibus dissentio.

10. et ademtus Hector] quemadmodum Hectorem interfecerit Achilles, narrat Homer. Il. χ'. [v. 306–404.]

11. Trad. fessis leviora tolli] multis locis declarat Homerus, maximum fuisse Troianis in Hectore praesidium positum, non longe abiero. Andromachia Il. χ'. in extremo, [v. 507.] Οἶος γάρ σφιν ἔρυσο πύλας καὶ τείχεα μακρά. Solus enim custodiebas ac servabas portas et moenia urbis Troiae. Sed sine dubio respexit Horat. ad eum locum, qui est Il. ω'. ubi Homer. occiso Hectore Priamum facit Troianos obiurgantem et increpantem, quod illos suspicaretur suis miseriis laetari sibique in suo luctu insultare: ipsos quantam iacturam mortuo Hectore fecerint, propediem sensuros. Eorum enim caedem et cladem eo mortuo Graecis multo faciliorem futuram. Sic Hom. [v. 242 sq.] ἀτὰρ γνώσεσθε καὶ ὔμμες! Ῥηΐτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε, Κείνου τεθνηῶτος, ἐναιρέμεν! etc. cui non dissimile est illud eod. lib., ubi Andromacha, Hectoris cadavere Troiam advecto, se ab Hectore viduam relictam esse querens, sic loquitur: puerum Astyanactem ad pubertatem non esse perventurum: prius enim Troiam funditus deletum iri, cum interierit eius custos et propugnator. [v. 727 sqq.] οὐδέ μιν οἴω Ἥβην ἵξεσθαι· πρὶν γὰρ πόλις ἥδε κατ' ἄκρης Πέρσεται. ἦ γὰρ ὄλωλας ἐπίσκοπος, ὅστε μιν αὐτὴν Ῥύσκευ, ἔχες δ' ἀλόχους κεδνὰς καὶ νήπια τέκνα. Eodem pertinet illud Virg. Aeneid. 9. [v. 154 sq.] *Haud sibi cum Danais rem faxo et pube Pelasga Esse putent, decimum quos distulit Hector in annum.* Horat. lib. 3. Od. III. [v. 26 sqq.] *nec Priami domus Periura pugnaces Achivos Hectoreis opibus refringit.*

Ex his perspicuum est, quamobrem supra per Thessalum victorem Achillem significari existimemus.

11. LEVIORA TOLLI] id est, faciliora ad evertendum ac delendum. olet Hellenismum. Videtur spectare illud Homericum *Il.* ω'. [v. 248.] quod supra retulimus, Ῥηΐτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε etc.

13. NESCIAS AN.] id est, incertum est, an te generum etc. vel hoc modo, fortasse tali loco nata Phyllis est, ut tibi honestum sit eam amare.

15 sq. PENATEIS MAERET INIQUOS] deos familiareis maerens accusat, ut parum sibi propitios, ut sibi inimicos et praeter meritum iratos, quod honestissimo et summo loco nata nunc in alterius potestatem venerit perpetuo servitura.

18. DILECTAM] *dilectam* habent 4 libri scripti Donati, Faër. Ursin. Torn., fortasse non male. Nam Festus ita scripsit, *Dilectus militum, et is, qui significatur amatus, a legendo dicti sunt.*

19. SIC LUCRO AVERSAM] abhorrentem a lucro: quam lucrum ad impudicitiam non facile impellere potest. Pecuniam contemnere et lucrum aspernari, in muliere magnum pudicitiae argumentum atque adeo propugnaculum est, quemadmodum contra, lucri studium et pecuniae cupiditas omnium mulierum pudicitiam expugnat. οἱ πολλοὶ γὰρ ἥττους τοῦ κερδαίνειν. vulgus enim a lucro vincitur, sed maxime mulierum genus. *aversam* autem habent lib. Faërni, unus Vatican. Urs. Tornes., non *adversam*, et ita locutus est Satyr. 3. lib. 2. [v. 107.] *Aversus mercaturis*, quam scripturam, reiecta altera, probavi.

21. TERETEISQUE SURAS] longas et rotundas. Od. II. epod. [v. 28.] *Aut teretis pueri longam renodantis comam*

23. CUIUS OCTAVUM] noli suspicari, me Phyllidis tuae brachia, faciem, suras iccirco laudare, quod eius amore captus sim, cum annum quadragesimum natus sim. Sed quis credat, quod dicitur ab Horatio, siquidem hoc dicitur, virum annos quadraginta natum ineptum iam esse ad res Venereas, languidum atque inertem? an hoc non dicitur, sed virum ea aetate minus esse incontinentem aut libidinosum minusque ad res Venereas propensum ac praecipitem, quam adolescentem aliquem annos XX. natum? Usus est autem verbo ad significandum celerrimum aetatis nostrae cursum aptissimo, fluit enim et labitur aetas rivi aut fluminis instar, ut sup. Od. III. [v. 11 sq.] *qua obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo. Trepidare* igitur hoc loco valet celeriter labi et fluere: nam et Virgilio *trepidare* festinare est, ut Aeneid. 9. [v. 114.] *Ne trepidate meas Teucri defendere naveis.* Quod notat Nonius. sic et T. Livius lib. 23. Annalium, [c. 26.] *Moxque dum in sua quisque ministeria discursu trepidat ad prima signa, succeditque ad muros acies* etc. aliter ponitur Od. XI. huius lib. [v. 4.] *nec trepides in usum Poscentis aevi pauca.* et Od. XIX. lib. eiusd. [v. 4.] *Evoe, recenti mens trepidat metu.* et Od. XXVII. lib. 3. [v. 17 sq.] *Non vides, quanto trepidet tumultu Pronus Orion?* et Od. XXIX. lib. eiusd. [v. 31 sq.] *si mortalis ultra Fas trepidat.* de quibus dicemus suis locis. Od. XI. autem lib. quarto, [v. 11] hoc verbo utitur ad exprimendum flammae celerem motum, *flammae trepidant rotantes Vertice fumum.*

ODE V.

Revocandam esse mentem a cupiditate virginis immaturae.

1. NOND. SUBACTA FERRE etc.] allegoria est et translatio perpetua, ducta a iuvenca seu bove, quae nondum subiit iugum, qualis illa, quam apud Homerum ἰλιάδ. κ'. [v. 292 sq.] pollicetur se immolaturum Palladi Diomedes, Σοὶ δ' αὖ ἐγὼ ῥέξω βοῦν ἦνιν, εὐρυμέτωπον, Ἀδμήτην, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ. quos versus mihi indicavit Germanus Valens. Significat igitur Horatius, hanc puellam nondum esse ad concubitum maturam, nondum ad rem Veneream tempestivam. Libet huc annotare, quam verecunde, quam tectis verbis soleant poëtae rei Venereae turpitudinem significare. Atque ab Homero omnium principe initium sumamus. Sic igitur ille ὀδυσσ. ψ'. [v. 300.] de Ulysse in patriam reduce et Penelope, Τὼ δ' ἐπεὶ οὖν φιλότητος ἐταρπήτην ἐρατεινῆς. id est, posteaquam illi amicitia illa iucundiore et complexu amatorio satis se mutuo oblectarunt. Idem ibidem de Telemacho et Eurycl. [Od. α', 432 sq.] Ἶσα δέ μιν κεδνῇ ἀλόχῳ τίεν ἐν μεγάροισιν· Εὐνῇ δ' οὔποτ' ἔμικτο· id est, eam colebat tanquam uxorem, sed lecto cum ea numquam commiscebatur. et ὀδυσσ. ε'. de Iasione et Cerere, [v. 125 sq.] Ὡς δ' ὁπότ' Ἰασίωνι ἐϋπλόκαμος Δημήτηρ, Ὧι θυμῷ εἴξασα, μίγη φιλότητι καὶ εὐνῇ. id est, suo animo obtemperans et indulgens cum eo lectum habuit communem. et ὀδ. ο'. sic Eumaeus de sua matre a Phoenicibus decepta, [v. 420 sq.] Πλυνούσῃ τις πρῶτα μίγη, κοίλῃ παρὰ νηΐ, Εὐνῇ καὶ φιλότητι· τάτε φρένας ἠπεροπεύει. ὀδ. λ'. de Neptuno et Tyrone, [v. 245.] Λῦσε δὲ παρθενίην ζώνην, κατὰ δ' ὕπνον ἔχευεν. quod ultimum genus supra exposuimus Od. XXX. lib. 1. Alias verbum, in quo turpitudo et obscaenitas inest, tacetur, ut epod. Od. XII. [v. 15.] *Inachiam ter nocte potes.* Terent. Eun. *Ego illum Eunuchum, si sit opus, vel sobrius.* Catullus paullo apertius atque improbius, [LXVII, 30.] *Qui ipse sui nati minxerit in gremium.* Sic et Horat., sed in satyris, in quibus licentia maior est: sic, inquam, ille Satyr. 7. lib. 2. [v. 52.] *neque sollicitum, ne Ditior, aut formae melioris meiat eodem.* et Satyr. 2. lib. 1. [v. 34.] *non alienas permolere uxores.* et iterum Satyr. 7. lib. 2 [v. 49.] *Quaecumque excepit turgentis verbera caudae.* et Satyr. 2. lib. 1. [v. 44.] in re turpissima et flagitiosissima, *Hunc perminxerunt calones.* Abeo igitur ab his flagitiis et ad genera verecundiora redeo. Pindarus Apollinis cum Cyrena concubitum narrans ita tectis verbis utitur, ut ne virginales quidem aures eis offendi posse videantur, hoc modo [Pyth. IX, 62.] Ἦ ῥα καὶ ἐκ λεχέων κεῖρεν μελιηδέα ποίαν etc. id est, licetne ex eius cubili suavem herbam tondere? et ib. de Antei filia, quam pater optime currenti praemium proposuerat, [ibid. v. 193.] χρυσοστεφάνου δὲ οἱ ἥβας Καρπὸν ἀνθήσαντ' ἀποδρέψαι ἔθελον. id est, cursores autem florentem ei pubertatis aureae fructum decerpere volebant. Lucret. lib. 4. in extr. de muliere motum adhibente in concubitu, [v. 1066 sq.] *Eicit enim sulci recta regione viaque Vomerem, atque locis avertit seminis ictum.* Sic enim hos versus emendavimus, ut et complureis alios: quem quidem elegantissimum et puriss. poëtam prope-

diem edemus in lucem longe, quam antea, emendatiorem. Virg. de Vulcani et Veneris concubitu lib. 8. [v. 405 sq.] *Optatos dedit amplexus placidumque petivit Coniugis infusus gremio per membra soporem.* Idem de re flagitiosa Palaem. [Ecl. III, 8 sqq.] *Novimus et qui te transversa tuentibus hircis, Et quo, sed faciles Nymphae risere, sacello.* Et Sileno, [Ecl. VI, 25 sq.] *Carmina, quae vultis, cognoscite: carmina vobis: Huic aliud mercedis erit.* Iam quod ad hunc Horatii locum attinet, Plautus eadem translatione usus est in Curculione, [I, 1, 50.] *Iamne ea fert iugum? Tam a me pudica est, quam mea si soror siet.*

2. NONDUM MUN. COMP.] nondum eius, cum quo forte coniungatur, munus exaequare potest: nondum viro patranti accipiendo seu potius (ut ita dicam) patiendo respondere potest.

3. NEC TAURI RU. IN VEN.] tauri, id est, iuvenis firmi, validi, vegeti, ad concubitum promti. Sic Od. XII. epod. [16 sq.] *pereat male, quae te, Lesbia, quaerenti taurum monstravit inertem.* Alias *taurus* pars est maris obscaena.

5. CIRCA VIRENTEIS etc.] totus hic locus allegoriis tectus est, ita tamen, ut a quovis homine non tardissimo facile intelligi possit.

7. SOLANTIS] levantis. Sic dixit Virg. solari famem Georg. 1. [v. 159.] *Concussaque famem in silvis solabere quercu.*

9. PRAEGESTIENTIS] magnopere cupientis, valde gestientis. Sic Priscian. declarat lib. 15., ubi hunc locum testem producit. Utitur et Catull. in carm. de Pelei et Thet. nupt. [LXIV, 145 sq.] *Qui dum aliquid cupiens animus praegestit apisci, Nil metuunt iurare.* Festus autem *gestire* eum dicit, qui subita felicitate exhilaratus nimio corporis motu praeter consuetudinem exsultat.

9. TOLLE CUPIDINEM] alia allegoria. animum contine et comprime a cupiditate uvae immaturae, id est, puellae impuberis et ad concubitum propter teneriorem aetatem ineptae. Auctumnus, quo anni tempore fructus omnes maturantur, racemos tibi caeruleo colore depinget, id est, tempus subsequens, unus et item alter annus, puellam istam tibi maturabit. Fortasse autem ad nomen Graecum respexit ὀπώραν, quod apud Graecos tum auctumnum tum aetatem illam puellarum ad Venerem et coniugium maturam significat. Sic et Pindarus εἰδ. β'. ἰσθμ. [v. 8.] puerorum aetatem teneram et ad puerileis illos amores, quibus flagitiose ardebant veteres, maturam ὀπώραν appellat.

12. PURPUREO VARIUS COLORE] id est, distinctus et ornatus purpureo colore, id est, pomis et uvis purpurei coloris. *Varius*, nisi fallor, idem fere valet, quod πεποικιλμένος, id est, distinctus ac depictus. Huc pertinet illud Od. II. epod. [v. 20.] *Certantem et uvam purpurae.* Sed non celabo lectorem, libros nonnullos veteres habere, *Purpureus vario colore*, quos non sequor: neque tamen damno, si quis forte hac lectione magis delectetur.

13. CURRIT ENIM FEROX AETAS] sic Od. XI. lib. 2. [v. 5 sq.] *fugit retro Laevis Iuventas.* et Od. XIV. [init.] *Eheu, fugaces, Postume, Postume, Labuntur anni.* Verum non hoc solum significat Horatius, annos labi et fluere, sed puerilem aetatem ad maturitatem ac pubertatem celeriter pervenire, quemadmodum et adolescentiam aetatemque mediam ad senectutem vergere.

14. Et illi, quos tibi dems.] quos tibi annos detraxerit, videlicet florenteis et integros, eos illi adiiciet: illa maturescet, florescet et corroborabitur, tu aetate ingravesces et senesces. epist. ad Pison. de Arte poët. [v. 175 sq.] *Multa ferunt anni venientes commoda secum, Multa recedentes adimunt.*

15. Proterva Fronte] ore duriore et paene inverecundo; id est, non pudebit eam maritum petere.

19. Ut pura noct. ren.] splendet, quandam puro lumine hilaritatem prae se fert: haec enim vis est verbi *renidere*, ut dicemus Od. xviii. huius libri.

20. Gyges] pueri formosi nomen.

21. Quem si puell. inser. choro] si Gygem inter puellas collocares. De verbo *inserendi* vide Satyr. 4. lib. 1.

22. Mire sagaceis fall.] significat, hunc Gygem ita mollem, tenerum, delicatum, ita facie et crinibus puellarum esse similem, ut, si quis, cui ille sit ignotus, eum aspiciat, puellam esse existimet, neque eum a puella facile internoscere queat.

22. sagaceis] quantumvis acutos et perspicaceis.

22. falleret] lateret hospites, ab hospitibus ignoraretur.

23. Discrimen obsc.] parva admodum differentia.

23. 24. solutis Crinibus] alebant enim comam pueri molles et impudici, ut Od. x. lib. 4. [v. 3.] *Et, quae nunc humeris involitant, deciderint comae.*

24. Ambiguoque vultu] id est, vultu candido, venusto, tenero, laevi, polito atque imberbi, ita ut incertum sit ei, qui aspiciat, sitne mas an faemina. Sic sup. lib. 1. Od. vii. [v. 29.] *ambiguam Salamina* dixit.

AD SEPTIMIUM. ODE VI.

Tiburtinae et Tarentinae regionis amoenitatem laudat.

1. Aditure] qui sis aditurus, si opus sit, aut, si velim.

2. Indoctum iuga ferre nostra] qui nondum didicit, imperio populi Rom. parere. Sic fere loquitur Od. i. lib. 1. [v. 18.] *indocilis pauperiem pati.* Devicti sunt tandem Cantabri ab Agrippa, ut declarat epist. ad Iccium lib. 1. [12, 26.] *Cantaber Agrippae, Claudi virtute Neronis Armenius cecidit.* Cum hoc loco congruit ille Od. viii. lib. 3. [v. 22.] *Cantaber sera domitus catena.* et ille Od. xiv. lib. 4. [v. 41.] *Te Cantaber non ante domabilis* etc.

3. Barbaras Syrteis.] de Syrtibus supra Od. xxi. lib. 1. satis multa diximus.

5. Tibur Argeo positum] conditum a Tiburno Argivo.

7. Sit mod. lasso maris et viarum] Tibur navigationum et itinerum nostrorum et militiae finem lassis nobis afferat, Tibure nos lassi a peregrinationibus nostris et militia conquiescamus. Potest et ita dici *lasso maris*, ut Virgil. Aeneid. 1. [v. 181 sq.] *Cerealiaque arma Expediunt fessi rerum.*

10. DULCE PELL. OVIB. GALESI FLUMEN] quidam legunt *Galesum*, ut infra *Rhenum flumen*. Est autem Calabr. fluvius, de quo Virgil. lib. 4. Georg. [v. 126.] *Qua niger humectat flaventia culta Galesus.*

(10. PELLITIS OVIBUS] *Pellitas oveis* appellat Tarentinas ex re ipsa et historia: nam ut earum lanae essent molliores, pellibus operiebantur. Laertius, πρόβατα δέρμασιν ἐσκεπασμένα.) [Ex edit. post.]

11. ET REGNATA PETAM LACONI] *regnata Laconi*, id est, in quibus regnavit Phalanthus Lacon. Tarentina significat. Sic loquitur Od. XXIX. lib. 3. [v. 27.] *Quid Seres et regnata Cyro Bactra parent.* et Od. III. eiusd. [v. 43.] *Medis triumphatis.* et Od. XIX. [v. 4.] *Et pugnata sacro bella sub Ilio.* et epist. ad Quinct. lib. 1. [16, 25.] *Si quis bella tibi terra pugnata marique.* Od. I. epod. [v. 23.] *bellum militabitur.* et Catull. ad contubernaleis, [XXXVII, 13.] *Pro qua mihi sunt magna bella pugnata.* Plaut. Amphitr. [I, 1, 97.] *Haec illic est pugnata pugna ab usque mane ad vesperum.* M. Tull. pro Murena, [16, 34.] *pugna cum Rege commissa et summa contentione pugnata.* et T. Livius lib. 6. [c. 42.] *inclytamque in ponte pugnam tum pugnatam.* Idem sub finem lib. 8. [c. 39.] *Hoc bellum a Coss. bellatum quidam auctores sunt.* Ad idem genus pertinet illud Od. IX. lib. 4. [v. 19 sqq.] *non pugnavit ingens Idomeneus, Sthenelusve solus Dicenda Musis proelia.* et Satyr. 5. lib. 2. [v. 27.] *Magna minorve foro si res certabitur olim.*

12. PHALANTHO] de Phalantho sic Pausanias Phocaïc. [VI. p. 426.] Τάραντα δὲ ἀπῴκισαν μὲν Λακεδαιμόνιοι· οἰκιστὴς δ' ἐγένετο Σπαρτιάτης Φάλανθος. iccirco Hor. Od. V. lib. 3. [fin.] Tarentum *Lacedaemonium* appellat. At Virg. Aen. 3. [v. 551.] *Herculeum*, propterea quod Phalanthus fuit ab Hercule octavus.

14. RIDET] renidet, γελᾷ, amoenus, laetus et gratus est. vide annot. ad Od. XVIII. huius lib.

14. UBI NON HYM. MELLA DECED.] id est, ubi mella non sunt melle Hymettio deteriora. translatio est. *Decedere* enim est locum superiori et honoratiori dare. epist. 2. lib. 2. [v. 213.] *Ludere si recte nescis, decede peritis.* Cicer. in Catone, [18, 63] *salutari, appeti, decedi, assurgi.* Virg. Georg. 4. [v. 23.] *Vicina invitet decedere ripa calori*, id est, quod Graeci dicunt ὑπεκχωρεῖν. idem Pharmac. [Ecl. VIII, 88.] *Propter aquae rivum viridi procumbit in herba Perdita, nec serae meminit decedere nocti.* Plautus Amphit. [III, 4, 3.] *Nam mihi quidem hercle qui minus liceat deo, minitarier populo, ni decedat mihi, quam servolo in comoediis?* proprie Lucr. lib. 2. de simplicibus illis et solidissimis corporibus, [v. 219 sq.] *Incertisque locis spatio decedere paullum, Tantum, quo ad nomen mutatum dicere possis.* Alia translatione utitur Virgil., cum idem significet tamen, Georg. 2. [v. 98.] *Tmolus et assurgit quibus et rex ipse Phanaeus.* tractus igitur Tarentinus mihi praeter omneis ridet, cuius mella non sunt Hymettio melle inferiora aut deteriora.

15. VIRIDIQUE CERTAT B. V.] et cuius olivae conferri possunt cum olivis Venafranis. Est autem *Venafrum* Minturnis et Fregellis et

Liri fluvio vicinum, in Campaniae littore situm. ὅθεν (inquit Strabo) κάλλιστον ἔλαιον. *Certat Venafro* autem Graecorum more dixit pro eo, quod est, certat cum Venafro. Nam ita loquuntur μάχομαί σοι, quod genus et Catullus imitatus est, [LXII, 64.] *noli pugnare duobus.* Horatius autem non semel, ut Od. I. lib. 1. [v. 15.] *luctantem Icareis fluctibus Africum* etc. et Od. III. eiusd. [v. 12 sq.] *nec timuit praecipitem Africum Decertantem Aquilonibus.* et Od. II. epod. [v. 20.] *Certantem et uvam purpurae.* et undecima, [v. 18.] *Desinit imparibus certare summatus pudor.* et Satyr. 5. lib. 2. [v. 18 sq.] *haud ita Troiae Megessi certans semper melioribus.* et 7. eiusd. [v. 57.] *Altercante libidinibus tremis ossa pavore.* sic Virg. Georg. II. [v. 137 sq.] *Nec pulcher Ganges atque auro turbidus Hermus Laudibus Italiae certent.* Idem in Daphnide, [Ecl. v, 8.] *Montibus in nostris certet tibi solus Amyntas.* Lucr. lib. 3. [v. 6 sq.] *quid enim contendat hirundo Cycnis.* Horat. epist. 10. lib. 1. [v. 26.] *Non qui Sidonio contendere callidus ostro Nescit Aquinatem potantia vellera fucum* etc. et epist. 18. eiusd. [v. 28.] *mihi contendere noli.*

17. Ver ubi longum] *Ver assiduum* dixit Virg. Georg. 2. ὑπερβολικῶς, [v. 149.] *Hic ver assiduum atque alienis mensibus aestas;* ad quem versum profert hunc Horatii Servius.

18. Et amicus Aulon] credibile est, collem aut montem aliquem esse Tarento propinquum; alioqui eius commemoratio nihil ad Tarenti laudes pertineret.

19. Fertili baccho] sic dixit *amicus Aulon Fertili Baccho,* id est, gratus seu potius carus, ut Od. IV. lib. 3. [v. 25.] *Vestris amicum fontibus et choris* etc. et Od. XI. eiusd. [v. 5.] *Nec loquax olim neque grata, nunc et Divitum mensis et amica templis* etc. Od. VI. lib. 4. [v. 41 sqq.] *ego diis amicum, Saeculo festas referente luces, Reddidi carmen.* Aliis verbis, eadem sententia dixit Tibull. [I, 9, 34.] *Bacchi cura Falernus ager.* Sed Passeratius putat legendum *Fertilis Baccho,* ut sit utrumque Aulon *et amicus Baccho et fertilis Baccho.* Sic Martialis, [XIII, 125, 1.] *Nobilis et lanis et Baccho fertilis Aulon.* Passeratium adiuvat codex unus manuscript., in quo ita scriptum reperi.

19. minimum Falernis] habet uvas Falernis non deteriores. invidemus enim eiusdem generis melioribus ac praestantioribus, quod docet Arist. Rhet. 2. Hor. Satyr. 3. lib. 2. [v. 13.] *Invidiam placare paras virtute relicta.*

23. Debita sparges lacryma] meos cineres lacrymis conperges; me mortuum flebis. Melius Ennius, [apud Cic. D. Tusc. I. 15, 34.] *Nemo me lacrymis decoret neque funera fletu Faxit: cur? volito vivu' per ora virum:* quamvis Solon, unus e septem, mortem suam lacrymis carere nolit. Homerus autem hoc munus atque hunc honorem ait mortuis deberi sub persona Achillis, mortuum Patroclum deflentis, [Il. ψ'. 9.] Πάτροκλον κλαίωμεν· ὃ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων. et ὀδυσσ. δ'. [v. 196 sqq.] Pisistrat. negat, se reprehendere, si quis mortuos lugeat ac defleat: nullum enim alium honorem illis tribui

V. 20. *Ovidiusve.*

posse, quam ut tondeatur coma genaeque lacrymis perfundantur. Lugebantur autem mortui in ipso funere, et cum sepeliebatur corpus. vide Od. XVII. epod. [v. 11.] *Luxere matres Iliae addictum feris* etc., ubi nonnulli legunt *Unxere.*

AD POMPEIUM VARUM. ODE VII.

Cui reditum gratulatur.

1. TEMPUS IN ULTIMUM] id est, usque ad extremum vitae diem, si fors ita tulisset.

3. REDONAVIT] restituit. utitur etiam hoc verbo Od. III. lib. 3. [v. 32 sq.] *et invisum nepotem, Troica quem peperit sacerdos, Marti redonabo.*

6. CUM QUO MOR. SAEPE DIEM] *morantem* significatione (ut loquuntur Grammatici) absoluta, intellige longum, tardum. Ponit et Catull. absolute, carmine in nuptias Iuliae, [LXI, 79.] *Sed moraris, abit dies.* et Horat. Od. III. sup. [v. 23.] *an pauper et infima De gente sub dio moreris.* et XX. [v. 3 sq.] *neque in terris morabor Longius.* et XVII. [v. 6.] *quid moror altera?* Alias actionem significat apud hunc poëtam, Od. V. lib. 3. [v. 52.] *Et populum reditus morantem.* et epist. ad Iul. Florum lib. 1. [3, 5.] *An pingues Asiae campi collesque morantur?* et epist. ad Augustum, [II, 1, 4.] *Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.* et epist. 13. lib. 1. [v. 17.] *Carmina, quae possunt oculos aureisque morari Caesaris.* et Od. XI. lib. 3. [v. 14.] *et rivos celereis morari.* et epod. Od. IX. [v. 21.] *Io triumphe, tu moraris aureos Currus.* et epistola ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 82.] *ne te longis ambagibus ultra, Quam satis est, morer.*

6 sq. MERO FREGI] non totum diem siccus traduxi, sed divisi partemque in vino et poculis posui. vide quae annotavimus ad Od. I. lib. 1. ibidem, *Nec partem solido demere de die.*

7. CORON CAPIL.] Hellenismus, id est, coronatis capillis.

7 sq. NITENTEIS MALOBATHRO] unguento Syrio delibutos, λιπαροὺς, ut supra Od. IV. lib. 1. [v. 9.] *nitidum caput.* Solebant autem elegantiores et lautiores homines capillum unguento perungere. Cic. pro Rosc. Amer. de Chrysogono Syllae liberto, [46, 135.] *ipse vero quemadmodum composito et delibuto capillo passim per forum volitet cum magna caterva togatorum, videtis iudices.* Catull. [x, 9 sqq.] *Respondi id quod erat, nihil neque ipsi Nec quaestoribus esse nec cohorti, Cur quisquam caput unctius referret.* Archestratus apud Athen. lib. secundo, *Ἀεὶ δὲ στεφάνοισι κάρα παρὰ δαῖτα πυκάζου Παντοδαποῖς, οἷς ἂν γαίας πέδον ὄλβιον ἀνθοῖ, Καὶ στακτοῖσι μύροις ἀγαθοῖς χαίταν θεράπευε.* quibus versibus hortatur ille sui simileis, ut semper habeant caput floribus omnis generis, quas terra ferat, redimitum et unguentis liquidis ac suavibus comam delibutam. Iterum Horatius epist. ad villicum, [I, 14, 62.] *Quem tenues decuere togae nitidique capilli.*

10. NON BENE] turpiter: turpe est enim, clypeum abiicere.

Notum illud de Epaminonda, tum denique sibi avelli spiculum iubente, posteaquam ei percontanti dictum est, clypeum esse salvum, ut etiam in vulneris dolore aequo animo cum laude moreretur. ῥιψάσπιδες a Graecis appellantur, qui abiecto clypeo fugiunt e proelio. Itaque Aristoteles lib. 2. Rhetor. de pudore disserens, posteaquam docuit, pudorem exsistere ob ea mala, quae turpia videri solent, inter cetera turpitudinis exempla hoc quoque ponit, ἀποβάλλειν ἀσπίδα ἢ φυγεῖν, id est, abiicere seu amittere clypeum vel fugere.

11. Et minaces Turpe sol. tetig.] id est, occubuerunt, ceciderunt. sic Virg. Aen. 11. [v. 418.] *Procubuit moriens, et humum semel ore momordit.* ibidem, [v. 669.] *cruentam Mandit humum.* Ovid Metamorph. 9. [v. 61.] *et arenas ore momordit.* Homerus Ἰλ. β'. [v. 417 sq.] πολέες δ' ἀμφ' αὐτὸν ἑταῖροι Πρηνέες ἐν κονίησιν ὀδὰξ λαζοίατο γαῖαν. id est, multi autem circum eum amici proni humi dentibus terram mordeant. et Ἰλ. ω'. [v. 738.] ὀδὰξ ἕλον ἄσπετον οὖδας. id est, dentibus autem prehenderunt magnum soli spatium. et Ἰλ. χ'. [v. 16.] ἦ κ' ἔτι πολλοὶ Γαῖαν ὀδὰξ εἷλον, πρὶν Ἴλιον εἰςαφικέσθαι. id est, Profecto praeterea multi terram dentibus prehenderunt, priusquam Troiam pervenerint. Euripides Phoeniss. [1423 sq.] Γαῖαν δ' ὀδὰξ ἑλόντες ἀλλήλων πέλας, Πίπτουσιν ἄμφω. id est, terram autem dentibus ubi momorderunt, alter prope alterum ceciderunt. Tale est illud iterum ex Homero Ἰλ. λ'. [v. 425.] Αὐτὸς δ' ἐν κονίῃσι πεσὼν ἕλε γαῖαν ἀγοστῷ. id est, ipse autem in pulveres collapsus prehendit terram cubito, vel, ut alii interpretantur, palma. quale est illud Ennianum 10. Annal. *Pinsebant terram genibus.*

13. Sed me per hosteis etc.] sic apud Hom. Ἰλ. γ'. [v. 381.] Venus Paridem nube tectum e certamine eripit. sic Ἰλ. ε'. Phageum Vulcanus, [v. 23.] Ἀλλ' Ἥφαιστος ἔρυτο, σάωσε δὲ νυκτὶ καλύψας. id est, At Vulcanus eripuit ac servavit nocte opertum. sic Aeneam Venus, eaque a Diomede vulnerata et fugiente in eius locum succedens Phoebus, [l. l. 343 sq.] Ἡ δὲ μέγ' ἰάχουσα ἀπὸ ἕο κάββαλεν υἱόν· Καὶ τὸν μὲν μετὰ χερσὶν ἐρύσατο Φοῖβος Ἀπόλλων Κυανέῃ νεφέλῃ. id est, illa autem magno clamore sublato a se filium Aeneam deiecit; atque eum quidem inter manus suas servavit Apollo nigra nube tectum. Horat. infr. Satyr. 9. lib. 1. [fin.] *sic me servavit Apollo.* quanquam hoc Horatianum quidam aliter dictum volunt.

14. Denso aere] nube, ut Hom. κυανέῃ νεφέλῃ.

16. Fretis aestuosis] *aestus marinos* appellant boni scriptores maris accessus et recessus, maris fervorem. Cic. de natura Deorum lib. 2. [53, 132.] *aestus marini tum accedentes, tum recedentes.* Idem de Divinat. lib. 2. [14, 34.] *Quid de fretis aut marinis aestibus dicam? undam* autem *resorbentem* dixit, ut exprimeret vim nominis Graeci ἄμπωτις: est enim ἄμπωτις quasi ὕδατος ἀνάποσις, id est, aquae (ut ita dicam) resorptio aut repotio. Sic fere locutus est M. Tull. in Bruto de Curione a Iuba interfecto, [81, 282.] *sed hunc quoque absorbuit aestus quidam non insolitae adolescentibus gloriae.* et Catullus ad Manlium, [LXVIII, 108.] *tanto te absorbens vortice amoris Aestus in abruptum detulerat barathrum.*

17. OBLIGATAM] promissam, votam, debitam. (Itaque subiunxit *redde.* sic Catullus de coma Beren. [LXVI, 87.] *queis ego pro factis caelesti reddita coetu Pristina vota novo munere dissolvo.*) [Ex edit. post.] Priscian lib. 7. hunc versum testem producit.

19. DEPONE SUB LAURU MEA] Servius notat ad illud Virg. Alex. [Ecl. II, 54.] *Et vos o lauri carpam*, haec pauca, *licet Horatius dixerit, sub lauru mea.*

20. DESTINATIS] tibi reservatis, tibi addictis et quasi desponsis, vel ad te tanquam ad scopum relatis: haec enim vis est verbi *destinandi.* M. Tull. ad Trebat. [ad Fam. VII, 23.] *Quod tibi destinaras trapezophoron, si te delectat, habebis.* et Phil. 5. *qui non sorti quidem fortunas nostras destinavit.* Horat. Od. XVIII. huius lib. [v. 29 sqq.] *Nulla certior tamen Rapacis Orci fine destinata, Aula divitem manet herum.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 83.] *Nescio, an Anticyram ratio illis destinet omnem.* et ibid. [v. 217.] *fortique marito Destinet uxorem.* Virg. Aen. 2. [v. 129.] *et me destinat arae.* videtur nonnumquam idem valere, quod constitutum in animo habere, ut Od. XIII. lib. 3. [v. 4 sq.] *cornibus Primis et Venerem et proelia destinat.* Caesar lib. 1. de bello civili, [c. 33.] *agere destinaverat.* Idem lib. 7. de bello Gall. *milites operi destinatos* appellat eos, quibus opus faciendum mandaverat.

21. OBLIVIOSO] quod aegritudinem et molestiarum oblivionem affert, *ἐνεργητικῶς.* Aliter dixit M. Tull. in Cat. maiore [11, 36.] *obliviosos senes.* Sed quod ad sententiam attinet, de oblivione malorum, quam significat a vino oriri, sive per se vinum hanc oblivionem gignat, sive propter somnum, qui liberaliorem potum subsequitur: cum his consentanea maxime sunt illa Euripidis in Bacchis, [v. 259 sqq. al. 278 sqq.] *ὁ Σεμέλης γόνος, Βότρυος ὑγρὸν πόμ' εὗρε, κ' εἰσηνέγκατο Θνητοῖς, ὃ παύει τοὺς ταλαιπώρους βροτοὺς Λύπης, ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ῥοῆς Ὕπνον τε, λήθην τῶν καθ' ἡμέραν κακῶν, Δίδωσιν οὐδ' ἔστ' ἄλλο φάρμακον πόνων.* id est, Semelae filius potionem humidam reperit et impertivit mortalibus, quae homines calamitosos maerore liberat, cum impleti fuerint vitis succo. Et somnum, quotidianorum malorum oblivionem, confert, neque ullum aliud est laborum ac dolorum medicamentum. Vinum Massicum autem laudat Plin. lib. 14. cap. 6. Nascitur in iis Campaniae montibus, qui Massici nominantur. Commemorat et Athen. lib. 1. cum ceteris vinis Italicis, aitque, esse austerum quidem illud, sed stomacho utile. Aetate maturescebat, austeritatemque minuebat. Hor. Od. I. lib. 1. [v. 19.] *Est qui nec veteris pocula Massici* etc. et Satyr. 4. lib. 2. [v. 51 sq.] *Massica si caelo supponas vina sereno, Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura.*

21. LAEVIA] expolita, ut sup. Od. II. lib. 1. [v. 38.]

22. CIBORIA] vasa fabarum Aegyptiarum, quae ciboria appellantur, in modum, ab inferiore parte in angustum contracta, ut docet Athen. lib. 11. [67, p. 477.] his verbis, *τοῦ δὲ κώθωνος εὖ μάλα προβεβηκότος, λαβὼν ἓν τῶν κιβωρίων, ὡς ἐξοινῶν καὶ μεθύων ἐνούρησε. Δίδυμος δὲ φησὶ ποτηρίου εἶδος εἶναι· καὶ τάχα ἂν εἴη τὰ λεγόμενα σκυφία, διὰ τὸ κάτωθεν εἰς στενὸν συνῆχθαι, ὡς τὰ Αἰγύπτια κιβώρια.*

id est, cum potu liberaliore, quem Graeci κώθωνα appellant, longius procederet, ille capto poculo quodam, quod ciborium nominant Graeci, eo imminxit tanquam bacchans et ebrius. Didymus ait hoc esse poculi genus. Et fortasse sunt ea, quae σκύφια appellantur, propterea quod in angustum pars infima contracta est, ut ciboria Aegyptia. vide Dioscor. lib. 2. de faba Aegyptia. appellantur et κιβώρια. (Vid. de ciboriis Adrian. Turnebum Animadv. I, 10.) [Ex edit. postr.]

22. EXPLE] Faërni lib. habet *imple*, fortasse recte: sequor tamen alteram lectionem, praesertim plurium codicum auctoritate confirmatam, interpretorque ebibe, exhauri et (ut idem alibi loquitur) sicca, vel, si quis malet, imple, ut Lucret. lib. 6. in princip. [v. 20.] de vase, *Ut nulla posset ratione explerier umquam.*

23. CONCHIS] ex quibus fiebant vasa unguentaria, quae propterea conchae appellantur; nam et onyches testae erant conchyliorum, de quibus dicemus ad Od. XII. lib. 4.

23 sq. QUIS UDO DEPROP. etc.] id est, quis ex udo apio curat coronas deproperare? quod est valde properando efficere et nectere? est autem frequens huius verbi usus in voce agente, ut Od. XXIV. lib. 3. [v. 61 sq.] *Indignoque pecuniam Heredi properet*, id est, propere quaerat, seu properet quaerere. et Od. XII. epod. [v. 21 sq.] *Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae Cui properabantur?* id est, propere et summo studio texebantur? sic Virgil. Aeneid 9. [v. 401.] *et pulchram properet per vulnera mortem.* idem Georg. 4. [v. 171.] *Ac veluti lentis Cyclopes fulmina massis Cum properant*, id est, propere cudunt. et Georg. 1. [v. 260.] *Multa, forent caelo quae mox properanda sereno, Maturare datur.* Idem ibid. [v. 196.] *Et quamvis igni exiguo properata maderent* etc. Propert. lib. 2. [28, 25.] *Quod si forte tibi properarint fata quietem.* et iterum Horat. epist. ad Iul. Flor. lib. 1. [3, 28.] *Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli.* sic et Pindarus Pyth. carm. 3. [v. 109.] verbum σπεύδειν iunxit cum quarto casu, Μή, φίλα ψυχά, βίον ἀθάνατον Σπεῦδε. i. ne, care anime, vitam immortalem propera. Quod si quis illud *deproperare apio* dictum velit, pro de apio properare, ut sit ἀναστροφή, non refellam: qualia sunt illa apud hunc eund. Satyr. 2. lib. 2. [v. 105.] *cur improbe carae non aliquid patriae tanto emetiris acervo?* id est, e tanto acervo metiris. et epist. ad Albium Tibullum lib. 1. [4, 4.] *An tacitum silvas inter reptare salubreis?* et de Art. poët. [v. 194.] *ne quid medios intercinat actus.* et epist. ad Iul. Flor. [3, 3.] *An freta vicinas intercurrentia turreis?* et Satyr. 5. lib. 1. [v. 50 sq.] *Hinc nos Coccei recipit plenissima villa, Quae superest Claudi cauponas.* et Satyr. 2. lib. 2. [v. 74 sq.] *vides, ut pallidus omnis Coena desurgat dubia.* epist. 1. lib. 1. [v. 7.] *Est, mihi purgatam crebro qui personet aurem.* ad Iul. Florum, [3, 21.] *Quae circumvolitas agilis thyma?* ad Vallam, [15, 6.] *Dictaque cessantem nervis elidere morbum Sulfura contemni.* ad Numicium, [6, 21.] *Ne plus frumenti dotalibus emetat agris Mucius.* Od. II. lib. 1. [v. 34.] *Quam Iocus circumvolat et Cupido.* Od. XIV. eiusd. [v. 19.] *Interfusa nitenteis Vites aequora Cycladas.* Od. XV. lib. 3. [v. 4.] *Maturo propior desine funeri Interludere virgines.* Od. XXVII. eiusd. lib. [v. 51 sq.] *utinam intererrem Nuda leones.* Od. XVI. epod. [v. 51.]

Nec vespertinus circumgemit ursus ovile. et Od. v. lib. 4. [v. 33.] *te prosequitur mero Defuso pateris.* Nam Od. xxxi. lib. 1. perspicue divisit hoc verbum, [v. 2 sq.] *de patera novum Fundens liquorem.* sic Lucret. lib. 2. [v. 702.] *et altos Interdum ramos egigni corpore vivo.* idem lib. 3. [v. 721.] *atque unde animantum copia tanta Exos et exsanguis tumidos perfluctuat artus?* idem lib. 1. [v. 495.] *Permanat calor argentum, penetraleque frigus.* idem lib. 5. [v. 702.] *Qui faciant solem certa desurgere parte.* ibidem, [v. 937.] *Glandiferas intercurabant corpora quercus.* ibidem, [v. 954.] *Et frutices intercondebant squallida membra.* sic Virg. in Moeride, [Ecl. 9, 36.] *sed argutos interstrepere anser olores.* et Tibull. lib. 4. ad Mess. [1, 166.] *Fertilis hanc interposita est interque rigenteis.* et Catull. in Carm. de Iuliae et Manlii nupt. [LXI, 166 sq.] *Transfer omine cum bono Limen aureolos pedes.* Accius, *Pervade polum.* quae sic interpretatur Varro lib. 6. de ling. lat. [p. 83 ed. Bip.] *vade per polum.* Omnino verbo *deproperandi* composito utitur Plautus in Poenulo, [I, 2, 108.] *deproperant sedulo sacrificare,* id est, valde properant: ut hoc loco, *deproperare coronas* valde propere nectere et concinnare coronas interpretari possimus. Placet tamen altera explicatio, ut sit ἀναστροφὴ et ut *de* iungatur cum voce *apio.*

24. CORONAS] quae solebant in conviviis adhiberi, ut supra ostendimus, fiebantque ex apio, myrto et similibus. Theocr. εἰδ. ζ'. [v. 68.] πολυγνάμπτῳ τε σελίνῳ. et εἰδ. ιγ'. [v. 42.] καὶ θάλλοντα σέλινα.

25. QUEM VENUS etc.] id est, talorum iactus Venereus, qui tum erat, cum omnes tali iacti dissimiliter cadebant. Nam Veneris iactus regem seu magistrum convivii efficiebat. Vide sup. Od. IV. lib. 1. [v. 18.] *Nec regna vini sortiere talis.* de Venere autem seu iactu talorum Venereo sic M. Tull. de Divin. lib. 1. [21, 48] *Quattuor tali iacti casu Venereum efficiunt. Num etiam centum Venereos, si CCCC talos ieceris, casu futuros putas?* Huc pertinet illud Plutarchi de Catone maiore in eius vita, ἐν δὲ τοῖς δείπνοις ἐκληροῦτο περὶ τῶν μερίδων. εἰ δὲ ἀπολάχοι πρῶτον αἴρειν τῶν φίλων κελευόντων, ἔλεγε μὴ καλῶς ἔχειν ἀκούσης τῆς Ἀφροδίτης. id est, in conviviis autem tempestivis de portionibus rem sorti permittebant. Quod si sors non respondisset, hortantibus amicis ut primus tolleret, dicebat, non decere invita Venere. Denique Veneris iactus felix erat atque optatus. Plautus in Asin. [V, 2, 53 sqq.] *ARG. Iace, pater, talos, ut porro nos iaciamus. DEM. maxime. Te Philaenium mihi atque uxori mortem. hoc Venereum est, pueri plaudite.* Suet. in Aug. [c. 71.] *talis enim iactis, ut quisque canem aut senionem miserat, in singulos talos, singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat universos, qui Venerem iecerat.* est igitur haec horum verborum sententia: Cui regnum bibendi obveniet Venereo iactu? quis regnum vini sortito capiet? Profert hunc locum Servius ad illum Virg. Georg. 3. [v. 125.] *Quem legere ducem et pecori dixere maritum.* ubi *dixere* interpretatur *designaverunt*, ut hic *dicet designabit:* quanquam videtur legisse *dicit*, quod fortasse rectum et verum est.

26. NON EGO SANIUS BACCH.] id est, libet mihi, Edonos

illos Thraciae populos bibacissimos intemperanter bibendo imitari. *Insanire iuvat*, ut Od. xix. lib. 3. [v. 18.] De Thracibus autem diximus sup. ad Od. xxvii. lib. 1. Edonos commemorat Theocritus *εἰδ. ζ'.* [v. 111.] *Εἴης δ' Ἠδωνῶν μὲν ἐν οὔρεσι χείματι μέσσῳ.* id est, sis bruma media Edonorum in montibus altis. (Edonas tamen appellat Thucyd. I. iv. [102. 109.]) [Ex edit. post.]

27. Recepto] recuperato. Od. ii. lib. 4. [v. 46 sqq.] *o sol Pulcher, o laudande canam recepto Caesare Felix.*

28. Furere] insanire, bacchari, furenter potare.

IN BARINEN. ODE VIII.

Non esse, cur ei iuranti credatur: formosarum enim periuria a diis non vindicari.

1. Ulla si iuris tibi etc.] *iuris peierati*, id est, periurii. Hoc igitur dicit, Si periurio fieres vel minima corporis parte deformior, crederem tibi iuranti: sed hoc video tibi evenire, ut, quo improbius peieras, eo pulchrior exoriaris. Protagoras apud Platonem in Philebo ait dici solere, Deos immortaleis iis ignoscere, qui in rebus amatoriis et Venereis peierant, quasi voluptates, ut pueri, minimum mentis habeant. Sic ille, [p. 65. C.] *ὡς δὲ λόγος, καὶ ἐν ταῖς ἡδοναῖς ταῖς περὶ τὰ ἀφροδίσια (αἳ δὴ μέγισται δοκοῦσιν εἶναι) καὶ τὸ ἐπιορκεῖν συγγνώμην εἴληφε παρὰ θεῶν, ὡς, καθάπερ παίδων, τῶν ἡδονῶν νοῦν οὐδὲ τὸν ὀλίγιστον κεκτημένων.* Callimachus hoc idem sic, [Epigr. 26, 3 sq.] *Ὤμοσεν, ἀλλὰ λέγουσιν ἀληθέα, τοὺς ἐν ἔρωτι Ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ' ἐς ἀθανάτων.* quorum versuum haec fere sententia est: quamtumvis iurent amantes, deos id negligere, quia verum sit proverbium, iusiurandum, quod concipitur in amore, non pervenire ad aureis deorum.

1. iuris tibi peierati] iuris iurandi abs te violati. *tibi* pro abs te, huic poëtae usitatissimum.

5. Sed tu simul] simul ut, simulatque, ut supra Od. iv. lib. 1. [v. 17.] *quo simul mearis.*

5. simul oblig. Perfid. etc.] simulatque caput tuum obstrinxisti votis ac promissis, iurisiurandi religione confirmatis, quae tamen non exsolvis neque praestas; simulatque per caput tuum iurasti, te amanti gratificaturum, neque fidem liberas tamen, multo pulchrior, quam antea exsistis. Potest et ita accipi nomen *votis*, ut positum sit pro precibus, id est, *ἀραῖς*, exsecrationibus, ut Od. xxviii. lib. 1. [v. 33.] *precibus non linquar inultis.* quales sunt, *ne vivam, ἐμοὶ χάνοι εὐρεῖα χθών, mihi tellus ima dehiscat*, et *pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras.* Veteres autem caput sacrum esse existimabant, cuius rei haec argumenta sunt, quod per caput iurare solebant, quod sternutamenta, quae e capite ortum habent, bonis ominibus et amicis apprecationibus prosequebantur, quod assensiones capitis nutu declarabant. vide Athen lib. 2.

7. Iuvenumque prodis] ita pulchra exoreris post periurium,

ut te unam iuvenes expetant, tui unius amore flagrent, tu una, vel certe tu in primis eos sollicites ac maceres: nulla enim gravior cura est, quam quae ab amore proficiscitur.

9. EXPEDIT] si verum est, ut res ipsa declarat, esse verum, te periuriis et fraudibus formosiorem effici: *expedit*, id est, utile est tibi et cuivis alii, parenteis sepultos fallere, neque ea, quae illis promissa sint, persolvere, neque si per eorum manes iuraveris, iusiurandum servare. Sic verbo *expedit* usus est Od. XVI. lib. epod. [v. 15.] *Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars, Malis carere quaeritis laboribus:* ut saepe et M. Tull. Uno et altero exemplo contenti simus. epist. ad Rufum. lib. 5. [ad fam. 5, 19.] *quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurum est.* et lib. 3. ad Servium, *si, quid rectissimum sit, quaerimus, perspicuum est: si, quid maxime expediat, obscurum.*

9. MATR. CIN. OPERT.] id est, matrem mortuam. Sic in epist. ad Pison. de Arte poët. [471.] *utrum Minxerit in patrios cineres.* sic Virg. dixit *cinerem et manes sepultos*, Aen. 4. [v. 34.] *Id cinerem et manes credis curare sepultos?* natum ex veterum consuetudine, qui mortuorum corpora cremabant cineresque in urnis conservabant. M. Tullius Verr. 3. [Act. II, 1, 44, 113.] *cur hunc dolorem cineri eius atque ossibus inussisti, ut liberis eius bona patria, voluntate patris, iure, legibus tradita eriperes, et cui tibi esset commodum, condonares?* Idem, [pro Quinct. 31, 97.] *obsecravit per fratris sui mortui cinerem* etc. Idem in Verr. [Act. II, 5, 49, 128.] *Non ex litibus aestimatis tuis pecuniam domum: sed ex tua calamitate cineri atque ossibus filii sui solatium vult aliquod reportare.*

10. TACITURNA NOCTIS SIGNA] crebra sunt haec apud poëtas, *nocte silenti, silentia noctis.* Virg. Aen. lib. 7. [v. 103.] *Haec responsa patris Fauni monitusque silenti Nocte datos* etc. ibid. [v. 87.] *caesarum ovium sub nocte silenti Pellibus incubuit stratis.* Tib. lib. 1. [5, 16.] *Vota novem Veneri nocte silente dedi.* Catull. ad Lesb. [VII, 7.] *Aut, quam sidera multa, cum tacet nox, Furtivos hominum vident amores.* Caesar lib. 7. de bell. Gall. *tamen silentio noctis Caesar egressus.* Lucret. lib. 4. [v. 462.] *Et sonitus audire, severa silentia noctis Undique cum constent.* neque ab his alienum est illud Od. V. epod. [v. 51 sq.] *Nox et Diana, quae silentium regis, Nocturna cum fiunt sacra* etc. Aliud est autem *silente nocte*, aliud *luna silente*, ut docet Plin. lib. 28. cap. 7.: nam silentium lunae *interlunium* intelligitur, id est, tempus id, quo luna non lucet. Virg. Aeneid. lib. 2. [v. 255.] *tacitae per amica silentia Lunae.*

11. GELIDAQUE DIVOS MORTE CARENTEIS] ἀθανάτους.

13. RIDET HOC etc.] quin etiam *ipse* (ut ait Tibullus [III, 7, 17.]) *periuria ridet amantum Iupiter et ventos irrita ferre iubet.* qua de re supra.

15. SEMPER ARD. ACUENS SAG.] de sagittis et arcu Cupidinis diximus ad Od. XXVII. lib 1. nonnulla, ad quae non me pigebit addere id, quod est apud Eurip. Iphig. in Aul., ubi chorus ait, Cupidinem duos arcus intendere solere, unum prosperum et vitae beatae effectorem, alterum vitae perturbatorem et corruptorem. sic Eurip. [v. 537

sqq. Matth.] ὅθι δὴ Διδυμ' Ἔρως ὁ χρυσοκόμας Τόξ' ἐντείνεται χαρίτων, Τὸ μὲν ἐπ' εὐαίωνι πότμῳ, Τὸ δ' ἐπὶ συγχύσει βιοτᾶς.

16. COTE CRUENTA] cur *cruenta?* an propter opus rei Venereae, quod cruentum est? semen enim genitale cruor est sive sanguis: non placet. an propter caedeis ex amore orienteis? quod verisimilius est.

18. SERVITUS CRESCIT NOVA] crescunt novi amatores, qui tibi serviunt, tuam perfidiam et impietatem non experti.

18. NEC PRIORES etc.] neque veteres tamen, quibus tui mores perspecti sunt et cogniti, qui tuorum periuriorum testes sunt, in quos tu te saevam et immitem et perfidam praebuisti, quamvis saepe minati sint, se tibi servire desituros, a tuis aedibus ac foribus descedere queunt.

20. SAEPE MINATI] ut ille apud Terent. [Eun. 1, 1, 4.] *exclusit: revocat: redeam? non, si me obsecret.*

27. SUIS IUVENCIS] suis filiis adolescentulis.

22. MISERAEQUE NUPER etc.] novae nuptae te quoque metuunt, ne tua venustas et oris pulchritudo et flagrantia oculorum suos maritos efficiat in se tardiores, aut etiam abs sese alienet. *Aura* hoc loco, ducta translatione a ventis, qui navem, quo lubet, impellunt, oris nitorem, venustatem, elegantiam significat. Virg. ad auri splendorem transtulit Aeneid. sexto, [v. 204.] *Discolor unde auri per ramos aura refulsit.* proprie dixit Lucr. lib. 2. [v. 848 sqq.] *cum primis quaerere par est, Quoad licet ac possis, reperire inolentis olivi Naturam, nullam quae mittat naribus auram.*

AD VALGIUM. ODE IX.

Ut mortuum puerum aliquando flere desinat.

1. HISPIDOS] horridos, deformeis propter hiemem.

2. MARE CASPIUM] quod est in Scythia.

3. INAEQUALES PROCELLAE] quae mare (quod sua sponte tranquillum atque aequale est, unde *aequor* appellatur) inaequale reddunt. Nam mare nulla ventorum vi agitatum, nullis procellis concitatum, aequale est, tempestate autem coorta et procellis excitatis, tum fit inaequale. M. Tull. de nat. Deorum lib. 3. [20, 51.] haec quattuor coniungit, imbreis, nimbos, procellas, turbines. sic et Philippica 5. [6, 15.] *haec causa, cur lex tam praeclara, maximo imbri, tempestate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina et tonitrua ferretur.*

5. GLACIES INERS] quae et fluvios et agros inerteis quodammodo efficit, illos ad navigationem ineptos, hos sterileis et incultos. Aliter *terram inertem* nominat Od. IV. lib. 3. [v. 45.]

7. QUERCETA GARGANI] Garganus mons Apuliae seu Iapygiae. Idem epist. ad August. [II, 1, 202.] *Garganum mugire putes ne-*

V. 3. *vexant.*

mus, aut mare Tuscum. Virg. lib. 11. Aeneid. [v. 246 sq.] *Ille urbem Argyripam patriae cognomine gentis Victor Gargani condebat Iapygis agris.*

8. VIDUANTUR] spoliantur. vide annot. ad illum locum *viduus pharetra*, Od. x. lib. 1. [v. 11.]

8. ORNI] sup. Od. IX. lib. 1. [v. 12.] *Nec veteres agitantur orni.*

9. URGES FLEBILIB. MOD.] insequeris carminibus ad flendum accommodatis, seu potius ad flendum provocantibus. Sic M. Tull. Tuscul. quaest. 1. [44, 106] *Haec cum pressis et flebilibus modis, qui totis theatris maestitiam inferant, concinnuntur* etc. aliter sup. Od. XXIV. lib. 1. [v. 9.] *Multis ille bonis flebilis occidit.* valet enim illo loco deflendus, deplorandus, ut diximus. Dicimus autem Latine *urgere opus, urgere forum* pro eo, quod est, assidue in opere et in foro versari: sic dictum hoc loco ab Horatio *urges flebilibus modis Mysten*, puerum tibi ereptum, pro eo, quod est, Mysten mortuum assidue deploras ac defles. In cod. Donati scriptum est *urgues*, ut saepe alibi.

10. NEC TIBI VESP. SURG. DECED. AM. NEC RAP. FUG.] id est, nec vesperi, nec mane. Sic Virg. lib. 4. Georg. [v. 465 sq.] *Te dulcis coniux, te solo in littore secum, Te veniente die, te decedente canebat.* Sic Cinna, *Te matutinus flentem conspexit Eous, Et flentem vidit paullo post Hesperus idem:* ex Servio, quos versus mihi indicavit Passeratius. Stella Veneris ἑωσφόρος seu φωσφόρος a Graecis, lucifer a Latinis appellatur, cum solem antegreditur orientem; eadem ἕσπερος, id est, vesperus dicitur, cum solem occidentem subsequitur, quam ἰσόδρομον ἡλίῳ τάχει, ait esse Plato in Timaeo, id est, cursum conficere Solis celeritati parem: idemque de Mercurio: sed eos vim quandam adeptos esse Soli contrariam, ex quo fieri, ut hi tres, Lucifer, Sol, Mercurius sua conversione alii alios superent, vicissimque superentur.

13. AT NON TER AEVO FUNCT.] Nestorem significat, de quo sic M. Tull. in Catone maiore, [10, 31.] *Videtisne, ut apud Hom. saepissime Nestor de virtutibus suis praedicet? tertiam enim iam aetatem hominum vivebat* etc. quae sunt ex Homero sumta Ἰλιάδ. α'. [v. 250 sqq.] Τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων Ἐφθίαθ', οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο Ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν. Sciendum est autem, aetatis appellatione annos triginta intelligi, ut hoc dicam ἐν παρόδῳ, quod declarat locus apud Plutarch. in Catone maiore, ubi tradit, illum sex et octoginta annos natum in iudicium adductum fuisse, atque hanc nominis delationem propemodum fuisse quinquagesimam, quatuor autem annis post, nempe annos nonaginta natum, Serv. Galbam accusasse: ex quo dici posse, Catonem, ut Nestorem, ad treis hominum aetates et vita et rebus gestis pervenisse. Verba Plutarchi sunt haec, [c. 16.] Σερουΐου Γάλβα κατηγόρησεν ἐννενήκοντα γεγονὼς ἔτη· κινδυνεύει γὰρ ὡς ὁ Νέστωρ ἐς τριγονίαν τῷ βίῳ καὶ ταῖς πράξεσι κατελθεῖν. cum Plut. congruit Tit. Liv. lib. 39 annalium [c. 40. extr.] his verbis, *Qui* (Catonem describit) *sextum et octogesimum annum agens causam dixerit, ipse pro se oraverit scripseritque, nonagesimo anno Serv. Galbam ad populi iudicium adduxerit.* Quod item ex Dionys. Halicarn. probari potest. Herodotus autem in Euterpe aetatem treis et triginta annos vult continere, his verbis,

[11, 142.] *Καί τοι τριηκόσια μὲν ἀνδρῶν γενεαὶ δυνέαται μύρια ἔτεα· γενεαὶ γὰρ τρεῖς ἀνδρῶν ἕκατον ἔτεά ἐστι.* id est, atqui trecentae hominum aetates annorum decem millia valent: nam tres aetates hominum centum anni sunt.

13. AMABILEM] ἀγαπητόν, τηλύγετον, vel natu minimum, vel in extrema senectute natum, et ita carissimum, vel dic unicum, ceteris exstinctis ac de medio sublatis.

14. ANTILOCHUM] Homer. in Iliade mortem Antilochi non narrat, quemadmodum neque Achillis: tantummodo ὀδυσσ. γ'. Nestor Telemacho de patre Ulysse percunctanti filium suum Antilochum inter eos, qui ad Troiam occubuerint, numerat his verbis, [v. 109 sq.] *Ἔνθα μὲν Αἴας κεῖται Ἀρήϊος, ἔνθα δ' Ἀχιλλεύς, — Ἐνθάδ' ἐμὸς φίλος υἱός, ἅμα κρατερὸς καὶ ἀμύμων Ἀντίλοχος.* et ὀδυσσ. δ'., a Memnone interfectum esse ait, [v. 188.] *Τὸν ῥ' Ἠοῦς ἔκτεινε φαεινῆς ἀγλαὸς υἱός.* Iam vero Pindarus πυθ. εἰδ. ς'. scribit, Antilochum, dum patrem servare cupit Memnonisque vim atque impetum sustinet, ab eo caesum esse, de pietate in parenteis loquens, [v. 28 sq.] *Ἐγένετο καὶ πρότερον Ἀντίλοχος βιατὰς Νόημα τοῦτο φέρων, ὃς ὑπερέφθιτο Πατρός, ἐναρίμβροτον ἀναμείνας στράταρχον Αἰθιόπων Μέμνονα. Νεστόρειον γὰρ ἵππος ἅρμ' ἐπέδα Πάριος ἐκ βελέων δαϊχθείς. ὁ δ' ἔφεπε Κραταιὸν ἔγχος· Μεσσανίου δὲ γέροντος Δοναθεῖσα φρὴν βόασεν παῖδα ὅν· Χαμαιπετὲς δ' ἄρ' ἔπος οὐκ ἀπέῤῥιψεν αὐτοῦ· Μένων δ' ὁ θεῖος ἀνὴρ πρίατο μὲν θανάτου κομιδὰν πατρός* etc. id est, Fuit et antea Antilochus violentus ac fortis hac mente praeditus, qui pro patre mortem oppetivit, virorum interfectorem ac spoliatorem sustinuisset ducem Aethiopum Memnonem. Nestoris enim currum equus impediebat ac morabatur, Paridis telis vulneratus. Ille autem hastam validam gestabat; senex porro Messenius conturbatus filium evocavit; vocem autem inanem non misit, neque sermonem inutilem habuit: sed manens ille plane divinus vir salutem patris a se recuperatam morte sua redemit.

15. NEC IMPUB. PARENT. TROÏLON.] Troïlus Priami filius, de quo Virg. Aen. 1. [v. 475.] *Infelix puer, atque impar congressus Achilli.* et M. Tullius Tusculan. 1. [39, 93.] *Quanquam non male ait Callimachus, multo saepius lacrymasse Priamum, quam Troilum.*

17. DESINE MOLLIUM etc.] omitte querelas muliebreis virumque minime decenteis. Graecorum more autem locutus est, ut solet: illi enim cum verbo λήγω, quod valet desinere ac finem facere, patrium casum iungunt. Eurip. in Hippol. *Λῆγε μὲν κακῶν φρενῶν.* Idem Phoeniss. [v. 1086.] *Ἔξελθ', ἄκουσον, Οἰδίπου κλεινὴ δάμαρ, Λήξασ' ὀδυρμῶν πενθίμων τε δακρύων.* Theocr. εἰδ. α'. [v. 127. 131. 137. 142.] *Λήγετε βωκολικᾶς, Μῶσαι, ἴτε, λήγετ' ἀοιδᾶς.* Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ. [v. 421.] *Τῆλη φύλλα δ' ἔραζε χέει, πτόρθοιό τε λήγει.* Homer. ἰλιάδ. α'. [v. 210.] *Ἀλλ' ἄγε, λῆγ' ἔριδος, μηδὲ ξίφος ἕλκεο χειρί.* id est, Verum age, fac finem contentionis, neque ensem manu a vagina extrahe.

20. ET RIGID. NIPH. MEDUMQUE etc.] hunc locum sic explico: et cantemus haec, videlicet Niphaten Armeniae et Medum Mediae fluvios, quasi victos cum Armeniis et Medis, acceptaeque cladis sensu ac dolore affectos, angustius ac lenius fluere. Est autem Medus pro-

prium fluvii nomen, non Araxes, aut Tigris, aut Euphrates, ut alii arbitrantur, intelligendus, idque ex Strabone cognoscere licet lib. 15., ubi commemorat, quos fluvios traiecerit Alexander Magnus, cum Persidem peragraret ferroque vastaret. Eius verba sunt haec, [c. 5. §. 6.] πρὸς αὐτῇ δὲ Περσεπόλει τὸν Ἀράξην διέβη. ἦν δὲ ἡ Περσέπολις ἔχουσα βασίλεια ἐκπρεπῆ, καὶ μάλιστα τῇ πολυτελείᾳ τῶν κειμένων. ῥεῖ δ' ὁ Ἀράξης ἐκ τῶν Παραιτάκων· συμβάλλει δ' ἐς αὐτὸν ὁ Μῆδος ἐκ Μηδείας ὁρμηθείς etc. id est, Ad ipsam autem Persepolim transiit Araxem. Habebat porro Persepolis basilicas magnificas et praeclaras, maximeque excellebat sumtu et pretio rerum in ea re conditarum. Fluit autem Araxes ex Paraetacis, influit autem in eum Medus e Medea ortus. Nequè vero est, quod quisquam miretur, Horatium ita locutum esse *Medum flumen*, si Medus proprium fluvii nomen est. Nam sic eum reperimus duobus locis esse locutum, uno lib. 4. Od. IV. [v. 37.] *Quid debeas o Roma Neronibus, Testis Metaurum flumen:* altero in epist. ad Pis. [v. 18.] *Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus.* licet, et addere tertium, qui est supra Od. VI. huius lib. [v. 10.] *Dulce pelliitis ovibus Galesum Flumen.* Sic enim scriptum est in quibusdam libris calamo exaratis. Atqui Metaurus, Rhenus, Galesus propria sunt fluviorum nomina.

22. Volvere] κυλίνδειν. sic enim Homerus Il. λ'. [v. 307.] τόδε κῦμα κυλίνδεται.

23. Intraque praescr. Gel. etc.] et canteinus hoc, nempe Gelonos intra fineis angustiores et a victoribus praescriptos equitare. sunt autem Geloni Scythiae Europaeae populi.

AD LICINIUM. ODE X.

Retinendam esse mediocritatem et animi in utraque fortuna aequabilitatem.

1. Neque altum Semp. urg.] id est, neque semper in alto mari navigando. *urgere* enim est assidue persequi, occupare, premere, ut diximus ad Od. XXII. lib. 1. Od. XXIV. eiusd. [v. 5.] *Ergo Quinctilium perpetuus sopor urget?* Od. XVII. epod. [v. 25.] *Urget diem nox et dies noctem.*

3. Horrescis] reformidas, fugis, pertimescis.

3. nimium premendo] nimium urgendo, nimium insistendo.

4. Littus iniquum] *iniquum* vel inaequale accipe, id est, curvum et flexuosum, vel navibus iniquum, id est, inimicum atque infestum, ut epist. ad Pison. [v. 67.] *Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis.*

5. Auream] omnibus rebus anteponendam, maximi pretii. Sic Pindarus ὑγίειαν χρυσὴν appellat, id est, ut Graeci interpretantur, τιμίαν. Idem Pindarus Pyth. εἴδ. α'. ait, se, cum intelligat mediocreis civium fortunas diutius florere stabilioresque permanere, tyrannidum sortem et exitum detestari, [v. 78 sq.] τῶν γὰρ ἀνὰ πόλιν εὑρίσκων τὰ μέσα μακροτέρῳ σὺν ὄλβῳ τεθαλότα, μέμφομ' αἶσαν τυραννίδων.

7. Invidenda], nimis magnifice et sumtuose aedificata. Sic

enim dicimus *opes invidiosas* et *invidiosam potentiam*, propterea quod invidia cadit in ea, quae maxime excellunt, si modo sint eiusdem generis, ut diximus sup. ad Od. VI. huius lib. sic Od. I. lib. 3. [v. 45.] *posteis invidendos* dicit nimis sumtuosos. Graeci domum sumtuosam et magnifice aedificatam et ita invidiosam *μέγαρον*, a verbo *μεγαίρω*, quod valet invideo, vel a *μέγα αἴρω*, id est, magnum attollo.

11. FERIUNTQUE SUMMOS FULMINA MONTEIS] sic Lucret. lib. 6. [v. 420 sq.] de fulmine, *Altaque cur plerumque petit loca, plurimaque huius Montibus in summis vestigia cernimus ignis?* et lib. 5. [v. 1130 sq.] *Invidia quoniam, ceu fulmine, summa vaporant Plerumque et quae sunt aliis magis edita cumque.* In omnibus fere libris manu scriptis, duob. Vatic., Tornes., Nicotianis, Russardinis, Cleric. *fulgura* legitur. Atque ita censeo reponendum, quamquam lectio vulgata ferri potest. A *fulgure* autem dictum *fulguritum*, quod est fulmine ictum, *qui locus* (inquit Festus) *statim fieri putabatur religiosus, quod eum sibi Deus dicasse videretur.*

(13. SPERAT INFESTIS, METUIT] cum ea sit fortunae mobilitas, inconstantia et varietas, ut numquam eodem vultu statuque maneat, semper volvatur et circumagatur, non est homini neque in rebus secundis nimis confitendum, neque in adversis desperandum. Diodor. Sicul.) [Ex edit. post.]

14. ALTERAM SORTEM] alteram vitae conditionem.

14. BENE PRAEPARATUM PECTUS] animus bene institutus et ad omnem eventum praemunitus.

15. INFORMEIS HIEMES] *informeis hiemes* dixit ab effectu, quia terram informem efficiunt. Virg. Georg. 3. [v. 353.] *Sed iacet aggeribus niveis informis et alto Terra gelu.*

17. SUMMOVET] Od. XVI. eiusd. lib. [v. 10.] *Non enim Gazae neque consularis Summovet lictor miseros tumultus Mentis:* et Satyr. 9. lib. 1. [v. 47.] *dispeream ni Summosses omneis.*

17. OLIM] *posthac*, ut Satyr. 5. lib. 2. [v. 27.] *Magna minorve foro si res certabitur olim.*

18. QUONDAM] interdum.

19. NEQUE SEMPER ARCUM TENDIT] id est, non semper hominibus pestem immittit, non semper iratus est. Hom. *Ἰλιάδ. α'.* [v. 9.] *ὁ γὰρ βασιλῆϊ χολωθεὶς, Νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακὴν, ὀλέκοντο δὲ λαοί.* Nam etiam Festus tradit, Apollinem Paeana dictum *ἀπὸ τοῦ παίειν*, quod valet ferire, quod eum sagittarum ictu nocere putabant. Ut igitur Arcus Apollinis intentus significat, eum esse iratum: sic remissus propitium et placatum. Huc pertinet illud carmine saecul. post epod. [v. 33] *Condito lenis placidusque telo* etc., quae annotata sunt sup. Od. XXI. lib. 1.

21. REBUS ANGUST. ANIM. etc.] in rebus tenuibus humilique et adversa fortuna fortem oportet animum praestare: in secundis animum contrahere et summittere. Nihil hac sententia tritius, nihil eadem utilius; eam sic exprimit Isocrates ad Demon. *Νόμιζε μηδὲν εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον. οὕτω γὰρ οὔτ' εὐτυχῶν ἔσῃ περιχαρὴς· οὔτε δυστυχῶν περίλυπος.* id est, Existima, nullam esse rerum humanarum stabilem ac firmam: sic enim neque rebus secundis laetitia efferere, ne-

que adversis moerore contabesces. Theognis autem hoc modo, [v. 587 sq. Welck. 657 sq. Br.] *Μηδὲ ἄγαν χαλεποῖσιν ἀσῶ φρένα, μηδ' ἀγαθοῖσι Χαῖρ', ἐπεὶ ἔστ' ἀνδρὸς πάντα φέρειν ἀγαθοῦ.* Neque rebus difficilibus et asperis animum tuum nimis excrucia, neque bonis nimium laetare: est enim viri boni, omnia ferre. Idem, [v. 585 sq. Welck. 593 sq. Br.] *Μήτε κακοῖσι νοσῶν λυποῦ φρένα, μήτ' ἀγαθοῖσι Τερφθῇς ἐξαπίνης, πρὶν τέλος ἄκρον ἰδεῖν.* id est, neque malis fractus mentem tuam macera, neque bonis nimium cito laetare, priusquam eventum ultimum videris.

23. Contrahes vento nimium sec.] sic habent omnes nostri libri veteres, et item vulgati. Quod autem quidam testantur, se scriptum reperisse in uno vetere *contines*: non placet. Nam nullo modo neque haec scriptura, neque *contine*, ut emendant, ferri potest: dicimus enim latine *contrahere vela*, non *continere*.

AD Q. HIRPINUM. ODE XI.

Omissis curis iucunde vivendum esse.

1. Cantaber] sup. Od. vi. [v. 2.] *Cantabrum indoctum iuga ferre nostra.* Cantabri ab Agrippa devicti. epist. ad Iccium lib. 1. [12, 26.] *Cantaber Agrippae, Claudi virtute Neronis Armenius cecidit.* et Od. viii. lib. 3. [v. 22.] *Cantaber sera domitus catena.*

3. Remittas quaerere] omittas quaerere, seu potius, remissius quaeras.

4. Nec trepides in usum poscentis] nec labores, neve sollicitus et anxius sis in usum, id est, propter usum vitae, quae cum brevis sit, pauca desiderat, bonorumque mediocritate contenta est. tale est illud Od. xxix. lib. 3. [v. 31.] *Ridetque, si mortalis ultra Fas trepidat.*

5. Fugit retro] quia iuvenes fiunt senes, meliores anni abeunt, subeunt curae, cani, rugae, morbi, senectus.

6. Laevis iuventas] imberbis, ut epist. ad Pison. [v. 161.] *Imberbis iuvenis tandem custode remoto Gaudet equis.* de Iuventate, iuventae dea, diximus ad Od. xxx. lib. 1.

6. decor] forma, pulchritudo.

6. arida canitie] epithetum accommodatissimum: *canities* enim ex siccitate nascitur, ut docet Aristot. Praeterea senectus arida est, et senes aridi. At per *canitiem* significatur senectus. Horat. Od. ix. lib. 1. [v. 17.] *Donec virenti canities abest Morosa.*

7. Pellente lascivos amores etc.] senectus et ad amores inepta est, et insomnia vigiliisque maxime vexatur et conflictatur.

8. Facilemque somnum] eod. epitheto usus est lib. 3. Od. xxi. [v. 2 sq.] *sive geris iocos, Seu facilem pia testa somnum.* Alibi *leveis somnos* appellat, ut infra Od. xvi. [v. 15.] *Nec leveis somnos timor aut Cupido Sordidus aufert.* Eundem autem significari puto, quem Theocr. *γλύκερον καὶ ἐγέρσιμον* nominat: contra *χάλκεον* et *νήγρετον* Homerus mortem appellat: id est, somnum, e quo nemo

expergiscitur. Idem interdum valet νήδυμος ὕπνος: sed saepius pro suavi et longo, et alto, et tranquillo somno ponitur, ut et νήγρετος.

10. Neque uno luna rub. nitet] nam (ut est Od. xviii. huius libri [v. 15.]) *Truditur dies die, Novaeque pergunt interire lunae. Rubens* autem hoc loco est epithetum ad commendationem nitoris lunae pertinens. idem valet apud Propert. lib. 1. [10, 8.] verbum *ruberet. Et mediis caelo luna ruberet aquis.* ne quis forte *ruborem* hic accipiat, quemadmodum Virgil. usurpat Georg. 1. [v. 430.] *At si virgineum suffuderit ore ruborem, Ventus erit: vento semper rubet aurea Phoebe.* Varii autem sunt lunae vultus, variae figurae. vide annot. ad Od. ii. lib 4. [v. 57.] ibi, *Fronte curvatos imitatus igneis.*

11. Quid aeter. min. etc.] quid tu animum cogitationibus longissimis, ac paene dicam, sempiternis, id est, quae ad longissimi temporis curam pertinent, conficis, quibus par esse nequeat? animi enim nostri cogitationes debent brevissimo tempore terminari, cum vitae nostrae spatium angustissimis finibus circumscribatur. Haec autem loquor ex Horatii sententia, cui animorum immortalitas non probatur. Eodem pertinet sententia illa, quam profert Arist. lib. 2. de arte dicendi, incerto auctore, Θνατὰ χρὴ τὸν θνατόν, οὐκ ἀθάνατα θνατὸν φρονεῖν. id est, mortalia oportet mortalem, non immortalia mortalem sentire, aut cogitare, aut spirare.

13. Vel platano, vel hac Pinu] platanus et pinus arbores sunt ad umbram praebendam natae, ut supra Od. iii. [v. 9.] *Qua pinus ingens* etc. et infra xv. [v. 4.] *platanusque caelebs Evincet ulmos.*

14. Temere] ὡς ἂν τύχῃ, ut fors tulerit, membris non ordine aut arte compositis, sed ita ut casus tulerit, et qualibet stratis.

14. Et rosa canos odorati capil.] id est, odoratis capillis: nam sic loquuntur Graeci. Iam *odorati* nomen est ab odore, non participium ab odorando. Sic infra Od. xx. lib. 3. [v. 14.] *Sparsum odoratis humerum capillis.* Sic Virgil. Georg. 3. [414.] *Disce et odoratam stabulis accendere cedrum.* Serv. huiusmodi nomina participia appellat sine origine verbi, quale est *picturatus.* Virg. Aen. 3. [v. 483.] *Fert picturatas auri subtemine vesteis.* et *virgatus,* idem Aen. 8. [v. 660.] *Virgatis lucent sagulis.* et *bacatus*, idem lib. 1. [v. 655.] *colloque monile Bacatum.* et *stellatus*, idem lib. 4. [v. 261.] *atque illi stellatus iaspide fulva Ensis erat.* Catull. de nupt. Pelei, [64, 320.] *Ante pedes autem candentis mollia lanae Vellera virgati custodibant calathisci.*

16. Assyriaque nar. Pot. uncti] uncti oleo seu unguento nardino. sup. Od. vii. [v. 7.] *nitenteis Malobathro Syrio capillos.*

16. Dum licet] ut supra Od. iii. [v. 15.] *Dum res et aetas et sororum Fila trium patiuntur atra.* et Od. xvii. lib. 3. [v. 13.] *dum potes, aridum Compone lignum.*

17. Dissipat Evius] Anacreon, [iv, 18.] Σκεδάσαι θέλω μερίμνας. vide sup. Od. vii. lib. 1. *nunc vino pellite curas.* Xenophon in symposio utitur verbo κοιμίζειν, quod valet sopire: apud quem sic loquitur Socrates, [2, 24.] Ἀλλὰ πίνειν μὲν, ὦ ἄνδρες, καὶ ἐμοὶ πάνυ δοκεῖ. τῷ γὰρ ὄντι οἶνος ἄρδων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας τοὺς ἀνθρώπους, κοιμίζει· τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα, ἐγείρει. At bibere quidem, viri, mihi videtur oportere:

nam plane vinum animos irrigans, dolores quidem, veluti mandragoras homines, sopit, hilaritates autem, ut oleum flammam, excitat. fortasse autem, *cessatum ducere curam*, epist. 2. lib. 1. [v. 31.] idem valet, quod *κοιμίζειν*, qua de re vide suo loco. Sed admonendus est lector nondum multa lectione perpolitus, nomen *Euius* scribendum sine aspirationis nota et *i* Latino. Sic enim Eurip. Bacch. *βαρυβρόμων ὑπὸ τυμπάνων Εὔια τὸν Εὔιον Ἀγαλλόμεναι θεόν*. id est, gravifremis sub tympanis Euium cantu hilaro canentes deum.

18. CURAS EDACEIS] Hesiod. [O. et D. 66.], *γυιοκόρους μελεδῶνας*. vide annot. ad Od. XVIII. lib. 1.

20. PRAETEREUNTE LYMPHA?] aqua e rivo aut fluvio potius petita? aqua profluente? Sic Tibull. lib. 1. eleg. 1. [v. 27.] *Sed canis aestivos ortus vitare sub umbra Arboris, ad rivos praetereuntis aquae.* Horat. Od. VII. lib. 4. [v. 8.] *Mutat terra vices, et decrescentia ripas Flumina praetereunt.*

21. DEVIUM] quod non prostat in via publica, cuius domus a via publica remota est, et ita quod minus est vulgare, minusque omnium libidini expositum. Utitur hoc nomine et Od. XXV. lib. 3. [v. 12.] *ut mihi devio Ripas et vacuum nemus Mirari libet?*

22. DIC AGE CUM LYRA etc] licet quidem hunc locum sic explicare: dic age, o puer, Lydae, maturet cum lyra venire, coma religata in nodum more Lacaenae comtum, id est, negligenter et simpliciter compositum, non ceterarum mulierum in morem concinnatum, vel religata coma more Lacaenae: parum refert. Quod si probabimus, verbum *maturare* hoc loco idem valebit, quod properare, et subaudiendum erit *venire* aut aliquid simile. Quibus verbis significabit Horatius, se nolle, Lydem nimiam curam in comendo capillo ceteroque corporis cultu ponere, sed Lacaenarum mulierum more composito capillo, quamprimum venire. Dixit autem *religata in nodum*, ut Virg. Aen. 11. [776.] *in nodum collegerat. tum croceam chlamydemque sinusque crepanteis Carbaseos fulvo in nodum collegerat auro.* qui tamen lib. 4. [138.] paene contrario modo dixit *crines nodantur in aurum.* Verum cum videam, in plerisque codicibus et calamo scriptis et excusis *incomtum* uno vocabulo scriptum esse: videtur hoc modo potius hic locus explicandus, *dic maturet incomtum nodum*, id est, dic mature nodum incomtum faciat, coma religata more puellarum Lacedaemoniarum, dic propere comam nodo incomto colligat. Adiuvat hanc explicationem, quod puellae Lacaenae non solebant comam in nodum colligere, sed passam et diffusam ventis iactandam permittere. Virgil. Aeneid. 1. [315.] *Virginis os habitumque gerens, et virginis arma Spartanae, vel* etc. *Namque humeris de more habilem suspenderat arcum Venatrix, dederatque comas diffundere ventis.* Quod si cui haec explicatio placeat, verbum *maturet* intelligendum erit habere significationem agentem, quod non est Horatio novum, neque inusitatum. Sic enim infra lib. 3. Od. VII. [v. 15.] dixit: *nimis Casto Bellerophonti Maturare necem.* et supra, *properare coronas*, Od. VII. [v. 24.] et epist. ad Loll. 1. lib. 1. [v. 61.] *poenas festinat.* Huic loco similis est ille lib. 3. Od. XIV.

V. 21. *domo.*

[v. 21.] *Dic et argutae properet Neaerae Myrrheum nodo cohibere crinem:* nisi quod in eo loco verbum *properet* cum infinitivo coniungitur. Omnino prior et explicatio et lectio ferri potest, ut intelligamus, Neaeram passo et soluto capillo nunc quidem esse domi, ut fortasse solebant esse puellae, et ita est puella illa apud Terent. in Andria: sed iuberi venire religata et collecta coma in nodum, more Lacaenarum puellarum comtum. Sed huic explicationi obstat, quod puellae Spartanae solutis et passis crinibus esse solebant: sequamur igitur codices veteres et explicationem posteriorem.

AD MAECENATEM. ODE XII.

Res graveis et tragicas lyricis versibus non convenire: soluta autem oratione res gestas Augusti Maecenatem ipsum perscripturum: se nihil posse, praeter Lycymniae formam canere.

1. NOLIS LONGA] Tale fere argumentum est Odae sextae lib. 1. *Scriberis Vario fortis et hostium Victor Maeonii* etc. significat, res graviores et bellicas versibus lyricis non convenire.

1. NUMANTIAE] quam delevit Scipio Africanus anno post Karthaginem eversam decimo quarto, de quibus sic M. Tull. Offic. 1. [11, 35.] *Maiores nostri Karthaginem Numantiamque funditus sustulerunt* etc.

2. NEC DIRUM ANNIB.] nonnulli codices habent *durum*, quos non sum secutus: nam et infra Od. VI. lib. 3. [v. 36.] *Annibalemque dirum* dixit.

2. NEC SICULUM MARE] primus Cn. Duilius cos. Poenorum classem devicit, primusque omnium Rom. victoriae navalis triumphum egit. scribit Livius lib. 17. et M. Tull. in Catone maiore [13, 44.] his verbis, *C. Duilium, M. F., qui primus Poenos classe devicerat, redeuntem a coena saepe videbam puer; delectabatur crebro* (alias *cereo*) *funali et tibicine, quae sibi nullo exemplo privatus sumserat: tantum licentiae dabat gloria.* Polybius hist. lib. 1. scribit, bellum inter Romanos et Karth. de Sicilia gestum anno XVIII., denique esse finitum, omniumque bellorum, de quibus audierit, et longissimum fuisse et maximum.

5. NIMIUM MERO] intemperanter et immoderate se vino invitantem. Sic sup. *rixas immodicas mero* appellavit, ex immodico vini potu natas, Od. XIII. libri primi. [v. 10.]

6. HYLAEUM] unum e Centauris.

7. TELLURIS IUVENES] γηγενεῖς, terrae filios, Gigantes, quos ope et subsidio Herculis et Bacchi superatos esse annotabimus ad Od. XIX. huius libri. Sciendum est autem, cum significare volunt scriptores, aliquem obscuro loco esse natum, Terrae filium appellare solere. M. Tull. epist. ad Trebat. [Div. VII, 9.] *Cn. Octavius tuus familiaris*

V. 24. *comam.*

summo genere natus, terrae filius, is me, quia scit tuum familiarem esse, crebro ad coenam invitat: adhuc non potuit perducere.

7. UNDE] a quibus. Sic saepe alias.

9. PEDESTRIBUS] soluta et prosa oratione scriptis. Sic Graeci πεζὸν λόγον nominant. Plato in sophista, πεζῇ τε ὧδε ἑκάστοτε λέγων καὶ μετὰ μέτρων. id est, et pedestri sermone assidue dicens et versibus. Fuisse autem Maecenatem eruditum, cum ex multis aliorum testimoniis cognoscere licet, tum accedit non levis testis Servius, qui ad illum Virg. versum Georg. 2. [v. 42.] *Non ego cuncta meis amplecti versibus opto*, hunc locum profert, et testatur, eum res gestas Augusti scripsisse. Accedat et Horatius et hic et Od. VIII. lib. 3. [v. 5.] *Doctae sermones utriusque linguae*, et idem alibi.

11. DUCTAQUE PER VIAS] ducta in triumphum.

12. MINACIUM] liber Donati et Ursini habent *minantium*: at Faër. duo Vaticani et Torn. Nicot. Rüss. *minacium*, quos secutus sum. Et vero ita legit Servius ad eum, quem dixi, locum.

13. DULCEIS MOD.] *dulceis cantus*, ut Od. IX. lib. 3. [v. 10.] *dulceis docta modos.* et ita scriptum est in lib. Don. et Ursini et Vatic. duob.

13. DOMINAE] amicae tuae: solebant enim amantes amicas suas *dominas* appellare. Tibull. eleg. 5. lib. 1. [v. 39.] *Saepe aliam tenui, sed iam cum gaudia adirem, Admonuit dominae deseruitque Venus.* Idem nomen et uxoribus tribuebant. Ovid. lib. 3. de Tristibus, [3, 23.] *Nuntiet huc aliquis dominam venisse, resurgam.* Virg. lib. 6. Aeneid. [v. 397.] *Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.*

13. LYCYMNIAE] *Licinniae* habet liber Donati, ut et vulgati: at Faërn. et Tornes. *Lycimniae*: alii *Lycymniae*, quos sequor.

15. LUCIDUM FULGENTEIS OCULOS] *lucidum fulgenteis* ex illo genere est, quod supra annotavimus ad Od. XXII. lib. 1. ibi, *Dulce ridentem.*

17. QUAM NEC FERRE PED. DEDEC.] non dedecuit, inferre pedem in choros, non dedecuit saltare. Non dedecuit autem, quia nec extra numerum movetur, et puella est eximia forma: dedeceret, si anus esset, qualem Chlorida describit Od. XV. lib. 3. quam hortatur, ut ad moriendum vicina ludere inter virgines, [v. 6.] *Et stellis nebulam spargere candidis*, desinat.

19. SACRO DIANAE] die festo Dianae, qui colitur a virginibus.

21. NUM TU, QUAE TENUIT] num tu velis, quicquid umquam possedit Achaemenes, Persarum rex, aut Mygdonis opes, aut Arabum domos, omnium rerum copia instructas ac refertas, crine Lycymniae redimere? Num tu Persarum gazas, aut Phrygias opes, aut Arabum thesauros mereri velis, ut Lycymniae complexibus et osculis careas? De verbo *mutandi* vide quae annotavimus ad Od. XVI. lib. 1.

21. ACHAEMENES] Plato in Alcibiade α'. [p. 120 extr.] scribit, Persarum reges ab Achaemene originem ducere, οἱ Περσῶν βασιλεῖς Ἀχαιμένους ἔκγονοι.

22. AUT PINGUIS PHRYGIAE MYGD. OP.] sic omnes quidem habent libri et vulg. et manuscr.: sed Servius ad illum Virg. versum

Aeneid. 2. [v. 4.] *Troianas ut opes* etc. hunc locum proferens sic videtur legisse, *Aut pingueis Phrygiae aut Mygdonias op.* Ego tamen nihil mutandum censeo: scribit enim Stephanus, *Μυγδονία, μοῖρα Μακεδονίας, καὶ ἑτέρα Φρυγίας τῆς μεγάλης, ἀπὸ Μύγδονος.* id est, Mygdonia, pars Macedoniae, et altera Phrygiae eius, quae magna est, a Mygdone seu Mygdono Thrace. infra Od. xvi. lib. 3. [v. 41.] *Quam si Mygdoniis regnum Haliattici Campis continuem.*

25. Dum fragrantia] *flagrantia* quidem scriptum est in quattuor codicibus manu scriptis: sed *fragantia* excudendum curavi, partim ratione adductus, partim quod in uno cod. ascriptum reperi, *alias fragrantia:* in uno ad oram libri annotatum, id est, *bene olentia.* Catull. [vi, 8.] *cubile Sertis et Syrio fragrans olivo. Flagrantia* tamen non damno, quod valet ardentia.

26. Aut facili saev. neg.] saevitia simulata, quod simile est, ac si diceret *facili difficultate*, ut declarant ea verba, quae deinceps sequuntur *Quae poscente magis gaudeat eripi*, id est, quae oscula puellae erepta maiore voluptate eam afficiant, quam eum ipsum, qui poscit atque eripit, videlicet amantem. Ostendit autem artem astumque puellarum, quae saepenumero dissimulant, id se cupere, quod vehementer exoptant: quod quidem faciunt, vel ut desiderium amantium magis exacuant atque incendant, vel pudore deterritae. Quemadmodum autem Horat. hic dixit *eripere osculum*, sic Catull. *surripere suaviolum.* Sic ille ad Iuvencium, [xcix, 1.] *Surripui tibi, dum ludis, mellite Iuvenci, Suaviolum dulci dulcius ambrosia.*

28. Interdum rap. occ.] interdum antevertat et prior osculetur.

IN ARBOREM, CUIUS CASU IN AGRO SABINO PAENE OPPRESSUS EST. ODE XIII.

Numquam homini satis exploratum esse, quid vitare debeat. Sapphonis et Alcaei laudes.

1. Nefasto die] *ἀποφράδι ἡμέρᾳ.* dies nefastus, infelix, infaustus, ad omneis res gerendas ineptus habebatur. Quin nec eo die lege agere licebat, quod declarat vulgatissimus ille Ovidii versus, [Fast. i, 47.] *Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur.* Tria verba sunt *do, dico, addico,* quae sunt praetoris: eius enim est, actionem et iudicium dare, ius dicere, rem, de qua controversia est, addicere, aut possessionem alteri ex litigatoribus dare. Plutarchus in Camillo scribit, ab Heraclito recte reprehensum esse Hesiodum, quod alios dies faustos, alios infaustos et infeliceis statuerit, tanquam ignorans, unam dierum omnium esse naturam, his verbis, [c. 19.] *ὀρθῶς Ἡράκλειτος ἐπέπληξεν Ἡσιόδῳ τὰς μὲν ἀγαθὰς ποιουμένῳ, τὰς δὲ φαύλας ἡμέρας, ὡς ἀγνοοῦντι φύσιν ἡμέρας μίαν οὖσαν.* hanc arborem autem, quam dicit die nefasto esse satam, iterum commemorat Od. xvii. [v. 27.] *Me truncus illapsus cerebro Sustulerat* etc.

2. Sacrilega manu] impia.

8. PRODUXIT IN NEP. etc.] *producere* est vel in longum tempus, vel foras et in locum publicum ac propatulum ducere. Sic dicimus *producere convivium in multam noctem* et *producere testeis*; sic hoc loco *in nepot. pernic.* etc. *productam arborem* intellige arborem satione et cultura e terra prolatam et propagatam in posterorum perniciem et totius vici infamiam.

6. FREGISSE CERV.] *frangere cervices* apud M. Tullium usitatum, ut orat. in Vatin. [11, 26.] *Fregerisne cervices in carcere illi ipsi Vettio, ne quod indicium corrupti iudicii extaret.* Horat. autem infra Od. III. epod. [v. 1.] *impia manu Senile guttur fregerit.*

6 ET PENETRALIA SPARS.] id est, et in intima aedium parte noctu hospitem interfecisse.

8. VENENA COLCHICA] venena praesentissima, venena venenis Medeae, quae venefica fuit nobilissima, potentiora. Od. XVII. epod. [v. 35.] *Cales venenis officina Colchicis.*. Admonendi autem sunt adolescentes, tertiam syllabam nominis *Colchica* pertinere ad principium versus consequentis: est enim hic versus hypermeter. Sed tamen non dissimulabo, me in aliquot libris manu scriptis, uno Russardino et duobus Nicotianis et nonnullis aliis reperisse scriptum *ille venena Cholca.* quae scriptura non est fortasse reiicienda, immo vero, ut Horatio usitata, receptae anteponenda. talia enim sunt illa Od. XXII. lib. 1. [v. 2.] *Mauris iaculis.* et Od. XII. lib. 4. [v. 18.] *Sulpitiis horreis.* et epist. 12. lib. 1. [v. 20.] *Stertinium acumen.* et simil.

11. CADUCUM] te lignum, quod incidisti in meum caput.

12. IMMERENTIS] qui nihil commerueram, quamobrem in caput meum irrueres. Od. VI. epod. [v. 1.] *immerenteis hospites.* et VII. [v. 19.] *immerentis Remi Sacer nepotibus cruor.*

13. QUID QUISQUE VITET etc.] in duob. codd. calamo exaratis Iannoct. et Faërn. scriptum est *Quod quisque vitet* etc., de qua scriptura lector eruditus iudicabit. Degreditur ad sententiam generalem et universam, neminem sibi in posterum ita cavere posse, ut non improviso genere mortis exstinguatur, quam et Pindarus posuit Olymp. εἰδ. β΄. [v. 55 sq.] Ἤτοι Βροτῶν κέκριται Πεῖρας οὔτι θανάτου, οὐδ', ἀσύχιμον Ἀμέραν Ὁπότε, παῖδ' Ἀλίου Ἀτειρεῖ σὺν ἀγαθῷ Τελευτήσομεν. id est, nullus mortalium certus constitutus est mortis terminus, et incertum est, quando quietum et praesentem diem, solis filium, stabili cum bono finituri simus.

14. BOSPORUM] Thracium, Ponti fretum, in quo est Byzantium. *Bosporum* autem, non *Bosphorum* imprimendum curavi, quod Graeci βόσπορον dicunt, a nominibus βοῦς et πόρος, non βόσφορον. Praeterea in libro Faërni *Bosporum* scriptum repori, et uno Vatic. De Bosporo sic interpres Apollon. lib. 2. ἀργοναυτ. Βόσπορος ὀνομάζεται διὰ τὸ δοκεῖν τὴν Ἰῶ βοῦν οὖσαν διαπορεύεσθαι τὸ ἀπὸ Βυζαντίου καὶ Καλχηδόνος διάστημα etc. ἢ διὰ τὸ πάντας τοὺς στενοὺς Βοσπόρους καλεῖσθαι. reliqua vide suo loco. id est, Bosporus nominatur propterea, quia Io, cum vacca esset, videatur spatium illud, quod est inter Byzantium et Calchedonem, transivisse etc. aut propterea quod omnia angusta freta Bospori appellantur.

15. NEQUE ULTRA CAECA TIMET] neque ab alio periculo

sibi metuit, quam a Bosporo. *Caeca* autem sunt, quorum causae ignorantur. Praeterea animadverte, hic poni tribrachyn pro dactylo *met ali*, ut saepe alias.

17. ET CELLEREM FUGAM PARTHI] quia fugiens pugnat, ut sup. Od. XIX. lib. 1. [v. 11.] *et versis animosum equis Parthum dicere.*

19. SED IMPROVISA LETI VIS] epist. 6. lib. 1. [v. 11.] *Improvisa simul species exterret utrumque.*

21. QUAM PAENE FURVAE] quantulum afui ab inferis, id est, a morte? *Furvum* (inquit Festus) *nigrum vel atrum. hinc dicta sunt furnus, funus, furiae, fuligo* etc.

21. PROSERPINAE] quae Orci uxor est, vitae et mortis arbitra. vide supra ad Od. XXVIII. lib. 1. [v. 20.] *nullum Saeva caput Proserpina fugit.*

22. ET IUDICANTEM VIDIMUS AEACUM] Plato in Gorgia [p. 526. C.] de Aeaco et Rhadamantho, ἑκάτερος δὲ ῥάβδον ἔχων δικάζει. id est, uterque virgam tenens ius dicit. vide Od. VII. lib. 4. [v. 21.] *et de te splendida Minos Fecerit arbitria.*

23. SEDESQUE DISCRIPTAS PIOR.] campum Elysium, de quo sic Homer. ὀδυσσ. δ'. [v. 563.] Ἀλλά σ' ἐς Ἠλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς Ῥαδάμανθυς. et Virg. 5. Aeneid. [v. 733.] *non me impia namque Tartara habent, tristesque umbrae, sed amoena piorum Concilia. discriptas* autem excudendum curavi libros septem secutus, in quibus omnibus ita legitur: nisi quod in uno et altero legitur *descriptas: discriptas* autem, id est, διατεταγμένας, dispositas, digestas, distributas. sic epist. ad Pison. *Discriptas servare vices operumque colores, Cur ego sic nequeo* etc. Putant tamen quidam, ferri posse *discretas*: est enim vox Latina et bonis scriptoribus usitata. Lucret. lib. 5. [v. 1440.] *Et divisa colebatur discretaque tellus.* quamquam ibi legendum potius est *discriptaque tellus*, ut habent libri nonnulli veteres.

25. QUERENTEM SAPPHO] querentem de puellis Lesbiis, vel quod illae se ad turpem amorem impulissent, vel quod sibi in amore non responderent.

26. SONANTEM] lyra canentem. *sonantem* enim agendi significationem habet, et coniungitur cum vocibus, quae sequuntur, *dura fugae mala.*

28. FUGAE] exsulii, τῆς φυγῆς: nam Graeci exsulium φυγὴν appellant, et exsulare φεύγειν dicunt. vel fugam intellige eorum, qui clade accepta e proelio fugiunt.

29. UTRUMQUE] Alcaeum et Sapphonem.

29. SACRO SILENTIO] cur *sacro?* an quod in rebus divinis, quae publice fiebant, imperabatur, ut linguis faverent? id est, vel bona verba loquerentur, vel silerent? quod scribit M. Tull. de Divinat. lib. 1. et item scribunt Graeci. Hinc illa, *favete linguis.* Od. I. lib, 3. [v. 2.] et *male nominatis Parcite verbis.* Od. XIV. lib. 3. [v. 11.] an propter Bacchi et Cereris mysteria, quae religiosissimo silentio constabant? an quod Pythagorei silentium divinum quiddam esse existimabant, atque ob eam causam eius usus in sacris erat maximus?

Od. II. lib. 3. [v. 25.] *fidele* appellat, *Est et fideli tuta silentio Merces* etc. Itaque Servius ad versum illum Virg. lib. 5. Aen. annotat, in sacris taciturnitatem, in ludis plausum, clamorem strepitumque ac tumultuationem requiri.

30. MIRANTUR UMBR. DICERE] tale est illud Virg. Georg. 4. [v. 471.] de Orph. *At cantu commotae Erebi de sedibus imis Umbrae ibant tenues simulacraque luce carentum.* idem ibid. [v. 481.] *Quin ipsae stupuere domus atque intima lethi Tartara, caeruleosque implexae crinibus angues Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora, Atque Ixionei vento rota constitit orbis.*

30. SED MAGIS etc.] id est, sed attentius audit vulgus pugnas et tyrannorum exactiones, quae canuntur ab Alcaeo, quam res amatorias, quas Sappho suis versibus persequitur. Canebat tamen et Alcaeus res amatorias, ut didicimus ex Od. XXXII. lib. 1., quamvis esset vir militaris, ut sup. diximus.

32. DENSUM HUMERIS] frequens, confertum, spissum, *ἐπασσύτερον.*

32. BIBIT AURE] audit cupidissime. sic Propert. lib. 3. [6, 8.] *Incipe. suspensis auribus ista bibam.*

33. QUID MIRUM etc] Quid mirum, umbras mortuorum Alcaei et Sapphonis cantu teneri ac delectari, cum carminibus illis delectatus ac, pene dicam, stupefactus Cerberus aureis demittat?

34. DEMITTIT ATRAS B. C.] aliter dixit Satyr. 9. lib. 1. [v. 20.] *Demitto auriculas, ut iniquae mentis asellus. atras*, vel quia, quae sunt apud inferos omnia, nigra sunt, ut infra annotatum est ad illum locum Od. prox. *Visendus ater* etc. vel intellige turpeis, ut epist. ad Pison. [v. 4.] *atrum desinat in piscem.*

34. BELLUA CENTICEPS] Cerberum significat, fortasse propter centum angueis, qui eius caput communiunt, ut ait Od. II. lib. 3. [v. 17.] *quamvis furiale centum Muniant angues caput eius.* Hesiod. autem in Theog. Cerberum *πεντηκοντακάρηνον*, id est, quinquaginta capitum, eodemque loco Echidnae filium facit. Sed praestat Hesiodi verba ascribere: sic enim ille de Echidna, [v. 310.] *Δεύτερον αὖθις ἔτικτεν ἀμήχανον, οὔτι φατειὸν, Κέρβερον ὠμηστὴν, Ἀΐδεω κυνὰ χαλκεόφωνον, Πεντηκοντακάρηνον, ἀναιδέα τε κρατερόν τε.* id est, Secundo loco autem peperit ingentem et inevitabilem et nefandum Cerberum, crudelem Orci canem, voce ferrea, quinquaginta capitibus praeditum, impudentem et validum. Pausanias autem in Laconicis scribit, Hecataeum Milesium probabilem quendam de Cerbero sermonem excogitasse, qui huiusmodi est: horribilem in Taenaro serpentem fuisse, eumque Orci canem ideo esse nominatum, quia, quemcumque ille momordisset, eum necesse esset interire: tanta erat veneni pernicies ac diritas, atque hunc serpentem ad Eurystheum ab Hercule esse deductum. Iam primus Homerus eum Ditis seu Orci canem appellavit, neque aliud ei nomen imposuit, neque ulla eum specie conformavit: posteriores autem Cerberum appellarunt, eique canis similitudinem ac figuram affinxerunt, triaque capita, nonnulli etiam quinquaginta attribuerunt, ut Hesiodus.

36. EUMENIDUM] furiarum. Appellatae autem sunt *Eumenides*

ab Atheniensib. εὐφημισμοῦ ἕνεκα, vel ut praebeant se εὐμενεῖς, id est, placidas, placatas, propitias. Deae sunt caedis et impietatis ultrices, eaedem dicuntur a Graecis σεμναί, δειναί, δεινῶπες, ἔμφοβοι, ποίνιμοι, χαλκόποδες, ἄοινοι. id est, graves seu venerandae, horribiles, horribili aspectu, terrificae, ultrices, aereis pedibus, abstemiae.

36. RECREANTUR ANGUES] vel furiarum crines angues erant, vel furiarum crinibus angues erant implexi atque implicati. Virgilius Georg. 4. [v. 482.] *ceruleosque implexae crinibus angueis.* Idem lib. 7. Aeneid. [v. 346.] *Huic dea caeruleis unum de crinibus anguem Coniicit, inque sinum praecordia ad intima subdit.* Catull. de nuptiis Pelei et Thet. [LXIV, 193.] *Eumenides, quibus anguineo redimita capillo Frons exspirantis praeportat pectoris iras.*

37. QUIN ET PROMETHEUS] de Prometheo diximus ad Od.. III. et XVI. lib. 1.

37. ET PELOPIS PARENS] Tantalus, de quo dicemus ad Od. XIX. huius lib. et Satyr. 1. lib. 1. sed de eius supplicio reiicio lectorem ad Aeschylum, cuius extat tragoedia *Prometheus* nomine.

38. LABOREM DECIPITUR] si legamus *laborum*, ut habent omnes libri vulgati et aliquot manu scripti, existimo, ab Horatio dictum esse *decipitur laborum* exemplo Graecorum, qui ita loquuntur, ἐπιλανθάνεται πόνων, id est, decipitur vel fallitur vel obliviscitur laborum. De verbo autem λανθάνειν, quod valet latere seu fallere, diximus ad Od. X. lib. 1. Notissimum enim est iis, qui hunc poëtam terunt, *fallere* apud eum idem valere, quod *latere*, obscurum et incognitum esse: qualia sunt illa, *Da mihi fallere, da iustum sanctumque videri.* et *fallentis semita vitae.* et illud, *socerum et scelestas Falle sorores.* quo sensu et verbum *decipio* usurpavit Satyr. 3. lib. 1. [v. 39.] *amatorem quod amicae Turpia decipiunt caecum vitia*, id est, quod amicae vitia ab amatore ignorantur, vel non animadvertuntur. Non dissimile est illud Plautinum in Epid. [II, 2, 55.] *nec satis exaudiebam, nec sermonis fallebar tamen.* et ita Virg. Aen. 4. [v. 85.] dixit *infandum si fallere possit amorem.* quod etiam Graeci dicunt βουκολεῖν ἔρωτα, i. solatia quaedam et oblectamenta adhibere, quibus animi aegritudinem ex amore natam levare possimus, aut quibus animum ab amoris cogitatione avocemus. sic Horat. Satyr. 7. lib. 2. [v. 114.] *fallere curam* dixit. *Iam vino quaerens, iam somno fallere curam.* Hoc igitur totum *decipitur laborum* coniuncte legendum, ut recte annotavit Porphyr.: valetque, obliviscitur laborum suorum dulci sono, id est, carminibus Alcaei delectatus, suorum laborum sensu levatur. Sed et Porphyrio videtur legisse *laborem*, et ita habent nonnulli veteres codices. Atque hanc puto rectam esse scripturam. Genus autem loquendi a Graecis sumtum est: sic enim illi, Κλέπτεται τὸν πόνον seu τὴν λύπην, id est, non sentit laborem, non sentit dolorem. Iam cum hoc loco congruit ille, qui est Od. XI. lib. 3. [v. 21.] *Quin et Ixion Tityosque vultu Risit invito* etc.

39. NEC CURAT ORION etc.] de Orione diximus sup. ad Od. XXVIII. lib. 1. Sed quod hic dicit Horatius, non curare eum, apud inferos leones agitare etc. id est, studium venationis intermittere,

dum Alcaeum et Sapphonem canenteis audit, sumtum est ex Homero ὀδυσσ. λ'., ubi Ulysses narrat Alcinoo, se illum vidisse apud inferos in prato Asphodelo, quas feras in desertis montibus interfecit, eas unum in locum cogentem. Sic Homer. [v. 572.] Τὸν δὲ μετ' Ὠρίωνα πελώριον εἰςενόησα, Θῆρας ὁμοῦ εἰλεῦντα κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα, Τοὺς αὐτὸς κατέπεφνεν ἐν οἰοπόλοισιν ὄρεσσιν, Χερσὶν ἔχων ῥόπαλον παγχάλκεον, αἰὲν ἀαγές. Videtur autem Horatius toto hoc loco Pindarum aemulatus esse πυθ. εἴδ. α'. [v. 10 sq.], apud quem aquila illa, quae, sceptro Iovis insidet, Apollinis cantu delectata primum sensim utramque alam remittit ac relaxat, deinde palpebris tenebroso vapore perfusis (sic enim loquitur Pindarus) obdormiscit. Itemque Martis animus alioqui ferox, armis relictis, ferroque posito, eodem cantu permulcetur. Verba Pindari non ascribam, ne sim longior.

40. Timidos] *timidas* habet Faërni codex, sic Virg. Pharmac. *quorum stupefactae carmine lynces.* alii fere omnes *timidos*, quos secutus sum.

40. Agitare] διώκειν, persequi.

40. Lyncas] Virg. Georg. 3. [v. 264.] *Quid lynces Bacchi variae*? Horat. Od. vi. lib. 4. [v. 33.] *Deliae tutela deae, fugaceis Lyncas et cervos cohibentis arcu* etc.

AD POSTUMUM. ODE XIV.

Mortem vitari non posse.

1. Eheu, fugaces etc.] videntur haec ex Anacreonte expressa, si modo sunt Anacreontis, [lvi, 1.] πολιοὶ μὲν ἡμῖν ἤδη Κρόταφοι, κάρα δὲ λευκόν· Χαρίεσσα δ' οὐκ ἔθ' ἥβη Πάρα etc. id est, Cana iam nobis sunt tempora, caput albescit, venusta pubertas defluxit etc.

1. Postume, Postume] ἀναδίπλωσις, seu reduplicatio ad maiorem acrimoniam comparata. Sic Od. xvii. eiusd. lib. [v. 10.] *ibimus, ibimus* etc. sic Sappho, [li.] Παρθενία, Παρθενία, ποῖ με λιποῖσα Οἴχῃ. id est, Parthenia, Parthenia, quo, me relicta, abis?

2. Nec pietas moram etc.] id est, ob pietatem neque tardius senesces, neque tardius morieris. sic Od. vii. lib. 4. dicit, Torquatum, cum semel diem suum obierit, neque propter genus, neque propter facundiam, neque propter pietatem revicturum, [v. 21.] *Cum semel occideris, et de te splendida Minos Fecerit arbitria, Non, Torquate, genus, non te facundia, non te restituet pietas.*

4. Indomitae] ἀμειλίχῳ seu potius ἀνημέρῳ seu ἀπιθασσεύτῳ, seu ἀηττήτῳ.

5. Non si trecen. quotq. eunt dies] id est, non si quotidie trecentos tauros Plutoni immoles. sic Theognis [v. 1193 sq. Welck. 727 sq. Br.] Οὐδ' ἂν ἄποινα διδοὺς θάνατον φύγοι, οὐδὲ βαρείας Νούσους, οὐδὲ κακὸν γῆρας ἐπερχόμενον. id est, ne pretio quidem ad se redimendum dato mortem quisquam effugiat, neque graveis morbos, neque malam senectutem advenientem. et Sophocles Electra, [v. 137.] Ἀλλ' οὔτοι τόν γ' ἐξ Ἀΐδα Παγκοίνου λίμνας πατέρ' ἀνστήσεις, οὔτε γόοις,

οὔτε λιταῖσιν. id est, sed ex Orco et palude omnium communi patrem neque lacrymis neque precibus excitabis. Et Aeschyl. [fragm. Niob.] *Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ.* Sola Dearum mors muneribus non delectatur. quem versum usurpat Aristoph. *βατράχ.* [v. 1392.] sic epist. 2. lib. 2. [v. 178.] *si metit Orcus Grandia cum parvis non exorabilis auro? trecenis* autem habent duo cod. Vatic. et Don., quos secutus sum.

6. Illacrymabilem] id est, qui lacrymis neque movetur, neque flectitur. Virg. Georg. 4. [v. 470.] de Diis inferis, *Nesciaque humanis precibus mansuescere corda.* Od. ix. autem lib. 4. [v. 26.] *illacrymabiles* significat, qui lacrymis ab inferis revocari vel redimi non possunt. Germanus Valens, quem semper honoris causa nominatum velim, putabat, hoc loco *illacrymabilem* *ἐνεργητικῶς* positum pro eo, qui non lacrymatur, aut qui lacrymari non soleat, ut Graeci interdum *ἄκλαυστον* usurpant pro eo, qui non plorat. Homerus *ὀδ. δ'.* [v. 492.] *Ἀτρείδη, μή ταῦτα διείρεαι· οὐ δέ τι σε χρὴ Ἴδμεναι, οὐδὲ δαῆναι ἐμὸν νόον· οὐδέ σέ φημι Δὴν ἄκλαυτον ἔσεσθαι, ἐπεὶ κ' εὖ πάντα πύθηαι.* id est, Atride, ne me ista percunctare. non est opus, ea te scire, neque meam mentem cognovisse: et vero te nego diu sine fletu futurum, ubi probe omnia audieris. et item *ἀδάκρυτος* ab eodem usurpatur pro eo, qui non lacrymatur. *ἰλ. α'.* [v. 415.] *Αἴθ' ὄφελες παρὰ νηυσὶν ἀδάκρυτος καὶ ἀπήμων Ἧσθαι· ἐπεί νύ τοι αἶσα μίνυνθά περ' οὔτι μάλα δήν.* quorum duorum versuum explicationem reperies annot. ad Od. xvi. eiusd. lib. [v. 29.] ibi, *Abstulit clarum* etc. idem *ὀδυσσ. ω'.* [v. 60.] *Μοῦσαι δ' ἐννέα πᾶσαι, ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ, Θρήνεον· ἔνθα κεν οὔτιν' ἀδάκρυτόν γ' ἐνόησας Ἀργείων· τοῖον γὰρ ὑπώρορε Μοῦσα λίγεια.* id est, Musae autem novem omnes alternis canentes voce suavi lugebant, seu lamentabantur, ubi neminem lacrymarum expertem animadvertisses Argivorum: talem luctum excitavit musa vocem claram edens. Sic et lib. epigr. Graec. Pluto dicitur *ἀμείδητος*, id est, qui minime rideat. Tale est et illud Euripidis *πολυδάκρυτος*, quod significat multum lacrymantem. Sic ille in Alcest. *στένει δὲ καί τις ἀμφὶ τὸν εὔρουν Εὐρώταν Λάκαινα πολυδάκρυτος ἐν δόμοις κόρα.* id est, Gemit autem et aliqua circum Eurotam liquide fluentem Lacaena lacrymosa domi puella.

7. Ter amplum Geryonem] *ter amplum* vel tricipitem, ut vult Hesiodus, vel trium corporum, ut alii. Itaque Virgilius tergeminum appellat Aeneid. 8. [v. 202.] et Lucret. lib. 5. [v. 28.] Eum interfecit Hercules boves suas suffurantem. Hesiod. in Theog. [v. 287.] *Χρυσάωρ δ' ἔτεκε τρικάρηνον Γηρυονῆα, — Τὸν μὲν ἄρ' ἐξενάριξε βίη Ἡρακληείη Βουσὶ παρ' εἰλιπόδεσσι περιῤῥύτῳ εἰν Ἐρυθείῃ* etc. id est, Chrysaor autem genuit tricipitem Geryonem, hunc autem interfecit per vim virtus Herculea iuxta boves pedibus incurvis in Erythea circumflua. De Geryone Pausanias in Atticis ita scribit, [i, 35, 7.] *Ἐνταῦθα περιῤῥαγέντος λόφου διὰ χειμῶνα, ὀστᾶ ἐφάνη τὸ σχῆμα περιέχοντα, ἕως πιστεύειν ἐστίν, ἀνθρώπου. ἐπεὶ διὰ μέγεθος οὐκ ἔστιν ὅπως ἂν ἔδοξεν. Αὐτίκα δὲ λόγος ἦλθεν εἰς τοὺς πολλούς, Γηρυόνου τοῦ Χρυσάορος εἶναι μὲν τὸν νεκρόν, εἶναι δὲ καὶ τὸν θρόνον* etc. id est, hic effracto colle vi tempestatis ossa extiterunt, figuram et habitum praebentia, quod credere licet, hominis: nam propter magnitudinem

non poterant ossa hominis videri. Statim rumor vulgo dissipatus est, Geryonis Chrysaoris filii et cadaver esse et sedem. Idem Eliacor. primo, [v, 19, 1.] καὶ Ἡρακλέους ἐστὶν ὁ πρὸς Γηρυόνην ἀγών· τρεῖς δ' ἄνδρες Γηρυόνης εἰσὶν ἀλλήλοις προσεχόμενοι. id est, et Herculis est cum Geryone certamen. Tres autem viri sunt Geryo inter se coniuncti et continentes.

8. Tityumque] Iupiter Elora potitus, Iunonis suspicionem doloremque illum muliebrem veritus, eam in terra defodit. Terra ingenti statura filium edidit, qui Tityus nominatus est. Hunc Latonae amore captum eique vim afferre conatum Apollo sagittis confodit, ut tradunt multi. Pindarus autem πυθ. εἴδ. δ'. eum Dianae sagittis confixum esse scribit his verbis, [v. 160.] Καὶ μὰν Τιτυὸν βέλος Ἀρτέμιδος θήρευσε κραιπνόν, ἐξ ἀνικάτου φαρέτρης ὀρνύμενον· Ὄφρα τις τᾶν ἐν δυνάτῳ φιλοτήταν ἐπιψαύειν ἔραται. id est, Tityum porro celere Dianae iaculum confodit, ex invicta pharetra erumpens, ut amet quis sequi voluptates concessas et permissas. De Tityo plura ad Od. iv. lib. 3.

9. Unda scilicet omnibus etc.] Sophocles in Electra λίμνην πάγκοινον, id est, pludem omnibus communem vocat.

10. Quicumque terr. mun.] videtur expressisse illud Homericum [Il. vi, 142.] ἀρούρης καρπόν, id est, terrae fructum comedentes. et illud nescio cuius poëtae, quod profert Plutarch. lib. περὶ φιλαδελφίας, εὐρυόδου ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα χθονός. id est, Quicumque latae fructum terrae sumimus. et illud Phanoclis, [i, 415. Br.] Ἀλλὰ τὸ Μοιράων νῆμ' ἄλυτον, οὐδέπω ἐστὶ Ἐκφυγέειν ὁπόσοι γῆν ἐπιφερβόμεθα. id est, Sed Parcarum fila solvi non possunt, nec quicumque terrae munere vescimur effugere mortem poterimus. Sic iterum Homerus ἰλιάδ. ν'. [v. 322.] Ὅς θνατός τ' εἴη καὶ ἔδοι Δημήτερος ἀκτήν. id est, qui sit mortalis et Cereris munere vescatur.

11. Sive reges, Sive inopes erimus coloni] sic sup. Od. iii. [v. 21.] *Divesne prisco natus ab Inacho* etc. et Od. iv. lib. 1. [v. 13.] *Pallida mors aequo pulsat pede* etc. et similia, quae collegimus ad Od. xxviii. lib. 1.

12. Inopes coloni] Sup. Od. xxxv. lib. 1. [v. 5.] *Te pauper ambit sollicita prece Ruris colonus. Colonus*, qui agrum alienum mercede colit, ut Satyr. 2. lib. 2. [v. 114.] *videas metato in agello Cum pecore et natis fortem mercede colonum* etc.

13. Frustra cruento Marte etc.] frustra periculum hoc vel illud vitabimus, frustra omnem diligentiam cautionemque adhibebimus, ut vitam quam longissime producamus: nam, quod genus mortis non timebamus, eo nobis erit fortasse moriendum. Huic loco similis est ille Oda superiore, *Quid quisque vitet numquam homini satis Cautum est in horas.* Tale est et illud Hom. ὀδυσσ. π'. [v. 446 sq.] οὐδέ τί μιν θάνατον τρομέεσθαι ἄνωγα, Ἔκ γε μνηστήρων· θεόθεν δ' οὐκ ἔστ' ἀλέεσθαι. id est, neque eum hortor, ut mortem a procis extimescat, a deo vero non licet effugere.

13. cruento Marte] μιαιφόνῳ, βροτολοιγῷ, αἱματόεντι.

14. Fractis] a scopulis et littoribus franguntur fluctus, ut sup. Od. ii. annotavimus ad illum locum, *Seu plureis hiemes* etc.

16. Austrum] Satyr. 6. lib. 2. [v. 18.] *nec plumbeus Auster Auctumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.*

17. Visendus ater etc.] moriendum. *Ater* autem *Cocytus*, vel quia tristis et horribilis, vel quia fluvius infernus, ut supra annot. ad illum locum Od. proximae, *Demittit atras bellua Centiceps.*

17. flumine lang. Coc. err.] id est, aqua languida, vel agmine languido, ut Virg. [Aen. ii, 782.] *leni fluit agmine Tibris.* et Hor. alibi, [ii, 6, 10.] *Galesi flumen.* Ordo verborum hic est, *Cocytus errans flumine languido* etc.

18. Cocytus] Homer. ὀδυσσ. κ'. Cocytum fluvium facit e Styge derivatum et cum Phlegethonte in Acheruntem confluentem, [v. 513.] *Ἔνθα μὲν εἰς Ἀχέροντα Πυριφλεγέθων τε ῥέουσιν, Κώκυτός θ', ὃς δὴ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀποῤῥώξ.* id est, hic quidem in Acheruntem Phlegethon et fluit Cocytus, qui oritur et manat ab aqua Stygia. Pausanias autem in Atticis (ut supra diximus) scribit, Cocytum et Phlegethontem fluvios esse Thesprotiae, cuius verba sunt haec, [i, 17, 5.] *πρὸς δὲ τῇ Κιχύρῳ λίμνη τέ ἐστιν Ἀχερουσία καλουμένη καὶ ποταμὸς Ἀχέρων. ῥεῖ δὲ καὶ Κωκυτός, ὕδωρ ἀπρεπέστατον.*

18. et Danaï genus] Danaï filiae, de quibus dicemus ad Od. ii. lib. 3.

19. Damnatusque longi Sis. Aeol. lab.] hunc laborem narrat apud Hom. Ulysses ὀδυσσ. λ'. [593 sq.] *Καὶ μὴν Σίσυφον εἰσεῖδον, κρατέρ' ἄλγε' ἔχοντα, Λᾶαν βαστάζοντα πελώριον ἀμφοτέρῃσιν. Ἤτοι ὁ μὲν, σκηριπτόμενος χερσίν τε ποσίν τε, Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον· ἀλλ' ὅτε μέλλοι Ἄκρον ὑπερβαλέειν, τότ' ἀποστρέψασκε κραταιΐς· Αὖθις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής. Αὐτὰρ ὅγ' ἂψ ὤσασκε τιταινόμενος· κατὰ δ' ἱδρὼς Ἔῤῥεεν ἐκ μελέων, κονίη δ' ἐκ κρατὸς ὀρώρει.* quorum versuum haec fere sententia est; Et vero Sisyphum vidi magnis doloribus affectum, ingens saxum portantem utraque manu. Atque ille quidem manibus et pedibus nixus saxum sursum trudebat in montis verticem: sed cum iam non longe abesset, quin cacumen montis superaret, tum vis quaedam valida saxum repellebat, et ita in planitiem revolvebatur; ille autem denuo connitens et contendens sursum trudebat; sudor autem ex omnibus membris manabat. Huc pertinent hi Lucretii versus ex lib. 3. in extr. [v. 1011 sqq.] *Nam petere imperium, quod inane'st, nec datur umquam, Atque in eo semper durum sufferre laborem: Hoc est adverso nixantem trudere monte Saxum, quod tamen a summo iam vertice rursum Volvitur et plani raptim petit aequora campi.* et illud ex vetere poëta, *illud quod Sisyphu' versat Saxum sudans nitendo, neque proficit hilum?* profert M. Tull. Tuscul quaest. lib. 1. [5, 10.] Huius autem laboris talem causam afferunt. Cum Iupiter Aeginam Asopi filiam ex Phliunte in Oenonen per Corinthum transtulisset: Sisyphus Asopo filiam suam investiganti eam a Iove esse raptam enuntiavit, locumque, quo delata esset, indicavit, ex quo Iovis in se odium gravissimum concitavit. Quare Mortem in illum, ut eum exanimaret, immisit. Ille Mortem durissimis et solidissimis vinculis constrinxit. Morte a Sisypho vincta, eveniebat, ut nemo moreretur, donec Morte soluta Sisyphum ei vicissim constringendum domandumque tradidit. Ille autem prius quam moritur,

uxori mandat, ut sibi parentalia celebret, inferias ad inferos mittat: id non praestat uxor. Ille Orcum orat, ut sibi ad uxorem reverti liceat, hanc iniuriam expostulatum. impetrat. Corinthum proficiscitur, cum uxore et suis, ut olim solebat, sese oblectat, neque iam de reditu ad inferos cogitat. Vix tandem senio confectus eo ingratiis retrahitur; ibi saxum volvere iubetur, ne se subducat iterumque ad superos profugiat. Haec Eustath. *ιλ. ζ'.* [ad v. 153.] Plato quoque seu Xenocrates potius in dial. *περὶ θανάτου* haec omnia atque etiam plura enumerat, quae hic Horat. *Χῶρον ἀσεβῶν, καὶ Δαναΐδων ὑδρείας ἀτελεῖς, καὶ Ταντάλου δῆψος, καὶ Τιτυοῦ σπλάγχνα, καὶ Σισύφου πέτρον.* Alii autem scribunt, iique boni auctores, Sisyphum multarum rerum cognitione praestitisse, eaque fretum immortalitatem sibi comparare studuisse. quod confirmat Theognis, cum ostendit, rebus omnibus divitias anteponi, ceteras res omneis prae divitiis pro nihilo putari, etiam si quis plura (inquit) Sisypho sciat. *πλείονα δ' εἰδείη Αἰολίου Σισύφου.* Hom. *ιλ. ζ'.* [v. 153] *Ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκεν, ὃ κέρδιστος γένετ' ἀνδρῶν.* id est, hic autem Sisyphus erat, qui astutissimus hominum fuit. unde proverbium *Σισύφου μηχαναί*, quod usurpat Aristoph. *Ἀχαρν.* (Aeschines in orat. *περὶ παραπρεσβ.* Demosthenem Sisyphum appellat maledicti loco, ut callidum et versutum.) [Ex edit. post.] De hoc etiam Horat. Od. XVII. [v. 68.] epod. *Optat supremo collocare Sisyphus In monte saxum.*

22. Neque har. q. col. arb.] sive fertilium, sive sterilium et tantummodo ad voluptatem et delicias comparatarum, quales sunt platanus, pinus, laurus et similes.

23. Cupressos] quas appellat funebreis Od. v. epod. [v. 17.] *Iubet sepulcris caprificos erutas, Iubet cupressos funebreis* etc. Virg. Aen. 6. feralcis, [v. 215.] *cui frondibus atris Intexunt latera et feraleis ante cupressos.* et Aen. 3. [v. 64.] atram cupressum, *Stant manibus arae Caeruleis maestae vittis atraque cupresso.* Cur autem cupressus adhibeatur in funeribus, hanc vulgo causam afferunt, quod semel excisa numquam renascitur: et ita Sex. Pompeius. Ego existimarim potius, initio iccirco adhiberi coeptam esse, ut corpus humanum ab anima animoque iam derelictum diutius servaretur ac maneret incorruptum. Varro quidem putat, iccirco cupressos in rogis adhiberi solitas esse, ne cadaverum, interea dum urerentur, odor nareis offenderet. Plinius praeterea eam arborem Diti sacram esse scribit. Servius item notat, cupressum Proserpinae dicatam esse. Cod. Iann. et duo Vatic. habent *cupressus.*

24. Brevem dominum] te dominum non diu victurum, non diu arboribus tuis et ceteris deliciis fruiturum, *δεσπότην ὀλιγοχρόνιον.*

25. Dignior] dignior te, quia utetur, fruetur, cum tu parcas, ut sacris. Evenit autem hoc fere, ut, quae summa cura omnique studio quaesierunt et custodierunt homines, ea effusissime largiantur et consumant heredes. Theocr. *εἰδ. ις'.* [v. 59.] *Χρήματα δὲ ζώοντες ἀμαλδύνουσι θανόντων.* id est, pecunias autem mortuorum vivi consumunt. et Satyr. 3. lib. 2. [v. 122.] *Filius aut etiam libertus ut ebibat heres, Diis inimice senex custodis?*

26. SERVATA CENTUM CLAVIBUS] quibus parcis et quae custodis accuratissime.

26. 27. ET MERO TINGUET PAVIM.] ita vino non parcet, ut etiam eo solum respergat: vel tantum bibet, ut statim effundat atque evomat. M. Tull. Philipp. 2. [41, 105.] *At vero te inquilino (non enim domino) personabant omnia vocibus ebriorum, natabant pavimenta vino, madebant parietes.* Athenaeus scribit. lib. 15., Alexandrum magnum solitum fuisse unguento praestantissimo vinoque fragrantissimo solum respergere. Potest et ad veterem conviviorum morem referri, in quibus solebant puerorum aut puellarum, quas amabant, aut amicorum suorum nominibus commemoratis ac prolatis vinum in humum fundere, quod declarat versus Theocr. *εἰδ. ιδ′.* [v. 18.] *Ἤδη δὲ προϊόντος ἔδοξ' ἐπιχεῖσθαι ἄκρατον.* id est, iam autem progrediente convivio visum est merum infundere. Neque vero mihi displiceat, si quis dicat, hic significari ab Horatio illum Graecorum morem, qui erat huiusmodi, ut is, qui prior bibebat, cum aliquantum hausisset, reliquum sic e poculo effunderet, ut id resonaret, quod dicebant *ἀποκοτταβίζειν.* Xenoph. *ἑλλην. βιβλ. β′.* [c. 3 extr.] de Theramene, *καὶ ἐπεί γε ἀποθνήσκειν ἀναγκαζόμενος τὸ κώνειον ἔπιε, τὸ λειπόμενον ἔφασαν ἀποκοτταβίσαντα εἰπεῖν αὐτόν, Κριτίᾳ τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ.* quae verba vertit M. Tull. Tusc. 1. [40, 96.] sed more suo, id est, paullo liberius, quam audeat religiosus interpres, hoc modo, *qui cum coniectus in carcerem triginta iussu tyrannorum venenum, ut sitiens, obbibisset,* (vel ut doctissimi viri legunt, *obduxisset) reliquum sic e poculo eiecit, ut id resonaret.* Docet autem Athenaeus lib. 11. [c. 9.], cottabum a Siculis primum introductum esse in convivio, tantumque studii in eo ludo veteres posuisse, ut etiam praemia, quae *κοττάβια* dicebantur, proponerent. et calices (inquit) qui ad eam rem maxime utiles et idonei esse viderentur, conficiebantur. (Vide apud Suidam de *κοττάβῳ* plura.) Tum rotunda domicilia aedificabantur, ut omnes cottabo in medio locato, ex aequo intervallo, et locis similibus ac paribus, de victoria certarent. Non enim solum magno studio contendebant, ut ad signum propositum poculi reliquias eiicerent: sed etiam ut singula, quae in eo ludo intercedebant, venuste ac decenter efficerent. Oportebat enim laevo cubito innitentem et lataga, id est, reliquum, quod eiiciebatur e calice, dextera manu circumagentem molliter eiicere. Vide apud eundem Athenaeum plura de cottabo lib. 15. [c. 1.] Ego tamen simpliciter de solo resperso hunc locum intelligendum esse puto. Non est porro omittendum, in cod. Iann. Urs. tribus Vat. Torn. scriptum esse *Tinguet,* quos secutus sum.

27. SUPERBUM] sic legendum esse arbitror, non *superbo,* nonnullorum veterum codicum auctoritate fretus. *Pavimentum superbum* autem intellige marmoreum. M. Tull. de Legg. 2. [1, 2.] *pavimenta marmorea, laqueata tecta.* Tib. lib. 3. eleg. 3. [v. 16.] *Aurataeque trabes, marmoreumque solum.* vel pavimentum domini superbi, ut Porph. et ita Lucret. lib. 4. [v. 1171 sq.] *Posteisque superbos Unguit amaracino,* id est, posteis puellae superbae et amatorem fastidientis ac spernentis.

28. PONTIFIC. POTIORE COENIS] vino meliore, quam quod

adhibetur in coenis pontificiis, quae solent esse magnificentissimae atque apparatissimae. ὑπερβολικῶς dictum.

IN SUI SAECULI LUXURIAM. ODE XV.

1. Regiae Moles] aedificia sumtuosa et regibus convenientia, molis instar. sic M. Tull. pro Milone [31, 85.] *substructionum insanas moles* appellat aedificia illa Clodiana. addit ei epithetum *regiae*, ut significantius declaret suae aetatis hominum in aedificando insolentiam, luxuriam, insaniam.

3. Extenta] *extenta latius*, id est, porrecta et producta latius, quamvis Acron et Porph. aliter sentiant.

4. Stagna] *Stagnum, quod Graece στεγνόν*, (sive στέγανον) inquit Varro. Et Festus, *Stagnum, quod in eo aqua perpetuo stet: alii quod is locus a Graecis στεγνὸς dicitur, quia bene contineat aquam.*

4. Lucrino lacu] Caesar Augustus portum Iulium ad Baias effecit, immisso in lacum Lucrinum et Avernum mari. Suet. in Augusto, [c. 16.] Virg. Georg. 2. [v. 161.] *An memorem portus, Lucrinoque addita claustra, Atque indignatum magnis stridoribus aequor, Iulia qua ponto longe sonat unda refuso?* etc. *Lucrina Peloris* ab Horatio dicta, in lacu Lucrino capta, Satyr. 4. lib. 2. [v. 32.]

4. platanusque caelebs] quae non solet adhiberi ad viteis sustentandas, ut ulmus, sed ad umbram comparandam, ut sup. Od. xi. [v. 13.] *Cur non sub alta vel platano vel hac Pinu iacentes* etc. *Potamus uncti?* et M. Tull. de Orat. lib. 1. [7, 28.] *Nam me haec tua platanus admonuit, quae non minus ad opacandum hunc locum patulis est diffusa ramis, quam illa, cuius umbram secutus est Socrates.* et Virgil. Georg. 4. [146.] *Iamque ministrantem platanum potantibus umbram.* Ἀμφιλαφῆ πλάτανον appellant Graeci ramosam et late explicatam.

5. Ulmos] et populos, ut Od. ii. epod. [v. 10.] *Altas maritat populos.*

5. tum violaria, et Myrtus etc.] nihil est hoc loco corrigendum, ut quidam volunt, neque choreus erit *myrtus*, sed spondeus, numero multitudinis. *Violaria* autem sunt loca, in quibus violae nascuntur. De myrto diximus supra ad Od. xxx. lib. 1.

6. Omnis copia narium] omnes flores omniaque virgulta, ex quibus odor suavis naribus afflatur. Eadem autem ratione ea omnia, quae ad narium delectationem nata sunt, *narium copiam* appellat Horatius, qua hircum Catullus id, quod nareis offendit, *nasorum pestem.*

7. Spargent olivetis etc.] id est, ex olivetis fient violaria, myrteta, roseta etc., et quibus in locis olivae nascebantur, in iis myrti, violae et suavissimi flores decerpentur.

9. Tum spissa ram. laur.] lauri non numerantur in arboribus umbriferis, neque vel ramos habent ita explicatos vel frondeis ita densas, ut earum umbra solis ardorem arcere possit: verumtamen tantus est (inquit Horat.) hominum luxus, tam inusitatae deliciae, tantum denique novarum et exquisitarum voluptatum studium, ut

etiam lauri arte adhibita frondibus silvescant, latissimeque ramos suos diffundant ad excludendos solis ardores.

9. FERVIDOS EXCLUDET ICTUS] sic legendum, et ita habent emendatiores libri et veteres et impressi. Nam quod in quibusdam legitur *Excludet aestus*, nata haec scriptura est ex annotatione et declaratione verborum *fervidos ictus*, cum ad ea ascripsisset studiosus aliquis bonarum litterarum, *id est*, *solis aestus*. Eleganter enim et erudite dixit Horat. *fervidos ictus* pro caloribus solis. sic Lucrét. lib. 2. [v. 807.] luminis ictum dixit, *Qui quoniam quodam gignuntur luminis ictu.* et paullo ante de colore, [v. 799.] *Recta aut obliqua percussus luce refulget.* et lib. 5. [v. 703.] *Luna potest solis radiis percussa nitere.* Itaque apud eundem *tela diei* saepe usurpatur pro luce diei et lumine solis, et *radiorum ictus* pro solis calore. eod. lib. 5. [v. 485 sq.] *Et radii solis cogebant undique terram Verberibus crebris extrema ad limina apertam* etc. ibid. [v. 607.] *Ut queat accendi parvis ardoribus ictus.* ibid. paullo post, [v. 612.] *Aestiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.* et lib. 6. [v. 513.] *Aut dissolvuntur solis super icta calore.*

10. NON ITA ROM. PRAESCR. etc.] ordo et structura haec est: non ita praescriptum est auspiciis Romuli et Catonis veterumque norma.

13. CENSUS] *census* est tota rei familiaris aestimatio: lege annotation. ad illum locum *Praeconem tenui censu.* epist. 7. lib. 1. [v. 56.]

14. COMMUNE MAGNUM] commune, τὸ κοινὸν, quo Latino utitur M. Tullius non uno loco.

14. NULLA DECEMPED. MET. etc.] nulla illis erat privata porticus, obiecta septentrionibus, in qua inambularent aestivo tempore, ita lata, ut decempedis eam commetirentur. Vide Vitruv. *metata* autem positum videtur pro *mensa*, idque παθητικῶς, quod probat Prisc. lib. 8. Natum ex veterum more, qui in agrorum divisione atque assignatione perticis ac decempedis agrorum modum exquirebant, quod erat *metiri* et *metari*. solebant iidem limitibus et metis agrorum modos et formas circumscribere atque includere. Valer. Cat. Diris, [v. 45.] *Pertica, quae nostros metata est impia agellos.* et Horat. Satyr. 2. lib. 2. [v. 114.] *videas metato in agello Cum pecore et natis fortem mercede colonum.*

16. EXCIPIEBAT] Satyr. 4. lib. 1. [v. 133.] *Neque enim cum lectulus aut me Porticus excepit, desum mihi*

17. NEC FORTUITUM SPERN.] vetabant leges, ne quis locum ruri forte fortuna oblatum sperneret, in quo iaceret, quia non sinebant, villas sumtuosas et porticus aedificare. Ita necesse erat, in fortuito caespite recumbere, vel ex caespitibus et luto domunculas aedificare.

17. CAESPITEM] agellum. ἐλάττωσις. vel *caespitem* locum intellige, in quo negotiis soluti quiescerent ac recumberent, vel lateres e caespite, unde aedificarent.

20. NOVO SAXO] non redivivo lapide, sed novo et vivo, ut apud Virg. Aen. 1. [v. 167.] *Intus aquae dulces vivoque sedilia saxo.*

De templis Deorum reficiendis Od. VI. lib. 3. [v. 1.] *Delicta maiorum immeritus lues, Romane, donec templa refeceris Aedeisque labenteis Deorum.* et Satyr. 2. lib. 2. [v. 104.] *quare templa ruunt antiqua Deum?*

AD GROSPHUM. ODE XVI.

Tranquillitatem animi optari ab omnibus: eam vero non congerendis opibus honoribusve consequendis, sed coërcendis cupiditatibus comparari.

1. OTIUM] *otium* hoc loco accipe vitam tranquillam, pacatam et quietam, ut apud M. Tull. in Rull. ad Quirit. [Agr. II, 4, 9.] *ita iucundum est otium, ut et vos et maiores vestri et fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet, ut aliquando in otio possit esse, praesertim in imperio ac dignitate.* Aliud otium describit Catullus ad Lesbiam, iners videlicet et ignavum, [LI, 13.] *Otium, Catulle, tibi molestum est: Otio exsultas nimiumque gestis: Otium et reges prius et beatas Perdidit urbeis.*

2. PRENSUS AEGAEO] is, qui in medio mari Aegaeo navigat. *Aegaeum mare* ab insulis appellatum est, quae in eo mari caprarum similitudinem prae se ferunt, seu quod in eo Aegaea Amazonum regina perierit, sive quod eo Aegeus Thesei pater se praecipitaverit. Festus. Vide et quae annotavi ad epist. 11. lib. 1. Quidam libri veteres habent *Pressus.*

2. ATRA NUBES] Virg. lib. 10. Aen. [v. 664.] *Sed sublime volans nubi se immiscuit atrae.*

3. CONDIDIT] texit, obduxit et quasi sepelivit.

3. NEQUE CERTA FULGENT] sic Virg. Aen. 1. [v. 88.] *Eripiunt subito nubes caelumque polumque.*

5. THRACE] Graecum est Θρῄκη. sic Od. XXV. lib. 3. [v. 10.] *Hebrum prospiciens, et nive candidam Thracen.* alibi Thraca, ut epist. ad Quinctium, [I, 16, 13.] *ut nec Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus.* et ad Iul. Florum, [I, 3, 3.] *Thracane vos Hebrusque nivali compede vinctus* etc.

9. GAZAE] divitiae immensae, ut supra Od. XXIX. lib. 1. [v. 1.] *Icci beatis nunc Arabum invides Gazis.* similis sententia est epist. 2. lib. 1. [v. 47.] *Non domus, aut fundus, non aeris acervus et auri Aegroto domini deduxit corpore febreis, Non animo curas.* sic Lucret. lib. 2. [v. 37 sqq.] *Quapropter, quoniam nil nostro in corpore gazae Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni: Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum est, Si non forte, tuas legiones per loca campi Fervere cum videas belli simulacra cienteis, His tibi tum rebus timefactae relligiones Effugiunt animo pavidae, mortisque timores.*

10. CONSULARIS LICTOR] consulatus seu consularis potestas. Venuste autem *consularem lictorem* dixit potius, quam *consulatum,* significans, consulareis lictores non habere potestatem summovendarum curarum et aliarum mentis perturbationum, quemadmodum tur-

bam summovere solent ante incedentem consulem. Sic fere Plinius lib. 9. cap. 34. unionem dicit a faeminis in publico lictorem dictitari, quia, quemadmodum lictor ante magistratus, ita unjo ante faeminas turbam summovet. Dicti autem *lictores* a ligando, ut docet Nonius. Hi ante praetorem et consulem fasceis et secureis praeferebant. ῥαβδούχους appellant Graeci scriptores. Habebat autem et praetor suos lictores. Cic. in Rullum, [Agr. II, 34, 93.] *Deinde anteibant lictores, non cum bacillis, sed ut hic praetoribus anteeunt, cum fascibus duobus.* *Consulatum* autem posuit pro quovis alio amplissimo magistratu. Iam unde sint dicti *lictores*, docet Plutarchus quaest. Rom.

10. MISEROS TUMULTUS MENTIS] animi perturbationes, curas, angores, timores, aegritudines, quibus concitatus tumultuatur ac trepidat.

11. CURAS LAQU. CIRC. etc.] curas, quae in domibus locupletum et potentium ac beatorum istorum tum crebriores, tum molestiores solent esse. *laqueata tecta* autem laquearibus ornata. M. Tull. de Legg. 2. [1, 2.] *Magnificasque villas et pavimenta marmorea et laqueata tecta contemno.* Lucretius lib. 2. [v. 28.] *laqueata aurataque templa.*

12. VOLANTEIS] translatio. sic Satyr. 6. lib. 2. [v. 32.] *simul atras Ventum est Esquilias, aliena negotia centum Per caput et circa saliunt latus.* potest etiam dici, esse σωματοποίησιν, seu σωματοποιΐαν, poëtis valde usitatam.

13. VIVITUR PARVO BENE] subaudi ab eo, *cui paternum* etc. id est, vivit is parvo bene, qui contentus est re sua familiari et supellectili paterna, modicoque apparatu. Veteres salinorum apposita mensas sacras faciebant, ut declarat illud Arnobii lib. 2. *in penetralibus Vestae ignis perpetuos fovetis focos? sacras facitis mensas salinorum et simulacrorum apposita?* Praeterea sal condimentum est ciborum, immo vero obsonium tenuiorum. Nam cum praeter panem et salem nihil habeant, quod sibi apponant, pane et sale famem explere coguntur, ut Satyr. 2. lib. 2. [14.] *Cum labor extuderit fastidia, siccus, inanis Sperne cibum vilem, nisi Hymettia mella Falerno Ne biberis diluta: foris est promus* etc. Itaque per *salinum* (id est vas, quo sal continetur) salem, ut primum omnium, quae in mensa apponuntur et per *salem* tenuem et communem omnium hominum apparatum minimeque sumtuosum victum significari puto. Adiuvat me quod vulgo dicitur, *multos modios salis simul edendos esse, ut amicitiae munus expletum sit:* quod est apud M. Tullium in Laelio [19, 67.] et apud Arist. lib. 8. de mor. ad Nicom. κατὰ τὴν παροιμίαν γὰρ οὐκ ἔστιν εἰδῆσαι ἀλλήλους πρὶν τοὺς λεγομένους ἅλας συναναλῶσαι. id est, Verum enim illud proverbium est, Multos modios salis simul edendos esse, ut homines inter se norint. Et Demosthenes, ut est in oratione Aeschinis Κατὰ Κτησιφ. insimulatus ab Aeschine, hospitem suum necandum curavisse, respondit audiente populo, se τοὺς τῆς πόλεως ἅλας τῆς ξενικῆς τραπέζης περὶ πλείονος ποιῆσαι, id est, civitatis salem pluris fecisse hospitali mensa. ad hunc locum pertinet illud ex Satyr. 3. lib. 1. [13.] *modo sit mihi mensa tripes et Concha salis puri.* et illud Persii Satyr. 5. [v. 138 sq.] *eheu Vare regustatum digito tere-*

brare salinum Contentus perges, si vivere cum Iove tendis. Idem Satyr. 4. [v. 80 sq.] *Ingemit hoc bene sit, tunicatum cum sale mordens Cepe, et farratam pueris plaudentibus ollam.* et illud Diogenis Cynici, quem cum Craterus rex ad se invitaret, βούλομαι, ἔφη, ἐν Ἀθήναις ἅλα λείχειν, ἢ παρὰ Κρατερῷ τῆς πολυτελοῦς τραπέζης ἀπολαύειν. id est, Malo, inquit, Athenis salem lingere, quam apud Craterum mensa sumtuosa perfrui. et illud Plautinum ex Rudente, [iv, 2, 32.] *Sed hic rex cum aceto pransurus est et sale sine bono pulmento.*

16. Cupido Sordidus] cupiditas sordida, id est, amor seu Cupiditas pecuniae, quae in hominem vere magni et excelsi animi cadere non solet. Et animadvertat adolescens harum litterarum studiosus, *Cupidinis* nomen etiam pro cupiditate apud hunc poëtam semper esse generis masculini, ut Od. xvi. lib. 3. [v. 39.] *Contracto melius parva Cupidine Vectigalia porrigam.* et epist. 1. lib. 1. [v. 33.] *Fervet avaritia miseroque Cupidine pectus.* et Satyr. 1. lib. 1. [v. 61.] *At bona pars hominum decepta Cupidine falso.* et Od. xxiv. lib. 3. [v. 51.] *Eradenda Cupidinis Pravi sunt elementa.* Atque haec, quamvis non ita magni ponderis, quidam, cum scirent, a me esse occupata, sibi iniustissime arrogarunt: neque tamen viderunt, hic *Cupidinem* esse Dei nomen. Cupido enim omnium rerum amoris et cupiditatis auctor est κατὰ πλάτος.

17. Quid brevi fortes etc.] id est, quid nos, qui ad breve tempus floremus, valemus et vivimus, multa nobis proponimus, multaque desideramus? *iaculamur*, id est, quasi iaculando petimus, destinamus: et est translatio a sagittariis. στοχαζόμεθα. Illa autem *brevi aevo fortes* coniuncte sunt legenda, id est, ὀλιγοχρόνιοι et (ut Homeri verbo utar) μινυνθάδιοι, id est, brevis vitae, seu brevi tempore morituri, exiguum tempus victuri.

18. Quid terr. alio cal. Sole] quid proficiscimur in terras longinquas et peregrinas patria relicta? non dissimile est illud Pindari πυθ. εἰδ. γ'. [v. 36.] Ἔστι δὲ φῦλον ἐν ἀνθρώποισι ματαιότατον, Ὅστις, αἰσχύνων ἐπιχώρια, παπταίνει τὰ πόρσω, Μεταμώνια θηρεύων ἀκράντοις ἐλπίσιν. Id est, Genus est hominum vanissimum, quod despiciens domestica et patria longinqua circumspicit et persequitur, res inaneis fallaci spe captans. Sed Virgil. Georg. 2. [v. 511.] magis ad rem, *Exsulioque domos et dulcia limina mutant, Atque alio patriam quaerunt sub sole iacentem. Alio sole*, carmine saeculari ad Deos, [v. 10.] *aliusque et idem nasceris.*

19. Patriae quis exsul etc.] si haec Graece exprimantur, magis appareat totius sententiae venustas, hoc modo, τίς πατρίδος φυγὰς ὢν καὶ ἑαυτὸν ἔφυγε. Nam *exsulem* Graeci φυγάδα nominant, et *exsulare* φεύγειν dicunt, id est, fugere. Itaque hanc paronomasiam lingua Latina imitari non potest. sed is tamen, qui Graece sciat, facile eam agnoscat. Iam *exsulem* a *solo* Nonius ait esse nominatum, ut *extorrem* a *terra*, unde mirum est, ab *exsule* vulgo *exsilium*, non *exsulium* dici. Hanc sententiam autem copiose persequitur Lucret. lib. 3. [v. 1073 sqq.] in extremo, *Exit saepe foras magnis ex aedibus ille, Esse domi quem pertaesum est, subitoque revertit: Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse: Currit agens mannos ad villam hic prae-*

cupitanter: *Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans. Oscitat extemplo, tetigit cum limina villae, Aut abit in somnum gravis atque oblivia quaerit: Aut etiam properans urbem petit atque revisit. Hoc se quisque modo fugit: at, quod scilicet (ut fit) Effugere haud potis est, ingratis haeret et angit* etc. eodem pertinet illud Satyr. 7. lib. 2. [v. 112.] *Non horam tecum esse potes, non otia recte Ponere, teque ipsum vitas fugitivus et erro.* Ad hunc locum pertinet etiam illud Aristot. lib. 9. de morib. ad Nicom. *ζητοῦσι δὲ οἱ μοχθηροὶ μεθ' ὧν συνημερεύσουσιν, ἑαυτοὺς δὲ φεύγουσιν* etc., nam ea reperies annotata Satyr. illa 7. ad illum versum *Non horam tecum* etc.

21. Scandit aeratas] eadem fere Od. i. lib. 3. [v. 37.] *sed timor et minae Scandunt eodem, quo dominus; neque Decedit aerata triremi, et Post equitem sedet atra cura.* Uberius autem Lucret. lib. 2. [v. 46.] *Quod si ridicula haec ludibriaque esse videmus, Reveraque metus hominum, curaeque sequaces Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela, Audacterque inter Reges, rerumque potenteis Versantur, neque fulgorem reverentur ab auro, Nec clarum vestis splendorem purpureaï: Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas?* etc.

23. Et agente n. Ocyor] Virg. lib. 12. Aen. [v. 733.] *Ni fuga subsidio subeat, fugit ocyor Euro.*

25. In praesens] non in posterum aut futurum tempus: suadet enim, ut in diem vivamus, ut Od. viii. lib. 3. [v. 27.] *Dona praesentis cape laetus horae.* et xxix. lib. eod. [v. 41.] *ille potens sui Laetusque deget, cui licet, in diem, Dixisse, vixi: cras vel atra Nube polum pater occupato.* et epist. ad Bull. lib. 1. [11, 22.] *Tu, quamcumque Deus tibi fortunaverit horam, Grata sume manu, nec dulcia differ in annum.* Nam (ut idem ait Od. vii. lib. 4. [v. 17.]) *Quis scit, an adiiciant hodiernae crastina vitae Tempora dii superi?* Quin Pindarus, qui multo severior Horatio est, multoque graviora tractat argumenta, ait, se diurnam oblectationem persequentem sensim senescere atque ad mortem progredi. eius verba sunt haec, [Isth.] *εἴδ. ἕκτῳ,* [v. 55 sq.] *ὁ δ' ἀθανάτων Μὴ θρασσέτω φθόνος, ὅτι τερπνὸν ἐφάμερον διώκων Ἕκαλος ἔπειμι, γῆρας, ἔς τε τὸν μόρσιμον Αἰῶνα.* et *ἰσθμ. εἴδ. η'.* apertius: quicquid ante pedes est, esse melius, eoque esse fruendum, cum dies is, qui vitae nostrae cursum terminat, capitibus nostris semper impendeat. sic Pind. [v. 25.] *Τὸ δὲ πρὸ ποδὸς ἄρειον αἰεὶ Χρῆμα πᾶν. δόλιος γὰρ αἰὼν Ἐπ' ἀνδράσι κρέμαται, Ἑλίσσων βιότου πόρον.* Denique Theognis monet, ut conviviis et sermonibus honestis in praesentia oblectemur: futura autem Diis curanda relinquamus. sic Theog. [978 sq. Welck. 1047 sq. Br.] *Νῦν μὲν πίνοντες τερπώμεθα καλὰ λέγοντες· Ἅσσα δ' ἔπειτ' ἔσται, ταῦτα θεοῖσι μέλει,* id est, *Nunc oblectemur potantes, scita loquentes. Sint autem curae postera diis superis.* quibus concinunt illa Euripidis in Alcest. [v. 803.] *ταῦτ' οὖν ἀκούσας καὶ μαθὼν ἐμοῦ πάρα, Εὔφραινε σαυτόν, πῖνε, τὸν καθ' ἡμέραν Βίον λογίζου σόν, τὰ δ' ἄλλα τῆς τύχης.* id est, His igitur auditis et ex me cognitis, Te ipsum oblecta, bibe, diurnam vitam tuam esse deputa, cetera fortunae.

25. Quod ultra est] id est, quod futurum est: nam praesentia dumtaxat nos attingunt: futura autem nondum ad nos pertinent.

Quemadmodum hic futurum per id, quod ultra nos est, significatur, quia nondum ad illa pervenimus, ita Od. xxix. lib. 3. [v. 45.] per id, quod retro est, praeteritum, quia illa praeteriimus, *non tamen irritum, Quodcumque retro est, Efficiet* etc.

26. Lento Temp. ris.] sic reperi scriptum in sex libris calamo exaratis, Don. Faër. Ursini, Tornes. Russardino, Nicotiano, cum libri vulgati habeant *laeto.* Quam tamen scripturam, si quis malet, non refello, neque admodum improbo: sed *lento* magis probo, idque interpretor moderato, non profuso.

27. Nihil est ab o. P. beatum] Pulchre Pindarus πυθ. εἴδ. γ'. ostendens idem, quod hic Horat., nihil esse ab omni parte beatum, ait, Deos immortaleis uni bono hominibus dato duo mala admiscere solere: haec autem mala insipienteis moderate ferre non posse, suamque adversam fortunam fronte et vultu declarare et prodere, et, si quid boni habeant, stultitia sua obruere atque exstinguere: sapienteis contra dissimulando sua quidem mala occultare: bona autem semper in promtu habere, et his suas molestias consolari ac levare. sic Pind. [v. 145.] *πήματα σὺν Δύο δαίονται βροτοῖς Ἀθάνατοι. τὰ μὲν ὦν οὐ δύνανται νήπιοι κόσμῳ φέρειν, ἀλλ' ἀγαθοὶ, τὰ καλὰ τρέψαντες ἔξω.* adde cet., quae deinceps sequuntur de Peleo, Cadmo, Achille. illum autem Pindari locum videtur Theognis expressisse his versib. [v. 571 sqq. Welck. 441 sqq. Br.] *οὐδείς τοι πάντ' ἐστι πανόλβιος, ἀλλ' ὁ μὲν ἐσθλὸς Τολμᾷ ἔχειν τὸ κακόν, κ' οὐκ ἐπίδηλος ὅμως· Δειλὸς δ' οὔτε κακοῖσιν ἐπίσταται, οὔτ' ἀγαθοῖσιν θυμὸν ἔχων μίμνειν.* id est, Nullus est omni ex parte beatus: sed vir bonus quidem audet, fortunam adversam excipere et subire, neque tamen prae se fert aegritudinem aut casum suum adversum. At improbus et ignavus neque in malis neque in bonis constantem animum retinens manere potest. Rursus Pindarus νεμ. εἴδ. ζ'. diserte negat, fieri omnino posse, ut aliquis unus universam beatitudinem sit consecutus, [v. 82.] *τυχεῖν δ' ἕν' ἀδύνατον Εὐδαιμονίαν ἅπασαν ἀνελόμενον.* Eodem pertinent tres Eurip. senarii in Steneb. *Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ. Ἢ γὰρ πεφυκὼς ἐσθλὸς οὐκ ἔχει βίον· Ἢ δυςγενὴς ὢν πλουσίαν ἀροῖ πλάκα,* id est, non est quisquam, qui omni ex parte beatus sit. Nam aut bonus natura factus vivendi facultatibus caret: aut ignobilis et humilis natus agros fertileis et opimos arat.

29. Abstulit clar. cita mors Ach.] apud Homerum Achilles se *μινυνθάδιον* a matre editum esse, id est, vitae brevis hominem, dicit: [Il. α', 352.] *Μῆτερ, ἐπεί μ' ἔτεκές γε μινυνθάδιον περ ἐόντα, Τιμήν πέρ μοι ὄφελλεν Ὀλύμπιος ἐγγυαλίξαι.* id est, Mater, quandoquidem me peperisti brevis vitae hominem, At certe Deus mihi honorem et gloriam tribuere debebat. cui sic respondet Thetis, [v. 414.] *Ὤ μοι, τεκνὸν ἐμόν, τί νυ σ' ἔτρεφον αἰνὰ τεκοῦσα! Αἴθ' ὄφελες παρὰ νηυσὶν ἀδάκρυτος καὶ ἀπήμων Ἧσθαι· ἐπεί νύ τοι αἶσα μίνυνθά περ, οὔτι μάλα δήν.* id est, Hei mihi, fili mi, quamobrem te sustuli et alui, posteaquam cum dolore peperi? Utinam expers lacrymarum et malorum ad naveis sederes: quandoquidem brevis tibi vita a Diis concessa est, neque admodum diu victurus es. et eadem pro filio Iovem orans, [v. 505.] *Τίμησόν μοι υἱόν, ὃς ὠκυμορώτατος ἄλλων Ἔπλετο.*

id est, filium meum honore afficito, qui brevissimae inter alios homines vitae natus est. et *ἰλ. ι'.* ipse narrat, se de matre audivisse, si gloriae studeat, sibi brevi esse moriendum, *Μήτηρ γάρ τέ με φησὶ* etc.

30. LONGA TITHONUM] immortalitatem quidem Tithonus, quam optaverat, consecutus est, sed eam senectus insuavem atque amaram reddidit, cum se omnibus prorsus voluptatibus atque oblectationibus, aetatis culpa, privatum esse sentiret: quem ob id in cicadam versum esse aiunt. Narrant, Thitonum ab Aurora immortalitatem quidem impetrasse, quam petiverat, sed non *ἀγηρασίαν*, id est, vitam senectutis expertem, et perpetuam iuventam, quam petere eum fugerat. Ita factum est, ut in cicadam versus sit, animal aridissimum et siccissimum et canorum et garrulum: quae senectuti conveniunt. Senectus enim est natura loquacior, ut scribit M. Tullius in Catone maiore, [16, 55.] et sola vox fere in senibus remanet, quod notat Servius hunc versum proferens ad illum Virg. Aeneid. 4. [v. 585.] *Tithoni croceum linquens aurora cubile.* Admonet autem Eustathius ad primum versum *ἰλ. λ'.*, Tithoni nomen usurpari solere de senibus infelicibus et laboriosis. Sup. Od. XXVIII. lib. 1. [v. 8.] *Tithonusque remotus in auras.*

32. PORRIGET] producet, prorogabit, seu, si quis malet, praebebit.

33. TE GREGES CENTUM etc.] circum te greges centum et Siculae vaccae mugiunt. Divitiae olim in boum armentis et pecudum gregibus erant positae. Hom. *ἰλ. ι'.* [v. 154.] *Ἐν δ' ἄνδρες ναίουσι πολύῤῥηνες, πολυβοῦται.* id est, in ea urbe habitant viri agnis et bobus abundantes. et Hesiod. *ἔργ. καὶ ἡμ.* [v. 308.] *ἄνδρες πολύμηλοί τ' ἀφνειοί τε.* id est, viri ovibus et divitiis affluentes. et Her. *οὐραν.* [VIII, 137.] *ἐνθαῦτα καὶ ἐθήτευον ἐπὶ μισθῷ παρὰ τῷ βασιλεῖ ὁ μὲν ἵππους νέμων, ὁ δὲ βοῦς, ὁ δὲ νεώτατος αὐτέων Περδίκκης τὰ λεπτὰ τῶν προβάτων. ἔσαν γὰρ τὸ πάλαι καὶ αἱ τυραννίδες τῶν ἀνθρώπων ἀσθενέες χρήμασιν, οὐ μόνον ὁ δῆμος.* id est, hic etiam hi tres fratres mercede conducti regi serviebant, alius equos pascens, alius boves, alius, qui erat natu minimus, Perdicca, oveis. Erant enim olim reges pecunia tenues et infirmi, non solum populus.

34. TOLLIT HINNI-TUM] edit hinnitum. ultima syllaba nominis *hinnitum* pertinet ad principium versus deinceps subsequentis, hoc modo, *tibi tollit hinni- T' apta quadrigis equa.* ut sup. Od. XIII. [v. 8.] *illa venena Colchi- Ca et quicquid* etc. *tollere hinnitum* autem sic dictum, ut *tollere cachinnum*, *risum*, *clamorem*. lib. de Arte poët. [113.] *Romani tollent equites peditesque cachinnum.* et ibidem, [v. 381.] *Ne spissae risum tollant impune catervae.* et M. Tull. lib. 2. ad Q. Fratrem epist. 1. *deinde eius operae repente a Graecostasi et gradibus clamorem satis magnum sustulerunt.* et epist. tertia, *operae Clodianae clamorem sustulerunt.* et Lucret. lib. 3. *Tollunt clamores, quasi si iugulentur ibidem.* et Virgil. Aeneid. 3. [v. 672.] *Clamorem immensum tollit.*

35. APTA QUADRIGIS EQUA] etiam hoc loco refelli et coargui possunt ii, qui quadrigas quatuor equos esse sine curru putant. Nam si hoc ita sit, quomodo hic locus explicari possit, non video.

sed res est ita in promtu posita, ut silentio potius praetereunda, aut risu eludenda, quam argumentis aut exemplis sit refellenda.

35. TE BIS AFRO MURICE TINCTAE etc.] lanas bis tinctas murice seu purpura διβαφεῖς Graeci vocant, ex quo M. Tullius purpuram bis tinctam dibaphum nominat epist ad M. Coelium, lib. 2. epist. [ep. 16. extr.] *Curtius noster dibaphum cogitat, sed eum infector moratur. Murex* autem piscis e genere testaceorum, ex cuius sanguine conficiebatur color purpureus. Horat. epist. 2. lib. 2. [v. 181.] *Argentum, vesteis Getulo murice tinctas.*

38. SPIR. GRAIAE TEN. CAM.] sic Pindarus εἰδ. θ'. [v. 38.] Olymp. ait, se Parcae beneficio et benignitate eximiarum Gratiarum hortum depascere, id est, ex artis poëticae studio flores lectissimos carpere, σύν τινι μοιριδίῳ παλάμᾳ Ἐξαιρέτων χαρίτων νέμομαι Κᾶπον. Significat autem Horat., sibi a Parca aut a fatis tributam esse vim et facultatem poëticam ex Graecis poëtis expressam. sic Od. xxx. lib. 3. [v. 10.] *Dicar, qua violens obstrepit Aufidus, Et qua pauper aquae* etc. *ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos deduxisse modos. Tenuem* autem *camoenae spiritum* dicit, ut Od. vi. lib. 1. [v. 10.] *Imbellisque lyrae musa potens vetat Laudes egregii Caesaris et tuas culpa deterere ingeni.*

39. PARCA NON MENDAX] sic Parcas *veraceis* appellat in carmine saeculari post epod.

39. MALIGNUM] illiberabile, invidum, iniquum. Sup. Od. xxviii. lib. 1. [v. 23.] *ne parce malignus.* et epist. ad August. [ii, 1, 209.] *laudare maligne.*

AD MAECENATEM AEGROTUM. ODE XVII.

Negat, se ei superstitem esse velle.

1. EXANIMAS] occidis, interimis, seu conturbas et moerore afficis. M. Tull. pro Milone, [34, 93.] *Me quidem, iudices, exanimant et interimunt hae voces Milonis, quas audio assidue* etc. Horat. Satyr. 4. lib. 1. [v. 126.] *avidos vicinum funus ut aegros Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit.*

2. NEC DIIS AMICUM EST] a Graecis sumsit hoc loquendi genus. sic enim illi, οὐ θεοῖς φίλον, id est, non est diis amicum, quod Latine redderemus *non placet Diis.* Hom. ἰλ. η'. [v. 387.] αἴ κέ περ ὔμμι φίλον καὶ ἡδὺ γένοιτο. id est, siquidem vobis amicum et iucundum fuerit. idem ἰλ. ι'. [v. 23.] Οὕτω που Διΐ μέλλει ὑπερμενέϊ φίλον εἶναι. id est, sic utique videtur Iovi potentissimo amicum esse. et Theognis, [v. 169 Welck. 398 Br.] Ζεῦ πάτερ, εἴθε γένοιτο θεοῖς φίλον. O Iupiter pater, utinam hoc sit diis amicum. rursum Hom. ἰλ. α'. [107.] Αἰεί τοι τὰ κάκ' ἐστὶ φίλα φρεσὶ μαντεύεσθαι. id est, semper tibi amicum est, mala vaticinari. Plat. in Theaeteto, [p. 162. B.] ἀλλ' εἰ οὕτως, ὦ Θεόδωρέ, σοι φίλον, οὐδ' ἐμοὶ ἐχθρόν, φασὶν οἱ παροιμιαζόμενοι. id est, At si sic, O Theodore, tibi amicum est, nec mihi inimicum est, ut est in proverbio. Callimachus in Delum, [v. 203.] Ἥρη

τοῦτό με ῥέξον, ὅ τοι φίλον. Eurip. Phoeniss. [v. 397.] ἃ γάρ σὺ βούλει, ταῦτ' ἐμοὶ, μᾶτερ, φίλα. id est, Nam quae tu vis, ea mihi, mater, sunt amica. Hesiodus ἔργ. καὶ ἡμ. [v. 306.] σοὶ δ' ἔργα φίλ' ἔστω μέτρια κοσμεῖν. id est, tibi autem amicum esto, res modestas et temperatos ornare et administrare.

3. 4. MEARUM GRANDE DEC. COL.] *decus*, hoc est, ornamentum: *columen*, hoc est, praesidium et robur. Od. I. lib. 1. [v. 2.] *O et praesidium et dulce decus meum.*

5. AH, TE MEAE SI PARTEM ANIMAE] Pythagoricum est hoc σώματα μὲν δύο, ψυχὴ δὲ μία. id est, corpora quidem duo, animus autem unus.

5. RAPIT] epist. 14. [I. v. 7.] *rapto de fratre dolentis Insolabiliter.*

6. MATURIOR VIS] mors immatura, vel maturior, id est, celerior, quam natura fert.

7. NEC CARUS AEQUE, NEC etc.] sensus est: ego nec carus mihi aeque futurus, nec integer, si tibi, qui meae animae pars una es, sim superstes, quid moror altera?

8. ILLE DIES UTRAMQUE DUCET] non occides aut morieris, quin ego eadem fati necessitate domitus atque oppressus exstinguar: eodem, quo tu morieris, die moriar: qui dies te eripiet, ille utrumque eripiet, ruere aut mori non potes, quin ego eodem casu labefactatus concidam.

9. NON EGO PERFID. DIXI] id est, non ego peieravi. Translatio ducta a militari sacramento: sic enim loquitur Caesar lib. 1. de bello civili, [c. 23.] *Milites Domitianos sacramentum apud se dicere iubet.*

10. IBIMUS, IBIMUS,] concinna ἀναδίπλωσις, id est, reduplicatio. Sic Alcaeus, Δέξαι με κωμάζοντα, δέξαι· λίσσομαί σε, λίσσομαι. id est, recipe me comessantem, recipe, obsecro te, obsecro. sic Od. XX. eiusd. lib. [v. 5.] *non ego pauperum Sanguis parentum: non ego, quem vocas, Dilecte Maecenas, obibo.*

11. UTCUMQUE PRAECEDES] ubicumque vel quandocumque praecedes, ut annotavimus ad Od. XVII. lib. 1. [v. 10.]

11. 12. SUPREMUM CARPERE ITER] extremum vitae diem tecum obire parati. *supremum* valet extremum, ut epistola ad Torq. [I, 5, 3.] *Supremo te sole domi Torquate manebo. Carpere iter* autem etiam usurpavit Satyr. 5. lib. 1. [v. 94.] *utpote longum Carpentes iter, factum corruptius imbri.*

13. CHIMAERAE SPIRITUS IGNEAE] Pindarus Chimaeram appellat πῦρ πνέουσαν, id est ignem spirantem, ut diximus supra ad Od. XXVII. lib. 1., ubi plura de Chimaera.

14. RESURGAT] qui nunc iacet a Iove prostratus. usurpavit hoc verbum etiam lib. 3. Od. III. [v. 65.] *Ter si resurgat murus aheneus* etc. et Virg. lib. 1. Aen. [v. 206.] *illic fas regna resurgere Troiae.*

14. CENTIMANUS GYAS] et hoc loco et Od. IV. lib. 3. [v. 69.] ibi, *Testis mearum* etc. secutus eram initio scripturam, quae in quibusdam libris calamo descriptis reperitur et quam Priscian. lib. 6. et 17. agnoscit, *centimanus Gyges.* Praeterea Hesiodus Cottum, Bria-

reum, Gygen fratres centimanos facit in Theogon. [v. 147.] *Ἄλλοι δ' αὖ Γαίης τε καὶ Οὐρανοῦ ἐξεγένοντο Τρεῖς παῖδές μεγάλοι καὶ ὄμβριμοι, οὐκ ὀνομαστοί, Κόττος τε Βριάρεώς τε Γύγης θ', ὑπερήφανα τέκνα. Τῶν ἑκατὸν μὲν χεῖρες ἀπ' ὤμων ἀΐσσοντο.* id est, Alii autem ex Terra et Caelo nati sunt tres filii magni et validi, non nominandi, Cottus et Briareus et Gyges, superbi foetus: e quorum humeris centum manus assurgebant etc. Praeterea interpres Apollonii lib. 1. scribit, Briareum, Aegaeona, Gygen unum et eundem esse dissimilibus nominibus idem significantibus. Illius verba sunt haec, *Βριάρεως δὲ καὶ Αἰγαίων καὶ Γύγης ὁ αὐτὸς λέγεται συνωνύμως.* Hom. autem *ἰλ. α'.* sub Achillis persona narrat, Briareum centimanum a Thetide evocatum Iovi, cum ceteri Dii vincere vellent, adversus illos opem tulisse. sic Achilles Thetidi, [v. 401.] *Ἀλλὰ σὺ τόν γ' ἐλθοῦσα, θεά, ὑπελύσαο δεσμῶν Ὦχ' ἑκατόγχειρον καλέσασ' ἐς μακρὸν Ὄλυμπον, Ὃν Βριάρεων καλέουσι θεοί.* At tu, Dea, illum (Iovem) profecto vinculis solvisti, celeriter centimano evocato in longum Olympum, quem Dii Briareum appellant. Sed cum hos commentarios iam iam typis operisque permittere cogitarem, iniectus mihi scrupulus est, duobus locis Hor., in quibus nomen *Gyges*, quamvis gigas in iis non designetur, producitur. Od. v. lib. 2. [v. 20.] *Cnidiusve Gyges.* et Od. VII. lib. 3. [v. 4.] *Constantis iuvenem fide Gygen:* et ex uno Ovidiano, in quo gigas idem, qui hoc loco, describitur, [Am. II, 1, 12.] *Centimanum Gygen, semibovemque virum.* Non esse enim verisimile, alibi produci idem nomen, alibi corripi, quamvis in nonnullis nominibus propriis hoc usu venire sciam. Movit me praeterea Apollodorus, cuius haec sunt verba in principio, *Οὐρανὸς πρῶτος τοῦ παντὸς ἐδυνάστευσε κόσμου. Γήμας δὲ Γήν, ἐτέκνωσε πρώτους τοὺς ἑκατόγχειρας προσαγορευθέντας Βριάρεων, Γύην, Κοῖον.* id est, Caelum seu Caelus primus totius mundi imperium obtinuit. Cum autem Terram uxorem duxisset, suscepit ex ea liberos primos, Briareum, Gyam, Coeum, qui centimani sunt appellati. His testimoniis et argumentis adductus sententiam priorem mutavi et apud Horat. utrobique *centimanus Gyas* legendum esse existimavi, quam scripturam probat idem M. Anton. Muretus, eamque se in quibusdam veteribus libris reperisse testatur. Ego, ne mentiar, nusquam eam reperi, nisi quod in lib. Faërni et uno Vaticano hoc nomen in litura, tanquam in luto, demersum est, ex qua suspicari licet, initio scriptum fuisse *Gyas* et postea ab ignaris literarum depravatum. Hanc igitur scripturam si recipimus, emendandi sunt Hesiodus et Apollonii scholiastes, et, ubi vulgo legitur *Γύγης*, scribendum *Γύης*. Eademque opera puto apud Hesiod. non *Κόττον*, sed *Κοῖον* legendum esse. Quod autem libri plerique veteres habent *Gigas*, ego hanc scripturam ex depravata antiqua Gyas natam esse puto: quamquam, si quis eam sequi volet, non repugnabo.

17. SEU LIBRA, SEU ME etc.] Mathematici et Astrologi ab aspiciendo, quo verbo hic utitur Horatius, aspectus appellant: sed ii aspectus intelliguntur stellarum errantium inter se, non ad homines referuntur, quo modo velle videtur Horat. Ad hunc locum pertinere videntur, quae scribit M. Tull. de Divinat, lib. 2. [42, 89.] *Sed ut ratione utamur, omissis testibus: sic isti disputant, qui haec Chaldaeo-*

rum natalitia praedicta defendunt. Vim quandam esse aiunt signifero in orbe, qui Graece ζωδιακὸς dicitur, talem, ut eius orbis unaquaeque pars alia alio modo moveat immutetque caelum, perinde ut quaeque stellae in iis finitimisque partibus sint quoque tempore; eamque vim varie moveri ab iis sideribus, quae vocantur errantia. Cum autem in eam ipsam partem orbis venerint, in qua sit ortus eius, qui nascatur, aut in eam, quae coniunctum aliquid habeat, aut consentiens: ea triangula illi et quadrata nominant etc. seu me igitur (inquit Hor.) Venus, cui Taurus et Libra attribuuntur, aspicit, seu Mars, cui Scorpius et Aries; seu Saturnus, cui Capricornus: nostra astra incredibiliter consentiunt et conspirant.

18. Formidolosus] horribilis, metuendus.

18. 19. pars violentior Natalis horae] significat, se eo temporis momento natum esse, quo Mars in orbis signiferi parte sibi imminente et propinqua fuerit. Est autem Martis stella, ut et Saturni, malefica et inclemens Astrologorum sententia.

19. 20. Seu tyrannus Hesperiae] id est, qui tempestates in Oceano occidentali et quovis alio mari excitat oriens. Capricornus autem Saturno ascribitur. Aiunt quidam, tyrannos et eos, qui patriam suam antea liberam sibi servire coëgerunt, Capricornum pro natalitio signo habere solere, iccirco Capricornum tyrannum ab Hor. appellari, quasi nascentibus ortu suo regnum et tyrannidem promittentem ac praeparantem. Immo Capricornum iccirco Hesperiae, id est, Italiae, tyrannum dicit, quia Saturnus in Capricorno gravissimas pluvias excitat, ut annotat Servius ad illud Virgil. Georg. 1. [v. 336.] *Frigida Saturni sese quo stella receptet*: *et maxime* (inquit ille) *in Italia, unde et Horat. ait, seu tyrannus Hesperiae Capricornus orae.*

22. Te Iovis impio etc.] Iupiter prosper et salutaris est, Saturnus maleficus, perniciosus, pestilens. Significat igitur, cum Maecenatis ortus diesque natalis Iovis et Saturni sit particeps, Iovis stellam prosperam ac salutarem Saturni inclementiam contudisse ac discussisse, a Maecenate denique perniciem ei imminentem ac praesentem avertisse. *Iovis tutela* igitur, id est, Iovis stella, quae te tuetur. Ostendit autem etiam M. Tull. epist. ad Fab. Gallum. lib. 7. [ep. 23.], Saturnum esse perniciosum et inclementem. sic enim ille, *Martis vero signum quo mihi pacis auctori? Gaudeo, nullum Saturni signum fuisse. haec enim duo signa putarem mihi aes alienum attulisse.* contra Iovem salutarem, lib. 6. de Rep. [xvii, 17. Orel.] *Deinde est hominum generi prosper et salutaris ille fulgor, qui dicitur Iovis.* Sic Virg. Georg. 1. [v. 336.] *Frigida Saturni sese quo stella receptet.* Iterum M. Tull. lib. 1. de Divin. [39, 85.] *Quid habet astrologus, cur stella Iovis aut Veneris coniuncta cum Luna ad ortus puerorum salutaris sit, Martisve contraria?* Denique Mars et Saturnus dii sunt ἀναιρετικοί, id est, vim de medio tollendi habentes, et qui solent intercidere vitae rationem, si aspectu suo, aut radiis suis ortum geniturae attigerint, ut notat Servius ad illum Virg. locum Aen. 4. [v. 610.] *et dii morientis Elissae:* ubi hunc locum profert.

23. Refulgens] suo fulgore contrario fulgens et Saturno repugnans.

24. Volucrisque fati Tard. al.] et mortis celeritatem ac propinquitatem retardavit, mortem impendentem et iamiam adventantem repressit. Quidam libri manu script. habent *volucresque* etc. Recte autem *tardavit:* quia necessitas fati impediri illa quidem potest et retardari, sed non prorsus elidi aut praecidi, quemadmodum notat idem Servius.

26. Laetum theatr. ter crep.] ter tibi applausit, ut supra Od. xx. lib. 1. [v. 3.] *datus in theatro Cum tibi plausus.* Propert. eleg. 10. lib. 3. [v. 4.] *Et manibus faustos ter crepuere sonos.* Virg. lib. 2. Georg. [v. 508.] *hunc plausus hiantem Per cuneos geminatus enim plebisque patrumque Corripuit. ter* autem valet saepius, ut Od. III. lib 3. [65.] *Ter si resurgat murus aëneus.* vide quae annot. ad Od. I. lib. 1., si plura exempla requiris.

27. Me truncus] de hoc trunco aut de hac arbore vide supra Od. XIII. *Ille et nefasto te posuit die* etc.

27. illapsus cerebro] in Oda supra dicta, [v. 11.] *te caducum In domini caput immerentis.*

28. Sustulerat] sustulisset de medio, interemisset. sic Od. IV. lib. 3. [v. 44.] *Fulmine sustulerit caduco.*

28. Nisi Faunus ict.] significat, Martis maleficentiam et iniuriam, cui erat maxime opportunus atque expositus, a Fauno ac Mercurio esse repressam ac propulsatam: quemadmodum et Saturni pestilentiam, quae Maecenatis cervicibus impendebat, Iupiter sua praesentia discussit.

29. Mercurialium] ingeniosorum, quales sunt poëtae: qui sunt sub tutela Mercurii.

30. Redd. victimas] reddere maiores hostias. *reddere* autem dixit, quia eas voverat morbo affectus, si convalesceret. Admonet igitur Maecenatem Horat., ut voti damnatus, nempe recuperata valetudine, voti se obligatione exsolvat.

31. Aedemque vot.] Magni et clari et potentes viri in rebus adversis et periculosis aedeis sacras vovebant, si salvi evaderent, cuius rei innumerabilia sunt exempla.

32. Feriemus agnam] ut supra Od. IV. lib. 1. [v. 12.] *Seu poscat agnam, sive malit haedum. humilem* autem, id est, parvam et quasi humo propinquam, seu humi repentem, nobis convenientem, scilicet, qui humiles sumus.

ODE XVIII.

Se in re tenui, sua tamen sorte contentum, vivere, at alios nullum aedificandi, nullum quaerendi, nullum rapiendi modum facere, nihil de morte cogitanteis.

2. Renidet] quandam hilaritatem prae se fert, ut sup. Od. V. [v. 19.] *Ut pura nocturno renidet Luna mari.* et epod. Od. II. [v. 66.] *circum renidenteis Lares.* et lib. 3. Od. VI. [v. 11.] *et adiecisse praedam Torquibus exiguis renidet.* id est, laetatur, gloriatur. Catullus trans-

fert ad animata, atque adeo ad homines, [xxxix, 1.] *Egnatius quod candidos habet denteis, Renidet usquequaque.* Id est, ridet. quemadmodum et *ridere* transfertur ad inanima. idem Catull. de nuptiis Pelei, [lxiv, 285.] *Queis permulsa domus iucundo risit odore.* sic Lucret. lib. 1. [v. 8.] *tibi rident aequora ponti.* et lib. 4. [v. 1118.] *Uuguenta et pulchra in pedibus Sicyonia rident.* Idem ad idem significandum utitur verbo renidendi lib. 2. [v. 27.] *Nec domus argento fulget, auroque renidet.* et Virg. Georg. 2. [v. 282.] *ac late fluctuat omnis Aere renidenti tellus.* Hor. lib. 4. Od. xi. [v. 6.] *Ridet argento domus.* et Od. iv. [v. 40.] *et pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris: Qui primus alma risit adorea.* Talis est usus apud Graecos verbi γελᾷν. Hesiod. Theog. [v. 40.] *γελᾷ δέ τε δώματα πατρὸς Ζηνὸς ἐριδούποιο θεῶν ὀπὶ λειριοέσσῃ Σκιδναμένῃ.* id est, Rident autem domus patris Iovis graviter crepantis, deorum voce candida diffusa. Theognis, [v. 933 Welck. v. 9. Br.] *ἐγέλασσε δὲ γαῖα πελώρη.* id est, risit autem ingens terra. Virg. in Meliboeo, [vii, 55.] *omnia nunc rident.*

2. LACUNAR] laquear. utitur M. Tull. Tusc. 5. [21, 62.] *in hoc medio apparatu fulgentem gladium e lacunari, seta equina appensum, demitti iussit.* Virg. lib. 8. Aen. [v. 25.] *Erigitur summique ferit laquearia tecti.* ad quem locum Servius hunc locum profert.

3. NON TRABES HYMETTIAE PREMUNT.] id est, non trabes ex monte Hymetto petitae columnis e lapide Numidico ab ultima Africa devectis innituntur. *Trabes* autem *Hymettias* vel ligneas intellige, puta abiegnas, vel marmoreas, ut alii volunt, quod ego magis probo. Plinius quidem lib. 36. cap. 3. columnas Hymettias marmoreas commemorat: ne cui forte hoc mirum aut incredibile videatur. Quod cum apud me Turnebus collega meus vir doctissimus legisset, retulit in Adversaria sua, et ut aliquid amplius dixisse videretur, locum Plinii commemoravit, quem satis habui lectori indicare.

5. NEQUE ATTALI IGN. HER.] significat, se neque vi neque blanditiis neque aliis malis artibus ac rationibus cuiusquam divitis hereditatem expugnasse, quemadmodum populus Rom. Attali regis Pergami hereditatem sibi vendicavit, ut scribit Iul. Florus lib. 58. et simul avaritiam populi Roman. obscure notat, qui reges non solum armis et ferro et aperto Marte, verum etiam simulatione iuris et fraude regnis avitis everterit ac spoliarit. Non dissimile est, quod ait M. Tull. de regno Alexandrino in orat. Agr. contra Rull., quae verba libet hoc loco ascribere, ut quivis ex iis intelligat, multa regna non testamenti aut victoriae iure ad populum Rom. venisse, sed populum Rom. quo iure, qua iniuria, omnium regum ac liberorum populorum bona appetivisse et conciliasse. sic igitur M. Tull. [16, 41.] *Quis enim vestrum hoc ignorat, dici illud regnum testamento regis Alexandrini populi Rom. esse factum? Hic ego consul populi Rom. non modo nihil iudico, sed ne, quid sentiam, quidem profero. Magna enim mihi res non modo ad statuendum, sed etiam ad dicendum videtur esse. Video, qui testamentum factum esse confirmet: auctoritatem senatus extare hereditatis aditae sentio, tum, quando Alexandro mortuo legatos Tyrum misimus, qui ab illo pecuniam depositam nostris recuperarent* etc. mox sequitur, [§. 42.] *Dicitur contra, nullum esse testamentum: non opor-*

tere populum Rom. omnium regnorum appetentem videri: demigraturos in illa loca nostros homines propter agrorum bonitatem et omnium rerum copiam.'

7. Nec Laconicas mihi] sic habent omnes nostri libri vett., nullus *Laconias.*

8. Trahunt] nent. ex quo per translationem *tracta oratio* appellatur, id est, non vehemens, non contorta, non interrupta, neque concisa, sed fluens et continens et fusa. Cic. de Orat. 2. [15, 64.] *verborum autem ratio et genus orationis fusum et cum lenitate quadam aequabili profluens.* Idem in perf. orat. [20, 66.] *sed in his tracta quaedam, et fluens expetitur, non haec contorta, et acris oratio.* et *tractus verborum* apud eundem lib. 2. de Orat. ad Q. Fr. [50, 202.] *qui timor? quae dubitatio tractusque verborum?* sententia autem huius loci haec est: meorum clientium uxores lanas mihi non carpunt, neque nent, ex quibus mihi conficiantur togae praetextae, cum obtinuerim magistratum.

8. clientae] ita admonet esse legendum Carisius lib. 1. his verbis, *Cliens communis est. Invenimus tamen et clientam apud Afranium in Pompa, interim tua clienta: et apud Horatium, Nec Laconicas mihi Trahunt honestae purpuras clientae.* Atque haec sunt annotata a M. Antonio Mureto. Verum quod ad hanc scripturam attinet, eam in uno dumtaxat libro vetere reperi, eoque Vaticano: quem tamen corruperat nescio quis imperitus litterarum, adiecta *s.* Plautus quoque utitur hoc nomine in Rudente, [iv, 1, 1 sq.] *Bene factum, et volupe est mihi, hodie his mulierculis Te tulisse auxilium: iam clientas reperi.* et in Mil. glor. [iii, 1, 194.] *habeo, eccillam clientam meam.* Denique ita legit Porphyr. sive quis alius Pseudoporph.

10. Benigna] larga, affluens, abundans. vide quae diximus ad Od. xvii. lib. 1.

10. Vena] epist. de Arte poët. [v. 409.] *ego nec studium sine divite vena, Nec rude, quid prosit video, ingenium.*

11. Nihil supra Deos lacesso] non fatigo Deos precibus, ut plura donent. sic enim sup. locutus est. Od. ii. lib. 1. [v. 26.] *prece qua fatigent* etc.

12. Nec potentem amic.] *Potentem amicum τὸν ὑπερέχοντα φίλον* appellat. Sic autem licet eos hodie appellare, qui coluntur a tenuioribus spe utilitatis alicuius, non autem dominos, cum his temporibus servorum usus sublatus sit. Sic idem epist. ad Loll. 2. lib. 1. [18, 44.] *Tu cede potentis amici Lenibus imperiis.* idem appellatur *rex* et ab ipso Horat. et a Plauto, nempe qui alit inferiorem. fortasse autem Maecenatem significat.

14. Satis beatus] agro Sabino contentus et ita beatus.

15. Truditur dies die] id est, diem dies excipit, diem hesternum hodiernus expulit, hodiernum vicissim crastinus exturbabit. Significat, vitae nostrae curriculum esse brevissimum et temporis cursum celerrimum.

16. Novaeque pergunt interire lunae] novae Lunae primum complentur, deinde decrescunt atque intereunt et rursus

oriuntur novae menstruo spatio confecto, ut Od. vii. lib. 4. [v. 13.] *Damna tamen celeres reparant caelestia lunae.*

17. Tu secanda marmora locas] id est, tu conducis operas mercenariorum hominum, qui tibi marmora caedant ad aedificandum, vel cum redemtore aliquo pacisceris certa mercede, qui secanda curet suo periculo. Sic loquuntur Latini *loco opus faciendum*, id est, conduco eius operas, qui faciant opus, vel redemtori negotium do operis faciendi.

18. Sub ipsum funus] paullo ante funus, ut sup. Od. ix. lib. 1. [v. 19.] *Lenesque sub noctem susurri.*

19. Et sepulchri imm.] id est, et oblitus, brevi esse moriendum, et ita cogitandum esse de sepulcro excitando, aedificas domos, quasi immortalis futurus.

20. Baiis obstrepentis] sic Od. xiv. lib. 4. [v. 47.] *qui remotis Obstrepit Oceanus Britannis.*

20. urges summovere] id est, in eo occupatus es, eique operi instas, in eam curam totus incumbis, ut summoveas maris littora, quia iactis ultra littus in mare molibus aedificas. Varius est autem verbi *urgeo* usus apud hunc poëtam. Od. v. lib. 1. [v. 1.] *Quis multa gracilis te, puer, in rosa Perfusus liquidis urget odoribus?* urget, id est, arcte amplectitur. Od. xxii. eiusdem, [v. 19.] *Quod latus mundi nebulae malusque Iupiter urget*, id est, occupat, circumfundit. et Od. ix. huius libri, [v. 9.] *Tu semper urges flebilibus modis Mysten ademtum*, id est, insequeris, quod perinde est, ac si diceret, assidue eius mortem luges ac deploras. et Od. xxiv. lib. 1. [v. 5.] *Ergo Quinctilium perpetuus sopor Urget?* id est, opprimit, occupat, detinet? aliter Satyr. 3. lib. 2. [v. 39.] *pudor, inquit, te malus urget.* ibid. [v. 80.] *et medicum urget.* et Satyr. 3. lib. 1. [v. 68.] *optimus ille est, Qui minimis urgetur.* et epist. ad villicum lib. 1. [v. 25.] *et tamen urges Iam pridem non tacta ligonibus arva.* et Satyr. 7. lib. 2. [v. 6.] *Pars hominum vitiis gaudet constanter, et urget Propositum*, id est, perseverat in suscepto et proposito consilio. et Od. xvii. epod. [v. 25.] *Urget diem nox et dies noctem*, id est, sine ulla intermissione excipit ac subsequitur. Germanus Valens, ut Horatii Flacci aliorumque elegantium et politorum scriptorum, ita et Virgil. studiosissimus, indicavit mihi, cum forte hunc locum una legeremus, etiam apud Virgil. huius verbi usum esse varium ac multiplicem. Sic 9. Aen. [v. 488.] *Veste tegens, tibi quam nocteis festina, diesque Urgebam, et tela curas solabar anileis.* Idem 7. [v. 705.] *aëriam sed gurgite ab alto Urgeri volucrum raucarum ad littora nubem.* Georg. 1. [v. 443.] *namque urget ab alto Arboribusque satisque Notus pecorique sinister.* et lib. 4. [v. 177.] *Cecropias innatus apes amor urget habendi.* et 3. [v. 523.] *oculos stupor urget inerteis.* Aeneid. 10. [v. 745.] *Olli dura quies oculos et ferreus urget Somnus.* ibid. [v. 373.] *ferro rumpenda per hostes Est via, qua globus ille virûm densissimus urget.*

22. Parum locupl. cont. ripa] terra continente non contentus in mari aedificas et mari ipsi littus adimis, ut Od. i. lib. tertio, [v. 33.] *Contracta pisces aequora sentiunt Iactis in altum*

molibus. eandem cupiditatem reprehendit Od. xxiv. lib. 3. [v. 3.] *Caementis licet occupes Tyrrhenum omne tuis et mare Apullicum* etc.

23. Quid quod usque] quid quod assidue vicinorum tuorum possessiones et agellos revulsis terminis occupas? (Quod vetat Phocylides hoc versu, ἀγροῦ γειτονέοντος ἀπόσχεο μήτ' ἄρ' ὑπερβῇς.) [Ex edit. post.]

24. Et ultra lim. client.] cum eos defendere ac tueri debeas. lege annot. ad illum locum, *postico falle clientem*, epist. ad Torquatum lib. 1. epist. [5, 31.]

26. Pellitur paternos] sic Sallust. bello Iugurth. [v. 41.] *Interea parentes aut parvi liberi militum, ut quisque potentiori affinis erat, sedibus pellebantur.*

30. 31. R. O. f. d. A. d. manet] diviti imminet, parata est. lege annot. ad Od. xxviii. lib. 1. Licet (inquit Horat.) in mari et in alieno solo, iustis et veris dominis eiectis atque exturbatis, aedifices: nulla tibi tamen certior domus parata ac reservata est, quam inferorum sedes. Per verba illa *fine Orci destinata* intelligo domicilium ultimum diviti paratum. *finem* usurpavit in genere faemineo, ut Od. xvii. epod. [v. 36.] *Quae finis, aut quod me manet stipendium?* Sed lectorem celare non debeo, Servium ad illum locum Virg. Aen. 6. [v. 152.] *Sedibus hunc refer ante suis* videri legisse hoc loco *sede destinata*, non, ut habent omnes libri, *fine.* Sic enim ille: aut dicit, refer hunc naturalibus sedibus terrae: nam in aqua perierat. Verum tamen illud est, ut intelligamus eam dicere, Sepeli eum. Nam sepulchrum *sedes* vocatur. Horat. *Nulla certior tamen Rapacis Orci sede destinata Aula divitem manet Herum.* Iam *Orcum rapacem* appellat, vel quia Proserpinam rapuit, vel quia mortaleis omneis rapit. Nam *metit Orcus Grandia cum parvis non exorabilis auro*, ut est in epist. 2. lib. 2. [v. 178.]

32. Aequa tellus Pauperi] sic sup. Od. iv. lib. 1. [v. 13.] *Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas* etc.

34. Regumque pueris] id est, et regum filiis, ut Od. xii. libro primo, [v. 25.] *Dicam et Alciden puerosque Ledae.* et eiusd. Od. xix. [v. 2.] *Thebanaeque iubet me Semeles puer.* Sed non celabo lectorem, meminisse me, in duobus codicibus Vatic. et in Faërn. scriptum videre *Regumque natis*, quomodo et postea scriptum reperi in uno Nicotiano, Clericano, Russardino, meo.

34. satelles Orci] Charon, Orci minister. epist. 1. lib. 1. [v. 17.] *Virtutis verae custos rigidusque satelles.* Alii tamen Cerberum significari volunt, a quibus dissentio. adiuvat me verbum *revexit*, quod statim sequitur, quamquam (ne quid dissimulem) in quibusdam libris veteribus scriptum reperi *Revinxit.*

35. Callidum Promethea] Hes. epitheta expressit ποικίλον, id est, varium, ποικιλομήτιν et mox ποικιλόβουλον, id est, varia consilia capientem et varie consultantem, seu varium in consultando. Fertur Prometheus vir prudentissimus et consultissimus fuisse. Quapropter etiam dictus est ἀπὸ τῆς προμηθείας, id est, a providentia, vel ἀπὸ τοῦ προμαθεῖν, a praediscendo, seu praeintelligendo, ut notavimus ad Od. xvi. lib. 1. Idem primus Astrologiam Assyriis indi-

cavit, quam residens in monte altissimo, Caucaso, magno studio magnaque cura et sollicitudine deprehendit. Deprehendit et fulminum rationem hominibusque aperuit, unde ignem caelestem furatus esse dicitur. de eod. plura ad Od. III. lib. 1.

36. Auro captus] nec Orcus ipse auro capitur, ut epist. ad Iul. Fl. lib. 2. [2, 178.] *si metit Orcus Grandia cum parvis non exorabilis auro?* vide annot. ad Od. XIV. huius lib. *Non si trecenis quotquot eunt dies* etc.

37. Tantalum] Ulyss. ὀδυσσ. λ'. narrat Alcinoo, se Tantalum vidisse apud inferos iis poenis affectum, quibus omneis avaros plecti scribit Horat. Satyr. 1. videto quae annotavimus ad illum locum.

37. Tantali Genus] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem.

38. Hic levare functum etc.] *audit levare*, id est, audit, ut levet. Sive mortem optet, sive extimescat et horreat pauper aliquis et calamitosus, continuo aderit illa, ut eum calamitate levet ac liberet. *omnium enim rerum mors est extremum*, ut ait M. Tull. epist. ad Toranium lib. 6. [ep. 21.] Et Demosth. orat. περὶ στεφάνου. πέρας ἅπασιν ἀνθρώποις τοῦ βίου θάνατος. id est, extremum omnibus hominibus est mors. quem locum mox integrum afferemus. et M. Tull. Catil. 4. [§. 7.] *mors est aut necessitas naturae aut miseriarum quies.* Et Eur. τὸ γὰρ θανεῖν κακῶν μέγιστον φάρμακον νομίζεται. id est, mori enim maximum malorum medicamentum existimatur.

40. Vocatus atque non voc.] natum ex Apollinis oraculo Lacedaemoniis reddito, καλούμενός τε κ' ἄκλητος θεὸς παρέσται. id est, vocatus et non vocatus deus aderit.

IN BACCHUM. ODE XIX.

Sibi licere Bacchi laudes, ut eius numinis pleno et concitato, canere.

1. Bacch. in rem. carm.] poëtae, vates, ebrii, amantes et similes multa sibi videre videntur, quae revera non vident. Sic igitur Horatius Bacchum carminum doctorem et Satyros cum Nymphis auditores et discipulos vidit.

2. Credite posteri] *credat Iudaeus Apella, Non ego.*

4. Capripedum Satyr.] lubet, ad hunc locum ea ascribere quae Pausanias in Atticis [I, 23, 5.] narrat se a quodam Euphemo Care de Satyris accepisse. Dicebat igitur Euphemus (inquit Pausanias), cum in Italiam navigaret, se vi ventorum et tempestate abreptum a recto cursu longe admodum aberrasse atque in mare peregrinum et inauditum, in quo denique navigari non solet, delatum esse: in eo mari insulas esse multas desertas atque incultas, in quibus habitarent tamen homines feri et agrestes et rufi, quibus caudae non multo caudis equinis minores ad coxas usque propenderent; insulas autem illas appellari Satyridas. Haec Pausanias. Reliqua de Satyrorum profusa libidine turpissimaque contumelia et petulantia in mulierem illam barbaram illis traditam ac permissam pudore revocatus non persequar.

Nonnulli scriptores Satyros dicunt esse tanquam Silenos et Panas, eosque ad libidinem et rem Veneream admodum propensos esse, Satyrosque ἀπὸ τῆς σάθης esse appellatos, quae vel est inflammata rei Venereae cupiditas, vel πέος, id est, τοῦ ἄῤῥενος μορίον, membrum virile. Battus quidem ille apud Theocritum εἰδ. δ'. [v. 62.] caprarium quendam libidinosiorem dicit genere et cognatione cum Satyris aut Panibus esse coniunctum, atque etiam cum illis libidine certare posse, Εὖ γ', ὤνθρωπε φιλοῖφα· τό τοι γένος ἢ Σατυρίσκοις Ἐγγύθεν, ἢ Πάνεσσι κακοκνάμοισιν ἐρίσδει. Capripedes autem etiam Lucretius appellat lib. 4. [v. 584 sq.] *Haec loca capripedes Satyros Nymphasque tenere, Finitimi fingunt.* uterque expressit epithetum Graecum αἰγίποδες seu τραγόποδες seu τραγόσκελεῖς, quanquam hoc postremum non capripedes, sed capricruros significat.

4. ACUTAS] attentas, ad audiendum erectas. Hic Satyri Bacchi sunt auditores, Bacchus doctor; alias iisdem auditoribus Silenus doctor, ut apud Virg in Sileno. vel dic proprie *acutas*, ὀξείας: nam Satyri ὀξεῖς τὰ ὦτα etiam a Luciano dicuntur.

5. EVOE] Ἐυοῖ vox est bacchantium mulierum. Pausan. in Messen. [IV, 31, 4.] scribit, montem quendam Ithoniae urbi vicinum Euan appellatum ab ea voce Bacchica, quam Bacchus ipse et mulieres cum eo bacchantes illo primum loco ediderunt.

5. TREPIDAT] tremit, conturbata est.

6. PLENOQUE BACCHI PECT.] concitato, commoto. Od. XV. lib. 3. [v. 10.] *Pulso thyias uti concita tympano.*

6. TURBIDUM LAETATUR] laetitia afficitur turbida minimeque liquida. huic similia multa loquendi genera collegimus supra ad Od. XXII. lib. 1.

8. PARCE GRAVI MET. TH.] metuendus est Bacchus, quia offensus furore menteis concitat ac perturbat, placatus autem laetitia et voluptate afficit. notat Servius ad illum Virg. locum Aen. 1. [v. 734.] *Assit laetitiae Bacchus dator.*

8. THYRSO] a thyrso, quae erat virga seu hasta Bacchica, thyrsigeri dicti. ναρθηκοφόρους appellant Graeci. thyrsos *pampineas hastas* vocat Virg. Aen. 7. [v. 396.]

9. FAS PERVICACEIS] fas est, δυνατόν ἐστι, ut Od. XI. lib. 1. [1.] Vult autem, ex eo, quod possit Bacchi Thyiadas et mysteria cantare, se poëtam Deo dignum existimari, et ita sentit Porphyr. alii (quos non refello) *fas est* hoc loco valere volunt idem, quod licet.

9. PERVICACEIS] protervas, pertinaceis, impudenteis. Nonius nomen *pervicax* ait esse laudi, *pertinax* probro. lib. 3. [3, 70.] Musam suam *pervicacem* nominat. *Desine pervicax Referre sermones Deorum.*

10. VINIQUE FONTEM, LACT. ET] videtur plane Horatius, cum haec de fontibus vini, lactis, mellis scriberet, locum illum Euripid. in Bacch. habuisse sibi ante oculos propositum, ubi Baccharum alia saxum thyrso pulsante fons aquae prosilit, alia in terram thyrsum deiiciente fons vini promanat, aliae lactis cupidae summis digitis terram scindentes lactis copiam habebant, ex thyrsis autem ederaceis mellis rivi fluebant. Sic. Eurip. [Bacch. 660 ed. Matth.

al. 704.] Θύρσον δέ τις λαβοῦσ' ἔπαισεν εἰς πέτραν, Ὅθεν δροσώδης ὕδατος ἐκπηδᾷ νοτίς· Ἄλλη δὲ νάρθηκ' ἐς πέδον καθῆκε γῆς, Καὶ τῇδε κρήνην ἐξανῆκ' οἴνου θεός· Ὅσαις δὲ λευκοῦ πώματος πόθος παρῆν, Ἄκροισι δακτύλοισι διαμῶσαι χθόνα Γάλακτος ἑσμοὺς εἶχον· ἐκ δὲ κισσίνων θύρσων γλυκεῖαι μέλιτος ἔσταζον ῥοαί.

12. ITERARE] iterum atque iterum cantare, ut supra dixi annot. ad Od. VII. lib. 1.

13. BEATAE CONIUGIS] Ariadnae, quae, quemadmodum Thesei amore capta Minotauri fratris interficiendi rationem ac viam ei ostenderit, ab eoque postea Athenas revertente relicta sit, quas, et quam lugubreis querelas effuderit, postremo, ut eam sibi Bacchus uxorem adoptarit, elegantissimis versibus explicat venustissimus poëta Catullus; quanquam hoc ultimum de Baccho copiosius persequitur Ovid. Metamorph. 8. et Eustath. ceterique Homeri interpretes. Hesiodus item eandem fabulam tangit in Theogonia, [947.] Χρυσοκόμης δὲ Διώνυσος ξανθὴν Ἀριάδνην, Κούρην Μίνωος, θαλερὴν ποιήσατ' ἄκοιτιν. Τὴν δέ οἱ ἀθάνατον καὶ ἀγήρω θῆκε Κρονίδης. id est, Dionysus autem aurea coma flavam Ariadnam Minois filiam teneram sibi sumsit uxorem. Hanc autem ei immortalem et senectutis expertem fecit Iupiter. Homerus autem ὀδυσσ. λ'. longe alia narrat de Ariadna, nempe eam a Theseo quidem esse e Creta Athenas avectam, verum nullum fructum nullamque voluptatem illum ex eo facto esse consecutum, propterea, quod eam Diana impietatis apud se a Baccho accusatam, quia in eius templo rem cum Theseo habuisset, interemit. Homeri versus sunt hi, [v. 321 sq.] καλήν τ' Ἀριάδνην, Κούρην Μίνωος ὀλοόφρονος, ἥν ποτε Θησεὺς Ἐκ Κρήτης ἐς γουνὸν Ἀθηναίων ἱεράων Ἦγε μέν, οὐδ' ἀπόνητο· πάρος δέ μιν Ἄρτεμις ἔκτα Δίῃ ἐν ἀμφιρύτῃ, Διονύσου μαρτυρίῃσιν etc.

13. ADDITUM STELLIS HON.] coronam, quam Bacchus Ariadnae a se raptae donavit, quamque postea ceteri dii Baccho gratificari cupientes inter sydera collocarunt, de qua sic Arat. [v. 71 sqq.] Αὐτοῦ κἀκεῖνος στέφανος, τὸν ἀγαυὸς ἔθηκε Σῆμ' ἔμεναι Διόνυσος ἀποιχομένης Ἀριάδνης, Νώτῳ ἐπιστρέφεται κεκμηκότος εἰδώλοιο. id est, ibi et illa corona, quem Dionysus admiratione dignus seu admirandus signum fecit sui in Ariadnam mortuam amoris, vertitur in tergo laborantis imaginis.

14. TECTAQUE PENTH. DIS] Pausanias haec de Pentheo scribit in Corinthiacis, [II, 2, 7.] illum tum alia in Bacchum ausum esse atque admisisse per contumeliam, tum ad extremum in Cithaeronem ascendisse, ut mulieres bacchanteis, in quibus erant mater, uxor et soror, spectaret; ita arbore conscensa, quae ab illis fiebant, prospexisse, illas autem, simulatque eum viderunt, Pentheum discerpsisse et viventis adhuc ac spirantis membra alia alio distraxisse. Plaut. in Mercat. [II, 4. 1 sq.] *Pentheum diripuisse aiunt Bacchas: nugas maximas Fuisse credo, praeut, quo pacto ego divorsus distrahor.* lege eadem de re Philostratum in Imaginib. et Euripidis Bacchas et Ovid. Metamorph. 3. Dicemus et nonnulla ad Satyr. 3. libri secundi. Fuit autem Pentheus rex Thebarum. epist. ad Quinct. lib. 1. [16, 73.] *Vir bonus et sapiens audebit dicere, Pentheu, Rector Thebarum* etc, de-

mentem appellat Virgil. lib. 4. Aeneid. [v. 469.] *Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus, Et solem geminum et dupliceis se ostendere Thebas.*

15. NON LENI RUINA] sic legendum et ita habent aliquot libri manu script., non *lenis*. ruina autem intelligenda aspera, saeva, χαλεπή, et ab irato atque adeo iracundo Deo illata, quemadmodum supra Od. XXXVII. lib. 1. [v. 7.] *dementeis ruinas* appellavit, quas demens Cleopatra minabatur urbi. et ibid. [II, 14, 27.] *pavimentum superbum*, pavimentum domini superbi.

16. THRACIS ET EXIT. LYC.] Homerus Ἰλ. ζ'. [v. 123 sq.] Diomedem facit a Glauco quaerentem, qui sit, Deusne aliquis e caelo delapsus, an mortalis; nolle se cum Diis immortalibus decertare: non enim Lycurgo Dryantis filio suam amentiam bene processisse, qui cum Diis contenderit, eorumque inimicitias sibi conflaverit, Bacchi nutricibus in fugam versis, Bacchoque ipso perterrito atque in mare compulso. Lege Homerum et Eustathium ad eum locum.

16. EXITIUM] pessimum exitum. Festus. Has suae impietatis poenas dedit Lycurgus, quod oculis a Iove privatus est atque etiam vita. Homerus Ἰλ. eodem lib. [v. 138.] *Τῷ μὲν ἔπειτ' ὀδύσαντο θεοὶ ῥεῖα ζώοντες, Καί μιν τυφλὸν ἔθηκε Κρόνου παῖς, οὐδ' ἄρ ἔτι δὴν Ἦν, ἐπεὶ ἀθανάτοισιν ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν.* id est, ei postea irati fuerunt Dii facile et placide viventes, Eumque caecum fecit Iupiter, Saturni filius, neque ille diu vixit, quoniam Diis omnibus immortalibus invisus fuit. alii dicunt, ab ipso Baccho fuisse interfectum.

17. TU FLECTIS AMN.] *tu vertis flumina retro*, ut loquitur Virg. lib. 4. Aen.

18. UVIDUS] vino madidus, βεβρεγμένος. Od. v. lib. 4. [v. 39.] *dicimus uvidi, Cum sol Oceano subest.*

19. NODO COERC. VIPER. BISTON.] colligis in nodum Thraciarum mulierum bacchantium comas, earumque capitibus serpenteis coronarum instar imponis.

20. SINE FRAUDE] id est, sine ullo damno, impune. Sic carm. saecul. [v. 41 sq.] *Cum per ardentem sine fraude Troiam Castus Aeneas patriae superstes Liberum munivit iter.* T. Livius lib. 34. *nihil praeterea cum consule pacti, quam ut sine fraude Punicum emitteretur praesidium, ad consulem transtulerunt signa.* Sed quod ad Baccharum crineis attinet, Eurip. in Bacchis ait, Bacchum ipsum, statim ut e femore Iovis editus est, serpentibus fuisse coronatum, [v. 101.] *Στεφάνωσέν τε δρακόντων στεφάνοις, ἔνθεν ἄγραν θηροτρόφοι μαινάδες ἀμφιβάλλονται πλοκάμοις.* id est, Et coronavit eum serpentium coronis, hinc agram Maenades ferarum nutrices crinibus suis implicant. est autem ἄγρα serpentis genus: quo nomine Demosthenem aiunt esse appellatum.

21. TU, CUM PARENTIS etc.] cum in Phlegra Dii cum Gigantibus ancipiti proelio diu decertassent, aiunt, Terram Iovi dixisse, non aliter Deos Gigantibus superiores futuros, nisi duos semideos sibi belli socios et adiutores adiungerent. Ita Bacchus et Hercules arcessiti sunt, quorum opera et virtute Dii immortales victoria sunt potiti. De Hercule autem supra Od. XII. *et Domitos Herculea manu Telluris iuvenes.*

22. Cohors gigantum scand. impia] eo impia, quod cum Diis pugnarit, ex quo *θεομαχεῖν*, id est, cum Diis pugnare.

23. Rhoetum] de quo Od. iv. lib. 3.

24. Leonis ung. horr.] aiunt enim, Bacchum specie leonis induta cum Gigantibus decertasse, eosque unguibus et dentibus, tanquam leonem, devicisse.

25. Quanquam choreis] Lucianus in eo dialogo, qui inscribitur *προςλαλιὰ ἢ Διόνυσος*, scribit, Bacchum, bello adversus Indos suscepto, exercitu iam in Indiam adducto, ab illis initio contemtum ac derisum esse, quia totus ille exercitus partim ex mulieribus bacchantibus, partim ex iuvenibus rusticis, nudis, cordaca saltantibus (est autem *cordax* mollis et lascivae saltationis genus), edera coronatis, furiosis atque insanis constare videretur, sed ad extremum illos vim et potentiam Bacchi suo magno malo sensisse.

28. Pacis eras med. que belli] id est, utilis eras ad bellum et ad pacem, ad utrumque aptus et paratus eras, sive pax colenda, sive bellum gerendum esset. vel hoc significat, vinum modo homines ad arma et pugnam excitare, modo etiam feros et immiteis animos domare, lenire et mitigare.

29. Te vidit insons] ita te vidit, ut tibi nulla ex parte nocuerit ad inferos descendenti. Profert hunc locum Servius ad illum Virg. Aen. 4. [v. 654.] *Et nunc magna mei sub terras ibit imago.*

30. Cornu decorum] Baccho cornu tribuunt poëtae, quod ii, qui liberalius biberint, ad vim et pugnam parati sunt atque instructi; ob eandemque rationem Bacchum tauro et pardalo similem faciunt, ut scribit Athen. lib. 2. [c. 1.] his verbis, *καὶ ταύρῳ παρεικάζουσι τὸν Διόνυσον καὶ παρδάλει, διὰ τὸ πρὸς βίαν τρέπεσθαι τοὺς ἐξοινωθέντας. εἰσὶ δ' οἳ καὶ θυμοικοὶ γίνονται· τοιοῦτος δ' ὁ ταῦρος. Εὐριπίδης, ταῦροι δ' ὑβρισταὶ κ' ἐκ κέρως θυμούμενοι* etc. id est, Tauro similem faciunt Dionysum et pardali seu pardo, propterea quod, qui supra modum vinum biberunt, ad vim se conferre soleant. sunt et qui iracundiores evadant: talis autem taurus. Euripides, Tauri autem protervi et petulantes et cornu intentato iracundi. Propert. lib. 3. [17, 19.] *Quod superest vitae, per te et tua cornua vivam, Virtutisque tuae, Bacche, poëta ferar.* Festus item scribit, cornua Liberi patris simulacro adiici, quod homines nimio vino truces fiant, ut belluae. Euripides Bacchis Bacchum *ταυρόκερων θεόν*, id est, tauriiis cornibus praeditum appellat. et Eustathius ad hunc locum *Ἰλιάδ. β'.* [v. 381.] *ἵνα ξυνάγωμεν Ἄρηα* etc. notat, Bacchum cognomento dictum esse *ταῦρον κερασφόρον*, id est, taurum cornigerum, quia vino madidi ad arma capienda sint promti et parati. Idem ad alium locum *ἰλ. ν'.* sub principium admonet, Bacchi statuam apud Cyzicenos specie tauri positam esse, et *κερατοφυῆ*, id est, cornutum fingi, eundemque taurum appellari; vel quod ebrii sint pugnaces et ad pugnandum expediti, vel quod veteres cornibus pro poculis uti solebant. Huc pertinet illud, quod est Od. xxi. lib. 3. [18.] *et addis cornua pauperi, Post te neque iratos trementi Regum apices, neque militum arma.*

30. leniter atterens Caud.] id est, adulans. *Adulatio*

(inquit Festus) *proprie blandimentum canum est.* Accius Prometh. *sublime avolans Pennata cauda nostrum adulat sanguinem.*

31. Et recedentis, trilingui Ore pedes] et ore suo trilingui tuos pedes tuaque crura redeuntis ad superos demulsit: quod est in cane amoris et gratulationis argumentum, neque hoc nisi dominis aut certe notis facere solet, ut scribit Plato Polit. lib. 2. et M. Tull. de nat. Deorum. lib. 2. [63, 158.] *canum tam fida custodia tamque amans dominorum adulatio.* Bacchum autem etiam ad inferos descendisse, ut uxorem Ariadnen reduceret, fabulantur poëtae. Et Pausanias in Corinthiac. [II, 37, 5.] scribit, se Alcyoniam paludem vidisse, per quam ille descendisse dicitur, de cuius immensa altitudine vide apud eundem ibidem.

AD MAECENATEM. ODE XX.

Famam suam aeternam fore.

1. Non usitata] significat Horatius, sibi suos versus suaque poëmata nomen immortale peperisse, seseque exteris atque adeo barbaris nationibus nobilem et clarum futurum, nomen denique suum toto orbe terrarum celebre et gloriosum fore. Sic Theognis significans suis versibus Cyrno nominis immortalitatem esse comparatam, dicit, se taleis ei alas dedisse, quibus avium in morem sublimis totum orbem terrarum peragrare et mare immensum atque infinitum pervolare possit etc. [v. 865 sqq. Welck. 247 sqq. Br.] *Σοὶ μὲν ἐγὼ πτέρ' ἔδωκα, σὺν οἷς ἐπ' ἀπείρονα πόντον Πωτήσῃ κατὰ γῆν πᾶσαν ἀειρόμενος Ῥηϊδίως, θοιναῖς δὲ καὶ εἰλαπίνῃσι παρέσσῃ Ἐν πάσαις, πολλῶν κείμενος ἐν στόμασιν.* id est,

Donavi tibi ego pennas, quibus aequora vectus
Et terras omneis pervolitare queas,
Et cunctis epulis intersis perpete fama
Multorum assidue postus in ore virum.

Iam Plato in Phaedro scribit, [p. 246. D. c. 56. Heind.] *τὴν τοῦ πτεροῦ φύσιν κεκοινωνηκέναι μάλιστα τοῦ θεοῦ.* id est, alae naturam commune aliquid habere cum Deo.

2. Biformis] vates lyricus et satyricus. alii, quia nuper homo, nunc ales: a quibus dissentio.

2. Per liquidum aeth.] Virg. Aen. 7. [v. 65.] *Stridore ingenti siquidem trans aethera vectae* etc.

4. Invidiaque maior] superior. Sic Od. III. lib. 4. [v. 16.] *Et iam dente minus mordeor invido.* Nam invidia in eos, qui multo ceteris antecellunt ac praestant, imbecilla est. et intellige, tum demum invidia maiorem futurum, cum excesserit e vita, ut epist. ad Aug. lib. 2. [1, 12.] *Comperit invidiam supremo fine domari:* quod et Plutarchus praeclare ostendit libro *περὶ φθόνου καὶ μίσους,* his verbis, *Αἱ δὲ τῶν εὐτυχημάτων ὑπεροχαὶ καὶ λαμπρότητες πολλάκις τὸν φθόνον*

V. 1. nec tenui.

καταςβεννύουσιν· οὐδὲ γὰρ εἰκὸς Ἀλεξάνδρῳ τινὰ φθονεῖν, οὐδὲ Κύρῳ, κρατήσασι καὶ γενομένοις κυρίοις ἁπάντων· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος, ὧν ἂν ὑπὲρ κορυφῆς γένηται καταχεόμενος τὸ φῶς, ἢ παντάπασι τὴν σκιὰν ἀνεῖλεν, ἢ μικρὰν ἐποίησεν, οὕτω πολὺ τῶν εὐτυχημάτων ὕψος λαβόντων, καὶ γενομένων κατὰ κεφαλὴν τοῦ φθόνου, συστέλλεται καὶ ἀναχωρεῖ καταλαμπόμενος. id est, rerum secundarum praestantiae et exsuperantiae et fulgores saepe invidiam exstinguunt: non est enim probabile, quenquam Alexandro invidere, neque Cyro, rerum potitis et omnium nationum dominationem consecutis. Sed quemadmodum sol, quorum super verticem versatur, lumen suum iaculans aut prorsus eis umbram adimit, aut parvam efficit: ita postquam res secundae ad magnam altitudinem pervenerunt et ascenderunt ad invidiae verticem, comprimitur et coërcetur illa et summovetur, a splendore rerum secundarum illustrata. quem locum mihi Germ. Valens indicavit.

5. PAUPERUM SANGUIS] obscuro loco natus, libertini hominis filius. contra Od. xxvii. lib. 3. [v. 65.] *nisi herile mavis Carpere pensum Regius sanguis.*

7. DILECTE MAECENAS] fortasse coniuncte haec sunt legenda, non, ut alii distinguunt, *quem vocas, Dilecte.* Sic supra Od. xx. lib. 1. [v. 5.] *Care Maecenas eques.* nisi forte illo loco legendum est *Clare Maecenas.* de utroque iudicet lector.

7. OBIBO] obibo mortem, vel obibo diem meum.

8. NEC STYG. COHIB. UNDA] de Styge diximus supra ad Od. xxxiv. lib. 1.

10. ALBUM MUTOR IN ALITEM] cycnum, quem statim *canorum* appellabit. Cycni autem in tutela sunt Apollinis, ut ostendemus ex Platone ad Od. iii. lib. 4. Et poëtae *cycni* appellantur, ut Od. ii. lib. 4. [v. 25.] *Multa Dircaeum levat aura cycnum.*

11. SUPERNE] *ἐκ τῶν ἄνω*, mutor a partibus superioribus: sic enim legendum, non *superna.* Et ita habent sine ulla varietate omnes libri manu scripti, quibus usus sum. neque vero dubium est, quin ultima syllaba vocis *superne* brevis sit, ut docuimus in scholiis Lucretianis.

11. LAEVES] non asperae, ut *galeaeque laeves* Od. ii. lib. 1. [v. 38.] et *laevia saxa* Od. xvii. eiusdem. [v. 12.]

13. DAEDALEO] Icaro, Daedali filio. De Daedalo et Icaro satis multa dicta sunt supra ad Od. iii. lib. 1.

13. OCYOR] supra Od. xvi. [v. 23.] *et agente nimbos Ocyor Euro.* Quidam libri veteres habent *ocyorque*, unde suspicantur quidam, legendum esse *Iam Daedaleoque ocyor Icaro.* Ego tamen nihil muto.

14. GEMENTIS BOSPORI] *gementis*, id est, murmur edentis gemitus simile. De Bosporo diximus supra ad Od. xiii.

15. SYRTEISQUE GAETULAS] de Syrtibus diximus ad Od. xxii. lib. 1.

15. CANORUS ALES] cycnus. Od. iii. lib. 4. [v. 19.] *o mutis quoque piscibus Donatura cycni, si libeat, sonum.*

16. HYPERB. CAMP.] campos supra Aquilonem et Rhipaeos montes, ubi sol non quotidie, ut nobis, sed aequinoctio verno exortus

omnia Musae, Quarum sacra fero ingenti perculsus amore, Accipiant etc.

4. Virginibus puerisque] ut castis, integris, incorruptis et ab omni flagitii et sceleris macula puris.

7. Clari gig. triumpho] de quo Hesiod. in Theogonia. et diximus supra ad Od. xix. lib. 2. et idem Hor. Od. iv. huius lib. [v. 42.] *Scimus, ut impios Titanas immanemque turmam Fulmine sustulerit caduco.*

8. Cuncta superc. mov.] Ὁμ. Ἰλ. α'. [v. 528.] *Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.* id est, dixit, et nigris superciliis annuit Iupiter. sequitur paullo post *μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον*, id est, magnum autem commovit Olympum. et Virg. 9. [v. 106.] *totum nutu tremefecit Olympum.*

9. Est ut viro vir] sic loquuntur Graeci ἔστιν ὡς vel ἔστιν ὅπως. i. fieri vel evenire potest, ut: rursum *non est*, ut οὐκ ἔστιν ὅπως. epist. ad Iccium lib. 1. [12, 2.] *non est ut copia maior Ab Iove donari possit tibi.* Ostendit, varia hominum esse ingenia ac studia. Fieri (inquit) potest, ut alius alio plus agri habeat, quod arboribus ordinatim conserat, alii se ad honorum petitionem conferant, atque horum rursus alius nobilitate fretus petat, alius moribus et bona existimatione sit superior, alius plureis habeat clienteis.

11. In campum] Martium, in quo comitia habebantur. verbo autem *descendendi* usus est, quia ex urbe Roma antiqua in campum Martium venienti descendendum erat. M. Coelius epist. 4. ad Cic. lib. 8. *At qua spe, quam certa opinione descenderat?*

14. Necessitas] ἀνάγκη, eadem (ut quidam volunt) quae εἱμαρμένη, id est, Parca. vide annot. ad Od. xxxv. lib. 1. Plutarchus tamen necessitatem distinguit a Parca seu fato.

15. Sortitur] λαγχάνει, sorte ducta capit, ex quo *Λάχεσις*, quae temeritate quadam et sine delectu homines vita spoliat: et qua arbitra alia alii vivendi et moriendi conditio (quam Horatius *sortem* nominare solet) contingit.

15. insigneis et imos] *Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas Regumque turreis,* Od. iv. lib. 1. [v. 13.] vide plura ad Od. xxviii. lib. 2. *Insigneis* autem, id est, ἐπισήμους, ἐπιφανεῖς, claros et nobileis et in summo honoris gradu constitutos. sup. Od. xxxiv. lib. 1. [v. 13.] *et insignem attenuat Deus.*

15. imos] infimos, humileis, obscuros.

16. Omne cap. mov. urna nom.] vide, quae de urna et sortibus diximus sup. ad Od. iii. lib. 2.

17. Destrictus ensis cui] ei, cuius cervicibus impendet ensis destrictus, nullae quantumvis apparatae et opiparae epulae suaves aut gratae poterunt esse. Respicit autem notissimam de Damocle Dionysii assentatore historiam, *qui cum in sermone copias, opes, maiestatem illius dominatus commemoraret, ac praedicaret, negaretque, umquam quemquam beatiorem fuisse: iussit eum Dionysius fortunam experiri suam: collocandum curavit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operibus picto, abacosque complureis ornavit argento auroque caelato. Tum ad mensam eximia forma pueros delectos iussit consistere. Aderant unguenta, coronae: incende-*

bantur odores: mensae conquisitissimis epulis exstruebantur. Fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem gladium e lacunari seta equina appensum demitti iussit, ut impenderet illius beati cervicibus. Ita nec pulchros illos administratores aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam: iam ipsae defluebant coronae: denique exoravit tyrannum, ut abire liceret, quod iam beatus nollet esse. Haec sunt M. Tull. Tusc. lib. 5. [21, 61.] *declarabat autem Dionysius,* (inquit idem Tull.) *nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendeat.*

18. SICULAE DAPES] *Siculae dapes* et *Syracusanae mensae* proverbii locum obtinent. lege Athen. lib. 12. [c. 5 et 10.] Plato lib. 3. de Repub. [p. 404. D.] Συρακουσίαν δὲ, ὦ φίλε, τράπεζαν καὶ Σικελικὴν ποικιλίαν ὄψων, ὡς ἔοικας, αἰνεῖς. M. Tull. lib. 2. de Fin. [28, 92.] *sit voluptas non minor in nasturtio illo, quo vesci Persas esse solitos scribit Xenophon, quam in Syracusanis mensis, quae a Platone graviter vituperantur.* Idem lib. 5. Tuscul. [35, 100.] *Quo cum venissem, vita illa beata, quae ferebatur, plena Italicarum Syracusanarumque mensarum, nullo modo mihi placuit, bis in die saturum fieri* etc.

19. DULCEM ELAB. SAP.] id est, exquisitissimae summoque artificio et studio conditae et apparatae epulae ei videbuntur insuaves, cuius in animo curae graves et terrores et angores ceteraeque animorum pestes insideant. *elaborabunt* autem scriptum est in cod. Don. Faër. Vatic. 2. Torn., non *elaborarunt*, ut habent vulgati.

21. SOMNUM REDUCENT] in nonnullis veteribus codd. scriptum est *reducet:* sed secutus sum cod. Don. Faër. 2. Vatic. Torn. et vulg.

21. SOMNUS AGREST. LENIS] somnus lenis non spernit humileis agrestium hominum domos, neque umbrosam ripam, id est, dormiunt plerumque suavius in suis tuguriolis rustici et tenues homines, quam reges et dynastae in suis aedibus sumtuosissimis atque instructissimis.

23. FASTIDIT] spernit. semper Horatius hoc verbum cum accusandi casu coniungit, quod non item solet M. Tull. exempli causa epist. 3. lib. 1. *Fastidire lacus et rivos ausus apertos.*

24. TEMPE] sup. Od. VII. lib. 1. [v. 4.] *Thessala Tempe.*

25. DESIDER. QUOD SATIS EST] qui, quantum satis est, desiderat, non navigat, neque se maris periculo committit, ut mercibus commutandis rem faciat atque augeat. Sic Od. XXIX. huius lib. [v. 57.] *Non est meum, si mugiat Africis Malus procellis, ad miseras preces Decurrere.* Sic Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ. de iis, qui iustitiam colunt, [v. 236.] θάλλουσιν δ' ἀγαθοῖσι διαμπερές· οὐδ' ἐπὶ νειῶν Νίσσονται, καρπὸν δὲ φέρει ζείδωρος ἄρουρα.

26. TUMULTUOSUM] quod timorem multum incutit. *Tumultus enim est perturbatio tanta, ut maior timor oriatur. unde etiam nomen ductum est tumultus.* Cic. Philipp. 8. [1, 3.]

26. SOLLICITAT] sollicitum reddit et quasi e sede movet.

27. NEC SAEVUS ARCT. CAD.] Plautus in Rudente, [v. 70.] *Arcturus signum sum omnium quam acerrimum: vehemens sum exoriens, cum occido, vehementior.*

28. AUT ORIENTIS HAEDI] oriuntur Haedi statim post Ca-

pram, sole Sagittarium permetiente. Virg. Georg. 1. [204.] *Praeterea tam sunt Arcturi sidera nobis Haedorumque dies servandi et lucidus Anguis, Quam quibus in patriam ventosa per aequora vectis Pontus et Austriferi fauces tentantur Abydi.* ὅταν ἀνατέλλωσιν οἱ ἔριφοι, (inquit interpres Theocr.) ἀγριαίνεται ἡ θάλασσα. id est, orientibus haedis saevit mare.

29. Non verb. grand.] epist. ad Albinovan. lib. 1. [8, 4.] *non quia grando Contuderit viteis.* χαλαζοκοπίαν nominant Graeci.

30. Fundusque mendax] γῆ ἄπιστος, fundus infidelis, fundus, qui non respondet votis aut exspectationi agricolae. epist. ad Maecenat. 2. lib. 1. [7, 87.] *Spem mentita seges.* contra Od. xvi. huius lib. [v. 30.] *et segetis Certa fides meae.* Videtur autem hoc loco sterilitatis agrorum causas enumerasse, nimiam siccitatem, imbreis immoderatos, incendium, hiemis praeter modum frigidae iniuriam, quae omnia ponit et Xenocr. in Axiocho his verbis, νυνὶ μὲν αὐχμόν, νυνὶ δὲ ἐπομβρίας, νυνὶ δὲ ἐπίκαυσιν, νυνὶ δ' ἐρυσίβην, νυνὶ δὲ θάλπος ἄκαιρον ἢ κρυός. id est, nunc enim siccitatem, nunc imbreis immoderatos, nunc rubiginem, nunc calorem intempestivum aut frigus. et Xenoph. in Oeconomico, [5, 18.] Ἔτι δὲ τῆς γεωργικῆς τὰ πλεῖστά ἐστιν ἀνθρώπῳ ἀδύνατα προνοῆσαι. καὶ γὰρ χάλαζαι, καὶ πάχναι ἐνίοτε, καὶ αὐχμοί, καὶ ὄμβροι ἐξαίσιοι καὶ ἐρυσίβαι, καὶ ἄλλα πολλάκις τὰ καλῶς ἐγνωσμένα καὶ πεποιημένα ἀφαιροῦνται. id est, Praeterea plurimae res artis agri colendi eiusmodi sunt, ut eas homo providere non possit. Nam et grandines et pruinae et siccitates et imbres immoderati et rubigines et alia quaedam saepenumero, quae pulchre sunt cogitata, provisa et effecta, de manibus eripiunt. et Lucret. lib. 5. [v. 214 sqq.] *Et tamen interdum magno quaesita labore, Cum iam per terras frondent atque omnia florent, Aut nimiis torret fervoribus aetherius sol, Aut subiti perimunt imbres gelidaeque pruinae, Flabraque ventorum violento turbine vexant.*

31. Nunc torr. agr. Sid.] ἀστροβολισμὸν et σφακελισμὸν putabat significari Germanus Valens, id est, siderationem, quae tum evenit, cum arbores pestifero aliquo sidere afflantur atque adeo percutiuntur. ex quo ἀστροβόλητοι seu ἀστρόβλητοι dicuntur. Ego putabam, vel ἐπίκαυσιν describi, id est, incendium seu aestum immoderatum, ex quo rubigo oritur, vel uredinem. tale fere illud est Od. xvi. epod. [v. 57.] *nullius astri Gregem aestuosa torret impotentia.*

33. Contracta pisces aequora] posteaquam immodicum pecuniae quaerendae studium reprehendit atque insectatus est, incipit nunc suae aetatis hominum luxuriam atque aedificandi insolentiam exagitare, qui terra continente non contenti in mari aedificant. Eleganter autem et venuste pisceis ait sentire, maria fieri contractiora aedificiorum magnitudine et fundamentorum, quae in mare iaciuntur, molibus. vide Od. xv. lib. 2. [v. 1.] *Iam pauca aratro iugera regiae Moles relinquent.*

35. Caementa] *caementa* dicta sunt a caedendo, itaque appellantur lapides caesi. Od. xxiv. huius libri, [v. 3.] *Caementis licet occupes Tyrrhenum omne tuis et mare Apullicum.*

35. dimittit] sic habent libri vett.: vulg. *demittit.*

35. REDEMTOR] redemtores dicuntur, qui opus aliquod faciendum suo periculo certa mercede pacta conduxerunt. ἐργολάβοι dicuntur a Graecis. epist. ad Iul. Florum lib. 2. [2, 72.] *Festinat calidus mulis gerulisque redemtor.* *Redimere* enim interdum idem valet, quod conducere, ex quo *redemtor* idem, quod conductor.

36. TERRAE FASTIDIOSUS] qui terra spreta in mari aedificat.

39. NEQUE DECEDIT AER. TRIR.] sic sup. Od. XVI. lib. 2. [v. 21.] *Scandit aeratas vitiosa naveis Cura.*

40. POST EQUIT. SEDET ATRA C.] similis sententia est apud Lucr. lib. 2. in princip. [v. 46.] *Quod si ridicula haec ludibriaque esse videmus* eto.

40. ATRA CURA] *atra*, id est, tristis. Sic Od. XI. lib. 4. [v. 35.] *minuentur atrae Carmine curae.*

41. QUOD SI DOL. NEC PHRYG. LAP.] vide, quae annotavimus ad Oden illam XVI. lib. 2. Ita igitur concludit hunc locum: Si neque aedificia magnifica, neque purpureae vestes, neque Falerna vina, neque unguenta Persica morbis animi medentur: cur me meae fortunae poeniteat, divitiasque consecter et concupiscam ampliores? *Delinit* habent 2. Vat. codd. et Torn. Congruit cum hoc loco ille epist. ad Loll. 2. lib. 1. [v. 47.] *Non domus aut fundus, non aeris acervus et auri Aegroto domini deduxit corpore febres, Non animo curas.* Per *Phrygium* autem *lapidem* columnas Phrygias significat, quibus fulciebantur et ornabantur atria domorum sumtuosarum. Tibull. lib. 3. eleg. 3. [v. 13.] *Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis, Taenare, sive tuis, sive, Caryste, tuis?*

43. FALERNA VITIS] sic habent libri Iann. et 2. Vat., quam scripturam probo: nam in vulgatis impressum est *Falernae Vitis:* quam lectionem qui recipiunt, subintelligunt *ἀπὸ κοινοῦ usus.*

44. ACHAEMENIUMQUE COSTUM] Persicum unguentum ab Achaemene Persarum Rege. sup. Od. XII. lib. 2. [v. 21.] et Od. XIII. epod. [v. 8.] *nardum Achaemenium.* de *costo* vide Plin. lib. 12. cap. 12.

45. INVIDEND. POSTIB.] sumtuosis, magno pretio emtis. sup. Od. X. lib. 2. [v. 7.] *aulam invidendam* dixit. *postibus* autem, id est ostiis, seu foribus, vel simpliciter trabibus.

47. CUR VALLE PERM. SABINA] id est, cur spreto et reiecto meo fundo Sabino, in quo vallis est peramoena, divitias curarum et molestiarum plenas et plurimo labore partas et quaesitas amplectar? De verbo *mutandi* vide annot. ad Od. XVI. lib. 1.

48. DIVITIAS OPEROS.] id est, laboriosiores vel maiores et ampliores, vel in quibus et parandis magno labore magnaque opera, et custodiendis magna cura opus est. Od. II. lib. 4. [v. 31.] *operosa parvus Carmina fingo.*

ODE II.

Pueros ab ineunte aetate assuefaciendos esse paupertati, rei militari, vitae laboriosae.

1. ANGUSTAM, AMICI, PAUPERIEM] suadens Horatius, ut in exercitatione fortitudinis et patientiae pueri versentur, non temere paupertatem sumit, ut unum e malis humanis, in quo perferendo et insignis patientia desideretur et animi fortitudo magnopere acuatur. Od. IX. lib. 4. [46.] *rectius occupat Nomen beati, qui Deorum Muneribus sapienter uti Duramque callet pauperiem pati.* M. Tull. in Rullum veteres quosdam Romanos commemorat non solum populi honoribus rebusque gestis, verum etiam patientia paupertatis ornatos. Tum Aristoteles lib. 3. de moribus ad Nicomach. *τὴν πενίαν*, id est, paupertatem, in rebus malis et formidolosis numerat: et pater Ennius ita ferebat duo, quae maxima putantur, onera, ut eis paene delectari videretur. *saevam* appellat Horat. Od. XII. lib. 1. [v. 43.] *duram* Od. IX. lib. 4. [49.]

3. ET PARTH. FER.] qui ipsi sunt equites.

5. VITAMQUE SUB DIVO] omnes fere libri calamo exarati habent *sub divo*, quos sequor, quanquam etiam *sub dio* ferri potest.

5. ET TREPIDIS AGAT IN REBUS] Arist. *ἐν τοῖς φοβεροῖς*, id est, in rebus formidolosis et horibilibus. Idem lib. 2. de mor. ad Nicom. ait, nos, dum assuescimus, res formidolosas contemnere easque perferre et perpeti, forteis fieri. Sic locutus est T. Livius lib. 4. [c. 17.] *Et senatus, ut in trepidis rebus, dictatorem dici Mamercum Aemilium iussit.* Idem lib. 34. [c. 11.] *orant, ne se in rebus tam trepidis deserat.*

6. ILLUM EX MOENIBUS HOSTICIS] illum, nempe militem Rom. prospiciens ex moenibus hostilibus uxor regis alicuius barbari, cum quo bellum gerat populus Rom., suspiret hoc modo atque haec queribunda voce loquatur.

7. MATRONA BELL. T.] id est, uxor tyranni bellum gerentis. quid intersit inter *matronam* et *matrem familias*, docent Festus et Nonius et Servius ad illum locum Virgil. Aeneid. 11. [475.] *tum muros varia cinxere corona Matronae puerique.*

9. RUDIS AGMINUM SPONSUS] non exercitatus in proeliis, imperitus rei militaris.

10. ASPERUM TACTU LEONEM] militem Rom. saevum et formidolosum in congressu seu conflictu, *δυσπρόσιτον*. translatio est.

11. QUEM CRUENTA PER MED. RAP.] mansit in translatione. leones autem maxime esse iracundos, testatur his gravissimis versibus Lucretius lib. 3. [v. 295 sqq.] *Sed calidi plus est illis, quibus acria corda Iracundaque mens facile effervescit in ira: Quo genere in primis mens est violenta leonum, Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes, Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.*

12. DULCE ET DECORUM EST etc.] hanc sententiam paullo uberius exprimit Pind. *ἰσθμ. εἴδ. ἑβδόμῳ*, [v. 37 sq.] *Ἴστω γὰρ σαφὲς, ὅστις ἐν ταύτᾳ νεφέλᾳ χάλαζαν αἵματος πρὸς φίλας πάτρας ἀμύνεται,*

λοιγὸν ἀμύνων ἐναντίῳ στρατῷ, Ἀστῶν γενεᾷ μέγιστον κλέος αὔξων Ζώων τε καὶ θανών. sciat enim, qui in hac nube grandinem sanguinis pro patria pugnans et exitium propulsat adversario civium exercitu, se suis posteris suoque generi maximam gloriam relinquere et viventem et mortuum. Lucianus in encomio patriae scribit, hanc in proeliis cohortationem plurimum valere, si quis dicat, bellum esse pro patria susceptum; neminemque esse, qui hac voce audita mortem extimescat aut periculum metuat: Efficit enim (inquit) nomen et commemoratio ipsa patriae, ut, qui est alioqui timidissimus ignavissimusque natura, fortissimus existat. Tyrtaeus [ap. Lycurg. in Leocr. p. 212 sqq. ed. Reisk. v. 1 sq.] autem, qui *mares animos* (ut ait Horatius lib. de Arte poët.) *Versibus exacuit*, hanc eand. sententiam duobus versiculis ita complexus est, Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα Ἄνδρ' ἀγαθὸν, περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον. quorum versuum haec fere sententia est, Pulchrum est, virum fortem pro patria pugnantem et cadentem inter eos, qui in primo ordine dimicant, mori. Accedat his Homerus, [Il. XII, 243.] οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. id est, optimum est auspicium, pugnare pro patria. Et M. Tull. Offic. 1. [17, 57.] *Sed omneis omnium caritates patria una complexa est, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere?*

14. Mors et fug. perseq.] immo vero saepius servantur e proelio, qui fortiter pugnant, quam qui in fuga spem salutis constituunt, quod declarat Hom. Ἰλιάδ. ε'. [v. 531.] Αἰδομένων τ' ἀνδρῶν πλέονες σόοι, ἠὲ πέφανται· Φευγόντων δ' οὐκ ἂρ κλέος ὄρνυται, οὔτε τις ἀλκή. Haec igitur huius loci sententia est, Si immortales essent futuri, qui pro patria cum vitae periculo armis decertare nolunt, turpis esset quidem illa, sed esset aliqua tamen ignavorum causa ac defensio, cum dicerent, se fugiendo saluti consulere maluisse, quam contra nitendo et repugnando occumbere. Nunc autem cum belli periculo vitato, sexcenta nobis alia mortis genera impendeant: longe pulchrius ac laudabilius est, pro patria fortiter pugnantem mortem oppetere, quam vitam naturae aut necessitati reservare, quod item M. Tull. Philipp. 10. [10, 20.] ornatissimis verbis persequitur, *Ita praeclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Quod si immortalitas sequeretur periculi fugam, tamen eo magis ea non fugienda videretur, quod diuturnior esset servitus. Cum vero dies et nocteis omnia nos undique fata circumstent, non est vestri Romanique nominis, dubitare, eum spiritum, quem naturae quis debeat, patriae reddere.* In illis autem verbis Ciceronis *ea non fugienda videretur* (ut dicam ἐν παρόδῳ) subaudiendum est *mors*: nam si sine negatione legas, ut in vulgatis, subintelligitur *immortalitas*: sed priorem lectionem magis probo. Sarpedon praeterea apud Homerum Ἰλιάδ. μ'. verbis idem plane significantibus Glaucum ad fortiter pugnandum excitat, [v. 322 sq.] Ὦ πέπον, εἰ μὲν γὰρ πόλεμον περὶ τόνδε φυγόντε, Αἰεὶ δὴ μέλλοιμεν ἀγήρω τ' ἀθανάτω τε Ἔσσεσθ', οὔτε κεν αὐτὸς ἐνὶ πρώτοισι μαχοίμην, Οὔτε κε σὲ στέλλοιμι μάχην ἐς κυδιάνειραν· Νῦν δ' — ἔμπης γὰρ Κῆρες ἐφεστᾶσιν θανάτοιο Μυρίαι, ἃς οὐκ ἔστι φυγεῖν βροτὸν οὐδ' ὑπαλύξαι. id est, *O mollis, si ex hoc bello numquam aegra senectus Salvos, pallida mors numquam nocte integat atra: Non equidem pri-*

mos inter pugnare cruentus Sustineam, neque te ad pugnam, aut ad vulnera mittam: At nunc circumstant nos mille pericula leti, Quae effugere haud umquam liceat mortalibus aegris. Sic et Theopompus, *Εἰ μὲν γὰρ ἦν τὸν κίνδυνον τὸν παρόντα διαφυγόντας ἀδεῶς διάγειν τὸν ἐπίλοιπον χρόνον, οὐκ ἂν ἦν θαυμαστὸν φιλοψυχεῖν· νῦν δὲ τοσαῦται κῆρες τῷ βίῳ παραπεφύκασιν, ὥστε τὸν ἐν ταῖς μάχαις θάνατον αἱρετότερον εἶναι δοκεῖν.* id est, Nam si fas esset, praesenti periculo declinato ac vitato reliquum vitae tempus secure et sine metu traducere, non esset mirum, si quis retinendae vitae studio teneretur. Nunc autem tot vitam humanam fata circumvallant, ut mors in proelio oppetita longe optabilior esse videatur. huc eodem pertinet illud Aeschyli, *Ἀλλ' οὔτε πολλὰ τραύματ' ἐν στέρνοις λαβὼν Θνήσκει τις, εἰ μὴ τέρμα συντρέχοι βίου, Οὔτ' ἐν στέγῃ τις ἥμενος παρ' ἑστίᾳ Φεύγει τι μᾶλλον τὸν πεπρωμένον μόρον.* id est, At neque quisquam multis in pectore vulneribus acceptis moritur, nisi vitae terminus adsit, neque domi suae aliquis sedens ad focum eo magis mortem naturalem et fato destinatam effugit. Demosthenes item in oratione *περὶ στεφάνου*, quam dudum Latinam fecimus, prope diem edemus, eandem fere sententiam ponit, *πέρας μὲν γάρ ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις τοῦ βίου θάνατος, κ' ἂν ἐν οἰκίσκῳ τις αὑτὸν καθείρξας τηρῇ. δεῖ δὲ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐγχειρεῖν μὲν ἅπασιν ἀεὶ τοῖς καλοῖς, φέρειν δ', ὅ,τι ἂν ὁ θεὸς διδῷ, γενναίως.* id est, omnium, inquit, hominum vitae mors est extremum, etiam si quis se domi suae inclusum contineat omneque belli periculum fugiat ac declinet: sed oportet viros forteis semper egregia et praeclara facinora conari bona spe fretos in posterum: quicquid autem Deorum voluntate evenerit, generoso fortique animo ferre. (Lysias *ἐπιταφίῳ* in extremo, *Εἰ μὲν γὰρ οἷόν τε τοῖς τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ κινδύνους διαφυγοῦσιν ἀθανάτους εἶναι τὸν λοιπὸν χρόνον, ἄξιον τοῖς ζῶσι, τὸν ἅπαντα χρόνον πενθεῖν τοὺς τεθνεῶτας· νῦν δὲ ἥτε φύσις καὶ νόσων ἥττων καὶ γήρως, ὅτε δαίμων ὁ τὴν ἡμερέταν μοῖράν εἰληχὼς, ἀπαραίτητός.*) [Ex edit. post.] Accedat ad superiores illos oratores et poëtas lyricorum princeps Pindarus, cuius sunt haec εἴδ. α΄. ὀλυμπ. [v. 131.] *θανεῖν δ' οἷσιν ἀνάγκα, Τί κέ τις ἀνώνυμον γῆρας ἐν σκότῳ Καθήμενος ἕψοι μάταν, ἁπάντων Καλῶν ἄμμορος;* id est, cum sit omnibus mortalibus necesse mori, quid est quod quisquam in tenebris residens senectutem ignobilem et ingloriam frustra producat, omnium rerum honestarum ac praeclararum expers? Sed videtur Horatius Simonidis versum ad verbum fere expressisse, *ὁ δ' αὖ θάνατος ἔφηκε καὶ τὸν φυγόμαχον.* quem M. Ant. Muretus annotavit. in cod. Iann. et 2. Vatic. *prosequitur virum* scriptum est.

16. Imbellis iuventae] *ἀπτολέμου.*

16. Poplitibus] per *poplites iuventae imbellis* significat iuvenes ignavos atque ad fugiendum, quam ad pugnandum, expeditiores. Poplites enim cernuntur eorum, qui fugiunt, quemadmodum et terga; hoc interest, quod ignavorum fugientium terga plerumque inhonestis vulneribus locum praebent, poplites celeriter explicati salutem expediunt.

16. timidoque tergo] homines ignavi ac timidi cum fugere, quam pugnare, malint, si forte vulnus accipiant, a tergo vulneran-

tur: contra fortes adverso pectore. Catullus Carm. de Pelei nupt. [LXIV, 339.] Parcas canenteis et Peleo ac Thetidi praedicenteis facit, Achillem eis nasciturum *Hostibus haud tergo, sed forti pectore notum.* Ita M. Anton. orator (ut scribit M. Tullius lib. 2. de Orat ad Q. fratr. et act. 5. in Verr. de suppliciis) M' Aquilium multis avaritiae criminibus testimoniisque convictum, causa prope perorata, ipse arripuit constituitque in conspectu omnium, tunicamque eius a pectore abscidit, ut cicatrices populus Rom. iudicesque aspicerent adverso corpore acceptas. In cod. Raïnutii Farnes. Card. et in uno Vatic. et Torn. scriptum est *timidove tergo.*

17. VIRTUS REPULSAE NESCIA] cur *repulsae nescia?* quia virtute praestantes viri a populo aut regibus honores non petunt, neque se ei periculo committunt, ut repulsam ferre possint: sed honore proprio, solido, fixo ac stabili contenti sunt, qui virtuti debetur atque adeo defertur, etiam si eam reges et populi inornatam atque inhonoratam iacere patiantur. Huic loco similis ille est Od. II. lib. 2. [v. 17.] *Redditum Cyri solio Phraaten Dissidens plebi numero beatorum Eximit virtus, populumque falsis Dedocet uti Vocibus, regnum et diadema tutum Deferens uni, propriamque laurum, Quisquis* etc. Itaque vir bonus et sapiens non est consul *unius anni*, *Sed quoties bonus atque fidus Iudex honestum praetulit utili* etc. quae sunt Od. IX. lib. 4. [v. 39.]

18. INTAMINATIS] puris, liquidis, non contaminatis. Sic autem habent omnes libri veteres, et quos in Italia vidi, et quos hic in Gallia, Cleric. Nicotian. Russard. ceteri praeter unum. Quod iccirco admonui, ne quis hic legendum pertinaciter contendat fretus sola auctoritate codicum antiquorum *incontaminatis*, ut syllaba prima huius nominis pertineat ad versus superioris syllabam ultimam, quale est illud *u-Xorius amnis* Od. II. lib. 1. quam scripturam tamen non improbo, neque damno, si doctis probatur, quin receptae antepono.

19. NEC PONIT, AUT SUMIT] id est, nec deponit aut capit honores arbitrio popularis levitatis: et merito. Nam qui virtuti debentur honores, debent esse certi, proprii et stabiles: at honores a populo delati, incerti, breves et fluxi sunt et ab eodem, qui dedit, eripi possunt: ut, epist. ad Quint. lib. 1. [16, 33.] *Qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet: ut, si Detulerit fasceis indigno, detrahet idem. Pone: meum est, inquit. pono, tristisque recedo.* Sic autem hoc loco *secureis* pro consulatu seu praetura posuit, ut Od. XVI. lib. 2. [v. 10.] *lictorem consularem* pro consulatu. solebant enim et consulibus Romae et praetoribus in provincia fasces et secures praeferri: nisi quod in Oda illa XVI. lictorum consularium munus spectavit, quod erat, turbam summovere ante consules, qui tamen curas summovere non possunt: hic consularem potestatem simpliciter. Cic. oratione in Verr. de suppliciis [Act. II. l. v. 9, 22.] quaerit, *quamobrem fasces praetorib. praeferantur, cur secures datae.*

19. SECURIS] praeturas, consulatus, denique honores et magistratus. Lucret. lib. 3. [v. 1009 sq.] *Qui petere a populo fasceis saevasque secureis Imbibit, et semper victus tristisque recedit.* vide annot ad Satyr. 6. lib. 1.

20. Arbiter popul. aurae] *popularis aurae* nomine populi levitatem ac mobilitatem significat in mandandis magistratibus, in ferendis suffragiis, in concionibus et similibus. Eodem pertinent illa apud M. Tull. [p. Cluent. 47, 130.] *Ventus popularis* et [ibid. 28, 77.] *concionum venti.* epist. ad Curium, [2, 6.] *eorum ventorum, quos proposui, moderator quidam et quasi gubernator.* Idem Orat. de Harusp. resp. [20, 43.] *Supplicium longius, quam voluit, popularis aura provexit.* pro Murena, [§. 35.] *totam opinionem parva nonnumquam commutat aura rumoris.* T. Livius lib. 42. Annalium, *Perseus magis aurae popularis erat.* Virg. lib. 6. Aen. [v. 816.] *quem iuxta sequitur iactantior Ancus, Nunc quoque iam nimium gaudens popularibus auris.* ad quem locum sic Servius, *auris, id est, favoribus, unde etiam aurarii dicuntur favores.*

21. Virtus reclud. immer. mo. Cael. etc.] virtus, quae caelum aperit laude praestantibus viris, quales sunt ii, qui ab omni cupiditate remoti sunt ac liberi (iis enim gloria debetur immortalis, neque iisdem terminis eorum fama, quibus vita circumscribitur.) vias difficileis et impeditas indagat, et humilium hominum spreto contubernio in caelum evolat.

21. recludens] aperiens. utitur hoc verbo sup. Od. xviii. lib. 2. [v. 32.] *aequa tellus Pauperi recluditur.* et Od. xxiv. lib. 1. [v. 17.] *Non lenis precibus fata recludere.* et epist. ad Torq. lib. 1. [5, 16.] *et operta recludit.* et ad August. lib. 2. [1, 103.] *reclusa Mane domo vigilare.*

21. immeritis mori] iis, qui non meruerunt mori, qui meriti sunt immortalitatem. sup. Od. xvii. lib. 1. [v. 28.] *immeritamque vestem.* et Od. xxviii. [v. 30.] *Negligis immeritis nocituram Post modo te natis fraudem committere forsit.* et infr. Od. vi. [v. 1.] *Delicta maiorum immeritus lues.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 7.] *immeritusque laborat Iratis natus paries Diis atque poëtis.* et epist. ad Villic. lib. 1. [14, 12.] *Stultus uterque locum immeritum causatur inique.*

22. Neg. tent. iter via] iter sibi et suis patefacit per vias desertas, incultas, interclusas, inusitatas, neque ab aliis tritas.

22. tentat iter] Od. iv. eiusd. lib. [v. 30.] *Insanientem navita Bosporum Tentabo* etc.

24. Udam Spernit humum] sic saepe loquuntur poëtae. idem in epist. ad Pison. [v. 230.] *Aut dum vitat humum, nubeis et inania captet.* Virg. Georg. 3. [v. 8.] *tentanda via est, qua me quoque possim Tollere humo.* contra idem Horat. epist. ad Pison. [v. 28.] *Serpit humi tutus nimium timidusque procellae.*

25. Est et fideli] laudata abstinentia et animo ab omni cupiditate libero ac soluto, rerumque humanarum contemtore, degreditur, ac, paene dicam, aberrat ad laudem silentii, neque postea revertitur ad sermonem institutum. Est enim poëtarum, tanquam spiritu divino afflatorum, et mentis agitatione concitatorum, non semper in proposito sermone haerere, sed ad alia nonnumquam aberrare, sententiaque longe a principio diversa carmen concludere, cuius rei exempla sunt in Od. xiii. lib. 2. et Od vii. lib. 1. et Od. iii. eiusdem: et alia multa. apud Pindarum autem quam plurima.

25. SILENTIO] Pind. εἰδ. ε΄. νεμ. ait, non semper esse laudabilem neque utilem orationis veritatem, quae os suum (ut loquitur ille) nudet ac retegat: sed saepe prudentis hominis esse, scire tacere. Pindari verba sunt haec [v. 30 sq.]: *Οὔτοι ἅπασα κερδίων Φαίνοισα πρόσωπον ἀλάθει' ἀτρεκής. Καὶ σιγᾶν, πολλάκις ἐστὶ σοφώτατον νοῆσαι.*

26. VETABO] vetabo, inquit, qui Cereris sacrum enuntiarit, mecum habitet et mecum naviget.

26. QUI CERERIS SACRUM etc.] quod religiosissimo silentio continebatur; cum cymbalis autem et tympanis etiam fiebat, quasi ea, cum filiam suam Proserpinam ab Orco raptam quaereret, ab omnibus sciri vellet, quid quaereret. Quam cum investigare et conquirere vellet, dicitur inflammasse taedas iis ignibus, qui ex Aetnae vertice erumpunt: quas sibi cum ipsa praeferret, orbem omnium peragrasse terrarum, ut scribit M. Tull. actione in Verr. 4. de signis [Act. II. l. 4. 48, 106.]. Hesiod. in Theog. paucissimis verbis hanc fabulam tangit, [Theog. 913.] Ἡ (de Cerere loquitur) *τέκε Περσεφόνην λευκώλενον, ἣν Ἀϊδωνεὺς Ἥρπασεν ἧς παρὰ μητρός.* Interpres Theocriti annotat ad illum locum εἰδ. γ΄. [v. 50.] *ζαλῶ δέ, φίλα γύναι, Ἰασίωνα, Ὃς τόσσων ἐκύρησεν, ὅσ' οὐ πευσεῖσθε βέβαλοι,* amorem et concubitum Cereris cum Iasione Minoïs filio etiam ad mysteria Cereris pertinuisse. M. Tull. eadem orat. [45, 99.] narrat, ad sacrarium Cereris aditum non patuisse viris: sacra autem per mulieres et virgines administrari et confici solita. vide ad Sat. ult. lib. 2. de canephoris. Per eum igitur, qui Cereris sacrum vulgarit, intellige hominem linguae incontinentis, futilem ac rimarum plenum, qui consilia arcana et recondita tacere aut non possit aut non velit. cod. Faërn. habet *Cereris sacra.*

27. SUB IISDEM SIT TRABIBUS] sub eod. tecto, iisdem parietibus contineatur, in eodem domicilio maneat, sit mihi contubernalis, *ὁμωρόφιον μοι εἶναι ἀπείποιμι ἄν.*

28. FRAGILEMQUE MECUM SOLVAT] et in eadem navi naviget.

29. SAEPE DIESP. NEGL. etc.] saepe Deus unius impii scelus piorum et innocentium poenis luit, saepe casti et integri viri cum sceleratis et incestis plectuntur. sic Euripid. ἱκετίδ. [v. 237.] *Κοινὰς γὰρ ὁ θεὸς τὰς τύχας ἡγούμενος Τοῖς τοῦ νοσοῦντος πήμασιν διώλεσεν Τὸν οὐ νοσοῦντα, κ' οὐδὲν ἠδικηκότα.* id est, communeis enim Deus fortunas ducens eius qui aegrotat morbis et malis eum, qui non aegrotat et qui nihil peccavit, perdere solet. et Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ. [v. 240.] *πολλάκι δὴ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ, Ὅςτις ἀλιτραίνει καὶ ἀτάσθαλα μηχανάαται. Τοῖσιν δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων, Λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν· ἀποφθινύθουσι δὲ λαοί. Οὐδὲ γυναῖκες τίκτουσιν· μινύθουσι δὲ οἶκοι, Ζηνὸς φραδμοσύνῃσιν Ὀλυμπίου· ἄλλοτε δ' αὖτε Ἢ τόνγε στρατὸν εὐρὴν ἀπώλεσεν ἢ ὅγε τεῖχος* etc. id est *Sed saepe universi cives Plectuntur ob unum, Qui scelera admittit, qui res molitur iniquas. His autem exitium caelo demittit ab alto Iupiter et letale malum pestemque famemque: Non pariunt nuptae, minuuntur tecta, domusque Consiliis et mente Iovis patris altitonantis: Nunc pereunt miseri cives: saepe ille cohorteis Interimit totas: saepe altas diruit urbeis, Et rapidis naveis iactatas obruit undis.* (sic Phocylides, πολλάκι

συνθνήσκουσι κακοῖς οἱ συμπαρέοντες.) [Ex edit. post.] Iupiter (inquit Varro lib. 4. de ling. Lat.) *Diiovis* et *Diespiter* dictus, hoc est aer et dies, id est, diei et lucis pater.

30. NEGLECTUS] non cultus, aut etiam offensus facto aliquo improbo et impio.

31. RARO ANTEC. SCEL.] raro scelestus admissi facinoris aut culpae commissae poenam effugit: culpam enim consequitur poena, si non statim neque pari celeritate, at aliquando. Plato lib. 5. de Legg. [p. 728. B.] Τιμωρία δ' ἀδικίας ἀκόλουθος πάσης, ἧς ὅ τε τυχὼν καὶ μὴ τυγχάνων ἄθλιος· ὁ μέν, οὐκ ἰατρευόμενος· ὁ δέ, ἵνα ἕτεροι πολλοὶ σώζωνται, ἀπολλύμενος. id est, poena iniustitiae omnis comes est, quam et qui luit et qui non luit, miser est: hic quidem, quia non sanatur, ille autem, quia, ut alii multi salvi sint, interit. Sententia igitur huius loci haec est, Raro ita tarda fuit poena, ut scelestum assequi non potuerit et de manibus amiserit: et ita nomen *tarda* intelligetur adiuvare vim verbi *Deseruit*. Potest et hoc modo explicari: Quamvis poena tarda sit, assequitur tamen et comprehendit aliquando nocentem: tarda quidem est poena et βραδύπους, id est, tardo incessu; verumtamen scelestum hominem effugere non patitur, sed aliquando eum assequitur. sic Eurip. [Fragm. ap. Plut. de S. N. V. p. 6. ed. Wytt.] ἀλλὰ σιγᾷ καὶ βραδεῖ ποδὶ στείχουσα μάρψει τοὺς κακούς, ὅταν τύχῃ. id est, tacite et tardo pede incedens poena improbos comprehendet, cum fors tulerit. et Tibull. eleg. 9. [I. v. 3.] *Ah miser, et si quis primo periuria celat: Sera tamen tacitis poena venit pedibus.* lege Plutarch. περὶ τοῦ θείου βραδέως τιμωρουμένου.

ODE III.

Virtute praeditum virum nihil extimescere. oratio Iunonis de Troia eversa, bello Troiano finito, imperio Romano a Troianis initium capturo.

1. ET TENACEM PROPOSITI] constantem in proposito susceptoque consilio, non quovis tamen, sed recto.

NON CIVIUM ARDOR] non cives irati, ira ardentes. haec sunt referenda ad democratiam, in qua populus reip. praeest, ut olim Athenis. Quin etiam Romae, ubi optimates cum populo reip. praeerant, ita loquebantur, *populus iussit*, et *velitis*, *iubeatis Quirites*. *Prava iubentium* igitur vel sic explica, pravas leges ferentium, seu ponentium potius et condentium, vel res pravas volentium atque imperantium.

3. NON VULTUS INST. TYR.] non praesens tyrannus imperans quippiam minus rectum. haec ad tyrannidem pertinent.

4. MENTE QUATIT SOLIDA] de sententia demovet aut deturbat, id est, non habet eam vim, ut eum sententiam mutare cogat.

4. NEQUE AUST. DUX INQ. TURB. ADR.] etiam supra Notum, id est, Austrum, arbitrum Adriae dixit Od. III. lib. 1.

6. NEC FULMINANTIS] nec Iovis fulmina. sic *rubentem dexte-*

V. 6. magna Iovis manus.

ram dixit sup. lib. 1. Od. II. [v. 2.] Hoc igitur dicit: Non populus ira incensus, non tyrannus praesens et urgens, ut aliquid faciat minus rectum, non venti, non fulmen, virum iustum ac sapientem atque in sententia permanentem commovent, neque conturbant, neque inducunt, ut a proposito susceptoque consilio desciscat.

7. SI FRACT. ILLAB. ORB.] denique si caelum ruat, non terrebitur ruinis. Non defuerunt, qui caelum ex lapidibus constare atque aliquando collapsurum dicerent, quorum princeps fuit Anaxagoras, de quo vide apud Diogenem Laert.

9. HAC ARTE] his artibus, id est, his virtutibus, vel his viis ac rationibus, iustitia scilicet, propositi constantia dicit Pollucem, Herculem, Bacchum, Romulum ex mortalibus immortaleis esse factos. Congruunt cum his ea, quae scribit Pausan. Arcadicis, [VIII, 2, 4. sq.] primos illos homines propter iustitiam et pietatem dignos esse habitos, a quibus Dii immortales hospitio acciperentur et quorum mensis accumberent. Atque fiebat, (inquit) ut et bonis recte factorum praemium statim persolverent, et de improbis ac sceleratis poenas sumerent. Nam et Dii fiebant ex hominibus, qui etiam ad hunc diem divinis honoribus afficiuntur, ut Aristeus Cyrenes, et Liber Semeles, et Hercules Alcmenae, et Amphiaraus Oiclei, denique Pollux et Castor Clytemnestrae filii: contra credibile est, Lycaonem feram esse factum, et Nioben in saxum versam propter impietatem. Mea autem aetate (late enim patebat hoc tempore improbitas, atque orbem terrarum urbeisque omneis occuparat) nemo Deus ex homine effectus est, nisi si qui verborum ornamentis et orationis amplificatione et assentatorum artificio in Deorum numerum ascripti sunt. Haec Pausan., ut quidem vertimus. Catullus quoque in carmine illo pulcherrimo de Pelei et Thet. nupt. Deos immortaleis olim cum hominibus versatos et congressos esse fatetur his verbis, [v. 385. sq.] *Praesentes namque ante domos invisere castas Saepius et sese mortali ostendere coetu Caelicolae, nondum spreta pietate, solebant. Saepe pater divum fulgentia templa revisens, Annua cum festis venissent sacra diebus, Conspexit terra Cretum procurrere currus* etc. Ne illa quidem, quae scribit Themist. iunior, Euphrades ab eloquentia cognomento dictus, ab his aliena sunt, his verbis, δίκαια μὲν δὴ καὶ οἱ πάλαι ἔπραξαν ἄνθρωποι ἐφ' Ἡρακλεῖ τῷ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης, ἀποθειάσαντές τε αὐτὸν, καὶ ἱερὰ ἴδια κατασκευάσαντες, καὶ θυσίας θύοντες, οὐ μόνον ὅσας ἥρωι θύειν καλὸν ἦν, ἀλλὰ ὅσας δαίμονι ἤδη, ἀλλὰ καὶ ὅσας θεῷ· ὅτι Ἡρακλῆς παράδειγμα ἐγένετο ἀρετῆς, καὶ τὴν γῆν ἅπασαν ἐπιφοιτήσας τυράννων τε ὠμότητα καὶ θηρίων ἐκάθηρεν ἀλλοκότων etc. id est, *Iuste autem fecerunt etiam veteres in eo, quod Herculem, Iovis et Alcmenae filium, in numerum Deorum retulerunt, eique templa propria construxerunt, et sacrificia instituerunt, non ea solum, quae heroe digna sunt, verum etiam quae iam deo, quoniam Hercules specimen et exemplum virtutis fuit, et totam terram a se peragratam tyrannorum crudelitate et ferarum ac monstrorum immanitate purgavit ac liberavit.* Sic M. Tullius lib. 3. de Offic. [5, 25.] *Itemque magis est secundum naturam, pro omnibus gentibus (si fieri possit) conservandis aut iuvandis maximos labores molestiasque suscipere, imitantem Herculem illum, quem hominum fama beneficiorum memor in con-*

silio caelestium collocavit, quam vivere in solitudine etc. Strabo autem lib. Geogr. primo ostendens, veteres longius ac latius navigasse, pluresque terrarum regiones pedibus peragrasse, quam posteriores, scribit, Castorem et Pollucem iccirco maris procuratores ac tutores quosdam navigantiumque servatores ac liberatores esse dictos, quod longissime latissimeque navigarint et mari longinquo ac remoto bella gesserint: Bacchum vero, Herculem, Theseum, Pirithoum, propter eandem causam ad inferos descendisse creditos. De Castore et Polluce plura diximus sup. ad Od. xii. lib. i.

9. VAGUS HERCULES] vagus, qui multa maria multasque et longinquas terras peragravit, *πολύπλαγκτος*, quam de Hercule famam confirmat et Pindarus *ἰσθμ. εἶδ. δ'.* [v. 94 sq.] *ὃς Οὔλυμπόνδ' ἔβη γαίας τε πάσας καὶ βαθυκρήμνου πολιᾶς Ἁλὸς ἐξευρὼν θέναρ, Ναυτίλαισι τε πορθμὸν ἁμερώσας. Νῦν δὲ παρ' Αἰγιόχῳ κάλλιστον ὄλβον Ἀμφέπων ναίει, τετίματαί τε πρὸς ἀθανάτων φίλος, Ἥβαν τ' ὀπυίει χρυσέων οἴκων ἄναξ, καὶ γαμβρὸς Ἥρας.* id est, qui in Olympum ascendit, cum terras omneis, cumque maris et profundi altitudinem reperisset et navigationibus fretum mansuetum reddidisset, nunc autem apud Iovem vita beatissima perfruens habitat, atque a diis immortalibus in honore habetur et amatur: tum Heben seu Iuventatem habet in matrimonio, aediumque aurearum dominus est et Iunonis gener. sic Horat. de Romulo, Baccho, Castore et Polluce, Hercule, epist. ad Augustum lib. 2. [1, 5.] *Romulus et Liber pater et cum Castore Pollux Post ingentia facta, deorum in templa recepti.* et Od. viii. lib. 4. [v. 29.] *sic Iovis interest Optatis epulis impiger Hercules: Clarum Tyndaridae Sidus ab infimis* etc. Virg. lib. 6 Aeneid. [v. 802.] *nec tantum Alcides telluris obivit* etc.

10. INNIXUS] quidam libri veteres et ii sane non pauci habent *innisus:* nonnulli *enisus.*

11. RECUMBENS] immo *accumbens* potius: nam *recumbere* est toto corpore cubare et iacere, ut diximus ad Od. xxvii. lib. 1.

12. BIBIT] lib. Iannoct. et unus Vatic. habent *bibet:* quam scripturam si probabimus, intelligemus, hoc dici ab Horatio, Augustum post mortem in deorum numerum ascriptum iri. Sin, ut est in ceteris libris et manuscript. et vulg., *bibit* legemus: vel dicendum erit, hanc odam Augusto mortuo scriptam esse, quod mihi quidem non est verisimile, vel eo confugiendum, ut dicamus, significari ab Horatio, Augusto vivo et videnti tribui divinos honores eumque deum praesentem haberi, quod Passeratio placebat. sic epist. ad August. [II, 1, 15.] *Praesenti tibi maturos largimur honores, Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.* et Od. v. huius lib. [v. 2.] *praesens divus habebitur Augustus* etc.

13. HAC TE MERENTEM] hac te arte merentem praemium, nempe immortalitatem et honores divinos: vel *merentem* accipe absolute pro militantem, ut sit translatio a militibus, quos merere dicimus.

14. TUAE VEXERE TIGRES] iccirco Bacchi currum tigres trahere finguntur, quia nullum est tam ferum neque tam immane ingenium, quin vino mansuescere et cicurari possit, ut Od. xxi. huius libri, [v. 13.] *Tu lene tormentum ingenio admoves Plerumque duro* etc.

Adiunguntur et lynces, quae significant varias et multum dissimileis inter se hominum naturas ac menteis vino aperiri: immo fortasse unius et eiusdem hominis ingenium varium, multiplex, subdolum vino domitum, simplicissimum et verissimum fieri. Propert. lib. 3. [17, 8.] *Lyncibus in caelum vecta Ariadna tuis.* eadem ratione iunguntur et pardi.

16. Martis equis] id est, bellis gerendis seu arte militari.

16. Acheronta fugit] immortalitatem consecutus est.

17. Gratum elocuta consiliantibus etc.] Iunone placata, oratione liberali et leni a Iunone habita, qua significaret, se praeteritas offensiones atque inimicitias ex animo deponere, Romulum in ordinem ac coetum Deorum admittere, Romanis in posterum fauturam, aut certe non obstituram, quominus imperii sui fineis quam latissime proferant ac propagent, dummodo ne Troiam de integro condere et reparare conentur.

17. Consiliantibus Divis] consultantibus, consilium habentibus. Usus est hoc verbo et epist. ad Pisones, [v. 196.] *Ille bonis faveatque et consilietur amice.* et M. Tull. lib. 15. epist. ad Attic. epist. 10. *difficili ad consiliandum legatione.*

18. Ilion, Ilion] ab hoc loco Iunonis oratio initium capit. Haec autem nominis iteratio affectum animi declarat atque exprimit.

19. Fatalis incest. que iud. Et mul. pereg. v.] Paris et Helena exscidii Troiani causam sustinent. *fatalis* autem, id est, a fatis datus. sic supra Od. xxxvii. libr. 1. [v. 20.] *daret ut catenis Fatale monstrum.*

20. Vertit In pulverem] ἠμάθυνε, quo verbo usus est Homer. *ἰλ. ι'.* [v. 593.] *πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει.* id est, urbem autem ignis in pulverem et cinerem vertit. Horat. epist. 15. lib. 1. [v. 38.] *Quicquid erat nactus praedae maioris, ubi omne Verterat in fumum et cinerem.*

21. Ex quo destit. Deos Merc.] ab eo tempore, quo Laomedon Deos fraudavit pacta, id est, promissa mercede, seu non persolvit pactam mercedem, et ita fidem fefellit. Nam haec vis est verbi *destituit.* Sed quos Deos destituit Laomedon? Neptunum et Appollinem. Hi enim Iovis iussu Laomedonti suas operas mercede locarant ad muros Troianos exstruendos. At Laomedon perfecto opere murisque Troianis ad iustam altitudinem perductis fidem non servavit, neque pactam mercedem persolvit, quin eos ita fraudatos Troia expulit. de re Homer. *ἰλιαδ. φ'.*, ubi sic Neptunus Apollini, [v. 442.] *Μέμνηαι, ὅσα δὴ πάθομεν κακὰ Ἴλιον ἀμφὶ, Μοῦνοι νῶϊ θεῶν, ὅτ' ἀγήνορι Λαομέδοντι Παρ' Διὸς ἐλθόντες θητεύσαμεν εἰς ἐνιαυτὸν, Μισθῷ ἔπι ῥητῷ.* Quanquam ex iis, quae deinceps sequuntur apud Homerum, apparet, solum Neptunum in muris Troianis ducendis operam Laomedonti navasse, Apollinem autem eius boves custodisse. Sic enim Homerus ibidem, [v. 446.] *Ἤτοι ἐγὼ Τρώεσσι πόλιν καὶ τεῖχος ἔδειμα, Εὐρύ τε καὶ μάλα καλὸν, ἵν' ἄῤῥηκτος πόλις εἴη· Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες Ἴδης ἐν κνημοῖσι πολυπτύχου ὑληέσσης.* id est, Ego quidem Troianis urbem et murum struxi latum et praeclarum, ut urbs nulla vi frangi posset. Tu vero, Phoebe, boves pascebas in collibus

Idae. Verum Pindarus ὀλυμπ. εἴδ. η'. utrumque, Apollinem (inquam) et Neptunum, Laomedonti operas locasse ad murorum Troianorum exstructionem narrat, Aeacum etiam adhibuisse sibi socium et adiutorem. sic Pind. *Τὸν* (Aeacum) *ὁ Λατοῦς εὐρυμέδων τε Ποσειδᾶν' Ἰλίῳ μέλλοντες ἐπὶ στέφανον Τεῦξαι, καλέσαντο συνεργὸν Τείχεος.* Hac poena autem eos affecerat Iupiter propterea, quod cum Iunone conspiraverant ad illum e caelo regnoque deturbandum, ut ait Hom. *ἰλ.* α'. [v. 399.] *Ὁππότε μιν ξυνδῆσαι Ὀλύμπιοι ἤθελον ἄλλοι, Ἥρη τ' ἠδὲ Ποσειδάων καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων.* sic enim legendum in secundo versu, non *Παλλὰς Ἀθήνη*, ut habent codices vulgati. Horatius quoque ipse Pindarum secutus Apollinem una cum Neptuno muros Troianos exstruxisse significat inf. hac eadem Od. *Ter si resurgat murus aëneus Auctore Phoebo.* et Eurip. in Oreste Pergama Apollinea vocat, [v. 1385.] *ξεστῶν Περγάμων Ἀπολλωνίων ἐριννῦν· ὀττοτοί.* aliter Catullus in carmine de nuptiis Pelei et Thet. [v. 368.] *Urbis Dardaniae Neptunia solvere vincla.* et Virg. Aen. 5. [v. 810.] *cuperem cum vertere ab imo Structa meis manibus periurae moenia Troiae.* et 2. *Neptunia Troia.*

23. Mihi, Castaeque damn. Min.] Iuno et Minerva Troianos implacabili odio persequebantur. Itaque apud Virg. Aen. 2. partim hosteis arcessunt, partim ipsae urbem incendunt. et apud Homer. Menelao favent Hom. *ἰλ.* δ'. [v. 7.] *Δοιαὶ μὲν Μενελάῳ ἀρηγόνες εἰσὶ θεάων, Ἥρη τ' Ἀργείη καὶ Ἀλαλκομενηῒς Ἀθήνη.* Ac Iunonis quidem in Priamum odium declarant ea, quae loquitur Iupiter eod. lib. [v. 31.] *Δαιμονίη, τί νύ σε Πρίαμος Πριάμοιό τε παῖδες Τόσσα κακὰ ῥέζουσιν, ὅτ' ἀσπερχὲς μενεαίνεις Ἰλίου ἐξαλαπάξαι ἐϋκτίμενον πτολίεθρον; Εἰ δὲ σύγ' εἰςελθοῦσα πύλας καὶ τείχεα μακρά, Ὠμὸν βεβρώθοις Πρίαμον Πριάμοιό τε παῖδας, Ἄλλους τε Τρῶας, τότε κεν χόλον ἐξακέσαιο.* quorum versuum haec fere sententia est, Infelix, quid in te tantum Priamus et Priami filii commeruerunt, quare perpetuo urbem Troiam evertere studeas? At si tu Troiam ingressa Priamum crudum et eius filios aliosque Troianos devorares, tum iram tuam expleres ac sedares. Rursus Palladis in Graecos studium ex illo loco intelligi potest, *ἰλ.* ε'. [510] *ἐπεὶ ἴδε Παλλάδ' Ἀθήνην Οἰχομένην· ἡ γάρ ῥα πέλεν Δαναοῖσιν ἀρηγών.* id est, postquam Minervam discedentem vidit: haec enim Graecis auxiliabatur.

24. Duce fraudulento] Laomedonte, qui fraudavit Apollinem et Neptunum merçede promissa.

26. Famosus] semper hoc nomen in vitio locum habet, ut Od. xv. [v. 2.] huius libri, *Tandem nequitiae fige modum tuae Famosisque laboribus.* Satyr. 4. lib. 1. [v. 4.] *sicarius aut alioqui Famosus.* Satyr. 1. lib. 2. [v. 68.] *Famosisque Lupo cooperto versibus.* et de Art. poët. [v. 469.] *famosae mortis amorem.* et Satyr. 7. lib. 2. [v. 51.] *Dimittit neque famosum neque sollicitum, ne Ditior aut formae melioris meiat eodem.*

26. hospes] sic contra sup. Od. xv. lib. 1. [v. 2.] Helenam Paridis hospitam dixit.

28. Hectoreis opibus] huc pertinet locus ille Od. 4. lib. 2. [v. 10.] *et ademtus Hector Tradidit fessis leviora tolli Pergama Graiis,*

ad quem annotavimus pauca quaedam ex Hom., quae ad eandem rem pertinere videbantur.

29. NOSTRISQUE DUCT. SEDITION.] notum est ex Hom. *Ιλ. υ'*., Deos inter se dissidenteis alios Troianis alios Graecis favisse et consuluisse, Apollinem, Martem, Dianam, Latonam, Xanthum Troianis; Neptunum, Minervam, Iunonem, Mercurium, Vulcanum Graecis. qua de re sic Homer. [v. 67.] Ἤτοι μὲν γὰρ ἔναντα Ποσειδάωνος ἄνακτος Ἵστατ' Ἀπόλλων Φοῖβος, ἔχων ἰὰ πτερόεντα etc. *ductum* autem idem quod productum sit. Sic M. Tull. lib. VII. epist. *Suadere institui, ut bellum duceret.* Idem Offic. 3. [20, 79.] *C. Marius Q. Metellum criminatus est apud populum Rom., bellum illum producere.* ubi libri aliquot veteres habent *ducere.* idem valet *bellum trahere.* Cicero ad Atticum lib. 10. epist. cuius init. *Et res ipsa monebat* etc.

30. RESEDIT] compositum et sedatum est.

30. PROTINUS ET GR.] *et protinus*, id est, porrotenus, deinceps.

31. INVISUM NEPOTEM] Romulum. supra Od. II. lib. 1. [v. 35.] *Sive neglectum genus et nepotes Respicis auctor.*

32. TROICA] Ilia, ut Od. VIII. lib. 4. [v. 22.] *Quid foret Iliae Mavortisque puer.*

33. MARTI REDONABO] condonabo et remittam, vel etiam restituam, ut Od. VII. lib. 2. [v. 3 sq.] *Quis te redonavit Quiritem Diis patriis Italoque caelo?*

33. 34. LUCIDAS INIRE SEDES] in caelum ascendere. *Lucidas* autem *sedes*, quas Homerus dicit δώματα αἰγλήεντα seu ἀστερόεντα.

34. DUCERE] haurire, ut Od. XII. lib. 4. [v. 14.] *Sed pressum Calibus ducere Liberum Si gestis* etc. *ducere* autem *nectaris succos* idem valet, quod *lucidas inire sedes*, et item illud, quod sequitur, *ascribi quietis Ordinibus deorum.*

37. DUM] dummodo, modo ut.

37. SAEVIAT] χαλεπαίνῃ, aestuet, translatio est ab animatis. Ordo et sententia horum verborum est, dum longus pontus seu longum mare interiectum sit inter Troiam et Romam: quibuslibet in terris regnanto Troiani exsules et patria profugi, regnanto, inquam, beati ac fortunati.

40. DUM PRIAMI] dummodo Troia ita deserta et inculta sit, ut in ea et armenta pascere et ferae suos catulos occultare possint.

41. INSULTET] ἐνθρώσκῃ: hoc enim verbo utitur Eurip. in Electra, [v. 325 ed. Matth.] quo loco ait Aegisthum Agamemnonis busto insultare.

43. TRIUMPHATIS] per triumphum ductis. sic Virg. Georg. 3. [v. 33.] *Bisque triumphatas utroque ab littore genteis.* vide annot. ad Od. VI. lib. 2.

45. HORRENDA LATE NOMEN] Roma exteris gentibus horribilis, longe lateque potentiae suae famam et gloriam porrigat ac proferat.

46. QUA MEDIUS LIQUOR] qua parte fretum interiectum dividit Europam ab Africa. est autem fretum illud Gaditanum, de quo sic M. Tull. lib. 3. de nat. Deorum, [10, 24.] *Quid freto Siciliensi,*

Quid Oceani fervore illis in locis constantius, Europam Lybiamque rapax ubi divi lit unda?

48. Qua tum. rig. arva Nilus] Aegyptum significat. M. Tull. lib. de nat. Deor. 2. [52, 130.] *Aegyptum Nilus irrigat et eum tota aestate obrutam oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitosque et oblimatos agros ad serendum relinquit.* Διονύσ. Ἀλεξ. [v. 228 sq.] Οὐ γάρ τις ποταμῶν ἐναλίγκιος ἔπλετο Νείλῳ Οὔτ' ἰλὺν βαλέειν, οὔτε χθονὸς ὄλβον ἀέξειν. id est, Non enim ullus fluvius Nilo similis est neque in adiiciendo limo, neque in augenda terrae fertilitate. Servius ad illum Virg. locum, *Et viridem Aegyptum nigra faecundat arena,* Georgicorum quarto, [v. 291.] haec, quae sequuntur, ascribit. Novum enim limum semper trahit, qui efficit faecunditatem, unde et Nilus dictus est, quasi νέαν ἰλὺν trahens, id est, novum limum. Herod. lib. 2. [c. 11. extr.] Nilum ἐργατικὸν appellat, id est, propemodum aratorem aut agricultorem. Pomponius Mela, [I, 9.] *Non pererrat autem tantum Aegyptum, sed aestivo sidere exundans etiam irrigat, adeo efficacibus aquis ad generandum alendumque, ut praeter id, quod scatet piscibus, quod hippopotamos crocodilosque vastas belluas gignit, glebis etiam infundat animas, ex ipsaque humo vitalia effingat.*

49. Aurum irrepertum et sic etc.] ordo verborum hic et haec sententia est, Roma nomen suum in omneis oras terrarum proferat, Roma (inquam) fortior ad aurum spernendum nondum repertum, id est, nondum ex auri fodinis effossum aut erutum et sic melius situm, quamdiu est in terrae latebris retrusum, quam ad utendum aut profundendum. Piget, ascribere hoc loco, quae de malis ab auro in hominum vitam illatis scriptores litteris et memoriae prodiderunt. Athen. lib. 6. [c. 4.] scribit, apud veteres illos Graecos aurum usque adeo rarum fuisse, ut Anaximenes Lampsacenus scriptum reliquerit, monile illud aureum, quo accepto Eriphyla salutem viri sui prodidit, nullam aliam ob causam tam celebre fuisse, quam propter auri illo tempore paenuriam. ad Romanos autem multis post Romam conditam saeculis auri studium irrepsisse, diuque antea a principibus reip. aurum spretum et contemtum esse. Paupertatem vero maiori laudi quam divitias fuisse, testimonio sunt Fabricii, Curii, Coruncanii, Luscinii, Acidini, Calatini, Pisones Frugi, homines, (ut ait M. Tull.) non solum honoribus populi rebusque gestis, verum etiam patientia paupertatis ornati. Pindarus εἰδ. θ'. νεμ. Siculos laudans ait, apud eos esse nonnullos, qui et equorum studio ducantur, et pecuniam spernere eique imperare possint, [v. 75.] ἐντί τοι φίλιπποί τ' αὐτόθι καὶ κτεάνων Ψυχὰς ἔχοντες κρέσσονας Ἄνδρες. huc pertinet illud, quod est Od. IX. lib. 4. [v. 45 sqq.] *Non possidentem multa vocaveris Recte beatum, rectius occupat Nomen beati, qui deorum Muneribus sapienter uti, Duramque callet pauperiem pati* etc.

51. Cogere humanos in usus] conferre ad res necessarias ac voluptarias.

53. Quicumque mundi terminus obst.] secutus sum aliquot libros manuscr., qui habent *Quicumque mundi term. obst.*, cum vulgati habeant *mundo.*

54. Hunc tangat armis] tangat, ἐλάττωσις seu μείωσις,

quam Latini extenuationem appellant, pro, perrumpat ac perfringat. vel *tangere armis* dictum pro eo, quod est, arma usque eo inferre. Sic fere loquitur infra Od. xxvi. [fin.] *sublimi flagello Tange Chloën semel arrogantem.* Lucret. lib. 1. de nat. divina, [v. 61 sq.] *Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.* aliter Od. xix. lib. 2. [fin.] *et recedentis, trilingui Ore pedes, tetigitque crura.* Ad hunc locum pertinet illud Ciceronis de L. Crasso oratione in Pisonem, [26, 62.] *L. Crassus, homo sapientissimus nostrae civitatis, spiculis prope scrutatus est Alpeis, ut, ubi hostis non erat, ibi triumphi causam aliquam quaereret.*

54. VISERE GEST. QUA PARTE DEBACCH. IGN. QUA NEB. etc.] id est, visere cupiens, qua parte mundus solis ardore torreatur, qua nubibus et frigoribus immoderatis obrigescat, ut sup. Od. xxii. lib. 1. [v. 18 sqq.]

57. SED BELL. FAT. QUIR. HAC L. D.] quae fata? eos belli gloria ceteris gentibus praestituros imperiique sui fineis latissime prolaturos.

58. NIMIUM PII] essent in eo nimium pii, si, quod a Troianis se profectos et oriundos esse sciant, Troiam instaurare ac reficere conarentur *nimium pii*, id est, nimium amantes patriae, nempe Troiae.

61. ALITE LUGUBRI] malis avibus, malis auspiciis. sup. Od. xv. lib. 1. [v. 5.] *mala avi.*

62. TRISTI CLADE ITERABITUR] iterum ferro et flammis vastabitur, ut supra dixi ad Od. vii. lib. 1.

63. VICTRICES] utitur hoc nomine epist. ad Iul. Florum lib. 1. [3, 25.] paullo aliter, *Prima feres ederae victricis praemia.*

64. CONIUGE ME IOVIS ET SOR.] Virgil. lib. 1. Aen. [v. 50.] *Ast ego, quae divum incedo regina Iovisque Et soror et coniux.*

65. MURUS AENEUS] murus firmissimus ac solidissimus, ut Od. xvi. huius lib. [init.] *turris aenea.* et epist. 1. lib. 1. [v. 60.] *hic murus aeneus esto.*

66. AUCTORE PHOEBO] quidam testantur, scriptum esse in antiquo codice nescio quo *Ductore Phoebo.* Ego cum libris novem manu scriptis perantiquis olim in Italia usus sim et in Gallia postea praeterea quinque aliis, in nullo eam scripturam reperi, sed vulgatam et receptam. Neque vero hanc puto altera deteriorem esse, praesertim cum ita locutus sit Virg. Georg. 3. [v. 36.] *et Troiae Cynthius auctor.* Iam quod aiunt, Latinis usitatum esse *ducere muros*, ut et Horatio nostro infra Od. vi. lib. 4. [v. 23.] *potiore ductos Alite muros* et Graecis *ἐλαύνειν τεῖχος:* non continuo mihi probant, hunc locum esse corruptum et *ductore* pro *auctore* esse reponendum. Utatur tamen suo quisque iudicio: si quis malet legi *ductore Phoebo*, contendere cum pervicacibus non est meum.

66. TER PEREAT M. EXSCISS. ARG. TER UXOR] ex iis, quae urbis expugnationem consequuntur, urbem expugnatam et captam vult intelligi. Libet autem mihi hoc loco urbis captae imaginem a duobus bonis auctoribus, altero omnium poëtarum principe Hom., altero claro oratore Aeschine, depictam proponere. Apud Hom. igitur *Il. ι'.* uxor Meleagri Cleopatra virum suum orans, ne Calydoniorum

urbem a Pleuroniis capi atque everti sinat, sic loquitur, [v. 590 sqq.] *Καὶ τότε δὴ Μελέαγρον ἐΰζωνος παράκοιτις Λίσσετ' ὀδυρομένη, καί οἱ κατέλεξεν ἅπαντα Κήδε', ὅσ' ἀνθρώποισι πέλει, τῶν ἄστυ ἁλώῃ· Ἄνδρας μὲν κτείνουσι, πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει, Τέκνα δέ τ' ἄλλοι ἄγουσι, βαθυζώνους τε γυναῖκας. Τοῦ δ' ὠρίνετο θυμὸς ἀκούοντος κακὰ ἔργα.* quorum versuum haec fere sententia est, Tunc igitur Meleagrum uxor Cleopatra supplex lamentabili voce orabat, eique mala omnia enumerabat, quae iis accidunt, quorum urbs capta sit. Hostes viros capiunt, urbis aedificia incendio vastant, atque in cinerem vertunt: liberos et mulieres alii in servitutem abducunt. Eius autem animus commotus est, ubi haec atrocia facinora audisset. Aeschines autem in orat. *κατὰ Κτησιφῶντ.* hoc modo de Thebis ab Alexandro Macedone vi expugnatis ac direptis, [c. 157.] *Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς σώμασιν οὐ παρεγένεσθε, ταῖς γε διανοίαις ἀποβλέψατ' αὐταῖς ἐς τὰς συμφορὰς, καὶ νομίσατε ὁρᾷν ἁλισκομένην τὴν πόλιν, τειχῶν κατασκαφὰς, ἐμπρήσεις οἰκιῶν, ἀγομένας γυναῖκας καὶ παῖδας ἐς δουλείαν, πρεσβύτας ἀνθρώπους καὶ πρεσβύτιδας γυναῖκας ὀψὲ μεταμανθάνοντας τὴν ἐλευθερίαν, κλαίοντας, ἱκετεύοντας ὑμᾶς, ὀργιζομένους οὐ τοῖς τιμωρουμένοις, ἀλλὰ τοῖς τούτων αἰτίοις.* quorum interpretationem, quanquam eam orationem a me in Latinum sermonem conversam prope diem sum editurus, subscribam tamen, *Verum quandoquidem corporibus praesto non fuistis, saltem animis adeste et cogitationibus vestris calamitates eorum contemplamini. Fingite vos videre urbem capi, muros suffodi ac funditus everti, domos incendi, mulieres et pueros in servitutem abduci, senes et anus libertatem sero dediscenteis, ploranteis, vobis supplicanteis, irascenteis non iis, qui tam crudeleis ab ipsis poenas expetiverunt, sed iis, quorum opera et culpa in has miserias inciderunt.* Non admodum dissimile est illud ex Cornificio lib. 4. Rhetoric. ad Herennium, [8, 12.] *O feros animos! o crudeleis cogitationes! O derelictos ab humanitate homines! qui agere ausi sunt aut qui cogitare potuerunt, quo pacto hostes, revulsis maiorum sepulcris, deiectis moenibus, ovantes irruerent in civitatem: quomodo deum templis spoliatis, optimatibus trucidatis, aliis abreptis in servitutem, virginibus, matribus familias, ingenuis pueris sub hostilem libidinem subiectis, urbs acerbissimo concidat incendio conflagrata.* et illud alterum ex eodem lib. infra, [39, 51.] *Nam neminem vestrum fugit, Quirites, capta urbe quae miseriae consequi soleant. Arma qui contra tulerunt, statim crudelissime trucidantur, ceteri, qui possunt per aetatem et vireis laborem ferre, rapiuntur in servitutem, qui non possunt, vita privantur. uno denique atque eodem tempore domus hostili flagrant incendio, et quos natura aut voluntas necessitudine aut benevolentia coniunxit, distrahuntur: liberi partim a gremiis parentum deripiuntur, partim in sinu iugulantur, partim ante pedes constuprantur. Nemo, iudices, est, qui possit satis rem consequi verbis, nec referre oratione magnitudinem calamitatis.* Eodem pertinent ea, quae Caesar apud Sall. ait esse ab iis, qui ante se sententias dixerant, de belli saevitia disputata his verbis, [51, 9.] *Plerique eorum, qui ante me sententias dixerunt, composite ac magnifice casum reip. miserati sunt: quae belli saevitia esset, quae victis acciderent, enumeravere: rapi virgines, pueros: divelli liberos a complexu parentum: matres familiarum pati,*

quae victoribus collibuissent: fana atque domos spoliari: caedem, incendia fieri: postremo armis, cadaveribus, cruore atque luctu omnia compleri. Accedat his Cremonae exscidium apud Cornelium Tacitum lib. 19. [Hist. 3, 33.] *Non dignitas, non aetas protegebat, quo minus stupra caedibus, caedes stupris miscerentur. Grandaevos senes, exacta aetate faeminas, vileis ad praedam in ludibrium trahebant. Ubi adulta virgo aut quis forma conspicuus incidisset, vi manibusque rapientium divulsus ipsos postremo direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam vel gravia auro templorum dona sibi quisque trahunt, maiore aliorum vi truncabantur* etc. (Quintilianus l. 8. cap. 3. *Sine dubio enim, qui dicit, expugnatam esse civitatem, complectitur omnia, quaecumque talis fortuna recipit; sed in affectus minus penetrat brevis hicce velut nuntius. At si aperias haec, quae verbo uno inclusa erant, apparebunt et fusae per domos ac templa flammae* etc.) [Ex edit. post.] *Exscissus* autem legendum, ab *exscindo*, qua de re alibi.

69. Non haec ioc. convenient] sic habent libri fere omnes veteres. pauci quidam, ut vulgati, *Non hoc ioc. conveniet* etc. Nonnulli etiam *Non haec iocosae conveniunt lyrae* etc.

70. Quo Musa tendis?] sic sup. Od. i. lib. 2. [v. 37.] *Sed ne relictis Musa procax iocis* etc.

72. Magna mod. ten. parvis] desine, res magnas et graveis carmine humili imminuere quodammodo atque extenuare: sumus enim tenues, sermones autem Deorum res magnae atque amplae sunt. Od. vi. lib. 1. [v. 8.] *Nec saevam Pelopis domum* (dicere) *Conamur tenues grandia:* sequitur deinceps ibid., quod cum hoc loco congruit, [v. 9 sqq.] *dum pud. Imbell. que lyrae m. p. v. Laudes egregii Caesaris et tuas Culpa deterere ingeni.*

AD CALLIOPEN. ODE IV.

Se a multis periculis Musarum ope ereptum fuisse. Male cessisse omnibus, qui adversum Deos aliquid moliri voluerint.

1. Descende caelo et] habent enim etiam Musae suam in caelo sedem, ut Iovis filiae. Itaque dicuntur ab Homero [Il. β'. 491.] et aliis poëtis etiam ὀλυμπιάδες, non solum Pierides aut Heliconiades aut Lebethrides etc. Et lib. ἰλ. α'. [v. 604.] Apollini cithara canenti voce respondent. *Μουσάων θ', αἳ ἄειδον ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ*. Recte igitur Ennius, *Musae, quae pedibus magnum pulsatis Olympum.* Videtur autem Alcmanem exprimere aut certe adumbrare voluisse, cuius exstant hi versus apud Hephaestionem, [p. 22.] *Μῶσ', ἄγε, Καλλιόπα, θύγατερ Διός, Ἄρχ' ἐρατῶν ἐπέων. ἐπὶ δ' ἵμερον Ὕμνῳ καὶ χαρίεντα τίθει χορόν.* id est, O musa Calliopa, Iovis filia, age, incipe versus amabileis. Optabilem autem hymno et lepidum chorum adiice. (Quot sint porro Musae, magna controversia est. Ephorus, inquit Arnobius l. 3. adversus genteis, has numero treis esse effert: Mnaseas, quem diximus, quatuor: Myrtilus inducit septem: octo asseverat Crates: ad

extremum Hesiodus novem cum nominibus prodit, Diis coelum et sidera locupletans.) [Ex edit. post.]

5. AUDITIS?] e sodalibus suis quaerit, audiantne Calliopen canentem, quam paullo ante e coelo devocarat, quasi ipse, utpote poëta, eius cantum exaudiat, an insaniat et erret. Errant autem atque adeo desipiunt, qui putant, Horatium etiam hic verba facere cum Calliope, et ex ea quaerere, num vocem suam audiat, uti autem verbo numeri multitudinis, quia Calliope sit musarum regina, ut Virg. [v. 525.] *Vos o Calliope* etc. Cur igitur Horatius non dixit *Descendite?* Praeterea ineptissima futura sententia est, si haec verba ad Calliopen et musas referantur.

5. AN ME LUDIT AMAB. INSAN.] an me fallit ac decipit insania optabilis, nempe poëtica? de qua sic Plato in Phaedro, [p. 248. A.] *τρίτη δὲ ἡ ἀπὸ Μουσῶν κατοχή τε καὶ μανία λαβοῦσα ἁπαλὴν, καὶ ἄβατον ψυχὴν ἐγείρασα, καὶ ἐκβακχεύουσα κατά τ' ᾠδὰς, καὶ κατὰ τὴν ἄλλην ποίησιν, μυρία τῶν παλαιῶν ἔργα κοσμοῦσα, τοὺς ἐπιγινομένους παιδεύει. ὃς δ' ἂν ἄνευ μανίας μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται πεισθεὶς, ὡς ἄρα ἐκ τέχνης ἱκανὸς ποιητὴς ἐσόμενος, ἀτελὴς αὐτός τε καὶ ἡ ποίησις ὑπὸ τῆς τῶν μαινομένων ἡ τοῦ σωφρονοῦντος ἠφανίσθη.* id est, Tertia autem mentis concitatio et insania, quae a musis proficiscitur, nacta animum tenerum et recentem, nondumque ullo quasi fuco tinctum, eumque excitans et Bacchico quodam furore afficiens, cantibus et hymnis et cetera poësi innumerabilia antiquorum facta exornans, posteros instituit. Qui vero sive Musarum furore ad poëticas foreis adierit, sibi persuadens, se arte bonum et probabilem poëtam evasurum, et is ipse et eius [illegible]ntis et sani scripta imperfecta ab operibus furentium obscurantur. Sed plura hac de re alibi. Vel simpliciter *insaniam* accipe, id est, *μανίαν*, qualis erat illius, qui se putabat *miros audire tragoedos: In vacuo laetus sessor plausorque theatro.* epist. 2. lib. 2. [v. 130.]

6. ET VID. ERR. P. L.] *pios*, id est, in quibus dii versantur, vel qui a diis incoluntur, vel quos violare impium et nefas est.

7. AMOENAE QUOS ET AQ. SUB.] in quibus et aurae gratae spirant et aquae iucundae e fontibus manant. *amoenae*, id est, quasi ad se amandum seu ad se amandas allicientes. Festus.

9. ME FABULOSAE etc.] haec sunt ita coniungenda et hoc ordine collocanda mea quidem sententia, *fabulosae palumbes me puerum fronde nova texere*, non ut alii, *extra limen Apuliae, altricis fabulosae.* Iam cur *palumbeis fabulosas* dicat, si quis ex me quaerat, responderem, eadem ratione dici *fabulosas palumbeis*, qua ratione *fabulosus Hydaspes* appellatur et *fabulae manes*, nempe quia de iis multa fabulantur poëtae. Veneri autem sacrae et dicatae sunt columbae. Virg. Aen. 6. [v. 190 sqq.] *Vix ea fatus erat, geminae cum forte columbae Ipsa sub ora viri caelo venere volantes, Et viridi sedere solo: tum maximus heros Maternas agnoscit aveis, laetusque precatur, Este duces* etc. Tum Veneris currum trahere dicuntur, ut et passeres propter incredibilem in eis innatam libidinem ac salacitatem. Phere-

V. 4. *citharave.*

crates ἐν πετάλῃ. Ἀλλ', ὦ περιστέριον ὅμοιον Καλλισθένει, πέτου· κόμισον δέ μ' ἐς Κύθερα καὶ Κύπρον. id est, At o columbula Callistheni similis, vola: deserto me in Cythera et Cyprum. Quamobrem vero se dicat lauro et myrto a palumbis esse tectum, ne obscura quidem causa est. Primum enim laurus, quae Apoll. est, significabat, eum poëtam futurum, deinde myrtus, quae Veneris, res amatorias et (ut ait ipse) proelia virginum et iuvenum curas cantaturum.

9. Vulture in Appulo] monte Apuliae. falluntur qui hic legi volunt *littore in Appulo*, libris omnibus reclamantibus, nulla ratione suffragante.

10. Altricis] id est, nutricis. codex quidem Raïnutii. Card. habet *nutricis*, cum quo et alii duo congruunt; ego nihil muto. M. Tull. in Timaeo, [32.] *Iam vero terram altricem nostram, quae traiecto axe sustinetur, diei noctisque effectricem* etc.

11. Ludo fatig. que somno] ludo fatigatum, somno oppressum. Satyr. 2. lib. 2. [v. 9 sq.] *equove Lassus ab indomito: vel si Romana fatigat Militia, assuetum graecari.*

12. Fronde nova] id est, recenti et viridi. aliter dixit Virg. lib. 2. Georg. [v. 82.] *Miraturque novas frondeis et non sua poma.*

14. Quicumque celsae nid. Acheront.] *nidum Acherontiae* ideo dixit, quia Acherontia sita erat in monte. erat autem oppid. in Lucania. Sic M. Tull. Ithacam *nidulum* appellat lib. 1. de Orat. his verbis, [44, 196.] *tanta vis patriae est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis, tanquam nidulum, affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.* epist. ad Fuscum Arist. lib. 1. per *nidum* domum propriam significat, [10, 6.] *Tu nidum servas: ego laudo ruris amoeni rivos* etc. Sic Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ. [v. 501.] Οὐκ αἰεὶ θέρος ἐσσεῖται, ποιεῖτε καλιάς. ductum ab avibus.

15. Saltusque Bantinos] sic esse legendum, et veteres codices pervincunt et Plinius confirmat lib. 3. cap. 11.

16. Humilis Ferenti] in valle positi. unde dicti *Ferentani* seu *Frentani* potius. Plinius eod. lib. eod. cap.

17. Ut] mirum, ut, mirum, quo pacto.

18. Sacra] Apollini sacra. Od. xxx. huius lib. [v. 15 sq.] *Delphica lauro.* et Od. iii. lib. 4. [v. 6 sq.] *Deliis Ornatum foliis ducem.* sunt autem hae frondes, laurus, oliva, myrtus, felices, et ita solent appellari.

19. Collata] congesta, comportata. epist. de Arte poëtica, [v. 3.] *Undique collatis membris.*

20. Non sine Diis] non sine divino numine, σὺν θεῷ, οὐκ ἀθεεί. quo utitur Theocr. Europa, [Mosch. εἰδ. β'. v. 148.] Οὐκ ἀθεεὶ γὰρ ταῦτα διέρχομαι ὑγρὰ κέλευθα. id est, non sine Deo has transeo humidas vias. Sallust. *ut tanta repente mutatio non sine Deo videretur.*

20. animosus infans] qui non terrerer neque ab ursis neque a viperis.

21. Vester, Camoenae] sive me contulero in Sabinos, sive Praeneste, sive Tibur, sive Baias, vester sum; ubicumque fuero, vester sum.

22. Tollor] conscendo seu vehor potius.

23. Tibur supinum] alibi *udum* appellat, ut Od. xxix. huius lib. [v. 6 sq.] *Ne semper udum Tibur et Aesule Declive contempleris arvum:* et in epist. ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 45.] *vacuum. Sed vacuum Tibur placet aut imbelle Tarentum.*

24. Seu liquidae] epist. 1. lib. 1. [v. 83.] *Nullus in orbe locus Baiis praelucet amoenis. liquidas* autem appellat propter aquas calidas.

26. Non me Philipp. versa acies] non fusus et versus in fugam Bruti et Cassii exercitus; quo in proelio Cassius sua se manu interfecit, deinde et Brutus paucis post diebus. vide Od. xiv. lib. 1. et vii. lib. 2. [v. 9 sq.] *Tecum Philippos et celerem fugam Sensi relictà non bene parmula.* et epist. ad Iul. Flor. lib. 2. [2, v. 49.] *Unde simul primum me dimisere Philippi Decisis humilem pennis* etc. Erat autem in eo bello Horat. tribunus militum. Satyr. 6. lib. 1. [v. 48.] *Quod mihi pareret legio Romanà tribuno.* Philippi urbs in Thracia seu Thessalia. His autem verbis *versa acies retro* expressit Graecum nomen παλίωξις, quanquam παλίωξις significat proprie persecutionem et conversionem, quae fit ab iis, qui antea fugiebant, qualis describitur *Il.* ξ'.

27. Devota non exstinxit arb.] sacra, exsecrabilis, scelerata. Od. xxiii. huius lib. [v. 10.] *Devota victima.* Od. xvi. epod. [v. 9.] *devoti sanguinis aetas.* Od. xiv. lib. 4. [v. 8.] *Devota morti pectora liberae.* Catull. de nupt. Pelei, [64, 135.] *devota periuria.* Prop. lib. 2. eleg. 28. [v. 21.] *Andromede monstris fuerat devota marinis.* Tibullus lib. 1. eleg. 5. [v. 41.] *Tunc me discedens devotum faemina dixit.* de hac arbore vide Od. xvii. lib. 2. [v. 27.] *Me truncus illapsus cerebro Sustulerat* etc. et octavam huius, [v. 7 sq.] *prope funeratus Arboris ictu.* et totam xiii. lib. 2. *Ille et nefasto te posuit die.*

28. Palinurus] promontorium Lucaniae non longe a Velia, a Palinuro Aeneae gubernatore dictum, circa quod cum Horatius navigaret atque e Macedonia in Italiam rediret, magno in periculo versatus est. Virg. Aen. 6. [v. 378 sq.] *Nam tua finitimi longe lateque per urbeis Prodigiis acti caelestibus ossa piabunt* etc.

28. Utcumque] quandocumque. vide annot. ad Od. xxxv. lib. 1.

30. Insanientem] aestuosum, impotentem. sic Virg. Moerid. [Ecl. ix, 43.] *Huc ades: insani feriant sine littora fluctus.* supra Od. ult. lib. 2. [v. 14.] *gementem* appellavit.

31. Tentabo] supra Od. ii. huius lib. [v. 22.] *negata tentat iter via.*

31. Arenteis arenas] aptissimum epithetum. Lucret. lib. 2. [v. 376.] *bibulam lavit aequor arenam.* Non dissimulabo tamen, in quibusdam exemplaribus antiq. scriptum esse *urenteis*, quam scripturam non minus probo, quam receptam.

34. Concanum] Concani Cantabriae populi. Concana enim numerat Ptolemaeus in Cantabriae urbibus lib. 2. [6.] in descriptione Hispaniae Tarraconensis, et quidem eam primam locat. Quod autem Horat. Concanos equino sanguine laetos ait: nihil tale neque de Concanis neque de universis Cantabris umquam legi; ne ipse quidem Strabo, qui lib. 3. [p. 165.] multa de Cantabrorum victu cultuque plane barbaro, agresti atque immani memoriae prodidit, quicquam

tale commemoravit. At de Bisaltis et Gelon. sic Virg. Georg. 3. [v. 461 sqq.] *Bisaltae quo more solent, acerque Gelonus, Cum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum: Et lac concretum cum sanguine potat equino.* et item Martialis de Sarmatis, [Spect. 3, 4.] *Venit et epoto Sarmata pastus equo*: de quibus ead. Plinius narrat lib. 18. c. 10. *Sarmatorum quoque gentes hac maxime pulte aluntur: et cruda etiam farina equino lacte, vel sanguine e cruris venis admisto.* Unde existimant quidam, in his Nicolaus Montanus, iuvenis in primis doctus, qui superiores Virgilii versus ad huius Horatiani loci scripturam oppugnandam mihi proferebat, vel *Concanum*, sicubi terrarum reperitur (de hoc enim dubitabat ille), esse Scythiae populum, non Cantabriae, vel hic legendum esse *Caucasum*. Cuius sententiam non sum secutus. Nam primum Concana Cantabriae urbem esse constat, si Ptolemaeo credimus, cuius civis dicitur Concanus; deinde non si Sarmatae vel Geloni et similes Thraciae populi sanguine equino vescuntur, continuo sequitur, nullas alias esse nationes, quae simili victu utantur; postremo si non esset verum, Concanos tali potu usos esse, neque ulli scriptores hoc tradidissent, tamen Horatii testimonium ad fidem huius rei faciendam satis apud nos valere deberet, ut omittam, quod poëtis licet de gentibus longinquis et barbaris et immanibus multa ab historicis non testata aut minus quaesita pro suo iure confingere et comminisci. De veritate autem huius scripturae non est dubitandum, cum omnes libri et manu scripti et vulgati sine ulla varietate ita habeant.

35. VISAM PHARETRATOS GELONOS.] Virg. Georg. 2. [v. 125.] *Et gens illa quidem sumtis haud tarda pharetris.* Idem lib. 4. [v. 290.] *Quaque pharetratae vicinia Persidis urget.*

36. ET SCYTHICUM AMNEM] Tanaïm, de quo Od. 10. huius lib. [init.] *Extremum Tanaim si biberes, Lyce*: et Od. XXIX. [v. 28.] *Tanaisque discors.*

36. INVIOLATUS] incolumis, salvus.

37. ALTUM] magnum, egregium, principem.

37. SIMUL] simul ut, simulatque. vide annot. ad Od. IV. lib. 1. [v. 17.] ibi, *quo simul mearis.*

38. FESSAS COHORTEIS ABD. OPP.] fessas militia cohorteis abdidit in oppida propter anni tempus ad bellum gerendum et ad castra ineptum, in hibernis collocavit. Atque hanc scripturam ita probo, ut tamen illa altera, quae reperitur in codice Achillis Statii, Donati atque etiam Raïnutii Card., mihi non displiceat, quae est *Fessas cohorteis reddidit oppidis.* Iam hanc receptam codd. item manu scripti optimae notae confirmant, in his duo Vatic. Faër. Urs. Tornes. Adde complura similia loquendi genera apud bonos scriptores. non longe abiero. M. Tull. pro Arch. poët. [6, 12.] *si qui ita se litteris abdiderunt.* et Horat. ipse epist. 1. lib. 1. [v. 5.] *latet abditus agro.* Iam in voce *fessas* aliquid inest scrupuli: nam propter verbum *recreatis*, quod sequitur, videtur legendum *Fessus*, ut sit haec sententia: vos Caesarem altum, fessum militia, simulatque cohorteis in hibernis collocavit, Musarum studio recreatis ac reficitis.

40. PIERIO RECREATIS ANTRO] reficitis et oblectatis studio

litterarum; lectione et scriptione et arte poëtica. Per *antrum Pierium* musarum recessus et poëtarum secessum significat.

41. Vos lene consilium] *sili* duae breves pro una longa: nam cum post spondeum et iambum unam syllabam longam lex carminis postularet, duas breveis in locum unius longae posuit. *vos lene consili.* sic infra Od. vi. [v. 6.] *Hinc omne principium, huc refer exitum.* Significat, ex studio litterarum consilium et prudentiam manare, quae plus valent in re militari, quam vires immanes.

42. Impios Titanas] qui cum Diis pugnarunt. vide Hesiod. in Theog. [2, 5.] M. Tull. de Legg. 3. [v. 688 sqq.] *noster vero Plato Titanum e genere statuit eos, qui, ut illi caelestibus, sic hi adversentur magistratibus.* Arrepta hinc occasione incipit ostendere, vireis et potentiam sine sapientiae praesidio non admodum prodesse, immo obesse potius.

44. Caduco] ita in caput Titanum et gigantum immisso a Iove et contorto, ut e caelo cadere videretur. sic supra arborem illam, cuius casu paene oppressus fuerat, *lignum* nominat *caducum In domini caput.* Od. xiii. lib. 2. [v. 11 sq.]

45. Inertem] id est, immobilem. sic sup. Od. xxxiv. lib. 1. [v. 9.] *bruta tellus.* alioqui *iners* merito dici non possit, quae tot flores, herbas, fruges atque arbores ex se pariat ac profundat.

45. temperat] regit, gubernat. annot. ad Od. viii. lib. 1.

46. Ventosum] a ventis concitatum. aliter epist. 8. lib. 1. [v. 12] *Romae Tibur amem ventosus, Tibure Romam.* et epist. ad Maecen. tertia lib. 1. [19, 37.] *Non ego ventosae plebis suffragia conor.* et epist. ad August [II, 1, 177] *Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru, Exanimat lentus spectator* etc.

46. regnaque tristia] inferorum sedem. sic Virg. Aen. 4. [v. 243.] *alias sub tristia tartara mittit.* Idem lib. 6. [v. 534.] *Ut tristeis sine sole domos, loca turbida adires?* Itaque mortuus Achilles apud Hom. ὀδυσσ. λ'. dicit, se malle apud superos, hoc est, in terris homini non admodum diviti mercede conductum servire, quam in omneis mortuos regnum obtinere. sic Hom. [Od. λ', 488 sqq.] *Βουλοίμην ἐπάρουρος ἐὼν θητευέμεν ἄλλῳ, Ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ, ᾧ μὴ βίοτος πολὺς εἴη, Ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.*

47. Mortalesque turbas] corrupti sunt hoc loco omnes vulgati codd., qui habent *turmas*: legendum est enim *turbas*, ut est scriptum in antiquis.

50. Fidens iuv. horr. br.] sic verba coniunge *iuventus horrida, fidens brachiis.* sic loquitur Hom. ἰλιάδ. μ'. [v. 135.] *ὥς ἄρα τοὶ χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφιν.* id est, sic hi manibus fidentes et viribus. et ita Porphyr.

51. Fratresque tend. op. Pel. etc.] Virg. Georg. 1. [v. 281.] *Ter sunt conati imponere Pelio Ossam. tendentes,* id est, contendentes, conantes. sic epist. 2. lib. 2. [v. 57.] *Tendunt extorquere poëmata.*

53. Sed quid Typhoeus] Pindarus *Τυφῶ* nominavit, pro eo, quod est *Τυφῶνα*, vel pro *Τύφοα* a recto *Τύφως*. quem olim (inquit ille) Cilicium antrum educavit, nunc autem hirsutum eius pectus Cumarum littora et Sicilia oppressum tenent. Pindari verba sunt haec, *πυθ.*

εἰδ. α'. [v. 31.] Τυφὼς ἑκατοντακάρανος· τόν ποτε Κιλίκιον θρέψεν πολυώνυμον ἄντρον· νῦν γε μὰν Ταί θ' ὑπὲρ Κύμας ἁλιερκέες ὄχθαι Σικελία τ' αὐτοῦ πιέζει Στέρνα λαχνάεντα. De eodem sic Apoll. lib. secundo Argon. [v. 1211 sq.] Ἔνθα Τυφάονα φασὶ Διὸς Κρονίδαο κεραυνῷ Βλημένον, ὁππότε οἱ στυβαρὰς ἐπορέξατο χεῖρας, Θερμὸν ἀπὸ κρατὸς στάξαι φόνον. id est, hic Typhonem aiunt Iovis Saturnii fulmine percussum, eum ei validas manus admovit, calidam a capite manavisse caedem. ad quem locum lege interpretem. Typhoeum igitur seu Typhonem, Tartari et Terrae filium, in caelo regnare conatum fulmine deturbavit Iupiter, cuius manus fuisse ad res magnas et arduas conandas expeditas et pedes numquam defessos, et ex humeris centum draconis capita exstitisse, flammam ex oculis emicuisse, suam cuiusque capitis vocem fuisse, multaque alia portenta de eo scribit Hesiod. in Theogon. his verbis, [v. 825. sqq.] Ὁπλότατον τέκε παῖδα Τυφωέα Γαῖα πελώρη Ταρτάρου ἐν φιλότητι διὰ χρυσῆν Ἀφροδίτην, Οὗ χεῖρες μὲν ἔασιν ἐπ' ἰσχύϊ ἔργματ' ἔχουσαι Καὶ πόδες ἀκάματοι κρατεροῦ θεοῦ· ἐκ δέ οἱ ὤμων Ἦν ἑκατὸν κεφαλαὶ ὄφιος, κρατεροῖο δράκοντος, Γλωσσῇσι δνοφερῇσι λελειχμότες.

53. Mimas] Mimantem Hesiod. in illa Centaurorum et Lapitharum pugna, quam describit in Aspide, unum facit e Centauris. [v. 186.]

54. Aut quid. min. Porphyr. statu] Porphyrionem boves Herculis abigentem sagittis Apollo confixit, de quo Pind. Pyth. εἰδ. ή. [15 et 22.] quem locum supra testem produximus ad Od. xiv. lib. 2.

55. Rhoecum] gigantem vel centaurum. Virg. Georg. 2. [v. 456.] *Rhoecumque Pholumque.*

56. Enceladus] de quo Virg. Aen. 3. [v. 578.] et 4. [v. 179.]

57. Aegida] clypeum Iovis, quo utitur et Pallas in proelio. Hom. Ἰλ. έ. [v. 736 sqq.] Ἡ δὲ χιτῶν' ἐνδῦσα Διὸς νεφεληγερέταο, Τεύχεσιν ἐς πόλεμον θωρήσσετο δακρυόεντα. Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετ' αἰγίδα θυσσανόεσσαν, Δεινήν, ἣν περὶ μὲν πάντη φόβος ἐστεφάνωτο· Ἐν δ' Ἔρις, ἐν δ' Ἀλκή, ἐν δὲ κρυόεσσα Ἰωκή. id est, Haec autem (Pallas) tunica induta Iovis nubium coactoris in proelium lacrymosum armabatur. humeris autem aegida bullis aut fimbriis ornatam circumiecit, horribilem, omni ex terrore circumdatam. in ea erat contentio, in ea vires, in ea aspera persecutio, seu horrorem incutiens clamor.

58. Hinc] a partibus Iovis et Palladis.

59. Matrona Iuno] cur *matrona?* an quia Iovis uxor? an quia matrimoniis praeest, ex quo *pronuba* dicitur? Est autem matronae nomen honestius et honorificentius, quam matris familias, praeter alias differentias, quae traditae sunt ab A. Gellio et Nonio.

58. avidus] vel pugnae avidus, vel refer ad ignis naturam celerem et quodammodo avidam.

60. Et numquam hum. pos.] Apollo, quem Homerus et eius exemplo ceteri poëtae Graeci ἑκατηβελέταν et ἑκηβόλον, id est, longe iaculantem longeque tela mittentem nominant. et apud Eurip. in Alcest. sic loquitur ille, [v. 40 Matth.] σύνηθες ἀεὶ ταῦτα βαστάζειν ἐμοί. subaudi τόξα, id est, semper hos arcus gestare soleo.

61. Rore puro] aqua sincera Castalii fontis, quem fontem ca-

ballinum Latini, Hippocrenen Graeci vocant: neque laboro, sitne in monte Helicone, an in Parnasso: quanquam Parnassum et Heliconem unum et eundem montem vult esse Servius, a quo alii dissentiunt. Castaliam urbem Ciliciae numerat Stephanus, a qua alii fontem eiusdem nominis dictum esse volunt, alii in Lycia esse tradiderunt: meum non est hanc controversiam diiudicare.

61. LAVIT] praesentis temp., ut sup. Od. III. lib. 2. [v. 18.] *flavus quam Tiberis lavit.*

62. CRINEIS SOLUTOS] passos, humeris sparsos, non collectos in nodum aut religatos. (Sic Od. v. lib. 2. [fin.] *solutis Crinibus ambiguoque vultu.*) [Haec verba quae inclusa sunt non leguntur in edit. post.]

63. NATALEMQUE SILV.] in qua natus est: quae est in Delo insula.

64. PATAREUS] a Patara, urbe Lyciae, ubi edit oracula.

65. VIS CONSILI EXPERS] videtur ex Pindaro hanc sententiam expressisse: ordo verborum tantum apud Horat. est immutatus. Pindarus enim priore loco sententiam ponit, deinde exempla subiicit. sic Pind. Pyth. εἴδ. η'. [v. 19.] *Βία δὲ καὶ μεγάλαυχον ἔσφαλεν ἐν χρόνῳ. Τυφὼς Κίλιξ πολυκάρανος οὔ μιν ἄλυξεν, οὐδὲ μὰν βασιλεὺς Γιγάντων· Δμᾶθεν δὲ κεραυνῷ, Τόξοισί τ' Ἀπόλλωνος,* id est, vis etiam eum, qui gloriatur, se ceteris praestare, percellere solet. Typhoeus Cilix multorum capitum eam non effugit, neque rex gigantum Porphyrio. Nam alter fulmine ictus est, alterum sagittis Apollo confixit. Etiam Nestor apud Hom. ἰλιάδ. ψ'. docet, omnem fere praestantiam atque excellentiam in ratione et consilio potius, quam in viribus corporis, esse positam, omniaque melius consilio, quam viribus, explicari. sic Nestor, [v. 317 sqq.] *Μήτι τοι δρύτομος μέγ' ἀμείνων, ἠὲ βίηφιν· Μήτι δ' αὖτε κυβερνήτης ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ Νῆα θοὴν ἰθύνει, ἐρεχθομένην ἀνέμοισιν· Μήτι δ' ἡνίοχος περιγίγνεται ἡνιόχοιο.* id est, Consilio et ratione longe praestat lignator, quam viribus: consilio gubernator navem regit et gubernat ventis agitatam: consilio auriga aurigam superat. sic et Oppianus lib. 5. ἁλιευτ. ait, neque ex viribus corporis, neque ex pulchritudine tantum utilitatis proficisci, quantum ex consilio et prudentia, vireisque corporis consilii experteis esse inutileis et inaneis, [v. 94.] *Ὡς οὔτ' ἠνορέης, οὔτ' εἴδεος ἔπλετ' ὄνειαρ Τόσσον, ὅσον πραπίδων, ἀλκὴ δ' ἀνεμώλιος ἄφρων. Καί τε μέγα βριάοντα κατέσβεσεν, ἠδ' ἐσάωσε Βαιὸς ἀνὴρ εὔμητις.*

66. VIM TEMPERATAM] consilio et ratione directam.

68. ANIMO MOVENTEIS] animo agitanteis, cogitanteis. *mo mo* complosio syllabarum.

69. CENTIMANUS GYAS] alias centimanus Gyges, ut Od. XVII. lib. 2. [v. 14.] sed illa scriptura reiecta hanc sequimur: al *Gigas.*

70. INTEGRAE] castae, intactae, virginis.

71. TENTATOR ORION DIANAE] vide annot. ad Od. XXVIII. lib. 1. *Tentatorem* autem dixit, ut Graeci *πειραστήν, παρὰ τὸ πειρᾷν.*

72. DOMITUS] δαμείς, superatus et confossus.

73. SUIS] ex se natis. sup. Od. XII. lib. 2. [v. 7.] *Telluris iuvenes*

74. Maerentque partus] suos foetus interemtos maerore prosequitur.

74. Luridum] pallidum. sic Tib. lib. 3. eleg. 3. [v. 37.] *Me vocet in vastos amneis nigramque paludem Dives in ignava luridus Orcus aqua.* Lucret. lib. 4. [v. 333 sq.] *Lurida praeterea fiunt, quaecumque tuentur Arquati.* infra Od. xiii. lib. 4. [v. 10 sq.] *luridi dentes. Luridum* dicitur a *lura*, quae significat os culei vel utris, ut docet Festus. significat et utrem ipsum seu corium, unde conficitur, a cuius colore *luridum* est nominatum. Lucilius, *Verum illud credo fore. in os prius accipiam ipse, Quam gladium in stomacho, lura ac pulmonibu' sisto* etc. proferuntur lib. 4. Tuscul. quaest. [21, 48.]

75. Nec peredit etc.] ne umquam montium et terrae onere sibi imposito leventur: et ut sit poena impii eorum conatus sempiterna.

76. Aetnam] qua opprimuntur impii gigantes, ut fabulantur poëtae. Lucretius autem ignium Aetnae causas multis versibus iisque pulcherrimis explicat lib. 6. [vv. 638—710.]

77. Incontin. nec Tityi iec.] iecur libidinis est sedes, ut dicemus ad Od. i. lib. 4. Tityum autem iccirco incontinentem appellat, quia Latonae stuprum inferre conatus est: cuius poenae ex Homero et Virg. et ceteris notissimae sunt. Haec de eo Homerus, ὀδυσσ. λ'. [v. 576 sqq.] *Καὶ Τιτυὸν εἶδον Γαίης ἐρικυδέος υἱὸν Κείμενον ἐν δαπέδῳ· ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα· Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον, Δέρτρον ἔσω δύνοντες· ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσίν· Λητὼ γὰρ ἥλκησε, Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν* etc. id est, et Tityon vidi Terrae gloriosissimae filium, in campo iacentem: ille autem usque ad novem terrae iugera porrigebatur: vultures autem duo utrinque assidentes ei iecur tondebant, pellem penitus subeuntes ac penetrantes: at ille manibus eum repellere non poterat. Nam Latonam Iovis amicam venerandam rapuerat. Virg. Aeneid. 6. [v. 595 sqq.] *Nec non et Tityum terrae omniparentis alumnum Cernere erat, per tota novem cui iugera corpus Porrigitur: rostroque immanis vultur obunco Immortale iecur tondens* etc. ad quos versus profert hunc locum Servius. et Tibull. lib. 1. eleg. 3. [v. 75.] *Porrectusque novem Tityus per iugera terrae Assiduas atro viscere pascit aveis.* hanc autem fabulam de Tityo et ceteras de Tantalo et Sisypho exagitat et refellit Lucret. lib. 3. his versibus, [v. 997 sqq.] *Nec Tityum volucres ineunt Acherunte iacentem: Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quicquam Perpetuam aetatem poterunt reperire profecto, Quamlibet immani proiectu corporis exstet, Qui non sola novem dispersis iugera membris Obtineat, sed qui terraï totius orbem: Non tamen aeternum poterit perferre dolorem, Nec praebere cibum proprio de corpore semper. Sed Tityus nobis hic est, in amore iacentem, Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor, Aut aliae quaevis scindunt torpedine curae.* Pindarus autem πυθ. εἰδ. δ'. hoc tantum de Tityo, illum Latonae stuprum inferre conatum esse, atque iccirco ab ea telis confixum, ut annotavimus ad Od. xiv. lib. 2. Commemorat Horatius Tityum etiam Od. xi. huius lib. [v. 21 sq.] *Tityusque vultu Risit invito.*

78. Nequitiae] intemperantiam quandam et libidinem rerum Venerearum significat hoc nomen. utitur Od. xv. huius lib. [v. 2.]

Tandem nequitiae fige modum tuae. et Satyr. 3. lib. 2. [v. 213 sq.] *par nobile fratrum, Nequitia et nugis pravorum et amore gemellum.* et Satyr. 2. eiusd. [v. 131.] *nos expulit ille: Illum aut nequities aut vafri inscitia Iuris.*

78 sq. NEQ. ADDITUS CUSTOS] id est, nequitiae appositus custos. Sic enim loquitur M. Tull. divinatione in L. Caecilium, *Custodem* (inquit) *Tullio me apponite.* Sed licet etiam dicere, maiorem vim hic esse in voce *additus*, quam vulgo putant: nempe *additum* valere idem fere, quod inimicum atque infestum, seu affixum, atque ita infestum: quod notatum est a Macrobio lib. 6. Saturn. cap. 4. ad illum locum Virg. Aen. 6. [v. 91.] *nec Teucris addita Iuno Usquam aberit.* quo modo locutum ante fuisse Lucilium libro 14. ostendit ille ibidem. Sic Lucilius, *Si mihi non praetor siet additus, atque agitet me: Non male sic ille, ut dico, me extenderet unus.* In quorum versuum posteriore, ut dicam ἐν παρόδῳ; mendum inesse puto, eumque sic emendandum, *Non male sic ille, ut dico, me exenteret unus.* et subintelligendum seu repetendum ἀπὸ κοινοῦ *si*, hoc modo, *si non* etc. (Sic et Plautus Aulul. [III, 6, 20.] *Quem quondam Ioni Iuno custodem addidit*: ubi vulgo legitur, *quem quondam Iovi.* Idem Capt. [III, 5, 50.] *Quoi me custodem addiderat herus maior.*) [Verba cancellis inclusa desunt ab edit. post.]

79. AMATOREM TREC. PIRITH.] Pirithous Ixionis et Diae filius. is (ut est in fabulis) Proserpinam amavit, qua ut potiretur, cum ad inferos socio et adiutore Theseo descendisset, a Cerbero discerptus est. Plutarch. in Theseo [c. 31.] scribit, illum Aïdonei Molossorum regis filiam amasse, quam pater Proserpinae nomine appellarat, cani autem suo Aïdoneum nomen Cerbero imposuisse, cum quo filiae suae procos decertare cogebat: regem autem, cum audisset venisse Pirithoum, non, ut filiam suam uxorem duceret, sed ut raperet, eum cani illi dilacerandum ac dilaniandum obiecisse, Theseum in vincula coniecisse. Horat. et hic opinionem vulgi secutus est, et Od. VII. lib. 4. [v. 28.] *Nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro Vincula Pirithoo.* sic et Virg. lib. 6. [v. 397.] Aen. *Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti* etc.

AUGUSTI LAUDES. ODE V.

Reguli constantia et ad Poenos reditus.

2. PRAESENS DIVUS HABEBITUR] *praesens divus* ambigue dictum, vel ut *praesens* intelligatur, qui cernitur oculis et qui adest, cum Iupiter contra ex tonitru et ceteris similibus credatur in caelo esse, vel ut praesens significet eum, qui vim ac potentiam suam exprimit ac declarat. Nam ut tonitrua et fulmina Iovem praesentem ac potentem esse docent atque admonent: sic victoriae Caesaris potentiam et divinitatem eius arguunt. vide annot. ad Od. XXXV. lib. 1. Non admodum dissimile est illud in principio fere epistolae ad August. lib. 2. Romulum, Bacchum, Castorem et Pollucem, Herculem post praeclara

in homines merita vita functos Deorum honorem esse consecutos atque in caelum sublatos: Augusto autem etiam vivo ac videnti divinos honores tribui, [v. 15.] *Praesenti* (inquit) *tibi maturos largimur honores.*

4. Gravibusque Persis] ut Od. ii. lib. 1. [v. 22.] *Quo graves Persae melius perirent.*

6. Turpis] refertur ad animum, ut Od. xxxi. lib. 1. [fin.] *nec turpem senectam Degere.* et Od. xxxvii. eiusd. [v. 9] *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* et Od. xxxiii. eiusd. [v. 9.] *Quam turpi Pholoë peccet adultero.* epist. 2. lib. 1. [v. 25.] *Sub domina meretrice fuisset turpis et excors.* epist. ad Quinct. [16, 45.] *Introrsum turpem, speciosum pelle decora.*

9. Sub rege Medo] sub rege Persa et Partho, ut saepe alias.

10. Anciliorum et nom.] *ancilium* a recto *ancile* erat usitatum et verum. Notum est autem, ancilia (quae erant scuta quaedam brevia, numero duodecim) fuisse in aede Martis servata, ex quibus unum de caelo lapsum esse credebatur, ut scribit Livius lib. 1. [c. 20.] At Virg. omnia Aeneid. 8. [v. 664.] *et lapsa ancilia caelo Extuderat:* ubi tamen Servius notat, Virgilium numero multitudinis usum esse pro singulari. De his vide Dionys. Halic. βιβ. β'. ῥωμ. ἀρχ. et Sex. Pomp. in nomine *Mamurii.* Dictum est autem *ancile* ab *am,* quod idem valebat, quod circum, et *caedo.* idque confirmant et Sex. Pompeius eo, quem dixi, loco et Varro lib. 6. de ling. Lat. his verbis, [p. 89. ed. Bip.] *ancilia dicta ab amcisu, quod ea arma erant ab utraque parte, ut pelte Thracum, incisa.* nam *amcidere* seu *ancidere* circumcidere est, eoque verbo utitur Lucret. lib. 3. ut quidem legitur in quibusdam exemplaribus, [v. 660.] *Omnia iam seorsum cernes amcisa recenti Vulnere tortari.* alii *ancylia* volunt esse dicta a Graeco nomine ἀγκύλον, quod significat curvum, rotundum: quod si probabimus, *ancylia* scribendum erit per *y.* Alii, in quibus est Servius, *ancile* dictum putant, quasi ἀμφίχειλον, id est, undique labrum habens: alii quasi ἀμφίκοιλον, id est, undique cavum. Is, quem iam commemoravi, Servius ad illum locum Virg. Aen. lib. 7. [v. 188.] *laevaque ancile gerebat,* cum multa tradat de ancili Numa regnante e caelo delapso, tum hunc locum Horatii profert. et Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 4. *Sed cum legamus, laevaque ancile gerebat, tamen anciliorum ab Horat. relatum est. et nominis* autem adiecta copulatione *et* excudendum curavi auctoritate fretus cod. Rainut. Card. Faër. Iannoct. trium Vatic. Tornes.

11. Aeternaeque Vestae] cuius in aede servabatur ignis aeternus, et iccirco custodiebatur a virginibus (ut tradit Dionys. Halic. lib. 2. [c. 66. p. 376. v. 13. ed. Reisk.] ῥωμ. ἀρχ.) ὅτι πῦρ μὲν ἀμίαντον· παρθένος δ' ἄφθαρτον: id est, quia ignis quidem impollutum quiddam est: virgo autem incorruptum. Quod si ignis ille aliquando interstinctus esset: virgines a pontifice verberibus afficiebantur. Virg. lib. 4. Aen. [v. 200.] *Centum aras posuit vigilemque sacraverat ignem, Excubias divum aeternas.* per *aeternam Vestam* igitur ignis aeternus intelligendus est, πῦρ ἄσβεστον, quem *vigilem* appellat Virg. ubi notat haec Servius. *Quid est ignis pervigil? excubiae deorum. Et sciendum, non vacare ratione, ut in aliquibus templis sit ignis pervigil. nam potestates aut terrenae sunt, aut aereae, aut aethereae. Sed quia aether*

ignis est, ideo in aetherearum potestatum templis ignis est, ut reddatur eis imago sui elementi. Est autem in templo Iovis, qui aether est: et Minervae, quae supra aetherem est. Unde de patris capite procreata dicitur. Ad hunc locum pertinet illud M. Tull. ex lib. 2. de Legg. [8, 20.] *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* sequitur aliquanto post, [12, 29.] *Cumque Vesta quasi focum urbis, ut Graeco nomine est appellata, quod nos prope idem Graeco interpretatum nomen tenemus, complexa sit: ei colendae virgines praesint, ut advigilent facilius ad custodiam ignis, et sentiant mulieres, in natura faeminarum, omnium deum castitatem pati.*

12. Incolumi Iove] incolumi Capitolio, quae Iovis erat sedes.

13. Mens provida Reguli] *mens Reguli* vel simpliciter consilium Reguli, vel περιφραστικῶς Regulus. quod loquendi genus Graecis et Latinis poëtis valde usitatum est. Homer ὀδυσσ. β′ [v. 409.] ἱερὴ ἲς Τηλεμάχοιο. ὀδυσσ. η′. [v. 178.] ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο. idem ἰλ. γ′. [v. 105.] Πριάμοιο βίη. ἰλ. υ′. [v. 307.] Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει. Hesiod. Theogon. [v. 332.] Ἀλλά ἑ ἲς ἐδάμασσε βίης Ἡρακλειείης. Pind. [Pyth.] εἰδ. ς′ [35.] Μεσσανίου δὲ γέροντος Δοναθεῖσα φρήν. Eurip. Phoeniss. [v. 55.] Ἐτεοκλέα, κλεινήν τε Πολυνείκους βίαν. Apollon. ἀργ. α′. [v. 531 cf. 122.] μέγα τε σθένος Ἡρακλῆος. Catull. de Pel. et Thet. nupt. [LXIV, 78.] *Electos iuvenes simul et decus innuptarum*, id est, innuptas. Lucret. lib. 3. [v. 372.] *Democriti quod sancta viri sententia ponit.* Ibid. [v. 763.] *Nec tam doctus equi pullus, quam fortis equi vis.* Horat. Od. XII. huius lib. [v. 6 sq.] *Liparaei nitor Hebri Eques ipso melior Bellerophonte.* Od. XXI. eiusd. [v. 11 sq.] *Narratur et prisci Catonis Saepe mero caluisse virtus.* Od. III. lib. 1. [v. 36.] *Perrupit Acheronta Herculeus labor.* epist. ad Iccium lib. 1. [12, 20.] *Empedocles, an Stertinii deliret acumen.* Satyr. 1. lib. 2. [v. 72.] *Virtus Scipiadae, et mitis sapientia Laeli.* Sat. 2. lib. 1. [v. 32.] *macte Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.* eodem fortasse pertinet illud Satyr. 7. lib. 1. *Proscripti Regis Rupili pus atque venenum*, id est, Rupilium Regem, hominem purulentum et fugiendum. Iam de M'. Atilio Regulo haec M. Tull. Off. 3. [26, 99.] *M'. Atilius Reg. cum consul iterum in Africa ex insidiis captus esset, duce Xanthippo Lacedaemonio, imperatore autem patre Annibalis Amilcare: iuratus missus est ad senatum, ut, nisi redditi essent Poenis captivi nobiles quidam, rediret ipse Karthaginem. Is cum Romam venisset, utilitatis speciem videbat, sed eam, ut res declarat, falsam iudicavit: quae erat talis, manere in patria, esse domi suae cum uxore, cum liberis; quam calamitatem accepisset in bello, communem fortunae bellicae iudicantem, tenere consularis dignitatis gradum. — In senatum venit: mandata exposuit: sententiam ne diceret, recusavit: quamdiu iureiurando hostium teneretur, non esse se senatorem. Atque etiam —, reddi captivos, negavit esse utile: illos enim adolescenteis esse et bonos duces, se iam confectum senectute. cuius cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt: ipse Karthaginem rediit: neque eum caritas patriae retinuit, nec suorum. Neque tamen ignorabat, se ad crudelissimum hostem et ad exquisita supplicia proficisci: sed iusiurandum conservandum putabat.* Hactenus M. Tull., quibus verbis nihil significatur de captivis Rom., quibuscum Karthaginienses volue-

rint suos permutari, quosve Regulus vetuerit redimi, cum ostenderet, eos, qui sese capi vivos et integros passi essent, numquam bonos milites, postea quam auro redemti essent, futuros. At in primo [13, 39] diserte de commutandis captivis scribitur: sic enim Cicero, *Regulus primo bello Punico captus a Poenis, cum de captivis commutandis Romam missus esset, iurassetque se rediturum: primum ut venit, captivos reddendos in senatu non censuit: deinde, cum retineretur a propinquis et amicis, ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere.* Idem lib. 3. [27, 100.] *Itaque quid fecit? in senatum venit: mandata exposuit: sententiam ne diceret, recusavit: quamdiu iureiurando hostium teneretur, non esse se consulem, non esse senatorem. Atque illud etiam, (o stultum hominem, dixerit quispiam, et repugnantem utilitati suae) reddi captivos, negavit esse utile: illos enim adolescenteis esse et bonos duces, se iam confectum senectute* etc.

14. Dissentientis cond. f. et ex. tr.] id est, dissentientis a conditionibus foedis et ab exemplo trahente perniciem etc. Participium *dissentientis* iunxit cum dandi casu, quemadmodum verba pugnandi et certandi, suo more. *trahenti* autem legendum esse, sententia ipsa declarat, (quam tamen quidam συκοφαντοῦσιν) idque aliquanto post editionem primam iudicaram. Sed antevertit homo candidiss. moribus Gul. Canterus, et prior admonuit, libris omnibus invitis sic esse scribendum, non (ut vulgo legitur) *trahentis*.

14 sq. cond. Foedis] de permutatione et redemtione captivorum. Attende autem, particip. *dissentientis* iunctum esse cum dandi casu, ut Od. ii. lib. 2. [v. 18.] *Dissidens plebi.*

15. Et exemplo trahenti] haec est verborum et structura et sententia: Hoc caverat mens provida Reguli, dissentientis a conditionibus foedis ac turpibus, et ab exemplo trahenti, id est, quod traheret perniciem in posterum tempus. dicebat Regulus in senatu, redemtionem ac permutationem illam captivorum non solum re et in praesenti, sed etiam exemplo et in posterum turpem et perniciosam esse. tali enim exemplo prodito, multo posthac ignavius milites esse pugnaturos, seseque hostium potestati vivosādituros potius, speranteis futurum, ut redimantur, quam fortiter pugnando morituros. Dicebat, exemplum redemtorum captivorum perniciem secum tracturum in posteram aetatem. Hortabatur, ne periculosam imitationem exempli in posterum proderent. Tale exemplum, quod secum perniciem in posterum tempus traheret, non probabat, sed vehementer improbabat.

17. Si non periret immiser.] si non periret iuventus illa Romana captiva potius, quam militibus Karthaginiensibus redditis redimeretur, indigna, cuius quisquam misereretur: vel, ut alii malunt, nisi iuvenes Karthaginienses necarentur, atque ita non redderentur.

18. Signa ego Punicis] vidi (inquit Regulus) arma, quae militibus nostris sine caede fuerunt ademta, delubris affixa. Est autem flagitium insigne, arma abiicere, aut amittere sua propemodum voluntate, nulloque vulnere nec accepto nec illato, ut sup. ad Od. vii. lib. 2.

21. Derepta] id est, detracta. lib. Iannoct. habet *arrepta*. fortasse legendum *Erepta*. vulgata autem scriptura *direpta* mendosa est.

21. Vidi ego civium] solent captivorum manus et brachia a tergo revinciri, ut epist. 1. lib. 2. [v. 191.] *Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.* Homerus *Ιλ. φ'*. [v. 29.] τοὺς ἐξῆγε θύραζε τεθηπότας, ἠΰτε νεβρούς, Δῆσε δ' ὀπίσσω χεῖρας ἐϋτμήτοισιν ἱμᾶσιν. id est, eos autem foras eduxit, expavefactos, tanquam hinnulos. Manus autem in tergum loris revinxit. et Demost. orat. περὶ παραπρεσβ. οὐδὲν ἄλλο φανήσονται, πλὴν παραδόντες Φιλίππῳ καὶ Θηβαίοις Φωκίας, μόνον οὐκ ὀπίσω τὼ χεῖρε δήσαντες. id est, Nihil aliud videbuntur, quam Philippo et Thebanis Phocenseis tradidisse, tantum non manus in tergum vincientes. Virg. Aen. 2. [v. 57.] *Ecce manus iuvenem interea post terga revinctum* etc. Ait igitur, se civeis Romanos Karthagine vidisse manibus in tergum liberum retortis ac revinctis. *tergum* autem *liberum* intellige civium Romanorum, qui sese Karthaginiensibus ultro dediderant. sic vero hunc locum esse intelligendum argumento sunt illa, quae paullo post sequuntur, *Qui lora restrictis lacertis Sensit iners* etc.

23. Portasque non clausas] Haec eo pertinent, ut ostendat Karthaginiensium securitatem a Romanis, ut et ea, quae deinceps sequuntur. hoc enim fit sublato hostium metu, ut *Panduntur portae* etc. Virg. Aen. 2. [v. 27.] et Horat. de Arte poët. [v. 199.] *et apertis otia portis.*

24. Et arva Marte coli] et vidi ea arva coli, quae fuerant iam a nobis populata ac vastata. *populata* παθητικόν, cuius ἐνεργητικὸν *populo*. Propert. lib. 3. [18, 29.] *Hic olim ignaros luctus populavit Achivos.* Virg. Georg. 1. [v. 185.] *populatque ingentem farris acervum Curgulio, atque inopi metuens formica senectae.* Idem lib. 1. Aen. [v. 527 sq.] *Non nos aut ferro Libycos populare penateis Venimus, aut raptas ad littora vertere praedas.* Idem 12. [v. 263.] *et littora vestra Vi populat.*

25. Auro repensus scilicet] *auro repensus*, id est, auro redemtus: nam pendebantur olim nummi, non numerabantur, et in emtionibus adhibebatur libra et pondus et libripens. Est autem ironia, quemadmodum in illo Terent. Andria [1, 2, 5.] *id populus curat scilicet.* et Virg. Aen. 4. [v. 380.] *Scilicet is superis labor est, ea cura quietos Sollicitat.* non est (inquit) verisimile, militem auro redemtum acriter aut fortiter pro patria pugnaturum.

26. Flagitio additis damnum] *flagitium* peccatum est ab aliqua animi mollitia aut ignavia profectum, quod dedecus ac turpitudinem affert: *scelus* autem vel cum aliqua crudelitate et caede vel cum impietate coniunctum est. Itaque libidines flagitiosas dicimus, et flagitiosam vitam, et militem flagitium admisisse, qui locum non tenuit, qui hostem extimuit, qui fugit. sic M. Tullius lib. 2. de Fin. [19, 60.] *satisne ergo pudori consulat, si quis sine teste libidini parcat? an est aliquid per se ipsum flagitiosum, etiam si nulla comitetur infamia?* idem pro Cluent. [46, 128.] *Statuerunt enim ita maiores nostri, ut si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortione in quosdam animadverteretur, ut metus videlicet ad omneis, poena ad paucos perveniret.* Idem ad Attic. lib. 9. [12.] *spes me sustentabat, fore, ut aliquid conveniret potius, quam aut hic tantum sceleris, aut ille tantum flagitii ad-*

mitteret. sceleratum Caesarem, flagitiosum Pompeium esse significat. T. Livius lib. 44. Annalium, [c. 4.] *nam neque manere in iugo inopi, neque regredi sine flagitio poterat.* Hor. Od. IX. lib. 4. [v. 50.] *Peiusque letho flagitium timet.* Milites igitur ignavos, et qui propter timiditatem hosti sese tradiderunt, auro redimere, est turpitudinem damno cumulare. Hic de commutatione captivorum nullum verbum: immo quae hic dicuntur, non commutationem captivorum non esse utrinque faciendam, sed redemtionem captivorum Romanorum esse turpem atque inutilem significant.

27. NEQUE AMISSOS COLORES] quemadmodum (inquit) lana, quae prius erat candida, posteaquam aliquo alio colore tincta et infecta est, numquam suum candorem pristinum semel amissum recuperare potest: sic vera virtus, ubi semel vitiis ei contrariis inquinata atque ex animo deleta est, numquam postea reparari ab iis, qui corrupti iam ac depravati sunt, ullo pacto potest. Hoc etiam pertinet ad significandum, non esse redimendos captivos Roman. Animadvertendum est autem, eum nomen *medicata* posuisse significatione patiendi a verbo *medico, as*, quo et Virg. utitur Georg. 1. [v. 193.] *Semina vidi equidem multos medicare serenteis.* et 4. [v. 65.] *Ipsa consident medicatis sedibus.*

30. CURAT REP. DET.] id est, solet vel potest. tribuit sensum rei inanimae. significat autem, virtutem, ubi semel amissa est, si virtus amitti potest, numquam posse recuperari, numquamque ad eos posse reverti, qui ea amissa facti sunt deteriores.

30. DETERIORIBUS] depravatis et corruptis.

31. SI PUGNAT EXTRICATA] talis argumentatio est, qualis illa: Si caelum ruet, aut si meridie non lucebit, reperietur mulier pudica. sic M. Tull. 1. epist. lib. 1. ad Attic. *Catilina, si iudicatum erit meridie non lucere, certus erit competitor.* quamquam illo loco legendum puto hoc modo, *si indicatum erit, rationem eius haberi licere.* Corrupte autem scriptum est in quibusdam libris, *Sic pugnat extricata* etc. cum interpunctione post vocem *plagis.* Haec enim horum verborum sententia est: si fieri potest, ut cerva, fugacissimum animal ac timidissimum natura, e plagis elapsa ac tendiculis explicata pugnare audeat: evenire etiam poterit, ut ille fortis sit, qui sese hostibus metu mortis coactus tradiderit et commiserit, atque ut is, qui in hostium potestatem venerit, loraque et vincula senserit, denuo sit ad pugnandum alacrior, hostemque in fugam vertat.

33. QUI PERFID. SE CRED. HOST.] qui se permisit hostium potestati: haec enim vis est verbi *credere* hoc loco. alias fidei committere significat, aut committere simpliciter, quorum omnium exempla reperiuntur apud bonos scriptores. M. Tull. epist. ad Marcell. lib. 4. [7.] *aut enim renovare bellum conati sunt: et hi se in Africam contulerunt: aut, quemadmodum nos, victori sese crediderunt.* pro lege Manilia, [23, 68.] *Quare nolite dubitare, quin huic uni credatis omnia* etc. Terent. Eunuch. [III, 1, 12.] *credere exercitum, consilia.* Idem Adelph. [V, 4. 18.] *Illi credunt consilia omnia.* Idem Phorm. [I, 2, 10.] *Cuius tu fidem in pecunia perspexeris, ei verere pecuniam credere?* et Virg. Georg. 1. [v. 224.] *Invitae properes anni spem credere terrae.* et Aen. 5.

[v. 383.] *Nate Dea, si nemo audet se credere pugnae.* Idem lib. 4. [v. 422.] *solam nam perfidus ille Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus* etc. idem 5. [v. 850.] *Aeneam credam quid enim fallacibus Austris?* et 6. [v. 15.] *Ausus se credere caelo.* idem 11. [v. 153.] *Cautius ut saevo velles te credere Marti.* Tibull. lib. 2. eleg. 6. [v. 21.] *spes sulcis credit aratis Semina, quae magno foenore reddat ager.* et Horat. Od. 27. huius lib. [v. 26.]. *Sic et Europe niveum doloso Credidit tauro latus.* et ibid. [v. 68.] *age, te procellae Crede veloci.* Idem Satyr. 1. lib. 2. [v. 30.] *Ille velut fidis arcana sodalibus olim Credebat chartis.* Ibidem, [v. 53.] *Scevae vivacem crede nepoti Matrem.* sic et Graeci loquuntur ἐπίστευσεν ἑαυτὸν τοῖς ἐχθροῖς. sic loquitur Plutarchus in Catone Uticensi, [p. 764. c. 11.] οὕτως οὐ τῷ ξίφει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ γραφείῳ τὸ ἀνυπεύθυνον καὶ τὸ ἀνυπόδικον ἐπίστευε. sic enim legendum est eo loco, non, ut in vulgatis, τὸν ἀνυπεύθυνον, καὶ τὸν ἀνυπόδικον. loquitur autem de Caesare Catonis acerbissimo inimico, qui, cum Cato fratrem Caepionem magnificentissima sepultura affecisset, neque sumtus tamen, quos in ea re fecerat, coheredibus suis reputasset, nihilque repetivisset: scripsit tamen in Anticatonibus, illum mortui fratris cineres cribro percolasse, ut aurum in rogum a se coniectum colligeret ac recuperaret. sequuntur iam illa Plutarchi verba, οὕτως οὐ τῷ ξίφει etc. id est, ut ego interpretor, ita auctoritatem illam suam ac licentiam a rationibus referendis ac iudiciis omnibus liberam ac solutam, non gladio solum, verum etiam stilo credebat ac permittebat. quod perinde est ac si diceret Plutarchus, Caesar sua illa regia potestate abutebatur non solum ad occidendos homines, verum etiam ad criminandos et scripto maledico insectandos. estque, meo quidem iudicio, in illis Plutarchi verbis translatio perelegans. quemadmodum enim, quod alteri creditum est, eo ille suo arbitratu uti et abuti potest, quamvis interdum iure non faciat, quia eius est fidei commissum, potestatique permissum: sic auctoritas nullis legibus, nullisque iudiciis alligata, eleganter et venuste dicitur a Plutarcho stilo et gladio credita ea, quam quis usurpat ad alterum scripto acerbo et famoso lacerandum, gladioque occidendum: qui locus ab aliis interpretibus est praetermissus: ab aliis perperam e Graeco conversus. sed, ne virum doctiss. eundemque mihi amicissimum, Guliel. Sirletum, merita laude fraudem ac spoliem, is hunc Plutarchi locum sic scriptum in codice manuscripto mihi Romae ostendit: quam scripturam postea mihi confirmavit codex Donati Iannoctii manu scriptus.

34. Et Marte Poenos prot. alt.] et altero proelio Poenos superabit ac subiget is, qui lora etc. proteret progrediendo, seu porro teret. paullo aliter usurpavit Od. vii. lib. 4. [v. 9.] *ver proterit aestas.*

35. Qui lora restrictis lacertis] ex hoc loco perspicuum est, civium Roman. captivorum lacertos loris vinctos et astrictos fuisse, non, ut quidam putant, animi causa in tergum reiectos.

36. Iners] ignavus. aliter Oda superiore, [v. 45.] *Qui terram inertem* etc.

37. Hic, unde vitam sum. insc. etc.] huius loci haec sententia est: Hic miles nesciens, vitam ac salutem non esse ab hoste pe-

tendam, sed manu et victoria esse retinendam, et, si belli fortuna victoriam hostibus adiudicet, pro libertate, et in libertate cadendum esse potius, quam hostis beneficio in servitute vivendum, pacem, quae nulla debet esse cum hoste, quamdiu vita suppetit, nisi armis aut victoria ereptis, aut conditione positis, cum bello confudit.

38. PACEM DUELLO MISC.] quod non fuit faciendum: nam in bello cum hoste acriter et implacabiliter pugnandum: in pace ab armis recedendum.

39. PROBROSIS.] flagitiosis, turpibus, vituperabilibus.

41. UT CAPITIS MINOR] ut capite minutus. dictum est autem *capitis minor* eadem ratione, qua *maturus aevi*, *integer vitae* et similia, de quibus vide annot. ad Od. XXII. lib. 1. Germanus Valens dicebat, intelligendum hic sibi videri capitis minutionem, qua libertas quidem et civitas retinentur, status vero mutatur: qua de re consulendae sunt institutiones iuris civilis. Germanum Valentem adiuvat illud, quod scribit M. Tullius lib. 3. de Offic. [l. l.] *sententiam in senatu dicere recusavit, quod diceret, quamdiu iureiurando hostium teneretur, non esse se senatorem.*

43 sq. ET VIRILEM TORVUS HUMI POS. etc.] et vultu torvo oculos in terra defixos habuisse. hoc loco gestus est constantis, ut alibi dicemus. *torvus*, ὑπόδρα ἰδών. epist. ad Maecen. 3. [I, 19, 12.] *Quid? si quis torvo vultu ferus et pede nudo* etc.

45. DONEC LABANTEIS CONSILIO] ordo est, *Donec consilio numquam alias dato firmaret patres labanteis*, id est, nutanteis et in certa sententia non constanteis, seu dubitanteis, vel non satis firmos, non satis recte sentienteis. huc pertinet illud Ennianum, *Quo vobis mentes, rectae quae stare solebant Antehac, dementes sese flexere viai?* sic autem postremum versum restitui, qui sic vulgo legitur, *dementi sese flexere ruina?*

49. ATQUI SCIEBAT, QUAE SIBI] *M'. Regulum illigatum in machina resectis palpebris Karthaginenses vigilando necaverunt,* M. Tull. in Pison. [19, 43.] Idem de Offic. 3. [27, 100.] *neque tamen ignorabat, se ad crudelissimum hostem et ad exquisita supplicia proficisci, sed iusiurandum conservandum putabat.*

51. DIM. OBST. PROP.] liber Rain. Card. habet *amicos*.

52. MORANTEM] tardantem, impedientem. significat actionem. aliter in Od. VII. lib. 2. [v. 6.] *morantem diem* dixit.

54. DIIUDICATA LITE] transacta, decisa.

55. TENDENS] meditans ire, iter habens, ut epist. ad Valam lib. 1. [15, 11.] *quo tendis? non mihi Cumas Est iter.*

55. VENAFRANOS] *Venafrum* oppidum in Campania, ut sup. diximus ad Od. VI. lib. 2. [v. 15.] *Viridique certat* etc.

56. LACEDAEMONIUM] a Phalanto Lacedaemonio conditum. Od. VI. lib. 2. [v. 11 sq.]

AD ROMANOS. ODE VI.

Corruptos suae aetatis mores insectatur.

1. Immeritus] immerens, non meritus, ut sup. Od. II. eod. lib. [v. 21.] *Virtus recludens immeritis mori Caelum.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 7.] *immeritusque laborat Iratis* etc. Immerito autem dant poenas posteri ob culpam maiorum suorum: poena enim iure civili non debet prodire extra eos, qui culpam conmiserunt. quamquam Plato quodam loco peccatorum poenas usque ad quartam prolem produci et porrigi, atque in quarti gradus posteros interdum a Diis reservari existimat. Tale est illud Od. XXVIII. lib. 1. [v. 30.] *immeritis nocituram* etc.

2. Donec templa refeceris] sic sup. Od. XV. lib. 2. [fin.] *et deorum templa novo decorare saxo.*

5. Diis te min. quod geris] significat, imperii Romani perpetuitatem caeremoniis, religione, auspiciis et sollennium sacrorum ritu maxime contineri, populumque Rom. propter auspicia neglecta religionemque contemtam maximis esse calamitatibus affectum.

6. Hinc] a cultu Deorum et pietate in Deos.

7. Neglecti] vel contemti, vel minus diligenter aut studiose culti, ut sup. Od. II. huius lib. [v. 30.] *saepe Diespiter Neglectus incesto addidit integrum.*

8. Hesperiae] Italiae, ut sup. Od. I. lib. 2. [v. 32.] *auditumque Medis Hesperiae sonitum ruinae.*

9. Bis] semel Crasso, iterum imperatore Antonio, vel eius legato Didio Saxa.

9. Monaesis] Parthorum et Persarum regis. In codd. Iannoct. Faër. duob. Vatic. *Monaesis* in patrio casu scriptum est, quos secutus sum Aldo Manutio reclamante.

9. Et Pacori manus] M. Tull. epist. ad Att. lib. 5. [18.] Pacorum quendam Parthorum regis filium commemorat.

10. Non auspic. contud. imp.] conatus nostros non auspicatos inaneis reddidit. translatio est. proprie dixit epist. 8. lib. 1. [v. 5.] *haud quia grando Contuderit viteis.* Insignem auspiciorum contemtorem fuisse Claudium Pulchrum, traditum est, qui non pascentibus in Sicilia pullis ac per contemtum religionis demergi iussis, ut biberent, quando esse nollent, proelium navale iniit etc. vide Sueton. in Tib. [2.] M. Tull. autem lib. 1. de Divinatione multis exemplis collectis ostendit, non solum auspicia, verum etiam signa rerum futurarum neglecta, magnarum cladium Reip. causas fuisse: Claudium Appii Caeci filium eiusque collegam L. Iunium classeis maximas perdidisse, quod vitio navigavissent, [16, 29.] *Sed quid vetera?* (inquit ille) *M. Crasso quid acciderit, videmus, dirarum obnuntiatione neglecta.* Idem lib. 2. [33, 71.] *Flaminius non paruit auspiciis. Itaque periit cum exercitu.* Sed hac de re vide plura apud Dionysium Halic. libro 3. ἀρχ. Ῥωμ. Quidam libri vet. habent *Inauspicatos contudit* etc.

11 sq. Et adiec. praed Torquib. exig. renid.] *renidere* valet, ut supra diximus ad Od. XVIII. lib. 2., quandam hilaritatem prae se ferre, laetari, gaudere. *renidet* igitur *adiecisse* etc. id est, lae-

tatur, se adiecisse praedam torquibus exiguis, quod perinde est, ac si diceret, laetatur vel gloriatur, se nostris spoliis ornatiorem esse, quam antea. nam cum paullo ante torquibus aureis ceterisque ornamentis parcius uteretur: nunc nostris cladibus ornatior incedit, praedaque ex nostris exuviis facta et suis torquibus adiecta, auro iam totus collucet: et fortasse Graecorum more locutus est. sic enim illi dicerent γελᾷ τῷ προςτεθεικέναι etc.

13. SEDITIONIBUS] dissensionibus et bellis civilibus. Plato lib. 5. de Rep. in extr. seditionem morbum gravissimum civitatis appellat.

14. DACUS ET AETHIOPS] duce Antonio cum Cleopatra.

16. MELIOR] κρείττων, ut sup. Od. xv. lib. 1. [v. 28.] *Tytides melior patre.*

17. FAECUNDA CULPAE SAECULA] vult, ex matrimoniorum corruptela et adulteriis omnia reipub. mala manasse. Notat haec tempora et Catullus, [cxiii.] *Consule Pompeio primum duo, Cinna, sedebant Moechilia*, (vel, ut legit Auratus, *Moechidia*) *facto consule nunc iterum, Manserunt duo: sed creverunt millia in unum Singula, faecundum semen adulterio.* quos versus supra explicavimus ad Od. xvii. lib. 2. *Faecunda culpae*, id est, in quibus homines assidue peccant crebroque culpam committunt.

19. HOC FONTE] ex nuptiarum maculis et adulteriis.

21. MOTUS DOC. GAUD. IONIC.] molleis et impudicos, quales sunt Ionici. Plaut. in Sticho in extremo, [v, 7, 1.] *Quis Ionicus ac cinaedicus, qui hoc tale facere possiet?* Athen. lib. 14. [c. 10.] ἦν δέ τις Ἰωνικὴ ὄρχησις πάροινος. Itaque lib. 3. de Rep. [p. 398 extr.] Ionicam harmoniam, ut nimis mollem parumque virilem, e sua civitate exigit Plato: sic ille, τίνες οὖν μαλακαὶ καὶ συμποτικαὶ τῶν ἁρμονιῶν; Ἰαστὶ, ἦ δ' ὅς, καὶ Λυδιστί, αἵτινες χαλαραὶ καλοῦνται, id est, quae sunt igitur molles et convivio convenientes harmoniae? Ionica (inquit ille) et Lydia, quae remissae, molles et laxae nominantur. (Et Harpocration docet, ἰωνικῶς usurpari interdum pro ἁβρῶς et τρυφερῶς i. e. molliter, tenere, delicate. Aristophanes, ἐλουτροφόρουν καὶ διεκίνουν ἰωνικῶς.) [Ex edit. postr.]

22. ET FINGITUR ARTIBUS] Varia est huius loci scriptura in veteribus codd. Alii enim habent *frangitur artubus*, quae reperitur etiam in lib. Achillis Statii: alii *fingitur artubus*, cum quibus congruunt vulgati: alii, in quibus est Iannoct. et Vatic. et aliquot alii, *fingitur artibus*, quam scripturam existimo esse veram aut certe omnium probabilissimam. *fingere* enim per translationem est docere atque instituere. epist. 2. lib. 1. [v. 64.] *Fingit equum tenera docilem cervice magister Ire viam, quam monstrat eques.* idem de Arte poët. [v. 366.] *O maior iuvenum, quamvis et voce paterna Fingeris ad rectum.* Sic igitur hunc locum explico, *Fingitur artibus*, id est discit malas arteis, discit, membra molliter movere et saltare, docetur, membra ad quemvis motum conformare. Quod si quis putet, hanc sententiam magis exprimi posse illa scriptura *fingitur artubus*, non pugnabo: hoc unum dicam, mihi videri ita potius Horat. fuisse locuturum, *fingitur artus.*

23. ET INCESTOS AMORES DE TEN. MED.] ab ineunte aetate,

ἐκ τῶν ἁπαλῶν ὀνύχων, amores flagitiosos discit atque exercet, meditatur, μελετᾷ.

25. Mox] marita seu nupta.

25. iuniores] viro suo.

25. quaerit] quaerit ipsa amatores neque exspectat, dum rogetur.

25. adulteros] amatores, ut supra admonuimus, vel dic proprie, nuptiarum corruptores.

26. neque eligit] quaerit viro suo iuniores amatores, non est satis, nullum adhibet dilectum, sed cuivis sui corporis copiam praebet.

27. Cui donet impermissa] quidam ait, in libro suo vetere scriptum esse *improvisa*. quam scripturam si probemus, intelligemus, significari ab Horatio insignem mulieris impudicitiam, quae cuivis homini, et prorsus igneto, neque diu rogata, ac ne speranti quidem, gratificetur. *impermissa* tamen magis placet.

28. Gaudia] incidi nuper hic in Gallia in codices duos manusc., in quibus scriptum erat *Oscula* pro eo, quod est in aliis, *Gaudia*.

29. Sed iussa etc.] puto, hanc totius huius loci sententiam esse, non deligit sibi amatorem aliquem, cui furtim et raptim et luminibus remotis inscioque marito morem gerat, quod faciunt, paullum quae sunt tolerabiles mulieres: sed a quovis institore aut mercatore arcessita, etiam audiente et vidente marito, surgit e lecto atque ad illum liberalem flagitiorum emtorem properat.

30. institor] *institor appellatus est* (ut scribit Ulpian. lib. 39. ad edictum) *ex eo, quod negotio gerendo instet, nec multum facit, tabernae sit praepositus an cuilibet alii negotiationi.*

31. Seu navis Hisp. magist.] idem Ulpian. ibid. *Magistrum navis accipere debemus eum, cui totius navis cura mandata est.*

32. Dedecor. pret. emtor] qui magno redimit turpem et ab adulterio profectam voluptatem.

33. Non his iuvent. orta parent.] sed iis, qui ius matrimonii castum et sanctum servarent, ipsi autem filii assiduo labori et agriculturae assueti essent.

34. Infecit aequor sang. Pun.] supra Od. xii. lib. 2. [v. 2 sq.] *nec Siculum mare Poeno purpureum sanguine.*

35. Pyrrhum] Epirotarum regem, cuius vitam scripsit Plutarchus.

36. Antiochum] Syriae regem, quem vicit M'. Acilius Glabrio.

36. Annibalemque dirum] sic Od. xii. lib. 2. [v. 2.] *Nec dirum Annibalem. dirum* autem, id est, tristem, infestum et quasi Deorum ira immissum, et ita Nonius.

37. mascula] non mollis, nec fracta voluptatibus nec impudica.

41. sol ubi montium etc.] id est, vesperi. Virgil. in Tityro, [Ecl. i, 84.] *Maioresque cadunt altis de montibus umbrae.* Idem Alex. [Ecl. ii, 67.] *Et sol crescenteis decendens duplicat umbras.*

42. Et iuga demeret Bobus] *demeret*, id est, detraheret.

idem tempus significat, quod iccirco a Graecis βουλυτὸν appellatur. Hesych. Βουλυτὸν, δείλη ὥρα, ᾗ τὸ ἄροτρον λύεται τῶν βοῶν. id est, Bulyton tempus serotinum, quo aratro solvuntur boves. Hom. Ἰλ. π'. [v. 779.] ἦμος δ' Ἠέλιος μετενίσσετο βουλυτόνδε. id est, Cum autem sol transibat ad id-tempus, quo tempore disiunguntur boves seu solvuntur. Cicero ad Attic. lib. 15. [27.] *Adventabat autem βουλύσει*, coenantibus nobis. Et Aratus, [v. 1119.] Ἐρχόμεναι σταθμόνδε βόες βουλύσιον ὥρην, id est, Euntes ad stabulum boves eo tempore, quo tempore solvuntur ac disiunguntur. Nonnulli libri manuscripti habent *Bubus fatigatis.*

43 sq. AMICUM TEMPUS AGENS] id est, gratum, φίλον, ut Graeci loquuntur, tempus adducens.

44. ABEUNTE CURRU] fingunt poëtae, solem conversionem annuam et diurnam conficientem curru vehi. Theocr. in φαρμακευτ. [β', 147.] Σάμερον, ἁνίκα πέρ τε ποτ' ὠρανὸν ἔτρεχον ἵπποι etc. hodie cum in caelum currebant equi. ubi sic interpr. ἵπποι τοῦ ἅρματος δηλονότι τοῦ Ἡλίου. Pind. Olymp. εἴδ. ζ'. de sole, [v. 129.] ὁ γενέθλιος ἀκτίνων πατὴρ, Πῦρ πνεόντων ἀρχὸς ἵππων. id est, Genitalis radiorum pater, ignem spirantium dux equorum. Virgil. Georg. 1. [v. 250.] *Nosque ubi primus equis oriens afflavit anhelis.* eodem pertinet principium Phoenissarum Eurip. [v. 1 sqq.] Ὦ τὴν ἐν ἄστροις οὐρανοῦ τέμνων ὁδὸν καὶ χρυσοκολλήτοισιν ἐμβεβὼς δίφροις Ἥλιε, θοαῖς ἵπποισιν εἱλίσσων φλόγα, ὡς δυστυχῆ Θήβαισι τῇ τόθ' ἡμέρᾳ ἀκτῖν' ἐφῆκας. id est, ο Sol, qui viam in astris caeli frangis quique sedens in curru aureo celeribus equis flammam volvis, quam infaustum Thebanis illo die radium immisisti? Postremo interpres Sophoclis in Aiace Mastigophoro de Solis curru haec scribit: τὸν Ἥλιον, ὃς ποιεῖ τὴν ἡμέραν, ἐπὶ ἅρματός φασιν ὀχεῖσθαι, δύο ἵππους ἔχοντα λευκοὺς, Χαρόποντα καὶ Φαέθοντα, id est, Solem, qui diem efficit, aiunt in curru vehi, duos equos habentem albos, Charopontem et Phaëthontem. Horat. carmine saeculari ad Deos, [v. 9.] *Alme Sol, curru nitido diem qui Promis et celas.* Idem epist. ad Quinct. lib. 1. [16, 6 sq.] *Laevum discedens curru fugiente vaporet.* Plautus autem in Amphitr. quadrigas soli attribuit, [I, 1, 65.] *signi dic quid est. Me. cum quadrigis sol exoriens.* et Accius [ap. Appuleium Florid. p. 348. ed. Elmenhorst.] Melagro, *Sol, qui meantem candido curru atque equis Flammam citatis fervido ardore explicas, Quam natum adverso augurio et inimico omine Thebis radiatum lumen ostendis tuum.* qui versus expressi sunt ex illis Euripidis Phoeniss. princip. [I. I.] Ὦ τὴν ἐν ἄστροις οὐρανοῦ τέμνων ὁδὸν etc., quos modo protuli.

41. DAMN. QUID NON IMMIN.] Aristot. lib. 4. Physic. audit. de princip. ostendit, omnia, quae sunt in tempore, non solum tempore contineri necessario, quemadmodum et cetera, quae sunt in re aliqua, verbi gratia quae sunt in loco, loco continentur: sed etiam a tempore affici. Solemus enim (inquit) dicere, Tempus consumit et liquefacit, et omnia tempore consenescunt, et tempore obliviscuntur homines, quae sciunt, potius, quam discunt, denique nihil tempore fit recentius aut pulchrius: tempus enim per se rebus omnibus affert interitum. Verba Aristot. sunt haec, si quis forte magis delectatur

Graecis, quam Latinis, praesertim nostris, *Διὸ ἀνάγκη, πάντα τὰ ἐν χρόνῳ ὄντα περιέχεσθαι ὑπὸ τοῦ χρόνου, ὥσπερ καὶ τἄλλα, ὅσα ἔν τινί ἐστιν, οἷον τὰ ἐν τῷ τόπῳ ὑπὸ τοῦ τόπου, καὶ πάσχειν δή τι ὑπὸ τοῦ χρόνου, καθάπερ καὶ λέγειν εἰώθαμεν, ὅτι κατατήκει ὁ χρόνος καὶ γηράσκει πάνθ' ὑπὸ χρόνου καὶ ἐπιλανθάνεται διὰ χρόνον, ἀλλ' οὐ μεμάθηκεν, οὐδὲ νέον γέγονεν οὐδὲ καλόν. φθορᾶς γὰρ αἴτιος καθ' αὑτὸν μᾶλλον ὁ χρόνος.*

42. Aetas parent.] sic Aratus, [v. 123.] *Οἵην χρύσειοι πατέρες γενεὴν ἐλίποντο Χειροτέρην, ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξείεσθε.* et Lucret. lib. 2. in extr. [v. 1149 sqq.] *Iamque adeo affecta est aetas effoetaque Tellus: Vix animalia parva creat, quae cuncta creavit Secla, deditque ferarum ingentia corpora partu.* et Hom. non uno loco videtur significare, suae aetatis homines brevioris esse staturae, quam superiores heroas illos, ut *Ἰλιάδ. ε΄.* [v. 302 sqq.] *ὁ δὲ χερμάδιον λάβε χειρὶ Τυδείδης, μέγα ἔργον, ὃ γ' οὐ δύο ἄνδρε φέροιεν, Οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν.* et *μ΄,* [381 sqq.] *οὐδέ κέ μιν ῥέα Χειρί γε τῇ ἑτέρῃ φέροι ἀνήρ, οὐδὲ μάλ' ἡβῶν, Οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν· ὁ δ' ὑψόθεν ἔμβαλ' ἀείρας.* id est, hic autem Tydeus saxum in manum sumsit magnum et grave: quod duo viri non ferrent, quales nunc homines sunt. et lib. 12. neque eum lapidem facile manu altera tollat vir, ne valde iuvenis quidem, quales nunc sunt homines: at hic sublato brachio intorsit etc. Sic et Virg. Aen. 12. [v. 899] *Vix illud lecti bis sex cervice subirent, Qualia nunc hominum producit corpora tellus.* Piget, adscribere versus illos Hesiodi vulgatiss. de aetatibus, quarum primam facit auream, ultimam ferream. Platonis autem distichum non praeteribo, *Αἰὼν πάντα φέρει· δολιχὸς χρόνος οἶδεν ἀμείβειν Οὔνομα καὶ μορφὴν καὶ φύσιν ἠδὲ τύχην.* quod ego sic verti, *Omnia fert aetas: mutatur tempore longo Fortuna et forma et nomen et ingenium.* quod fortasse adumbrare voluit Virg. Moerid. [Ecl. IX, 51.] *Omnia fert aetas: animum quoque.* hic est unus ex iis locis (sunt enim complures), quos, cum quidam sciret a me in his commentariis tractatos esse, nescio quibus inanis gloriae stimulis excitatus in commentarios quosdam a se editos retulit. De qua iniuria et per litteras et coram cum eo expostulavi, questus sum etiam apud clariss. quendam virum, de me ac de illo optime meritum.

47 sq. Mox daturos Progeniem vitios.] *mox,* id est, paullo post. profert hunc locum Servius ad illum Virg. Georg. [I, 24.] *Teque adeo, quem mox quae sint habitura deorum, Concilia* etc. Observa autem hic bellam et venustam gradationem, ut appellant rhetorici magistri, a praeterito tempore in futurum progredientem, hoc modo, parentes nostri suis avis sunt peiores, nos parentibus sumus nequiores, progenies nostra nobis deterior futura est.

AD ASTERIEN. ODE VII.

Consolatur eam de viri sui absentia maestam ac sollicitam.

1. Quid fles] quid flendo desideras absentem amicum, quem etc. Ex ipso nomine, quod non est Romanum, hanc puellam esse me-

retricem, non matremfamilias, perspicuum est. In quibusdam sane libris manuscr. talis inscriptio est, *Ad Asterien meretricem.*

1. CANDIDI] vel eo candidos dixit, quia veris sunt nuntii, vel quia virum desideranti uxori sunt restituturi, ut Catullus [VIII, 338.] *candidos soles* dixit, id est, iucundos. *Fulsere quondam candidi tibi soles.* Vide quae annotavi ad Satyr. 9. lib. 1. ad illum locum [v. 72.] *hunccine Solem Tam nigrum* etc. vel quia serenitatis effectores, aut sereni, quasi *αἰθρηγενέται.* quod tamen minus probarit aliquis, propterea quod epithetum *αἰθρηγενέτης* Boreae tribuitur ab Homero. Dicamus igitur, candidos esse dictos Favonios, quia ver, cuius sunt nuntii et quasi *πρόδρομοι*, tepidum est, et quia *Frigora mitescunt Zephyris,* ut est in Od. VII. lib. 4. [v. 9.] sic Virg. Georg. 2. [v. 330.] *Parturit almus ager Zephyrique tepentibus auris Laxant arva sinus.* vel candidos intellige laetos et iucundos, ut nigra fere omnia tristia sunt.

3. THYNA] id est, Bithyna seu Bithynica. Cat. ad Sirmionem, [XXXI, 5 sq.] *Vix mi ipse credens, Thyniam atque Bithynos Liquisse campos.*

3. THYNA MER. BEATUM] locupletatum mercibus e Bithynia advectis.

4. CONSTANTIS IUVENEM FIDE] codd. manuscripti Iann. Urs. duo Vatic., cum quibus congruit Tornesian., nisi quod in eo scriptum erat *fidi*, non sine litura, habent *fide*, alii duo Vaticani, Clericanus, Russardinus unus, Nicot. unus *fidei*: utraque lectio probabilis est. Nam si *fidei* probabimus, erit dissyllabum; si *fide*, patrius casus erit antiquus, non sextus aut septimus: qua de re alibi. *constantis* autem *fidei Gygen* dixit, id est, in amore mutuo perseverantem.

5. ILLE NOTIS ACT.] ille (inquit) notis seu austris pulsus ad Oricum, nocteis frigidas traducit, ipse insomnis, id est, somni expers, non sine lacrymis. Significat autem, Gygen non sua sponte tamdiu abesse a patria et a suis, sed tempestate retentum, atque a reditu prohibitum magno huius puellae desiderio affici nocteisque insomneis, curis somnum adimentibus, traducere, sive sit uxor sive amica.

5. ORICUM] portum et oppidum in Epiro, de quo Caes. lib. 3. de bello civili, [c. 11.] *At ille, expositis militibus, eodem die ad Oricum proficiscitur: quo cum venisset L. Torquatus* etc.

6. POST INS. CAP. SID.] pesteaquam Capra et Haedi occiderunt. *insana* autem appellat, quia eorum ortus magnas tempestates excitat. sic Od. XXX. huius lib. [v. 3.] *Aquilonem impotentem* dixit, et Catul. [IV, 18.] *impotentia freta.* Oritur autem Capra ortu (ut loquuntur) matutino, sole Capricornum praetereunte circiter solstitium brumale. De Capra et Haedis sic Aratus, [v. 156 sqq.] *Εἰ δέ τοι Ἡνίοχόν τε καὶ ἀστέρας Ἡνιόχοιο Σκέπτεσθαι δοκέει, καί τοι φάτις ἤλυθεν Αἰγὸς Αὐτῆς ἠδ' Ἐρίφων, οἵ τ' εἰν ἁλὶ πορφυρεούσῃ Πολλάκις ἐσκέψαντο κεδαζομένους ἀνθρώπους* etc. quorum versuum haec sententia est: *Si vero tibi aurigam et aurigae sidera contemplari libet et si ad tuas aureis Caprae et Haedorum fama pervenit, qui saepe in mari vasto Iactatas videre rateis hominesque paventeis* etc.

9. ATQUIN SOLLICITAE NUNTIUS] Atqui nuntius (inquit) a Chloë ad virum seu amicum tuum missus, narrans ei, illam eius amore

perire, conatur eum variis modis corrumpere et labefactare: affert exempla Bellerophontis et Pelei, qui dum mulieres amanteis spernunt ac repudiant, in maximum vitae discrimen adducti sunt. *Atquin* habent omnes fere libri veteres: eos sequor. Vulgati, *Atqui*.

9. HOSPITAE] Chloës, quae tuum virum amat.

10. 11. TUIS IGNIBUS] id est, eo amore, quo tu virum seu potius amicum tuum complecteris. *Igneis* autem pro amore poni, non est novum. sup. Od. XXVII. lib. 1. [v. 15.] *Non erubescendis adurit Ignibus.* et Od. XIII. eiusd. [v. 8.] *arguens, Quam lentis penitus macerer ignibus.* Virg. in Palaem. [Ecl. III, 66.] *meus ignis Amyntas.* Idem Daphnid. [Ecl. V, 10] *Incipe Mopse prior, si quos aut Phyllidis igneis* etc.

11. URI] Od. XIV. ad Maecenat. epod. [v. 13.] *Ureris ipse miser.* et Od. XI. ad Pectium, [v. 2 sq.] *Amore, qui me praeter omneis expetit Mollibus in pueris Aut in puellis urere.* Virg. Alex. [Ecl. II, 68.] *Me tamen urit amor.*

12. VAFER] callidus, astutus, ut Satyr. 3. lib. 2. [v. 21.] *Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus aere.* et Satyr. 2. lib. 2. [v. 151.] *Illum aut nequities aut vafri inscitia iuris.*

13. UT PROETUM MULIER] Bellerophon cum prius Hipponis appellaretur, postea, Bellero Corinthiorum principe interfecto, ab eventu Bellerophon seu Bellerophonta dictus est. Erat autem re et natura Neptuni, verbo et opinione hominum Glauci filius. Accepto igitur a Neptuno Pegaso, equo alis praedito, qui ex eo appellationem traxerat, quod e collo Medusae exsilierat, eo sublimis per medium aërem vehebatur. Atque interfecto quidem Bellero, cum Argos profugisset, ubi regnum Proetus obtinebat, ab eo caedis a se admissae expiationem consecutus et apud eum aliquamdiu commoratus est. Interea Antea, Proeti uxor, Bellerophontis amore capta, eius complexum et concubitum exoptabat eoque potiri magnopere cupiebat. Is ab hoc flagitio aversus negabat, se ulla condicione adduci posse, ut tantum dedecus admitteret. Antea verita, ne illum suum amorem Proeto indicaret ac renuntiaret, praeoccupatis Proeti auribus, questa est, illum sibi stuprum inferre esse conatum. Qua re audita et credita, Proetus eum sua manu quidem interficere noluit, sed in Lyciam ad socerum Iobatem misit cum litteris in eius perniciem scriptis. Cetera, quae ad hunc locum non pertinent, suo loco dicentur ad Od. XI. lib. 4. [v. 26.] Versus autem Homeri, qui hanc sive historiam sive fabulam exponunt, sunt *ἰλιάδ. ζ.* [v. 160. sqq.] *Τῷ δὲ γυνὴ Προίτου ἐπεμήνατο, δῖ' Ἄντεια, Κρυπταδίῃ φιλότητι μιγήμεναι· ἀλλὰ τὸν οὔτι Πεῖθ' ἀγαθὰ φρονέοντα, δαΐφρονα Βελλεροφόντην. Ἡ δὲ ψευδομένη Προῖτον βασιλῆα προσηύδα· Τεθναίης, ὦ Προῖτ', ἢ κάκτανε Βελλεροφόντην, Ὅς μ' ἔθελεν φιλότητι μιγήμεναι, οὐκ ἐθελούσῃ* etc. id est, Eum autem Proeti uxor, nobilissima faemina Antea, ita insane et perdite amavit, ut cum eo commisceri concupierit: sed Bellerophonti, utpote cordato et prudenti persuadere, ut tantum flagitium admitteret, non potuit. Illa autem mentiens ita cum Proeto locuta est: Aut morere, Proete, aut Bellerophontem occide, qui mecum per vim rem habere conatus est.

14. CRIMINIBUS] criminationibus, ut Satyr. 8. lib. 1. [v. 61.] *ubi acris Invidia atque vigent ubi crimina.* et epist. ad Loll. lib. 1. [18, 80.] *Ut, penitus notum si tentent crimina, serves* Varro lib. 8. de lingua Latina, [p. 135. ed. Bip.] *ac singula crimina, quae dicunt in analogias, solvemus.*

16. MATURARE NECEM] accelerare. sic Virg. lib. 1. Aen. [v. 137.] *Maturate fugam regique haec dicite vestro* etc.

17. PAENE DATUM PEL. TART.] Creteis seu Hippolyta, Hippolyti filia, Acasti uxor, Pelei amore capta, cum eum ad stuprum sollicitasset neque ei persuadere potuisset, dolore odioque incensa prior eum apud Acastum criminata est ut improbum et vim sibi inferre conatum. Ille autem, his auditis suoque consilio celato ac dissimulato, eum in Pelii montis solitudines quasi aliud agens deduxit: quo dormiente inter Centauros relicto, domum reversus est. Dii autem Pelei miserti eique suam integritatem ac temperantiam perniciosam esse iniquum arbitrati, Vulcanum ad eum miserunt. Hic ei gladium donavit, quo Centauros in se irruenteis perculit atque interfecit, reversusque in Thessaliam Acasto bellum intulit et Iolcum expugnavit. Haec Pindari interpres et Pindarus ipse Nem. carmine quarto et quinto, quibus duobus in locis hanc historiam persequitur, sed multo fusius quinto. Verba Pind. sunt haec, [Nem. v, 46.] *Αἱ δὲ* (de Musis loquitur) *πρώτιστον μὲν ὕμνησαν Διὸς ἀρχόμεναι σεμνὰν Θέτιν Πηλέα θ', ὥς τέ νιν ἁβρὰ Κρηθεῒς Ἱππολύτα δόλῳ πεδᾶσαι Ἤθελε, ξυνᾶνα Μαγνήτων σκοπὸν πείσαισ' ἀκοίταν Ποικίλοις βουλεύμασι· Ψεύσταν δὲ ποιητὸν συνέπαξε λόγον, Ὡς ἄρα νυμφείας ἐπείρα Κεῖνος ἐν λέκτροις Ἀκάστου Εὐνᾶς. τό δ' ἐναντίον ἔσκεν. Πολλὰ γάρ μιν παντὶ θυμῷ Παρφαμένα λιτάνευεν. τοῦ δέ τ' ὀργὰν Κνίζον αἰπεινοὶ λόγοι. Εὐθὺς δ' ἀπανάνατο νύμφαν, Ξενίου πατρὸς χόλον Δείσας.* i. illae autem primum cantu suo laudarunt, principio a Iove ducto, venerandam Thetin et Peleum: quemadmodum eum tenera Hippolyta Creteis dolo illaqueare studuerit, cum ipsa uxor virum suum Magnetum regem callidis consiliis induxisset. Mendacem autem et fictum coagmentavit sermonem, illum Acasti cubile, ut cum eius sponsa rem haberet, inire voluisse. At longe aliter erat: ipsa enim saepe eum blandis verbis toto pectore supplex oraverat. At illius animum offendebant difficiles et ardui sermones et continuo aspernatus est faeminam maritam, Iovis hospitalis iram veritus. Eadem fere leguntur apud Apollonii interp. lib. 1. In quarto porro carmine ait, Acastum Peleo dormienti insidias gladio summa arte fabricato struxisse: Chironem autem ei subvenisse casumque mortiferum a Iove cogitatum ab eo depulisse. Verba Pindari sunt haec, [Nem. IV, 95.] *Τᾷ δαιδάλῳ δὲ μαχαίρᾳ Φύτευέν οἱ θάνατον Ἐκ λόχου Πελίαο παῖς. Ἄλαλκε δὲ Χείρων Καὶ τὸ μόρσιμον Διόθεν πεπρωμένον ἔκφερεν.*

19. ET PECCARE DOCENTEIS etc.] monet eam historias, id est, redigit ei in memoriam, vel proponit historias, quae peccandi rationem ac viam ostendunt. Lege Euripidis Hippolytum coronatum et annot. ad Od. VII. lib. 4. de Hippolyto.

V. 20. *monet.*

21. NAM SCOPULIS SURDIOR] significat, eum non moveri neque flecti verbis nuntii illius a Chloa missi. Sed quomodo audit, si surdior est Icarei maris scopulis? audit ille quidem: sed audit integer, ita audit, ut non commoveatur neque det manus. non adducitur eius oratione, ut tui oblitus amorem suum in Chloën transferat. Non temere autem neque sine arte Horatius Asterien in officio continere et ab amore alterius viri deterrere volens, commemorat ei sui viri constantiam et continentiam et fidem. Nam si contra credat illa, Gygen virum suum alio animum appulisse: facile sit, ei persuadere, ut alterius viri libidini obtemperet: nihil est enim, quod mulieri nuptae acriorem dolorem inurat quodque magis eam a viro alienet, quam pellex. Testem citabo Eurip. Androm. [v. 371 sqq. Matth.] *Κἀγὼ θυγατρί, μεγάλα γὰρ κρίνω τάδε, Λέχους στέρεσθαι, σύμμαχος καθίσταμαι. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα δεύτερ' ἂν πάσχοι γυνή· Ἀνδρὸς δ' ἁμαρτάνουσ' ἁμαρτάνει βίου.* id est, Et ego filiae (grave enim esse existimo, lecto privari) adiutricem me praebeo. Nam ceteros casus moderate ferre debet mulier, sed viro orbata orbatur vita. Quemadmodum autem Homerus dicere solet *κῦμα κωφόν*, id est, fluctum surdum, qui non edit sonitum, seu qui non auditur, et *βέλος κωφὸν* dixit *Ιλ. λ'.* [v. 390.] telum, quod haud magno admodum impetu venit: sic et Horatius scopulos surdos, qui nullum sonitum edunt: nisi dicamus, surdos eo esse dictos scopulos, quia nautis tempestate iactatis et opera implorantibus non respondeant et quia vota facienteis non audiant, quale illud Od. XVII. epod. [v. 54.] *Non saxa nudis surdiora navitis.*

22. INTEGER] incorruptus, ut Od. IV. lib. 2. [v. 21 sq.] *Brachia et vultum tereteisque suras Integer laudo.* et sup. Od. IV. huius lib. [v. 70.] *et integrae Tentator Orion Dianae.*

22. AT, TIBI NE VICINUS] virum habes in suo erga te amore obfirmatissimum et constantissimum: sed tu vide, ne te Enipeus vicinus quantumvis equitandi et natandi et ceterarum artium peritissimus labefactet et percellat.

25. FLECTERE EQUUM SCIENS] in eo equitandi scientia maxime vertitur, ut equus sessori frenum moderanti pareat et, quamcumque in partem velit ille, sequatur, quod declarat locus Caesaris lib. 4. de bello Gallico, [c. 33.] ubi et eodem verbo usus est loquens de essedariis Britannicis, *ac tantum usu quotidiano et exercitatione efficiunt, ut in declivi ac praecipiti loco incitatos equos sustinere et brevi moderari et flectere et per temonem percurrere et in iugo insistere et inde se in currus citissime recipere possint.* Sic Virg. Aen. 1. [v. 156.] *caeloque invectus aperto Flectit equos.* et 9. [v. 606.] *Flectere ludus equos et spicula tendere cornu.*

26. GRAMINE MARTIO] campo Mart. Od. I. lib. 4. [v. 39.] *iam volucrem sequor Te per gramina Martii Campi* etc.

28. TUSCO DENATAT ALVEO] secundo fluvio natat. decursionem Tiberinam significat. vide annot. ad illum locum, *Cur timet flavum Tiberim Tangere?* etc. Od. VIII. lib. 1. [v. 8.]

29. PRIMA NOCTE] prima noctis parte.

30. QUERULAE TIBIAE] cuius cantu Enipeus aut quivis alius mator se amore tui perire significet queraturque, se immerito abs te

sperni. Lucret. lib. 4. [v. 588 sq.] *Chordarumque sonos fieri dulceisque querelas, Tibia quas fundit digitis pulsata canentum.* Idem lib. 5. [v. 1383 sq.] *Inde minutatim dulceis didicere querelas, Tibia quas fundit digitis puls. can.* Sic Hor. Od. II. epod. [v. 26.] *Queruntur in silvis aves.* μινυρίζειν dicunt Graeci ita canere, et taleis querelas μινυρισμοὺς appellant. Profert hunc locum Servius ad illum Virg. versum Georg. 3. [v. 328.] *Et cantu querulae rumpent arbusta cicadae:* ubi *querulae* interpretatur *canorae.*

30. DESPICE] deorsum aspice.

32. DURAM] id est saevam et difficilem et inexorabilem seu illiberalem. Sic patres severiores duri et ferrei appellantur, ex quo *duritas.* Cic. in Caton. [18, 65.] *quanta in altero duritas?* Sic enim legi malo, reclamante et invito Nonio, quam *diritas.*

32. DIFFICILIS] saeva et inexorabilis et inexpugnabilis, χαλεπή. Sic Od. x. eiusdem lib. [v. 11 sq.] *Non te Penelopen difficilem procis Tyrrhenus genuit parens.* Iam hoc totum *difficilis mane* Graecorum more dictum, χαλεπὴ οὖσα διατέλει.

AD C. MAECENATEM. ODE VIII.

Cur Kalend. Martiis, cum uxorem non habeat, nihilominus sacrificet et epuletur tamen.

1. MARTIIS CAELEBS QUID AGAM] Kalendas Martias et amantes et mariti religiose colebant, illi, ut a puellis suis, hi ut ab uxoribus gratiam inirent, illi, ut omnia sibi laeta et secunda in amore evenirent, hi, ut uxores castas et pudicas haberent domi. Itaque solebant utrique ad matronas et ad amicas munera mittere. Atque iccirco Iuvenalis [9, 53.] Kal. Mart. *faemineas* appellat. et Mart. easdem *Saturnalia muliebria.* [v, 84, 10.] *Scis certe, puto, vestra iam venire Sat. Mart. Kal. Tum reddam tibi, Galla, quod dedisti.* Tibull. lib. 3. [1, 1.] *Martis Romani festae venere Kalendae: Exoriens nostris hinc fuit annus avis: Et vaga nunc certa discurrunt undique pompa Perque vias urbis munera perque domos. Dicite Pierides, quonam donetur honore Seu mea, seu fallor, cara Neaera tamen.* colebant eundem diem et puellae. Idem Tibull. lib. 4. [2, 1.] *Sulpicia est tibi culta tuis, Mars magne, Kalendis: Spectatum e caelo (si sapis) ipse veni.* mittebant et sua matronae munera. Plaut. in Milite glor. [III, 1, 97.] *Da mihi vir, Kalendis quae mittam, quom Martiae venerint* etc. Martias autem Kalendas matronae celebrabant, (inquit Festus) quod eo die Iunonis Lucinae aedes coli coepta est. Servius autem ad eum Virg. locum Aen. 8. [v. 638.] *Tatioque seni Curibusque severis: Iure,* inquit, *dixit severis. Cum enim filias perdidissent Ceninenses, Antemnates, Crustumii, Sabini, ceteris quiescentibus, soli Sabini bellum susceperunt: qui intervenientibus triginta faeminis iam enixis de illis, quae raptae fuerant, pacem fecerunt: ex quarum nominibus curiae dictae sunt. Praeterea in communem mulierum honorem Kal. Martiae faeminis dicatae sunt. Horat. Martiis caelebs quid agam Kalendis. Iuvenal. Munera faemineis*

tractat secreta Kalendis. Nec enim aliter congruit, Kalendas Martias esse faeminarum, nisi quia faeminae, ut diximus, bella sedarunt. Hactenus Servius, quae mihi indicavit Germ. Valens Pimpontinus. Nomen *Kal.*, secutus et nobilium grammaticorum auctoritatem et veterum marmorum ac lib. testimonium et doctorum virorum usum, per K excudendum curavi.

1. CAELEBS] qui nec uxorem nec ullam faeminam, quae mihi uxoris loco sit, domi habeam.

4. IN CAESPITE VIVO] sup. Od. XIX. lib. 1. [13.] *Hic vivum mihi caespitem, hic Verbenas, pueri, ponite.*

5. DOCTE SERMONES] ita legendum, non *docte sermonis.* Ita enim scriptum est in cod. Faër. et uno Vatic., adde quod ita loquitur Oda proxima, [v. 10.] *Dulceis docta modos et citharae sciens.* Denique ita legit Donat. producens testem hunc locum comment. in Eunuch.

6. 7. ET ALB. LIBERO CAPR.] cur Baccho caper immoletur, omnibus notissimum est. Virg. Georg. 2. [v. 381.] *Non aliam ob causam Baccho caper omnibus aris Caeditur.* notum est illud epigramma, quod exstat epigrammatum Graecorum lib. 1. cuius haec sententia est, Etiamsi radicitus caper vitem depascat, tantum tamen vini prolaturam, quantum satis sit ad libandum, dum immolatur, Κἢν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, Ὅσσον ἐπισπεῖσαί σοι, τράγε, θυομένῳ. *Album* autem dixit, quia diis superis albae hostiae immolantur, inferis nigrae. (Arnobius l. 7. quae in coloribus ratio est, cur merito his albas, illis atras conveniat nigerrimasque mactari? Quia superis Diis (inquit) atque hominum dexteritate pollentibus color laetus acceptus est ac felix hilaritate candoris. At vero Diis laevis sedesque habitantibus inferas, color furvus est gratior et tristibus suffusus e fucis. Valer. Maxim. l. 2. c. 4. *praecipere, ut ad Ditis patris et Proserpinae aram, a qua fuerat potio ipsis allata, furvae hostiae immolarentur* etc. ibid. paullo post, *Hoc postquam Valesius nuntiante servo accepit, omisso emendae arae proposito, hostias integras, quae antiquitus furvae dicebantur, Tarenti immolavit.* ibid. infra, *apud eandem aram publice nuncupatis votis caesisque atris bubus Diti maribus, faeminis Proserpinae* etc.) [Ex edit. post.]

7. PROPE FUNERATUS ARB. ICTU] de hac arbore lege Od. XIII. lib. 2. *Ille et nefasto te posuit die.* et XVII. [v. 27.] *Me truncus illapsus cerebro Sustulerat* etc. *Funeratus* autem, id est, funere elatus et ita exanimatus.

9. HIC DIES ANNO REDEUNTE] dies festus anniversarius. *anno redeunte*, anno vertente, περιπλομένου ἐνιαυτοῦ. Horat. Satyr. 2. lib. 2. [v. 83.] *Sive diem festum rediens advexerit annus.* ἔτυμον Graeci nominis ἐνιαυτός, quasi in seipsum revolutus.

10. CORTICEM ASTRICTUM PICE] hoc die festo relinentur dolia et amphorae picato cortice obturatae.

10. DEMOVEBIT] *demovebit* excudendum curavi, non, ut vulgo legitur, *dimovebit*, quod ita scriptum repererim in tribus libris calamo exaratis. *amphorae* autem dictum pro ab amphora, ut et Priscian. docet lib. 17. Amphora porro seu quadrantal vini sextarios octo et quadraginta continebat, ut supra ex Festo admonuimus.

11. FUM. BIB. INSTIT.] quae didicit, vel coepit fumum bibere. Arist. lib. 4. μετεωρ. scribit, in Arcadia vinum in utribus a fumo ita exsiccari, ut bibatur abrasum ac desectum. Quod igitur hic de fumo dicitur, non est referendum ad vini vaporem, quem fumum Gallica lingua appellamus, qui tempore extenuatur: sed ad eum, quem proprie fumum appellant Latini, quo vinum maturatur densumque ac spissum efficitur. cuiusmodi ego novem abhinc annos in Rhoetia vidi, cum ex Italia per Rhoetorum fineis in comitatu clariss. viri, Francisci Turnonii Cardinalis, in Galliam reverterer. id erat annorum quadraginta, ut mihi affirmabat is, apud quem deversabar, ita dura et alta crusta obductum, ut non, nisi ea ferro rescissa, vinum depromi posset. atque id ita crassum erat, ut, nisi multa aqua dilutum ac temperatum, neque liquesceret neque bibi posset. Amphoram igitur fumum bibere institutam intellige, quae coepta est fieri fumosa: quemadmodum Tibullus cados Falernos fumosos appellat lib. 2. [1, 27.] his versibus, *Nunc mihi fumosos veteris proferte Falernos Consulis et Chio solvite vincla cado.* fiunt enim non vina, sed vasa fumosa. M. Tull. in Pison. [1, 1.] *fumosas imagines*: et Horat. Satyr. 2. lib. 2. [v. 117.] *pernam fumosam* dicunt, ex quo veteres intelligimus. vide hac de re plura annot. ad Od. XXVIII. huius libri.

12. CONSULE TULLO] L. Volcatius Tullus designatur, qui fuit consul cum M. Aemilio Lepido, anno ab urbe condita IↃCLXXXVII. Significatur huius vini aetas.

14. SOSPITIS] salvi et servati ab arboris illius casu. Od. XXXVI. lib. 1. [v. 4.] *Qui nunc Hesperia sospes ab ultima* etc.

14. ET VIGILES LUCERN. PERFER] compotationes et coenas sumtuosiores ac liberaliores noctu fieri solitas esse cum ex hoc poëta, tum ex multis aliis scriptoribus intelligere licet. Od. XXI. lib. 3. [v. 21 sq.] ad amphoram, *Te Liber et si laeta aderit Venus Viyaeque producent lucernae, Dum rediens fugat astra Phaebus.* epistola ad Torq. lib. 1. [5, 3.] *Supremo te sole domi Torquate manebo.* epist. ad Maecenatem 3. lib. 1. [19, 10 sq.] *Hoc simul edixit, non cessavere poetae Nocturno certare mero, putere diurno* Theognis, [v. 1203 sq. Welck. 465 sq. Br.] *Τῷ πίνειν δ' ἐθέλοντι παράσταδὸν οἰνοχοείτω· οὐ πάσας νύκτας γίγνεται ἁβρὰ παθεῖν.* quibus versibus hoc fere significatur: Ei, qui bibere velit, ministrum semper astare debere, qui vinum fundat et pocula ministret: non enim dari hominibus, ut nocteis omneis iucunde et hilariter traducant. Lucret. lib. 2. [v. 26.] *Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur.* Athenaeus autem lib. 7. ostendere volens, coenas nocturnas cuivis corpori utiliores esse, quam diurnas, medicum quendam Daphnum nomine inducit ita loquentem, *ὠφελιμώτερά ἐστι, φίλτατε; τῷ παντὶ σωματι τὰ νυκτερινὰ δεῖπνα. τὸ γὰρ σελήνης ἄστρον πρὸς τὰς τῆς τροφῆς ἁρμόττει πέψεις, σηπτικὸν ὑπάρχον. κατὰ σῆψιν δὲ ἡ πέψις* etc. id est, utiliores sunt omni corpori nocturnae coenae. Nam Lunae astrum ad cibum concoquendum valde accommodatum est, cum vim habeat putrefaciendi. Concoctio autem putrefactione constat. eodem pertinet locus ille Horat. Od. XXVII. lib. 1. [v. 5. sq.] *Vino et lucernis Medus acinaces Immane quantum discrepat.* Quin veteribus non fuisse in usu prandia, testatur Servius ad illum locum lib. Aen. 4.

[v. 77.] *Nunc eadem labente die convivia quaerit.* Ex quo Iuvenalis in Marium illum, [1, 49.] *Exsul ab octava Marius bibit.*

15. PROCUL OM. ESTO CLAM ET IRA] sic Ode supra dicta lib. 1. [xxvii, 7 sq.] *Lenite clamorem, sodales, Et cubito remanete presso.*

18. COTISONIS] sic reperi scriptum in duobus Vatic. codicibus et in Iannoct. Faër. Torn. Nicot. Russ. Cleric.: nam vulg. habent *Cotisontis.* antiquam scripturam confirmat Suetonius in Augusto his verbis, [c. 63.] *M. Antonius scribit, primum eum* [Augustum] *Antonio filio suo despondisse Juliam, dein Cotisoni Getarum Regi, quo tempore sibi quoque invicem filiam regis in matrimonium petiisset.*

19. MEDUS INFESTUS SIBI] Medi seditionibus inter se concitantur.

22. CANTABER SERA DOMITUS] Od. xiv. lib. 4. [v. 41.] *Te Cantaber non ante domabilis Medusque* etc. et vi. lib. 2. [v. 2.] *Cantabrum indoctum iuga ferre nostra.* Cantabros devicit Agrippa Augusti auspiciis. epistola ad Iccium lib. 1. [12, 26.] *Cantaber Agrippae Claudi virtute Neronis Auspiciis cecidit.*

23. LAXO ARCU] id est, abiecto pugnandi consilio, armis positis aut conditis. sic Od. xxvii. eod. lib. [v. 68.] *et remisso Filius arcu.* et carmine saeculari post epod. [v. 33.] *Condito mitis placidusque telo.*

25. NEGLIGENS, NE QUA POP.] videtur aliquanto difficilior atque impeditior esse horum verborum structura. *Parce* (inquit), cum sis privatus, id est, cum magistratum non geras, *nimium cavere,* quod valet, noli nimis sollicitus esse, ne qua parte populus Rom. laboret. ita (inquam) parce, ut in eo sis negligens. est autem usitatum Horatio, cum verbo nomen aliquod epithetum coniungere, quod verbi significationem augeat aut certe adiuvet, ut Od. xxviii. lib 1. [v. 22 sq.] *At tu nauta vagae ne parce malignus arenae Particulam dare.* quem locum explicavimus suo loco. simile exemplum est sup. Od. vii. huius lib. [v. 18.] *Magnessam Hypolyten dum fugit abstinens.* et infra hoc eod. lib. Od. xxiv. [v. 17 sq.] *Illic matre carentibus Privignis mulier temperat innocens,* id est, in eo se praebet innocentem, quod privignis temperat, vel eo ipso, quod privignis temperat, innocens habenda est. et Od. xxi. eiusdem libri, [v. 9.] *Non ille, quanquam Socraticis madet Sermonibus, te negliget horridus.* et Od. xi. eiusd. lib. [v. 46.] *Quod viro clemens misero peperci.* id est, quod clementem me in virum praebui, dum ei parco. et Satyr. 6. lib. 2. [v. 8.] *Si veneror stultus nihil horum, o si angulus ille* etc. quorum verborum explicationem ad suum locum reservare malo. et Od. xiii. lib. 4. [v. 4.] *Ludisque et bibis impudens.* et Od. xvi. Epod. [v. 33.] *Credula nec flavos timeant armenta leones.* et epist. 2. lib. 1. [v. 42.] *Rusticus exspectat, dum defluat amnis.* et epist. ad Iul. Florum lib. 2. [2, 25.] *quod Exspectata tibi non mittam carmina mendax.* et epist. de Arte poët. [v. 265 sqq.] *an omneis Visuros peccata putem mea, tutus et extra Spem veniae cautus?* et Satyr. 6. lib. 2. [v. 78.] *laudat Arelli Sollicitas ignarus opes.* et Od. viii. lib. 4. [init] *Donarem pateras grataque commodus Censorine meis aera sodalibus.*

27. ET DONA PRAESENTIS] suadet his verbis, ut in diem vi-

vat, ut Od. xvi. lib. 2. [v. 25.] *Laetus in praesens animus, quod ultra est, Oderit curare.* ad quem locum plura hac de re diximus.

27. RAPE] sic habent quattuor libri manuscripti, non, ut vulg., *cape.* sic locutus est Od. xiii. epod. [v. 3 sq.] *rapiamus amici Occasionem de die* etc. ad quem locum vide, quae sunt a nobis annotata.

28. LINQUE SEVERA] omitte res serias et nimiam curam cogitationemque requirenteis.

ODE IX.

Dialogus Horatii et Lydae.

1. DONEC GRATUS ER.] haec Od. est ἀνταποδοτική, id est, constat mutua responsione.

2. NEC QUISQUAM POTIOR] quem pluris faceres, ut infr. Od. xv. epod. [v. 13.] *Nec feret assiduas potiori te dare nocteis:* et Sat. 5. lib. 2. [v. 76.] *ultro Penelopen facilis potiori trade.*

5. NON ALIA MAGIS ARSISTI] sic habent codices antiqui Faërni, Ursini, Tor., duo Vatic., Russ., unus Cleric., Nicot. et ita loquitur Od. xiv. epod. [v. 9.] *Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo Anacreonta Teium.* Idem Od. xi. lib. 4. [v. 33.] *Non enim posthac alia calebo Faemina.* et Od. ix. lib. 4. [v. 13.] sine ullo casu. alii, ita ut vulg., *Non aliam* etc. quo modo et Virgil. loquitur Alex. [Ecl. ii, init.] *Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.*

6. NEQUE ERAT LYDIA POST] neque ego posteriore eram loco apud te, quam Chloë, vel, neque Chloën mihi anteponebas.

8. ILIA] Numitoris filia, Romuli matre, ut Od. viii. lib. 4. [v. 22 sq.] *Quid foret Iliae Mavortisque puer* etc. commemorat et Od. ii. lib. 1. [v. 17.] *Iliae dum se nimium querenti* etc. et Satyr. 2. lib. 1. [v. 126.] *Ilia et Egeria est.*

9. REGIT] mihi imperat, ego ei servio tanquam dominae. sic Od. xxiv. eiusd. lib. [v. 19.] *Nec dotata regit virum Coniux.*

10. ET CITHARAE SCIENS] sic loquitur Od. xv. lib. 1. [v. 24.] *et Sthenelus sciens pugnae.*

11. PRO QUA NON METUAM MORI] pro qua libenter mortem oppetam, pro qua, quin moriar, non recusabo. de verbo *metuendi* lege annot. ad Od. ii. lib. 2.

12. SI PARCENT ANIMAE] si modo mea morte assequar, ut sit mihi superstes et immortalis.

13. ME TORRET FACE MUTUA] amore mutuo. nemini autem sunt inauditae Cupidinis faces. *torret* autem, id est, urit. sic Od. xix. eiusdem lib. [v. 28.] *Me lentus Glycerae torret amor meae.* et Od. i. lib. 4. [v. 12.] *Si torrere iecur quaeris idoneum.*

15. PRO QUO BIS PATIAR MORI] his verbis sui in Calaïm amoris magnitudinem declarat, cum bis mori tamen possit nemo. Nam (ut est apud Athen. lib. 8.) ἀθάνατος ὁ θάνατός ἐστιν, ἅπαξ ἄν τις ἀποθάνῃ. id est, immortalis mors est, si quis semel mortuus fuerit. (Sic Plato Apol. Socr. ἢ ἀφίετό με ἢ μή, ὡς ἐμοῦ οὐ ποιήσοντος ἄλλα, οὐδ'

εἰ μέλλω πολλάκις τεθνάναι. Et Lysias orat. κατ' Ἐρατοσθένους· οἱ δ' οὐδ' ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου τῶν πεπραγμένων δ' ἀποθανόντες δίκην δοῦναι δύναιντο ἂν etc. Eurip. Orest. καὶ μὴν τὸ δ' ἔρξας δὶς θανεῖν οὐ χάζομαι.) [Ex. edit. post.]

18. DIDUCTOSQUE] divulsos, diremtos, disiunctos, discordeis.

18. IUGO COGIT AENEO] in firmissimam concordiam ducit. Supra Od. XXXIII. lib. 1. [v. 11.] *iuga aënea* posuit in malum, pro coniunctione amantium inaequali ac dispari atque ingrata servitute, in qua mutuus amor non intercedit. hic autem *iugum aëneum* accipe pro concordia amantium eiusmodi, quam nullum interveniens dissidium sit dissoluturum. copulam irruptam dixit Od. XIII. lib. 1. [v. 17 sqq.] *Felices ter et amplius, Quos irrupta tenet copula nec malis Divulsus querimoniis Suprema citius solvet amor die. aëneum* igitur accipere hic debemus pro firmo et solido et quod frangi non possit, ut *murum aëneum* dixit epist. 1. lib. 1. [v. 60.] et *turrem aëneam* Od. XVI. huius lib. [init.] Sic Apollonius non semel taurorum Colchicorum iuga χάλκεα appellat; et fortasse Homerus caelum eadem ratione deorum χαλκοβατὲς δῶ, id est, domum pavimento seu solo firmissimo substratam ac suffultam nominat. Iugum autem fortasse iccirco posuit Horatius, quia in amantium concordia et coniunctione multae insunt servitutis similitudines.

19. EXCUTITUR] eiicitur tanquam iugum vel onus. Terent. Eunucho, [II, 3, 16.] *homo quatietur certe cum dono foras.*

22. LEVIOR CORTICE] Satyr. 4. lib. 1. [v. 120.] *nabis sine cortice.*

22 sq. ET IMPROBO IRAC. ADR.] Adriaticum mare saepe vi ventorum agitari et tempestatibus concitari constat. iccirco improbum et iracundum dixit, translate. sic Od. II. epod. [v. 6.] *Nec horret iratum mare.* et Od. III. lib. 1. [v. 19.] *Qui vidit mare turgidum.* huc pertinet illud ex Od. XXXIII. lib. 1. [v. 16.] *Libertina fretis acrior Adriae Curvantis Calabros sinus.* et Od. XXVII. huius libri [v. 19.] Adriae sinum *atrum* appellat.

IN LYCEN. ODE X.

Ut posita duritie aliqua ipsius misericordia capiatur.

1. EXTREMUM TANAIM] Si in ultima Scythia aut Sarmatia viveres, si Scythae aut Sauromatae alicui nupsisses.

2. ME TAMEN ASPERAS etc.] non ita tamen dura et inhumana esses, ut me ante foreis tuas iacere expositum atque obiectum Aquilonibus, qui eram illam assidue perflant, patereris. *Foreis* autem *asperas* dixit puellae asperae et inexorabilis foreis. tale est illud, *pavimentum superbum.* Od. XIV. lib. 2. [v. 26.]

3. PORRECTUM] extentum. Satyr. 3. lib. 2. [v. III sq.] *Si quis ad ingentem frumenti semper acervum Porrectus vigilet.*

3. sq. OBIICERE INCOLIS PLORARES] id est, non sineres, quae tua lenitas et misericordia est, me proiectum ante tuas foreis mihi

iniquas ab Aquilonibus iactari. obstaret tibi tua lenitas et misericordia, quo minus me ante foreis tuas iacere sineres. sic loquitur Plautus Aul. [II, 4, 29] *Aquam hercle plorat, cum lavat, profundere.*

3. INCOLIS] Aquilones venti sunt Thracii, iccirco incolas Thraciae dicit. sup. Od. XXV. libro 1. [v. 11.] *Thracio bacchante magis sub inter-Lunia vento.*

6. INTER PULCHRA SITUM] quidam libri veteres habent *satum* pro *situm*, ego tamen nihil muto.

6. REMUGIAT] gravem quendam et immanem sonitum ad aureis referat. translatio a bobus. sic Od. X. epod. [v. 19 sq.] *Ionius udo cum remugiens sinus Noto carinam ruperit.* et Od. XIX. huius lib. [v. 57.] *Non est meum, si mugiat Africis Malus procellis* etc. sic Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ. [v. 506.] μέμυκε δὲ γαῖα καὶ ὕλη.

7. GLACIET]. vocis et significationis agentis. Apud M. Tull. *conglaciandi* verbum absolutum est, lib. de nat. Deorum 2. [10, 26.] *tum aquae declarat effusio, quae neque conglaciaret frigoribus neque nive pruinaque concresceret, nisi eadem se admisto calore liquefacta et dilapsa diffunderet.* Caelius Ciceroni, [ad fam. VIII, 6.] *Curioni nostro tribunatus conglaciat.*

8. PURO NUM. IUP.] caelum purum et serenum, quod quidem hiberno tempore frigidius est, quam nebulosum aut caliginosum. si quis autem quaerat cur caelo sereno, quam nebuloso, frigus sit acrius, respondet Aristoteles in problem. τμήμ. μέ. ideo fieri, quia caelo puro, sereno atque aperto nihil est, quod frigus continere possit, sed diffunditur ac dissipatur, ita ut ad nos perveniat. nebuloso autem facile coërcetur. quidam testantur, se reperisse scriptum in lib. manuscriptis *lumine:* ego tamen magis probo *numine:* nam per *Iovem* caelum seu aether significatur. Iovi autem merito numen tribuitur. per *numen* igitur *Iovis* caeli nitor intelligendus est κατ' ἀλληγορίαν. Quod si dixisset Hor. *Iupiter puro lumine conglaciet niveis,* corrupisset et quasi mutilasset figuram poëticam: nunc autem his duobus ita coniunctis manet integer et incolumis locutionis ornatus. Quin hoc contendo, si *lumine* legendum esse constet, nomen *Iupiter* hic ferri non posse et in eius locum, si lex carminis patiatur, caelum aut aether esse substituendum. hoc igitur dico, *Puro numine* legendum esse et hoc *lumine* ex annotatione natum: ut desinant περιεργεῖν quidam iuvenes bonarum literarum studiosi, minime mali. sic numen coniunxit cum Iove Od. IV. lib. 4. [v. 74.] *Quas et benigno numine Iupiter Defendit* etc. quamquam illic *Iupiter* pro Deo positus est, non pro caelo aut aethere.

9. INGR. VEN. PONE SUPERB.] ingrata est et Veneri et Baccho puerorum et puellarum in amanteis superbia. Libet hic unum atque alterum huius rei exemplum ex Pausania adscribere. Amabat Calirrhoam quandam virginem Corrasus Bacchi sacerdos: sed quanto vehementius amabat Corrasus, tanto erat illa ab hoc alienior tantoque se in eum duriorem ac saeviorem praebebat. Posteaquam autem neque precibus neque muneribus saevitia virginis potuit mitigari, supplex Corrasus accedit ad Bacchi statuam, orat ut vim sui numinis in virginem expromat ac declaret. Vixdum finem orandi fecerat, cum Calydonii fere omnes (Calydone enim haec gerebantur), proinde ac si ebrii essent, mente

capti furoreque praecipites huc et illuc ferebantur. Confugiunt tandem ad oraculum Dodonaeum. responsum est, Dionysum Calydoniis esse iratum neque illum irascendi finem ante facturum, quam Corrasus ei immolasset Calirrhoam ipsam aliumve, qui eius vice fungi mortemque oppetere auderet. Virgo in has angustias redacta coepit primum auxilium a nutriciis et nutricibus suis petere, a quibus cum spreta esset ac reiecta, restabat miserae, ut ipsa ad aram Dionysi mactaretur. omnibus igitur rebus necessariis ad sacrificium comparatis, intererat huic spectaculo Corrasus, qui amore victus nulloque irae loco relicto se ipsum pro Calirrhoa devovet atque exanimat. At Callirrhoe altera ex parte, ut prostratum atque exanimem Corrasum vidit, sero mente mutata, misericordia commota, pudore denique eorum, quae inhumaniter et superbe in eum admiserat, affecta, seipsam secundam Baccho victimam mactat. Haec Pausanias Achaic., quae nos arbitratu nostro, quam brevissime potuimus, Latine vertimus. Alterum est aeque miserabile, quod idem affert Atticis, eiusque rei se vidisse argumentum narrat, Cupidini dicatam Anterotis aram. Meles Atheniensis Timagoram inquilinum et hospitem contumeliose despiciens iussit, ut sese e summo saxi vertice praecipitem ageret. Timagoras, ut qui adolescenti omnibus in rebus obtemperare et gratificari cuperet, alioqui vitae non admodum cupidus neque animae parcus natura, sese non dubitanter neque cunctabundus e saxo illo praecipitem deiecit. Meletem autem, simul ut exanimem Timagoram vidit, usque adeo facti sui poenituit, ut seipsum quoque ex eodem saxo praecipitem egerit. Accedat tertium ex Theocrito, si modo verum et non fictum est, de adolescente illo, qui, cum usque adeo tamdiuque sprevisset amantem, ut ille dolori suo remedium morte et suspendio quaerere cogeretur atque id pro foribus adolescentis fecisset, adolescens autem mane die postero domo exiens amantemque suspensum ac mortuum cernens nihil commotus esset neque condoluisset neque ingemuisset, sed recta ad gymnasium (ut solebat), in quo balneum statuaque Cupidinis erat, ivisset: accidit, ut statua, dum lavat adolescens, in eius caput decideret eumque interimeret. carmen Theocriti inscribitur ἐραστής. [εἰδ. κγ'.] sed haec posteriora duo exempla cum ad flagitiosos illos et nefarios puerileis amores pertineant, a nostris auribus respuantur. *Pone* autem, id est, abiice ac depone, ut epist. 16. lib. 1. [v. 35.] *Pone: meum est. pono tristisque recedo.*

10. Ne currente retro] ne nimia ista saevitia in caput tuum recidat tibique ipsi calamitatem et perniciem afferat: vel, ne idem tibi eveniat, quod in amanteis usurpas et exerces, et fortuna, quam nunc experiris valde secundam, tibi adversari ac reflare incipiat. Ducta similitudo est a rotis fune circumactis, quo rupto illae in contrariam partem volvuntur. Tibull. lib. 1. eleg. 5. [v. 69.] *At tu, qui potior nunc es, mea fata caveto: Versatur celeri Fors levis orbe rotae.* Iterum dixit Horat. *currente rota* epist. ad Pisones non longe a principio. [v. 22.] Alii dicunt, ductam esse similitudinem ab equo funali retro currente et in contrariam partem currum trahente.

11. Non te Penel. diffic.] non tu es Penelope a patre tuo procreata, sed Lyce. Fuit autem Penelope eo in procos difficilior ac

saevior, quo blandior. eorum enim animos verbis mulcebat et spe lactabat: alia mens erat. nota sunt illa Homerica ὀδυσσ. σ΄. [v. 282 sq.] *θέλγε δὲ θυμὸν Μειλιχίοις ἐπέεσσι· νόος δέ οἱ ἄλλα μενοίνα.* id est, animum autem procorum blandis verbis mulcebat, mens eius aliud cogitabat. et ὀδυσσ. β΄. [v. 89 sqq.] *Ἤδη γὰρ τρίτον ἐστὶν ἔτος, τάχα δ' εἶσι τέταρτον, Ἐξ οὗ ἀτέμβει θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν Ἀχαιῶν· Πάντας μέν ῥ' ἔλπει, καὶ ὑπίσχεται ἀνδρὶ ἑκάστῳ, Ἀγγελίας προϊεῖσα· νόος δέ οἱ ἄλλα μενοινᾷ.* id est, Tertius enim iam annus abiit, agitur nunc et quartus, ex quo Penelope Graecorum animos decipit damnoque afficit. Omnibus enim spem inanem ostentat et unicuique pollicetur, missis etiam ad quemque nuntiis: sed aliud animo molitur. nota est denique illa Penelopae tela, quae interdiu texebatur, noctu retexebatur, de qua ὀδυσσ. β΄. [v. 93 sqq.] et τ΄. [v. 138 sqq.]

14. NEC TINCT. VIOLA PALL.] nec pallor amantium violacei coloris particeps: luridus et pallidus color. Servius ad illum Virg. locum, Alexide, [Ecl. II, 47.] *pallenteis violas*, annotat, *pallenteis*, id est, *amantium colore tinctas.* Hor. *Nec tinctus viola pallor amantium* etc.

15. NEC VIR PIERIA PELL. SAUC.] et quamvis non te flectat viri tui iniuria, qui Pieriam amat eiusque amore saucius est etc. Nihil est autem, quod matronam magis urat faciliusque ad adulterium impellat, quam dolor ex tali viri libidine susceptus, et cum acerrime ad poenas sui doloris repetendas mulieres exstimulentur, tum virorum suorum incontinentiam simili facto libenter ulciscuntur. qua de re vide quae supra annotavimus ad illum locum, *Nam scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer*, Od. VII. huius lib. [v. 19 sq.]

15. PIERIA PELLICE] pellicem appellant Latini eam, quam maritus amat, semperque refertur ad uxorem, ut pater ad filium. Cic. Orat. [30, 108.] *Uxor generi, noverca filii, filiae pellex.* Horatius infra Od. XXVII. eod. lib. [v. 66.] *dominaeque tradi Barbarae pellex.* et Od. III. epod. [v. 13.] *Hoc delibutis ulta donis pellicem Serpente fugit alite.* et Od. V. [v. 69 sq.] *Quibus superbam fugit ulta pellicem.*

16. CURVAT] flectit, ab instituto tuo detorquet.

16 sq. SUPPLICIBUS TUIS PARCAS] quamvis tu neque muneribus neque precibus neque pallore et languore meo neque viri tui contumelia atque iniuria inflectaris: miserere tamen supplicis tui, qui omnem salutis suae rationem in tua lenitate et clementia collocatam habet.

17. NEC RIGIDA MOLLIOR AESCULO] Tu, quae neque aesculo mollior es, nec mitiore animo, quam Mauritaniae serpentes etc.

18. NEC MAURIS ANIM. MITIOR] nec mitiore animo, quam angues Mauritaniae. *mitis animum* hellenismus est. *Mauris anguibus* autem sic dictum, ut *Mauris iaculis.* supra Od. XXII. lib. 1. [v. 2.] et *venena Colcha.* Od. XIII. lib. 2. [v. 8.] sic enim habent aliquot libri veteres. ubi vulg. *Colchica.*

19. LIMINIS] Od. XI. epod. [v. 23.] *Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.*

19 sq. AQUAE CAELESTIS] epist. ad August. [II, 1, 135.] *Caelesteis implorat aquas docta prece blandus.* significat, se non semper

iuvenem eaque aetate futurum, ut super limen ianuae huius puellae et sub divo, idque caelo nubilo et imbrifero, cubare possit.

AD MERCURUM. ODE XI.

Ut cantus sibi dictet, quibus Lyde flecti possit: Danaidum fabula.

1. MERCURI, NAM TE DOC. MAG.] Lyrae enim inventor Mercurius est: sup. Od. x. lib. 1. [v. 6.] *Te canam magni Iovis et deorum Nuntium curvaeque lyrae parentem.* Haec Ode autem est *προςφωνητική.*

2. MOVIT AMPHION] hac de re vide annot. ad epist. ad Pisones, [v. 394.] ibi, *Dictus et Amphion.*

3. TUQUE TESTUDO RESON. SEPT. CALL.] *callida resonare,* id est, quae scis resonare, quae scite resonas. *septem nervis*, id est, septem chordis. ideo Pindarus [Nem. v, 43.] *φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον*, id est *ἑπτάφωνόν*, nominat.

5. NEC LOQUAX OLIM] antequam Mercurius te nervis instruxisset.

5 sq. NUNC ET DIVITUM MENSIS etc.] Ulysses in patriam iam ille quidem reversus, nondum tamen a suis agnitus, specie et ornatu senili, ab Eumaeo ad aedeis suas deductus citharam conviviorum sodalem appellat, [Od. ρ', 270 sq.] *ἐν δέ τε φόρμιγξ Ἠπύει, ἣν ἄρα δαιτὶ θεοὶ ποίησαν ἑταίρην.* id est, in eis aedibus autem cithara resonabat, quam dii convivii sodalem fecerunt.

7. OBSTINATAS] obfirmatas et a me aversas: sive duras et rigidas.

8. APPLICET] advertat, admoveat, mihi scilicet.

9. QUAE VELUT LATIS etc.] hic locus ex Anacreonte est expressus. sunt autem Anacreontis versus hi, [LXI, 9 sq.] *Πῶλε Θρηϊκίη, τί δή με λοξὸν ὄμμασι βλέπουσα Νηλεῶς φεύγεις, δοκέεις δὲ μηδὲν εἰδέναι σοφόν; Ἴσθι ὅτι καλῶς μὲν ἄν τοι Τὸν χαλινὸν ἐμβάλοιμι· Ἡνίας δ' ἔχων στρέφοιμι Ἀμφὶ τέρματα δρόμου. Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι, Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις.* quod quidem nuper notavit Erricus Stephanus. horum autem versuum haec propemodum sententia est, Pulla seu equulea Thracia, quid me obliquis oculis aspiciens immisericorditer fugis viderisque nihil sapere? Atqui scito, me tibi pulchre frenum iniecturum et, si habenas teneam, ad cursus metam te flexurum ac perducturum. Nunc autem in pratis pasceris et ludis leviter exsiliens, seu ludis exsultim.

10. METUITQUE TANGI] id est, non vult se tangi, ut supra diximus ad Od. II. lib. 2. [v. 7.] *φυλάττεται.* cavet ne tangatur.

11. NUPTIAR. EXP.] *ἄγαμος, ἀνύμφευτος, ἀνυμέναιος.*

12. CRUDA] immatura, nondum viri potens.

13. TU POTES TIGREIS etc.] ut epist. de Arte poët. de Orpheo, [v. 393] *Dictus ob hoc lenire tigreis rabidosque leones.*

14. ET RIVOS CELEREIS MORARI] Od. XII. lib. 1. [v. 9 sq.] *Arte materna rapidos morantem Fluminum lapsus.*

15. CESSIT IMMANIS TIBI BLANDIENTI] Orpheo Eurydicen

suam repetente, qua de re Virg. Georg. 4. [v. 481 sqq.] *Quin ipsae stupuere domus atque intima Lethi Tartara caeruleosque innexae crinibus angueis Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora Atque Ixionei vento rota constitit orbis.*

15. IMMANIS] coniunge cum voce *aulae*, ut sit, *immanis aulae*, id est, ingentis et vastae, propterea scilicet quod omnium mortalium est capax: contra supra Od. IV. libri 1. [v. 17.] *Et domus exilis Plutonia.* propter aliam rationem. potest tamen vox *immanis* cohaerere cum voce *ianitor* aut *Cerberus*: sed minus apte minusque commode.

15. BLANDIENTI] blande canenti, ut Od. XII. lib. 1. [v. 11 sq.] *Blandum et auritas fidibus canoris Ducere quercus.*

17. QUAMVIS FUR. CENT. MUN. ANGUES etc.] sic sup. Od. XIII. lib. 2. [v. 33 sqq.] *Quid mirum ubi illis carminibus stupens Demittit atras bellua centiceps Aureis?* etc. Cum hoc loco congruit illud ex Od. XIX. eiusdem lib. [v. 29.] *Te vidit insons Cerberus aureo cornu decorum.*

21. QUIN ET IXION] de Ixione notissima fabula est, illum Iunonem persequentem eique stuprum inferre conantem in nube libidinem suam expromsisse, specie deceptum. Tibull. lib. 1. [3, 73.] *Illic Iunonem tentare Ixionis ausi Versantur celeri noxia membra rota.* Quod si quis plura de Ixione scire volet, legat Pindarum Pyth. εἰδ. β'. et interpretem, quem locum alias attingemus.

21. TITYOSQUE] de Tityo supra Od. IV. huius lib.

21 sq. VULTU RIS. INV.] *Risit*, id est, hilaritatem quandam animi vultu significavit, cantus dulcedine delectatus scilicet, sed vultu invito, quia moestum vultum eius esse consentaneum est, cuius membra per iugera novem porrigantur iecurque a vulture assidue tondeatur ac depascatur.

22. STET. URNA PAULL.] id est, Danaï puellae laborem suum tantisper intermiserunt atque aquam haurire dolio pertuso destiterunt, dum eas grato carmine oblectas.

23. DANAI PUELLAS] cum cognovisset Danaus ex oraculo quodam, unum e filiis Aegypti quinquaginta, quibus totidem suae filiae nupserant, sibi necem illaturum, iussit ut suum unaquaeque virum interficeret. Qua in re patris imperio omnes praeter unam paruerunt, et propter tam immane facinus iis poenis, quas hic commemorat Horat. et quae sunt omnibus notissimae, apud inferos plectuntur. Idem Od. XIV. lib. 2. [v. 18.] *Cocytus errans et Danai genus infame*, Cum his Lucretius lib. 3. in extremo elegantissime eos homines confert, qui numquam hac lucis usura explentur, his verbis, [v. 1021 sqq.] *Hoc (ut opinor) id est, aevo florente puellas, Quod memorant laticem pertusum congerere in vas, Quod tamen expleri nulla ratione potestur.* ad hoc dolium alludit Plaut. in Pseud. [I, 3, 135.] *in pertusum ingerimus dicta dolium: operam ludimus.*

25. AUDIAT LYDE SCELUS etc.] commemorata de Danai filiarum supplicio fabula, hinc arripit occasionem Horat. huius puellae, quam amat, a saevitia et contumacia deterrendae et ad facilitatem ac benignitatem revocandae. Quemadmodum enim illae omnes, quae se in sponsos suos praebuerunt inhumanas atque immaneis, poenas luunt

apud inferos suae impietatis sempiternas, ea vero, quae sponsum suum servavit, meritis et sempiternis laudibus effertur: ita si Lyde contumacia et duritia sua exanimabit amantem, dabit poenas, si miserebitur, laudem immortalem comparabit.

26. ET INANE LYMPHAE] et dolium aqua vacuum, quamvis assidue impleatur, propterea scilicet quod pertusum est et fundum non habet.

28. SERAQUE FATA] vel poenas fataleis, sempiternas et quas nulla mors sit terminatura: vel dic proprie *fata*: *sera* autem propter ea, quae deinceps sequuntur, ut iamiam dicemus.

29. QUAE MANENT CULPAS ETIAM] Quo referatur et quo pertineat hoc *quae*, ad puellasne, an ad fata, non cuivis notum est. Si ad puellas, sic videntur haec verba explicanda et declaranda: quae puellae Danaï manent culpas etiam sub Orco: id est, culpas sustinent sempiternas: nondum sunt culpa liberatae, seu numquam culpa liberantur, ut poenas sufferant sempiternas. Sin ad *fata*, quod Porphyrio innuit, idque indicavit mihi Passeratius et ego magis probo, sententia erit aperta. Hoc enim significat Horatius, Fata etiam sub Orco culpas manere, id est, post mortem culpas exspectare, ne quis se morte culpa simul et poena liberatum iri confidat. Atque hoc modo locutum esse Ciceronem ille ostendebat, Philip. 2. [5, 11.] *Cuius quidem tibi fatum, sicuti C. Curioni, manet: quoniam domi tuae est, quod fuit illorum utrique fatale.* et M. Antonius in epist. quadam ad Hirt. et Caes. *Si me rectis, ut spero, sensibus euntem dii immortales adiuverint, vivam libenter; sin me aliud fatum manet, praecipio gaudia suppliciorum vestrorum.* Huius igitur loci haec sententia videtur esse. Quae fata manent culpas etc. id est, sequuntur et excipiunt et exspectant culpas etiam apud inferos. vide quae annot. ad Od. XXVIII. lib. 1.

33. UNA DE MULTIS] Atqui duae viros suos servasse dicuntur, Hypermnestra et Bebryce, ut scribit Eustathius in commentariis ad Dionys. Alexand. Pindarus autem unam Hypermnestram nominat εἰδ. ι. Nem. [v. 10.] Neque vero Hypermnestra (inquit) mentem a recta ratione aversam habuit, quae a sororibus suis dissentiens sola gladium vagina tectum clausumque continuerit. Verba Pindari sunt haec, Οὐ δ' Ὑπερμνήστρα παρεπλάγχθη, μονόψαφον ἐν κολεῷ κατασχοῖσα ξίφος. Quod autem Pindarus idem εἰδ. θ'. πυθ. quadraginta octo duntaxat Danai filias numerat, cum fuerint quinquaginta, non est ea causa, quam affert Eustathius, quia duae viris suis pepercerint: sed illa, quam affert interpres Pindari, quia cum eo loco Pindarus de filiarum collocandarum ratione et via, quam secutus esset Danaus, loquatur, duae iam quodammodo viros erant nactae. Amymone enim fuerat a Neptuno corrupta, Hypermnestram autem Lynceus amabat illaque Lynceum: quam ei causam iustam visam esse aiunt, quamobrem viro suo parceret, cum existimaret, sibi in eo viro patris imperium negligere licere, quem sibi sua ipsa sponte legisset, non a patre quaesitum haberet. Etiam hoc traditum est, iccirco illam manus a viro suo abstinuisse, quod suae virginitatis florem ab illo illibatum atque intactum retinuisset. Pausanias autem Corinthiacis narrat, illam a patre in iudicium esse vocatam, partim quod existimaret, Lyncei salutem sibi pericu-

losam esse; partim quod illa societatem facinoris aspernata, sibi, qui suasor auctorque necis fuisset, invidiam infamiamque iam conflatam auxisset: sed, re diligenter diuque utrinque disceptata, fuisse absolutam.

33. FACE NUPTIALI] facibus nuptialibus. quinque enim faces sponsae praeferebantur, ut scribit Plut. ῥωμαϊκοῖς, et quam ob rem quinque praeferrentur, rationes aliquot probabileis affert. Et M. Tull. in Cluentiana, quo loco Sasiae effrenatam libidinem exagitat, quae genero suo nupsisset, numero multitudinis utitur, his verbis [6, 15.] *o audaciam singularem, non timuisse, si minus vim Deorum hominumque famam, at illam ipsam noctem faceisque illas nuptialeis? non limen cubiculi* etc. Et Catull. in carmine de Iuliae et Manlii nuptiis [LXI, 77.] *viden ut faceis Splendidas quatiunt comas?* Tum Iulius Pollux commemorat δᾷδας νυμφικάς. id est, faceis nuptialeis, quas qui praeferebant, δᾳδοῦχοι appellabantur. Aeneas apud Virg. Aen. 4. [v. 339.] significans, se eo animo non venisse, ut cum Didone matrimonio coniungeretur, sic loquitur, *nec coniugis umquam Praetendi taedas aut haec in foedera veni.* Mater autem apud Graecos praeferebat faceis in nuptiis filiae, ut ex Iphigen. in Taur. [Aulid.] Eurip. cognoscere licet, [721. sqq. ed. Matth.] *Ἀγαμ. Χώρει πρὸς Ἄργος παρθένους τε τημέλει. Κλυτεμν. Λιποῦσα παῖδα; τίς δ' ἀνασχήσει φλόγα; Ἀγαμ. Ἐγὼ παρέξω φῶς ὃ νυμφίοις πρέπει. Κλυτ. Οὐχ ὁ νόμος οὗτος.* id est, Agam. proficiscere Argos et virgines adorna. Clyt. relictane filia? at quis facem tollet? Ag. ego lumen praebebo, quod sponsos decet. Clyt. non est institutum Graeciae. Festus. *Facem in nuptiis in honorem Cereris praeferebant aquaque spargebatur nova nupta, sive ut casta puraque ad virum veniret, sive ut ignem atque aquam cum viro communicaret.*

35. SPLENDIDE MEND.] laudabiliter, magnifice, gloriose mendax. Nam interdum mentiri laudabile et honestum est.

38. NE LONGUS TIBI SOMNUS] *longum somnum* mortem intellige, ut sup. diximus ad Od. XXIV. lib. 1. ibi [v. 5.] *perpetuus sopor.* Atque iccirco mors ab Homero ταγηλεγὴς dicitur, hoc est, longum cubandi et quiescendi tempus praebens, ὀδυσσ. γ'. Μοῖρ' ὀλοὴ καθέλῃσι τανηλεγέος θανάτοιο. id est, quem Parca mortis diu cubare sinentis aut facientis corripuerit. quod epithetum expressit Ovidius, *Longa quiescendi tempora fata dabunt.*

39. SCELESTAS] sanguine contaminatas, μιαιφόνους.

40. FALLE] λάνθανε, late, effuge. sup. Od. x. lib. 1. [v. 16.]

42. SINGULOS] separatim suum quaeque lacerat.

43. MOLLIOR] mitior, humanior.

43. sq. NEC INTRA CL. TEN.] neque te clausum tenebo, sed evadere et periculum effugere sinam.

46. CLEMENS PEPERCI] id est, clementem me praebui in eo, quod tibi peperci. notavimus hoc loquendi genus ad Od. VIII. huius lib. [v. 25.] ibi, *Negligens, ne qua populus* etc.

47. NUMIDARUM] *Numidas dicimus* (inquit Festus), *quos Graeci Nomadas: sive quod id genus hominum pecoribus negotiatur sive quod herbis, ut pecora, aluntur.* Plinius lib. 5. cap. 3. *Numidia, Massinissae clara nomine, Metagonitis terra a Graecis appellata: Numidae*

vero Nomades a permutandis pabulis, mapalia sua, hoc est, domus, plaustris circumferentes.

48. RELEGET] longe a patria removeat. M. Tull. orat. post reditum, [19, 32.] *nominatim alii compellabantur, alii rei citabantur, alii relegabantur.* translate dixit Sat. ult. lib, 1. [10, 84.] *Ambitione relegata te dicere possum Pollio.*

49. I, PED. QUO TE RAP. ET AURAE] sive terra sive mari iter facere voles, propera, quantum potes, ὅποι πόδες ἄγουσι καὶ ἄνεμοι. sic Eurip. Med. [v. 1112 Matth.] φεῦγε, φεῦγε, μήτε ναΐαν λιποῦσ' ἀπήνην, μήτ' ὄχον πεδοστιβῆ. id est, fuge, fuge, neque navalem currum omittens neque vehiculum pedestre.

51. MEMOREM] cuius memoria sit diuturna ac sempiterna. ut sup. Od. XIII. lib. 1. [v. 12.] *memorem notam.*

52. SCULPE QUEREL.] ita reperi scriptum in aliquot codd. manuscriptis, Vatic. et item Don. Faer. Russardinis, Cleric. Nicot., non *scalpe*, quos secutus sum. nam *scalpere*, fodere est, quod ad hunc locum non satis quadrat, nisi tralationem esse dicamus.

AD NEOBULEN. ODE XII.

Eam Hebri adolescentis amore captam inertiae se et desidiae dedisse.

1. MISERARUM EST] haec Od. est παραινετικὴ seu προτρεπτική, id est, ad suadendum et exhortandum comparata.

1. NEQUE AM. D. LUD.] neque amori indulgere. sic loquitur Plaut. Bacchid. [IV, 10, 7.] *ego dare me ludum meo gnato institui.* ibid. [I. 1. 8 sq.] *sed nimium nolo desidiae ei dare ludum.*

2. LAVERE] a verbo *lavo, is.* sup. ann. ad Od. III. lib. 2. sic Lucr. usurpavit *sonere* a *sono, is.* libro 3. [v. 886. cf. ibid. v. 157.] *Scire licet non sincerum sonere atque subesse Caecum aliquem cordi stimulum.* et item *fervere*, *fulgere* etc. Eleganti autem et concinna translatione usus dixit *mala lavere vino*, quasi de sordibus quibusdam loqueretur. tale est *abstergere metum, dolorem, curam, aegritudinem animi.* Supra autem Od. VII. lib. 1. [v. 31.] *nunc vino pellite curas*, ab eodem dictum est alia tralatione. sic vini cadum dixit *amara curarum eluere efficacem* Od. XII. lib. 4. [v. 19 sq.]

2. AUT EX-ANIMARI] *exanimari*, metu scilicet: sequitur enim *metuenteis pat. verb.* sic Sat. 4. lib. 1. [v. 126 sq.] *avidos vicinum funus ut aegros Exanimat mortisque metu sibi parcere cogit* etc. ex quo *exanimatus* participium semper pro conturbato usurpatur, ut notat Donatus ad illud Terent. in Andr. [I, 1, 104.] *ibi tum exanimatus Pamphilus* etc. et ad illud. Hecyr. [III, 3, 4.] *Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.*

3. METUENTEIS PATR. VERB.] *lingua patrua*, pro lingua patrui, Horatianum. Sed cur metuitur lingua patrua aut cur patruus ponitur pro obiurgatore acri et aspero? paucis expediam. Sciunt omnes, quanta vis sit στοργῆς φυσικῆς, quae procul dubio in patre erga filium multo maior est, quam in filio erga patrem, ut docet Aristot.

lib. 8. de moribus ad Nicom. patruus autem, quamvis etiam ipse fratris filios, patrio illo et immoderato affectu caret tamen mor.) cum *male verum examinet omnis Corruptus iudex*, (in amore [Satyr. II, 2, 7 sq.] verisimile est, patrem incredibili illo adeo prohibere impeditum multa errata filii praeterire ac dissimulare rehendat: tanta bare: quae si quis alius cernat, valde improbet seu potius caecitas est oculorum paternorum in peccatis filii liber ac solutus de fra- At patruus, ut dixi, ab hoc impotente affectu si quid delinquunt, id tris filiorum peccatis iudicat incorrupte castigat, neque a se impetrare acriter et severe reprehendit, coercet atis facile concedat. Ex eo na- potest, ut vel mediocribus illorum pero reprehensore seu castigatore tum est, ut patruus pro saevo , 25.] *Qui in reliqua vita mitis esset*, ponatur. M. Tull. pro Coelio *dam patruus, censor, magister.* Idem *fuit in hac causa pertristis habo te, Ciceronem nostrum. ei nos θεῖοι* ad Att. lib. 2. [2.] *Cura* et Catull. in Gellium, [LXXIV, init.] *Gellius videmur*, id est, patr *rgare solere, Si quis delicias diceret aut faceret audierat, patruum* etc. et Hor. Sat. 8 ib. 2. [v. 87 sq.] *sive ego prave Seu recte, ne sis patruus mihi.* et 2. eiusd. libri [v. 97.] *adde Iratum patruum, vicinos.* Mitionem illum Terentianum Aeschini patruum excipio lenissimum et plac issimum: contra patrem Demeam durissimum atque acerbissimum.

3. [Q]UALUM] id est, calathum, ex quo *quasillus*, quo nomine est usus M. Tull. Philipp. 3. [4, 10.] Petrus Victorius lib. Var. lect. non, cap. 17. admonet hos versus treis, qui deinceps sequuntur, ex Sapphone esse expressos, cuius hi sunt versus, [An. Br. I, p. 56.] *Γλυκεῖα μᾶτερ, οὔτοι Δύναμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν Πόθῳ δαμεῖσα παιδός, Ῥαδινὰν δι' Ἀφροδίταν.* Nam sic emendo postremum. quorum haec sententia est, Iucunda mater, non possum ordiri telam aut texere, amore pueri capta, Veneris tenerae opera seu culpa.

4. PUER ALES] Cupido, quem poëtae pennigerum alisque instructum fingunt talemque pingunt et pictores. libet autem mihi ad hunc locum Eubuli cuiusdam versus adscribere de pennigero Cupidine venustissimos ac facetissimos, quos profert Athen. lib. 13. [c. 6.] *Τίς ἦν ὁ γράψας πρῶτος ἀνθρώπων ἄρα Ἢ κηροπλαστήσας Ἔρωθ' ὑπόπτερον; Ὡς οὐδὲν ᾔδει πλὴν χελιδόνας γράφειν, Ἀλλ' ἦν ἄπειρος τῶν τρόπων τῶν τοῦ θεοῦ. Ἔστιν γὰρ οὔτε κοῦφος οὔτε ῥάδιος Ἀπαλλαγῆναι τῷ φέροντι τὴν νόσον, Βαρὺς δὲ κομιδῇ. πῶς ἂν οὖν ἔχοι πτερά; Τοιοῦτο πρᾶγμα λῆρος, ἂν φήσειέ τις*, quorum haec fere sententia est: *Quis hominum primus Cupidinem pennigerum pinxit aut cera finxit? Ut nihil ille praeter hirundines pingere didicerat, sed erat plane huius dei morum imperitus. Nam neque levis est neque ad excutiendum facilis ei, qui hoc morbo affectus sit. Qui fieri igitur potest, ut alas habeat? merae nugae.* Pinnatum Cupidinem Mercurio et Diana prima natum esse refert M. Tullius lib. 3. de nat. Deorum. [23, 59.] sic pinnigerum amorem appellat Lucretius lib. 5. [v. 1072 sqq.] *Denique non hinnitus item differe videtur, Inter equas ubi equus florenti aetate iuvencus Pinnigeri saevit calcaribus ictus amoris?* etc.

4. OPEROSAEQUE MINERVAE STUD.] id est, studium lani-

maxi... cum omnibus artibus atque operibus praesit Minerva, tum ... Oppianus lib. β. ἁλιευτ. ad princip. Δοῦρα δὲ τεκτήνασθαι ...cio. Παλλας ἐπι... τε μέλαθρα Φάρεά τ' ἀσκῆσαι μήλων εὐάνθεϊ καρπῷ ... ἐδιδάξατο. id est, ligna autem fabricari et aedes excitare et vest... filo seu lana conficere Pallas homines docuit. et Homer. ὀδυσσ. η. ... sqq.] de Phaeacibus, ὡς δὲ γυναῖκες Ἱστὸν τεχνῆσαι. πέρι γάρ σφα ... Ἀθήνη Ἔργα τ' ἐπίστασθαι περικαλλέα καὶ φρένας ἐσθλάς. id est ... mulieres autem [sciunt Phaeaces] telam texere. egregie enim eis de... Minerva pulchrorum operum scientiam et bonam mentem seu prude... seu bonitatem. et Virg. de Camilla lib. 7. Aeneid. [v. 805 sq.] *Bella... non illa colo calathisve Minervae Faemineas assueta manus.* idem ... 6. [v. 284.] *Olli serva datur operum haud ignara Minervae.* Tib. lib. 2 ... 65 sq.] *Atque aliqua assidue textrix operata Minervam Cantat et appulsa ... la sonat latere.* Aelian. lib. 1. ποικίλης ἱστορ. [c. 2. init.] περὶ φαλάγγων, ... υντικὴν καὶ ὑφαίνειν καὶ δῶρα ἐργάνης δαίμονος οὔτε ἴσασιν αἱ φάλαγγ... οὔτε εἰδέναι βούλονται. id est, texendi autem artem et munera deae ope... ae seu opificis neque sciunt eae bestiolae, quae phalanges nominantur, ... aneae similes, neque scire volunt. Propert. lib. 2. de Penelope [9, 5.] ... *niugium poterat falsa differre Minerva, Nocturno solvens texta diurna ... lo.* Expressit autem Horatius Graecum epithetum ἐργάνην. Palladem ... im ἐργάνην δαίμονα appellant.

5. Lyparaei nitor Hebri] ex bona valetudine ... maxime ex bona corporis habitudine exsistit nitor, quamvis interdum et... am nitere dicantur ii, qui unguentis delibuti sunt, ut supra dixim... ad Od. iv. lib. 1. [v. 9.] *nitidum caput. nitor Hebri* autem positum pro Hebro ipso περιφραστικῶς, ut annot. supra Od. v. huius lib., quod non videntes quidam ordinem horum versuum temere pervertere conati sunt. sic Homer. ἰλ. λ'. Ἐλθὼν γάρ ῥ' ἐκάκωσε βίη Ἡρακληείη. id est, profectus autem eum male accepit seu vexavit virtus Herculis. et ὀδυσσ. lib. nescio quoto, [λ', 90. cf. ψ', 251.] ψυχὴ Θηβαίου Τειρεσίαο Χρύσεον σκῆπτρον ἔχων. id est, anima Tiresiae, qui habebat aureum sceptrum.

6. Simul] simulatque, ut saepe alias.

7. Bellerophonte] de Bellerophonte supra diximus ad Od. vii. huius lib. et xxvii. lib. 1. dicemus et ad Od. xi. lib. 4. nonnulla. is equo Pegaso vectus Chimaeram superavit.

7. Neque pugno neque segni] praestantissimus et pugil et cursor.

8. neque segni p. v.] segni pede esset, si a quoquam cursu vinceretur.

8. catus] catus iaculari, peritus iaculandi seu acutus et ingeniosus in iaculandis et configendis cervis fugientibus. annotabitur hoc loquendi genus ad Od. viii. lib. 4. iam iaculari cervos pro configere cervos iaculis Horatio familiare, ut annotavimus sup. ad Od. ii. lib. 1. ibi, [v. 3.] *iaculatus arces.* Catus autem idem fere valet, quod doctus seu potius acutus, ut vult Varro. lege annot. ad Od. x. lib. 1. ibi, [v. 3.] *Voce formasti catus.* significat Horatius, hunc iuvenem esse etiam praestantem venatorem.

8. 9. PER APERTUM FUGIENTEIS] per liquidum et purum campum, non silvis interseptum aut arboribus consitum. sic autem hic dictum est *per apertum*, ut Od. XXXIV. lib. 1. [v. 7.] *per purum*: quamquam ibi subintelligatur *caelum*.

10. CEL. ARCTO LAT. FR. EXCIP.] celer ad excipiendum. excipere hic proprie positum. Nam hoc verbum venatorum est proprium. δέχεσθαι dicunt Graeci. Homer. Ἰλ. δ'. [v. 107.] δεδεγμένος ἐν προδοκῇσι. Virg. in Palaemone, [Ecl. III, 17.] *Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum Excipere insidiis?* Idem lib. 6. [v. 173.] Aen. *Aemulus exceptum Triton (si credere dignum est) Inter saxa virum spumosa immerserat unda.* translatum illud Ciceronis pro Roscio Amer. [52, 151.] *Nimirum similiter arbitrantur isti bonorum emtores, vos hic taleis viros sedere, qui excipiatis eos, qui e suis manibus effugerint.* Tale illud eiusdem, Catil. 3. [4, 8.] *praesto esset ille, qui et fugienteis exciperet et se cum his urbanis ducibus coniungeret.* Horat. epist. 1. lib. 1. [v. 79.] *Excipiantque senes, quos in vivaria mittant.* Caesar lib. 6. [B. G. c. 28.] de uris, *sed assuescere ad homines et mansuefieri ne parvuli quidem excepti possunt. arcto* autem certe, ne mentiar, partim *arcto* partim *arto* scriptum reperimus in cod. Iann. Faër. tribus Vatic. ceteris omnibus, quos secuti sumus. nam vulg. habent *alto*, quod tamen non damno. videtur enim exprimere illud Homericum, βαθείην ξύλοχον. sic Homer. Ἰλ. λ'. [v. 415.] de apro, ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο: ille autem exit ex alto fruticeto seu loco dumoso et arbusculis denso.

AD FONTEM BLANDUSIUM. ODE XIII.

Commendat eius amoenitatem.

1. O FONS BLANDUSIAE.] Blandusia est in Sabinis. quidam libri habent et hic *O fons Bandusiae* et in inscriptione *Ad fontem Bandusium.*

1. SPLENDIDIOR VITRO] purior, liquidior vel διαφανέστερος καὶ διαυγέστερος, id est, perlucidior. supra Od. XVIII. lib. 1. [fin.] *Fides perlucidior vitro.*

2. DULCI DIGNE MERO] diximus ad Od. I. lib. 1. veteres existimasse in omnibus aquis, fontibus, fluviis, aliquid numinis inesse. iccirco etiam fontibus sacrificabant tamquam Diis, quod hic se facturum ostendit Horatius. Iam in sacris praeter cetera adhibebatur et vinum. Quidam tamen hunc locum aliter explicant. Putant enim significare Horatium, vel aquam Blandusiae fontis dignam esse, quae cum vino misceatur, vel fontem Blandusiae dignum esse, qui vinum fundat pro aqua, ut apud Ovid. lib. 1. Metam. [v. 111.] *Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant.* vel aquam ex hoc fonte manantem tantidem esse quanti vinum et quasi ἀντάξιον εἶναι οἴνου: pretio et dignitate vino parem esse, hoc est, esse saluberrimam. Ego autem nihil istorum probo.

2. NON SINE FLORIBUS] vel ad morem veterum refer, quo fonteis floribus inspergebant. Virg. Daphnide, [Ecl. x, 40 sq.] *Spargite hu-*

mum foliis, inducite fontibus umbras, Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis. ibid. [Ecl. IX, 19 sq.] *Quis caneret nymphas, quis humum florentibus herbis Spargeret, aut viridi fonteis induceret umbra?* vel ad alium, quo hostias floribus et sertis coronabant.

5. VENEREM ET PROEL. DEST. FRUSTRA] constituit apud se quodammodo Veneri operam dare et proeliari cum aliis hoedis, ut qui sit iam adultus. Frustra autem proelia et Venerem meditatur, quia sanguine suo rivos tibi inficiet.

6. INFICIET] tinget, ut sup. Od. VI. [v. 34.] *Infecit aequor sanguine Punico.*

7. RUBRO SANGUINE] epithetum perpetuum, ut apud Hom. λευκοῖο γάλακτος, mel flavum et similia. Idem Homerus tamen fere semper αἷμα κελαινὸν et μέλαν αἷμα dicit, id est, nigrum sanguinem.

8. SUBOLES] sic legendum, non *soboles.* et ita habent libri manuscripti idemque docent Festus et Nonius Marcellus. lascivi autem gregis suboles, id est, hoedus. Virg. Alex. [Ecl. 2, 64.] *Florentem citisum sequitur lasciva capella.* Hor. Od. XV. huius lib. [v. 12.] *Lasciva similem ludere capreae.*

9. TE FLAGR. ATROX HORA CANIC.] *Canicula* (inquit M. Tull. de divinatione lib. 2.) [44, 93.] *in his locis, quae nos incolimus, post solstitium exoritur et quidem aliquot diebus; apud Troglodytas (ut scribitur) ante solstitium.* Sirium Graeci nominant. de ea sic Arat. [v. 326 sqq.] *Τοῖος δὴ καὶ φρουρὸς ἀειρομένῳ ὑπὸ νώτῳ Φαίνεται ἀμφοτέροισι κύων ὑπὸ ποσσὶ βεβηκώς, Ποικίλος, ἀλλ' οὐ πάντα πεφασμένος, ἀλλὰ κατ' αὐτὸν Γαστέρα κυάνεος περιτέλλεται· ἡ δέ οἱ ἄκρη Ἀστέρι βέβληται δεινῷ γένυς, ὅς ῥα μάλιστα Ὀξέα σειριάει καί μιν καλέουσ' ἄνθρωποι Σείριον* etc. id est (ut M. Tullius vertit) [v. 107 sqq. Ern.] *Namque pedes subter rutilo cum lumine claret Fervidus ille canis stellarum luce refulgens: hunc tegit obscurus subter praecordia vesper Nec toto spirans rabido de corpore flammam Aestiferos validis erumpit flatibus igneis. Totus ab ore micans iacitur mortalibus ardor.* Apud Hom. ἰλ. χ'. [v. 25 sqq.] Priamus Achillem cum hoc astro comparat idque pulcherrime describit his verbis: *Τὸν δ' ὁ γέρων Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι Παμφαίνονθ', ὥς ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ὅς ῥά τ' ὀπώρης εἶσιν· ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ Φαίνονται πολλοῖσι μετ' ἄστρασι νυκτὸς ἀμολγῷ· Ὅν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν. Λαμπρότατος μὲν ὅδ' ἐστί, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται, Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν· Ὣς τοῦ χαλκὸς ἔλαμπεν.* id est, eum autem primus senex Priamus vidit undique collucentem, ut sidus in campum irruentem quod auctumno exsistit: valde autem clarus eius fulgor inter alia sidera videtur nocte obscura, quem Orionis canem cognomento nominant. Atque hoc quidem astrum clarissimum est: mala autem hominibus portendit et morbos complureis mortalibus importat. Sic illius arma aerea fulgebant. Quos Homeri versus videtur his suis adumbrasse Virgilius lib. 10. Aeneid. [v. 217 sqq.] *Ardet apex capiti cristisque a vertice flamma Funditur et vastos umbo vomit aureus igneis: Non secus, ac liquida si quando nocte cometae Sanguinei lugubre rubent aut Sirius ardor. Ille sitim morbosque ferens mortalibus aegris Nascitur et laevo contristat lumine caelum.* Vult igitur Home-

rus canem esse Orionis. alii autem non Orionis, sed Icari aut Erigonae aiunt esse eumque inter astra locatum propter hanc causam. Icarus, Atheniensis genere, filiam habuit Erigonam nomine. haec catulum alebat. Ille cum Bacchum aliquando hospitio accepisset, pro sua in eum liberalitate vino donatus ab eo est et vite. Iusserat autem Deus, cum illum hoc munere remuneraretur, ut beneficium acceptum cum aliis hominibus communicaret. Itaque cum terras obire ac peragrare, dei erga se beneficium praedicans, inciperet ac iam ex urbe exisset canemque Erigonae una secum haberet: bubulcis quibusdam, qui primi ei in agro occurrerant, vinum dedit, quo illi immoderate hausto altissimo somno oppressi sunt. Experrecti autem cum arbitrarentur sibi ab Icaro venenum esse datum, eum interemerunt. Canis ad Erigonam reversus voce et latratu, quae accidissent, ei indicavit. Illa, re comperta, suspendio vitam finiit. Morbo autem taeterrimo et pestilenti Athenis orto, Athenienses ab oraculo admoniti Icarum et Erigonam divinis iisque sollemnibus atque anniversariis honoribus affecerunt et venerati sunt: atque ita illi in caelo locati et in astrorum numerum ascripti sunt: Icarusque Bootes, Erigona Virgo sunt appellati: canis nomen suum retinuit. Neque vero me fugit, Canem Icari a nonnullis προκύωνα existimari eundemque Sirium. Atque ita M. Tull. in Arato. Horatius ad Od. xvii. lib. 1. [v. 17.] *Hic in reducta valle Caniculae Vitabis aestus.*

10. Nescit tangere] nescit, id est, nequit seu non potest tangere: propterea scilicet quod ilex iis saxis, unde nasceris, insita suis frondibus ac ramis fervidos abs te solis excludit ictus, ut idem alibi loquitur.

10. frigus amabile] διαστολή. est enim aliquod frigus naturae inimicum et mortiferum. ut Satyr. 1. lib. 2. [v. 62.] *o puer, ut sis Vitalis metuo et maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.* Praebes igitur frigus am. pec. vago, id est, ut loquitur Od. xvii. lib. 1. [v. 2 sq.] Defendis aestatem pecori vago, nempe ovibus et capellis. sic enim de Lucretili: *et igneam Defendit aestatem capellis Usque meis.* Sic et Virgil. Melib. [Ecl. vii, 45.] *Muscosi fontes et somno mollior herba et quae vos rara viridis tegit arbutus umbra, Solstitium pecori defendite: iam venit aestas Torrida.* idem Alex. [Ecl. ii, 8.] *Nunc etiam pecudes umbras et frigora captant.*

12. Praebes] suppeditas, sufficis, πορίζεις. hoc enim significat verbum *praebeo*. usus est sup. Od. vi. lib. 2. [v. 17.] *Ver ubi longum tepidasque praebet Iupiter brumas.* et Od. xiv. lib. 4. [v. 33 sq.] *Te copias, te consilium et tuos Praebente Divos.* et Satyr. 1. lib. 1. [v. 73.] *Nescis, quid valeat nummus? quem praebeat usum?* Od. xi. lib. 4. [v. 26.] *et exemplum grave praebet ales Pegasus.* epist. ad Numicium lib. 1. [6, 41.] *chlamydes Lucullus, ut aiunt, Si posset centum scenae praebere, rogatus, Qui possum tot? ait.* Satyr. 6. lib. 1. [v. 80.] *avita Ex re praeberi sumtus mihi crederet illos.* epist. ad vill. lib. 1. [14, 24.] *Nec vicina subest, vinum praebere taberna Quae possit tibi.* sic Lucret. lib. 1. [v. 230.] *Daedala tellus Unde alit atque auget, generatim pabula praebens.* Idem lib. 5. [v. 989.] *Pabula viva feris praebebat dentibus haustus.* et lib. 6. [v. 892 sq.] *Et multis aliis praebet*

regionibus aequor Utilitatem opportunam sitientibu' nautis. Plautus Rud. [I, 6, 45.] *Ne Thermopolium quidem ullum instructum hodie ita salsam praebet potionem et frigidam.* idem in Menaechm. [I, 2, 11 sq.] *quando ego tibi ancillas, penum, lanam, aurum, vestem, purpuram bene praebeo.* idem Curcul. [IV, 2, 38.] *Nam et operam mihi et pecuniam bene praebuisti.* et Terent. in Heauton. [I, 2, 32.] *nolunt crebro convivarier: praebent exigue sumtum.* Idem in Phormione, [II, 2, 31.] *ea qui praebet, non tu hunc habeas plane praesentem Deum?* in Hecyra, [V, 2, 2.] *Nihil apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus sit, benigne praebeatur.* Tibull. lib. 2. [3, 87.] *Illi selectos certent praebere colores: Africa Puniceum purpureumque Tyros.* ibidem, [v. 72.] *praebebat aperte Mitis in umbrosa gaudia valle Venus.* Sallust. coniur. Catilinae, [14, 5.] *Nam ut cuiusque studium ex aetate flagrabat, aliis scorta praebere, aliis canes atque equos mercari.* ibid. [52, 5.] *si voluptatibus vestris otium praebere vultis.* Virgil. Georg. 3. [v. 301.] *iubeo frondentia capris Arbuta sufficere et fluvios praebere recenteis.* M. Tull. epist. ad Q. Frat. lib. 2. *reliqua singulorum dierum scribemus ad te, si modo tabellarios tu praebebis.* idem de nat. Deor. lib. 2. [45, 117.] *aër caeli tenuitate et calore temperatus vitalem et salutarem spiritum praebet animantibus.* Idem in orat. pro Rosc. Amerino, [20, 57.] *cibaria vobis praeberi videmus.* Hirtius de bello Alex. [c. 1.] *quod utrumque palus large praebere poterat.* idem ibid. [c. 2.] *servos praeterea puberes armaverant, quibus domini locupletiores victum quotidianum stipendiumque praebebant.* Potest etiam dici, praebere idem valere, quod παρέχειν. ex quo parochi, qui legatis et magistratibus ligna, salem et similia praebebant. Horat. Satyr. 5. lib. 1. [v. 45 sq.] *Proxima Campano ponti quae villula, tectum Praebuit et parochi, quae debent, ligna salemque.* ibidem, [v. 38.] *Muraena praebente domum, Capitone culinam.* Satyr. 4. [v. 88.] *Praeter eum, qui praebet aquam.* sic Plaut. Aulular. [III, 1, 8.] *Neque ligna ego usquam gentium praeberi vidi pulchrius, Ita omneis exegit foras* etc. quibus verbis iocans Congrio coquus significat, omneis coquos ab Euclione fuste esse exactos atque eiectos.

13. FIES NOBILIUM TU QUOQUE] tu quoque adscriberis in numerum nobilium fontium meis carminibus, quibus ilicem, ex qua tua aqua defluit, saxo innatam immortalitati consecrabo.

15. LOQUACES] cum murmure labentes, cum murmure trepidantes. sic enim loquitur epist. 10. lib. 1. [v. 21.] *Quam quae per pronum trepidat cum murmure rivum.*

16. DESILIUNT] ex loco superiore labuntur, defluunt, decurrunt. hoc totum autem *loquaces desiliunt*, fortasse poëtae Graeci dicerent κελαδοῦσι seu κελαρύζουσι. tale est illud ex Od. XVI. epod. [v. 47 sq.] *montibus altis Levis crepante lympha desilit pede.*

AUGUSTI LAUDES. ODE XIV.

1. HERCULIS RITU] quemadmodum Hercules gravissimis aerumnis exanclatis seu exantlatis plurimisque susceptis laboribus atque aditis vitae periculis, ut hominum generi otium ac tranquillitatem com-

pararet, in caelum vocatus est: sic Augustus gloriosissimam devictis hostibus victoriam in Hispania consecutus in Italiam salvus revertitur. De Hercule sup. ad Od. III. huius libri.

2. MORTE VENAL.] Od. XVI. lib. 2. [v. 7.] *non gemmis neque purpura ve–Nale nec auro.*

2. LAURUM] frondem felicem, qua coronabantur victores et triumphaturi.

5. UNICO GAUDENS] uni nupta unoque contenta matrona, hoc est, casta et pudica.

6. OPERATA] operari et facere pro sacrificandi verbo usurpant Latini, ut ῥέζειν Graeci ἐπὶ τοῦ θύειν. quod docet Athenaeus lib. 14. Virgil. Georg. 1. [v. 339.] *laetis operatus herbis.* Tibull. lib. 2. eleg. 5. [v. 95 sq.] *Tunc operata Deo pubes discumbet in herba, Arboris antiquae qua levis umbra cadet.* alioqui *operari* proprie opus facere est seu operam in aliqua re ponere. Virgil. Aeneid. 3. [v. 136.] *Connubiis arvisque novis operata iuventus.* (Operari etiam dicuntur matresfamilias, quae lanam carpunt et in lanificio occupatae sunt. Arnobius l. 2. adversus genteis, *matresfamilias vestrae* (inquit) *in atriis operantur domorum, industrias testificantes suas?*) [Ex edit. post]

6. IUSTIS DIVIS] diis patriis et consuetudine atque usu receptis. plerique libri veteres habent, *iustis operata sacris.*

7. ET SOROR CLARI DUCIS] Octavia, quae M. Antonio nupsit.

7 sqq. ET DEC. SUPPL. VITTA VIRGIN. MATR.] et faeminae natu grandes supplici vestitu cultae atque ornatae. Virgil. Aeneid. 7. [v. 237.] *Praeferimus manibus vittas ac verba precantum.*

10. SOSPITUM] qui e bello salvi redierunt.

11. IAM VIRUM EXPERTAE] nuptae. contra Od. XI. sup. [v. 11.] *Nuptiarum expers.*

11 sq. MALE NOMIN. PARC. VERB.] id est, εὐφημεῖτε, εὔφημα φωνεῖτε ἢ σιγᾶτε, *favete linguis*, ut loquitur Od. I. huius lib. [v. 2.] sed ne cui sit mirum, me scripturam vulgatam *male ominatis* immutasse et *male nominatis* reposuisse, primum testificor, me in octo libris manuscriptis, Don. Faër. Tornes. Urs. quattuor Vaticanis et item aliis hanc reperisse sine ulla litura expressam; deinde cum de ea ad Gabr. Faërnum retulissem, is hortatus est me atque adeo mihi auctor fuit, ut eam sequerer tamquam veram et incorruptam. Nunc si quis ex me huius scripturae rationem quaeret, ego dubitanter et singultim respondebo, videri mihi Horatium vocem δυςώνυμος exprimere voluisse: et quemadmodum illi ὄνομα δυςώνυμον dicunt, sic poëtam nostrum *verba male nominata*, id est, turpia seu potius mala verba dixisse. Notum est autem olim imperari solitum esse, ut rebus divinis, quae publice fierent, faverent linguis, id est, bona verba loquerentur et a malis verbis seu malis nominibus abstinerent. Praeterea, ut scribit M. Tull. lib. 1. de divin. [45, 102.] *cum imperator exercitum, censor populum lustraret, bonis nominibus qui hostias ducerent, eligebantur et consules in dilectu observabant, ut primus miles fieret bono nomine.* Credibile igitur est, fortasse Horatium eadem ratione dixisse *verba male nominata,* qua ratione diceremus hominem

male nominatum seu mali nominis, hominem vel verba male nominata pro malis nominibus posuisse.

13 sq. ATRAS EXIMET CURAS] sic Od. I. huius lib. [v. 40.] *Post equitem sedet atra cura.*

15 sq. TENENTE CAESARE TERRAS] *κρατοῦντος τῆς γῆς*, terrarum imperium obtinente.

17. I, PETE UNGUENTUM] adhibebant elegantiores homines in conviviis unguenta et coronas. sup. Od. VII. lib. 2. [v. 22 sqq.] *funde capacibus Unguenta de conchis. quis udo Deproperare apio coronas Curatve myrto?* Anacr. [ιε', 5 sqq.] *Ἐμοὶ μέλει μύροισι Καταβρέχειν ὑπήνην, Ἐμοὶ μέλει ῥόδοισι Καταστέφειν κάρηνα.* quibus versibus significat Anacreon, sibi curae esse unguentis caesariem madefacere, sibi curae esse rosis caput coronare.

18. ET CADUM MARSI MEM.] cadum, qui iam tum fuerit in cella conditus, cum bello Marsico Italia arderet. Dictum est autem Marsicum bellum (inquit Strabo lib. 10.) ab iis, qui defectionis illius auctores ac principes fuerunt, maximeque a Propedio, Marsorum duce. quamquam initium belli a Picentibus esse natum tradit Livius, quibuscum una defecerant a populo Romano Marsi, Peligni, Marrucini, Lucani, Samnites, cuius defectionis causa ex eo nata est, quod, cum se communione civitatis ac libertatis cum populo Rom. coniungi postulassent, a senatu populoque Rom. id non obtinuerant. Necesse vero est, hoc vinum vetus admodum fuisse, cum bellum Marsicum conflatum sit L. Iulio Caesare et Rutilio Lupo Coss., a quo tempore usque ad M. Lollium et Q. Aemilium Lepidum, quibus Coss. annum aetatis suae agebat Horatius quadragesimum quartum, si rationem inire voles, LXX. anni intercedunt. Cadus autem, ne quis erret, et Graeca vox est et Graeca mensura. Est enim a verbo *χαδεῖν*, quod est *χωρεῖν*, id est, capere. idem autem valent cadus, metretes, ceramium. Hesych. *κάδος ἐστὶ κεράμιον*, id est, cadus est ceramium. Iam ex Dioscoride licet intelligere, metreten et ceramium re idem esse: ex Plinio, metreten et cadum. Quaerat aliquis, si haec tria nomina Graeca sunt et mensurae Graecae nomina, quae vox et quae mensura Latina eis pariter respondet? nulla, quod sciam: nisi forte amphora aut (quod idem valet) quadrantal: quae tamen mensura, ut docet Festus, octo et quadraginta sextarios capit. At metretes, ut tradit Nicandri interpres, duos et septuaginta sextarios continet. Quare amphora Romana seu quadrantal tertia fere parte minus continet, quam cadus aut metretes aut ceramium: quae proximae mensurae amphoram et urnam, seu treis urnas capiunt: amphora autem duas urnas duntaxat aut certe paullo plus.

19. SPARTACUM] bellum servile, quod Chryso et Spartaco ducibus cum populo Romano gestum est, anno fere decimo sexto post Marsicum ortum est, L. Licinio Lucullo et M. Aurelio Cotta. Coss. De Spartaco sic Athen. lib. 7. *καὶ Σπάρταχος δὲ ὁ μονομάχος ἐκ Καπύης, πόλεως Ἰταλικῆς, ἀποδρὰς κατὰ τὰ μεθόρια Ἀττικά, πολὺ πλῆθος ἀποστήσας οἰκετῶν (ἦν δὲ καὶ αὐτὸς οἰκέτης, Θρᾷξ γένος) κατέδραμε πᾶσαν Ἰταλίαν χρόνον οὐκ ὀλίγον, πολλῶν δούλων καθ' ἑκάστην ἡμέραν συῤῥεόντων ὡς αὐτόν. καὶ εἰ μὴ ἀπέθανεν ἐν τῇ πρὸς Λικίνιον Κράσσον πα-*

ϱατάξει, οὐ τὸν τυχόντα ἂν ἱδϱῶτα τοῖς ἡμεδαποῖς παϱέσχεν. quibus ex verbis (ne verbum verbo reddamus) intelligere licet, hunc Spartacum servum et gladiatorem et genere Thracem fuisse totamque Italiam diu populatum esse, maiore in dies servorum multitudine ad eum confluente: et nisi in eo proelio, quod adversus Crassum commisit, occubuisset, magnum in discrimen rem Romanam fuisse venturam. Plutarchus autem in Crasso scribit, quamvis in ea pugna, quae adversus Spartacum pugnata est, Crassus (cui id bellum fuerat mandatum a senatu) sese fortissime gesserit suumque ipsius corpus periculo obtulerit: illius victoriae tamen gloriam Pompeio esse quaesitam atque adscriptam, propterea quod eos, qui e proelio aufugerant, exceptos Pompeius interfecerit: ita ut ad senatum scripserit, Crassum quidem aperto Marte vicisse fugitivos, se autem belli reliquias sustulisse et (ut ait Plutarchus) τοῦ πολέμου τὴν ῥίζαν ἀνῃϱηκέναι, id est, belli radicem excidisse.

19. Spart. si qua etc.] si qua testa seu si quis cadus effugere potuit Spartaci et fugitivorum manus, totam Italiam suo arbitratu percurrentium ac vastantium. Sed videtur non posse ferri haec explicatio, *si qua testa*, id est, si aliqua testa: alioqui erit trochaeus seu tribrachus pro dactylo, *qua potu. qua* enim recti casus brevis est syllaba. Dicendum igitur est, vel hic legi debere *si quae* pro *si qua* quod quibusdam placet, vel si servetur lectio recepta, *si qua, qua* hic praeter naturam longum fieri: aut, quod magis probo, *si qua* positum esse pro si qua parte, seu potius, si qua ratione, ut apud Virg. lib. 1. Aen. princip. [v. 18.] *Si qua fata sinant.* quamquam Carisius lib. 2. *si qua* vult esse positum apud Virgil. pro *si quo*, hoc est, si quo modo: quemadmodum et lib. 6. in extr. [v. 853.] *si qua fata aspera rumpas, Tu Marcellus eris.* non dissimile est illud eiusdem, Palaem. [Ecl. III, 15.] *Et si non aliqua nocuisses, mortuus esses.* Non desunt, qui sic explicant, *Spartacum si qua* etc. id est, si vinum in aliqua testa conditum potuit Spartacum fallere: ut vox *cadus* subintelligatur et iungatur cum verbo *potuit* et pro vino posita intelligatur: *qua testa* autem sint sexti casus pro: in aliqua testa. quod mihi nullo modo placet. Non est autem dubium, quin, quem cadum paullo ante dixerit, hic testam appellet. hoc tantum interest, quod testa materiam declarat, cadus mensuram.

20. Fallere] λανθάνειν, latere, ut saepius iam dixi.

21. Dic et argutae properet etc.] dic et Neaerae, ut properet colligere crinem nodo, id est, religare comam in nodum. tale est illud Od. xi. lib. 2. [v. 22 sqq.] *dic age cum lyra Maturet incomtum Lacaenae More comam religata nodum.*

22. Myrrheum] subflavum vel myrrhei coloris vel myrrhino unguento delibutum. Tibull. lib. 3. eleg. 4. [v. 28.] *Stillabat Tyrio myrrhea rore coma.* Propert. lib. 1. [2, 3.] *Aut quid Orontea crineis perfundere myrrha? iuvat* repetendum ἀπὸ κοινοῦ.

22. Nodo cohibere] colligere seu religare in nodum. sup. Od. xix. lib. 2. [v. 19.] dixit *nodo coërcere.*

25. Lenit albescens animos etc.] coniungenda sunt haec, *animos litium et rixae cupidos,* ut significet τὸν θυμόν. canities (inquit) et aetas ingravescens me mitiorem et placidiorem reddidit. Atqui fa-

cit nos amariores senectus et senes sunt iracundiores viris vitio aetatis, et odiosa est omnis in imbecillo corpore offensio. Itaque pueri, senes, mulieres maxime sunt iracundi. Respondeo, senes quidem, ut et mulieres et pueros, esse admodum iracundos, sed tamen quia sunt imbecilli, iram continent aut, si non continent, frustra irascuntur: at viri et iuvenes irati sui doloris continuo poenas expetunt et manu, vi, ferro, iniuriam acceptam ulciscuntur.

27. CALIDUS IUVENTA] epist. ad Pison. [v. 115 sq.] *florente iuventa Fervidus*, id est, iuvenis quem Graeci uno nomine αἰζηὸν dicunt, quasi ἀεὶ ζέοντα, id est, semper ferventem. Profert hunc locum Servius ad illum Virg. Aen. 5. [v. 172.] *Tum vero exarsit iuveni dolor.*

28. CONSULE TULLO] L. Volcatio Tullo, id est, anno ab urbe condita IↃCCXX, quo tempore annum aetatis suae agebat circiter XXXI, si verum est, eum natum esse L. Aurelio Cotta et M. Manlio Torquato Coss., quod quidem de se ipse testatur Od. XIII. epod. [v. 6.] *Tu vina Torquato move Consule pressa meo.*

IN CHLORIM, SEU CHLORIDEM. ODE XV.

Ut saltem vetula nequitiae et libidini modum constituat.

1. UXOR PAUP. IB.] hanc Oden veteres notant esse mempticen, id est, ad reprehendendum comparatam.

2. NEQUITIAE FIGE MODUM TUAE] constitue modum tuae libidini tuaeque incontinentiae. sic loquitur M. Tullius paradoxo 3. in extr. [2.] *Etiamne in minimis rebus? Etiam: siquidem rerum modum figere non possumus, animorum tenere possumus.* quidam libri veteres habent *pone modum:* in his Torn. et Iann. et Danielis Aurelianensis et Nicotian. et Russard.

3. FAMOSISQUE LABORIBUS] Venereis et meretriciis. famosus enim semper turpitudinem significat, ut huius lib. Od. III. [v. 26.] *Famosus hospes.*

4. MATURO PROP. DES.] id est, desine morti maturae iam propinqua, id est, anus decrepita, desine, inquam, inter virgines et puellas iocari et ludere.

5. INTER LUDERE VIRGINES] ludere inter virgines. vide annot. ad Od. VII. libri 2.

6. ET STELLIS NEBULAM etc.] id est, et te vetulam atque aridam puellis teneris atque aetate florentibus admiscere.

6. CANDIDIS] id est, lucidis. nam ut tenebrae nigrae, ita lux candida est.

7. PHOLOËN] puellam, filiam tuam.

9. EXPUGNAT IUVENUM DOMOS] non quod iuvenum foreis manibus aut saxis effringat, sed quod mulieris forma et flos aetatis hastarum et gladiorum instar viros etiam fortissimos et constantissimos

V. 4. *propior.*

labefactet ac prosternat. Testem huc producam locupletem Anacreontem, [β', 12 sq.] Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα. id est, mulier formosa ferrum et ignem superat. Quodsi quis contendet, hanc Pholoën revera amore stimulatam et concitatam ultro ad iuvenum fores cucurrisse et in eas irrupisse, non pugnabo. et fortasse haec sententia verior est.

10. PULSO THYIAS UTI etc.] thyiadi similis, pulsu tympani exaudito furore concitatae. sunt autem Thyiades Bacchi sacerdotes, quae aliis nominibus Maenades, Bassarae et Bassarides, Bacchae etc. appellantur.

11. AMOR NOTHI] amor, quo Nothum deperit.

14. LUCERIAM] oppidum Apuliae, circa quod lanae optimae tondebantur. aiunt etiam, in hoc oppido templum fuisse Minervae consecratum, cui deae lanificium curae est. decet (inquit) te colus et fusus et radii et lanificium.

16. NEC POTI VETULAM etc.] nec te decet cados usque ad faecem exhaurire, sed puellas nempe impudicas, ut Od. xxxvi. lib. 1. [v. 13.] *Neu multi Damalis meri Bassum Threicia* etc. Nam faeminis et matronis Romanis nefas erat omnino vinum gustare. Scribunt Plutarchus, Valerius, Max. et Athenaeus. Athenaei verba sunt haec lib. 10. ex Polybio, Παρὰ Ῥωμαίοις δὲ (ὥς φησι Πολύβιος ἐν τῇ ἕκτῃ) ἀπείρηται γυναιξὶ πίνειν οἶνον· τὸν δὲ καλούμενον πάσσον πίνουσι. id est, apud Romanos autem (ut ait Polyb. lib. 6.) interdictum est mulieribus vini potu: vinum autem ex uvis passis bibunt. Idem tradidit et Valerius Maxim. lib. 2. cap. 1. *Bibere* autem *faece tenus* proverbium olet. sic loquuntur et Graeci. Lycida quidem ille apud Theocr. in Thalysiis dicit se potaturum labris usque ad faecem impressis, [ζ', 70.] Αὐταῖσιν κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων. cod. Raïn. Card. habet *Sed poti.* non probo. Sed non dissimulabo, in uno Codice Vaticano et Faërn. meminisse me scriptum videre Romae *vetula*: et item hic in Gallia reperi in uno Russard. et uno Nicotiano: ut scilicet cohaereat cum voce *faece* atque ita intelligamus, hoc sentire Horatium, non decere hanc anum, vini veteris amphoras usque ad faecem exhaurire. Omnino vocem *vetulam* retineo, ut multo plurium librorum manuscriptorum auctoritate confirmatam: neque tamen *vetula* damno, si cui probabitur magis, quod fortasse verum et rectum est.

AD C. MAECENATEM. ODE XVI.

Se contentum esse sua sorte: hac autem affectione animi vitam beatam constare.

1. INCLUSAM DANAEN] Acrisius, consulto de liberis masculis, si quos filia sua pareret, oraculo, responsum tulit, se ab eo, qui e filia sua nasceretur, interfectum iri. Hoc igitur metuens, exstructo sub terra aereo thalamo (de quo Pausanias Corinthiac.) Danaen acerrima custodia septam tenebat. Verum tamen illa (ut tradunt nonnulli) a Proeto patruo corrupta est, ex quo dissidium inter fratres implaca-

bile natum est. Alii autem scribunt (atque haec opinio magis vulgata et probata est) Iovem in aurum conversum per impluvium in sinum influxisse et cum ea rem habuisse. quam opinionem sequitur et Pindarus Pyth. carmine duodec. [v. 30 sq.] *υἱὸς Δανάας, τὸν ἀπὸ χρυσοῦ φαμεν αὐτοῤῥύτου ἔμμεναι.* Danaae filius, quem ex auro sua sponte fluente natum esse dicimus. ex eo concubitu Perseus natus est, de quo Hom. *Il. ξ'.* [v. 319 sqq.] *Οὐδ' ὅτε περ Δανάης καλλισφύρου Ἀκρισιώνης, Ἣ τέκε Περσῆα, πάντων ἀριδείκετον ἀνδρῶν.* id est, Neque cum amavi Danaën, formosam Acrisii filiam, quae Perseum peperit, omnium virorum clarissimum. Hic Gorgonis caput, cuius adspectus homines in lapides vertebat, abscidit. Pindar. Pyth. *εἰδ. ι.* [v. 72.] *ἔπεφνέν τε Γοργόνα* etc. sed idem Pindarus, quae de auro et Danaë dicuntur, videtur in carmine sexto [aliis septimo] Isthmiorum ad Alcmenam transtulisse. Quaerit enim ex Thebis, quo maxime tempore laetitia affectae sint: utrum cum capillatum Bacchum genuerunt, an cum intempesta nocte optimum Deorum, aurea nive stillantem, in Alcmenae, Amphitryonis uxoris, sinum complexumque venientem, ut Herculem procrearet, acceperunt, an etc. Verba Pindari sunt haec, quae quidem ad hunc locum pertineant: [v. 5 sqq.] *ἢ χρυσῷ μεσονύκτιον νίφοντα δεξαμένα τὸν φέρτατον θεῶν, ὁπότ' Ἀμφιτρύωνος ἐν θυρέτροις σταθεὶς ἄλοχον μετῆλθεν Ἡρακλείοις γοναῖς.* tabula autem picta illa, quam spectabat Chaerea in Eunucho, non significabat, Iovem sese in aurum convertisse, sed in hominem conversum imbrem aureum in Danaae gremium demisisse ac per alienas tegulas et per impluvium fucum factum mulieri venisse clanculum. Attingit et Sophocles in Antigone hanc Danaae fabulam his verbis: [v. 944 sqq.] *Ἔτλα καὶ Δανάας οὐράνιον φῶς ἀλλάξαι δέμας ἐν χαλκοδέτοις αὐλαῖς· κρυπτομένα δ' ἐν τυμβήρει θαλάμῳ κατεζεύχθη.* id est, Etiam Danaae corpus potuit aetheris lucem cum tenebris mutare et delituit in thalamo subterraneo inclusa etc. significat autem Danaae fabula, nullam esse faeminam usque adeo pudicam, quae auro expugnari non possit.

1. TURR. AHENEA] Soph. *αὐλὰς χαλκοδέτους* appellat. profert hunc locum Serv. Georg. 3.

2. ROBUSTAEQUE FORES] et solidissimae ac validissimae fores munierant satis.

4. NOCT. AB ADULT.] id est, satis munitam ac tutam reddiderant adversus adulteros nocturnos. sic loquuntur boni scriptores. Lucret. lib. 3. [v. 830 sq.] *Quodsi forte ideo magis immortalis habenda est, Quod lethalibus ab rebus munita tenetur* etc. lege annot. ad Satyr. 1. lib. 2. [v. 42.] *Tutus ab infestis latronibus?*

4. ADULTERIS] amatoribus, corruptoribus. *adulter et adultera dicuntur, quia et ille ad alteram et haec ad alterum se conferunt.* Festus.

7. FORE ENIM TUTUM ITER etc.] Iupiter et Venus Acrisii patris anxiam illam et nimis diligentem custodiam deriserunt. sciebant enim aditum ad Danaam facilem et expeditum futurum, converso in aurum Iove.

8. IN PRETIUM] in aurum, aliter epist. 17. lib. 1. [v. 42.] *Et decus et pretium recte petit experiens vir.* et epist. 16. eiusd. [v. 46 sq.] *Nec furtum feci nec fugi, si mihi dicat Servus: habes pretium, loris*

non ureris, aio. et Od. xxiv. huius lib. [v. 24.] *Et peccare nefas aut pretium est mori.* Nam veteres pretium pro mercede et praemio usurpabant.

9. Aurum per med. ire satell.] M. Tull. prooemio actionum Verr. Verrem, qui suos iudices corrumpere cogitabat omnemque salutis rationem in sola pecunia collocabat, ita disputantem inducit: [Act. i, 2, 4.] *nihil esse tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit.* Quod autem hic auro tribuit Horatius, idem argento Sophocles in Antigone. neque sane quicquam refert, de utro metallo verba fiant, cum utroque sermone significent scriptores, quantum valeat pecunia. verba Sophoclis haec sunt: [v. 295 sqq.] *Οὐδὲν γὰρ ἀνθρώποισιν, οἷον ἄργυρος, Κακὸν νόμισμ' ἔβλαστε. τοῦτο καὶ πόλεις Πορθεῖ, τόδ' ἄνδρας ἐξανίστησιν δόμων, Τόδ' ἐκδιδάσκει καὶ παραλλάσσει φρένας Χρηστὰς πρὸς αἰσχρὰ πράγμαθ' ἵστασθαι βροτῶν· Πανουργίας δ' ἔδειξεν ἀνθρώποις ἔχειν καὶ παντὸς ἔργου δυςσέβειαν εἰδέναι.* quorum versuum haec fere sententia est: Nihil est, unde talia mala nascantur, qualia ab argento. Hoc urbeis evertit, hoc viros e suis sedibus exturbat, hoc dedocet et depravat bonas menteis et ad res turpeis traducit, hoc versutias et fallacias hominibus tradit, ut eas licentia comprehendant et omnem impietatem discant.

10. Et perrump. amat saxa] amat, id est, solet, ut sup. Od. iii. lib. 2. [v. 10.] *Umbram hospitalem consociare amant.* sumtum est autem hoc genus loquendi a Graecis. exemplum ex Platone ad illum locum protulimus. Accedat nunc et ex Sophocl. in Antigone, [v. 722.] *φιλεῖ γὰρ τοῦτο καὶ ταύτῃ ῥέπειν.*

11. Concidit aug. Arg.] Amphiarai fabula talis est. Amphiaraus augur Eriphylam, Talai filiam, duxit uxorem. Huic cum forte cum Adrasto nescio quid controversiae fuisset, iuravit uterque, se arbitrio Eriphylae de omnibus controversiis transacturum. Bello autem inter Argivos et Thebanos orto, cum excercitus in expeditionem iam duceretur idque vehementer improbaret ac dissuaderet Amphiaraus perniciemque et calamitatem eis imminentem multo ante denuntiaret ac praediceret: Eriphyle, accepto ab Adrasto monili aureo, iis assensa est, qui bellum gerendum esse censerent Amphiaraumque bello interesse oportere pronuntiarent. Ita coactus est ille, ei bello, a quo tantopere abhorrebat propterea, quod sciebat sibi quoque pestem et calamitatem ex eo esse paratam, interesse. Sed cum cognovisset, uxorem suam auro corruptam fuisse, non ante necessario illo belli administrandi munere fungi instituit, quam et uxorem acerrime accusasset et filio Alcmaeoni mandavisset atque imperavisset, ut priusquam in castra veniret, matrem Eriphylam necaret. Quo in facinore obeundo cum patri paruisset Alcmaeon, in furorem incidit. Amphiaraus autem terrae hiatu absumtus est. de quo M. Tull. ad Cecinam lib. 6. [8.] *Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabula Amphiaraus, sic ego prudens et sciens ad pestem, ante oculos positam, sum profectus.* Idem M. Tullius lib. 3. accus. de signis, [Act. ii, 4. 18, 39.] Verrem, qui pocula quaedam Diodori pulcherrima, numquam a se visa, concupiverat, cum Eriphyla comparat his verbis,

Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate fuisse, ut, cum vidisset monile (opinor) ex auro et gemmis, pulchritudine eius incensa, salutem viri proderet. similis istius cupiditas, hoc etiam acrior atque insanior, quod illa cupiebat id, quod viderat: huius libidines non solum oculis, sed etiam auribus excitabantur. Plato lib. nono de repub. pulcherrimam illam de iustitia et iniustitia, utra sit utilior, disputationem concludens ita loquitur: Estne igitur ex iis, quae diximus, quisquam, cui expediat, aurum iniuste accipere, si futurum est, ut aliquid ei eiusmodi accidat, ut, cum aurum accipit, eadem opera optimam sui partem in potestatem deterrimae redigat? an ita dicimus, si auro accepto filium aut filiam saevis et immanibus hominibus constringendam traderet, futurum ei aurum inutile, etiamsi multum auri eo nomine accipiat: partem vero sui divinissimam si impurissimae et Deo inimicissimae parti servire cogat nihilque eius misereatur: non fore miserrimum neque sese auro corrumpendum praebiturum in perniciem ac pestem multo graviorem, quam Eriphylen, quae aureum monile in perniciem atque interitum viri sui accepit? verba Platonis Graeca, si quis nostris Latinis non contentus forte desiderabit, ex ipso fonte petat. Ulysses quoque apud Hom. ὀδυσσ. λ'. [v. 326 sq.] Alcinoo narrat, se vidisse Eriphylam apud inferos, quae aurum in caput viri acceperit. *στυγερήν τ' Ἐριφύλην, Ἣ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήεντα.* et Aeneas apud Virgil. lib. 6. [v. 445.] *maestamque Eriphylen, Crudelis nati monstrantem vulnera* etc. Sed, ut ad Amphiaraum redeam, de eo haec pauca (quae ad hunc locum pertineant) scribit Pausanias Atticis, [I, 34, 2.] *Λέγεται δ' Ἀμφιαράῳ φεύγοντι ἐκ Θηβῶν διαστῆναι τὴν γῆν καὶ ὡς αὐτὸν ὁμοῦ καὶ ἅρμα ὑπεδέξατο.* id est, aiunt autem Amphiarao fugienti discessisse terram eumque una cum curru terrae hiatu absumtum esse.

13. DEMERSA EXSCIDIO] quidam libri manuscr. habent *Demersa exitio.* quae scriptura non est reiicienda. Nam sive hanc scripturam sive alteram sequamur, significat Horat. ob lucrum, id est, ob aureum illud monile, quo Eriphyle corrupta est, Amphiarai domum funditus exstinctam atque eversam esse: hoc est, totam Amphiarai familiam, nempe uxorem et liberos et ipsum, interiisse.

13. DIFFIDIT URBIUM PORTAS] *Philippus Alexandri Magni pater* (ut scribit M. Tullius epist. lib. 1. ad Attic.) [13.] *omnia castella expugnari posse dicebat, in quae modo asellus onustus auro posset ascendere.* Plutarchus in Paulo Aemilio scribit, traditum esse a veteribus historicis, non Philippum, sed eius aurum Graeciam subegisse atque evertisse: constatque inter omneis, illum plureis urbeis auro, quam vi et ferro cepisse. Eundem Pausanias in Arcad. scribit rerum gestarum magnitudine superiores quidem Macedoniae reges superasse: bonum autem imperatorem non iccirco appellandum esse, quippe qui et iusiurandum Deorum semper conculcarit et foedera ob quamlibet caussam violarit et fidem maxime omnium mortalium neglexerit ac pro nihilo putarit. verba Pausan. sunt haec, [VIII, 7, 5.] *Φίλιππον δὲ βασιλέων μὲν τῶν πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὅσοι Μακεδόσι γεγόνασιν ὕστερον, τούτων μὲν πείθοιτο ἄν τις μέγιστα αὐτὸν ἔργα ἀποδείξασθαι· στρατηγὸν δ' ἀγαθὸν οὐκ ἄν τις εὐφρονῶν καλέσειεν αὐτὸν, ὅς γε καὶ ὅρκους θεῶν*

κατεσκάτησεν ἀεὶ καὶ σπονδὰς ἐπὶ παντὶ ἐψεύσατο πίστιν τ' ἠτίμασε μάλιστ' ἀνθρώπων. Eidem consulenti, quibus potissimum rationibus urbeis expugnare et hostium copias profligare posset, Apollinem ita respondisse ferunt: Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου καὶ πάντα νικήσεις. id est, Argenteis hastis confligito et omnia vinces. Quod quidem Philippi consilium atque institutum elegantissime, ut omnia, exponit Demosth. in orat. περὶ παραπρεσβ. [p. 362.]. his verbis, τίσι γὰρ τῶν πραγμάτων ἐγκρατὴς γέγονε Φίλιππος ἁπάντων καὶ τίσι τὰ μέγιστα κατείργασται τῶν πεπραγμένων, σκέψασθε. τῷ παρὰ τῶν πωλούντων τὰς πράξεις πωλεῖσθαι, τῷ τοὺς προεστηκότας ἐν ταῖς πόλεσι διαφθείρειν, καὶ ἐπαίρειν τούτους. id est, quibus enim rationibus rerum omnium potitus sit Philippus et quibus modis maximas rerum a se gestarum effecerit, videte. emendis actionibus ac rebus a venditoribus, iis corrumpendis, qui in singulis urbibus summae rei praeerant, his locupletandis atque ornandis.

14. SUBRUIT AEMUL. REG. MUNER.] *subruit*, postravit, qui antea stabant. Sed, quod hic dicitur ab Horatio de ducibus corruptis, animadvertendum est, quod tradit Pausanias Messen., primos omnium Lacedaemonios hosti munera dare coepisse primosque belli victoriam auro venalem effecisse: antequam autem Lacedaemonii in eo bello, quod cum Messeniis gesserunt, belli administrandi leges et iura violassent Aristocratesque Arcas socios prodidisset, vel virtute vel fortuna eos, qui pugnabant, de victoria decernere consuevisse. M. Tull. off. 2. scribit, [21, 75.] *C. Pontium Samnitem optare solitum, ut ad illa tempora se fortuna servasset et tunc esset natus, quando Romani dona accipere coepissent: non fuisse passurum, diutius eos imperare.* hoc appellat Ennius, *bellum cauponari.*

15. MUNERA NAV. SAEV. ILLAQUEANT] *illaqueant*, irretiunt, capiunt. Medea apud Eurip. [v. 953. Matth.] ait, dici solere, etiam Deos flecti muneribus: μή μοι σύ· πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος. Sed ad hunc locum quadrat magis illud: Δῶρα γὰρ ἀνθρώπων νοῦν ἤπαφεν ἠδὲ καὶ ἔργα. id est, Munera decipiunt facta et mortalia corda. sed non praeteribo silentio, quod Passeratius, homo et mihi amicus et singulari ingenio doctrinaque praeditus, mihi in sermone dicebat, sibi hunc locum longe aliter, quam vulgo, videri intelligendum. vulgo enim has voces duas, *duces navium*, connectunt et coniungunt et τριηράρχους seu navium praefectos accipiunt. ille autem *munera* volebat cohaerere cum voce *navium*: et per *navium munera* merceis peregrinas, quae navibus ad nos advehuntur, significari existimabat. *munera navium* autem eadem ratione dictum ab Horat. putabat, qua ratione ab eodem *munera terrae* et *munera maris* in epist. ad Numicium, [6, 5 sq.] *quid censes munera terrae, Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?* Propertius, [I, 2, 4.] *munera peregrina* appellat. *Teque peregrinis vendere muneribus.* ego *navium duces* coniunctim accipio: veruntamen iudicet lector.

17. CRESCENTEM SEQ. CURA PEC.] duo molestissima mala pecuniam crescentem sequuntur, cura servandi et augendi cupiditas. sic M. Tull. Parad. ὅτι μόνον ἀγαθὸν τὸ καλόν, cupiditatem augendi et metum amittendi pecuniae comites posuit. [I, 1.] *neque enim* (inquit) *umquam expletur nec satiatur cupiditatis sitis: neque ea solum, quae*

habent, libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metu. quam igitur Cicero libidinem augendi dixit, Horatius *maiorum famem* nominat: quem ille metum amittendi, hic *curam*. Sed pauci hanc curam extimescunt, pauci pecuniam contemnunt. Anacreon quidem, duobus a Polycrate Samio talentis acceptis, cum duas iam nocteis insomneis prae cura traduxisset: ea remittenda ad illum curavit, hanc unam facti sui causam afferens, οὐ τιμᾶσθαι αὐτὰ τῆς φροντίδος, id est, non tanti ea a se fieri, quanta illa cura fuisset. Hunc metum pluribus verbis describit et exagitat Hor. Satyr. 1. lib. 1. [v. 76 sqq.] *An vigilare metu exanimem nocteisque diesque Formidare malos fures, incendia, servos, Ne te compilent fugientes, hoc iuvat? horum Semper ego optarem pauperrimus esse bonorum.* alterum autem malum, nempe maiorum famem seu augendi libidinem et cupiditatem, ut gravissimum cruciatum precatur avaris Theocritus εἰδ. ις'. quod inscribitur Ἱέρων, [v. 64 sqq.] Χαιρέτω, ὅστις τοῖος· ἀνήριθμος δέ οἱ εἴη Ἄργυρος, αἰεὶ δὲ πλεόνων ἔχοι ἵμερος αὐτόν. de eadem sic Horat. Od. XXIV. huius lib. [v. 62 sqq.] *Scilicet improbae Crescunt divitiae, tamen Curtae nescio quid semper abest rei.* et epist. ad Iul. Florum lib. 2. [2, 146 sqq.] *Si tibi nulla sitim finiret copia lymphae, Narrares medicis: quod, quanto plura parasti, Tanto plura cupis, nulline faterier audes?* etc.

18. Iure perhorrui] id est, non immerito divitias immensas, summos honores et nimiam potentiam fugi, quandoquidem tam sollicito et anxio animo sunt pecuniosi, honoribus ornati ac potentes.

19. Toll. verticem] attollere caput. aliter Od. I. lib. 1. [fin.] *Sublimi feriam sidera vertice.*

21. Quanto quisque sibi plura] id est, quanto quisque pauciora desiderabit, tanto facilius cupiditatem suam explebit.

22. Feret] auferet, accipiet, consequetur, obtinebit. vide annot. ad Od. VIII. lib. 4.

23. Et transfuga] tralatio seu allegoria a re militari.

25. Contemtae dom. splend. rei] Sed quomodo quisquam eius rei dominus esse potest, quam contemnit, id est, quam non habet neque possidet? dicam, qui rem aliquam contemnit, quamvis eam non possideat, non desiderat tamen: si non desiderat, non caret. At, qui quavis re non caret, eius verior est dominus eaque verius potitur, quam qui, quae habet, iis uti non audet. Nam qui iis bonis, quae possidet, miser abstinet ac timet uti, ut alibi ait Horat., profecto si verum quaerimus, talium bonorum non est dicendus dominus, utpote quae ne tangere quidem audeat. Exemplo sit Socrates, qui, in pompa cum magna vis auri argentique ferretur, *Quam multa non desidero?* inquit. [Cic. Tusc. Q. v, 32, 91.] Accedat Diogenes Cynicus, qui disputare solebat, quanto regem Persarum vita fortunaque superaret: sibi nihil deesse, illi nihil satis umquam fore: se eius voluptates non desiderare, quibus numquam satiari ille posset, suas eum consequi nullo modo posse. Praeterea, qui pecunia uti non audet, ne quid de summa deminuat ac deperdat, non ille pecuniae dominus est, sed eius pecunia domina est. Postremo id cuiusque proprium est, quo quisque utitur ac fruitur, ut scribit M. Tull. ad Curium: quamvis iurisconsulti proprietatem, quam appellant, ab usufructu separent ac distinguant,

illud dominium directum, hoc utile nominantes. sit ita sane, dummodo hoc sit utile, illud inutile atque inane. sed plura hac de re dicemus, cum ad locum illum pervenerimus, qui est in epist. ad Iulium Florum lib. 2. [v. 52.] *sed quod non desit, habentem* etc. quem video a nemine adhuc esse intellectum. Quod autem quidam, nescio quibus veteribus libris freti, legendum putant, *contentae*, id est, compositae et mediocris, nodum in scirpo quaerunt. Neque vero est, quod mihi Acronem aut Porphyrionem opponant. Nam primum multa falso Acroni et Porphyrioni ascripta sunt, quae numquam illis venerunt in mentem. Ac Porphyrionem quidem corruptum multis locis esse scio, Acronem autem istum, cuius nomen scholiis quibusdam Horatianis praepositum est, Pseudacronem esse arbitror, non verum illum Acronem, quem grammaticum doctissimum fuisse accepimus: deinde si Acro et Porphyrio et ceteri grammatici veteres mihi dicerent, *contentae* hoc loco esse legendum et ita interpretarentur, id est, *compositae et mediocris*, ego non crederem. Nam quod ad veteres libros attinet, scio plerosque habere, *Contemtae* aut, ne mentiar, *Contemptae:* et praeter eos, quos in Italia vidi, nactus sum et alios hic Lutetiae quinque vetustissimos, in quibus omnibus scriptum est sine ulla varietate, *Contemptae*. Quod autem ad vocis *contentus* vim et virtutem pertinet, numquam mihi persuadebit grammaticus ullus, *contentum* significare *mediocre*. didici enim ex bonorum scriptorum lectione, *contentus* participium esse a verbo *contineor* et a *contendor*. cum a verbo *contineor* oritur, iungitur cum sexto casu et ita loquuntur Latini, contentus sua re familiari, contentus sua sorte. Hor. Sat. I. lib. 1. [init.] *Qui fit, Maecenas, ut nemo quam sibi sortem Seu ratio dederit seu Fors obiecerit, illa Contentus vivat?* et Satyr. 4. eiusdem libri, [v. 108.] *Viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset.* Cum a verbo *contendor*, per se ponitur et per se valet: ut *contenta vox*, *contentus cursus*, *contenta oculorum acies* i. e. magna contentione profusa vox, vehemens et acer cursus, acies oculorum acriter ad rem, quae spectatur, defixa. Cum igitur, hoc loco *contentae* neque a *contineor* manare possit, quia sine casu est: neque a *contendor*, quia volunt hic significari hac voce rem mediocrem, *contentus* autem a *contendor* contrarium significat, ut docuimus, reliquum est, ut illi desinere debeant περιεργεῖν seu potius φλυαρεῖν. (Cum his congruit illud Valerii Maximi ex l. 4. c. 2. de Fabricio Luscinio loquentis, *quia locupletem illum faciebat non multa possidere, sed modica desiderare.*) [Ex edit. post.]

26. IMPIGRE] sic reperi scriptum in cod. Iannoct. Urs. tribus Vatic. Rainut. Card. Nicotiano, Clericano, Russ. Nam vulgati habent *non piger.*

28. MAGNAS INTER OPES INOPS] paradoxum et ὀξύμωρον. Nam implicatam habet repugnantiam. sic M. Tull. parad. 1. [1.] *Numquam mehercule neque pecunias istorum neque tecta magnifica neque imperia neque eas, quibus maxime astricti sunt, voluptates in bonis rebus aut expetendis numerandas esse duxi: quippe cum viderem, homines his rebus circumfluenteis ea tamen desiderare, quibus abundarent.* sic et Plaut. in Aulul. [Supposit. v. 26 sqq.] *Tenaceis nimium dominos nostra aetas tulit. Quos Harpagonas, Harpyias et Tantalos Vocare soleo, in opibus magnis pauperes Et sitibundos in medio Oceani gurgite.*

Nullae illis satis divitiae sunt: non Midae, non Croesi, non omnis Persarum copia Explere illorum Tartaream ingluviem potest. significat autem Horat. vel opulentissimos homines inopes esse atque egenteis, sive metu summae minuendae sumtum facere non audeant, sive augendi et plus habendi cupiditate inflammati perpetuo plura, quam habeant, quaerant.

29. PURAE RIVUS AQ. SILVAQUE IUGER. etc.] hoc dicit: haec bonorum mediocritas fallit, hoc est, latet eum, vel ignoratur ab eo, qui Africae imperat, beatior esse sorte, id est, beatiore sorte, subintellige, quam ipsius ingentes opes. Est autem hoc genus loquendi plane Graecum. sic enim Graeci loquerentur, λανθάνει οὖσα εὐδαιμονικωτέρα τῷ κλήρῳ, τοῦτ' ἔστι, τῇ μερίδι, ἢ τῇ μοίρᾳ, subaudi τῶν μεγίστων αὐτοῦ κτημάτων. sic Plato in Gorgia, ἔλαθεν ἑαυτὸν ἀθλιώτατος γενόμενος, id est, si verbum verbo reddas, latuit seipsum miserrimus factus. Latine dicerem, miserrimus factus est, cum aliter putet tamen; vel, nescit se miserrimum esse factum. Iam vero vox *sorte* non regitur a nomine *beatior* potestate comparationis: sed est septimi casus, (ut loquuntur grammatici) quemadmodum, cum dicimus aliquem esse beatum patria, parentibus, ingenio, divitiis etc. Hunc igitur locum sic explico, rivum aquae purae silvamque brevem et angustam et fundum fidelem et respondentem votis agricolae, ut ait Virgil., is, qui toti Africae imperat, nescit esse beatiore sorte, id est, meliore conditione, id est, nescit plus valere ad vitam beatam comparandam, quam suas maximas opes imperiumque latissimum. verba igitur illa *sorte beatior* sic explico: sorte beatiore, ut Satyr. 8. lib. 2. [v. 44.] *deterior carne*, id est, deteriore carne. *beatum* autem accipe pro eo, quod beatum et contentum efficit. εὐδαιμονικὸν Graeci dicunt, ut opes beatae. potest et sic explicari, ut nihil tamen a priore explicatione discedamus. Is, qui toti Africae imperat, nescit, sortem esse meliorem eius, qui aquae purae fonticulum habeat silvamque exiguam et fundum minime mendacem, subintellige, quam suam, qui tot civitatibus et provinciis imperet. de verbo *fallendi* vide supra Od. x. lib. 1. sic loquitur infra Od. II. lib. epod. [v. 7.] *num viperinus his cruor Incoctus herbis me fefellit.*

29. PURAE AQUAE] Od. IV. sup. eod. lib. [v. 61.] *Qui rore puro Castaliae lavit Crineis solutos.*

30. SEGETIS CERTA FIDES MEAE.] γῆ πιστή: fundus fidelis: *fundus non mendax*, ut sup. Od. I. huius libri [v. 30.]

34. LAESTRYGONIA] *Laestrygoniam amphoram* sublata omni controversia expono *Formianam* auctore M. Tull. ad Att. lib. 2. [13.] cuius haec verba sunt, *si vero in hanc τηλέπυλον veneris Λαιστρυγονίην, Formias dico: qui fremitus hominum?* ad Hom. enim versum respicit, qui est ὀδυσσ. κ' [v. 82.] ut dicemus Od. prox. Formiae autem (inquit Strabo) Λακωνικὸν κτίσμα, Ὁρμίαι λεγόμενον πρότερον διὰ τὸ εὔορμον. id est, Formiae, (inquit Strabo) urbs a Lacedaemoniis condita, prius Hormiae dictae propter portus bonitatem et commoditatem.

36. LANGUESCIT MIHI] languescit vinum, quod defervescit atque inveterascit. nam *languidiora vina* appellat (opinor) Od. XXI. huius libri, [v. 6.] quae sunt vetustiora, quandoquidem vinum aetate

vapores crassiores et minus salubreis amittit: maturitatem autem amaram quidem illam, sed salubrem tamen et ad ventriculum accommodatam capitique utilem colligit et comparat. potest et ita dici, languescere vinum, quod maturescit. Nam etiam Athenaeus lib. 1. scribit, quaedam vina tardissime maturescere, quale est Surrentinum, quod anno xxv., postquam pressum est, ad usum bibendi idoneum esse incipit.'

37. Importuna] quae neminem veluti in portu conquiescere sinit: vel quae quodammodo a portu prohibet. sic epist. ad Loll. 1. lib. 1. [18, 23.] *argenti sitim importunam* appellat. et Satyr. 8. lib. 1. [v. 6.] *importunas volucreis*. sic Virgil. lib. ii. Aeneid. [v. 305.] *bellum importunum*. eadem ratione M. Tull. in Cluentiana Sassiam illam, Cluentii matrem, [5, 12.] *mulierem importunam* nominat. et offic. 2. *tyrannum importunum:* et Verrinis [ii, 1. 3. 8.] *naturam immanem atque importunam*. Est etiam importunus, qui vix umquam aut ne vix quidem quiescit, ut epist. ad Iul. Flor. lib. 2. [2, 185.] *Alter dives et importunus*. et Satyr. 5. lib. 2. [26.] *Importunus amat laudari*. et Od. xiii, lib. 4. [v. 9.] *Importunus enim transvolat aridas Quercus*. et epist. ad Numic. lib 1. [v. 53.] *Cuilibet hic fasceis dabit eripietque curule, Cui volet, importunus ebur*. Hoc igitur sentit Horat., se tantum habere bonorum fortunae, quantum satis sit et ad victum cultumque et ad animi aequitatem ac vitae tranquillitatem. Nam quemadmodum, cui desunt res ad victum necessariae, is quieto aut otioso animo esse non potest: sic, cui tantum, quantum satis est, suppetit, quieto et soluto animo esse debet. Importunum ait esse Festus, in quo nullum auxilium est, velut esse solet portus navigantibus.

39. Contracto m. p. Cup.] Cupido pro cupiditate semper, quod sciam, apud hunc poëtam generis est masculini, ut annot. ad Od. xvi. lib. 2. refrenata (inquit) et compressa cupiditate facilius vectigal pendam, quam si Lydiam usque ad Mygdones continuem. habitant porro Mygdones, ut tradit Strabo lib. 12., in ea Olympi montis parte, quae ad Septentriones spectat. *Contracto* autem legendum, ut habent omnes nostri libri veteres et similiter vulgati, non *contento*. Contracto autem Cupidine, id est, contracta cupiditate. tralatio est.

41. Mygdoniis] id est, Thraciis, seu Macedonicis, seu potius Phrygiis. fuit enim Mygdon Thrax, qui Phrygiam seu Mysiam tenuit. Od. xii. lib. 2. [v. 22.] *Aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes*. ubi tamen Servius legit, *Aut pingueis Phrygiae aut Mygdonias opes*, ad illum Virgil. locum Aeneid. 2. [v. 4.] *Troianas ut opes* etc. quem non sum secutus.

41. Halyattici] Croesi patris, ut aiunt.

42. Multa pet. des. m.] hoc est, qui multa appetunt, multa non habent. contra supra eadem Oda, *Quanto quisque sibi plura negaverit*, id est, pauciora optarit, tanto plura habebit. quemadmodum Socrates, quae non desiderabat, ea omnia quodammodo habere videbatur.

43. Bene est] subintell. ei.

44. Parca, quod satis est, manu] dedit parca manu et tamen dedit, quantum satis est. significat, ei, qui modica re familiari contentus sit, beate vivere licere.

AD AELIUM LAMIAM. ODE XVII.

Primum nobilitatem ipsius laudat: deinde admonet, ut se praeparet ad diem crastinum, qui pluvius fore videbatur, hilariter exigendum.

1. Aeli] Multae erant Aeliae gentis familiae, Tuberonum, Paetorum, Catorum, Ligurum, Lamiarum.

1. vetusto ab Lamo] etiam Homerus ὀδυσσ. κ'. videtur Lamum Formiarum, quam *Λαιστρυγονίην* nominat, conditorem fuisse significare. sic Homer. [v. 81.] *Ἑβδομάτῃ δ' ἱκόμεσθα Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον, Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην, ὅθι ποιμένα ποιμὴν Ἠπύει εἰςελάων.* id est, die septimo ad urbem Lami pervenimus, longinquam Laestrygoniam: ubi pastorem pastor vocat pecus agens. fuit autem hic Lamus Neptuni filius, quemadmodum ad eum locum annotat Eustathius.

4. Per mem. gen. omne fast.] sive *fastos* sivè *fastus* legas, nihil refert, ut recte annotat Muretus: et testatur Priscian lib. 6. utramque scripturam reperiri: sed illud tamen usitatius est. sic infra Od. xiii lib. 4. [v. 15.] *Notis condita fastis. memores* nominat etiam Od. xiv. eod. lib. [v. 4.]

7. Princeps] primus, ut sup. Od. xv. lib. 1. [v. 13.] *principi limo.* et Od. xxx. huius lib. [v. 13.] *Princeps Aeolium carmen ad Italos deduxisse modos.*

7. Maricae] Nymphae, de qua Virg. lib. 7. Aen. [v. 46.] *hunc* (Latinum) *Fauno et Nympha genitum Laurente Marica.* Hanc uxorem Fauni fuisse, ex Virgilii verbis ait Servius ad illum versum, cum Fauni uxor Fauna fuisse tradatur. Ita Marica et Fauna idem sunt. ibidem profert ille hunc Horatii locum.

7. innantem.] influentem: tralatio ducta a rebus animatis.

8. Lirim] fluvium, qui in Minturnas influit, ut docet Strabo lib. 5. [p. 233. c. 3 §. 6.] his verbis, *παρὰ τὰς Φρεγγέλλας ὁ Λεῖρις ῥεῖ, ὁ εἰς τὰς Μιντούρνας ἐκδιδούς.* Horat. Od. xxxi. lib. 1. [v. 8.] *taciturnum amnem* appellat. Commemorat hunc fluvium et M. Tull. lib. 2. de legib. [3, 6.] *Fibrenus statim praecipitat in Lirem et, quasi in familiam patritiam venerit, amittit nomen obscurius Liremque multo gelidiorem facit* etc. supra Od. xxxi. lib. 1. [v. 7.] *quae Liris quieta Mordet aqua taciturnus amnis.*

9. Late tyrannus] expressit epithetum Homericum, *εὐρυκρείων.* sic Virg. lib. 1. Aen. princ. [v. 21.] *Hinc populum late regem belloque superbum* etc. et lib. 7. [v. 736.] *patriis sed non et filius arvis Contentus late iam tum ditione premebat Sarrasteis populos* etc.

10. alga inutili] alga herba est, quam mare ad littus proiicit. Idem Horat. Satyr. 5. lib. 2. [v. 8.] *Et genus et virtus, nisi cum re, vilior alga est.*

12. aquae nisi fallit aug.] Od. xxvii. huius lib. [v. 10.] *imbrium divina avis imminentum.*

13. aridum] ut facile et cito flammam concipiat.

13. Compone] exstrue, ut frigus propulses. facito ut focus tuus sit luculentus. Od. ix. lib. 1. [v. 5.] *Dissolve frigus, ligna super foco Large reponens.*

14. Cras genium mero] sic epist. ad August. lib. 2. [v. 144.] *Floribus et vino Genium memorem brevis aevi.* repete ἀπὸ κοινοῦ *piabant.* curabis ergo Genium porco, ut comedas: non ut immoles.

15. Curabis] cur non dixit, *Placabis*, ut in epist. ad Pison. [v. 209.] *vinoque diurno Placari Genius festis impune diebus:* aut *piabis*, ut epist. ad August. [v. 5.] *Silvanum lacte piabant, Floribus et vino Genium?* an aliud est Genium curare, aliud placare aut piare? quod mihi non videtur.

15. Et porco bimestri] Lari et Genio porcus immolabatur, propterea quod haec pecus ad escam tantum utilis est: ob idque nihil porca genuit natura faecundius, ut scribit M. Tull. lib. 2. de nat. Deor. At Lar quidem et deus familiaris est et familiam significat, quam rebus omnibus ad vescendum aptis abundare optamus: Genius autem deus est, qui vim obtinet rerum genendarum, id est, gignendarum. Merito igitur etiam Genio porcum veteres immolabant, eum tacite orantes, ut rerum omnium, quae natura gigni possunt, gignendarum facultatem daret. Non dissimili ratione Telluri porca faemina immolabatur. epist. ad August. [ɪɪ, 1, 143.] *Tellurem porco*, [al. porca] *Silvanum lacte piabant.* vide quae annotata sunt ad illum locum. Satyr. 3. lib. 2. [v. 164.] *immolet aequis Hic porcum Laribus.* sed cur et hic et in Satyra illa 3. porcus Laribus immolatur, Oda autem xxɪɪɪ. eiusdem libri porca? sic enim ad Phidylen, [v. 3.] *Si ture placaris et horna fruge Lareis avidaque porca* etc. vel genera confudit vel Laribus quidem et Genio porcus immolatur, ut diis maribus, Laribus autem non tantum porcus, verum etiam et porca immolatur propter faecunditatem porcae faemineae, proinde ac si, qui Laribus porcam immolat, is a Diis familiaribus rerum omnium ad victum necessariarum copiam tacite petat. neque vero est quod quisquam dicat, Horatium hic uti verbo *curandi*, non *immolandi.* Nam perspicue in Satyr. 3. lib. 2. [v. 164.] dicit, *immolet aequis Hic porcum laribus.*

16. Operum solutis] feriatis, vacantibus ab opere, otiosis, operum vacuis, ut Satyr. 2. lib. 2. [v. 119.] *Sive operum vacuo gratus conviva per imbres Vicinus* etc. M. Tull. lib. 2. de legib. [§. 29.] *Feriarum festorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium et iurgiorum: in servis, operum et laborum* etc.

AD FAUNUM. ODE XVIII.

Ut sibi propitius sit.

1. Faune] Fauno sacrificabant Romani vere ineunte et Nonis Decembribus. Est autem haec Oda προςευκτική, id est, ad precandum apposita. de Fauno autem diximus supra ad Od. xvɪɪ. et Od. ɪv. lib. 1. quibus adde, quae notat Servius ad illum locum Virg. Aeneid. 7. [v. 91.] *atque imis Acheronta affatur avernis*, Faunum esse deum terrenum seu infernum, quia terrae nihil sit inferius: hinc noxium induci ab Horatio, *Per meos fin. et apr. r. Lenis incedas* etc.

3. Lenis] πρᾷος, propitius, minime iratus. Nam hi dii, Pan,

Faunus et similes, iracundi sunt. Quidam libri veteres habent *laetus*, quos non sequor.

4. Aequus] ἐπιεικής, placatus, moderatus, non offensus. vide annot. ad Od. iii. lib. 2.

4. alumnis] ut agnis, haedis.

5. Si tener] preces concipiebantur cum conditione. vide annot. ad Satyr. 6. lib. 2. [v. 6.] ibi, *Si neque maiorem feci ratione malarem.*

5. pleno] confecto, exacto. infra eod. lib. Od. xxii. [v. 6.] *Quam per exactos ego laetus annos* etc.

5. cadit] tibi immolatur.

6. Veneris sodali] sic Od. xxv. lib. 1. [v. 19.] *Hebrum hiemis sodalem*, neque dissimili ratione Lucr. lib. 2. [v. 578 sqq.] ploratus mortis et funeris comites dixit. Sic ille: *Nec nox ulla diem neque noctem aurora secuta est, Quae non audierit mistos vagitibus aegris Ploratus, mortis comites et funeris atri. craterae* autem scriptum est in omnibus codd. antiquis: neque est quod *crateri* substituamus in huius vocis locum, cum utraque peraeque sit in usu pro re eadem, quamvis aliter sentiat Nonius.

7. vetus ara multo fum. od.] et si vetus ara etc. sic Virg. in Tityro, [i, 44.] *Bis senos cui nostra dies altaria fumant.*

10. Cum tibi N. red. Decemb.] Faunalibus anniversariis.

11. Festus in pratis etc.] aiunt, in Achillis Statii libro ita legi: *Festus in pratis vacat otioso Cum bove pardus.* quam lectionem ego etiam in cod. Tornes. nonnullisque aliis reperi: sed cum litura et recentiore manu. Eam probare non videtur Muretus: ego autem magnopere improbo. quorsum enim pardum festum dicat, qui numquam in opere faciendo versatur? praeterea cum de agro suo loquatur, quis umquam pardos vidit in Sabinis?

11. vacat] vacat ab opere, otiosus est.

13. Inter audaceis l. err.] audaceis, id est, lupum non pertimescenteis, quod alioqui natura faciunt. ut Od. xii. epod. [v. 25.] *O ego non felix, quem tu fugis, ut pavet acreis Agna lupos.* audaces autem sunt praeter naturam, tui numinis praesidio freti.

15. invisam] cur invisam? propter laborem, quem in ea fodienda et colenda perfert.

15. pepulisse terr.] *pellere et pulsare terram* idem valere, quod saltare, apud hunc poëtam, admonuimus supra Od. iv. lib. 1.

AD TELEPHUM, OB MURAENAM AUGUREM FACTUM, ESSE COMPOTANDUM. ODE XIX.

Reprehendit eum, quod veterum historiarum studio deditus ea, quae ad hilariter et iucunde vivendum pertinent, negligat.

1. Quantum distet etc.] historias, quae nihil ad hilariter iucundeque vivendum pertinent, scribis et res gestas narras: unde et quanti vinum generosum paremus, quis aquam et balneum calfaciat, ubi cenemus et quota hora frigus foco luculento arceamus, non narras.

1. AB INACHO] Phoroneus, Inachi filius, rex Argivorum, primus homines fusos ac dispersos et suo quemque arbitratu modoque viventeis, unum in locum congregasse et ad societatem communitatemque civilem redegisse dicitur. ei successit Argus ex eius filia natus. Argi duo filii exstiterunt, Pirasus et Phorbas. Phorbantis filius Triopa, Iasi et Agenoris pater. Atque Iasi quidem filia Io: Agenoris autem filius Crotopus post Agenorem regnavit: ex quo natus est Sthenela. Danaus porro ab Aegypto profectus Sthenelae filium illiusque posteros regno spoliavit. Inachum Aeschylus vocat Ἀργεῖον ποταμόν: quem Argivorum regem fuisse tradunt chronologi.

2. CODRUS] Codrus rex Atheniensium ultimus, ut testatur Paterculus, Melanthi filius: qui sese in medios hosteis immisit servili vestitu, ne posset agnosci, si esset ornatu regio insignis: quia ex oraculo responderat Apollo, quorum rex interfectus esset, eos superiores futuros. scribit M. Tull. Tuscul. 1. [c. 48.] et alii complures.

2. NON TIMIDUS MORI] sic loquitur Od. IX. lib. 4. [v. 51.] *Non ille pro caris amicis Aut patria timidus perire.*

3. GENUS AEACI] Aeacidae: Peleus, Achilles, Pyrrhus Neoptolemus etc. Aeacus enim Iovis ex Oenone, Asopi filia, quae postea Aegina fuit appellata, filius: Pelei et Telamonis et Phoci ex Endeide pater. ex Peleo et Thetide natus Achilles: ex Telamone Aiax et Teucer, non ex eadem matre. Achillis filius Pyrrhus Neoptolemus etc. Sic autem loquitur Od. XIV. lib. 2. [v. 18.] *et Danai genus Infame.* et Od. XVIII. eiusdem, [v. 37.] *Tantalum atque Tantali genus.*

4. ET PUGN. SACRO BELLA SUB ILIO] pugnata bella et pugnatae pugnae, genus loquendi non inusitatum bonis scriptoribus: cui similia quaedam alia collegimus ad Od. VI. lib. 2.

4. SACRO] vel exsecrando, ut Od. VII. epod. [v. 20.] *Sacer nepotibus cruor.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 181.] *is intestabilis et sacer esto.* Sup. Od. III. [v. 23.] huius libri Iuno sibi et Minervae damnatum Ilium esse dicebat. Catull. ad C. Licinium Calvum, [XIV, 12.] *Dii magni, horribilem et sacrum libellum.* Plaut. Bacchid. [IV, 6, 14.] *ego sum sacer, scelestus.* vel *sacro*, quia Troiani muri a Diis conditi sunt, ut not. ad Od. III. huius libri. vel sacrum puta dictum esse exemplo Homeri, apud quem saepenumero reperitur hic dimidius versus, Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον. et Ιλ. δ'. [v. 46.] τάων μοι πέρι κῆρι τιέσκετο Ἴλιος ἱρή. Praeterea docet Eustath., urbeis omneis et quicquid custodit ac tuetur ἱερὸν, id est, sacrum veteres appellasse.

5. CHIUM CADUM] Cadum vini Chii. Vinum Chiam numerat Athenaeus lib. 1. [p. 28.] in laudatissimis et optimis vinis. Quemadmodum autem Horat. *cadum Chium dixit*, ita et Tibull. *cados Falernos* lib. 2. [I, 27.] et ibid. [I, 28.] *Chium cadum.*

6. QUIS AQ. TEMP. IGN.] i. e. quis balneum calfaciat. Notissimum est autem, veteres illotos ad cenam venire non consuevisse. Plautus in Sticho, [IV, 1, 28.] *Quam mox cocta est cena? impransus ego sum. E. abi intro ad me et lava.* et in Amphitryone, [II, 2, 170.] *lavisti.* AMPH. *quid, postquam lavi?* ALC. *accubuisti.* M. Tullius quidem lib. 2. epist. ad Attic. [ep. 3.] sic loquitur, Atticum invitans, *Tu pridie Compitalia memento. balneum calfieri iubebo et Pomponiam Terentia rogat:*

matrem adiungemus. Iam aquam ignibus temperare, calefacere est aut certe tepefacere. quam si quis malit intelligere adhiberi ad vinum hieme tepefaciendum, non pugnabo.

7. QUO PRAEB. DOM. etc.] cuius domi et quota hora cenantes Pelignum frigus luculento foco propulsemus. Praebere domum Graeci *παρέχειν* dicunt, ut praebere aquam, salem etc. de quo genere dicemus Satyr. 4. lib. 1. sic locutus est et Satyr. 5. eiusdem lib. [v. 38.] *Murena praebente domum, Capitone culinam.* Peligni, populi Samnitibus vicini, quorum metropolis est Corfinium. in voce *quota* subintellig. *hora.*

9. DA LUNAE PR. NOVAE] quemadmodum amantes seu amatores amicarum suarum nomina toties commemorabant, quoties bibebant, ita et eorum, quos honeste amabant, absentium et Deorum quoque memoriam solebant inter bibendum recolere ac renovare. superioris moris exemplum est apud Theocrit. *εἰδ. β'.* [v. 151.] *ἀτὰρ τόσον αἰὲν ἔρωτος Ἀκράτω ἐπεχεῖτο.* id est, semper amoris vinum fundebat seu bibebat. Amoris vinum est, (inquit interpres) quod quis bibit, amicam suam aut puerum memoria repetens. quod intelligere licet ex illo eiusdem Theocriti versu in *Θαλυσ.* [ζ', 69.] *Καὶ πίομαι μαλακῶς, μεμνημένος Ἀγεάνακτος.* id est, et molliter bibam Ageanactis memor. posterioris apud Tibull. eleg. 1. lib. 2. [v. 31.] *Sed bene Messalam sua quisque ad pocula dicat, Nomen et absentis singula verba sonent.* Athenaeus lib. 10. *παῖ, τὴν μεγάλην δός, ὑποχέας φιλίας κυάθους τῶν παρόντων τέτταρας, τοὺς τρεῖς δ' ἔρωτος. προςαποδώσεις ὕστερον καὶ Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως νίκης καλῶς καὶ τοῦ νεανίσκου κύαθον Δημητρίου· φέρε τὸν δέκατον φίλης Ἀφροδίτης·* id est, heus puer, magnum da mihi calicem, infundens amicitiae eorum, qui adsunt, cyathos quattuor, treis amoris, praeterea dabis posterius etiam Antigoni regis victoriae et adolescentis Demetrii cyathum, affer et decimum carae Veneris. In his verbis autem *Da lunae propere novae, Da noctis mediae,* subaudiendum *cyathum* aut *poculum.* Sed quid sibi vult *Lunae novae,* aut cur *Lunae novae* cyathum poscit? Alii hanc causam afferunt, propterea quod mensis a nascente luna initium ducebat et Kalendae, quae olim erant ipso novae lunae die, festus dies erat et hoc die Dii precibus et sacrificiis colebantur. Iccirco Od. XXIII. huius libri sic Phidilen alloquitur, *Caelo supinas si tuleris manus Nascente luna, rustica Phidile* etc. alii per novam lunam lunam vespertinam significari volunt, quasi nunc orientem, ut apud Virgil. Georg. lib. 1. [v. 288.] *Aut cum sole novo terras irrorat Eous.* ubi *novo sole* id est, oriente sole. adiuvat horum sententiam id, quod sequitur: *Da noctis mediae.* Videtur enim poculum poscere lunae vespertinae seu temporis vespertini, et poculum *mediae noctis* seu lunae, quae lucet media nocte. Novam igitur lunam, id est, orientem et vespertinam cyatho colere instituit, quia ab hoc tempore cena initium capit: noctem mediam, quia usque ad mediam noctem convivium et compotationem perducere in animo habet. sic Od. XXVIII. huius lib. [v. 16.] *Dicetur merita nox quoque naenia.* alibi perducitur usque ad lucem, ut Od. XXI. eiusd. ad Amphoram, [v. 21.] *Te Liber et, si laeta aderit, Venus Segnesque nodum solvere Gratiae Vivaeque producent lucernae, Dum rediens fugat astra*

Phoebus. Auson. epist. quadam ad Symm. hunc locum videtur respexisse, his verbis, *Super mensam meam facta est invitatio, non illa de Rubrii convivio,* [sic enim hic legendum esse admonuit Russardus, iuriscon-sultorum doctiss.] *ut Graeco more biberetur, sed illa de Flacci ecloga, in qua propter mediam noctem et novam lunam et Murenae auguratum ternos ter cyathos attonitus petit vates. hunc locum de ternario numero ilico nostra illa poëtica scabies coepit exsculpere* etc. Quidam lib. manuscr. habent, *attonitus petat Vates.* Sed videtur Ausonius Horatii sententiam non satis esse assecutus. Nam (quod Simeo Bosius Lemovix, homo doctiss., qui pollicetur se propediem post alios omneis Varronem de lingua Latina emendatissimum editurum, existimat) tria hic tempora describit Horatius, tempus vespertinum, nempe per novam lunam, ut diximus: noctem mediam, ibi, *Da noctis mediae:* tempus matutinum autem per augurem Murenam significat, quia augures auguria captabant aviumque volatus et garritus observabant sub ortum solis. Ita ostendit Horatius, se et sodaleis suos totam noctem compotaturos compotationemque ad lucem producturos: quemadmodum Od. VIII. eiusd. lib. [v. 14.] *et vigileis lucernas Perfer in lucem.*

13. Qui Musas amat impareis etc.] poëta (inquit) Musis deditus Musarumque amore perculsus novies bibet, si volet insanire: sed Gratiae vetant eum, qui a rixis et conviciis abhorreat, plus quam treis vini cyathos haurire.

15. Treis prohibet supra] extat apud Graecos proverbium tale, ἢ πέντε πίνειν ἢ τρία ἢ μὴ τέτταρα. quod putabant quidam ad hunc locum pertinere, ut praescribat, quoties sit bibendum. sed Eustath. commentar. in lib. ὀδυσσ. ι'. sic hoc proverbium explicat, ut non ad numerum cyathorum vini, quos quis ebibit, sed ad vini et aquae temperationem referat. Ait enim, tria significare unius vini cyathi cum duobus aquae confusionem: quinque duorum vini cum tribus aquae: quattuor totidem vini quot aquae: quod appellatur ἴσον ἴσῳ: superiores illas temperationes esse hominum sanorum et tamen hilarorum: hanc insanorum. esse et quartam bibendi rationem, si quis merum bibat hancque παράλυσιν afferre. Athenaeus autem lib. 10. videtur paullo aliter explicare. eius enim sunt haec verba, [p. 426.] ἡ δ' οὖν κρᾶσις αὕτη παρὰ τὸ ἔθος οὖσα ὑπέμνησε τάχα καὶ τὴν θρυλλουμένην παροιμίαν, ἢ πέντε πίνειν ἢ τρία ἢ μὴ τέτταρα. ἢ γὰρ δύο πρὸς πέντε πίνειν φησὶ δεῖν ἢ ἕνα πρὸς τρεῖς. i. e. haec igitur temperatio cum praeter morem fieret, admonuit fortasse vos omnium sermone celebrati proverbii, aut quinque bibere aut tria aut non quattuor. Nam aut duos aquae cyathos ad quinque vini bibere dicit oportere aut unum ad treis. Et profert eo loco Anacreontis versus aliquot corruptos: ex quibus intelligere licet, Anacreontem duos aquae cyathos quinque cyathis vini admisceri velle. utitur hoc proverbio et Plautus in Sticho, [v, 4, 24 sq.] *vide quot cyathos bibimus?* ST. *tot, quot digiti sunt tibi in manu. cantio est Graeca ἢ πέντε πίνε ἢ τρία ἢ μὴ τέτταρα.* Nihil igitur hoc proverbium ad hunc locum (opinor) pertinet. Sed id certe pertinet, quod apud eundem Athen. lib. 2. [c. 1.] Panyasis primum potum Gratiis, Horis et Baccho tribuit: secundum Veneri et iterum Baccho: tertium contumeliae et damno seu noxae, quam ἄτην vocat. Eubulus

autem apud eundem Bacchum ita facit loquentem: *Τρεῖς γὰρ μόνους κρητῆρας ἐγκεραννύω Τοῖς εὐφρονοῦσι· τὸν μὲν ὑγιείας ἕνα, Ὃν πρῶτον ἐκπίνουσι· τὸν δὲ δεύτερον Ἔρωτος ἡδονῆς τε· τὸν τρίτον δ' ὕπνου.* et usque ad decimum progreditur, quem insaniae esse dicit. Nam treis cyathos tantum sanis se miscere dicit, unum bonae valetudinis, alterum amoris et voluptatis, tertium somni, quartum petulantiae et contumeliae, quintum clamoris etc.

16. Rixarum metuens] sic locutus est Od. xxiv. lib. 3. [v. 22.] *et metuens alterius viri certo foedere castitas.*

17. Gratia, Nudis iuncta sor.] sic infra Od. vii. lib. 4. [v. 5.] *Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet Ducere nuda choros.* Praeter ea quae diximus supra de Gratiis Od. xxx. lib. 1. ibi, [v. 5.] *et solutis Gratiae zonis*, licet dicere, nudas iccirco fingi Gratias, quia sine fuco esse debent, ut notat Servius ad illum locum Virg. lib. 1. Aen. [v. 719.] *at memor ille Matris Acidaliae.*

18. Insanire iuvat.] sic Anacreon ait se insanire velle bibentem, [xxxi, 1.] *Ἄφες με τοὺς θεοὺς σοι Πιεῖν, πιεῖν ἀμυστί· Θέλω, θέλω μανῆναι. Ἐμαίνετ' Ἀλκμαίων τε, Χὠ λευκόπους Ὀρέστας, Τὰς μητέρας κτανόντες. Ἐγὼ δὲ μηδένα κτὰς, Πιὼν δ' ἐρυθρὸν οἶνον, Θέλω, θέλω μανῆναι*, id est, *Potare me thiassos Sinito: hauriam Lyaei Dona haustibus profundis. Furere hunc volo furorem. Furebat olim Orestes, Alcmaeo item furebat, Uterque matre caesa. Ego nemine interemto, Sed ebrius Lyaeo, Furere hunc volo furorem.* Supra Od. vii. lib. 2. [v. 26.] *non ego sanius Bacchabor Edonis: recepto Dulce mihi furere est amico.*

18. Berecynthiae] Phrygiae. nam in Phrygia et Lydia tibiarum usus primum inventus est. Itaque etiam adhibebantur in sacris Cybeles matris Deorum. infra Od. xv. lib. 4. [v. 30.] Lydas appellat. *Lydis remisto carmine tibiis.*

20. Cur pendet tacita] sic Sappho citharam suam appellans hortatur, ut vocalis fiat; [Fragm. xxiv. ex coll. Neue.] *ἄγε μοι, δῖα χέλυ, φωνάεσσα γένοιο.* id est, age mihi, dia lyra, vocalis fias.

21. Parcenteis ego dext.] ignavas et otiosas vel parce ministranteis.

24. non habilis] non conveniens: quia puella.

25. nitidum] nitida et bene curata cute, ut epist. ad Albium Tibull. lib. 1. *Me pinguem et nitidum* etc. vel nitidum intellige, unguento nitentem, ut supra Od. iv. lib. 1. [v. 9.] *Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto.* et ita Graeci λιπαρὸν saepe accipiunt. ego tamen malim hoc loco *nitidum* accipi pro eo, qui sit bene curato et bene habito corpore, qualis est ille Delphis apud Theocr. εἰδ. β'. [v. 102.] quem λιπαρόχρων Simaetha nominat, id est, εὐτραφῆ, bene curatum, nitida cute. sic Virg. 6. Aen. [v. 654.] *equos nitenteis* appellat, et Terent. in Eunuch. [ii, 2, 11.] *Qui color, nitor, vestitus? quae habitudo est corporis?*

27. Tempestiva] matura, viri potens.

27. Chloë] quidam libri vet. habent *Rhoda.*

28. lentus] languidus, qui me languore afficit. sic sup. Od. xiii. lib. 1. [v. 8.] *Quam lentis penitus macerer ignibus.*

28. TORRET] sic Catull. ad Manl. de Venere, [LXVIII, 52.] *Scitis et in quo me torruerit genere.* et supra Od. IX. eiusd. [v. 13.] *Me torret face mutua* etc. et infra. Od. I. lib. 4. [v. 12.] *Si torrere iecur quaeris idoneum.*

AD PYRRHUM. ODE XX.

Ne formosum puerum a puella abstrahere conetur.

1. NON VIDES] ἀλληγορία est. Non vides (inquit) quanto periculo amanti puellae formosum adolescentem adimas? Profecto tu, qui puerum ei eripuisti, cum illa Nearchum suum abs te repetet bellumque tibi ob eam causam inferet, non audebis cum ea proelium inire: sed te statim in fugam coniicies victumque fatebere. amantem mulierem cum leaena, adolescentem amatum cum catulis comparat. Est autem haec Oda ἀποτρεπτική, hoc est, ad dissuadendum et deterrendum comparata.

1. MOVEAS] loco moveas, auferas, rapias. mox enim raptorem appellat.

2. GETULAE CATULOS LEAENAE] supra Od. XXIII. lib. 1. [v. 9.] *tigris ut aspera Getulusve leo.* Virgil. lib. 5. Aeneid. [551.] *tergum Getuli immane leonis.*

3. POST PAULLO] quidam libri veteres habent, *post paullum.* sic Satyr. 2. lib. 1. [v. 120.] ubi libri vulg. habent, *Illam post paullo: sed pluris, si exierit vir* etc. omnes fere libri manuscr. habent, *post paullum.*

3. INAUDAX] non audax, ignavus, timidus. Vox a nemine alio, quod sciam, usurpata.

4. RAPTOR] tu Pyrrhe, qui catulos suos leaenae rapias seu rapueris.

5. CUM PER OBSTANTEIS IUVEN. CAT.] ὅτε δι' ὅμιλον seu καθ' ὅμιλον.

7. GRANDE CERTAMEN] magnum certamen erit inter vos, uter vestrum superior sit futurus, id est, uter Nearcho sit potiturus.

9. INTERIM, DUM TU] interea, dum tu sagittas expedis, quas in eam mittas: illa tanquam leaena denteis acuit, quibus te discerpat ac laceret.

10. HAEC DENT. ACUIT TIM.] videtur manere in tralatione seu potius similitudine. hanc enim faeminam cum leaena comparavit, cui eripiuntur sui catuli. sed tamen acuere denteis magis videtur apris convenire, qui sunt e genere χαυλιοδόντων, id est, eorum animalium, quibus dentes sunt exserti, quam leonibus, qui sunt de genere καρχαροδόντων, id est, serratos denteis habentium. Adiuvat me Homerus, qui Ἰλ. λ'. [v. 414 sqq.] perspicue ostendit, apros denteis acuere solere, eo loco, ubi Ulyssem a Troianis circumventum cum apro comparat, quem canes et venatores insequuntur. sic Hom. Ὡς δ' ὅτε κάπριον ἀμφὶ κύνες θαλεροί τ' αἰζηοὶ Σεύωνται, ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο, Θήγων λευκὸν ὀδόντα μετὰ γναμπτῇσι γένυσσιν etc. i. e. Quemadmodum cum circum aprum canes et iuvenes vegeti et vividi concitantur: ille

autem prodit ex silvestri et dumoso loco, album dentem acuens inter flexibileis malas etc. Sic et Cornificius lib. 4. rhetoric. ad Herenn. [39, 51.] *Quodsi istum, iudices, vestris sententiis liberaveritis, statim sicut e cavea leo emissus aut aliqua taeterrima bellua soluta ex catenis, volitabit et vagabitur in foro, acuens denteis in cuiusque fortunas, in omneis amicos et inimicos* etc.

11. Arbiter pugnae etc.] ille autem Nearchus, tanquam pugnae arbiter et iudex, victoriam pedibus supposuisse dicitur, vel pugnae eventum exspectans vel declarans, in sua potestate esse situm, utri potius victoriam gratificetur atque adiudicet. *Ponere* autem *sub pede* seu *sub pedibus* dicuntur, qui domuerunt, qui sunt superiores, qui habent in potestate: quale est illud Lucretii lib. 1. [v. 79 sqq.] *Quare relligio pedibus subiecta vicissim Obteritur: nos exaequat victoria caelo.* Titus Livius lib. 34. annalium, [c. 32.] *Argos et Lacedaemonem, duas clarissimas urbeis, lumina quondam Graeciae, sub pedibus tuis relinquemus?* Virg. Aen. lib. vii. [v. 99.] *quorumque a stirpe nepotes Omnia sub pedibus, qua sol utrumque recurrens Aspicit Oceanum, vertique regique videbunt.*

14. odoratis] vel rosa vel alio suavis odoris flore, ut Od. xi. lib. 2. [v. 14.] *et rosa Canos odorati capillos, Dum licet.* *Odoratus* autem participium est sine origine verbi: de quo genere supra ad Od. xi. lib. 2. [v. 14.]

15. Qualis aut Nireus] omnium Graecorum, Achille excepto, pulcherrimus, ut ait Hom. *Ιλ. β'.* [671.] Νιρεὺς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε Τῶν ἄλλων Δαναῶν, μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα, id est, Nireus, qui vir pulcherrimus ad bellum Troianum venit aliorum Troianorum [Danaorum], post strenuum Achillem. Od. xv. epod. [v. 22.] *Formaque vincas Nirea.*

15. aut aquosa raptus] Ganymedes. Virgil. lib. 1. Aen. [v. 28.] *rapti Ganymedis honores.* aquosam autem Idam vocat Homeri exemplo, qui πιδήεσσαν nominat, quasi πιδακόεσσαν, id est, fontibus abundantem. Hom. *Ιλ. λ'.* [v. 183.] Ἴδης ἐν κορυφῇσι καθέζετο πιδηέσσης. id est, in verticibus seu cacuminibus Idae aquosae et fontibus circumfluentis sedebat.

AD AMPHORAM. ODE XXI.

Ex qua se in Corvini gratiam vinum vetustum prompturum ostendit et, occasione oblata, vini laudes commemorat.

1. consule Manlio] L. Manlio Torquato, L. Aurelio Cotta Coss. Hi, P. Sylla et P. Autronio, qui erant designati, ambitus a se accusatis et convictis, consules in eorum locum facti sunt, beneficio legis. sic Od. xiii. epod. [v. 6.] *Tu vina Torquato move consule pressa meo.* Sed quod ad Cottam attinet, vel ei duo nomina gentilia fuerunt, ut Aurelius et Auruncleius diceretur, quod absurdum dictu est, vel Cottarum alii Aurelii fuerunt, alii Auruncleii, vel mendose dicuntur Cottae Aurelii et omnes sunt Auruncleii. Nam perspicue Caesar lib. 5.

de bello Gallico [c. 24.] L. Cottam Aurunculeium appellat. Altera dubitatio mihi ex eodem nomine oritur, quamobrem Iulia, quae nubit Manlio apud Catullum, dicatur Aurunculeia. sic enim legendum in illo epithalamio Iuliae et Manlii [LXI, 86] *Flere desine: non tibi, Au-Runculeia, periculum est, Ne qua faemina pulchrior Clarum ab Oceano diem Viderit venientem.*

2. SEU TU QUER. SIVE GER.] nullum (opinor) vinum est, in quo ea proprie vis sit innata, ut vel querelas vel iocos vel amores vel somnum afferat: verum, ut Oda superiore ex Athenaeo ostendimus, quaedam sunt necessitatis pocula, quaedam Veneris et amoris, quaedam rixae et pugnae, quaedam somni. Praeterea constat, vinum, cum varia sint hominum ingenia, ad illam varietatem commutari et accommodari. verbi gratia, si quis iracundus natura paullo largius bibat, iracundiam suam statim in promtu habet ac declarat; si quis libidinosus et voluptarius, libidine inflammatur: et ita de ceteris sentiendum. vide annot. ad Satyr. 4. lib. 1. ibi, [v. 89.] *Condita cum verax aperit praecordia Liber.*

4. SEU FACILEM etc.] somni epithetum apud Horat. non cuiuslibet, sed quieti, levis, placidi et tranquilli. Sunt enim nonnulli turbidi, turbulenti, graves, implacidi et concitati. sic Od. XI. lib. 2. [v. 7.] *Pellente lascivos amores Canitie facilemque somnum.*

5. QUOCUMQUE LECT. NOM.] paullo ante dixit, se et hanc testam eiusdem esse aetatis iisdemque Coss. natos: nunc hoc praeterea, cuiuscumque Consulis nomen testa prae se ferat, dignam esse, quae suo loco moveatur laeto aliquo die. usus est autem verbo *movendi* et Od. XIII. epod. [v. 6.] *Tu vina Torquato move Consule pressa meo.* Inscribebantur autem Consulum nomina in testis seu amphoris seu cadis ad notandam vini aetatem.

6. MASSICUM] vinum Campanum, quod in Massicis montibus nascitur. supra Od. I. lib. 1. [v. 19.] *Est qui nec veteris pocula Massici* etc.

7. DESCENDE] ex verbo descendendi intelligere licet, solitos esse veteres vasa vinaria in apothecis editioribus locare. quod declarat et locus Od. XXVIII. huius lib. [v. 7.] *Parcis deripere horreo Cessantem Bibuli Consulis amphoram.* et Od. XII. lib. 4. [v. 17.] *Nardi parvus onyx eliciet cadum, Qui nunc Sulpiciis accubat horreis:* fortasse ut fumum biberent seu fumosa fierent.

8. PROMERE] vel descende promere, id est, ut ex te promas, vel iubente promere, id est, iubente Corvino, ut promam.

8. LANGUIDIORA VINA] languidiora vina puto ea esse, quae aetate maturuerunt acerbitatemque insitam tempore amiserunt, ut dixi supra Od. XVI.

9. NON ILLE, QUAMQ. S. M. SERM., TE NEGL. HORR.] quamquam pectus est ei praeceptis philosophicis refertum, non ita se praebebit horridum tamen, ut te negligat. similia loquendi genera annotavimus sup. ad Od. VIII. huius libri. *madet* autem translate, imbutum est, refertum est. sic Lucret. lib. 4. [v. 793.] *Scilicet arte madent simulacra* etc. ubi lib. vulg. habent *valent*, mendose. Proprie et magis usitate madere vino dicuntur vinolenti. Plautus Trinummo,

[Truculent. IV, 4, 2.] *Si alia membra vino madeant, cor sit saltem sobrium.*

11. NARRATUR ET PRISCI CAT.] virtus Catonis περιφραστικῶς positum pro Catone, ut annotavimus ad Od. v. huius lib. fuit autem haec opinio de Catone maiore, illum vino se nonnumquam largius invitare solitum esse, sed falsa. Plutarchus quidem in eius vita nihil tale de eo tradit. tantum scribit eum delectari solitum cenis lautioribus et copiosioribus, maxime cum rusticis vicinis, non solum aequalibus, verum etiam adolescentibus. sic Plut. [p. 351. c. 25.] ἦν δὲ καὶ τὸ δεῖπνον ἐν ἀγρῷ δαψιλέστερον. ἐκάλει γὰρ ἑκάστοτε τῶν ἀγρογειτόνων καὶ περιχώρων τοὺς συνήθεις καὶ συνδιῆγεν ἱλαρῶς, οὐ τοῖς καθ' ἡλικίαν μόνοις ἡδὺς ὢν συγγενέσθαι καὶ ποθεινός, ἀλλὰ καὶ τοῖς νέοις. Et M. Tull. in libello de senectute [14, 46.] sic eum loquentem facit: *Ego propter sermonis delectationem tempestivis conviviis delector, nec cum aequalibus solum, qui pauci admodum restant, sed cum vestra etiam aetate atque vobiscum, habeoque senectuti magnam gratiam, quae mihi sermonis aviditatem auxit, potionis et cibi sustulit.* De iuniore autem idem Plutarch. in eius vita scribit, [p. 762. c. 6.] προϊόντι δὲ τῷ χρόνῳ μάλιστα προςίετο τὸ πίνειν, ὥστε πολλάκις ἐν οἴνῳ διάγειν εἰς ὄρθρον etc. διὸ καὶ Μεμμίου τινὸς ἐν συλλόγῳ φήσαντος, ὅλας τὸν Κάτωνα μεθύσκεσθαι τὰς νύκτας, ὑπολαβὼν ὁ Κικέρων, ἐκεῖνο δὲ οὐ λέγεις, εἶπεν, ὅτι καὶ τὰς ἡμέρας ὅλας κυβεύει. id est, progressa autem iam aetate maxime recipiebat compotationes, ut saepe usque ad horam matutinam in vino permaneret etc. Itaque cum Memmius quidam in conventu dixisset, Catonem totas nocteis ebrium esse, suscepto sermone Cicero, at illud non addis, inquit, etiam totos dies eum alea ludere.

13. TU LENE TORMENTUM] Plato lib. 1. de legibus in extremo ait, nullum esse tormentum minus sumtuosum minusque periculosum, quam vinum, ad explorandos et exquirendos hominum affectus et mores. Verba Platonis sunt haec: καὶ μυρία δὴ λέγων οὐκ ἄν τίς ποτε ἀνύσειεν, ὅσῳ διαφέρει τὸ μετὰ παιδιᾶς τηνάλλως ἄνευ μισθοῦ ζημιώδους ἦθος ψυχῆς θεωρεῖν. καὶ δὴ τοῦτο μὲν αὐτὸ περί γε τούτων οὔτ' ἂν Κρῆτας οὔτ' ἄλλους ἀνθρώπους οὐδένας οἰόμεθα ἀμφισβητῆσαι, μὴ οὐ πεῖράν τε ἀλλήλων ἐπιεικῆ ταύτην εἶναι τό τε εὐτελείας καὶ ἀσφαλείας καὶ τάχους διαφέρειν πρὸς τὰς ἄλλας βασάνους. id est, *Et, ut quis res innumerabileis proferat, nihil proficiat neque dicendo consequi possit, quanto praestet cum ludo et ioco aliudque agendo sine iactura ingenium et mores animi spectare atque explorare. Atque hoc sane neque Cretas neque alios ullos homines in controversiam vocaturos existimamus, hanc probationem de ingenio mutuo esse modestam et laudabilem et hoc genus probationis, cum minimo sumtu fiat, tum omni periculo vacare et praeterea, si cum aliis probationibus comparetur, maxima celeritate constare.* huc pertinet locus ille in epist. ad Pison. [v. 434.] *Reges dicuntur multis urgere culullis Et torquere mero, quem perspexisse laborant, An sit amicitia dignus.* et epist. ad Loll. 1. lib. 1. [18, 38.] *Commissumque teges et vino tortus et ira.* significat autem Horatius, ingenia severiora et asperiora vino interdum leniri ac temperari: vel vino, tanquam tormento quodam, explorari et spectari, qualia sint. *Lene*

autem dixit, quia alia tormenta aspera, gravia, molesta et acerba sunt.

14. TU SAPIENTIUM CURAS etc.] tu sapientium graveis cogitationes et consilium reconditum vino aperis et in lucem profers.

17. TU SPEM RED. MENTIB.] sic sup. Od. XVIII. lib. 1. [v. 5.] *Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?* et epist. ad Torq. lib. 1. [5, 16.] *Quid non ebrietas designat? operta recludit, Spes iubet esse ratas* etc. extant in hanc sententiam apud Athen. lib. 2. aliquot Diphili versus, quos me non pigebit ascribere. Nam hunc locum non solum illustrabunt, verum etiam explicabunt. sic igitur Diph. [c. 1.] Ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προςφιλέστατε Διόνυσε καὶ σοφώταθ', ὡς ἡδύς τις εἶ, Ὅταν ταπεινὸν μεγαφρονεῖν ποιῇς μόνος, Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθῃς γελᾶν, Τόν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασύν. id est, o prudentibus omnibus carissime Dionyse et sapientissime, quam iucundus es, cum tu solus humilem et abiectum magnos sibi spiritus sumere facis, tristem et contrahentem aut tollentem supercilia ad ridendum impellis, infirmum atque imbecillum audere aliquid cogis, timidum atque ignavum audacem efficis. eodem pertinent illa Plat. lib. 1. de leg. [p. 649. A.] de vino, πιόντα τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν αὑτοῦ ποιεῖ πρῶτον ἵλεων εὐθὺς μᾶλλον ἢ πρότερον, καὶ ὁπόσῳ ἂν πλέον αὐτοῦ γένηται, τοσούτῳ πλεόνων ἐλπίδων ἀγαθῶν πληροῦται καὶ δυνάμεως εἰς δόξαν. καὶ τελευτῶν δὴ πάσης ὁ τοιοῦτος παῤῥησίας ὡς σοφὸς ὢν μεστοῦται καὶ ἐλευθερίας, πάσης δὲ ἀφοβίας, ὥστε εἰπεῖν τε ἀόκνως ὁτιοῦν, ὡςαύτως δὲ καὶ πρᾶξαι. id est, hominem, qui biberit, primum efficit placidiorem, quam erat antea, et quo plus de eo gustarit, tanto illi plureis bonas spes praebet, tanto plus virium ad gloriam et existimationem suppeditat. ad extremum igitur omni orationis licentia ac libertate quasi sapiens sit omnique confidentia atque audacia completur, ita ut quidvis strenue atque impigre et dicat pariter et agat. et Aristoph. Ἱππεῖς, [v. 92 sq.] Ὁρᾷς, ὅταν πίνωσιν ἄνθρωποι, τότε Πλουτοῦσιν, εὐπράττουσι, νικῶσιν δίκας, Εὐδαιμονοῦσιν, ὠφελοῦσι τοὺς φίλους. id est, Videsne? Cum bibunt homines, tunc divites sunt, rem suam bene gerunt, superiores e iudiciis discedunt, beati et fortunati sunt, amicis suis sunt utiles.

18. ET ADDIS CORN. PAUP.] id est, pauperem efficis audacem et pugnacem et certandi cupidum. Cornua Baccho affingi notum est: qua de re supra diximus ad Od. XIX. lib. 2. ibi, *aureo Cornu decorum.*

19. TREMENTI] cum tremore timenti, ut infra Od. XXVII. eiusd. lib. [v. 28.] *palluit* positum pro cum pallore extimuit. *et scatentem Belluis pontum mediasque fraudeis Palluit audax.* et *paveat* pro cum pavore timeat Od. V. lib. 4. [v. 25.] *Quis Parthum paveat?*

20. REGUM APICES] id est, Regum maiestatem, potentiam, fastigium. sup. Od. XXXIV. lib. 1. [v. 14.] *hinc apicem rapax Fortuna cum stridore acuto Sustulit* etc. *iratos* autem *regum apices* dixit pro *regum iratorum apices*, per hypallagen. *Apex* (inquit Festus) *qui est sacerdotum insigne, dictus est ab eo, quod comprehendere vinculo antiqui apere dicebant* etc. Ab hoc apice dictum id, quod eminet.

22. SEGNESQUE NOD. SOL. GRAT.] id est, quae non facile

concordiam dissolvunt: quae usque adeo arctis et firmis vinculis inter se coniunctae sunt, ut aegre dissideant aut distrahantur. *segnes solvere* autem genus est loquendi Graecum, ut annot. ad Od. VIII. lib. 4. Servius ad locum illum, Virgil. lib. 1. Aen. [v. 720.] *at memor ille Matris Acidaliae*, notat Gratias icciroo connexas et colligatas fingi ac pingi, quia insolubileis esse decet, quod spectavit Horatius (inquit) cum dixit, *Segnesque nodum solvere Gratiae.*

23. VIVAEQUE PROD. LUC.] id est, totam noctem bibetur et Veneri indulgebitur. tota nox in vino et hilaritate consumetur. sic supra Od. VIII. huius libri, [v. 14.] *et vigileis lucernas Perfer in lucem.* ad quem locum annotavimus, Romanos illos veteres atque etiam Graecos cenas suas totam noctem producere solitos esse. crebra certe lucernarum et lychnorum apud scriptores, cum de cenis loquuntur, mentio satis declarat, eos noctu cenare consuevisse. supra idem Horatius [I, 27, 5.] significans multum interesse inter arma et convivia, sic loquitur: *Vino et lucernis Medus acinaces Immane quantum discrepat.* M. Tullius pro Coelio, [28, 67.] *Quam volent in conviviis faceti et dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diserti sint: alia fori vis est, alia triclinii: alia subselliorum ratio, alia lectorum: non idem iudicum comessatorumque conspectus: lux denique alia solis, et lychnorum.*

23. VIVAEQUE] accensae, ardentes, non exstinctae. ignem enim vivere et mori dicimus, ut animantem quendam. notavimus ad Lucretium, ibi, *et vivunt labentes aetheris ignes.* lib. 1. [v. 1033.]

IN DIANAM. ODE XXII.

1. MONTIUM CUST. NEM.] ὀρέων ἐπίσκοπε. Od. XXI. lib. 1. [v. 5.] *Vos laetam fluviis et nemorum coma* etc. Virg. lib. 1. Aen. [v. 498.] *Qualis in Eurotae ripis aut per iuga Cynthi Exercet Diana choros: quam mille secutae Hinc atque hinc glomerantur Oreades.*

2. QUAE LABORANTEIS UTERO PUELL.] eandem esse Dianam, Ilithyiam, Lucinam, Genitalem ex hoc loco et ex carmine saeculari pro imperio populi Romani intelligere licet: quo in carmine tribus his postremis nominibus eam appellat, [v. 13.] *Rite maturos aperire partus Lenis Ilithyia, tuere matres, Sive tu Lucina probas vocari seu Genitalis.* de qua sic M. Tull. 2. de nat. Deor. [27, 68.] *Dianam autem et Lunam eandem esse putant, a lucendo utramque nominatam. Itaque ut apud Graecos Dianam eamque Luciferam, sic apud nos Iunonem Lucinam in pariendo invocant, quae eadem Diana annivaga dicitur, non a venando, sed quod in septem numeratur tamquam vagantibus. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quod ii maturescunt aut septem nonnunquam aut plerumque novem Lunae cursibus: qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur concinneque, ut multa, Timaeus, qui, cum in historia dixisset, qua nocte natus Alexander esset, eadem Dianae Ephesiae templum deflagravisse, adiunxit, minime id esse mirandum, quod Diana, cum in partu Olympiadis adesse voluisset, afuisset domo.* hactenus M. Tull. Sed cum Diana Latonae, Ilithyia autem Iunonis sit filia, qui potest esse eadem Diana et

Ilithyia? Atqui Pindarus Nem. carmine sexto, [pot. septimo v. 1 sq.] Ilithyiam et Iunonis esse filiam et praesto adesse partubus, non obscure significat. Ilithyia (inquit), quae Parcis assides, filia Iunonis, filiorum genitrix: sine te neque diem neque noctem aspicimus neque pubescimus. Pindari verba sunt haec, si quis magis delectatur Graecis, *Ἐλείθυια, πάρεδρος Μοιρᾶν βαθυφρόνων, παῖ μεγαλοσθενέος ἄκουσον Ἥρας, γενέτειρα τέκνων· ἄνευ σέθεν οὐ φάος, οὐ μέλαιναν δρακέντες εὐφρόναν τεὰν ἀδελφεὰν ἐλάχομεν ἀγλαόγυιον Ἥβαν.* Hesiodus item Ilithyiam Iunonis filiam facit in Theogon. [v. 922.] *ἡ δ' Ἥβην καὶ Ἄρηα καὶ Εἰλείθυιαν ἔτικτεν.* Homerus autem Ilithyiam *μογόστοκον*, quasi *μογοῦσαν*, quod valet *πονοῦσαν περὶ τοὺς τόκους*, id est, laborantem seu occupatam in partibus appellat *ἰλ. π'.* [v. 187 sq.] his verbis, *Αὐτὰρ ἐπειδὴ τόν γε μογόστοκος Εἰλείθυια Ἐξάγαγε πρὸ φόωσδε καὶ Ἠελίου ἴδεν αὐγάς.* et *ἰλ. λ'.* [v. 270.] numero multitudinis *μογοστόκους Εἰλειθυίας* Iunonis filias appellat. *Ὡς δ' ὅτ' ἂν ὠδίνουσαν ἔχῃ βέλος ὀξὺ γυναῖκα, Δριμύ· τότε προϊεῖσι μογόστοκοι Εἰλείθυιαι, Ἥρης θυγατέρες.* id est, Quemadmodum autem cum telum acutum atque amarum mulierem partus dolores sentientem tenet, tum procedunt Ilithyiae partus laborem levantes, Iunonis filiae etc. et Theocritus *εἰδ. κζ'.* [v. 29.] *μογόστοκον Ἄρτεμιν.* Pausanias quoque aliam facit a Diana, et Iunonis filiam dicit haberi: quin etiam eam Latonae partum adiuvisse, ab Hyperboreis profectam: ceteros homines autem Ilithyiae nomen ab his didicisse: Delios quoque ei sacra facere et carmen in eius laudem de partus doloribus cantare: Cretas vero existimare Ilithyiam in Cnossia regione natam et Iunonis filiam esse. Pausaniae verba sunt haec, Att. [I, 18, 5.] *ἣν ἐλθοῦσαν ἐξ Ὑπερβορέων εἰς Δῆλον γενέσθαι βοηθὸν ταῖς Λητοῦς ὠδῖσι. Τοὺς δ' ἄλλους παρ' αὐτῶν φασι τῆς Εἰλειθυίας μαθεῖν τὸ ὄνομα· καὶ θύουσι δὲ τῇ Εἰλειθυίᾳ Δήλιοι· καὶ ὕμνον ᾄδουσιν ὠδῖνος. Κρῆτες δὲ τῆς χώρας τῆς Κνωσσίας ἐν Ἀμνισῷ γενέσθαι νομίζουσιν Εἰλείθυιαν καὶ παῖδα Ἥρας εἶναι.* Idem Arcad. [Achaic. VII, 23, 5 sq.] narrat se Ilithyiae statuam vidisse apud Agyenseis, a Dasmophonte fictam, quae tota esset a capite usque ad calcem veste textili tecta cuiusque nihil esset nudum, praeter faciem et extremas manus et pedes: eius alteram manum porrectam esse et explicatam, altera facem tenere: quae res unum e duobus significaret, vel partus dolores mulieribus instar ignis esse, vel illam pueros ex utero matris in lucem atque in luminis oras (ut ait ille) protrahere. verba Pausaniae sunt haec, *Εἰλειθυίᾳ δ' εἰκάσαι τις ἂν εἶναι δᾷδας, ὅτι γυναιξὶν ἐν ἴσῳ καὶ πῦρ εἰσιν αἱ ὠδῖνες. Ἔχοιεν δ' ἂν λόγον καὶ ἐπὶ τοιῷδε αἱ δᾷδες, ὅτι Εἰλείθυιά ἐστιν ἡ εἰς φῶς ἄγουσα τοὺς παῖδας.* Plato autem in Theaeteto [p. 149. B.] eandem esse Dian. et Ilithy. putat, ut ex eius verbis perspicuum esse potest: *αἰτίαν δὲ τοῦ οὐδεμίαν γυναῖκα αὐτὴν κυϊσκομένην τε καὶ τίκτουσαν ἄλλας μαιεύεσθαί φασιν εἶναι τὴν Ἄρτεμιν, ὅτι ἄλοχος οὖσα τὴν λοχείαν εἴληχε.* id est, causam autem, cur nulla mulier, quae ipsa gravida fieri et parere possit, obstetricis munere fungatur, aiunt hanc esse, quod Diana a pariendo immunis maturandorum et procurandorum partuum provinciam nacta est. Plutarchus Sympos. 3. probl. 1. de luna loquens, *Λέγεται δὲ καὶ πρὸς εὐτοκίαν συνεργεῖν. ὅταν ᾖ διχομηνίς, ἀνέσει τῶν ὑγρῶν μαλθακωτέρας παρέχουσα τὰς ὠδῖνας· ὅθεν οἶμαι καὶ*

τὴν Ἄρτεμιν Λοχείαν καὶ Εἰλείθυιαν, οὐκ οὖσαν ἑτέραν ἢ τὴν σελήνην, ὠνομάσθαι. id est, aiunt autem lunam etiam ad pariendi facilitatem et felicitatem adiumento esse, cum est semiplena, remissione et relaxatione rerum liquidarum et humidarum partus dolores efficientem molliores et leniores. Ex quo arbitror etiam Dianam Lochiam, id est, partuum praesidem atque arbitram, et Ilithyiam, utpote quae non sit alia a luna, esse nominatam. Idem Plutarchus ibidem lunam a Timotheo quodam ὠκυτόκον ostendit esse appellatam, id est, ad accelerandos partus utilem. Plautus, Terentius, Varro, Catullus et ceteri Latini Iunonem Lucinam coniuncte vel Lucinam tantum efferunt. Terent. Heautontim. [Ad. III, 4, 71.] *Iuno Lucina, fer opem.* et Idem alibi. Plaut. Aulul. [IV, 7, 11.] *Iuno Lucina, tuam fidem.* Catull. in carmine saeculari ad Dianam, [XXXIV, 13.] *Tu Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis, Tu potens Trivia, et notho es Dicta lumine luna.* Plautus in Truculento, [II, 5, 23.] *date mihi huc ligna atque ignem in aram, ut venerer Lucinam deam.* Varro lib. 4. de lingua Lat. [p. 21 Bip.] *quae ideo videtur a Latinis Iuno Lucina dicta, vel quod terram, ut physici dicunt, iuvat et lucet: vel quod ab luce eius, qua quis conceptus est, una iuvat, donec mensibus actis produxit in lucem. Facta igitur a iuvando et luce Iuno Lucina: a quo parientes eam invocant. Luna enim nascentium dux* etc. sic Horat. Od. v. epod. [v. 5.] *Per liberos te, si vocata partubus Lucina veris affuit.* Dionys. Halicarn. lib. 4. [c. 15. p. 676. ed. Reisk.] Εἰλείθυιαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν Ἥραν φωσφόρον. Ilithyiam appellant Romani Iunonem luciferam. Theocritus ἐγκωμ. Πτολεμ. Εἰλείθυιαν λυσίζωνον, id est, solventem zonam, appellat. [XVII, 60.] Ἔνθα γὰρ Εἰλείθυιαν ἐβώσατο λυσίζωνον Ἀντιγόνας θυγάτηρ βεβαρυμένα ὠδίνεσσιν. Ἡ δέ οἱ εὐμενέοισα παρίστατο. id est, hic enim Ilithyiam inclamavit, quae zonam solvit, Antigonae filia, doloribus partus graviter affecta. Illa autem ei praesto futura et apud eam permansura adstabat. Virgil. etiam ad equas transfert Georg. 3. [v. 60.] *Aetas Lucinam iustosque pati Hymenaeos Desinit ante decem: post quattuor incipit annos.* Oppianus lib. 1. [Hal. 485.] partus dolores omnibus animantibus acerbos et molestos esse significans sic ait, Ὡς οὐ ῥηϊδίην γενεὴν οὐδ' ἰχθύσι μοῖραι Ὤπασαν, οὐδ' ἄρα μοῦνον ἐπιχθονίοισι γυναιξὶν Ἄλγεα, παντῇ δ' εἰσὶν ἐπαχθέες Εἰλείθυιαι. id est, Quam non facilem ortum seu nascendi rationem ne piscibus quidem fata tribuerunt, neque terrestribus solum feminis dolores incidunt, sed omni loco graves sunt Ilithyiae. Cur eadem genitalis dicatur, ex iis, quae supra exposita sunt, intelligere licet: qua de re tamen nonnihil dicemus ad carmen illud saeculare, quod est post epod.

4. DIVA TRIFORMIS] τρίμορφος. Athenaeus lib. 7. [c. 36.] ait Apollodorum scribere in libris de Diis, triglam Hecatae immolari propter communitatem et coniunctionem nominis. Deam enim esse triformem. sic Athen. Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς περὶ θεῶν, τῇ Ἑκάτῃ φησὶ θύεσθαι τρίγλην διὰ τὴν ὀνόματος οἰκειότητα. τρίμορφος γὰρ ἡ θεός. citat et Chariclidae cuiusdam versum: δέσποιν' Ἑκάτη, τριοδῖτι, τρίμορφε, τριπρόσωπε, τρίγλαις κηλευμένη. id est, o regina Hecate, trivia, triformis, triplicem vultum seu personam gerens, quae triglis mulceris. iccirco autem triformem appellari dicunt alii, quod eadem

sit Diana et Lucina et Hecate seu Proserpina. Virgil. Aen. 4. [v. 511.] *Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.* eandem Triviam appellat Ennius vel quod in trivio ponitur, vel quod in caelo tribus viis movetur, in altitudinem, latitudinem et longitudinem. Servius ad illum Virg. locum, *numero deus impare gaudet.* Pharmaceutr. [Ecl. VIII, 75.] notat, *Dianam dicit propter triplicem eius potestatem.* hactenus Serv. Triplicem autem potestatem intelligit, in caelo, in terris, sub terris seu apud inferos. Quidam tradiderunt, Dianam fingi solitam specie humana, equina, canina atque iccirco triformem dictam. Alii quia luna, quae Diana est, modo sit ἀμφίκυρτος, id est, gibbosa seu gibbera seu μηνοειδής, modo διχότομος, id est, dimidiata: modo plena.

5. IMMINENS VILLAE TUA P.] id est, pinus, quae villae meae imminet, tua esto. his verbis hanc pinum Dianae consecrat.

6. EXACTOS] confectos. *per exactos annos*, id est, quotannis.

7. OBLIQUUM MEDITANTIS] qui, dum caeditur, conetur morsione obliqua eum, a quo caedatur, male multare: vel qui videatur sese ad obliquas morsiones assuefacere et exercere. haec enim vis est verbi *meditandi* propria, quod a Graeco μελετᾶν tractum est.

AD PHIDILEM. ODE XXIII.

Suadens, ut deos puris manibus et conscientia bene actae vitae colat.

1. CAELO SUPINAS] notat interpres Homer. ad illum versum, Ἰλ. η'. [v. 177.] Λαοὶ δ' ἠρήσαντο, θεοῖσι δὲ χεῖρας ἀνέσχον. i. e. *gentes autem precatae sunt et ad deos manus sustulerunt*, solitos esse heroas manibus in caelum sublatis Iovem ceterosque deos caelesteis precari: marinos, ad mare porrectis: manes et inferos, terra percussa. Primi moris exempla sunt haec. Virg. Aen. 1. [v. 93.] *Ingemit et duplicis tendens ad sidera palmas Talia voce refert.* Idem secundo, [v. 153.] *Sustulit exutas vinclis ad sidera palmas.* Idem 3. [v. 176.] *tendoque supinas Ad caelum cum voce manus.* et 4. [v. 205.] *Multa Iovem manibus supplex orasse supinis.* Lucret. lib. 5. [v. 1199 sq.] *et pandere palmas Ante Deûm delubra.* Sallust. coniur. Catil. [c. 31.] *manus supplices ad caelum tendere, miserari parvos liberos, rogitare Deos.* Hom. ὀδυσσ. ι'. [v. 527.] Εὔχετο χεῖρ' ὀρέγων εἰς οὐρανὸν ἀστερόεντα. id est, precabatur manum porrigens ad caelum stellatum. Apollon. lib. 1, Ἀργ. [248 sq.] αἱ δὲ γυναῖκες Πολλὰ μάλ' ἀθανάτοισιν ἐς αἰθέρα χεῖρας ἄειρον Εὐχόμεναι, νόστοιο τέλος θυμηδὲς ὀπάσσαι. id est, mulieres autem valde multum ad deos immortaleis in caelum manus sustulerunt, orantes ut iucundum reditum darent. prae laetitia manus ad caelum tollit ille apud Horat. Satyr. 5. lib. 2. [v. 96.] *donec ohe iam, Ad caelum manibus sublatis, dixerit, urge.* Secundi hoc nunc mihi exemplum succurrit. Virg. Aeneid. 5. [v. 234.] *Ni palmas ponto tendens utrasque Cloanthus Fudissetque preces divosque in vota vocasset: Dii quibus imperium pelagi.* Postremi sunt haec. Euripid. Ἑκάβ. [v. 77.] Ὦ χθόνιοι θεοὶ, σώσατε παῖδ' ἐμὸν, ὃς μόνος οἴκων ἄγκυρά τ' ἐμῶν, τὴν χιονώδη Θρῄκην κατέχει. id est, o inferi seu terrestres dii, servate filium

meum, qui solus, aedium mearum ancora, Thraciam nivosam tenet. ad quem locum vetus interpres *ἀνώνυμος* notat, histrionem, cum haec verba loqueretur, terram pedibus pulsasse. Idem Orest. [v. 174.] *πότνια, πότνια νύξ, ὑπνοδότειρα τῶν πολυπόνων βροτῶν, Ἐρεβόθεν ἴθι.* id est, o veneranda, veneranda nox, quae somnum largiris laboriosis mortalibus, ex Erebo prodi. Hom. *Il. ι.* [v. 568 sq.] *Πολλὰ δὲ καὶ γαῖαν πολυφόρβην χερσὶν ἀλοία, Κικλήσκουσ' Ἀΐδην καὶ ἐπαινὴν Περσεφόνειαν.* id est, saepe autem etiam terram multa alimenti genera hominibus praebentem manibus pulsabat, Plutonem invocans et laudabilem Proserpinam. idem et cum mortuos appellabant. M. Tull. Tusc. 2. [25, 60.] *Tum Cleanthem, cum pede terram percussisset, versum ex Epigonis dixisse ferunt, Audisne haec, Amphiaraë, sub terram abdite? Zenonem significabat, a quo illum degenerare dolebat.*

2. RUSTICA PHIDILE] libri aliquot veteres habent, *rustica Phillide.* ego nihil muto: quamquam legendum potius fortasse est *Phidale*, ut intelligamus, significari nomine ipso puellam quandam rusticam, parcam et a sumtu abhorrentem.

3. HORNA FRUGE] hornotina: huius anni. Od. II. epod. [v. 47.] *Et horna dulci vina promens dolio.* M. Tull. Verr. de anteactis, [II, 3. 18, 45.] *frumentum hornotinum.* Propert. lib. 4. [3, 61.] *Illa dies hornis caedem denuntiat agnis.*

4. AVIDAQUE PORCA] cur Laribus porcam, seu porcum veteres immolarent, annotatum est supra ad illum locum, *et porco bimestri* Od. XVII., eiusdem libri. [v. 15.]

6. STERILEM RUBIGINEM], Virg. Georg. 1. [v. 150.] *malam* vocat. *Mox et frumentis labor additus, ut mala culmos Esset rubigo.* asperam appellat Ovidius.

8. POMIFERO GRAVE TEMP. ANNO.] auctumnum significat, quem pomiferum item appellat Od. VII. lib. 4. [v. 11.] *simul Pomifer auctumnus fruges effuderit.* et Od. II. lib. epod. [v. 17.] sic describit, *Vel cum decorum mitibus pomis caput Auctumnus arvis extulit.* grave autem *tempus* hoc loco dicit, quia pestilens et insalubre, ut Satyr. 6. lib. 2. [v. 19.] *Auctumnusque gravis Libitinae quaestus acerbae. φθινόπωρον* vocant Graeci. ordo est: aut dulces alumni grave tempus non sentient anno pomifero, id est, anni parte pomifera, nempe auctumno.

9. NIVALI ALGIDO] Algidum, mons et urbs eiusdem nominis. supra Od. XXI. lib. 1. [v. 6.] *gelidum* appellat. Od. 4. lib. 4. [v. 58.] *Nigrae feraci frondis in Algido.*

10. DEVOTA] vota et promissa seu obligata ex voto. sic devotos appellat Caesar lib. 3. de bello Gallico [c. 22.] Soldurios illos, qui, cuius amicitiae se devovissent, cum eo omnibus in vita commodis fruebantur: omnia rursus incommoda et mala perferebant. supra arborem illam, cuius casu propemodum oppressus est, devotam nominavit, Od. IV. eiusd. lib. [v. 27.]

12. VICTIMA] ovis bima seu bidens: vel maior aliqua hostia, (ut taurus candidus, qui immolabatur in monte Albano a pontifice. Arnobius l. 2. in Albano antiquitus monte nullos alios licebat quam nivei tauros immolare candoris.) [Ex edit. post.]

12. PONTIFIC. SECUR. CERVI. TING.] a pontificibus publice immolabitur.

14. BIDENTIUM] *bidentes* (inquit Festus) *sunt pecudes seu oves, quae duos denteis ceteris longiores habent.* sed alii, quorum sententia a doctis probatur magis, aiunt bidenteis dictas esse, quasi biennea, quod bimae immolarentur. Virgil. lib. 5. Aeneid. [v. 96.] *caedit quinas de more bidenteis.* Idem 6. [v. 39.] *totidem lectas de more bidenteis.*

15. PARVOS CORONANTEM etc.] te quae parvos deos habes domi.

15. MARINO RORE] rore marino, seu rosmarino, coronario scilicet, quem describit Dioscor. lib. 3. cap. 89.

17. IMMUN. ARAM SI TETIG.] manus immunis proprie, quae nihil porrigit, inanis, ut Od. XII. lib. 4. [v. 22.] *non ego te meis Immunem meditor tingere poculis*, id est, nihil afferentem. et epist. ad Villic. lib. 1. [v. 33.] *Quem scis immunem Cynarae placuisse rapaci.* Virg. lib. 4. Georg. [v. 244.] *Immunisque sedens aliena ad pabula fucus.* sed hoc loco videtur subaudiri, a scelere: ut sit, manus a scelere aut culpa immunis: et ita Acr. et Porph. Sed videri possit, hoc loco *immune* significare *improbum:* quemadmodum apud Plautum, *immune* seu *immoene est facinus*, ut docet Festus. quod si cui placeat, dicendum erit, hanc esse huius loci sententiam: Si manus improba et impura deorum aram tanget, id est, si mente impura deos orabis, sumtuosa hostia deos non mollies neque efficies sacrificiorum sumtu, ut tuae victimae diis sint gratiores, sed farre pio et saliente mica deos placabis. Solebant autem orantes aram tangere seu tenere. Itaque Varro [p. 218. ed. Bip.] rerum divinar. lib. 5. (ut refert Macrob. lib. 3. [c. 2.]) scribit, *aras primum ansas dictas, quod esset necessarium, a sacrificantibus eas teneri: quemadmodum vasorum ansas tenere et prendere solemus*, ad quem morem respiciens Virg. Aen. 12. [v. 201.] ut et hic Horatius, Latinum Regem sic facit loquentem. *Tango aras mediosque igneis et numina testor.* idem Aen. 4. [v. 219.] *Talibus orantem dictis arasque tenentem*, et lib. 6. [v. 124.] *Talibus orabat dictis arasque tenebat.* et M. Tull. pro Flacco, [36, 90.] *qui si aram tenens iuraret, crederet nemo, per epistolam, quod volet, iuratus probabit?*

18. NON SUMT. BLAND. HOST. etc.] *sumtuosa hostia* sunt septimi casus: haecque est huius loci sententia: si tua manus immunis, id est, sine ulla victima, vel, ut alii, innocens, aram tetigit: aeque placabit et flectet deos familiareis farre et mica salis, nihilo gratior Diis futura propter sumtuosam aliquam hostiam. quodsi *immunis* pro improbo accipiatur, sic erit hic locus explicandus, ut paullo ante diximus ad illa verba, *immunis aram etc.* Plato in Alcibiade β' [p. 148. C. sq.] perspicue ostendit, Deos immortaleis sumtuosas hostias non spectare, sed animorum integritatem et preces seu bona verba, quam ille appellat εὐφημίαν, idque Ammonis oraculo responsum esse dicit. Cum enim quondam inter Athenienseis ac Lacedaemonios dissidium bellumque gravissimum natum esset, accideret autem, ut multis proeliis mari et terra commissis semper Athenienses magna clade accepta inferiores discederent, eos indignanteis et consilii inopia laboranteis neque ullum malorum praesentium remedium reperienteis, decrevisse

tandem, quam optimum esse, Iovem Ammonem hac de re consulere et praeterea rogare, quare vincerentur, cum ipsi hostias omnium Graecorum et plurimas et pulcherrimas diis immortalibus immolarent eorumque templa plurimis et carissimis donis ornarent, pompas denique facerent solenneis et magnificentissimas et sumtuosissimas; Lacedaemonii autem nihil quicquam tale omnino curarent, immo vero ita essent in hac re negligentes, ut saepe hostias mancas ac debileis mactarent, cum essent nihilo minus opulenti, quam Atheniensium civitas: hoc unum respondisse Ammonem, Lacedaemoniorum εὐφημίαν, id est, bona verba, Deo esse gratiora, quam universas Graecorum victimas. bona verba autem Socrates interpretatur, preces rite conceptas et iustas: aitque hominibus magnopere esse cogitandum et videndum, quas preces diis immortalibus nuncupent. Deos enim immortaleis neque bobus auratis neque talibus victimis neque precibus, maledicentiae, quam Graeci blasphemiam nominant, plenis, sed bonis dictis placari. καὶ γὰρ ἂν δεινὸν εἴη (inquit), εἰ πρὸς τὰ δῶρα καὶ πρὸς τὰς θυσίας ἀποβλέπουσιν ἡμῶν οἱ θεοί, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὴν ψυχήν. et mox, οἱ δὲ ἅτε ἀδωροδόκητοι ὄντες καταφρονοῦσιν ἁπάντων τούτων etc. id est, *absurdum enim sit et ingemiscendum, si dii dona nostra et sacrificia spectent, non animum* etc. deinde sequitur: *illi vero cum muneribus non corrumpantur, haec omnia contemnunt.* Sic et Xenophon. ἀπομνημ. ά. [3, 3.] θυσίας δὲ θύων μικρὰς ἀπὸ μικρῶν, οὐδὲν ἡγεῖτο μειοῦσθαι τῶν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πολλὰ καὶ μεγάλα θυόντων. οὔτε γὰρ τοῖς θεοῖς, ἔφη, καλῶς ἔχειν, εἰ ταῖς μεγάλαις θυσίαις μᾶλλον ἢ ταῖς μικραῖς ἔχαιρον. πολλάκις γὰρ ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν εἶναι κεχαρισμένα. Οὔτ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἄξιον εἶναι ζῆν, εἰ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἦν κεχαρισμένα τοῖς θεοῖς ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν· ἀλλ' ἐνόμιζε, τοὺς θεοὺς ταῖς παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων τιμαῖς μάλα χαίρειν. id est, *cum autem sacrificaret parva de parvis, nihilo se deteriore conditione esse putabat iis, qui de multis ac magnis multa et magna immolant. Nam neque Diis honestum fore, si magnis sacrificiis magis delectarentur, quam parvis: saepenumero enim ea, quae ab improbis proficiscantur, gratiora eis futura, quam quae a viris bonis: neque hominibus vitam optabilem aut vitalem futuram, si quae ab improbis donentur, diis sint gratiora, quam quae a probis. quin existimabat deos immortaleis hominum piorum cultu et muneribus magnopere delectari.* Iterum Plato in Euthyphrone ait, dona nostra (dona autem, quae Diis ac hominibus dari debent, sunt τιμή, γέρας, χάρις, i. e. honos, decus, gratia) ait igitur Plato, dona nostra Diis nihil prodesse.

19. AVERSOS PENATES] Od. x. epod. [v. 18.] *Preces et aversum ad Iovem.*

20. FARRE PIO ET S. M.] ad hunc locum pertinent, quae scribuntur a Philostrato de Pythagora initio libri 1. de vita Apollonii, memoriae esse proditum, Pythagoram aras sanguine non aspersisse, sed tus et placentam et hymnos diis immortalibus et similia solitum sacrificare. quibuscum congruunt illa M. Tullii lib. 3. de nat. Deorum, [36, 88.] *Quamquam Pythagoras cum in geometria quiddam novi invenisset, Musis bovem immolasse dicitur. Sed id quidem non credo: quoniam ille ne Apollini quidem Delio hostiam immolare voluit, ne*

aram sanguine aspergeret. (sed quod ad *far pium* attinet, hoc pontificale est et ad sacrificiorum Romanorum consuetudinem referendum est; quod indicat et Arnobius l. 7. adv. genteis his verbis, *neque ipse Romulus aut religionibus artifex in comminiscendis, Numa, tus aut esse scivit aut nasci; ut pium far monstrat, quo peragi mos fuit sacrificiorum solemnium munia.* Et Servius ad illum locum Virg. Aen. XII [173.] *dant fruges manibus salsas et tempora ferro Summa notant pecudum* etc. fruges salsas (inquit) far et sal: quibus rebus et cultri aspergebantur et victimae. Erant autem probationes, utrum esset animal aptum sacrificio etc.

20. SALIENTE MICA] id est, mica salis. Tibull. lib. 3. eleg. 4. [v. 9.] *At natum in curas hominum genus, omnia noctis Farre pio placant et saliente sale.* Idem lib. 4. ad Messal. [1. v. 14.] *Parvaque caelesteis placavit mica.* Catullus, [LXXXVI, 4.] *Non est in tanto corpore mica salis.*

IN AVAROS. ODE XXIV.

1. INTACTIS OPUL. THES. ARAB.] supra Od. 29. lib. 1. [v. 1.] *beatas Arabum gazas* dixit et secunda epist. ad Maecen. lib. 1. [7, 36.] *Divitias Arabum.* Intactos autem thesauros intellige dictos esse, quia nondum Romanorum arma senserant. sic Propert. [II, 10, 15.] *India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho Et domus intactae te tremit Arabiae.*

2. CAEMENTIS] lapidibus caesis, ut supra Od. I. huius lib. [v. 34.] *huc frequens Caementa demittit redemtor.*

4. MARE APULICUM] sic reperi scriptum in duobus lib. Vatic. et item Faër. Tornes. in codice Donati autem *Ponticum* erat recenti manu scriptum et in litura. Iam, quod ad syllabas attinet, simile est illud Od. 4. huius lib. [v. 10.] *Altricis extra limen Apulliae.*

5. ADAMANTINOS etc.] solidissimos, firmissimos. fortasse, quos sup. Od. XXXV. lib. 1. [v. 18.] *clavos trabaleis* dixit, hic nominat adamantinos. utrobique enim vim et firmitatem et, paene dicam, aeternitatem necessitatis significat. Plato quidem lib. de rep. decimo ἀδαμαντίνως, id est, adamantine, usurpat pro eo, quod est ἰσχυρῶς καὶ ἀμετακινήτως, his verbis, ἀδαμαντίνως (inquit) δεῖ ταύτην τὴν δόξαν ἔχοντα εἰς ᾅδου ἰέναι. Neque temere porro neque inepte adamantini clavi τῇ ἀνάγκῃ, id est, necessitati, quae eadem fere est hoc loco, atque εἱμαρμένῃ, tribuuntur. Significatur enim fati mortisque necessitas immutabilis et vis invicta. Pindarus autem cum de alia necessitate loquatur, ita quaerit ex Musa: Quod periculum Argonautas solidis ex adamante clavis vinctos ad navigandum impulit? sic Pindar. [Pyth. IV, 125.] τίς κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δῆσεν ἅλοις? id est, quod periculum necessarium coëgit, ut navigarent? Aeschylus item in Prometh. [v. 6. sed v. ad h. l.] ἀδαμαντίναις πέδησι dixit pro solidissimis ac durissimis, vide annot. ad Od. III. et XXXV. lib. 1.

6. DIRA] infesta, tristis, horribilis, ut et alibi.

8. NON MORTIS LAQ. EXP.] *expedies*, id est, explicabis, extricabis, sunt enim hi laquei ἄφυκτοι καὶ ἀδιέξοδοι, id est, inexplica-

biles et quos effugere nemo queat. Homerus tantam vim Parcae esse dicit, ut ne Dii quidem ab eo, qui sibi sit carus, mortem propulsare possint, ubi eum Parca semel comprehenderit. Verba Homeri sunt haec ὀδυσσ. γ'. [v. 236.] Ἀλλ' ἤτοι θάνατον μὲν ὁμοίϊον οὐδὲ θεοί περ Καὶ φίλῳ ἀνδρὶ δύνανται ἀλαλκέμεν, ὁππότε κεν δὴ Μοῖρ' ὀλοὴ καθέλῃσι τανηλεγέος θανάτοιο. id est, At profecto mortem, omnibus aeque infestam, ne dii quidem ab homine amico arcere possunt, ubi eum Parca mortis longum somnum dantis comprehenderit.

9. CAMPEST. MEL. SCYTHAE] supra Od. XXXV. lib. 1. [v. 9.] *profugos* appellavit. Strabo ἁμαξοίκους, id est, in plaustris habitanteis, tanquam in domibus.

11. RIGIDI GETAE] cur rigidi? an quod sunt caelibes et ἀνέστιοι, id est, sine foco et familia? an quod ἄβιοι, id est, carentes rebus ad victum paratis et congestis seu vitae cultu utentes tenuissimo, parcissimo ac durissimo? quae etiam de Scythis tradita sunt: ob idque ἄβιοι appellantur ab Hom. Quin eosdem ἱππημολγοὺς appellant tum alii Graeci poëtae, tum inprimis Homerus, id est, equorum emulctores. Dionys. Alex. [v. 309.] Ἔνθα μελάγχλαινοί τε καὶ ἀνέρες ἱππημολγοί. Homerus ἰλ. ν'. [v. 3.] αὐτὸς δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινώ, Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρῃκῶν καθορώμενος αἶαν Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων καὶ ἀγαυῶν ἱππημολγῶν, Γλακτοφάγων, ἀβίων τε, δικαιοτάτων ἀνθρώπων. id est, ipse autem [Iupiter] reflexit oculos lucidos longe ab urbe Troia ad terram Thracum in studio equorum assidue versantium respiciens et Mysorum cominus pugnantium et admirabilium Scytharum equas mulgentium et lac potantium, in diem viventium rebusque ad victum ante paratis carentium, hominum iustissimorum. Ex quibus versibus cognoscere licet, per hippemolgos, id est, equarum emulctores, Scythas et populos illos omneis esse intelligendos, qui ab occasu, mari Sarmatico et Gothico: ab ortu, palude Maeotide et Tanaï et Ponto Euxino: a meridie, Haemo et Danubio: a septentrione, Hyperboreis gentibus et Rhipaeis montibus continentur. hanc sententiam adiuvat Herodotus, qui in Melpomene narrat, Scythas equas mulgere et lac earum vasis exceptum potare: id quod testatur et Strabo lib. 7.

12. IMMETATA QUIBUS] quorum agri nullis cum limitibus sint inter se separati aut distincti, sed communes, etiam fruges efferunt liberas et communes. *immetata* autem *iugera* accipe nullis metis, id est, terminis distincta, vel nullis decempedis *dimensa* aut descripta. lege quae supra notavimus ad illum locum, *nulla decempedis Metata* etc. Od. XV. lib. 2. [v. 14.]

14. NEC CULTURA PLACET etc.] nemo unus per omnem vitam in eodem agro colendo versatur: sed alii ad certum numerum descripti ac distributi unum annum agrum colunt: anno subsequente succedunt his alii ad eundem numerum: quiescunt ii, qui superiore anno coluerant, et ita deinceps. Atque hanc sententiam declarant ea verba, quae statim sequuntur, *Defunctumque laboribus Aequali recreat sorte vicarius*: id est, eum, qui in labore annum versatus eoque labore defunctus est, vicarius, qui eius locum vicemque subit, reficit ac recreat aequali sorte, id est, dat illi sui reficiendi facultatem, aequali

sorte, id est, dat illi sui reficiendi facultatem, aequali agri colendi laborisque perferendi conditione vicissim accepta. Sic Caesar de Suevis lib. 4. de bello Gall. [c. 1.] *Hi centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis singula millia armatorum bellandi causa suis ex finibus educunt. Reliqui, qui domi manserint, se atque illos alunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt: illi domi remanent. Sic neque agricultura neque ratio atque usus belli intermittitur.*

18. TEMPERAT] noverca manus abstinet a privignis: privignis parcit neque eis insidias comparat ullamve perniciem molitur, ut solent novercae. sic loquitur et Virg. Georg. 1. [v. 360.] *Iam sibi tum curvis male temperat unda carinis.* et M. Tull. Verr. 4. sive accusation. lib. 2. [II, 2, 2, 4.] *non solum sociis in eo bello consuluit, verum etiam superatis hostibus temperavit.* ibidem [§. 17.] *si cuiquam denique ulla in re umquam temperaverit, ut ei vos quoque temperetis.* idem lib. 1. [II, 1. 59, 154.] *Te putet quisquam, cum ab Italia freto disiunctus esses, sociis temperasse?* Sallust. coniur. Catil. [c. 11.] *Quippe secundae res sapientum animos fatigant: nedum illi corruptis moribus victoriae temperarent.* sic enim hunc locum emendavimus, cum in omnibus libris vulgatis corrupte legatur *obtemperarent.* emendavimus et locum apud Caesar. lib. 1. [c. 33.] de bello Gall. itidem corruptum, *neque sibi homines feros ac barbaros temperaturos existimabat, quin* etc. ubi vulgo legitur *obtemperaturos.*

18. TEMPERAT INNOCENS] id est, temperando privignis est innocens: vel in eo se innocentem praestat, quod temperat, ut diximus ad Od. octavam huius libri.

19. NEC DOTATA REGIT VIRUM] regit virum, id est, imperat viro, domina est viri: ut sup. Od. 9. [v. 9.] *Me nunc Thressa Chloë regit.* Aristoteles lib. 8. de moribus, viri et uxoris societatem scribit esse aristocraticam, id est, ei reip. formae similem, in qua praestantiores et meliores et optimates imperant. iccirco virum praeesse debere, cum uxori virtute praestet. Sed interdum (inquit) imperant mulieres, nempe eae, ad quas amplae venerunt hereditates, et bene dotatae. ἐνίοτε δ' ἄρχουσιν αἱ γυναῖκες ἐπίκληροι οὖσαι. sic Plautus in Asinaria, [I, 1, 47.] *argentum accepit: dote imperium vendidi.*

20. NEC NITIDO FIDIT ADULTERO] nitido, vel comto et bene curato, vel unguentis delibuto, ut annot. ad Od. XIX. huius lib. et alibi, velut epist. 7. lib. 1. [v. 83.] *ex nitido fit rusticus atque Sulcos et vineta crepat mera.*

20. ADULTERO] amatori, ut sup. Od. XXXIII. lib. 1. [v. 9.] vel proprie accipe.

21. DOS EST MAGNA P. VIRT.] Querebatur iam sua aetate Theognis, non spectari in uxore quaerenda genus et parentum virtutem, sed pecuniam, his verbis, [init. Welck. 181. sqq. Br.] Κριοὺς μὲν καὶ ὄνους διζήμεθα, Κύρνε, καὶ ἵππους Εὐγενέας· καί τις βούλεται ἐξ ἀγαθῶν Βήσεσθαι· γῆμαι δὲ κακὴν κακοῦ οὐ μελεδαίνει Ἐσθλὸς ἀνήρ, ἤ οἱ χρήματα πολλὰ διδῷ. quorum versuum haec fere sententia est: *Arietes quidem et asinos et equos generosos quaerimus et vult unusquisque, equas si quas habet aut alias faeminas, a maribus generosis iniri et gravidas fieri: puellam autem vitiosam et vitiosi filiam.*

vir bonus uxorem ducere non magnopere dubitat, si modo magnam pecuniae vim in dotem afferat. Magnam igitur habet dotem sponsa, ait Horat., quae honesto loco nata est quaeque ab alio viro abhorret. Non admodum dissimile est huic Horatiano Plautinum illud in Amphitr. [II, 2, 209. sqq.] *Non ego illam mihi dotem duco esse, quae dos dicitur, sed pudicitiam et pudorem et sedatum Cupidinem, Deûm metum, parentum amorem et cognatûm concordiam.* Priscianus lib. 7. hunc locum profert ostendens, *parentium* aeque ac *parentum* usitatum esse. idemque locum quendam ex M. Tull. Verr. 7. producit. metuere autem alterum virum nihil aliud est, quam φυλάττεσθαι, id est, vitare et fugere, ab alio viro tangi nolle, ut annot. ad Od. II. lib. 2.

24. Et peccare nefas aut pretium] id est, aut non putant illorum matronae, sibi licere matrimonii castitatem fidemque violare aut, si violant, extremo supplicio afficiuntur. sic infra Od. v. lib. 4. [v. 24.] *Culpam poena premit comes.*

24. Aut pretium est mori] id est, aut merces est peccati mors. sic usurpat vocem *pretium* epist. 16. lib. 1. [v. 46.] *Nec furtum feci nec fugi, si mihi dicat Servus: habes pretium, loris non ureris, aio.*

25. O, quisquis volet] significat, ex peccandi licentia et impunitate caedeis bellaque civilia manare: quae mala qui tollere velit parensque patriae appellari cupiat, eum oportere severissimis legibus latis maleficia coërcere et comprimere: in eos autem, qui leges neglexerint, acerrime animadvertere. Placet autem mihi magnopere ea scriptura, quam in duodecim libris manuscriptis reperi, *Caedeis et rabiem* etc. ubi vulgati habent, *aut rabiem.*

27. Si quaeret pater] quidam libri veteres habent, *si quaerit p. urb. pater urbium* autem tale est, ut si diceret, parens patriae.

29. Refrenare] comprimere. sic dixit *iniicere frena licentiae* Od. xv. lib. 4. [v. 10.] quem locum, quemadmodum emendaverimus, videto suo loco.

30. Clarus postgenitis] clarus futurus posteris: immortalem nominis sui gloriam posteris traditurus. sic quidem habent nostri libri fere omnes. Sed quidam aiunt se reperisse in uno item manuscr. *Carus.* quam scripturam probo et ita cum iis, quae antecedunt, apte haerebunt quae sequuntur, *quatinus odimus virt. incol.*

30. Quatinus, heu nefas, Virt. etc.] *quatinus* legendum, non *quatenus.* et ita cod. Faerni et unus Vatic. et aliquot alii. Praeterea sic legendum esse docent veteres grammatici, in his Festus. Pendent autem haec ex iis, quae proxime antecedunt rationemque continent, quamobrem dixerit, eum, qui res illas gesserit, clarum seu carum fore non apud suae aetatis homines, sed apud posteros, hoc modo, quoniam (inquit) virtutem incolumem odimus, id est, eorum virtutem, qui vivi sunt et incolumes, virorum autem virtute praestantium mortuorum desiderio afficimur. Sed nomen *invidi* non videtur suo loco esse positum debuitque poni statim post verbum *odimus.* est enim invidi, praestanteis et excellenteis viros odisse: mortuos desiderare non item. ut epistola ad August. libro secundo, [1, 10.] *diram qui contudit hydram Notaque fatali portenta labore subegit, Comperit invidiam supremo fine domari. Urit enim fulgore suo, qui praegravat arteis Infra*

se positas etc. sic Paterculus, [II, 92.] *naturaliter audita visis laudamus libentius et praesentia invidia, praeterita veneratione prosequimur, et his non obrui, illis instrui credimus.*

31. VIRTUTEM INCOLUM. ODIM. SUBL. EX OC.] Non solum hoc de virtute, sed et de omnibus aliis bonis vere dici potest, tum denique nos intelligere, quae sunt bona, cum, quae erant in nostra potestate quibusque frui poteramus, ea amisimus: neque hoc solum ad invidiam, sed etiam ad alia animi vitia pertinet. Plautus Capt. [I, 2, 39 sq.] *Tum denique homines nostra intelligimus bona, Cum, quae in potestate habuimus, ea amisimus.* Sophocl. Aiace, [v. 964.] *Οἱ γὰρ κακοὶ γνώμαισι τἀγαθὸν χεροῖν Ἔχοντες οὐκ ἴσασι, πρίν τις ἐκβάλῃ.* id est, Mali bonum in manibus habentes, illud ignorant: ubi amiserunt, tum cognoscunt. Hanc eandem sententiam copiose tractat Cicero oratione post reditum ad Quirit. non longe a princip.

33. QUID TRIST. QUERIM. SI NON etc.] non est satis bonas leges ferri, sed oportet praeterea poenas legibus constitutas de improbis sumi. Leges enim sine moribus nihil prosunt reip. Et quemadmodum praeclare dictum est, *ex malis moribus bonas leges natas esse*: ita bonis legibus hoc propositum esse debet, ut cives bene sint morati: quem finem si lex non assequetur, inutilis et otiosa futura est. licet et aliter explicare, ut iam dicam.

35. QUID LEGES SINE MORIB. VANAE PROF.] licet etiam hunc locum sic explicare, ut per se intelligatur, non ut e superioribus duobus versibus pendeat, hoc modo: *Quid leges sine moribus vanae proficiunt?* Non satis est hominum peccata metu poenae coërcere, quod facit lex, sed etiam oportet civeis a pueris bene institui atque ad virtutem informari: quo facto pauci erunt improbi et scelerati et ita poenis a lege constitutis facile continebuntur. contra si nulla erit disciplina civium, omnes erunt iniusti, libidinosi, scelerati, impii, cum alii tales evaserint natura, alii mala consuetudine naturae bonitatem corruperint: quae vitia funditus tollere lex non potest, quamtumvis graveis atque acerbas poenas improbis infligat.

36. SI NEQUE FERVIDIS etc.] declarat, qui sint perditi et corrupti mores: nempe immensum pecuniae studium et avaritia: paupertatis pudor et timor: cupiditates et similes animorum pestes. ex hoc fonte omnia reip. mala manarunt. pendent autem haec ab iis, quae proxime antecedunt, hoc modo: Quid leges prosunt sine moribus, verbi gratia, si neque ea mundi pars, quae immoderatis torretur caloribus, neque eae, quae frigore obriguerunt, mercatorem deterrent, quominus pecuniam quaerat et rem in dies magis ac magis amplificet? Has mundi parteis partim propter immoderatum ardorem (ut existimarunt antiqui), partim propter nimia frigora inhabitabileis commemorat et aliis locis, ut annot. ad Od. XXII. lib. 1. Cum his autem congruunt illa ex epist. 1. lib. 1. [v. 45.] *Impiger extremos curris mercator ad Indos Per mare pauperiem fugiens* etc.

42. MAGNUM PAUPERIES OPPR.] id est, quae habetur turpis et probrosa, maxime avaris, qualis inducitur Staberius ille Satyr. 3. lib. 2. [v. 91.] *qui, quoad vixit, credidit ingens Pauperiem vitium.* Itaque Euripid. in Med. [v. 561.] *Πένητα φεύγει πᾶς τις ἐκποδὼν φί-*

λος, id est, Fugit omnis amicus longe amicum pauperem. At Demosthenes in oratione *περὶ στεφάνου* ait neque eum, qui paupertatem alteri maledicti loco obiiciat, sana mente esse, neque eum, qui eo, quod divitiis circumfluat, sese efferat insolenter. *ἐγὼ γὰρ οὔτ' εἴ τις πενίαν προπηλακίζει, νοῦν ἔχειν ἡγοῦμαι, οὔτ' εἴ τις ἐν ἀφθόνοις, ἐπὶ τούτῳ σεμνύνεται.* et idem Hesiodus [ἔργ. 715.] his versibus, *Μηδέποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ Τέτλαθ' ὀνειδίζειν, μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων.* id est, ne umquam paupertatem vitae corruptricem cuiquam maledicti loco obiicere audeto, cum sit deorum donum. Vide annot. ad illum locum Satyr. 3. lib. 2. *credidit ingens Pauperiem vitium.*

43. IUBET QUIDVIS ET FACERE ET PATI] sic epist. 1. lib. 1. [v. 45.] *Impiger extremos curris mercator ad Indos Per mare* etc. et Satyr. 4. lib. 1. [v. 29.] *Hic mutat merces surgente a sole ad eum, quo Vespertina tepet regio: quin per mala praeceps Fertur, uti pulvis collectus turbine.*

44. VIRTUTISQUE VIAM DES. ARD.] si legeremus *arduam*, magis concineret cum Hesiodo, cuius versus illi notissimi sunt, [ἔργ. 287.] *Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν* etc. id est, *Virtutem voluere dii sudore parari, Longa autem est ad eam via et ardua et aspera saxis.* Sed cum omnes codices veteres hanc lectionem comprobent, nihil mutandum esse puto. Cur autem virtutem arduam appellat? an quod homines claros, admirabileis et praestanteis et deorum simileis efficit, an quod difficilis est et sine multo labore ad eam perveniri non potest? quam sententiam profecto altera lectio magis exprimeret.

45. VEL NOS IN CAPITOLIUM etc.] vel in Capitolium aurum, omnium malorum materiam, deferamus, quemadmodum censet populus et multitudo, vel in mare proximum proiiciamus. Sed quaerat aliquis, quorsum hic Capitolii mentio fiat. dicebat Germanus Valens, spectasse Horatium illa tempora, quibus matronae, Rom. rep. in summum discrimen adducta, mundum omnem suum muliebrem in Capitolium comportassent atque ad usus sumtusque belli contulissent. Ego existimabam, respexisse potius ad morem veterum et Graecorum et Romanorum: qui pecuniam in fanis et templis deponere et sacro quasi commendare solebant, idque maxime, cum rebus timerent aut diffiderent suis, ut testatur M. Tullius lib. 2. de legib. [16, 41.] ubi loquitur de sacrilegii poena, quo loco narrat, Clisthenem quendam, Atheniensem, civem egregium, cum rebus timeret suis, Iunoni Samiae filiarum doteis credidisse. Sic igitur suadet hoc loco Horatius, ut aurum et pecunia deferatur in Capitolium, si quis forte pecuniam magni faciendam existimat, quod facit vulgus: aut potius in mare proiiciatur, quod philosophis magis probatur. Licet etiam dicere, velle Horatium aurum in Capitolium portari vel ad ornatum templi vel, ut sit donum Iovi Capitolino consecratum seu *ἀνάθημα.*

46. QUO CLAMOR VOCAT etc.] id est, secunda populi voluntate seu approbante populo: vel, quod mavult populus, quam in mare proiici.

48. AURUM ET INUTILE] recte inutile, si materia est mali.

Nam, ut praeclare disputat Xenoph. Oeconom. χρήματα, id est, pecuniae ab utendo dictae, non sunt χρήματα ei, qui pecuniis nesciat uti, et multo minus ei, qui ex iis detrimentum capiat.

51. Eradenda cupidinis etc.] si vere nos scelerum poenitet, funditus tollenda et radicitus exstirpanda sunt vitiosae cupiditatis primordia. Cupido pro cupiditate masculini generis est apud hunc scriptorem, ut supra notatum est ad Od. xvi. lib. 1.

52. Et tenerae nimis mentes] educationem et exercitationem significat. quae duo magnam vim habent in utramque partem. sic supra Od. ii. huius libri, [v. 1.] *Angustam amici pauperiem pati Robustus acri militia puer Condiscat* etc.

54. Nescit equo rudis] pueri ingenui discunt potius trocho Graeco ludere aut alea, quam equitare aut venari. *haerere in equo* dixit et M. Tull. in orat. pro Deiot. [10, 28.]

56. Venarique timet] φυλάττεται, non vult, ut alibi admonuimus. Venatio autem *Romanis sollemne viris opus, utile famae Vitaeque et membris*, ut ait epist 18. lib. 1. [v. 49.]

57. Seu graeco iubeas tr.] trochi nomen et ludus ipse Graeca sunt. Itaque fortasse melius sentiunt, qui Satyr. 2. lib. 2. *graecari* interpretantur, *trocho et disco ludere*, quam qui *potare*. sic Horat. [v. 10.] *vel si Romana fatigat Militia assuetum graecari* etc.

57. trocho] vide annot. ad epist. de Arte poët. [v. 380.] ibi, *Indoctusque pilae discive trochive quiescit.*

58. Seu malis vet. legib. alea] fortasse lege Cornelia et lege Titia, quae commemorantur a Martiano iurisconsulto lib. 5. regularum, et exstat hoc caput lib. xi. pandect. iuris civilis, titulo de aleatoribus.

59. Cum periura patris fides etc.] cum pater (inquit) in rebus contrahendis fidem iurisiurandi religione obstrictam non servet, sed socium fallat et hospitem, omneque suum studium eo conferat, ut cito heredem indignum locupletet: evenit scilicet, ut divitiarum acervus amplificetur, semper aliquid desit tamen. Simile est illud sup. Od. xvi. huius libri, [v. 17.] *Crescentem sequitur cura pecuniam Maiorumque fames.*

61. Indignoque pecuniam Her. properet] verbum *properandi* cum accusandi casu coniunxit: ut sup. Od. vii. lib. 2. [v. 23.] *quis udo Deproperare apio coronas* etc. sic Virg. lib. 9. Aeneid. [v. 401.] *pulchram properet per vulnera mortem.* Hic igitur *properet heredi pecuniam* interpretor, cito et propere heredem locupletare studeat.

62. Scilicet improbae] *improbae* ab effectu, quia improbos efficiunt, ut sup. Od. iv. lib. 1. *Pallida mors*, vel improbe et summo studio et magno labore coacervatae.

V. 49. *materiam.*

AD BACCHUM. ODE XXV.

Se, Bacchi instinctu afflatuque concitatum, nova quaedam et inaudita de Augusto dicturum.

1. Quo me, Bacche, rap. tui Plen.] significat, se, Bacchi numine afflatum et mente concitatum, Augusti laudes canere novoque carminis genere celebrare velle, nempe lyrico: quod gloriatur a se primo Latinorum poëtarum institutum ac vulgatum.

2. Aut quos agor in specus] sic legi malo, ut reperi scriptum in tribus codicib. antiquis, quam ut in aliis *et quos ag. in sp.* quamquam ne illam quidem improbo.

3. Velox] κοῦφος, celer, expeditus.

3. mente nova] mente, quam mihi Bacchus innovavit et divino quodam instinctu concitavit. mente non mea, sed divina.

4. Quibus Antris] in quibus antris, in quibus locorum solitudinibus, quibus in locis secretis ac remotis etc. Od. iv. huius lib. [v. 39.] *Finire quaerentem labores Pierio recreatis antro.* epist. 2. lib. 2. [v. 77.] *Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbeis, Rite cliens Bacchi* etc. et epist. ad Pison. [v. 298.] *secreta petit loca.*

6. Stellis inserere] *in caelum vocare*, ut loquitur Catullus, [vi, 17.?] id est, immortalitati commendare et consecrare, immortalibus laudibus afficere.

7. Dicam insigne etc.] non dicam res communeis, obsoletas et omnium sermone usurpatas: sed insigneis, novas et a nemine usque adhuc cantatas neque tractatas. sic epist. ad Maecenatem tertia libri primi, [19, 33.] *Iuvat immemorata ferentem Ingenuis oculisque legi manibusque teneri.*

8. Non secus etc.] sic concitari solent Thyiades seu Maenades seu Eviades seu Bassarides, ut ego nunc mente concitata et commota feror ad Augusti laudes meo carmine praedicandas.

9. Exsomnis] experrecta. sic cod. Faërn. Urs. Don. Torn. tres Vatic. sed ad marginem libri Faërn. ascriptum erat *Insomnis.*

10. Hebrum] Thraciae fluvium. epist. 16. lib. 1. [v. 12.] *Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus.* quem hiemis sodalem appellat Od. xxv. lib. 1. [v. 19.]

10. nive candidam] sic supra Od. ix. lib. 1. [v. 1.] *nive candidum Soracte:* ubi diximus Soracte montem esse in Sabinis, cum sit in Faliscis potius, ut apparet ex Plinio.

11. Thracen] Θρήκην, alibi Thracam, ut epist. ad Iul. Florum lib. 1. [3, 3.] *Thracane vos Hebrusque nivali compede vinctus.* vide sup. annot. Od. xvi. lib. 2. *Otium bello furiosa Thrace* etc. sed cur *nive candidam?* quia regio est frigidissima et ideo habetur ventorum ἐργαστήριον, seu officina, ut diximus ad illum locum, *Thracia bacchante magis* etc. Od. xxv. lib. 1.

11. ac pede barb. Lustr.] quam barbari, nempe Thraces, peragrant et incolunt.

---

a V. 2. *quae in nemora.*

12. RHODOPEN] Thraciae montem. Virg. Sileno, [vi, 30.] *Nec tantum Rhodope miratur et Ismaros Orphea.*

12. UT MIHI DEVIO] mihi vago, erranti, vias inusitatas atque a nemine tritas indaganti. *ut libet* etc., id est, quam libet etc. Significat autem se versus lyricos primum protulisse Latinorum. *ut* igitur hoc loco valet *quam*, vel *quo modo*, ut sit admirantis. quale est illud Virgil. [Ecl. viii, 41.] *ut perii, ut me malus abstulit error!* quod ex Theocrito expressum est in Amarillide, [γ', 42.] Ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς εἰς βαθὺν ἅλλετ' ἔρωτα, id est, ut vidit, ut insaniit! ut in altum desiliit amorem! sic iterum Horatius Od. ii. epod. [v. 19.] *Ut gaudet insitiva decerpens pyra!* et epist. ad Maecenat. 8. lib. 1. [19, 19.] *ut mihi saepe Bilem, saepe iocum vestri movere tumultus! Ripas* autem habent nonnulli libri manuscr.

13. VACUUM NEMUS] ἄλσος ἔρημον. epist. ad Maecen. 8. lib. 1. [19, 28.] *Libera per vacuum posui vestigia princeps.*

14. O NAÏADUM POTENS] o Bacche, Naïadum et Baccharum domine. sic Od. iii. lib. 1. [v. 1.] *Sic te diva potens Cypri.* Naïades sunt Nymphae, ut sup. diximus libro primo.

16. VERTERE] evertere. Virg. Aen. 1. [v. 20.] *Tyrias quae verteret arceis.*

18. DULCE PERIC. EST, O LENAEE] periculosum illud quidem est, o Bacche, profiteri se aliquid magnum, novum, immortale et elato quodam et grandi modo dicturum: sed tamen dulce est, id facere Deo illo ducente, instigante atque impellente, qui capiti vel suo, vel eorum, quos caros habeat, viridem pampinum circumdat. *Lenaeus* dictus est Bacchus ἀπὸ τῶν Ληναίων, id est, a Lenaeis, Bacchi diebus festis. Λήναια autem fortasse ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, id est, a torculari. Virg. Georg. 2. [529.] *Huc pater, o Lenaee, veni.* idem dictus Lyaeus ἀπὸ τοῦ λύειν, quod animos curis astrictos solvat. Hor. Od. ix. libri epod. [v. 37.] *Curam metumque Caesaris rerum iuvat Dulci Lyaeo solvere. Liber* autem cur nominetur, nemini obscurum est. *Thyoneus* a Thyone, Bacchi matre, quae alio nomine Semele appellatur. Od. xvii. lib. 1. [v. 22.] *nec Semeleius Cum Marte confundet Thyoneus Proelia. Evius* a voce Bacchantium *evoë*, ut diximus ad Od. xviii. lib. 1. *Bassareus* ἀπὸ τῶν βασσαρῶν. βασσάρας autem aiunt fuisse calceos quosdam, quibus utebantur mulieres illae bacchantes, a quibus Bassarides etiam dictae. alii βασσάραν vestimenti genus fuisse putant, quo eaedem amictae Bacchanalia agitabant. supra Od. xviii. lib. 1. [v. 11.] *Candide Bassareu. Dionysus*, quasi e Iove natus et in Nysa monte Thraciae seu, ut alii, Indiae educatus: vel a Iove et Nysa eius nutrice appellatus. quamquam Plato in Cratylo [p. 406. C.] hoc ἔτυμον affert, ὁ Διόνυσος εἴη ἂν ὁ διδοὺς τὸν οἶνον, id est, Dionysus dictus esse videri possit, qui dat vinum, quod Graeci dicunt οἶνον. *Dithyrambus* autem vel ab antro quodam διθύρῳ, id est, quod duas ianuas haberet, vel ex eo, quod Bacchus bis natus et e duabus quodammodo ianuis egressus sit. Sed de Dithyrambo vide quae annotavimus ad Od. ii. lib. 4. *Bromius*, vel a strepitu tympanorum et voce mulierum Bacchantium et

V. 13. *rupeis.*

Satyrorum et Silenorum et ceterorum Bacchi comitum: vel a tonitru et ignis fulminisque, quo Semele deflagravit, sonitu, fremitu ac fragore. βρέμειν enim fremere est et βρόμος fremitus.

20. Cingentem viridi tempora pamp.] cingentem tempora vel sibi, vel aliis, quos ornare instituerit: vel et sibi et suis. Od. viii. lib. 4. de Libero, [v. 33.] *Ornatus viridi tempora pampino.*

ODE XXVI.

Se iam senem factum rebus amatoriis minus aptum esse.

1. Vixi puell. nuper idon.] cum essem aetate integra et ad amores accommodata: qualis est adolescentium aetas et virorum usque ad annum quadragesimum: tum vixi puellis idoneus: tum me decebat puellas colere atque amare. Erat enim spes amoris mutui: neque puellae tali aetate amatores aspernantur.

2. Et militavi] amavi, amori operam dedi. Od. i. lib. 4. [v. 15.] *Et centum puer artium Late signa feret militiae tuae.*

3. Nunc arma] quia dixerat, se militavisse, perstans in tralatione ait nunc, sese arma amatoria Veneri consecrare velle. arma autem amatorum haec sunt, funalia ad nocturnas ambulationes et comissationes, versus lyrici, citharae, vectes et arcus ad foreis et fenestras effringendas. sic Delphis ille apud Theocr. φαρμακευτρ. dicit Simaethae, a qua fuerat arcessitus, se, si sibi non patuissent eius fores et si exclusus esset, lampades et secureis in eius domum illaturum fuisse. Theocriti verba sunt haec, [v. 124.] *Καί μ' εἰ μέν κ' ἐδέχεσθε, τάδ' ἧς φίλα* etc. *Εἰ δ' ἄλλα μ' ὠθεῖτε καὶ ἁ θύρα εἴχετο μοχλῷ, Πάντως καὶ πελέκεις καὶ λαμπάδες ἦνθον ἐφ' ὑμέας.* et Thraso apud Terent. in Eunucho, aedeis Thaïdis expugnaturus, Donactem quendam iubet cum vecti in medium agmen prodire. Neque enim (ut vulgo putant) vectibus claudebantur fores, sed effringebantur potius, muri, statuae, aedificia subruebantur. quemadmodum fugitivi illi, Verris iussu, duce Timarchide, (ut scribit M. Tull. orat. in Verrem de signis) signum Herculis, quod erat in templo Agrigentino, subiectis vectibus commovere et labefactare conantur. Lucil. lib. 29. [fragm. 47. ed. Bip.] apud Non. [s. v. anceps.] *Vecte atque ancipiti ferro effringam cardines.* Iccirco earum, qui parietes perfodiunt, vita vecticularia appellatur a Catone, quod vecte parietes effringant: et Graeci parietum perfossoribus, quos illi τοιχωρύχους nominant, vecteis tribuunt.

8. Defunctumque bello] defunctus re aliqua dicitur, qui ea usus est, quamdiu debuit, aut quamdiu licuit, uti autem iam desiit: et defunctus munere, qui munus susceptum aut receptum administravit: et defunctus opere, qui opus absolvit: et defunctus periculo, qui periculo, in quo versabatur, liberatus est. Ex his nata sunt illa genera loquendi, defungi vita, defungi temporibus. Horat. epist. ad August. lib. 2. [1, 21.] *et nisi quae terris semota suisque Temporibus defuncta videt, fastidit et odit.* et Od. xxiv. huius libri, [v. 15.] *Defunctumque laboribus Aequali recreat sorte vicarius.*

6. LAEVUM MAR. QUI VEN. LATUS CUST.] id est, paries laevo Veneris lateri proximus, dexter iis, qui statuam ore adverso intuentur.

5. MARINAE] eodem epitheto usus est et Od. XI. lib. 4. [v. 15.] *Qui dies mensem Veneris marinae Findit Aprilem.* quamobrem autem Venerem marinam dicat, omnibus notum est, idque declarat vocabuli notatio. ἀφρὸς enim spuma maris est: ex qua facit eam natam Hesiod. in Theog., cui Plato in Crat. [loc. s. laud.] non putat quicquam contradici aequum esse his verbis, περὶ δὲ τῆς Ἀφροδίτης οὐκ ἄξιον Ἡσιόδῳ ἀντιλέγειν, ἀλλὰ συγχωρεῖν, ὅτι διὰ τὴν τοῦ ἀφροῦ γένεσιν Ἀφροδίτη ἐκλήθη. id est, de Venere autem non est aequum Hesiodo adversari aut reclamare, sed potius ei assentiendum est, propterea, quod ex spuma maris nata sit, iccirco Aphroditen esse appellatam.

9. TENES] κρατεῖς Κύπρου, ut *Diva potens Cypri.* sic supra Od. IV. huius libri [v. 62.] de Apolline, *qui Lyciae tenet Dumeta.* alii annotant, *tenes* hoc loco idem valere, quod Graecum ἀμφιβέβηκας. Libri aliquot veteres habent *regis.*

10. SITHONIA NIVE] Thracia. Sithonii enim sunt Thraces. ut sup. Od. VIII. lib. 1. [v. 9.] *Sithoniis non levis Evius.*

11. SUBLIMI FLAGELLO] sublato flagello, ut gravior sit plaga.

12. TANGE] feri, percute, ut sit ἐλάττωσις.

12. SEMEL] ἀθρόως, vel dic proprie *semel*, ut illa, quae numquam vim tuam sensit, aliquando et semel sentiat, desinatque tantum sibi arrogare et se tam superbam ac ferocem in amanteis praebere.

AD GALATHEAM NAVIGATURAM. ODE XXVII.

Deterret eam praecipue exemplo Europae.

1. IMPIOS PARRAE RECINENTIS etc.] hoc sentit Horatius: Impiis obiiciantur huiusmodi omina, auspicia, ostenta, quae eos ab instituto itinere revocent ac deterreant, id est, mala: tibi autem nihil tale metuendum est. Ego enim data opera auspicium feci, ut scirem, ecquid tibi ista navigatio bene esset eventura. Itaque neque corvus, quem ego solis ab ortu precibus suscitavi, neque picus neque cornix neque ceterae aves alites et oscines vetant, quominus proficiscare. quin licet tibi per auspicia, ubicunque malis, vitam traducere, secundissima fortuna frui. aves mihi pro te auspicanti addixerunt. Dii immortales iter tuum approbant. Sed vides, quanto trepidet etc. id est, sed vides anni tempus, vides tempestatem imminentem. Orionis occasus denunciat ingenteis et horribileis fluctus. quam periculosum sit mari Adriatico navigare, scio. quantas procellas oriens Auster excitare soleat, nemo est qui nesciat. quid multa? etiamsi tibi aves omnia secunda ac laeta promittant, non debes te tamen tali anni tempore tam infido mari committere.

1. PARRAE] Festus, *picus autem Martius feroniusque et parra et in oscinibus et in alitibus habentur.* Plinius scribit lib. 18. cap. 29. avem parram Sirio oriente, ipso die non apparere, donec occidat. Par-

rae cantum tristem atque infelicem veteribus habitum esse, credibile est propter vocis insuavitatem atque asperitatem. Vocem autem ei esse insuavem declarat Ausonii versus, [ep. 2, 36.] *Si confers fulicas cycnis et aëdona parrae.*

1. RECINENTIS] iterum atque iterum canentis. utitur Od. XII. lib. 1. [v. 3.] in aliam paullo sententiam, *cuius recinet iocosa Nomen imago?* et Od. proxime sequ. [v. 11.] *Tu curva recines lyra Latonam.* et epist. 1. lib. 1. [v. 55.] *haec recinunt iuvenes dictata senesque.*

1. OMEN] omen proprie vox est hominum, quae aliquid faciendum aut non faciendum esse significat. M. Tull. de divinat. lib. 1. [45, 102.] *Neque solum deorum voces Pythagorei observaverunt, sed etiam hominum, quae vocant ómina: quae maiores nostri quia valere censebant, iccirco omnibus rebus agendis,* QUOD BONUM, FELIX, FORTUNATUMQUE SIT, *praefabantur: rebusque divinis, quae publice fierent, ut faverent linguis imperabatur, inque feriis imperandis, ut litibus et iurgiis se abstinerent: itemque in lustranda colonia, ab eo, qui eam deduceret, et cum imperator exercitum, censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur. quod item in dilectu* COSS. *observant, ut primus miles fiat bono nomine. quae quidem a te scis et Consule et Imperatore summa religione esse servata. Praerogativam etiam maiores omen iustorum comitiorum esse voluerunt* etc. Apud Hom. ὀδυσσ. υ. omen petit Ulysses domesticum, quo exploratum habere possit, se deorum voluntate in patriam esse restitutum., petit et signum aliquod aut portentum externum. At Iupiter eo audito intonuit et hoc fuit signum externum. domi autem mulier quaedam ex iis, quae triticum molebant, audito ingenti illo caeli fragore admirata et paene obstupefacta dicit, non esse illum e nubibus sonitum editum, sed homini alicui signum aliquod atque ostentum prosperum datum, precaturque a Iove, ut proci eo die postremum in aedibus Ulyssis cibum capiant: atque hoc fuit omen. verba Homeri sunt haec, [v. 98 sqq.] *Ζεῦ πάτερ, εἴ μ' ἐθέλοντες ἐπὶ τραφερήν τε καὶ ὑγρὴν Ἤγετ' ἐμὴν ἐς γαῖαν, ἐπεί μ' ἐκακώσατε λίην, φήμην τίς μοι φάσθω ἐγειρομένων ἀνθρώπων Ἔνδοθεν· ἔκτοσθεν δὲ Διὸς τέρας ἄλλο φανήτω.* cetera, qui volet, ex Homero petat. nos locum indicavimus. Apud M. Tull. primo libro accus. cum Verres ex senatuscons. rationes praeturae statim referre deberet neque id faceret tamen, quod se quaestorem exspectare idemque Dolabellam impetrasse diceret, (fuerat autem Dolabella condemnatus) sic M. Tull. *Itaque* (inquit) *omen magis patribus conscriptis, quam causa, placuit: probaverunt.* Significat autem iis verbis Cicero, eam Verris orationem condemnationis ipsius omen fuisse.

2. DUCAT] voluerat dicere, deterreat, revocet ab instituto suo. Impii hanc avem habeant suorum consiliorum et incoeptorum ducem, cuius vox tristis est et infelix.

2. ET PRAEGN. CAN.] faeta. Festus. *Gravida est, quae iam gravatur factu: praegnans,* seu (ut alii scribunt) praegnas, *velut occupata in generando, quod conceperit.*

3. RAVA] ravi coloris, inquit Festus, appellantur, qui sunt in-

V. 3. *Lanuvino.*

ter flavos et caesios, quos Plautus *ravistellos* appellat. Sic *ravum mare* apud M. Tull. lib. 4. Acad. [II, 33, 105.] ut profert Nonius, id est, flavum: nempe vesperi, cum a sole collucescit. lectorem admonitum velim, quamvis de integritate huius loci non dubitem, hoc nomen tamen in duobus codicibus manuscriptis esse in litura. quam ex huius vocis ignoratione natam esse puto, cum aliqui, in hanc vocem incidentes sibi inauditam, in eius locum aliam sibi notam substituere gestirent. quod fecerunt in Cicerone eo, quem commemoravi, loco, apud quem *flavum* pro *ravum* supposuerunt.

5. Rumpat et serpens] serpens transversa ex parte equo terrorem inferens praesignificabat apud veteres tristem itineris eventum. huiusmodi monstris apud Terent. in Phorm. [IV, V, 25.] Geta nuptias ait se disturbaturum vel certe tardaturum. *Introiit in aedeis ater alienus canis: Anguis per impluvium decidit de tegulis: Gallina cecinit* etc.

6. Si per obliquum] id est, cum per obliquum. sic Catull. [XIV, 16.] *Nam si luxerit, ad librariorum Curram scrinia.*

6. similis sagittae] sagittam hoc loco non esse accipiendam pro ea sagitta, quae arcu mittitur, sed pro ea surculi parte, quae in vitibus contorta pangitur, admonuit me Passeratius meus: cui facile assensus sum. Est enim haec sagitta, utpote incurva, longe serpenti similior, quam quae a sagittario mittitur. Plin. [H. N. VII, 35, 3.] *Tertium genus adiectum etiamnum expeditius sine calce, propter quod sagittae vocantur, cum intorti panguntur. iidem cum recisi, nec intorti trigemmes* etc. et paullo post, *sagittas serere minus utile, quoniam in transferendo facile rumpitur, quod intortum fuit.*

7. mannos] equos minores. Od. IV. epod. [v. 14.] et *Appiam mannis terit.* et epist. ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 77.] *Impositus mannis.*

7. Ego cui timebo] cod. Raïn. Card. et 1. Vat. *quid timebo?* quae scriptura fortasse vera est. Verumtamen nihil muto. Nam haec lectio hoc modo defendi potest. Impios superiora illa omnia tristia auguria, monstra, ostenta, omina ducant: ego *cui timebo?* quasi hoc dicat: ego tibi timere non debeo, primum quia impia non es: deinde quia talia monstra consilium tuum non retardant neque tibi tristem aut infelicem eventum significant. (Sed Ioan. Passeratius, homo valde sollers et acutus, putabat haec verba sine interrogationis nota esse legenda, hac sententia: ego ei, cui timebo, suscitabo oscinem corvum ab ortu, antequam stanteis repetat paludes imbrium divina avis imminentum etc.) [Ex edit. postr.]

9. Antequam stanteis] id est, quae non fluunt neque labuntur neque currunt, ut fluvii: sed stant, ut stagna, quae propterea fortasse a stando dicta sunt, ut Festo videtur, quamquam alii a voce Graeca στεγνόν aut a στεγανόν.

10. Imbrium divina avis] sup. Od. 17. huius lib. [v. 12.] *aquae augur*, id est, praesignificatrix, praenuntia. ὑετομάντιν appellat Euphorion, quod mihi indicavit Germ. Valens. in epist. ad Pisones de arte poët. [v. 218.] *divina futuri.*

11. Oscinem corvum] Oscines appellantur aves, quae cantu seu occentu augurium praebent, quasi ore canentes: vel (ut Festus)

auspicium ore facientes: quales sunt corvus, cornix, noctua. M. Tull. de divinat. lib 1. [§. 120.] *Eademque efficit in avibus divina mens, ut tum huc, tum illuc volent alites: tum a dextra, tum a sinistra parte canant oscines.* Tit. Liv. lib. 10. [c. 40. extr.] *Ante Consulem haec dicentem corvus clara voce occinuit.* Apud Hom. *Ιλ. ω*. Priamus Hecubam dissuadentem, ne ad Achillem eat redimendi Hectoris mortui gratia, cum diceret illum esse immitem, inexorabilem atque infidum, avem malam appellat his verbis, [v. 218.] *Μή δέ μοι ὄρνις ἐνὶ μεγάροισι κακὸς πέλεν.* Tulit autem etiam aetas Homeri augures et auspices i. e. *οἰωνοσκόπους.* Hom. *ὀδυσσ. α'.* [v. 202.] *Οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδώς.* Nam et senex ille Alitherses *ὀδ. β'.* [v. 161 sqq.] ex aquilarum volatu collorumque et genarum laceratione reditum Ulyssis et procorum interitum auguratur. et Priamus libro *Ιλιάδ.*, quem paullo ante diximus, ab Hecuba admonitus, Iovem orat, ut aquilam mittat, cuius volatu in bonam spem erectus auspicioque secundo confisus ad naveis Graecorum sese conferat. [Il. ω', 310 sqq.] *Πέμψον δ' οἰωνόν, ταχὺν ἄγγελον, ὅς τέ σοι αὐτῷ Φίλτατος οἰωνῶν καὶ οὗ κράτος ἐστὶ μέγιστον, Δέξιον, ὄφρα μιν αὐτὸς ἐν ὀφθαλμοῖσι νοήσας Τῷ πίσυνος ἐπὶ νῆας ἴω Δαναῶν ταχυπώλων.* id est, Mittito avem oscinem, celerem nuntium, quae tibi avium oscinum carissima et cuius vis est maxima, dexteram, ut ego ea conspecta eaque confisus eam ad naveis Graecorum, celeribus equis vectorum.

11. CORVUM] qui cantet a dextra manu. nam si a laeva crocitaret, triste esset augurium. Plaut. Aulul. [IV, 3, 1 sq.] *Non temere est, quod corvus cantet mihi nunc ab laeva manu. Simul radebat pedibus terram et voce crocitabat sua* etc.

12. SOLIS AB ORTU] non temere hoc dicit. nam augures caelum in quattuor parteis dividebant et cum augurium captabant, orientem solem spectabant, ut meridies eis esset pars dextera, septentrio sinistra.

13. SIS LICET FELIX etc.] nihil est, (inquit Horat.) quod tibi navigare cogitanti casum ullum adversum minetur aut praenuntiet: non oscinum cantus, non alitum volatus, non serpentis aut canis praegnantis aut lupae gravidae occursus iter tuum impediunt: denique per haec omnia licet navigationem institutam suscipias. quocumque proficisci et ubicumque aetatem agere in animo habes, illic omnia tibi laeta ac secunda evenient: sed Orion, astrum infelix et formidolosum, maris, inconstantissimi atque infidissimi elementi, maximeque Adriatici natura, venti, res incertissimae, tempestates denique impendentes te ab isto navigandi consilio deterrere debent. *Sis licet felix*, id est, licet tibi esse felici: nihil obstat, quo minus feliciter aetatem agas, ubicumque, quod tibi vitae reliquum est, mavis traducere.

13. UBICUMQUE MAVIS] tale fere est illud Aeneid. 1. [v. 610.] *Quae me cumque vocant terrae* etc.

14. ET MEMOR NOSTRI] haec legenda sunt, quasi interposita, quibus eam orat, ut, ubicumque vitam agat, sui memor sit.

15. TEQUE NEC LAEVUS VETAT] sic est legendum et ita reperi scriptum in uno codice Vaticano, non, ut in vulg. *vetet.* Est enim haec huius loci sententia: (dicendum autem est saepius propter

eius difficultatem, cum videam, doctissimos homines in eo haerere) paullo ante dixerat, se, tanquam augurem, corvum oscinem prece suscitaturum ab oriente sole, ut ex eius garritu de huius institutae navigationis eventu iudicare certique aliquid cognoscere queat. Nunc proinde quasi corvi et ceterarum avium garritum ac volatum notaverit atque observaverit, haec subiungit, ex quibus vult intelligi, corvum, picum, cornicem addixisse, id est, Galateae navigationem comprobasse. *sis licet felix* (inquit) id est, licet tibi per omneis alites atque oscines prospere navigare beateque vivere, quocumque te conferre voles: omnes aves tibi secundum ac laetum tuae profectionis tuique consilii eventum promittunt atque ostendunt. sic Plaut. in Asinar. [II, 1, 12.] *Picus et cornix est ab laeva: corvos porro ab dextera Consuadent.* huc etiam pertinet, quod est lib. 2. Academ. quaestt. *Non enim magis assentiuntur neque approbant, lucere nunc, quam, cum cornix cecinerit, tum aliquid eam aut iubere aut vetare.*

15. PICUS] picum Martium vocant Latini, Graeci δρυοκολάπτην. de quo lege Plinium lib. 10. cap. 18. et Plutarch. Ῥωμαϊκοῖς.

17. SED VIDES, QUANTO TREPIDET TUMULTU] sed vides, quantam tempestatem denuntiet etc.

18. PRONUS] occidens. de Orione diximus ad Od. XXVIII. lib. 1.

19. ATER ADR.] atrum Adriae sinum appellat, quasi tristem et infestum, propter huius maris improbitatem atque iracundiam, ut Od. XIX. huius lib. [v. 22.] *improbo Iracundior Adria.*

19. SINUS] κόλπος. dicitur autem maris sinus per translationem a corpore humano ea maris pars, quam littora curvata complectuntur.

19. ALBUS] sic sup. Od. VII. lib. 1. [v. 15.] Notum *album* dixit. *Albus ut obscuro deterget nubila caelo Saepe Notus.* Iapyx autem Calabriae ventus est, ut supra diximus ad Od. III. lib. 1.

21. HOSTIUM UX. PUERIQUE etc.] usitatissimum est scriptoribus Graecis et Latinis, cum magnum aliquod malum significare ac describere volunt, sine longiore ulla oratione, quicquid id est, hostibus precari atque optare. Sophocl. in Electra, [v. 646.] *Εἰ μὲν πέφυκεν ἐσθλά, δὸς τελεσφόρα. Εἰ δ' ἐχθρά, τοῖς ἐχθροῖσιν ἔμπαλιν μέθες.* id est, siquidem bona sunt, dato integra et ad exitum perducito, sin inimica et mala, ad hosteis transferto. Xenoph. ἀναβάσ. γ'. [2, 3.] *οἶμαι γὰρ ἂν ἡμᾶς τοιαῦτα ἂν παθεῖν, οἷα τοὺς ἐχθροὺς οἱ θεοὶ ποιήσειαν.* id est, puto fore ut talia nobis accidant, qualia dii immortales hostibus ingerant. tale est illud Homericum (sunt autem Achillis verba ad Asteropaeum) Ἰλ. φ'. [v. 150 sq.] *τίς, πόθεν εἰς ἀνδρῶν, ὅ μευ ἔτλης ἀντίος ἐλθεῖν; Δυστήνων δέ τε παῖδες ἐμῷ μένει ἀντιόωσιν.* id est, Quis et unde venisti hominum, qui contra me congredi ausus es? Infelicium filii se meis viribus opponunt. Dionysius Alexandr. ἐν περιηγήσει [v. 600 sq.] *Δυσμενέων τοι παῖδες ἑλισσόμενοι περὶ πόντον Κείνοις ἀντιάσειαν ἀλευόμενοι.* id est, hostium filii in mari versantes in illos incidant errantes. Et Antisthenes, ut refert Diogenes Laertius in Antisthene, ad quendam, qui laudabat delicias et luxum, *ἐχθρῶν παῖδες, ἔφη, τρυφήσειαν,* id est, hostium seu inimicorum filii delectentur et luxurient. Virg. Georg. 3. [513.] *Dii meliora piis erroremque hostibus illum.* Ovid. *Hostibus eveniant convivia talia nostris.* Terent. Heau-

tont. [v, 8, 13.] *Ah, obsecro te, istuc inimicis nostris siet.* Plaut. Mercat. [I, 2, 25.] *A. perimus. C. principium inimicis dato.* Idem in Asin. [v, 1, 13.] *Utinam, male qui mihi volunt, sic rideant.* non dissimile est illud Marci Tullii Catone maiore, [13, 43.] *Mirari solitum C. Fabricium, quod, cum apud Regem Pyrrhum legatus esset, audisset a Thessalo Cinea, Athenis quendam esse, qui se sapientem profiteretur, eumque dicere, omnia, quae faceremus, ad voluptatem esse referenda: quod ex eo audienteis M. Curium et T. Coruncanium optare solitos, ut id Samnitibus ipsique Pyrrho persuaderetur, quo facilius vinci possent, cum se voluptatibus dedissent.* Propert. lib. 3. [8, 20.] *Hostibus eveniat lenta puella meis.* Idem lib. 2. eleg. 4. [v. 17.] *Hostis si quis erit nobis, amet ipse puellas, Gaudeat in puero, si quis amicus erit.*

21. CAECOS] quorum caussae et principia ignorantur: vel simpliciter, obscuros; ut sup. Od. XIII. lib. 2. [v. 16.] *caeca fata.* et Virg. lib. 2. Aen. [397.] *Multaque per caecam congressi proelia noctem Conserimus.* et 3. [v. 200.] *Excutimur cursu et caecis erramus in undis.* Lucret. lib. 2. [v. 126 sq.] *Quod tales turbae motus quoque materiai Significant clandestinos caecosque subesse.*

22. ORIENTIS HAEDI] quidam libri veteres habent *orientis Austri.*

23. ET TREMENTEIS VERB.] quae videntur tremere, undarum ictu et fluctibus conquassatae. paullo verecundius dixit *trementeis ilices* Od. X. epod. [v. 8.]

25. SIC ET EUROPE] Europae exemplo Galatheam deterret, ne se mari, quantumvis in praesentia tranquillo, committat. Exstat autem elegantissimum Theocriti [Moschi] carmen de Europa, Phoenicis filia, et hoc tauro. Etiam M. Tullius lib. 1. de nat. Deorum hunc taurum commemorat his verbis, *At mehercule ego (dicam enim, quod sentio) quamvis amem ipse me, tamen non audeo dicere, pulchriorem esse me, quam ille fuit taurus, qui vexit Europam* etc.

25. DOLOSO] qui deum tegebat, ut ait Theocr. [Mosch.] in illo carmine, [v. 79.] *Κρύψε θεὸν καὶ τρέψε δέμας καὶ γίγνετο ταῦρος.* id est, Celavit deum et mutavit corpus et factus est taurus. sic sup. Od. I. lib. 2. [v. 8.] *cinerem dolosum* appellavit, qui igneis suppositos tegeret ac celaret.

26. CREDIDIT] commisit, ἐπίστευσεν. supra Od. V. huius lib.

28. PALLUIT AUDAX] pallens extimuit pericula illa, in quae sese decepta audacius coniecerat. neque est, quod quisquam miretur, hic ab Horatio cum pallore seu timore coniungi audaciam. Nam et Aristotel. lib. 3. de moribus ad Nicom. scribit, multos esse θρασυδειλους, id est, qui audaciam habeant cum timiditate coniunctam. *palluit* hoc loco ἐνεργητικόν, cum alioqui verbum sit absolutum: ut epist. 1. lib. 1. [v. 61.] *Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 78.] *quisquis Ambitione mala aut argenti pallet amore.* et de Arte poët. [v. 429.] *Pallescit super his.*

30. DEB. N. OPIFEX COR.] quae coronam nectebat Nymphis debitam, hoc est, promissam.

31. SUBLUSTRI] aliquantulum luminosa. T. Livius lib. 5. [c. 47.]

nocte sublustri, cum primo inermem, qui tentaret viam, praemisissent: tradentes inde arma, ubi quid iniqui esset etc. Virg. lib. 9. Aen. [v. 373.] *Et galea Euryalum sublustri noctis in umbra Prodidit immemorem.*

33. SIMUL] simulatque, ut sup. Od. IV. lib. 1. [v. 17.] *quo simul mearis.*

33. CENTUM TETIG. POTENT. OPP. CRET.] sic Homer. *Il.* β'. [v. 649.] οἳ Κρήτην ἑκατόμπολιν ἀμφενέμοντο. et Virgil. Aeneid. 3. de Cretensibus, [v. 106.] *Centum urbeis habitant.* et Horat. Od. IX. epod. [v. 29.] *aut ille centum nobilem Cretam urbibus, Ventis iturus non suis* etc.

34. PATER, O RELICT. FILIAE NOMEN] o pater, o nomen paternum a filia relictum. *nomen* autem legendum, ut habent omnes libri veteres et plerique excusi, non *numen.*

36. FURORE] amore perdito et insano.

37. LEVIS UNA M. EST VIRGIN. CULPAE] levis est poena virgini, quae parentibus insciis corpus cum viro commiscuerit, semel mori: graviore poena multari debet. hyperbole: cuiusmodi est apud Propertium, ubi de Tarpeia Vestali loquitur, [IV, 4, 17.] *Et satis una malae potuit mors esse puellae, Quae potuit flammas fallere, Vesta, tuas?* Nausicaa apud Hom. ὀδυσσ. ζ'. [v. 286 sqq.] gravem in ea virgine culpam residere dicit, quae utroque parente invito, praesertim propitio, cum viris rem habeat neque expectet palam nubendi tempus. Καὶ δ' ἄλλῃ νεμεσῶ, ἥτις τοιαῦτά γε ῥέζοι, Ἥτ' ἀέκητι φίλων πατρὸς καὶ μητρὸς ἐόντων Ἀνδράσι μίσγηται, πρίν γ' ἀμφάδιον γάμον ἐλθεῖν.

40. IMAGO VANA] species falsa in somnis occurrere solita. φάντασμα.

41. QUAE P. FUG. EBUR.] sumtus est hic locus ex Hom. ὀδυσσ. τ'. in extremo, [v. 562.] Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων. Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται· αἱ δ' ἐλέφαντι. Τῶν οἳ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος, Οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται, ἔπε' ἀκράαντα φέροντες· Οἳ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε, Οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι, βροτῶν ὅτε κέν τις ἴδηται. quos Homeri versus expressit Virg. Aen. 6. [894.] *Sunt geminae somni portae, quarum altera fertur Cornea, qua veris facilis datur exitus umbris, Altera candenti perfecta nitens elephanto.* huc alludit Plato in Charmide, [p. 173. A. c. 45. Heind.] Ἄκουε δή, ἔφην, τὸ ἐμὸν ὄναρ, εἴτε διὰ κεράτων εἴτε δι' ἐλέφαντος ἐλήλυθεν, id est, audi igitur, inquam, meum somnium, utrum per cornu an per ebur venerit. eodem pertinet epigramma Graecum non invenustum ex lib. 3. epigrammatum Graecorum, in Callimach. ὦ μέγα Βαττιάδαο σοφοῦ περίπυστον ὄνειαρ, Ἦ ῥ' ἐτεὸν κεράων οὐδ' ἐλέφαντος ἔφυς. Τοῖα γὰρ ἄμμιν ἔφηνας, ἅ τ' οὐ πάρος ἀνέρες ἴσμεν Ἀμφί τε ἀθανάτους, ἀμφί τε ἡμιθέους. quorum versuum interpretatio, ad verbum expressa, haec est. O Battiadae sapientis valde clarum somnium, plane revera e cornibus, non ex ebore natum es. Talia enim nobis aperuisti ac declarasti, quae antea nos homines nesciebamus, de Diis immortalibus et de Semidiis.

45. SI QUIS INFAM. MIHI N.] re transacta solent puellae virginitatem amissam deflere Venereamque illam voluptatem oratione detestari. Quod dico autem, id sic accipi volo, quasi Europa certo

scierit, se cum Iove rem habuisse. Nam si taurum esse putavisset, iusta causa esset, cur eam talis turpitudinis poeniteret. sed certe novae nuptae non sine lacrymis primos illos Veneris fructus cum sponsis suis decerpunt. Suntne igitur verae hae lacrymae, an falsae? falsas ait esse Catullus in carm. de coma Berenices, [LXVI, 55.] *Estne novis nuptis odio Venus? anne parentum Frustrantur falsis gaudia lacrymulis, Ubertim thalami quas intra limina fundunt? Non, ita me Divi, vera gemunt, iuverint.* Ita puella illa apud Theocr. εἰδ. ultimo, [κζ', 69.] a pastore Daphnide mulier e virgine facta, ad oveis suas revertitur, oculis quidem pudore suffusis, animo autem penitus exhilarato, ὄμμασιν αἰδομένη· κραδίη δέ οἱ ἔνδον ἰάνθη.

47. FRANGERE] διακόπτειν, diripere, divellere ac discerpere.

48. COR. TAURI] nonnulli libri habent *cornua monstri:* quos non sequor, quanquam non damno.

49. IMPUD. LIQ. PAT. PEN.] impudens in eo fui, quod patrem reliqui: impudens nunc sum, quod tali flagitio admisso maneam in vita. sup. Od. XXIV. [v. 24.] *Et peccare nefas, aut pretium est mori.*

50. ORCUM MOROR] Orcum moratur is, qui non moritur tum, cum mori debet. Est enim quodammodo Orco in mora. nam quamvis nos omnes morti debeamur nostraque, ut idem ait alibi: non uno tamen die sumus omnes morituri: sed alii aliis vel citius vel tardius. (Sic Terentius Heaut. I, 1, 20. *egomet convivas moror.* Ex edit. post.) Sic iunxit hoc verbum cum accusandi casu Od. XII. lib. 1. [v. 9.] *rapidos morantem Fluminum lapsus.* plura exempla collegimus ad Od. VII. lib. 2.

51. SI QUIS HAEC AUDIS] cod. unus Vatic. et Tornes. habent *haec audit* in 3. persona. ut Od. V. epod. [v. 1.] *At o deorum quicquid in caelo regit* etc.

51. UTINAM INTER ERREM NUDA LEON.] utinam errem nuda inter leones. talia aliquot loquendi genera sub uno quasi aspectu posuimus ad Od. VII. lib. 2.

54. TENERAEQUE SUCCUS DEFL. PR.] id est, et antequam ego, praeda leonibus et tigribus debita ac pene devota, contabescam, velim integra pascere tigreis et simileis feras. legendum fortasse est *teneraque succ. Defl. praeda*, nisi ita dictum intelligamus, ut illud, *Corticem demovebit amphorae* Od. VIII. lib. 3. [v. 10.]

55. SPEC. Q. PASC. TIGR.] quaero etiamnum speciosa et, dum forma integra manet, tigribus esca et pabulum esse. *quaero pascere* genus loquendi Horatio usitatum, alibi a nobis notatum.

57. VILIS EUROPAE PATER URG. ABS.] Vulgata quidem haec est lectio: *vilis Europe, pater urget absens*, quam si quis forte ei, quam secutus sum, anteponet, sic explico, O Europa, contemta iam et minimi pretii, posteaquam pudicitiam tuam prodidisti, pater, qui abest, adesse videtur tamen et te urgere tibique instare. Sed cum *Europae* per *ae* dipthongum scriptum reperissem in uno cod. Vatic. eandemque scripturam codex Faërni, quamvis hoc loco interlitus, comprobaret: putavi mihi sine arrogantiae crimine a vulgata lectione discedere licere. accessit cod. Tornes., ad cuius oram haec verba sunt ascripta, *vilem Europae patrem dicit, quia eo relicto taurum secuta est.*

solemus autem ea vilia nobis esse dicere, quae non sunt nobis cara et quae contemnimus parvique facimus. sic M. Tull. Philipp. 12. [8, 21.] *vita mihi quidem minime cara est, praesertim cum Dolabella fecerit, ut optanda mors esset, modo sine cruciatu et tormentis: vobis tamen et populo Rom. vilis esse spiritus meus non debet.* Sic igitur hunc locum explico: Pater tibi Europae filiae vilis, id est, quem tu filia prae tauro contemsisti et pro nihilo putasti, videtur te absens urgere et stimulare, ut moriaris: ita me excruciat mei flagitii conscientia, ut, quoquo eam, patrem mihi coràm videar audire, quamvis absentem, qui me obiurget atque increpet etc. Et sane congruit haec explicatio cum verbis illis superioribus, *pietas, victa furore.* idem sunt enim, pietatem in patrem victam esse ab amore ac libidine, et, patrem ab Europa filia contemtum esse prae amante.

57. Urget] codex etiam ille Vatic. habet *urguet.*

58. Quid mori cessas?] putant quidam haec esse verba patris Europam urgentis. mihi contendere non placet. ego tamen malim, haec quoque Europae esse verba intelligi, ut intelligamus, eam perpetuo se ipsam affari.

58. Potes hac ab orno Pend.] potes te de hac orno suspendere. quidam per ornum navis malum significari putant, ut intelligamus, Europam in navi esse. sed refellit hanc opinionem id, quod sequitur, *age, te procellae Crede veloci.* Sunt autem Europae verba a principio usque ad extremum, ut dixi: nisi quis malit haec a patre tanquam praesente dici, ut Europa perturbata et de gradu mentis deturbata haec loquentem patrem audire sibi videatur. Iam haec *Pendulum ab orno* coniuncte sunt legenda, ut epist. ad Loll. 2. lib. [18, 110.] *ne fluitem dubiae spe pendulus horae.*

59. zona bene te sec.] quam opportune tecum deportasti, ut ea tibi collum obstringas animamque intercludas. erat autem verisimile, zonam virgineam, quam taurus Europae solvisset, ei aliud agenti excidisse.

60. Laedere collum] codex Card. Rainutii et unus Vatic. et nonnulli alii manuscripti habent *elidere collum*, quae scriptura quamquam non est mihi visa vulgatae anteponenda, *laedere collum*: non tamen videtur reiicienda aut damnanda, ut prima littera verbi *elidere* pertineat ad versum antecedentem, hoc modo, *Zona bene te secuta e- Lidere collum.*

61. Sive te rupes et ac.] *sive* non geminatum annotatum ad Od. iii. lib. 1. acuta autem leto saxa dicit, quod eum, qui se ex eis praecipitem agat, celeriter exaniment: ut morbi acuti appellantur, quod celeriter tollant de medio.

62. age, te proc. Crede] id est, committe seu permitte te procellae: ex hac rupe te praecipitem in mare deiice.

65. Regius sanguis] sic Od. ii. lib. 4. [v. 13.] *Seu Deos Regesque canit, Deorum sanguinem.* et carm. saeculari, [v. 50.] *Clarus Anchisae Venerisque sanguis.* et de Art. poët. [v. 291.] *Vos o Pompilius sanguis.*

66. querenti] Europae. hoc loco adducor, ut credam, orationem esse Europae ab initio continuatam ad hunc usque locum.

67. PERFIDUM RIDENS] Hellenismus, ut annot. Od. XXII. lib. 1. ad illum locum, *Dulce ridentem*. Sic quidem omnes hunc locum connectunt et explicant. Sed Passeratius coniuncte legit *querenti Perfidum*, id est, querenti taurum perfidum ac dolosum: vel querenti perfidiam tauri, cui latus crediderat cuique se vehendam tradiderat. sic locutus est Ovid. in epist. Didonis, [Heroid. VII, 29 sq.] *Non tamen Aeneam, quamvis male cogitet, odi; Sed queror infidum questaque peius amo.*

67. REMISSO] iam laxato, posteaquam Europam suis sagittis sauciarat. probabiliter autem et ex sagittariorum more dixit, *remisso arcu*. Nam sagittarii ubi arcu uti necesse habent, eum intendunt, ubi iaculari velle desierunt, remittunt. sic supra Od. VIII. [v. 23.] *Iam Scythae laxo meditantur arcu Cedere campis.*

69. ABSTINETO, DIXIT, IRARUM] etiam hoc e Graeco expressum puto, ἀπέχου τῶν ὀργῶν. nam Latino more dixisset, *abstineto ab iris*. Simile est illud supra Od. IX. lib. 2. [v. 17.] *desine mollium Tandem querelarum.*

71. CUM TIBI INVISUS LACERANDA etc.] cum taurus is, cui te tantopere iratam esse ostendis, te reviset, ne, quod te facturam esse minata es, eius cornua frangito aut lacerato, sed in eum te facilem ac placatam praebeto.

73. UXOR INVICTI IOVIS ESSE NESCIS?] hoc quoque loquendi genus Graecum est. sic enim loquuntur illi, οὐκ οἶσθα τοῦ Διὸς γυνὴ οὖσα; Latini autem sic, te uxorem invicti Iovis esse nescis? tale est illud, *patiens vocari Caesaris ultor*, Od. II. lib. 1. [v. 43.]

74. BENE FERRE MAGNAM] οὐ γὰρ παντὸς ἀνδρὸς, φέρειν εὐτυχίαν, inquit Aristot. lib. 5. polit., id est, non est cuiuslibet, ferre res secundas. Quodsi quis secundam fortunam consecutus aut certaminibus gloriosis aut pecuniae magnitudine, insolentem atque odiosam petulantiam comprimere sciat, dignus sit, quem homines certatim laudibus efferant, ut ait Pindarus: cuius haec verba sunt εἰδ. γ'. ἰσθμ. princip. Εἴ τις ἀνδρῶν, εὐτυχάσαις ἢ σὺν εὐδόξοις ἀέθλοις ἢ σθένει πλούτου, κατέχει φρεσὶν αἰανῆ Κόρον, Ἄξιος εὐλογίαις ἀστῶν μεμῖχθαι. Utrum autem sit difficilius, secundam an adversam fortunam moderate et composite ferre, non est facile pronuntiare. Aiunt quidam, quemadmodum dolor interimit, voluptas autem liquefacit: sic rebus adversis homines opprimi atque affligi, secundis vero dumtaxat immoderata laetitia efferri. Ego tamen existimarim, si mihi, quod sentio, liceat dicere, difficilius esse, res secundas aequo animo et moderate ferre, quam adversas: propterea quod secundae res animos hominum vanissimis opinionibus imbuere eosdemque ad superbiam, ferociam, ignorationem sui, perniciosam securitatem, omnem denique peccandi licentiam atque impunitatem facillime impellere solent, dum suas fortunas, tanquam deorum, stabileis, fixas et sempiternas fore sperant. Ita fit, ut, secundis rebus elati, prae se contemnant alios, sese aliis omnibus anteponant, sua profundant, alienis rebus manus afferant, leges negligant, sacra cum profanis misceant, omnia sua libidine metiantur, postremo suae intemperantiae ac temeritatis poenas luant. Contra in rebus adversis praecipua vis inest excitandorum ad virtutem animorum,

acuendae fortitudinis et industriae, comprimendae superbiae, coërcendarum cupiditatum. Nam si quis, exempli gratia, sit inertior, ignavior, dissolutior, mollior natura, is rebus adversis stimulatus atque exsuscitatus omnem continuo ex animo inertiam ac mollitiam discutit atque eiicit totumque se ad fortitudinis et patientiae studium traducit: si quis elatior, ferocior ac superbior, is a rebus adversis correptus et quodammodo eruditus ad modestiam et facilitatem sese dicto citius inflectit: ex quo Graeci solent ita loqui, τοὺς ἀνθρώπους ταῖς ἀτυχίαις σωφρονίζεσθαι, id est, homines rebus adversis sapientiores fieri atque erudiri; si quis luxuriosus, profusus ac sumtuosus, is consilio mutato, frugalitatem et parsimoniam amplectitur. Hanc sententiam confirmat Cornelius Tacitus, non optimus ille quidem latinitatis auctor, sed historiae certe scriptor prudens, verus atque acutus, lib. 17. [Hist. I, 15.] his verbis, *fortunam adhuc tantum adversam tulisti, secundae res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriae tolerantur, felicitate corrumpimur.* et item Sallust. coniur. Catil. [c. 11. extr.] *Quippe secundae res sapientum animos fatigant: nedum illi (milites) corruptis moribus victoriae temperarent.* Sic et Cato oratione pro Rhod. apud Gell. lib. 7. cap. 3. *Scio, solere plerisque hominibus rebus secundis atque prolixis atque prosperis animum excellentem atque superbiam atque ferocitatem augescere atque crescere: quod nunc mihi magnae curae est, quod haec res tam secunde processerit, ne quid in consulendo adversi eveniat, quod nostras secundas res confricet, neve haec laetitia nimis luxuriose eueniat. Adversae res se domant et docent, quid opus sit facto: secundae res laetitia travorsum trudere solent a recte consulendo atque intelligendo.* (Accedat ad superiores Diodor. Sic. l. XIX. Διόπερ ἔνιοι προσηκόντως ὑπολαμβάνουσιν, εὐχερέστερον ὑπάρχειν, συμφορὰς ἐνεγκεῖν ἐπιδεξίως ἢ τὰς εὐμεγέθεις εὐμερίας ἐμφρόνως· αἱ μὲν γὰρ διὰ τὸν περὶ τοῦ μέλλοντος φόβον ἐπαναγκάζουσιν ἐπιμελεῖσθαι· αἱ δὲ διὰ τὸ προγεγονὸς εὐτύχημα προτρέπονται, καταφρονεῖν πάντων.) [Ex edit. post.] Ad hunc locum pertinet illud epist. 8. lib. 1. in extr. [v. 15.] *subinde Praeceptum auriculis hoc instillare memento: Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.* et illud Satyr. 2. lib. 2. in extr. [v. 135.] *quocirca vivite fortes Fortiaque adversis opponite pectora rebus.*

75. TUA SECT. ORB. etc.] id est, tertia pars orbis terrarum tuo nomine appellabitur ad sempiternam tui memoriam.

AD LYDEN. ODE XXVIII.

Diem Neptuno sacrum hilariter exigendum esse.

1. FESTO QUID POTIUS DIE etc.] ὕστερον πρότερον. Erat enim hic ordo: Prome, Lyde reconditum Caecubum, ut bibam. quid enim potius festo Neptuni die facere possum?

4. MUNITAEQUE ADHIBE VIM etc.] id est, severiorem istam sapientiam septam et munitam adversus voluptates expugna liberaliore potu, ut det loci aliquid ioco et ludo. non dissimile est illud, quod est

supra Od. xxi. [v. 13.] ad testam, *Tu lene tormentum ingenio admoves Plerumque duro.* nam qui ingenium durius rebusque seriis semper deditum et sapientiam obfirmatam atque in proposito consilio pertinacem vini potu temperat ac relaxat, videtur cum dulcem quandam vim sapientiae afferre, tum lene quoddam tormentum ingenio duriori adhibere.

5. INCLINARE MERIDIEM SENTIS] vides, solem a meridie iam ad occasum vergere: et tamen, proinde quasi stet in caelo fixus neque se commoveat, sicca manes, neque ea, quae ad curandum corpus pertinent, comparari iubes. Eandem expressit sententiam aliis verbis sub persona parasiti Plautus Menaech. [I, 2, 45.] *Dies quidem iam ad umbilicum est dimidiatus mortuus.* sic M. Tull. lib. 3. Tuscul. Quaestt. princip. [3, 7.] *Ut enim in Academiam nostram descendimus, inclinato iam in pomeridianum tempus die* etc. Convenienter autem et accommodate ad naturam rerum ita loquebantur Latini. Nam veteres Graeci diem ad meridiem usque crescere dicebant, a meridie minui ac decrescere. Itaque mane sol surgere dicitur et oriri: vesperi occidere et cubare. Homer. *Il.* θ'. [v. 66.] Ὄφρα μὲν ἠὼς ἦν καὶ ἀέξετο ἱερὸν ἦμαρ. id est, Interea dum erat aurora et dies sacer augescebat. et φθινάδα ὥραν appellant Graeci tempus pomeridianum, quasi tempus decrescens.

6. AC VELUTI] sic quidem habent omnes, quos vidi, libri calamo scripti: mallem tamen *at veluti.*

7. PARCIS DERIP. HORR.] *deripere* scriptum reperi in quattuor libris Vatican. Don. Urs. Tornes. eamque scripturam puto esse rectam et germanam. condebant autem vini cados et testas in horreis antiqui, id est, vini apothecis, ut Od. xii. lib. 4. [v. 17 sq.] *eliciet cadum, Qui nunc Sulpiciis accubat horreis.* vide annot. ad Od. xxi. huius libri. quo loco cum utatur verbo descendendi, satis declarat, vini apothecas fuisse in locis editioribus collocatas et in eis testas et amphoras servari solitas, fortasse ut facilius fumum biberent et ita vinum inveterasceret, quemadmodum docet Columella lib. 1. cap. 9. et nos diximus supra ad Od. viii. huius libri.

8. BIBULI CONSULIS AMPH.] aetatem huius vini notat. Fuit autem Bibulus C. Iulii Caesaris collega, anno ab urbe condita DCXCIV.

9. INVICEM] vicissim, ut sup. Od. xxv. lib. 1. [v. 9.] *Invicem moechos anus arroganteis Flebis.* quidam libri manuscr. habent *Invices.*

10. ET VIRIDEIS] talis color tribuitur diis et deabus marinis, seu glaucus et caeruleus. idem valet *vitreus.* iccirco supra Circen *vitream* dixit, Od. xvii. lib. 1. [v. 20.]

11. TU CURVA] sup. Od. x. lib. 1. [v. 6.] *curvaeque lyrae parentem.*

11. RECINES] iterum atque iterum canes, ut Od. xii. 1. libri, [v. 3 sq.] *cui recinet iocosa Nomen imago?*

12. CEL. SPIC. CYNTHIAE] Dianae. Cynthus mons Deli, a quo et Apollo Cynthius et Diana Cynthia nominata est. cur *celeris*? quia taleis oportet esse venatores. Diana autem venatrix est. praeterea Diana luna est. at luna brevissimo tempore nempe 28. diebus orbem et cursum suum conficit. Quare ob hanc causam *lunas celereis* dixit Od. vii.

lib. 4. [v. 13.] et Od. VI. eiusdem [v. 39.] lunam *celerem pronos volvere menseis. Spicula* porro Dianae tribuuntur, quia est iaculatrix. ieciréo et ab Homero et a ceteris *ἰοχέαιρα* appellatur, id est, spiculis seu iaculis gaudens. Postremo habet etiam luna suos radios. Virg. lib. 9. [v. 373.] *Et galea Euryalum sublustri noctis in umbra Prodidit immemorem radiisque adversa refulsit.* At radii sunt spicula.

13. SUMMO] ultimo, ut epist. ad Maecen. 1. lib. 1. [1, 1.] *summa dicende Camoena.*

13. QUAE CNIDON etc.] Venerem designat, sup. Od. XXX. lib. 1. [init] *O Venus, regina Cnidi Paphique.*

14. FULGENTEISQUE] *nitenteis:* Od. XIV. lib. 1. *Interfusa nitenteis vites aequora Cycladas.*

15. IUNCTIS VISIT OLORIB.] cycnis: a quibus trahitur currus Veneris. Od. I. lib. 4. [v. 10.] *purpureis ales oloribus*, id est, utens olorum pennis et alis ad currum suum trahendum. Utitur etiam Venus passeribus ad eandem rem. Sappho, [α', 7 sqq. Br.] *πατρὸς δὲ δόμον λιποῖσα, Χρύσεον ἦλθες Ἅρμ' ὑποζεύξασα, καλοὶ δέ σ' ἄγον Ὠκέες στροῦθοι πτέρυγας μελαίνας Πυκνὰ δινέοντες ἀπ' ὠρανῶ, αἰθέ - Ρος διὰ μέσσω.* id est, patris autem domo relicta, venisti curru aureo iuncto. Pulchri vero et celeres passeres te vehebant, crebro nigras alas agitantes a caelo per medium aethera. Eo fortasse spectans Catullus passerem, suae puellae delicias, et tam lepido carmine cecinit et mortuum tam tristibus versibus luxit. Utitur et columbis. Propertius lib. 3. [2, 31 sq.] in somnio suo, *Et Veneris dominae volucres, mea turba columbae Tingunt Gorgoneo Punica rostra lacu.*

16. MERITA NAENIA] carmine debito. alias naenia carmen est funebre, ut supra Od. I. lib. 2. Putant quidam, proprie hic positam esse vocem *naenia*, pro carmine tristi et lugubri, quia (inquiunt) nox sit mortis et somni mater.

AD MAECENATEM. ODE XXIX.

Invitat eum ad cenam.

1. TYRRHENA REG. PROG.] Maecenatem significat, ab Etruscis Regibus oriundum, ut diximus sup. Od. I. lib. 1. [init.] *Maecenas, atavis edite Regibus.* et Propert. lib. 3. [9, init.] *Maecenas eques Etrusco de sanguine Regum, Intra fortunam qui cupis esse tuam* etc.

2. TIBI NON ANTE VERS. L. M. C. CUM FL. etc.] tria se praecipue apparasse ostendit: vinum, rosas, unguenta. sic sup. Od. III. lib. 2. [v. 13 sq.] *Huc vina et unguenta et nimium breveis Flores amoenae ferre iube rosae.*

2. NON ANTE VERSO CADO] quid sit *cadum vertere* et *cadus versus*, ex Plauto intelligere licet in Sticho, [v, 4, 32.] *Nolo ego nos pro summo bibere, nulli relerimus postea: Namque aedepol quamvis desubito vel cadus vorti potest.* et Virg. Aeneid. 9. [v. 15.] *Indulgent vino et vertunt crateras aenos.* et Lucil. *Vertitur oenophoris fundus sententia nobis.* Horat. sat. 8. lib. 2. [v. 39.] *Invertunt Alifanis vinaria*

tota. Vinum igitur e cado promturi cadum vertebant, et ita exhauriebant, seu vinum depromebant.

4. PRESSA] id est, ex qua oleum expressum est, quod balaninum appellatur. per glandem igitur pressam oleum balaninum ex glande unguentaria expressum significat.

4. TUIS CAPILLIS] ut eo unguento tui capilli delibuti niteant.

4. BALANUS] balanus, glans unguentaria. Plin. lib. 12. cap. 28.

6. AESULAE] Aesula oppidum in colle situm, Tiburi propinquum. Aesolanos commemorat Plin. lib. 3. cap. 5. Quare malim hic legi *Aesolae*, quamquam ab eodem etiam Aesulani seu Asulani eodem loco referuntur.

8. ET TELEGONI IUGA PATR.] id est, Tusculum item in colle situm. de quo multa Strabo lib. 5. [238.] De Telegono autem scribit Homeri interpres ὀδ. λ'., recentiores poëtas ea, quae de Telegono, Ulyssis et Circes filio, dicuntur, confinxisse, nempe ab eo, cum in Ithacam patrem quaerens venisset, imprudente patrem esse interfectum.

9. FASTIDIOSAM COPIAM] quae fastidium parit. nam *Putet aper rhombusque recens, mala copia quando Aegrum sollicitat stomachum*, ut est Satyr. 2. lib. 2. [v. 42 sqq.] supra Od. I. huius libri [v. 38 sq.] dominum *terrae fastidiosum* dixit, qui terrae fastidio afficiatur. Omnino copia satietatem, satietas fastidium parit.

10. MOLEM PROPINQ. NUBIB.] aedificia ad eam altitudinem perducta, ut nubeis attingere videantur. sup. Od. XV. lib. 2. [v. 2.] *regias moles* appellavit.

14. MUNDAE] neque sordidae neque nimis opiparae et sumtuosae, ut Satyr. 2. lib. 2. [v. 65.] *Mundus erit, qui non offendet sordibus atque In neutram partem cultus miser.*

16. SOLLICITAM EXPLIC. FR.] ademerunt curas, tristitiam discusserunt et animos exhilararunt. *explicare frontem* dicitur tum id, quod laetitiae causam affert, ut hoc loco: tum is, qui, re aliqua laeta sibi oblata, vultu et fronte laetitiam declarat. sic Satyr. 2. lib. 2. [v. 124 sq.] *Ac venerata Ceres ut culmo surgeret alto, Explicuit vino contractae seria frontis.* Terentius de eo, qui hilariter vivit, dixit *exporrigere frontem*, Adelph. [v, 3, 53.] *da te hodie mihi: Exporge frontem.* paullo post idem dicit aliis verbis, *hodie modo hilarum te face.*

17. IAM CLARUS OCCULTUM] videtur hic Alcaeum esse imitatus: cuius extant hi versus apud Athen. lib. 1. [p. 22?.] et 10. [p. 430. B.] Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται, Ἡ δ' ὥρη χαλεπή, πάντα δὲ διψᾷ ὑπὸ καύματος. quibus verbis haec fere sententia exprimitur. Madefacito pulmones vino. Astrum enim oritur fervidum: anni tempus grave et molestum est, omnia prae aestu sitiunt. et alibi, Πίνωμεν· τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. significatur autem aestatis adventus.

17. ANDROMEDAE PATER] Cepheus, Andromedae pater ex Cassiopea uxore. de quo sic Aratus, [v. 182 sq.] Αὐτὸς μὲν κατόπισθεν ἐὼν Κυνοσουρίδος ἄρκτου Κηφεύς, ἀμφοτέρας χεῖρας τανύοντι ἐοικώς. id est, *Ipse brevem patulis manibus stat post Cynosuram Cepheus. Andromedae* autem reposui, secutus libros veteres.

18. IAM PROCYON FURIT] Anticanem Aratus sub Geminis lo-

cat, *καὶ μὴν καὶ Προκύων Διδύμοις ὑπὸ καλὰ φαείνει.* quem versum sic vertit M. Tull. [Ar. fr. v. 221.] *et hinc Geminis est ille sub ipsis Anticanis, Graio Procyon qui nomine fertur.* sic autem legendum potius, quam ut vulgo, *Antecanem.*

22 sq. ET HORRIDA DUMETA SILVANI] ita scriptum reperi in duobus lib. Vatic. et Iann. alii habent *horridi* etc. unus, *horrida Dumeta silvarum.* ego probabiliorem, meo iudicio, scripturam secutus sum.

23. CARETQUE RIPA] cod. Achillis Statii *caret qua*, quam scripturam non memini me usquam reperisse.

27. REGNATA CYRO BACTRA] Bactra, in quibus regnavit Cyrus. notavimus hoc genus loquendi supra ad Od. VI. lib. 2. [v. 11 sq.] *et regnata petam Laconi Rura Phalantho.* Strabo *Βάκτραν* nominat numero singulari lib. 2. *εἶτα εἰς Βάκτραν τὴν πόλιν* etc. Plinius Bactra numero multitudinis, ut Horat.

28. TANAÏSQUE DISCORS] cur discors? an quod cum Maeotide palude Asiam ab Europa disterminat? an quod desinens in duas se parteis findit unaque in Maeotidem paludem, altera in Cimmerium Bosporum influit? an quod Scythae et Sarmatae, per quos fluit, continua inter se bella gerunt? an quod Parthi seu Medi, Tanaï vicini, inter se discordant et seditiones agitant? eoque minus Maecenati de rep. laborandum est? quod postremum placet Passeratio: confirmatque simili loco, qui est Od. VIII. huius libri, [v. 17 sqq.] *Mitte civileis super urbe curas. Occidit Daci Cotisonis agmen. Medus infestus sibi luctuosis Dissidet armis.*

29. PRUD. FUT. TEMP. EXIT.] nihil est hac sententia tritius. eam sic complectitur Pindarus *εἰδ. ιβ'.* Olymp. [v. 10.] *σύμβολον δ' οὔπω τις Ἐπιχθονίων πιστὸν ἀμφὶ πράξιος ἐσσομένας εὗρεν θεόθεν. τῶν δὲ μελλόντων τετύφλωνται φραδαί*, id est, nullus dum mortalium certam rei futurae notam divinitus consecutus est, et futurorum cognitio est obscura.

32. ULTRA FAS TREPIDAT] ultra id. quod ei licet, laborat, id est, se cura rerum futurarum macerat, ut Od. XVI. lib. 2. [v. 25 sq.] *Laetus in praesens animus, quod ultra est, Oderit curare.*

32. QUOD ADEST] id, quod praesens est. sic Pindar. *εἰδ. η'. ἰσθμ.* [v. 26] *τὸ δὲ πρὸ ποδὸς ἄρειον ἀεὶ χρῆμα πᾶν. δόλιος γὰρ αἰὼν ἐπ' ἀνδράσι κρέμαται ἑλίσσων βιότου πόρον*, id est, res autem omnis, quae ante pedes est, semper est melior. dolosa enim aetas hominibus impendet, vitae cursum volvens.

33. AEQUUS] id est, aequo animo. annot. ad Od. III. lib. 2.

33 sq. CETERA FLUM. RITU FER.] ea tantum, quae praesentia sunt, in nostra potestate sunt sita eaque nostro arbitratu componere et moderari possumus, inquit. cetera autem vel Dei immortalis voluntate ac providentia administrantur, et horum causae sunt aeternae ac necessariae: vel temere arbitrioque fortunae eveniunt, et horum causae sunt fortuitae. dico autem haec de philosophorum sententia. Quemadmodum autem fluvii, qui nunc lenis et pacatus est, nunc rapidus et violentus, cursum moderari non possumus: sic neque rerum futurarum naturam, quae interdum tranquilla est, sedata, laeta, opta-

ta, interdum concitata et turbulenta et mortalibus calamitosa atque adversa, immutare fas est. Saepe utuntur poëtae hac torrentis similitudine, sed varie. Virg. Aeneam armorum sonitu et fragore e somno excitatum cum pastore confert, e montis vertice torrentem ingenti cum murmure praecipitantem omniaque secum trahentem exaudiente, Aeneid. 2. [v. 302 sqq.] *Excutior somno et summi fastigia tecti Ascensu supero atque arrectis auribus asto: In segetem veluti cum flamma furentibus Austris Incidit, aut rapidus montano flumine torrens Sternit agros, sternit sata laeta boumque labores Praecipitesque trahit silvas, stupet inscius alto Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.* Sic Lucret. lib. 1. [v. 282 sqq.] ubi disputat de primis corporibus docetque, ea cerni non posse: ventorum affert similitudinem, qui, cum oculis non cernantur, arbores sternunt tamen et mare turbant et concitant, non aliter (inquit) *Quam cum mollis aquae fertur natura repente Flumine abundanti, quod largis imbribus auget Montibus ex altis magnus decursus aquai, Fragmina coniiciens silvarum arbustaque tota: Nec validi possunt pontes venientis aquai Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri Molibus incurrens validis cum viribus amnis: Dat sonitu magno stragem volvitque sub undis Grandia saxa: ruit, qua quicquam fluctibus obstat.* et Hom. *Il.* λ'. [v. 292 sqq.] Aiacem in proelio viros equosque sternentem cum fluvio torrente comparat, Ὡς δ' ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίονδε κάτεισι Χειμάῤῥους κατ' ὄρεσφιν ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρῳ· Πολλὰς δὲ δρῦς ἀζαλέας, πολλὰς δέ τε πεύκας Εἰςφέρεται, πολλὸν δέ τ' ἀφύσγετον εἰς ἅλα βάλλει· Ὣς ἔφεπε κλονέων πεδίον τότε φαίδιμος Αἴας. quorum versuum haec sententia est, Quemadmodum autem cum fluvius torrens extra ripas suas effusus in campum delabitur e montibus praecipitans, caelestibus imbribus auctus, multas autem quercus aridas multasque piceas secum trahit, multum limum in mare coniicit: sic clarus Aiax campum turbans hosteis insequebatur. itemque Diomedem *Il.* ε'. [v. 87.] Θῦνε γὰρ ἀμπεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς Χειμάῤῥῳ etc. id est, furebat autem per campum Diomedes flumini torrenti exundanti similis. quos versus adumbrasse videtur Virg. l. 2. Aeneid. [v. 496 sqq.] *Non sic aggeribus ruptis cum spumeus amnis Exiit oppositasque evicit gurgite moles, Fertur in arva furens cumulo camposque per omneis. Cum stabulis armenta trahit.* Horatius quoque Od. II. lib. 4. Pindarum tali fluvio compat at, [v. 5 sqq.] *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem super notas aluere ripas, Fervet immensusque ruit profundo Pindarus ore.* Idem Od. XIV. eiusdem libri [v. 25 sqq.] Claudium Neronem eiusmodi fluvio similem facit, *Sic Tauriformis volvitur Aufidus: Qui regna Dauni praefluit Appuli, Cum saevit horrendamque cultis Diluviem meditatur agris: Ut Barbarorum* etc. Sic Homerus *Il.* γ'. [v. 221 sqq.] Ulyssis orationem cum nivibus hibernis confert, Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν, Οὐκ ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆΐ γ' ἐρίσσειε βροτὸς ἄλλος.

34. NUNC MEDIO ALVEO] quidam libri veteres habent *nunc medio aequore.*

35. CUM PACE] ἠρέμα, ἡσύχως seu ἡσυχῇ: leniter, quiete, placide.

35. DELABENTIS] sic est legendum, non, *dilabentis.* et ita scriptum reperi in duob. codicib. Vaticanis, Don. Faër. Urs. Torn. Russard. Nicot. Cleric. et nonnullis impressis.

41. IRRITAT] irritandi verbum unico *r* scribendum esse aliquando existimavi, tanquam a verbo *irascor* seu ab *ira* ducatur. sed cum in omnibus libris calamo scriptis reperiatur scriptum *irritare*, Faër. Urs. Don. Torn. ceteris hoc loco *Irritat* sine ulla litura, Plin. et Colum. utantur verbo *proritandi*, a sententia descisco. Est autem *irritare* proprie iram commovere et concitare, fortasse a canibus iratis ductum. *ὀργίζειν* dicunt Graeci, ex quo excitare interdum significat. M. Tull. Philipp. 7. [1, 3.] *irritari Antonium non oportuit.* Brutus ad Att. [Ep. 17.] *nescio, quid scribam tibi, nisi unum, pueri et cupiditatem et licentiam potius esse irritatam, quam compressam.* Terent. Adelph. [II, 4, 18.] *ne si magis irritatus siet, aliqua ad patrem hoc permanet atque ego tunc perpetuo perierim.* Plaut. Amphit. [I, 1, 298.] *Nam si me irritassis, hodie lumbifragium hinc auferes.* Horat. in epist. ad Pisones, [v. 180.] *Segnius irritant animos dimissa per aureis* etc. *Irritat amneis* autem translate dictum est: cuius tralationis haec ratio est. fluvius imbribus auctus dum arbores secum rapit et ponteis disturbat et sata laeta boumque labores diluit, iratus esse videtur, quia homo iratus potestatem et facultatem nactus talia faceret. At qui irascendi causam dedit, irritasse dicitur. Ita diluvies ex imbribus orta, quae fluvio torrenti tantam vim tantumque impetum praebet, fluvium ab Horatio dicitur irritare.

41 sq. ILLE POTENS SUI LAETUSQUE] ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ, liber et solutus omni cupiditate et vacuus ab omnibus animi morbis, compos sui.

42 sq. IN DIEM VIXI] crebro monet Horat. ut in diem vivamus, id est, ut bonis praesentibus et paratis atque in nostra potestate sitis fruamur: ut Od. XVI. lib. 2. [v. 25.]

43. CRAS VEL ATRA] respexit ad illud ἐμοῦ θανόντος ἡ γῆ μιχθήτω πυρί. me mortuo terra misceatur incendio. quae oratio est eorum, qui futura ad se nihil pertinere putant. non dissimile est illud ex Hymnide Caecilii, *Mihi sex menses satis sunt vitae: septimum Orco spondeo.*

45. NON TAMEN IRRITUM] Aristot. lib. 6. de morib. ad Nicom. [c. 2.] quo loco disputat περὶ προαιρέσεως, id est, de consilio, ut nos quidem vertimus, duos versus Agathonis profert in hanc sententiam, *Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν, ἅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα.* quos versus sic vertimus, *Hoc namque duntaxat negatum etiam Deo est, Quae facta sunt, infecta posse reddere.* eandem sententiam sic complexus est Simonides, τὸ γὰρ γεγενημένον οὐκ ἔτι ἄῤῥεκτον ἔσται. id est, quod enim factum est, non iam infectum esse poterit. (Phocylides autem sic, *οὐκ ἔτι γὰρ δύναται τὸ τετυγμένον εἶναι ἄτυκτον.*) [Ex edit. post.]

43. ATRA NUBE] Virg. lib. 10. Aeneid. [v. 664.] *nubi se immiscuit atrae.* idem lib. 5. [v. 516.] *Plaudentem nigra figit sub nube columbam.*

46. QUODCUMQUE RETRO EST] quodcumque praeteriit.

47. Diffinget] ex hoc loco intelligi potest, quid sit *diffingere*, nempe contrarium esse verbo *fingendi*, quemadmodum supra docuimus ad Od. xxxv. lib. 1. ubi locum illum in omnibus exemplarib. corruptum, *diffingas retusum* etc. olim ita quidem emendaveramus coniectura ducti: *destringas recusum*, sed postea secuti scripturam veterem, quam se alii reperisse testantur, *defigas recusum*, reposuimus. quidam tamen hoc loco legunt *Diffringet*, quam scripturam neque usquam reperi neque probo.

50. Ludere pertinax] de hoc genere loquendi dicemus ad Od. viii. lib. 4. Iam *ludum ludere* et *gaudium gaudere* et similia Latinis sunt perusitata. Terent. in Eunucho, [iii, 5, 38.] *quia consimilem luserat Iam olim ille ludum.*

51. Transmutat incert. hon. Nunc etc.] sic sup. Od. xxxiv. lib. 1. [v. 12 sqq.] *valet ima summis Mutare* etc. et *hinc apicem rapax Fortuna cum stridore acuto Sustulit, hic posuisse gaudet.*

52. benigna] quid sit benignus et benignitas, diximus ad Od. xvii. lib. 1.

43. Laudo manentem] si fortuna manet, laudo, si a me discedit, aequo animo reddo, quae dedit. *fortuna manens* intelligitur secunda: *avolans et fugiens*, adversa. ita loquitur lib. de Arte poet. [v. 201.] *Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.* et Od. xxxv. lib. 1. [v. 23 sq.] *Utcumque mutata potenteis Veste domos inimica linquis.* sic Eurip. Phoeniss. [v. 898. Matth.] *Κρέων. Μεῖνον· τί φεύγεις; Τειρεσ. ἡ τύχη σ', ἀλλ' οὐκ ἐγώ.* id est, mane. quid fugis? Tir. fortuna te fugit, non ego.

53. Si celer. quat. penn.] id est, si avolat: si mutatur fortuna, si fugit, id est, si adversa est, ut diximus.

54. resigno, q. d.] quae obsignata habebam, aperio et reddo. sic epist. ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 34.] *Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno,* id est, reddo. Nam proprie *resignare* valet *aperire*. Idem ead. epist. princip. [v. 9.] *Adducit febreis et testamenta resignat.* aliter Virg. lib. 4. [v. 244.] Aen. *et lumina morte resignat.* quamquam legendus ad illum locum Servius.

55. mea Virt. me involvo] bona externa non desidero, sed meis contentus vivo: in mea virtute meae vitae praesidium constituo, non in rebus externis: meis me viribus orno, tutor ac defendo, non alienis. videtur esse tralatio a vestimentis, quibus nos involvimus.

56. probamque Paup. s. d. q.] id est, paupertatem cum virtute coniunctam expeto. ducta est similitudo ab iis uxoribus, quae indotatae ducuntur domum. congruit cum his id, quod est Od. ix. lib. 4. [v. 45.] *Non possidentem multa vocaveris Recte beatum* etc. quae sequuntur.

57. Non est meum etc.] non est meum navigare navigationisque me periculo committere, ut ditescam: seu non est meum, rem facere et augere per mare, per saxa, per igneis. a consequentibus intelligenda sunt antecedentia. nemo enim navigat, ut rem augeat, nisi cui quaesito opus est et qui plus habendi studio ducitur. notat Servius ad illum locum Virg. Pollione, [Ecl. iv, 31.] *Pauca tamen suberunt priscae vestigia fraudis, Quae tentare Thetim ratibus* etc. Solent

autem homines in dubiis temporibus et rebus adversis, quemadmodum coorta in mari tempestate, ad deos confugere. sup. Od. I. huius libri, [v. 25 sq.] *Desiderantem quod satis est neque Tumultuosum sollicitat mare Nec saevus* etc.

59. ET VOTIS PACISCI] non est meum (inquit), votis et precibus cum diis quodammodo transigere ac pacisci, ne naufragio facto merces meae in mari pereant.

62. TUNC ME, BIREMIS] significat, id nunquam futurum. Quis enim se in mari Aegaeo, tempestate coorta et ventis increbrescentibus, scapha biremi tuto navigaturum speret? Parvis navibus scilicet et orariis littus legere et secundum oram navigare oportet: corbitis autem et onerariis et magnis pelagus medium tentandum est. quamquam Catullus [IV, 22 sqq.] faselum laudans, negat ulla vota *littoralibus Deis sibi esse facta, cum veniret a mare Novissimo usque ad Benacum lacum.* Melius igitur Eurip. Ναῦς ἡ μεγίστη κρεῖσσον ἢ μικρὸν σκάφος. id est, navis maxima melior est, quam parvum navigium.

64. GEMINUSQUE POLLUX] sic Catull. [IV, 27.] *Gemelle Castor* et *Gemelle Castoris.* de Castore et Polluce diximus ad Od. XII. lib. 1.

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam aeternam fore.

1. EXEGI] absolvi, perfeci.

1. MONUMENTUM] monumentum est, quod mortui causa aedificatum est et quicquid ob memoriam alicuius factum est, ut fama, porticus, scripta et carmina. Festus.

1. AERE PERENNIUS] aereis statuis durabilius.

2. SITU] statu, positu, θέσεως, στάσεως.

2. PYRAMIDUM] de Pyramidibus lege Herodotum Euterpe et Plin. lib. 36. cap. 12. [c. 124 sq.]

3. QUOD NON IMBER EDAX etc.] haec videntur e Pindaro expressa, qui Pyth. εἰδ. ἕκτῳ ait, lautum thesaurum Xenocrati eiusque maioribus in Apollinis fano opulentissimo repositum neque ab imbre hiberno neque vi ventorum in altissimos maris recessus ac latebras delatum iri. sic Pind. [v. 10.] Τὸν (sub. θησαυρὸν) οὔτε χειμέριος ὄμβρος ἐπακτὸς ἐλθὼν ἐριβρόμου νεφέλης, στρατὸς ἀμείλιχος, οὔτ' ἄνεμος ἐς μυχοὺς ἁλὸς ἄξει παμφόρῳ χεράδι τυπτόμενος.

3. IMPOTENS] vehementer saeviens. trulatio ducta ab impotentibus et incontinentibus hominibus, qui sibi temperare non possunt, quo minus, quod ira suadet aut libido, exsequantur. vide annot. ad Od. XXXVII. lib. 1.

4. INNUMERABILIS ANNORUM SERIES] immensa temporis longinquitas. series, εἱρμός, id est, connexio. sic Stoici fatum causarum seriem et ordinem definiunt, cum causa ex causa nexa rem gignit.

5. FUGA TEMPORUM] cursus temporum. sic sup. Od. XI. lib. 2. [v. 5 sq.] *fugit retro Levis Iuventas.* et Od. XIV. eiusd. [init.] *fugaceis annos* dixit, et Oda superiore [v. 48.] *horam fugientem.*

6. Non omnis moriar] non totus moriar. sic loquitur epist. 1. [1, 1, 11.] *Quid verum atque decens, curo et rogo et omnis in hoc sum.* Sic et Graeci, Homerus ἰλ. λ'. [v. 65 sq.] *πᾶς δ' ἄρα χάλκῳ λάμπ', ὥστε στεροπὴ πατρὸς Διὸς Αἰγιόχοιο.* id est, Omnis autem aere fulgebat, ut fulgur Iovis aegida tenentis.

6. multaque pars mei] mens, ingenium, consilium, maxima et praestantissima hominis pars.

7. Vitabit Libitinam] erit immortalis, mortem effugiet. Libitina Dea funerum. epist. ad Aug. lib. 2. [1, 49.] *Miraturque nihil, nisi, quod Libitina sacravit*, id est, nisi, quod sepultum et munere vivendi defunctum est. et Satyr. 6. lib. 2. [v. 19.] *Auctumnusque gravis Libitinae quaestus acerbae.* T. Livius lib. 41. annalium, [c. 21.] *Ne liberorum quidem funeri Libitina sufficiebat.* vide quae annotata sunt ad illum locum *Libitinae quaestus acerbae.* Sed utrum hoc sentit Horatius, animum esse immortalem, quemadmodum nos Christiani credimus: an id significat, se laude et gloria libris suis parta perpetuo victurum? quod sane credibilius est. Nam Horatius quidem animorum immortalitatem nusquam probat: eam autem immortalitatem solam novit, quae sit in memoria vivorum posita, quemadmodum omnes fere veteres existimabant praeter Platonem et paucos alios. Nam de Aristotele quidem, utram sententiam sequatur, philosophi certant *et adhuc sub iudice lis est.* Videtur tamen non obscure, quid sentiat, significare, si quis eius verba attente consideret.

8. recens] nunquam senescens, semper incolumis, incorruptus atque integer.

8. dum Capitolium Scand.] pontifices et sacerdotes, viri et faeminae, Idualibus in Capitolium per sacram viam ad sacra facienda ascendere solebant.

9. cum tac. virg.] solitas esse virgines Vestaleis sacris publicis interesse, declarant haec verba Dionysii Halicarn. lib. 8. [c. 66. p. 579. v. 16. ed. Reisk.] *ἔπειτα ταῖς ἱεραῖς παρθένοις, ὑφ' ὧν τὸ ἄσβεστον φυλάττεται πῦρ, τέτταρσιν οὔσαις δύο προσκατέλεξεν ἑτέρας. πλειόνων γὰρ ἤδη συντελουμένων ὑπὸ τῆς πόλεως ἱερουργιῶν, αἷς ἔδει τὰς τῆς Ἑστίας παρεῖναι θυηπόλους, οὐκ ἐδόκουν αἱ τέτταρες ἀρκεῖν.* id est, deinde sacris virginibus, a quibus ignis aeternus custoditur, quae quatuor erant numero, duas allegit. Nam cum plura iam a civitate sacrificia fierent, quibus oportebat Vestae sacerdotes interesse, non videbantur ad id munus quattuor satis esse. Sed cur *tacitam virginem* dixit? an propterea quod sacra sunt *ἀπόῤῥητα*, id est, arcana minimeque vulganda? ex quo illud a Virgilio dictum est lib. 3. Aeneid. [v. 112.] *hinc fida silentia sacris.* adde quae annotavimus ad illum locum, Od. xiii. lib. 2. [v. 29.] *Utrumque sacro digna silentio* etc. an quod faeminas, cum in reb. ac locis omnibus, tum maxime in sacris tacere oportet? an quod more et instituto Romano non solum aliae faeminae, quae a sacris arcebantur, sed etiam sacerdotes Vestales tacebant?

9. Et qua pauper aquae Daunus] Od. xiv. lib. 4. [v. 26.] *Qui regna Dauni praefluit*, seu, *perfluit Appuli.* pauperem aquae au-

tem Daunum intellige fluvium eiusdem nominis. epod. Od. III. [v. 16.] *Nec tantus umquam siderum insedit vapor Siticulosae Apulliae* etc.

10. VIOLENS] violentus. epist. 10. lib. 1. [v. 37.] *Sed postquam victor violens discessit ab hoste. acrem* appellat Satyr. 1. lib. 1. [v. 58.] *Cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer.*

10. AUFIDUS] Apuliae fluvius, de quo Strabo lib. 6. commemorat et Horat. Od. IX. lib. 4. [v. 2.] *Longe sonantem natus ad Aufidum.* et Satyr. 1. lib. 1. [v. 58.] *Cum ripa simul avulsos* etc. et Od. XIV. lib. 4. [v. 25.] *Sic tauriformis volvitur Aufidus.*

12. REGNAVIT POPULORUM] ego sic hunc locum emendavi, a Servio admonitus in 11. lib. Aeneid. idque duobus locis, uno, [v. 126.] *Iustitiaene prius mirer* etc. altero, [v. 280.] *nec veterum memini laetorve malorum.* et item a Porphyrione. *regnavit* autem idem valet, quod rex fuit, ἐβασίλευσε, ἦρξε. solet enim Horat. structuram Graecam servare etiam in sermone Latino, ut *desine mollium querelarum*, *abstineto irarum* et *invidit avenae* etc. Sententia igitur et ordo horum verborum talis est, Dicar ego, qui ex humili potens et clarus exstiti, qua parte labitur Aufidus et qua regnavit Daunus, princeps, id est, omnium primus, deduxisse carmen Aeolium ad modos seu cantus Latinos.

13. PRINCEPS] primus. sup. lib. 1. Od. XVI. [v. 13 sq.] *principi limo.* sic Lucret. lib. 1. de Iphianassa, [v. 94.] *Nec miserae prodesse in tali tempore quibat, Quod patrio princeps donarat nomine regem.* M. Tull. lib. 2. accus. [Acc. II. l. 2. 1, 2.] *omnium nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam fidemque populi Rom. applicuit.*

14. SUME SUPERBIAM] sume spiritus iustos et tibi iure debitos, nempe ingenio partos. Nam cum Musam alloquitur eamque laudat, sibi eodem tempore eademque opera blanditur et favet.

HORATII
CARMINUM LIBER IV.

ODE I.

Se iam ea aetate esse, ut a rebus amatoriis et carminibus ludicris et Venereis alieno esse animo debeat, et tamen Ligurini vesano amore torreri.

2. Precor, precor] sic Sappho, apud quam crebrae sunt hae repetitiones, *Λίσσομαί σε, λίσσομαι.* eadem, [LI.] *παρθενία, παρθενία, ποῖ με λιποῖσα οἴχῃ*; sic idem Horat. Od. XVII. lib. 2. [v. 10.] *ibimus, ibimus.* et Od. III. lib. 3. [v. 18.] *Ilion, Ilion.* Od. XIV. epod. [v. 6.] *Deus, Deus nam me vetat* etc. Notavimus et supra ad Od. XIV. lib. 2. ibi, *Postume, Postume.*

3. Non sum q. er.] nunc annos quinquaginta natus et fortasse amplius: ut infra, [v. 6.] *Circa lustra decem* etc.

4. bonae sub regno Cynarae] bonam (opinor) appellat propterea, quod liberaliter gratificabatur Horatio neque ullam mercedem exigebat, ut fatetur ipse epist. ad villicum lib. 1. [14, 33.] *Quem scis immunem Cynarae placuisse rapaci.* neque obstat, quod epistola ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 28.] *protervam* appellat, *Inter vina fugam Cynarae maerere protervae.* Nam nihil pertinet hoc ad quaestum meretricium neque quicquam prohibet, quominus eadem puella dici possit et liberalis et proterva, ut sup. Od. XIX. lib. 1. [v. 7.] *Urit grata protervitas.* et Od. v. lib. 2. [v. 15 sq.] *iam proterva Fronte petet Lalage maritum.* Mentionem huius Cynarae facit etiam Od. XIII. huius lib. [v. 21.] *Felix post Cynaram. sub regno* autem dixit, quia, qui amant, serviunt. lege quae annotata sunt ad illum locum, *Grata detinuit compede Myrtale,* Od. XXXIII. lib. 1. [v. 44.] et ibi, *iugo cogit aheneo,* Od. IX. lib. 3. [v. 18.]

5. Mater saeva Cupid.] hic idem versus positus est supra Od. XIX. lib. 1. in principio.

6 sq. mollib. Iam dur. imp.] antithesis. mollia autem appellat Cupidinis seu amoris imperia, quia molliunt animos. sic Homer. *χλωρὸν δέος.* et idem Horat. *pallidam mortem* nominat, quod annot. ad Od. IV. lib. 1. sic Ovid. lib. de remed. amor. [v. 24.] *Lude, decent animos mollia regna tuos.*

9. Tempestivius] opportunius et decentius: ut epist. 2. lib. 2. versu ult. *Rideat et pulset lasciva decentius aetas.* Putant qui-

V. 9. *in domo.*

dem hoc referendum ad ea convivia, quae dicebantur tempestiva. M. Tull. in Catone, [14, 46.] *Tempestivis conviviis delector.*

10. PURPUREIS ALES OLORIB.] id est, quae celeriter vehitur solis curru oloribus iuncto. sic supra Od. XXVIII. lib. 3. [10 sqq.] *quae Cnidon Iunctis visit oloribus.* Sed quod olim *marmoreis* reposueram pro *purpureis:* fateor equidem me in omnibus veteribus libris, quos vidi, scriptum reperisse *purpureis.* Verum cum mihi videretur haec vulgata scriptura inepta et corrupta: (quis enim vidit umquam cycnos purpureos seu purpurei coloris? aut quid insolentius et paene dicam ineptius, quam *purpureis* interpretari *pulchris* et *nitidis?* Nam quamobrem dicat *purpureos tyrannos* Od. XXXV. primi lib. [v. 12.] *et auctumnum purpureo varium colore* Od. v. lib. 2. [v. 12.] *et purpureum, late qui splendeat, pannum* de Arte poët. [v. 15 sq.], ratio perspicua et in promptu posita est) cum igitur hic locus mihi corruptus videretur: approbantibus quibusdam viris doctissimis hanc scripturam veram esse existimaveram. *marmoreum* enim pro candido et candidi coloris usurpant optimi scriptores. Lucret. lib. 2. [v. 771 sqq.] *Quod si caeruleis constarent aequora ponti Seminibus, nullo possent albescere pacto. Nam quocumque modo perturbes, caerula quae sint, Numquam in marmoreum possunt migrare colorem.* ibid. sup. [v. 765 sq.] *Ut mare dum magni commorunt aequora ponti, Vertitur in canos candenti marmore fluctus.* Virg. Georg. 4. [v. 523 sqq.] *Tum quoque marmorea caput a cervice revulsum Gurgite cum medio portans Oeagrius Ebrus Volveret* etc. et Ovid. lib. 4. fast. [v. 135.] *Aurea marmoreo redimicula demite collo.* Nunc autem retrorsum vela dare atque iterare cursus cogor relictos, ut ait noster Horat. Movet me primum omnium librorum manuscr. consensus, qui habent sine ulla varietate, *purpureis.* Neque dissentiunt vulgati. Deinde hanc scripturam agnoscunt veteres grammatici, in his Servius, qui ad illum Virg. locum, lib. 1. Aeneid. [v. 590.] *lumenque iuventae Purpureum* notat, *purpureum, id est, pulchrum. Sic Horat. Purpureis ales oloribus.* Praeterea Albinovanus ad Liviam, [II, 62.] *nivem purpuream* dixit, pro *pulchram* et *candidam,* ut docti interpretantur. Sic enim ille, *Purpurea sub nive terra latet.* Sic igitur interpretemur, *purpureis* id est, nitidis, puris, pulcris. Quamquam purpureos olores etiam intelligere licet, qui sint purpureis stragulis instrati, ut apud Virg. lib. Aeneid. 7. [v. 277.] *Instratos ostro alipedes pictisque tapetis.* Quin et habenae equorum apud Homerum et ceteros poëtas Graecos purpureae et ornamenta puniceo colore suffecta seu contacta finguntur. Simonides, μὴ βάλῃ φοινίκας ἐκ χειρῶν ἱμάντας. id est, ne amittat e manibus lora purpurea, et Hom. *Ιλ.* δ'. [v. 141.] ὡς δ' ὅτε τις ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ etc. id est, quemadmodum autem cum ebur aliqua mulier puniceo colore infecerit etc. Idem *Ιλ.* θ'. [v. 116.] Νέστωρ δ' ἐν χείρεσσι λάβ' ἡνία φοινικόεντα. Id est, Nestor autem manibus prehendit habenas purpureas. ex quibus locis hoc disci potest, purpureos cycnos ab Horatio dictos esse non pulchros, sed quorum habenae et stragulae vestes, quibus instrati erant, et cetera ornamenta essent purpurea. Nam quemadmodum equi currui iuncti, hoc est bigae et quadrigae, insternebantur purpurea veste: ita et hos cycnos, qui currum Veneris trahunt, for-

larga, nihil apud amicam valuerint neque hoc effecerint, ut minoris ab amica fiat, quam aemulus.

19. ALBANOS PROPE TE LACUS] te prope Albanos lacus etc. totius huius loci haec sententia est, quandocumque superior fuerit aemulis suis, qui primum locum apud amicam pretio emere conantur: te marmoream locabit prope lacus Albanos: ubi Paullus optima praedia habebat, inquiunt.

20. PONET MARMOREAM] tibi marmoreum signum statuet: et ita Porph. explicat. sic Virg. Georg. 3. [v. 13.] *Et viridi in campo templum de marmore ponam.* Idem Meliboeo, [Ecl. VII, 31.] *laevi de marmore tota Puniceo stabis suras evincta cothurno.*

20. SUB TRABE CITREA] sic reperi scriptum in codice Cleric. Nicot. Russard., nisi quod in Nicotiano erat *ciptrea*, et ita habebant duo Vaticani et nonnulli alii: quod tamen in priore editione aliud agens neglexeram. Atque hoc postea observatum ab Iac. Cruquio Messinio, viro in primis docto, reperi. Est autem *citrus* arbor odorata, ex qua citrea mala et citreae mensae. Petronius Arbiter, [c. 119. v. 27.] *ecce Afris terris Citrea mensa, greges servorum ostrumque renidens Ponitur.*

21. PLURIMA NARIB. DUCES TURA] plurimi tibi ex ture incendentur odores. *Duces naribus*, quasi diceret, bibes naribus, ut supra lib. 2. Od. XIII. [v. 32.] *bibere aure. Densum humeris bibit aure vulgus.*

22. LYRAEQUE ET BEREC.] quidam libri manuscripti habent, *lyraque et Berecinthia Delect. tibia* etc.

22. BERECYNTHIAE] Phrygiae. supra Od. XVIII. lib. 1. [v. 13 sq.] *cornu Berecynthium* dixit, quo utebantur in sacris Bacchi et matris Deorum. vide annot. ad Od. XVI. lib. 1.

24. NON SINE FISTULA] tria hic organa musica enumerantur, lyra, tibia, fistula: quae ut inter se differunt, ita ab aliis atque aliis inventa sunt: lyra enim ab Apolline seu, ut alii volunt, a Mercurio, tibia a Marsya, fistula a Pane.

28. PEDE CAND. IN MOR. SAL. TER QUAT.] Saliorum in morem ter saltabunt. Od. XXXVI. lib. 1. [v. 12.] *Nec morem in Salium sit requies pedum. pellere* aut *pulsare* aut *quatere terram* pro eo, quod est, *saltare*, apud hunc poëtam valde sunt usitata. vide Od. IV. lib. 1. [v. 7.]

30. NEC SPES ANIMI CRED. etc.] nec spes cum persuasione coniuncta, fore, ut mutuo amer ab ea, cuius impotenti amore captus sum.

31. NEC CERTARE IUVAT MERO] epist. ad Maecen. 3. lib. 1. [19, 11.] *Nocturno certare mero, putere diurno.* Od. XII. lib. 2. [v. 18.] *certare ioco.*

33. SED CUR, HEU, LIG. CUR] posteaquam multis verbis ostendit, se iam ad amorem esse ineptum atque (ut ita dicam) maneum, denique iudicio tandem ac voluntate ab huiusmodi deliciis, ineptiis ac nequitiis abhorrere: nunc vi amoris coactus fatetur, se, quamvis aetate iam ingravescente a tali mollitie ac nequitia remotissimus esse debeat, amore Ligurini pueri incensum tamen ad pristinas lascivias revocari.

34. MANAT RARA M. LACR.] lacrymarum raritas acrem qui-

dem significat doloris vim esse, quae lacrymas exprimat: verumtamen ita lentum et tabificum morbum, ut non universae erumpant, sed spatio interposito guttatim defluant.

36. INTER VERBA CADIT] titubat, haesitat in medio sermone. Plutarchus in Demetrio ἐπίσχεσιν φωνῆς appellat. Servius hunc locum profert ad versum illum Virg. Aeneid. 4. [v. 76.] *Incipit effari mediaque in voce resistit.* Vide annot. ad Od. XIII. lib. 1.

37. NOCTURN. TE EGO SOMN.] quo quisque in studio diem conterit et quibus in curis est occupatus, eas res plerumque somniare solet: quod elegantissimis versibus docet Lucret. lib. 4. [v. 959 sqq.] *Et quo quisque fere studio devinctus adhaeret Aut quibus in rebus multum sumus ante morati Atque in qua ratione fuit contenta magis mens, In somnis eadem plerumque videmur obire: Causidici causas agere et componere leges: Induperatores pugnare et proelia obire, Nautae cum ventis contractum cernere bellum.* sic autem hunc postremum Lucretii versum emendavi. Virg. Pharm. *an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?* sic Phidippides ille apud Aristoph. ἐν νεφέλαις equos somniat. huc pertinent ea, quae notat Serv. ad illud Virg. Alexide, [Ecl. VIII, 108.] *Eheu, quid volui mis. m.* etc. *Quem fugis?* de gemina voluptate, una, quae re vera et sensibus percipitur: altera, quae cogitatione informatur. Unde ita debemus accipere, hunc usum per cogitationem opinata illa et depicta voluptate: qua cernere et alloqui videbatur absentem. Haec fere Servius.

39. PER GRAMINA MART. CAMPI] quasi ludentem in campo Martio.

40. PER AQUAS VOLUB.] quasi in Tiberi denatantem.

41. DURE] inexorabilis.

AD ANTONIUM IULUM, M. ANTONII TRIUMVIRI FILIUM. ODE II.

Pindarum imitari periculosum esse.

1. PINDARUM] haec Ode est ad laudandum comparata seu ἐγκωμιαστική. Laudat autem Pindarum, poëtam lyricum, Thebanum.

1. AEMULARI] aemulari cum quarto casu iunctum imitari significat.

2. I-ULE] prima vocalis huius nominis pertinet ad pedem ultimum primi versus, hoc modo, *aemulari I-ule* etc. ut recte animadvertit Passeratius: quod et alibi. Od. II. lib. 1. [v. 19 sq.] *Iove non probante u-Xorius amnis.* et, ut in quibusdam libris legitur, Od. XXVII. lib. 3. [v. 59.] *potes hac ab orno Pendulum zona bene te secuta e-Lidere collum.* et apud Catull. carmine de Iuliae et Manlii nuptiis, [LXI, 86.] *Flere desine: non tibi Au-Runculeia periculum est, Ne qua faemina pulchrior* etc.

2. CERATIS OPE DAEDALEA etc.] *ceratis*, id est, cera iunctis. ope Daedalea autem, id est, arte Daedali: quemadmodum Icarus scilicet. De Daedalo et Icaro satis multa diximus ad Od. I. et III. lib. 1.

3. PENNIS] nonnulli libri veteres habent *pinnis*.

3. VITREO] pellucido instar vitri, διαφανεῖ, ut Od. XIII. lib. 3. [init.] *o fons Blandusiae splendidior vitro*. et Od. XVIII. lib. 1. [v. 16.] *Arcanique fides prodiga pellucidior vitro*. vel vitreum dixit, quia aqua omnis vitrei, id est, viridis aut caerulei coloris videtur, ut annot. ad Od. XVII. lib. 1.

5. MONTE DECURR. VELUT AMN. etc.] Ordo verborum talis est. fervet Pindarus velut amnis monte decurrens, id est, torrens, quem imbres etc. significat hoc simili, Pindarum verbis esse grandem et elatum, sententiis uberem et copiosum, ipso sermonis cursu celerem et incitatum. de hoc autem genere ordinis aliquantum perturbati dicemus ad illum locum Satyr. 5. lib. 1. [v. 94 sq.] *aquae non ditior urna Qui locus a forti Diomede est conditus olim*. huc pertinent, quae annotavimus ad illum locum, *cetera fluminis Ritu feruntur* etc. Od. XXIX. lib. 3. [v. 33 sq.] Quod autem quidam libri habent, *Cum super notas saliere ripas*, non placet neque ferri potest. Quid est enim *imbres saliere super ripas?* dixisset potius, cum amnis saliit super ripas notas, seu potius extra ripas. Omnino inepta scriptura est et primum ab aliquo semidocto et tamen confidente excogitata atque adscripta: deinde ab aliquo scriptore librario in texturam verborum translata.

9. LAUREA DONANDUS APOLLINARI] Sup. Od. ult. lib. 3. [v. 14.] *laurum Delphicam* dixit. et infra Oda prox. [v. 6 sq.] *Deliis Ornatum foliis ducem*.

10. SEU PER AUD. NOVA DITHYR.] M. Tull. lib. 3. [48, 184 sq.] de oratore, de numeris oratoriis disputans, *Namque ego* (inquit) *Theophrasto assentior, qui putat orationem, quae quidem sit polita atque facta quodammodo, non astricte, sed remissius numerosam esse oportere. Etenim, sicut ille suspicatur, ex illis modis, quibus hic usitatus versus efficitur, post anapaestus, procerior quidam numerus, effloruit: inde ille licentior et divitior fluxit dithyrambus, cuius membra et pedes (ut ait idem) sunt in omni locuplete oratione diffusa: et, si numerosum est id in omnibus sonis atque vocibus, quod habet quasdam impressiones et quod metiri possumus intervallis aequalibus, recte genus hoc numerorum, dummodo ne continuum sit, in orationis laude ponetur*. quo ex loco colligi potest, dithyrambum pedem non fuisse, sed vel chorum vel carmen aliquod, idque in Bacchum, qui praeter alia etiam hoc nomine appellatur, ut supra diximus. Idem Tull. in eo libello, qui inscribitur de optimo genere oratorum [init.], dithyrambicum genus in poëmatis numerat. *Poëmatis enim* (inquit) *Tragici, Comici, Epici, Melici etiam, ac Dithyrambici, quod minus est tractatum a Latinis, suum quodvis genus est diversum a reliquis*. Iam dithyrambum Olymp. carm. 13. Pindarus significat Corinthi esse inventum, eumque [v. 26.] βοηλάτην nominat, vel quod victori bos erat praemium vel quod cum clamore recitabatur, quamvis idem Pindarus in primo dithyrambo (ut scribit eius interpres. Nam nihil nos quidem comperti habere possumus, cum omnes Pindarici dithyrambi interierint) dicat Thebis esse repertum. Tradunt nonnulli, dithyrambum chorum fuisse in orbem actum, ad honorem Bacchi laudemque pertinentem: eumque esse appellatum ἀπὸ τοῦ Διονύσου τοῦ ἐκ δύο θυρῶν

ἐξελθόντος, id est, a Baccho binis foribus egresso, nempe ex utero materno et Iovis feniore; postremo illius inventores fuisse Corinthios in Dionysiacis. haec Pindari interpretes. Alii Bacchum ipsum διθύραμβον et θρίαμβον esse dictum scribunt. Fuisse autem dithyrambos plane Bacchicos, in eisque magnam vim ad animos concitandos et perturbandos fuisse neque eos ullis, praeterquam furore quodam affectis et lymphaticis, convenisse, declarat Plato in Phaedro his verbis, [p. 238. c.] Σιγῇ τοίνυν ἄκουε. τῷ ὄντι γὰρ θεῖος ἔοικεν ὁ τόπος εἶναι, ὥςτε ἐὰν ἄρα πολλάκις νυμφόληπτος προϊόντος τοῦ λόγου γένωμαι μὴ θαυμάσῃς· τὰ νῦν γὰρ οὐ πόῤῥω διθυράμβων φθέγγομαι. id est, tacitus ergo audi. Revera enim divinus hic locus videtur esse. Itaque si crebro tibi progrediente oratione lymphatus fieri videar, ne mirare. Nunc enim, quae loquor, non longe absunt a dithyrambis. *Audaceis* autem appellat dithyrambos vel propter inusitatam et audacem verborum iuncturam vel propter pedes et numeros lege solutos, ut mox subiicit.

11. DEVOLVIT] deorsum volvit, id est, quasi e superiore loco verba fundit, verba grandia loquitur. permansit autem in priore similitudine fluminis magna vi delabentis et praecipitantis.

12. LEGE SOLUTIS] non quod numeri Pindarici, etiam dithyrambici, lege sint soluti, sed quod numerorum dithyrambicorum maior sit licentia, quam aliorum.

13. SEU DEOS REGESQUE] quidam libri habent *regesue.* Deos, ut Apollinem: reges, ut Hieronem, Siciliae regem.

13 sq. DEORUM SANGUINEM] Homerus multis locis διογενέας et διοτρεφέας βασιλῆας, id est, a Iove natos et a Iove educatos appellat, et Hesiod. Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες. id est, Ex Iove reges.

15. CENTAURI] Herculem, Pirithoum et ceteros Lapithas significat, qui centauros devicerunt.

15. CECIDIT TREM. FLAM. CHIMAE.] Bellerophontem significat: de quo lege Pindar. carm. 13. Olymp. et vide annot. ad Od. XXVII. lib. 1.

17. ELEA DOM. RED. PALMA] Virg. Georg. 1. [v. 59.] *Eliadum palmas Epiros equarum.* et 3. [v. 202 sq.] *Hic vel ad Elei metas et maxima campi Sudabit spatia et spumas aget ore cruentas.* et lib. 6. Aeneid. [v. 587 sq.] *Quattuor hic invectus equis et lampada quassans, Per Graium populos mediaeque per Elidis urbem Ibat ovans* etc.

18. CAELESTEIS] id est, quasi caelum gloria attingenteis vel cum aliis caelestibus ob gloriam comparandos.

18. PUGILEMVE EQUUMVE] sive eum laudat, qui pugilatu vicerit, sive eum, qui cursu et certamine equestri superior fuerit. epist. ad Pisones, [v. 84.] *Et pugilem victorem et equum certamine primum.* alii de Castore et Polluce dictum volunt, a quibus dissentio.

19. ET CENT. POTIORE SIGN. MUNERE] videlicet carminibus donat, quae quibuslibet signis et operibus manu factis sunt diuturniora. Pindarus Nem. quinto carmine ait, se non esse statuarum faciendarum artificem neque signa fingere motu carentia et quae perpetuo insistant in sua basi: sed carmina condere, quae terras et maria peragrent eorumque, qui certamine aliquo victores exstiterint, laudes nuntient et

coronas. Verba Pindari sunt haec, [ab init.] *Οὐκ ἀνδριαντοποιός εἰμ', ὥςτ' ἐλινύσσοντά μ' ἐργάζεσθαι ἀγάλματ', ἐπ' αὐτᾶς βαθμίδος ἑσταότ', ἀλλ' ἐπὶ πάσας ὁλκάδος ἔν τ' ἀκάτῳ γλυκεῖ' ἀοιδὰ στεῖχ' ἀπ' Αἰγίνας διαγγέλλοισ', ὅτι Λάμπωνος υἱὸς Πυθέας εὐρυσθενὴς νικῇ Νεμείοις παγκράτιον στέφανον.*

21. FLEBILI SPONSAE] *flebilis* hoc loco valet tristis, moestus. Interdum significationem habet patiendi, ut Od. xxiv. lib. 1. [v. 9.] *Multis ille bonis flebilis occidit.* sive (inquit) deplorat sponsum, suae sponsae immatura atque acerba morte ereptum.

22. MORESQUE AUREOS] id est, mores antiquos et aureae aetatis atque ex eo probos, castos et sanctos. ut Od. xvi. epod. [v. 64.] *Ut inquinavit aere tempus aureum.* eodem pertinet, quod statim sequitur, *quamvis redeant in aurum Tempora priscum.* Nota est autem ex Hesiodo aetas aurea, argentea, aerea, ferrea, [Ἔργ. v. 109 sq.] *Χρύσεον μὲν πρώτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων Ἀθάνατοι ποίησαν* etc. id est, Aureum quidem primum genus hominum, distincte et articulate loquentium, fecerunt dii immortales etc.

23. EDUCIT IN ASTRA] i. e. ut Od. xxv. lib. 3. [v. 6.] loquitur, *stellis inserit.* Catull. [vi, 17.] *vocare in caelum.* Virg. Aeneid. 3. [v. 158.] *tollere in astra.* M. Tull. [ad fam. x, 26.] *ferre in caelum.* idem ad Att. lib. 2. [25.] *laudes nostras in astra sustulit.* sic idem Horat. Satyr. 7. lib. 2. [v. 29.] *absentem rusticus urbem Tollis ad astra levis.* Idem epist. ad Fusc. Arist. [10, 9.] *Quae vos ad caelum effertis rumore secundo.* corrupte autem legitur in aliis libris *deducit*, cum libri fere omnes veteres habeant *educit.* sic Virg. lib. 2. Aeneid. [v. 186.] *caeloque educere iussit.* ibid. [v. 461.] *summisque sub astra Eductam tectis.*

23 sq. NIGROQUE INVIDET ORCO] adimit Orco, id est, a morte vindicat. nam, quae aliis invidemus, adimimus aut certe adimere volumus.

25. DIRCAEUM] Pindarum, poëtam Thebanum. Dirce fons Thebanus. cycnum autem, id est, vatem. sup. Od. xx. lib. 2. [v. 10] *et album mutor in alitem.* de cycnis dicemus ad Od. proximam. horum autem verborum haec sententia est: Pindarus longe se ab humo tollit, quoties canit Deorum aut regum aut victorum laudes. non serpit humi, sed sublimis et longissime remotus a terra volat.

27. EGO APIS MAT. M.] Pindarum quidem cum cycno, se autem cum ape Calabra comparat, arrogantiae crimen fugiens. sic Lucret. lib. 3. in princip. se cum apibus comparat, [v. 11 sq.] *Floriferis ut apes in saltibus omnia limant, Omnia nos itidem depascimur aurea dicta.* usus est eadem comparatione et Simonides, ut refert Plutarchus, *πῶς ἂν τις αἴσθοιτο ἑαυτοῦ* etc. his verbis, *Ὥςπερ γὰρ ἄνθεσιν ὁμιλεῖν ὁ Σιμωνίδης φησὶ τὴν μέλιτταν, ξανθὸν μέλι μηδομέναν* etc. id est, quemadmodum enim versari circum flores apem ait Simonides, mel flavum molientem etc.

27. MATINAE] Calabrae. Nam Matinus mons in Calabria est. supra Od. xxviii. lib. 1. [v. 3.] *littus Matinum.* et Od. xvi. epod. [v. 3.] *Matina cacumina.*

29. CARPENTIS THYMA] sic sup. Od. xxvii. [v. 44.] *carpere*

flores, quod Graeci uno verbo dicunt ἀνθολογεῖν. vide annot. ad Od. xi. lib. 1.

30 sq. UVIDIQUE TIBURIS] sup. Od. xxix. lib 3. [v. 6.] *udum Tibur.* idque propter aquarum, quibus irrigatur, copiam, ut Od. proxima, *Sed quae Tibur aquae fertile perfluunt.* [al. *praefluunt.*]

31. OPEROSA] elaborata, laboriosa, multo labore perfecta. Od. xii. lib. 3. [v. 4 sq.] *Minervam operosam* dixit. et Od. i. lib. 3. [v. 48.] *divitias operosiores.* iam *operosa parvus* ἀντίθεσις est.

32. CARMINA FINGO] facio, tamquam figulus aut fictor. *fictor cum dicit fingo, figuram imponit*, inquit Varro lib. 5. de ling. Lat. [p. 72. Bip.] Virgil. Georg. 4. [v. 179.] *et Daedala fingere tecta.* lib. 8. Aen. [v. 634.] *et corpora fingere lingua.*

33. CONCINES] canes. utitur eodem verbo et Catull. in nupt. Iuliae et Manl. [LXI, 12 sq.] *Nuptialia concinens Voce carmina tinnula.* aliter M. Tull. de finibus 5. [28, 83.] *videsne ut haec concinant?* id est, concordent?

33. MAIORE POETA PL.] versibus sublimioribus et carmine graviore et maiore scribendi spiritu.

34. QUANDOQUE] quandocumque, ut Od. superiore. [v. 17.]

35. PER SACRUM CLIVUM] per clivum Capitolinum, qui forum Romanum spectat. Nam, qui triumphabant, per viam sacram et forum Romanum in Capitolium vehebantur, ut intelligere licet ex M. Tull. orat. de suppliciis, [in Verr. Acc. ii, 5. 30, 77.] *At etiam, qui triumphant eoque diutius vivos hostium duces servant, ut, his per triumphum ductis, pulcherrimum spectaculum fructumque victoriae populus Rom. percipere possit, cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent idemque dies et victoribus imperii et victis vitae finem facit.* Alii putant per eum clivum triumphum agi solitum esse, qui Velabrum attingit, auctoritate Suetonii adducti, in Iulio Caesare, [c. 37.] cuius haec verba sunt, *Gallici triumphi die Velabrum praetervehens paene curru excussus est, axe effracto, ascenditque Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus.* Porphyrio *per sacrum clivum* interpretatur, per sacram viam, qua in Capitolium ascendebatur, per ascensum Capitolii.

36. SICAMBROS] Germaniae populos, Menapiis finitimos, quos hodie Gheldrenseis appellamus. infra Od. xiv. [v. 51.] *Te caede gaudentes Sicambri Compositis venerantur armis.* Non dissimulabo in aliquot lib. manuscr. scriptum esse *Sygambros.*

38. BONIQUE DIVI] sic Od. 5. huius lib. [init.] *Divis orte bonis, optime Romulae Custos gentis.* boni autem Dii appellantur, id est, benefici, largi, liberales.

39. IN AURUM PRISCUM] in aureos mores, in mores illius aetatis aureae.

41 sq. ET URBIS PUBL. LUDUM] et publicam civitatis laetitiam, quam declarabit populus feriis et festis diebus et ludo.

43 sq. FORUMQUE LITIBUS ORBUM] Aeschines in nobili illa oratione contra Ctesiphontem, reprehendens statim a principio orationis suorum temporum mores, querensque veterum instituta esse

corrupta, dicit, si hoc et illud fiat, tum et civitatem optime administratum iri, et iudicia paucissima futura, quasi iudiciorum et accusationum frequentia et multitudo sit unum ex reip. malis non minimum. verba Aeschinis haec sunt, *οὕτω γὰρ ἄν μοι δοκεῖ ἥ τε πόλις ἄριστα διοικεῖσθαι, αἵ τε κρίσεις ἐλάχιστα γίνεσθαι.* et Plato lib. 3. de rep. ostendit, in ea civitate, ubi increbruerit intemperantia, multa iudicia multasque liteis exsistere: quemadmodum, ubi est morborum multitudo, ibi sunt crebrae medicorum et pharmacopolarum officinae. Videtur autem Horatius, ut putabat Ios Scaliger, expressisse hoc Pindaricum, Isthm. εἰδ. δ'. [v. 14.] *Κελαδεννᾶς τ' ὀρφανοὶ ὕβριος.* id est, contumeliae magnum sonitum edentis expertes. sed hoc interest, quod *ὀρφανοὶ* apud Piud. significationem habet activam, *orbum* apud Horat. passivam.

45. Tum meae, si quid loquar etc] bona et praecipua meae vocis pars constat e laudibus Caesaris. ea igitur meae vocis pars tum accedet ad tuos cantus, cum Caesar Sicambros devictos et captivos ducet in triumpho. et tum ego, recepto Caesare incolumi felix et beatus, haec canam, *o sol candide, o dies pulcher et laudande.* Catull. ad se ipsum, [VIII, 378.] *Fulsere quondam candidi tibi soles.* contra *solem nigrum* dicit Horat. Satyr. 9. lib. 1. [v. 72 sq.] Quidam libri manuscr. habent, *si quid loquor audiendum* etc. quae lectio mihi non displicet, quin magnopere probatur.

47. recepto Caesare] recuperato, qui videbatur amissus: vel de cuius salute laborabamus propter incertos belli eventus et Sicambrorum seu Sygambrorum, quibuscum bellum gerebat, ferocitatem sive potius immanitatem. utitur eodem vocabulo sup. Od. VII. lib. 2. [v. 27.] *recepto Dulce mihi furere est amico.* et epist. 2. lib. 2. [v. 101.] *Idem finitis studiis et mente recepta.*

49. Teque d. procedis] sic legendum videtur et ita habent quidam libri manuscr. alii ut vulgati *Tuque dum proc.* eritque hic ordo verborum, *dumque tu procedis* etc.

49. Io triumphe] Od. IX. epod. [v. 21 et 23.] *Io triumphe, tu moraris aureos Currus et intactas boves.* Varro lib. 5. de lingua Latina, [p. 69. Bip.] *triumphare* (inquit) *appellatum, quod cum imperatore milites redeuntes clamitant per urbem in Capitolium eunti: io, triumphe, io. idque a Θριάμβῳ, Graeco Liberi patris cognomento, potest ductum esse.*

52. benignis] liberalibus et beneficis erga nos, qui Caesarem nobis salvum reddiderint. eodem sensu hic deos *benignos*, quo paullo ante *bonos* dixit.

54. solvet] voto. damnantur votis ii, quibus id, quod optarunt, contigit et ita obligantur: solvuntur, cum id, quod Diis promiserant vel tacite vel diserte, persolvunt.

54 sq. relicta Matre] vacca. sic infra Satyr. 3. lib. 2. [v. 315.] de rana, *unus ubi effugit, matri denarrat.*

55. iuvenescit] adolescit, fit iuvencus.

57. Fr. curv. imit. ign. Tert. lunae etc.] id est, qui cornibus imitatus est curvam tertiae lunae figuram. significat, huius vituli valde parva esse cornua, et ita vitulum admodum tenerum. varii

sunt lunae vultus, variae figurae, atque ex hac varietate similitudines et locutiones varias ducunt poëtae. Hom. *Il.* ψ'. [v. 45.] Diomedis equum describens, ait eum toto corpore rufum fuisse, praeterquam quod in fronte notam candidam et rotundam instar lunae habuerit. Ὅς τὸ μὲν ἄλλο τόσον φοῖνιξ ἦν, ἐν δὲ μετώπῳ Λευκὸν σῆμ' ἐτέτυκτο περίτροχον, ἠΰτε μήνη. Horat. sup. Od. XII. lib. 1. [v. 47.] *micat inter omneis Iulium sidus, velut inter igneis Luna minores.* Od. XI. lib. 2. [v. 10.] *neque uno Luna rubens nitet vultu.* eiusdem lib. Od. XVIII. [v. 16.] *Novaeque pergunt interire Lunae.* Od. VII. huius lib. [v. 13.] *Damna tamen celeres reparant caelestia Lunae.* et Od. VI. [v. 38.] *canentes Rite crescentem face noctilucam.* et carmine saeculari ad Deos, [v. 35.] *Siderum regina bicornis.* Virgil. Georg. 1. [v. 427.] *Luna revertenteis cum primum colligit igneis.* Idem lib. 3. Aen. [v. 152.] *qua se Plena per insertas fundebat luna fenestras.* ibidem, [v. 645.] *Tertia iam Lunae se cornua lumine complent.* Qui Jam libri habent, *Tertium lunae referentis orbem*, quam scripturam minus probo.

59. QUA NOTAM DUXIT] qua parte notam contraxit, candidus, cetero corpore fulvus.

59. NIVEUS VIDERI] Graeca loquendi figura est. sic enim Graeci λευκὸς ἢ φαιδρὸς ἰδέσθαι. de qua plura dicemus ad Od. VIII. huius lib. Sic describit equum Virgilius, [Aen. v, 566 sq.] quo puer Priamus vehebatur, *quem Thracius albis Portat equus bicolor maculis, vestigia primi Alba pedis frontemque ostentans arduus albam.*

60. CETERA] τἄλλα. etiam hoc genus Graecum est. Eurip. in Oreste, [v. 708.] ὦ, πλὴν γυναικὸς οὕνεκα στρατηλατεῖν, τἄλλ' οὐδέν. id est, O praeter quam quod strenuus es ad ducendum exercitum pro muliere, cetera nullius pretii homo. Horatius epist. ad Fuscum Aristium lib. 1. [10, 50.] *Excepto, quod non simul esses, cetera laetus.* Plinius libro 36. cap. 6. *Lucullеum marmor atrum alioqui, cum cetera maculis aut coloribus commendetur.* Idem alibi, [8, 15.] *Tradunt in Mysia feram esse, quae Bonasus vocatur, equina iuba, cetera tauro similem.* Virgil. Aeneid. 3. [10, 54.] *Consertum tegmen spinis, at cetera Graius.* Sallust. bello Iugurth. [c. 19.] *Mauris omnibus rex Bocchus imperitabat, praeter nomen, cetera populi Rom. ignarus.* Paterculus lib. poster. [46, 3.] de Crasso, *qui vir cetera sanctissimus immunisque voluptatibus* etc. M. Tull. aliter hanc sententiam efferret, ut in orat. perf. [25, 83.] *subtilem hunc oratorem, nisi quod solum, ceteroqui recte quidam vocant Atticum.* Idem ad Q. fratr. lib. 2. [13.] *Ego me in Cumano et Pompeiano, praeterquam quod sine te, satis commode oblectabam.* Idem tamen sic locutus est in Quinctiana, [3, 11.] si, ubi vulgo legitur, *sane ceterarum rerum paterfamilias et prudens et attentus, una in re minus consideratus*, legendum est, *sane cetera paterfamilias et prudens et attentus* etc. quemadmodum mihi aliquando visum est.

AD MELPOMENEN. ODE III.

Se natum esse ad artem poëticam eiusque beneficio nominis immortalitatem et gloriam consecutum esse.

1. Quem tu Melpomene etc.] significat, eum, qui ad poëticam factus sit natura, neque clarum pugilem neque ludis Olympicis equestri certamine victorem neque praestantem imperatorem umquam futurum, sed poëtam nobilem.

2. placido lumine] oculis placidis, benevolis, amicis, non obliquis, ut Callim. [Epigr. κβ', 4. cf. Ruhnk. ep. cr. II. p. 146.] ὄμμασι λοξοῖς. Sappho, λοξὸν βλέπουσα.

2. videris] aspexeris. ut supra Od. XVII. lib. 2. [v. 17.] *Seu libra seu me scorpius aspicit.* coniuncte autem sunt intelligenda *semel videris*, non *semel nascentem.*

3. Illum non lab. Isthm.] i. e. certamen curule Isthmium. certamen autem Isthmium seu Isthmicum a Sisypho fuisse institutum Melicertae cadavere, quod a delphino in Isthmum, ubi sita Corinthus est, delatum fuerat, reperto, tradunt scriptores. certaminis praemium pinea corona erat, quae prius ex apio fuerat. Isthmia ne Corintho quidem a Memmio eversa fuisse intermissa, sed tantisper, dum civibus infrequens ac deserta fuit, a Sicyoniis fuisse procurata atque administrata, scribit Pausan. Corinth.

4. Clarabit] clarum reddet. Utitur hoc verbo M. Tull. in poëmate illo de suis rebus gestis in secundo consulatu, [de Div. I, 12, 21.] *Iuppiter excelsa clarabat sceptra columna*, et item saepe in Arato: et Lucr. lib. 3. [v. 36.] pro verbo *declarandi. Hasce secundum res animi natura videtur Atque animae claranda meis iam versibus esse.*

5. Achaico] Eleo. Virg. lib. 1. Georg. [v. 59.] *Eliadum palmas Epirus equarum.*

6. neque res bellica etc.] neque rebus bene gestis in bello devictisque ac subactis hostibus laureatus et aurato curru vectus triumphabit.

6. Deliis] Delphicis et Apollinaribus foliis, i. e. laurea corona. Laurus enim Apollini sacra est.

9. Ostendet Capitolio] hoc iccirco dicit, quia, qui triumphabant, in Capitolium (ut supra dixi) vehebantur.

10. praefluunt] duo cod. Vatic. Tornes. Russard. Nicot. habent *praefluunt*, quos secutus sum. nonnulli *perluunt*, alii *perfluunt*, ut vulg. T. Livius quidem lib. 44. annal. [c. 31.] fere ita loquitur, ut habent libri illi, quos primo loco commemoravi, *Duo cingunt eam flumina, Clausula latere urbis, quod in orientem patet, praefluens, Barbana ab regione* etc.

11. comae] frondes, ut infr. Od. VII. [v. 2.] *redeunt iam gramina campis Arboribusque comae.*

12. Fingent] reddent, efficient. sic Virg. lib. Aeneid. 2. [v. 80.] *nec si miserum fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.* Sallust. bello Catil. [1, 1.] *quae natura prona et*

ventri obedientia finxit. lege quae annotata sunt sup. ad illum locum, *Carmina fingo,* Od. II. huius lib. [v. 32.]

12. Aeolio] Sapphico et Alcaïco. Od. xxx. lib. 3. [v. 13.] *Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxisse modos.*

13. principis urbium] Virg. in Tityro, [Ecl. 1, 25.] *Verum haec tantum alias inter caput extulit urbeis, Quantum lenta solent inter viburna cupressi.* Horat. Od. xiv. huius lib. [v. 43.] *o tutela praesens Italiae dominaeque Romae.*

14. suboles] sic habent tres Vatic. et aliquot alii libri manuscr. et ita apud Lucret. in emendatis codicib. lib. 4. [v. 1225.] *Sive virum suboles, sive est muliebris origo.* et apud Virg. Pollione, [Ecl. iv, 49.] *Cara Deum suboles, magnum Iovis incrementum.* Festus et Nonius. Per Romae subolem populum Romanum significari puto.

16. Et iam dente min. mord. invido] tamquam invidia maior, ut sup. Od. xx. lib. 2. [v. 4 sq.] *invidiaque maior Urbeis relinquam.* Sic et Sallustius, *Gloria invidiam vicisti.*

18. Dulcem quae strepitum] testudinis cantum strepitum dixit, ut epist. 2. lib. 1. [v. 31.] *Ad strepitum citharae cessatum ducere curam.* et epist. 14. [v. 26.] *nec meretrix tibicina, cuius Ad strepitum salias.* sed hoc loco addidit epithetum *dulcem:* in illis duobus non item. Petrus Victorius in commentariis suis in lib. 2. Aristot. de arte dicendi scribit, fortasse Horatium in eandem culpam incidisse, cum tibicinae seu tibiae et citharae cantum strepitum nominavit, in quam Dionysius ille, qui Aeneus dictus est, cum Calliopae vocem κραυγήν, id est, clamorem seu clangorem appellavit. Ego Horatium proprio nomine, non translato, usum esse putarim. At Aristoteles diserte dicit nomen κραυγὴν translate ab illo poëta esse positum eamque translationem, ut vitiosam et ineptam, reprehendit. strepitum autem, quem ψόφον Graeci vocant, proprie convenire inanimis, docet idem Arist lib. β΄. de animo, his verbis, ἡ δὲ φωνὴ ψόφος τίς ἐστιν ἐμψύχου. τῶν γὰρ ἀψύχων οὐδὲν φωνεῖ, ἀλλὰ καθ᾽ ὁμοιότητα λέγεται φωνεῖν, οἷον αὐλὸς καὶ λύρα καὶ ὅσα ἄλλα τῶν ἀψύχων. id est, vox autem sonitus est quidam corporis animati. Inanimorum enim nihil vocem mittit, sed ex similitudine quadam vocem mittere dicuntur, exempli gratia tibia et lyra et alia omnia inanima. Quod si quis strepitum citharae translate dictum esse contendet: sic Horatium defendam, strepitum ab eo esse positum pro eo, quod Graeci τερέτισμα vel κρεγμὸν vel quippiam simile dicunt. τερετίζειν autem translatum est ab hirundinis aut cicadae strepitu. κρέκειν vero verbum est fictum a re ipsa significatque strepitum quendam edere: ex quo κρεγμὸν citharae sonitum appellat Apollon. lib. 4. Argon. [v. 909.] ubi de Orpheo loquitur citharae cantu Sirenum voces avertente. Idem ibid. [v. 1194.] φόρμιγγα εὔκρεκτον nominat, id est, εὔηχον, suaviter sonantem seu strepentem. eodem pertinet versiculus ille, quem testem producit Suidas, Ἀλλ᾽ ὅκα δὴ πλάκτρῳ Λοκρὶς ἔκρεξε χέλυς. id est, sed cum plectro Locra cithara strepuit. Ordo autem verborum hic est, O Pieri, id est, o Musa, quae testudinis, hoc est citharae aureae dulcem strepitum temperas.

18. Pieri] vocandi casus Graecus: qui brevis est, a recto in *is.*

docet Servius ad illum locum, *Amarilli vocares*, in Tityro [Ecl. 1, 37.]: et hunc versum profert.

18. TEMPERAS] moderaris, aptas, modularis, ad concentum concordem inflectis. vide annot. ad Od. VIII. lib. 1.

19. O MUTIS QUOQUE PISCIBUS] Pisceis omneis praeter scarum et fluviatilem porcum mutos esse, id est, vocem non mittere, scribit Aristotel. sed Mnaseas Patrensis (ut scribit Athen. lib. 8. [c. 1.]) ait pisceis, qui sunt in fluvio Clitore, vocaleis esse. Praeterea Philostephanus pisceis quosdam, *ποικιλίας* nomine, in Aorno vocem mittere tradit. Sed Pausanias Arcad. narrat, se propterea, quod acceperat *ποικιλίας* esse vocaleis, ad fluvium Aornum a prima luce usque ad vesperam (quo tempore maxime vocem mittere dicebantur) commoratum esse: verum ne tenuissimum quidem eorum sonum audivisse. Universe igitur piscium genus est *ἄφωνον*, id est, mutum seu vocis expers. ex quo natus iocus ille Stratonici citharistae in quendam Propin nomine citharoedum, magna quidem corporis statura, sed imperitum artificem, *μέγας ἰχθύς*, id est, magnus piscis. piscem nominavit *διὰ τὴν ἀφωνίαν*, inquit Athenaeus, propterea quod nihil caneret, quod quidem esset *ἀξιόλογον*. significat autem Horatius, se beneficio Musae poëtam esse, non sua virtute suove ingenio, cum ea possit etiam pisceis, qui sunt natura muti, vocaleis atque adeo musicos efficere.

20. CYCNI] Plato in Phaedone [p. 84. E.] cycnos vult esse cum in omni reliqua vita, tum maxime mortis tempore musicos et canoros. sic enim apud illum loquitur Socrates, *ἀλλὰ φοβεῖσθε μὴ δυςκολώτερόν τι νῦν διάκειμαι, ἢ ἐν τῷ πρόσθεν βίῳ, καί, ὡς ἔοικε, τῶν κύκνων δοκῶ φαυλότερος ὑμῖν εἶναι τὴν μαντικήν· οἳ ἐπειδὰν αἴσθωνται, ὅτι δεῖ αὐτοὺς ἀποθανεῖν, ᾄδοντες καὶ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ, τότε δὴ πλεῖστα καὶ μάλιστα ᾄδουσι γεγηθότες, ὅτι μέλλουσι παρὰ τὸν θεὸν ἀπιέναι, οὗπερ εἰσὶ θεράποντες.* mox subiicit *ἅτε οἶμαι τοῦ Ἀπόλλωνος ὄντες*, id est, *sed veremini, ne amariore atque iniquiore animo sim, quam superiore vita fui: atque (ut apparet) ego vobis divinandi scientia deterior cycnis esse videor: qui, ubi senserint sibi moriendum esse, cum antea canere soliti sint, tum illo tempore plurimum et maxime canunt, laetantes se statim ad Deum, cuius famuli sunt, abituros.* Lucianus autem in libello *περὶ τοῦ ἠλέκτρου ἢ τῶν κύκνων* significat, totum illud esse fabulosum de electro et de cycnorum cantu apud Eridanum. Nam irrident eum nautae, qui putat quosdam homines canendi scientia et facultate praeditos eo loco in aveis fuisse commutatos atque iccirco etiam nunc canere, musicae non oblitos. Aelianus lib. 1. *ποικίλης ἱστορ.* [c. 14, 3 sqq.] omnino nihil a Luciano dissidet. sic enim scribit de cycnis, *ὅτι δ' εἰσὶ φιλῳδοί, τοῦτο μὲν ἤδη καὶ τεθρύλληται. ἐγὼ δ' ᾄδοντος κύκνου οὐκ ἤκουσα. ἴσως δ' οὐδ' ἄλλος. πεπίστευται οὖν ὅτι ᾄδει· καὶ λέγουσί γε αὐτὸν μάλιστα ἐκεῖνον εἶναι τὸν χρόνον εὐφωνότατον καὶ ᾠδικώτατον, ὅταν ᾖ περὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ βίου*, id est, *Cycnos autem canendi studio teneri, hoc quidem iam etiam omnium sermone vulgatum est. Ego autem canentem cycnum audivi numquam et fortasse neque alius quisquam. sibi igitur omnes persuaserunt cycnum canere, aiuntque eum illo maxime tempore maxime vocalem et maxime canorum esse, cum agit supremum vitae diem.* et Plinius cap. 23. lib. 10.

Olorum morte narratur flebilis cantus, falso, ut arbitror, aliquot experimentis. Secutus igitur est Horatius opinionem vulgi, praesertim veterum poëtarum testimonio confirmatam. Lucretius lib. 3. prooem. [v. 4 sq.] *quid enim contendat hirundo Cycnis?* Idem lib. 4. [v. 182 sq.] *Parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam Clamor in aetheriis dispersus nubibus Austri.* ibidem, [v. 548 sqq.] *Nec simili penetrant aureis primordia forma, Cum tuba depresso graviter sub murmure mugit: Vallibus et gelidis orti cycni ex Heliconis Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.* Virg. Moer. [Ecl. IX, 28 sq.] *Vare, tuum nomen (superet modo etc.) Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.* Idem lib. 7. Aeneid. [v. 699.] *Ceu quondam nivei liquida inter nubila cycni, Cum sese e pastu referunt et longa canoros Dant per colla modos.* ad quem locum Servius notat, *Secundum Plinium, qui ait in naturali historia, cycnos ideo suavius canere, quia colla longa et inflexa habent: et necesse est eluctantem vocem per longum et flexuosum iter varias reddere modulationes.* Ex quo δουλιχόδειροι dicuntur ab Homero, id est, δολιχαύχενες. Postremo Plutarchus lib. εἰ πρεσβ. πολιτ. ex eadem opinione scripsit illa, Οὕτως ἐπεὶ τὸ πράττειν καὶ λέγειν μᾶλλον ἀνθρώποις, ἢ κύκνοις τὸ ᾄδειν, μέχρι τελευτῆς κατὰ φύσιν ἐστὶν, οὐκ ἀφετέον τὴν πρᾶξιν, ὥσπερ τινὰ λύραν σύντονον. id est, Itaque quoniam agere et dicere hominibus magis, quam cycnis canere, usque ad exitum vitae consentaneum naturae est, non est ea res omittenda, tanquam lyra quaedam contenta. Quem Plutarchi locum mihi Germ. Valens indicavit.

22. Quod monstr. dig. praetere.] notum illud est de Demosthene, *qui illo susurro* (ut ait M. Tull. Tuscul. 5. [36, 103.]) *aquam ferentis mulierculae, ut mos in Graecia est, insusurrantisque alteri, hic est ille Demosthenes,* οὗτος ἐκεῖνος Δημοσθένης, *delectari se dicebat.*

23. Romanae fidicen lyrae] epist. lib. 1. ad Maecen. 3. [19, 21 sq.] *Libera per vacuum posui vestigia princeps, Non aliena meo pressi pede* etc. Idem Od. XXX. lib. 3. [v. 10 sqq.] *Dicar qua violens obstrepit Aufidus, Et qua pauper aquae Daunus agrestium Regnavit populorum, ex humili potens, Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxisse modos.*

DRUSI LAUDES. ODE IV.

1. Qualem ministrum fulminis etc.] Quo tempore in lucem editus est Iupiter, eodem natam esse aquilam et ad id praelium, quod adversus gigantes commissum est, advolasse, quasi victoriae Deorum nuntiam, tradunt fabularum scriptores. Itaque in avium partitione Iupiter aquilam sibi adoptavit: qua ministra et nuntia uti solet ad eos, quibus laeti aliquid significare quosque insigneis et claros efficere in animo habet. Propterea αἰετὸν a Graecis appellatum esse volunt non ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν, sed παρὰ τὸ ἐτεὸν δηλοῦν, id est, quia verum patefaciat ac declaret. Qualis igitur (inquit) aquila est, quam iuventa volandi seu potius pugnandi et praedandi imperitam e nido primum foras extrusit, ventique verni docuerunt insolitos volandi conatus, mox in ovium greges et septa vigor a natura insitus deorsum

immisit, tum edendi pugnandique cupiditas in dracones incitavit atque impulit: aut qualis est catulus leonis, quem caprea pascuis intenta eius dentibus iamiam dilaceranda ac peritura vidit, talem Drusum Rhoeti et Vindelici videre. lege hac de re Strabonem lib. 4. et Paterculum lib. poster. [c. 95.]

2. REGNUM IN AV. VAG.] quamobrem avium rex est aquila? an quod omnium avium celerrime volat? an quia sola ex avibus solem irretortis oculis intuetur et spectat? an propter eius officia et fidem erga Iovem?

3. EXPERTUS FIDELEM] immo Iupiter ipse (ut est in fabulis) aquilae specie Ganymedem rapuit.

5. PATRIUS] paternus: nempe aquilae. Itaque statim sequitur, *neque imbellem feroces Progenerant aquilae columbam.*

6. NIDO PROPULIT] nido foras expulit, nondum volatui assuefactam. in aliis lib. est *protulit*, sed *propulit* malo: et ita habent libri aliquot manuscripti, in quibus est Faërn. Urs. Vatic. 2. et quattuor, quibus hic nuper in mea Gallia usus sum.

6. LABORUM INSCIUM] vel volandi inscium seu insuetum. sequitur enim mox, *Insolitos docuere nisus venti* etc. vel praedandi et pugnandi insolentem et nescium seu imperitum.

8. INSOL. NISUS] vel non usitatos praedandi conatus, vel non usitatos volatus.

11. MOX IN RELUCT. DR.] sic apud Hom. Il. μ'. [v. 194–230.] aquila serpentem correptum unguibus deferre in nidum suum parat, sed a reluctante dracone acriter morsa, praedam ex unguibus dimittere cogitur quo auspicio Polydamas Hectorem, murum Graecorum oppugnare et perrumpere cogitantem, revocare ac deterrere conatur, sed frustra.

12. AMOR DAPIS] cibi cupiditas et fames.

15. LACTE DEPULSUM LEONEM] catulum leonis, modo ab ubere matris seiunctum seu a lacte remotum. Virg. Tityro, [Ecl. I, 22.] *quo saepe solemus Pastores ovium teneros depellere fetus.* ad quem locum Servius, *depellere*, id est, a lacte removere. sic idem Virg. Melib. [Ecl. VII, 15.] *Depulsos a lacte domi quae clauderet agnos.* idem Palaemone, [Ecl. III, 83.] *Dulce satis humor, depulsis arbutus haedis.*

16. DENTE NOVO PERITURA] peritura dente leonis iuvenis novo, id est, nondum praedae assuefacto seu nondum in pugna exercitato.

17. RHOETI] Strabo lib. 4. [6, 8.] Rhoetos et Vindelicos in iis Alpium partibus collocat, quae ad orientem et Austrum spectant, ut sint Helvetiis et Boiis finitimi: ubi et de Druso eadem scribit, quae hic laudat Horatius. de Vindelicis etiam Od. XIV. huius libri, [v. 8 sq.] *Vindelici didicere nuper, Quid Marte posses. Rhoeti, Vindelici* autem est ἀσύνδετον, vel addenda copulatio *et*, quae tamen abest a codicibus Donati, Faërn. Torn. et duob. Vatic.

18. DRUSUM] Claud. Drusum, qui in Germania diem suum obiit.

19. QUIBUS MOS UNDE DED. etc.] id est, qui Vindelici quamobrem utantur securibus in proelio Amazonum more, non nimis diligenter hoc quidem tempore exquisivi atque in aliud tempus distuli. Strabo lib. 2. [potius l. XI, c. 5.] quae de Amazonibus tradita sunt,

monstri similia, fabulosa, incredibilia denique esse existimat, his verbis, [§. 4] Περὶ δὲ τῶν Ἀμαζόνων τὰ αὐτὰ λέγεται καὶ νῦν καὶ πάλαι τερατώδη καὶ πίστεως πόῤῥω. Τίς γὰρ ἂν πιστεύσειεν ὡς γυναικῶν στρατὸς ἢ πόλις ἢ ἔθνος συσταίη ἄν χωρὶς ἀνδρῶν, καὶ οὐ μόνον γε συσταίη, ἀλλὰ καὶ ἐφόδους ποιήσαι ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν χώραν; id est, *De Amazonibus eadem nunc dicuntur quae et olim, nempe monstri similia et longe a fide remota. Quis enim credat, mulierem exercitum aut civitatem aut nationem sine viris consistere, neque vero solum consistere, sed etiam in alienos fineis incurrere atque invadere potuisse?* Similem ἀπορίαν seu εὐλάβειαν esse dicebat Ios. Scaliger apud Pindarum quodam loco, [Nem. v, 28.] καὶ τίς ἄνδρας ἀλκίμους δαίμων ἀποινώσαις ἔλασεν etc. Praeclare autem Horatius id, quod sciebat aut certe accipere atque audire potuerat, nempe Vindelicos, quos Liburnos esse putat Servius, ab Amazonibus originem duxisse, se vel nescire vel non quaesivisse dicit, quasi in alia re magis occupatum et aliud agentem. lege Servium ad illum Virgil. locum, Aen. 1. [v. 244.] *atque intima tutus Regna Liburnorum* etc. Ubi hunc Horatii locum profert.

22. Nec scire fas est omnia] fas, id est, pote, δυνατόν, ut diximus sup. ad Od. xi. lib. 1. vel ita interpretare, nec scire licet omnia, ut alii malunt, quibuscum pugnare nolo. Tibullus quidem *fas* pro eo, quod δυνατὸν dicunt Graeci, usurpavit eleg. 9. lib. 1. [v. 23.] *Nec tibi celanti fas sit peccare.* fortasse et eleg. 6. [v. 63.] *proprios ego tecum, Sit modo fas, annos contribuisse velim.* et Propert. lib. 1. [12, 19.] *Mi neque amare aliam neque ab hac discedere fas est.* et Virg. lib. 7. Aen. [v. 692.] *Quem neque fas igni cuiquam nec sternere ferro.* et Caes. lib. 1. de bell. Gall. [c. 50 fin.] *Eas ita dicere, non esse fas Germanos superare, si ante novam Lunam praelio contendissent.*

22 sq. sed diu Lateque etc.] superiora illa, *quibus mos unde* etc. usque ad hunc locum, includenda sunt interpositionis nota, vel potius ita sunt legenda, ut a proposito sermone aberrantia: quod genus appellant Graeci hyperbatum. iccirco hac particula *sed* utitur Horatius, quam adhibere solent scriptores in hyperbatis, cum ad id, unde aberrarunt, regredi volunt. adhibent et has, *verumtamen*, *igitur* et simileis, cuius rei passim occurrunt exempla apud M. Tull.

24. Consiliis iuvenis revictae] sic puto legendum, non, ut alii volunt, *revinctae*, et ita habet liber Faër. Don. Urs. Torn. Vatic. 2. et alii quidam. Est autem haec sententia, Rhoeti (inquit) et Vindelici, qui olim victores latissimas excursiones etiam usque ad agros Italiae finitimos fecere, nunc consiliis Drusi vicissim victi ac domiti sensere, quid mens etc. haec enim vis est verbi, *revinco.* sic Lucr. lib. 5. [v. 408 sq.] *Ignis enim superare potest, ubi materiai Ex infinito sunt corpora plura coorta: Inde cadunt vires aliqua ratione revictae.* non displicet tamen altera scriptura, *repressae*, quae reperitur in nonnullis emendatis codicibus. vide autem hac de re Strabonem lib. 4.

25. indoles] indoles dicta ab *inolesco*, quod est incresco, et

incrementum significat. ex eo pro ingenio puerili usurpatur, quoniam una cum corpore ex sententia philosophorum mens crescit et decrescit.

28. NERONES] Tiberium et Drusum.

29. FORTES CREANTUR FORTIBUS] primo loco ponit naturam et genus: deinde doctrinam et educationem. sic Plato in oratione funebri, [Menex. p. 237 A.] *ἀγαθοὶ δ' ἐγένοντο διὰ τὸ φῦναι ἐξ ἀγαθῶν. τὴν εὐγένειαν οὖν πρῶτον ἐγκωμιάζωμεν· δεύτερον δὲ τροφήν τε καὶ παιδείαν.* id est, boni autem fuerunt, quia ex bonis nati sunt: generis igitur praestantiam primum laudemus, deinde educationem et doctrinam. sic Aristoteles politicorum tertio scribit esse probabile, viros praestantiores esse eos, qui e praestantioribus nati sint: nobilitas enim generis praestantia et perfectio est. verba Aristot. haec sunt, *ἡ δ' εὐγένεια παρ' ἑκάστοις οἴκοι τίμιος. ἔτι διότι βελτίους εἰκὸς τοὺς ἐκ βελτιόνων. εὐγένεια γάρ ἐστιν ἀρετὴ γένους.* Quantum valeant ad ingenium hoc vel illo habitu imbuendum moresque conformandos atque etiam inserendos stirps generis et educatio, declarant poetae, qui quem significare volunt saevo, immiti, inhumano esse ingenio, eum dicere solent e saxis ac rupibus, e mari natum, a leonibus educatum, ut Hom. *Il. π'.* [v. 34 sq.] *γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα, Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.* id est, caeruleum autem te mare peperit rupesque praeruptae, quoniam tibi mens est infrenis atque indomita. Theocrit. *εἰδ. γ'.* [v. 15 sq.] *Νῦν ἔγνων τὸν Ἔρωτα· βαρὺς θεός. ἦ ῥα λεαίνας Μασδὸν ἐθύλαζε, δρυμῷ τέ μιν ἔτρεφε μήτηρ,* quos versus Virg. expressit Pharmaceutr. [Ecl. VIII, 43 sq.] *Nunc scio, quid sit amor, duris in cotibus illum Ismarus aut Rhodope aut extremi Garamantes Nec nostri generis puerum nec sanguinis edunt.* Idem Aeneid. 4. [v. 363 sq.] *Nec tibi Diva parens generis nec Dardanus auctor, Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens Caucasus.* Catull. de nuptiis Pelei, [LXIV, 154 sqq.] *Quaenam te genuit sola sub rupe leaena? Quod mare conceptum spumantibus exspuit undis? Quae Syrtis, quae Scylla vorax, quae vasta Charybdis?*

31. FEROCES AQUILAE] *ferox* plerumque in laude ponitur, et si quando in vitio, non crudelem, sed elatum aut animosum significat, ut sup. Od. v. lib. 2. [v. 13 sq.] *ferox aetas.* et infra Od. IX. huius libri, [v. 21 sq.] *ferox Hector.* annotatum ad Od. xv. lib. 1.

33. PROMOVET] provehit, *προάγει.* amplificat virtutem a natura insitam.

34. RECTIQUE CULTUS] nihil equidem muto, cum haec lectio ab omnibus codicibus, quos quidem viderim, confirmetur: sed putavi aliquando, Porphyrionis verbis motus, scriptum esse ab Horatio, *Rectique cultus pectora roborat*: ut *cultus* sit numeri singularis, *recti* autem patrii casus a nomine neutro *rectum*, *cti*, quod est *τὸ ὀρθόν.* Nam hoc modo explicat Porph. nisi quod *cultus* vult esse numeri multitudinis, nisi forte Porphyrio corruptus est. Iam nomen *rectum* usurpat Horat. et Satyr. 3. lib. 2. [v. 201.] *Rectum animi servas?* id est, *τὴν ὀρθότητα. rectitudinem* redderemus Latine, si pateretur Latini sermonis usus. *colere* rectum autem, honestum, virtutem, veritatem: et

V. 29. *fortibus et bonis.*

cultus, id est, amor et studium recti, honesti, virtutis, veritatis, bonis scriptoribus sunt usitata loquendi genera. Iam si *recti cultus* utrumque numero multitudinis esse intelligetur, idem valebit, quod, rectae institutiones seu potius recta vivendi instituta: quemadmodum primorum illorum hominum feram et agrestem vivendi consuetudinem *feros cultus hominum recentum* dixit Od. x. lib. 1. [v. 2.] quam interpretationem multo malim, quam illam Pseudoporphyrionis, nisi una opera legamus *roborat* et nomen *cultus* ita accipiamus, ut sit numeri singularis, ut dixi.

34. ROBORANT] si *cultus* sit numeri multitud., ut accipit Porph., legendum *roborant:* si singul., *roborat*. Verumtamen nihil muto.

35. UTCUMQUE DEFECERE MORES] id est, ubicumque seu quandocumque naturae bonitas, quam εὐφυΐαν Graeci nominant, a bonis moribus, qui studium exercitationemque desiderant (ut docet Aristotel. lib. 2. de moribus ad Nicom.) destituta est: vitae turpitudo bonum illud generis et naturae dedecore maculaque afficit. de particula *utcumque* diximus sup. ad Od. xvii. lib. 1. licet et *bene nata* interpretari εὐγένειαν, id est, generis praestantiam ac nobilitatem.

36. DEDECORANT] sic habet lib. Donati et omnes vulgati. Faërni autem et 2. Vat. *Indecorant.*

36. CULPAE] corrupti mores seu facta improba, ex corruptis moribus nata, et ideo culpanda et vituperanda. *Culpae* numeri est multitudinis.

37. NERONIBUS] Claudio Neroni, de quo sic Sueton. [Tib. 2.] *Claudius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Asdrubalem, priusquam Annibali fratri coniungeretur, oppressit.*

38. TESTIS METAUR. FLUM.] sic Virg. Daphn. [Ecl. v. 21.] *vos Coryli testes et flumina nymphis.* et Propert. lib. eleg. *testes sunt sidera nobis.* quae mihi indicavit Germ. Valens. et sunt notata a Servio ad eum, quem commemoravi locum, in Daphn.

(38. TESTIS METAUR. FLUM.] sic Catullus [64, 358.] *testis erit magnis virtutibus unda Scamandri.*) [Ex edit. post.]

38. METAURUM FLUMEN] sic sup. Od. ix. lib. 2. [v. 21.] *Medum flumen.* et in epist. ad Pison. [v. 18.] *Rhenum flumen.* fluvius est in Umbria, ex Picenis finibus oriens, qui nomen retinet, nisi quod aliquantum corruptum est. Nam hodie *il Metro* appellant Itali. Apud hunc fluvium caesus est Asdrubal, Annibalis frater.

38. ET ASDRUBAL] narrat T. Livius lib. 27. [43 sq.] Asdrubalem, qui cum recente exercitu Alpeis transcenderat eo consilio, ut sese cum fratre Annibale coniungeret, a M. Livio Salinatore victum ac caesum esse, cum haberet in suo exercitu quinquaginta sex hominum millia, eamque victoriam non minore opera Claudii Neronis, alterius consulis, esse partam, propterea quod, cum Annibali oppositus esset, relictis ita castris, ut hostem lateret, lecta manu profectus Asdrubalem circumvenit. (Qui tamen Salinatorem equo sequi, quam triumpho, quem ei senatus aeque decreverat, uti maluit, quia res in provincia Salinatoris gesta fuerat. Liv. l. 28. Val. Maxim. l. 4. c. 1.) [Ex edit. post.]

39 sq. ET PULCHER FUGATIS ILLE DIES etc.] pulcher dies,

id est, felix et fortunatus dies. sic loquitur M. Tull. lib. 4. epist. ad familiar. [4.] *Noli quaerere. ita mihi pulcher hic dies visus est, ut speciem aliquam viderer videre quasi reviviscentis reip.* Horat. infra Od. prox. [v. 6.] *Instar veris enim vultus ubi tuus Affulsit populo, gratior it dies Et soles melius nitent.* Est autem hic translatio seu potius allegoria. Nam per diem pulohrum diei illius laetitiam significat, quo die victus ac caesus est Hasdrubal: per tenebras fugatas metum ex omnium animis atque ex Italia depulsum, Karthaginiensibus et Afris ex Italia pulsis.

41. RISIT] laetus et hilaritatis plenus fuit, ἐγέλασε. ut infra Od. XI. [v. 6.] *Ridet argento domus.* et Lucretius lib. 5. [v. 103.] *ridenteis undas* dixit. vide annot. ad Od. XVIII. lib. 2.

41. ADOREA] victoria et gloria. Plinius lib. 18. cap. 3. *Gloriam ipsam a farris honore adoream appellabant.* Pompeius Festus, *Adoream laudem seu gloriam dicebant, quia gloriosum eum putabant, qui farris copia abundaret.* Plaut. in Amphitr. [I, 1, 38.] *Qui praeda atque agro adoreaque affecit populareis suos.* Proprie tamen *adorea* frugum copiam et ubertatem significat. Varro lib. 4. de lingua Lat. [p. 11. Bip.] *Plebi rura largiuntur adoream.*

42. DIRUS PER URBEIS AFER UT] horum verborum haec sententia est, pendentque a superioribus. *ut*, id est, posteaquam Italiam pervasit et percursavit Annibal, veluti flamma tedas vel Eurus undas peragrare solet, hic primus dies parta victoria laetitiam attulit populo Rom. Errant autem, qui hic legi posse putant, *Afer it Italas.* Iam *dirus Afer* consuetudine Horatiana dictum est. sic enim Od. XII. lib. 2. [v. 2.] *Nec dirum Annibalem nec Sicul. mare* et Od. VI. lib. 3. [v. 36.] *Antiochum Annibalemque dirum.*

44. EQUITAVIT] sic Eurip. in Phoeniss. [v. 208 sqq. Matth.] Zephyrum equitasse in caelo dicit, Ἰόνιον κατὰ πόντον ἐλάτᾳ πλεύσασα περιῤῥύτων ὑπὲρ ἀκαρπίστων πεδίων Σικελίας Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ. id est, Cum in mari Ionio remis navigasset super circumfluos et fructus experteis Siciliae campos, flatibus Zephyri in caelo equitantis. notavit Muretus lib. 1. Var. lect. cap. decimo.

45. POST HOC] post Asdrubalis caedem victoriamque populi Rom.

45. SECUNDIS LABORIBUS] secundis praeliis.

46. IMPIO] impio tumultu dixit, quoniam impiorum et barbarorum est, templa deorum, aras, statuas vastare, incendere, evertere, quod fecerunt Persae, quo tempore Xerxe duce toti Graeciae bellum intulerunt. quam eorum immanitatem atque impietatem barbaram Aeschylus his versibus describit in Persis, [v. 806 sqq.] Οἳ γῆν μολόντες Ἑλλάδ' οὐ θεῶν βρέτη Ἠιδοῦντο συλᾶν, οὐδὲ πιμπράναι νεώς· Βωμοὶ δ' ἄϊστοι δαιμόνων θ' ἱδρύματα Πρόῤῥιζα φύρδην ἐξανέστραπται βάθρων. id est, Qui cum in Graeciam venissent, neque deorum simulacra diripere neque templa incendere veriti sunt: arae autem deletae Deorumque statuae funditus e sedibus suis eversae sunt.

47. VAST. POEN. TUM. FANA DEOS HAB. RECT.] horum verborum haec sententia est. fana a Karthaginiensibus antea vastata, post hanc victoriam Deorum statuas habuere rectas seu erectas, quae

fuerant videlicet de suis sedibus deturbatae. sic hunc locum explico, non ut inepti quidam homines somniant, deos propitios. Deos autem pro Deorum statuis poni non est novum neque inusitatum. M. Tull. accus. prooem. [Act. I, 5, 14.] *Deum denique nullum Siculis, qui ei paulo magis affabre atque antiquo artificio factus videretur, reliquit.* Idem frumentar. *Deum vero nullum violavit, nullum attigit.* Idem de signis, *Dii ablati, fana vexata.* ibidem, *Tum imperator populi Rom. vir clarissimus Deos patrios reportabat Segestanis ex urbe hostium recuperatos.* T. Livius lib. 27. [c. 16.] *Sed maiore generis eius praeda abstinuit Fabius, quam Marcellus, qui interroganti scribae, quid fieri de signis vellet, (ingentis magnitudinis Dii sunt, suo quisque habitu in modum pugnantium formati) Deos iratos Tarentinis relinqui iussit.* Iam vero quod *rectos* hoc loco pro iustis ac propitiis accipi volunt, in eo non satis mihi videntur Latini sermonis usum tenere. *rectum* enim appellant proprie Latini, quod est directum, quod obliquo pravoque contrarium, quod erectum est, quod stat: quorum reperiuntur exempla apud hunc poëtam, Catull. M. Tull. Horat. Satyr. 2. lib. 1. [v. 123.] *Candida rectaque sit.* epist. ad August. lib. 2. [1, 176.] *Securus, cadat an recto stet fabula talo.* Catull. *Quinctia formosa est multis, mihi candida, longa, Recta est.* Idem *rectos* homines appellat servos lecticarios. M. Tull. Academ. lib. 4. [11, 33.] *interesse oportet, ut inter rectum et pravum, sic inter verum et falsum.* pro Murena, [12, 26.] *homines, cum recte et in loco constitissent, iuberi abire.* et *recti anguli* (εὐθεῖς nominant Graeci) qui neque sunt acuti neque obtusi, sed pares. Idem valet apud Graecos ὀρθός. Hom. ἰλιάδ. ω'. [v. 359.] ὀρθαὶ τρίχες. Pausan. in Att. τὸ δ' ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ὀρθόν ἐστιν ἐν χιτῶνι ποδήρει. id est, simulacrum autem Palladis rectum est cum tunica talari. et Eurip. in Hecuba, [v. 16.] Ἕως μὲν οὖν γῆς ὀρθ' ἔκειθ' ὁρίσματα. id est, Tantisper dum recti terrae siti erant termini etc. et Athen. lib. 4. scribit Athenienseis templum Dionysi rectum condidisse, ab Amphictyone vini et aquae temperationem edoctos. tunc enim (inquit) rectus Bacchus est et non ad prolapsionem proclivis, cum vinum dilutum est et cum modice bibitur: ut fortasse locus ille, qui est Od. XVIII. lib. 1. [v. 11 sq.] *non ego te, candide Bassareu, Invitum quatiam* sic explicari possit: ego te invito neque vinum immodicum neque aqua minus, quam oporteat, temperatum bibam. *invitum* autem dixit, quia, quicquid fit diis invitis atque iratis, infeliciter cadit, ut alibi dicemus. sed verba Athen. sunt haec, διὰ τοῦτο ἱερὸν Διονύσου ὀρθὸν ἱδρύσασθαι. τότε γὰρ ὀρθός ἐστι τῷ ὄντι καὶ οὐ σφαλερός, ὅταν συμμέτρως καὶ κεκεραμμένως πίνηται. Plato Lachete, ὀρθὴ ἂν ἡμῶν ἡ πόλις ἦν καὶ οὐκ ἂν ἔπεσε τοιοῦτο πτῶμα. id est, recta esset urbs nostra neque talem casum cecidisset. Per translationem autem sermonis *rectum* pro eo, quod est cum virtute coniunctum, et pro bono ponitur, et *recte* pro bene. M. Tullius pro Murena, [2, 3.] *Negat fuisse rectum Cato, me tam severe gesto consulatu pro Murena dicere.* et *recte facta,* quae Graeci κατορθώματα *dicunt,* [de fin. III, 7, 24.] et *recta studia* in Topicis, et Horatius Od. IX. huius libri [v. 35 sq.] *rectum animum secundis dubiisque rebus* appellat eum, qui neque secunda fortuna effertur neque adversa deprimitur, qui semper erectus est, nunquam aut nimium elatus aut nimium demis-

sus, et Satyr. 8. lib. 2. [v. 201.] *rectum animi*, constantiam, aequabilitatem, tranquillitatem. Quod ita esse, ut dico, declarat eadem sententia aliis verbis expressa eadem Satyr. [v. 213.] *stare animo.* sic Horat. *Cum prudens scelus ob titulos admittis inaneis, Stas animo?* *stare animo* enim valet animum habere a vitio purum et incorruptum minimeque depravatum. Et Plautus in Bacchid. [III, 3, 8.] *rectum ac ingenium bonum* dicit, qui non est depravatus, qui non est proclivis ad nequitiam aut libidinem. et Ennius, *Quo vobis mentes, rectae quae stare solebant Antehac, dementes sese flexere viai?* *rectus* autem pro eo, quem propitium aut placatum aut benevolum dicimus, mihi non videtur esse usitatum in tota lingua Latina.

50. Cervi luporum praeda] haec dicuntur ab Annibale. nos Karthaginienses tamquam cervi Romanos tanquam lupos insequimur.

51. quos opim. Fallere et effug.] quos si effugere possimus, magnam Diis habere gratiam magnique triumphi loco ducere debeamus. tale est illud Terent. in Heautont. [IV, 2, 5.] *triumpho, si licet me latere tecto abscedere*, id est, triumphi loco habeo, si mihi licet latus tegere periculumque, in quo versor, declinare. Graece dicerem, οὓς ὑπεκκλίνειν καὶ ἐκφεύγειν πάνυ ἡμῖν ἀγαπητὸν εἴη.

51. opimus] amplus, magnificus. sic spolia *opima* dicuntur, quae dux populi Rom. duci hostium detraxit. quod alibi annotavimus.

52. Fallere] id est, latere. vide annot. ad Od. x. lib. 1.

53. Gens, quae cremato etc.] haec sunt vel ex secundo lib. Aen. notissima. ad hunc autem locum pertinent illa ex carm. saecul. ad Deos, [v. 41 sqq.] *Cui per ardentem sine fraude Troiam Castus Aeneas patriae superstes Liberum munivit iter.*

55. Natosque] et filium Ascanium Aeneas scilicet: itemque suos liberos alii Troiani, qui Aeneam secuti sunt.

55. maturosque patres] ut Anchisen Aeneas. Virg. Aen. 5. [v. 73.] *aevi maturus Acestes.* in lib. de Art. poët. [v. 115.] *Maturusne senex, an adhuc florente iuventa.*

57. Duris ut ilex etc.] a similitudine ducta ab ilice, quae bipennibus et securibus tonsa, id est, ramis spoliata, eo magis crescit, ostendit, Romanos incommodis, damnis, adversis proeliis et caedibus magis ac magis invalescere et vigere.

58. Algido] Algidum nomen montis est hoc loco in agro Tusculano. ut Od. XXI. lib. 1. [v. 6.] *aut gelido prominet Algido.* oppidum etiam eodem nomine appellatur.

59. Per damna, per caedeis] Virg. lib. 11. Aen. [v. 305 sqq.] *Bellum importunum cives cum gente deorum Invictisque viris gerimus, quos nulla fatigant Proelia, nec victi possunt absistere ferro.*

60. Ducit] acquirit, sumit, comparat. ut de Arte poët. [v. 318.] *et veras hinc ducere voces.* et Satyr. 1. lib. 2. [v. 66.] *aut qui duxit ab oppressa meritum Karthagine nomen.*

61. Non hyd. secto corp.] Hydram Alcaeus ἐννεακέφαλον, id est, novem capitum, Simonides πεντηκοντακέφαλον, id est, quinquaginta capitum facit. hanc in Lerna delitescentem (Lernam autem alii fontem, alii locum densa silva obsitum fuisse volunt) interfecit Hercules. Pausanias Corinth. narrat hydram sub platano quadam,

quae fonti Amymonae fluvii propinqua erat, vixisse eamque ceteris hydris magnitudine praestitisse. caput unum ei, non plura fuisse, (quod postremum abhorret ab inveterata et pervulgata omnium opinione) hydrae uno capite ab Hercule absciso, nescio quot alia renasci confictum esse, quam opinionem hoc loco sequitur Horatius. Idem Pausanias ibidem tradit, Herculem Hydrae cruore et veneno telorum suorum cuspides tinxisse. multa alia de hydra scribunt poëtae, quae, ne sim longior, praetermitto. Horat. epist. 1. ad Aug. lib. 2. [v. 10.] *Diram qui contudit hydram Notaque fatali portenta labore subegit, Comperit invidiam, supremo fine domari.*

62. FIRMIOR CREVIT IN H.] subintell., quam haec gens in nos.

63. MONSTRUMVE SUMMISERE COLCHI] vel tauros ignem spiranteis, quos tamen a Medea edoctus Iason iunxit aratro et agrum sulcavit: vel potius draconem illum ingentem, insomnem, velleris aurei custodem: vel armatos homines ex huius draconis dentibus disseminatis natos, qui tandem, Medeae carminibus concitati, mutuis vulneribus confossi conciderunt atque interierunt. vide annot. ad Od. III. epod.

64. ECHIONIAEVE THEBAE] Thebae dicuntur Echioniae ab Echione, Cadmi genero. significatur autem hoc loco draco ille Marti sacer, Aretiani fontis custos, quem Cadmus propterea, quod eos, qui ex illo fonte aquabantur, necabat, iratus interfecit: ex cuius dentibus, Palladis monitu satis, nati sunt quinque homines armati, Udaeus, Chthonius, Pelor, Hyperenor, Echion (Pherecydes autem et Apollonius multo plureis natos esse volunt) qui omnes praeter unum Echionem mutuis similiter vulneribus saucii perierunt. Virg. Georg. 2. [v. 140 sqq.] hanc utramque fabulam tangit, *Haec loca non tauri spirantes naribus ignem Invertere, satis immanis dentibus hydri, Nec galeis densisque virum seges horruit hastis, Sed gravidae fruges* etc. Hanc fabulam persequitur item Eurip. in Phoeniss. et Apollon. lib. 3. Argon.

65. MERSES PROFUNDO etc.] si merses in mare, pulchrior emergit, si luctere etc. non dissimulabo in uno atque altero libro manuscripto me scriptum reperisse, *Mersus profundo* etc.

66. PRORUET] prosternet. *proruendi* verbo etiam supra usus est Od. XXXV. lib. 1. [v. 13 sq.] *Iniurioso ne pede proruas Stantem columnam.* et Lucr. lib. 3. [v. 823.] *neque autem corpora desunt, Ex infinito quae possint forte coorta Proruere hanc rerum violento turbine molem.* et 5. [v. 369.] *Proruere hanc rerum violento turbine summam.* sic enim utrobique est legendum, non *corruere:* ut in scholiis Lucretianis pluribus verbis ostendimus.

66. INTEGRUM] hostem etiam integrum et incolumem et paullo ante victorem profligabit ac subiget. nam minus esset mirum, si saucium percelleret ac perverteret.

68. CONIUGIBUS LOQUENDA] id est, coniugibus commemoranda. Sed ab utrorum coniugibus? eorumne, qui vicerint, virorum suorum virtutem ac victoriam praedicantibus: an eorum, qui prostrati ac subacti sint, viros suos interemtos desiderantibus ac lugentibus?

69. KARTHAGINI IAM NON EGO] verisimile est, Annibalem,

toties iam in Italia victorem, quam plurimos Karthaginem misisse suarum victoriarum nuntios. Nunc igitur ait, Annibalem, tanta clade accepta et Asdrubale occiso, desiturum, de se posthac tam gloriose et scribere et praedicare: vel tam superbos de suis victoriis nuntios mittere.

70. OCCIDIT, OCCIDIT SPES OMNIS] spes omnis praecisa est, spes omnis interiit. Sic Plautus Mostell. [II, 1, 3.] *occidit spes nostra.* Hoc ad historiam referendum est. Narrant enim historici, Annibalem, Asdrubalis capite aspecto, res Karthaginiensium desperasse, sic locutum, *agnosco te, Karthaginis fortuna.*

73. PERFICIENT] sic habent codices 2. Vatic. Iann. Faër. Urs. Torn.: vulg. *efficient*: nonnulli etiam manuscr. *perficiunt*, quod se reperisse in aliis libris item manuscr. testatur et vir doctus Iac. Cruquius Messinius.

75. CURAE SAGACES] diligentia et cura cum ingenio et consilio coniuncta.

76. EXPEDIUNT] expeditum reddunt. dant ei facultatem evadendi et vincendi. sic Virg. lib. 2. Aeneid. [v. 632 sq.] *Descendo ac ducente Deo flammam inter et hosteis Expedior.*

76. PER ACUTA BELLI] cum Hugolinus Martellius Florentinus, vir doctissimus, Laurentii Strozzii Cardinalis familiaris, me admonuisset, ita scriptum esse in codice quodam manuscripto, non ut in vulgatis, *acuta bella*, ego eos libros, quos domi habebam, a Iann. Faër. Ursino mihi commodatos, statim consului in eisque eandem scripturam sine ulla litura expressam reperi. quam confirmarunt duo Vatic. a me postea aditi. accessit omnium postremus Torn. et alii, quos in Gallia quinque post annis nactus sum: ut ommittam unum et alterum impressum, cum antiquissimo et manuscr. comparatum. Itaque de lectionis quidem veritate minime dubitandum est. quid autem significet *per acuta belli*, videndum. Ego existimabam per *acuta belli* intelligi posse discrimina et pericula belli, seu proelii potius, in quibus celeritate et ingenio et sagacitate et usu opus est, consilio autem nullus locus. Sed Hugolinus dicebat, *per acuta belli* Achilli Statio Lusitano videri significari acumina et sollertias et (ut ita dicam) subtilitates belli: quae a Graecis στρατηγήματα nominantur. Cuius sententiam si probemus, erit haec huius loci sententia, eam curam in re militari adhibet Claudius easque sagacitate est, ut hostium arteis et strategemata facile declinet aut propulset. Sex. Iulius Frontinus quidem in praefatione lib. 1. strategematicon strategematica interpretatur *belli sollertias* et *sollertia ducum facta.* Iam vero hoc loquendi genus *acuta belli* et Horatio usitatum est et illis simile, *subita belli, obliqua tumuli* etc. quae exstant apud T. Livium. sic ille lib. 6. Annal. [32.] *treis exercitus scriberent, unum ad praesidium urbis, alterum, qui, si qui alicubi motus exstitissent, ad subita belli mitti posset, tertium longe validissimum* etc. Idem 27. *obliqua tumuli.* idem lib. 30. *incerta belli,* eodem lib. *incerta fortunae et* [30] *incerta casuum.* idem lib. 33. [17.] *quassata muri.* eodem libro, [37, 27.] *aversa insulae.* Catull. de coma Beren. [LXVI, 14.] *condita pectoris.* Lucret. lib. 1. [v. 660.] *Ardua dum metuunt, amittunt vera viai.* ibid. [v. 1109.] *non tibi caeca Nox*

iter eripiet, quin ultima naturai Pervideas. sic Caesar lib. 3. de bello civili, [c. 105.] *Pergamique in occultis ac remotis templi, quo praeter sacerdotes adire fas non est, quae Graeci ἄδυτα appellant, tympana sonuerunt.* Nam sic hunc locum emendamus, cum in omnibus exemplis vulgatis legatur *templis.*

AD AUGUSTUM. ODE V.

Ut tandem in urbem redeat.

1. BONIS] beneficis. deorum est epithetum. Deorum enim est benefacere.

2. ABES IAM NIMIUM DIU] sic loquitur Livius lib. 29. *ut mos est iis, qui diu absunt.*

4. PATRUM SANCTO CONC.] senatui seu potius senatorum conventui, ut loquitur M. Tull. epist. ad Serv. Sulpic. lib. 4. [in.] Est enim concilium coetus, congregatio, conventus, frequentia quaedam, a concalando, id est, convocando dictum, inquit Festus. Plaut. Milite glorioso, [II, 2, 94.] *sed, si ambas videre in uno miles concilio volet.* Lucret. lib. 2. [v. 108 sq.] *Multaque praeterea magnum per inane vagantur, Conciliis rerum quae sunt reiecta:* id est, quae non potuerunt congregari et cohaerere. Idem lib. 3. [v. 815 sq.] *Quam, mortale quod est, immortali atque perenni Iunctum, in concilio saevas tolerare procellas?* iterum lib. 2. [v. 918 sq.] *Quod tamen ut possint, ab caetu concilioque Nil facient praeter vulgum turbamque animantum.* Virg. Aeneid. 3. de Cyclopibus, *Concilium horrendum.* itaque concilio per c, non per s scribendum est hoc loco.

5. LUCEM REDDE TUAE] redde te patriae, cui lux es. redi in patriam.

6. INSTAR VERIS ENIM etc.] horum verborum haec sententia est: Cum vultus tuus, qui instar veris est, affulsit populo, dies sunt laetiores et sol quodammodo nitidius ac purius lucere videtur, id est, maior est dierum serenitas. sic infra in carmine saeculari [v. 9.] ad Deos, solis currum nitidum dixit, *Alme sol, curru nitido diem qui Promis et celas.* Sol maculosus atque in nubem conditus imbreis Notosque denuntiat: pallidus grandinem: caeruleus pluviam: ruber et igneus Euros: at nitidus ac lucidus serenitatem. Virg. Georg. 1. [v. 442 sqq.] Scaliger indicavit mihi, haec ex Aeschylo videri esse imitata in Agamemn. [v. 968 sq.] *Σοῦ γὰρ μολόντος δωματῖτιν ἑστίαν, Θάλπος μὲν ἐν χειμῶνι σημαίνεις μολών* etc. id est, domum cum venis, calorem in bruma significas et nuntias.

9. UT MATER IUVENEM etc.] ut mater (inquit) votis et ominibus, id est, bonis verbis et precibus, vocat filium iuvenem, quem Auster adverso flatu longius anno morantem a domo materna distinet: nec curvo etc.: sic etc. iuvenem pro filio usurpavit, ut Od. XII. lib. 2. [v. 7.] *Telluris iuvenes:* et epist. ad Pison. [v. 24] *Pater et iuvenes patre digni.*

9. INVIDO] qui invidet matri reditum filii: adverso.

12. DISTINET] sic habent libri manuscripti: *detinet* libri vulgati. sed nescio quomodo mihi magis placet ea scriptura, quam sequitur Porphyr. *Distinet:* confirmaturque auctoritate librorum 2. Vatic. Faërn. Urs. Torn. Nicotiani.

14. DEMOVET] sic legendum potius, quam *dimovet*, ut sit *ἀναστροφή*, pro *de littore movet*. sic loquitur Terentius Adelph. [II, 1, 16.] *Cave nunc iam oculos a meis oculis quoquam demoveas tuos.* Tali fere similitudine utitur Oppian. lib. 4. de piscib., ubi de sargis loquitur, [v. 335.] Ὡς δ' ὅτε τηλύγετον μήτηρ γόνον ἢ καὶ ἀκοίτην Εὐνέτις ἀλλοδαπὴν τῆλε χθόνα γαῖαν ἰόντα Ἀχνυμένη στέλλῃσι,, νόος δέ οἱ ἔνδον ἀλύει, Ὅσση οἱ μεσσηγὺ ἁλὸς χύσις, ὅσσα τε κύκλα Μηνῶν· ἀκροτάτοισι δ' ἐπεμβαίνουσα θαλάσσης Κύμασι, δακρυόεσσαν ἐπὶ στόμα γῆρυν ἵησι, Σπεύδειν λισσομένη, καί μιν πόδες οὐκ ἔτ' ὀπίσσω Ἱεμένην φορέουσιν, ἔχει δ' ἐπὶ πόντον ὀπωπάς. id est, Quemadmodum autem cum mater filium unicum aut nupta virum in oras longinquas profectum maerens dimiserit, mens ei domi languet cogitanti, quantum mare sit interiectum et quot menseis absit: accedens autem ad ultimos maris fluctus vocem lugubrem et lacrymosam mittit, orans ut properet, nec eam pedes desiderio exanimatam domum reducunt, habet autem oculos in mari defixos.

15. SIC DESIDERIIS ICTA FIDELIBUS] sic pio desiderio affecta.

17. TUTUS BOS ETENIM RURA] βοῦς ἀρότηρ, bos arator. hoc igitur dicit, tuti sunt agricolae et aratores.

17. PERAMBULAT] peragrat. Od. XVII. epod. [v. 41.] *Perambulabis astra sidus aureum.*

19. VOLITANT] navigant. non est infestum mare praedonibus. tralatio. sic sup. Od. XXXVII. lib. 1. [v. 16 sq.] *ab Italia volantem Remis adurgens.*

20. CULPARI METUIT FIDES] non culpatur cuiusquam fides, quia nemo est, qui fidem datam non servet: nemo, qui eam violet aut labefactet. *metuit* valet hoc loco φυλάττεται, cavet, non vult, ut annot. ad Od. II. lib. 2. *fides* igitur *culpari metuit*, id est, commisisse cavet, quamobrem culpetur: quod est, fides non fallitur, sed inviolata et sancta servatur.

22. MOS ET LEX MACULOSUM] boni mores et lex Iulia de adulteriis compresserunt adulteria.

23. LAUD. SIM. PR.] Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμέρ. [v. 232.] in ceteris bonis ac praemiis, quae ait eos homines, qui institiam colant, consecuturos esse, hoc numerat, filios parentibus simileis, his verbis, Τίκτουσιν δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσι. et Theocritus ἐγκωμ. Πτολεμ. [13, 44.] eius mulieris, quae virum suum non amat, mentem dicit in alio viro semper esse occupatam eamque liberos patri dissimileis parere. sic Theocr. Ἀστόργου δὲ γυναικὸς ἐπ' ἀλλοτρίῳ νόος αἰεί· Ῥηΐδιαι δὲ γοναί, τέκνα δ' οὔποτ' ἐοικότα πατρί. id est, mulieris, virum suum ex animo non amantis, semper in alieno mens est: faciles faetus, liberi nunquam patri similes. Politissimus autem poëta Catull. in eo

V. 12. *domo.*

carmine, quod scripsit in Iuliae nuptias, [LXI, 225.] precatur, ut Torquatus filius nasciturus suo sit similis patri Manlio, *et facile insciis Noscitetur ab omnibus Et pudicitiam suae Matris indicet ore.* Aristot. lib. 2. politicorum scribit, populis quibusdam Libyae superioris (quos Garamantes esse ex Pomponio Mela suspicor) communeis esse inter ipsos uxores: liberos autem natos dividi ex parentum similitudine, in eis expressa. sic Aristot. τὰ μέντοι γενόμενα τέκνα διαιρεῖσθαι κατὰ τὰς ὁμοιότητας.

24. Culp. poena prem. com.] id est, culpam continuo sequitur poena. culpam ita celeriter sequitur poena, ut pede pedem premat. sic Od. II. lib. 3. [v. 32.] *Raro antecedentem scelestum Deseruit pede poena claudo.* Quamquam in illa Od. II. sententia generalis est, quae significat, raro impia et scelerata facta manere impunita, etiamsi dii non statim ea puniant: et ita explicat Servius ad illum Virg. versum, lib. 1. Aeneid. [v. 543.] *At sperate deos memores fandi atque nefandi.* hic autem significat Horatius, beneficio Caesaris leges esse validas et ratas: statim, ut aliqua mulier peccavit et in adulterio deprehensa est, eam supplicio affici. sic sup. Od. XXIV. lib. 3. [v. 24.] *Et peccare nefas aut pretium est mori.* Idemque de viris sentiendum, qui in legem Iuliam commiserint.

25. Quis Parthum paveat] Quis Parthos extimescat, vivo et salvo Caesare? Augusto Caesare imperium obtinente, Parthi signa, quae Crasso et Antonio ademerant, Romam ultro remiserunt. vide Od. XV. huius libri. [v. 6.]

33. Condit quisque diem etc.] diem totum usque ad vesperum traducit in vinetis suis, occupatus in vitis cultu, verbi gratia in adminiculorum ordinibus, capitum coniugatione et religatione et similibus: neque metu incursionum hostilium ab opere rustico deterretur. conditur dies, cum sol occidit, aut certe paullo post solis occasum. Non admodum dissimile est Plautinum illud, *comburere diem,* Menaech. [1, 2, 43.] *Clam uxorem ubi sepulcrum habeamus, et hunc comburamus diem.* Simillimum et plane geminum est, *componere diem,* Virg. lib. 1. Aeneid. [v. 374.] *Ante diem clauso componet vesper Olympo* etc.

30. Et vitem viduas etc.] *quae natura caduca est,* (inquit M. Tull. [de Sen. 15. 52.]) *et, nisi fulta sit, ad terram fertur, eademque, ut se erigat, claviculis suis, quasi manibus, quicquid est nacta, complectitur.* Vitem igitur iungit cum viduis arboribus: quales sunt ulmi, populi et similes, quae viduae sunt, antequam iungantur viti: iunctae autem maritae dicuntur, ut sup. Od. XV. lib. 2. [v. 4.] *platanusque caelebs Evincet ulmos.* et Od. II. epod. [v. 9.] *Altas maritat populos.* ad quem locum aliquot ex Catullo exempla annotavimus.

31. Hinc ad vina redit] quidam libri veteres habent, *Hinc ad vina venit* etc.

31. alteris] secundis. Satyr. 2. lib. 2. [v. 121.] *tum pensilis uva secundas Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.* Athenaeus lib. 14. docet etiam apud veteres fuisse secundas mensas eleganter et accurate apparatas idque confirmat Pindari testimonio. Athenaei verba sunt haec, [c. 17.] ὅτι γὰρ ἦσαν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις αἱ δεύτεραι τρά-

πεζαι πολυτελῶς μεμεριμνημέναι, παρίστησι Πίνδαρος ἐν Ὀλυμπιονίκαις περὶ τῆς Πέλοπος κρεουργίας διηγούμενος. τραπέζαισι δὲ ἀμφὶ δεύτατα κρεῶν σέθεν διεδάσαντο καὶ φάγον. ἐμοὶ δ' ἄπορον, γαστρίμαργον μακάρων τιν' εἰπεῖν. id est, fuisse autem etiam apud antiquos secundas mensas sumptuose apparatas et accuratas, ostendit Pindarus, in Olympionicis de carnibus a Pelope concisis ita narrans: In mensis autem secundis carneis tuas diviserunt et comederunt. mihi vero difficile est quemquam deorum lurconem et voracem dicere.

33. TE PROSEQUITUR MERO] tibi libat.

34. DEFUSO PATERIS] id est, de pateris fuso. quod faciunt libantes Diis immortalibus, ut annotavimus sup. Od. XXXI. lib. 1. ad illum locum, [v. 2 sq.] *quid orat de patera novum Fundens liquorem?* Idque docet Festus in voce *calpar. Calpar* (inquit) *vinum novum, quod ex dolio demitur sacrificii causa, antequam gustetur. Iovi enim prius sua vina libabant, quae appellabantur Vinalia.* Iam *Defuso pateris* pro *Fuso de pateris* ἀναστροφή est et genus loquendi Horatio ceterisque poëtis usitatum et familiare, ut annotatum est ad Od. VII. lib. 2. Virg. lib. Aen. 5. [v. 98.] sine praepositione et cum verbo simplici dixit, *Vinaque fundebat pateris.* cui simile est illud Georg. 2. [v. 129.] *hic fertilis uvae, Hic laticis, qualem pateris libamus et auro.* Cum haberent autem omnes codd. vulgati *Diffuso*, ego auctoritatem cod. duor. Vatic. et Iann. Faër. Tornes. secutus *Defuso* reposui.

38. HESPERIAE] Italiae, ut sup. Od. I. lib. 2. [v. 32.] *Hesperiae sonitum ruinae.*

38. INTEG. SICCI MANE DIE] quid sit *integro die*, declarat vox interiecta *sicci*, id est, non poti. ut sup. Od. XVIII. lib. 1. [v. 3.] Est enim dies integer is, quo quis nihil dum gustavit neque bibit. *solidum* appellat Od. I. lib. 1. [v. 20.] *Nec partem solido demere de die Spernit.* ex quo *frangere diem* Od. VII. lib. 2. [v. 6.] vide quae sunt annotata hac de re ad Odam illam primam lib. 1.

39. UVIDI] contrarium est hoc nomen nomini *sicci*. idem enim valet *uvidi*, quod madidi, poti. Graeci dicunt βεβρεγμένοι, a verbo βρέχειν, ὃ εἴρηται καὶ ἐπὶ τοῦ πίνειν, (inquit Athenaeus) id est, madefacere usurpatur pro eo, quod est bibere. Profert ille eo loco versiculum Antiphanis, δεῖ γὰρ φαγόντας δαψιλῶς βρέχειν. id est, oportet enim eos, qui comederunt, large bibere. sic Virgil. Gallo, [Ecl. x, 20.] *Uvidus hiberna venit de glande Menalcas.*

40. CUM SOL OCEANO SUBEST] id est, vesperi. Et ita omnia hic inter se contrarie respondent, *sicci*, *uvidi*: *mane*, *cum sol Oceano subest*, id est, ut dixi, vesperi. *subest Oceano* autem est ἀναστροφή, pro eo, quod est, cum sol est sub Oceano, quod etiam a Cruquio notatum est.

IN APOLLINEM ET DIANAM. ODE VI.

Carmen saeculare.

1. PROLES NIOBAEA] Niobe, Tantali filia, Amphionis uxor, filios ex eo suscepit duodecim, sex mares totidemque faeminas. Haec,

liberorum multitudine et pulchritudine ferox, Latonam prae se contemnere ausa est, cum diceret, illam duos solum peperisse, Apollinem et Dianam: se duodecim. Iccirco Dii, hac contumelia offensi, Niobae filios ad unum interemerunt: Apollo masculos in Cithaerone venanteis, Diana faeminas intra parietes domesticos et propemodum in complexu et gremio matris sagittis confixit. Iupiter autem Nioben, suas miserias deflentem ac deplorantem, miseratus, eam in saxum vertit: quod usque ad hoc tempus (ut aiunt) in Sipylo monto Phrygiae lacrymarum fonteis profundens ab omnibus cernitur. Haec interpres Hom. *Ιλ. ω'.* [v. 602 sqq.] quo loco hanc fabulam sic persequitur poëta, *Καὶ γάρ τ' ἠΰκομος Νιόβη ἐμνήσατο σίτου, Τῇπερ δώδεκα παῖδες ἐνὶ μεγάροισιν ὄλοντο, Ἓξ μὲν θυγατέρες, ἓξ δ' υἱέες ἡβώοντες. Τοὺς μὲν Ἀπόλλων πέφνεν ἀπ' ἀργυρέοιο βιοῖο, Χωόμενος* etc. id est, Nam et formosa Niobe cibi memor tandem fuit, cui duodecim filii domi interierunt, sex filiae et sex filii puberes. Hos quidem Apollo interemit suo arcu argenteo, Iratus etc. Pausanias autem Atticis narrat, si propius spectes, saxum illud nullam mulieris speciem prae se ferre: sin longius absis, videberis (inquit) tibi mulierem maerore et lacrymis contabescentem intueri. sic Pausan. [I, 21, 3.] *Ταύτην τὴν Νιόβην καὶ αὐτὸς εἶδον, ἀνελθὼν εἰς τὸν Σίπυλον τὸ ὄρος. ἡ δὲ πλησίον μὲν πέτρα καὶ κρημνός ἐστιν, οὐδὲν παρόντι σχῆμα παρεχόμενος γυναικός, οὔτ' ἄλλης οὔτε πενθούσης. εἰ δέ γε ποῤῥωτέρω γένοιο, δεδακρυμένην δόξεις ὁρᾷν καὶ κατηφῆ γυναῖκα.* Huc pertinet illud Ciceronis ex lib. 3. quaest. Tusc. [26, 63.] *Et Niobe fingitur lapidea propter aeternum, credo, in luctu silentium.* Aristoteles lib. 7. de moribus ad Nicomach. ubi de continentia et incontinentia disputat, volens ostendere, utramque versari in iisdem rebus, in quibus temperantia atque intemperantia, non in iis, quae natura bonae aut honestae sunt, quales sunt victoria, honos, liberi, parentes, neque in earum nimio, ita loquitur, *καὶ ἐπαινοῦνται οἱ περὶ ταῦτα σπουδάζοντες, ἀλλ' ὅμως ἐστί τις ὑπερβολὴ καὶ ἐν τούτοις, εἴ τις, ὥσπερ ἡ Νιόβη, μάχοιτο πρὸς τοὺς θεούς* etc. id est, et, qui in haec studium suum conferunt, laudantur: verumtamen etiam in his aliquod est nimium, si quis, ut Niobe, cum diis pugnet. Callimachus in hymno *εἰς Δῆλον*, [v. 96.] Nioben *κακόγλωσσον* nominat, id est, malae linguae, propterea quod se liberorum numero et pulchritudine Latonae praestare dixerat.

1 sq. MAGNAE VIND. LING.] *magnae linguae vindicem*, hoc est, *μεγαληγορίας* seu *μεγαλοῤῥημοσύνης*, id est, iactantiae et gloriosae de se suisque rebus praedicationis, quam Graeci magnam locutionem seu magnam dictionem nominant, ultorem. *magnae* igitur recte interpretatur Porphyr. *superbae*. Atque hoc observatum est a Cruquio.

2. TITYOSQUE RAPT.] de Tityo Latonam rapere conato diximus sup. ad Od. IV. lib. 3. [v. 77.]

3. TROIAE PROPE VICTOR] cur prope victor? quia Hectorem interfecit, quo facto facilius Troia capi potuit, ut Od. IV. lib. 2. [v. 10 sq.] *et ademtus Hector Tradidit fessis leviora tolli Pergama Graiis.* Victorem autem non dixit *ἁπλῶς*, quia ante Troiam captam a Paride interemtus est, idque Apollinis impulsu. Virg. lib. 6. Aen. princip. [v. 56 sqq.] *Phoebe, graveis Troiae semper miserate labores, Dar-*

dana qui Paridis direxsti tela manusque Corpus in Aeacidae. Sed quid locutus est Achilles, quod Apollinem offenderit? id fortasse, quod est apud Homer. *Ιλ. χ'.* in princip. [v. 20.] Nam eo loco Achilles minatur Apollini, se de eo poenas sumturum, si potestas detur. Troianis autem sui recipiendi facultatem spatiumque dederat Apollo, Agenori simulatus. sic Homer. *Ἦ σ' ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη.*

3. ALTAE] *Ιλιάδ. ο'.* [v. 257.] *αἰπεινὸν πτολίεθρον.* et alibi saepius *Τροίης αἰπὺ πτολίεθρον.* et *ὀδυσσ. γ'.* [v. 130] *αὐτὰρ ἐπεὶ Πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπήν.* Virg. lib. 2. Aeneid. [v. 290.] *ruit alto a culmine Troia.*

4. PHTHIUS] Phthia Achillis patria: quod quidem notum est vel ex illo vulgatiss. Homeri versu, *Ιλ. ι'.* [363.] *Ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἱκοίμην.* quem sic Latine reddidit M. Tull. lib. de divin. 1. [25, 52.] *Tertia me Phthiae tempestas laeta locabit.*

6. THETIDOS MARINAE] Nerei filiae. Nereus autem Deus marinus.

9. MORD. VELUT ICTA FERRO etc.] sic Homer. *Ιλ. δ'.* [v. 482.] Simoisium, Anthemionis filium, ab Aiace Telamonio interfectum et, lethali vulnere accepto, cadentem cum ulmo comparat, quam curruum opifex ferro abscidit. Hom. *Ὁ δ' ἐν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν αἴγειρος ὣς* etc. Et *Ιλ. ν'.* [v. 178 sqq.] Imbrium, Mentoris filium, ab eodem Aiace caesum cum fraxino, *ὁ δ' αὖτ' ἔπεσεν, μελίη ὥς, Ἥ τ' ὄρεος κορυφῇ ἕκαθεν περιφαινομένοιο Χαλκῷ ταμνομένη τέρενα χθονὶ φύλλα πελάσσε.* id est, ille autem cecidit, ut fraxinus, quae in vertice montis longe undique apparentis ferro caesa teneras frondeis terrae admovit. et *Ιλ. π'.* [v. 482 sqq.] Sarpedonem a Patroclo interfectum cum quercu aut populo aut pinu, *Ἤριπε δ', ὡς ὅτε τις δρῦς ἤριπεν, ἢ ἀχερωῒς, Ἠὲ πίτυς βλωθρή, τήν τ' οὔρεσι τέκτονες ἄνδρες Ἐξέταμον πελέκεσσι νεήκεσι νήϊον εἶναι.* id est, Concidit autem ut cum quercus aliqua corruit aut populus aut pinus alta seu frondosa, quam fabri securibus recens acutis exciderunt, ut esset navale, seu pars navis. quos Homeri versus exprimere voluit Virg. Aeneid. 2. [v. 626 sqq.] ubi de Troia cadente loquitur, *Ac veluti summis antiquam in montibus ornum, Cum ferro accisam crebrisque bipennibus instant Eruere agricolae certatim: illa usque minatur Et tremefacta comam concusso vertice nutat, Vulneribus donec paullatim evicta supremum Congemuit traxitque iugis avulsa ruinam.*

11. POSUITQUE COLL. IN PUL. TEUCRO] id est, occubuit. similia sunt illa, *Turpe solum tetigere mento* et *humum ore momordit.* de quibus diximus Od. VII. lib. 2. Verum Achillis mortem non narrat Hom. in Iliade, ut ante diximus. Tantum *ὀδυσσ. γ'.* [v. 109.] fit de ea mentio. lib. autem ultimo *ὀδυσσ.* [v. 35 sqq.] facit animas Achillis et Agamemnonis apud inferos una colloquenteis, hoc modo, *Τὸν δ' αὖτε ψυχὴ προσεφώνεεν Ἀτρείδαο, Ὄλβιε Πηλέος υἱέ, θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ, Ὃς θάνες ἐν Τροίῃ ἑκὰς Ἄργεος· ἀμφὶ δέ σ' ἄλλοι Κτείνοντο Τρώων καὶ Ἀχαιῶν υἷες ἄριστοι Μαρνάμενοι περὶ σεῖο, σὺ δὲ στροφάλιγγι κονίης Κεῖσο μέγας μεγαλωστί, λελασμένος ἱπποσυνάων.* quorum versuum si quis postremum et partem eius, qui antecedit, cum hoc

V. 6. *quamvis Thetidis.*

loco Horatiano conferet, videbitur Horatius Homeri verba Latine exprimere voluisse. hanc autem scripturam *posuitque collum in Pul. Teuc.* reperi in duob. Vat. et Faër. Iannoct. eamque puto veram et germanam.

13. ILLE NON INCLUS. EQUO. MIN. SACR.] id est, si Achilles vitam usque ad Troiam captam perduxisset, neque a Paride, Apollinis hortatu atque impulsu, interfectus esset: non per dolos neque per insidias Troianos inopinanteis et securos oppressisset: sed primum eos aperto Marte cepisset, deinde omnem in eos immanitatem effudisset.

13. EQUO] In hoc equo totius Graeciae principes inclusi, Menelaus, Ulysses, Diomedes, Pyrrhus, Mnestheus, Teucer aliique complures Troiam igni ferroque vastarunt. de quo sic Hom. ὀδυσσ. δ'. [v. 272 sq.] Ἵππῳ ἔνι ξεστῷ, ἵν' ἐνήμεθα πάντες ἄριστοι Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες. id est, in equo ligneo, in quo insidebamus Graecorum principes, Troianis caedem et interitum inferentes. et θ'. [v. 502 sq.] τοὶ δ' ἤδη ἀγακλυτὸν ἀμφ' Ὀδυσῆα Εἷατ' ἐνὶ Τρώων ἀγορῇ, κεκαλυμμένοι ἵππῳ. id est, Ulysses autem et qui cum eo erant sedebant in Troianorum concione seu conventu seu senatu, equo tecti. et λ'. [523.] Αὐτὰρ ὅτ' εἰς ἵππον κατεβαίνομεν, ὃν κάμ' Ἐπειὸς, Ἀργείων οἱ ἄριστοι. id est, verum cum in equum descendimus, quem Epeus fabricatus est, nos Graecorum optimates etc. Virg. Aeneid. 2. [v. 15.] *Instar montis equum divina Palladis arte Aedificant* etc. sequitur mox, [v. 18 sq.] *Huc delecta virum sortiti corpora furtim Includunt caeco lateri.* M. Tull. lib. 2. [22, 94.] de oratore scribit, *ex Isocratis ludo, tamquam ex equo Troiano, meros principes exiisse.* idem pro Murena, [37, 78.] de Catilina eiusque copiis ac sociis loquens ostendensque coniurationis Catilinariae contagionem ad plureis pertinere neque omneis illius sceleris participes cum Catilina ex urbe exiisse, sed intra moenia restitisse, magnopere denique metuendas esse insidias, *Latius patet* (inquit) *illius sceleris contagio, quam quisquam putat, atque ad plureis pertinet. Intus, intus, inquam, est equus Troianus.* et in oratione pro M. Coelio, eo loco, [28, 64.] quo loco de amatoribus Clodiae verba facit, quos illa in quibusdam latebris delitescere, deinde, cum venisset Licinius, qui venenum, quo ipsa necaretur, traditurus erat, prosilire et hominem comprehendere iusserat, quaerit, *quonam modo latuerint aut ubi: Alveusne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot invictos viros muliebre bellum gerenteis tulerit ac texerit.* Plautus Bacchid. [IV, 9, init.] totam hanc equi Troiani fabulam sub Chrysali servi persona multis verbis persequitur: eamque ad rem, quae agitur, facetissime accommodat. Lucretius hunc equum *durateum* appellat lib. 1. [477 sq.] his verbis, *Nec clam durateus Troianis Pergamá partu Inflammasset equus nocturno Graiugenarum.* Idem autem valet *durateus* apud Lucretium, quod apud Plautum *ligneus.* Eundem Pausanias *durium* nominatum esse tradit eodem fere nomine Epeique fuisse machinam bellicam ad verberandos ac perfringendos muros comparatam. Pausaniae verba sunt haec Atticis, [23, 8.] ἵππος, ὁ καλούμενος δούρειος, ἀνάκειται χαλκοῦς. καὶ ὅτι μὲν τὸ ποίημα τοῦτο Ἐπειοῦ μηχάνημα ἦν εἰς διάλυσιν τοῦ τείχους, οἶδεν ὅςτις μὴ πᾶσαν ἐπιφέρει τοῖς Φρυξὶν εὐήθειαν. Λέγεται δὲ ἔς τε ἐκεῖνον τὸν ἵππον, ὡς τῶν Ἑλλήνων ἔνδον ἔχοι τοὺς ἀρίστους. καὶ δὴ καὶ τοῦ

χαλκοῦ τὸ σχῆμά ἐστι κατὰ ταῦτα, καὶ Μενεσθεὺς καὶ Τεῦκρος ὑπερκύπτουσιν ἐξ αὐτοῦ, προςέτι δὲ καὶ οἱ παῖδες οἱ Θησέως. id est, equus durius qui appellatur aereus dedicatus est. Hoc autem opus Epei machinam fuisse ad muri Troiani eversionem comparatam intelligit is, qui non putat Troianos prorsus stolidos ac stultos fuisse. Aiunt autem, in illo equo Graecorum praestantissimos et fortissimos inclusos fuisse. Et vero aeris figura plane ita se habet. Tum Menestheus et Teucer caput ex eo proferunt et praeterea Thesei filii. Appellatur eodem quoque nomine apud Eurip. Troad. sed alia ratione, [v. 13 sq. Matth.] ὅθεν πρὸς ἀνδρῶν ὑστέρων κληθήσεται δούρειος ἵππος κρυπτὸν ἀμπίσχων δόρυ. id est, unde a posteris durius equus appellabitur, quod lignum seu hastam ligneam absconditam contineat.

13 sq. Miner. Sac. ment.] id est, quem simulabant Graeci a se fabricatum esse, ut Palladem offensam placarent. Virg. Aen. 2. [v. 17] *Votum pro reditu simulant.* ibidem, [v. 183 sq.] *Hanc pro Palladio moniti pro numine laeso Effigiem statuere, nefas quae triste piaret.*

14. male feriatos] intempestive et magno suo malo otianteis, quia tum non debuerunt ferias agitare nec otiosi esse. M. Tull. fere semper *feriatum* pro otioso ponit. de natura Deorum 1. [37, 102.] *deum sic feriatum volumus cessatione torpere, ut, si se commoverit, vereamur, ne beatus esse non possit.* et de orat. 3. *sic illi a negotiis publicis aut temporibus exclusi aut voluntate sua feriati* etc. Plaut. in Milite glorioso, [2, 2, 62.] *tibi ego dico, feriatus ne sis.*

16. Falleret] lateret, ἔλαθεν ἄν.

16. aulam] ἀγορήν, Hom. ἰλ. θ'. [v. 489.] senatum. vel dic aulam Priami, id est, domum regiam Priami et ita totam urbem.

17. palam captis] aperto Marte, non insidiose captis. libri aliquot veteres habent, *Sed palam victor gravis* etc.

17. gravis] acerbus, saevus, immitis, δεινός, ἀνηλεής.

18. Nescios fari] nescios fandi, infanteis. νήπια τέκνα, Ἰλιάδ. β'. [v. 136.] et δ'. [v. 238.]

19. etiam latenteis Matr. in al.] sic Agamemnon apud Hom. Ἰλιάδ. ζ'. Menelaum hortatur, ne quemquam Troianum pretio accepto quis incolumem reddat ac ne pueris quidem parcat, adhuc custodia ventris materni septis. Homeri verba sunt haec, [v. 57 sqq.] τῶν μή τις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον Χεῖράς θ' ἡμετέρας· μηδ' ὅντινα γαστέρι μήτηρ Κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ' ὃς φύγοι, ἀλλ' ἅμα πάντες Ἰλίου ἐξαπολοίατ' ἀκήδεστοι καὶ ἄφαντοι.

23. potiore alite] melioribus avibus, melioribus auspiciis. vide Od. xv. lib. 1. [v. 5.]

24. muros] Romanos. ductos autem muros ita dixit, ut Graeci ἠλαμένα τείχη.

25. argutae] argute canentis, canorae, sonorae.

26. lavis] lavas. sic loquebantur veteres et ita semper Horatius, ut annot. ad Od. iii. lib. 2.

26. qui Xantho lav. amne] tale est illud. sup. Od. iv. lib. 3. [v. 61 sqq.] *Qui rore puro Castaliae lavit Crineis solutos, qui Lyciae tenet Dumeta* etc. Xanthus Troiae fluvius. Virg. lib. 1. Aen. [v. 472 sq.] *priusquam Pabula gustassent Troiae Xanthumque bibissent.*

27. Dauniae] Latinae. ut sup. Od. 1. lib. 2. [v. 34.] *Dauniae caedes.*

27. Laevis] imberbis. ut sup. ad Od. II. lib. 1. annotavimus. (Ἀγυιεὺς etiam dictus est Mercurius, quia Mercurii sine membris fingebantur et in viis collocabantur. *Γυῖα γὰρ τὰ μέλη*, vide Ulpian. in orat. κατὰ Μειδ.) [Ex edit. post.]

28. Agyieu] Apollo Ἀγυιεὺς dictus est παρὰ τὰς ἀγυιάς, id est, vias seu plateas. appellant autem ἀγυιὰς Elei τοὺς ὑπ' Ἀθηναίων καλουμένους στενωπούς. id est, appellant Elei ἀγυιὰς ea angiporta, quae dicuntur ab Atheniensibus στενωποί. Haec Pausanias Eliacorum lib. 1. commemorat. idem Pausanias Apollinem Ἀγυιέα in Corinthiacis. Docet Suidas, esse etiam ἀγυιέα columnam in acumen desinentem, quam pro foribus collocant: taleis autem columnas a nonnullis Apollini sacras dici, ab aliis Baccho, ab aliis utrique. Idem mox scribit, ἀγυιέας apud Atticos fortasse esse aras, quae ante aedeis privatas poni solent, et ἀγυιέα esse etiam columnam ante aedium atrium et vestibulum, coni formam in extremo prae se ferentem. Hunc locum in libris vulgatis, qui habebant *Agyleu*, iam olim corruptum esse viderat P. Bembus, vir clariss.

29. Spiritum Phoeb. mihi] sup. Od. XVI. lib. 2. [v. 37 sqq.] *mihi parva rura et Spiritum Graiae tenuem Camoenae Parca non mendax dedit.*

31. Virginum primae] Iulia Augusti filia, Marcellae, Marcelli et Octaviae, sororis Augusti, filiae: vel Iulia et Agrippina neptes, ex Agrippa et Iulia.

31. puerique claris Patrib. orti] C. et L. nepotes Augusti.

33. Deliae tutela deae] qui estis sub tutela Dianae, venatricis et iaculatricis: seu quos Diana tuetur. idem sensit Catullus aliis verbis, carm. saecul. ad Dianam, [XXXIV, 1.] *Dianae sumus in fide Puellae et pueri integri.* Iurisconsulti eos ad suam tutelam pervenisse dicunt, quibus desiit esse tutor et qui ipsi per se res suas administrare et tueri possunt; sed Horatius hos principes pueros et virgines Dianae tutelam appellat, quia sub eius sunt tutela. aliter Od. XIV. [v. 43 sq.] *Augustum Italiae Romaeque tutelam.* et epist. 1. lib. 1. [v. 103.] Maecenatem *rerum tutelam suarum* appellat.

34. cohibentis] id est, percutientis et vulnerantis, seu configentis lyncas et cervos fugienteis et ita cohibentis ac reprimentis.

35. Lesbium] Sapphicum. Sappho enim Lesbia fuit.

37. Latonae puerum] Apollinem Latonae filium. Ex quo Latoum appellat Od. XXXI. lib. 1. [v. 18.] *Puerum* autem ab Horatio Graecorum more pro filio usurpari interdum solere, alibi observavimus lectoremque admonuimus.

38. Noctilucam] lunam nocte lucentem. Varro lib. de lingua Latina, [p. 20. Bip.] *itaque ea dicta Noctiluca in Palatio. nam ibi noctu lucet templum.* Fortasse expressit epithetum νυκτιλαμπῆ, quod usurparat ante Simonides, ut intelligere licet ex quibusdam eius versibus, qui reperiuntur apud Dionys. Halicarn., quod annotavit Muretus, ab Achille Statio admonitus.

39. Prosperam frugum] inest in nomine *prosper* interdum vis quaedam agendi, ut hoc loco et apud M. Tull. lib. 6. de republ. [Somn. Scip. 4. p. 112. Heinr.] *Deinde est hominum generi prosper et salutaris ille fulgor, qui dicitur Iovis. prosperam frugum* igitur interpretor, *fruges prosperantem.* suo more autem iunxit hoc nomen patrio casui.

39 sq. celeremque pron. volv.] *celerem volvere* genus est loquendi Horatio familiare, quod Od. viii. annotabimus. id est, celerem in volvendis mensibus, vel celeriter volventem menseis. hoc eo pertinet, quod Luna 28. circiter diebus orbem suum conficit, quod est spatium menstruum, ex quo lunam Graeci μήνην et μῆνας menseis appellant. Vide quae annotata sunt ad Od. xxviii. lib. 3. [v. 12.] ibi, *celeris spic. Cynthiae.*

39. pronos] epist. de Arte poët. [v. 60.] *Ut silvae foliis pronos mutantur in annos.*

42. Saec. fest. ref. luces] anno centesimo aut centesimo decimo, ut infra dicemus.

41. Diis amicum] φίλον, id est, gratum atque acceptum. sup. Od. xvii. lib. 2. [v. 2 sq.] *Nec Diis amicum nec mihi, te prius Obire, Maecenas, mearum Grande decus* etc.

43. Reddidi] quod accepi, reddidi, id est, cecini, recitavi. vide annot. ad Od. xi. huius lib.

43. Docilis modorum] ego, quae studiose et facile didici versus seu cantus Horatianos.

AD L. MANLIUM TORQUATUM. ODE VII.

Veris adventu et aequa omnibus hominibus moriendi conditione, sine spe reviviscendi, omniumque rerum mutatione et vicissitudine proposita, invitat ad hilariter iucundeque vivendum.

1. Diffugere nives] verni temporis descriptio. Est et altera lib. 1. Od. iv. [init.] *Solvitur acris hiems* etc.

2. comae] frondes, ut supra Od. iii. huius lib. [v. 11.] *Et spissae nemorum comae.* et Od. xxi. lib. 1. [v. 5.] *Vos laetam fluviis et nemorum coma* etc. *honorem* appellat Od. xi. epodon, [v. 5 sq.] *Hic tertius december, ex quo destiti Inachia furere, Silvis honorem decutit.*

3. Mutat terra vices] id est, mutatur anni tempus. fit in terris temporis commutatio et vicissitudo.

2. et decrescentia ripas etc.] id est, flumina, quae nivibus et pluviis hibernis creverant, nunc descrescentia, intra alveos suos et intra ripas suas labuntur et fluunt. haec enim vis est verbi *praeterire* hoc loco, ut et Od xi. lib. 2. [v. 18 sqq.] *quis puer ocyus Restinguet ardentis Falerni Pocula praetereunte lympha?* et Tibull. [i, 1, 27.] *Sed canis aestivos ortus vitare sub umbra Arboris, ad rivos praetereuntis aquae.* Contra Od. ii. huius lib. [v. 5 sq.] *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem super notas aluere ripas.*

5. Gratia cum Nymph. etc.] Pausanias Boeoticis complu-

reis enumerat Gratiarum imagines et statuas, a veteribus pictoribus ac fictoribus pictas et fictas, sua autem aetate miratur cur fingantur et pingantur nudae. nos sup. Od. xxx. lib. 1. rationes aliquot probabileis attulimus. Cum hoc loco congruit id, quod est Od. xix. lib. 3. [v. 46 sq.] *Gratia Nudis iuncta sororibus.* et Od. iv. lib. 1. [v. 6 sq.] *Iunctaeque Nymphis Gratiae decentes Alterno terram quatiunt pede.*

6. DUCERE NUDA CHOROS] Gratiae nudae fingebantur, ut supra diximus, sed hic ideo fortasse nudae choros audent exercere, quia *frigora mitescunt zephyris*, ut ait tribus post versibus.

7. IMMORTALIA NE SPERES] saepe nos deterret Pindarus a spe et cogitatione immortalitatis iubetque ea et sperare et optare, quae in nobis sita sunt, ut Pyth. εἰδ. γ'. [v. 109 sq.] *μὴ φίλα ψυχὰ βίον ἀθάνατον σπεῦδε· τὰν δ' ἔμπρακτον ἄντλει μαχανάν.* id est, ne, care anime, vitam immortalem expete, sed facilem et in potestate tua positam hauri et experire machinam. et item εἰδ. ἕκτῳ Ἰσθμ. quem locum testem producemus infra Od. xi. huius lib. Annus (inquit Horat.), in quo magnae exsistunt varietates et qui certo dierum numero aliquando clauditur ac terminatur, menses, dies, hora monent nos ne immortalia speremus.

9. MITESCUNT ZEPHYRIS] mitigantur a vere, cuius nuntii sunt et prodromi Zephyri seu Favonii.

9. VER PROT. AEST.] id est, ver sequitur aestas atque ita sequitur, ut pedem pede premat et tandem proterat et consumat.

10. INTERITURA] quae interitura est, simul atque auctumnus fruges et fructus pepererit.

10. SIMUL] simulatque, simul ut. vide annot. ad Od. iv. lib. 1.

11. POMIFER AUCTUMNUS] sup. Od. xxiii. lib. 3. [v. 8.] *Pomifero grave tempus anno.* Scribit Festus, quosdam existimare auctumnum ex eo dictum, quod tum maxime augeantur opes hominum coactis agrorum fructibus: quod si verum est, scribi debet *auctunus* seu *auctunnus*, non *auctumnus.*

12. BRUMA REC. INERS] Virg. Georg. 1. [v. 302.] *hiems ignava colono.* supra Od. ix. lib. 2. [v. 5.] *glacies iners.* Nonnulli libri manuscr. habent *recurret*, quos sequor.

13. DAMNA TAMEN CELERES etc.] attamen haec damna temporum reparant et resarciunt lunae, sol et ceteri planetae, (Lunam autem posuit, quia nobis est omnium proxima et quia eius vim maxime sentimus) tempora igitur redeunt, sed nos semel exstincti numquam renascimur. aliter M. Tull. in Catone maiore [19, 69.] de temporibus, *horae quidem cedunt et dies et menses et anni nec praeteritum tempus umquam revertitur.* Catullus [v, 4.] hanc Horatii sententiam sic complectitur, *Soles occidere et redire possunt, nobis cum semel occidit brevis lux, Nox est perpetua una dormienda.* Theocr. [Mosch.] epitaph. Bionis, [v. 106 sqq.] eandem pastorali quidem sermone et more, sed inprimis eleganter et venuste expressit, *Αἲ, αἲ, ταὶ μαλάχαι μὲν ἐπὰν κατὰ κᾶπον ὄλωνται Ἠ τὰ χλωρὰ σέλινα τό τ' εὐθαλὲς οὖλον ἄνηθον, Ὕστερον αὖ ζώοντι καὶ εἰς ἔτος ἄλλο φύοντι· Ἄμμες δ', οἱ μεγάλοι καὶ καρτεροὶ ἢ σοφοὶ ἄνδρες, Ὁππότε πρᾶτα θάνωμες, ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ Εὕδομες εὖ μάλα μακρὸν ἀτέρμονα νήγρετον ὕπνον.* quos ver-

sus sic Latine reddidi ludibundus, *Eheu, cum semel in culto malva aruit horto Aut vivax apium foliumque virentis anethi, Vere reviviscunt alium et nascuntur in annum, Nos autem magni et sapientes atque potentes, Ut semel occidimus, sub terra lumine cassi Dormimus longum, immensum aeternumque soporem.* Homerus, omnium antiquissimus, ut facilius, qui volet, disputare ac defendere queat, nihil hodie dici, quin prius sit dictum, esseque in omnium nostrûm animis innatas atque insitas communeis quasdam et generaleis sententias, *Ἰλιάδ. ι'.* [v. 406 sqq.] sub Achillis persona ait, pecudes, boves, equos, tripodes quaeri, comparari et redimi posse, animum autem hominis, posteaquam semel e corpore evolarit, numquam emissum retrahi, nunquam recuperari, numquam reprehendi posse, id est, numquam eum, qui mortuus sit, ab inferis posse excitari. Versus Homeri sunt hi, *Ληϊστοὶ μὲν γάρ τε βόες καὶ ἴφια μῆλα, Κτητοὶ δὲ τρίποδές τε καὶ ἵππων ξανθὰ κάρηνα· Ἀνδρὸς δὲ ψυχὴ πάλιν ἐλθεῖν οὔτε λεϊστὴ Οὔθ' ἑλετή, ἐπεί ἄρ κεν ἀμείψεται ἕρκος ὀδόντων.* Non dissimili admodum ratione queritur Tibullus lib. 1. pueritiam et florem aetatis reverti numquam, ubi semel defloruerit, [4, 35 sq.] *Crudeles divi, serpens novas exuit annos, Formae non ullam fata dedere moram.. Solis aeterna est Phoebo Bacchoque iuventa. Nam decet intonsus crinis utrumque Deum. Lunas* autem *celereis* dixit, quia brevissimo tempore orbem suum metiuntur. supra Od. XXVIII. lib. 3. [v. 12.] *et celeris spicula Cynthiae.*

15. QUO PIUS AENEAS, QUO D. TUL. etc.] in eum locum, quo etc. ad inferos voluit dicere, sed vel extenuandae rei tam formidolosae, vel consolandae conditionis humanae gratia ita locutus est. Nam, qui dicit eundum esse, quo Aeneas, quo Romulus, quo Themistocles, quo Socrates, quo Plato, molliore oratione utitur, quam si diserte diceret, moriendum esse, simulque magnum affert tali oratione solatium ei, quicum loquitur, cum ille eodem tempore cum animo suo considerat, sibi non esse recusandum, quo minus eadem, atque illi clarissimi et praestantissimi viri, conditione utatur. sic loquitur epist. ad Numicium lib. 1. [6, 27.] *Ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus.* lege annot. ad Od. XXVIII. lib. 1. Lectorem non celabo, in cod. Faër. et aliquot aliis, quos in Gallia nactus sum, legi, *Quo pater Aeneas.* ego tamen scripturam receptam sequor. Sic Virg. lib. 1. Aeneid. [v. 382.] *Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste penateis* etc. Neque tamen alteram damno. Nam etiam hoc epithetum Aeneae tribuit idem Virgil. eodem lib. [v. 467.] *Iam pater Aeneas et iam Troiana iuventus. Castum* appellat Horatius carmine saeculari post epod. [v. 42.] *Castus Aeneas patriae superstes.*

16. PULVIS ET UMBRA SUM.] pleni sunt veterum scriptorum libri huius sententiae. Soph. in Aiace, [v. 125 sq.] *Ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο, πλὴν Εἴδωλ', ὅσοιπερ ζῶμεν, ἢ κούφην σκιάν.* id est, Video enim, nos, qui vivimus, nihil aliud esse, praeterquam imagines aut umbram levem. Pindarus duo inanissima coniunxit inter se, umbram et somnium. Ait enim, homines esse umbrae somnium, *εἶδ. η'. Πυθ.* [v. 135.] *ἐπάμεροι. τί δέ τις; τί δ' οὔ τις; σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωποι.*

V. 15. *quo Tullus dives.*

id est, diurni sumus. quid refert simus, an non simus? umbrae somnium sunt homines. Athenaeus lib. octavo versus nescio cuius poëtae profert, quorum haec sententia est, suadere omnibus mortalibus, ut in diem vivant, volo. nam hominem mortuum esse nihil et umbram sub terra. verba illius poëtae non nominati sunt haec, [ap. Grot. Exc. Trag. p. 623.] *Πᾶσιν θνητοῖσι βούλομαι παραινέσαι, Τὠμφήμερον ζῆν ἡδέως· ὁ γὰρ θανὼν Τὸ μηδέν ἐστι καὶ σκιὰ κατὰ χθονός.* Theognis [995 sq. Welck. v. 877. Br.] item animum suum hortatur, ut sese tantisper dum vivit oblectet, quando aetas succedat aetati, aliique homines cito orituri sint, ipse autem pulvis et cinis futurus sit. *Τέρπεό μοι, φίλε θυμέ, τάχ' ἄν τινες ἄλλοι ἔσονται Ἄνδρες· ἐγὼ δὲ θανὼν γαῖα μέλαιν' ἔσομαι.* Anacreon similiter, [δ', 9.] *Ὀλίγη δὲ κεισόμεσθα Κόνις ὀστέων λυθέντων.* id est, Exiguus autem pulvis iacebimus ossibus solutis. et in epigr. Graecis, *ἐν δ' Ἀχέροντι Ὀστέα καὶ σποδιή, παρθένε, κεισόμεθα.* id est, in inferis autem ossa et cinis, o virgo, iacebimus. Eurip. in Protesilao apud Stob. *οὐ θαῦμ' ἔλεξας, θνητὸν ὄντα δυστυχεῖν, Ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον.* id est, nihil mirum dixisti, homini nato fortunam adversari ac reflare. homo enim ventus est et umbra solum.

17. Quis scit, an adiiciant etc.] Quis scire potest, an Dii immortales diem crastinum vitae nostrae adiecturi sint, quando ne id quidem exploratum habemus, an usque ad vesperum victuri simus? Quia autem dies crastinus hodierno est proximus, iccirco Horatius significans, vitae nostrae spatium esse incertissimum, ait incertum nobis esse etiam, utrum die crastino simus victuri, necne. sic Theocr. in Hyla, [Εἰδ. ιγ', 4.] *Οἱ θνατοὶ πελόμεσθα, τὸ δ' αὔριον οὐκ ἐσορῶμες.* id est, nos, qui mortales sumus, quique diem crastinum non cernimus. Eurip. in Alcestide [v. 799 sqq. Matth.] *Βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται· Κοὐκ ἔστιν αὐτῶν, ὅστις ἐξεπίσταται, Τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται. Τὸ τῆς τύχης γὰρ ἀφανὲς ὅποι βήσεται.* id est, Mortalibus omnibus moriendum est, neque quisquam eorum est, qui sciat, utrum diem crastinum sit victurus, necne. Nam fortunae arbitrium quo sit evasurum, obscurum est. Sophocl. in Trach. [v. 943 sqq.] *ὥστ' εἴ τις δύο Ἢ καί γε πλείους ἡμέρας λογίζεται, Μάταιός ἐστιν. οὐ γάρ ἐστ' ἥ γ' αὔριον, Πρὶν εὖ πάθῃ τις τὴν παροῦσαν ἡμέραν.* id est, si quis duos aut plureis dies secum reputet suosque numeret, inanis est. non est enim dies crastinus prius, quam quis hodie sibi fecerit bene.

17. hodiernae summae] id est, ad numerum aut multitudinem dierum, quos usque ad hodiernum diem viximus. cod. Faër. Iann. Tornes. Raïnut. Card. et duo Vaticani habent *vitae*, non *summae*, alii, tum ii, quibus in Italia usus sum, tum ii fere omnes, quos in Gallia nactus sum, quibuscum omnes vulgati consentiunt *summae*, eosque secutus sum: non quod alteram illam scripturam improbem, sed quod haec vulgata videatur mihi quodammodo venustior et magis Horatiana. Est enim tralatio vel a nummis, vel ab acervis frugum et similium rerum. Satyr. 4. lib. 1. [v. 30 sqq.] *quin per mala praeceps Fertur, uti pulvis collectus turbine, ne quid Summa deperdat, metuens.* et 3. lib. 2. [v. 124.] *Quantulum enim summae curtabit quisque dierum?* etc. M. Tull. de offic. 1. [18, 59.] *Addendo deducendoque videre quae*

reliqui summa fiat. Idem pro Roscio comoedo, [1, 4.] *Non refert parva nomina in codicem? Immo omneis summas.* et ita fere locutus est Od. 4. lib. 1. [v. 15.] *Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.*

19. Cuncta manus avidas etc.] id est, ea omnia, quae tu in curando corpore et explenda libidine consumseris, tua erunt neque ad heredem pervenient, qui tuis bonis avide imminet atque (ut ita dicam) inhiat. Plane haec sententia cum iis, quae Sardanapali sepulcro litteris Chaldaïcis fuisse inscripta tradit Athenaeus lib. 12., consentanea est. ea autem sunt huiusmodi [c. 12.] ἐγὼ ἐβασίλευσα, καὶ ἄχρις ἑώρων φῶς τοῦ ἡλίου, ἔφαγον, ἔπιον, ἠφροδισίασα, εἰδὼς τόν τε χρόνον ὄντα βραχὺν, ὃν ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ τοῦτον πολλὰς ἔχοντα μεταβολὰς καὶ κακοπαθείας· καὶ ὅτι, ὧν ἂν καταλίπω, ἀγαθῶν ἄλλοι ἕξουσι τὰς ἀπολαύσεις. διὸ κἀγὼ ἡμέραν οὐδεμίαν παρέλιπον τοῦτο ποιῶν. id est, *ego regnavi et, quamdiu mihi lucis usura data est, edi, bibi, rei Venereae operam dedi, cum scirem, et perbreve esse vitae humanae curriculum et in hoc multas rerum commutationes et calamitates incidere: et, quae bona reliquero, eorum bonorum fructum alios percepturos. Quocirca nullum diem intermisi, quin hoc agerem.* Verborum autem illorum *amico animo* eam, quam dixi, sententiam esse, Graecorum testimonio vincam, a quibus Latini hoc genus mutuati sunt. sic enim loquuntur illi, φίλῃ ψυχῇ χαρίζεσθαι, id est, caro animo obsequi aut gratificari, pro *libidini suae servire.* Simonides apud Stobaeum [Grot. p. 407.] Νήπιοι, οἷς ταύτῃ κεῖται νόος, οὐδέ τ' ἴσασιν, Ὡς χρόνος ἔσθ' ἥβης καὶ βιότου ὀλίγος Θνητοῖς, ἀλλὰ σὺ ταῦτα μαθὼν βιότου ποτὶ τέρμα Ψυχῇ τῶν ἀγαθῶν τλῆθι χαριζόμενος. id est, ut nos quidem vertimus, *Stulti, mens quibus est talis, nec, quanta iuventae Et vitae humanae quam brevis hora, tenent. Tu vero haec doctus bona, donec vivere perges, Obdura caro gratificans animo.* Theocr. Hierone, [*Εἰδ.* ιϛ', 23 sq.] οὐχ ἅδε πλούτου φρονέουσιν ὄνασις· Ἀλλὰ τὸ μὲν ψυχᾷ, τὸ δὲ καί τινι δοῦναι ἀοιδῶν. i. e. non est hic divitiarum usus seu fructus, aurum domi conditum servare: sed alteram partem animo, alteram poetae alicui donare. et apud Athenaeum Bacchida ille, qui consimilem et geminam Sardanapali vitae vitam egit, ita loquitur in ea inscriptione, quam in sepulcro suo incidi iussit, Πιεν, φάγεν καὶ πάντα τᾷ ψυχᾷ δόμεν. id est, ede, bibe et omnia animo largire. Atque ita Latini Graecorum exemplo *animum* usurparunt: Plautus Aulular. [iv, 5, 15.] *egomet me fraudavi Animumque meum Geniumque meum.* Idem Bacchid. [iii, 3, 12 sq.] *Paullisper Lyde, lubido est, homini animo obsequi. Iam aderit tempus, cum sese etiam ipse oderit.* Idem Mil. glor. *meo animo morem gero.* idem in Trinummo, [ii, 2, 27.] *si animus hominem perculit, actum est*, id est, si libido a ratione aversa: quem locum alias explicabimus. Terent. Adelph. [i, 1, 8.] *Uxor, si cesses, aut te amare cogitat Aut tete amari aut potare aut animo obsequi.*

19. manus avid. her.] sat. 3. lib. 2. *avidus iam haec auferet heres.*

21. Cum semel occideris etc.] ubi semel mortuus fueris,

revivisces nunquam, cum θάνατος sit ἀθάνατος, ut inquit ille apud Athen.

21. ET DE TE SPLEND. MINOS FECERIT] et cum de te Minos splendide et praeclare iudicarit sententiamque aequissimam tulerit. Homerus Minoa iudicem facit apud inferos ὀδυσσ. λ΄. [v. 567 sq.] Narrat enim Ulysses Alcinoo inter cetera, se illum vidisse iudicantem cum sceptro, his verbis, Ἔνθ' ἤτοι Μίνωα ἴδον Διὸς ἀγλαὸν υἱὸν Χρύσεον σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νέκυσσι, Ἥμενον, οἱ δέ μιν ἀμφὶ δίκας εἴροντο ἄνακτα. id est, hic autem Minoa vidi Iovis filium, aureum sceptrum tenentem, mortuis ius dicentem ac sedentem: illi autem de iure dominum consulebant. Plato quoque in Gorgia in ea fabula, quam narrat de iudiciis morientium, quae antea penes vivos erant, ad mortuos translatis, Iovem inducit duos ex Asia iudices dantem, Minoëm et Radamanthum, unum ex Europa, Aeacum, quia cum ipsi quoque mortui sint, verisimile sit, eos integre et incorrupte de mortuis iudicaturos. Primae autem et praecipuae iudicandi partes Minoi dantur, ut ex his Platonis verbis intelligere licet, [p. 524. A.] Μίνῳ δὲ πρεσβεῖα δώσω, ἐπιδιακρίνειν, ἐὰν ἀπορῆτόν τι ἑτέρῳ, ἵνα ὡς δικαιοτάτη ἡ κρίσις ᾖ περὶ τῆς πορείας τοῖς ἀνθρώποις. vide annot. ad Od. XIII. lib. 2.

23. 24. NON TE RESTITUET PIETAS] sic supra Od. XIV. lib. 2. [init.] *Eheu, fugaces, Postume, Postume, Labuntur anni nec pietas moram Rugis et instanti senectae Afferet indomitaeque morti.* habet haec repetitio, *Non genus, non te facundia, non te* etc., quam Graeci ἀναδίπλωσιν vocant, multum venustatis. Sic Sappho, οὐκ ἔτι ἥξω πρός σε, οὐκ ἔτι ἥξω. id est, non amplius ad te veniam, non amplius veniam. lege quae annotata sunt supra ad illum locum, *Ibimus, Ibimus* etc. Od. XVII. lib. 2. [v. 10.]

25. INFERNIS NEQ. ENIM TENEBR. etc.] Pallas apud Hom. ὀδυσσ. γ΄. ait ne deos quidem immortaleis ab eo, quem carum habeant, mortem arcere aut propulsare posse, his versibus, Ἀλλ' ἤτοι θάνατον μὲν ὁμοίϊον οὐδὲ θεοί περ Καὶ φίλῳ ἀνδρὶ δύνανται ἀλαλκέμεν etc. quos supra testeis produximus ad Od. XXIV. lib. 3.

25. PUDICUM] pudicus est proprie, qui alterius libidinem in suo corpore non est passus, ut epist. ad Quinct. lib. 1. [16, 36.] *neget esse pudicum.* quae significatio huic loco fortasse convenire non potest. Itaque putabam hic pudicum accipiendum pro eo, qui alterius pudicitiam non violet, et qui alterum non efficiat impudicum. qualis fuit Hippolytus, qui novercae stuprum inferre noluit. Sed dic etiam, hoc loco pudicum proprie poni. Nam pudicus eo dicitur Hippolytus, quod novercae libidinem in suo corpore non pertulit, quin eam depulit ac discussit. Non enim ipse, sed eius noverca Phaedra libidine ardebat, quam sua temperantia compressit ac retudit.

26. LIBERAT HIPPOLYT.] Theseus, Aegaei filius, Hippolyto ex Antiopa Amazone suscepto, Phaedram, Minois filiam, duxit uxorem. Uxoris in filium insidias veritus, Hippolytum Troezenem amandavit, ut illic regnaret. Phaedra autem, illius amore incensa, primum Veneri templum consecravit Athenis, ut eam sibi placatam propitiamque haberet, quod postea Hippolyteum appellatum est. Deinde Troezenem profecta, sperans se iuveni parsuasuram, ut secum rem

haberet, ab eoque male accepta ac repudiata, dicitur crimen, quod erat ipsius proprium, in illum transtulisse Theseoque renuntiasse, se ab illo de stupro esse appellatam. Theseus, re credita, Hippolyto iratus, cum treis ei optiones dedisset Neptunus, filii sui interitum optavit. Neptunus autem, Hippolyto sese quadrigarum curriculo exercente, repente belluam marinam in equos immisit: cuius aspectu territi Hippolytum distraxerunt. lege Euripidis Hippolytum coronatum. Sed quod hic negat Horatius, Hippolytum a Diana liberatum esse, nihil videtur ad rem attinere, cum Pindarus *Πυθ. εἰδ. γ'.* eum ab Aesculapio ad lucem vitamque ab inferis revocatum esse auro accepto tradat, atque ob id Iovem iratum fulmen in utrumque misisse, alii autem in Aesculapium solum: quod confirmat Pausan. Corinth. his verbis, [27, 4.] *ταύτης τῆς στήλης τῷ ἐπιγράμματι ὁμολογοῦντα λέγουσιν Ἀρκιεῖς, ὡς τεθνεῶτα Ἱππόλυτον ἐκ τῶν Θησέως ἀρῶν ἀνέστησεν Ἀσκληπιός.* id est, huius columnae inscriptioni consentanea dicunt Arcienses, nempe mortuum Hippolytum Thesei diris precibus ab Aesculapio esse ab inferis excitatum. et Plato lib. 3. de legibus, [p. 408. B.] *Ἀπόλλωνος μὲν φασιν Ἀσκληπιὸν εἶναι· ὑπὸ δὲ χρυσοῦ πεισθῆναι, πλούσιον ἄνδρα θανάσιμον ὄντα ἰάσασθαι· ὅθεν δὴ κεραυνωθῆναι αὐτόν.* id est, Apollinis quidem filium aiunt esse Aesculapium, sed eum auro adductum esse, ut hominem divitem moribundum ab interitu vindicaret, quocirca eum fulmine percussum esse. Virgil. lib. 7. Aeneid. [v. 765 sqq.] *Namque ferunt fama Hippolytum, postquam arte novercae Occiderit patriasque explerit sanguine poenas, Turbatis distractus equis, ad sidera rursus Aetheria et superas caeli venisse sub auras, Paeoniis revocatum herbis et amore Dianae.* Haec igitur non pugnarent inter se, Hippolytum non esse a Diana liberatum, quod dicit Horat., et eundem excitatum esse ab inferis beneficio Aesculapii: nisi adderet Virgil. *et amore Dianae.* Profert hunc locum Servius ad illum Virgilii.

27. Nec Lethaea valet Theseus abrump. etc.] de Pirithoo diximus sup. ad Od. IV. lib. 3. [extr.] ibi, *amatorem trecentae Pirithoum cohibent catenae.* de Theseo vide Plutarchum in Theseo.

AD MARCIUM CENSORINUM. ODE VIII.

Nihil esse carminibus potentius ad sempiternam sui nominis memoriam posteris prodendam atque ab oblivione hominum vindicandam.

1. paterae] paterae in poculis erant, (inquit Varro lib. 4. [p. 35. ed. Bip.] de lingua Lat.) a patendo dictae.

1. commodus] Sic reperi scriptum in duobus codd. Vatic. longe optimis et Iannoct. et uno Nicotiano et Danielis et uno Russardino et praeterea meo. alii cum vulgatis consentiunt, qui omnes (praeter Aldinos) habent *commodis.* Ego ita priorem scripturam amplexus sum, ut tamen vulgatam, praesertim a veteribus codicibus confirmatam, non damnem. sed haec certe mihi videtur elegantior Horatioque familiarior: quam sic explico, *Donarem commodus,* id est, in eo me commodum praeberem et in eo commodus essem, quod donarem pateras meis so-

dalibus etc. Iam vero commodi dicuntur ii, qui sese ad aliorum mores vel suo iudicio accommodant vel sunt accommodati natura et qui aliis facile et libenter obsequuntur et prosunt. Cic. pro Murena, [31, 66.] *Nemo Catone, proavo tuo, commodior, comior, moderatior fuit ad omnem rationem humanitatis.* Idem de amicit. [15, 54.] *Qui autem commodis fuerint moribus, eos prosperis rebus immutari.* Idem frumentar. [Verr. Acc. II, 3. 9, 23.] *tantamque habebat morum similitudo coniunctionem atque concordiam, ut Apronius, qui aliis inhumanus ac barbarus, isti unus commodus ac disertus videretur.* Horat. in epist. ad Pisones, [v. 57.] *Spondeos stabileis in iura paterna recepit Commodus et patiens.* et in epist. ad August. [II, 1, 282.] *Commodus ultro Arcessas.* Terent. Heautont. [III, 2, 10.] *mulier commoda et faceta haec est meretrix.* Plaut. Poenulo, [III, 3, pr.] *commodos convivas.* ἀρθμίους appellant Graeci. *Donarem commodus* autem ex illo genere est, cuius illa sunt, *ne parce malignus, parce negligens, si veneror stultus* et similia, quae annotata sunt ad Od. VIII. lib. 3.

2. AERA] signa aerea, statuas aereas: vel vasa aerea affabre facta et antiqua. epist. ad Numic. [6, 17.] *I nunc, argentum et marmor vetus aeraque et arteis Suspice.* et Satyr. 4. lib. 1. [28.] *stupet Albius aere.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 21.] *Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus aere.*

3. TRIPODAS, PRAEMIA FORTIUM] exemplum est apud Hom. ἰλ. ψ'. [v. 512 sq.] *Δῶκε δ' ἄγειν ἑτάροισιν ὑπερθύμοισι γυναῖκα Καὶ τρίποδ' ὠτώεντα φέρειν.* id est, dedit autem sociis magnanimis faeminam agere et tripoda ferre. ita Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμέρ. [v. 655.] cuius vers. mox proferemus. Iterum Hom. ἰλ. ι'. [v. 121 sq.] *ὑμῖν δ' ἐν πάντεσσι περικλυτὰ δῶρ' ὀνομήνω. Ἑπτ' ἀπύρους τρίποδας, δέκα δὲ χρυσοῖο τάλαντα* etc. quos Homeri versus sic videtur adumbrasse Virg. Aen. 9. [v. 264 sqq.] *Bina dabo argento perfecta atque aspera signis Pocula, devicta genitor quae cepit Arisba, Et tripodas geminos, auri duo magna talenta.* Iterum Hom. ὀδ. ο'. [v. 84.] *δώσει δέ τι ἕν γε φέρεσθαι, Ἠέ τινα τριπόδων εὐχάλκων ἠὲ λεβήτων Ἠὲ δύ' ἡμιόνους ἠὲ χρύσειον ἄλεισον.* dabit autem tibi unum quidem ferre, aut aliquem tripodem ex aere aut lebetem aut duos asinos aut aureum poculum.

5. FERRES] auferres, acciperes, ut sup. Od. XVI. lib. 3. [v. 22.] *a Diis plura feret.* et epist. ad Iulium Florum lib. 2. [2, 14.] *non temere a me Quivis ferret idem.* ead. epist. [v. 38.] *Grandia laturus meritorum praemia.* et epist. ad August. eod. lib. [v. 246.] *Munera, quae multa dantis cum laude tulerunt.* et Satyr. 1. lib. 2. [v. 12.] *multa laborum Praemia laturus.* et epist. 3. lib. 1. [v. 25.] *Prima feres hederae victricis praemia.* et epist. 17. eiusd. lib. [v. 43.] *Coram rege suo de paupertate tacentes Plus poscente ferent.* sic loquuntur et Graeci. Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμέρ. [l. l.] *ἔνθα μέ φημι Ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα.* id est, hic me, dico, cum hymno victor discessissem, tulisse tripodem auritum seu ansatum. sic Virg. Aen. 5. [v. 248.] *magnum dat ferre talentum.*

6. DIVITE ME SCILICET ARTIUM etc.] id est, si abundarem signis et tabulis pictis.

6. PARRHASIUS] pictor clarus, Atheniensis, vel, ut alii vo-

lunt, Ephesius. de quo Xenoph. *ἀπομνημονευμ. γ'.* [10, 1.] *εἰςελθὼν μὲν γάρ ποτε πρὸς Παῤῥάσιον τὸν ζωγράφον καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ* etc. et Plin. lib. 35. cap. 6. et cap. 10. statim a principio capitis.

6. SCOPAS] statuarum fictor, cuius opus commemorat Pausanias Corinth., Herculem e saxo. Idem Atticis opera omnium praestantissima vel ipsius artificis iudicio, Satyrum et Cupidinem. De eodem Tullius lib. 1. de Divinatione, [13, 23.] *Fingebat Carneades, in Chiorum lapicidinis saxo diffisso caput exstitisse Panisci. Credo, aliquam non dissimilem figuram, sed certe non talem, ut eam factam a Scopa diceres.*

7. HIC] Scopas, refertur enim ad id, quod propius abest.

7. LIQUIDIS ILLE COLORIBUS] *ille*, Parrhasius.

8. SOLLERS] sollers dictus, quasi *ὅλος ἀρετή*. id est, totus ars seu virtus. Itaque prior syllaba recte scribitur duobus *ll*, ut producatur: vel a voce Osca *sollo*, id est, toto, et arte, inquit Festus.

8. SOLLERS NUNC HOMI. PONERE] id est, sollers in ponendo, hoc est, in fingendo seu faciendo homine. frequens est Horatius hoc loquendi genere, quod a Graecis sine dubio manavit. solent enim ita loqui, *δεινὸς λέγειν, ἱκανὸς ποιεῖν.* Aeschylus in Prometh. [v. 59.] *Δεινὸς γὰρ εὑρεῖν κἀξ ἀμηχάνων πόρον.* id est, sollers et callidus ad inveniendam viam et facultatem etiam in rebus impeditis et paene inexplicabilibus. Plutarchus de Catone maiore, *ἡδὺς συγγενέσθαι.* id est, suavis in congressibus. Hom. *Ιλ. μ'.* [v. 53.] *Τάφρος οὔτ' ἄρ ὑπερθορέειν σχεδὸν οὔτε περῆσαι Ῥηϊδίη.* id est, fossa neque ad transsiliendum neque ad transeundum facilis. Libet autem mihi, hoc loco Horatiana omnia, quae ad hoc genus pertinent, colligere ac sub uno veluti aspectu ponere. Od. XII. lib. 1. [v. 11.] *Blandum et auritas fidibus canoris Ducere quercus.* ibidem, [v. 26 sq.] *superare pugnis Nobilem.* Od. X. eiusdem, [v. 7 sq.] *Callidum, quicquid placuit, iocoso Condere furto.* Ode undecima eiusdem [init.] *scire nefas*, nisi quis malit illud *scire* pertinere ad verbum *quaesieris.* Od. XXXV. [v. 2.] *Praesens vel imo tollere de gradu.* ibid. [v. 28.] *Ferre iugum pariter dolosi.* Od. XXXVII. eiusd. [v. 10 sq.] *quidlibet impotens Sperare.* Od. XI. lib. 3. [v. 3. sq.] *Tuque testudo, resonare septem Callida nervis.* Od. XII. eiusd. [v. 10 sq.] *catus iaculari.* ibid. [v. 11 sq.] *celer excipere.* Od. III. eiusd. [v. 59.] *Aurum irrepertum spernere fortior, Quam cogere humanos in usus.* Od. XXI. eiusd. [v. 22.] *Segnesque nodum solvere Gratiae.* Od. XXIX. eiusd. [v. 50.] *Ludum insolentem ludere pertinax.* Od. III. lib. 1. [v. 25.] *Audax omnia perpeti Gens humana.* in carmine saeculari ad Deos post epod. [v. 13 sq.] *maturos aperire partus Lenis Ilithyia.* ibid. [v. 25.] *veraces cecinisse Parcae.* Od. VI. huius lib. [v. 39 sq.] *celeremque pronos Volvere menses.* Od. XIV. eiusd. [v. 22 sq.] *impiger hostium Vexare turmas.* Od. IV. lib. 2. [v. 11.] *leviora tolli Pergama Grais.* Od. II. hoc lib. [v. 59.] *niveus videri.* Od. XII. eiusd. lib. [v. 20.] *curas eluere efficax.* ibi, [v. 19.] *Spes donare novas largus.* epist. ad librum suum, lib. 1. [20, 25.] *Irasci celerem.* et epist. ad Scaevam eod. lib. [17, 47.] *fundus nec pascere firmus.* Sat. 4. lib. 1. [v. 8.] *durus componere versus.* ibid. [v. 12.] *piger scribendi ferre laborem.* Satyr. 8. lib. 2. [v. 24.] *Ridiculus totas simul obsorbere placentas.* Satyr. 7.

eiusd. libri, [v. 86.] *Responsare cupidinibus, contemnere honores Fortis.* et Od. xvi. epod. [v. 14.] *Nefas videre.* et epist. ad Quinctium, [i, 16, 12.] *Fons etiam rivo dare nomen idoneus.* de Arte poët. [v. 165.] *amata relinquere pernix.* ibid. [v. 204.] *foramine pauco Aspirare et adesse choris erat utilis.* ibid. [v. 163.] *Cereus in vitium flecti.*

8. PONERE] fingere, facere, ποιεῖν, τιθέναι. Sic enim Graeci saepe τιθέναι, quod valet *ponere*, pro *facere* usurpant.

9. SED NON HAEC MIHI VIS] sed non est mihi haec facultas seu potestas, δύναμις, seu copia.

10. RES] res familiaris, aut quia abundas, aut quia non desideras, ut declarat id, quod sequitur.

12. ET PRETIUM DICERE MUNERIS] aestimare munus et indicare, quanti sit, non ut vendamus tamen, sed ut scias, quanti pretii rem accipias a nobis, nempe carmina. *muneris* autem, non *muneri* legendum videtur: et ita Acron et Porph. Accedit unius codicis antiq. Vatic. auctoritas et Tornes. et aliquot aliorum. Iam per *munus* perspicue carmina significat, quae se donare posse dicit. *muneri* tamen non damno, si quis forte malit, cum in pluribus codicibus antiquis reperiatur.

13. NON INCISA NOTIS MARMORA etc.] horum verborum sententia haec est, Non statuae marmoreae, literis et inscriptionibus honorificis notatae ceteraque monumenta a senatu P. Scipioni Africano decreta neque retractus Annibal ab Italia in Africam consilio et virtute P. Scipionis, non domita ab eo Karthago clariorem illum reddiderunt, quam Ennii poëma. Non enim omnes, qui res praeclaras ac laudabileis gesserunt, iidem sui nominis memoriam posteritati prodere potuerunt: sed ii demum, qui praeconem aliquem suarum virtutum rerumque gestarum nacti sunt, ut dicemus ex Pindaro Od. proxima. non dissimile est id, quod ait epist. ad Aug. lib. 2. [1, 248.] *Nec magis expressi vultus per aënea signa, Quam per vatis opus mores animique virorum Clarorum apparent.*

13. INCISA NOTIS M. PUBLICIS] verbi gratia his litteris, S. P. Q. R. AD AETERNAM P. CORNELII SCIP. AFRICANI MEMORIAM.

14. PER QUAE SPIR. ET V. R. B.] id est, quae efficiunt et praestant, ut boni et fortes imperatores mortui quodammodo renascantur et reviviscant.

14. BONIS] fortibus, ἀγαθοῖς, ἐσθλοῖς.

16. REIECTAEQUE RETRORSUM] revocatae ac retractae in Africam. vide T. Livium lib. 28. 29. 30. Annal.

17. IMPIAE] foedifragae et contra foedera bellum renovantis.

18. EIUS, QUI etc.] P. Cornelius Scipio Africanus describitur. Coniunge autem *eius* cum voce *laudes*.

19. LUCRATUS] nam ob devictam Karthaginem ei cognomen Africano ex virtute fuit. Satyr. 1. lib. 2. [v. 66.] *num Laelius, aut qui Duxit ab oppressa meritum Karthagine nomen* etc.

20. QUAM CALABRAE PIERIDES] quam Ennii scripta, qui Calaber fuit, nempe Rudius. Sic Pindarus Olymp. εἴδ. ι'. [v. 115.] ἔχοντι δ' εὐρὺ κλέος κόραι Πιερίδες Διός. id est, habent enim amplam laudem Iovis filiae Pierides.

21. NEQUE, SI CHARTAE SILEANT, QUOD etc.] si litteris (inquit Horat.) non mandentur recte facta praeclaraque facinora: nulla erit eorum merces, nullum praemium, erunt autem tenebris sepulta sempiternis. Hanc sententiam splendide sane atque ornate persequitur Pindarus Nem. carm. septimo, [v. 18 sqq.] hoc modo, *Magnae corporis vires magnaeque animi virtutes ab hymnis et laudationibus derelictae densis tenebris circumfunduntur. Unicum est autem rerum fortiter gestarum speculum, quo videlicet illae posteritati prodantur atque immortalitati commendentur et consecrentur, carmen a docto aliquo poëta conscriptum, quod illarum rerum laudes, tanquam laborum praemia, complectatur.* Verba Pindari sunt haec, ταὶ μεγάλαι γὰρ ἀλκαὶ σκότον πολὺν ὕμνων ἔχοντι δεόμεναι. ἔργοις δὲ καλοῖς ἔσοπτρον ἴσαμεν ἑνὶ σὺν τρόπῳ, εἰ μνημοσύνας ἕκατι λιπαράμπυκος εὕρηταί τις ἄποινα μόχθων κλυταῖς ἐπέων ἀοιδαῖς.

21. QUOD BENE FECERIS] tua in remp. bene merita, tuas res gestas, reipublicae utileis ac salutareis.

22. MERCEDEM] ἄποινα μόχθων vocat Pind. carmine illo 7. quod supra protuli et alibi μισθόν. sic ille, [Nem. VII, 93.] ποτίφορος δ' ἀγαθοῖσι μισθὸς οὗτος.

22. TULERIS] abstuleris, acceperis, ut sup. annot.

22. QUID FOR. ILIAE MAV. QUE PUER] Romulus, hanc sententiam videtur ex Theocrito, nominibus duntaxat immutatis, expressisse. sic autem ille in Hierone, [Id. ιϛ', 48 sqq.] *Τίς δ' ἂν ἀριστῆας Λυκίων ποτέ, τίς κομόωντας Πριαμίδας, ἢ θῆλυν ἀπὸ χροιᾶς Κύκνον ἔγνω, Εἰ μὴ φυλόπιδας προτέρων ὕμνησαν ἀοιδοί; Οὐδ' Ὀδυσεύς, ἑκατόν τε καὶ εἴκατι μῆνας ἀλαθεὶς Πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, ἀΐδαν τ' εἰς ἔσχατον ἐνθὼν Ζωός, καὶ σπήλυγγα φυγὼν ὀλοοῖο Κύκλωπος, Δηναιὸν κλέος ἔσχεν· ἐσιγάθη δ' ὁ συφορβὸς Εὔμαιος καὶ βουσὶ Φιλοίτιος ἀμφ' ἀγελαίαις Ἔργον ἔχων, αὐτός τε περισπλαγχνὸς Λαέρτας, Εἰ μὴ σφᾶς ὤνασαν Ἰάονος ἀνδρὸς ἀοιδαί.* id est, Quis unquam optimateis Lyciorum, quis Priami filios aut Cycnum novisset, nisi superiora bella cecinissent poëtae? Neque vero Ulysses post errores decem annorum, per omnium fere hominum urbeis vagatus, etiam ad inferos profectus vivus, tot denique periculis perfunctus atque ex antro Cyclopis salvus reversus, diuturnam laudem consecutus esset: tum subulcus Eumaeus silentio praeteritus esset et Philoetius et Laërtes, nisi eos Homeri cantus ab oblivione vindicassent. sic Tibull. lib. 1. [4, 63.] *Carmine purpurea est Nisi coma, carmina ni sint, Ex humero Pelopis non nituisset ebur.*

27. DIVITIBUS CONSECRAT INSULIS] consecrat immortalitati. sic et Od. XVI. epod. [v. 41 sq.] *arva, beata Petamus arva, diviteis et insulas.* μακάρων νήσους vocant Graeci.

29. CAELO MUSA BEAT] in caelo collocans beatum efficit. annotatum ad Od. III. lib. 2.

29. SIC IOVIS INT. OPTATIS etc.] Ulysses apud Hom. ὀδ. λ'. [v. 601.] Alcinoo narrat, se Herculis idolum apud inferos vidisse, ipsum Herculem autem cum ceteris diis immortalibus suavissimis epulis oblectari Iovisque et Iunonis filiam Heben in matrimonio habere. Verba Homeri sunt haec, *Τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα βίην Ἡρακληείην,*

Εἴδωλον· αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι Τέρπεται ἐν θαλίῃς καὶ ἔχει καλλίσφυρον Ἥβην, Παῖδα Διὸς μεγάλοιο καὶ Ἥρης χρυσοπεδίλου. Hoc idem scribit Hesiod. in Theogon. his verbis, [v. 950 sqq.] *Ἥβην δ' Ἀλκμήνης καλλισφύρου ἄλκιμος υἱὸς Ἶς Ἡρακλῆος τελέσας στονόεντας ἀέθλους, Παῖδα Διὸς μεγάλοιο καὶ Ἥρης χρυσοπεδίλου, Αἰδοίην λάχ' ἄκοιτιν ἐν Οὐλύμπῳ στερόεντι, Ὄλβιος, ὃς μέγα ἔργον ἐν ἀθανάτοισι τελέσσας Ναίει ἀπήμαντος καὶ ἀγήραος ἤματα πάντα.* id est, Heben autem Iovis et Iunonis filiam uxorem in caelo nactus est Alcmenae filius, duris laboribus perfunctus, fortunatus, qui magna re gesta inter immortaleis habitat, malorum et senectutis semper expers. Pindarus item Nem. εἴδ. α'. Tiresiam facit cum alia, tum haec de Hercule vaticinantem ac praedicentem, multis eum exhaustis laboribus, omni reliquo tempore otiosum quietumque victurum et in domicilio Deorum immortalium commorantem et epulantem Hebes nuptiis potiturum. et ἰσθμ. εἴδ. δ'. [v. 99 sqq.] de eodem sic, *Νῦν δὲ παρ' Αἰγιόχῳ κάλλιστον ὄλβον ἀμφέπων ναίει, τετίματαί τε πρὸς ἀθανάτων φίλος· Ἥβαν τ' ὀπυίει, χρυσέων οἴκων ἄναξ καὶ γαμβρὸς Ἥρας.*

30. IMPIGER HERCULES] sup. Od. II. lib. 3. [v. 9.] *vagus Hercules.* infra *efficacem* dixit Od. III. epod. [v. 17.]

31. TYNDARIDAE] Castor et Pollux, quamvis Castor Tyndari, Pollux Iovis esset filius. *clarum sidus* autem *κατὰ σύνθεσιν. lucida sidera* dixit numero multitudinis Od. III. lib. 1. [v. 2.] *Sic fratres Helenae, lucida sidera.* Eodem pertinent illa ex Od. XII. eiusd. lib. [v. 25 sqq.] *puerosque Ledae, Hunc equis, illum superare pugnis Nobilem, quorum simul alba nautis Stella refulsit, defluit saxis agitatus humor* etc.

33. ORNATUS VIRIDI TEMP. PAMP.] Liber, cui tempora sunt ornata pampino, carminibus poëtarum in caelum sublatus et Deus factus, ab hominibus imploratus et precibus fatigatus, eorum preces ad bonos et secundos exitus perducit. Ex eo quod Baccho vota faciunt homines, intelligimus Deum esse factum, Deus autem factus est carminibus poëtarum, ut extremâ cum primis consentiant. supra Od. XXV. lib. 3. [v. 18 sqq.] *dulce periculum est, O Lenaee, sequi Deum Cingentem viridi tempora pampino.*

AD LOLLIUM. ODE IX.

Scripta sua nunquam interitura. Sine poëtarum ope virtutem oblivione sempiterna deleri, se suis versibus res a Lollio gestas memoriae proditurum. Laus constantiae, abstinentiae et ceterarum virtutum.

1. NE FORTE CREDAS] ut ne forte credas etc. *Non, si priores* etc. haec enim pendent ex iis, quae sequuntur, ut statim dicemus.

2. LONGE SONANTEM NATUS] ego Hor. de Aufido sup. Od. ult. lib. 3. [v. 10.] et Satyr. 1. lib. 1. [v. 58.] *Aufidus acer.* Significat, sua carmina immortalia futura, quamvis alios ante se poëtas praestantiores fuisse fateatur: quemadmodum poëtarum, qui post Homerum scripserunt, multo illo inferiorum scripta manent et vivunt.

3. NON ANTE VULGATAS PER ARTEIS] novis et inusitatis

artibus, quia primus sum poëta Lyricus Latinus. ut sup. Od. ult. lib. 3. [v. 10 sqq.] *Dicar* etc. *ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxisse modos.* et epist. ad Maecen. 3. lib. 1. [19, 21.] *Libera per vacuum posui vestigia princeps.* et Od. III. huius lib. [v. 23.] *Romanae fidicen lyrae.*

4. VERBA LOQUOR] quidam libri vet. habent *Verba loquar*, quos non sequor.

4. SOCIANDA CHORDIS] lyrica, ad lyram canenda. in cod. Raïn. Card. scriptum est *nervis.* non clauditur autem hic sententia, sed cohaerent haec verba cum iis, quae deinceps sequuntur, hoc modo. ut ne forte existimes, versus meos propterea, quod non sum poëta Latinorum primus, nec Epicus, sed Lyricus, interituros: non continuo, si Homerus primum in poëtis locum meruit, Pindarus, Simonides, Alcaeus, Stesichorus, Anacreon, Sappho sunt obscuri: ita non, si principem inter poëtas Latinos locum non obtineo, quem Ennius occupavit, existimare debes, nullum mihi, in quo consistam, esse reliquum. Non enim accipiendum est illud *ne* quasi sit prohibentis particula, ut diximus, sed ut valeat *ut non.* sic Od. I. lib. 2. [v. 37 sqq.] *Sed ne relictis Musa procax iocis Ceae retractes munera naeniae, Quaere modos* etc. et epist. de Arte poët. [v. 177.] *ne forte seniles Mandentur iuveni partes.* ibid. [v. 406 sq.] *ne forte pudori. Sit tibi Musa Lyrae sollers.* et Od. III. lib. 2. [init.] *Ne sit ancillae tibi amor pudori* etc. et Od. XXXIII. lib. 1. [init.] *Albi, ne doleas plus nimio memor* etc.

5. MAEONIUS] Lydius. sup. Od. VI. lib. 1. [v. 2.] *Maeonii carminis alite.*

6. LATENT] obscurae sunt.

7. CEAEQUE] Simonideae. sup. Od. I. lib. 2. [v. 38.] *Ceae retractes munera naeniae.* quo loco notavimus, Simonidis praecipuam virtutem fuisse in commovenda miseratione, Quinctiliano teste citato [x, 1, 64.] accedat, si voles, Dionysii Halicarn. de eodem testimonium, *Σιμωνίδου δὲ παρατήρει τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, τῆς συνθέσεως τὴν ἀκρίβειαν. πρὸς τούτοις (καθ' ὃ βελτίων εὑρίσκεται καὶ Πινδάρου) τὸ οἰκτίζεσθαι μὴ μεγαλοπρεπῶς, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλὰ παθητικῶς.* id est, *Simonidis autem delectum verborum observa, compositionis concinnitatem accuratam. praeterea (in quo etiam Pindaro praestat) rationem miserationis commovendae non magnifice, ut ille, sed dolenter et miserabiliter.* Iam, quod ad huius loci sententiam pertinet, sic M. Tull. in perfecto orat. [1, 4.] *Prima enim sequentem honestum est in secundis tertiisque consistere. Nam in poëtis non Homero soli locus est (ut de Graecis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos.*

7. ALCAEI MINACES] minaceis Alcaei camoenas vocat, quia Alcaeus non modo armis et ferro tyrannos persecutus est, verum etiam amaris et acribus versibus laceravit atque insectatus est. supra Od. XIII. lib. 2. [v. 30 sqq.] *sed magis Pugnas et exactos tyrannos Densum humeris bibit aure vulgus.*

8. STESICHORIQUE GR. CA.] Stesichorus Tisias prius dictus est, ut scribit Suidas, Stesichorus postea appellatus, ὅτι *κιθαρῳδίᾳ*

πρῶτος χορὸν ἔστησεν, id est, quia primus citharae cantu chorum statuit et stabilivit. fuit autem Himeraeus: quae est urbs Siciliae. M. Tull. Verr. de iure dicundo, [Act. II, 2. 35, 87.] *Erat etiam Stesichori poëtae statua senilis, incurva, summo, ut putant, artificio facta ab eo, qui fuit Himerae, sed est et fuit tota in Graecia summo propter ingenium honore et nomine.*

9. LUSIT ANACREON] Teius. sup. Od. XVII. lib. 1. [v. 18.] *et fide Teia Dices laboranteis in uno* etc. *lusit* autem, quia res leveis et amatorias scripsit. sic Virgil. in Tityro, [Ecl. 1, 10.] *Ludere, quae vellem.* Horat. Satyr. 4. lib. 1. [v. 138.] *ubi quid datur oti, Illudo chartis.*

10. DELEVIT AETAS] Anacreontis odas aliquot, maiorum nostrorum negligentia et superiorum temporum culpa sepultas ac demersas, in lucem revocavit non ita dudum Erricus Stephanus, Roberti F.

11. SPIRAT ADHUC AMOR etc.] amor (inquit) quem Lesbia puella Sappho suis politissimis et eruditissimis versibus lyricis mandavit et commisit, nondum oblivione hominum sepultus est: quamquam huius quidem poëtriae versus nobis eripuit vetustas. Exstant tantum quaedam eorum fragmenta pauca ac minuta et de ea Graecorum Latinorumque scriptorum testimonia, quibus illius memoria ab hominum oblivione vindicatur.

11. CALORES] amores. Od. XI. huius lib. [v. 33.] *Non enim posthac alia calebo Faemina.*

13. NON SOLA COMTOS etc.] posteaquam ostendit, sibi locum aliquem esse inter poëtas relictum, docet nunc idem fere, quod oda superiore, quaecunque unquam fortiter et praeclare gesta sunt, eorum memoriam ad posteros non fuisse perventuram, si litteris mandata atque ab aliquo vel poëta vel quovis alio scriptore probato ab oblivione vindicata non essent: indicat praeterea, multa olim magnaque bella esse gesta, in quibus viri fortissimi interfuerint, quorum nomen tamen et memoria eo deleta sit, quia suarum laudum scriptore ac praecone caruerint. Athen. lib. 13. plurima bella enumerat praeter Troianum propter mulieres conflata, cum quo concinit illud, Satyr. 3. lib. 1. [v. 107.] *Nam fuit ante Helenam cunnus taeterrima belli Causa.* Non sola igitur Helena Paridis formam, capillos accurate pexos et comtos, vesteis auro pictas seu limbis aureis praetextas, cultum et ornatum regium, comitatum denique tali duce dignum mirata, arsit amore. Nam verbum *arsit* malim ita accipi, ut sit absolutum, nec actionem significet. Non sola (inquam) Helena alterius viri amore capta belli causam praebuit.

14. ET AURUM VESTIB. ILLITUM] sic describit Paridis cultum Eurip. Iphigen. in Aulide, [v. 73.] *Ἀνθηρὸς μὲν εἱμάτων στολῇ Χρυσῷ τε λαμπρός, βαρβάρῳ χλιδήματι.* id est, floridus quidem vestimentorum cultu et auro lucidus ac splendidus, barbaris deliciis. per aurum igitur vestibus illitum vesteis aureas aut certe auro praetextas et ornatas significat.

17. PRIMUSVE TEUCER etc.] aut non primus Teucer bonus fuit iaculator. Homerus de Teucro *Ἰλ. ν'.* [v. 313.] *Τευκρός θ', ὃς*

ἄριστος Ἀχαιῶν Τοξοσύνῃ, ἀγαθὸς δὲ καὶ ἐν σταδίῃ ὑσμίνῃ. id est, Teucerque, qui optimus erat Graecorum iaculator et bonus miles etiam in pugna stataria. Menelaus autem apud Sophoclem in Aiace, [v. 1121.] Teucrum maledicti loco sagittarium appellat. Menel. ὁ τοξότης ἔοικεν οὐ σμικρὰ φρονεῖν.

17. Cydonio] Cretensi. Virg. Gallo, *libet Partho torquere Cydonia cornu Spicula.*

18. non semel Ilios Vex.] Ilios urbs ipsa, Ilium arx urbis, quamquam interdum Ilium pro Troia usurpatur, ut fortasse sup. Od. xix. lib. 3. [v. 4.] *Et pugnata sacro bella sub Ilio.* et apud Virgilium principio libri 3. Aeneidos, [v. 2.] *ceciditque superbum Ilium*, ubi Servius hunc Horatii locum profert. Troiam ter obsessam esse traditum est, semel ab Hercule, iterum ab Amazonibus, tertium a Menelao et iis, qui eum secuti sunt.

20. Idomeneus] cum alibi, tum *Il.* ν'. licet praeclara et gloriosa Idomenei cognoscere facinora.

20. Sthenelusve] de Sthenelo diximus sup. ad Od. xv. lib. 1. Iam hoc loquendi genus *pugnavit proelia* annotavimus ad Od. vi. lib. 2.

22. Hector] Aiax Hectorem graviter vulneravit, *Il.* ξ'. [v. 404-439.] adeo ut ille ingenti lapide ictus ex proelio ablatus atque ad ripas Xanthi fluvii collocatus animo paene deficeret et prae dolore humi supinus iacere cogeretur, sanguinem vomeret, usum oculorum immensae offusae tenebrae adimerent.

22. vel acer Deiph.] Deïphobus *Il.* ν'. [v. 402 sqq.] a Merione vulneratur in brachio. Itaque a Polita germano suo tectus ac defensus et in curru collocatus in urbem revehitur.

25. Vixere fortes ante Agam.] *Il.* λ'. [v. 218.] suae virtutis specimen edit certissimum argumentumque praebet luculentissimum Agamemnon ab illo loco, Ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι, Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι, Ὅςτις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονος ἀντίος ἦλθεν etc. id est, dicite nunc mihi Musae, quae domos Olympicas incolitis, quis primus Agamemnoni obvius venerit etc. Itaque quam diu hic pugnat inter primos ordines atque in prima acie, Iovis monitu hortatur suos Hector, ut strenue repugnent ac resistant, ipse recedit et a proeliando abstinet, donec in brachio dextero a Coone vulneretur Agamemnon. Quo facto cum paullo post dolore coactus, quamvis vulnus letale non esset, e proelio et ex acie ad naveis curru revectus esset, Hector eius discessu cognito init proelium, incredibili fiducia maximoque animo et spiritu elatus.

26. Sed omnes illacrym. Urg.] sed omnes iacent aeternis demersi tenebris, propterea quod nullum poëtam nacti sunt, a quo sua facta memoriae proderentur.

26. illacrymabiles] ἄκλαυστοι, quos nemo lacrymis decorat (ut loquitur Ennius), propter quos nemo lacrymatur, auditis scilicet aut lectis eorum rebus gestis et casibus adversis ab aliquo scriptore memoriae mandatis. vel *illacrymabileis* accipe, qui nullis lacrymis ab inferis revocari possunt. Supra Od. xiv. lib. 2. [v. 7.] *illacrymabilem Plutona* nominavit, id est, inexorabilem, lacrymis inflexibilem, qui lacrymis non commovetur.

27. Urgentur longa nocte] aeternis tenebris obruuntur, oblivione sui nominis sempiterna merguntur. vel *longam noctem* mortem intellige, ut sup. Od. xxviii. lib. 1. [v. 15.] *sed omneis una manet nox.* et Od. xi. lib. 3. [v. 38 sq.] *ne longus tibi somnus, unde Non times, detur.* ubi notavimus θάνατον ab Homero appellari τανηλεγέα, id est, longum somnum longasque ad dormiendum tenebras praebentem.

28. sacro] poëtas Graeci ἱεραοιδοὺς appellant, id est, sacros cantores. sunt enim Musis sacri earumque sacris initiati res sacras et divinas et humano sensu maiores plerumque nuntiant. Virgil. Georg. 2. [v. 475 sqq.] *Me vero primum dulces ante omnia Musae, Quarum sacra fero ingenti perculsus amore, Accipiant.* Horat. de Arte poët. [v. 391.] *Silvestres homines sacer interpresque Deorum Caedibus et victu foedo deterruit Orpheus.* Itaque fortasse propter hanc causam supra idem Horat. Od. xiii. lib. 2. [v. 29 sq.] de Alcaeo et Sapph. dixit illud, *Utrumque sacro digna silentio Mirantur umbrae dicere.*

29. Paullum sepultae distat etc.] id est, virtus non laudata nullisque litteris illustrata et incognita parum differt ab ignava et otiosa vita. parum interest, utrum quis totam vitam otio et desidia traduxerit, nulla sui nominis memoria posteris prodita, an rebus praeclarissime gestis nemo exstiterit, qui eas scriptis eruditis ac politis, memoriae sempiternae consecret et commendet. Nam (ut ait Pindarus) Pyth. εἰδ. γ'. [fin.] ἁ δ' ἀρετὰ κλειναῖς ἀοιδαῖς χρονία τελέθει. id est, virtus carminibus eruditis illustrata et celebrata diuturna est. tum verba lecta et ornata, quae lingua ex alto animi recessu depromserit, diutius vivunt, quam facta, ut idem Pindarus ait Nem. carm. 4. [v. 10 sqq.] verba Pindari sunt haec, ῥῆμα δ' ἐργμάτων χρονιώτερον βιοτεύει, ὅ τι κε σὺν Χαρίτων τύχᾳ γλῶσσα φρενὸς ἐξέλοι βαθείας. et εἰδ. ζ'. Νεμ. [v. 20 sqq.] ait hymnos et carmina esse quaedam rerum fortiter et praeclare gestarum specula. Verbum *distat* autem cum dandi casu coniunxit, ut *discrepandi* et *differendi* verba in epist. de Arte poët. [v. 236.] et, *nisi quod pede certo Differt sermoni sermo merus.* Satyr. 4. lib. 1. [v. 47 sq.] *et tamen idem Scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti Discrepet.* [Ep. ii, 2, 193 sq.]

30 sq. Non ego te m. chart. inorn. sil. Totve tuos etc.] non committam, ut tu silentio a me praetermissus meis scriptis non illustreris ac celebreris, vel non te ita silebo, ut meis chartis sis inornatus, nec sinam, tot tuas res gestas vetustate paullatim obscurari posteritatisque oblivione deleri. Vetus est dictum (inquit Pindarus Nem. εἰδ. θ'.) [v. 13 sqq.] non oportere id, quod fortiter et cum virtute gestum est, silentio tegere. verba Pindari sunt haec, ἔστι δέ τις λόγος ἀνθρώπων, τετελεσμένον ἐσθλὸν μὴ χαμαὶ σιγᾷ καλύψαι. Cum in aliquot libris manuscr. Russard., Nicotiano, Clericano, nonnullis aliis, reperissem scriptum *inornatum silebo,* eandemque scripturam expressam fuisse meminissem in duobus Vaticanis et Iannoctiano et Faërn. Guilielmusque Canterus, homo doctus, admonuisset nos, se idem in uno perantiquo codice reperisse, ego, damnata vulgata scriptura *sileri, silebo* edendum curavi.

33. carpere] id est, paullatim obscurare atque imminuere. translatio est. vide annot. ad Od. xi. lib. 1.

AD LIGURINUM. ODE X.

Ut, dum per aetatem licet, fruatur formae suae bono: alioqui fore, ut ipsum poeniteat, cum flos ille aetatis exaruerit.

1. O CRUDELIS] Sic Virg. Alex. [Ecl. II, 6.] *O Crudelis Alexi, nihil mea carmina curas.*

1. VENERIS MUNER. POT.] formosus, venustus, lepidus, candidus, comatus et florens aetate. hunc Ligurinum credibile est amatum fuisse ab Hor. sup. Od. I. huius lib. [v. 33.] *Sed cur, heu, Ligurine, cur Manat rara meas lacryma per genas?* ut et Lyciscum, Od. II. epod. [v. 23.] *Nunc gloriantis quamlibet mulierculam Vincere mollitia Amor Lycisci me tenet.*

2. INSPERATA TUAE CUM VENIET etc.] cum tibi pili et barba os parteisque corporis nunc laeveis et politas occupabunt. *superbiam* Ligurini appellat oris et totius corporis laevitatem, comam humeris involitantem, id est, dispersam et diffusam, florem aetatis denique. per *plumam* autem pilos et barbam significat.

3. ET, QUAE NUNC HUMERIS INVOLIT. DEC. CO.] comae non collectae in nodum, sed diffusae et passae. Pueri concubini alebant comam puellarum in morem: ut Od. II. epod. [v. 28.] *Aut teretis pueri longam renodantis comam.* et supra de Gyge puero, Od. V. lib. 2. [v. 21.] *Quem si puellarum insereres choro, Mire sagaceis falleret hospites Discrimen obscurum solutis Crinibus ambiguoque vultu.* Detondebantur autem, cum vel domini uxorem ducebant vel pueri ipsi aetate adulta et corroborata esse coeperant. Catull. in nuptias Iuliae [LXI, 138.] *Nunc tuum cinerarius Tondet os, miser, ah, miser Concubine, nuces da.* haec verba igitur *cum deciderint comae* licet ita accipere: cum exoletus fueris, cum ad usum illum puerilem et impudicum, quem nunc praebes, ineptus fueris, nempe adultus et vir factus et detonsa coma. Cum in Italia essem, quendam adolescentem vidi Siculum, hoc nomine male audientem et impudicitiae nota asperum, quod mentum et genas tum primum florescenteis vitro levigaret ac poliret. Dicebatur etiam murium et soricum urina parteis illas oris, quas commemoravi, mane defricare et madefacere, ut lanuginem et barbam nascentem funditus exstirparet ac deleret, atque hoc pacto glaber, laevis et imberbus permaneret. quod ei bene processit. nam cum eum adolescentem annorum decem et octo Venetiis vidissem, in eundem postea Romae annos triginta natum anno duodecimo post forte incidi. aeque imberbum, ut erat adolescentulus.

4. PUNICEAE] purpureae. Ep. 9. [v. 28.] *Punico Lugubre mutavit sagum.* Virgil. lib. 12. Aen. [v. 77.] *cum primum crastina caelo Puniceis invecta rosis aurora rubebit.*

5. HISPIDAM] hirsutam, horridam, barbatam, pilosam, asperam. Theocritus Ἐρασῇ formae puerilis brevitatem cum rosa, viola, lilio, nive confert his versibus, [XY, 28.] *Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει. Καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ. Λευκὸν τὸ κρῖνόν ἐστι, μαραίνεται, ἁνίκα πίπτει. Ἁ δὲ χιὼν λευκά, καὶ τάκεται, ἁνίκα παχθῇ. Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικόν,*

ἀλλ' ὀλίγον ζῇ. id est, *Pulchra rosa est, sed eam tempus corrumpit et urit. Pulchra quidem viola est Zephyris spirantibus, illam Sed nimium festina urget praecepsque senectus. Lilia candida sunt, sed tempore victa fatiscunt. Candida nix etiam est, sed sole aut igne liquescit. Sic pueri facies, pulcra et iucunda decensque est: Sed cito marcescit neque longos permanet annos.*

6. TE IN SPECULO] sic habent septem libri veteres: cum vulgati praepositionem *in* non habeant.

6. ALTERUM] differentem, dissimilem, mutatum ab hoc, qui nunc es. Graeci ἕτερον dicunt, id est, alterum. Ἀριστ. ῥητορ. β'. τὸ γὰρ δεινὸν ἕτερον τοῦ ἐλεεινοῦ. et ἠθικῶν κ'. ὁ φίλος ἕτερος ὢν τοῦ κόλακος. nam quod horribile est, differt a miserabili. et de moribus ad Nicom. lib. 10. amicus, qui alter est ab assentatore. Sed hac de re plura alibi.

7. QUAE MENS EST HODIE, CUR EADEM etc.] Non dissimile est illud Tibulli lib. 1. [8, 77.] *At te poena manet, nisi desinis esse superba. Quam cupies votis hunc revocare diem?* et Terent. in Hecyra [1, 1, 17.] *Eheu me miseram, cur non aut istaec mihi Aetas et forma est aut tibi haec sententia?* et Auson. *Nunc piget et quereris, quod non aut ista voluntas Tunc fuit, aut non est nunc ea forma tibi.* et Homer. ὀδ. π'. [v. 99.] *Αὐτὰρ ἐγὼν οὕτω νέος εἴην τῷ δ' ἐνὶ θυμῷ.* id est, Porro autem [utinam] ego ita iuvenis essem hac mente.

8. INCOLUMES] laeves et imberbes, quamdiu enim tales manent impudici pueri genae, salvae sunt et integrae: barbatae autem et pilosae atque hirsutae corruptae sunt et quodammodo mortuae, neque iam integrae neque incolumes: quia ineptae ad quaestum meretricium et amores puerileis.

AD PHYLLIDEM. ODE XI.

Invitat eam ad epulas die natali Maecenatis.

1. EST MIHI NONUM S. A.] Est mihi Albani vini cadus, quod vinum novem et amplius annorum est.

2. PLENUS ALBANI CADUS] Albanum vinum commemorat Athenaeus lib. 2.

3. NECTENDIS APIUM CORONIS] utebantur veteres illi coronis in conviviis, obscure significantes rerum abundantiam et copiam. στέψαι enim, quod valet coronare Latine, implere est: ut apud Hom. ὀδυσσ. α'. [v. 149.] *Κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.* quem versum propemodum ad verbum expressit Virg. lib. 1. Aen. [v. 728.] *Crateras magnos statuunt et vina coronant.* quamquam nonnulli arbitrantur, solitos esse poculis imponere coronas, et ita Virgilii versum intelligendum: quae sententia Tibulli auctoritate confirmari potest lib. 2. [5, 97.] *Aut e veste sacris tendent umbracula sertis Vincta: coronatus stabit et ipse calix.* Iterum Virg. Aen. 3. [v. 526.] *Tum pater Anchises magnum cratera corona Induit implevitque mero.* conficiebant autem ex edera vel apio coronas ad significandam eam, quae in convivio versari debet, hilaritatem et iucunditatem. Theocr. in

Amaryllide, [γ', 21.] *Τὸν στέφανον τιλαί με κατ' αὐτίκα λεπτὰ ποιησεῖς, Τόν τοι ἐγὼν, Ἀμαρυλλὶ φίλα, κισσοῖο φυλάσσω.* id est, coges me tua saevitia coronam statim discerpere, quam ego tibi, Amarylli, ex edera connexam servo. Anacr. [ξβ'. Br.] *ἐπὶ δ' ὀφρύσιν σελίνων στεφανίσκους θέμενοι, νῦν θάλειαν ἑορτὴν ἀγάγωμεν Διονύσῳ.* id est, superciliis autem coronas ex apio imponentes diem festum et epulas Dionyso celebremus. Aenea et sociis eius, cum primum in Italiam advenissent, humi discumbentibus ac prandentibus, solum apio fuisse substratum idque illis mensae loco fuisse scribit Dionysius Halicarn. lib. 1. ἀρχαιολ. ῥωμ. vide supra annot. ad Od. xvii. lib. 1. Linus apud Virgilium in Sileno apio coronatus est, [Ecl. vi, 67.] *Ut Linus haec illi divino carmine pastor Floribus atque apio crineis ornatus amaro Dixerit.* Sed cur hic ex apio coronas conficere cogitat, cum apium sit herba lugubris et funebris, si Suidae credimus? sic enim ille, *σελίνου στέφανος πένθιμός ἐστι. τὸ γὰρ σέλινον πένθεσι προςήκει.* id est, corona ex apio lugubris est. apium enim luctibus convenit. cum quo congruit et Plinius l. 20. cap. 11. *Chrysippus et Dionysius dicunt neutrum apium ad cibos admittendum: immo omnino nefas. nam id defunctorum epulis dicatum esse.* An apium Graecis lugubre, Romanis non item? an cibus quidem ex apio funebris est: corona vero ex apio nequaquam? Nam et alibi in rebus laetis et secundis coronae ex apio ab Horatio adhibentur: ut Od. xxxvi. lib. 1. [v. 15.] *Neu desint epulis rosae Neu vivax apium neu breve lilium.* Huc pertinet illud Arnobii lib. 5. adversus gentes, *Oblivioni etiam Corybantia sacra donentur, in quibus sanctum illud mysterium traditur, frater trucidatur a fratribus: interemti ex sanguine apium natum prohibitum mensis olus illud apponi, ne a manibus mortui inexpiabilis contraheretur offensio.* Sed ἐν παρόδῳ, quod doctus quidam ad ostendendum, hanc herbam esse tristem et funebrem, affert verba illa Ciceronis ex epist. quadam [ep. 16.] ad M. Coelium lib. 2. epist. non longe ab extr. *Utor aetatis vitio, inquit. velim ita sit. sed tamen togam praetextam texi Appio, puto te audisse* etc. ubi ille legit *apio,* cum sit scriptum in omnibus libris emendatis *Appio* et sit nomen proprium gentile Appiorum, vehementer errat. conficiebantur etiam ex philyra coronae. sed hae erant sumtuosiores, ut Od. ult. lib. 1. [v. 2.] *Displicent nexae philyra coronae.* ad quem locum lege, si tibi commodum est, quae annotavimus. commemorat coronas etiam lib. 2. Sat. 8. [v. 255.] *potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas, Postquam est impransi correptus voce magistri.* ad quem locum quaedam alia annotata sunt similia.

5. CRINEIS RELIGATA] sup. Od. xi. lib. 2. [v. 24.] *comam religata.* et Od. v. lib. 1. [v. 4.] *cui flavam religas comam.* et Od. xi. epod. [v. 28.] *Flavam renodantis comam. fulges* autem pro eo, quod est, fulgere soles, ut recte Porph.

6. RIDET ARGENTO DOMUS] γελᾷ. renidet. hilaritatem quandam prae se fert. vide annot. ad Od. xviii. lib. 2.

6. ARA CAST. VINCTA VERB.] arae ex caespitibus et terra exstructae verbenis revinciebantur. Est autem verbena (ut scribit Plin. lib. 22. cap. 11.) gramen ex ara, seu ex arce cum sua terra evulsum. Hac utebantur legati cum ad hostes clarigatum, id est, res repe-

titum mittebantur: hac Iovis mensa verrebatur, domus purgabantur ac lustrabantur, ut idem scribit lib. 25. cap. 9. Quanquam verbenae in sacris non herbam certam, sed quamlibet frondem et quemvis ramum, modo felicem, significant: verbi gratia frondem pineam, myrteam, lauream, oleaginam. Festus. *Sagmina vocantur verbenae, id est, herbae purae, quia ex loco sancto arciebantur.* [sic autem legendum, non, *arcebantur*] *a consule praetoreve legatis proficiscentibus ad faedus faciendum bellumque indicendum* etc. Porphyr. *Verbenae dictae quasi herbenae.*

7. AVET IMMOLATO etc.] videtur cupere infici, seu imbui sanguine agni mactati.

9. CUNCTA FESTIN. MAN.] omnes diligentiam adhibent manusque admovent ad eam rem, quam paro. *festinat*, σπεύδει, studium adhibet. sic Theocr. Ἡρακλίσκῳ [κδ', 52.] ἐνεπλήσθη δὲ δόμος σπεύδοντος ἑκάστου. significat quantus sit apparatus.

11. SORDIDUM] ab effectu, quia quicquid fumus contingit, sordescit.

11. TREPIDANT] cum trepido, seu tremulo motu sursum feruntur. vide annot. ad Od. IV, lib. 2.

11. ROTANTES] torquentes, glomerantes, rotarum in morem volventes. sic Virg. Georg. 1. [v. 473.] et Aen. 3. [v. 574.] *globos flammarum* appellat flammas Aetnae, globorum in modum erumpenteis.

13. UT TAMEN NOR. Q. ADV.] Ut tamen scias, ad quem diem festum omni laetitia celebrandum voceris, *Idus* etc.

13 sq. QUIBUS GAUDIIS] Oda proxima infra [v. 21.] *Ad quae si properas gaudia* etc.

14. IDUS] Idus Apriles, ut statim declarat. *Eidus* malim scribi per *ei*, ut docet Plut. et vetera marmora admonent.

15. MARINAE] sup. Od. XXVI. lib. 3. [v. 5.] *Laevum marinae qui Veneris latus Custodit.* Aprilem autem a Venere, quam Ἀφροδίτην Graeci appellant, nomen traxisse docet Plutarchus in Numa [p. 77. cap. 19.] vel, ut alii volunt, ab aperiendo, quod idem auctor scribit.

16. FINDIT] videtur voluisse declarare Iduum etymon. Nam Plutarchus ῥωμαικοῖς Idus derivat vel ἀπὸ τοῦ εἴδους διὰ τὸ κάλλος, quia Idibus dimidiata luna est, vel ἀπὸ τοῦ Διός, vel ἀπὸ τοῦ ἰδυάρε, iduare, quod est, μερίζειν. id est, dividere. Idus enim διχοτομοῦσι τὸν μῆνα. id est, Idus enim mensem in duas partes dividunt. Sed admonendus est lector, haec postrema verba Plutarchi, ne quis frustra quaerat, non reperiri in vulgatis codicibus.

17. IURE] propter amicitiam, quae mihi cum Maecenate intercedit.

17. SOLLENNIS] dies festus status et fixus: ut dicimus sacrificium sollenne, quod et certo anni tempore et omnibus annis praestari debet, a *sollo*, id est, toto. Festus. M. Tull. Tuscul. 1. [47, 113.] *cum enim illam ad sollenne et statum sacrificium curru vehi ius esset satis longe ab oppido ad fanum* etc. de hac voce vide annot. ad epist. 1. lib. 1. ibid. [v. 101.] *Insanire putas sollennia me.*

18. QUOD EX HAC LUCE etc.] id est, quia ab hoc die annos

aetatis suae ordine numerat, ab hoc die amorum aetatis suae numerandorum initium ducit. hic dies est eius natalis. significat, Maecenatem Idibus Aprilibus esse natum et Idus Apprileis esse diem eius natalem.

19. AFFLUENTEIS] accedenteis, seu accrescenteis. tralatio est a fluminibus. Virg. Aeneid. 2. [v. 782.] *leni fluit agmine Tibris*. Sic iterum Horat. epist. 1. lib. 1. [v. 23.] *Sed mihi tarda fluunt ingrataque tempora.*

20. ORDINAT] ordine numerat. alii sic, *affluenteis ordinat annos*, id est, a singulis diebus natalibus constituit, quid quoque anno sit acturus. non placet.

21. TELEPH. QUEM TU PET. OCCUP. etc.] Telephus, quem tu amas et expetis, in puella tibi valde dissimili, loco, re, genere, amorem suum collocavit eiusque amore irretitus est.

22. NON TUAE SORTIS] non tui generis, loci, rei, fortunae.

23. TENETQUE GRATA COMP. VINCT.] tenetque grata servitute devinctum. sic Od. XXXIII. lib. 1. [v. 13.] *Ipsum me melior cum peteret Venus, Grata detinuit compede Myrtale Libertina, fretis acrior Adriae, Curvantis Calabros sinus.*

25. TERRET AMBUST. PHAETHON] Notissimum est, Phaëtontem, cum aetate iam adulta se Solis esse filium ex matre Rhoda, seu, ut alii volunt, Clymene, cognovisset currumque patris moderari illo diu multumque negante voluisset caelumque et terras ob aurigandi inscientiam incendio miscuisset, ambustum ipsum fulmineque percussum in Eridanum fluvium decidisse. Plato in Timaeo [p. 22. C.] sic interpretatur Phaëtontis fabulam, *Τὸ γὰρ οὖν καὶ παρ' ἡμῖν λεγόμενον, ὥς ποτε Φαέθων, Ἡλίου παῖς, τὸ τοῦ πατρὸς ἅρμα ζεύξας διὰ τὸ μὴ δυνατὸς εἶναι κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ὁδὸν ἐλαύνειν, τά τ' ἐπὶ γῆς ξυνέκαυσε καὶ αὐτὸς κεραυνωθεὶς διεφθάρη, τοῦτο μὲν μύθου σχῆμα ἔχον λέγεται. τὸ δὲ ἀληθές ἐστι τῶν περὶ γῆν καὶ κατ' οὐρανὸν ἰόντων παράλλαξις, καὶ διὰ μακρῶν χρόνων γινομένη τῶν ἐπὶ γῆς πυρὶ πολλῷ φθορά.* Quae verba (ut summatim perstringam) hanc sententiam continent: per illam Phaëtontis fabulam omnium, quae circum terram et sub caelo feruntur ac moventur, mutationem eorumque, quae sunt in terra, longo temporis spatio interitum et deflagrationem multo igni erumpente significari. Lucretius libro 5. [v. 397 sqq.] Platoni assentiens idem complectitur his pulcherrimis versibus, *Ignis enim superavit et ambiens multa perussit, Avia cum Phaëtonta rapax vis Solis equorum Aethere raptavit toto terrasque per omneis. At pater omnipotens iratum percitus acri Magnanimum Phaëtonta repenti fulminis ictu Deturbavit equis in terram Solque cadenti Obvius aeternam suscepit lampada mundi Disiectosque redegit equos iunxitque trementeis. Inde suum per iter recreavit cuncta gubernans, Scilicet, ut veteres Graiûm cecinere poëtae. Quod procul a vera est animi ratione repulsum.* Horatius autem hoc Phaëtontis exemplo Phyllidem deterret, ne maiora, quam, quae sibi conveniunt, expetat et concupiscat.

25. AVARAS SPES] id est, spes cupidas et avidas. hoc totum autem *terret avaras spes*, hoc est, vetat avide sperare, seu vetat cupere et sperare, quae nefas est, cupere et sperare scilicet.

26. ET EXEMPL. GR. PRAEB. ALES PEGAS.] poëtice id attribuit Pegaso Horatius, quod a Iovis ira natum est. Nam Bellerophon, Anteae calumnia liberatus gravissimisque periculis parfunctus, denique gener Proeti regnique socius ac particeps factus, his rebus omnibus elatus et Pegaso fretus, dicitur, quid in caelo esset quidque ibi fieret, explorare voluisse. Qua audacia offensus Iupiter oestrum in Pegasum immisit. Ita excussus equo Bellerophon in Lyciae campum decidit, qui Aleïus ἀπὸ τοῦ ἀλᾶσθαι, quod est errare, dictus est, quia in eo campo debilitato corpore errarit. haec Homeri interpretes Ἰλ. ζ΄. Utitur eodem exemplo Pindarus Isthm. εἰδ. ζ΄. monens, ne quis sibi immortalitatis spem proponat, cum simus mortales vitaeque multo brevioris, quam ut Deorum sedem attingere possimus. Verba Pindari sunt haec, [v. 60.] τὰ μακρὰ δ' εἴ τις παπταίνει, βραχὺς ἐξικέσθαι χαλκόπεδον θεῶν ἕδραν· ὅ τε πτερόεις ἔῤῥιψε Πάγασος δεσπόταν ἐθέλοντ' ἐς οὐρανοῦ σταθμοὺς ἐλθεῖν μεθομάγυριν Βελλεροφόνταν Ζηνός. id est, longa autem si quis circumspicit, cum sit brevior et imbecillior, quam ut ad deorum sedem aheneo pavimento constratam pervenire possit: primum Pegasus pennatus dominum Bellerophontem Iovis familiarem et confabulatorem ad caeli stationes transire cupientem excussit etc.

26. ALES] alatus, pennatus, penniger, πτερόεις, Pindarus. alitem posuit Od. I. [v. 10.] huius libri pro eo, qui alatis iumentis vehitur, *Tempestivius in domo Paulli purpureis ales oloribus* etc. De Pegaso sup. Od. XXVII. lib. 1.

27. TERRENUM EQUITEM GRAVATUS] *gravatus equitem*, pro eo, quod est, gravatus ferre equitem, Horatianum est. Nam sic loquuntur et Graeci, βαρύνομαι τὴν πενίαν, τὴν ἀτιμίαν, id est, graviter fero paupertatem, infamiam etc. Plutarchus in Caesare, τοῖς βασκαίνουσι καὶ βαρυνομένοις τὴν δύναμιν. Sic et Suetonius in Tiberio, [c. 50.] *matrem Liviam gravatus*. idem in Augusto [c. 72.] *ampla et operosa praetoria gravabatur*.

29. TE DIGNA] tibi apta, tibi convenientia.

30. ET ULTRA, QUAM LICET, SPER. NEF. P. DISP. V.] ordo est, et disparem vites, putando nefas esse, sperare ultra quam licet.

31. DISPAREM VITES] Proverbium est vulgatum apud Graecos, quod monet, ut sibi quisque aequalem uxorem ducat, τὴν κατὰ σαυτὸν ἕλα, subintellige βέμβικα. hoc est, turbinem tibi convenientem et propinquum age. natum a luso puerorum turbines flagellis circumagentium ac versantium. lege in libris epigrammatum Graecorum pulcherrimum Callimachi epigramma ad Dionem. Ita igitur et Horat. Phyllidi suadet, ut amicum sibi parem deligat, ab amore Telephi animum avertat.

32. FINIS AMORUM] o Phylli, quam omnium postremam amare constitui. sic Propert. libro 1. [12, 20.] *Cinthia prima fuit, Cinthia finis erit.*

33. CALEBO] incendar, ardebo, ut Od. IX. lib. 3. [v. 5.] *Donec non alia magis Arsisti.*

34. MODOS] cantus, carmina modulata.

35. REDDAS] reddere interdum est, id, quod ab aliquo acceperis ac didiceris, vel recitare vel cantare, ut hic et supra Od. VI. huius

libri, [v. 43.] *Reddidi carmen docilis modorum Vatis Horati.* et epist. ad Loll. 2. lib. 1. [18, 13.] *Ut puerum saevo credas dictata magistro Reddere.* item ad Pisones de Arte poët. [v. 158.] *Reddere qui voces iam scit puer.* et Lucret. lib. 4. [v. 462.] *reddere dicta. Et sonitus audire (severa [al. sonora] silentia noctis Undique cum constent) et reddere dicta tacentes.*

85. ATRAE] id est, tristes, vel quia tenebrae nigrae sunt, quae vivis invisae et tristes sunt: vel quia nigra omnia per se tristia et horribilia sunt. centies notavimus. usitatum est Horatio hoc epithetum. sup. Od. XIV. lib. 3. [v. 13.] *Hic dies vere mihi festus atras Eximet curas.* et Od. I. eiusd. [v. 40.] *Post equitem sedet atra cura.* et Satyr. 7. lib. 2. [v. 115.] *nam comes atra premit sequiturque fugacem.*

AD VIRGILIUM. ODE XII.

Describit veris adventum, tum eum invitat ad epulas ea conditione, ut secum pro symbola unguenti nardini onychem afferat.

1. IAM VERIS COMITES] haec Ode eiusdem fere est argumenti, atque septima.

2. IMPELLUNT LINTEA] impellunt vela.

2. ANIMAE THRACIAE] id est, venti Thracii, nempe Favonii. Quidam putant Etesias significari, a quibus valde dissentio. nam Etesiae aestate spirant: Favonii vere ineunte. Quod autem Favonios, qui dicuntur a Graecis Zephyri, aiunt quidam non esse Thracios, quia Aquilones, qui sunt Septentrionales, Thracii appellantur a poëtis, respondeo, Homerum *ἰλ. ί.* [v. 5.] facere etiam Zephyrum a Thracia una cum Borea spirantem. Sic enim ille, *Βοῤῥέης καὶ Ζέφυρος, τώ τε Θρῄκηθεν ἄητον.* ad quem versum notat Eustathius, Zephyrum dici una cum Borea spirare ex Thracia, vel quod Thracia sit communis omnium ventorum quasi officina seu communé domicilium: vel quod Zephyrus per Thraciam in mare Graecum incidat: vel quod Thracia falcis figuram prae se ferat, vel, ut alii volunt, sigma litterae: quare cum ita late pateat, non esse mirum si ab utraque eius parte hi venti spirare dicantur, Boreas a septentrionali, Zephyrus ab Occidentali. vide quae sunt annotata sup. ad Od. XXV. lib. 1. ibi, [v. 11.] *Thracio vento.* Iam vero, quod alii dicunt, hic aestatem perspicue describi vel ex hoc versu intelligi posse, *Adduxere sitim tempora, Virgili*: dico eum referendum esse non ad anni, sed ad diei tempus: nempe ad horam diei septimam aut octavam, seu potius nonam ac decimam: quo tempore Romani cenare solebant. Quod si quis contendat pertinaciter ad anni tempus esse referendum, respondebo, in Italia vernum tempus multo calidius et siticulosius esse quam in Gallia. Quocirca non debere esse mirum, si dicat *Adduxere sitim.* Praeterea versus illi superiores, *Nidum ponit, Ityn* etc. declarant, hic ver describi, non aestatem. hirundo enim veris est nuntia, ut sciunt omnes, unde proverbium, *Una hirundo ver non efficit.* Itaque Horatius vernum tempus significat per Zephyros et hirundinem primam, epist. 7. lib. 1. ad

Maecen. 2. [v. 12.] *te, dulcis amice, reviset Cum Zephyris, si concedes, et hirundine prima.* adde quod epithetum illud *veris comites* argumento est significari Favonios, qui una cum vere ineunte spirant, neque probo, quod illi *veris comites* interpretantur *ver sequenteis*, quemadmodum (inquiunt) Od. vii. huius libri [v. 9.] dixit *ver proterit aestas.* Longe enim hoc illi dissimile est. Nam ver quidem sequitur aestas: et convenit ita loqui. sed *Etesiae sequuntur ver* non item convenit. Multo autem minus convenit ita describere Etesias, *ventos ver sequenteis, mare temperanteis* etc. Postremo vocem *comes* non significare eum, qui subsequatur, et qui post eat, sed qui una et eodem ordine ingrediatur, argumento est locus ille Od. xxviii. lib. 1. [v. 21.] *Me quoque devexi rapidus comes Orionis Illyricis Notus obruit undis.* Sed nimis multa de nugis. Utatur suo quisque iudicio. Iam ex Lucretio, M. Tullio, Plauto, Terentio intelligere licet, quid intersit inter *animum* et *animam*. Lucret. lib. 3. [v. 137.] *Nunc animum atque animam dico coniuncta teneri Inter se atque unam naturam conficere ex se: Sed caput esse quasi et dominari in corpore toto Consilium, quod nos animum mentemque vocamus.* Idem lib. 5. [v. 1228 sq.] *ac prece quaesit Ventorum pavidus paces animasque secundas.* Idem lib. 3. [v. 397.] *Et magis est animus vitai claustra coercens Et dominantior ad vitam, quam vis animai. Nam sine mente animoque nequit residere per artus Temporis exiguam partem pars ulla animai, Sed comes insequitur facile et discedit in auras Et gelidos artus in lethi frigore linquit* etc. et M. Tull. Tuscul. lib. 1. [9, 19.] *Animum autem animam nostri declarant nominari. Nam et agere animam et efflare dicimus.* animam, id est, ventum. ibid. *Ipse autem animus ab anima dictus est.* Idem ibid. [19, 43.] *quam regionem cum superavit animus naturamque sui similem contigit et agnovit, iunctus ex anima tenui et ex ardore solis temperato ignibus insistit* etc. Idem ibid. [25, 60.] *anima sit animus ignisne, nescio.* Plaut. Asinar. [v, 2, 43.] *DE. Animam aedepol suaviorem, quam uxoris meae. PHILAEN. Dic, amabo, an foetet anima uxoris tuae?* Idem Aulular. *sed me animam recipere sinas, te rogo.* idem ibid. [ii, 4, 23.] *S. Quin cum it dormitum, follem obstringit ob gulam. Co. cur? S. ne quid animae forte amittat dormiens.* Terent. Adelph. [iii, 2, 25.] *quid festinas, mi Geta? animam recipe.* Idem in Phorm. [v, 6, 28.] *Animam compressi, aurem admovi.* Iterum M. Tull. frumentaria, de Apronio, [ii, 3. 68, 134.] *qui non modo animum integrum, sed ne animam quidem puram conservare potuisset.* idem in Timaeo, [§. 13.] *ita contigit, ut inter ignem et terram aquam Deus animamque poneret eaque inter se compararet et proportione coniungeret, ut, quemadmodum ignis animae, sic anima aquae, quodque anima aquae, id aqua terrae proportione redderet.* Virg. in Sileno, [v. 32.] *Semina terrarumque animaeque marisque fuissent Et liquidi simul ignis.* Idem Georg. 2. [v. 134.] *animasque et olentia Medi Ora fovent illo et senibus medicantur anhelis.* Idem lib. 8. Aeneid. [v. 403.] *Quantum ignes animaeque valent.*

3. RIGENT] horrent, squallent frigore, glacie, gelu.

3. NEC FL. STR. HIB. N. T.] nec fluvii nivibus et imbribus hibernis aucti horribilem strepitum edunt. sup. Od. ii. eiusd. lib. [v. 5.] *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem super notas aluere ripas.*

5. Nid. pon. Ityn fleb. gem.] hirundo, (inquit) veris nuntia, Ityn filium gemens a se interfectum in odium Terei viri sui, nidum ponit. Hesiodus ἔργ. καὶ ἡμ. [v. 568.] hirundinem ὀρθρογόην appellat, id est, mane gementem. Τὸν δὲ μετ' ὀρθρογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδὼν Ἐς φάος ἀνθρώποις ἔαρος νέον ἱσταμένοιο. id est, post hunc autem hirundo Pandionis filia surrexit et in lucem prodiit hominibus vere ineunte. apud Homerum item ὀδυσσ. τ'. Penelopa Ulyssem virum suum nondum agnoscens et tamen cum eo loquens sese cum luscinia comparat Itylum filium suum lugente, his verbis, [v. 518.] Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρη, χλωρηῒς Ἀηδών, Καλὸν ἀείδησιν, ἔαρος νέον ἱσταμένοιο, Δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν, Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν, Παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον. id est, Quemadmodum autem cum Pandarei filia, Chloreis luscinia, suaviter canit vere ineunte ramis densis arborum insidens, quae se crebro convolvens vocem variam et flexibilem mittit, filium Itylum optatum lugens etc. Plato autem in Phaedone negat hirundinem, lusciniam, upupam, cycnos doloris gemitusve causa canere, his verbis, [p. 85. A. c. 35.] οὐδ' αὐτὴ ἥ τε ἀηδὼν καὶ χελιδὼν καὶ ἔποψ, ἅ δή φασι διὰ λύπην θρηνοῦντα ᾄδειν, ἀλλ' οὔτε ταῦτα φαίνεταί μοι λυπούμενα ᾄδειν, οὔτε οἱ κύκνοι.

6. Cecr. dom. Aetern. oppr. etc.] Erysichthon, Cecropis filius, non regnavit Athenis. nam patre vivo mortuus est. Cecropi successit Cranaus, quem Amphictyon eius gener regno spoliavit. Hic rursus ab Erichthonio eiectus est. Erichthonii autem patrem mortalem fuisse negant natumque eum dicunt alii ex Marte et Terra, alii ex Vulcano et Terra, cum Vulcanus, Minervae coniugio a Iove impetrato, illa reluctante, effectum libidinis in terram profudisset. Huius filius fuit Pandion, cuius filiae Procne et Philomela. Itaque, quod hanc avem aeternum Cecropiae domus opprobrium, dicit esse, non est ita intelligendum, eam ex stirpe et sanguine Cecropis ortam esse: sed Cecropia domus intelligenda, est regum Atheniensium familia, tametsi non sit una. Fabula autem notissima est de Procne in hirundinem, Philomela in lusciniam mutata, quam cum Tereus, rex Thraciae, qui Procnen in matrimonio habebat, constuprasset, ei ipsi, quam constuprarat, linguam praecidit, ne uxori suae rem enuntiaret. quamquam alii putant Philomelam in hirundinem, Procnen in lusciniam esse versas, ut Gorgias, qui, cum hirundinis volantis stercore inquinatus esset, αἰσχρόν γε, (inquit) ὦ Φιλομῆλα. refert Aristotel. lib. 3. Rhetoricor. Sic Virg. in Sileno, [VI, 79.] *Quas illi Philomela dapes.* Sic et Varro lib. 4. de lingua Latina.

7. Quod male barbaras etc.] qui barbaram illam Terei viri sui libidinem immaniter et crudeliter ulta fuerat, nempe filio communi Ity interfecto. Propert. lib. 3. [10, 10] *Increpet absumtum ne sua mater Ityn.*

11. Delectantque Deum] Pana. fuit autem Pan (ut scribit Theocriti interpres) Penelopae et procorum filius, ideoque Pan vocatus est, quia ἐκ πάντων ἐσπάρη, id est, omnium semine satus est. alii Mercurium eius patrem fuisse dicunt, in hircum mutatum. De Pane scribit Plutarchus mirabile quiddam lib. περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρ. Epi-

thersen quendam sibi narrasse, cum ille in Italiam navigaret et ad insulas Echinadas pervenisset, vesperi mari placido et tranquillo vocem esse auditam cuiusdam, Thamum appellantis. Erat autem is Thamus gubernator navis Aegyptius, non omnibus vectoribus notus. Qui cum bis appellatus tacuisset atque ad tertiam appellationem respondisset, eum, cuius erat illa vox, summa vocis contentione ita locutum esse: Ubi ad Palodes delatus fueris, nuntiato, Pana magnum diem suum obiisse. qua voce audita primum omnes, qui in navi erant, metu perterritos esse, deinde consultasse, utrum praestaret, eius voci obtemperare, an totam rem negligere: re inter eos communicata et consultando agitata, ad extremum placuisse, ut Thamus, quod iussus esset, faceret, maxime si tum, cum ad illum locum pervenissent, malacia esset. itaque fecit et quam clarissima voce potuit, proclamavit, magnum Pana obiisse. Vixdum clamandi finem fecerat, cum ingens factus est non unius, sed veluti complurium hominum gemitus. Id cum Romam perlatum esset, Tiberium, qui tum imperium obtinebat, ita ei nuntio fidem habuisse, ut doctissimis quibusque hominibus convocatis et coactis quaerere instituerit de Panis ortu, genere et natura. Illos autem, re multum diuque disputata, ad extremum sine ulla dissensione ac varietate pronuntiasse, Pana, de quo quaereretur et qui diem suum obiisse diceretur, Mercurii et Penelopae filium fuisse. Non defuerunt Christiani homines, qui hunc Pana Christum fuisse putarint, magnum omnium mortalium pastorem et servatorem. tempora certe conveniunt. conveniunt et ea, quae ab antiquis de Pane tradita sunt, Pana deum esse rusticum in naturae similitudinem conformatum, unde et πᾶν dictus est, id est, omne, quasi naturae universae deus. habet enim cornua, quae radios solis et cornua lunae significant. rubet eius facies, quae significat naturam aetheris igneam. ad pectus pellem cervinam habet stellatam, qua caelum stelliferum seu stellis distinctum significatur. pars eius inferior hirsuta est, qua designantur arbores, virgulta, herbae, fruges, ferae et ceterae animantes in terra sedem habentes. pedes sunt ei caprini, ut declaretur terrae stabilitas, firmitas ac soliditas. fistulam tenet septem calamis compactam, ut ostendatur caeli harmonia, ex uno caeli et altero septem siderum motu contrario, unde septem soni efficiuntur, constans. virgam incurvam seu pedum gestat propter annum, qui in se recurrit. Idem cum Amore deo seu Cupidine luctatus est ab eoque superatus. Sic Deum huius mundi opificem amor generis humani vicit et (paene dicam) coëgit, ut forma humana sumta terras incoleret, oveis pasceret, hoc est, homines veritatis et simplicitatis amanteis erudiret eosque ex Orci faucibus morte sua vindicatos ac redemtos servaret et (ut Arnobii verbo utar) sospitaret. Herodotus in Euterpe [II, 46.] Pana scribit a Mendesiis in octo Diis numerari. hos autem Deos octo duodecim Diis priores haberi. Addit praeterea Pana a pictorib. et fictoribus Graecis ac Latinis [?] αἰγοπρόσωπον καὶ τραγοσκελέα. i. e. facie caprina et cruribus hircinis pingi et sculpi solere.

12. NIGRI COLLES ARCAD.] Virg. Gallo, [v. 26.] *Pan, Deus Arcadiae.* Arcadia frumenti ferax. Nigra autem terra frumentis optima. icciroo nigros Arcadiae colleis dixit. Virg. Georg. 2. [v. 203.] *Ni-*

gra fere et presso pinguis sub vomere terra Et cui putre solum (namque hoc imitamur arando) Optima frumentis. non ullo ex aequore cernes Plura domum tardis decedere plaustra iuvencis.

13. Addux. sitim temp., Virgili] Alcaeus, πάντα δὲ διψᾷ ὑπὸ καύματος. id est, omnia prae calore et aestu sitiunt. Virg. lib. 3. Georg. [v. 327.] *Inde ubi quarta sitim veniens collegerit hora.*

14. Sed pressum Calib.] sed si vinum Calenum haurire et bibere cupis. sup. Od. xx. lib. 1. [v. 9.] *Caecubum et praelo domitam Caleno Tu bibes uvam. ducere* interdum est spiritu attrahere, ut hic et sup. Od. xvii. lib. 1. [v. 21.] *Hic innocentis pocula Lesbii Duces sub umbra.* et apud M. TuN. lib. 2. de nat. Deorum [§. 18.] *ab aëre eo, quem spiritu ducimus.*

15. gestis] id est, vehementer cupis. *Gestit* (inquit Festus) *qui, subita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu praeter consuetudinem exsultat.*

15. iuvenum nobilium] Claudii et Drusi.

16. Nardo vina merebere] unguento nardino dato, vinum Calenum accipies, id est, si unguentum nardinum afferes, ego vinum Calenum tibi depromam. In quibusdam libris scriptum reperi *mereberis.*

17. Nardi parvus onyx] idem dicit, quod paullo ante dixerat. nam Virgilium ad cenam ea conditione invitat, si nardi concham aut onychem afferat. Contra Catull. cenaturum esse apud se Fabullum dicit paucis post diebus, si modo ille cenam lautam et copiosam attulerit cum vino et sale, se autem nihil praeter unguentum fragrantissimum praebiturum. sic Catull. [xiii, 1.] *Cenabis bene, mi Fabulle, apud me Paucis, si tibi Dii favent, diebus, Si tecum attuleris bonam atque magnam Cenam, non sine candida puella Et vino et sale et omnibus cachinnis.* deinde paucis versibus interpositis, *Nam unguentum dabo, quod meae puellae Donarunt Veneres Cupidinesque.* ὄνυξ autem (ut ait Dioscorides lib. 2.) πῶμά ἐστι κογχυλίου ὅμοιον τῷ τῆς πορφύρας, εὑρισκόμενον ἐν τῇ Ἰνδίᾳ ἐν ταῖς ναρδοφόροις λίμναις. διὸ καὶ ἀρωματίζει νεμομένων τῶν κογχυλίων τὴν νάρδον. id est, onyx conchylii est operculum, purpurae operculo simile, quod reperitur in India in paludibus iis, quae nardum ferunt. Itaque et odores suavissimos afflat, quoniam conchylia nardo vescuntur. Ex his igitur sive testis sive conchis fieri poterant vasa ad unguentum servandum aptissima, quippe quae nardi odore iam essent penitus imbuta. alii dicunt onychem esse marmoris genus et onychem hic interpretantur, ampullam marmoream. Est etiam ὄνυξ lapis idem, qui alabastrites, ex quo ὄνυξ unguentarius, id est, vas ad diuturnam unguenti custodiam probatissimum. vide Hermolaum Barbarum. Duxerunt autem appellationem et hic lapis et haec concha a similitudine unguis humani, quia nihil sit in iis rugosum, nihil asperum: sed omnia, ut in ungue, laevia ac polita. Propertius lib. 3. [10, 21.] *Sic mensae ratio noxque inter pocula currat, Et crocino nareis myrrheus ungat onyx.* et Catull. de coma Berenices, [lxvi, 79.] *Nunc vos, optato quas iunxit lumine teda, Non prius unanimis corpora coniugibus Tradite nudantes reiecta veste papillas, Quam iucunda mihi munera libet onyx.* Est etiam onyx gem-

ma coloris candidi, ex qua vas unguentarium fieri solitum esse constat.

18. Qui nunc Sulp. accub. horr.] Od. xxviii. lib. 3. [v. 7.] *Parcis deripere horreo Cessantem Bibuli consulis amphoram.* in verbo *accubat* autem tralatio est a rebus animatis positumque est pro *acclinatur* seu *acclinatum est.*

19. Spes donare novas largus] largus et liberalis in afferenda et donanda nova spe, ut epist. ad Torq. lib. 1. [5, 17.] *Spes iubet esse ratas. largus donare,* id est, largus ad donandum.

19. amaraque curarum] id est, amaras curas seu potius amarores curarum. sic loquitur Od. i. lib. 2. [v. 23.] *Et cuncta terrarum subacta.* et Satyr. secunda libri secundi, [v. 25.] *Corruptus vanis rerum*, et ultima eiusdem, [8, 83.] *dumque Ridetur fictis rerum Balatrone secundo.* et epist. ad Pisones, [v. 49.] *Indiciis monstrare recentibus abdita rerum.* et epist. ad Scaevam, [i, 17, 21.] *tu poscis vilia rerum.* sic Liv. *subita rerum* lib. 9. [c. 43.], *incerta casuum* lib. 30. [30.] et alibi, *diversa montium* [9, 3.] et Lucret. lib. 1. [v. 355.] *Inter septa meant voces et clausa domorum Transvolitant.* idem lib. 2. [v. 577 sq.] *Nunc hic, nunc illic superant vitalia rerum Et superantur item.* ibid. [v. 113.] *Contemplator enim, cum solis lumina cumque Insertim fundunt radios per opaca domorum.* et lib. 6. [331.] *penetrat per rara viarum.* Virg. lib. 6. Aen. [v. 633.] *per opaca viarum Corripiunt spatium medium foribusque propinquant.* idem lib. 2. [v. 331.] *Obsedere alii telis angusta viarum.* Paterculus [ii, 63.?] *aversa viarum* et [ii, 75.] *avia itinerum.* sic etiam Graeci. Aristoph. Pluto, ὁ Ζεὺς μὲν οὖν εἰδὼς τὰ τούτων μῶρα. id est, Iupiter igitur sciens horum stulta, id est, stultitias.

20. eluere efficax] ad eluendas curas efficax. supra annot. ad Od. viii. Iam, quod hoc vinum ad curas eluendas efficax esse dicit, id omnium vinorum commune fere est atque hanc laudem omnibus propemodum vinis tribuunt poëtae. itaque vinum λαθικηδέα, id est, oblivionem maerorum afferens, et παυσίλυπον, id est, molestiis modum et finem imponens, et νηπενθές, id est, luctum adimens seu luctu liberans, et κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων, id est, malorum omnium oblivionem inducens, appellant Graeci, *obliviosum* Latini, ut Horat. sup. Od. vii. lib. 2. [v. 21.] *Oblivioso pocula Massico Ciboria exple.* eodem pertinet illud Od. ix. epod. [v. 37.] *Curam metumque Caesaris rerum iuvat Dulci Lyaeo solvere.* et illud Od. xiii. eod. lib. [v. 18.] *Illic omne malum vino cantuque levato Deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis.* et illud Satyr. 7. lib. 2. [v. 114.] *Nunc vino quaerens, nunc somno fallere curam.* et hi Alcaei versus apud Athenaeum, Οὐ χρὴ κακοῖσιν θυμὸν ἐπιτρέπειν. Προκόψομεν γὰρ οὐδὲν ἀσάμενοι, Ὦ Βακχί, φάρμακον δ' ἄριστον Οἶνον ἐνεικαμένοις μεθύσθαι. quos sic vertimus, *Stultum est malis cor dedere languidum, O Bacchi, assequemur prorsus enim nihil Maerendo. pharmacum optimum autem est, Fervidiore madere vino.*

21. cum tua merce] cum onyche nardi.

23. Immunem] inanem, nihil afferentem, ut annotatum est ad Od. xxiii. lib. 3. sic apud Virg. Georg. 4. [v. 244.] *Immunisque sedens*

aliena ad pabula fucus. Sed Graecum verbum exprimere voluit *asymbolum*, quo utitur Terent. Phorm. [II, 2, 25.] *tene asymbolum venire unctum atque lautum e balneis?* Non vult igitur Horatius, Virgilium venire ἀσύμβολον, id est, sine symbola. Animadvertendum est autem, tum apud Graecos, tum apud Latinos, quemadmodum et apud nos, cenas alias fuisse convivatoris sumtu apparatas atque instructas: alias, in quas suam quisque partem conferebat. has ἐράνους, illas εἰλαπίνας appellant Graeci, ab eo, quod quasi gregatim seu turmatim aut turbatim compotarent, παρὰ τὸ κατ' ἴλας πίνειν, vel ab eo, quod universim et quasi in gyrum, παρὰ τὸ εἰλαδὸν seu εἰληδὸν seu εἰλεῖσθαι. Hom. ὀδυσσ. α'. [v. 225.] Τίς δαίς, τίς δὲ ὅμιλος ὅδ' ἔπλετο; τίπτε δέ σε χρεώ; Εἰλαπίνη, ἠὲ γάμος, ἐπεὶ οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστίν. id est, quod epulum, quis coetus hic est? quae tandem te cogit necessitas? utrum convivium publicum, an nuptialis cena? Nam non est convivium ex collecta. et ὀδυσσ. λ'. [v. 415.] Ἠ γάμῳ ἢ ἐράνῳ ἢ εἰλαπίνῃ τεθαλυίῃ. id est, Aut nuptiali convivio aut ex collecta aut cena publica et universa omni epularum copia referta. in ἐράνῳ autem id, quod confertur a convivis, συμβολὴν Graeci et symbolam Latini usucapto vocabulo nominant, *collectam* Latino et proprio. itaque quod apud Terent. Andr. [I, 1, 61.] vulgo legitur *symbolum dedit,* corrupta scriptura est. nam, ut alias admonui, *symbolam* legendum, quod item dudum docuit Adrianus Turnebus, vir doctiss., et ita scriptum est apud Plautum in Sticho, *eadem nocte symbolam dabo.* Praeterea interpretes Homeri sic docent, ἔρανος λέγεται τὸ ἐκ συμβολῆς γινόμενον δεῖπνον. et interpres Theocriti ad εἰδ. ζ'. ἐπὶ δὲ τῶν βραδυνόντων παροιμία, ὅστις ἐπὶ δεῖπνον κληθεὶς ὀψὲ ἔρχεται ἢ χωλός ἐστιν ἢ οὐ δίδωσι συμβολάς. qui ad cenam vocatus tardius venit aut claudus est aut non dat symbolas. et Proculus in hunc locum Hesiodi, Μηδὲ πολυξείνου δαιτὸς δυσπέμφελος εἶναι. Ταῦτα, φησί, χώραν δίδωσι ταῖς καλουμέναις συμβολαῖς. αὗται γὰρ πολύξενοι ἂν εἶεν, ἐκ τοῦ κοινῇ πολλοῖς συσσιτεῖν εἶναι, προξενοῦσαι μὴ οὐκ εἶναι δυσπρόσιτον ἐν ταύταις καὶ δύσκολον, ἐχούσαις δαπάνην μὲν ἐλαχίστην, χάριν δὲ πλείστην διὰ τὴν κοινωνίαν. οὕτω γὰρ πάλαι συνεσίτουν ἀλλήλοις, συνεισφέροντες εἰς τὸ κοινὸν ἕκαστοι καὶ μετ' ἀλλήλων ἑστιώμενοι. id est, haec, inquit, locum dant symbolis, quae appellantur. hae enim valde hospitales et multorum hospitum fuerint, multos inter se conciliantes, ut una cibum capiant, et efficientes, ne quis in eis se aditu difficilem et morosum praebeat, quia sumtum quidem exiguum habeant, iucunditatem autem et gratiam plurimam propter communionem. Sic enim olim una inter se cibum capiebant, conferentes singuli in commune et una inter se epulantes. sic Alexis apud Athen. lib. 6. οὐ γὰρ μὴ τίθενται συμβολάς, Πρυτανεῖα ταῦτα προσαγορεύεται. ubi enim non conferuntur symbolae, ea Prytanea appellantur. Hegesander apud eundem lib. 8. [c. 14.] τὴν συμβολήν, τὴν εἰς τὰ συμπόσια ὑπὸ τῶν συμπινόντων εἰσφερομένην Ἀργεῖοι χῶν καλοῦσι, τὴν δὲ μερίδα αἶσαν. id est, symbolam, quae a compotantibus in convivia confertur, Argivi χῶν appellant, portionem autem αἶσαν. Erat et tertium genus, γάμος, id est, convivium nuptiale, ut intelligere licet ex illis versibus Homeri, quos supra protulimus. quod quamobrem praeberetur, nomen ipsum declarat. Erat autem hoc quoque, quod nuptiale

dicitur convivium, magnificum et sumtuosum et liberale, ut perspicuum est tum ex iisdem versibus, tum ex Aristot. lib. 4. de moribus ad Nicom., ubi loquitur de eo, quem βάναυσον Graece nominat, ego operariorum more insolentem in sumtu faciendo Latine reddidi. verba Aristot. sunt haec, καὶ λαμπρύνεται παρὰ μέλος, οἷον ἐρανιστὰς γαμικῶς ἑστιῶν. id est, et splendorem ac magnificentiam ostentat inconcinne atque invenuste, verbi gratia, nuptiali apparatu eos accipit, qui symbolam in cenam dederunt.

23. TINGERE] τέγγειν, quo verbo utitur Alcaeus, vel dicendum, positum esse *tingere* pro *madefacere*, cui respondet Graecum βρέχειν. Sed non dissimulabo me reperisse in uno cod. Vatican. et Iannoct. aliquotque aliis *tinguere.*

26. NIGRORUMQUE MEMOR] id est, rogi, busti, mortis memor.

26. DUM LICET] dum vita manet et dum fert aetas. sic Satyr. 6. lib. 2. [v. 95.] *quo, bone, circa, Dum licet, in rebus iucundis vive beatus, Vive memor, quam sis aevi brevis.* vide annot. ad Od. IX. lib. 1.

27. MISCE STULTIT. CONSIL. BREV.] misce seriis iocosa. Nam animus humanus perpetuam contentionem ferre non potest. et nisi interdum ioco ac ludo remittatur et relaxetur, obtunditur atque (ut verbo Lucretiano utar) *obbrutescit.* Recte igitur poëta noster ita monet, Od. XI. lib. 2. [v. 11.] *quid aeternis minorem Consiliis animum fatigas?*

28. IN LOCO] opportune, cum tempus et locus ferunt aut etiam postulant. ἐν καιρῷ.

IN LYCEN. ODE XIII.

Insultat ei, quod iam anus fiat et libidine flagrans contemnatur a iuvenibus.

1. AUDIVERE, LYCE] Lycae meretrici nunc tandem senescenti insultat, cuius ferociam ac superbiam queritur Od. X. lib. 3. [v. 1.] *Extremum Tanaim si biberes Lyce* etc.

4. LUDISQUE] et ludis ludos amatorios et Venereos. hoc enim significat *ludere* interdum. ut *Lusisti satis, edisti satis atque bibisti.* epist. 2. lib. 2. Terent. Eunucho, [III, 5, 38.] *quia consimilem luserat ille ludum.*

4. ET BIBIS IMPUDENS] in eo declaras, quam sis impudens, quod ludas et bibas proinde ac si puella esses. puellas autem hoc loco accipio pro scortis. nam neque puellae virgines et pudicae neque matronae Romanae vinum bibebant, ut annotavimus sup. Od. XV. lib. 3. [v. 13.] quem locum huc ascribere libet, quia cum hoc congruit, *Te lanae prope nobilem Tonsae Luceriam, non citharae decent, Nec flos*

V. 24. *in domo.*

purpureus rosae, Nec poti vetulam faece tenus cadi. ubi quidam non recte censuerunt legendum *Sed poti vetulam* etc.

5. CANTU TREMULO] qualis est senum et vetularum.

6. CUPID. LENTUM SOLLIC.] amoris flammam in te iam exstinctam et paene emortuam cantu provocas et excitas.

6. ILLE VIRENTIS ET DOCT.] ille autem, nempe Cupido, vigil cubat in genis Chiae puellae aetate florentis et psallendi peritae.

8. EXCUBAT] vigil cubat, cum in te sit sopitus ac, paene dicam, sepultus.

9. IMPORTUNUS] qui nec quiescit nec alios conquiescere sinit. diximus supra ad Od. XVI. lib. 3.

10. ARIDAS QUERCUS] δρῦς ἀζαλέας, γεράνδρυα. vetulas significat, quae aetate defloruerunt atque exaruerunt.

11. LURIDI DENTES] illuvie squallidi et crocei coloris, lividi. supra *Orcum luridum* dixit Od. IV. lib. 3. [75.] et infra Od. XVII. epod. [v. 22.] *ossa pelle amicta lurida.* γηραλέους ὀδόντας eodem sensu dixit Anacr. *Luridum* dictum est a lura, utre seu culleo seu pelle, quae priusquam sit aliquo colore suffusa, pallida et crocei vel lutei coloris est.

12. CAPITIS NIVES] canities, cani. sic loquitur Antipater in epigr. illo, quod scripsit in Biantem lib. 3. epigr. *Τῇδε Βίαντα κέκευθα, τὸν ἀτρέμας ἤγαγεν Ἑρμῆς Εἰς Ἀΐδην πολιῷ γήραϊ νιφόμενον.* id est, hic Biantem texi, quem tacite seu quiete ad Orcum duxit Mercurius canae senectae nivibus perfusum. Iam Graeci γῆρας πολιοκρόταφον solent appellare. (Sed Quintilianus hanc translationem ait esse duram lib. 8. cap. de tropis, his verbis, *sunt et durae, hoc est, a longinqua similitudine ductae, ut capitis nives.*) [Ex edit. post.]

13. NEC COAE REFERENT] nec Coae vestes (inquit) id est, tenues subtilique et bombycino filo contextae, nec gemmae aetatem illam florentem, quae iam abiit, tibi reducent. Significat nec vestitus elegantia ac nitore nec gemmarum pretio ac fulgore formam amissam et tempore ac vetustate consumtam atque exstinctam revocari. Coas vesteis fuisse admodum tenueis et paene pellucidas declarat locus Satyr. 2. lib. 1. [v. 101.] *Altera nil obstat Cois tibi, paene videre est, Ut nudam.* quanquam quidam libri veteres illic habent, *Altera nil obstat. Chlorim tibi paene videre est, Ut nudam.* Hermolaus Barbarus autem conatus est ostendere, in omnibus libris, ubi Coae vestes appellantur, mendum inesse et Ceas vestes ab insula Ceo, non Coas esse nominatas. ego tamen non sum ausus scripturam inveteratam immutare.

14. NEC CLARI LAPIDES] nihil muto. Nam quamvis mihi valde placeat altera scriptura, quae reperitur in duobus codicibus Vaticanis et in Iannoct. Urs. Tornes. uno Russard. *Nec cari lapides,* movet me tamen locus ille apud M. Tull. lib. 4. Accus. [28, 64.] *Candelabrum e gemmis clarissimis opere mirabili perfectum.* nisi quis etiam locum illum corruptum esse dicet et legendum esse contendet, *e gemmis carissimis.* Omnino et haec recepta tolerabilis et illa altera probabilis est.

14. TEMPORA, QUAE SEMEL NOTIS etc.] id est, tempora

V. 10. *refugit, te quia.* V. 11. *dentes, te quia.*

praeterita, aetatem exactam, praeteritos annos: ut Virg. Aen. 8. [v. 560.] *O, mihi praeteritos referat si Iupiter annos.* solebant autem Romani (ut sciunt omnes) cum res foris gestas, tum acta urbana singulorum annorum et coss. nomina in fastis, memoriae publicae causa, perscribere. iccirco supra *memores fastos* appellat Od. XVII. lib. 3. [v. 4.] et Satyr. 3. lib. 1. [v. 112.] *fastos mundi. Tempora si fastosque voles evolvere mundi.* Quae sunt igitur in fastis perscripta aut incisa, ea sunt praeterita: et quae praeterita, si modo sunt alicuius momenti, fastis includuntur. Porphyrion *inclusit* interpretatur *signavit, deposuit, sepelivit. Inclusi enim tumulo vita defuncti intelliguntur.*

17. Quo ve color decens?] colorem decentem eadem ratione eodemque fere sensu dixit, quo sup. Od. XXVII. lib. 3. [v. 53.] *malas decenteis. Antequam turpis macies decenteis Occupet malas.* in quibusdam libr. scriptum est *calor decens.*

19. spirabat amores] ἔρωτας ἔπνει. sic enim loquuntur Graeci. Anacreon, [ap. Mehlh. λθ', 7 sqq. fragm. 3.] ἁπαλὴν παῖδα κατέχων, Κύπριν ὅλην πνέουσαν. id est, teneram puellam tenens, quae totam Venerem spirat. M. Tull. ad Q. Fratr. lib. 3. [ep. 4.] *sed minatur tamen inprimisque* "Αρη πνέων *Q. Scaevola*, id est, Martem spirans. sic epistola ad Augustum lib. 2. [1, 166.] *Et spirat tragicum satis.* et Virgil. Georg. 2. [v. 140.] *spirantes naribus ignem.*

20. Quae me surpuerat mihi] id est, quae optimam mei partem mihi furtim ademerat. *surpuerat* autem συγκοπὴ pro *subripuerat*: quod est admodum usitatum et huic et ceteris poëtis. ut Sat. 3. lib. 2. [v. 283.] *unum me surpite morti* pro *subripite.* Lucret. 2. [v. 314.] *quapropter ubi ipsam Cernere iam nequeas, motus quoque surpere debet.* Virg. Aen. 8. [v. 274.] *Cingite fronde comas et pocula porgite dextris.*

21. Felix post Cynaram] de Cynara sic epist. ad Villicum lib. 1. [14, 33.] *Quem scis immunem Cynarae placuisse rapaci.* et epist. ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 28.] *Inter vina fugam Cynarae maerere protervae.* post Cynaram autem, vel quia soli Cynarae cedebat, vel quia Cynara mortua est.

22. artium grat. fac.] facies leporis et venustatis plena: facies instructa atque ornata iis rebus omnibus, quae homines ad amandum allicere et possunt et solent, ut oculorum splendor et flagrantia, frontis laevor, oris nitor, vultus ad risum et hilaritatem compositus et quasi natura factus, labrorum nativus rubor et arte adiutus, genarum candor puniceo colore temperatus et simil.

25. parem corn. vetulae temp.] sup. Od. XVII. lib. 3. [v. 13.] *Annosa cornix.* cornicum vivacitas proverbii locum obtinuit. Hesiodus, [fragm. ap. Plutarch. de Oracul. def. T. 2. p. 415. C.] Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη Ἀνδρῶν ἡβώντων. id est, *Treis iuvenum aetates et bis sex garrula cornix Metitur vivendo diu.* Lucret. lib. 5. [1083.] *cornicum ut saecla vetusta.*

28. Dilapsam in cin. facem] vel te, quae olim oris tui suavitate et flagrantia oculorum iuvenes incendebas, nunc consumtam, aridam, exsanguem: vel formam tuam olim eximiam, nunc corruptam. *dilapsam* autem legendum est, non *delapsam*, ut habent nonnulli mendosi codices, etiam veteres. sic Virgil. Georg. 4. [410.] *dila-*

psus in aquas dixit, ubi de Proteo loquitur: *aut in aquas tenueis dilapsus abibit.* idem lib. 4. Aeneid. [v. 705.] *dilapsus calor*, absolute. *et una Dilapsus calor atque in ventos vita recessit.*

AD AUGUSTUM. ODE XIV.

A senatu populoque R. dignos ei honores tribui non posse.

1. QUAE CURA] significat, senatum populumque. Rom., quantumvis studii curaeque conferat ad iustos et meritos Augusto honores decernendos, nullos tamen eius in patriam meritis dignos decernere ullo modo posse.

1. PATRUM] senatorum. Sallust. de bello Catil. [c. 6.] *Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum erat, Reip. consulebant. hinc vel aetate vel curae similitudine patres appellabantur.*

1. QUIRITIUM] populi Rom. sup. Od. I. lib. 1. [v. 7.] *Hunc si mobilium turba Quiritium* etc.

2. PLENIS HONOR. MUNERIB.] honorificis muneribus, ut statuis, triumphis, monumentis publicis.

4. PER TITULOS] per inscriptiones tuae virtutis tuorumque in remp. meritorum indices.

4. MEMORESQUE FASTOS] qui continent memoriam rerum foris et domi gestarum actorumque publicorum. sup. Od. XVII. lib. 3. et Od. superiore.

5. AETERNET] perpetuet, aeternas reddat. Varro lib. 2. Rerum humanar. [p. 205 ed. Bip.] *litteris ac laudibus aeternare.* ex Nonio. [s. v. aeternare.]

5. O, QUA SOL HABITABILES] o omnium principum, qui terrarum parteis habitabiles incolunt, maxime. non enim omnes terrarum partes sunt habitabiles, ut sup. Od. XXII. lib. 1. *qua*, id est, qua parte seu quibus partibus. cod. Raïu. Card. habet *O, qua lux* etc.

7. QUEM LEGIS EXPERT. LAT. VINDEL.] de Vindelicis sup. Od. IV. huius libri. [v. 17.] *Videre Rhoeti bella sub Alpibus Drusum gerentem, Vindelici.* Iam hoc genus loquendi, *Quem*, nempe te, *Vindelici didicere, Quid Marte posses*, Graecorum est proprium, quo saepe utuntur Comici et Tragici et alii. Aristoph. in Pluto, ἄγε δή, πρότερον σαυτόν, ὅςτις εἶ, φράσον. age igitur, prius te ipsum, qui sis, dicito. Sophocl. in Trachin. [v. 429.] πρὸς θεῶν, φράσον, φίλη Δέσποινα, τόνδε, τίς ποτ' ἐστὶν ὁ ξένος. id est, per deos, dicito hunc, cara domina, seu hera, quis tandem sit hospes. Plato in Phaedro, καὶ εἰδέναι χρὴ τὴν ἐραστοῦ φιλίαν, ὅτι οὐ μετ' εὐνοίας γίνεται. id est, et scire oportet amatoris amicitiam, quod non est cum benevolentia coniuncta. Terent. in Eunucho, *Ego illum nescio, qui fuerit. hoc quod fecit, res ipsa indicat.* M. Tull. epist. ad Q. Frat. lib. 2. *Haec me, ut confidam, faciunt.* Plautus Asinar. *Verum meam uxorem nescis, qualis siet.* Idem Aulular. *Ego te faciam, miserrimus mortalium uti sies.* Idem in Menaechmis, [I, 2, 67.] *Solem vides, ut statim occaecatus est prae huius corporis candoribus?*

7. LEGIS EXP. LAT.] id est, qui suis legibus vivunt neque Romanis aut ullis aliis astricti sunt.

10. GENAUNOS etc.] Magna est in his nominibus librorum antiquorum varietas. alii habent *Geraunos Breunosque*, alii *Genauvos Breunosque*: sed plures *Genaunos Breucosque*. Strabo lib. 4. [p. 206. c. 6. §. 8.] si locus emendatus est, hos populos Tenauos et Brencos appellat his verbis, οἱ δὲ Οὐινδελικοὶ καὶ Νωρικοὶ τὴν ἐκτὸς παρωρείαν κατέχουσι τὸ πλέον μετὰ Βρέγκων καὶ Τεναύων. id est, Vindelici autem et Norici eam, quae extra est, partem montibus vicinam fere totam incolunt cum Brencis et Tenauis. Itaque vel ex illo Strabonis loco Horatius est emendandus et legendum hic Tenauos seu Tenaunos et Brencos: vel ex Horatio Strabo est corrigendus. omnino vel *Tenaunos et Brencos*, vel *Genaunos* vel *Geraunos et Brennos*, seu Breunos potius, non *Gelonos* legendum puto.

10. IMPLACIDUM GENUS] horum populorum immanitatem ex paucis verbis Strabonis cognoscere licet [l. l.] οὐ μόνον ἀνδροφονοῦσιν, ἀλλὰ καὶ μεχρὶ νηπίων ἀῤῥένων προέρχονται· καὶ μηδ' ἐνταῦθα παυόμενοι καὶ τὰς ἐγκύους γυναῖκας κτείνουσιν, ὅσας φαῖεν οἱ μάντεις ἀῤῥενοκυεῖν, id est, non solum viros interficiunt, verum etiam usque ad infanteis masculos progrediuntur: et ne hic quidem desinentes etiam praegnanteis mulieres trucidant eas, quas vates dixerint in utero masculos gerere.

13. DEIECIT] aptissimo verbo usus est et, paene dicam, militari: utitur eo saepissime et Caesar. *Deiecit* autem *plus vice simplici*, id est, plus quam semel: semel atque iterum deiecit.

14. MAIOR NERONUM] Claudius Tiberius Nero. de quo sic Sueton. [Tiber. 9.] *Exhinc Rhoeticum Vindelicumque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit. Rhoetico ac Vindelico genteis Alpinas, Pannonico, Brencos et Dalmatas subegit.* epist. ad Iul. Florum, lib. 1. [3, 1.] *Iuli Flore, quibus terrarum militet oris Claudius Augusti privignus, scire laboro. Maior Neronum* autem sic dixit hoc loco, ut in lib. de Arte poët. [366.] *O maior iuvenum.* et satyr. 6. lib. 1. [v. 120.] *qui se Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.*

14. MOX GR. PROEL. COMM.] mox, Genaunis et Brencis seu Breunis praesidio deiectis, pugnam cum hostibus commisit et signa contulit.

17. SPECTANDUS IN CERT. MART.] dignus, qui spectaretur in proelio, quantis ruinis et cladibus vexaret Rhoetorum animos, mortem liberam non extimescenteis. *certamen Martium* dixit, quia sunt quaedam certamina ludicra, ut proelia campestria, ut epist. XVIII. lib. 1. [v. 54.], sunt *et certamina divitiarum*, ut epist. 4. eiusd. [v. 8.] et certant interdum inter se homines ingenio, contendunt nobilitate, ut ait Lucret. lib. 2. [v. 11.] *Certare ingenio, contendere nobilitate.*

18. DEVOTA MORTI PECT. LIB.] Rhoetorum pectora ita mortem non horrentia, ut se morti devovisse viderentur. *morti liberae* autem, vel quia sponte sua et nulla necessitate coacti mortem oppete-

V. 11. *Brencosque.*

bant, vel quia, qui pugnantes in acie cadunt, liberi moriuntur: et ita *liberae* epithetum aest perpetuum mortis, quae in acie oppetitur.

20. INDOMITAS PROPE QUAL. UND.] Drusum Rhoetorum turmas proeliis secundis vexantem ac profligantem comparat cum Austro, Virgiliis exortis, quae tempestates excitant, undas maris agitante. Ordo autem verborum hic est, *Drusus impiger hostium vexare turmas et mitt. frem. eq. p. m. ign. qualis propemodum est Auster, cum undas exercet, Pleïadum choro scindente nubeis.*

21. EXERCET] fatigat, agitat ut apud Virgil. Georg. 3. [v. 529.] *exercita cursu Flumina.*

21. PLEIADUM CHORO] Pleïades Atlantis fuisse filias, nunc stellas in Tauri cauda locatas, (Virgilias nominant Latini) quarum sex duntaxat cernantur, septima sit obscurior, earumque ortum atque obitum pluvium esse, praeterea eas ortu matutino, qui est a Kal. Maiis usque ad decimum Kalend. Quinctileis, aestatem, vespertino, qui est a Kal. Octobribus usque ad V. Idus Decemb., hiemem praesignificare ac nuntiare, notum est vel pueris. Hesiod. *Ἐργ. κ. ἡμ.* [v. 383.] *Πληϊάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων Ἄρχεσθ' ἀμήτου, ἀροτοῖο δὲ δυσομενάων.* id est, *Pleiades Atlantigenae caelo exorientes Messis tempora significant eaedemque cadentes Venisse agricolis ostendunt tempus arandi.* et Aratus, [v. 257 sqq.] *Ἑπτάποροι δὴ ταίγε μετ' ἀνθρώποις καλέονται, Ἓξ οἷαί περ ἐοῦσαι ἐπόψιαι ὀφθαλμοῖσιν· Ἀλκυόνη Μερόπη τε Κελαινώ τ' Ἠλέκτρη τε Καὶ Στερόπη καὶ Τηΰγέτη καὶ πότνια Μαῖα.* quos versus sic Latine reddidit Cicero, *Hae septem vulgo perhibentur more vetusto Stellae: cernuntur vero sex undique parvae. At non interiisse putari convenit unam, Sed frustra ac temere a vulgo ratione sine ulla Septem dicier, ut veteres statuere poëtae, Aeterno cunctas aevo qui nomine dignant, Alcyone et Merope atque Celeno Taygeteque Electra Steropeque, simul sanctissima Maia.* et Theocrit. in Hyla, [ιγ'. 25.] *Ἆμος δ' ἀντέλλοντι Πελειάδες, ἐσχατιαὶ δὲ Ἄρνα νέον βόσκοντι τετραμένου εἴαρος ἤδη, Τῆμος ναυτιλίας μιμνάσκετο θεῖος ἄωτος Ἡρώων.* id est, Cum autem oriuntur Virgiliae, prata autem remota agnum novellum pascunt, converso iam vere, tum navigationis memor erat flos heroum divinus. Ostendit autem his versibus, [v. 266.] Aratus eas aestatis et brumae nuntias esse, *Ζεὺς σφισι καὶ θέρεος καὶ χείματος ἀρχομένοιο Σημαίνειν ἐπένευσεν, ἐπερχομένου τ' ἀρότοιο.* Athen. lib. 2. docet Pleiadas ab Aeschylo, Pindaro, Simonide peleïadas, quod valet *περιστερὰς*, id est, columbas, nominari. Unius Simonidis verba ascribam ea, quae ad hunc locum pertinent, *Ἔτικτε δ' Ἄτλας ἑπτὰ ἰοπλοκάμων φίλαν θυγατέρων τὰν (Μαῖαν) ἔξοχον εἶδος, αἳ καλέονται Πελειάδες οὐράνιαι.* Sed de his qui plura scire volet, legat Athenaeum eo, quem dixi, libro.

22. SCINDENTE NUB.] id est, imbreis profundente nubibus a vento scissis.

22. IMPIGER HOST. VEX. TURM.] impiger in vexandis hostium turmis.

23. ET FREMENTEM] Virgil. Georg. 1. princ. [v. 12.] *tuque o, cui prima frementem Fudit equum* etc. et Horat. Od. IX. epod. [v. 17.] *Ad hunc frementeis verterunt bis mille equos* etc.

24. MEDIOS PER IGNEIS] id est, per medias proelii flammas,

per media eaque acerrima pericula. sic epist. 1. lib. 1. [v. 46.] *Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per igneis.* sic Hom. *Il. κ'.* [v. 246 sq.] *Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περίοιδε νοῆσαι.* id est, *Hoc comitante, vel ex ardentibus ignibus ambo Salvi evadamus, quoniam egregie sapit unus.*

25. Sic tauriformis volvitur etc.] Hercules ab inferis reversus, in Aetoliam profectus est ad Oeneum, filiam suam Deianiram uxorem sibi ut ille daret. quam cum offendisset Acheloo fluvio vicino iam desponsam, cum eo luctatus est, tauri speciem prae se ferente: cuius altero cornu avulso puella potitus est. Est autem Achelous omnium, qui sunt in Graecia, fluviorum maximus videturque tauriformis habitus vel propter eius multas flexiones vel potius propterea, quod multis locis relicto suo alveo exundabat. Ab eo ceteri fluvii, maxime ii, qui imbribus augentur, non solum tauriformes, sed etiam Acheloi solent appellari. Quin etiam tam Graeci, quam Latini Acheloum pro aqua usurpare solent. Eurip. Bacch. [v. 580 sq. Matth.] *ὁ δ' ὡς ἐςεῖδε, δώματ' αἴθεσθαι δοκῶν, Ἧισσ' ἐκεῖσε, κἆτ' ἐκεῖσε, δμωσὶν Ἀχελῷον φέρειν Ἐννέπων* etc. id est, ille autem ut vidit, aedeis conflagrare putans, eo se propere contulit, deinde iubens illuc famulos Acheloum ferre etc. Virg. Georg. 1. [v. 9.] *Poculaque inventis Acheloia miscuit undis.* Hom. *Il. φ'.* Xanthum Achilli iratum, quod alveum suum cadaveribus impediret, facit erumpentem atque exaestuantem, corpora denique in terram eiicientem cum mugitu instar tauri: ex quo fortasse, qui Homerum secuti sunt, poëtae fluviis omnibus tauri speciem tribuerunt. verba Homer. sunt haec, [v. 237.] *Τοὺς ἔκβαλλε θύραζε, μεμυκὼς, ἠΰτε ταῦρος, Χέρσονδε.* his consentanea scribit interpres Sophoclis in Trach. [v. 11.] *οἱ πόταμοι ταυρόκρανοι διετυποιοῦντο, ἢ ὅτι μυκηθμοῖ εἰσι ταύροις παραπλήσιοι περὶ τὰς ἐκβολάς, ἢ ὅτι σχίζουσι τὴν γῆν, ὡς βόες, ἢ διὰ τὸ τὰς κατανομὰς παρὰ τοῖς ποταμοῖς εἶναι.* id est, fluvii taurinis cornibus fingebantur, vel quod mugitu ad ostia taurorum sunt similes, vel quod terram scindunt, ut boves: vel quia pascua sunt propter fluvios. sic Aelianus *ποικιλ. ἱστορ. β'* [κεφ. λγ'.] *τὴν τῶν ποταμῶν φύσιν καὶ τὰ ῥεῖθρα αὐτῶν ὁρῶμεν. ὅμως δ' οἱ τιμῶντες αὐτοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτῶν ἐργαζόμενοι οἱ μὲν ἀνθρωπομόρφους αὐτοὺς ἱδρύσαντο, οἱ δὲ βοῶν εἶδος αὐτοῖς περιέθηκαν.* sic enim emendandus Aelianus, ut hoc notem *ἐν παρόδῳ.* quorum verborum haec sententia est, Fluviorum autem naturam et eorum alveos videmus. Verumtamen qui eos colunt et qui eorum simulacra fingunt, alii in humanam figuram eos conformant, alii eis boum formam affingunt. licet etiam dicere, ostia et ora fluviorum per cornua significari. Itaque Virgilius lib. 8. Aen. in extr. [v. 727.] Rhenum bicornem appellat vel, quia duobus alveis fluit, ut vult Servius, vel quia duobus ostiis in Oceanum influit. Idem de Tiberi lib. 8. [v. 77.] *Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.*

25. Aufidus] supra *longe sonantem* appellat Od. ix. [v. 2.] de quo plura ad Od. ult. lib. 3.

26. perfluit] reclamantibus fere omnibus codd. veteribus, in quibus scriptum est *prefluit* aut *praefluit*, vulgatos secutus sum, non pugnaturus, si quis malit *praefluit.* sic supra Od. iii. huius libri, [v. 10.]

ubi vulgati habent *perfluunt*, veteres plerique omnes habebant *praefluunt*. Et vero ita Livius locutus est lib. 44. [c. 31.] *Duo cingunt Scodram flumina: Clausula latere urbis, quod in orientem patet, praefluens: Barbana palude oriens.* Quare quamvis et olim et nunc editum sit me assentiente *perfluit*, antiquam tamen censeo restituendam.

27. Cum saevit] cum auctus imbribus *sternit sata laeta boumque labores*, ut ait Virgil. vide supr. annot. ad Od. XXIX. lib. 3. sic Homer. de Diomede *Il. ε'.* [v. 87.] *Θῦνε γὰρ ἂμ πεδίον, ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς Χειμάῤῥῳ, ὅς τ' ὦκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας. Τὸν δ' οὔτ' ἄρ τε γέφυραι ἐεργμέναι ἰσχανόωσι, Οὔτ' ἄρα ἕρκεα ἴσχει ἀλωάων ἐριθηλέων, Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ὅτ' ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος· Πολλὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔργα κατήριπε καλ' αἰζηῶν.* id est, Ruebat autem per campum fluvio torrenti exundanti similis, qui celeriter fluens ponteis disturbat. Eum autem neque pontes continent neque septa agrorum virentium comprimunt repente labentem, cum eum auxerit caelestis imber: multa autem aedificia et opera manu hominum facta eius impetu labefactata concidunt.

28. meditatur] secutus sum scripturam trium veterum codicum, quos in Italia vidi, et totidem, quos in Gallia, in his Tornes., quam et viri docti valde probant: agnoscit Porphyr. Nam vulgati habent *minitatur*, quam tamen non aspernor. nam ita legit Non. Marcell. testem citans hunc locum. inest autem in verbo *meditatur* mirabilis et longe audacior, quam in illo altero *minitatur*, tralatio a re animata ad inanimam.

31. Primosque et extr. met.] sic Virg. lib. 10. [v. 513.] *Proxima quaeque metit gladio.* quem locum producunt testem Acron et Porphyr.

32. Stravit humum] sic scriptum reperi in plerisque libris calamo exaratis, tribus Vatic. et Iannoct. Faër. Urs. Tornes. Nicot. Russard. *Stravit humum* autem, id est, operuit et complevit humum. vulgati habent *Stravit humi*, quod minus probo. sic enim locutus est sup. Od. XVII. lib. 3. [v. 10.] *et alga littus inutili Demissa tempestas ab Euro Sternet, aquae nisi fallit augur* etc.

32. sine clade victor] victor sine ulla suorum iactura. longe huic dissimilis est ea, quam victoriam Cadmeam nominant.

34. Praebente] sufficiente, suppeditante, *πορίζοντος, ἐπαρκοῦντος.*

34. tuos Divos] qui tibi favent, qui tua omnia incoepta fortunant. hoc ideo dictum, (inquit Porphyrio) quod Augusti auspiciis haec a Druso gesta sunt.

34. Nam, tibi quo die Port. etc.] sententia huius loci haec est. Quo die Alexandria, in quam Antonius et Cleopatra confugerant, potitus es, anno scilicet post initium belli Mutinensis decimo tertio: eo ipso die omnium bellorum praeteritorum felicem exitum habuisti. Nam bellis omnibus compositis et victoria parta, remp. constituisti, imperium populi Rom. stabilivisti, laudem et gloriam tibi sempiternam tot victoriis partis comparasti, tertium denique consulatum dominatumque perpetuum consecutus es. Priscian. lib. 2. docet, utrumque esse usitatum, *Alexandrea* et *Alexandria:* ut Antiochia et Antiochea.

37. LUSTRO TERTIO] nondum finito, id est, anno decimo tertio nondum exacto. Errant autem, qui duo lustra novem annis duntaxat putant constare, quasi quintus annus finis sit unius et principium alterius.

40. ARROGAVIT] peperit, vindicavit.

41. TE CANTABER] sup. Od. VIII. lib. 3. [v. 22.] *Cantaber sera domitus catena.* et Od. VI. lib. 2. [v. 2.] *Cantabrum indoctum iuga ferre nostra.*

42. PROFUGUS] Od. XXIV. lib. 3. [v. 9.] *Campestres melius Scythae.* et Od. XXXV. lib. 1. [v. 9.] *te profugi Scythae.*

43. O TUTELA PRAESENS ITAL. DOMINAEQUE] qui tamquam Deus praesens Italiam Romamque tutaris. alia ratione dixit sup. Od. VI. [v. 31.] *Virginum primae puerique* etc. *Deliae tutela deae*, id est, quos Diana tuetur. magna autem vis est in nomine *praesens.* dicimus enim *Deum praesentem*, cuius numinis vim auxiliumque quasi praesentis sentimus. vide annot. ad Od. XXXV. lib. 1.

44. DOMINAEQUE ROMAE] Od. III. huius lib. [v. 13.] *Romae principis urbium Dignatur suboles* etc.

45. TE FONT. QUI CEL. ORIGINES] Herodotus in Euterpe scribit neminem unquam neque Afrum neque Aegyptium ausum esse sibi profiteri, se scire Nili fonteis seu origines, praeterquam quendam tabularum et aedis Minervae pecuniaeque custodem in urbe Saï, atque eum tamen sibi ludere et nugari visum esse: quippe qui dixerit, Nilum ex quodam lacu infinitae altitudinis inter duos monteis interiecto manare. Scriptores recentiores, quibus haec exquirere fuit curae, aiunt Nilum ex montibus Lunae oriri. Tibul. lib. 1. *Nile pater, quanam possum te dicere causa Aut quibus in terris occuluisse caput?* (Dion Nicaeus in Severo scribit, Nilum oriri ex monte Atlante, qui quoniam omnium montium altissimus est, semper nivibus oppletus est, quae aestate liquescente maximam aquarum vim illo tempore maxime gignunt. addit idem illius montis radices, cum semper alias esse palustreis tum maxime aestatis tempore; ex eoque Nilum tum potissimum crescere.) [Ex edit. post.] *originem* autem habent cod. Faër. et Iann. ceteri omnes, quibuscum vulgati congruunt, *origines:* quos sequor: quia perspicue Herodotus eo, quem dixi libro, πηγάς Νείλου dicit, non πηγήν. de Nilo plura in commentar. Lucr.

46. ISTER] quem eundem esse, atque Danubium, nonnulli volunt, sed aliis atque aliis gentibus. Apollonius lib. 4. Argon. scribit, Istrum ex Hyperboreis montibus oriri et, cum ad eum locum, qui interiectus est inter Scythiam et Thraciam, pervenerit, in duas parteis secari, quarum altera in Pontum Euxinum, altera in mare Tyrrhenum influit: eademque tradit interpres ad eum locum. de eodem lege Strabon. lib. 4. [c. 6.]

46. TE RAPID. TIGR.] Tigris, Armeniae fluvius, a celeritate nomen traxit. Itaque merito rapidus ab Horatio appellatur: quamquam quidam legi volunt *trepidus*, id est, celer.

47. TE BELLUOSUS] Oceanum belluosum vocat propter ingenteis belluas in eo nascenteis et viventeis: in quibus est physeter, *ingen-*

tis columnae modo (ut narrat Plin. lib. 9. c. 4.) *se attollens altiorque navium velis diluviem quandam eructans.*

49. Te non pav. fun.] Aristot. lib. 8. de moribus ad Nicom. scribit, Celtas neque terrae motus neque fluctus extimescere. Aelianus autem lib. 12. Var. hist. [c. 23.] etiam amplius, nempe illos pugnare coronatos, argumentumque eis suarum cantilenarum constare ex hominibus iis, qui fortiter in bello pugnantes ceciderint: eosdem partim rebus praeclare gestis glorianteis, partim suae ipsorum virtutis monumenta Graecorum more relinquenteis, tropaea victoriae excitare: fugere autem apud eos usque adeo turpe esse, ut ne ex domibus ruinosis quidem ac labantibus sese auferant, quin ne his quidem incendio deflagrantibus saluti suae fuga consulere, a flamma iam occupatos: nonnullos autem maris aestum accedentem exspectare ac subire: alios ultro fluctibus arma inferre eorumque impetum excipere nudis gladiis, hastisque destrictis, quasi eos possint vel exterrere vel sauciare.

51. Caede gaudentes Sicambri] supra Od. ii. eiusd. lib. [v. 34.] *quandoque trahet feroceis Per sacrum clivum merita decorus Fronde Sicambros. Caede gaudentes* autem, vel quia bellicosi et belli studio dediti sunt, unde caedes oriuntur: vel simplicius, quia caedibus delectantur, quod argumentum est immanitatis.

52. Compositis] uno consensu unoque tempore de manu positis, vel conditis et suo loco positis, ut Od. vii. epod. [v. 1.] *cur dexteris Aptantur enses conditi?* eadem fortasse significatione dixit Satyra 3. lib. 2. [v. 77.] *Audire atque togam iubeo componere, quisquis Ambitione mala aut argenti pallet amore.*

AUGUSTI LAUDES. ODE XV.

1. Phoebus volentem proelia etc.] sic Virgil. in Sileno [vi, 3.] *Cum canerem reges et proelia, Cinthius aurem Vellit et admonuit: Pastorem, Tityre, pingues Pascere oportet oveis* etc. Idem in Copa, [v. 38.] *Mors aurem vellens, vivite, ait, venio.*

3. Ne parva Tyrrh. per aequor] allegoria est. nam aliis verbis aliud significat. nempe vetuisse Phoebum, ne humilibus versibus et imbelli Musa res grandeis, amplas et bellicas canat. quod sup. Od. iii. lib. 3. [v. 72.] dixit, *Magna modis tenuare parvis.* Quemadmodum enim periculosum est, parvo navigio in mari Tyrrheno navigare, sic non est tutum, tenuibus et humilibus versibus res magnas et graveis persequi.

6. Et signa nostro rest. Iovi] Parthi, Phraate regnum obtinente, signa, quae Crassus amiserat, Romam ad Augustum ultro remiserunt. scribunt Strabo, Sueton., Paterculus et alii. *nostro Iovi* autem, id est, Iovi Capitolino. Horat. epist. ad Lollium 2. lib. 1. [18, 55.] *et Cantabrica bella tulisti Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit.* Idem ad August. [ii, 1, 256.] *Et formidatam Parthis te principe Romam.* et Satyr. 5. lib. 2. [62.] *Tempore, quo iuvenis Parthis horrendus ab alto Demissum genus Aenea* etc. sic et Virg. lib. 7. Aen. [v. 606.] *Auroramque sequi Parthosque reposcere signa.*

7. DEREPTA] id est, detracta. Sic autem legendum vel invitis codicibus omnibus et antiquis et recentioribus, non *Direpta*, quamquam in duobus non obscura exstant huius germanae scripturae vestigia.

8. ET VACUUM DUELLIS IANUM QUIRINI etc.] hac de re sic Sueton. in Augusto, [c. 22.] *Ianum Quirinum, semel atque iterum a condita urbe ante memoriam suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terra marique pace parta, tertio clausit*. et Varro lib. 4. de lingua Latina, [p. 46. Bip.] *Tertia est Ianualis porta ab Iano: et ideo ibi positum Iani signum et institutum a Numa Pompilio rege, ut scribit in annalib. L. Piso, ut sit semper clausa, nisi cum bellum sit. Nusquam traditum est memoriae, Pompilio rege fuisse apertam. sed post T. Manlio consule, bello Karthaginiensi primo confecto, et eodem anno apertam.* Hactenus Varro. Plutarch. de fortuna populi R. δίπυλον Ἰανοῦ, id est, portam Iani biforem appellat, quam (inquit ille) πολέμου πύλην καλοῦσιν, id est, belli portam nominant. Idem in Numa, Ἔστι δὲ καὶ αὐτοῦ νεὼς ἐν Ῥώμῃ δίθυρος, ὃν πολέμου πύλην καλοῦσιν. id est, est autem et eius templum Romae, cuius duae sunt ianuae, quod belli portam appellant. Virgil. lib. 7. Aeneid. [v. 607.] geminas belli portas appellat. *Sunt geminae belli portae (sic nomine dicunt) Religione sacrae et saevi formidine Martis* etc. Porro autem *Fanum Quirini* edendum putarim M. Antonio Mureto et I. Passeratio assensus, quorum alter coniectura ductus sic reponit, alter mihi asseveravit, se scriptum vidisse Romae in uno libro manuscr. *Fanum Quirini.* unde quam sit facile facere *Fanum Quir.* neminem esse puto, qui non videat. Putabat tamen Passeratius etiam legi posse, *Ianum Quirinum.* quae lectio nec mihi displicet.

10. EVAG. FRE. LICEN. INIE.] hanc scripturam in uno Vatic. repertam, cum quo tamen consentiunt cod. Iannoct. Faër. et Tornes. Russard. Nicot. Cleric., sic probo, ut contendam, eam esse veram et germanam. dicimus enim Latine frenos aut frena iniicere, ut M. Tull. Philipp. 13. [9, 20.] *namque illi exsultanti tanquam frenos furoris iniecit.* (Valer. Maxim. l. 2. c. 9. *freni sunt iniecti vobis, Quirites, nullo modo perpetiendi, alligati et constricti estis amaro vinculo servitutis.*) *Ordinem iniicere* nemo, qui Latine loqueretur, meo quidem iudicio, dixit umquam. Significat autem, Augusti Caesaris aetate immoderatam et ordine carentem peccandi licentiam veluti quibusdam frenis esse repressam. sup. Od. XXIV. lib. 3. [v. 28.] *indomitam audeat Refrenare licentiam.* ordo autem est, Iniecit frena licentiae evaganti ord. rect., id est, extra ordinem rectum vaganti, ordinem non servanti. Atque haec ipsa lectio in nonnullis libris vulg. reperitur. (et eam agnoscit Porphyr.)

11. EMOVITQUE CULPAS] nempe supplicio in improbos constituto. sic supra Oda, quam modo commemoravi, [III, 24, 33.] *Quid tristes querimoniae, Si non supplicio culpa reciditur? Quid leges sine moribus* etc. secutus sum autem hoc loco cod. Iannoct. Tornes. 2. Vatic. et Clericanum et Nicotianum, qui ita habent, non *amovit.* neque

V. 9. *Quirini.*

vero dubitabit quisquam Latine doctus, quin haec scriptura sit vera. utitur eodem verbo Satyr. 3. lib. 2. [v. 28.] *Emovit veterem mire novus.* et epist. 2. lib. 2. [v. 46.] *Dura sed emovere loco me tempora grato.* et Virg. lib. 2. Aeneid. [v. 610.] *Neptunus magnoque emota tridenti Fundamenta quatit.* Idem lib. 6. [v. 382.] *His dictis curae emotae pulsusque parumper Corde dolor tristi.* ibidem, [v. 524.] *Egregia interea coniux arma omnia tectis Emovet.*

12. ET VETERES REVOC. ART.] id est, virtutes, ut frugalitatem, patientiam paupertatis, contemtum pecuniae et divitiarum, studium laudis et gloriae, continentiam etc.

15. PORRECTA] prolata, amplificata, propagata.

15. AD ORTUM SOLIS] quidam libri veteres habent *ad ortus*, in his Torn. Nicotiani duo, Clericanus, Danielis.

16. AB HESPERIO CUBILI] a solis occasu. ἕσπερος Graecis, vesper est Latinis.

17. FUROR CIVILIS] bellum civile, quod cives furore concitati inter se gerunt. Virgil. lib. 1. Aeneid. [v. 150.] *Iamque faces et saxa volant, furor arma ministrat.*

18. EXIGET OTIUM] secutus sum meliorum codicum, Iannoctii et Vaticanorum 2. et Clericani et unius Nicotiani scripturam, quam Porphyr. comprobat. nam vulgati habent *eximet.* *exigere* autem hoc loco valet eiicere, expellere, ut dicimus, *Regibus exactis.* vel, ut Nonius interpretatur apud Lucilium, excludere. Lucil. *Vestimentis frigus atque horrorem exacturum putet.* *Exacturum pro exclusurum*, inquit Nonius, quod minus probo. Nam etiam apud Lucilium exigére frigus valet expellere, meo quidem iudicio. sic apud Naevium seu Novium potius, *Indigne exigor patria innocens.*

19. PROCUDIT ENSEIS] ad procudendos et fabricandos enseis impellit.

20. INIMICAT] inimicas inter se reddit. συγκρούει, στασιάζει. verbum non admodum usitatum. non dissimile est id, quo utitur Laberius, *iniquare.* sic ille apud Nonium, *Aequum animum indignanti iniquat contumelia.*

21. NON, QUI PROFUND. DANUB. BIB.] Thraces, Pannones, Taurici, Germani.

22. EDICTA RUMP. IUL.] leges Iulias infirmabunt, vel de adulteriis, vel quaslibet alias.

23. INFIDIVE PERSAE] duo cod. Vatic. Rain. Card. Tornes. *infidique.* sic infra Allobrogem novis rebus infidelem dicet Od. XVI. epod. [v. 6.] *Novisque rebus infidelis Allobrox.*

24. TAN. PR. FLU. ORTI] Scythae et Sarmatae.

25. PROFESTIS] dies profesti hominibus concessi sunt ad rem privatam ac publicam administrandam. utitur hoc nomine Satyr. 3. lib. 2. [v. 143.] *Qui Veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla vappamque profestis.* et Satyr. 2. lib. 2. [v. 116.] *luce profesta.*

29. VIRTUTE FUNCT., MORE PATR.] apud Hom. *Il. ι'.* Aiax, Ulysses, Phoenix ad Achillem missi, ut eius animum placarent atque ad lenitatem inflecterent, offendunt eum citharae cantu animum oble-

ctantem priscorumque virorum laudes canentem, his verbis, [v. 189.] Τῇ ὅγε θυμὸν ἔτερπεν, ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν etc.

30. LYDIS TIBIIS] sive Phrygiis, nihil refert. Tibiae enim in Barbaria primum repertae sunt; in quas cum aliquando incidisset Minerva easque semel inflasset, continuo reiecit, ut omnium organorum musicorum deterrimas. Quamquam Porphyrio Phrygiis tibiis res tristeis, Lydiis laetas cani solitas scribit.

30. REMISTO] in libro de Arte poët. [v. 151.] *sic veris falsa remiscet.*

31. ET ALMAE PROGEN. VEN.] Iulium Caesarem, Augustum, Tiberium, Drusos, vel, si quis malet, Iuliam gentem ab Iulo nominatam. sic Lucretius princip. lib. 1. *Aeneadum genitrix, hominum divûmque voluptas, Alma Venus.*

HORATII
EPODON LIBER.

LAMBINUS LECTORI.

Diu multumque dubitavi et quaesivi neque dum dubitandi finem feci, lector erudite, quamobrem hic liber vel epodon vel epodos nominetur. Nam quid sit στροφή, ἀντιστροφή, ἐπῳδός apud Pindarum, docent eius interpretes. Apud Horatium autem ubi locus est ἐπῳδῷ, si neque στροφαὶ neque ἀντιστροφαὶ reperiuntur? an dicemus ἐπῳδῶν librum dici propter adiunctos breviores versiculos, quos qui canebant, in neutram partem movebantur, sed in uno loco insistebant? atque in his Odis esse strophen sive antistrophen cum epodo, ut in chorea moverentur a sinistra parte in dexteram, deinde quiescerent unoque in loco insisterent? an epodon liber dictus propterea, quod duo essent, qui canerent, unus, qui longiores versus pronuntiaret, alter, qui breviores subiiceret, qui dicebatur ἐπῳδός, quasi accentor aut succentor quidam, respondendi munere fungens? an, quod vir quidam doctissimus Florentinus mihi dixit in sermone, cum eius hac de re sententiam exquirerem, in superioribus libris fuisse στροφήν et ἀντιστροφήν, in hoc esse ἐπῳδόν, an placebit, huius libri Odas appellatas esse ἐπῳδάς, quasi odas posteriores, non ἐπῳδούς, quemadmodum liber posterior Platonis de legibus ἐπινομίς inscribitur? an ἐπῳδοὶ appellati versiculi breviores, eo quod accinuntur longioribus, ut, *Beatus ille qui procul negotiis*, *Ut prisca gens mortalium?* an, quod quidam testantur se vidisse in quodam codice vetere, hunc librum ita inscriptum, *Quinctus Odarum liber*, id sequemur, ut nullus iam dubitandi locus sit relictus nihilque causae, quamobrem hac de re plura quaeramus? ego quidem neque unius codicis auctoritate standum esse censeo neque ullam earum, quas exposui, causarum satis certam aut necessariam esse puto. Itaque vetus illud Academicum verbum hic usurpans ἐπέχω, ne rei falsae assentiens temeritatis culpam sustineam. Interea tamen placet, Diomedis et Marii Victorini et aliorum Grammaticorum veterum sententiam probare, qui propterea hunc librum ita inscriptum esse dicunt, quia singulis longioribus versibus singuli breviores accinuntur, qui ἐπῳδοὶ appellantur. Docent enim illi carminis genus unum esse, in quo versus ita inter se connexi sunt, ut alter sine altero audiri non possit, quorum prior προῳδικός, id est, praecinens, posterior ἐπῳδικός, id est, quasi succinens, nominatur, ut in elegis longus et hexameter est προῳδικός, brevior et pentameter ἐπῳδικός.

Eadem igitur ratione hic trimeter *Ibis Liburnis inter alta navium* προῳδικὸς erit, quasi praecinens, alter autem dimiter ἐπῳδικὸς, quasi succinens, *Amice propugnacula.* Sed lubet mihi Marii Victorini verba hic subscribere ex lib. 3. *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis ac formandis novis metris primusque epodos excogitavit, alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subiiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur, ut in heroo, a quo primum coepit*, Diffugere nives, redeunt iam gramina campis, *dehinc epodus sui generis*, Arboribusque comae. Idem paullo post, *Idem Archilochus penultimis heroi hexametri partibus adiecta syllaba huiusmodi versum induxit, qui metro Phalaecio, id est, tribus trochaeis ultimis clauderetur, ut est*, At tuba terribilem sonitum dedit aere canoro. *Adiecta enim ante ultimos pedes sed syllaba fiet* aere sed canoro, *quod est carmen Phalaecium. Iuncto omni fiet versus huiusmodi*, At tuba terribilem sonitum dedit aere sed canoro. *Quod quidam hexametrum heroum* περιττοσυλλαβὲς *dixerunt. Huic idem epodum subdidit trimetrum versum Iambicum catalecticum, id est, ultima parte imminutum. Cuius exemplum noster Horatius secutus est illa Oda*, Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni. *Dehinc trimeter catalecticus vice epodi*, Trahuntque siccas machinae carinas etc. Ex quibus Marii verbis intelligere licet, et qui sint et quare dicantur epodi. Sed quaerat aliquis, cum etiam in superioribus libris reperiantur minores versiculi longioribus subtexti, cur non etiam libri epodon appellentur et cur hic solus appelletur. Respondeo, quia totus hic liber et omnes odae, quae in hoc libro sunt, habent taleis versiculos, qui epodi dicuntur, non item odae librorum superiorum, sed paucae. haec mea de huius libri inscriptione sententia est, quae si cui minus probetur, afferat probabiliorem et ego manus dabo.

AD MAECENATEM. ODE I.

Ait se cum eo ad bellum Actiacum proficiscente ire velle.

1. Liburnis] navibus sic dictis a Liburnorum gente: de qua Veget. lib. 4. c. 28. et tribus deinceps sequentibus capp. vide Od. xxxvii. lib. 1. [v. 29.] Navibus igitur Liburnis, quae sunt aliquanto triremibus humiliores, ibis inter altas et magnas triremeis ac naveis rostratas. fortasse Antonianas significat. Nam Caesarianae humiliores erant, ut narrat Plutarch. in Anton. et Dion lib. 50. sed alii per *alta navium propugnacula* turreis, quae erant in navibus Caesaris, aut etiam ipsas Caesaris naveis, quae turritae erant, significari volunt, quorum sententiam confirmat Servius ad hunc Virg. locum, lib. 8. Aen. extr. [689.] *Una omnes ruere ac totum spumare reductis Convulsum remis rostrisque tridentibus aequor. Alta petunt pelago: credas innare revulsas Cycladas aut monteis concurrere montib. altis. Tanta mole viri turritis puppibus instant.* ad quae verba notat: *hoc de historia traxit.* Nam

Agrippa primus hoc genus turrium invenit, ut de tabulatis subito erigerentur, simulac ventum esset in proelium, turres hostibus improvisae. Accedit Prudentius, cuius sunt hi versus, *Fluctibus Actiacis signum symphonia belli Aegypto dederat, clangebat buccina contra, institerant tenues cymbae fragilesque phaseli Inter turritas Memphitica rostra Liburnas.* Ego suum cuique iudicium liberum relinquo, sed tamen movet me Plutarchus, qui naveis Antonianas longe Caesarianis altiores fuisse narrat, movet et Dion, apud quem, [l. 50. c. 18.] sic Antonius ad milites, ὁρᾶτε γάρ που καὶ αὐτοὶ καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ πάχος τῶν ἡμετέρων σκαφῶν, ὥςτε εἰ καὶ τὸν ἀριθμὸν ἰσοπαλεῖς αὐταῖς ἐκεῖναι ἦσαν, ἀλλ' ὑπό γε τούτων οὐδὲν ἂν οὔτε ταῖς ἐμβολαῖς οὔτε ταῖς προβολαῖς ἐκακούργησαν. τὸ μὲν ἡ παχύτης τῶν ξύλων, τὸ δὲ αὐτὸ τὸ ὕψος τῶν νεῶν, καὶ εἰ μηδεὶς ἀπ' αὐτῶν ἠμύνετο, πάντως ἂν ἐπέσχε. νῦν δὲ δὴ καὶ τοξοτῶν καὶ σφενδονητῶν τοσούτων ἐπιπλεόντων καὶ προςέτι καὶ ἀπὸ τῶν πύργων ἄνωθεν αὐτῶν ἐφικνουμένων δυνήσεταί τις σφισι προςμῖξαι; Εἰ δὲ δὴ καὶ πλησιάσειέ τις, πῶς μὲν ἂν οὐκ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πλήθους τῶν κωπῶν βαπτισθείη, πῶς δ' οὐκ ἂν ὑπὸ πάντων τῶν τε ἀπὸ τῶν καταστρωμάτων καὶ τῶν ἀπὸ τῶν πύργων βαλλόμενος κατακοντωθείη; id est, *Videtis enim etiam ipsi et magnitudinem et crassitudinem navium nostrarum. Itaque etiam si Caesaris naves nostris numero essent aequales, attamen propter haec neque incursionibus neque eminus pugnando nostris nocere possent. Nam ab incursionibus lignorum crassitudo, a telorum iactu defenderet eas altitudo, etiamsi nemo ab eis hostem repelleret. Nunc autem cum tot sagittarii et funditores in eis navigent et praeterea ex turribus e loco superiore tela iacere et impetum hostium arcere possint, poteritne quisquam illorum nobiscum congredi et ad naveis nostras accedere? Quodsi quis accesserit, nonne multitudine remorum obruetur? nonne et de navium nostrarum tabulatis et de turribus iaculis appetitus mersabitur?* Adde quod Vegetius lib. 4. c. 33. et 34. ubi de Liburnis scribit, nullum verbum de earum altitudine aut turribus facit. quod verisimile non est, praeteriturum fuisse, si verum esset, quod isti dicunt. Postremo L. Annaeus Florus seu L. Annaeus Seneca in Epitoma rerum Rom. ex T. Livio perspicue Turnebi sententiam refellit, his verbis, *Nobis quadringentae amplius naves, ducentae non minus hostibus, sed numerum magnitudo pensabat, quippe a senis in novenos remorum ordinibus, ad hoc turribus atque tabulatis sublatae castellorum et urbium specie non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur, quae quidem ipsa moles illis exitio fuit.* sed ne Plutarchi quidem verba omitenda sunt in Antonio, δυςανασχετοῦντες οἱ Ἀντωνίου πρὸς τὴν διατριβὴν καὶ τοῖς ὕψεσι καὶ μεγέθεσι τῶν οἰκείων νεῶν πεποιθότες ὡς ἀπροςμάχοις τὸ εὐώνυμον ἐκίνησαν. id est, aegre ferentes autem Antoniani moram et altitudinibus ac magnitudinibus navium suarum confisi sinistrum cornu moverunt. Adiuvant me et ea, quae apud eundem paucis post versibus sequuntur, ubi dicit τειχομαχίαν verius fuisse, id est, pugnam e muris, quam pugnam navalem, cum Antoniani e navibus suis, tanquam e muro, pugnarent.

2. Amice] o amice Maecenas. neque est quod quisquam dicat non convenire pudori Horatii, Maecenatem amicum appellare: nam Horatius erat amicus inferior, Maecenas potentior, Satyr. 6. lib. 1.

[v. 49.] *Dissimile hoc illi est, quia non ut forsan honorem Iure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum.* ibidem, *felicem dicere non hoc Me possum casu, quod te sortitus amicum.* Od. xx. lib. 1. [v. 5] *Care Maecenas.* Od. xviii. lib. 2. [v. 12.] *nec potentem amicum Largiora flagito.*

4. Subire] excipere, ἀναδέχεσθαι, sufferre.

6. si contra] me tibi superstite.

7. Utrumne iussi] utrum nos, quos manere et quiescere iubes, otiabimur, vitam iniucundam victuri, nisi tecum vivamus?

9. An hunc laborem mente laturi etc.] an hunc militiae laborem laturi sumus ea mente eoque animo, quo viros forteis et patienteis laborum ferre decet? subaudi verbum *sumus*, ut sit *laturi sumus.* vel, quod minus probo, repete ἀπὸ κοινοῦ *persequemur.* legendum autem *qua* non *quem.*

10. non molleis] id est, patienteis et toleranteis laborum, quos Graeci καρτερικοὺς appellant, μαλακοῖς contrarios.

11. Feremus] sibi ipse respondet.

12. Inhospitalem] ἄξενον. sic sup. Od. xxii. lib. 1. [v. 6.] *Sive facturus per inhospitalem Caucasum.*

15. Roges] quaeras fortasse, quid ego tibi sim comes profuturus, qui neque admodum sim bellicosus neque valde robusto corpore.

16. Imbellis ac firm. p.] ἀπτόλεμος καὶ ἄναλκις.

17. Comes] respondet superiori tacitae quaestioni hoc modo, si tecum proficiscar, multo minus sollicitus sum futurus, quam si maneam et a te absim.

19. Ut assidens implum. etc.] id est, quemadmodum avis pullis implumibus assidens atque accubans serpentium illa quidem insidias et impetus extimescit: sed multo magis tamen timet absens, cum scilicet pullos suos reliquit. Tali similitudine utitur Theocritus [Moschus, εἰδ. δ'.] εἰδ. κς'., quod inscribitur Μέγαρα, [v. 21.] Ὡς δέ τ' ὀδύρεται ὄρνις ἐπὶ σφετέροισι νεοσσοῖς Ὀλλυμένοις, οὕςτ' αἰνὸς ὄφις ἔτι νηπιάχοντας Θάμνοις ἐν πυκινοῖσι κατεσθίει· ἡ δὲ κατ' αὐτοὺς Πωτᾶται κλάζουσα μάλα λιγὺ πότνια μήτηρ· Οὐδ' ἄρ ἔχει τέκνοισιν ἐπαρκέσαι· ἦ γάρ οἱ αὐτῇ Ἆσσον ἴμεν μέγα τάρβος ἀμειλίκτοιο πελώρου· Ὡς ἐγὼ etc. id est, Quemadmodum autem ingemiscit avis pullis suis pereuntibus, quos horribilis serpens in dumis densis devorat: illa autem circum eos volat vociferans valde clare eorum mater, neque tamen exitium a pullis suis depellere potest. revera enim valde metuit propius accedere ad implacidam belluam. Sic ego etc. nec admodum discrepant illa Oppiani lib. quinto Ἁλιευτ. [v. 579.] Ὡς δ' ὁπότ' ὀρταλίχοισι χελιδόσι νηπιάχοισι Νέρθεν ὑπὲξ ὀρόφοιο τυχὼν ὄφις ἄγχι πελάσσῃ· Καὶ τοὺς μὲν κατέπεφνε καὶ ἔσπασεν ἔνδον ὀδόντων· Μήτηρ δὲ πρῶτον μὲν ἀτυζομένη πεπότηται Λοίγια τετριγυῖα φόνου γόον, ἀλλ' ὅτε παῖδας Ἀθρήσει φθιμένους, ἡ δ' οὐκ ἔτι φύξιν ὀλέθρου Δίζεται, ἀλλ' αὐτῇσιν ὑπαὶ γενύεσσι δράκοντος Εἱλεῖται, μέσφ' ὄρνιν ἕλῃ παιδοκτόνος ἄτη. Ὡς ἄρα etc. id est, *Quemadmodum autem cum ad hirundines implumes et parvu-*

V. 5. *sit superstite.*

las serpens forte sub tecto propius accessit: et eas quidem interemit ac dentibus discerpsit: mater primum quidem pavens circumvolat, deplorans caedem pullorum suorum: cum autem eos interire videt, non amplius exitii fugam quaerit, sed circum maxillas ipsas serpentis versatur, donec eam iactura pullorum interfectorum in perniciem traxerit. Sic etc. Neque vero admodum dissimilis est illa comparatio ducta a cerva apud Hom. *Ιλ. λ'.* [v. 113 sqq.] *Ὡς δὲ λέων ἐλάφοιο ταχείης νήπια τέκνα Ῥηϊδίως συνέαξε, λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσιν, Ἐλθὼν εἰς εὐνήν, ἁπαλόν τέ σφ' ἦτορ ἀπηύρα. Ἡ δ' εἴπερ τε τύχῃσι μάλα σχέδον, οὐ δύναταί σφιν Χραισμεῖν· αὐτὴν γάρ μιν ὑπὸ τρόμος αἰνὸς ἱκάνει· Καρπαλίμως δ' ἤϊξε διὰ δρυμὰ πυκνὰ καὶ ὕλην Σπεύδουσ', ἱδρώουσα, κραταιοῦ θηρὸς ὑφ' ὁρμῆς· Ὡς ἄρα* etc. id est, Ut leo cervae celeris parvos pullos facile confregit dentibus correptos, cum ad eorum cubile iverit, teneramque eis animam abstulit: illa autem, etiamsi valde prope adsit, non tamen eis opitulari potest. eam enim tremor gravis occupat. Continuo autem gradum corripit per densa dumeta et silvam properans, sudans propter validae bestiae impetum. Sic etc.

21. NON, UT ADSIT, AUXILI] id est, quae quamvis adsit, plus auxilii non est latura praesentibus, quam relictis. in quibusdam libris calamo exaratis scriptum reperi, *Non uti sit auxili Latura* etc. quorum verborum hic sensus est, Non quo sit plus auxilii latura praesentibus, subintell. quam etc. ego tamen priorem scripturam malo.

23. MILITABITUR BELLUM] tale est hoc *militabitur bellum*, qualia illa *bella pugnata* et *rura regnata*. de quibus vide ad Od. VI. lib. 2. [v. 11.] ego (inquit) totius huius belli laborem ac periculum subibo ac perferam, nulla abs te sperata mercede nulloque praemio exspectato: sed tuae erga me benevolentiae retinendae studio et spe ductus.

25. NON UT IUVENCIS etc.] id est, non ut plura agri iugera possideam.

26. ARATRA NIT. M.] Quidam libri veteres habent *Aratra nitantur mea.*

27. PECUSVE CALABRIS ANTE SIDUS etc.] aut ut pecus meum pascuis Calabris paullo ante Caniculam relictis, quae post ortum Caniculae nimio solis ardore sunt torrida, in Lucaniam, quae temperatior est, transferatur. sic epist. 2. lib. 2. [v. 177.] *Quid vici prosunt et horrea, quidve Calabris Saltibus adiecti Lucani: si metit Orcus* etc. haec eo pertinent, quod quibus magni pecudum greges erant, ii saltus hibernos et aestivos habebant, in quibus pascebantur pecora.

28. LUCANA MUT. PASCUA] *pascuis* habent complures codd. veteres. in his tres Vatic. et Tornes. Russard. Nicotiani duo: quam scripturam non reiicio.

29. NEC UT SUPERNI VILLA] supernum Tusculum ideo dixit, quia in colle situm est. Strabo lib. 5. sup. Od. XXIX. lib. 3. [v. 8.] *Telegoni iuga patricidae.* nec (inquit Horatius) ut villa mei fundi Tusculani perveniat et producatur usque ad moenia Circaea. ὑπερβολικῶς

V. 26. *meis.*

dictum est ad exprimendam aedificii magnitudinem, magnificentiam atque amplitudinem.

31. BENIGNITAS TUA] liberalitas et munificentia tua, ut docuimus sup. ad Od. XVII. lib. 1. [v. 15.]

32. HAUD PARAV. QUOD AUT, AVAR.] nolim paravisse, quod aut defodiam et condam in terra avarorum more, qui bonis quaesitis parcunt ut sacris, aut profundam, ut luxuriosus nepos.

34. DISCINCTUS] dissolutus, luxuriosus, intemperans. nam *discingi* fere mollitiem et turpitudinem quandam significat. Itaque turpe erat Romanis illis veteribus, in publicum prodire discinctos. unde proverbium *discincta vestis, discinctus animus*. (Sic Persius Sat. 3. [v. 31.] *non pudet in morem discincti vivere Nattae?*) Servius ad illum Virgil. locum, [Aen. VIII, 724.] *discinctos Mulciber Afros* notat, *vel habitum eorum ostendit, qui usque ad talos fluebat: quod Plautus in Poenulo ridet his verbis, Quae est illa avis? cum Afrum vidisset vestem demissam trahentem: vel discinctos dixit militiae inhabileis. omnes enim, qui militant, cincti sunt, alioqui inefficaces: ut contra praecinctos strenuos dicimus. Horatius, Hoc iter ignavi divisimus altius ac nos Praecinctis unum. Unde Graece εὔζωνος appellatur, non qui habet bonam zonam, sed qui strenuus est et expeditus ad iter faciendum aut aliquid agendum.* Hactenus Servius. Horat. Satyr. 2. lib 1. [v. 132.] *Discincta tunica fugiendum est ac pede nudo. discinctus* tamen aliquando etiam accipitur pro eo, qui remissiore et liberiore quidem interdum victu ac ludo vitae quotidianae severitatem levat ac temperat: verum sine flagitio et turpitudine, ut sat. 1. lib. 2. [v. 73.] *Nugari cum illo et discincti ludere, donec Decoqueretur olus.*

34. NEPOS] *nepos* praeter vulgatam significationem profusum et perditum hominem significat, quem Graeci ἄσωτον nominant. *Nepotes* (inquit Paullus in epitome Festi) *luxuriosae vitae homines appellati, quod non magis his rei suae familiaris cura est, quam iis, quibus pater avusque vivunt.* Horat. sat. 8. lib. 1. [v. 11.] *Pantolabo scurrae Nomentanoque nepoti.* epist. ad Vallam, [I, 16, 36.] *Scilicet ut ventres lamna candente nepotum Diceret urendos.* sat. 4. lib. 1. [v. 49.] *quod meretrice nepos insanit amica Filius.* al. *insanus* etc.

VITAE RUSTICAE LAUDES. ODE II.

1. UT PRISCA GENS MORT.] ut primi homines, qui nondum urbibus conditis ruri vivebant atque in silvis habitabant: quin neque arabant neque fodiebant neque serebant etc. quam vitam pulchre describit Lucretius lib. 5. [v. 929 sqq.] *Multaque per caelum solis volventia lustra Volgivago vitam tractabant more ferarum: Nec robustus erat curvi moderator aratri Quisquam nec scibat ferro molirier arva Nec nova defodere in terram virgulta neque altis Arboribus veteres decidere falcibu' ramos. Quod sol atque imbres dederant, quod terra crearat Sponte sua, satis id placabat pectora donum* etc.

V. 33. *quod aut, avar. ut Chremes, t.*

3. BUBUS] sic habent libri aliquot veteres itaque legit Priscian. lib. 7.

3. EXERCET] colit, subigit. Virgil. Georg. 2. [v. 356.] *Aut presso exercere solum sub vomere.*

5. NEQUE EXCIT. CLASS. MIL. etc.] id est, neque militat neque navigat quaestus causa, neque vel litigat vel litigatoribus operam dat, neque in potentiorum hominum aedibus emolumenti spe invitatus commoratur.

6. NEC HORRET IR.] Glauco comoedus dicere solebat, se libentius iuxta mare pedibus iter facere, quam iuxta terram navigare. sup. Od. III. [lib. 1. v. 19.] *Qui vidit mare turgidum.* Virg. Georg. 2. [v. 503.] *Sollicitant alii remis freta caeca ruuntque In ferrum.*

7. FORUMQUE VITAT] Virgil. ibid. *nec ferrea iura Insanumve forum aut populi tabularia vidit.*

7. AUT SUPERBA CIVIUM POT. LIM.] Virgil. ibid. *penetrant aulas et limina regum. superba* autem, id est, superbis convenientia vel superborum dominorum, ut Od. XIV. lib. 2. [v. 27.] *pavimentum superbum.*

9. PROPAGINE] Virg. ibid. non longe a princip. *Sed truncis oleae melius propagine vites Respondent.*

10. ALTAS MARITAT POPULOS] sic Catullus ulmum maritum appellat in carmine nuptiali [LXII, 54.] *At si forte eadem est ulmo coniuncta marito.* et in eodem carmine [v. 49.] *vitem viduam*, quae non est coniuncta cum ulmo, *Ut vidua in nudo vitis quae nascitur arvo, Numquam se extollit, numquam mitem educat uvam.* Horat. sup. Od. XV. lib. 2. [v. 4.] *platanusque caelebs Evincet ulmos.* Idem contra Od. V. lib. 4. ulmum, populum et simileis arbores *viduas* appellat, quae vitibus carent, [v. 30.] *Et vitem viduas ducit ad arbores.* Idem in epist. ad Quinctium lib. 1. [16, 3.] *Pomisne, an pratis, an amicta vitibus ulmo.* Sed quid hoc loco valet epithetum *altas*? quid altitudo populi confert ad coniunctionem seu maritationem vitium? Quid si legendum dicamus *Albas mar. pop.*? Nam et supra hoc epithetum populo tribuit Od. III. lib. 2. [v. 9.] *Qua pinus ingens albaque populus* etc. nisi forte illic legendum est *altaque pop.* ut respondeant pariter inter se *pinus ingens altaque populus:* et contra hic *Albas mar. pop.* An *altas populos* hoc loco dixit, ut significaret, altitudinem populorum valere ad extollendam vitis, quae natura caduca est et humi repit, humilitatem? Nihilominus tamen etiam epithetum *alba* populo convenit. habet enim frondeis altera ex parte albas: atque iccirco λεύκη a Graecis dicitur: atque ob eandem causam candida a Virgilio appellatur in Moeride, [IX, 41.] *hic candida populus antro Imminet.* quamquam est et populus nigra. Ex quo fortasse a Virgilio bicolor dicta est 8. Aeneid. [v. 276.] *Dixerat: Herculea bicolor cum populus umbra* etc. nisi potius propterea, quod frons populi etiam albae revera bicolor est.

11. AUT IN REDUCTA VALLE] sic sup. Od. XVII. lib. 1. [v. 17.] *Hic in reducta valle Caniculae Vitabis aestus.*

12. PROSPECTAT] procul spectat. Virg. Aen. 9. [v. 168.] *Haec super e vallo prospectant Troes.*

12. ERRANTEIS GREGES] Virgil. Tityro [I, 9.] *Ille meas errare boves.*

13. INUTILEISQUE] supervacaneos aut sterileis.

13. AMPUTANS] *putare* (inquit Varro lib. 6. de ling. Lat.) *est purum facere.*

14. FELICIORES INSERIT] Virg. Georg. 2. [v. 81.] *nec longum tempus et ingens Exiit in caelum ramis felicibus arbos.* steriles arbores infelices nominantur. M. Tull. in orat. pro C. Rabirio [4, 13.] *infelici arbori suspendito.* et ita Livius. [I, 26. cfr. Glossar. Livian.] de infelicibus arboribus consule Macrob. lib. 3. cap. 20.

14. INSERIT] Virgil. Tit. [v. 74.] *Insere nunc Meliboee pyros.* Idem Moeride, [v. 50.] *Insere Daphni pyros.*

17. DECORUM MIT. POM. CAP.] pomis ornatum. sic sup. Od. VII. lib. 4. [v. 11.] *Pomifer auctumnus.*

17. MITIBUS] maturis, non acerbis. sic Virgil. Tityro [v. 81.] *sunt nobis mitia poma.*

18. AGRIS EXTULIT] sic habent omnes fere, quos vidi, libri manuscr. non, ut vulgati, *arvis.*

19. UT GAUDET] quam gaudet, ut supra, Od. XXV. lib. 3. [v. 12.] *ut mihi devio Ripas et vacuum nemus Mirari libet.* et hac eadem Oda infra, [v. 61.] *Has inter epulas ut iuvat pastas oveis Videre properanteis domum.* annot. sup. ad Od. XXV. lib. 3.

20. CERTANTEM ET UVAM PURP.] lividam, purpuream, certantem colore cum purpura. de verbis pugnandi et certandi et similibus vide annot. ad Od. VI. lib. 2. [v. 16.]

21. MUNERETUR TE] donet te. Terentius Heaut. [II, 3, 59.] *munerarier ancillas primum.*

21. PRIAPE] de Priapo dicemus Satyr. 8. lib. 1.

22. SILVANE] epist. 1. lib. 2. [v. 143.] *Tellurem porca, Silvanum lacte piabant.*

23. SUB ANTIQUA IL.] annosa. Virg. lib. 4. Aeneid. [441.] *Ac velut annosam valido cum robore quercum* etc. Idem *argutam* appellat propter lenem venti susurrum [VII, 1.]: *Forte sub arguta consederat Ilice Daphnis.*

24. TENACI GRAMINE] tenax gramen appellat, quod terrae firmiter adhaeret. sup. Od. XII. lib. 4. [v. 9.] *tenerum.* Od. III. lib. 2. [v. 6.] *remotum.* Virgilius cretam tenacem dixit, quae valet ad conglutinandum, argillam significans, lib. 1. Georg. [179.] *creta solidanda tenaci.* alia ratione Plautus senem quendam tenacem et pertinacem dicit.

25. LABUNTUR] fluunt. ut epistola ad Lollium lib. 1. [2, 42.] *at ille Labitur et labetur in omne volubilis aevum.* et Od. XXIX. lib. 3. [v. 33.] *cetera fluminis Ritu feruntur, nunc medio alveo Cum pace delabentis Etruscum in mare* etc.

25. RIPIS] complures libri veteres habent *rivis.*

26. QUERUNTUR IN SILVIS AVES] ita canunt, ut queri videantur: quod refellit Plato, ut alibi annotavimus. μινυρίζουσι, vide

V. 18. *in textu tamen* a r v i s. V. 21. *qua.*

annotat. ad Od. VII. lib. 3. ibi, [v. 30.] *Sub cantu querulae* etc. sic Virg. Tityro, [v. 59.] *Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.* idem 3. Georg. [328.] *Et cantu querulae rumpent arbusta cicadae.* ubi notat Servius *querulae*, id est, canorae. et profert versum illum ex Od. VII. lib. 3. *Sub cantu querulae despice tibiae.*

28. SOMNOS QUOD INVITET] quod, nempe fonteis lymphis manantibus circumstrepere, somnos leveis suadeat. sic Virg. Tityro, [56.] *Saepe levi somnum suadebit inire susurro.* Theocrit. εἰδ. η'. [v. 78.] Ἀδὺ δὲ τῶ θέρεος παρ' ὕδωρ ῥέον αἰθριοκοιτεῖν. id est, Dulce est aestate ad aquam fluentem sub dio cubare.

28. LEVEIS] sic Od. XVI lib. 2. [15.] *Nec leveis somnos timor aut Cupido Sordidus aufert.* alibi [II, 11, 8. III, 21, 4.] *somnum facilem* appellat. unde Lucret. canes *levisomnos* dicit lib. 5 [v. 862.] *At levisomna canum fido cum pectore corda.*

29. TONANTIS IOVIS] eadem ratione hic Iovem tonantem dixit, qua sup. Od. I. lib. 1. [25.] *Iovem frigidum.* et Od. III. lib. 3. [6.] *fulminantem Iovem.* et Virg. Georg. 1. *Iovem humidum.* et Theocr. Δία αἴθριον, ut annot. ad Od. I. lib. 1.

29. ANNUS HIBERNUS] tempus anni hibernum. annum pro parte anni posuit, ut recte Porphyr. sic Virg. Palaem. [III, 57.] *Nunc frondent silvae, nunc formosissimus annus.*

31. MULTA CANE] id est, multis canibus, ut sup. Od. XV. lib. 1. [6.] *multo milite*, pro eo, quod est multis militibus: et infra Od. XVI. [59.] *Argoo remige.* et Virgil. lib. 2. Aeneid. [20.] *uterumque armato milite complent.* idem lib. 1. [378.] *raptosque ex hoste penateis:* ad quem locum profert hunc Servius.

32. OBSTANTEIS] oppositas, obiectas.

33. AMITE LAEVI] *pertica* seu *furcula aucupali.* Festus.

34. TURDIS EDACIBUS DOLOS] tendit retia, κατὰ σύνθεσιν, dolos turdis. Turdorum, quos κίχλας Graeci nominant, tria genera ponit Aristoteles.

35. PAVIDUMQUE LEPOREM] recte *pavidum*, nam huic animali maius est quam pro portione cor. quibus autem animalibus hoc natura contigit, ea sunt timidissima, teste Plin. lib. 11. cap. 17. ubi de corde loquitur. sic Plin. *Maximum autem est portione muribus, lepori, asino, cervo, pantherae, mustelis, hyaenis et omnibus timidis aut propter metum maleficis.* Quapropter Demosthenes oratione περὶ στεφάνου Aeschinem conscientia vitae anteactae et facinorum ac flagitiorum a se admissorum metu perterritum ait in rebus secundis civitatis leporis vitam vixisse, trepidantem et paventem et semper plagas exspectantem. sic Demosth [p. 314.] Τοιαύτην γὰρ εἶλου πολιτείαν (ἐπειδή ποτε καὶ τοῦτ' ἐπῆλθέ σοι ποιῆσαι) δι' ἣν εὐτυχούσης μὲν τῆς πατρίδος λαγὼ βίον ἔζης, δεδιὼς καὶ τρέμων καὶ ἀεὶ πληγήσεσθαι προσδοκῶν ἐφ' οἷς etc. i. e. *Talem enim reip. administrandae rationem secutus es, posteaquam tibi tandem remp. administrare venit in mentem, ut in rebus secundis civitatis leporis vitam viveres, omnia circumspectares, horreres, tremeres, paveres, plagas et verbera ob ea, quorum tibi conscius eras, scelera et flagitia, semper exspectares* etc. Profertur etiam ab Eustathio ad librum Ἰλ. κ'. hic versiculus in eandem sententiam, Λαγὼ

βίον ζῇς ὁ πρὶν ἄτρομος λέων. id est, leporis vitam vivis, qui antea leo intrepidus eras.

35. ADVENAM GRUEM] aptissimum epithetum. Grues enim in oris septentrionalibus nonnisi vere, aestate et auctumno commorantur, sub finem auctumni in regiones commigrant temperatiores ac tepidiores. nos Galli hanc ob causam peregrinatrices seu (si dicere liceat) viatrices appellamus. Aristoteles hanc avem ait esse *ἀγελαῖαν καὶ πολιτικήν.* id est, congregabilem et civilem. Itaque ducem habere cuius imperio pareat: ducem autem nudo capite prospicere et speculari, tum, si quid forte periculi impendeat, clamando significare ac denuntiare. M. Tull. lib. 2. de nat. Deorum, [49, 125.] *Illud vero ab Aristot. animadversum, a quo pleraque quis potest non mirari? grues cum loca calidiora petentes maria transmittant, trianguli formam efficere* etc. satis enim mihi est locum indicasse.

36. CAPTAT] non dixit *capit.* iucundius enim est captare, quam capere. ut satyr. 2. lib. 1. [108.] *nam Transvolat in medio posita et fugientia captat.* et ibid. [106.] *positum sic tangere nolit: Captat et apponit.* Sic enim legendum, quantumvis alii nescio qui obstrepant et reclament.

37. QUIS NON MALARUM] mendose legitur in nonnullis Codd. *Quis non malorum,* cum omnes manuscripti habeant *malarum.* hoc autem epithetum distinguit curas malas a bonis. sunt enim aliquae curae laudabiles et cum virtute coniunctae: ut cura rei familiaris, cura valetudinis, cura eius nostri partis, quae praeest et imperat: amoris autem curae vitiosae sunt ac vituperabiles. sed quod attinet ad amoris aut curarum earum, quae propter amorem suscipiuntur, oblivionem, scribit Pausanias in Achaicis, aquam Selemni fluvii viris et faeminis ex amore laborantibus mederi eamque vim habere, ut, qui in eo fluvio loti fuerint, illos amoris capiat oblivio: quod si verum est, (inquit ille) [VII, 23, 3.] *τιμιώτερον πολλῶν χρημάτων ἐστὶν ἀνθρώποις τὸ ὕδωρ τοῦ Σελέμνου.* id est, aquam Selemni multo pluris facere debent homines, quam magnam pecuniae vim.

39. QUODSI PUD. MUL. IN P. I. etc.] quemadmodum nihil viro optabilius est uxore pudica: ita nihil mulieri iucundius evenire potest viro, qui unum et idem cum ea sentiat eamque amet ex animo: quod quidem Nausicaae precatur Ulysses summae felicitatis loco *ὀδύσσ. ζ.* nihil enim (inquit) praestabilius, nihil melius est, quam viri et uxoris consentiens et conspirans voluntas: talisque coniunctio inimicis acrem dolorem inurit, amicis voluptatem affert: ipsi autem experiendo sentiunt, quanta insit in tali coniunctione vitae iucunditas. verba Homeri sunt haec sub Ulyssis persona, [v. 180.] *Σοὶ δὲ θεοὶ τόσα δοῖεν, ὅσα φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς· Ἄνδρα τε καὶ οἶκον καὶ ὁμοφροσύνην ὀπάσειαν Ἐσθλήν· οὐ μὲν γὰρ τοῦγε κρεῖσσον καὶ ἄρειον, Ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασι οἶκον ἔχητον Ἀνὴρ ἠδὲ γυνή· πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσιν, Χάρματα δ' εὐμενέτῃσι, μάλιστα δέ τ' ἔκλυον αὐτοί.* Hesiod. item *ἔργ. καὶ ἡμ.* [v. 700 sq.] ait virum nihil sibi bona et pudica uxore melius parare posse: contra nihil gravius atque acerbius mala, his verbis, *Οὐ μὲν γάρ τε γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ' ἄμεινον Τῆς ἀγαθῆς, τῆς δ' αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο Δειπνολόχης* etc. Quidam hic reponen-

dum censent *iuvans* et infra legunt, detracta copulatione *que*, *Sacrum vetustis* etc. Praeterea quidam libri vet. habent, *Quid si pud. mul.* etc.

40. DULCEIS LIBEROS] sic Virg. 3. Georg. [178.] *Sed tota in dulceis consument ubera natos.* idem lib. 2. Aen. [v. 137.] *Nec mihi iam patriam antiquam spes ulla videndi, Nec dulceis natos exoptatumque parentem.* et lib. 4. *Nec dulceis natos Veneris nec praemia noris.*

41. SABINA QUALIS] quales sunt Sabinae mulieres aut Apulae.

41. PERUSTA SOLIBUS] Graeci uno vocabulo dicunt *ἡλιοκαυστός*. Theocr.

42. PERNICIS UX. APP.] profert hunc versum Servius ad illum Virg. Georg. 3. [230.] *Dura iacet pernix* etc. atque utrobique interpretatur *pernicem*, perseverantem: aitque ductum esse a pernitendo. [Lib. III. Od. XVI. v. 26.]

43. SACRUMQUE] focus sacer est Vestae et Lari. sic autem legendum potius *Sacrumque*, inquam, quam, ut vulgo, *Sacrum vet.* quo posito nihil est supra mutandum in voce *iuvet*, quod quidam volunt: pro quo reponunt *iuvans* contra auctoritatem omnium librorum antiquorum: neque tamen lectionem illam damno, si quis forte eam receptae anteponat.

43. EXSTRUAT LIGNIS FOCUM] hypallage est i. e. exstruat ligna super focum. Od. IX. lib 1. [v. 5.] *ligna super foco Large reponens.* Ad hunc locum pertinent ea, quae sunt apud Eurip. in Electra, [v. 73 sqq. Matth.] ubi Electra colono cuidam et operario nupta sic cum eo loquitur: satis tibi negotii exhibent, quae foris sunt, nos autem domestica curare et adornare oportet. advenienti enim foris operario iucundum est domestica composita et pulchre adornata reperire. Verba Euripid. haec sunt, *ἅλις δ' ἔχεις τἄξωθεν ἔργα, τἀν δόμοις δ' ἡμᾶς χρεὼν Ἐξευτρεπίζειν· εἰσιόντι δ' ἐργάτῃ θύραθεν ἡδὺ τἄνδον εὑρίσκειν καλῶς.*

44. SUB] paullo ante, ut annotavimus supra ad Od. IX. lib. 1.

46. DISTENTA] Satyr. 1. lib. 1. [v. 110.] *Quodque aliena capella gerat distentius uber, Tabescat.* Virg. Pollione, [v. 21.] *Ipsae lacte domum referent distenta capellae Ubera.* Idem in Meliboeo, [v. 3.] *Thyrsis oveis, Corydon distentas lacte capellas.* Lucret. lib. 1. [v. 259.] *et candens lacteus humor Uberibus manat distentis.*

47. ET HORNA] huius anni, ut supra Od. XXIII. lib. 3. [v. 3.] *hornam frugem* dixit. et Satyr. 6. lib. 2. [v. 88.] *palea porrectus in horna.*

47. DULCI DOLIO] *dulci*, propter vinum, quod eo continetur.

47. PROMENS] sup. Od. XXVIII. lib. 3. [v. 2.] *prome reconditum, Lyde strenua, Caecubum.* et Od. XXI. eiusd. [v. 7.] *Corvino iubente Promere languidiora vina.*

48. DAPES INEMTAS] escas domi natas, non pisceis urbe petitos, ut Satyr. 2. lib. 2. [v. 120.] *bene erat, non piscibus urbe petitis, Sed pullo atque haedo.* Virg. Georg. 4. [v. 137.] *seraque revertens Nocte domum dapibus mensas onerabat inemtis.* nam *inemtas* male quidam *vileis* interpretantur.

49. LUCRINA] in lacu Lucrino capta. ut Satyr. 4. lib. 2. [v. 32.] *Lucrina peloris.*

49. IUVERINT] delectaverint. sic usurpat ep. 19. lib. 1. [v. 33.] *iuvat immemorata ferentem Ingenuis oculisque legi manibusque teneri.* et Satyr. 6. lib. 2. [v. 90.] *Tandem urbanus ad hunc, quid te iuvat, (inquit) amice, Praerupti nemoris patientem vivere dorso?* eadem non longe a princip. [v. 13.] *si quod adest, gratum iuvat: hac prece te oro, Pingue pecus domino facias* etc. et paullo post. [v. 32.] *Hoc iuvat et melli est.* et epist. ad Pison. de Arte poët. [v. 109.] *iuvat aut impellit ad iram.* ibidem sub extr. [v. 377.] *Sic animis natum inventumque poëma iuvandis, Si paullum a summo discessit, vergit ad imum.* Od. XIX. lib. 3. [v. 18.] *Insanire iuvat.* et Od. IX. hoc lib. [v. 37.] *Curam metumque Caesaris rerum iuvat Dulci Lyaeo solvere.* Od. XI. ibid. [v. 1.] *Pecti, nihil me sicut antea iuvat Scribere versiculos amore perculsum gravi.* Od. XVI. eod. lib. [v. 30.] *Novaque monstra iunxerit libidine Mirus amor, iuvet ut tigreis subsidere cervis* etc. Satyr. 1. lib. 1. [v. 41.] *Quid iuvat immensi te argenti pondus et auri Furtim defossa timidum deponere terra?* ibid. [v. 76] *An vigilare metu exanimem noctesque diesque Formidare malos fures, incendia, servos, Ne te compilent fugientes, hoc iuvat?* et Satyr. 4. lib. 1. [v. 76.] *inaneis Hoc iuvat, haud illud quaerenteis, num sine sensu* etc. *Iuvare* interdum est prodesse. idem epist. 2. lib. 1. [v. 51.] *Qui cupit aut metuit, iuvat illum sic domus aut res, Ut lippum pictae tabulae, fomenta podagram.*

49. CONCHYLIA] conchylium nomen est generale omnia testacea complectens, ut musculos, mitylos, ostrea, pectines, echinos etc. putatque Athenaeus conchylia esse dicta παρὰ τὸ κεχηνέναι, id est, ab hiando.

50. RHOMBUS] quem Romani rhombum Graeco nomine appellant, Graeci alio etiam Graeco ψῆτταν dicunt, ut scribit Athenaeus lib. 7. in extremo, [c. 40.] a figura autem rhombus appellatus est. nos Galli nostra lingua turbinem et (ut propius accedam ad consuetudinem nostri sermonis) turbonem nominamus. piscem fuisse magni pretii declarat etiam locus Hor. Satyr. 2. lib. 2. [v. 48.] *quid? tum rhombos minus aequora alebant? Tutus erat rhombus* etc. Hodie quoque apponitur in mensis divitum et in caris piscibus habetur. Idem Athen. lib. 8. [c. 9.] videtur ψῆτταν a rhombo distinguere.

50. SCARI] Diphilus apud Athen. lib. 8. [c. 9.] his verbis scarum commendat, σκάρος ἁπαλόσαρκος, ψαθυρὸς, γλυκὺς, κοῦφος, εὔπεπτος, εὐανάδοτος, εὐκοίλιος. id est, Scarus molli seu tenera carne praeditus est, friatilis, dulcis, levis, ad concoquendum facilis, facile redditur, ventrem mollit. Addit idem, recentem scarum esse suspectum propterea, quod lepores marinos captat iisque vescitur. icoirco eius intestina vim bilis effectricem habent. Idem lib. 7. [c. 33.] hunc solum ex omnibus piscibus dormire dicit et propter eam causam numquam noctu capi. Oppian. lib. 1. Ἁλιευτ. solum vocalem esse scribit, [v. 134.] *Καὶ σκάρον, ὃς δὴ μοῦνος ἐν ἰχθύσι πᾶσιν ἀναύδοις Φθέγγεται ἰκμαλέην λαλαγὴν καὶ μοῦνος ἐδωδὴν Ἄψοῤῥον προΐησιν ἀνὰ στόμα δεύτερον αὖθις* etc. vide annot. ad Od. III. lib 4.

51. SI QUOS EOIS INTON.] id est, Si quos scaros coorta tempestas et fluctus excitati in mari Ionio et Orientali ad hoc mare, nempe Tyrrhenum, convertant et compellant. ad Eleusinem scaros pulcherri-

mos capi Lynceus quidam Samius scribit in epistolis, ut tradit Athen. lib. 7. Priscianus lib. 9. docet *tonitum* a verbo *tonandi* usitatius, quam *tonatum*, et producit hunc locum testem, ut novum et paene inusitatum.

52. AD HOC VERTAT MARE] Tyrrhenum seu Etruscum.

53. AFRA AVIS] gallinam Africanam seu Numidicam significat, de qua Columella et Plinius.

53 sq. DESCENDAT IN VENTREM MEUM IUC.] mihi sit cibus iucundior.

54. ATTAGEN IONICUS] Mart. [XIII, 61.] *Ionicarum gustus attagenarum.* Aristoteles lib. 6. περὶ ζώων ἱστορ. attagenam ponit inter eas aveis, quas ὄρνιθας κονιστικοὺς vocant Graeci, id est, quae in pulvere volutantur, qualis est gallina, perdix, phasianus. Idem lib. 9. ὁ Ἀτταγὴν κονιστικὸς ὄρνις. τῶν γὰρ ὀρνίθων, ὅσοι μὲν μὴ πληκτικοὶ, ἀλλ' ἐπίγειοι, κονιστικοί etc. i. e. Attagen avis est in pulvere volutabilis. Aves enim omnes, quae non sunt pugnaces, sed terrestres, sunt in pulvere volutabiles.

57. AUT HERBA LAPATHI] lapathum Latini *rumicem* nominant. eum commendat Lucilius apud M. Tull. lib. 2. de finibus, [8, 24.] *O lapathe, ut iactere necesse est, cognitu' cui sis.* unde lapathium deminutum nomen: Varro, [ap. Non. 17, 3.] *Hanc eandem voluptatem tacitulus taxim consequi lapathio et ptisana possim.* haec herba mollit alvum, ut docet infra Satyr. 4. lib. 2. [v. 27.] *si dura morabitur alvus, Mitulus et viles pellent obstantia conchae Et lapathi brevis herba, sed albo non sine Coo.* et vers. seq. *et gravi Malvae salubres corpori.* et Od. XXXI. lib. 1. [v. 15.] *me pascunt olivae, Me cichorea levesque malvae.* Quin lapathus ἀπὸ τοῦ λαπάζειν dictus est, quod valet exinanire et pro ventrem levare usurpatur, unde λάπαξις, qua voce utitur Arist. lib. β΄. φυσ. ἀκροάσ. οἷον τὸ βαδίσαι, εἰ λαπάξεως ἕνεκά ἐστιν. id est, verbi gratia, ambulare, si est alvi levandae gratia. Iam ἐξαλαπάζειν populari et vastare significat.

59. TERMINALIBUS] Terminalia dies festi, qui agebantur in honorem Termini Dei. *Termino autem sacrificabant,* (inquit Festus) *quod in eius tutela fineis agrorum esse putabant. Denique Numa Pompilius statuit, eum, qui terminum exarasset, et ipsum et boves sacros esse.* Idem addit deinceps, *Terminus quo loco colebatur, super eum foramen patebat in tecto, quod nefas esse putabant intra tectum consistere.* Ei autem quotannis agna immolabatur mense Februario eiusque mensis die ultimo, propterea scilicet, quod initio urbis conditae Februarius mensis fuerat ultimus. Immo falsum est, si Plutarcho credimus, agnam aut aliam animantem Termino immolari solitam. nihil enim vivum animaque praeditum Romani ei immolabant, ut testatur ille, propterea fortasse, (inquit) quod, cum Romulus terminos eos constituisset, quo progredi armis liceret omnemque terram propriam esse statuisset, ad quam hastae et ferri acies pervenire posset, Numa Pompilius, vir iustus et civilis et philosophus, agrum Romanum ab agro finitimorum finibus distinxerit atque iccirco Terminum, ut pacis et amicitiae praesidem et custodem, a sanguine et caede purum esse oportere existimarit. Ovidius tamen lib. 2. Fastor. [v. 356.] priorem sententiam confirmat et addit, *Nec queritur, lactens cum sibi porca*

datur. de Termino notavimus etiam quaedam alia ad carmen saeculare infra.

60. VEL HAEDUS EREPTUS LUPO] vir quidam doctiss. annotat, Plutarchum libro secundo συμποσιακῶν tradere, earum pecudum, quas lupus momorderit, carnem quidem teneriorem fieri, lanam autem corrumpi, ex hoc intelligi posse, cur Horatius ereptum lupo haedum dixerit. Ego haec verba *ereptum lupo* non iccirco ab Horatio esse addita puto, quod haedi caro a lupo morsa sit tenerior, sed propterea, quod rustici et aratores, quorum hominum vitam et victum, ut frugalem, hic laudat Horatius, non aliter essent haedum in cenam apposituri, nisi a lupo dentibus appetitus ac laceratus esset. multo enim malunt caprum adultum habere vivum, quam haedum tenellum ac delicatum comesse. nunc autem, posteaquam a lupo morsus et fortasse interemtus est, multo satius est eum lupo ereptum comesse, quam devorandum reliquisse: praeterea, quod e lupi faucibus ereptum edunt, non videntur ex haedili suo sumere, sed alienum neque iam suum capere et apponere et ita de lucro quodammodo cenare. sententiam meam adiuvat Martialis l. 10. in epigrammate, cuius initium est, [XLVIII, 13 sqq.] *Nuntiat octavam Phariae* etc. ex quo paucos hos versus proferam, *Parvus onyx, una ponetur cenula mensa, Haedus inhumani raptus ab ore lupi, Et quae non egeant ferro structoris ofellae, Et faba fabrorum prototomique rudes, Pullus ad hoc cenisque tribus iam perna superstes Addetur, saturis mitia poma dabo* etc. Postremo mecum facit et Porphyrio, his paucis verbis, *Factus gratior experdito.*

61. UT IUVAT] quam delectat. ὡς ἡδύ, quam iucundum est. ut paullo ante.

62. VIDERE FESS. VOM. INV.] sic Virg. Alex. [II, 66.] *Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuvenci.* profert hunc locum Servius ad illum Virgilii versum.

66. RENIDENTEIS] ridenteis, hilaros, ut sup. Od. XVIII. lib. 2.

67. HAEC UBI LOCUTUS] nihil subaudiendum puto. fingit autem superiora illa omnia dicta esse a faeneratore Alphio ostenditque tantam esse vitae rusticae iucunditatem et opportunitatem, ut etiam homines ab hac alienissimi eam laudare cogantur, qui tamen lucri dulcedine et sordibus irretiti eius suavitatem gustare non possint. nonnulli subaudiunt verbum *sum*, ut totus ille sermo sit poëtae. quod si placet, addenda distinctionis nota post vocem *locutus*, ut sit hic Horatii sensus, Haec ubi locutus sum, id est, postquam Alphius me haec loquentem audivit, is *omnem pecuniam Idibus* etc. *quaerit Kalendis ponere*, id est, collocare, nempe ad ingenium suum rediens et oblitus illorum omnium, quae de laudibus vitae rusticae dicta sunt. Quidam tamen, ut mihi referebat Germ. Valens, hunc Alphium aiunt iccirco ab Horatio induci studentem et properantem Kalendis pecuniam collocare, quam Idibus a suis debitoribus relegerat, quod vereatur, ne Romani ii, qui sumtuosius et luxuriosius vivunt quique nummos alienos pascunt, ut alibi loquitur, vitae rusticae laudibus auditis luxuriosi vivere desinant et sese ad continentiam et frugalitatem conferant, et ita non habeat iam, qui nomina facere velint et pecuniam faenori acci-

pere atque hoc modo pecunia sua sit sterilis et otiosa. Quam explicationem minus probo. Verumtamen iudicet lector.

68. IAMIAM FUTURUS] id est, eo animo et consilio, ut rusticam vitam colat.

69. OMNEM RELEGIT] id est, omnem pecuniam in faenore positam exegit Idibus: statim ad ingenium rediens denuo quaerit, apud quos Kalendis collocet.

69. RELEGIT] in nonnullis codd. scriptum est *redegit*. ego tamen *relegit* malo, ut habent codd. duo Vatic. Iannoct. Urs. Tornes. Russard.

69. IDIBUS] Idibus nomina exigebant, ut ex hoc loco intelligere licet et Satyr. 6. lib. 1. [v. 72.] *magni Quo pueri magnis e centurionibus orti Ibant octonis referentes Idibus aera.* Kalendis autem et exigebant et collocabant, ut Satyr. 3. lib. 1. [v. 87.] *Qui, nisi cum tristes misero venere Kalendae, Mercedem aut nummos undeunde extricat, amaras Porrecto iugulo historias, captivus ut, audit.* quod item declarat Plutarchus in libello *περὶ τοῦ μὴ δανείζεσθαι. Οὐδ' ἀναμνήσει τῶν Καλανδῶν καὶ τῆς νεομηνίας, ἣν ἱερωτάτην ἡμερῶν οὖσαν ἀποφράδα ποιοῦσιν οἱ δανεισταὶ καὶ στύγιον.* id est, neque Kalendarum memoriam refricat et novae lunae, quae cum sit omnium dierum sacerrima et sanctissima, nefastam tamen et horribilem ac tristem faciunt faeneratores. Praeterea interdum faeneratores, praesertim moderatiores, quae summo iure debebant debitores solvere Kalendis, ea exigebant demum Idibus et dabant eis diem solvendi laxiorem.

AD MAECENATEM. ODE III.

Allium detestans.

1. PARENTIS OLIM SI QUIS] id est, si quis posthac patrem senem strangulaverit aut iugulaverit, non cicutam aut aliud usitatum venenum, sed allium quovis veneno perniciosius ac praesentius edat. *frangere guttur* ita dictum, ut supra *frangere cervicem*, Od. XIII. lib. 2. [v. 6.] *Illum et parentis crediderim sui Fregisse cervicem.* tale illud epist. 16. lib. 1. [v. 37.] *Contendat laqueo collum pressisse paternum* etc.

3. EDIT] Petrus Victorius, quem semper honoris causa nomino, Variar. lectionum lib. 6. scribit, hoc loco legendum esse *edit* ab *edim, is, it* testaturque ita se reperisse scriptum in codicibus manuscriptis, cui assentior. namque eam scripturam et agnoscant Acro ac Porph. et ego in trib. cod. Vatic. et Iann. Urs. Tornes. sine ulla litura expressam reperi. Denique ita loquitur Plaut. in Trinummo, [I, 2, 66.] *hostesne an cives comedis, parvi pendere.* et ita loquitur Satyr. ult. lib. 2. [v. 89.] *Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos, Quam si cum lumbis quis edit.* Novius apud Nonium, *Quod editis, nihil est: si voltis, quod cacetis, copia est.* iterum Plaut. Menaechm. *Dum tu illi quod edit et quod potet, praebeas* etc. Idem Trinummo, [II, 2, 57.] *De men-*

dico male meretur qui ei dat, quod edit aut quod bibat. Nam et illud, quod dat, perdit et illi producit vitam ad miseriam.

3. CICUTIS] quae necant frigore. nam allium contra calore nocet. de cicutis epist. 2. lib. 2. plura.

4. O DURA MESSORUM ILIA] quae ferre possint tam dirum venenum, ut quidem Hor. videtur. nam allium cibus est rusticis et messoribus non iniucundus. Virg. Alex. [v. 10.] *Thestylis et rapido fessis messoribus aestu Allia serpillumque herbas contundit olenteis.*

6. QUID HOC VEN. SAEV.] quid hoc est veneni, quod saevit in praecordiis? saevit, id est, aestuat, ventriculum et totum corpus nimio calore incendit.

5. IN PRAECORDIIS] praecordia, ut nomen ipsum indicat, pars est corporis interior, corde anterior et superior, sub qua sunt pulmones, ungulae bubulae speciem gerentes et cor eis annexum, in pectore sub sinistra mamma situm, sub corde et pulmonibus saeptum est transversum ex valida membrana constans: infra sunt a dextra parte iecura, a sinistra lien. Satyr. 4. lib. 2. [v. 26.] *leni praecordia mulso Prolueris melius.*

6. NUM VIPERINUS HIS CRUOR etc.] num me insciente cruor viperinus his herbis incoctus est? *fefellit*, id est, latuit, ἔλαθε. *fefellit incoctus*, id est, ignoravi esse incoctum. de verbo *fallendi* diximus ad Od. x. lib. 1. *incoctus herbis* autem sic dictum, ut inf. Satyr. 8. lib. 2. [v. 51.] *Erucas virideis inulis ego primus amaris Monstravi incoquere.* ut quidem olim putabam legendum. et ita Virg. Georg. 4. [v. 279.] *Huius odorato radices incoque Baccho.*

8. CANIDIA] Gratidia venefica, quam multis locis exagitat et insectatur acerbissimis versibus Horatius, ut infra tota Od. XVII. et Satyr. 1. lib. 2. [v. 48.] *Canidia, Albuci, quibus est inimica, venenum.* et tota Satyr. 8. lib. 1. Canidiam autem nominat, quia non licebat quemquam nominatim scripto maledico et contumelioso describere.

9. UT ARGONAUTAS etc.] id est, posteaquam Medea prae omnibus Argonautis Iasonis amore capta est, hoc illum veneno perunxit, ne a tauris illis ignem spirantibus, quos aratro iungere ab Aëta cogebatur, ulla ex parte offenderetur. Hoc dicit, non quod re vera ita fecerit Medea, ut ego quidem arbitror, sed ut allii diritatem et inclementiam declaret. quanquam licet etiam dicere, Horatium spectasse allii vim et naturam, quae est eiusmodi, ut venena efficiat praesentiora, certiora atque efficaciora. Iccirco veneficiis accommodatissimum est, sive quis amicos servare velit sive inimicos de medio tollere. Quin etiam hoc traditum de allio est, si galli gallinacei proelium commissuri allium gustarint, ad pugnandum animosiores ac ferociores reddi. Idem equis paullo antequam signa conferantur aciesque concurrant cum pane et vino datum miram in eorum pectoribus ferociam incredibilemque pugnandi cupiditatem et laboris tolerantiam ingenerat. Nonnulli autem ex interpretibus Pindari scribunt, Medeam Iasoni praecepisse, ne tauros reflante et adverso vento ageret, sed secundo vento, ut ita vis flammae in anteriorem partem averteretur. Itaque consuluit ei eadem opera, ut sulco uno confecto ne ab eius extremo novum sulcum institueret, ut solent aratores, sed ad eundem locum reversus,

unde primum arare coepisset, sulcum secundum designaret. alii tradunt, Medeam nescio quod pharmacum cum oleo confudisse et miscuisse eoque Iasonem perunxisse, ne flamma quicquam in eum valere posset. hanc totam fabulam persequitur Pindarus in carmine illo elegantissimo quarto Pyth. cuius haec pauca verba mihi ascribere libet, [v. 898.] *Ἀλλ' ὅτ' Αἰήτας ἀδαμάντινον ἐν μέσσοις ἄροτρον σκίμψατο καὶ βόας, οἳ φλόγ' ἀπὸ ξανθᾶν γενύων πνέον καιομένοιο πυρός, χαλκέαις δ' ὁπλαῖς ἀράσσεσκον χθόν' ἀμειβόμενοι· τοὺς ἀγαγὼν ζεύγλᾳ πέλασσε μοῦνος.* id est, sed ubi Aeëtas ferreum aratrum medio in agro statuit, taurosque, qui flammas ignis ardentis ex naribus et faucibus spirabant, ungulisque ferreis terram gradientes pulsabant, eos adductos Iason solus admovit iugo. de his tauris sic Apoll. lib. 3. [v. 409 sq.] *δύω πεδίον τὸ Ἀρήϊον ἀμφινέμοντες Ταῦροι χαλκόποδες στόματι φλόγα φυσιόωντες.* cetera vide apud eundem Apollon. de tauris illis et de Medea amore Iasonis capta. dicemus nos qu[illegible]ue nonnihil ad Od. v. huius lib.

13. Hoc delibutis ulta donis pellicem] Glaucam Creontis filiam, de qua dicemus ad illum locum Od. v. [v. 61.] *cur dira barbarae minus Venena Medeae valent, Quibus superbam fugit ulta pellicem Magni Creontis filiam? Cum palla, tabo munus imbutum* etc. *hoc delibutis*, id est, allio imbutis seu unctis. hoc autem significat, non alia re delibutam eam vestem fuisse, quam Medea Glaucae donavit, quam allio, quasi allium ignem et flammam concipere potuerit, qua illa et tota domus conflagrarit, instar naphthae, seu olei vivi, quo credibile est donum illud Medeae perunctum fuisse Glaucamque flamma subito comprehensa exarsisse. Plinius lib. 2. cap. 105. de naptha, *Ita ferunt a Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta.*

14. Serpente fugit alite] a dracone alis instructo et pennigero vecta. notum est hoc ex Medea Euripidis in extrem. [v. 1317.] *Λέγ', εἴ τι βούλει. χειρὶ δ' οὐ ψαύσεις ποτέ. Τοιόνδ' ὄχημα πατρὸς Ἥλιος πατὴρ Δίδωσιν ἡμῖν, ἔρυμα πολεμίας χερός.* id est, dic, si quid vis. manu autem tanges nunquam. tale nobis vehiculum pater Sol donat, arcem et praesidium adversus hostilem manum. Varro Marcip. [p. 288. Bip.] *Dixi regi Medeam advectam per aëra in rheda anguibus.*

15. Nec tantus unquam siderum etc.] *vapor* apud Lucretium et ceteros bonos scriptores semper valet idem, quod calor. Lucret. lib. 3. [v. 233 sqq.] *Tenuis enim quaedam moribundos deserit aura Mista vapore, vapor porro trahit aëra secum, Nec calor est quisquam, cui non sit mistus et aër.* duobus nominibus vaporis et caloris eandem rem significat. Virgil. Aeneid. 5. [v. 682.] *lentusque carinas Est vapor et toto descendit corpore pestis.* ibid. *restinctus donec vapor omnis et omnes, Quattuor amissis, servatae a peste carinae.* siderum vaporem seu calorem nimis acrem aestuosam impotentiam appellat Od. xvi. infra, [v. 57.] *Nulla nocent pecori contagia, nullius astri Gregem aestuosa torret impotentia.* huc pertinet illud, Od. i. lib. 3. [v. 30.] *arbore nunc aquas Culpante, nunc torrentia agros Sidera.*

16. Siticulosae] aridae, siti hiulcae, ut loquitur Virgil. Georg. 2. [353.]

17. Nec munus humeris etc.] id est, nec id munus, quod

Deïanira ad Herculem misit, Nessi Centauri cruore imbutum, vehementiore calore humeros eius et viscera excruciavit, quam allium eorum, qui eo vescuntur, inflammare corpora solet. De hac tunica ad Herculem missa qui plura scire volet, legat Sophoclis Trachinias et M. Tullii Tuscul. lib. 2. ubi aliquot Sophoclis versus, qui ad hanc rem pertinent, producuntur, ab ipso Tullio Latini facti. [8, 20.] *Sed videamus Herculem ipsum,* (inquit M. Tull.) *qui tum dolore frangebatur, cum immortalitatem ipsa morte quaerebat. quas hic voces apud Sophoclem in Trachiniis edit? cui, cum Deïanira sanguine Centauri tinctam tunicam induisset inhaesissetque ea visceribus, ait ille, O multa* etc. vide et annot. ad Od. XVII. huius libri.

17. EFFICACIS] id est, ad agendum et efficiendum apti. πρακτικοῦ; δραστηρίου, ῥεκτηρίου.

19. SI QUID UNQUAM TALE] nempe allium.

20. IOCOSE MAECENAS] opportune hoc loco iocosum appellavit, de Maecenatis osculis et reb. amatoriis verba facturus, ut notat Porphyrio.

21. MANUM PUELLA SUAVIO etc.] id est, te osculari volentem opposita manu prohibeat. In quibusdam libris veteribus scriptum est *savio.*

22. EXTREMA ET IN SPONDA CUBET] et sese quam longissime abs te removeat neque se tibi complectendam potiendamque praebeat, cum in communi tecum lecto cubabit. spondae extrema sunt lecti latera seu exteriores lecti partes.

IN MENAM, LIBERTUM POMPEII MAGNI. ODE IV.

1. LUPIS ET AGNIS] Luporum et agnorum discordiam atque inimicitias etiam Homerus significat his versibus, ἰλ. χ'. [v. 263 sq.] *Οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν· Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διάμπερες ἀλλήλοισι.* id est, neque lupi et agni concordem animum habent, sed perpetuo inter se male cogitant et malevolunt. et Plato in Phaedro, [p. 241. D. c. 40.] *Ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί.* id est, ut lupi agnum amant, sic puerum amatores. versus est nescio cuius poëtae. infra Od. XII. [v. 25.] *ut pavet acreis Agna lupos.*

1. SORTITO] sortito non est fortuito, sed hoc sentit Horatius, cum primum nata animalia sunt, suum cuique animali a natura proprium quendam et, ut ita dicam, peculiarem affectum, verbi gratia, alicuius rei persecutionem vel fugam, amorem vel odium esse attributum. sumtum fortasse a veterum more, qui plurimis et maximis in rebus sortibus utebantur, unde et apud Graecos *λαγχάνειν* et apud Latinos *sortiri* usurpatur pro consequi atque obtinere. Potest etiam hoc dici, sortem, quam κλῆρον Graeci dicunt, idem esse, quod aliis verbis *δαίμονα* et *μοῖραν* a partiendo appellant, quia unusquisque statim ab ortu suo certam vivendi et moriendi conditionem divinitus aut a fatis

divisam ac tributam consequatur. de sortibus nonnihil diximus ad Od. III. lib. 2. Quanta igitur inter lupos et agnos discordia est natura, tantae mihi tecum inimicitiae intercedunt.

2. Tecum mihi disc.] subintellige *tanta*, ut sit, Tanta mihi tecum discordia est.

3. Ibericis peruste funib.] significat, eum fuisse servum, utpote cuius in lateribus et tergo verberum, in cruribus vinculorum et compedum exstarent vestigia. Funes Iberici autem e sparto intelliguntur, cuius magna est in Hispania copia. iam *peruste latus* est Hellenismus, id est, tu, cuius latus perustum est.

4. Et crura dura comp.] et cuius crura perusta sunt duris compedibus. epist. 16. lib. 1. [v. 76.] *in manicis et Compedibus duro te sub custode tenebo.*

7. Sacram metiente te viam] cum per viam sacram incedis. Via sacra ad Capitolium ducit. sic autem dicta est, quod in ea foedus inter Romulum et Tatium ictum sit. auctor Festus Pomp. Od. VII. eodem lib. [v. 7.] *ut descenderet Sacra catenatus via.* et satyr. 9. lib. 1. [v. 1.] *Ibam forte via sacra, sicut meus est mos.*

8. Cum bis ter ulnar. toga] amplissima. togae laxitas et amplitudo divitum est: contra arcta toga eorum, qui sunt mediocris aut etiam tenuioris fortunae, ut epist. ad Loll. 2. lib. 1. [18, 30.] *Arcta decet sanum comitem toga.* Porphyr. iustam togae magnitudinem sex ulnis constitisse vult intelligi.

9. Ut ora vertat etc.] quo pacto homines praetereuntes, in te ora vertentes, indignentur? indignationem Graeci *νέμεσιν* et indignari *νεμεσᾷν* vocant. quod distinguit Aristoteles *ἀπὸ τοῦ φθονεῖν* lib. 2. de moribus ad Nicomachum, his verbis, *νεμεσητικὸς λυπεῖται ἐπὶ τοῖς ἀναξίως εὐπράττουσι· φθονερὸς ὑπερβάλλων τοῦτον ἐπὶ πᾶσι λυπεῖται.* id est, indignabundus seu is, qui ad indignandum propensus est, dolet eorum rebus secundis, qui eis indigni sunt: invidus hunc superans rebus omnium secundis contabescit. Idem propemodum scribit *ῥητορ. β'. εἰ γάρ ἐστι τὸ νεμεσᾷν λυπεῖσθαι ἐπὶ τῷ φαινομένῳ ἀναξίως εὐπραγεῖν, πρῶτον μὲν δῆλον, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἐπὶ πᾶσιν ἀγαθοῖς νεμεσᾷν, ἀλλ' ἐπὶ πλούτῳ καὶ δυνάμει* etc. id est, *Si enim indignari est dolore affici ob eius, qui praeter dignitatem et meritum videtur rem suam bene gerere, res secundas: primum quidem perspicuum est, non licere ob omnia bona indignari, sed ob divitias et potentiam etc. duntaxat.* et item Topic. *β'. νεμεσητικὸς δὲ ὁ λυπούμενος ἐπὶ ταῖς τῶν κακῶν εὐπραγίαις.* huc pertinet locus ille Ciceronis ad Atticum lib. 5. [ep. 19.] non satis explicatus. *ut libet: sed plane gaudeo, quoniam τὸ νεμεσᾷν interest τοῦ φθονεῖν. ut libet* (inquit M. Tull.) *sed plane gaudeo*, videlicet Hirrum repulsam tulisse. erat enim indignus eo honore, quem petebat, nempe auguratu. Itaque si eum obtinuisset, ego merito indignatus essem neque propter meam indignationem invidere ei honorem dicendus essem. differt enim *τὸ νεμεσᾷν*, quod indignari Latine dicimus, ab eo, quod est invidere, seu *φθονεῖν*, ut Graeci nominant. Atque hunc quidem locum sic arbitror esse explicandum, non; ut alii interpretantur, *interest*, id est, utile est etc. nam illud *interest* pro differt est positum, ut Academic. 2. *qui illa visa, e quibus omnia decreta sunt nata, negant*

quicquam a falsis interesse. Plutarchus praeterea, ut mihi indicavit German. Valens, libello περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς his Aristoteleis consentanea scribit: *ὧν πολὺ χρησιμώτερα τὰ τῶν παθῶν θρέμματα τῷ λογισμῷ συμπαρόντα καὶ συνεπιτείνοντα ταῖς ἀρεταῖς, ὁ θυμὸς ἀνδρείᾳ μέτριος ὤν, ἡ μισοπονηρία τῇ δικαιοσύνῃ, καὶ ἡ νέμεσις ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν εὐτυχοῦντας τῇ ἐπιτιμήσει καὶ νουθετήσει ἀφρόνων.* Id est, quibus multo utiliores sunt affectuum alumni impetus, cum rationi praesto sunt et virtutes adiuvant, ut animi excandescentia fortitudinem acuit, improbitatis odium ad iustitiam valet, indignatio ad eorum, qui praeter meritum fortunati sunt, obiurgationem et monitionem excitat.

11. Sectus flagellis hic] μίμησις est orationis eorum, qui indignantur, hunc Menam esse tribunum militum, sumtuosissimis et mollissimis vestibus collucere, tot agri iugera possidere, in quattuordecim ordinibus sedere, cum civis Romanus non sit. Nam Triumviri capitales de maleficio eorum cognoscebant, qui cives Romani non erant, id est, aut peregrini aut servi: eosque flagellis dissecari ac verberari iubebant. iidem Treviri dicebantur. Erant et Triumviri seu Treviri monetales, qui his litteris significabantur III V. AAAFF. id est, Treviri auro, argento, aeri flando fundendo: unde natus iocus Ciceronis in epistola ad Trebat. [XII, 15.] *Treviros vites censeo: audio capitaleis esse: mallem auro, argento, aeri essent* etc. id est, Treviros populos Belgis et Germanis interiectos vites censeo. audio esse bellicosos et pugnaceis. mallem essent monetales, id est, pecuniosi et locupletes, ut eorum spoliis et praeda te locupletare posses. Atque haec ex Bembo.

12. Praeconis ad fastidium] usque ad satietatem praeconis, qui absentibus aut etiam aliud agentibus Triumviris hunc Menam aliquando flagellis dissecandum curavit et satiatus verberibus lictorem finem caedendi facere iussit.

13. Arat Falerni mille f. iug.] indignum, libertum impurum tot agri iugera, praesertim Campani, arare.

14. Et App. mannis terit] et vectus equis brevibus et ad delicias et luxum fortunatorum hominum accommodatis viam Appiam perequitat. Epist. 7. lib. 1. [v. 77.] *Impositus mannis arvum caelumque Sabinum Non cessat laudare.*

15. Sedilibusque magn. in primis eq. Oth.] in primis sedilibus, id est, in primis ordinibus. L. Roscius Otho legem tulit, ne quis equestris ordinis esse posset, qui quadringenta millia sestertium non haberet et ut equitibus Rom. solis in quattuordecim ordinibus et separatim a plebe ludos spectare liceret: excepti autem erant duo primi tribunis. Iccirco hunc Menam dicit lege Roscia contemta in primis sedilibus sedere, qui esset indignus tribunatu. De hoc Roscio Othone sic M. Tull. in orat. pro Muraena, [19, 40.] *L. Otho, vir fortis, meus necessarius, equestri ordini restituit non solum dignitatem, sed etiam voluptatem.* Idem Philipp. 2. [18, 44.] *Illud tamen audaciae tuae, quod sedisti in quattuordecim ordinibus, cum esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus, quamvis quis fortunae vitio, non suo decoxisset.* Horat. epist. 1. ad Maecen. lib. 1. [v. 62.]

Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum Naenia, quae regnum recte facientibus offert?

17. TOT ORA, NAVIUM etc.] tot naveis rostratas.

19. CONTRA LATRONES] piratas, cum hic ipse Mena pirata esset, ut eum appellat Plutarch. in Antonio.

19. ATQUE SERVILEM MANUM] et contra fugitivos, id est, contra servos, qui bellum servile gesserunt, Chryso et Spartaco ducibus. de bello servili diximus supra nonnulla ad Od. XIV. lib. 3. sed praestat servilem manum fugitivos accipi, quos armavit Sex. Pompeius, Magni filius, in quo exercitu Mena et Menecrates erant tribuni militum.

IN CANIDIAM VENEFICAM. ODE V.

1. AT, O DEORUM QUICQUID] facit quendam puerum loquentem, quem Canidia, hoc est Gratidia, (Gratidiam enim mutato nomine per Canidiam significat) Sagana et ceterae veneficae mento tenus sub terra defoderant fameque necare constituerant, ut ex eius iecore et medulla amoris poculum conficerent. *quicquid* autem scriptum reperitur in codicibus manuscriptis, Donati, Faër. quinque Vatic. Torn. Urs. ceteris fere omnibus: itaque legit Servius annotatione quadam ad lib. 7. Aen. eamque scripturam secutus sum. non enim unum aliquem Deum, sed omneis implorat. sic loquitur Horat. Satyra 6. lib. 1. [1.] *Non quia Maecenas, Lydorum quicquid Etruscos* etc. et Livius lib. 23. [c. 9.] *paucae horae sunt, intra quas iurantes per quicquid Deorum est dextras dextrae iungentes fidem obstrinximus.* in eo dissident inter se, quod alii habent *regis*, alii *regit*. sed plures *regit:* nempe quinque Vatic. Faër. et Torn. et Nicot. unus et Russard. Iam quod Priscian. lib. 17. ait, *at* hoc loco abundare, id mihi mirum est et paene dicam, incredibile. Est enim interiectio dolorem aut conquestionem exprimens, non coniunctio. Idem tamen videtur sentire Servius, qui ad illum Virgilii versum lib. 7. Aen. [363.] *At non sic Phrygius penetrat Lacedaemona pastor* etc. haec annotat, *legitur et An non* etc. *Sed hoc absolutum et planum est. Si autem legeris At, copulativa particula est, ad ornatum solum pertinens. Horat. At, o deorum quicquid in caelo regit* etc. Idemque fere scribit ad illum locum lib. 9. [145.] *an non viderunt moenia Troiae* etc. nisi quod ibi scriptum est *regis*.

3. QUID ISTE FERT TUMULTUS?] quid sibi vult iste tumultus? quid affert? quorsum tumultuamini?

3. ET QUID OMNIUM] sic habent quinque libri Vatic. et Tornes. et Nicotianus et Russard. unus: non *aut*.

5. PER LIBEROS TE] genus obtestandi religiosissimum et sanctissimum, orare aliquem per res ei carissimas aut misericordia dignissimas. Sic Plautus Asinaria, *Ita te obtestor per senectutem tuam Perque illam, quam tu metuis, uxorem tuam* etc. Sic hoc loco hic puer orat Canidiam primum per res ei carissimas, per liberos: deinde per praetextam suam, id est, ornamentum aetatis, quod proinde est,

ac si oraret per aetatem suam, videlicet aetatem infirmam atque imbecillam. vide annot. ad illum locum infra [v. 2.] *Supplex et oro regna per Proserpinae* etc. oda ultima. Male autem utrobique quidam accipiunt praepositionem *per*, quasi sit iurantis, cum sit orantis, et obsecrantis, ut dixi.

5. SI VOCATA PARTUBUS LUCINA] de Lucina diximus sup. ad Od. XXII. lib. 3. hoc igitur dicit, Oro te per liberos tuos, si unquam vere peperisti: si unquam tibi parienti Lucina affuit etc.

6. VERIS] vult intelligi Canidiam falsos sibi supposuisse partus neque unquam peperisse. cui concinit illud antiphrasticum Od. XVII. infra, [v. 50.] *Tuusque venter partumeius*. Catul. ad Ianuam, [LXVII, 47.] *Longus homo est, magnas cui liteis intulit olim Falsum mendaci ventre puerperium*.

7. PER HOC INANE PURPURAE] praetextam significat, qua utebantur pueri usque ad annum decimum quartum: deinde sumebant togam virilem, quam puram appellabant. *inane* autem appellat purpurae decus, quia nihil ei prodest ad molliendam aut flectendam harum mulierum immanitatem et crudelitatem. Valent autem haec ad augendam facinoris atrocitatem a persona, cui fiat tam immanis iniuria.

9. QUID, UT NOVERCA] quae inimica est privignis, inquit Eurip. in Alcest. nihiloque vipera mitior, [v. 320.] . Ἐχθρὰ γὰρ ἡ 'πιοῦσα μητρυιὰ τέκνοις τοῖς πρόσθ', ἐχίδνης οὐδὲν ἠπιωτέρα. id est, Inimica enim est subiens noverca liberos priores, vipera nihilo mitior.

9. AUT UTI PET. FERRO BELL.] aut ut bellua ferro lacessita. Aristoteles lib. 3. de moribus ad Nicomach. ait, feras, si non lacessantur et quamdiu in silva sunt, non temere saevire in quemquam: sed tum denique, cum percussae fuerint aut perterritae.

11. UT HAEC TREM.] posteaquam puer haec tremula voce questus finem querendi fecit etc. participium *questus* iunxit cum quarto casu, ut Od. II. lib. 1. [v. 6.] *Saeculum Pyrrhae nova monstra questae.*

12. INSIGNIBUS RAPTIS] praetexta et fortasse etiam bulla sibi a Canidia ereptis. Bullam sic describit Virg. Aeneid. 5. [558.] *it pectore summo Flexilis obtorti per collum circulus auri.* M. Tull. primo Accus. lib. de Iunio pupillo, [58, 152.] *Itaque tibi, Hortensi, non illius aetas, sed causa, non vestitus, sed fortuna popularis videbatur. Neque te tam commovebat, quod ille cum toga praetexta, quam quod sine bulla venerat. Vestitus enim neminem commovebat is, quem illi mos et ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiae pater dederat, indicium atque insigne fortunae, hoc ab isto praedone ereptum esse, graviter et acerbe homines ferebant.* praetexta utebantur pueri omnes, modo ingenui: praetexta et bulla senatorum filii duntaxat.

13. IMPUBE CORPUS] si puer erat et praetextatus: ergo et impubes. Quare quod addit *Impube corpus*, valet etiam ad amplificationem facinoris.

14. THRACUM] qui tamen sunt barbari: et ita immites et inhumani: ex quo vult intelligi, has veneficas inhumanitate et immanitate populos barbaros atque immaneis superare.

15. CANIDIA, BREVIB. IMPLIC.] Canidia, cui crines erant viperis implicati. Hellenismus est, *implicata crineis et caput*. hanc

Canidiam furiam facit. ornat enim eam viperis et anguibus furiarum in morem: quarum crinibus angues implicati finguntur a poëtis. Vide quae notavimus supra ad illum locum, *Eumenidum recreantur angues*, Od. XIII. lib. 2. Iam Satyra 8. lib. 1. plane hanc Canidiam et Saganam, quae paullo post commemoratur, furias appellat [v. 44.] *et ut non testis inultus Horruerim voces furiarum et facta duarum?*

18. CUPRESSUS FUNEBREIS] supra Od. XIV. lib. 2. [23.] *invisas* appellat. ad quem locum multa de cupresso diximus: quibus haec adscribantur, quae tradita sunt a Servio ad illum Virgilii versum, Aen. 3. [v. 64.] *Caeruleis maestae vittis atraque cupresso*, cupressum atram dici a Virgilio, id est, funestam: quia inferis consecrata est et quia caesa nunquam revirescit. Praeterea moris Romani fuisse, ramum cupressi domui funestae praeponi, ne quis pontifex per ignorantiam ingressus pollueretur. Hinc Horat. (inquit ille) *nec harum, quas colis, arborum, Te praeter invisam cupressum Ulla br. dom. seq.* in duobus Vatican. et Urs. scriptum reperi *cupressus*, in aliis *cupressos*.

19. TURPIS RANAE] rubetae. Propertius quoque significat, rubetam adhiberi solitam a veneficis ad amatoria pocula. sic enim ille lib. 3. ad Lygdamum, [6, 27.] *Illum turgentis ranae portenta rubetae Et lecta ex sectis anguibus ossa trahunt.*

20. PLUMAMQUE NOCT. STRIG.] idem Propert. deinceps, [v. 29.] *Et strigis inventae per busta iacentia plumae. strigem* describit Ovid. lib. 6. Fastor. [v. 139 sq.] avis est nocturna mali ominis (inquit Porphyr.) Plinius lib. 11. cap. 39. hoc de strige scribit duntaxat, *Esse in maledictis iam antiquis strigem convenit, sed quae sit avium, constare non arbitror.*

21. IOLCOS] urbs Thessaliae. Iam Thessalica venena celebrantur a scriptoribus. ne longius abeamus, sup. Od. XXVII. lib. 1. [v. 21.] *Quae saga, quis te solvere Thessalis Magus venenis, quis poterit deus?* et mulieres Thessalae veneficae habebantur. Aristophan. Nubib. [v. 749.] *Γυναῖκα φαρμακίδ᾽ εἰ πριάμενος Θετταλήν* etc. Iolcos autem esse legendum admonuit iampridem Beroaldus: quam lectionem comprobant boni codices. in his Faërn. et duo Vatic. agnoscit Porphyrio.

23. ET OSSA AB ORE RAP. IE. C.] utrum dentes ieiunae canis an ossa aliena, quae ieiuna canis rodebat? quod probabilius est. Iam *ieiuna canis* avida et desiderio aestuans. Iccirco, quae ab eius saliva contacta sunt, ad philtrum conficiendum utilia.

24. FLAMM. ADURI COLCH.] qualibus tota Creontis domus et eius filia Glauca seu Creusa conflagravit, ut mox dicemus. Colchicas autem appellat, quia opera et arte Medeae Colchidis excitatae sunt.

25. AT EXPEDITA SAG.] εὔζωνος, succincta. Saganam veneficam commemorat etiam Satyra octava lib. 1. [v. 25. et 41.]

26. SPARGENS AVERN. AQU.] sic Virg. de Didone sacra quaedam magica simulante lib. 4. Aen. [v. 512.] *Sparserat et latices simulatos fontis Averni.*

27. HORRET CAPILL. UT MARIN. etc.] Echinus marinus e genere est ostreorum, seu testaceorum malis. est et terrenus, quorum utrumque adversus eorum, a quibus captatur, insidias esse cautissimum ac munitissimum spinis et capillis suis oppositis, scribit Athen.

lib. 3. [c. 7.] his verbis, ὅτι δ' οἱ ἔχινοι, λέγω καὶ τοὺς χερσαίους καὶ τοὺς θαλαττίους, καὶ ἑαυτῶν εἰσι φυλακτικοὶ πρὸς τοὺς θηρῶντας προβαλλόμενοι τὰς ἀκάνθας, ὥςπερ τι χαράκωμα, Ἴων ὁ Χῖος μαρτυρεῖ, λέγων οὕτως· Ἀλλ' ἔν γε χέρσῳ τὰς λέοντος ᾔνεσα Ἢ τὰς ἐχίνου μᾶλλον ὀϊζυρὰς τεχνάς, Ὃς εὖτ' ἂν ἄλλων κρεισσόνων ὁρμὴν μάθῃ Στρόβιλος ἀμφ' ἄκανθαν εἱλίξας δέμας, Κεῖται δακεῖν τε καὶ θίγειν ἀμήχανος. quae verba Latine reddemus ad Satyram 4. lib. 2.

29. Abacta nulla Veia etc.] id est, Veia non ullius facinoris aut maleficii conscientia ab instituto depulsa nec deterrita. Haec est tertia venefica.

30. humum Exhauriebat] scrobem faciebat, in quam puerum defoderet.

32. Quo poss.] quam in terram defossus puer posset immori longo spectaculo dapis bis aut ter die mutatae, id est, spectaculo dapis novae alias atque alias appositae et semper sublatae, numquam concessae, ut pueri aviditas hoc spectaculo in horas augeretur et in hoc desiderio fame moreretur: et ita ex eius medulla praesentissimum amatorium poculum conficeretur.

35. Cum promineret ore etc.] cum puer in terram defossus mento tenus ore e terra tantum promineret, quantum ex aqua exstant corpora mento suspensa.

37. Exsucta uti medulla] cum in omnibus lib. scriptis Vaticanis et ceteris, Iannoct. Faërn. Urs. Nicot. et aliis aliquot scriptum reperissem *exsecta*, in uno autem atque altero *exsucta*, sine ulla litura, idque ad Guilielmum Faërnum, hominem acerrimo iudicio et ad restituendos veterum scriptorum libros temporis iniuria corruptos cum natura factum tum arte comparatum, retulissem, is, re aliquantisper considerata, respondit, sibi videri legendum *exsucta* ab *exsugendo*, mihique, ut ita excudendum curarem, auctor fuit. libri vulgati autem habent *Exerta*: quos si quis malet sequi, non invidebo.

38. Amoris esset poculum] φίλτρον, quod infra desiderii poculum nominat, Od. ultima [v. 80.] *Desiderique temperare poculum.*

39. Interminato] id est, interdicto: *interminari* est minando vetare, ut Terent. And. [iii, 2, 16.] *Interminatus sum ne faceres?* et Heautont. [iv, 1, 13. sed v. interpr.] *meministin' me esse gravidam et mihi te magnopere interminatum, Si puellam parerem, nolle tolli?* habet autem hoc quidem verbum significationem agendi: sed nobiles grammatici tradiderunt, omnium verborum, quae deponentia nominantur, participia interdum etiam passionem significare. itaque *interminatus* cibus intelligendus est, quem quis tangere prohibitus est: cibus vetitus et interdictus. Hoc igitur dicit Horatius. fiebant illa omnia a Canidia, Sagana, Veia, ut exsucta ex puero ita mortuo medulla amoris esset poculum, cum pupulae oculorum huius pueri cibo alio atque alio alias apposito et saepe mutato et nunquam concesso, sed negato et interdicto ac vetito, infixae contabuissent atque exstinctae essent, puero fame mortuo. Hoc autem fiebat, ut, puero fame necato, quam cibus appositus quidem atque ostentatus, sed negatus et

V. 33. *terve.*

sublatus augebat, amoris poculum, ex pueri iecore et medulla compositum et conflatum, praesentius ac validius esset.

40. PUPULAE] oculorum acies, κόραι.

41. MASCULAE LIBIDINIS] significat, hanc fuisse tribada et amore faeminarum, tanquam virum, arsisse, qualem fuisse Sapphonem plerique tradiderunt.

45. VOCE THESSALA] carminibus et cantionibus Thessalicis, τῇ ἐπῳδῇ. de cantionibus, quas Graeci ἐπῳδὰς appellant, quibus constat veteres studiose usos esse quibusque multum tribuisse, dicemus ad epist. 1. lib. 1.

46. LUNAMQUE CAELO DERIPIT] Virg. dicit *deducere lunam*, in Pharmac. [VIII, 69.] *Carmina vel caelo possunt deducere lunam.* Horat. infra Od. ultima, *devocare Lunam*, [v. 4.] *Per atque libros carminum valentium Refixa caelo devocare sidera.* et ibid. [v. 77.] *et polo Deripere Lunam vocibus possum meis.* Prop. lib. 2. [28, 37.] *Et iam Luna negat toties descendere caelo.* καταίρειν et κατάγειν τὴν σελήνην dicunt Graeci. Plato in Gorgia, [p. 513. A.] ὅπως μὴ πεισώμεθα, ὅπερ φασὶ τὰς τὴν σελήνην καταιρούσας τὰς Θετταλικάς. etc. id est, ut ne nobis accidat, quod aiunt mulieribus Thessalicis evenire, lunam deducentibus. Eodem pertinent Petronii Arbitri versus, [Satyr. c. 134. p. 829. ed P. Burm.] quos quia neque emendati leguntur in vulgatis exemplis, (descripsi autem nuper ex v. c. Errici Memmii exemplari, cum id esset Petro Ronsardo, Antonio Baifio, Remigio Bellaqueo, poëtis nostrae Galliae clarissimis, et mihi commodatum) et multas alias veneficarum arteis et praestigias complectuntur, non me pigebit huc adscribere, *Quicquid in orbe vides, paret mihi: florida tellus Cum volo siccatis arescit languida succis: Cum volo, fundit opes scopulique atque arida saxa Niliacas iaculantur aquas, mihi pontus inerteis Summittit fluctus Zephyrique tacentia ponunt Ante meos sua flabra pedes, mihi flumina parent Hyrcanaeque tigres, et iussi stare leones. Quid leviora loquor? lunae descendit imago Carminibus deducta meis trepidusque furenteis Flectere Phoebus equos revoluto cogitur orbe. Tantum dicta valent. Taurorum flamma quiescit Virgineis exstincta sacris Phoebeaque Circe Carminibus magicis socios mutavit Ulyssis. Proteus esse solet, quicquid libet, his ego callens Artibus Idaeos frutices in gurgite sistam Et rursum fluvios in summo vertice ponam.* κατασπᾶν dicit Lucian. in φιλοψευδ., id est, devellere. *deripere* autem est e loco superiore rapere, ut supra Od. XXVIII. lib. 3. [v. 7.] *deripere horreo.* et Virg. Georg. 2. [v. 241.] *tu spisso vimine qualos Colaque praelorum fumosis deripe tectis.*

47. IRRESECTUM] pollicis unguem, quem ita roserat ad vivum, ut amplius resecari non posset: vel simpliciter, non resectum.

49. QUID DIXIT AUT QUID TACUIT?] epist. ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 72.] *dicenda, tacenda locutus.*

49. O REBUS MEIS] haec dicuntur a Canidia.

51. ET DIANA] Hecate, seu Luna. Sed cur Lunam implorat? scribunt Graeci interpretes, mulieribus amore captis usitatum esse Lunam invocare, ut viris Solem, quemadmodum et Euripides Phaedram inducit in Hippolyto, vel propterea, quod nox taciturna est, amori-

bus autem furtivis et clandestinis silentio et nocte opus est, vel quia Luna quoque ex amore aliquando laboravit, ex quo fieri, ut mulieribus, quae eodem malo affliotantur, adiutricem se praebeat, vel quia haec dea ignis colorem prae se fert, amor autem ignis instar est. haec interpr. Theocr.

51. QUAE SILENTIUM REGIS] Primum cur hic silentii mentio fit? deinde quamobrem luna silentium regit? respondeo. Sacris omnibus silentio opus est, etiam magicis et maleficis. Virg. lib. 3. [112.] *Idaeumque nemus, hinc fida silentia sacris.* Itaque pronuntiabat praeco in sacris publicis, *favete linguis.* annotatum ad Od. I. lib. 3. Ad sacra autem nocturna et nefaria praecone, qui silentium indiceret, opus non erat, cum luna teste et nocte silente fierent, ut apparet ex Theocr. Pharmaceut. Luna enim silentio praeest, quia nox taciturna est. Virg. lib. 4. Aeneid. [525.] *Cum tacet omnis ager, pecudes pictaeque volucres Quaeque lacus late liquidos quaeque aspera dumis Rura tenent somno positae sub nocte silenti.* Idem lib. 7. [87.] *caesarum ovium sub nocte silenti, Pellibus incubuit stratis.* et lib. 2. [255.] *tacitae per amica silentia lunae.* Lucret. lib. 4. de Faunis, [v. 586.] *Quorum noctivago strepitu ludoque iocanti Affirmant vulgo taciturna silentia rumpi.* Horat. sup. lib. 2. Od. VIII. [v. 10.] *et toto taciturna noctis Signa cum caelo.*

52. NOCTURNA] arcana et muliebria et malefica. Diagondas Thebanus, ut scribit M. Tullius lib. 2. de legibus, [15, 37.] nocturna omnia sacra perpetua lege e media Graecia sustulit. Idem Marcus hanc legem sanxit eod. libro. [9, 21.] *Nocturna mulierum sacrificia ne sunto, praeter olla, quae populo rite fient.*

52. CUM FIUNT] Sic habent plerique libri manuscr. alii *dum fiunt sacra.*

55. NUMEN] vim et potentiam vestram divinam.

55. FORMIDOLOSAE DUM LATENT etc.] noctu. sic Virgil. lib. 4. [522.] *Nox erat et placidum carpebant fessa soporem Corpora per terras silvaeque et saeva quierant Aequora* etc. *formidolosae*, quae metum incutiunt, horribiles. alii timidas interpretantur. in quibusd. libris legitur *formidolosis*, ut cohaereat cum voce *silvis.* sed plerique libri manusc. habent, *formidolosae*, quos sequor.

56. DULCI SOPORE LANGUIDAE] Virg. lib. 4. Aen. [186.] *nec dulci declinat lumina somno.* Hom. ἰλ. κ'. [v. 4.] ὕπνος ἔχε γλυκερός.

57. SENEM, QUOD OMNES RIDEANT, ADULT.] Est enim ridiculum quiddam senex amator. Ovid. [Amor. 1, 9, 4.] *Turpe senex miles: turpe senilis amor.* Tibull. eleg. 1. lib. 1. [v. 71.] *Iam subrepet iners aetas nec amare decebit Dicere nec cano blanditias capite.*

57. ADULTERUM] Varum amatorem et scortatorem, qui me spreta et reiecta meretrices Suburanas sectatur.

58. LATRENT SUBURANAE CANES] Primum hoc sit constitutum, ita legendum consentientibus omnibus veteribus codicibus, non *suburbanae* neque *Suburranae*, deinde quid sit *Subura* videamus. *Subura* locus in urbe Roma, in quo sunt mons Coelius et Carinae. Varro lib. 4. de ling. Latina [p. 15. ed. Bip.] putat Suburam dictam esse a pago Sucusano C in B mutato. idem eod. lib. [p. 14. ed. Bip.] Suburanam regionem primam scriptam esse tradit. P. Victor autem Suburam

in secunda regione urbis collocat. a Subura dicta est tribus Suburana. de quibus lege Dionys. Halicarn. lib. 4. ἀρχ. Ῥωμ. In Subura prostabant meretrices, quas dum noctu sectatur Varus, optat Canidia, ut eum allatrent canes, quae in eo loco sunt.

59. NARDO PERUNCT. QUALE NEC PERF.] id est, tali unguento nardino perunctum, quale meae manus non laborarunt et quo perfectius non laborarent seu laborarint, vel nardo perunctum, quale meae manus numquam laborarunt, aut certe, quo perfectius non fecerunt, ut sit correctio. sic enim mihi videtur explicandus hic locus, ne cogamur dicere, quod quidam, *quale* hic positum pro *quali*, quemadmodum, inquiunt, loquebantur antiqui. quamvis ita explicet Priscianus lib. 17. quodsi demus ita esse, non video tamen, quomodo haec possint cohaerere, *nardo perunctum tali*, *quali non elaborarunt meae manus perfectius*. numquam enim quisquam Latinus *quale* usurpavit pro *quod*, nec *quali* pro *quo*. Denique, ne sim longior, praesertim in re non ita magni momenti, sic est locutus Horat. Satyr. 5. lib. 1. [v. 41.] ut hoc loco, *animae*, *quales neque candidiores Terra tulit neque queis me sit devinctior alter*, quorum versuum explicationem videto suo loco. est enim plane huic similis et geminus. Neque vero mihi ullo modo probari potest eorum sententia, qui sic explicant, *Perfusus erit ille tali unguento*, *quale eiusdem generis numquam melius feci seu fecerim*. Non enim ita loqui solent Latini, *quale perfectius aut quale melius* etc. Sed non celabo lectorem, me in nonnullis libris manuscriptis scriptum reperisse *laborarint*.

61. QUID ACCIDIT etc.] adhibuerat Canidia in Varum praestantissima venena, quae nihil in eum valuerant tamen.

61. CUR DIRA BARBARAE etc.] cur ea ipsa venena, quibus usa Medea Creusam seu Glaucam, Creontis filiam, et totam regiam incendio consumsit, nihil mihi prosunt nullamque vim habent in Varum?

63. SUPERBAM] ita legendum, non *superba*, ut referatur ad Glaucam Creontis regis filiam et ita lib. Don. et Vatic. duo et Torn. et Cleric. et Danielis et Nicotianus. *superbam* accipe pro potentem et superbi regis filiam. sic Virg. principio libri tertii Aeneid. *ceciditque superbum Ilium*, ad quem locum Servius, *superbum*, id est, nobile et potens. sic Od. XIV. lib. 2. [v. 26.] *et mero Tinguet pavimentum superbum* etc.

65. CUM PALLA, TABO MUNUS] Medea dolore illo muliebri excruciata, stimulata atque impulsa propter Iasonis et Glaucae Creontis Corinthiorum regis filiae nuptias pallam dicitur ad pellicem suam misisse veneno infectam, qua accepta et Creontis domus et eius filia conflagravit. lege Euripidis Medeam, ubi ita loquitur, [v. 782 sq.] *Λεπτόν τε πέπλον καὶ πλόκον χρυσήλατον*. [repete *πέμψω, ἀπὸ κοινοῦ*.] *Κἄνπερ λαβοῦσα κόσμον ἀμφιθῇ χροΐ, Κακῶς ὀλεῖται πᾶς θ', ὃς ἂν θίγῃ κόρης. Τοιοῖσδε χρίσω φαρμάκοις δωρήματα*. id est, Et tenuem vestem et comam auro intertextam ad eam mittam. Quodsi hoc ornamentum acceperit et corpori circumdederit, male peribit et quisquis eam attigerit. Talibus pharmacis haec dona inficiam. Iam vero Medeam fuisse veneficam, multi boni scriptores memoriae prodiderunt. Theocritus Pharmac. eam inter veneficas numerat, Circen videlicet et Agamedam, quarum illa pharmacis homines ex hominibus exuebat atque

in feras vertebat, hanc tot venena cognovisse ait Homerus, [Il. λ'. 741.] quot alit terra, his verbis, ἣ τόσα φάρμακα οἶδεν, ὅσα τρέφει εὐρεῖα χθών. Scholiastes Theocriti scribit in monte quodam, quem Selenaeum appellat, quasi Lunae montem, Circes et Medeae mortaria seu tusilla ostendi, in quibus sua pharmaca tundebant. Theocriti versus sunt hi, [v. 15 sq.] *Φάρμακα ταῦθ' ἔρδοισα χερείονα μήτε τι Κίρκης, Μήτε τι Μηδείας, μήτε ξανθῆς Περιμήδης.* accedat ad Theocr. Tibull. eleg. 4. lib. 2. [55.] *Quicquid habet Circe, quicquid Medea veneni* etc.

67. Atqui nec herba] Germanus Valens existimabat significari aconitum, quam ἀπὸ τῆς ἀκόνης, id est, a cote, dictam volunt, quod ex ea nascatur. Theophr. φύεται δὲ πανταχοῦ καὶ οὐκ ἐν ταῖς ἀκόναις μόνον, ἀφ' ὧν ἔχει τὴν προσηγορίαν etc. Ovid. lib. 7. Metamorph. [v. 418 sq.] *Quae quia nascuntur dura vivacia caute, Agrestes aconita vocant.*

68. Me fefellit] me latuit, me fugit. Verbum *fallo* coniunxit cum participio *latens*. ita in libro de Arte poëtica. [437.] *Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.*

69. Indormit unct. omn. cubil. etc.] ordo est, indormit cubilibus omnium mearum pellicum, unctis oblivione mei, neque mea mihi quicquid prosunt pharmaca, vel indormit cubilib. unctis oblivione omnium pellicum, ut intelligamus, hoc dicere et queri Canidiam, Varum non solum sui amore solutum suique oblitum in utramque aurem dormire, sed etiam omnium suarum pellicum. Porphyr. hunc locum sic explicat, *Indormit cubilibus unctis oblivione omnium pellicum, et est sensus, nescio quare sint praesentiora veneficia, quae cubile Vari ungunt medicaminibus, per quae medicamina oblivio ei affertur omnium pellicum. Pellices autem Canidia pro se una dixit.* hactenus Porphyrio. Ego Porphyrionis explicationem probare non possum, in eo quod omneis pellices Horatium dixisse putat pro una Canidia. Credibilius est in omnium pellicum numero etiam Canidiam contineri.

72. Carmine] ἐπῳδῇ, cantione. credibile est (inquit) Canidia, Varum solutum esse meis veneficiis opera et carminibus alicuius potentioris veneficae.

73. Potionibus] nonnulli libri habent *cantionibus*.

74. (O Multa fleturum caput)] haec sunt includenda interpositionis nota. Versiculus autem, qui antecedit, cohaeret cum iis, quae deinceps sequuntur. *multa* porro valet multum seu saepe, ut Virg. Georg. 3. [v. 221.] *Multa gemens, ignominiam plagasque superbi Victoris.* o caput multum fleturum, id est, o quam gravia tibi impendent mala. sic Graeci loquuntur, οἰμώξεις. flebis, id est, miser eris. et, cui malum minantur aut precantur, eum iubent οἰμώζειν, id est, plorare, quod loquendi genus multis locis expressit Hor. ut Satyr. 10. lib. 1. [v. 90.] *Demetri, teque Tigelli, Discipularum inter iubeo plorare cathedras.* Satyr. 1. lib. 2. [v. 45] *Qui me commorit, (melius nil tangere clamo) Flebit et insignis tota cantabitur urbe.* et Satyr. 5. lib. 2. [v. 68.] *invenietque Nil sibi legatum praeter plorare suisque.* sic (ut dixi) saepe loquuntur Graeci. Xenoph. ἑλλην. β'. [3, 56.] de Theramene, λέγεται δὲ ἓν ῥῆμα καὶ τοῦτ' αὐτοῦ, ὅτι, ὡς εἶπεν ὁ Σάτυρος, ὅτι οἰμώξειεν εἰ μὴ σιωπήσειεν, ἐπήρετο, ἂν δὲ σιωπῶ, οὐκ ἄρα οἰμώξομαι;

id est, celebratur et hoc eius dictum, cum dixisset Satyrus eum ploraturum, nisi taceret, at si taceam, (inquit) non igitur plorabo? Athenaeus lib. 4. ex Hegesandro de quodam asoto, Ἐλευσῖνί τε μυστηρίων ὄντων ἔθηκεν Ἀρισταγόρᾳ τῇ ἐρωμένῃ θρόνον παρὰ τὸ Ἀνάκτορον, οἰμώξεσθαι φήσας τοὺς κωλύσοντας. id est, Eleusine autem mysteriorum die Aristagorae amicae sedem posuit ad aedem Castoris et Pollucis, ploraturos dicens qui prohiberent. utitur et M. Tull. epist. ultima lib. 3. ad Q. Frat. ἀλλ' οἰμωζέτω, nos modo valeamus. Eurip. in Cyclope, [v. 172.] τὴν Κύκλωπος ἀμαθίαν Κλαίειν κελεύων καὶ τὸν ὀφθαλμὸν μέσον. Apud Aristophanem autem locis innumerabilibus haec verba iterantur κλαίειν et οἰμώζειν. et totidem apud Lucianum.

76. Marsis vocibus] Marsis carminibus. Virg. Aen. 7. [v. 758.] *neque eum iuvere in vulnera cantus Somniferi et Marsis quaesitae in montibus herbae.* Pompon. Pistorib. *Mirum ni haec Marsa est. in colubras callet cantiunculam.* al. *canticulum.* ex Nonio. sententia autem haec est, nec mens tua, semel meis venenis alienata, carminibus Marsis revocata ad sanitatem revertetur.

78. Fastidienti] subintellige *me*, ut recte notat Porphyr. id est, me aspernanti. epist. 3. lib. 1. [v. 11.] *Fastidire lacus et rivos ausus apertos.*

79. Priusque caelum sidet inf.] hyperbole. Prius, inquit, caelum mari subsidebit, seu subsidet et subiacebit, terra super caelum et mare proiecta atque extenta, quam non amore etc.

80. Tellure porr. sup.] terra superiecta. sic enim locutus est sup. Od. II. lib. 1. [v. 11.] *Et superiecto pavidae natarunt Aequore damae.*

82. Bitumen atris ignib.] Virg. lib. 3. [Georg. 451.] *nigrumque bitumen.*

83. Sub haec] paullo post, quam haec locuta est Canidia. de praepositione *sub* vide annot. ad Od. IX. lib. 1.

84. Lenire] lenibat. ut Satyr. 9. lib. 1. [v. 66.] *meum iecur urere bilis.* vide annot. ad Satyr. 8. lib. 1. [v. 47.] *at ille currere in urbem.*

85. unde rump. sil.] unde exordium loquendi sumeret. sic loquitur Lucret. lib. 4. [v. 1. ad v. 51.] *Quorum noctivago strepitu ludoque iocanti Affirmat vulgo taciturna silentia rumpi.* Virg. lib. 10. Aen. [v. 63.] *quid me alta silentia cogis Rumpere et obductum verbis vulgare dolorem?* idem videtur valere *rumpere vocem.* Virg. Aeneid. 2. [129.] *Composito rumpit vocem et me destinat arae.* et lib. 3. [246.] *rupitque hanc pectore vocem.* Sed hoc ita dictum, ut illud ab eodem lib. 4. [553.] *Tantos illa suo rumpebat pectore questus.* et ita Graeci, ῥῆξαι φωνήν. Aristoph. νεφέλ. [v. 357.] Οὐρανομήκη ῥήξατε κἀμοὶ φωνήν, ὦ παμβασίλειαι. Herod. lib. 1. [c. 85.] ὁ δὲ παῖς οὗτος ὁ ἄφωνος, ὡς εἶδε ἐπιόντα τὸν Πέρσην, ὑπὸ δέους τε καὶ κακοῦ ἔῤῥηξε φωνήν etc. id est, hic autem puer, qui mutus erat, ut vidit irruentem Persam, prae metu et malo rupit vocem. Demosth. Philipp. 9. ὥςτε οὐ πρότερον ἐτόλμησεν οὐδεὶς τοιούτου κακοῦ προσιόντος ῥῆξαι φωνήν. id est, Quare non ante quisquam ausus est tali malo coorto vocem rumpere. et ῥῆξαι σιωπήν. Oppian. lib. 1. [v. 226.] κυνηγετ. Ἵππος ἐν ὑσμίνῃ ῥῆξεν ποτε

δεσμὰ σιωπῆς. id est, *Quondam equus in pugna interque arma silentia rupit.*

86. Thyesteas preces] diras precationes et exsecrationes, quales Thyestae fuerunt in fratrem Atreum, quia illi Atreus filios eius trucidatos et in frusta sectos et coctos apposuerat. epist. de Arte poët. [v. 186.] *Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus.* qua de re sic M. Tullius lib. 1. Tuscul. quaest. [44, 107.] *Exsecratur luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes primum, ut naufragio pereat Atreus. durum hoc sane. talis enim interitus non est sine gravi sensu. Illa inania, summis saxis fixus asperis Evisceratus latere pendens saxa spargens tabo, sanie et sanguine atro, neque sepulcrum, quo recipiatur, habeat, portum corporis, ubi remissa humana vita corpus requiescat a malis.* Idem in L. Pisonem, [19, 43.] *Thyestea ista exsecratio est poëtae vulgi animos, non sapientum moventis, ut Tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis* etc. preces etiam Caesar usurpat pro exsecrationibus diris, lib. 6. de bello Gall. [c. 31.] *Cativulcus rex dimidiae partis Eburonum omnibus precibus detestatus Ambiorigem, qui eius consilii auctor fuisset, taxo se exanimavit.* sic Horat. infra Satyr. 6. lib. 2. [29.] *improbus urget Iratis precibus.* et supra Od. xxviii. lib. 1. [33.] *precibus non linquar inultis.* Graeci ἀρὰς appellant. Eurip. Phoeniss. Ἀρὰς ἀρᾶται παισὶν ἀνοσιωτάτας.

87. Venena magn. fas nefasque] hunc locum alii aliter, ego sic explico. Venena magnum fas nefasque quidem convertere possunt atque adeo convertunt ac pervertunt, sed humanam vicem convertere aut immutare non possunt. Venena confundunt quidem fas et nefas, cum venefici fas violent, sed venenis non potest sors humanae vitae immutari. Itaque licet venenis iura omnia humana ac divina perfringatis, effugere tamen non poteritis, quin vestrorum maleficiorum poenas detis morteque miserabili pereatis. Virgil. Georg. 1. [v. 505.] *Quippe ubi fas versum atque nefas.* Quodsi quis dicat, hoc loquendi genus esse impeditum et perplexum, ita locutus est et M. Tull. lib. 10. epist. ad Att. epist. 1. *Istum, qui filium Brundisium de pace misit, me legatum iri non arbitror.* et Plautus Amphitr. *Tuae quidvis nuntiare, hanc nostram adire non sinam.* Nam sic Plauti versus explicandus est, Tuae quidvis nuntiare sinam, hanc nostram adire non sinam. Sic et Demosth. περὶ τῶν ἐν Χεῤῥον. Ἂν δὲ τοιοῦτον λέγῃ τις, ὃν κρατήσαντας τοῖς ὅπλοις, ἄλλως δ' οὐκ ἔστι κολάσαι, οὐκ ἔχετε, οἶμαι, τί ποιήσετε. Nam sic Demosth. explicandus, ὃν κρατήσαντας τοῖς ὅπλοις ἔστι κολάσαι, ἄλλως δ' οὐκ ἔστι κολάσαι. id est, quem vobis armis victum licet castigare, aliter autem castigare non licet. Cum haec scripsissem atque edidissem, Turnebus collega meus vir alioqui doctiss., a me dissentiens sic hunc locum explicavit Adversar. lib. 14. *In veneficiis quidem magna vis est, sed tantum profecto non possunt illa pro hominibus efficere, ut natura aequi et iniqui, ut fas et nefas, ut ius et iniuria mutentur.* Hactenus ille. *Humanam vicem* scilicet interpretatur, humana vice, seu, pro hominibus, in quo valde fallitur et vehementer errat et miror, hoc ei in mentem venire potuisse, neque eum adiuvat M. Tull. quem profert. adde quod sententia ex hac explicatione nascitur inepta ac frigida atque adeo falsa. nam venena seu venefici ac veneficae suis

veneficiis vertunt fas et nefas, quemadmodum scelerati et facinorosi et iniusti et intemperantes homines suis factis ac flagitiis fas et nefas miscent ac pervertunt. quod et Virgilius ipse confirmat illo, quem protuli, loco.

89. Diris agam vos] diris precibus vos persequar, diras vobis precabor. Tibull. eleg. 6. lib. 2. [v. 53.] *Tunc tibi, lena, precor diras: satis anxia vivas, Moverit e votis pars quotacumque Deos.*

92. Nocturnus occurram furor] sic minatur Dido lib. 4. [384.] se mortuam Aeneam persecuturam. *sequar atris ignibus absens, Et cum frigida mors anima seduxerit artus, Omnibus umbra locis adero, dabis, improbe, poenas.* sic Furius ille Heracliensis apud M. Tull. de suppliciis, cum moriendum iam sibi esse videret, dicebat, [v, 43, 113.] *non testium modo catervas, cum res Verris ageretur, sed tum a Diis Manibus innocentium poenas sceleratorumque Furias in eius iudicium esse venturas.* taleis in impios Furias immitti fingunt poëtae. sic enim loquitur Orestes apud Eurip. in Oreste, [v. 249.] ὦ μᾶτερ, ἱκετεύω σε· μὴ ἐπίσειέ μοι τὰς αἱματωποὺς καὶ δρακοντώδεις κόρας. Αὗται γάρ, αὗται πλησίον θρώσκουσί μου. O mater, obsecro te, ne mihi incute virgines istas facie cruenta et draconibus implicatas. istae enim, istae in me irruunt. M. Tullius autem in oratione pro Rosc. Amerino et in L. Pisonem ait haec esse a poëtis conficta, [p. R. A. 24, 67.] *revera autem a sua quemque fraude et suo terrore maxime vexari, a suis malis cogitationibus conscientiaque animi terreri. Has esse impiis assiduas domesticasque Furias, quae dies nocteisque parentum poenas ab impiis filiis repetunt.*

99. Post insep. memb. different] *different* i. e. discerpent, dilacerabunt, diversa ferent, dissipabunt, ut infra Od. x. [v. 7.] *Fractosque remos differat.* διαφορήσουσι. Aristoph. Equitib. Διαφορήσω σ', εἴ τι γρύξεις. i. e. differam te, si quid muties. Nihil autem fuit veteribus illis horribilius, quam insepultum corpus canibus atque avibus dilaniandum relinqui. Hoc minatur Hector, ut gravissimam poenam, Troianis ignavis *Il.* ο'. [v. 348 sqq.] Ὃν δ' ἂν ἐγὼν ἀπάνευθε νεῶν ἑτέρωθι νοήσω, Αὐτοῦ οἱ θάνατον μητίσομαι, οὐδέ νυ τόνγε Γνωτοί τε γνωταί τε πυρὸς λελάχωσι θανόντα. Ἀλλὰ κύνες ἐρύουσι πρὸ ἄστεος ἡμετέροιο. Quem autem ego longe a navibus alibi videro, ibidem ei necem afferam neque eum propinqui neque propinquae mortuum comburent, sed canes ante urbem nostram dilacerabunt. Et idem Hect, moriens *Il.* χ'. [v. 338 sqq.] petit ab Achille in maximi beneficii loco, ne se canibus apud naveis dilacerandum praebeat, sed Troiam pretio accepto remittat, ut a viris matronisque Troianis sepeliatur. Et Priamus *Il.* ω'. [v. 500 sqq.] id unum extimescens ac detestans audet per media Graecorum castra ad inimicissimum hominem Achillem supplex ire ab eoque petere, ut filii corpus quam plurimis muneribus acceptis sibi reddat sepeliendique potestatem faciat. et Elpenor, ὀδυσσ. λ'. [v. 73 sq.] unus e sociis Ulyssis, qui, cum potus in tabulato obdormisset subitoque experrectus non per scalas descendisset sed a tecto delapsus sibi cervices fregisset, orat Ulyssem apud inferos, ne se insepultum fletuque ac lacrymis amicorum carentem iacere patiatur, his verbis, *Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον, ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν, Νοσφισθείς, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι.*

Et Aiax apud Sophoclem, iamiam sibi latus gladio perfossurus, Iovem orat, ut simul atque occubuerit mittat ad se aliquem, qui suae mortis nuntium ad Teucrum perferat, ut ab illo sepeliatur neque a quopiam inimico prius conspectus obiiciatur canibus atque avibus diripiendus. Aiacis verba sunt haec, [v. 829.] καὶ μὴ πρὸς ἐχθρῶν του κατοπτευθεὶς πάρος ῥιφθῶ κυσὶ πρόβλητος οἰωνοῖς θ' ἕλωρ. et Ariadna a Theseo relicta sic queritur apud Catull. carm. de Pelei et Thet. nupt. [v. 152.] *Pro quo dilaceranda feris dabor alitibusque Praeda, nec iniecta tumulabor mortua arena.* Sic igitur hic puer praedicit fore, ut lupi et aves rapaces harum veneficarum membra insepulta dilacerent ac differant. hac eadem de re diximus nonnulla ad Od. XXVIII. lib. 1.

100. Esquilinae alites] ita reperi scriptum in omnibus libris manuscriptis, neque assentior iis, qui hoc loco legi volunt *Esquiliniae.* nam ab Esquiliis, colle urbis Romae, dicuntur aves Esquilinae, quae in illo colle volitare solent. dipthongum autem sequente vocali non elidi non est novum, ut dicemus ad Od. XI. huius lib. Iam vero quod ad primam syllabam attinet, ea constat ex *e* vocali, non dipthongo *ae*, et ex *s* consonante, non *x*. Atque hanc scripturam comprobant cum antiqua marmora, tum manuscripti codices, ut omittam, quod apud Dionys. Halic. lib. 2. Ῥωμ. ἀρχ. ita scriptum est hoc nomen Ἐσκυίλινος λόφος et item aliis locis.

101. Neque hoc parenteis (heu) mi. sup.] acerbum quidem et luctuosum est parentibus, ipsos superstites esse liberis, sed magnum tamen illis affert solatium, videre eos, quorum opera hi morte immatura interierint, quam acerbissimas poenas persolvere. hoc igitur dicit puer, erunt quidem mihi parentes (quo nihil eis gravius accidere potest) superstites, sed hoc solatio tamen suum luctum maeroremque lenient ac levabunt, quod vos insepultas ac proiectas a canibus, lupis et avibus dilacerari videbunt. Sic M. Tullius lib. 5. Accusation. de Dexione quodam, cuius filium Verres necandum curarat, [49, 128.] *Non ex litibus aestimatis tuis pecuniam domum, sed ex tua calamitate cineri atque ossibus filii sui solatium vult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Eubulida hoc tantum exacta aetate laboris itinerisque suscepit, non ut aliquid ex suis bonis recuperaret, sed, ut quibus oculis cruentas cervices filii sui viderat, iisdem te condemnatum videret.* Admonendus autem lector est, vocem *parenteis* hoc loco non esse vocandi casus, quod putavit Porphyr., sed accusandi. Nam si vocandi casus esset, subintelligendum esset extrinsecus, *vos*, ut esset, *vos effugeret*, quod esset Horatio indignum. Nunc autem hoc posito, quod ita est, *parenteis superstites* esse accusandi casus, nihil est difficultatis nihilque subintelligendum. Quod autem addit interiectionem dolentis, *heu*, id eo pertinet, ut ostendat, casum parentibus esse abominandum, ipsos filiis esse superstites. Nam contra assiduis precibus et ominibus deos obsecrant, ut filii sibi sint superstites. M. Tull. lib. 2. de natura Deorum, [28, 72.] *Nam qui totos dies precabantur et immolabant, ut sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati.* dictus autem *superstes* a verbo supersum, quod supersit, et refertur ad alterum exstinctum et corruptum. Hor. lib. 2. Od. II. [v. 7.] *Illum aget penna metuente solvi*

Fama superstes. lib. 3. Od. IX. [v. 11.] *Pro qua non metuam mori, Si parcent animae fata superstiti.* ibid. [v. 15.] *Pro quo bis patiar mori, Si parcent puero fata superstiti.* et Od. XVII. lib. 2. [v. 7.] *Nec carus aeque nec superstes Integer.* et Carm. saecul. post epod. [v. 42.] *Castus Aeneas, patriae superstes.*

IN MALEDICUM. ODE VI.

1. IMMERENTEIS] immeritos, nihil commeritos. Aiunt quidam, Horatium invehi in quendam Cassium Severum, poëtam maledicum et petulantem.

1. CANIS] latrator, maledice. Marcus Tull. in oratione pro Roscio Amerino accusatores cum anseribus et canibus comparat, [20, 57.] *alios enim esse, qui clamare possunt tantum, non etiam nocere, alios, qui latrare et mordere possunt.* illos anseribus, hos canibus esse simileis. eadem ratione maledicos homines canes appellare licet. Itaque Menaechmus ille apud Plautum Hecubam eo canem ait coeptam esse appellari, quod, quemcumque adspexerat, in eum omnia mala ingerebat. Praeterea canes dicuntur, qui sunt impudentes. Hom. *Ἰλ.* ί. [v. 362.] *Ἐξ αὖ νῦν ἔφυγες θάνατον, κύον.* id est, nunc quidem mortem effugisti, canis. Ex quo *κυνώπης*, qui oculis est caninis, id est, impudentibus, vox eidem usitatiss. Observatione autem dignum est, Horatium hunc maledicum sive Cassium sive quem alium cum cane ignavo, imbelli et nullius animi, se cum cane strenuo, valido et generoso comparare.

2. LUPOS] eos, qui remordere possunt.

5. MOLOSSUS] canis magnus et procerus, quales nascuntur in Epiro. infra Satyr. 6. l. 2. [v. 114.] *simul domus alta Molossis Personuit canibus.* Lucret. lib. 5. [v. 1062 sq.] *Irritata canum cum primum magna Molossum Mollia ricta tremunt duros nudantia denteis.* Virg. Georg. 3. [v. 405.] *Veloces Spartae catulos acremque Molossum Pasce sero pingui.*

5. LACON] canis Laconicus seu Lacedaemonius. Virg. Amyclaeum nominat Georg. 3. [v. 345.] *Armaque Amyclaeumque canem Cressamque pharetram.*

6. AMICA VIS PASTORIBUS] *φίλη*, amans pastorum vel cara pastoribus. Theocrit. *εἰδ.* έ. [v. 106.] *κύνα φιλοποίμνιον* dicit, id est, canem amicum gregi.

7. AGAM] persequar, urgebo, *ἐπείξω, ἐλάσω, διώξω.* ut Virg. Aen. 7. de canibus, [v. 481.] *Ut cervum ardentes agerent.* Oda seq. [17.] *Acerba fata Romanos agunt.* epist. ad August. [II, 1, 14.] *Navem agere.*

8. QUAECUNQUE PRAEC. FERA] quisquis erit petulans, contumeliosus et maledicus. Praeclare ille, quisquis fuit, qui in cicuribus et domesticis animalibus assentatorem, in feris maledicum et obtrectatorem pessimum esse dixit.

9. TU, CUM TIMENDA VOCE etc.] tu posteaquam diu multumque latrasti, cibo tibi oblato nareis admoves et tum latrare desinis. allegoria est, significat enim, hunc lingua promtum esse voceque admo-

dum valere: sed re et factis ignavum: quippe qui malediceat, ut pretium accipiat: quo ei oblato taceat.

13. Qualis Lycambae spr.] id est, qualis Archilochus, qui Lycamben socerum propterea, quod ille filiam suam sibi iam desponsam mutata voluntate se daturum negarat, tam maledicis et contumeliosis versibus insectatus est, ut illum aegritudini animi remedium suspendio quaerere coegerit atque ad idem mortis genus sponsam quoque suam adegerit. infr. epist. ad Maecen. 3. lib. 1. [19, 80.] *Nec socerum quaerit, quem versibus oblinat atris, Nec sponsae laqueum famoso carmine nectit.* et in epist. de Arte poët. [79.] *Archilochum proprio rabies armavit iambo.*

14. Aut acer host. Bupalo] Hipponax poëta, iamborum item scriptor, Archilocho aetate posterior: qui, ut tradit Dionys. Halicarn., trimetrum Archilochium de industria in scazontem inflexit, ut vehementius feriret. M. Tull. lib. 7. epist. [27.] de Tigellio, *eumque addictum iam tum puto Calvi Licinii Hipponacteo praeconio.* Idem lib. 3. de nat. Deor. [38, 91.] *Neque enim quem Hipponactis iambus laeserat aut qui erat Archilochi versu vulneratus, a deo immissum dolorem, non conceptum a se ipso, continebat* etc. *Hipponacti* (inquit Plinius lib. 36. cap. 5.) *notabilis foeditas vultus erat. quamobrem imaginem eius lascivia iocorum Bupalus et Anthermus sculptores fratres proposuere ridentium oculis. Quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum destrinxit in tantum, ut credantur aliquibus ad laqueum eos compulisse, quod falsum est. complura enim in finitimis insulis simulacra postea fecere, sicut in Delo, quibus subiecerunt carmen, non vitibus tantum censeri Chium, sed et operibus Anthermi filiorum. Bupalo* autem legendum esse, non *Bubalo*, et libri fere omnes veteres fidem faciunt et illa declarant, quae exstant lib. 3. epigr. Graec. in Hippon. [Del. Epigr. ed. Jacobs IV, 52.] *Ὦ ξεῖνε, φεῦγε τὸν χαλαζεπῆ τάφον, Τὸν φρικτὸν Ἱππώνακτος, οὗτε χ' ἁ τέφρα Ἰαμβιάζει Βουπάλειον ἐς στύγος* etc. id est, o hospes, fuge Hipponactis sepulcrum horrendum, verborum grandine refertum, cuius etiam cinis iambos intorquet in odium Bupali.

16. Inultus ut flebo puer?] frequens est his generibus loquendi Homerus, non me terrebis, ut puerum. non te extimescam, ut puer. uno contenti erimus exemplo. Hector Achilli *Ἰλιάδ. υ'.* [v. 431 sq.] *Πηλείδη, μὴ δή μ' ἐπέεσσί γε, νηπύτιον ὥς, Ἔλπεο δειδίξεσθαι.* id est, Pelide, ne spera te mihi, ut puero, terrorem incussurum. sic igitur Horatius hoc loco, an, si quis mihi maledixerit, confugiam ad fletum et lacrymas inultus, ut puer, qui dolorem suum nulla alia ratione ulcisci potest? minime vero.

IN BELLUM CIVILE GESTUM HINC BRUTO ET CASSIO, ILLINC OCTAVIANO, M. ANTONIO, M. LEPIDO DUCIBUS. ODE VII.

1. SCELESTI] impii, qui bellum civile meditemini, in quo civem a cive interfici necesse est.

1. AUT CUR DEXTERIS etc.] cur enses vagina tecti nudantur et destringuntur in civeis?

5. NON, UT SUPERBAS etc.] non ut Romanus miles Karthaginem, quae de imperio cum populo Rom. bello ancipiti diu decertavit, seu (ut ait Paterculus priore libro) quae imperii Ro. diu aemula fuit, everteret atque incenderet, neque ut Britanni nondum bello lacessiti aut nondum domiti, vincti per triumphum ducerentur, sed ut Roma sua manu labefactata concideret.

7. DESCENDERET] erat enim via Sacra declivis a Carinis ad forum, deinde acclivis ad Capitolium. M. Tull. lib. 4. epist. ad Att. *Itaque a. d. tertium Id. Novemb. cum sacra via descenderem, insecutus est me.*

8. SACRA VIA] supra Od. IV. [7.] *sacram metiente te viam.* et Sat. 9. lib. 1. [v. 1.] *Ibam forte via sacra, sicut meus est mos* etc.

9. VOTA] optata, ut Sat. 6. lib. 2. [v. 1.] *Hoc erat in votis.* epist. de Arte poët. [76.] *voti sententia compos.* et in respons. Canid. Od. XVII. infra, [v. 62.] *Si tardiora fata te votis manent?*

12. NISI IN DISPAR GENUS] sic habent libri complures manuscripti, alii *feris:* quod si cui placebit magis, cohaerebit cum voce *leonibus.* reperi et in uno codice, impresso quidem illo, sed in quo inerant optimae notae adscriptae ab Ioanne Morello, viro nobili et in primis docto, quas dicebat se ex Guilielmi Pelisserii, eruditissimi viri, episc. Mompess., codice manuscripto descripsisse: in illo igitur codice adscriptum reperi, *ni in dispares feras.* quae scriptura si est antiqua, nulla, meo quidem iudicio, ei est anteponenda.

13. FURORNE CAECUS] insanisne vos agit praecipiteis, an vis aliqua maior, nempe θεοῦ βία seu θεοβλάβεια seu θεόπεμπτος συμφορά, an culpa?

15. ET ORA PALLOR ALBUS etc.] Virgilius Aeneid. 4. [v. 499.] *Haec effata silet, pallor simul occupat ora.*

16. MENTESQUE PERC. STUP.] conscientia sceleris obstupuerunt. Hom. ὀδ. ψ'. [v. 105.] *Τέκνον ἐμόν, θυμός μοι ἐνὶ στήθεσσι τέθηπεν. percellere* autem est ita commovere, ut proruas ac prosternas, pervertere, evertere. infra Od. XI. *Amore perculsum gravi.*

18. SCELUSQUE FRATERNAE NECIS] vult bella civilia ex scelere Romuli, qui fratrem Remum interfecit, a Diis immortalibus in Romanos esse immissa atque invecta. Virg. Georg. 1. [v. 501 sq.] refert accepta periurio Laomedontis, *satis iampridem sanguine nostro Laomedonteae luimus periuria gentis.*

19. UT IMMERENTIS] Posteaquam Remus immerito et iniuria a fratre Romulo interfectus est.

20. SACER] perniciosus, exsecrabilis, ut supra *sacrum Ilium* dixit Od. XIX. lib. 3. [v. 4.] (quamquam mihi magis placet, ideo sacrum dici, vel quia Troiana moenia a Diis structa sunt: vel quia urbes omnes sacrae sunt) et Catull. ad Virronem, [LXXI, 1.] *Si cui, Virro, homini sacer alarum obstitit hircus* etc.

IN ANUM LIBIDINOSAM. ODE VIII.

1. ROGARE etc.] Praecisio est, qua utimur in indignationibus. subaudiendum enim, verumne est? oportetne? ferendumne est? aut similia. sic infra Satyr. 4. lib. 2. [v. 83.] *Ten' lapides Parios lutulenta radere palma?* Cic. pro Rosc. Amerino, *Essene quemquam tanta audacia praeditum?* Idem Philipp. 14. *quemquam fuisse tam sceleratum, qui haec fingeret?* Lucret. lib. 2. princ. [v. 14 sqq.] *O miseras* [al. *caecas*] *hominum mentes, o pectora caeca, Qualibus in tenebris vitae quantisque periclis Degitur hoc aevi, quodcumque est. nonne videre, Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cum* [al. *cui*, seu *quoi*] *Corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur Iucundo sensu, cura semotu'* [al. *semota*] *metuque?* Terentius in Andria, [IV, 3, 1.] *Nihilne esse proprium cuiquam?* Idem in Phormione, [V, 7, 24.] *Tantane affectum hominem quemquam esse audacia?* Iterum Horatius Satyra 8. lib. secundi, [v. 67 sq.] *Tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni Sollicitudine districtum?* sic Aristoph. in Pluto, [v. 593.] τό γὰρ ἀντιλέγειν τολμᾷν ὑμᾶς, ὡς οὐ πάντ' ἐστ' ἀγαθ' ὑμῖν διὰ τὴν πενίαν. Contradicere vos audere, quin omnia bona vobis a paupertate proficiscantur? ubi tale quiddam subaudiri annotat scholiastes, τίς ἂν ἀκούων ἀνάσχοιτο, vel, πῶς οὐκ ἂν εἴη φορτικόν; id est, quis patienter audiat? vel, nonne sit grave et insolens dictu?

1. LONGO PUTIDAM TE SAEC.] longa aetate. ὑπερβολή. nam cum aetas triginta, seculum centum annorum spatio terminetur, vix credibile est hanc mulierem tamdiu vixisse. Aiunt autem significari ac describi Gratidiam, quam acerrimo odio persequebatur Horatius quamque nomine mutato alibi Canidiam appellat.

2. ENERVET] infirmet, frangat, ad Venerem ineptas reddat?

3. CUM SIT TIBI DENS ATER] sup. Od. VIII. lib. 2. [v. 3.] *Dente si nigro fieres vel uno Turpior ungui.* M. Tull. in Pis. [I, 1.] *dentes putridi.*

3. ET RUGIS VETUS FRONT. SENECTUS] et cum senectus frontem tibi rugosam effecerit? frons exarata rugosa est intelligenda per tralationem. Mulier quaedam Veneta, anus, cum essem Venetiis mirarerque eius cutem nitidam faciemque omnium rugarum expertem, multis a me precibus obsecrata, ut mihi nitoris illius et laevoris causam aperiret, dixit, se unguento amygdalino, ex amygdalis amaris confecto, cui adiectum esset aliquantum mellis cum radice lilii et cera sive candida sive flava omneis rugas et oris et totius corporis abstersisse.

5. HIETQUE TURPIS INTER] et cum tibi sit podex ita hiulcus et patens, ut podex crudae bovis, id est, quae cruditate laborat, quae cibum non concoquit ideoque cibum non continet, sed crudum

eiicit. inest autem fortasse flagitiosa in his verbis obscaenitas. significat enim hanc vetulam esse εὐρύπρωκτον.

7. Sed incitat me pectus etc.] amara ironia est, hoc modo, sed debent me pectus aridum et mammae pendulae et flaccidae putresque, et venter mollis ad Venerem incitare. Hoc autem mammarum vitium emendare potest edera sive cruda, modo contusa atque ita mammis admota, sive in vino rubro incocta usque eo, ut parum liquoris supersit, et item cum illo reliquo exiguo liquore admota. Verum huius incommodi muliebris remedium longe certissimum ac probatissimum est, squatina piscis, mulieris mammis impositus. a quo narravit mihi iuveni Rondeletus natu iam grandis, cum una essemus in comitatu Francisci Turnonii Cardinalis, mammas pendulas et languidas adeo contrahi et constringi, ut virginalium mammarum similitudinem gerant. Quin (ut idem mihi confirmavit) si qua mulier habeat ficum et rimam illam pudendam nimis latam et patentem vel natura vel multo partu aut etiam concubitu, hic piscis admotus speluncam illam immanem ita constringet et angustam reddet, ut puellae nondum viro maturae rimula videatur.

8. Equina quales ubera] id est, mammae putres et pendulae, tales, qualia sunt equina ubera. sic enim loquuntur Latini. At Horatius Graecorum morem loquendi secutus est, apud quos id provocabulum, quod referendi vim habet, cum eo nomine, quod antecedit, congruere solet, nulla habita eius, quod sequitur, ratione: ut Plato lib. nono de rep. in princip. τούτων δὲ ἐνδεῶς ἔχοντος, ἀσαφεστέρα ἔσται ἡ ζήτησις, οὗ ζητοῦμεν. sic L. Luceius M. Tull. Ciceroni lib. 5. epist. *si solitudine delectaris, cum scribas, et aliquid agas eorum, quorum consuesti, gaudeo.*

9. Et femur tumentib. etc.] femur exile cum suris tumidis vel tabem vel aquam intercutem vel languorem totius corporis et ἀτροφίαν vel similem aliquem morbum significat.

11. Esto beata fun. atque] concessio est. esto quantumvis dives et nobilis: imagines in funere tuo circumlatae antiquitatem tui generis declarent. solebant enim in pompa funebri maiorum imagines, praesertim eorum, qui triumphassent et res praeclaras gessissent, praeferri. M. Tull. de orat. 2. [55, 225.] *Quid illam anum* (Iuniam, quae effertur) *patri nuntiare vis tuo? quid illis omnibus, quorum imagines duci vides? quid maioribus tuis?*

13. rotundioribus] rotunditas uniones commendat, ut et candor et magnitudo et laevor, ut scribit Plin. lib. 9. cap. 35. Quare si per bacas uniones significat, cur *rotundioribus* dicat, apparet, sin alias gemmas intelligat, obscurum est.

14. bacis] gemmis, lapillis. Satyr. 3. lib. 2. [v. 241.] *aceto Diluit insignem bacam.*

16. amant] solent, ut supra Od. III. lib. 2. [v. 10.] *Umbram hospitalem consociare amant.* Quid? quod inter tuos pulvillos molleis et delicatos philosophorum libros eorum, quorum disciplina severissima est, adhibere et ostentare soles?

17. Illitter. num min. nervi rigent?] num mentulae minus arriguntur, si sunt ineruditae? num mentulae sine litteris non arri-

guntur? Amicus et collega meus totum hunc locum sic explicandum putabat. Libelli Stoici cupiunt versari inter pulvillos molleis et delicatos, ergo multo magis Epicurei. Cum igitur ego sim Epicureus et doctus, existimare debes, me multo fastidiosiorem amatorem esse, quam Stoicum aliquem. Quare alius tibi amator quaerendus est isque indoctus atque illitteratus. nam mentulae illitteratae non minus arriguntur, quam litteratae. Sic ille. Sed haec explicatio ita aliena et a verbis et a sensu Horatii est, ut se ipsa refellat, mirorque, eam homini illi doctissimo venire umquam in mentem potuisse.

18. MINUSVE LANGUET FASCIN. etc.] hic versiculus coniungendus est cum duobus, qui deinceps sequuntur et interrogationis nota ei apposita ad finem ultimi transferenda. Sed mihi prius exorandae sunt aures verecundiores, ut mihi ignoscant, si, dum huiusmodi locos explico, verbis flagitiosis et obscaenis utar. nam vel intacti erant mihi relinquendi, vel, si sententiam verborum exprimere meae partes erant, id commode facere sine verborum turpitudine non poteram. *fascinum* igitur hoc loco mentulam significat, ut in Priapeis, *Paedicabere fascino pedali*. Cuius rei haec ratio est. mentulae species e collo puerorum suspensa aspicientibus risum movet: atque iccirco fascinum et fascinantium invidiam depellere aut placare existimabatur. Nam quae ridicula et subturpia sunt, fascinationibus remedio sunt. Et Varro lib. 6. [p. 99. Bip.] de lingua Latina testatur, *collo pueri rem turpiculam suspendi solitam, ne quid obesset, bonae scaevae causa.* Idem eodem libro ea remedia, *procbra* dicta esse docet seu *prohebra* a prohibendo, et item Festus, quae Graeci ἀλεξίκακα appellant. significat autem, hanc anum ita esse deformem, vietam, rugosam, putidam, ut ad eam nemo arrigere possit, nisi ea mentulam languidam et iacentem ore exsuscitet. haec igitur erit sententia, Mentula, quam tu turpissime ore et lingua mulcendo excitas et erigis, minusne iccirco languida est, quod ore tuo provocata arrigitur? profecto nihilominus languida est. nam quantumvis licet ore obscaenissimo atque impurissimo eam provoces, tamdiu stat, quamdiu eam permulces et lingis, simulatque vero desiisti mulcere et cum primum tuam libidinem explere conaris, concidit, ventris tui mollitudine, femorum exilitate, frontis rugis, reliqua denique totius corporis deformitate offensa, debilitata atque enervata. Quidam tamen per os vocem blandam intelligunt: et proferunt illud Iuvenalis, [VI, 197.] *Vox blanda et nequam digitos habet.* significat igitur, hanc anum nullis neque blandimentis neque delinimentis assequi posse, ut ametur aut eius amplexus expetatur, propterea quod anus est. Huc pertinent Afranii versus, *Si possent homines delinimentis capi, Omnes haberent nunc amatores anus. Aetas et corpus tenerum et morigeratio, Haec sunt venena formosarum mulierum. Mala aetas nulla delinimenta invenit.*

19. SUPERBO] fastidioso, quia te fastidit atque aspernatur.

20. ORE ALLABORAND. EST TIBI?] ore tibi praeterea laborandum est? ore tibi permulcenda et adiuvanda mentula est?

AD C. CILNIUM MAECENATEM. ODE IX.

Praesentit voluptatem, quam percipiet, cum Augustus de Antonio et Cleopatra triumphum aget.

1. REPOSTUM] repositum, reconditum, ut Od. XXVIII. lib. 3. [v. 3.] *prome reconditum Lyde strenua Caecubum.*

2. VICTORE LAETUS CAESARE] in proelio navali adversus Anton. et Cleop.

3. SUB ALTA DOMO] δώματι ἐν ὑψορόφῳ, in alta domo, vel sub tecto altae domus.

5. SONANTE MISTUM TIBIIS] sic Od. 1. lib. 4. [v. 22 sqq.] *lyraeque et Berecynthiae Delectabere tibiae Mistis carminibus, non sine fistula.* et Od. XIX. lib. 3. [v. 18 sq.] *cur Berecynthiae Cessant flamina tibiae?* Cod. Faërn. et unus Vatic. habent *Sonante mixtis tibiis carm.* etc. quae scriptura mihi non displicet.

6. HAC DORIUM, ILLIS BARBARUM] lyra sonante carmen Dorium, tibiis barbarum. Per barbarum autem vel Phrygius modus vel Lydius significatur, licet aliter dicat Glareanus. Nam Athenaeus lib. 14. [c. 10] tradit ex Heraclida Pontico lib. 3. de musica, quemadmodum tria totius Graeciae genera sunt, nempe Dores, Aeoles, Iones, ita treis harmonias esse dumtaxat, Doriam seu Doricam, Aeoliam, Ioniam: Phrygiam autem et Lydiam a barbaris, qui Pelopem in Peloponesum venientem secuti sunt, manavisse. Ac Doria quidem gravior, virilior, severior et, paene dicam, tristior fuit, cui non admodum dissimilis erat Ionia antiqua, quae degeneravit postea, a barbaris mutata et corrupta. Aeolia vero remissior, hilarior, laxior, mollior denique et ad res amatorias aptior habebatur. Sed praestat hac de re ipsa Heraclidae verba adscribere: Ἁρμονίας γὰρ εἶναι τρεῖς. τρία γὰρ καὶ γενέσθαι Ἑλλήνων γένη, Δωριεῖς, Αἰολεῖς, Ἴωνας. Οὐ μικρᾶς οὖν οὔσης διαφορᾶς ἐν τοῖς τούτων ἤθεσι, Λακεδαιμόνιοι μάλιστα τῶν ἄλλων Δωριέων τὰ πάτρια διαφυλάττουσι. id est, Harmonias enim esse treis. Tria enim etiam fuisse Graecorum genera, Dores, Aeoles, Iones. Cum igitur non parva inesset in horum moribus differentia, Lacedaemonii maxime aliorum Dorum patrium morem conservant. Lucianus quoque in Harmonide, [de Musica p. 1136. E.] his consentanea scribit, καὶ ἑκάστης ἁρμονίας διαφυλάττειν τὸ ἴδιον, τῆς Φρυγίου τὸ ἔνθεον, τῆς Λυδίας τὸ Βακχικόν, τῆς Δωρίου τὸ σεμνόν· τῆς Ἰωνικῆς τὸ γλαφυρόν. id est, et quod cuiusque harmoniae proprium est, servare, Phrygiae concitationem et furoris divini similitudinem quandam, Lydiae agitationem Bacchicam, Doriae gravitatem severitatis plenam, Ionicae hilaritatem lepidam et concinnam. et Aristoteles lib. 8. de rep. eo loco, ubi de harmoniarum dissimilitudine disputat, ostendens ex dissimilibus cantibus aliter atque aliter affici auditores, Doriam Harmoniam solam ex omnibus ait moderatos, sedatos, temperatos affectus in animis auditorum ingenerare. Verba Aristot. sunt haec, Εὐθὺς γὰρ ἡ τῶν ἁρμονιῶν διέστηκε φύσις, ὥστε ἀκούοντας ἄλλως διατίθεσθαι etc. In eodem libro Phrygiam harmoniam ait non recte a Socrate esse relictam ac retentam cum Doria, praesertim cum ex organis tibias reiece-

rit. habet (inquit Aristotel.) eandem vim in vocibus Phrygia harmonia, quam tibia in organis. Nam utraque ad animos concitandos et permovendos valet. Sed plura de his lege apud Platonem lib. 3. de rep. et apud Aristot. lib. 8. Barbarum autem interdum idem valere, quod Phrygium, declarant exempla ex bonis scriptoribus: Horat. epist. 2. lib. 1. [v. 7.] *Graecia barbariae lento collisa duello.* *Barbariae*, id est, Phrygiae: et Virg. lib. 2. Aeneid. [v. 504.] *Barbarico postes auro spoliisque superbi. Barbarico*, id est, Phrygio.

7. ACTUS] fugatus, διωχθείς. agere enim interdum valet insequi, διώκειν, ut sup. Od. VI. [v. 7.] *Agam par altas aure sublatu niveis.* quemadmodum (inquit) nuper fecimus, cum victus est Sext. Pompeius in freto Siciliensi. nempe ante pugnam Actiacam.

7. 8. NEPTUNIUS DUX] Sext. Pompeius Magni filius, qui se Neptuni filium praedicabat.

9. MINATUS URBI VINCLA] minatus civibus Rom. servitutem, quam servis et fugitivis demerat. sup. Od. IV. [v. 18.] *Contra latrones atque servilem manum.*

11. ROMANUS] nunc redit ad victoriam Actiac. spe praeceptam et ad Anton.

11. EHEU, POSTERI NEGABITIS] negabitis umquam factum esse, ut incredibile quiddam et a civis Romani ingenio atque indole alienum.

12. EMANCIPATUS] Antonius traditus faeminae Cleopatrae. *Emancipatus*, id est, potestati permissus et, paene dicam, in manum datus. *Emancipare* enim non est id proprie, quod quidam et litterarum et iuris civilis imperiti existimant, patria potestate liberare. Nam quamvis hoc quoque significet, non est tamen haec propria huius verbi significatio, sed tralata et ex simulata illa, seu (ut loquuntur) imaginaria venditione, quae in emancipationibus intercedebat, nata. *mancipare* enim dicebatur emtor, id est, quasi manu capere: *emancipare* venditor, id est, e manu dimittere et alteri tradere. Sic Plautus in Bacchid. [I, 1, 59.] *nunc mulier tibi me emancupo: tuus sum, tibi operam do.* M. Tull. in Catone maiore, [11, 37.] *ita senectus honesta est, si se ipsa defendit, si ius suum retinet, si nemini emancipata est.* sic enim legit Nonius Marcellus, non ut vulgo, *mancipata.* et lib. 1. de Finibus, [7, 24.] *Quid L. Torquatus, is qui consul cum Cn. Octavio fuit, cum illam severitatem in eo filio adhibuit, quem in adoptionem D. Silano emancipaverat* etc. et Philipp. 2. [21, 51.] *tum iste venditum atque emancipatum tribunatum consiliis vestris opposuit.* Recte igitur Festus, *Emancipati duobus modis intelliguntur, aut ii, qui ex patris iure exierunt, aut ii, qui aliorum fiunt dominii: quorum utrumque fit emancipatione*, id est, (ut ego interpretor) traditione.

13. FERT VALLUM] miles Romanus, ut intelligamus, quantum intersit inter disciplinam militarem hodiernam et veterem illam Romanam, ferebat plus dimidiati mensis cibaria, ferebat si quid ad usum vellet, ferebat vallum, ut scribit M. Tull. Tuscul. 2. [16, 37.] *nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant* (inquit idem) *quam humeros, lacertos, manus. arma enim membra militis esse dicunt.* sed haec sub imperio faeminae perferre turpe est.

13 sq. SPADONIBUS SERVIRE RUGOSIS] qui erant in comitatu Cleopatrae. sup. Od. XXXVII. lib. 1. [v. 9 sq.] *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* Propert. lib. 3. [11, 30.] *Et famulos inter faemina trita suos.*

16. CONOPEUM] κωνωπεῖον nominant Graeci velum ad culices excludendos atque arcendos comparatum, quos illi κώνωπας dicunt. Quod autem syllaba huius nominis ea, quae est ultimae proxima, corripitur ab Horatio et item a Propertio lib. quem modo commemoravi, [III, 11, 45.] *Foedaque Tarpeio conopea tendere saxo*, id minus est usitatum. Nam diphthongus Graeca ει fere semper a Latinis vertitur in *i* aut *e* longa, ut cichorea, chorea, Alexandrea sive Alexandria. Sed cur *turpe* conopeum? quia molle et delicatum et thalamis aptum, non castris aut militiae neque Romanae gravitati ac disciplinae decorum.

17. AD HUNC] Antonium. Iam hoc totum *ad hunc verterunt* idem valet, quod, huic adversi fuerunt seu constiterunt, huic adversati sunt, ab Antonio desciscentes ad Caesarem transfugerunt et ita, cum Caesare stantes, equos in Antonium verterunt. Nam nomen *adversus* ex praeposit. *ad* et *vertendo* factum est, unde *venti adversi*, *fortuna adversa*, *proelium adversum*, et *adversi hostes*, qui terga non vertunt, et *adversae naves*, quae proram habent obversam seu adversam. Caesar lib. 3. de bello Gall. [14.]. *circiter* CCXX. *naves eorum paratissimae atque omni genere armorum ornatiss. e portu profectae nostris adversae constiterunt.* Contra *aversi*, qui terga vertunt. Idem lib. 1. de bell. Gall. [26.] *cum ab hora septima ad vesperum pugnatum sit, aversum hostem nemo videre potuit.*

17. FREMENTEIS] usitatum equorum epithetum. sic supra Od. XIV. lib. 4. [v. 23 sq.] *et frementem Mittere equum medios per igneis.* Virg. Georg. 1. [v. 12 sq.] *tuque, o, cui prima frementem Fudit equum magno Tellus percussa tridenti, Neptune* etc.

18. GALLI] proinde ac si diceret, Galli Antonium reliquerunt atque ad Caesarem transfugerunt, Romani autem spadonibus Aegyptiis servire maluerunt. Fortasse significat Gallos equites Amyntae aut Deiotari, qui ambo ab Antonio ad Caesarem transfugerunt, quod confirmare possum Plutarchi [V. Anton. p. 945.] et Dionis et aliorum testimonio. Iam quod equites commemorat, cum agatur de pugna navali, notum est ex Plutarcho aliisque, Caesari et Antonio eodem tempore, quo classes erant ad pugnam navalem paratae, fuisse etiam in terra et in littore exercitus adversarios, pedestreis et equestreis.

19. HOSTILIUMQUE NAVIUM] et hostilium navium puppes, id est, naves hostiles, vel proprie posteriores navium partes, fugam et Alexandriam spectantes in portu delitescunt. *citae* habent omnes libri manuscripti, quod nomen alii interpretantur, ad fugam paratae et expeditae, ad fugiendum, quam ad pugnandum aut vincendum paratiores. quam sententiam confirmat Plutarch. in Antonio, his verbis, de Cleopatra loquens, ἤδη πρὸς φυγὴν ὁρῶσα καὶ τιθεμένη τὰ καθ' ἑαυτὴν οὐχ ὅπου πρὸς τὸ νικᾶν ἔσται χρήσιμα, ἀλλ' ὅθεν ἄπεισι ῥᾷστα τῶν πραγμάτων ἀπολλυμένων. id est, iam fugam spectans et res suas ita instruens et adornans, non ut ad vincendum essent accommodatae et utiles, sed quomodo rebus perditis facillime se reciperet. alii sim-

pliciter celeres, ut Homer. et ceteri Graeci *θοὰς νῆας* dicunt. sed nonnulli *sitas* legunt et ita habent quidam lib. typis excusi, ut intelligamus Cleopatrae naveis LX. post sinistrum cornu collocatas, cui praeerat Coelius.

21. Io TRIUMPHE, TU MORA.] id est, tu nimis tardus es, currus ipsi triumphales parati sunt, tu eis in mora es. Erat autem *Io triumphe* vox militum, Imperatorem triumphantem prosequentium. quod declarat T. Livius lib. 45. his verbis, *Militum quidem propria est causa, qui et ipsi laureati et quisque donis, quibus donati sunt, insignes triumphum nomine cient.* et Varro lib. 5. de ling. Lat. [p. 69. Bip.] *Triumphare appellatum, quod cum imperatore redeuntes milites clamitant per urbem in Capitolium eunte, Io triumphe.*

21 sq. AUREOS CURRUS] aureos fuisse triumphantium imperatorum Rom. currus docet Philostratus in vita Dionis his verbis, *Τραϊανὸς γοῦν αὐτοκράτωρ ἀναθέμενος αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἐς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ᾽ ᾗ οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τῶν πολέμων πομπὰς πομπεύουσιν, ἔλεγε θαμὰ ἐπιστρεφόμενος πρὸς τὸν Δίωνα, τί μὲν λέγεις, οὐκ οἶδα, φιλῶ δὲ σὲ ὡς ἐμαυτόν.* id est, Traianus igitur imperator, cum eum Romae in curru aureo, in quo imperatores triumphant, posuisset, dicebat, saepe se ad Dionem convertens, equidem quid dicas nescio, te autem amo, ut me ipsum.

22. ET INTACTAS BOVES] *ἀδμήτους, ἀζεύκτους*, nondum sub iugum missas, ut apud Virg. lib. 4. Georg. [v. 540.] *et intacta totidem cervice iuvencas.* vel nondum a tauro initas. intellige autem boves ad sacrificium pro victoria faciendum paratas.

24. DUCEM] Marium, cuius legato Syllae Iugurtha vinctus traditus est et ab eo ad Marium deductus. auctores Sallust. et Plutarch.

24. NEQUE AFRICANO] neque Africano bello parem Augusto ducem reportasti, nempe P. Cornelium Scipionem Africanum minorem.

24. CUI SUPER KARTHAGINEM VIRTUS etc.] id est, qui sua virtute Karthaginem, urbem olim potentissimam ac florentissimam, delevit atque evertit sepulcrumque sibi super eius ruinas positum atque exstructum amplissimum atque ad sempiternam hominum memoriam clarissimum comparavit. Nam videtur mihi hoc significare Horatius, gloriam et immortalitatem P. Cornelii Scipionis Africani minoris mortui in eversione et excisione Karthaginis positam esse, quia illius urbis bustum ac funus ipsi Africano sit instar magnificentissimae sepulturae, quae non sinat illum iacere insepultum. M. Tull. in orat. contra Rull. [1, 2, 5.] *Quam* (de Karthagine loquitur) *P. Africanus nudatam tectis ac moenibus, sive ad notandam Karthaginiensium calamitatem, sive ad testificandam nostram victoriam, sive ad oblatam aliquam religionem, ad aeternam hominum memoriam consecravit.* Idem Offic. 1. *At Karthaginem et Numantiam funditus sustulerunt.* ex quibus duobus M. Tull. locis et ex historia cum inter omneis constet, Karthaginem funditus a Scip. fuisse eversam, hanc huius loci sententiam esse arbitror, Karthaginem eversam et deletam P. Corn. Scipioni Africano, L. Paulli filio, sepulcri loco esse. Quemadmodum enim dum manent sepulcrorum monumenta, manet et eorum, qui in eis conditi sunt, memoria: sic dum exstabunt Karthaginis rui-

nae, seu potius, dum exstabit dirutae Karthaginis memoria, Scipionis virtus ac victoria celebrabitur. atque hanc explicationem huius loci confirmat Paterculus [I, 12, 5.] his verbis, *Eam urbem* (nempe Karthaginem) *magis invidia imperii, quam ullius eius temporis noxia invisam Romano nomini P. Scipio funditus sustulit fecitque suae virtutis monumentum, quod fuerat avi sui clementiae.* Adr. Turnebus autem sic hunc locum explicat, *cuius sepulcro Karthaginis eversae titulus subscriptus aut incisus est.* Ego puto, aliam sententiam acutiorem et argutiorem his verbis contineri ac significari. Omnino videtur mihi Horatius, si eam, quam vult ille, sententiam exprimere voluisset, aliis verbis fuisse usurus. verumtamen utatur suo quisque iudicio.

27 sq. PUNICO LUG. MUT. SAG.] hoc dicit, Punico, id est, purpureo sago posito lugubre sumsit. vide annot. ad Od. XVI. lib. 1. Utebantur autem imperatores in proelio etiam temporibus Heroicis, ut licet ex Homero intelligere, chlamidibus aut sagis purpureis. Homer. *Il. θ'.* [v. 220.] de Agamemn. *βῆ δ' ἰέναι κατά τε κλισίας καὶ νῆας Ἀχαιῶν Πορφύρεον μέγα φᾶρος ἔχων ἐν χειρὶ παχείῃ.* id est, Ivit autem per Graecorum tabernacula et naveis magnum pallium purpureum manu tenens. Iam de Romanis ducibus constat, eos hoc colore vestitus usos esse in bellis et proeliis. Plutarch. Bruto, *Τὸν δὲ Βροῦτον ὁ Ἀντώνιος ἀνευρὼν τεθνηκότα, τὸ μὲν σῶμα τῇ πολυτελεστάτῃ τῶν ἑαυτοῦ φοινικίδων περιβάλλειν ἐκέλευσεν. ὕστερον δὲ τὴν φοινικίδα κεκλεμμένην αἰσθόμενος ἀπέκτεινε τὸν ὑφελόμενον.* id est, Cum autem Brutum Antonius mortuum reperisset, corpus quidem sumtuosissimo ex suis sago purpureo tegi iussit. Postea autem cum id furtim sublatum esse cognovisset, eum, qui subtraxerat, interfecit. Eiusdem coloris vestitu utebatur Caesar, ut coniicere licet ex illis verbis, quae extant lib. 1. comm. de bello Gallico, *Accelerat Caesar, ut proelio intersit. Eius adventu ex colore vestitus cognito (quo insigni in proeliis uti consueverat) turmisque equitum et cohortibus visis, quas se sequi iusserat* etc. Pollux lib. 4. *ἐφαπτὶς συστρεμμάτιόν τι φοινικοῦν ἢ πορφυροῦν, ὃ περὶ τὴν χεῖρα εἶχον οἱ πολεμοῦντες στρατηγοί.* id est, ephaptis erat chlamys quaedam Punicea aut purpurea, quam circum manum habebant pugnantes imperatores aut venantes.

29. AUT ILLE CENTUM NOBILEM etc.] sic sup. Od. XXVII. lib. 3. [v. 33.] *centum tetigit potentem Oppidis Creten.*

30. NON SUIS] id est, adversis, inimicis.

31. EXERCITATAS NOTO] usitatius erat *exercitas*, id est, vexatas a Noto, ut Od. XIV. lib. 4. [v. 20 sq.] *Indomitas prope qualis undas Exercet Auster Pleiadum choro.* et M. Tull. pro Milone, [2, 5.] *Quid enim nobis duobus, iudices, laboriosius? quid magis sollicitum, magis exercitum dici aut fingi potest?* T. Livius lib. 49. de Catone, *simultates multo plures et exercuerunt eum et ipse exercuit eas.* Virg. Aen. 3. [v. 182.] *nate Iliacis exercite fatis.* de Syrtibus diximus supra Od. XXII. lib. 1.

32. AUT FERTUR INCERTO MARI] errat nesciens quo in sinu quave in regione maris naviget.

33. CAPACIORES AFFER HUC etc.] affer maiores calices, ut bibamus liberalius. sic Satyr. 8. lib. 2. [v. 35.] *Et calices poscunt maiores:*

quod Graeci dicunt, *αἰτεῖν μείζους*, subaud. *κύλικας*. Athenaeus lib. 2. *αἰτοῦντος δὲ τοῦ γραμματικοῦ Λεωνίδου μεῖζον ποτήριον* etc. M. Tull. autem lib. Acc. 1. [Acc. II, 1. 26, 66.] *fit sermo inter eos et invitatio, ut Graeco more biberetur. hospes hortatur. poscunt maioribus poculis.* ad quem locum annotat Ascon. Paedianus, *poscunt*, id est, *provocant.* sed mihi videtur hoc quoque loquendi genus a Graecis expressum. sic enim loquuntur, *αἰτεῖν πιεῖν μεγάλῃ κύλικι.* id est, poscere bibere sed potum maiore poculo. Athen. lib. 15. *ἐπὶ τούτοις ὁ Οὐλπιανὸς ᾔτει πιεῖν μεγάλῃ κύλικι.* post haec Ulpianus poscebat, ut biberet maiore poculo. et ita Plaut. in Rudente, [II, 3, 32.] *Neptunus magnis poculis hac nocte eum invitavit.*

35. Vel, quod. flu. naus. coerc.] quamobrem vinum Caecubum dicatur hic vim habere nauseae coërcendae, ex iis, quae supra ad Od. xx. lib. 1. de hoc vino annotavimus, intelligere licet, nempe esse *πληκτικόν*, id est, sensum pungere ac ferire. nam, quae pungunt mordentque ac feriunt sensum, ea nauseam sedant.

37. Curam metumque etc.] sup. Od. vii. lib. 1. [v. 31.] *nunc vino pellite curas.* Iam de hoc genere loquendi *solvere metum* et *solvere curam* diximus ad Od. xii. lib. 1.

38. Lyaeo solvere] alludit ad Graecum nomen Lyaei, id est, Bacchi, quod ductum est a verbo *λύειν*, id est, solvere, interpretatioque nominis est. sic M. Tull. pro Roscio Amerino [43, 124.] alludens ad Chrysogoni Syllae liberti nomen, *Venio nunc ad illud nomen aureum Chrysogoni.* Idem Philipp. 11. [6, 14.] *Lysidicum ipsum Graeco verbo, qui omnia iura dissolvit.*

IN MAEVIUM. ODE X.

Naufragium ei precatur.

1. Mala alite] malo auspicio, sup. Od. xv. lib. 1. [v. 5 sq.] *mala ducis avi domum, Quam multo repetet Graecia milite.* *ἀπαισίῳ ὄρνιθι.* Maevio poëtae inepto et odioso navigationem adversam exoptat. Servius et Porphyrio eundem esse putant, quem Virgilius oderat, ut apparet ex Palaem. [Ecl. III, 90.] *Qui Bavium non odit, amet tua carmina Maevi.* ad quem versum etiam hunc locum affert Servius.

2. Olentem] taetri odoris hominem, qui odor ex alis exsistit, sed non in omnibus aeque gravis: in rufis, in edacibus, in immundis atque illotis plerumque intolerabilis. *nasorum pestem* appellat Catullus [LXIX, 9.] ut alibi dicemus.

3. Ut horridis utrumque verberes latus etc.] optat ei navigationem incommodam atque adversam, ut dicebamus, denique naufragium.

5. Niger rudenteis Eurus] Nigrum Eurum dixit fortasse, quia tempestates et fluctus excitat. lege annot. ad illum locum, *nigris aequora ventis*, Od. v. lib. 1. [v. 7.]

5. RUDENTEIS] Virg. lib. 1. Aen. [v. 91.] *stridorque rudentum.* rudentes funes sunt nautici seu navales.

5. INVERSO] concitato, agitato. sed in voce *inverso* maior vis inest. significat enim mare ita esse concitatum, ut inversum videatur.

6. DIFFERAT] diversos ferat, dissipet. supra Od. v. huius libri, [v. 99.] *insepulta membra different lupi.* Terent. Adelph. [III, 4, 40.] *miseram me, differor doloribus.* Idem in Andria, [II, 4, 5.] *Orationem sperat invenisse se, Qua differat te.* Lucret. lib. 2. [v. 674.] *Scintillasque agere ac late differre favillam.* Plaut. in Milite glor. [IV, 4, 27.] *nempe ut assimulem me amore istius differri.* Itaque quemadmodum hic Horat. *remos differat*, sic Virgil. Aen. 1. [v. 104.] *Franguntur remi* dixit.

8. TREMENTEIS ILICES] sup. paullo audacius dixit *trementeis Verbere ripas.* Od. XXVII. lib. 3. [v. 25 sq.]

9. SIDUS AMICUM] φίλον, gratum, optatum, salutare, nempe Castor et Pollux, ut supra Od. XII. lib. 1. [v. 27 sq.]

9. NEC SIDUS ATRA etc.] Virgil. lib. 1. Aeneid. [v. 89.] *caelo nox incubat atra.* sic describit adversam tempestatem et naufragium Apollon. lib. 2. [v. 1103 sqq.] ὦρσε δὲ κῦμα Κεκληγὼς πνοιῇσι· κελαινὴ δ' οὐρανὸν ἀχλὺς Ἄμπεχεν, οὐδέ πῃ ἄστρα διαυγέα φαίνετ' ἰδέσθαι Ἐκ νεφέων, σκοτόεις δὲ περὶ ζόφος ἠρήρειστο. id est, fluctum autem excitavit ventos evocans, atra autem nubes caelum occupavit neque usquam lucida sidera apparebant, ut per nubeis cerni possent, aër autem caliginosus increbruerat. Sed omnium, mea quidem sententia, optime Virg. lib. 1. Aen. [v. 85.] *Una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis Africus* etc.

10. TRISTIS ORION] Virg. lib. 1. Aen. [v. 535.] *nimbosus Orion.*

11. QUIETIORE] placatiore, tranquilliore, sedatiore.

12. QUAM GRAIA VICTORUM MANUS] quam Graeci victores, qui vel omnes fere naufragio perierunt vel magnis tempestatibus iactati longisque erroribus circumacti vix tandem nudi et egentes in patriam redierunt. Agamemnon autem tot periculis terra marique defunctus ab Aegistho et Clytemnestra uxore interfectus est.

14. IN IMPIAM AIACIS RATEM] Aiacis Oïleii. Aiax Oïlei filius Locrus plerisque Graecis convectoribus suis Troia excissa calamitati et exitio fuit, propterea quod Cassandram Minervae supplicem in eius templo stupraverat, quo facinore Dea offensa dicitur etiam oculos avertisse. Itaque revertentibus Graecis iamque Euboeae vicinis tantos fluctus tantasque tempestates excitavit, ut complures naufragio perierint. Neptunus autem, cum ille ad vada Gyraea salvus delatus esset dixissetque se diis invitis servatum esse periculumque effugisse, eam vocem tam impiam indigne ferens saxum Gyraeum, cui ille insidebat, dirupit ac discidit, quo facto praecipitem illum in medios fluctus exturbavit. auctor Hom. ὀδυσσ. δ'. [v. 502.] Καί νύ κεν ἔκφυγε Κῆρα καὶ ἐχθόμενός περ Ἀθήνῃ, Εἰ μὴ ὑπερφίαλον ἔπος ἔκβαλε καὶ μέγ' ἀάσθη· Φῆ ῥ' ἀέκητι θεῶν φυγέειν μέγα λαῖτμα θαλάσσης. Τοῦ δὲ Ποσειδάων μεγάλ' ἔκλυεν αὐδήσαντος· Αὐτίκ' ἔπειτα τρίαιναν ἑλὼν χερσὶν στιβαρῇσιν, Ἤλασε Γυραίην πέτρην, ἀπὸ δ' ἔσχισεν αὐτήν· Καὶ τὸ μὲν αὐτόθι

μεῖνε, τὸ δὲ τρύφος ἔμπεσε πόντῳ, Τῷ δ' Αἴας τὸ πρῶτον ἐφεζόμενος μέγ' ἀάσθη· Τὸν δ' ἐφόρει κατὰ πόντον ἀπείρονα κυμαίνοντα.

15. O, QUANTUS INSTAT NAVITIS etc.] ἀποστροφὴ ad Maevium. quantum (inquit) sudabunt nautae tui in ea, quae tibi impendet, tempestate? quantum tu pallebis?

16. PALLOR LUTEUS] pallor luridus, fulvus, crocei vel aurei coloris, ut Catull. ad Iuvent. [LXXXVII, 4.] *Hospes in aurata pallidior statua?*

17. EIULATIO] fletus muliebris. M. Tull. de Legib. 2. [23, 59.] *Coelius lessum quasi lugubrem eiulationem esse dicit se suspicari.* Idem Tusc. 2. [23, 55.] *eiulatus ne mulieri quidem concessus, et hic nimirum fletus est, quem* XII. *tabulae in funeribus vetant adhiberi.* Horat. Od. XVI. hoc lib. inf. [v. 39.] *Vos quibus est virtus, muliebrem tollite luctum.*

18. AVERSUM] minus audientem preces. ut sup. Od. II. lib. 1. [v. 27 sq.] *minus audientem Carmina Vestam?*

19. UDO NOTO] humido Austro. sic Virg. lib. 1. Georg. [v. 462.] *quid cogitet humidus Auster.*

19. REMUGIENS] iterum atque iterum murmurans. tralatio est a bobus. ut Od. x. lib. 3. [v. 5 sqq.] *Audis, quo strepitu ianua, quo nemus Inter pulchra situm tecta remugiat Ventis?*

21. OP. QUODSI PR. CURVO LITT. etc.] quodsi tu naufragio perieris et corpus tuum in littus eiectum praeda mergis fuerit, libidinosus etc. *iuveris* autem, non *iuverit* esse legendum, pervincunt libri manuscripti, duo Vatic. Iann. Faër. Nicotiani, Russardini duo. Nonnulli tamen habent, ut vulgati, *iuverit.*

23. LIB. IMMOL. CAP. ET AGN. TEMP.] caper Baccho potius solebat immolari, ut annot. sup. ad Od. VII. lib. 3. [v. 7.] *album Libero caprum.* interdum etiam Tempestatibus, et item agna eaque nigra. Virg. Aeneid. 5. [v. 772.] *Treis Eryci vitulos et tempestatibus agnam Caedere deinde iubet.* Idem lib. 3. [v. 120.] *Nigram hyemi pecudem Zephyris felicibus albam.* Aristoph. *Βατράχ.* [v. 847 sq.] *Ἄρν', ἄρνα μέλαιναν παῖδες ἐξενέγκατε, Τυφὼς γὰρ ἐκβαίνειν παρασκευάζεται.* id est, Agnam, agnam nigram pueri efferte, nam typhon exsistere incipit.

AD PETTIUM. ODE XI.

Se amore captum non posse ad versus faciendos operam studiumve conferre.

Hanc oden, quae in omnibus libris erat dicolos, distrophos, feci, ut esset tricolos, tristrophos, partim Georg. Bucanani sententia approbata, partim codices quosdam antiquiss. secutus.

2. AMORE PERCULSUM] tralatio est. sic Virg. Georg. 2. [v. 476.] *Quarum sacra fero ingenti percullsus amore. percellere* proprie significat ita impellere, ut pervertas, quemadmodum supra diximus ad Od. VII. huius lib. [v. 16.] *Mentesque perculsae stupent.* quod quidem exempla ex bonis scriptoribus declarabunt. Lucret. lib. 1. [v. 12.] *Aëriae primum volucres te, diva, tuumque Significant initum perculsae corda tua*

vi. Idem lib. 6. [v. 310.] *Nimirum quia cum vehementi perculit ictu, Confluere ex ipso possunt elementa vaporis.* Idem lib. 5. [v. 1220 sq.] *regesque superbi Corripiunt Divum perculsi membra timore.* Catull. ad Manlium, [LXVIII, 112 sq.] *Tempore, quo certa Stymphalia monstra sagitta Perculit.* Virg. Aen. 5. [v. 372 sqq.] *Victorem Buten, immani corpore qui se Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat, Perculit et fulva moribundum extendit arena.* Plaut. Epid. [IV, 2, 22.] *perii, plaustrum perculi.* ubi tamen docti quidam legunt, *haustrum perculi.* Terent. Eunucho, [II, 3, 88.] *Quo trudis? perculeris iam tu me.* M. Cato lib. Originum, *Ventus Cercius, cum loquare, buccam implet: armatum hominem, plaustrum oneratum percellit.* libet autem mihi ἐν παρέργῳ, ut studiosis bonarum litterarum adolescentibus consulam et gratificer, Plautum et M. Tullium, quibus in locis hoc verbo usi a librariis corrupti sunt, suae integritati restituere. Plautus in Trinummo, [II, 2, 27 sqq.] *Si animus hominem perculit, actum est, si animo servivit, non sibi. Si ipse animum perculit: dum vivit, victor victorum cluet Tu si animum vicisti potius, quam animus te, est quod gaudeas.* quo loco omnia, quae quidem viderim exempla, habent *perpulit.* Idem Epidico, [IV, 1, 14.] *plane hic est, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam perculit.* ubi corrupte *pepulit.* M. Tull. in orat. pro M. Coelio, [15, 36.] *Quid tumultuaris, soror? quid insanis? quid a clamore exorsa verbis parvam rem magnam facis? vicinum adolescentulum adspexisti, candor huius te et proceritas, vultus oculique perculerunt,* id est, de recto mentis statu deturbarunt, ἔσφηλαν. ubi vulgo legitur *perpulerunt*, mendose. Idem lib. 1. de orat. ad Q. Fratrem, [10, 40.] *Equidem et Ser. Galbam memoria teneo, divinum hominem in dicendo, et M. Aemilium Porcinam et Cn. ipsum Carbonem, quem tu adolescentulus perculisti, ignarum legum, haesitantem in maiorum institutis, rudem in iure civili.* ubi vulgati codices habent *perpulisti*, vitiose, cum significet, Cn. Carbonem, quem M. Crassus accusaverat, sententiis iudicum damnatum et fortunis suis eversum esse. et epist. ad Nigid. Figul. lib. 4. [13.] *Nulla enim me ipsum privatim perculit insignis iniuria*, ubi mendose vulgo *pepulit.* Sed quod quidam simii hic contendunt legendum esse *percussum* et repugnantibus libris omnibus et reclamante ratione, nae illi valde pingues sunt.

4. Mollib. in pu. aut in puel.] sic Lucret. de amore lib. 4. [v. 1045 sqq.] *Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum, Sive puer membris muliebribus hunc iaculatur, Seu mulier toto iactans e corpore amorem, Unde feritur, eo tendit gestitque coire Et iacere humorem in corpus de corpore ductum.*

5. Hic tertius December] tertius annus seu potius tertia hyems et ita tertius annus.

6. honorem] frondeis, quae sunt arboribus ornamento. Virg. lib. 2. Georg. [v. 404] *Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem.*

8. Fabula quanta fui?] quam multus de me sermo habitus est dedecoris et ignominiae plenus? sic loquitur Tibull. de Apolline lib. 2. eleg. 3. [v. 31 sq.] *Fabula nunc ille est. sed, cui sua cara puella, Fabula sit, mavult, quam sine amore, Deus.* Idem lib. 1. eleg. 4. [v. 83.] *Parce puer, quaeso, ne turpis fabula fiam.* ubi qui-

dam male volunt legi *turbis.* sic Hor. inf. epist. ad Vinn. Asellam. [13, 8 sq.] *Asinaeque paternum Cognomen vertas in risum et fabula fias.* Non dissimile est illud Propertii lib. 1. [5, 25.] *Quod si parva tuae dederis vestigia culpae, Quam cito de tanto nomine rumor eris?* Idem prope valet venire in ora: de quo genere lege annot. ad epist. ad Iul. Flor. lib. 1. [3, 9.] *Quid Titius, Romana* etc.

8. Conviviorum et poenitet] id est, et poenitet me interfuisse in eis conviviis, in quibus etc. vel et vellem, me non interfuisse in eis conviviis etc. vel sic, et displicent mihi ea convivia etc. Sic usurpant interdum hoc verbum Latini. M. Tull. lib. 6. de Rep. [Somn. Scip. 3. p. 112 Heinr.] *Iam vero ipsa terra ita mihi parva visa est, ut me imperii nostri, quo quasi punctum eius attingimus, poeniteret.* Idem in Coeliana, [3, 6.] *Quod obiectum est Coelio de pudicitia, id numquam tam acerbe feret Coelius, ut eum poeniteat, non deformem esse natum.* Quidam libri veteres habent *et conviviorum poenitet* etc. quae fortasse vera est scriptura, ut copula *et* pertineat ad finem versus antecedentis et versus deinceps sequens initium capiat a *Conviviorum.*

9. In quibus amant. et lang. et silent. etc.] haec sunt amoris argumenta: de quibus supra ad Od. xiii. lib. 1.

10. Et latere pet. imo spir.] Plautus in Cistell. [i, 1, 57.] *Hoc, sis, vide, ut suspirium petivit alte.* Notaveram olim in nomine *latere* syllabam ultimam *re* produci, nisi quis diceret esse legendum *et latere expetitus imo spiritus*, id est, e latere petitus, sed versibus ita in suum ordinem et numerum restitutis ac descriptis non est ei observationi locus. Interdum vocalis longa ante vocalem sequentem non eliditur quidem, sed tamen producitur, ut Od. xxviii. lib. 1. [v. 24.] *Ossibus et capiti inhumato.* sic Catull. in Lesbiam, [xcii, 3.] *Quo signo, eadem totidem mox deprecor illi Assidue.* Lucret. lib. 6. [755.] *Sed natura loci opus efficit ipsa sua vi.* ibid. [v. 1074.] *Denique res auro argentum copulat una Aeraque.* quamquam hic versus in nonnullis libris manuscriptis ita legitur: *Denique res auro argentum concopulat una.* Propert. lib. 2. [1, 23.] *Regnave prima Remi, animos Karthaginis altae.* Virg. Georg. 2. [v. 86.] *Orchites et radii et amara Pausia baca.* Aen. 5. [v. 734.] *sed amoena piorum Concilia Elysiumque colo, huc casta Sibylla Nigrarum* etc. idem in Pharm. [Ecl. viii, 43.] *duris in cotibus illum Ismarus aut Rhodope aut extremi Garamantes* etc. idem in Palaemone, [Ecl. iii, 6.] *Et succus pecori et lac subducitur agnis.* Idem Aen. 4. [v. 235.] *Quid struit aut qua spe inimica in gente moratur?* Idem Aen. 1. [v. 16.] *Posthabita coluisse Samo, hic illius arma,* Idem lib. 10. [v. 141.] *Moeonia generose domo, ubi pinguia culta* etc. Interdum non solum non eliditur, verum etiam corripitur, etiamsi sit vocalis natura longa aut etiam diphthongus, ut supra Od. v. [v. 100.] *Et Esquilinae alites.* et Satyr. 9. lib. 1. [v. 38.] *Si me amas (inquit) paullum hic ades.* Catull. in Mamurr. et Caes. [lviii, 7.] *Uno in ludulo erudituli ambo.* Idem ad Camerium, [lv, 3.] *Te quaesivimus in minore campo, Te in Circo, te in omnibus tabernis.* Virg. Aen. 6. [507.] *Nomen et arma locum servant, te amice nequivi Conspicere* etc. idem lib. 3. [v. 211.] *Insulae Ionio in magno.* idem Pharm. [Ecl. viii, v. 108.] *an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?* Lucret. lib. 4. [v. 1054.]

Nam si abest, quod ames, praesto simulacra tamen sunt Illius et nomen dulce obversatur ad aureis. Idem lib. 5. [v. 75.] *Pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur Fana.* Idem lib. 2. [v. 617.] *Vivam progeniem, qui in oras luminis edant.*

11. Contraque luc. nil valere] Etiam Anacr. [μς', 8 sq.] queritur, in amore nihil valere genus, sapientiam, mores, solamque pecuniam spectari: praeterea ostendit, pecuniam cum rebus omnibus humanis pestem afferre atque interitum, tum maxime miseris amantibus esse calamitosam et capitalem, his verbis: *Ἀπόλοιτο πρῶτος αὐτὸς Ὁ τὸν ἄργυρον φιλήσας. Διὰ τοῦτον οὐκ ἀδελφός· Διὰ τοῦτον οὐ τοκῆες, Πόλεμοι, φόνοι δι' αὐτόν· Τὸ δὲ χεῖρον, ὀλλύμεσθα Διὰ τοῦτον οἱ φιλοῦντες.* id est, *Pereat male ipse primus, Argenti amore captus, Hoc propter et duorum Amica corda fratrum Solvuntur, ut alteri alter Necem afferat cruentam. Hoo propter et parentes A filiis necantur: Hoc fonte bella, pugnae, Caedes necesque manant. Sed quod gravius videri Capitaliusque debet, Hoc propter interimus Miserabiles amantes.* Cum his congruit Plautinum illud Curcul. *aedepol qui amat, si eget, misera Afficitur aerumna.* hac eadem de re lege eleg. nonam Tib. lib. 1.

13. Simul] simul ut, ut saepe alibi.

13. Inverecundus Deus] Bacchus. contra sup. Od. xxvii. lib. 1. [v. 3.] *verecundumque Bacchum Sanguineis prohibete rixis. inverecundum* hoc loco Bacchum dicit, quia, qui immoderate vinum biberunt, nihil verentur.

14. Fervid. mero Arcana prom. loco] quae tacenda erant, me, ut proloquerer, coëgerat, e pectore in lucem protulerat. sic lib. 1. Satyr. 4. [v. 89.] *Condita cum verax aperit praecordia Liber.* Ovid lib. 1. de Arte, [v. 241 sq.] *Tunc aperit menteis aevo rarissima nostro Simplicitas, arteis excutiente Deo.* sic Alcaeus, Οἶνος ἀνθρώποις δίοπτρα. id est, vinum hominibus est instar dioptrae, qua cognoscantur eorum mores.

15. Quodsi meis inaest. etc.] horum qui deinceps sequuntur, quattuor versuum haec mihi videtur esse sententia. Quodsi hae iniuriae, quae mihi ab Inachia inferuntur, iustum ac liberum mihi dolorem commoverint meque ita irritarint, ut has inaneis querelas et aegritudines animi, quibus non modo non consanescit amoris vulnus, verum etiam recrudescit, ex animo deponere ac delere et te contemnere atque aspernari possim, desinam impudenter cum potentioribus contendere, vel pudebit me non cedere superioribus, vel desinam summoto et deposito pudore certare cum adversariis meis, qui plus apud te pretio et pecunia possunt. Est enim impudentis cum potentioribus pugnare. potest et alio modo explicari, ut statim dicemus. Sed Turnebo neutro modo placet, ut eadem opera, eodem loco referemus.

16. Ut haec ingr. ventis div.] id est, ut haec amoris pabula eiiciam ex animo. *ventis dividat*, id est, dissipet, discutiat, ex animo meo deleat. vide annot. ad Od. xxvi. lib. 1. [v. 2.] ibi, *Tradam protervis in mare Creticum* etc.

17. Fomenta] amoris fomenta sunt, nisi fallor, eae omnes cogitationes, quae dolorem et curam ex amore proficiscentem alunt, fovent, amplificant, curae, querelae, cogitationes anxiae, suspiria, la-

crymae, Lucret. appellat *amoris pabula* lib. 4. [v. 1054.] *Sed fugitare decet simulacra et pabula amoris Abstergere* [al. *absterrere*] *sibi.* Prop. alimenta lib. 3. [21, 4] *Crescit enim assidue spectando cura puellae: Ipse alimenta sibi maxima praebet amor.* Hor. epist. ad Iul. Florum lib. 1. [3, 26.] *fomenta curarum* appellat curarum segetem ac materiam. *quodsi Frigida curarum fomenta relinquere posses, Quo te caelestis sapientia duceret, ires.* Cum hunc locum, ut et alios innumerabileis, planissime declarassem, miror, homines quosdam κακοηθεῖς etiam hic, ubi suis perturbatissimis et dissolutissimis notarum scopis facile carere poteramus, blaterare ausos esse.

18. Desinet imp. Certare summ.] locus est, meo quidem indicio, perobscurus, quem et paullo ante explanavi et nunc iterum explano, *summotus pudor*, id est; impudentia desinet certare cum aemulis me superioribus, proinde ac si ita dicat, desinam usque eo esse impudens, ut certem cum superioribus. Nam et lib. 1. epist. ad Claud. Neronem, [9, 12.] per *depositum pudorem* impudentiam significat. *quodsi Depositum laudas ob amici iussa pudorem.* vel hoc modo, desinam deposito pudore contendere cum potentioribus, id est, non pudebit me iam finem cum potentioribus pugnandi facere, summoto pudore desinam iam cum superioribus certare, id est, non iam me pudebit a superioribus vinci. Adr. Turnebus aliam huius obscurissimi loci sententiam esse arbitrabatur, nempe hanc, *Me paullo inverecundius geram nec ita pudenter me amicae summittam, ut soleo, sed eam aspernabor desinamque sectari imparem neque redamantem. Impares enim in amore appellantur, cum mutuo non amant amantes et cum alteri amanti alter vicem non reddit, contra cum mutuo et pariter inter se amant, pares dicuntur.* Haec sunt verba viri et mihi amicissimi et doctissimi. sed primum carior est mihi amicitia veritas, deinde quantumvis doctus sit, errare tamen potest, ut homo. Profert ille ad confirmandam sententiam suam locum ex Od. xv. hoc eodem lib. [v. 14.] *et quaeret iratus parem*, et alterum ex Od. xxxiii. lib. 1. [v. 10 sq.] *cui placet impares Formas atque animos sub iuga ahenea Saevo mittere cum ioco.* Sed haec exempla nihil eum adiuvant. non enim negamus, animos impares significare animos discordeis et in amore non respondenteis, sed hoc dicimus, *imparibus* hoc loco aliud significare. Nam primum *imparibus* per se ponitur sine substantivo, ut loquuntur grammatici: deinde si hoc sensisset Horat., quod ille putabat, dixisset, *Desinet impari certare* etc. non ut hic *desinet imparibus*, quemadmodum Od. xi. lib. 4. [v. 31.] *Disparem vites.* sed quid multis opus est? luce clarius est, horum verborum eam, quam ille vult, sententiam esse non posse, cum praesertim verbum *certare* satis declaret per impareis significari aemulos et adversarios, quibuscum ei certandum erat, non puellam, quam amabat. Iam ut dicimus certamen impar, iniquum et inaequale, ita et adversarium imparem et inaequalem, sive intelligamus superiorem sive inferiorem.

19. Ubi haec severus te palam] posteaquam te audiente haec iactaveram ac probaram, abs te dimissus, redibam tamen ad illam amore coactus.

20. Iussus abire domum] *iussus* participium a verbo *iubeor*,

quod negat esse usitatum Servius ad illum locum Aen. 10. [v. 444.] *aequore iusso*, cum tamen dixerit M. Tullius in oratione pro Quinctio, [20, 63.] *ita iubebare. recusabat Alphenus.* Ac de hoc verbo quidem esto ut lubet, sed de participio non est dubium, quin sit usitatum. Virg. Georg. 4. [v. 62.] *huc tu iussos asperge sapores.* et 3. Aeneid. [v. 547.] *Iunoni Argivae iussos adolemus honores.* Horatius praeter hunc locum etiam in Od. VI. lib. 3. [v. 29.] *Sed iussa coram me sine conscio Surgit marito* etc. et Satyr. 2. lib. 1. [v. 122.] *neque cunctetur cum est iussa venire.* carm. saeculari post ep. [v. 39.] *Iussa pars mutare Lareis et urbem.* Idem epist. 12. ad Iccium: [v. 17.] *Stellae sponte sua iussaene vagentur et errent.* Ex quo *iniussus, a, um.* idem Od. XVI. infra [v. 49.] *Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae.* et Satyr. 3. lib. 1. [v. 2 sq.] *Ut numquam inducant animum cantare, rogati, Iniussi numquam desistant.*

20. Ferre. incerto p. ad non am.] tametsi constitueram animum obfirmare, ne Inachiam expeterem neve amarem, ego tamen ad eas aedeis, quae mihi tam iniquae atque inimicae fuerant, recurrebam: ad ea vestibula, super quae iacueram nocteis totas, revertebar. sic Tibull. lib. 2. eleg. 6. [v. 13.] *Iuravi quoties rediturum ad limina numquam? Cum bene iuravi, pes tamen ipse redit.* et Lucr. lib. 4. [1170 sq.] *At lacrymans exclusus amator limina saepe Floribus et sertis operit posteisque superbos Unguit amaracino et foribus miser oscula figit.* Est autem miserrima amantis conditio, cum ab ea puella, de qua se bene meritum esse existimat et quam ex animo amabat, iniuste laesus amandi tamen finem facere non potest. tum enim cum odio pugnat amor, quo gravius malum amanti accidere nullum potest. id declarat Catull. hoc elegantissimo epigramm. ad Lesbiam [LXXII, 1 sqq.] *Dicebas quondam, solum te nosse Catullum, Lesbia, nec prae me velle tenere Iovem. Dilexi tum te, non tantum ut vulgus amicam, Sed, pater ut natos diligit et generos. Nunc te cognovi. quare et si impensius uror, Multo mi tamen es vilior et levior. Qui potis est? inquis, quod amantem iniuria talis Cogat amare magis, sed bene velle minus. amare magis* autem (ut hoc dicam ὁδοῦ πάρεργον) valet magis uri et μᾶλλον ἐρᾶν, non μᾶλλον φιλεῖν. eiusdem argumenti est etiam hoc in eandem, *Odi et amo. quare id faciam, fortasse requiris. Nescio, sed fieri sentio et excrucior.* eodem pertinet illud Graecorum epigr., quo negat amator verum esse, quod vulgo dici solet, contumelia amorem dissolvi, quippe qui experiatur, puellae suae contumelia amoris sui insaniam magis irritari atque excitari. sic habet epigr. "Ὕβρις ἔρωτας ἔλυσε· μάτην ὅδε μῦθος ἀλᾶται. Ὕβρις ἐμὴν ἐρέθει μᾶλλον ἐρωμανίην.

21. posteis] foreis seu posteis, ex quibus constant fores, seu quae sunt in atrio domus. sup. Od. I. lib. 3. [v. 45 sq.] *Cur invidendis postibus et novo Sublime ritu moliar atrium?* et Virg. lib. 2. [Aen. v. 479 sq.] *Ipse inter primos correpta dura bipenni Limina perrumpit posteisque a cardine vellit.* et Lucret. lib. 4. [v. 1171 sqq.] *posteisque superbos Unguit amaracino.*

22. Limina dura, quibus lumb.] ab hoc loco non abhorret ille Od. X. lib. 3. [v. 19.] *Non hoc semper erit liminis aut aquae Caelestis patiens latus.*

23. NUNC GLORIAN. QUAMLIB. MULIERC.] nunc vixdum Inachiae amore solutus Lyciscum puerum quavis muliere molliorem perdite amo.

25. UNDE EXPEDIRE] quo me amore explicare ac solvere non possint amici neque libere monendo ac reprehendendo neque graviter et contumeliose obiurgando.

26. LIBERA CONSILIA] infr. Satyr. 4. lib. 1. [v. 131 sqq.] tria proponit, quibus sua quisque vitia corrigere possit, his verbis, *fortassis et istino Largiter abstulerit longa aetas, liber amicus, Consilium proprium.*

26. NEC CONTUMELIAE GRAVES] quorum? utrum etiam amicorum, qui mihi libera consilia dederunt, an inimicorum, qui de nobis saepe melius merentur contumeliose nos insectando, quam blandi amici?

27. SED ALIUS ARDOR etc.] alius amor. Lucretius lib. 4. [v. 1057 sqq.] non minimum hoc esse ostendit e remediis amoris, *alio convertere mentem; Et iacere humorem collectum in corpora quaeque Nec retinere semel conceptum unius amore Et servare sibi curam certumque dolorem. Ulcus enim vivescit et inveterascit alendo Inque dies gliscit furor atque aerumna gravescit, Si non prima novis conturbes volnera plagis Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures.* M. Tull. lib. 4. quaest. Tusc. [35, 75.] *Etiam novo quodam amore veterem amorem, tanquam clavum clavo, eiiciendum putant.* Pausan. in Ach. (ut supra diximus) tradit, aquam Selemni flu. mederi animis amore sauciis.

27. PUELLAE CANDIDAE] Satyr. 2. lib. 1. [v. 123.] *Candida rectaque sit.*

28. TERETIS] proceri, vel membris teretibus, solidis et politis. Od. IV. lib. 2. [v. 21.] *tereteisque suras.*

28. LONGAM RENOD. COM.] religantis, in nodum colligentis. alebant enim comam formosi et impudici pueri, ut annot. sup. ad Od. X. lib. 4.

ODE XII.

In anum foedam ac foetidam, quae se ab eo subigi cupiebat.

1. QUID TIBI VIS] etiam hanc odam in Gratidiam scriptam esse volunt veteres.

1. NIGRIS DIGNISSIMA BARRIS] valentissimis ac mentulatissimis amatoribus dignissima, vel proprie et literate, elephantis, immanibus belluis digna, non viris. nonnulli existimant significari nefarium concubitum, id est, aversum. in cod. Faër. neque usquam alibi, si bene memini, scriptum est *longis dign. barr.* Turnebus putat etiam dici posse, per Barros hic non elephantos, sed Barrum illum, qui deformis et niger erat, significari, de quo Horat. Satyr. 4. lib. 1. [v. 109 sq.] *Nonne vides, Albi ut male vivat filius utque Barrus inops?* etc. et 6 eiusd. lib. [v. 30.] *ut si qui aegrotet quo morbo Barrus* etc. et 7. eiusd. [v. 8.] *Sisennas, Barros ut equis praecurreret albis.*

2. MUNERA CUR MIHI, QUIDVE] malim sic potius legi, *Mu-*

nera cur mihi curve tabellas Mittis etc. vel, ut Canterus, *Munera quid mihi quidve tab.* etc.

2. TABELLAS] litteras, epistolas.

3. NEC FIRMO] non admodum strenuo in certamine Venereo.

3. NEQUE NARIS OBESAE] sic habent omnes fere vet. cod. non *nec naris.* significat, hanc mulierem esse immundam ac foetidam, quod cum ita sit, sibi illius immunditiem ac foetorem viruleptum placere non posse, utpote qui sit sagacissimus ac naris acutissimae atque emunctissimae. Nam naris acutae homines sunt sagaciores citiusque ac melius odorantur, quam qui narem habent obesam atque obtusam ex quo *naris acutae* homo pro eo, qui acuto ingenio est, *naris obtusae* pro pingui et stupido usurpatur. Satyr. 3. lib. 1. [v. 29.] *minus aptus acutis Naribus horum hominum.*

4. NAMQUE SAGACIUS] Cic. ad Att. lib. 6. [4.] *Illud praeterea μυστικώτερον ad te scribam, tu sagacius odorabere.*

5. POLYPUS] polypus narium morbus. *caruncula est* (inquit Corn. Celsus lib. 6. cap. 8.) *modo alba, modo subrubra, quae narium ossi inhaeret et modo ad labra pendens narem implet, modo retro per id foramen, quo spiritus a naribus ad fauceis descendit, adeo increscit, uti post uvam conspici possit, strangulatque hominem, maxime Austro aut Euro flante, fereque mollis est, raro dura.*

5. AN GRAVIS HIRS. CUB. HIRC. IN] an insit foetor ille taeter in alis. Catull. ad Virronem, [LXXI, 1.] *Si cui, Virro, homini sacer alarum obstitit hircus.* idem in Rufum, [69, 5 sqq.] caprum appellat. *Laedit te quaedam mala fabula, qua tibi fertur Valle sub alarum trux habitare caper. Hunc metuunt omnes, neque mirum. nam mala valde est Bestia* etc. ibidem [v. 9.] *nasorum pestem* dicit. Horat. ad Torquat. lib. 1. epist. [5, 29.] *capram. Sed nimis arcta premunt olidae convivia caprae.* ubi tamen quidam per capras meretrices significari putant. Ad huiusmodi autem alarum et totius corporis odorem tollendum mirum in modum valet cinarae radix, sive decocta cum vino bibatur, sive ex ea factum emplastrum partibus corporis huic odori opportunis, admoveatur.

7. QUIS SUDOR etc.] loquitur iam secum de hac anu cum quadam exclamatione, in tertia persona.

7. VIETIS] marcidis, languidis, tempore corruptis et imminutis. *Vietum* dictum a *viendo*, quod est vincire, ut docet Varro lib. 4. de lingua Lat. [p. 19. Bip.] M. Tull. de Divinat. lib. 2. [16, 37.] *contactum aliquo morbo bovis exile et exiguum et vietum cor fuisse.* Idem in Catone maiore, [2, 5.] *sed tamen necesse fuit esse aliquod extremum, et tanquam in arborum bacis terraeque frugibus maturitate tempestiva quasi vietum et caducum.* Iam cum tertia huius nominis syllaba longa sit, ut apud Lucret. lib. 3. [v. 386.] *Nec supra caput eiusdem cecidisse vietam Vestem*, dicendum est, duarum vocalium *i* et *e* fieri συναίρεσιν, ut apud eundem Lucret. eodem lib. [v. 631.] *seorsum* est dissyllabum. *At neque seorsum oculi neque nares nec manus ipsa Esse potest anima* etc. qua de re plura alias.

7. ET QUAM MALUS UNDIQUE M. CR. O.] ad hunc locum illustrandum valde mihi conferre videntur illa Plautina, Mostell.

[I, 3, 116 sqq.] *quia, aecastor, mulier recte olet, ubi nihil olet. Nam istas veteres, quae se unguentis unctitant, interpoles. Vetulae, edentulae, quae vitia corporis fuco occulunt, Ubi sese sudor cum unguentis consociavit, illico Itidem olent, quasi cum una multa iura confundit coquos: Quid oleant, nescias, nisi id unum, male olere intelligas.*

8. PENE SOLUTO] pene meo a me depromto, nudato et expedito, et ita accipiendum est verbum λύειν in Graeco illo oraculo, quod Aegeo ab Apolline editum refert Plutarchus. *Ἀσκοῦ τὸν προύχοντα πόδα, μέγα φέρτατε λαῶν, Μὴ λύσῃς πρὶν δῆμον Ἀθηναίων ἀφικέσθαι.* nec illud Virgilii multum dissimile est lib. 3. Georg. [v. 64.] *Solve mares, mitte in Venerem.* alii pene meo languente, alii *pene soluto* interpretantur re transacta. quod non placet. penem antiqui caudam vocabant, inquit Festus.

9. INDOMITAM RABIEM] libidinem effrenatam et rabiosam.

10. PROPERAT] haec anus. alii legunt *properas*, quos ego neque sequor neque refello. scripturam, quam in omnibus codicibus reperi, tueor ac retineo. Iam hoc totum, *Indomitam properat rabiem sedare* uno verbo aut certe duobus expressit Lucret. lib. 4. [v. 1192.] *subat, ardet:* quem locum mox proferemus.

10. ILLI] anui. quidam volunt legi *illis*, ut subaudiatur membris. sed reclamant omnes codices. volunt autem iidem legi haec omnia in secunda persona *properas, rumpis, agitas*, quae scriptura mihi placeret, si eam vetus aliquis codex comprobaret.

10. CRETA] ad candefaciendum, qualem vim habet et cerussa. Mart. lib. 6. [93, 9.] *Psilothro nitet aut acida latet oblita creta.*

11. STERC. FUC. CROCOD.] Paulus Aegineta scribit, crocodili terrestris fimum, porriginem et furfures abstergere, his verbis, *ἡ δὲ τῶν χερσαίων κροκοδείλων κόπρος ἀλφοὺς ἀποκρύπτει.* Sola autem Lybia terrestreis crocodiles alit, ut scribit Pausan. Corinth. duorum fere magnitudine cubitorum. Iam vero e crocodili stercore seu fimo fucum fieri declarat et Clemens Alexand. [Paedag. III, 240.] his verbis, in mulieres suae aetatis invehens, *Κροκοδείλων ἀποπάτοις χρώμεναι καὶ σηπεδόνων ἀφροῖς ἐγχριόμεναι καὶ ταῖς ὀφρύσι τὴν ἀσβολὴν ἀναματτόμεναι καὶ ψυμμυθίῳ τὰς παρειὰς ἐντριβόμεναι.* id est, Crocodilorum stercoribus utentes et spumis rerum putrium sese ungentes et supercilia fuligine denigrantes et cerussa malas candefacientes.

11. SUBANDO] cluneis agitando libidineque ardendo. Festus, *quidam autem suillum genus iccirco Veneri invisum esse prodiderunt, quia immundissimi sunt sues ex omni mansueto pecore et ardentissimae libidinis, ita ut opprobrium mulieribus inde tractum sit, cum subare et subire dicuntur.* Lucret. lib. 4. [v. 1190 sqq.] *Nec ratione alia volucres, armenta feraeque Et pecudes et equae maribus subsidere possent, Si non, ipsa quod illorum subat, ardet abundans Natura et Venerem salientum laeta retractat.* *Καπροῦν* dicunt Graeci, quod tamen verbum proprie locum habet in apris et suibus. dicunt et *ταυροῦν*, quod tractum est a vaccis taurum appetentibus.

12. TENTA] penem. Catull. ad Gell. [LXXX, 5 sq.] *Nescio quid certe est. an vere fama susurrat, Grandia te medii tenta vorare viri?* Itaque nomen *tenta* distinctionis nota separo a voce sequente.

13. VEL MEA CUM] disiunctio *vel* pertinet ad alterum *cum*, quod antecedit supra, *cum pene soluto Indomitam properat* etc. id est, vel cum haec anus verbis iracundis atque asperis fastidia mea exagitat.

14. INACH. LANG. MIN. AC ME] verba vetulae ad Horatium. minus langues Inachiae complexu, quam meo, minus remissus aut ignavus es cum Inachia, quam mecum.

15. INACH. TER NOCTE POTES] honeste et pudenter verbum turpe tacuit. quale est illud Terentianum Eunuch. *Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius.* et Virg. Palaem. [Ecl. III, 8.] *Novimus et qui te transversa tuentibus hircis, Et quo, sed faciles nymphae risere, sacello.*

16. MOLLIS] languidus, enervatus.

16. OPUS] Venereum.

16. PEREAT MALE, QUAE TE LESB.] ordo est, pereat male Lesbia, lena, quae mihi robustum aliquem bonisque lateribus iuvenem quaerenti te mihi commonstravit ignavum; invalidum atque ad Venerem ineptum.

17. QUAERENTI TAURUM] validum firmumque iuvenem. Od. V. lib. 2. [v. 2.] *nec tauri ruentis in Venerem tolerare pondus.* taurus significat etiam membrum viri obscaenum. ex quo verbum graecum ταυροῦν, quod dicitur de muliere libidine ardente et marem concupiscente, ut modo dixi, et ἀταύρωτος puella, id est, intacta et incorrupta.

21. MURICIBUS TYRIIS ITERATAE] bis tinctae, διβάφοις. vide sup. Od. VII. lib. 1. [v. 32.]. Optima autem habebatur purpura Tyria. Virg. Georg. 3. [v. 17.] *Tyrio conspectus in ostro.* Idem 4 Aen. [v. 262.] *Tyrioque ardebat murice laena Demissa ex humeris* Horat. Satyr. 4. lib. 2. [v. 84.] *Et Tyrias dare circum illota toralia vesteis.* epist. 10. lib. 1. [v. 26.] *Non qui Sidonio contendere callidus ostro Nescit Aquinatem* etc. Ne quis autem incautior fallatur, *iteratae lanae* numeri singularis est, patrii casus.

22. CUI PROPERABANTUR] cui magna cum celeritate texebantur vel sarciebantur? vide annot. ad Od. VII. lib. 2.

23. NE FOR. AEQ. INTER] ut omnium aequalium tuorum dici posses fortunatissimus et puellae seu amicae tuae carissimus.

24. MULIER SUA] amica sua.

25. O EGO NON FELIX] sic habent nostri libri veteres. alii tamen se in suis reperisse dicunt, *O ego infelix.* Et vero ita profert hunc versum Charisius lib. 2. institutionum grammatic. his verbis, *quia nemo dicit, o ego, nisi exclamatio sit, ut apud Horatium, O ego infelix, quem tu fugis* etc.

25. UT PAV. ACR. AGNA LUP.] sic Theocr. in Cyclope, [Id. XI, 24.] φεύγεις δ' ὥςπερ ὄϊς πολιὸν λύκον ἀθρήσασα. i. e. fugis autem, ut ovis, quae lupum canum vidit. Ovid. lib. 1. de Arte, [v. 118.] *Utque fugit visos agna novella lupos.* vide supra ad Od. IV. huius lib. in princip.

26. CAPR. QUE LEON.] Hom. Ἰλ. λ'. [v. 383.] Οἵτε σε πεφρίκασι, λέονθ' ὡς μηκάδες αἶγες. id est, qui te horrent, ut leonem caprae.

AD AMICOS. ODE XIII.

Hyemem hilariter et iucunde esse traducendam.

1. Horrida tempestas caelum] descriptio turbulentae et spurcae tempestatis, qualis est illa apud Homer. ὀδυσσ. ε. [v. 291 sqq.] Ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας Παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε Γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον· ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ. id est, Sic locutus nubeis contraxit et conduxit unum in locum, mare autem conturbavit, tridente in manus sumto, omneis porro variorum ventorum procellas excitavit totamque terram simul et mare nubibus cooperuit. nox denique e caelo terrae incubuit. Sed propius ad Horatianum accedit illa Anacreontis, [ap. Eustath. ad Il. p. 1012. Rom. Anthol. lyr. ed. Mehlh. p. 56.] Μεὶς μὲν δὴ Ποσειδηίων Ἕστηκε. Νεφελαὶ δ' ὕδατι βαρύνονται· Ἄγριοι δὲ χειμῶνες καταγοῦσιν. id est, mensis autem November instat, nubes aqua gravidae sunt, ferae tempestates personant et percrepant. adde et illam Archilochi, Γλαῦκε, ὅρα· βαθὺς γὰρ ἤδη κύμασι τάράσσεται πόντος· ἀμφὶ δ' ἄκρα γυρεὸν ὄροφα ἵσταται νέφος. id est, Glauce, vide. Profundum enim iam fluctibus turbatur mare, circum summa autem tecta in orbem acta stat nubes.

1 sq. Et imbres Nivesque deducunt Iovem] ita caelum est nubilum nivibusque atque imbribus obscurum et turbulentum, ut videatur Iupiter in terram seu in nubeis potius descendere. caelum enim, inquit Euripides, imbribus refertum in terram decidere cupit. sic Eurip. ἐρᾷ δ' ὁ σεμνὸς οὐρανὸς πληρούμενος ὄμβρου Πεσεῖν εἰς γαῖαν Ἀφροδίτης ὕπο. Fuit autem veterum opinio, quam secuti sunt poëtae, Iovem in nubeis descendere, cum pluere, tonare, fulgurare cogitat. Lucret. lib. 6. [v. 400 sq.] *An simul ac nubes successere, ipse in eas tum Descendit, prope ut hinc teli determinet ictum?* Virg. 1. Georg. [v. 328 sq.] *Ipse pater media nimborum in nocte, corusca Fulmina molitur dextra.* idem [Ge. II, 325.] *Tum pater omnipotens faecundis imbribus aether Coniugis in gremium laetae descendit.* Idem in Melib. [Ecl. VII, 16.] *Iupiter et laeto descendet plurimus imbri.* Hom. ἰλ. λ' [v. 182 sqq.] τότε δή ῥα πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε Ἴδης ἐν κορυφῇσι καθέζετο πιδηέσσης Οὐρανόθεν καταβάς· ἔχε δὲ στεροπὴν μετὰ χερσίν. Ἶριν δ' ὤτρυνε χρυσόπτερον ἀγγελέουσαν. id est, tunc autem pater hominum et Deorum in Idae montis fontibus circumfluentis verticibus sedebat, cum e caelo descendisset. habebat autem fulgur in manibus. Irin porro aureis alis praeditam properare iussit nuntiaturam etc. Petronius Arbiter, *sanguineoque recens descendit Iupiter imbre.*) [Ex edit. post.]

2. Silüae] diaeresis, ut Od. XXIII. lib. 1. [v. 4.] *non sine vano Aurarum et silüae metu.*

3. Threïcio] Thracio, ut sup. Od. XXIV. lib. 1. [v. 13.] *Threïcio blandius Orpheo.* quod Aquilonem Thracium appellat, de eo lege annot. ad Od. XXV. lib. 1. [v. 11.]

3. Rapiamus amici Occasionem de die] arripiamus (inquit) ex hoc die occasionem hilariter vivendi. est autem usus verbo

ad rem aptissimo, quemadmodum Ennius, *vive Ulysses, dum licet, Oculis postremum lumen radiatum rape. Non dixit cape, non pete,* (inquit M. Tull. de oratore 3. [40, 162.]) *haberet enim moram sperantis diutius esse sese victurum, sed rape. hoc verbum est ad id aptatum, quod ante dixerat, Dum licet.* sic sup. Od. VIII. lib. 3. [v. 27.] *Dona praesentis rape laetus horae.*

4. DUMQUE VIRENT GENUA] hac de re sup. diximus ad Od. IX. lib. 1. [v. 17.] et XIII. lib. 4. sed mihi videtur Horatius hoc loco Theognidem exprimere voluisse, qui post illa, quae dixit de homine iam mortuo ac sepulto, nulla eum amplius re delectari, nulla postea voluptate potiri, addit, [v. 1001 sq. Welck. 977 sq. Br.] *Ταῦτ' ἐσορῶν κραδίῃ εὖ πείσομαι, ὄφρα τ' ἐλαφρὰ Γούνατα καὶ κεφαλὴν ἀτρομέην προφέρω.* id est, *Haec cernens vivam iucunde, dum mihi membra Sana virent et dum stat caput intrepidum.* veteres autem per genuum viriditatem vireis corporis integras significant, ut apud Homerum Agamemnon optat Nestori, ut, quali est animo, talibus sit et genibus. sic Hom. *Il. δ'.* [v. 313 sq.] *Ὦ γέρον, εἴθ', ὡς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν, Ὥς τοι γούναθ' ἕποιτο, βίη δέ τοι ἔμπεδος εἴη.* id est, o senex, utinam, qualis tibi animus est, talia essent et genua viresque firmae et stabiles. et Theocr. *Κυνίσκας ἔρωτι,* [Id. ιδ', 70.] versu ultimo, *ποιεῖν τι δεῖ, οἷς γόνυ χλωρόν.* id est, faciendum aliquid eis est, quibus viride est genu. Iterum Hom. *Il. ι'.* [v. 605.] *εἴσοκ' ἀϋτμὴ Ἐν στήθεσσι μένῃ καί μοι φίλα γούνατ' ὀρώρῃ.* id est, donec spiritus in praecordiis maneat et mihi cara genua sursum moveantur et surgant. idem *Il. ν'.* [v. 360.] *Ἄῤῥηκτόν τ' ἄλυτόν τε, τὸ πολλῶν γούνατ' ἔλυσεν.* id est, belli vinculum irruptum et insolubile, quod multorum genua solvit, id est, quod multis exitio fuit seu interitum attulit. eodem pertinent illa apud eundem saepe repetita, *Ἀλλ' ἤτοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται.* id est, At vero haec in deorum genibus sita sunt.

5. ET DECET] dum fert aetas. Horat. inf. epist. ad Iul. Florum lib. 2. epist. versu ultimo, *lasciva decentius aetas.* Tibull. eleg. 1. lib. 1. [v. 73.] *Iam subrepet iners aetas nec amare decebit* etc.

5. OBD. SOLV. FR. SENECT.] senectus hoc loco fortasse non aetatem, sed aetatis vitium tristitiamque ac severitatem senilem significat, ut et senium. M. Tull. pro Milone, [8, 20.] *tota civitas confecta senio est.* Statius in Synephoebis, *tibi ego, Antipho, has sero, inquit. senium est cum audio.* hoc igitur, dicit, explicetur seu exporrigatur frons, obducta, id est, contracta et corrugata.

6. TU VINA TORQ. MOVE etc.] supra Od. XXI. lib. 3. [v. 6.] *moveri digna bono die. move* igitur, loco scilicet, profer ex cella seu apotheca.

6. TORQUATO MEO] Horatius natus est L. Manlio Torquato et M. Aurelio Cotta Consulibus, ut supra ea Ode, quam modo diximus. notabantur autem cadi Coss. nominibus. ita enim tempus significabatur. ex quo more illa nata sunt, *optima nota, de meliore nota,* et *interiore nota.* Od. III. lib. 2. [v. 8.] *Interiore nota Falerni.*

6. PRESSA] calcata. ut supra Od. XII. lib. 4. [v. 14.] *Sed pressum Calibus ducere Liberum Si gestis.* aliter Od. XXIX. lib. 3. [v. 4.] *Pressa tuis balanus capillis.*

7. MITTE] omitte. ut epist. ad Torquatum, [5, 8.] *Mitte leveis spes et certamina divitiarum.*

8. REDUCET] restituet. Prisc. legit *redducet.*

8. VICE] vicissitudine. Od. IV. lib. 1. [init.] *Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni.* aliter sup. Od. XIV. lib. 4. [v. 13.] *plus vice simplici.*

8. ACHAEMEN. PERF. NARDO] Persico vel Assyrio unguento nardino, ut sup. Od. XI. lib. 2. [v. 16.] *Assyriaque nardo Potamus uncti?* et Od. VII. eiusd. lib. [v. 8.] *niteneis Malobathro Syrio capillos.* sic Anacr. [ιέ, 5 sq.] Ἐμοὶ μέλει μύροισι Καταστέφειν ὑπήνην. nardus Achaemenia ab Achaemene Persarum et Assyriorum rege. Od. I. lib. 3. [v. 44.] *Achaemeniumque costum.* et Od. XII. lib. 2. [v. 21.] *quae tenuit dives Achaemenes.*

9. FIDE CYLLENEA] lyra Mercuriali, a Mercurio inventa vel formata.

10. LEVARE DIRIS PECT. SOLLICITUD.] curis animos levare. supra Od. XI. lib. 4. [fin.] *minuentur atrae Carmine curae.* et Od. XXXII. lib. 1. ad barbytum, [v. 14 sq.] *o laborum Dulce lenimen.* et hac Od. inf. [v. 17.] *Illio omne malum vino cantuque levato.*

11. NOBILIS UT GRANDI CEC.] Chironem significat, cuius pater Saturnus, mater Philyra, uxor Chariclo, de quo sic Apollon. lib. 2. Argon. [v. 1240 sq.] Ἔνθ' ἵνα δὴ Χείρωνα πελώριον ἄλλα μὲν ἵππῳ, Ἄλλα θεῷ ἀτάλαντον ἀμοιβαίῃ τέκεν εὐνῇ. id est, Ubi Chironem ingentem partim equo, partim Deo similem lecto alterno peperit. fuit autem hic Chiron praestantissimus doctor ac magister, siquidem ei Deus unus Aesculapius et duo clarissimi Heroes, Iason et Achilles, traditi sunt educandi et instituendi. Atque Aesculapium quidem medicinam docuit, ut testatur Pindarus εἰδ. γ΄. πυθ. [v. 79 sqq.] καί ῥά μιν (Aesculapium) Μάγνητι φέρων πόρεν Κενταύρῳ διδάξαι πολυπήμονας ἀνθρώποισιν ἰᾶσθαι νόσους. Iason autem ait apud eundem Pindarum εἰδ. δ΄. πυθ. [v. 205 sq.] se a parentibus suis Chironi traditum esse educandum, his verbis, Κρονίδᾳ δὲ τράφεν Χείρωνι δῶκαν. quod item confirmat Hesiodus in Theogonia, [fragm. ap. Schol. ad Pind. Nem. III, 92.] Αἴσων, ὃς τέκεθ' υἱὸν Ἰάσονα, ποιμένα λαῶν, Ὃν Χείρων θρέψεν ἐνὶ Πηλίῳ ὑλήεντι. Achillem praeterea (quemadmodum hic declarat Horatius) erudiit eique praecepit inprimis, ut pietatem in Deos et in parenteis coleret, quod prodidit Pindarus εἰδ. ἕκτῳ πυθ. [v. 20 sqq.] τάντην ἐφημοσύναν ποτ' ἐν οὔρεσι φαντὶ μεγαλοσθενεῖ Φιλύρας υἱὸν ὀρφανιζομένῳ Πηληΐδᾳ παραινεῖν· μάλιστα μὲν Κρονίδαν, βαρυόπαν στεροπᾶν κεραυνῶν τε πρύτανιν, θεῶν σέβεσθαι· ταύτας δὲ μήποτε τιμᾶς ἀμείρειν γονέων βίον πεπρωμένον. id est, hanc praeceptionem seu monitionem quondam aiunt in montibus Philyrae filium magnis viribus praedito Achilli parentibus orbato dedisse, maxime quidem deorum Saturnium, gravisonum fulgurum et fulminum moderatorem, colere et venerari, hoc vero honore nunquam parentum vitam fatis datam privare. idem Pind. de Achill. εἰδ. γ΄. Νεμ. [v. 75 sqq.] ξανθὸς δ' Ἀχιλεὺς τὰ μὲν μένων Φιλύρας ἐν δόμοις παῖς ἐὼν ἄθυρεν μεγάλα ἔργα, χερσὶ θαμινὰ βραχυ-

V. 8. *Achaemenia.*

σίδαρον ἄκοντα πάλλων, μάχᾳ λεόντεσσιν ἀγροτέροις ἔπρασσεν φόνον, κάπρους τ' ἔναιρεν etc. id est, flavus autem Achilles in domo Philyrae et Chironis habitans, puer cum esset, ludos serios ludebat, crebro manibus telum mucrone ferreo celerrimum iaciens, leonibus immanibus caedem pugna inferebat aprosque interficiebat etc.

11. GRANDI] non aetate, sed genere, animo, indole et spe rerum gerendarum.

11. ALUMNO] Achilli, quem aluit atque erudiit. alumnus semper eum significat, qui alitur, quamvis amicus quidam meus aliter sentiat. epist. 4. lib. 1. [v. 8.] *Quid voveat dulci nutricula maius alumno* etc. innumerabilia sunt alia ex bonis scriptoribus exempla.

12. MORTALIS DEA] inest antithesis in his duobus nominibus.

12. NATE PUER THETIDE] Ubique Homerus Achillem Thetidis filium facit et item Pindarus. alii autem, (ut tradit interpres Apollonii lib. 1. Argon.) a Philomila quadam natum esse volunt. Catullus in pulcherrimo illo et elegantissimo carmine de Pelei et Thetidis nuptiis ab Homero et Pindaro dissentiens scribit Thetidem sibi turpe esse non duxisse, Peleo mortali nubere. Nam apud Homerum *ιλ. σ'.* [v. 429 sqq.] Thetis in maxima suarum miseriarum parte numerat, quod ipsa immortalis mortalis lectum et complexum subire coacta sit: his enim verbis de Iove queritur, *Ἥφαιστ', ἦ ἄρα δή τις, ὅσαι θεαί εἰσ' ἐν Ὀλύμπῳ, Τοσσάδ' ἐνὶ φρεσὶν ᾗσιν ἀνέσχετο κήδεα λυγρά, Ὅσσ' ἐμοὶ ἐκ πασέων Κρονίδης Ζεὺς ἄλγε' ἔδωκεν;* etc. deinde paullo post, *καὶ ἔτλην ἀνέρος εὐνήν, Πολλὰ μάλ' οὐκ ἐθέλουσα.* Pindarus autem in Nem. carm. 4. [v. 101 sq.] perspicue significat, Thetidem, cum eam Iupiter in matrimonium Peleo collocare vellet, sese in ignem, leonem atque alias formas, Protei in morem, vertisse, Peleum vero his omnibus repressis ac superatis, eius nuptias expugnasse. Verba Pindari sunt haec de Peleo, *Πῦρ δὲ παγκρατές, θρασεομαχᾶν τε λεόντων ὄνυχας ὀξυτάτους, ἀκμάν τε δεινοτάτων σχάσας ὀδόντων, ἔγαμεν ὑψιθρόνων μίαν Νηρεΐδων.* id est, Peleus autem, cum ignem omnia superantem et audacium leonum acutissimos ungueis aciemque horribilium dentium cohibuisset, unam ex Nereidibus uxorem duxit. Idem Isthm. *εἰδ. η'.* [v. 67 sqq.] narrat, Iovem et Neptunum Thetidis amore mirum in modum flagrasse deque eius nuptiis diu inter se contendisse, sed Themin, ne has nuptias ita cupide expeterent, dissuasisse, quia a Parcis constitutum et praedictum esset, eum, qui ex Thetide nasceretur, patre meliorem ac praestantiorem futurum telumque Iovis fulmine potentius missurum, si Iupiter eam duceret uxorem, aut Neptuni tridente, si Neptuno Thetis nuberet. Verba Pindari sunt haec, *Εἶπε δ' εὔβουλος ἐν μέσοισι Θέμις· εἵνεκεν πεπρωμένον ἦν, φέρτερον γόνον ἄνακτα πατρὸς τεκεῖν ποντίαν θεόν, ὅς κεραυνοῦ τε κρέσσον ἄλλο βέλος διώξει χειρὶ τριόδοντός τ' ἀμαιμακέτου, Δὶ μισγομέναν, ἢ Διὸς παρ' ἀδελφοῖσιν.* cum Pindaro congruit et Apollonius lib. 4. Argon. [v. 799 sqq.] *Ἔμπης δ' οὐ μεθίεσκεν ὀπιπτεύων ἀέκουσαν, Εἰςότε οἱ πρέσβειρα Θέμις κατέλεξεν ἅπαντα, Ὡς δή τοι πέπρωται ἀμείνονα πατρὸς ἑοῖο Παῖδα τεκεῖν.* id est, verum tamen non intermittebat eam invitam observare, donec veneranda Themis ei omnia exposuit, nempe fatale esse, filium, qui ex ea nasceretur, patre suo meliorem futurum. Homeri interpretes tradunt *ιλ. α'.*, Iovem

Thetidem usque ad Caucasum montem esse persecutum stuprumque ei per vim inferre conatum, verum a Prometheo, ne id faceret, esse deterritum.

13. TE MANET] tibi debetur, tibi parata est. vide supra annot. ad Od. XXVIII. lib. 1. [v. 33.]

13. ASSARACI TELLUS] sic Virgil. Aeneid 1. [v. 284 sq.] Assaraci domum eos, qui a Troianis orti sunt, appellat. *veniet lustris labentibus aetas, Cum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycenas Servitio premet.* Assaraci autem et duorum eius fratrum Ili et Ganymedis pater fuit Tros, Trois Erichthonius, Erichthonii Dardanus, Dardani Iupiter, Assaraci filius Capys, Anchisae pater. Ili filius Laomedon, Laomedontis Priamus. vide Hom. *Il. υ'.* [v. 230 sqq.] et Dionysium Halicarnass. *ῥωμ. ἀρχαιολ. α'.* *Assaraci tellurem* Troiam intellige.

14. SCAMANDRI FLUMINA] sic supra Od. VI. lib. 2. [v. 10.] *Galesi flumen.* Scamandrus et Simois Troiae fluvii. Homer. *Il. μ'.* princip. [v. 21 sqq.] *δῖός τε Σκάμανδρος Καὶ Σιμόεις, ὅθι πολλὰ βοάγρια καὶ τρυφάλειαι Κάππεσον ἐν κονίῃσιν* etc. id est, divinusque Scamander et Simoïs, in quos fluvios multa scuta, multae cassides deciderunt.

15. UNDE TIBI REDITUM] Achilli fuisse fatale ad Troiam mori declarat Homer. *Il. α'.* [v. 415 sqq.] sub persona Thetidis, *Αἴθ' ὄφελες, παρὰ νηυσὶν ἀδάκρυτος καὶ ἀπήμων Ἧσθαι, ἐπεί νύ τοι αἶσα μινυνθά περ, οὔτι μάλα δήν. Νῦν δ' ἅμα τ' ὠκύμορος τε καὶ ὀϊζυρὸς περὶ πάντων Ἔπλεο.* id est, Debebas apud naveis sine lacrymis et sine incommodis et malis sedere, quoniam tibi fatale est non diu vivere. Nunc autem simul et vitae brevis et calamitosus supra mortaleis omneis natus es.

15. SUBTEMINE] *subtemine* legendum, ut est scriptum in omnibus codicc. manuscriptis, Vaticanis et Faër. Iann. Raïn. Urs. Torn. Clericano, Nicotianis, Russard. ceteris, non *subtegmine.* et item apud Catull. carmine de nupt. Pelei et Thetid. [LXIV, 327.] *Currite ducentes subtemina, currite fusi.* est autem *subtemen* filum, quod stamini subtexitur, vel, ut Varro, quod subit stamini. ex quo loco quidam dicendum putant *substamen,* sed errant. Terent. in Heautont. [II, 3, 52.] *anus subtemen nebat,* ubi vulgo legitur *subtegmen.* Tale autem est illud Virg. de Lauso lib. 10. Aeneid. [v. 815.] *Extremaque Lauso Parcae fila legunt.*

16. MATER CAERULA] Pindarus *ποντίαν θεόν,* id est, marinam Deam appellat. idem Horat. sup. Od. XVII. lib. 1. [v. 20.] *Circen vitream,* id est, marinam et in aqua habitantem. Nam marinis diis glaucus et caeruleus color tribuitur, ut supra diximus.

17. ILLIC OMNE MALUM etc.] apud Homer. *Il. ι'.* [v. 186.] qui ad Achillem, ut illum placarent, missi sunt, offendunt eum in navi citharae cantu aegritudinem animi lenientem. sic Hom. *Τὸν δ' εὗρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ, Καλῇ, δαιδαλέῃ* etc. Hesiodus autem in Theogon. maximum dicit hominibus esse aegritudinum et maerorum solatium ac levamentum, si quis cantor, Musarum famulus ac minister, eorum, qui olim vixerint, Deorumque immortalium laudes cantibus et carminibus suis concelebret. versus Hesiodi [v. 98 sqq.]

posuimus ad Od. xxvi. lib. 1. *Εἰ γάρ τις καὶ πένθος ἔχων νεοκηδέι θυμῷ Ἄζηται κραδίην ἀκαχήμενος, αὐτὰρ ἀοιδὸς Μουσάων θεράπων* etc. et Pind. εἰδ. θ'. *Νεμ.* sub extr. [viii, 84.] *ἐπ' ἀοιδαῖς δ' ἀνὴρ νώδυνον καί τις κάματον θῆκεν.* id est, cantibus autem etiam nonnulli laborem suum leviorem reddiderunt. Quin senex ille Simulus apud Virg. in Moreto laborem suum cantu levat, [v. 29.] *Alternatque vices, modo rustica carmina cantat* etc. Itaque merito hoc loco Horat. vinum et cantum aegritudinis alloquia, id est, solatia *καὶ παραμύθια* appellat.

18. AEGRIMONIAE] aegritudinis. utitur infra Od. xvii. [v. 73.] eodem nomine. *Fastidiosa tristis aegrimonia.* Cic. ad Att. lib. 12. [37.] *ferrem graviter, si novae aegrimoniae locus esset.*

18. DEFORM. AEGR. DULCIB. ALLOQU.] Sic reperi scriptum in omnibus codd. manuscr. tum Vatic. tum aliis sine copulatione *et* ante vocem *alloquiis.* neque est quod quisquam de scripturae veritate dubitet. corruperant autem hunc locum ii homines, qui cum in litt. cecutiant, videri tamen volunt perspicaces atque oculati. haec igitur verba *dulcibus alloquiis* coniungenda sunt cum illis, quae antecedunt, *vino cantuque*, ut vinum et cantum intelligamus dici ab Horatio aegritudinis alloquia, id est, ut Latini loquuntur, solatia. Graeci enim solatium *παρηγορίαν* et *παραμύθιον* nominant, id est, verbum de verbo, alloquium. Atque hunc locum ita esse intelligendum vir quidam doctissimus professus amicum, et meo me quasi onere levare measque parteis agere gestiens, non ita pridem docuit.

AD C. MAECENATEM. ODE XIV.

Phrynes amorem causam esse, quamobrem promissos Iambos non absolvat.

1. MOLLIS INERTIA] mollities, *μαλακότης*, laboris impatiens ignavia.

3. DUCENTIA SOMNOS] adducentia, seu afferentia somnos, *ὑπνωτικά, ὑπνοποιά*, quae somnos gignunt et (ut Virgilius loquitur) *soporifera.* aliter dixit idem Virgilius lib. 4. [v. 560.] *potes hoc sub casu ducere somnos?*

4. TRAXERIM] hauserim, biberim. Virgil. Aeneid. 6. [v. 715.] *Lethaei ad fluminis undam Securos latices et longa oblivia potant.* sic Horat. sat. 6. lib. 2. [v. 62.] *Ducere sollicitae iucunda oblivia vitae.*

5. OCCIDIS SAEPE ROGANDO] toties me rogas, ut eneces: persaepe me rogas.

6. DEUS, DEUS] Cupido deus potentissimus et imperiosissimus. magna autem vis inest in huiusmodi repetitionibus *Ilion, Ilion* Od. iii. lib. 3. [v. 18.] *Postume, Postume* Od. xiii. lib. 2. [init.] *Ibimus, Ibimus* Od. xvii. eiusdem [v. 10.]

8. AD UMBILICUM ADDUCERE] absolvere, finire. solebant enim veteres illi librorum suorum tegumenta umbilicis ornare. Catull. ad Varum, [xxii, 7.] *Novi umbilici, lora rubra, membrana Desecta, plumbo et pumice omnia aequata.* Mart. lib. 4. [90, 1 sq.] *Ohe, iam*

satis est, ohe libelle, Iam pervenimus usque ad umbilicos. Fiebant autem umbilici ex ligno aut ebore aut aliquo alio osse.]

9. Non aliter Samio] Bathyllum Anacreontis delicias fuisse, ex eius carminibus intelligere licet.

10. Anacreonta Teium] sup. Od. xvii. lib. 1. [v. 18 sq.] *et fide Teïa Dices laborànteis in uno* etc. Traditum est, Anacreontem interrogatum, cur carmina non scriberet in Deos, sed in pueros, respondisse, hos nobis deos esse. Pindarus quidem, qui Anacreonte posterior fuit, scribit ἰσθμ. εἰδ. β΄. [v. 1. sqq.] veteres poëtas lyricos formosorum puerorum amores canere solitos esse: non enim illo tempore Musam mercenariam neque lucri studio deditam fuisse. verba Pindari sunt haec, οἱ μὲν πάλαι, ὦ Θρασύβουλε, φῶτες, ὅσοι χρυσαμπύκων ἐς δίφρον Μοισᾶν ἔβαινον, κλυτᾷ φόρμιγγι συναντόμενοι ῥίμφα παιδείους ἐτόξευον μελιγάρυας ὕμνους, ὅςτις ἐὼν καλὸς εἶχεν Ἀφροδίτας εὐθρόνου μνάστειραν ἁδίσταν ὀπώραν. ἁ Μοῖσα γὰρ οὐ φιλοκερδής πω τότ' ἦν, οὐδ' ἐργάτις etc. id est, Veteres quidem illi, o Thrasybule, quicumque in Musarum aureis redimiculis ornatarum currum ascenderant, cum insigni cithara rationem habentes, continuo puerileis iaculabantur dulceis cantus, si quis forma praestans aetatis maturae florem dulcissimum Veneris memorem prae se ferret. Musa enim nondum erat lucri cupida neque mercenaria.

12. Non elab. ad pedem] ex Anacreontis paucorum, qui ad nos pervenerunt, versuum lectione cuivis intelligere licet, incredibilem in eo esse carminis facilitatem ac simplicitatem, sed, quam tamen nullus labor, nulla cura, nulla cogitatio consequi posse videatur.

13. Ureris ipse] Tu quoque Maecenas amore flagras miser.

13. Quodsi non pulchr. ign.] id est, quodsi Helena, quae Paridem amore incendit, vel quae Troiani incendii causa fuit, non fuit tua puella formosior, tuo te bono oblecta eoque fruere, vel eo contentus esto. ambiguum inest in voce *ignis*. Nam Helena et incendii Troiani causam attulit et Paridem amore inflammavit, quod utrumque ignis appellatione declaratur. Virgil. Palaem. [Ecl. iii, 66.] *meus ignis Amyntas.* Idem Aeneid. 3. [v. 148 sq.] *Phrygiique penates, Quos mecum a Troia mediisque ex ignibus urbis Extuleram.*

14. Obsessam Ilion] Troiam obsessam. Quidam libri vet. habent *oppressam Ilion.*

15. Nec uno Contenta] Terent. Eunucho, [i, 2, 42.] *quia Neque tu uno eras contenta neque solus dedit.*

16. Phryne] commemoratur ab Athenaeo lib. 14. [l. 13. c. 22.] meretrix huius nominis Phryne Thespiensis, usque adeo venusta et eximia forma, ut, cum in iudicium capitis adducta esset plurimisque et gravissimis criminibus premeretur, nulla ei res alia ad absolutionem fuerit suffragata, quam formae praestantia. Nam Hyperides orator, qui eam defendebat, cum esset haec opinio, iudices eam condemnaturos, constituit eam in eorum conspectu tunicasque a pectore abscidit, ut nudas eius papillas et nudum pectus aspicerent, tantamque et oratione et hoc facto iudicum misericordiam commovit, cum eam tanquam Veneris sacerdotem oleo perfudisset, ut iudices, religione quadam animis eorum occupatis ac deterritis, non sint ausi Veneris sacerdotem et

antistitem condemnare, qua absoluta Euthias accusator, iratus, quod e iudicio victus in re tam aperta discessisset, nullam postea causam dixit. Hanc illam Phrynen esse puto, quae cum Venerem auream Delphis dedicasset et appendisset, inscripsit ei Veneris statuae Diogenes Cynicus, τῆς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀκρασίας. id est, *Graecorum incontinentiae monumentum.* Cum superiora illa ex Athenaeo de Phryne scripsissem, quadriennio post iuvenis quidam, eruditus quidem ille, sed plus nimio φιλεπιτιμητής, reprehendit me, quod apud Athenaeum ita legissem, ut habent omnes editiones, quas vidi, τὴν ὑποφῆτιν καὶ ζάκορον Ἀφροδίτης ἐλαίῳ χρισάμενος itaque vertissem, *cum eam tanquam Veneris sacerdotem et antistitem oleo perfudisset* etc. quoniam, inquit, perspicuum est, legendum esse ἐλέῳ χρησάμενος, quod valet, si verbum verbo reddas, *misericordia usus*, id est, misericordia, ut ille interpretatur, commota. Cui ego hoc respondeo, primum lectionem receptam ἐλαίῳ χρισάμενος visam mihi esse tolerabilem et probabilem. Nam veteres deorum aras ac statuas divinosque homines oleo perfundere solebant. Verbi gratia Plato lib. 3. de rep. facit Homerum amandari in aliam civitatem e sua, oleo perfusum et lana coronatum. sic enim Plato, [p. 398. A.] ἀποπέμποιμέν τ' ἂν ἐς ἄλλην πόλιν, μύρον κατὰ τῆς κεφαλῆς καταχέαντες καὶ ἐρίῳ στέψαντες, quem locum his verbis expressit Maximus Tyrius λόγῳ η'. στεφανώσας τὸν ποιητὴν καὶ χρίσας μύρῳ, id est, cum poëtam coronasset unguentoque perunxisset. Et Alexander Magnus, cum in Sigaeum pervenisset, columellam in tumulo Achillis defixam unguento perunxisse dicitur. deinde ἐλέῳ χρῆσθαι pro misericordiam commovere non magis usitatum esse, quam ἐλαίῳ χρίειν pro oleo ungere. Postremo me non esse tam acutum aut sagacem, ut, quae apud scriptores antiquos reperiuntur, probabiliter et commode dicta, ea immutare sine auctoritate codicum manuscriptorum possim. De hac eadem Phryne sic Arnobius libro 6. adversus genteis, *Phryne illa Thespiaca (sicut illi referunt, qui negotia Thespiaca scriptitarunt) cum in acumine ipso esset pulchritudinis, venustatis et floris, exemplar fuisse perhibetur cunctarum, quae in opinione sunt, Venerum, sive per urbeis Graias sive quo iste fluxit amor talium cupiditasque signorum. Itaque artifices omnes, ipsis iisdem qui temporibus exstiterunt, quibus primas dabat exprimendarum similitudinum veritas, omni cura studioque certabant filum capitis prostituti Citherea in simulacra traducere: ardebant artificum scita alterque alterum vincere contentiosa aemulatione quaerebant, non Venus ut augustior fieret, sed ut Phryne pro Venere staret.* hanc eandem commemorat Lucil. in Sat. *Phryne nobilis illa ubi amatorem improbius quem* etc.

AD NEAERAM. ODE XV.

Non servatam ab ea fidem conqueritur.

1. Nox erat] sic Virgil. Aeneid. 3. [v. 147.] *Nox erat et terris animalia somnus habebat.* et 4. [v. 522.] *Nox erat et placidum carpebant fessa soporem Corpora* etc. Apollon. lib. 3. Argon. [v. 744 sqq.]

Νὺξ μὲν ἔπειτ' ἐπὶ γαῖαν ἄγεν κνέφας, οἱ δ' ἐνὶ πόντῳ Ναῦται εἰς Ἑλίκην τε καὶ ἀστέρας Ὠρίωνος Ἔδρακον ἐκ νηῶν etc. id est, Nox erat seu nox in terram tenebras adduxerat, nautae autem ad Helicam et Orionem e navibus aspectum defigebant. Et Varro, *Desierant latrare canes urbesque silebant, Omnia noctis erant placida composta quiete.*

1. Et caelo fulg. luna ser. Int. minora] sup. Od. xii. lib. 1. [v. 47 sq.] *velut inter igneis Luna minores.* et carmine saecul. infra, [v. 35.] *Siderum regina bicornis.*

3. Cum tu magn. numen laes. deor.] id est, cum tu peieratura. Dii magni autem sunt Iupiter, Minerva, Apollo et ii, quos Aeneas praeter Deos penates, id est, deos familiares, qui domi colebantur, secum in Italiam attulerat. Nam Dii magni publice, Penates privatim colebantur. Ennius, *Dono, ducite, doque volentibus cum magnis Diis.* Virgil. lib. 3. Aeneid. princip. [v. 12.] *Cum sociis natoque, penatibus et magnis Diis.*

4. In verba iurabas mea] iurare in verba, sermo militaris. Caesar lib. 1. de bello civili, [76, 3.] *Princeps Petreius in haec verba iurat ipse: ad idem iusiurandum adigit Afranium, subsequuntur tribuni militum.* T. Liv. lib. 3. [19.] *Nobis vero* (inquit Quinctius) *nihil delectu opus est, cum, quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba iuraverint, conventuros se iussu consulis.* Idem lib. 45. *omnes, qui in consulis verba iuraverint.* Horat. Od. prox. *Sed iuremus in haec, simul imis saxa renarint Vadis levata, ne redire sit nefas.* et epist. 1. lib. 1. [v. 14.] *Nullius addictus iurare in verba magistri.* est autem *in verba iurare* verbis ab altero conceptis iurare, se ita fecisse, vel non: facturum, vel non. verum tamen non dissimulabo, me scriptum reperisse in lib. Don. *In vota iurabas.*

5. Arct. atque edera etc.] me arctius amplectens, quam ab edera adstringitur ilex. sic Catull. carm. in nuptias Iuliae, [lxi, 33 sqq.] *Mentem amore revinciens, Ut tenax edera hac et hac Arborem implicat errans.* ibidem, [v. 107 sqq.] *Lenta quin velut assitas Vitis implicat arbores, Implicabitur in tuum complexum.* Hor. sup. Od. xxxvi. lib. 1. [v. 18 sqq.] *nec Damalis novo Divelletur adultero Lascivis ederis ambitiosior.*

6. Lentis adhaerens brachiis] Lentis, id est, flexibilibus, inhaerentibus, sequacibus, tenacibus, ambitiosis, ad amplectendum accommodatis. tralatio est. sic Virg. lib. 4. Georg. [v. 170.] *Ac veluti lentis Cyclopes fulmina massis Cum properant.* per *lentas* enim significat ductileis, εὐηλάτους. aliter Satyr. 9. lib. 1. [v. 64.] *Et pressare manu lentissima brachia.* ibi enim *lentissima* dicere videtur, ad sentiendum, quid vellet Horat., tarda. et aliter Od. xix. lib. 3. [v. ultim.] *Me lentus Glycerae torret amor meae.* cui simile est illud Od. xiii. lib. 1. [v. 8.] *Quam lentis penitus macerer ignibus.*

7. Dum pecori lupus etc.] id est, semper. Tale illud Virg. Daphnide, [Ecl. v, 76 sq.] *Dum iuga montis aper, fluvios dum piscis amabit, Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadae: Semper honos* etc. et illud Aen. 1. [v. 611 sq.] *In freta dum fluvii current, dum montibus umbrae Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet: Semper honos* etc. Neque vero ab hoc genere alienum est illud, quod est

apud Herodotum Urania in extr., quo loco Athenienses Alexandro, quem ad eos miserat Mardonius, ut eos ad conditiones a rege Persarum latas adduceret, respondent hoc modo, [c. 143.] ὁμολογῆσαι δὲ τῷ βαρβάρῳ μήτε σὺ ὑμέας πειρῶ ἀναπείθειν, οὔτε ἡμέες πεισόμεθα· νῦν τε ἀπάγγελλε τῷ Μαρδονίῳ, ὡς Ἀθηναῖοι λέγουσιν, ἔστ' ἂν ὁ ἥλιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἴῃ, τῇπερ νῦν ἔρχεται, μήκοτε ὁμολογήσειν ἡμέας Ξέρξῃ, ἀλλὰ θεοῖσί τε συμμάχοισι πίσυνοι μιν ἐπέξιμεν ἀμυνόμενοι καὶ τοῖσι ἥρωσι. id est, Ut autem cum Barbaro consentiamus et conspiremus, neque tu nobis persuadere conare, neque nos adducemur, et nunc Mardonio renuntia, Athenienseis dicere, quamdiu sol eandem viam ibit, quam nunc init, nunquam nos cum Xerxe ullas pacis pactiones facturos, sed et diis adiutoribus ac sociis fretos et heroibus bellum Graeciae inferentem repulsuros.

7. ORION] de Orione diximus supra ad Od. XXVIII. lib. 1.

9. INTONSOSQUE] sup. Od. XXI. lib. 1. [v. 2.] *Intonsum pueri dicite Cynthium.* ἀκερσεκόμαν dicunt Graeci.

11. 'O DOLITURA MEA etc.] minatur Neaerae, se amorem suum ab ea in aliam translaturum.

12. NAM, SI QU. IN FL. VIRI EST] id est, si quid virtutis. appellata enim est a *viro virtus*, inquit M. Tull. Tuscul. 2. [18, 14.]

13. POTIORI] rivali meo, qui tibi potior est, quem tu mihi anteponis, qui priores parteis habet apud te, ut loquitur Terent. Eun. [I, 2, 71.]

13. NOCTEIS] assiduas potiori dare nocteis, id est, assidue cum eo, quem pluris facis, quam me, pernoctare et cubare. epist. 1. lib. 1. [v. 20.] *Ut nox longa quibus mentitur amica* etc. Plautus Trucul. [I, 1, 28.] *Si raras nocteis ducit, ab animo perit.* Idem Poenul. [I, 2, 62.] *Cuius ego vel nebulae cyatho septem nocteis non emam.* Idem Asinar. [III, 3, 34.] *Noctem tuam et vini cadum velim, si optata fiant.*

14. PAREM] puellam. Od. XI, lib. 4. [v. 29.] *Semper ut te digna sequare et ultra, Quam licet, sperare, nefas putando, Disparem vites.*

15. NEC SEMEL OFFENSAE etc.] locus est obscurus, quem sic declaro. Nec, si certo et vero dolore affectus fuero, constantia mea, quae me diu tuos mores tuamque iniuriam perferre coëgit, cedet tuae formae semel offensae, id est, quae semel offenderit, quae semel peccarit, quae mihi semel offensa atque invisa, dum alios amas, fuerit. vel sic, et in eo constans ero, quod nunquam cedam posthac tuae formae semel lapsae et ita mihi invisae. Ea autem est interdum nominis *offensus* significatio apud bonos scriptores. sic M. Tullius existimationem ordinis senatorii *offensam* dixit, propterea quod senatores male administrabant iudicia. Verr. de iure dicundo, *Si me animus atque amor in Remp. existimatioque offensa nostri ordinis ac iudiciorum non hoc facere coegisset* etc. Idem in frumentaria, *o miserum atque invidiosum offensumque paucorum culpa atque indignitate ordinem senatorium.* Idem Catilin. 1. [7, 17.] *Et si me meis civibus iniuria suspectum tam graviter atque offensum viderem, carere me aspectu civium, quam infestis oculis omnium conspici mallem.* Idem pro Sextio, *aliusne est aliquis improbis peculiaris populus, cui nos offensi invisique fuerimus?* Idem pro Cluentio, [158.] *etiam si is invidiosus aut multis of-*

fensus esse videatur, etiamsi eum oderitis etc. Idem ad Attic. lib. 2. *scito nihil unquam fuisse tam infame, tam turpe, tam peraeque omnibus generibus, ordinibus, aetatibus offensum, quam hunc statum, qui nunc est.* talia sunt *tacitus, iuratus*, quae tametsi a verbis *taceo, iuro* manent vocemque habeant patiendi, significant actionem tamen. Porphyrio autem *offensae formae* interpretatur *periurio pollutae.* quod si cui placeat magis, non reclamabo. *offensus* etiam nonnunquam idem valet, quod infensus et iratus, propterea quod qui offensi et laesi fuerunt, irasci solent. Plancus Cicer. lib. 10. epist. [18.] *Si hominem offensum mihi, coniunctum cum Rep. non sublevassem.* Propert. lib. 3. [8, 40.] *Offensa illa mihi, non tibi amica dedit.* quae significatio ad hunc locum quadrare non potest, quamvis in uno cod. manuscr. repererim, *Nec semel iratae.*

16. Si cert. intr. dol.] si certum animo dolorem conceperit Flaccus, si certus in animum Flacci se insinuarit dolor, subaudiendum enim in verbo *intrarit*, in mentem aut in animum Flacci: et ita loquitur M. Tull. de orat. 2. [§. 109.] *definitio in sensum et in mentem iudicis intrare non potest.* Corn. Tacitus lib. 1. Annalium, [39, 2.] *pavidos et conscientia vecordeis intrat metus.*

17. At tu, quicumque es] ἀποστροφή ad aemulum seu rivalem suum.

17. felicior] qui nunc Neaera frueris, me extruso atque expulso.

18. meo malo] meo incommodo exsultas, quod spernor a Neaera.

19. licebit] licebit per me sis opulentissimus, sapientiss., pulcherrimus. sic loquitur Satyr. 2. lib. 2. [v. 60 sq.] *licebit Ille repotia, nataleis aliosve dierum Festos albatus celebret.*

20. Tibique Pactolus fluat] Pactolus, Lydiae fluvius, qui, ad Sardianos auri ramenta ex monte Tmolo deferens, per medium forum urbis fluit: auctor Herodot. Terpsichore, [v, 101.] Plinius lib. 33. cap. 4. quinque totius orbis terrarum fluvios auriferos enumerat, Tagum in Hispania, Padum in Italia, Hebrum in Thracia, Pactolum in Asia, Gangem in India.

21. Nec te Pythagorae fallant] et quamvis philosophiam Pythagoricam perdidiceris animoque comprehenderis. de Pythagora diximus sup. ad Od. xxviii. lib. 1.

22. formaque vincas Nirea] quo nemo, Achille excepto, ad bellum Troianum pulchrior profectus est Hom. auctore *Il. β'.* [v. 673.] ut ann. sup. ad Od. xx. lib. 3. [v. 15.] *Qualis aut Nireus fuit* etc. sed quod hoc loco formam in amore haud multum valere significat Horatius, Pausanias in eandem sententiam tradit, Achaicis aedificium quoddam fuisse in Aegiria et in eo Fortunae signum, quod Amaltheae cornu in manu teneret: tum huic signo proximum adstitisse Cupidinem pennigerum, atque huius operis hanc fuisse significationem, fortunam magis, quam formam, in amore dominari.

23. Eheu, translatos alio] tale est illud Od. v. lib. 1. [v. 5 sq.] *Heu, quoties fidem Mutatosque deos flebit et aspera Nigris aequora ventis.* sic Tibull. lib. 1. eleg. 6. [v. 69 sq.] *At tu, qui potior*

nunc es, mea furta caveto. Versatur celeri fors levis orbe rotae. Iam quemadmodum hic *maerebis amores*, sic epist. ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 28.] dixit *maerere fugam*, *atque Inter vina fugam Cynarae maerere protervae.*

ODE XVI.

Queritur, bellorum civilium nullum esse finem et remp. Romanam desperat aliasque terras et ipse petere cogitat et aliis, ut idem faciant, suadet.

1. Altera iam teritur bellis] aetas triginta annorum spatium continet, ut supra admonui ad Od. ix. lib. 2. Prior igitur aetas bellis civilibus vexata ea est, quae intra Syllae et Sulpicii, Octavii et Cinnae, Marii et Syllae, Pompeii et Caesaris tempora vertitur. M. Tull. epist. lib. 4. ad M. Marcell. *Omnia sunt misera in bellis civilibus; quae maiores nostri ne semel quidem, nostra aetas saepe iam sensit.* Idem Philipp. 8. [2, 7.] *Sylla cum Sulpicio de iure legum, quas per vim latas Sylla dicebat, contendit, Cinna cum Octavio de novorum civium suffragiis, rursus cum Mario et Carbone Sylla, ne dominarentur indigni et ut clarissimorum hominum crudelissimam puniretur necem. De proximo bello civili non libet dicere, ignoro causam, detestor exitum. Hoc bellum quintum civile geritur atque omnia in nostram aetatem inciderunt.* Altera autem aetas, quae caedem C. Caesaris consecuta est, multa item alia bella civilia vidit, Mutinense, adversus M. Antonium, Perusinum, contra L. Antonium, M. Antonii fratrem, Siciliense seu potius Fretense, contra Sex. Pompeium, Pompeii Magni filium; Thessalicum seu Philippense, adversus M. Brutum et C. Cassium, Actiacum, contra M. Antonium et Cleopatram.

2. Suis et ipsa Ro. vir.] sic supra Od. vii. [v. 9.] *ut sua Urbs haec periret dextera.* In uno quidem cod. manuscrip. scriptum reperi, *Suis et ipsa R. v. perit.*

3. Marsi] a quibus Marsicum bellum appellatum, quorum dux Propedius, ut sup. annotavimus ex Strabone ad Od. xiv. lib. 3.

4. Porsenae manus] Porsena dux Etruscorum, de quo vide T. Livium lib. 2. Annalium.

5. Aemula nec virt. Cap.] M. Tull. in ea orat., quam habuit in senatu de lege Agr. contra Rull., sic ait [i, 6, 19.] *Maiores nostri Capua magistratus, senatum, consilium commune, omnia denique insignia reip. sustulerunt neque aliud quicquam, nisi inane nomen Capuae reliquerunt, non crudelitate (quid enim illis fuit clementius, qui etiam externis hostibus victis sua saepissime reddiderunt?) sed consilio, quod videbant, si quod reip. vestigium illis moenibus contineretur, urbem ipsam imperio domicilium praebere posse.* Idem in ea, quam habuit ad populum contra eundem, [ii, 32, 87.] dicit, populum Ro. treis solum urbeis in terris omnibus, Karthaginem, Corinthum, Capuam statuisse posse imperii gravitatem ac nomen sustinere. *Deleta Karthago est* (in-

quit) etc. *De Capua multum est et diu consultatum. Exstant litterae, Quirites, publicae, sunt S. C. complura.*

5. Spartacus] de Spartaco, servorum duce, et bello servili ab eo conflato, diximus supra ad Od. xiv. lib. 3.

6. Novisque reb. infid.] Caesar commentar. de bello Gallico lib. 3. [c. 10.] et 4. [c. 5.] scribit, omneis Gallos rebus novis studere et ad bellum celeriter mobiliterque excitari. Potest igitur fieri, ut Horatius hoc loco nomine Allobrogum, qui Ciceronis et Caesaris aetate fuerunt pacati, ceteros Gallos significet, qui Romanorum imperium non aequo admodum animo perferebant, quanquam mihi sit verisimilius, Allobrogum nomine Allobroges ipsos, non alios Gallos, intelligi. Neque me movebit, quod obiicit Glareanus, Allobroges in coniuratione illa Catilinaria populi Rom. maiestatem conservare, quam coniuratorum consiliis assentiri et favere maluisse, neque usquam alibi alienos a populo Rom. animos habuisse, quare non facile explicari posse, quamobrem nunc eos dicat Horatius infideleis: sed haec (ut dixi) non me movent. Non enim, si nihil moliti sunt adversus populum Rom., continuo sequitur, metuendum non fuisse, ne facerent. Praeterea infideles non hi solum appellantur, qui fidem non servant, quales sunt perfidi, sed et ii, quibus tuto non creditur et qui data occasione libenter et cupide sint nocituri fidemque violaturi. Itaque M. Tull. Catil. tertia, [9, 22.] hanc Allobrogum in rebus tam turbulentis et periculosis quietem atque hoc otium non eorum erga populum Rom. caritati aut fidei aut constantiae tribuendum esse censet, sed Deorum in populum Rom. benevolentiae ac benignitati. sic enim scribit eo loco, *Iam vero illa Allobrogum sollicitatio, a Lentulo ceterisque domesticis hostibus tanta res tam dementer credita et ignotis et barbaris commissaeque litterae nunquam essent profecto, nisi a Diis immortalibus huic tantae audaciae consilium esset ereptum.* Praeterea constat ex oratione M. Tull. de provin. cons. [13, 32.] Allobroges non perpetuo in officio neque in fide erga populum Rom. mansisse, his verbis, *Modo C. Pomtinius, fortissimus vir, ortum repente bellum Allobrogum atque hac scelerata coniuratione excitatum proeliis fregit eosque domuit, qui lacessierant.* Postremo in oratione pro M. Fonteio, [3, 5.] Belgarum et Allobrogum infidelitatem diserte notat idem Cicero his verbis, *quibus neque propter iracundiam fidem neque propter infidelitatem honorem habere debetis.* Nam hos significari declarant ea, quae tribus pagellis post sequuntur, [8, 16.] *Vos Belgarum atque Allobrogum testimoniis non credere timetis?* Quidam vir doctus hunc locum ita videtur intelligere, ut Allobroges eo dixerit Horatius infideleis novis rebus, quia se praebuerint in eos infideleis, qui novis rebus studerent, nempe in coniuratos. haec enim illius verba sunt in commentariis eius in Catilinariam tertiam, *sed illi cum simularent, se ei consilio favere, totam rem tamen ad Q. Fabium Sangam detulerunt, unde dictum est ab Horatio, Novisque rebus infidelis Allobrox.* Mihi autem haec sententia probari nullo modo potest. Nam cum Horatius Allobroges hic cum Marsis illis, qui bellum Marsicum excitarunt, cum Porsena, cum Capua, Spartaco, Germanis, Annibale numeret, qui fuerunt hostes populi Rom. perspicueque hoc dicat Horatius, Romam, quae hostibus

externis restiterit aut quae ab hostibus externis labefactari non potuerit, a civibus everti, pugnantia loqueretur, si hunc sensum probaremus. Multa in Allobroges M. Tull. pro Fonteio. Sed dici potest, eum inservire causae.

7. NEC FERA CAERULEA etc.] caerulea iuventute. Sed cur *caeruleam* appellat? an quod se Germani caeruleo colore inficiunt, ut formidolosiores sint in proeliis? quod quidem de Germanis a quoquam memoriae proditum esse non memini. At de Britannis sic Caesar lib. 5. [14.] *Omnes vero se Britanni glasto inficiunt, quod caeruleum efficit colorem, atque hoc horridiore sunt in pugna aspectu.* ubi docti quidam legunt *luto* seu *luteo infic.* alii *glauco.* Item Propert. lib. 2. [18, 23.] *Nunc etiam infectos demens imitare Britannos, Ludis et externo tincta nitore caput.* an quod Germani fere omnes caeruleis sunt oculis? quae ratio probabilior est. nam etiam hoc traditum est a Corn. Tacito lib. de moribus German. [4.] *Unde habitus quoque corporum quanquam in tanto hominum numero idem omnibus, truces et caerulei oculi, magna corpora et tantum ad impetum valida* etc.

8. PARENTIBUSQUE ABOM. ANN.] eorum parentibus, qui bellis Punicis in proeliis caesi sunt. ut sup. Od. I. lib. 1. [v. 24 sq.] *bellaque matribus Detestata. abominatus* igitur παθητικόν.

9. IMPIA PERD.] nos impii, qui huius aetatis sumus, Romam perdemus, quam tot hostes violare non potuerunt.

9. DEVOTI SANG.] quorum sanguis Diis vel morti videtur esse devotus ad expianda maiorum nostrorum scelera. vide sup. Od. IV. lib. 3. [v. 27.] de voce *devotus*.

10. FERISQUE RURSUS etc.] solum urbis Romae rursus erit incultum, infrequens, vastum ac desertum ferisque receptacula ac latebras praebebit. sup. Od. III. lib. 3. [v. 40 sqq.] *Paridisque busto Insultet armentum et catulos ferae Celent inultae.*

11. BARBARUS (HEU) CIN.] cineres urbis vel civium pedibus conculcabunt barbari.

12. EQUES SON. VERB. UNG.] id est, eques insultabit cineribus. Ennius 8. Annal. *Consequitur, summo sonitu quatit ungula terram.* idem 17. *It eques et plausu cava concutit ungula terram.* Virgil. Georg. 3. [v. 117.] *atque equitem docuere sub armis Insultare solo.* Varius de morte, *Insultare docet campis.* Lucretius lib. 3. [v. 1045.] *Et contemsit, aquis insultans, murmura ponti.*

13. QUAEQUE CAR. VENT. ET SOLIB.] et ossa Romuli, quae sunt penitus in terram defossa et in urna condita atque ita neque ventis commoventur neque a solis radiis attinguntur, victor insolens dissipabit. Iam quod ad verbum *carendi* attinet, non semper in eo inest velle. dicimus enim *carere febri, carere culpa, carere malo* et similib.

14. NEFAS VIDERE] videre Romuli cineres dispersos. (Non debent enim sepulcra violari nec ossa mortuorum condita aperiri et oculis hominum exponi. Phocylides [v. 94.] μὴ τύμβον φθιμένων ἀνορύξῃς, μηδ' ἀθέατα Δείξῃς ἠελίῳ καὶ δαιμόνιον χόλον ὄρσῃς.) [Ex edit. post.] Cod. unus Vatic. et Torn. habent *Nefas videri.* quam scripturam non improbo.

14. INSOLENS] sup. Od. XVI. lib. 1. [v. 21.] *exercitus insolens.*

15. FORTE, QUID EXPEDIAT] *forte* dictum pro fortasse. quod exemplum, ut rarum, notandum est.

15. EXPEDIAT] utile sit, ut sup. Od. VIII. lib. 2. [v. 9.] *Expedit matris cineres opertos Fallere.* Catull. in Priapeiis, [XX, 17.] *Manumque seorsum habebis, hoc tibi expedit.*

15. COMMUNITER, AUT MELIOR PARS] aut vos omnes communi consilio, aut melior pars vestrum. *melior* autem proprie positum, non pro maiore.

16. MALIS CARERE QUAERITIS etc.] ordo est hic, Fortasse quid expediat, vos omnes quaeritis, aut melior pars vestrum, carere, id est, ut careatis malis laboribus. Graeci subintelligunt in huiusmodi loquendi generibus particulam ὥστε, quae valet *ut.* interdum etiam et quidem saepius non subintelligitur, sed adhibetur. quod item imitatus est Horat. Od. XI. lib. 1. [v. 8] *ut melius, quicquid erit, pati.* quomodo interpretantur Linacer et Erasmus. vel repetendum est verbum *quaeritis* hoc modo, *quaeritis quid expediat* et *quaeritis carere,* ut loquitur Od. XVI. lib. 1. [v. 25 sq.] *mitibus Mutare quaero tristia.* et epist. 1. ad Maecenatem, [1, 2.] *quaeris me includere ludo.* adde cetera exempla, quae adscripsi ad Od. X. lib. 1.

16. MALIS LABORIBUS] *malis* epithetum est distinguendi causa adhibitum. sunt enim aliqui boni et laudabiles labores. sunt et secundi, ut Od. IV. lib. 4. [v. 45 sq.] *Post hoc secundis usque laboribus Romana pubes crevit. malos labores* igitur intellige, qui perferuntur in bellis civilibus.

17. NULLA SIT HAC POTIOR] hanc sententiam potissimum sequamur, ut eamus, quocunque nos pedes ferent, veluti Phocaei etc.

17. PHOCAEORUM] a quibus Massiliam esse conditam traditum est. Athenaeus lib. 13. [c. 18.] *Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Μασσαλιωτῶν πολιτείᾳ γράφει οὕτως, Φωκαεῖς οἱ ἐν Ἰωνίᾳ, ἐμπορίᾳ χρώμενοι, ἔκτισαν Μασσαλίαν.* id est, Aristoteles in libro de Massiliensium rep. ita scribit, Phocaei ii, qui sunt in Ionia, mercaturae studio dediti, Massiliam condiderunt. T. Livius lib. 34. [c. 9.] *Iam tum Emporiae duo oppida erant muro divisa: unum Graeci habebant a Phocaea, unde et Massilienses oriundi, alterum Hispani.* Idem Herodotus memoriae prodidit lib. 1. seu Clione, [165.] ubi hanc Phocaeorum exsecrationem, quam hic commemorat Horatius, his verbis exponit, *Μετὰ δὲ, ὥς τοῦτό σφι ἐξέργαστο, ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς κατάρας τῷ ὑπολειπομένῳ ἑωυτῶν τοῦ στόλου, πρὸς δὲ ταύτῃσι καὶ μύδρον σιδήρεον κατεπόντωσαν καὶ ὤμοσαν, μὴ πρὶν ἐς Φωκαίην ἥξειν, πρὶν ἢ τὸν μύδρον τοῦτον ἀναφῆναι.* id est, posteaquam autem hoc ab iis confectum est, magnis et validis exsecrationibus classis suae reliquias devinxerunt: praeterea vero etiam massam ferream in mare demerserunt et iurarunt non prius se in Phocaeam reversuros, quam haec massa e fundo maris emergeret atque in summa aqua exstaret. (Isocrates Archidamo, [c. 35.] *ἔτι δὲ τοῦτο καταγελαστότερον, εἰ Φωκαεῖς μὲν φυγόντες τὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως δεσποτείαν, ἐκλιπόντες τὴν Ἀσίαν, εἰς Μασσαλίαν ἀπῴκησαν, ἡμεῖς δ'* etc.) [Ex edit. post.]

18. EXSECRATA] exsecrationibus usa, quas Graeci *ἀρὰς* et *κατάρας* appellant, unde *ἀρᾶσθαι* et *καταρᾶσθαι* exsecrari. Cicer. Off. 3.

[13, 55.] *erranti viam non monstrare, quod Athenis exsecrationibus publicis sancitum est.* sic loquitur Livius lib. 39. de Annibale, [c. 59 fin.] *Exsecratus deinde in caput regnumque Prusiae et hospitaleis Deos violatae ab eo fidei testeis invocans poculum exhausit.* huiusmodi exsecrationis exemplum praeter hoc de Phocaeis exstat et apud Aeschinem in oratione κατὰ Κτησιφῶντος. satis erit mihi locum indicasse, γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῇ ἀρᾷ, εἴ τις τάδε, φησί, παραβαίνοι ἢ πόλις, ἢ ἰδιώτης, ἢ ἔθνος, ἐναγὴς ἔστω τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος etc. id est, si quis haec migraverit, sive civitas, sive quis privatus, sive natio, Apollini, Dianae, Latonae, Minervae providae sacer esto. sequitur, καὶ ἐπεύχεται αὐτοῖς μήτε γῆν καρποὺς φέρειν, μήτε γυναῖκας τέκνα τίκτειν γονεῦσιν ἐοικότα, ἀλλὰ τέρατα. id est, et hoc eis precatur, ut neque eis terra fructus efferat neque uxores eorum liberos parentibus simileis, sed monstra et portenta pariant. et apud T. Livium lib. 28. Annal. [c. 22.] *His adhortationibus exsecratio dira adiecta est, si quem a proposito spes mollitiaque animi flexisset.*

19. ATQUE LAREIS PATRIOS] cum duo codd. Vatic. et item Don. Faër. Torn. Cleric. Nicotiani, Russard. et item meus haberent *patrios*, ego reiecta vulgata lectione *proprios*, hanc probavi.

21. PEDES QUOCUNQUE FERUNT] quocunque via patuerit, nullo nobis ab initio loco, quo eamus, proposito. sic et sup. Od. XI. lib. 3. [v. 49.] *I, pedes quo te rapiunt et aurae.* sic loquuntur et Graeci, ᾗ πόδες ἄγουσι, id est, quo pedes ducunt. Theocr. in Hyla, [Id. ιγ΄, 70.] ὁ δ᾽, ᾇ πόδες ἄγον, ἐχώρει Μαινόμενος. Apoll. lib. 1. Argon. [v. 1263 sq.] ἐς δὲ κέλευθον Τὴν θέεν, ᾗ πόδες αὐτὸν ὑπέκφερον ἀΐσσοντα. idem lib. 4. [v. 66.] Ὣς ἄρ ἔφη· τήνδ᾽ αἶψα πόδες φέρον ἐγκονέουσαν. (Hom. Il. σ΄, [148.] τὴν μὲν ἄρ᾽ Οὔλυμπόνδε πόδες φέρον· αὐτὰρ Ἀχαιοὶ Θεσπεσίῳ ἀλαλητῷ etc.) .[Ex edit. post.] Plautus Mercat. [Suppos. 2, 17.] *Nec podagricus nec articularius est, quem rus pedes ducunt.* Virg. Moer. [Ecl. IX, 1.] *Quo te Moeri pedes?* habent lib. vet. *ferent.*

22. PROTERVUS AFRICUS] tralatio est. sic supra ventos *protervos* appellavit Od. XXVI. lib. 1. [v. 2.] *Tradam protervis in mare Creticum Portare ventis.*

23 sq. SECUNDA ALITE] αἰσίῳ ὄρνιθι, auspicato, bonis avibus. vide annot. ad Od. XV. lib. 1.

25. SED IUREMUS IN HAEC] quid sit in verba iurare, dixi supra ad Oden superiorem.

25. SIMUL IMIS SAXA RENAR. etc.] verba sunt ita concepta, posteaquam saxa ex imis aquarum vadis in summam aquam emerserint et exstiterint, tum nobis fas esse putemus in patriam, quam relinquimus, redire. prius autem redire, quam saxa enatarint e profundo, sit nefas. ne prius in patriam redeamus, quam saxa, quae sunt in profundo, in summam aquam evaserint: proinde ac si dicat, nunquam redeamus. sed satis apparet, Horatium historiam et rem gestam, quam paullo ante ex Herodoto retulimus, spectavisse, quamvis non dicat, simul massa ferrea, (quam Herodotus [I, 165.] μύδρον σιδήρεον nominavit) e maris fundo enatarit, sed *simul imis saxa renarint,* i. e. simul atque saxa ex imis vadis emerserint atque exstiterint vel in summam aquam resilierint.

27. Neu conversa domum etc.] neve tum pigeat navibus domum revehi, cum Padus, citerioris Galliae fluvius, ad montis Matini, qui est in Calabria, verticem pervenerit: antequàm id fiat vero, pigeat nos in patriam reverti. atqui nunquam illud futurum est. tale est illud Virg. in Tityro, [Ecl. 1, 63.] *Aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tigrin.*

29. In mare seu celsus] seu quando Apenninus etc. nec pigeat etc.

30. Novaque libidine] nova et inusitata et inaudita libidine. esset enim nova et inaudita et monstri similis libido, si tigres faeminae libidine incensae a cervis se subigi paterentur, et si milvii cum columbis commiscerentur et cum vaccis leones, quemadmodum pictor ille ridiculus esset, qui placidis copularet immitia, *Serpenteis avibus geminaret, tigribus agnos*, ut ait epist. ad Pison. princip.

31. subsidere] succumbere, subiacere. sic Lucr. lib. 4. [v. 1191 sq.] *Nec ratione alia volucres, armenta feraeque Et pecudes et equae maribus subsidere possent, Si non* etc.

33. Credula nec fulvos] i. e. et quando non timuerint armenta leones etc. alii libri habent *flavos.*

33. Credula] id est, quando usque adeo fuerint credula, ut sibi non timeant a leonibus. *non timeant credula*, genus est loquendi, quod supra notavimus, in quo nomen appositum vim verbi adiuvat. quale et illud Od. xxiv. lib. 3. [v. 18.] *Privignis mulier temperat innocens.* de quibus vide annot. ad Od. viii. lib. 3. Nam hoc totum, *nec timeant leones credula*, perinde valet ac si dixisset, et in non timendis leonibus credula sint.

33. fulvos] nonnulli lib. veteres habent *flavos*, quidam alii *saevos.*

34. Laevis hircus] factus laevis, qui est horridus et hirsutus natura.

35. abscindere] praecidere, intercludere, abrumpere.

36. Eamus omnis exsecr. civ.] tota civitas, (inquit) aut melior pars, *exsecrata*, id est, exsecratione tali usa, eamus. *omnis* est recti casus, ne quis errans putet esse accusandi cas. numeri multitudinis.

37. indocili melior grege] melior multitudine indocta atque imperita, cui persuaderi non potest, ut patria relicta alias terrarum oras petat. indocilis est, qui ad discendum ineptus est, qui doceri non potest, ut sup. Od. i. lib. 1. [v. 18.] *indocilis pauperiem pati.* et Od. iii. lib. 3. [v. 14 sq.] *tigres indocili iugum Collo trahentes.*

37. mollis et exspes] pars autem mollis et laboris impatiens et ab omni spe derelicta etc. tale illud est Virg. Aen. 5. [v. 750 sq.] *Transscribunt urbi matres populumque volentem Deponunt, animos nil magnae laudis egenteis.*

38. inominata perprimat cubilia] sedes male ominatas et infelices, δυςοιωνίστους κοίτας perpetuo incolat. *inominata* sic dictum puto, ut inauspicata. (Auratus sic hunc locum explicandum putat,

V. 29. *procurrerit.* V. 32. *milvio.*

perprimat cubilia inominata i. e. perpetuo incubet cubilibus seu lectis inauspicatis h. e. adulterinis et non legitimis seu iniustis.) [Ex edit. post.]

38. PERPRIMAT] perpetuo premat, quod valet, perpetuo in eis insideat et haereat.

39. MULIEBREM TOLLITE LUCTUM] sic habent omnes libri vulgati, quibuscum consentiunt aliquot manuscripti. Sed mihi magis placet ea, quae in aliis manuscrip. reperitur, scriptura, *muliebrem pellite luctum.* nam vulgata lectio, quamvis eam confirment nonnulli veteres, non mihi videtur aeque Horatiana, quia Horatius verbum *tollendi* rarius solet usurpare pro *auferre*, saepius pro *excipere* et *sumere*, quale illud, *partem vel tolleret omneis*, epist. 6. lib. 1. [v. 44.] Quin dixisset potius *muliebrem ponite luctum*, ut Virg. lib. 11. Aeneid. [v. 366.] *Pone animos.* et Horat. epist. 16. lib. 1. [v. 35.] *Pone, meum est: pono tristisque recedo.* et epist. 10. [v. 31.] *si quid mirabere, pones Invitus.* Verumtamen *tolle querelas* dixit epist. 12. princip. [v. 3.] pro, aufer querelas. Ex quo licebit, si quis volet, vulgatam lectionem retinere ac tueri. Iam quod ad muliebrem naturam attinet, ad lugendum propensam, tale est illud supra Od. x. eod. lib. [v. 17.] *Et illa non virilis eiulatio.*

41. PRAETER ET VOLATE] et praetervolate, praetervehimini, praeterite.

41. NOS MANET] nobis est praeternavigandus, vel nobis debetur, idque dicit propter insulas fortunatas, quae sunt in Oceano. de verbo *manendi* sup. Od. XXVIII. lib. 1.

41. CIRCUMVAGUS] a quo universa terra circumfunditur. M. Tull. lib. 6. de rep. [Somn. Scip. 6. p. 115. Heinr.] *omnis enim terra, quae colitur a vobis, angusta verticibus, lateribus latior, parva quaedam insula est, circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quod Oceanum appellatis in terris.* Catull. de nupt. Pel. et Thet. [LXIV, 30.] *Oceanusque pater, totum qui amplectitur orbem.* Horatius autem videtur Homericum epithetum expressisse, *ἀψόῤῥοον*, id est, *εἰς ἑαυτὸν ὀρούοντα, ἤγουν ἐπανιόντα καὶ εἰς κύκλου σχῆμα περιαγόμενον.* qui in se ipsum revertitur, dum circuli instar circumducitur. Sic Orpheus, [Fragm. XLIV. ex edit. Hamberg. p. 401.] *Κύκλον δ' ἀκαμάτου, καλιῤῥόου Ὠκεανοῖο, Ὃς γαῖαν δίνῃσι περὶξ ἔχει ἀμφιελίξας.* id est, *Circuitum Oceani, quem motio nulla fatigat, Et qui vorticibus terrarum amplectitur orbem.*

41 sq. ARVA, BEATA PETAMUS ARVA] concinna et pervenusta *ἐπανάληψις. Petamus* (inquit) *arva, arva, inquam, beata.* Quidam hoc ordine et sensu legunt, *Nos manet Oceanus circumvagus arva, beata Petamus arva* etc.

42. DIVITEIS ET INSULAS] quas fortunatas appellant Latini et Graeci *ὀλβίους νήσους.* sic supra Od. VIII. lib. 4. [v. 27.] *divitibus consecrat insulis.* in quibus est campus Elysius. Hom. *ὀδ. δ΄.* [v. 563 sqq.] *Ἀλλά σ' ἐς Ἠλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς Ῥαδάμανθος. Τῇπερ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν, Οὐ νιφετὸς οὔτ' ἂρ χειμὼν πολὺς οὔτε ποτ' ὄμβρος· Ἀλλ' αἰεὶ Ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.* id est, sed

te in campum Elysium et orbis terrarum fineis Dii immortales deducent, ubi est flavus Rhadamanthus. Qua in regione vivendi ratio facillima et minimum laboriosa est hominibus, non sunt in ea nives, non imbres, sed semper Oceanus Favonios suaviter spiranteis mittit, ad homines refrigerandos.

43. TELLUS INARATA] ἀνήροτος. Homerus de Cyclopibus ὀδ. ι'. [v. 108 sq.] *Οὔτε φυτεύουσιν χερσὶν φυτὸν οὔτ' ἀρόωσιν· Ἀλλά τά γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται.* id est, neque manibus stirpeis plantant neque arant, sed omnia eis nascuntur non sata et inarata. sic Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ. [v. 117 sq.] *καρπὸν δ' ἔφερεν ζείδωρος ἄρουρα Αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον.* id est, fructum autem efferebat terra, rerum vitalium largitrix, sua sponte multum et copiosum. Sic Ovid. lib. 1. Metam. [v. 101 sq.] *Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus* etc. sequitur paucis post versib. [v. 109.] *Mox etiam fruges tellus inarata ferebat.* et Virg. lib. 1. Georg. [v. 128.] *ipsaque tellus Omnia liberius nullo poscente ferebat.*

44. IMPUTATA] non putata, non culta. Festus, *Putum antiqui dicebant pro puro. unde putatae vites et arbores, quod decisis impedimentis remanerent purae.*

45. NUNQUAM FALLENTIS] nunquam fallentis spem domini. sup. Od. I. lib. 3. [v. 30.] *fundum mendacem* dixit, qui spem agricolae fallit. tale est illud epist. ad Maecen. 2. lib. 1. [7, 87.] *Spem mentita seges.* eadem ratione agrum fidelem appellamus, qui multo plus reddit domino, quam accepit. sic sup. Od. XVI. lib. 3. [v. 30.] *et segetis certa fides meae.*

45. TERMES] ramus ex arbore dereptus, nec foliis repletus, nec nimis glaber. Festus. alii proprie ramum olivae esse volunt.

46. SUAMQUE] id est, non insitam, sed naturalem et propriam. contra Virgil. de insitis lib. 2. Georg. [v. 82.] *Miraturque novas frondeis et non sua poma.*

41. PULLA] nigra. non viridis, nec acerba, sed matura.

48. LEVIS CREPANTE LYMPHA] illustris ὑποτύπωσις aquae cum murmure e loco declivi defluentis per translationem a rebus animatis. Sic Lucret. lib. 5. [273.] *Qua via secta semel liquido pede detulit undas.* et Virg. lib. 9. Aen. [v. 124.] *cunctatur et amnis Rauca sonans revocatque pedem Tiberinus ab alto.* Idem in Culice, [v. 17.] *Castaliaeque sonans liquido pede labitur unda.* codices Faër. et Iannoct. habent *crepitante*, quae scriptura mihi non displicet. malim tamen *trepidante*, si quid mutandum sit.

49. INIUSSAE] sua sponte, *αὐτόματοι, αὐτοκέλευτοι.*

49. VENIUNT AD MULCTRA] mulctrum et mulctra aeque sunt usitata. Virg. in Palaemone, [Ecl. III, 30.] *Bis venit ad mulctram.*

50. TENTA] distenta, ut sup. Od. II. [v. 46.] *Distenta siccet ubera.* utitur et Satyr. 5. lib. 2. eodem simplici, [v. 40.] *seu pingui tentus omaso Furius* etc.

50. GREX AMICUS] φίλος, carus, ut supra multis locis.

51. NEC VESPERTINUS etc.] id est, nec ursus vesperi gemit circum ovile. sic loquitur Virg. Georg. 3. [v. 538.] *Nec gregibus no-*

cturnus obambulat. id est, noctu. idem ibid. de Leandro, [v. 260.] *Nocte natat caeca serus freta*, id est, sero. et Aen. 8. [v. 465.] *Nec minus Aeneas se matutinus agebat.* Horat. Satyr. 8. lib. 1. [v. 117.] *Et qui nocturnus Divum sacra legerit.* Idem epist. ad Numicium lib. 1. [6, 20.] *Navus mane forum et vespertinus pete tectum.* Idem Satyr. 4. lib. 2. [v. 17.] *Si vespertinus subito te oppresserit hospes.* et Satyr. 6. lib. 1. [v. 113.] *Fallacem circum vespertinumque pererro Saepe forum.* et Satyr. 6. lib. 2. [v. 99 sq.] *urbis aventes Moenia nocturni subrepere.* et Satyr. 7. eiusd. lib. [v. 33.] *iusserit ad se Maecenas serum sub lumina prima venire.* et Od. xv. lib. 1. [v. 19.] *tamen, heu, serus adulteros Crineis pulvere collines.* fluxit autem hoc loquendi genus a Graecis. Hom. *Il.* β'. [v. 385.] *Ὥς κε πανημέριοι στυγερῷ κρινώμεθ᾽ Ἄρηϊ.* id est, ut toti nocturni tristi decertemus Marte. et *Il.* η'. [v. 476.] *Παννύχιοι μὲν ἔπειτα καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ Δαίνυντο.* id est, toti nocturni Graeci epulabantur. Iterum *Il.* β'. [v. 24. 61.] *Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.* id est, non oportet totum nocturnum dormire virum consiliarium. Idem *Il.* α'. [v. 424.] *Χθιζὸς ἔβη κατὰ δαῖτα.* id est, hesternus abiit ad epulas. Hesiod. *ἔργ. καὶ ἡμέρ.* [v. 520 sq.] *Εὖτε λοεσσαμένη τέρενα χρόα καὶ λίπ᾽ ἐλαίῳ Χρισαμένη νυχίη καταλέξεται ἔνδοθι οἴκου.* Cum loto tenero corpore et pingui oleo uncta nocturna cubabit domi. idem ibid. [v. 565.] *Πρῶτον παμφαίνων ἐπιτέλλεται ἀκροκνέφαιος.* id est, Primum totus collucens oritur prime diluculo. idem in Aspide, [v. 46.] *Παννύχιος δ᾽ ἄρ ἔλεκτο παρ᾽ αἰδοίῃ παρακοίτι.* id est, totus nocturnus cubuit iuxta verecundam uxorem. Theocr. *Θαλυσίοις,* [Id. ζ', 123 sq.] *ὁ δ᾽ ὄρθριος ἄλλον ἀλέκτωρ Κοκκύσδων νάρκαισιν ἀνιηρῇσι διδοίη.* id est, Gallus autem matutinus cucuriens alium in torpores molestos coniiciat. Eurip. Hecuba, [v. 896.] *μεσονύκτιος ὠλλύμαν.* id est, medionocturnus perii.

51. CIRCUMGEMIT URSUS OVILE] circum ovile gemit. talia sunt illa, quae supra collegimus ad Od. xxvii. lib. 3. [v. 51 sq.] *interrem Nuda leones.* [Ep. I, 1, 7.] *Purgatam crebro qui personet aurem* etc.

55. UT NEQUE LARGIS] mirabimur, quomodo neque Eurus nimiis imbribus terras abstergeat, deterat, minuat, neque sol nimiis caloribus exurat. sic loquitur Satyr. 6. lib. 2. [v. 25.] *Sive Aquilo radit terras.*

57. PINGUIA NEC SICCIS URANTUR SEM.] significat, ab illis locis etiam abesse siccitatem, quam *αὐχμὸν* appellant Graeci. Virg. Meliboeo, [Ecl. VII; 57.] *Aret ager.* Idem lib. 1. Georg. [v. 107 sq.] *Et cum exustus ager morientibus aestuat herbis, Ecce supercilio* etc. sequitur mox, [v. 110.] *scatebrisque arentia temperat arva.*

58. UTRUMQUE REGE TEMPERANTE] moderante, modificante, de verbo *temperandi* supra Od. VIII. lib. 1.

59. NON HUC ARG.] tale propemodum est illud Virg. de Italia lib. 2. Georg. [v. 140.] *Haec loca non tauri spirantes naribus ignem Invertere* etc.

59. ARGOO REMIGE] Argois remigibus, ut supra *multo milite,*

V. 56. 59 — 62. 57. 58. 63. (*hoc ordine.*)

multa cane. dixi ad Od. II. huius lib. Argoos remiges appellat heroas illos et Graeciae principes, qui Argo navi vecti sunt, vellus aureum petentes, quae sola, ut aiunt Homer. Pindarus, Theocritus, Apollonius, Cyaneas illas seu Symplegadas beneficio Palladis incolumis praetergressa est. sic Homer. ὀδ. μ'. [v. 69.] *Οἴη δὴ κείνη γε παρέπλω ποντοπόρος νηῦς Ἀργὼ, πασιμέλουσα.* Pind. πυθ. εἰδ. δ'. [v. 368 sq.] *Ἐς δὲ κίνδυνον βαρὺν ἱέμενοι δεσπόταν λίσσοντο ναῶν συνδρόμων κινηθμὸν ἀμαιμάκετον ἐκφυγεῖν πετρᾶν.* Theocr. in Hyla, [Εἰδ. ιγ', 22 sq.] *Ἆτις Κυανεᾶν οὐχ ἥψατο συνδρομάδων ναῦς· Ἀλλὰ διεξάϊξε, βαθὺν δ' εἰσέδραμε Φᾶσιν, Αἰετὸς ὥς, μέγα λαῖτμα.* Apollon. Ἀργοναυτ. β'. [v. 598 sq.] *Καὶ τότ' Ἀθηναίη στιβαρῆς ἀντέσπασε πέτρης Σκαιῇ· δεξιτερῇ δὲ διαμπερὲς ὦσε φέρεσθαι. Ἡ δ' ἰκέλη πτερόεντι μετήορος ἔσσυτ' ὀϊστῷ.*

60. COLCHIS] Medea. Propert. lib. 2. [1, 53.] *Seu mihi Circaeo pereundum est gramine, sive Colchis Colchiacis uret ahena focis.*

61. SIDONII] Cadmo duce. Hic Phoenicum classe vectus rudibus adhuc Graecorum populis et civilioris cultus et litterarum pingendarum auctor fuisse dicitur. quod cum multi scriptores memoriae prodiderint, tum Cornel. Tacit. Annal. lib. 2. scriptum reliquit.

61. CORNUA] cornua antennarum. Virg. Aen. 3. [v. 549.] *Cornua velatarum obvertimus antennarum.*

62. LABORIOSA NEC COH. ULYSSEI] Od. VI. [lib. 1, v. 7.] *Nec cursus duplicis per mare Ulyssei.* et infra Oda proxima, [v. 16.] *Laboriosi remiges Ulyssei. laboriosus* appellatur is, qui multum laborem perfert, ut M. Tull. pro Coelio [1, 1.] *Vos laboriosos existimet.* et res laboriosa laboris plena et magno labore perfecta. Catull. [1, 7.] *Doctis Iupiter et laboriosis.* Iam *Ulyssei* quattuor esse syllabarum ab antiquo recto *Ulysseus*, notum est.

63. NULLA NOCENT PECORI] Virg. in Tityro, [Ecl. 1, 51.] *Nec mala vicini pecoris contagia laedent.* usitatius est nomen *contagionis*, et eo semper utitur M. Tullius.

64. UT INQUINAVIT] Posteaquam aetas aerea successit aureae. notissima ex Hesiodo haec aetatum dissimilitudo est et diximus hac de re sup. ad Od. II. lib. 4. nonnulla.

65. QUORUM] quorum, nempe saeculorum ferreorum, datur fuga piis. id est, quae tempora ferrea licet iis, qui non sunt civili sanguine cruenti, me vate, effugere. *fuga*, id est, ut Homerus loquitur, ἀλεωρή, ut alii, ὑπεκφυγὴ seu ἔκκλισις.

AD CANIDIAM. ODE XVII.

Petit ut sibi ignoscat: eam autem dum vult videri placare, gravissime et acerbissime vellicat atque adeo lacerat.

1. EFFICACI] ἐνεργῷ. Od. III. huius libri [v. 17.] *Nec munus humeris efficacis Herculis* etc.

1. DO MANUS] *dare manus* est cedere et fateri, se inferiorem esse. M. Tull. ad Att. lib. 2. [22.] *aiebat illum primo sane diu multa contra, ad extremum autem manus dedisse.* Lucret. lib. 2. [v. 1041.]

et si tibi vera videtur, Dede manus, aut, si falsa est, accingere contra. Idem ibid. [v. 1127 sqq.] *Nam certe fluere atque recedere corpora rebus Multa, manus dandum est, sed plura accedere debent, Donec olescendi summum tetigere cacumen.* Iterum M. Tull. in Laelio, [26, 99.] *qui adversando saepe assentetur et litigare se simulans, blandiatur atque ad extremum det manus.* Caesar lib. 5. de bello Gallico, [31.] *tandem dat Cotta manus permotus superiore sententia Sabini.* Virg. lib. XI. [v. 568.] *neque ipse manus feritate dedisset.*

2. REGNA PER PROSERP.] mos erat apud veteres obsecrare per res ei, quem obsecrabant, aut carissimas aut religiosissimas et maxime venerandas, sanctissimas atque augustissimas, interdum etiam per res suas maxime imbecillas et humileis et afflictas et misericordia dignissimas. Plautus Rudente, [III, 2, 13.] *Per ego haec genua te obtestor, senex.* M. Tull. pro Quinctio, [30, 91.] *ut te atque eos, qui tibi in consilio adsunt, obsecret obtesteturque P. Quinctius per senectutem ac solitudinem suam, nihil aliud nisi ut vestrae naturae bonitatique obsequamini.* ibid. [31, 97.] *Obsecravit* [Quinctius Naevium] *per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipsius coniugem et liberos* etc. vide annot. ad Od. v. eiusd. lib.

3. NON MOVENDA] ἀκίνητα vel non irritanda. Diana enim irata graveis ab iis, qui offenderunt, sumit poenas. itaque horribilis dea est. epist. ad Pison. [v. 454.] *Aut fanaticus error et iracunda Diana.* Talis et eius frater Apollo, ut supra notavimus.

5. REFIXA] Virg. lib. 5. Aen. [v. 528.] *Caelo ceu saepe refixa Transcurrunt crinemque volantia sidera ducunt.*

5. DEVOCARE] deducere, ut sup. Od. v. [v. 46.]

6. VOCIBUS TANDEM SACRIS] carminibus, cantionibus, ἐπῳδαῖς, ut epist. 1. lib. 1. [v. 34.] *Sunt verba et voces.*

7. VOLVE VOLVE] omnes quidem libri et vulgati et manuscr. habent *solve*, sed omnino legendum *volve*, *volve*, itaque Io. Auratus collega meus et Carolus Utenhovius Gandavensis, vir doctus, existimabant legendum. *volve* autem *retro*, id est, converte in contrariam partem, ut, quem cruciatum et ardorem mihi attulit prior turbinis conversio, eo me liberet contraria, vel ut, qui a me discessit, is ad me revertatur. Theocr. εἰδυλλ. β΄. [v. 30 sq.] Χ᾽ ὡς δινεῖθ᾽ ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτας, Ὣς κεῖνος δινοῖτο ποθ᾽ ἁμετέρῃσι θύραισιν, id est, Ut volvitur hic turbo aereus ex Venere seu vi Veneris: ita volvatur ille ad foreis nostras. Omnino *retro volvere* valde usitate et Latine et convenienter apteque dictum, *retro solvere* non item.

7. TURBINEM] rhombum magicum significat, quem Martialis appellat Thessalicum lib. 9. [30, 9.] *Quae nunc Thessalico lunam deducere rhombo, Quae sciet hos, illos vendere lena toros?* de quo et Theocr. in Pharmacr. [l. l.] Χ᾽ ὡς δινεῖθ᾽ ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτης, Ὣς κεῖνος δινοῖτο ποθ᾽ ἁμετέρῃσι θυραῖσιν. et Propert. lib. 3. [4, 26.] ad Lygdamum, *Staminea rhombi ducitur ille rota.* et Lucian. διαλ. ἑταιρ. in eo, cuius principium est Εἶ τιν᾽ οἶσθα etc. εἶτα ἐκ τοῦ κόλπου προκομίσασα ῥόμβον ἐπιστρέφει ἐπῳδήν τινα λέγουσα ἐπιτρόχῳ τῇ γλώσσῃ βαρβαρικὰ καὶ φρικώδη ὀνόματα. id est, Deinde cum

ex sinu turbinem depromsisset, volvit carmen quoddam dicens lingua volubili et barbara quaedam atque horribilia vocabula pronuntians.

8. MOVIT NEP. TELEPH.] Exemplo Achillis, qui inimicis suis tandem placabilem se praebuit, conatur Canidiam ad misericordiam flectere. Telephus Mysorum rex ab Achille, quem armis et manu facta prohibere conatus erat, ne ad Troiam oppugnandam veniret, vulneratus cum consulto oraculo responsum tulisset, vulnus ab Achille illatum alio medicamento sanari non posse, quam ferrugine ensis Achillis (responderat enim Apollo ὁ τρώσας ἰάσεται) illum oravit, ut eius rei sibi copia fieret, et impetravit. Propert. lib. 2. ad Maecen. [1, 65 sq.] *Mysus et Aemonia iuvenis, qua cuspide vulnus Senserat, hac ipsa cuspide sensit opem.* hic, qui rex antea fuerat, exsulavit et mendicavit. vide in epist. de Arte poët. [v. 96.] *Telephus et Peleus, cum pauper et exsul uterque* etc. Achillem autem nepotem Nereïum dicit, quia Thetis, Achillis mater, Nerei est filia.

9. ORDINARAT AGMINA] instruxerat et duxerat exercitum. supra Od. I. lib. 3. [v. 9 sq.] *ordinare arbusta* pro ordine serere. *Est ut viro vir latius ordinet Arbusta sulcis.*

11. UNXERE MATRES] Cum et manuscripti et typis excusi codices hoc loco inter se dissentirent aliique *unxere* alii *luxere* haberent, (quanquam, ne quid dissimulem, ex iis, quos ego vidi, plures habent *unxere*) ego olim eam scripturam secutus eram, quae mihi probabilior visa erat, suum cuique iudicium liberum relinquens, ut hanc vel illam amplecteretur, quemadmodum ego unam altera meliorem iudicaram. cuius mei iudicii factique rationem reddideran lectori hoc modo. Negabam igitur, apud Hom. *Il.* ω'. [v. 777 sqq.] corpus Hectoris a mulieribus Troianis unctum esse, sed ploratum primum lacrymisque decoratum et combustum, deinde ossa pannis mollissimis involuta et in urnam coniecta, postremo exstructum ei e grandibus saxis monumentum: iam vero, quod unctionis mentio fit interdum apud scriptores, id non magis ad honorem sepulturae pertinet, quam lavatio et pleraque alia, quae nonnunquam in exsequiis et funeribus mortuorum solebant adhiberi, quale est hoc exemplum ex Ennio, *Tarquinii corpus bona faemina lavit et unxit.* et item hoc ex Virg. lib. 6. Aen. [v. 214 sqq.] de Miseno, *Principio pinguem taedis et robore secto Ingentem struxere pyram, cui frondibus atris Intexunt latera et feraleis ante cupressos Constituunt decorantque super fulgentibus armis. Pars calidos latices et ahena undantia flammis Expediunt corpusque lavant frigentis et unguunt.* apud eundem lib. 9. [v. 485 sqq.] mater Euryali queritur se filio oculos non pressisse neque vulnera lavisse his verbis, *Heu, terra ignota canibus data praeda Latinis Alitibusque iaces nec te tua funera mater Produxi pressive oculos aut vulnera lavi.* eodem pertinet illud Euripid. Phoeniss. ἐγὼ δ' ἥκω μεταστέλλων Ἀδελφὴν Ἰοκαστήν, ὅπως Λούσῃ προθῆταί τ' οὐκέτ' ὄντα παῖδ' ἐμόν. Quis autem unquam vel poëta vel alius scriptor in miseriis mortui numeravit, quod lotus non fuerit aut quod ei morienti oculi pressi vel clausi non fuerint? nemo, quod sciam. At omnes poëtae harum commiserationum pleni sunt, dum vel eorum, qui naufragio perierunt, vel eorum, qui in acie ceciderunt, vel similium calamitosorum conditionem miserantur ac deplo-

rant, *iacet insepultus et indefletus* aut *non luctus*. Optabant enim omnes se sepeliri, humari, fleri ac lugeri post mortem, et haec crebro a scriptoribus commemorantur: *lavari corpus* autem, *ungi*, *oculos claudi* et similia vel non ita expetebant vel dicere licet, illa esse horum accessiones et ad supremum honorem, id est, luctum et sepulturam, tanquam ad finem, referri. Iam vero quod scribunt quidam ungere cadavera solitos esse veteres, ut diutius integra conservarentur, id verum esse non puto. Nam unctionem vel munditiei et nitoris vel luxus causa adhibebant et sciebant ad corporum integritatem conservandam nihil adiuvare, corpora autem cum diu manere incorrupta et integra volebant, ea vel condiebant vel cera circumlinebant, quod ostendit M. Tullius lib. 1. Tuscul. [45. 108.] his verbis, *Condiunt Aegyptii mortuos et eos domi servant, Persae etiam cera circumlitos condunt, ut quam maxime permaneant diuturna.* id quod ab Herodoto traditum est libro secundo, [c. 87.] ad eundem usum cedrum et cupressum adhibebant. Sed cuius hominis est dicere hoc loco, ungi solita apud antiquos cadavera, ut diutius servarentur, cum constet et Troianos et Romanos, maxime Horatii aetate, corpora mortuorum in rogum imponere et comburere, non integra servare consuevisse? *Unxere* igitur mihi propter has causas non admodum probabatur, *luxere* autem maxime, propterea quod ubique apud scriptores lugeri et luctu seu fletu honorari mortuos legimus. Itaque Homerus non semel κλαίειν θανόντας, id est, flere mortuos, dicit esse γέρας θανόντων, id est, decus praemiumque mortuorum, ut annotatum est supra ad Od. VI. lib. 2. Tum crebra sunt haec apud Tragicos, ἄκλαυστος, ἄταφος, id est, non ploratus, non sepultus. Eurip. Phoen. [v. 1634. Matth.] ἐᾷν δ' ἄκλαυστον, ἄταφον οἰωνοῖς βοράν. id est, relinquere non ploratum, insepultum, volucribus escam. quae Virg. expressit lib. XI. [v. 372.] *Nos animae viles, infleta inhumataque turba.* Iterum apud Eurip. in Medea Iason Medeam orat, ut sinat se filios suos sepelire et lugere, his verbis, [v. 1367. Matth.] Θάψαι νεκρούς μοι τούσδε καὶ κλαῦσαι πάρες. apud eund. in Hecuba [v. 29.] sic umbra Polydori loquitur, πολλοῖς διαύλοις κυμάτων φορούμενος, Ἄκλαυστος, ἄταφος. apud eundem in Androm. ii, qui nuntiant Peleo interfectum esse Neoptolemum, aiunt se corpus eius afferre, ut nepotem defleat et sepeliat, Κομίζομέν νίν σοι κατοιμῶξαι γόοις, Κλαῦσαί τε, πρέσβυ, γῆς τε κοσμῆσαι τάφῳ. Alcaeus lib. 3. epig. Graec. Ἄκλαυστοι καὶ ἄθαπτοι, ὁδοιπόρε, τῷδ' ἐπὶ τύμβῳ Ἠμαθίης τρισσαὶ κείμεθα μυριάδες etc. Itaque Solon mortem suam lacrymis carere non vult, *linquamus amicis* (inquit) [ap. Cic. Tusc. Qu. 1, 49.] *Maerorem, ut celebrent funera cum gemitu.* At Ennius contra, [ap. Cic. D. I. I, 15, 34.] *Nemo me lacrymis decoret nec funera fletu Faxit. cur? volito vivu' per ora virum.* Quodsi quis mihi dicat, licere mortuos lugere et deflere, etiam si corpus absit, ergo hoc loco legendum *unxere*, quia ad luctum et ploratum et similia non erat necesse corpus Hectoris redimi et Troiam referri, respondeo ploratus illos et fletus nonnisi posito ante omnium lugentium oculos cadavere esse solitos usurpari, quod ex Homero, Virgilio et ceteris cuivis perspicuum esse potest. M. Tullius autem haec genera lugendi enumerat lib. 3. Quaest. Tuscul. [26, 62.] *paedores, muliebreis lacerationes genarum, pectoris, feminum, ca-*

pitis percussiones. et Euripides in Alcest. [v. 98 sqq. Matth.] non admodum dissimilia, *Πυλῶν πάροιθε δ' οὐχ ὁρῶ Πηγαῖά θ', ὡς νομίζεται, Χέρνιβ' ἐπὶ φθιτῶν πύλαις· Χαίτα τ' οὔτις ἐπὶ προθύροις τομαῖος, ἃ δὴ νεκύων πένθεσσι πιτνεῖ. Οὐ δουπεῖ νεολαία γυναικῶν.* id est, ante portas autem non video, ut mos et instituta postulant, fontanas aquas, quae solent adhiberi in mortuorum portis, coma autem nulla est in vestibulo e capite abscissa, quae in mortuorum luctibus fieri solent. postremo mulierum conventus non tollit clamorem neque strepitum excitat. sic igitur hunc locum explicabam. Matres Troianae corpus Hectoris, quod Achilles canibus et avibus destinaverat, luxerunt honoreque sepulturae affecerunt, posteaquam Achilles Priami supplicis oratione et precibus flexus est. Iam Achilles apud Homer. *ἰλ. ω'.* a Mercurio praemonitus et de Iovis voluntate certior factus Priamo corpus Hectoris Troiam deportandum ac sepeliendum tradit. sic Hom. [v. 599 sq.] *Υἱὸς μέν δή τοι λέλυται, γέρον, ὡς ἐκέλευες. Κεῖται δ' ἐν λεχέεσσ' ἅμα δ' ἠοῖ φαινομένηφιν Ὄψεαι αὐτὸς ἄγων.* Virgil. Aen. 2. [v. 540. sqq.] *At non ille, satum quo te mentiris, Achilles Talis in hoste fuit Priamo, sed iura fidemque Supplicis erubuit corpusque exsangue sepulcro Reddidit Hectoreum.* Cum his rationibus et argumentis adductus in priore editione *luxere* excudendum curassem et aliquot annis post Lutetiae non pauca Horatii exemplaria manuscripta nactus in eis omnibus *Unxere* scriptum reperissem, nisi quod in uno hoc verbum erat in litura, hac secunda editione plurium librorum auctoritatem sequi malui, in sententia tamen priore manens, ut putem, *Luxere* potius legendum esse, quam *Unxere*, aut certe utramque lectionem esse probabilem, quod et Antonio Mureto videtur.

11. ADDICTUM FERIS] Addixerat Hectorem canibus et avibus Achilles iam ab eo tempore, quo Hector mortifero illo inter humeros et cervices, *ἵνα τε ψυχῆς ὤκιστος ὄλεθρος*, id est, ubi celerrimus est interitus, vulnere accepto iacensque et paene exanimis Achillem orabat, ut corpus suum patri Priamo comburendum ac sepeliendum redderet neque canibus dilacerandum apud naveis relinqueret. sic enim respondet *ἰλ. χ'.* [v. 345 sqq.] *Μή με, κύον, γούνων γουνάζεο, μηδὲ τοκήων· Αἲ γάρ πως αὐτόν με μένος καὶ θυμὸς ἀνείη, Ὤμ' ἀποταμνόμενον κρέα ἔδμεναι, οἷά μ' ἔοργας. Ὣς οὐκ ἔσθ', ὃς σῆς γε κύνας κεφαλῆς ἀπαλάλκοι.* id est, Ne mihi, homo impudentissime, per genua mea supplica neque per parenteis. Nam me animus et ira incitant, ut te crudum in frusta sectum comedam, talia in me commisisti. Quare non est quisquam, qui canes a capite tuo prohibere possit. et *ἰλ. ψ'.* in sepultura Patrocli, cum duodecim illos Troianos iuvenes, quos vivos ceperat, manu sua interfectos in rogum coniecisset, ait se Hectorem non flammis exusturum, sed canibus dilaniandum proiecturum [v. 183.] *Ἕκτορα δ' οὔτι Δώσω Πριαμίδην πυρὶ δαπτέμεν, ἀλλὰ κύνεσσι.*

12. HOMICIDAM] *ἀνδροφόνον.* neque vero deterius multo est nomen Latinum Graeco. nam *ἀνδροφόνος*, id est, viricida, apud Homerum idem fere valet, quod *ἀνθρωποκτόνος*, id est, homicida. et item apud Eurip. in Hecuba, ubi Polymnestor mulieres Troianas, a quibus eius liberi parvi pueri fuerant interfecti, [v. 1038 Matth.] *ἀνδροφόνους* appellat. Denique Eustath. ad illum locum Hom., *ἰλ. ψ'.*

[v. 86.] ἤγαγεν ὑμέτερόνδ' ἀνδροκτασίης ὑπὸ λυγρῆς Ἥματι τῷ, ὅτε παῖδα κατέκτανον Ἀμφιδάμαντος etc. notat ἀνδροφόνος γὰρ ὁ ἁπλῶς ἄνθρωπον ἀναιρῶν, εἴτε παῖς εἴη ὁ πεσὼν εἴτε ἀκμαῖος εἴτε καὶ γυνή id est, ἀνδροφόνος, seu, si dicere liceat, viricida, is est simpliciter, qui hominem occidit, sive puer sit is, qui cecidit, sive vir aetate corroborata sive mulier.

13. POSTQUAM RELICTIS MOENIB. REX] Priamus Il. ω'. [v. 331—467.] a Mercurio per media Graecorum castra noctu deductus, ut sup. diximus ad Od. x. lib. 1., neque a quoquam visus, ad Achillem pervenit, et cum eius genua manib. tetigisset manusque exosculatus esset, sese ad pedes abiecit orans, ut corpus Hectoris, pretio accepto, sibi redderet sepeliendique potestatem faceret. Homeri verba sunt haec, [v. 477 sqq.] ἄγχι δ' ἄρα στὰς Χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα καὶ κύσε χεῖρας Δεινάς, ἀνδροφόνους, αἵ οἱ πολέας κτάνον υἷας. sequitur aliquot post versibus, [v. 510.] Κλαῖ' ἀδινά, προπάροιθε ποδῶν Ἀχιλῆος ἐλυσθείς. id est, Plorabat miserabiliter seu indesinenter ante pedes Achillis volutatus.

14. PERVICACIS] in sententia sua obfirmati, pertinacis et, ut alibi, cedere nescii. quanquam interest inter pervicaciam et pertinaciam.

15. SETOSA DURIS EXUERE] id est, porcorum et ceterarum bestiarum, in quas a Circe fuerant versi, figuras exuerunt et humanas recuperarunt, Circe volente ac libente. hac de re Homerus ὀδ. κ'. [v. 388 sqq.] Κίρκη δὲ διὲκ μεγάροιο βεβήκει Ῥάβδον ἔχουσ' ἐν χειρί, Θύρας δ' ἀνέῳξε συφειοῦ etc. id est, Circe autem per domum et e domo egressa est, virgam manu tenens, foreis autem harae aperuit. sequitur, [v. 393 sqq.] Τῶν δ' ἐκ μὲν μελέων τρίχες ἔῤῥεον, ἃς πρὶν ἔφυσεν Φάρμακον οὐλόμενον, τό σφιν πόρε πότνια Κίρκη· Ἄνδρες δ' αἶψ' ἐγένοντο νεώτεροι, ἢ πάρος ἦσαν. id est, ex eorum autem membris pili defluebant, quos prius nasci fecerat pharmacum perniciosum, quod eis dederat veneranda Circe. Viri autem cito facti sunt iuniores, quam antea erant.

16. REMIGES ULYSSEI] socii Ulyssis. epist. 6. lib. 1. [v. 63.] *remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei.*

18. RELATUS] sic habent duo codd. Vatic. et Iann. Raïn. Urs. Torn. et ita legendum, non *relapsus*. *relatus* autem, id est, redditus et restitutus.

18. ATQUE NOTUS IN VULTUS HONOR] id est, et facies pristina honesta, omnibus nota, nempe humana.

20. AMATA NAUTIS MULTUM] o tu, quam nautae et institores multum amant. Cum videri velit eam honorifice appellare eique blandiri, revera tamen contumeliose insectatur. qui sint *institores* dixi sup. ad Od. vi. lib. 3.

21. IUVENTAS] id est, iuventa. nam quamvis Deae nomen sit, eodem tamen etiam aetas haec significatur.

21. VERECUNDUS COLOR] purpureus et rubicundus, qualis inest in pueris et adolescentibus, qui verecundi sunt natura, vel per verecundum colorem ideo rubicundus significatur, quia, quos pudet,

ii erubescunt. significat, sibi cantiones et veneficia Canidiae pallorem, maciem canitiemque attulisse.

22. Reliquit ossa etc.] nihil mihi reliquit praeter ossa pelle lurida amicta, vel praeter ossa et pellem luridam. proverbium de summa macie. Plaut. Capt. [I, 2, 30.] *Macesco, consenesco et tabesco miser, Ossa atque pellis sum misera macritudine.* Theocritus εἰδ. δ'. [v. 15.] *Τῆνας μὲν δή τοι τᾶς πόρτιος αὐτὰ λέλειπται Τὠστέα.* id est, Illius quidem iuvencae sola ossa relicta sunt. Apollon. Ἀργον. β'. [v. 201 sq.] *πίνῳ τέ οἱ αὐσταλέος χρὼς Ἐσκλήκει· ῥινοὶ δὲ σὺν ὀστέα μοῦνον ἔεργον.* id est, sordibus ei corpus erat aridum et squalidum, pellis autem et ossa sola continebant. Virg. Palaem. [Ecl. III, 102.] *vix ossibus haerent.*

22. pelle amicta lurida] pallida, subviridis vel crocei coloris, qualis umbrarum, arquatorum, lurae, Orci. ut sup. Od. IV. lib. 3. [v. 74 sq.] *luridum Missos ad Orcum.* amicta autem, id est, vestita. epist. 16. lib. 1. [v. 3.] *Pomisne et pratis, an amicta vitibus ulmo.*

23. Tuis capillus albus est] tui odores tuaque unguenta, id est, veneficia mihi canitiem attulerunt. Od. XVI. lib. 3. [v. 25.] *Lenit albescens animos capillus.*

24. Nullum a labore me] nulla mihi a labore, sive animi sive animi et corporis, datur intermissio, nulla conquiescendi potestas.

25. Urget diem nox et d.] id est, sine ulla temporis intermissione laboro, continuis animi laboribus exerceor. diurno labori succedit nocturnus et nocturno diurnus.

25 sq. neque est levare] οὐδ' ἔστι vel ἔξεστι. non licet, non datur respirare. distenta mihi sunt spiritu praecordia neque ea respirando levare possum. iccirco enim data est respiratio, ut et attrahatur aër frigidus, qui calorem intestinum ac naturalem refrigeret, et vicissim pectus spiritu et aëre concalefacto distentum atque inflatum sublevetur.

27. Ergo negatum vincor ut credam] horum verborum haec sententia est. ergo ego nunc tandem infelix meis malis vincor, ut credam et fatear id, quod initio negaveram, quidnam? Sabella carmina, id est, Canidiae Sabellae cantiones vim habere ad permovendos et perturbandos hominum animos.

29. Caputque Marsa] et ut credam, caput Marsis cantionibus seu carminibus quodammodo dirumpi amentiaque affici. supra Od. v. eodem lib. [v. 75 sq.] *nec vocata mens tua Marsis redibit vocibus.* Licet et ita interpretari, *dissilire*, id est, dirumpi. Et vero utrumque coniunxit Arnobius lib. 2. adversus genteis, *ut infidelium dissiliat et dirumpatur auditus.*

29. dissilire] in diversas parteis ferri, dissipari, differri. epist. 18. lib. 1. [v. 41 sq.] *Gratia sic fratrum geminorum Amphionis atque Zethi dissiluit.*

31. Quantum neque atro delibutus] Hercules, Eunomo Architelis filio a se non sponte interfecto, voluntario se exsilio mul-

V. 30. *o mare et terra.*

tavit atque in oppidum Trachinem proficisci constituit. Cum ad Euenum fluvium, cuius portitor erat Nessus centaurus, pervenisset, ipse fluvium pedibus superavit: Deianiram autem mercede pacta Nesso traiiciendam reliquit. Hic, dum eam traiicit, vim ei inferre conatur. Hercules Deianirae vim propulsantis clamore exaudito egredienti Nesso mortiferum vulnus inflixit. Nessus moribundus Deianirae ad se evocatae dixit, se philtrum ei dare velle, quo Herculis erga se amorem perpetuum ac sempiternum retineret. (Constabat autem id philtrum ex ipsius Nessi cruore et eo veneno, quo suorum telorum cuspides Hercules inficere solebat.) Quo cupide accepto et studiose servato cum Deianira parum gratum de Iola, Euryti filia, nuntium accepisset vereretur que, ne Iolam sibi anteponeret Hercules, tunicam ad eum misit cruore illo imbutam, cum existimaret philtrum esse: quam cum ille induisset venenumque illud corporis contactu concalefactum usque ad viscera permanasset, voces illas miserabileis edidit, quae leguntur apud Sophoclem in Trachin. vide Od. III. huius lib.

32. NEC SICANA FERVIDA VIRENS] sic ego hunc locum veterum codicum auctoritatem secutus emendavi. sic enim scriptum reperi in cod. Don. Iann. et duobus Vatic. duobus Petri Danielis et totidem Nicotianis et uno Nicot. Cleric. et duobus Russardinis, *Virens in Aetna.* quod sine dubio rectum est, ut per *virentem flammam* significari intelligamus eam, quae valida et perpetua sit et nunquam languescat aut moriatur. quemadmodum apud Homerum *Il. ι'.* φλὸξ ἐμαράνθη. id est, flamma exaruit seu marcida facta est pro exstincta est. et *Il. ψ'.* [v. 228.] τῆμος πυρκαϊὴ ἐμαραίνετο. id est, tunc incendium marcescebat. (Sic apud Lucret. l. I. [v. 899.] *Donec fulserunt flammai flore coorta,*) [Ex edit. post.] *Urens* autem, quod in ceteris omnibus manuscr. reperitur, longe est ineptissimum. Ego igitur priore sententia desisto, quae fuit huiusmodi, *Virens* esse mendosum et legendum *Vibrans.* Sic autem hanc sententiam confirmabam in priore editione. Ex hoc *virens*, quod mihi depravatum videbatur, coniectura ductus, tanquam manu quadam, ad veram ac germanam (ut tum putabam) lectionem, *vibrans flamma* reponebam, atque ita disputabam. *Vibrans flamma* (opinor) ab Horatio appellatur, quae stricti ferri aut luminis in morem splendet ac micat, vel quae se attollit atque eiaculatur in auras, qualem describit Lucretius lib. 6. [v. 680 sqq.] Aetnae flammam et Virg. lib. 3. Aen. [v. 571 sqq.] sic Lucret. *Nunc tamen illa modis quibus irritata repente Flamma foras vastis Aetnae fornacibus efflet, Expediam primum totius subcava montis Est natura, fere silicum suffulta cavernis* etc. sequitur mox, [v. 685 sqq.] *Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aër. Hic ubi percaluit calefecitque omnia circum Saxa furens qua contingit terramque et ab ollis Excussit calidum flammis velocibus ignem, Tollit se ac rectis ita faucibus eiicit alte Funditque ardorem longe longeque favillam Differt et crassa volvit caligine fumum Extruditque simul mirando pondere saxa.* Et Virgil. *sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem Turbine fumantem piceo et candente favilla. Attollitque globos flammarum et sidera lambit, Interdum scopulos avulsaque viscera montis Erigit eructans liquefactaque saxa sub auras Cum gemitu

glomerat fundoque exaestuat imo. quos Virgilii versus ex Pindari Od. I. expressos aut certe imitatos ostendit Macrob. lib. 5. Saturnal. cap. 17. *κίων δ' οὐρανία συνέχει, νιφόεσσ' Αἴτνα, πανέτες χιόνος ὀξείας τιθήνα, τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλάτου πυρὸς ἁγνοτάται ἐκ μυχῶν παγαί· ποταμοὶ δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ αἴθων', ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ· κεῖνο δ' Ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν δεινοτάτους ἀναπέμπει.* id est, Columna autem caelestis continet, nivosa Aetna, per totum annum nivis acutae nutrix, cuius ex recessibus eructantur ignis, ad quem nemo accedere audeat, purissimi fontes. Fluvii autem ignei interdiu profundunt fluentum fumi candens seu nigrum, noctis autem tenebris poenicea flamma volvitur et saxa portat in maris aequor profundum cum ingenti sonitu. Illud autem Vulcani reptile scaturigines horribilissimas sursum mittit. Iam verbum *vibrare* saepius esse absolutum, quam *ἐνεργητικόν*, id ex Lucret. Virg. M. Tull. intelligere licet. Lucretius libro tertio, [v. 658.] *Quin etiam tibi si lingua vibrante minacem Serpentem et caudae procero corpore utrinque Sit libitum in multas parteis discindere ferro* etc. Virgilius Aeneid. 2. [v. 211.] *Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.* idem lib. nono, [v. 769.] *Vibranti gladio connixus ab aggere dexter Occupat.* et lib. 10. [v. 484.] *Vibranti cuspis medium transverberat ictu.* M. Tull. orat. perf. de Demosth. [70, 234.] *Cuius non tam vibrarent fulmina illa, nisi numeris contorta ferrentur.* Idem in Lucullo; [Acad. IV, 33, 105.] *Nobismetipsis modo caeruleum mare videbatur, nunc ravum, nunc, quia a sole collucet, albescit et vibrat.* Idem in Bruto extremo, *et erat oratio cum incitata et vibrans, tum etiam accurata et polita.* Quinctil. lib. 10. de Archilocho, [1, 60.] *cum validae, tum breves vibrantesque sententiae.* hanc igitur scripturam veram esse puto, *Vibrans in Aetna flamma.* Nam quod quidam emendaverunt, *Furens in Aetna flamma*, non equidem invideo, et scio Virgil. 4. Aeneid. [v. 671.] in extr. dixisse, *flammaeque furentes Culmina perque hominum volvantur perque Deorum.* Verum haec lectio, quam sequor, et propius abest a vetere scriptura *Virens* et significantius (meo quidem iudicio) exprimit flammae e fornacibus illis erumpentis et in altum sese eiicientis et conglobantis naturam. *Urens* autem factum esse puto ex *Virens* et *Virens* ex *Vibrans* errore et negligentia librariorum. Haec igitur olim scripseram. Nunc autem sententia mutata *Virens flamma* retineo et virentem flammam interpretor validam, acrem, perpetuam, non languescentem. Cur sententiam mutem autem, una haec causa est, quod tutius esse arbitror, veteres codices sequi, praesertim ubi defendi possunt ubique probabilem scripturam continent, quam aliam excogitare. Si quis tamen *vibrans flamma*, quae lectio coniectura sola nititur, huic anteponet, non improbabo.

33. Tu donec cinis etc.] tu veluti quaedam venenorum officina non cessabis me tuis venenis exurere, donec exaruerim et cineris in modum consumptus atque a ventis dispersus fuerim, seu donec in cinerem versus fuerim, ut loquitur Od. III. lib. 3.

35. Colchicis] Medeae venenorum simillimis. supra Od. v.

[v. 24.] *Flammis aduri Colchicis.* et Od. XIII. lib. 2. [v. 8 sq.] *ille venena Colchica Et quicquid usquam concipitur nefas Tractavit* etc.

36. QUAE FINIS?] *finis* generis faemin. ut supra Od. XVIII. lib. 2. [v. 30.] *fine destinata.* et Lucret. lib. 1. [v. 578.] *Denique iam quoniam generatim reddita finis Crescendi rebus constat.* et Virg. lib. 5. [v. 384.] *Quae finis standi?*

36. QUOD ME MANET STIPEND.] quod tibi a me vis stipendium persolvi? id est, quam mihi poenam irrogabis aut impones? quam me pòenam vis sufferre ac sustinere?

37. EFFARE] quidam legi volunt *Ecfare*, quomodo scriptum reperi etiam ego in uno et altero codice antiquo.

37. IUSSAS] participium a verbo *iubeor*, de quo alibi. *iussas* autem, id est, a te in me constitutas, vel quas ego subire et luere abs te iussus fuero.

37. CUM FIDE] tralatio a pecunia, quae cum fide solvi dicitur, si tota et ad diem solvatur.

38. EXPIARE] poena subeunda luere ac delere. ut Od. I. lib. 2. [v. 5.] *arma Nondum expiatis uncta cruoribus.* et huius lib. Od. V. [v. 90.] *dira detestatio Nulla expiatur victima.* Cicero de harusp. resp. [§. 35.] *nomen populi Rom. tanto scelere contaminavit, ut id nulla re possit, nisi ipsius supplicio, expiari.*

39. MEND. LYRA VOLES SONARI] id est, falso seu falsis carminibus et mendacibus hymnis laudari. significat, eam veris laudibus ornari non posse.

40. TU PUDICA, TU PROBA] significat, eam esse impudicam et improbam. sic Catull. in quandam, [XLII, 24.] *Pudica et proba, redde codicillos.*

41. PERAMBULABIS ASTRA SIDUS] tanquam Erigone refereris in siderum numerum, vel tu sidus aureum inter astra versaberis. hoc dicitur interesse inter astrum et sidus, quod sidus una stella sit, astrum multae, ut Virgiliae, Orion, Ursa maior et Ursa minor etc. sidus aureum autem dixit ἐπιθετικῶς, ut non semel Virg. Aen. 2. [v. 488.] *ferit aurea sidera clamor.* et lib. XI. [v. 832.] *Tum vero immensus surgens ferit aurea clamor Sidera.*

42. INFAMIS HEL. CAST. OFFENS.] quae sunt pervulgata omnibusque notissima de Stesichoro poëta, iccirco eum oculis esse multatum, quia Helenam versibus maledicis et contumeliosis laceraverat, praetermitto. Pausanias autem in Laconicis nova quaedam hac de re atque inaudita profert, Leonynum quendam Crotoniatam in insulam *Λευκὴν* profectum Achillem in ea, duos Aiaces aliosque Heroas et una cum illis Helenam vidisse, cum ea etiam esse locutum sibique ab illa esse mandatum, ut, cum primum Himeram (qua in urbe natus est Stesichorus) navigasset, Stesichoro nuntiaret, se iratam ob carmen in se scriptum oculos ei ademisse. Quo nuntio accepto Stesichorum stilum vertisse Helenamque, quam antea vituperarat, laudavisse. Eius autem palinodiae principium ponit Plato in Phaedro [p. 243, a.] his verbis, *ἔστι δὲ τοῖς ἁμαρτάνουσι περὶ μυθολογίαν καθαρμὸς ἀρχαῖος, ὃν Ὅμηρος μὲν οὐκ ᾔσθετο, Στησίχορος δέ. τῶν γὰρ ὀμμάτων στερηθεὶς διὰ τὴν Ἑλένης κακηγορίαν, οὐκ ἠγνόησεν, ὥσπερ Ὅμηρος, ἀλλ'*

ἅτε μουσικὸς ὢν ἔγνω τὴν αἰτίαν καὶ ποιεῖ εὐθύς, Οὐκ ἔστ' ἔτυμος ὁ λόγος οὗτος οὐδ' ἔβας ἐν νηῦσ' εὐσέλμοις οὐδ' ἵκεο πέργαμα Τροίης. ποιήσας δὴ πᾶσαν τὴν καλουμένην παλινῳδίαν παραχρῆμα ἀνέβλεψεν. id est, iis, qui in fabulando peccarunt, vetus est expiatio, quae Homerum quidem fugit, sed non Stesichorum. Nam cum oculis orbatus esset propterea, quod Helenae maledixerat, non ignoravit, quemadmodum Homerus, sed, utpote qui musicus esset, causam eius rei intellexit et continuo hoc carmen fecit, *Non verus ille est sermo, nunquam puppibus vecta es velivolis opulentae ad pergama Troiae.* Absoluta igitur tota illa, quae appellatur, palinodia oculorum sensum continuo recuperavit. usurpat M. Tullius huius carminis principium lib. 9. epist. ad Attic. [14.]? οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος (ut opinor) *ille de ratibus.* id est, non est verus ille rumor de Pompeii navibus. Exstat et alius Stesichori versus apud Lycophronis interpr. ad eandem rem pertinens, Τρωὲς τοί ποτ' ἴσαν Ἑλένης εἴδωλον ἔχοντες.

42. INFAMIS HELENAE] quam infamarat Stesichorus, dedecore et infamia notatae a Stesichoro. non dissimulabo me reperisse in uno Vatic. libro, *Infimis.* de qua scriptura equidem nihil pronuntio. tantum admonitum lectorem velim, ut consideret, idémne sit sentiendum de nomine *infamis*, quod de *infacetus* censuit Hermolaus Barbarus, nempe scribendum esse *inficetus.*

44. VATI] Stesichoro. de quo sup. ad Od. IX. lib. 4. vide de eod. multa apud Quinct. lib. 10. [1, 62.]

45. ET TU] tu quoque eorum exemplo.

46. O NEC PATERNIS] haec palinodia irrisionis contumeliosae plenissima est, immo vero mera contumelia est cum urbanitate tamen Horatiana coniuncta. *Vult* enim Horatius intelligi, quae laudandae Canidiae causa dicit, esse plane falsa.

47. NEC IN SEPULCHRIS etc.] id est; nec docta, seu quae nescis pauperum mortuorum cineres nono post eorum mortem die dispergere ac dissipare. innuit hoc eam factitare solere.

48. NOVENDIALEIS] novendiales pulveres, novendiale sacrum, novendiales ludi, novendiales feriae a numero dierum sunt dictae. Nam cadaver domi dies septem servabatur, octavo die comburebatur, nono sepeliebatur seu humabatur, deinde iustis persolutis et imposita inscriptione humatus dicebatur mortuus. ante hoc tempus et antequam haec facta essent dicebatur esse supra terram. Ad hunc locum pertinet illud Virg. 5. Aeneid. [v. 64.] *Praeterea si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit radiisque retexerit orbem* etc. ad quem locum lege Servium, qui ibi profert hunc Horatianum versum.

49. PURAE MANUS] καθαραὶ χεῖρες, non maculatae sanguine: quod est falsum, ut caetera omnia.

50. TUUSQUE VENTER PARTUMEIUS] venter partumeius est, qui partum edere et solet et potest, venter faecundus, qualis profecto non est Canidiae, id est, Gratidiae. est autem nomen conflatum a *partu* et verbo *meio.* in codice Io. Morellii viri nobilis et in primis eruditi, annotatum erat ad hanc vocem *partumeius, partui aptus.*

51. TUO CRUORE RUBROS] tuo cruore et tabo commaculatos in puerperio tuo.

52. Utcunque etc.] quoties vel quandocunque tu partu edito e lecto surgis fortis puerpera. quod nunquam tibi contigit. nunquam enim nec paris nec peperisti. videtur enim significare, Canidiam obstetricis opera et ministerio uti, quae pannos eius cruore ex partu inquinatos abluat, cum longe aliud et sentiat et velit intelligi. Nam nec unquam puerpera fuit neque obstetrice usa est neque pannos habet cruentos, utpote quae suppositos partus ostentet, non veros. ut sup. Od. v. [v. 5 sq.] *si vocata partubus Lucina veris affuit. Exsilis* autem secundae personae est a verbo *exsilio.*

Canidia respondet, ostendens, se nullis precibus exorari, nulla ratione placari posse.

53. obseratis] obturatis, clausis, surdis. *obserare* a sera factum. utitur et Catull. ad Ipsithill. seu, ut alii volunt, hospitellam, [xxxii, 5.] *Ne quis liminis obseret tabellam.*

54. Non saxa nudis surd.] huius versus et proximi sententia est, Non sunt nautis surdiora saxa, quae fluctibus hibernis verberantur, subintell. quam ego tibi sum. vel hoc modo, non magis audiunt nautas miseros, nudos et eiectos saxa, quae a fluctibus hibernis verberantur, quam ego te. *nudis* autem, id est, spoliatis, naufragis. sic supra Od. vii. lib. 3 [v. 21.] *nam scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer.*

55. tundit] verberat. Virgil. Aeneid. 5. [v. 125 sqq.] *Est procul in pelago saxum spumantia contra Littora, quod tumidis summersum tunditur olim Fluctibus, hiberni condunt ubi sidera Cori.* Idem in Daphn. [Ecl. v, 83.] *Nec percussa iuvant fluctu tam littora* etc.

55. Neptunus hibernus] id est, mare tempestatibus hibernis commotum atque ventis concitatum.

55. salo] fluctu, maris agitatione et iactatione: Graecum nomen est, ex quo σαλεύειν agitare, concutere.

56. Inultus ut tu riseris etc.] egone committam, ut tu impune riseris Cotyttia, quae sacra tu tuis versibus vulgavisti? de hoc loquendi genere vide quae sunt annotata ad illum locum, *Visne tegam spurco Damae latus?* Satyr. 5. lib. 2. [v. 18.]

56. Cotyttia] sic scribendum docuit Politianus, non *Cocytia. Cotyttia* autem dicta sunt sacra quaedam nocturna, flagitiosa, obscaena et nefaria, a Cotyttone impudentiae et Veneris obscaenae dea, cuius sacerdotes erant Baptae, de qua Iuvenalis Satyr. 2. [v. 91 sq.] *Talia secreta coluerunt Orgia taeda Cecropiam soliti Baptae lassare Cotytto.*

57. liberi Cupid.] *liberi*, id est, nulla lege nulloque pudore a libidine revocati, libere et solute per omne libidinis, quantumvis obscaenae et flagitiosae, genus vagantis.

58. Et Esquil. pontif. venefici] Conscius et particeps a me factus eorum sacrorum et veneficiorum, quae in Esquiliis tracto, vel dic, pontificem eum appellari veneficii Esquilini, quia veluti pontifex quidam haec sacra reprehendat et de his existimare et iudicare audeat. erat enim pontificum, religiones et ceremonias tueri. Festus, *Pontifex maximus iudex atque arbiter habetur rerum divinarum humanarumque.* Plautus Rudente, [v, 3, 21.] *Lubet iurare. tune pontifex periurio es?*

59. Impune ut urbem etc.] egone te patiar inultum esse, qui me populi fabulam feceris?

60. Quid proderit ditasse etc.] id est, quid proderit tibi, te Pelignas anus impenso pretio conduxisse, ut te dolore et cruciatu corporis liberarent, praesentibusque venenis usum esse, ut statim exanimatus miseriarum tuarum portum occupares, si tardius, quam optas, moriturus es?

63. ducenda] producenda, extrahenda. sic dicimus *ducere bellum.*

63. in hoc] ad hoc, propter hoc, ἐπὶ τούτῳ.

64. suppetas] ut sufficias ac suppedites materiam et locum novis doloribus, vel ut sis semper recens et integer novis doloribus, ἵνα ἐπαρκῇς καιναῖς ἀλγηδόσι.

64. doloribus] sic habent aliquot libri scripti et excusi: quidam scripti *laboribus*, quidam *cruciatibus.*

65. infidus] qui Deorum consilia recondita vulgavit, ut dicemus ad Satyr. 1. lib. 1. sed mihi tacendum non videtur, me in octo lib. manuscriptis legisse, *Pelopis infidi pater.* (Quam lectionem confirmat Catullus [LXIV, 346.] *Troicoque obsidens longinquo moenia bello Periuri Pelopis vastabit tertius heres.*) [Ex edit. post.]

66. benignae] copiosae, affluentis, abundantis, largae. videntur quidem haec pugnare, copiosum esse et egere, sed ea est Tantali et Tantali similium poena, ut in media rerum copia egeant. de hac autem Tantali poena vide annot. ad Satyr. 1. libri primi.

67. Optat Prometheus] de Prometheo supra diximus nonnulla ad Od. III. lib. 1. ad quae haec addamus, Prometheum iccirco Caucaso esse affixum fingi, quod is in monte illo assidue haerens inde astra studiose contemplaretur et rerum caelestium cognitioni operam daret. quod testatur et Cicero lib. 5. Tuscul. Quaest. non longe a princip. [3, 8.] Est autem hic mons circa Assyrios, altissimus et paene dicam sideribus vicinus. ex quo fit, ut astra maiora, quam aliunde videantur, demonstret et planissime eorum ortus obitusque declaret. Dicitur idem totam fulminum rationem accurate perquisivisse eamque perspectam et cognitam hominibus indicasse. Ex quo ignem caelestem furatus esse traditus est. Quod autem aquila cor eius exest, significat ea fabula curam et sollicitudinem acrem animi, qua siderum motus pervestigavit.

67. obligatus] id est, *alligatus*, vel dic *obligatus*, quasi circumligatus, id est, firmissime et tenacissimime ligatus. sic enim dicunt Latini, *nexu se obligare* et *verborum obligationes* et *obligare vulnus* et *obligatus beneficiis.* Sed cur non dixit *obligatus Caucaso* potius, quam *aliti?* An hoc significat, Prometheo aquilam esse assidue affixam per hypallagen? an Prometheum Caucaso esse obligatum et affixum, ut aliti, id est, aquilae, pabulum assidue praebeat, quasi *aliti* positum sit pro, alitis causa?

68. Optat supremo etc.] de Sisypho et eius saxo cum fabula sit notissima, tum collegimus quaedam ad Od. XIV. lib. 2. ibi, [v. 19 sq.] *damnatusque longi Sisyphus Aeolides laboris.*

70. VOLES MODO ALTIS DESIL. TURR.] modo voles te ex altis turribus praecipitem agere.

71. ENSE PECTUS NORICO RECLUDERE] tibi pectus ferro transfigere. sic Virgil. loquitur lib. 10. Aen. [v. 601.] *Tum latebras animae pectus mucrone recludit.* *Noricus ensis* autem a gente Norica dictus, Rhoetis et Lepontiis finitima. Nam inter Noricos et Rhoetos Rhenus fluvius interfluit. supra Od. XVI. lib. 1. [v. 9 sq.] *quas neque Noricus Deterret ensis.*

72. INNECTES] sic reperi scriptum in duobus codicib. Vatic. Ursin. Raïnutii, Faërn. Nicot. Russ. Cleric. in tribus Vatic. Faërn. Torn. *nectes.*

74. VECTABOR HUMERIS] tuis humeris insidebo mihi invisis.

76. AN QUAE MOVERE CEREAS] an ego, quae cereas imagines motu praeditas efficere et animare possum etc. adhibebantur autem cereae et laneae imagines in rebus magicis, ut Satyr. 8. lib. 1. [v. 30.] *Lanea et effigies erat, altera cerea.*

77. UT IPSE NOSTI CURIOSUS, ET POLO] in libro Iannoct. scriptum est, *Ut ipse curiosius nosti, et polo* quam scripturam non reiicerem, nisi magis mihi placeret vulgata.

77. ET POLO DERIPERE LUNAM] supra Od. V. [v. 46.] *Lunamque caelo deripit. deripere* autem, non *diripere* scriptum est in omnibus libris calamo exaratis.

79. EXCITARE] excitare mortuos ab inferis.

80. DESIDERIQUE TEMPERARE POCULUM] et conficere ac miscere poculum amatorium. sup. Od. V. [v. 38.] *Amoris esset poculum. temperare,* κεράσαι.

81. PLOR. ART. IN TE NULL. HABENTIS EXIT.] cum dissentirent hoc loco inter se libri veteres aliique haberent, *Plorem artis in te nil habentis exitum,* alii, *nil agentis exitum,* ego olim eam scripturam, quae mihi probabilis. visa erat quaeque reperitur in duobus codd. Vatic. Iannoct. Tornes. (quanquam in uno ex his non sine litura) *Plorem artis in te nil agentis exitum* secutus eram. quam sic explicabam, ego, quae Lunam e caelo possum deducere et mortuos excitare ab inferis et amatoria pocula praesentissima conficere, usque adeone infelix ero, ut ars mea in te sit inanis nullamque vim aut potestatem habeat? haec mihi quidem videbatur esse verborum sententia, sed haerebat scrupulus, quod genus hoc loquendi, *ars nil agit in aliquo* seu *in aliquem,* pro eo, quod est, inanis est et nullam vim habet et nil valet, videbatur mihi, ut et nunc videtur, parum Latinum et Horatio, eleganti scriptori, indecorum. nam *nil agere* quidem inanem operam sumere est, quo saepe utuntur Latini, utitur et Hor. Satyr. 9. lib. 1. [v. 15.] *sed nil agis, usque tenebo.* et Satyr. 3. lib. 2. [v. 103.] qui locus videtur praecipue huius lectionis sententiam adiuvare. *Nil agit exemplum, litem quod lite resolvit.* significat enim inutile atque inane esse exemplum, quod rem dubiam et controversam alia re dubia solvit. hoc igitur tunc afferebam, quo hanc scripturam defenderem. nam illam alteram *artis in te nil habentis exitum* plane reiiciebam. quae tamen reperitur fere in omnibus libris excusis, Venetis, Lugdunensibus,

Parisiensibus, Germanicis et maiore parte manuscriptorum. ego autem eam annos abhinc duodecim ita in meo libro immutaram, *Plorem artis in te nil valentis exitum.* quod idem nuper venit in mentem Paullo Manutio, viro doctissimo, seu potius Mureto, qui ita curavit excudendum, cum Aldini antiquiores habeant, *nil habentis.* neque vero haec mihi scriptura displiceret, si eius exstaret in libris veteribus vel tenuissimum vestigium. Nunc cum id non sit, hanc, quam explanavi et quae reperitur in libris scriptis, *Plorem artis in te nil agentis exitum?* tenebam, quia non habebam meliorem. Nam, ne mentiar, ne eam quidem magnopere probabam. Videbatur enim mihi inelegans et insolens ac, paene dicam, barbarum loquendi genus, ut et nunc videtur, *ars nil agit in te,* ut supra dixi. Nunc igitur (ut, quod sentio, libere dicam) hanc ipsam scripturam, quam religione quadam deterritus immutare aut reiicere tum non sum ausus, corruptam esse neque ullum mendum inesse in verbo *habentis,* sed in voce *nil* aut in voce *exitum,* et, ne longum faciam, totum hunc locum sic esse legendum puto, *Plorem artis in te nullum habentis exitum?* seu, si quis malit, quod in quibusdam libr. reperitur, *Plorem artis in te nil habentis exitus?* Natum autem fortasse mendum est ex hac scriptura, *null' habentis* et ex ignoratione consuetudinis loquendi Horatianae. Nam cum indocti quidam sive librarii sive lectores, quid sibi vellet illud *null'* non intelligerent neque quo referri possent hi patrii casus *artis habentis* viderent, ex ea voce *null'* fecerunt *nil.* Ita nobis locus corruptus per manus traditus est, quem postea nonnulli ita corrigere conati sunt, ut *agentis* reponerent in locum verbi *habentis.* in libro quidem Don. perspicue vox *agentis* alia et recentiore manu scripta est. in solo autem codice Tornes. et duob. Vatic. integram reperi, quibuscum postea consentire animadverti Lutetiae Clericanum, Nicotianum, unum Russard., ceteros. hanc igitur germanam et integram scripturam esse arbitror. verborum autem hic ordo est, *Plorem artis nullum exitum in te habentis?* vel, si quis forte alteram lectionem huic anteponat, *Plorem artis,* id est, plorem gratia artis, *nil exitus,* id est, nullum exitum, *in te habentis?* Iam hoc *Plorem artis* Graecorum more dictum est, pro eo, quod est, *plorem artis ergo* seu *causa artis* vel *ob artem.* solent enim illi in huiusmodi loquendi generibus subintelligere χάριν vel ἕνεκα. Plato in Euthyd. μακαρίζω ἄρ' ὑμᾶς. ἔγωγε τοῦ κτήματος πολὺ μᾶλλον, ἢ μέγαν βασιλέα τῆς ἀρχῆς. i. e. beatos equidem vos duco possessionis istius magis nomine, quam magnum regem seu Persarum regem imperii. Aristot. ῥητορ. α'. πολλοὶ γὰρ ὑγιαίνουσιν, ὥςπερ Ἡρόδικος λέγεται, οὓς οὐδεὶς ἂν εὐδαιμονίσειε τῆς ὑγιείας. id est ad verbum, quos nemo beatos duxerit valetudinis. quod valet, ob valetudinem vel causa valetudinis. Dionys. Halicarnasseus, ἀρχαιολ. βιβ. ζ'. Ταύτης μὲν τοίγε τῆς γνώμης ἐπαινοῦντες ὑμᾶς. id est, huius sententiae vos laudantes. quod valet, ob hanc mentem vel ob hanc sententiam. Eurip. in Androm. [v. 821 sqq. Matth.] κατὰ μὲν οὖν στένω δαΐας τόλμας, ἃν ἔρεξ' ὦ κατάρατος ἐγώ, κατάρατος ἀνδράσιν. id est, gemo igitur facinoris hostilis, quod perpetravi. Idem Iphigenia in Aulide, [v. 859. Matth.] Ἑλλάδος μάλιστ' ἔγωγε τῆς ταλαιπώρου στένω. id est, maxime equidem Graeciae calamitosae gemo ac ploro. Idem Phoeniss. [1425. Matth.] φεῦ, φεῦ,

κακῶν σῶν, Οἰδίπους, ὅσον στένω. malorum tuorum Oedipe ploro. quae tria postrema exempla proxime accedunt ad hanc locutionem Horatianam. Integrum est illud genus apud Aeschyl. in Prometh. [v. 66.] *Αἶ αἶ, Προμηθεῦ, σῶν ὕπερ στένω πόνων.* imitatus est etiam Virg. 11. Aeneid. [v. 125.] *Vir Troiane, quibus caelo te laudibus aequem? Iustitiaene prius mirer belline laborum?* id est, tene mirer ob iustitiam prius, an ob belli labores? sic enim hunc versum explico, quamvis paullo aliter Servius. Iam haec loquendi genera *habere exitum, nullum habere exitum* Latinis scriptoribus valde sunt usitata, quorum hoc proximum significat, quippiam non consequi finem, cuius gratia coeptum est, atque ita inane et inutile seu nullius efficaciae esse, illud alterum contrarium, nempe ad exitum optabilem pervenire et efficax esse, seu (ut ita dicam) effectum aliquem gignere. M. Tull. lib. 7. epistol. ad Att. [11.] *Rursus autem ex dolore municipali sermonibusque eorum, quos convenio, videtur hoc consilium exitum habiturum.* Idem Philipp. 5. [16, 42.] *Fugam quaerebamus omnes, quae ipsa exitum non habebat.* idem de Divinat. lib. 2. [24, 52.] *Quid ego Haruspicum responsa commemorem? (possum equidem innumerabilia) quae aut nullos habuerunt exitus aut contrarios.* Idem Acad. 2. *Ipsa autem philosophia, quae rationibus progredi debet, quem habebit exitum?* Idem fere valet *reperire exitum.* Idem Cicero lib. 1. de Finib. [16, 54.] *Quodsi ne ipsarum quidem virtutum laus reperire potest exitum, nisi dirigantur ad voluptatem* etc. Licet etiam ita legere servata eadem loquendi consuetudine et elegantia, *Plorem artis in te nil habentis exitus?* ut sit ordo verborum, Plorem gratia artis, nil exitus, id est, nullum exitum in te habentis? ut iam diximus. Videtur mihi tamen haec lectio durior aliquanto altera: contra illa superior suavior et concinnior. Verum tamen, ut sunt hominum dissimilia palata, amplectatur quisque, quam volet, aliam respuat ac reiiciat: manum non verterim. Quodsi cui mea coniectura non probabitur, omnium scripturarum tolerabilissima mihi videtur ea, quam dixi reperiri in codice Iann. et Tornes. et duobus Vaticanis.

HORATII
CARMEN SAECULARE.

Carmen saeculare dictum, quod ludis saecularibus caneretur. Ludos autem saeculareis primos a Valerio Poplicola institutos esse anno CCXLV. post urbem conditam quidam tradiderunt, alii multis annis post reges exactos et Poplicola iam mortuo, quam sententiam confirmant Quindecimvirum, qui ludis saecularibus procurandis et faciendis praeerant, commentarii. De tempore magna etiam dissensio est inter scriptores. alii enim centesimo quoque anno fieri solitos esse, ut saeculum centum annorum spatium continere intelligamus, alii centesimo decimo quoque anno, ut saeculum sit ambitus annorum centum et decem: atque huic sententiae consentanei sunt versus illi Horatiani, *Certus undenos decies* etc. superiorem autem confirmat Pompeius Festus his verbis, *saeculares ludi apud Rom. post centum annos fiebant, quia saeculum in centum annos extendi existimatur.* sed de saeculo et ludis saecularibus si quis plura scire volet, legat libellum Onufrii Panuini, qui accuratissime de his scripsit. Carmen autem saeculare ad Apollinem maxime et Dianam canitur, quia Dii sunt *ἀλεξίκακοι* et *ἀποτροπαῖοι*, id est, malorum depulsores et iccirco placandi. adde, quod irati et offensi horribiles sunt itaque eo magis precibus leniendi. Postremo Troianis amici et ita Romanis. Quocirca tanto diligentius venerandi et placandi, ne neglecti fiant inimici et alieni.

1. SILVARUMQUE POTENS] silvarum domina. sic locutus est sup. Od. III. lib. 1. [init.] *Sic te diva potens Cypri.* et Od. XXV. lib. 3. ad Bacchum [v. 14.] *o Naiadum potens* etc. Dianae autem gratae sunt silvae. supra Od. XXI. lib. 1. [v. 5.] *Vos laetam fluviis et nemorum coma* etc. Callimach. [H. in Dian. v. 3.] *καὶ χορὸς ἀμφιλαφὴς καὶ ἐν οὔρεσιν ἑψιάασθαι.*

2 sq. O COLENDI SEMP. ET CULTI] sic epist 1. lib. 1. [init.] *Prima dicte mihi, summa dicende camoena* etc.

4. TEMPORE SACRO] die festo seu diebus festis. Od. XII. lib. 2. [v. 19 sq.] *Ludentem nitidis virginibus sacro Dianae celebris die.*

5. SIBYLL. MON. VERS.] tanta erat apud veteres illos Romanos librorum Sibyllinorum auctoritas, ut in rebus adversis ac difficilibus reip. temporibus non minore spe ad eos, quam ad Etruscorum disciplinam confugerent, quod testatur M. Tull. lib. 4. Accus. II. Verr. his verbis, [49, 108.] *Itaque apud maiores nostros atroci ac difficili reip.*

tempore, cum Tib. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur P. Matio L. Calpurnio Coss. aditum est ad libros Sibyllinos, in quibus inventum est, Cererem antiquissimam placari oportere.

7. Diis, quibus septem] Diis urbis Romae praesidibus et custodibus, πολιούχοις.

7. Septem colles] septem colles urbis Romae primo moenibus inclusi hi sunt, Quirinalis, Viminalis, Esquilinus, Coelius, Palatinus, Tarpeius seu Capitolinus, Aventinus, quibus additi sunt postea Coeliolus, Ianiculus, Vaticanus aut certe eius pars, Collis hortulorum. Ex his montibus aliquot commemorat Horatius, Quirinalem epistol. ad Iul. Flor. lib. 2. [2, 68.] *cubat hic in colle Quirini.* Esquilinum non semel, Satyr. 8. lib. 1. [v. 14.] *Nunc licet Esquiliis habitare salubribus.* Satyr. 6. lib. 2. [v. 33.] *at simul atras Ventum est Esquilias* etc. Palatinum infra hac Oda, [v. 68.] *Si Palatinas videt aequus arceis.* et epist. 3. lib. 1. [v. 17.] *Scripta, Palatinus quaecunque recepit Apollo.* Capitolinum Od. xxx. lib. 3. [v. 8.] *dum Capitolium Scandet cum tacita virgine pontifex.* et item alibi. Aventinum epist. 2. lib. 2. [v. 96.] *Hic extremo in Aventino.* Vaticanum Od. xx. lib. 1. [v. 7.] *Redderet laudes tibi Vaticani Montis imago.*

9. Alme Sol] qui omnia alis et foves.

9. Curru nitido diem qui etc.] id est, qui diem curru nitido aperis et idem claudis. de curru solis supra Od. vi. lib. 3.

10. Promis et celas] promis oriens, celas et condis occidens. et supra Od. v. lib. 4. [v. 29.] dixit, *condere diem collibus in suis.*

10. Aliusque et idem Nasceris] *alius*, quia alio quotidie loco oritur, vel quia alius est dies hodiernus ab hesterno, vel quia alio colore est propter caeli temporisque dissimilitudines, *idem* autem, quia semper unus est. sup. Od. xvi. lib. 2. [v. 18.] *quid terras alio calenteis Sole mutamus?*

11. possis] optantis seu precantis oratio est.

13. aperire Lenis] quae lenem te praebes in aperiendis partubus. de Ilithyia diximus supra ad Od. xxii. lib. 3.

15. Sive tu Lucina] profert Servius ad illum locum Virgilii Pollione, *Casta fave Lucina.*

16. Seu Genitalis] γενέθλια θεά. dea nascenteis faetus adiuvans, seu partus maturans, seu ad gignendum valens, seu faetus utero inclusos in lucem proferens. Taleis autem deos γενεθλίους Graeci vocant. qua voce usum esse Platonem lib. 5. de rep. [Legg. 5. p. 729. C.] non ita pridem mihi indicavit Iosephus Scaliger, cum Lutetiam, ut coniectanea sua in Varronem de lingua Latina excudenda curaret, venisset. Platonis autem verba sunt haec, ξυγγένειαν δὲ καὶ ὁμογνίων θεῶν κοινωνίαν ἅπασαν ταὐτοῦ φύσιν αἵματος ἔχουσαν τιμῶν τις καὶ σεβόμενος εὔνους ἂν γενεθλίους θεοὺς εἰς παίδων αὐτοῦ σπορὰν ἴσχει κατὰ λόγον. ubi vulgo legitur εὔνους ἂν καὶ γενέσθαι οὓς θεούς, id est, cognationem autem et societatem gentilitiorum deorum omnem unius sanguinis natura praeditam honorans quis et colens deos genitaleis propitios erga liberorum suorum sationem merito et probabiliter habuerit. Iam quod unius deae plura nomina ponuntur, referendum est hoc ad

morem et ritum precantium, qui, ne forte in nomine errarent, complura eorum, quos orabant, deorum nomina congerere solebant, ut *Luna, Deum quae sola vides periuria vulgi, Seu Cretaea magis seu tu Dictynna vocaris, Huc descende.* Horatius Satyr. 6. lib. 2. [v. 20.] *Matutine pater seu Iane libentius audis.*

17 sq. PATRUMQUE PROSP. DECR.] facito, ut senatusconsulta et leges de contrahendis matrimoniis et de maritandis ordinibus sancte serventur secundosque habeant exitus.

20. LEGE MARITA] id est, et super lege Papia Poppaea de maritandis ordinibus, a M. Papio Mutilo, Qu. Poppaeo Secundo coss., Augusto imperium obtinente, lata, per quam sanciebatur, ne quinquaginta annis minor sexagenario nuberet, aut ne vir sexaginta annis minor quinquagenariam uxorem duceret, et ut omnibus ingenuis, praeterquam senatoribus eorumque liberis, libertinas uxores habere liceret. De hac lege Cornel. Tacitus lib. 3. Annalium, [c. 25.] his verbis, *Relatum deinde de moderanda Papia Poppaea, quam senior Augustus post Iulias rogationes incitandis caelibum poenis et augendo aerario sanxerat.* et Suetonius in Augusto [c. 34.].

21. CERTUS UNDENOS DECIES] dissentiunt etiam hic codices manuscripti. in aliis enim scriptum est, *Certus ut denos decies per ann. Orbis et cantus* etc. in aliis et quidem multo pluribus, trib. Vatic. Iann. Faër. Tornes. Nicot. Russ. *Certus undenos dec. per ann. Orb. ut cant.* etc. quam scripturam secuti sumus, ut veram et rectam et ab omnibus viris doctis comprobatam, et ita intelligemus, ludos saeculareis centesimo decimo quoque anno fieri solitos esse.

22. ORBIS] saeculum, quod vel centum et decem vel centum dumtaxat annorum spatium continet.

22. ET CANTUS REFERATQUE LUDOS] cantus referat et ludos saeculareis. sed hi ludi non semper centesimo decimo quoque anno fiebant. Nam et Suetonius [Aug. 31.] scribit, ab Augusto anticipatos esse. et Cornel. Tacitus lib. 2. Annal. tradit, quarto et sexagesimo anno postquam Augustus ediderat, imperatore Claudio spectatos esse. Iterum Suetonius in Domitiano [c. 4.] narrat, eum fecisse ludos saeculareis habita ratione, temporis et anni, non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat.

23. TER DIE CLARO TOTIESQUE] tribus diebus totidemque noctibus.

25. VOSQUE VERAC. CECIN. PARCAE] ordo verborum et sententia haec mihi videtur esse, Vosque o Parcae veraces cecinisse, id est, quae vera cecinistis vel quae veraces estis in iis, quae cecinistis, iungite bona fata fatis iam peractis, id est, praeteritis ac transactis: quod quidem semel iam a vobis dictum est, et stabilis, id est, ratus et fixus atque immutabilis rerum terminus id servat neque id ullo pacto potest immutari. quidnam semel dictum est? vos iuncturas bona praeteritis fata. Quodsi legamus *servet*, ut habent aliquot libri veteres, erit oratio bene precantis et optantis, hoc modo, et Dii faciant, ut stabilis, fixus et alte haerens terminus id servet. quale illud apud Virgil. Aeneid. 12. [v. 188.] *Ut potius reor et potius Di numine firment.* atque ita legisse videtur Porph. atque adeo ita legit Servius ad illum

Virgilii versum Pollione, [Ecl. IV, 47.] *Concordes stabili fatorum numine Parcae*, qui hunc locum profert. ego tamen non improbo *servat*, ut intelligamus esse εὐφήμησιν, id est, orationem boni ominis. Neque vero est, quod quisquam mihi dicat, provocabulum *quod* referri solere ad ea, quae antecedunt potius, quam ad ea, quae subsequuntur. Nam quamvis negare non possim ita esse, constat tamen interdum etiam ad ea referri, quae sequuntur. M. Tull. ad Att. lib. 2. [19.] *Pompeius, nostri amores, quod mihi summo dolori est, ipse se afflixit.* quorum verborum hic ordo est, Pompeius, nostri amores, ipse se afflixit, quod mihi summo dolori est. Pompeius ad Domit. lib. 8. epist. ad Attic. [3.] *In quibus* (litteris) *scribis, Caesarem apud Corfinium castra posuisse. quod putavi et praemonui, fit, ut nec in praesentia committere tecum praelium velit et omnibus copiis conductis te implicet, ne ad me iter expeditum tibi sit* etc. verba illa, *quod putavi*, referenda sunt ad ea, quae sequuntur, non ad superiora. T. Livius lib. 22. [c. 8.] *quod nunquam antea factum erat, prodictatorem populus creavit.* Idem lib. 27. *Id quod nullo ante bello acciderat, diu consules sine memorando praelio interfecti velut orbam rempubl. reliquerant.* Iterum M. Tull. Acad. lib. 1. [6, 24.] *Dabitis enim profecto, ut in rebus inusitatis, quod Graeci ipsi faciunt, quibus haec iam diu tractantur, utamur verbis interdum inauditis.* quanquam in hoc postremo exemplo haec verba, *quod Graeci ipsi faciunt*, videntur media esse interiecta, hoc modo, dabitis enim, ut in rebus inusitatis utamur verbis interdum inauditis, quod Graeci ipsi faciunt etc. Porphyrio autem longe aliter hunc Horatii locum explicat, quam explicationem ego hic proponam, ut de ea iudicet lector intelligens et eruditus. eius verba sunt haec aliquanto obscuriora, *syllepsis est. ex verbo enim singularis numeri* servet *pluralis nascitur* servent. haec Porphyrio, nihil praeterea. ex quibus apparet, eum sic intelligere hunc locum. Vosque, o Quirites, Parcae, veraces cecinisse id, quod semel dictum est, servent et stabilis rerum terminus vos servet etc. et ita *Parcae veraces* erunt recti casus, non vocandi. quam explicationem nullo modo probo putoque vel Porphyrionem, ut hominem, hic plane lapsum esse, vel non esse germani Porphyrionis verba, sed alicuius inepti scholiastae.

26. STABILISQUE RERUM TERM.] Lucret. lib. 1. [v. 78.] *atque alte terminus haerens.* Notum illud, Terminum deum Romae in loco Iovi consecrando repertum remansisse ac restitisse neque Iovi ipsi cedere voluisse. Ovid. Fast. 2. [v. 667 sqq.] *Quid? nova cum fierent Capitolia, nempe Deorum Cuncta Iovi cessit turba locumque dedit, Terminus, ut veteres memorant, inventus in aede Restitit et magno cum Iove templa tenet.* huc pertinet lepidissimum illud aenigma, quod exstat apud A. Gell. lib. 12. cap. 6. *Semel minusne an bis minu' sit, non sat scio, An utrumque eorum: ut quondam audivi dicier, Iovi ipsi regi noluit concedere.* Festus, *Numa Pompilius statuit, eum, qui terminum exarasset, ipsum et boves sacros esse.* de Termino plura sup. ad Od. II. epod.

29. FERTILIS FRUGUM] frugibus abundans et pecore. Lucret.

V. 26. *dictum est.* V. 27. *servet.*

lib. 2. quamobrem terra magna Deum mater habita et dicta sit, multis versibus iisque elegantissimis declarat, quos satis erit mihi indicasse, [v. 598.] *Quare magna Deum mater materque ferarum Et nostri geni- trix haec dicta est corporis una* etc.

30. SPICEA DONET CER. COR.] Hesiodus Cererem ἐϋστέφανον appellat, id est, pulchre coronatam. corona donabatur scilicet ab agricolis propter frugum ubertatem. sic Tibull. eleg. 1. lib. 1. [v. 15.] *Flava Ceres, tibi fit nostro de rure corona Spicea, quae templi pendeat ante foreis.* Sic autem legendum, non, ut vulgo, *tibi sit.*

32. ET IOVIS AURAE] aurae salubres, caelum salubre.

33. CONDITO MITIS PLACIDUSQUE] nunquam enim nisi iratus iaculatur Apollo, ut alibi notavimus. Itaque Paean dictus est παρὰ τὸ παίειν, quod valet ferire. Tum eius sagittae pestem ac perniciem mortalibus afferunt. Homer. Ἰλ. α'. [v. 48 sqq.] supra Od. x. lib. 2. [v. 19 sq.] *neque semper arcum Tendit Apollo.* Virg. lib. 8. extr. [704.] *Actius haec cernens arcum intendebat Apollo Desuper.* Notat Servius apud Virgil. Daphnide ad illum locum, [Ecl. 1, 44.] *duoque altaria Phoebo, triplicem esse Apollinis potestatem et eundem esse Solem apud superos, Liberum patrem in terris, Apollinem apud inferos. Unde etiam* (inquit) *tria insignia circa simulacrum eius videmus, lyram, quae nobis caelestis harmoniae imaginem demonstrat, Grynaeum, quod terrenum numen ostendit, sagittas, quibus deus infernus et noxius declaratur. Unde et Apollo dictus est παρὰ τὸ ἀπολεῖν*, id est, propterea quod perdat seu interimat. *Hinc est, quod Homerus tam pestilentiae, quam salutis auctorem esse dicit. Et Horatius, ait* Condito lenis etc. Idem ad illum locum Aeneid. 3. [v. 138.] *Corrupto caeli tractu* notat, Apolline offenso pestilentiam gigni, quod et Homerus indicat (inquit ille) cum eum inducit sagittis et arcu armatum, quo tempore pestilentiam Graecis importare parat, lib. α. Ἰλιάδ. [l. l.] Contra si citharam teneat, lenis, mitis et placidus est, unde Horat. *Condito mitis placidusque telo, Supplices audi* etc.

35. SIDERUM REGINA BICORNIS] lib. 1. Od. xii. [v. 46 sqq.] *micat inter omneis Iulium sidus velut inter igneis Luna minores. bicornis* autem, id est, μηνοειδής.

37. ROMA SI VESTRUM EST OPUS] subintell. ut est. sed quamobrem Roma opus Apollinis esse dicitur? fortasse quia Aeneas cum suis Apollinis responsa secutus solum mutavit aliasque terras petivit, nempe Italiam, ibique novas sedeis collocavit. Virgil. lib. 4. Aen. [v. 345 sq.] *Sed nunc Italiam magnam Grynaeus Apollo, Italiam Lyciae iussere capessere sortes.*

37. ILIAEQUE] Troianae.

39. IUSSA PARS] quae Aeneam secuta est, ab Apolline iussa, ut paullo ante diximus. *iussa* autem particip. a verbo *iubeor.*

40. SOSPITE CURSU] id est, secundo cursu vel salvo cursu potius. nam salvi quidem in Italiam pervenerunt Troiani cum Aenea, sed non semper secundis ventis nec secundo cursu usi sunt. per cursum autem navigationem intelligi, ad librum primum notavimus.

41. CUI PER ARD. S. F.] id est, cui per medium incendium Troianum seu medias flammas, quibus Troia conflagravit, libere, im-

pane et sine vitae noxa seu pernicie effugiendi facultatem dedit etc. Sic Virg. lib. 2. Aen. [v. 632.] *Descendo ac ducente deo flammam inter et ignes Expedior.* Sed Servius aliter, ut mox dicemus.

41. SINE FRAUDE] sine damno aut pernicie Aeneae, ut sup. Od. XIX. lib. 2. [v. 20.] *Nodo coërces viperino Bistonidum sine fraude crines.* Servius ad illum Virgilii locum Aeneid. 1. [v. 242.] *Antenor potuit mediis* etc. profert hunc Horatii et *sine fraude* interpretatur sine proditione. quod non probo.

42. PATRIAE SUPERSTES] qui patria incensa ac deleta salvus et incolumis evasit.

45. DII, PROBOS MORES] Nam, ut ait Od. XXIV. lib. 3. [v. 35 sq.] *Quid leges sine moribus Vanae proficiunt?*

45. IUVENTAE] *iuventae* nomen pro *iuvenibus* usurpavit. quod est usitatius in voce *iuventutis*, ut Od. VI. lib. 3. [v. 37 sq.] *Non his iuventus orta parentibus Infecit aequor sanguine Punico.* et ita fere semper a M. Tull. usurpatur.

46. DII, SENECTUTI] in aliquot libris manuscriptis hic versus superiorem antecedit. Quod autem ad sententiam attinet, huc pertinet illud ex Satyr. 1. lib. 2. [v. 57.] *seu me tranquilla senectus Exspectat.*

47. ROMULAE] id est, Romanae. sic Od. V. lib. 4. [init.] *optime Romulae Custos gentis.*

49. BOBUS] duo Vatic. et Torn. habent *bubus.*

49. ALBIS] Albae victimae Apollini et Dianae immolantur, quia lucidi sunt, omnis autem lux alba, ut *nox et tenebrae nigrae.* Itaque apud Homerum *Il. κ'.* pecudes promittuntur speculatori seu exploratori nocturno Diomedi nigrae. Praeterea immolabantur Iovi a consule aut imperatore tauri seu iuvenci albi. Virg. Aeneid. lib. 9. [v. 628.] *Et statuam ante aras aurata fronte iuvencum Candentem* etc. et Georg. 2. [v. 147.] *Hinc albi Clitumne greges et maxima taurus Victima* etc.

49. VENERATUR] precatur, ut dicemus ad Satyr. 6. lib. 2.

50. CLARUS ANCH. VEN. QUI SANGUIS] Augustus a Iulio Caesare, Iulius Caesar autem ab Iulo. sic supra Od. XV. lib. 4. [fin.] *et almae progeniem Veneris canemus.* Venus oraculo edito et vulgato, Troianorum imperium, genere Priami funditus deleto, ad Anchisae posteros perventurum, Anchisae concubitum ultro expetivit, cum esset ille aetate iam affecta et ingravescente. Ex quo concubitu Aenea nato causas ac semina belli quaerens, quo bello opes Priami conciderent imperiumque frangeretur, Alexandrum ad amorem Helenae impulit. Quo facto Helenaque rapta Venus opinione quidem hominum et dicis causa Troianis opitulabatur ac favebat, sed revera cladem iis imminentem sublevabat, ne salute prorsus desperata Helenam redderent et ita positis armis in pace confirmata discordiisque compositis ac sedatis Priami imperium in multos annos incolume maneret, quod si factum esset, neque Aeneas, a quo Romani profecti sunt, Troia profugisset, neque imperio Rom. initium dedisset.

51. IMPERET BELL. PR. IAC.] sic Virgil. Aeneid. 6. [v. 853.] *Parcere subiectis et debellare superbos.*

51. PRIOR] id est, superior, maior, praestantior. Satyr. 5. lib. 2. [v. 31.] *fama civem, causaque priorem Sperne domi si natus erit faecundave coniunx.* Virgil. Aeneid. 11. [v. 292.] *Hic pietate prior,* proprie posuit epist. 2. lib. 2. in extr. [v. 204.] *Extremi primorum, extremis usque priores.*

53. MANUS POTENTEIS] potentiam Rom. vim imperii Rom. χεῖρας ἀάπτους.

54. ALBANASQUE] vel Romanas, populus enim Albanus Romam translatus est, vel dic Albanas proprie, id est, Latinas a monte Albano, in quo carnem accipere erant soliti aliquot Italiae populi et ubi fiebat sacrificium Iovi Latiali a pontifice Romano. sed illud prius magis placet, et confirmatur illo Virgiliano lib. 1. Aeneid. [v. 7.] *Albanique patres, atque altae moenia Romae.*

58. ET NEGL. RED. VIRT. AUD.] et virtus antea ab hominibus neglecta nunc audet redire, id est, nunc homines virtutem et superiora illa fidem, iustitiam, pacem etc. quae antea neglexerunt et e terris expulerunt, colere et amplecti incipiunt. tale est illud Virgil. Pollione, [Ecl. IV, 6.] *Iam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna.*

60. PLENO COPIA CORNU] ut supr. Od. XVII. lib. 1. [v. 14 sqq.] *hinc tibi copia Manabit ad plenum benigno Ruris honorum opulenta cornu.*

61. AUGUR] sic sup. Od. II. lib. 1. [v. 32.] *Augur Apollo.*

65. AEQUUS] placatus, placidus, propitius. ut supr. Od. XVIII. lib. 3. [v. 4.] *abeasque parvis Aequus alumnis.*

65. ARCEIS] quidam libri veteres habent *aras.*

67. ALTERUM IN LUSTRUM] non dixit, alterum in saeculum, quod erat nimis longum, sed alterum in lustrum, quod brevius est.

67. MELIUSQUE SEMPER etc.] et semper proferat ac producat in aetatem meliorem imperium Romanum et Italiam. repetenda enim est praepositio *in.*

70. QUINDEC. DIAN. PRECES VIROR.] ad Quindecimvirum, qui sacerdotes erant Sibyllini, collegium, ludorum saecularium procuratio pertinebat, ut docet Cornel. Tacit. lib. 2. Annalium his verbis, *Nam Domitianus quoque edidit ludos saeculares, iisque intentius affui sacerdotio Quindecimvirali praeditus ac tum Praetor. quod non iactantia refero, sed quia collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura mandabatur et magistratus potissimum exsequebantur officia ceremoniarum.* Quindecimviri autem Sibyllini a Sylla dictatore fuerunt instituti, cum ante Syllae dictaturam decem dumtaxat fuissent.

V. 66. *Latiumque felix.* — V. 68. *proroget.* — V. 71. *curet.* V. 72. *applicet.*

75. DOCTUS ET PHOEB.] ordo est, ego chorus, doctus Phoebi et Dianae laudes dicere, spem bonam et certam domum reporto, haec Iovem et omneis Deos sentire, haec approbare, his assentiri. chorus enim unius personam gerit, uniusque parteis agit, ut epist. de Arte poët. [v. 193 sq.] *Actoris parteis chorus, officiumque virile Defendat.* sic enim versum illum potius explicandum et legendum esse puto, ut dicam suo loco.

INDEX

RERUM ET VERBORUM OBSERVATIONE DIGNIORUM QUAE HIS COMMENTARIIS CONTINENTUR.

